

REMBERTI

DODONAEI

MECHLINIENSIS

MEDICI CÆSAREI

STIRPIVM HISTORIAE PEMPTADES SEX.

pemptas — compagnie de soldats

six pemptades = 30 livres

SIVE

LIBRI XXX.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini.
M. D. LXXXIII.

E Dufresne

AMPLISSIMIS AC PRVDENTISSIMIS AVGVSTISSIMÆ VRBIS ANTVERPIENSIS CONSVLIBVS, SENATORIBVS, QVÆSTORIbus, Tribunis, Præfectis, Decanis, reliquoque Magiſtratui, Remb. Dodonæus S.

E STIRPIVM HISTORIA Commentarios noſtros, quos in publicum damus, vobis, VIRI AMPLISSIMI ET MAGNIFICI, offerimus & dedicamus. Quod non repentina aliqua voluntate, aut fortuito ductu, ſed ex ſingularis obſeruantiæ vetere affectu à me factum, vt perſuaſum habeatis maximè opto. Neque etenim iam pridem, ſed dudum & à multo tempore obſequium vobis, & veſtræ huic, cui præſidetis, vrbi, præſtare aliquo poſſe modo deſideraui. Verùm hoc cùm nullo officio hactenus declarare potuerim, huius noſtri operis dedicatione nunc oſtendere, aliqua decreuimus ratione. In deſcribendis autem hiſce de ſtirpibus Commẽtariis quid pręſtitum ſit, licet fortaſſis plerique à nobis prolixa oratione narrandum exiſtiment: maluimus tamen id aliorum ac æqui Lectoris iudicio deferre, quàm de noſtris lucubrationibus multa prædicare. Affirmare tamen ac profiteri nihilominus (& quidem, vti ſperamus, citra arrogantiæ notam) audemus, nos laboraſſe, & omni ſtudio anniſos eſſe, vt clarè, dilucidè, & quàm commodè fieri potuit, breuiter (ſuccisis ſuperfluis) ſingularum ſtirpium hiſtoriæ ſiue deſcriptiones proponerentur: deinde in certas claſſes ordine quàm licuit commodiſſimo atque expeditiſſimo digererentur. Hæc autẽ quo labore, vel cuiuſmodi cura ac induſtria à nobis ſint præſtita, facilè is cognouerit, qui ſtirpium multitudinem in hiſce Commentariis deſcriptarum, ac varietatem earum obſeruare, & cur in ſex Pemptades ſiue Lib. xxx. hi à nobis ſint digeſti, attentius expendere volet. De huius verò Auguſtiſſimæ Vrbis eximiis, raris, & præclaris dotibus fieri quoque poteſt, vt & multa à nobis expectentur, veluti operis noſtri hæc ad vos huius vrbis Præſides, ampliſſimi viri, nuncupatoria epiſtola poſtulare videtur: ſed adeò multa, adeò magna, adeò eximia & præclara ſunt, quæ hanc exornant, illuſtrant, ac commendant, vt breui præfatione enumerari nequeant, & pluribus omninò verbis, prolixaque oratione deſcribi

oporteant. Siue enim antiquitas vrbis, aut limitis eius, siue situs, siue maxima commoditas, siue elegantia, vel alia eiuscemodi haud pauca expendantur, vel etiam Principes, qui huic dominati sunt, proponantur, nusquam non amplissima locupletissimaque ad dicendum & scribendum sese offert materia: maior certè & copiosior, quàm à nobis angusto tempore ac pro dignitate sua tractari ac expoliri queat. Antiquitate enim in primis hæc vrbs nulli cedit, si limes eius consideretur. Est autem hic appellatorum olim Ambiuaritarum, quorum Iulius Cæsar in Commentariis suis de bello Gallico meminit. Si etenim huius verba diligenter expendantur, non alij poterunt esse Ambiuaritæ, quàm qui limitem Antuerpiensem incolunt ac habitant. Refert siquidem Iulius Cæsar, Vsipetes & Tenchteros Germanos, occupatis Menapiorum sedibus, magnam sui equitatus partem ad Ambiuaritas trans Mosam prædandi frumentandique causa misisse, atque eos aliquot diebus abfuisse, cùm ad ipsum horum legati mitterentur: qui responso accepto, post tres dies se, re deliberata, reuersuros dixerunt. Tantam temporis moram interponi cupientes, vt interea equites, (prout verisimile) qui expectabantur, adesse possent. Ex quibus sanè Ambiuaritas vltra Mosam etiam remotiora loca occupasse, & haud angustis finibus comprehensos fuisse, satis apparet. Alioqui siquidem opus non fuisset, longioris temporis moram, ad equitum reditum desiderari. Nam ex proximis & vicinis redire citò integrum fuisset. Iam & magna equitatus pars, non nisi ad amplè patentia loca mitti potuit. Consederant autem Vsipetes & Tenchteri illo tempore haud procul à profluente Mosæ ac Rheni, hoc est, in eo nostra hac ætate nuncupatæ Geldriæ tractu, qui infra Neomagum ciuitatem, inter Mosam ac Vahalim Rheni partem à Mosa receptam, situs est. Ab hoc Geldriæ agro vltra Mosam latè patentia & remotiora loca ad Ambiuaritas pertinent. nempe ab appellata Buscoducis ciuitate ad ripam Scaldis vsque: tota nempe illa regio, quam aliquando salo subfuisse non obscura indicia ac vestigia ostendunt; prius videlicet quàm aggeribus erectis maris littora, & fluuiorum ripæ coarctarentur: quæ idcircò & **Antwarpten** (Latinè alluuio aut adiectio dixeris) nuncupata fuit. Vocem Cæsar, quoad potuit, proximè exprimere conatus, huius incolas Ambiuaritas dixit. Et populorum hoc fuisse, non oppidi, præterquàm quòd ex Iulij Cæsaris Commentariis satis patet, testatur quoque & Audoënus in vita D. Eligij, quem scribit in Flandris laborasse, ac in Andouerpis iugi instantia pugnasse: circa annum à Christo nato VI$^{c.}$ XL. Ex his autem manifestum ac euidens, antiquissimam esse Ambiuaritarum siue Andouerporum gentem, ac nullis Galliæ Belgicæ, siue inferioris Germaniæ regionibus aut populis ætate posthabendam.

bendam. Referuntur autem Ambiuaritæ ad eos, quos Ptolomæus Geographiæ lib. II. Tongros appellat, quorum ciuitatem Aduacutum esse tradit: Ab hac ciuitate Iulius Cæsar ipsos populos Aduaticos pro Tongris nominasse videtur, qui & ipsos Belgis annumerat: Galliæ Belgicæ terminum Rhenum constituens. Plinio verò Naturalis historiæ lib. IIII. Tongri siue Aduatici, Germani sunt. Toto hoc, inquit, mari (Germanico videlicet) ad Scaldim vsque fluuium Germaniæ accolunt gentes haud explicabili mensura. Et sanè si linguæ & morum ratio habeatur, olim Tongri siue Aduatici dicti, atq. cum his Ambiuaritæ, quorum maxima pars Brabantiæ agro continetur, Germanis citiùs, quàm Gallis erunt annumerandi. In hoc autem Ambiuaritarum latè patente territorio olim ædificatum extat oppidum, quod ab ipsa ditione nomen accepit, & modò retinet, Antwarpten dictum: reliqua, vel saltem maxima agri parte, à Campano quodam Campaniæ nomine (vt creditur) mutuato. Quo autem tempore ædificatum istud fuerit, licet historiæ apertè non referant, peruetustum tamen & ipsum esse satis constat. fuit enim circa annum Domini VIII^{c} XXXVII. à Nortmannis occupatum, direptum, & igne deuastatum, & ante illum annum multò antè haud dubiò constructum ac habitatum. Felicissimis autem auspiciis, hoc oppidum construi ac habitari cœptum est; id quod sæpius aucta, amplificata, nunc amplissima & celeberrima vrbs manifestè ostendit. Initio quidem exiguum fuisse oppidum, non modò porta, sed & veteres aliquot restantes muri plenissimè docent. Accepit verò deinde istud haud exigua incrementa, & non semel quidem, sed sæpiùs accessionibus nouis insigniter creuit ac amplificatum est. Prioris incrementi testes sunt viæ ac vici publici à mœnibus nomen retinentes, tum & portæ quædam non ita dudum dirutæ. Et tametsi cùm istis terminis ac muris contineretur, non exigua foret ciuitas, accedente tamen populi multitudine, & ciuium numero multipliciter adaucto, citò etiam in maiorem ciuitatem creuit, eam amplitudinem magnitudinemque consequuta, quam visa est habere anno XV^{c}. XLII. cùm à Martino Rossemio aliisque coniuratis, aliquot diebus obsideretur. A quo rursus tempore non solùm compluribus vicis, & magnificis ædificiis exornata est, sed & haud mediocre auctuarium à Septentrionis parte, mœnibus latè extensis, accepit: veluti & à paucissimis annis ad Meridiem huic quoque amplissima accessio facta est: occasione videlicet castri, à Duce Albano erecti, quod nunc ex parte dirutum ad vrbis amplificationem, & murorum extensionem, oportunissimam occasionem præbuit. Si verò & de situ huius vrbis quædam adducenda: Notissimus quidem hic est, & quidem non ad maris littus positus, sed ad dextram Scaldis ripam, XVII. aut XVIII.

(plus minus) horarum, ſi pedibus metiri liceret, itinere ab Oceano diſtans; loco videlicet periculis & tempeſtatibus minùs expoſito, & ab exorbitantis maris fluctibus ac inundationibus ſatis tuto; nec ita tamen longè à mari, quin commodè altiſſimo æſtu, quo Scaldis Oceani vndis ac veniliis obluctans attollitur, retrorſumque fluit, magnæ ac onerariæ naues in portum appellere queant. Quem adeò habet oportunum, vt quæuis onera & merces, facilè & haud magno negocio eximantur. Facit verò & ad huius Vrbis celebritatem non parùm, quòd in huius portum, ex omni orbis terrarum parte, omnis generis merces aduehantur: ſic vt tametſi in extremis Galliæ Belgicæ finibus Antuerpia ſita ſit, in medio tamen orbis poſita, ac vniuerſi orbis forum eſſe videatur, & verè meritoque ad hanc applicari debeat, quod de Morinis haud inelegans noſtri temporis Poëta his verbis ſcriptum reliquit:

Extremi, fateor, ſunt Morini, tamen
Si merces videas, ſi populos, ſi opes,
Concurſusq́, ratesq́, in medio ſitum
Orbe, Orbis referes forum.

De elegantia verò tantæ vrbis, vicorum, & viarum ſplendore, vel nitore, ædificiorum magnificentia, commoditate, ornatu, ſuburbiorum laxitate, hortorum amœnitate, atque in his naſcentium herbarum ac florum varietate, non pauca etiam ſcribenda occurrerent, niſi de his tacendum, quàm ſcribendum potius videretur. adeò enim omnium oculis expoſita hæc ſunt, vt pluribus verbis celebrari non referat. Quod ſi verò ad huius vrbis dignitatem, auctoritatem, & gloriam non parum conferant, qui primi extiterunt limitis Antuerpienſis ad Scaldim Sacri Romani Imperij Marchiones, & vnde iſti & quando initium ſumpſerint, non poterit non maximum dignitatis incrementum huic, vel hinc quoque accedere. Nam qui olim huius Marchionatus principatum obtinuerũt, vel ipſi magni & potentes Principes fuere, vel maximorum, fortiſſimorum, ac potentiſſimorum Ducum, Regum, ac Imperatorum progenitores. Primus autem huius Marchionatus Princeps extitit Anſbertus ſiue Anſelbertus, Vauberti & Lucillæ Zenonis Romanorum Imperatoris ſororis filius: Vaubertus verò patrem habuit Alberonem Clodionis Comati Franciæ Regis filium, à Meroueo ipſius tutore regno orbatum: qui occupata Arduenna ſylua, complura cum Meroueo ac eius filio Childerico bella fortiter geſſit. Vaubertus autem iſte inter Principes in honore habitus, & eximia virtute commendatus fuit. Ex Argotta autem Theodemiri Gotthorum Regis filia, & Theodorici Gotthorum in Italia Regis ſorore natus: horum amicitia & affinitate fretus, Meroueum atque eius ſucceſſores haud magni faciebat.

bat. Bellum verò gerente Clodoueo Francorum Rege, qui postea Ludouici magni nomen obtinuit, cum Alarico Visegotthorum Rege, Tolosæ regni sedem habente, & Alberonis liberos omnesque Clodionis Comati nepotes ac affines seuerissimè persequente, Vaubertus liberos suos ad Zenonem Imperatorem misit, à quo senatorio honore donati sunt. Anselbertus verò, etiam senior, perpetuam ac hęreditariam Sacri Romani Imperij ad Scaldim Marchionatum deinde à Iustiniano Imperatore obtinuit. Huic vxor contigit Blitildis Clotarij Francorum Regis filia: Ludouici Magni filius hic erat, & Suessionum primùm, deinde mortuis fratribus, Franciæ quoque totius Rex, qui Anselberto genero suo Mosellanicam prouinciam à ciuitate Metensi ad Coloniam Agrippinam vsque Ducatus titulo permisit. Ab hoc autem Anselberto, primo illo Sacri Romani Imperij Marchione, originem habet nobilissima ac omnium historiis celebrata Carolinorum stirps. Anselberto siquidem fuit filius Arnoaldus; huic verò Arnulphus, cuius filius Ansigisus Beggam vxorem habuit Pipini Landensis filiam, ex qua natus Pipinus, cognomento Crassus, Caroli illius Martelli pater, qui rebus valdè fortiter gestis, multisque victoriis celebris, maximam sibi apud Francos auctoritatem & potentiam conciliauit. Carolo Martello progenitus est Pipinus Breuis dictus: Chilperico Regis filio submoto, Regni Franciæ gubernationem & diadema hic accepit, annuente Zacharia Romano Pontifice. Pipino huic successit Carolus, qui propter res domi forisque fortiter gestas, frequentesque de hostibus partas victorias, Magni cognomen assecutus est, & tandem Romanorum Imperator ac Augustus salutatus, ad Germanos Imperij dignitatem transtulit. Numerantur verò & inter huius vrbis, & Sacri Imperij Marchiones & alij rerum gestarum magnitudine illustres celebresque Principes, vt Gozelo siue Gothelo, tum & ex hoc natus Gothefridus, item & huius rursus filius Gothefridus, præstantis ingenij vir, sed gibbo deformis, Lotharingiæ inferioris Duces, Henrico II. III. & IIII. Romanorum Imperatoribus AAA. gratissimi ac amicitia coniunctissimi. Horum temporibus Marchionatum Antuerpiensem in nõnullis veteribus monumentis reperitur, prĕter alia loca, vniuersam quoq; Variensem syluam (vulgò Waucrwald tunc dictam) complexam fuisse. quæ illa ætate ab Heyst, non incelebri Brabanticæ Campaniæ pago, adusque Basrodium, infra Teneramundam ad Scaldim situm, & supra vtrumque Nitham, tum & Diliam extendebatur, Rumestam ac Mechliniam comprehendens. Ab istis autem Principibus originem ac vitæ incunabula sumpsit Gothefridus ille Magnus, Bullonij Comes, ex Itta nempe Gothefridi Gibbosi sorore natus, qui profectionem ad Hierosolymam suscipiens, feliciter etiam perfecit, &

Vrbe potitus, Rex eius coronatus; quam deinde firmauit, & sequacibus suis aliquot annis possidendam reliquit. Debent verò & Duces, Reges, & Imperatores alij non pauci generis sui primordia Sacri Imperij & huius vrbis Marchionibus, nempe ex Gothefrido Barbato Brabantiæ Duce maternum genus agnoscentes: veluti Ioannes Burgundiæ Dux, ex Ludouici Flandriæ Comitis filia procreatus, quæ auum habuit Ioannem Brabantię Ducem, ex Gothefrido illo, intermediis tamen aliquot, progenitum. Ioannis filius Philippus fuit Bonus; nepos verò ex Philippo Carolus Audax, filiam cuius vnicam Maximilianus primus Romanorum Imperator vxorem habuit. Ex qua deinde multi Duces, Reges, Imperatoresque potentissimi prodierunt, quos nostra vidit & agnouit ætas.

Cùm igitur tanti Principes, Duces, Reges, ac Imperatores Sacri Imperij ac huius Vrbis Marchionibus vitæ suæ initia ac primordia accepta referant, non poterit non iste Marchionatus & Vrbs hæc reliquis & nobilitate & dignitate potior haberi, quæ alioqui magnificentia, mercatu, opulentia, splendore, alias ciuitates superat ac longè antecellit. Hæc autem qualiacunque breuiter de huius Vrbis præstantia à nobis prolata, non in hoc scripta existimari debent, vt huic tantæ Vrbi gloriæ aliquid hinc accessurum speremus, sed ne vel studio vel officio defuisse videremur, & quorundam, si non plenè, aliquatenus tamen expectationi satisfieret.

Vestrarum nunc erit partium, AMPLISSIMI VIRI, nō modò hęc, sed & Commentarios nostros de stirpibus, vobis inscriptos, grato benignoque animo suscipere; quos optamus tantam studiosis vtilitatem conferre posse, quantam hæc Vrbs rerum venalium copia ac varietate vniuerso orbi commoditatem præbet. Quam, Deum Optimum Maximum rogamus, vt feliciter florentem ac incolumem quàm diutissimè conseruet, ac simul, vt & consilia vestra ad sui nominis gloriam & honorem dirigat.

Antuerpiæ An. M. D. LXXXII.

IOHAN.

IOHAN. POSTHIVS
REMBERTO DODONÆO
MEDICO CÆSAREO S.

REMBERTE, *ingenio præstans vsuq; medendi,*
Et fama Eois cognite & Hesperiis,
Eia age tolle moram, doctosq; emitte libellos,
Dura nimis longum quos tua cura premit.
Congestum multos emendatumq; per annos
Fac tandem in lucem prodeat illud opus:
Quod tener ediscat Phœbi curantis alumnus,
Quódque terat medica factus in arte senex,
Siue potestates herbarum inquirat & vsum,
Siue animum variis pascat imaginibus.
Quin tua mirantes etiam monumenta puellæ
Lustrabunt cupidis omnia luminibus.
Halantésque legent in serta recentia flores,
Et gratum quicquid naribus esse queat.
Inde suas quoque promet opes qui pharmaca miscet,
Siue tibi Cæsar, villice siue tibi.
Discet & ex illis coquus ingeniosior hortis
Adparet vt domino fercula rara suo.
Te Bacchus, te flaua Ceres, te rustica turba,
Te Satyri, & Fauni, Naiadésque canent.
Fortunate, tua frueris qui laude superstes:
A Ioue quid magno maius, amice, petas?

AD

AD D. REMBERTVM DODONÆVM REI MEDICÆ, ATQVE HERBARIÆ CONSVLTISS.

STIRPIBVS *hîc lucem vitæ Dodonae dedisti:*
Illæ etiam famæ, & seclis tua nomina seris
Transmittent, calamiq́; tui, ingeniiq́; laborem,
Egregium, nitidum, verum, solidumq́; laborem.
Excurrat mea Musa libens, prælongaq́; texat
Eulogij pia pensa tui, substringeret auram
Ni validam affectus, veterisq́; incendia amoris
Ventosi obsequij, palpiq́; metus: simul horrens
Ne culpa ingenij, ingenij tua grandia carpam;
Deniq́; ne stolidusq́; styliq́; superfluus errem ad
Prouulgare vetus, vino non esse bono plus
Vlla opus appensa herba ederæ, vitisq́; flagello.
Ergo modò hoc tantum cape, Vir clarissime, pignus
Dulcis amicitiæ, & mansuri pignus amoris.

Iacobus D. F. P. N. Susius.

LAVS

LAVS REI HERBARIAE
AVTHORE FRANCONE
ESTIO GORCOMIO.

ET querimur celeréſque colos, annóſque fugaces,
Et maturantes abſcindere ſtamina Parcas,
Præconéſque necis properare in vertice canos;
Cùm bona tot nobis tellus producat & vnda,
Cùm nos diuinis munitos mentibus ille,
Ille opifex rerum ſpatioſi prouidus orbis
Jn medio poſitos rimari iuſſerit, vndè
Auxilium miſeris poſcamus caſibus, & cum
Pharmaca tot paßim lethi tardantia pennas
Larga ſui Natura dedit, ſic obuia cuique
Vt calcanda etiam pedibus nolentibus eſſent.
Nam quid tam vile eſt, ſua vis, ſua lege perenni
Munia cui deſint, cælóque potentia ducta?
Aſpice florentes inculto germine campos
Sponte ſua veſtire ſolum, glebáq; feraci
Non expectatas vlli prorumpere ſtirpes.
Haud oculos ſolùm vt paſcant, naréſq; ſagaces
Detineant blandùm latè fragrantibus auris,
Jntus maior ineſt vigor, & latet abdita in imis
Viſceribus vulgo non obſeruata poteſtas,
Quæ cymbam poßit reuocare Charontis, & acrem
Fallere Perſephonen, Ditíq; auertere prædam,
Miremur reduces nunc vt minus Æſonis annos,
Canitiémq; nigris ſubitò ceßiſſe capillis.
Hippolytus crimen ſceleratæ turpe nouercæ
Dum fugit, & patrium pudet inceſtare cubile,
Arida dum celeri metitur littora curru,
Et mæſtus ſuperóſq; Deos teſtatur & imos:
Extemplò vaſta tollens ſe mole per vndas
Bellua turbat equos; illi diuerſa petentes
Hac illácq; ruunt, nec iam patiuntur habenas;
Excidit infelix, animámque per auia fundit
Jmplicitus loris, & inundant ſaxa cruore.
Jngemuit nemorùm viduata ſatellite virgo,
Et mota ingenti planxit Dictynna dolore:
Te tamen arcebo Stygiis, niſi fallimur, vmbris

Nequa-

Nequaquam frustra studiis operate Dianæ
Caste puer, viues, & habent hæc fata regressum.
Dixit, & his verbis Epidauri exorat alumnum:
Herbarum succiq; potens, tibi templa, tibi aras
Mortales statuent, mercésq; erit vltima cælum:
Si meus est frater genitor tuus, annue nobis,
Et titulis Triuiam patiâre accedere vestris;
En meus Hippolytus furiis distractus equorum
Dum patris inuicti fœdare cubilia vitat,
Incestæq; pudens renuit commercia Phædræ,
Scilicet vt referat precium pietatis amarum,
Pallidus in ripis et sanguinolentus oberrat
Quà limosa palus stat pigra immobilis vnda,
Multáq; in exigua transmittit millia lintre.
Forsitan & metuit cladis terrore recentis
Ne noua Lethæo se bellua gurgite tollat.
Hîc opus arte tua est, valido medicamine siste
Præproperos manes, vitámq; in membra reduce:
Magna peto, sed magna potes, tibi Cynthia supplex,
Audi amitam Diis chare tuam, Numénq; triforme
Te nunquam credas nulla mercede rogare.
Iussa facit senior, lacerósq; recolligit artus,
Vitalémq; animam pollentibus ingerit herbis,
Et vacuas succis venas medicantibus implet.
Victa pedem mors atra refert, Theseius heros
Viuit, habétq; sacros inter sua numina lucos
Vallis Aricinæ custos, & Virbius audit
Ex re nomen habens; at Pasiphaëia noctes
Flet, totósq; dies, fraudémq; scelúsque fatendo
Plurima se incusat, mortemq; miserrima quærit.
Tantus inest herbis vigor & vis insita cælo,
Graminibúsque sua est vel vilibus addita virtus.
At rudis olim ætas mundiq; nouitia pubes
Non fruticum vires, non auxiliare notabat
Robur, & euulsis innata iuuamina plantis,
Et foliis nullam, nullam radicibus vllis
Spem credit morbos tollentis inesse medelæ,
Eq; laboratis cultæ Zephyritidos hortis,
Floreq; tot passim vario radiantibus aruis
Friuola nil præter delectamenta petebat.
Pulchra Deos vno donec Latona gemellos
Enixa est partu, & firmo stetit insula fundo

Natæ

Nata Aquilone graui iactari Delos & æstu.
Illa Panomphæi soboles tum clara tonantis
Extulit os sacrum, patulóq; salutifer orbi
Suppetias miseris primus tulit author Apollo,
Mille opifex rerum, nec tantùm callidus arcu
Figere lunato diris animata venenis,
Sternereq; ingentem missis Pythona sagittis;
Sed Libycum virus, sed noxia quæq; per orbem
Viribus herbarum, succóq; medente fugare,
Atráq; vipereos hebetare in vulnera morsus.
Ille etiam si tetra lues, si tabida cæli
Corrupti vulgus contagio serpat in omne,
Si grauis autumnus, rabido vel Sirius astro
Aëra contristet, vitiet fontésq; lacúsque,
Multiplicétq; rogos numero sine lethifer annus,
Igne vaporatas contusis frondibus ollas,
Poculáq; instituit lento medicata camino,
Edocuitq; quibus cedat febris arida plantis,
Quæ pestem, aut acrem pleuritida potio sistat.
Tunc honor immensus per terras protinus omnes
Arboribúsq; satísq; fuit, tunc stirpibus ingens
Gloria, nec lucta tantum liquor aptus oliui,
Nec placuit tantum sapida dulcedine lotos
Orbatura suis Ithacénq; Saménq; colonis.
Tunc Myrrhæ lachrymis decus & laus plurima vênit,
Et sua maiestas sudatis cortice guttis.
Sed neque Panchæos memorare ex ordine odores,
Balsamáq;, & Costum, & baccam frondentis Acanthi,
Diuitiasq; Arabum, & ferientes æthera syluas
Cura mihi, nostris sunt terris roscida Tempe,
Et nemus Alcinoi, & pictis viridaria campis;
Nilq; adeò abiectum est, nihil est tam vile, sacratum
Quin medicamen habet; bulbo maluæq; potestas
Est sua, & vrticis; mentes adhibete fidemq;
Mortales multa scrutati indagine; numen
Non deerit, Superiq; volunt sua munera quæri,
Munera fatidico quæ postquam Cynthius ore
Nudauit penitus, iussitq; ediscere cunctos,
Succedens patriis Epidaurius artibus orbem
Impleuit meritis, & quamlibet ictus auitis
Fulminibus cælo potitur tamen, & Deus astra
Possidet; huic solers subiit Podalirius, & qui

 Crura

Crura Philoctetæ Lernæo tarda veneno
Sanauit nulli concedens arte Machaon.
Hinc ope Pæonia, postquam experientia creuit,
Et caligantes tenebras vafer expulit vsus,
Quilibet exultat; iam maximus ille Galenus,
Hippocratésq; sacer Parcis extendere fila
Præcipere, atque hominum prohibere incidere fata.
Indoluit, stupuítq; Charon, naulúmque minutum
Littore paulatim vacuo decrescere sensit,
Otiáq; indixit cessantibus Æacus vmbris.
Quo non diuinæ prorumpit mentis acumen,
Ingeniúmq; sagax? præclara reperta nepotes
Ne lateant seros, ventura in sæcula gnaui
Mandarunt patres victuris omnia chartis.
Iámque malis hominum per tot crescentibus annos
Ársq; salutaris simul atque industria creuit,
Magnáq; per terras medicorum turba patentes
Luctatur fatis, spoliisque superbit Auerni.
Parcite mortales minitantia sydera cæli
Respicere, & nimium rebus trepidare futuris,
Si lugubre micet cauda flammante Cometes,
Sanguineæq; faces, si lapsi gutta cruoris
Nil leue portendat, gladiíque per aëra stricti,
Plurimus éque polo descendat tabidus ignis;
Iam contrà parat arma catus, dirísque minatur
Exitium furiis, & mortem prouocat ipsam
Herbarum fruticúmque sciens, vir maximus arte,
Maximus ingenio, patriæ noua gloria nostræ,
Laúsque suis ingens non vno nomine Belgis
Rembertus spes magna hominum, & tutela Deorum;
Quem Dodonæo *seductum vertice Phœbus*
Edocuit, magníque Iouis decreta reclusit;
Hic opus exacta nouies trieteride tersum,
Sudatúmque diu, multáque incude nouatum,
Inuidiam facturum Erebo, populóque silentûm
Parturit, humanæ miserans incommoda gentis,
Quo nihil vtilius, dilucidiúsque vetustas,
Non ætas par nostra tulit, per séque coruscum,
Interprésque sui, nebula tenebrísque remotis
Externæ nil lucis eget; sed qualis in astris
Ipse laboranti defecta luce sorori
Succurrit Titan, & stellas lumine pascit

Largus

Largus opes proprias diffundens solus in omnes,
Sic hoc Scriptorum veterum monimenta volumen
Illustrat splendore suo, noctémque recentum
Arte noua pulsa penitus caligine nudat.
Iure igitur viuax, omníque perennius ære
Maiestate sua stabit, nec firmius vllum
Olim cudit opus vapidæ fornacibus Ætnæ
Cyclopum lassata manus, ferróque coactæ
Sudantis rara sub veste Pyracmonis artes
Sentiscent æui cariem prius, & solida spe
Fraudatus Steropes operam plorabit inertem.
O quæ fama tuas olim sectabitur vmbras?
Venturi quantus populi memoraberis ore
Dodonæe pater? quanto celebrabere plausu?
Cùm tibi se paßim debebunt plébsque, patrésque,
Seruatíque senes, ignaráque virgo mariti?
Funera quid metuis? viuet post busta superstes
Pars immensa tui, nullóque taceberis æuo,
Atque ipso à senio sumet tua gloria vires.
Nam prius astra polum toto radiantia cælo
Destituent, steriléfque fragosum littus arenæ,
Inq; autumnali noua palmite gemma tumebit,
Et pede pressa fluet tepido vindemia vere,
Quàm taceant noménque tuum, laudésque minores,
Irritáque intereant operæ conamina vestræ.
Vtq; semel dicámque simul, nisi me omina fallant,
Vna eadémque dies lustris labentibus orbi
Atque operi fatalis erit, paritérque peribit
Ille tuus sudor, pariter chaos omnia mæstum
Confundet, cælum terris, atque ignibus vndas.
Interea iam sume lubens pro tempore Musis
Remberte auspicibus quascumque propino tuarum
Primitias laudum, & iam nunc assuesce futuris,
Ac meritis dudum quæsitos concipe fastus.

REMB. DODONAEVS LECTORI S.

NGENVVM ac liberale ſemper habitum fuit, amice Lector, agnoſcere quorum vel ſcriptis vel opera quis adiutus fuerit ac promouerit. Quam ob cauſam cùm nos in deſcribendis Stirpium hiſtorię Pemptadibus iſtis non modò plurimorum veterum, ſed & recentiorum noſtrique temporis ſcriptorum teſtimoniis vſi ſumus, nomina quoque omnium aſſcribenda putauimus, ex quorum videlicet monumentis ac poſteritati relictis ſcriptis nos profeciſſe & adiutos inficiari haud poſſumus. Adiecimus verò & horum ſimiliter nomina, (ſed tamen ſeorſim) ex quorum hortis nobis copioſa locuplesque ſubinde præſtita eſt ſtirpium multitudo, & coràm videndarum cognoſcendarumque copia & poteſtas facta: tum & eorum, qui etiam vel aridas & alia quædam ad nos, ſiue ex Italia, aut ex Germania, vel aliunde miſerunt. Vtriſque autem nos plurimum debere vti agnoſcimus, ita & non paucis locis teſtatum etiam eſſe voluimus. Icones autem plurimas quidem noſtra opera & cura iam olim delineatas fuiſſe facilè agnouerit, qui frumentorum, florum, & coronariarum, purgantiumque hiſtorias cum appendice prius habuerunt aut viderunt. His acceſſerunt non paucæ (præter nonnullas nouas & antè non editas) & me quidem procurante ſupra aliquot annos expreſſæ, quæ in vernaculis ac Gallicis de ſtirpium hiſtoria commentariis à Ioanne Loëo quondam editis extant: reliquæ partim ex Caroli Cluſij, ſed plures ex M. Lobelij obſeruationibus acceſſerunt. Quod quidem nobis ea de cauſa licuit, quòd omnes noſtras in ſuis obſeruationibus ipſe Lobelius inſeruerit: ſed tamen haud præter conſenſum & voluntatem noſtram, & ſub conditione, vt viciſſim ſua cura delineatas, mihi liceret, in meas Pemptades, quibus opus haberem, transferre. Non exiſtimauimus enim eaſdem (niſi fortè non ſatis rectè expreſſas) iterum depingendas, ac duplici ſumptu Chriſtophorum Plantinum typographum diligentiſſimum grauandum, qui olim noſtras de floribus, purgantibus, frumentisque hiſtorias, ac deinde Caroli Cluſij & M. Lobelij obſeruationes ſuis typis in publicum dedit. Vale.

AVCTORES QVI IN ISTIS STIRPIVM PEMPTADIBVS CITANTVR.

ABSYRTVS *Hippiater.*
Actuarius.
Adamus Lonicerus.
Aëtius.
Agrippa apud Aëtium.
Alexander Benedictus.
Alexander Trallianus.
Aloïsius Anguillara.
Anacreon Teius.
Andreas Lacuna.
Andreas Theuetus.
Angelus Palea.
Antonius Guanerius Papiensis
Antonius Mizaldus.
Antonius Musa Brasauolus.
Apollodorus apud Plinium.
Apuleius.
Archigenes apud Aëtium.
apud Galenum.
Aristobulus apud Strab.
Aristomachus Atheniensis apud Plin.
Aristophanes.
Aristoteles.
Arnoldus Villanouanus.
Asaranius.
Asclepiades apud Gal.
Athenæus.
Auicenna.
Augerius Busbequius.
Aurelius Nemesianus.
Aelianus.
Aemilianus apud Athenæum.

BAPTISTA *Sardus.*
Barptolomeus ab vrbe veterum.
Benedictus Arias Montanus.
Benedictus Curtius Symphorianus
Bernardus Gordonius.
Berytius.
Bion Smyrneus.

CAROLVS *Clusius.*
Cassius Dionysius Vticensis.
Cato.
Catullus.
Chereas Atheniensis apud Plin.
Cicero.
Claudianus.
Clearchus Peripateticus apud Athenæum.
Codex Cæsareus manuscriptus.
Conradus Gesnerus.
Cornelius Celsus.
Crateuas.
Crito apud Gal.

DAMOCRATES *apud Gal.*
Dauid Kyberus.
Demetrius Ixion.
Democritus in Geopon.
Didymus in Geopon.
Diocles apud Gal.
Diodorus Siculus.
Dionysius Halicarnassæus.
Dionysius Iunior
Dioscorides
Diphilus Siphnius apud Athenæum.
Donatus.

ERASMVS *Roterodamus.*
Eratosthenes apud Strabonem.
Eros Iuliæ.
Eumelus Hippiater.
Euricius Cordus.

FESTVS *Pompeius.*
Florentinus.

GALENVS.
Garcias ab Horta.
Garcias Lopius.
Glaucias apud Plin.
Guido de Cauliaco.
Guilhelmus Placentinus à Saliceto.
Guilhelmus Quacelbenus.
Guilhelmus Rondeletius.
Guilhelmus Turnerus.

HALI *Abbas.*
Hecatæus } *apud Athenæũ*
Hegesander } *apud Athenæũ*
Hellanicus } *apud Athenæũ*
Henricus Stephanus.
Hermolaus Barbarus.
Herodotus.
Hesychius.
Hesiodus.
Hierocles Hippiater.
Hieronymus Cardanus.
Hieronymus Fracastorius.
Hieronymus Heroldus.
Hieronymus Tragus.
Hippocrates Cous.
Hippocrates Hippiater.
Homerus.
Horatius.
Hugo Solerius.
Hyginus apud Plin.

IACOBVS *à Manliis.*
Iacobus Siluius.
Ianus Cornarius.
Ioannes Baptista Montanus.
Ioannes de Choul.
Ioannes Gorræus.
Ioannes Guinterius Andernacus.
Ioannes Leo.
Ioannes Manardus.
Ioannes Mesues.
Ioannes Ruellius.
Ioannes Spiringus.
Iodocus VVillichius.
Iosephus belli Iudaici scriptor
Iosephus Scaliger.
Iuba Rex apud Plinium.
Iulius Pollux.
Iulius Solinus Polyhistor.
Iuuenalis.

LEONHARTVS *Fuchsius.*
Leontius in Geopon.
Lucas Chynus.
Lucianus.

MACER.
Mago apud Plin.
Marcellus Empiricus.
Marcellus Vergilius.
Martialis.
Massurius apud Plinium.
Mathias Lobelius.
Matthæus Syluaticus.
Matron Parodus apud Athenæum.
Melchior Guilandinus.
Menander.
Mnesitheus apud Gal.

NICANDER.
Nicandri interpres.

NOMI-

NOMINA EORVM EX QVORVM HORTIS STIRPIVM COPIA FACTA EST, ET A QVIBVS aliunde quædam accesserunt.

IOANNES Branchion vir generosus, ex cuius ditissimo horto locuples stirpium suppeditata est varietas.

Ioannes Dilfius vir similiter generosus, stirpium D. Branchion hæres.

Ioannes Boisotus, vir non minus doctus quàm generosus, stirpium herbarumque studiosissimus.

Christina Bertolfia vidua ampliss. ac clariss. I. C. Ioachimi Hopperi.

Ioannes Vreccomius Bruxellensis, herbarum suo tempore cultor diligentiss.

Martinus Tulemannus Traiectensis, in quærẽdis stirpibus sedulus ac diligens.

Petrus Coldenbergius, Guilelmus Andreas } diligentes Pharmacopœi Antuerpienses.

Georgius Rhetius, Raphaël Coxia } ciues Mechlinienses.

IACOBVS Antonius Cortusus patritius Patauinus.

Alphonsus Pancius Ill.mi Ferrariensis Ducis Medicus.

Seuerinus Gobelius Regis Daniæ Medicus.

Georgius Marius Ill.mi Principis Electoris Palatini Medicus.

Ioannes Ayckholtzius Medicinæ professor Viennensis.

Gaspar Hoffmannus in Academia Francofordiana ad Oderam Medicus.

Adamus à Zaschslauw ciuis Glasensis.

Achilles Cromerus Nissensis.

REM-

REMBERTI DODONAEI STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS PRIMÆ LIBER PRIMVS.

PRÆFATIO.

NTER Medicinæ partes, quæ haud paucæ existunt, stirpium ac simplicis Medicinæ notitia, vt nec minima nec postrema, sic præcipua semper habita fuit: vtpote antiquissima, quæq; ipsi arti originem contulit, ac exordium præbuit. Cùm enim adhuc nulla ars Medica esset, à notitia nonnullarum stirpium initium sumpsit. quas veteres illi Heroës, quibus artis inuentio asscribitur, vel casu aliquo monstrante, vel alio modo cognouerunt; & deinde frequentibus experimentis ad curationes variorum morborum adhibuerunt, ac vtiles obseruarunt. Reliquæ artis partes pòst natæ sunt. quæ tametsi Medicum aptiorem & perfectiorem reddant, à nonnullis tamen quædam neglectæ, vel etiam contemptæ sunt.

Physiologicen siquidem plerique non necessariam existimant; qui videlicet, ex solis vsu & experientia obseruatis, artem constitui iudicant: quos ἐμπειρικοὺς nominant. Nonnulli tametsi Physiologicen in totum non reiiciant, non omnes tamen eius partes recipiunt. Anatomicen enim plerique tam parui faciunt, vt veluti crudelem & fœdam damnent. Pulsuum doctrinam multi veterum neglexerunt; neque de hac Hippocrates nisi paucissima memoriæ prodidisse legitur.

Nullorum autem extat memoria, qui non stirpium herbarumq; notitiam plurimi fecerint. quam nec barbarissimæ gentes contemnunt; herbas aliaq; similia simplicia quædam in auxilium vulnerum & morborum cognoscentes.

Tanti verò semper apud veteres stirpium herbarumq; cognitio æstimata, vt vel Diis immortalibus inuentionem earum asscripserint; vel mortales, qui aliquas adinuenerunt ac monstrarunt, diuinis honoribus dignos iudicauerint.

Molyos herbæ cognitio Mercurio asscribitur, quam Vlyssi aduersus Circes veneficia ostendisse Homerus refert. Huius & Mercurialis herba inuentum, nomen ab ipso retinens. Apollo multas quoque mortalibus communicasse dicitur: atque idcircò huic Medicinæ inuentionem Ouidius tribuit. Panaces appellatæ Aesculapio ac Herculi acceptæ habentur. Nymphæa à Nympha, quæ prima hanc ostendit, nomen habere fertur. Chiron autem Centaurus & Achilles, quibus diuini honores tribuerentur, digni æstimati sunt: propter eas quas variis modis vtiles, ab ipsis appellationem sortitas herbas, primi adinuenerunt: vt sunt Panaces Chironium, ac Centaurium vtrumque, tum & Achillea, qua sanitati Telephum restituisse Achilles ab Homero canitur.

Coluerunt verò harum notitiam non modò Heroës isti, aut soli pòst eos Medici, verùm & Regibus ac Principibus herbas cognoscere curæ fuit: veluti Gentio Illyriorum, Lysimacho Macedonum, Attalo Pergami, Iubæ Mauritaniæ Regibus; Artemisiæ Mausoli Cariæ Regis coniugi, item & Methridati Ponti ac Bithyniæ Regi, à quo non modò Scordium repertum, sed & ab ipso nomen habens celeberrima Antidotus, apud veteres omnes Medicos Græcos, Latinos, Arabes semper in pretio habita, & apud posteritatem vbique frequentissimi vsus.

Medicorum autem veterum nemo fuit, qui non & stirpium ac simplicis medicinæ notitiam sibi comparare studuerit; si non omnium, earum saltem, quas ad medicationes adhibuerunt.

Neque opus est vniuersam illam veterum Medicorum turbam huc testes aduocare, quorum subinde Galenus meminit. Abundè siquidem constat, hos, vt nulla Pharmacopœorum opera vsos; sic & suis ac discipulorum manibus medicamenta parasse, commiscuisse, ac ægrotis propinasse. quæ citra cognitionem stirpium simpliciumq; præstare non potuerunt. Hippocratem verò Medicinæ principem similiter quoque fecisse, vel vna ad Crateuam epistola satis manifestè ostendit.

Atque hinc est, quòd Galenus omnes Medicos artisq; studiosos ad stirpium cognitionem adhortetur: Medicus, inquit lib. I. de Antidotis, omnium stirpium, si fieri potest, peritiam habeat, consulo; sin minus, plurium saltem, quibus frequenter vtimur.

Rationes autem, cur Medicos ad stirpium notitiam comparandam admoneat, præcipuas quidem duas habet; locis tamen separatis. Vna lib. VII. cap. II. de Pharmacorum compositione secundum locos reperitur: altera lib. III. de medicamentis secundum genera.

Prior ratio est, vt compositi alicuius facultatem, & ex quo ordine medicamentorum sit, cogno-

scere Medicus queat; quod citra simplicium exactam cognitionem impoßibile affirmat. Quod enim, ait, circa simplicium pharmacorum tractatum esse praeexercitatum oporteat eum, qui dicenda assequi velit, sæpè à me dictum est. Citra enim singulorum simplicium exquisitam ac certam notitiam, impoßibile est cognoscere, ex quo ordine eiusdem generis medicamentorum compositum sit, Num ex mollißimo, an vehementißimo, aut medio, aut alio aliquo inter hunc & alios intermedio.

Altera verò ratio est, ne per ignorantiam patiantur sibi medici à Rhopopolis imponi: vos ergo, inquit, amici admoneo, vt in hoc quoque me sequamini, si artis opera pulchrè obire velitis. Nouistis etenim quomodo ex omni natione præstantißima quotannis medicamenta mihi adferantur, eò quòd perditi illi omnigenarum rerum coëmptores (Græci ῥωποπώλας vocãt) variis modis ea contaminant. Præstiterat autem non solùm hos, sed multò magis etiam mercatores, qui illa aduehunt, incusare: atque his multò magis ipsos herbarios: item nihil minus eos, qui radicum liquores, succos, fructus, flores, & germina ex montibus in vrbes conferunt. Hi siquidem primi dolum in eis exercent. Quisquis igitur auxiliorum vndique copiam habere volet, omnis materiæ stirpium, animalium, & metallorum, tum & aliorum terrestrium corporum, quæ ad Medicinæ vsus ducimus, expertus esto; vt ex eis & exacta & nota cognoscat.

Et tales quidem Galeni rationes si vnquam, nostro certè sæculo vel maximè locum habent: quo adeò neglecta hæc Medicinæ pars iacuit, vt ad imperitos homines & mulieres, herbarum collectores, relegata fuerit, nec ad Medicos pertinere existimata. Quod non absque magno Medicorum dedecore, & ægrotantium summa accidit iniuria. Qua ratione enim, quis se artificem profiteri poterit, si artis suæ instrumenta haud cognouerit? Medicina ex artium est numero: verus Medicus artifex quoque est. Absque instrumentis nulla absoluitur aut consistit ars.

Artis medicæ instrumenta, plurima parte sunt simplicia medicamenta à stirpibus sumpta, eius videlicet, quæ Pharmaceutice dicitur. Chirurgices siquidem manus & machinæ quædam instrumenta sunt; nec tamen à medicamentis aliena hæc est. Medicamenta autem simplicia sunt; aut ex simplicibus componuntur. Si igitur simplicia medicamenta & stirpes non nouerit Medicus, qua ratione ægrotantibus rectè poterit consulere? At Pharmacopæos (respondent) hæc ætas habet, quibus veteres caruerunt. An ergo vniuersa ægrotantis salus Pharmacopæo credenda? Quid si imperitus, nec ei curæ sit, vel simplicia cognoscere, vel ex optimis & genuinis rectè componere, Medicus cõniuebitnè? patietur pro salutaribus noxia, pro calidis frigida, & econuersò pro frigidis calida, pro recentibus exoleta, & situ corrupta assumi? Conniuere eum oportebit, qui cognitionis simplicis materiæ medicæ rudis ac imperitus, errores & imposturas deprehendere nequiuerit. Quid interim misero ægroto? Medicus salutem promittit: experientiam suam commendat: ægrotus sperat: dicto audiens est: pharmacopæus, vel imperitus, vel infidus omnia perturbat.

Sit pro exemplo Electarium Diamargariton calidum ab Auicenna descriptum Canonis tertij, fen XXI. *tract.* II. *cap.* II. *vterum gestantibus conueniens, in cuius compositionem Seitaragi Arabibus dictum, venit admiscendum. Huius autem loco indocti Pharmacopæi Turbith appellatum accipiunt: radicem validè purgantem, & corpus insigniter commouentem. ita salutare medicamentum in noxium commutant. Quis hic venit culpandus? cui imputandus error? Pharmacopæone an Medico? Pharmocopæus fortaßis se alicuius Medici auctoritate tuebitur: culpa idcirco in Medicum recidit imperitum, & simplicis materiæ medicæ ignarum. Si etenim sciret Seitaragi lignosum quoddam esse, tenue, garyophyllis simile (qualia sunt lignosa sarmenta quæ cum garyophyllis inferuntur) vt Auicenna testatur. nec Hali Abbas repugnat; haudquaquam Turbith eius loco substitui permisisset.*

Similis error in Lycio. Præscribuntur à Medicis glandes ex Lycio facta (Lycinia appellant) imponendæ ano si quando Tinesmus vehemẽtius vrget. ab his verò contingit non rarò amplius irritari malum, quòd pro Lycio succo adstringente, Pharmacopæi substituant Periclymeni (Caprifolium vulgò vocant) fructuum succum acrem & mordacem. Si medicis curæ fuisset Caprifolij facultates vel gustu cognoscere, citò errorem deprehendissent: sed tanta fuit supinitas, tanta negligentia, tantus notitiæ simplicis materiæ medicæ ac stirpium contemptus, vt omnis Pharmacopæo cura relicta sit.

Memini me in Officinis videre formulas quasdam vnguentorum, quibus addendus erat Cyclamini succus. quo cùm scirem Pharmacopæos carere, percontanti vbi hunc nacti essent, mox Pyrolam ostenderunt, quam pro Cyclamino habebant. Et tales quidem in nonnullis Officinis frequenter errores occurrunt.

Non lubet autem hic referre, quàm multis modis imposturas ac fraudes moliantur: vel dum compositiones ex vetustate exoletis aut situ corruptis parant: aut easdem deprauãt, quædam omittentes, alia addentes: vel cùm spuria, factitia, adulterataq́; pro legitimis exquisitisq́; venum exponunt. veluti pro Aloë, aeizoi succum cum sordibus aloës decoctum: pro Rha, radicem quandam croco tinctam: acerbi cuiusdam fructus expressum & liquidum succum, Anchusæ radice coloratum,

tum, pro vino siue succo Granatorum acidorum: & alia plura, quæ non tantum Pharmacopœi, sed & Rhopopolæ, tum vitiare, corrumpere, contaminare, tum & comminisci, ac fingere didicerunt: adulterina & factitia pro legitimis, imprudentibus ac imperitis obtrudentes.

Proinde Medicum vel maximè sollicitum esse decet, vt simplicis materiæ medicæ ac stirpiũ notitiam sibi parct, ne videlicet à Rhopopolis aut Pharmacopœis ipsi imponatur: Deinde, vt, si fieri poterit, ab externis abstineat; domi verò natis vtatur; quæ & paratu facilia sunt, & adulterari aut contaminari facilè nequeunt. Hæc siquidem ex illorũ exacta cognitione & notitia cõsequetur.

Laudandus idcirco omniũ est conatus ac studium, quotquot, in illustranda, ac in lucẽ, veluti ab inferis, reuocanda, hac Medicinæ parte, operã suam ac diligentiã contulerunt, & modò conferunt. Quòd si veritatẽ aliquando minus assecuti fuerint, nõ acriter insectandi aut reprehendendi sunt (vt pleriq; contentiosi solent) sed dissimulato illorũ, quantũ licet, errore, veritas ostẽdenda ac docenda, quæ ad errores redarguendos sola sufficit. Quod si verò talis sit error, vt dissimulari omnino nequeat, modestè corripiendus est. nã errare & hallucinari si alicubi contingit, in hoc certè stirpium cognitionis studio maximè procliue est; tum propter neglectam & multo tempore cõsopitam hanc doctrinã: tum propter veterũ breuitatẽ, qui multarum stirpium (vtpotè tũc vulgò notissimarum) formas nõ expresserunt, vel ita obiter descripserunt, vt neglexisse videantur. Quam ob causam haud mirũ, si, qui primi simplicis medicinæ stirpiumq; peritiam in lucem reuocare laborârũt, nõ mox, statim, & vbiq. veritatẽ attigerint, & alicubi hæsitarint, vel iudicio lapsi fuerint. Neq. illorum idcirco conatus reprobandi, nec laude sua, vt diximus, ipsi frustrari debent. Multa certè his gratia debetur, quòd multorũ excitarint ingenia, qui antecessorum opera & inuentis adiuti, certius & verius aliquid definire potuerunt.

Exercuimus autẽ & nos in hoc studij genere, quando iuuenilis ferebat ætas, & per artis medicæ exercitium licuit: non tamen eo animo, vt de scripti alicuius editione cogitaremus; sed cognoscendæ tãtummodo simplicis medicinæ studio prouocati. Neq. ad scribendũ vnquam animum appulissem, nisi Iohannes Loëus Antuerpiensis typographus, quo familiari vtebar amico, à me impetrasset, vt vernacula dialecto stirpiũ earũ historiã prosequerer, quæ in cognitionẽ meã venissent. Hæc verò postea aucta & recognita, secũdò edita est. Prodierũt eodẽ ferè tẽpore icones additis nominibus & breuibus annotationibus. Atq. sic studiosis satisfactum sperauerã: sed nõ defuerũt interpellatores, qui crebrius admonerent, vt vulgò scripta studiosis non inuiderem, ac Latinè publicarem.

Optaui autem sæpè ocium concedi, sed illud quàm exiguum contigerit in artis exercitio versanti, facilè agnoscit, qui quantum curarum, molestiarum, ac laborum Praxis secum ducat, expendit: Omitto patriæ domesticas & miseras calamitates, quæ tamen & studia nostra interturbare potuerunt. His de causis ad operis editionem serius accessi, & non nisi partes quasdam hactenus edidi, quæ in hoc opere auctæ, recognitæ, & locupletatæ extant.

Stirpium autẽ historiã meditanti, de ordine non exigua accessit sollicitudo. Nam quẽadmodum artes omnes ac sciẽtiæ, si methodico aliquo ordine describãtur, non exiguũ ornatus ac lucis inde referunt: Sic & stirpium historiæ ab hoc plurimum gratiæ ac decoris accedere posse haud dubium.

Cùm autem veteres, qui de stirpibus scripserunt, non eandem methodum obseruent, nobis ea maximè placuit, quam Dioscorides instituit.

Theophrastus siquidẽ dum differẽtias caudicum, lignorum, corticum, radicum, medullarum, foliorum, florum, siliquarum, fructuum, seminum, succorum, & similiũ expendit, membra ita separat ac seiungit, vt vnius alicuius stirpis forma, non nisi è pluribus, & subinde separatis locis, colligi ac haberi queat: Quod stirpium studiosis non parum tædij ac molestiæ adfert.

Galeni autem ordo, quem Oribasius, Aëtius, Paulus Aegineta, Græci, & Auicenna Arabs imitantur, facilior ac expeditior apparet: stirpibus scilicet elementorum ordine digestis. sed dum hoc modo congeneres separantur, ac ab inuicem diuelluntur; differentes verò non modò forma, sed & viribus dissimiles coniunguntur, haud exquisitus esse potest.

Dioscorides verò stirpes membratim non diuidit, & consimiles coniungere laborauit. Huius exemplum & nos imitari studuimus; instituto quidem, sed non ordine vbique eius obseruato. Multæ siquidem cùm à nobis describantur, quas Dioscoridis ætas ignorauit, plures nobis classes constituendæ occurrerunt, & subinde aliæ, quàm sint illius.

Dedimus autem operam, vt quæ, vel facultate, vel parte aliqua præcipui vsus similes sunt, coniungerentur; tum & ne forma figuraq; respondentes, quantum foret possibile, ab inuicem diuellerentur: vt in ipsius historiæ progressu satis manifestum.

Sed priusquam ad ipsarum stirpium historias, id est, descriptiones, nomina, facultates, & quæ reliqua sunt, veniamus, operæpretium fuerit, primùm in genera quædam stirpes ipsas distinguere: partes deinde singularum explicare: facultatum postea differentias proponere, & quibus modis hæ cognosci queant docere. Quibus rectè præmissis & explicatis, singularum historias minus difficile erit prosequi.

CAPVT I.

RIMA autem ac ſumma ſtirpium genera quatuor ſunt: Δένδρον, θαμνὸς, φρύγανον, καὶ πόα. Arbor, Frutex, Suffrutex, & herba.

Arbor. Arbor ſiue Δένδρον dicitur, quicquid mox à radice, craſſo, lignoſo, vnico caudice ſiue trunco (μονοςέλεχες vocant) aſſurgit, ramiſque compluribus brachiorum inſtar diffunditur; vt ſunt Pinus, Picea, Abies, Quercus, Fagus, Betula, Alnus, Fraxinus, Platanus, Populus vtraque, & ex vrbanis Pomus, Pyrus, Caſtanea, Amygdalus, Ceraſus, Olea, Nux iuglans, & aliæ ſimiles.

Frutex. Θαμνός ſiue frutex ad iuſtam arborum altitudinem non attollitur, nec craſſitudinem harum aut amplitudinem aſſequitur, lignoſo tamen caudice ac durabili quoque perennat. Hic verò haud perpetuò μονοςέλεχες, ſed frequenter cõplures à radice caudices promit, in ramos quoque ſparſos ac diuiſos: vt ſunt Corylus, Rhamnus, Oxyacantha, Liguſtrum, virga ſanguinea, Cornus ſylueſtris, Sambucus paluſtris. Plinius lib. XIIII. cap. XVI. è fruticum genere eſſe refert Laurum, Cupreſſum, Cedrum, Iuniperum, Terebinthum, Lentiſcum.

Φρύγανον. Φρύγανον, à radicibus πολυςέλεχες ac multis exiguis caudicibus, vel potius cauliculis exit, ſed in altum haud aſſurgit: πολύκλαδον quoque ac ramoſum eſt: mediam inter herbam ac fruticem naturam & conſiſtentiam habet: quia lignoſis cauliculis ad fruticum naturam accedit; quatenus verò humile, herbas imitatur, vt ſunt Spartum, Rubus, Roſmarinus coronaria, lauandula, hedera, & quicquid lignoſo caudice vel caule, aut humile ſerpit, aut non ad-
Cremium. modum attollitur. Gaza Latinè Suffruticem appellat. Sunt qui Cremium dici affirment, ſed Columella lib. XII. cap. IX. ruſticos Cremia dicit, nominare ſurculos aridos & minutos. Pro arido aliquo etiam interpres Pſal. hac voce vtitur: Et oſſa mea ſicut cremium aruerunt: Pſalmo CI. vbi tamen in Græcis legitur φρύγιον, non φρύγανον. Φρύγιον autem dicitur ſiccum & aridum.

πόα herba. πόα, apud Latinos herba. caules aut culmi huic ſunt molles, haudquaquam lignoſi: gignitur verò & abſque caule, pediculos promens; in quibus flores ſemenque; à radice autem magna ex parte foliata; vt ſunt Plantago, Borrago, Braſſica, Beta, Triticum, ſecale, Faſelus, Eruilia, Cicer & olera, frumenta, & legumina alia, ac plures & infinitæ herbæ.

Atque his quatuor veluti ſummis generum faſtigiis, omnes comprehendi poſſe ſtirpes videntur. Contingit autem quãdoque ex his nonnullas vel cultura mangonio: vel negligentia & incuria colentium: vel aliàs ſuapte natura ac ſponte, à figura ſua deſciſcere, & ad aliud genus quodammodo tranſire. Inter Maluas ſiquidem, quædam ſenis ſeptenisve menſibus tanta longitudine ac craſſitudine proficit, vt inſtar haſtæ cuiuſdam grandeſcat, arboreſcensque baculorum vſum præbeat. Similiter & Betam ſubinde ampliorem magnitudinem accipere Theophraſtus lib. I. refert: vbi eiuſmodi olera δενδρολάχανα, Gaza Oleriarbores, vocat. ſic & malua grandior facta δενδρομαλάχη dicitur. Tranſit etiam in arborem in quibuſdam regionibus Ricinus, alibi annua ſtirps. Eodem modo & Frutices nonnulli in arbores tranſeunt: vt Vitex & Paliurus, actore Theophraſto. Et vice verſa, arbores niſi purgentur & cultu retineantur, à natura & forma ſua recedunt, & ex arboribus in frutices degenerant: id fruticare arbores appellant.

Nonnullæ quandoque etiam herbæ ad fruticum vel φρυγανῶν ſimilitudinem accedunt, quas ſubinde θάμνους, θαμνίσκους, θαμνοείδας θάμνια, καὶ φρυγανοείδας Dioſcorides appellat: quæ videlicet vel vnicaules, vel aliàs duriuſculis cauliculis aſſurgunt. Saluia, Androſæmon, Polygonaton, Hyoſcyamus, Dorycnion, Rhododendron &c. θάμνοι dicuntur. Botrys herba θαμνοείδης, & ſimiliter Crithamum. Melanthium verò, Chamædrys, Ambroſia, Periclymenum, Tragus, Paronychia, Solanum hortenſe, Aſtragalus, θαμνίσκοι nominantur. Polygonon femina θαμνίον. Polycnemon θάμνος φρυγανοειδὴς. Clinopodium θαμνίον φρυγανοειδής. Eupatorium πόα φρυγανοειδὲς. Alyſſon autem φρυγάνιον.

De Partibus ſtirpium. CAP. II.

DIFFERENTIAS ſtirpium ſuperiore capite oſtendimus, nunc ad partium explicationem conuertimur. Sunt autem arboribus & fruticibus partes quidem plurimæ: pauciores φρυγάνοις: nonnullis verò herbis pauciſſimæ.

Harum autem quædam perpetuò ſuis adſunt ſtirpibus: aliæ non ſemper adhærent, ſed ſubinde pereunt ac decidunt: quas idcirco nõnulli partes eſſe pernegãt: alij annuas appellant.

Perpe-

Perpetuæ partes ſunt, radices, caudices, rami, cortices, ligni materies, matrix, medulla, &c. Annuę verò & nec perpetuò præſentes, flores, calyces, iuli, fructus, ſemina, capitula, ſiliquę, valuulæ, inuolucra, vmbellæ, pappi, & multis folia etiam; ſed non omnibus tamen.

Folia ſiquidem arbores multæ, & non pauci frutices, deponunt; non deſunt verò etiam perpetua fronde virentes: vt omnes coniferæ (excepta Larice) Terebinthus, Lentiſcus, Taxus, Cupreſſus, Malus medica, Laurus, Tinus, Agrifolium, Roſmarinus, Nerion, Myrti genera, &c.

Radix. Radix ſiue ῥίζα, tam in arbore quàm in alia quauis ſtirpe appellatur inferior pars, qua terrę inſeritur, atque ei cohæret, & per quam alimentum allicitur. Omnibus autem ſtirpibus hæc communis eſt, exceptis pauciſſimis, quæ abſque radicibus viuunt, & augentur: veluti Caſſytha, Viſcum, & quod Hyphear dicitur, fungi arborum, muſcorum & fucorum genera, quæ inter φυτὰ numerari tamen contingit.

Caudex. Caulis. Caudex in arboribus quidem ac fruticibus, quod à radice ſupra terram aſſurgit, & per quem alimentum ſurſum defertur; qui in herbis Caulis & Cauliculus dicitur. herbarum ſiquidem caulis proprius eſt: caudex verò ad arbores & frutices duntaxat pertinet.

Stolones. Stolones appellantur, qui iuxta arborum & fruticum caudices erumpunt; luxuriantes videlicet ſoboles, & inutiles è radicibus fruticationes, quæ tamen euulſæ & plantatæ ſubinde adoleſcunt.

Truncus. Truncus caudicis pars inferior eſt radici vicinior, ſiue quæ truncatis ramis ſupereſt.

Rami. Rami, qui à caudice aut caule fiſſi multiplices ſparguntur: ſuntque ipſarum arborum quædam veluti brachia, quibus ſeſe latè diffundunt, & in omnem partem expandunt. Vnde & Virgilius: *Tum fortes latè ramos, & brachia tendens.* Conſtant autem caudices, trunci, rami, ac radices arborum, cortice, ligno, & medulla, quæ & matrix dicitur.

Cortex. Cortex pars extima eſt & vltima, à ſubiecto corpore ſeparabilis, quo caudices, caules, arborum rami, & radices conueſtiuntur; ac veluti membrana, operculo, ac cruſta integuntur.

Eſt autem hic ſubinde vnicus: nonnullis duplex.

Vnicus qui craſſior, ex diſſimilaribus partibus frequenter componitur. exterior pars aſpera, inæqualis & non rarò rimoſa: altera læuis & æqualis. Hæc tunica à tuendo, & propriè liber dicitur: quibus ſcribimus libris, nomen hic dedit.

Duplici cortice conteguntur Sambucus, Frangula; & pleræque aliæ.

Lignum. Alburnum. Lignum, interior pars, cortice circundata, fiſſilis, ac dura; veluti corpus aut caro arborum & fruticum. Huius exterior & cortici vicinior pars, mollior, ac albidior, Alburnum à quibuſdam dicitur: facilè hæc putreſcit, & teredinibus crebrò obnoxia eſt.

Pectines. Pectines ſiue κτηδόνες, lineæ ſunt ſecundum longitudinem in arborum materia, per quas & findi & vnitas diſſolui poteſt; quæ Interualla etiam dicuntur.

Matrix. Matrix quod in medio ligni eſt, à nonnullis Cor & medulla dicitur.

Medulla. Medulla quoque eſt, quod in medio ligni fungoſum; veluti ſambuci medulla.

Cauliculi. Coliculi. Caules herbarum, ſi exigui, Cauliculi aut Coliculi dicuntur; quandoque & Scapi aut Culmi; vt fabarum ſcapus; frumentorum & arundinum culmi.

Folium. Folium in quauis ſtirpe, quod ipſam veſtit atque exornat: Græci φύλλον dicunt; quo ſpoliatæ arbores aut reliquæ ſtirpes quodammodo nudę apparent.

Flos. Flos, ἄνθος, arborum & herbarum gaudium dicitur, futurique fructus ſpes eſt. vnaquęque etenim ſtirps pro natura ſua, poſt florē, partus ac fructus gignit. Floribus autē ſuę ſunt partes.

Calyx. Calyx eſt, quo primùm flos continetur, deinde mox fœtus clauditur.

Stamina. Stamina, quæ veluti filamenta ab intimo floris ſinu è calyce erumpunt.

Apices. Apices, craſſiuſcula quædam in ſummo ſtaminum dependentia.

Vngues. Vngues, veluti in roſis & aliis foliatis floribus, intelliguntur imæ foliorum partes, quibus calyci cohærent, decolores magna ex parte, idcirco medicinæ damnatæ.

Iulus. Iulus, quod rotunda & oblonga ſpecie dependens floris loco eſt; veluti in Iuglande, Corylo, Moro, Fago, & aliis.

Fructus. Fructus, ſiue καρπὸς, in quo ſemen progignitur: non rarò verò & ipſum ſemen; vbi videlicet nulli alteri incluſum, nudum naſcitur.

Caput. Caput, κεφαλὴ, quicquid in globum extuberat, aut in orbem glomeratur.

Capitulum. Capitulum, κεφάλιον, quod minus, & magnitudine cedit, vt papaueris κώδια ſiue capitula; in quibus ſemen gignitur.

Siliqua. Siliqua, κεράτιον, tegumentum oblongum, quo vel leguminum grana, vel herbarum ſemina continentur: huc pertinent, folliculus, cuiuſlibet rei theca, valuuli ſiue valuulę, vaſcula, loculamenta, à loculis nomen habentia; quæ ſi ſpinarum agmine marinum echinū referant, Echini & Echinata dicuntur.

Vmbella. Vmbella, σκιάδιον, quæ in cauliculorum faſtigiis exorta in plures pediculos digeritur, qui ſimul in latitudinem expanſi, in orbem circumaguntur, & flores ſeminaque proferunt.

Muſcariũ. Muſcarium hæc eadem dicitur à flabri ſimilitudine, cuius ventilatu muſcæ à conuiuiis arcentur ac abiguntur.

Pappus. Pappus lanoſus villus, qui deflorеſcentibus aliquot herbis remanet, quibus ſemen ſubeſt.

De facultatibus ſtirpium. CAP. III.

FACVLTATES ſtirpium, de quibus nobis inſtitutus ſermo, non illæ ſunt, quibus viuunt, virent, vegetantur, & in omnem dimenſionem creſcunt; flores, fructus, ſeminaque perficiunt: ſed illæ, quibus actiones ſuas, & quidem in humano corpore, exercent.

Sunt autem hæ duplices. Quædam enim humanum corpus, aut vnam eius aliquam partem alterant ac permutant: aliæ verò alimentum præbent, ad nutricationem faciunt, & ſubſtantiam corporis augent. Huiuſcemodi facultatibus ſtirpes, vel earum partes præditæ, tum & alia quęcunque, alimenta ſunt & dicuntur. Sed quæ corpus alterant, ac victoriæ aliquo modo ſuperant, ad medicamentorum materiam pertinent.

Harum autẽ facultatũ, quędã actu ſiue ἐνεργείᾳ: aliæ potentia ſiue δυνάμει, id eſt, poteſtate.

Actu. Actu quidem, quod in præſens tale eſt, quale dicitur, nec tempore indiget vt tale fiat: vt, aqua humida: ignis calidus.

Poteſtate. Poteſtate verò dicitur, quod tale nondum eſt, ſed tale eſſe poteſt.

Perfectum namque, vt Galenus ait, quod ἐνεργείᾳ ſiue actu: quod verò poteſtate imperfectum & adhuc futurum, atq. vt fiat id quod dicitur veluti habile, non tamẽ adhuc eſt. quemadmodũ cũ hominẽ recens natũ rationalẽ dicimus: & catellum nondum videntẽ venaticum.

Dicũtur autẽ quę poteſtate, quędã quidẽ propriè ſiue propriiſſimè: alia verò minus propriè.

Maximè verò propriè ſiue propriiſſimè ſola ea poteſtate dicuntur, in quibus natura ſuopte impetu ad abſolutionem peruenit, ſi quidem nihil ei extrinſecus impedimento ſit. Sic hominem modò natum, vt diximus, rationalem, & canem recens editum, venaticum appellamus, cùm tamen infans rationalis non ſit, ſed talis aliquando futurus: & canis venator, qui adhuc non videt, ſed quod venari poterit, vbi adoleuerit.

Minus verò propriè potentia ſiue poteſtate ſunt, quæ materiæ exiſtunt conuenientes, vt id fiant vel tale, quod poteſtate eſſe feruntur.

Quarum quædam materiæ ſunt admodum propinquæ, quas Galenus προσεχεῖς, id eſt, continentes ſiue continuas appellat, vt id fiant quod poteſtate ſunt: Sic fumida exhalatio vicina flammæ, potentia flamma; & ſanguis in animantium corporibus poteſtate caro, quòd non magnam mutationem, vt id fiat, requirat. Cibus verò qui in ventriculo concoctus habetur, carnis quidem materia eſt, ſed non προσεχὴς ſiue continua, prius etenim vt id fiat, ſanguis ſit oportet. Longius verò etiam abſunt Maza, panis, triticum, hordeum, & ſimilia; quæ, vt caro fiant, plures mutationes requirunt: Sed tamen hæc quoque omnia poteſtate caro (vt Galenus teſtatur) dicuntur. Et talia quidem alimenta.

Quæ verò medicamenti vim obtinent, ſimili quoque quadam ratione, qua alimenta, poteſtate talia eſſe dicuntur: Neque enim ſuapte natura, aut ſponte ad ἐνεργείαν, ſiue actum, perueniunt, ſed mutatione opus habent; verùm non tanta, quanta quæ futura alimenta: Non enim eouſque mutantur, vt in alimentum conuertantur, ſed vt ad actum ſolummodò deducantur, & talia, qualia dicuntur, fiant; vt calida videlicet calfaciant; frigida refrigerent; cauſtica exulcerent; narcotica ſtupefaciant; & ita cętera, quæ à corpore humano, calidoque naturali præſtantur.

Nec enim animantium corpora à medicamentis afficiuntur, niſi illa prius ab ipſo ſint mutata. Quòd enim talia actu ſunt, à nobis accipiunt: veluti ſicci calami, quòd accenduntur, ab igne. Itaque nec calfacere, nec refrigerare nos valent, priuſquam actu talia fuerint: veluti nec ignis augetur, antequam ab eo ligna aut calami ſint mutati: Sic nec mirum, ſi quæ excalfaciunt, calfieri prius à corpore noſtro poſtulent.

Si etenim, exempli gratia, perfrigerato corpori calidum aliquod, quantumuis diligenter cõminutum, inſpergatur, prorſus non calfacit, Proinde, inquit, Galenus, quæ refrigeratæ ſunt partes, eiuſmodi medicamentis perfricamus, calorem perfricando excitantes, & vnà, quod frigore fuit denſum, rarum reddentes, quò ſcilicet introrſum pharmacum penetret, & cum naturali animantis calore coniunctum, mutetur ac calfiat.

Comminuenda autem in parua & tenuia medicamenta ſunt, vt ad actum deducantur: Nam & ligna ſicca quæ tenuiora, tum & quæcunque gracilia, facilius quàm craſſiora ignem concipiunt. Idcirco & de facultatibus alicuius guſtatu iudicium facturi, idipſum prius comminuunt aut dentibus atterunt.

De

De facultatum differentiis, & earum primis, harúmque ordinibus ac gradibus. CAP. IIII.

MEDICAMENTORVM autem facultates complures sunt: Quædam primæ sunt & dicuntur: aliæ secundæ, quæ ad has sequuntur: quibus iterum succedunt tertiæ: posteriores quartæ, quæ à prioribus non pendent, sed solis experimentis cognoscuntur.

Primæ facultates ab ipsis elementis nullius interuentu proueniunt, reliquarum idcirco facultatum veluti basis & fundamentum existunt; exceptis tamen quartis, quæ nõ qualitatem aliquam manifestam, sed substantiæ potius formam consequuntur.

Primæ sunt, vt calfaciendi, refrigerandi, humectandi, resiccandi, & quæ per horum coniugationem nascuntur: calfaciendi & humectandi: calfaciendi & resiccandi: refrigerandi & humectandi: refrigerandi & resiccandi.

In harum medio facultas est temperata ac moderata, quæ ei, cui admouetur, temperatura respondet, sic vt nec excalfaciat, nec refrigeret, nec humectet, nec resiccet. Reliquæ ab excedente & præpollente qualitate appellantur, in quibus ratio maioris ac minoris excessus consideratur: Neque enim omnium eorum, quæ ad medicamentorum materiam referuntur, æquè intensæ sunt qualitates; Quædam enim mitius calfaciunt, refrigerant, humectant, aut resiccant: ista paulò amplius: alia multum: nonnulla plurimum.

Continentur autem istorum recessus certis quibusdam limitibus, quos ordines, τάξεις καὶ ἀποστάσεις: Galenus etiam ἀριθμοὺς siue numeros: recentiores verò gradus appellant; qui omnino quatuor habentur.

Ad primum ordinem referuntur quæcunque à medio ac moderato tam exiguum declinant, vt non euidenter alterent, sed rationali quadam demonstratione indigent, qua alterare ostendantur: veluti Oleum rosaceum, quod eos, qui adustione tentantur, refrigerat; refrigeratos etiam offendit: vnde & magis refrigerare quàm excalfacere apparet, sed tamen valida ab eo refrigeratio non percipitur, sed quæ proxima temperiei mediæ. Atque eodem iudicandum modo, de iis quæ à moderata temperie ad calidum, humidũ, aut siccũ declinarũt. 1.

Quæ verò manifestè ac euidenter siccare, humectare, calfacere, aut refrigerare possunt, nec demonstratione opus habent, ea secundo ordine censentur. 2.

Tertio autem annumerantur his potentiora, quæ vehementius, tamen non summè, qualitatem suam exercent. 3.

Ad quartum ordinem pertinent calida quidem vehementer acria ac vrentia, qualia quæ exulcerant, & vesicas excitant, & crustas faciunt: frigida verò quæ stupefaciunt, ac sensu priuant, quæ maximè & longissimè à medio ac moderato recedunt. 4.

Siccum autem quarti ordinis nullum est inuenire, inquit Paulus Ægineta, medicamentum, si non vrat: Nam quod summè exsiccat, id planè vrit, vt Calchitis, Mysi, calx. Tertij verò ordinis siccantium potest aliquod esse etiam non vrens; quemadmodum quæ vehementer adstringunt omnia.

De Medicamentorum partium ac substantiæ essentia. CAP. V.

DE partium ipsorum medicamentorum essentia operæprecium fuerit paucis agere, priusquam ad reliquarum facultatum explicationem pergamus. Citra enim huius cognitionem, secundæ ac tertiæ facultates definiri ac explicari nequeunt. Siquidem hæ non solas primas facultates, sed & partium essentiam consequuntur.

Partium autem essentia nonnullis tenuis contigit: aliis verò crassior. Hæc crassarum partium & παχυμερῆ: illa verò tenuis essentię, tenuium partium & λεπτομερῆ, appellantur.

Tenuium autem partium sunt, quæ facilè in tenues ac minutulas partes diducuntur, siue, quæ celeriter in tenuia soluuntur.

Crassarum verò partium sunt, quæ facilè in tenuia solui non possunt, vt dura, solida, lenta, viscida; quarum substantia haud friabilis.

Galenus tenuissimarum partium aquam & aërem esse ostendit: Promptissimè siquidem, vt de simp. med. facul. lib. I. cap. XIIII. refert, aqua per pilos & vestimenta profluit, partes habens diuisibiles, & quæ facilè in minutissimas distrahi possunt. Aër similiter, eodem auctore lib. I. cap. XXIIII. in tenuissimas partes cõminuitur, per corpora densissima exquisitè penetrãs.

Atque idcirco quæ tenuium sunt partium, aëreæ essentiæ ac substantiæ participant: cuiusmodi odorata, quæ quatenus odorata, tenuis sunt substantiæ; vt Paulus Ægineta testatur: sed quæ crassarum partium, hæc terrestria sunt.

Quæcunque autem tenuium sunt partium, ea & facultatem suam liquori alicui, veluti

vino aut aquæ,facilè ac citò communicant: è contra, quæ crassarum partium difficulter admodum facultatem in liquorem deponunt.

Exempli gratia,piper,quod quidem crassarum est partium,exiguum aut nihil odoratum, facultatem suam penes se retinet,neque liquori communicat, eapropter & eius virtus circa ventriculum hæret,ad hepar vix aut non pertingit,vt Gal.lib. 1.de sanit. tuend. testatur.

Casia verò,quam vulgò Canellam & Cinamomum,tenuiorum est partium,multũ habẽs aëreæ essentiæ,odoratissima,vires facilè communicat, & in liquorem transfundit.

De secundis facultatibus. CAP. VI.

SECVNDÆ facultates primas nullius alterius interuentu consequuntur. Ad has autem referuntur,quę emolliunt,indurant: rarefaciunt,condensant: aperiunt,constipant: attrahunt,repellunt: abstergunt, expurgant, attenuant, illinunt, obstruunt, incrassant,dolorem sedant atque excitant.

Emollientia. Emollientia, μαλακτικὰ, sunt & dicuntur, quæ duros tumores & scirros molliunt.

His affinia sunt διαπυϊτικὰ siue ἐκπυϊτικὰ, quæ pus mouent: vtraque enim æqualem ac symmetrum calorem possident,atq.illi respondẽtem siccitatem,diuerso tamẽ vtraq. modo.

Pus mouentia. Pus mouentia simillimum corpori calidum producunt absque vlla humiditatis aut consumptione, aut adiectione.

Emollientia paulò maiorem,quàm pro natura, calorem accendunt, & nonnihil humiditatis contrahunt, quocirca illa quantitate quidem magis,quàm qualitate caloris agunt; quæ verò indurata emolliunt, qualitate potius. Emplasticum idcirco medicamentum est, quod exactè suppuratorium: Nam si substantiam caloris innati augere,non intendere qualitatem conueniat, poros corporis obstructos esse expedit.

Sunt verò & alia emollientia quę humiditatem consequuntur;omnia enim humida mollia sunt, si cum calore modico humida perseuerent: ob id sanguis mollis, quia consistentia liquidus. Fit autem humectatio, & ab ea mollitio; vel penitissimè in totam partem, veluti per nutritionem,quæ vera humectatio est: vel superficietenus, non per totum,sed per spatia rerum inania,qualis fit à balneo,vel fotu aquæ dulcis. *Balneo.*

Indurantia. Indurantia, σκληρυντικὰ, propriè ea sunt,quæ citra caloris aut frigoris excessum resiccant: Nam & frigus quidem indurat,& calor nimius. Adipes & alia frigore condensantur: lutum vi caloris ignei in lapides conuertitur, sed hæc alio modo quàm resiccatione sola fiunt. Redditur autem durius sola resiccatione,quod aduentitio humore emollitum est: veluti in vlceribus humidior ac laxior caro, ad quam duriorem reddendam, exsiccantia conueniunt, à mordacitate, erosione, & aliis vehementibus qualitatibus aliena. Omne siquidem quod siccum, durum. Siccum autem bifariam siccat & indurat; alterando scilicet & ficciorem reddendo partium essentiam, quod propriè durum: aut humorem in poris ac spatiis contentum consumendo.

Est verò & durum repletione, veluti cùm vter aliquis nimium repletus distenditur, sed quod renitens & ἀντίτυπον, non durum Galenus appellat. Inter Indurantia idem lib.v. De simp.med. facult. etiam refert, quæ postea πυκνωτικὰ,id est,Condensantia appellat.

Durum. Durum autem dicitur, cui caro nostra temperata cedit.

Molle. Molle,quod eidem carni ac cuti cedit, si quidem corpus simplex fuerit: Quod enim ex pluribus constat, aut sese contingentibus, sicut tritici aceruus: aut inuicem implicatis, vt lana,pili, simul & cedere potest, nec tamen esse molle.

Rarefacientia. Rarefacientia, ἀραιωτικὰ, siue διαφορητικὰ,resoluentia, dicuntur, quæ cutis poros dilatant, & partium substantiam tenuiorem rarioremq́ue reddunt. Modicè calida hæc natura sunt, & tenuium partium,ac quàm minimum resiccant; vt Chamæmelum, Althæa. Caliditas siquidem excedens non rarefacit, sed adurit, & per adustionem condensat & resiccat: Moderata caliditas vias aperit, & in profundum per substantiæ tenuitatem penetrat, ac dolores lenit.

Rarum. Rarum autẽ dicitur,cuius partes spatiis inanibus interceptæ sunt, vt spongia,pumex,&c.

Densum. E contrà verò densum est,cui nulla inania sunt spatia aut patentes pori,sed partes cõpactę.

Condensantia. Condensantia, πυκνωτικὰ, rarefacientibus contraria sunt,poros contrahunt, & rara humidaq́ue incrassant, solidioraq́ue reddunt. Talia existunt quæ refrigerant,non terrena tamen, nec aërea,sed aquea,& nihil aut exiguum omninò adstringunt. Debiliter enim hæc contrahunt & constringunt, nimirum propter mollitiem,vt Semperuiuum,portulaca,&c.

Aperientia. Aperientia, ἀναστομωτικὰ, vasorum oscula reserant, & aperiunt, crassiorum sunt partium, calida, acria,& mordacia; vt,Cyclaminus, allia, cæpe.

Constipantia. Constipantia, στεγνωτικὰ, quæ & Contrahentia, Occludentia, ac Constringentia dicuntur,

tur, oscula concludunt, & sensibiles excretiones cohibent; frigida sunt, crassarumque partium, & quidem citra acrimoniam: vt, bolus armenia, & terrenorum corporum complura. Quæ etenim valenter constipare & constringere debent, robur quoddam renitens ac durius habeant oportet, quod crassa & terrestris substantia confert.

Attrahentia, ἑλκτικά, ἐπισπαστικά, ex alto succos euocant & extrahunt; calida sunt & tenuium partium. Attrahit siquidem calidum, & quidem quod coniunctam habet partium tenuem essentiam vehementius. Moderatè autem attrahunt calida & sicca secundo ordine: potentius quæ tertij sunt ordinis: maximè verò quæ quarto ordine calida; pro ratione enim caloris fit attractio. Est autem attrahentium duplex materia, auctore Galeno, vna αὐτοφυὴς, hoc est, spontè nata, siue quæ talis ex seipsa est; altera verò ex putredine arescente generationem sortita. Spontè nata, vt Dictamni essentia, Thapsiæ, Sagapeni, &c. *Attrahentia.*

Ex putrefactione, qualis est fermenti & nonnullorum fimorum essentia, vt fimi columbini, non tamen omnium. Sunt verò & attrahentia quædam, quæ à totius essentiæ similitudine, non à qualitate manifesta: talia sunt omnia purgantia medicamenta, & quædam alexiteria, quæ ad medicamenta pertinent, ad quartas facultates relata.

Repercutientia, ἀποκρουστικά, in altum sibi occurrentes succos repellunt: frigida sunt, & crassarum partium. Frigidum siquidem repellit. quod, cùm vnà coniunctam crassitudinem partium obtinet, etiam violentius propellit; qualia sunt acerba & austera: vt omphacium, balaustium, malicorium, &c. Repellunt verò & Adstringentia, præsertim, quæ à partium tenuitate adiuuantur, vt è nucum iuglandium corticibus expressus succus, maxime valideque adstringens, qui tenuissimæ esse substantiæ ostenditur: Adstrictionem siquidem tenuitas substantiæ adiuuat quàm maximè. alia etenim adstringentia, ob substantiæ crassitiem, facilè in altum penetrare non possunt: dum viam sibi ad interiora etiam præcludunt. *Repercutientia.*

Abstergentia, ῥυπτικά, siue detergentia, lentos, glutinosos humores in superficie, cutis poris, vel etiam vlceribus adhærescentes, eluunt atque extergunt. vim habent exsiccandi cum tenuitate substantiæ; nec refert calida sint an frigida, neutra enim qualitas actionem impedit, nisi excesserit. Nam abstergunt frigida, veluti hordeum, limonum succus, Telephium: item & calida, vt mel, sacharum, & alia. *Abstergentia.*

Expurgantia, ἐκκαθαρτικά, quæ & Galeno ἐκφρακτικά, id est, ab infarctu liberantia, obstructiones tollentia, siue, vt vulgò, deopilantia, non tam poros cutis, quàm interiorum viscerum meatus expurgant: vt iocinoris, lienis, venarum: qualia sunt, Nitrum, abrotonum, lupini, & cætera nitrosa, & amara, etiamsi exiguum adstringant. Sunt hæc substantiæ ratione ab abstergentibus minimè diuersa, sed ratione maioris & minoris differunt: Nam quæ poros & meatus internos expurgant, tenuiorum magis sunt partium, ac moderatè calida; vt nitrosa & amara. Iam & quæ cuti exterius imposita, sordes siue in cute siue in vlceribus extergunt, adstringendi facultate destituuntur: intrinsecus verò assumpta, etiam si adiuncta quædam adstrictio, possunt tamen sic nihilominus quoque magnos purgare abstergereque meatus, cuiusmodi in visceribus & vasis sunt. Nam foris meatus exigui prius ab adstrictione occluduntur, quàm probè queant expurgari. At quæ circa ventrem partes omnes, quæque in iocinore, liene, aliisque visceribus, cùm maximos in se meatus habeant, maius accipiunt commodum ex vasorum corroboratione (quod per adstrictionem fit) quàm propter osculorum exiguitatem aut angustiam lædantur. Proinde interius absinthium expurgare potest: foris verò extergere nequit. Attenuantia, λεπτυντικά, siue extenuantia, huiuscemodi omnia sunt expurgantia, calida quidem etiam ac tenuiorum partium. Protinus etenim expurgantibus & obstructiones expedientibus inest, vt crassos humores ac lentos extenuandi vim habeant: auctore Galeno. Illinentia, ἐμπλαστικά, abstergentibus omninò contraria sunt. cutis enim poris illita tenaciter inhærent, eosdemque opplent ac obstruunt; veluti pinguia, glutinosa, & terrestria acrimonia & asperitate carentia; vt adipes, oleum, resina, butyrum, lytargyrium, bolus, creta, farinæ addito liquore: item & aloë, quod foris admotum, emplasticam & substantiam & facultatem obtinet; intrò verò assumptum amaritudine sua expurgat & aperit: Non desideratur in his calor aut siccitas, sed substantiæ, qualem diximus, essentia. *Expurgantia.* *Attenuantia.* *Emplastica.*

Obstruentia, siue ἐμφρακτικά, hæc eadem sunt, & παχυντικά, incrassantia: Nam veluti detergentia atque expurgantia poros ac meatus ab obstructione liberant, sic hæc eosdem obstruunt atque infarciunt; & crassos lentosque corporis succos reddunt. *Obstruentia.* *Incrassantia.*

Dolores sopientia ac sedantia duo sunt: quædam enim reuera talia, vt ἀνώδυνα & παρηγορικά vocata: alia tantùm, sed impropriè, dicuntur, Ναρκωτικά videlicet; veluti si quis hominem mortuum anodynon dicat, quia dolore vacet. *Dolores sopientia.*

Qua autem reuera Ἀνώδυνα aut παρηγορικά, partium sunt tenuium, ac moderatè admodum calida, non multò quàm temperata calidiora; ex primo nempe ordine excalfacientium, *Anodyna.*

tium, ac ἀραιωτικά, siue rarefacientia. Hæc enim quicquid in partibus dolore vexatis, siue acrium, siue lentorum, aut crassorum tenuibus poris infarctorum humorum inhæret: vel etiam quicquid vaporosi, crassi, aut frigidi spiritus exitum non inuenientis inclusum est, euacuant, digerunt, rarefaciunt, extenuant, concoquunt, & æquabile reddunt; vt flos Chamæmeli, lac tepidum, & oleum anethinum; Galeno teste.

Narcotica. Narcotica. Ναρκωτικά, haud propriè dolores mitigant, nec dolorum causas auferunt, sed partes frigore suo stupefaciunt: Est autem stupor paulò minus quàm insensibilitas aut sensus priuatio. Hæc eadem verò & ὑπνωτικά, id est, somnum conciliantia siue somnifica, ac καταφορὰν, siue grauem soporem epota adferunt. Refrigerant autem hæc omnia vehementer, ac quarto quidem ordine, Galeno veteribusque aliis testibus, sic vt non modò sensum obstupefaciant, sed & si paulò liberalius ebibantur assumantúrve, mortem adferant: qualia sunt opium, hyoscyamus, mandragoras. Videntur tamen non tam sola qualitate extremè & quarto ordine frigida hæc efficere, sed & à substantiæ quadam proprietate ac essentia concurrente præstare. Nam frigidorum multorum qualitates sępenumero calidorum adiectione cõtemperatè obtunduntur, sic vt nulla aut exigua refrigeratio ab his sentiatur. Opij autem & nonnullorum similium stupefaciendi facultas vehementer etiam calidorum permixtione exiguum admodum reprimitur. Philonis Antidotus omnem dolorem Opij ac seminis Hyoscyami facultate stupefaciendo lenit, tametsi Euphorbium, piper, pyrethrum, aliaque calida admittat, adeò vt & gustu acris & feruida sentiatur: nec verò & ætate aut temporis diuturnitate Opij ac Hyoscyami vis in hac compositione superatur. quæ inuincibilem ferè horum stupefacientium facultatem ostendere videntur, & haud à sola qualitate frigida, sed & à substantiæ essentia stupefaciendi potentiam his adesse: frigida siquidem qualitas ætate & lapsu temporis calidorum mixtura superari potest: quæ verò à tota substantia, non ita facilè edomari: Iam & Opium amaritudinis nonnullæ particeps est, quæ ipsum ex differentibus natura partibus cõstare ostẽdit, nec omnes extremè frigidas esse. relinquitur ab essentia substãtiæ, stupefaciẽdi quoq. vim cõmunicari; nec à sola extremè frigida qualitate proficisci.

Rubefacientia. Contraria autem Anodynis sunt, quæcunque dolores excitant, qualia sunt quæ calefaciũt ac vnitatem dissoluunt; veluti cutim rubefacientia, ac vesicas excitantia; vt sunt nasturtium; sinapi; stercus columbinum, præsertim syluestrium; euphorbium; cantharides, ranunculi; allij nuclei; ex quibus φοινιγμοὶ & σιναπισμοὶ dicti conficiuntur. quæ ἀμυκτικὰ & μετασυγκριτικὰ quoque appellantur. Huius generis, sed calidiora, ἐσχαρωτικά, quæ caustica siue vrentia sunt, & ἐσχάρας, hoc est, crustas cauterij ritu cum dolore efficiunt. Sunt autem Escharotica non modò ordine quarto calida ac sicca, sed etiam consistentia crassa, & idcirco cuicunque inhærent parti, stipitis modo infixa ipsam excruciant: vt calx viua.

φοινιγμοί. σιναπισμοί. Escharotica.

Septica. His similia essent σηπτικά, vehementer quoq. calida ac sicca, nisi partium essent tenuium, omninoque tenuem haberent consistentiam; quæ & idcirco cum exiguo tum dolore tum morsu, aut etiam citra doloris sensum partem eliquant. Vocantur autem hæc Septica, hoc est, putrefacientia, appellatione haud propria. verè enim Septica calefaciunt & humectant. efficit autem symptomatis similitudo vt sic quoque appellentur.

Multis autem modis corrumpi quid potest: siquidem quæ nimiò plus refrigerata sunt, aut excalfacta, tum exsiccata aut humectata, ea omnia corrumpuntur: Non tamen quicquid corrumpitur, σήπεσθαι, hoc est, putrescere dicitur, sed quibus id cum fœtore accidit.

Medicamina autem, quæ Septica dicuntur, sunt Auripigmentum, Sandaraca, Chrysocolla, Pityocampe, Aconitum, &c. Et de secundis facultatibus quidem huc vsque; ad Tertiarum explicationem accedere ordo postulat.

De Tertiis facultatibus. CAP. VII.

TERTIÆ facultates non ex primis modò consistunt: sed & vlterius progrediendo, ex iis quoque, quas ad secundas referre contingit, sic vt ex vtrarumque mixtura consequi videantur. veluti sarcotica absque morsu deficcant & adstringunt: siccare quidem ad primas: adstringere verò ad secundas refertur. Sunt autem ex tertij generis facultatibus quęcunq. maturant, suppurant, carnem ingenerant, conglutinant, cicatricem inducunt, callum gignunt, vrinam mouent, menses euocant, secundas & fœtus excutiunt, tussim sedant, lac generant, genituram gignunt ac extinguunt.

Pus mouentia. Pus mouentia, διαπυητικά, siue ἐκπυητικά, suppurantia, humorem in tumoribus consistentem, carnemque contusam in pus conuertunt. moderatè calida sunt, & emollientibus (vt suprà ostendimus) proxima, sed tamen hoc differunt, quòd emplasticam vnà facultatem habeant poros obstruentem; caloris substantiam augent, qualitatem non intendunt. Appellamus verò hæc eadem & Maturantia siue πεπτικά.

Σαρ-

Σαρκωτικὰ,quæ in vlcere cauo carnem gignunt,& ſinus implent, ſicca ſunt primo ordine, modicè & abſque morſu detergunt,citraque adſtrictionem : vt hordei farina, thus. Σαρκωτικά.

Conglutinantia,ſiue κολλητικὰ,ſiccant ordine ſecundo ferè,& medio modo ſe habent ad ea quæ carnem ingenerant,ac cicatricem inducunt; non abſtergunt, ſed adſtringunt, prohibentque ne quid humoris labris vulnerum (quibus peculiariter adhibentur) obueniat. Non ſolùm auté ad conglutináda cruéta vulnera, ſed ad fiſtulas,ſinus, vetuſtaq. vlcera vſurpátur. Συμφυτικὰ autem & hæc dicuntur,tum & τραυματικὰ, ac ſubinde ἔναιμα, quòd recentibus & adhuc cruentis vulneribus adhibeantur. Conglutinantia.

Ἐπουλωτικὰ,cicatricem inducentia,validè citra morſum reſiccant & adſtringunt, quod in carne humidum abſorbent, ipſamque contrahunt, & tenui callo cuti perſimili contegunt. quamobrem magis ſiccare hæc,quàm quæ carnem gignunt,aut vulnera conglutinant,neceſſum; carnem ſiquidem conſtringant,contrahant,conſtipent,& calli inſtar indurent oportet, alioqui cicatricem non inductura. Cicatricem inducẽtia.

Eſt verò & aliud ἐπουλωτικῶν genus,quod excreſcenté carnem adimit, natura acre ac mordax: hoc καθαιρετικὸν,id eſt,detractorium propriè dicitur Galeno;huiuſque vſus ad inducendá vlceribus excreſcẽtibus cicatricé:additur à nõnullis & Tertiú citra adſtrictioné reſiccans.

Πωρωτικὰ, callum gignentia, oſſa fracta ferruminant, ac vniunt. vniuntur autem intermedio callo. Callus autem neque os,neque caro eſt,ſed inter vtrumque ambigit:corpus durum,ſiccum,album, oſſa coniungens: Nam cùm oſſis fracti partes inter ſe propter ſiccitatem coaleſcere nequeant, natura eas callo, circa oras fracturæ cõſiſtente, quaſi vinculo colligat. Callum gignentia.

Adiuuant autem ad huius generationem & victus ratio conueniens, tum & medicamenta foris admota, quæ emplaſtica ſunt & modicè calida.

Διουρητικὰ appellantur medicamenta, quæ vrinas promouent ac prouocant. Sunt autem hæc non vniuſmodi: Quædam enim per accidens: alia propriè : tertia medio quodam inter vtraque modo,& per accidens videlicet & propriè vrinám ciunt. Diuretica.

Per accidens diuretica, humida, liquida, & conſiſtentiæ tenuis, facilè penetrantia ſunt: quamobrem cùm facilè ac citò per vias vrinæ deferátur deſcẽdantque,Diuretica appellãtur: vt ſunt aquæ puriſſimæ,ac leuiſſimæ,vinum album,tenue,& pauciferum, hordei tenuius ac dilutius decoctum,&c. quæ quidem vrinæ copiam adaugent, ſed nec meatus aperiunt, nec craſſa,(quod propriè diuretica) attenuant:quandoque tamen ſi quæ in viis vrinæ hærent, vel quæ propter vrinæ paucitatem,vel defectum deſcendere nequeunt, expellunt atq. educunt. 1.

Proxima ſunt,quæ & propriè & per accidens ſimul vrinam mouent : mediocrem hæc expurgandi atque attenuandi vim habent, & meatus aperiendo liberum vrinæ tranſitum ad deſcenſum procurant. Talia autem nonnulla etiam frigida,ſed tenuium partium ſunt; veluti Solani veſicarij fructus,melonum,peponum,aliorumque cucumerariorum ſemina,graminis radices,quæ vrinas clementer prouocãt,& in viis hærentia non raro expellunt. quamobrem & propriè diuretica dici queunt, tametſi & quandoque per accidens hoc præſtent: Quando etenim calor aliquis nimius atque excedens venas occupat, ſeroſam humiditatem reſoluens,aut aliò abducens; tum frigida huiuſcemodi, cùm calorem contemperant, efficiunt, vt facilius humores à renibus attrahantur, perque veſicam deſcendant. 2.

Quæ autem propriè διουρητικὰ,meatus expurgant,vias aperiunt, craſſos humores, atque ipſum ſanguinem extenuant ac diffundunt,quodque extenuatum eſt,à craſſioribus partibus ſecernunt; quod facilè deinde renes attrahunt,& per vrinarios meatus demittunt. 3.

Huius autem generis Diuretica intenſè calida ſunt ac ſicca,ordine nempe tertio, acria, & tenuis admodum ſubſtantiæ: vt ſunt ſemina apij,petroſelini,fœniculi,dauci, agrioſelini, ſeſeleos,ſaxifragiæ; non modò ſemina, ſed & radices,& alia ſimilia, à quibus humores & ſanguis non extenuatur duntaxat,ſed & funditur, ſiue vt Græcè χεῖσθαι,ac ſecernitur, non ſecus quàm à coagulo,quod ſeroſum ac tenue in lacte ſeorſum ſegregatur,craſſo in ſe coacto ac exactè vnito. Horum itaque natura excalfactoria, exſiccatoria, tum & συνακτικὴ ſiue ſecretoria, & διακριτικὴ, id eſt, coactoria eſt. Exiſtimantur hæc eadem & λιθῶν θρυπτικά, ſiue calculum comminuentia & frangentia. nulla tamen reuera calculum comminuentia reperiuntur,niſi quæ cohærentes arenulas lentis viſcidiſque humoribus, veluti glutino vnitas,diſſoluunt, ſeparant, ac expellunt. Nec enim durus calculus vllis medicamentis comminui poteſt,qui renibus inhæret; multò verò etiam minus is qui veſicam occupat; vtcùnque multa circumferantur,quæ tale aliquid promittunt: Quæ ſi acria ſunt,& ex propriè appellatis diureticis,non modò calculum non comminuunt, ſed è conuerſo ad eius generationem faciunt. Tenue etenim ſegregantes,craſſum cogunt,& excedente calore excoctum in calculum conuertunt. Quod ſi verò ex temperatis aut frigidis ac mediis diureticis ſint, nec hæc eum comminuere queunt: Siquidem quod ex materia terrea lento viſcidoque humore per- λιθῶν θρυπτικά.

mixta

mixta intenſo calore induratum, veluti calculus eſt, id nec calido nec frigido diſſolui poteſt: tritura tantummodò comminui ac atteri poteſt. Dura namque corpora ab inuicem, & ab aſperis atteruntur. Nullum autem eſt, quod intra corpus aſſumptum, aſperitate ſua calculum atterere aut comminuere queat. Tametſi enim lapis ſpongiæ, & ſimilia alia aſpera, hunc in ſcopum à nonnullis exhibeantur, nullatenus tamen ad renes aut veſicam perueniunt, cùm eò liquida tantùm deferantur. Lithontryptica idcirco ac calculum comminuentia ea tantum vere ſunt, quæ cohærentes arenulas diſſoluere ac expellere queunt. & talia quidem ſunt diuretica quædam calida ac ſicca tenuiumque partium, acria quoque, ſed remiſſius & ſimul amaritudinis nonnihil obtinentia, vt Virga aurea, quæ crudos lentoſque humores, vrinarios meatus obſtruentes, expurgat, & arenulas cohærentes diſſoluit.

Menſes euocantia. Quę menſes euocant, ſiue ἐμμηνῶν ἄγωγα, calida ſint, ac tenuium partium oportet, vt crudos humores concoquant, craſſos verò ac lentos attenuare ac incidere valeant, & meatus expurgando ab obſtructione liberare: qualia ſunt omnia propriè diuretica. quæ menſium expurgationem etiam promouent. Quòd ſi verò eadem graueolentia aut amara, hoc præſtantiora & efficaciora futura. Graueolentia ſiquidem vterum deorſum deprimunt: veluti ſuauè odorata ſurſum trahunt; At ſurſum trahentia ad menſium remoram faciunt: deorſum verò deprimētia eoſdem ciunt, veluti Ruta, parthenium, chalbanum, ſuccus medicus, caſtorium, & alia ſimilia. Amara verò etiam valentius quàm alia menſes euocant, quia magis expurgāt, ſi quidem cum tenuitate ſubſtantiæ & acrimonia coniunctis, talia fuerint. veluti ſabina, ariſtolochiæ omnes, Myrrha, & ſimilia; talia enim craſſa attenuant atque diffundunt, vias ac orificia venarum potenter expurgant. Sunt verò & alia, quæ menſes, ſed per accidens, promouent: veluti quæ corpus longo morbo aut aliâs extenuatum reficiunt: aut quæ idipſum nimio calore reſiccatum refrigerant ac humectant. Cùm enim ob ſanguinis inopiā aut paucitatem, menſes prodire nequeant, corpus ali & optimis alimentis ſanguinis copia augeri debet. vbi verò caliditas adurēs ac reficcās ſanguinē abſumit, frigidis ac humidis caliditas ſiccitasq́. tēperāda, & ad temperiē ſanguis reuocādus, vt tenuior, aptiorq́. ad fluxiones reddatur.

Secundas expellētia. Quæ verò χόρια, ſiue δεύτερα, id eſt, ſecundas à partu relictas expellunt, nec non & fœtus mortuos, eadem ſunt cum iis quæ menſium purgationes procurant. potiſſimùm quæ potentiora, calida nempè, tenuium partium, graueolentia, ac cum acrimonia amara, præſertim ſi in maiore quantitate & frequentius propinentur.

Βηχικά. Βηχικὰ Galenus diureticis ac menſes mouentibus annumerat. Sunt autem hæc, eodem auctore, duorum generum, quædam tuſſim ſedant, alia prouocant: Quæ etenim ad craſſos humores è thorace excreandos faciunt, tuſſim vnà excitant: econtrà, quæ tenues humores incraſſant, eandem ſedant. Nam quæ excernuntur, ea cum tuſſi & excuſſi aëris impetu expelluntur. Calida autem & tenuium partium, ac extenuandi naturam habent, quæ ad craſſorum excrementorum thoracis expurgationem adiuuant; vt hyſſopus, ſcabioſa, marrubium, Iridis ac helenij radices. Sunt tamen & alia quædam mediocriter thoracem expurgantia, non multum calida, nec impenſè ſicca, ſed nonnihil humectantia, vel ſaltem, quæ exaſperata ſunt, lenientia, vt ſunt glycyrrhiza, vuæ paſſæ, caricæ & ſimilia dulcia, quæ reſiccantibus ſubinde præſtant: longè ſiquidem commodius è thorace excremēta humidis quàm ſiccis educuntur. Conueniunt etiam thoraci ac pulmonibus medij generis diuretica, quæ ſi frigida ſunt, tenues humores incraſſant, & tuſſim ſedant, vt ſunt Cucumerariorum ſemina, nuclei nucum pinearum, & ſimilia. Præcipuè tamen tenues humores incraſſant, ac tuſſim ſedant, narcoticam vim obtinentia, veluti Papaueris codia, ex quibus variæ compoſitiones apud Galenum lib. VII. de med. ſecundum loca. tuſſim ſedantes.

Lac generantia. Lactis ac ſeminis effectrices facultates partim in alimentis; partim in medicamentis, Galeno teſte, ſunt. Lactis quidem generationem promouet cibus plenior & εὔχυμος, ſiue boni ſucci, & paulò quidem calidior ac ſiccior, ſi pituitoſus ſanguis ac frigidior ſit: humidior verò ac minus calidus, ſi bilis infeſta. Medicamenta autem lac prouocantia tenuium quoque partium, ac calida, & iis, quæ vrinas propriè mouent, affinia atque vicina, ſed tamen mitiſſima, vt aniſi & anethi ſemina, fœniculi verò non modò ſemen, ſed & ſuccus. Vehementiora, & quæ menſes euocant, lactis generationem impediunt. Nam quibus menſes feruntur, his in mamillis lac nullum aut exiguum admodum colligitur.

Semen generantia. Semen autem generāt, præter alimenta optimi ſucci, & quæcunque ſanguinis copiam augent, etiam calida non admodum ſicca, ſed flatuoſa: vt, bulbi, legumina pleraque, orchies, eruca. Et hactenus quidem de his, quæ ad tertij generis facultates referri contingit.

De Quartis facultatibus. CAP. VIII.

DIFFERENTES ac valdè diſſimiles quartæ dictæ facultates à ſuperioribus ſunt: Non etenim ex primarum qualitatum aliqua dependent: neque ſecundis aut tertiis ſuccedūt,

ſed

ſed ſubſtantiæ ſiue eſſentiæ proprietatem conſequuntur. Sola autem experientia tales deprehenduntur; neque alia ratione cognoſci queunt. veluti quòd magnes ferrum ad ſe pertrahat, attractumque retineat, & quòd vires eius allio debilitentur, nulla adinuenit ratio, ſed ſola obſeruatio oſtendit. Eodem modo & quòd ſuccino attritu calfacto, paleæ adducantur, nec ratione vlla cognitum: ſic & nec multorum aliorum; quæ à ſubſtantiæ ac eſſentiæ ſuæ ſingulari proprietate vires ſuas exercent. Atque idcircò occultæ, ſpecificæ, & latentes appellantur facultates. Ac tales quidem omnium ſunt ferarum, & ἰοβόλων ζώων, ſiue venenum eiaculantium animalium: tum & eorum quæ δηλητήρια, ſiue venena appellantur & ſunt, Quæ non manifeſtis, aut ratione naturali perceptibilibus qualitatibus, ſed latente & occulta vi mortifera ſunt. Animalia quidem venenata morſu, ictu, punctura, vel etiam attactu; Venena verò ſi intra corpus aſſumantur. Quorum ſingula vti diuerſas obtinent proprietates, ſic & diuerſimode homini perniciem adferunt. Et ferarum numero, Aſpis lethalem ſoporem adfert, & citò hominem tollit. Viperæ ictum dolores, rigores, bilioſi vomitus, ſitis, & alia grauiſſima ſequuntur ſymptomata: ſic & amphisbęnæ, ceraſtis, dipſadis, σηπέδονος, Dryini, & aliorum. Ab hæmorrhoo demorſis ſanguis ab omni parte profluit. Scorpij, ſcolopendræ, lacertæ, phalangia, & reliqua eius generis, ſuis quoque modis nocent. Rabidi canis morſum Hydrophobia conſequitur. *Animalia virus eiaculantia.* Inter venena ſiue deleteria quæ aſſumuntur, Cantharides veſicæ maximè incommodant: Lepus marinus pulmonem exulcerat: Cerebrum catti ſiue felis homines furentes efficit. Metallica, vt Ceruſſa, argẽti ſpuma, ſtibium ſiue antimonium, argentum viuum quocunque tandem modo apparatum. & pleraque alia, mortifera etiam; ſed diuerſis modis: quædam quoque citius, alia tardius interimunt. Similiter quoque & lethiferæ ſtirpes, quæ non eodem omnes modo homini pernicioſæ. *Venena.*

Quæcunq. verò venenis & venenatis ictibus medentur, ſubſtãtiæ ſpecificę proprietati hoc quoque acceptum debent. Sunt autem genere duplicia, Theriaca ſcilicet & Alexipharmaca.

Theriaca propriè dicuntur, quæcunque venenatis animalibus, eorumque malignitati reſiſtunt. Nomen à feris ἰοβόλοις habent, quæ θηρία Græcis dicuntur, quo nomine omnia animalia venenum eiaculantia comprehenduntur. Ab his medicamenta quæcunque, ſiue ſimplicia, ſiue compoſita, quæ ferarum venenum eiaculantium morſibus, ictibus, & plagis medentur, θηριακὰ appellantur. *Theriaca.* Horum autem quædam feras malignas & ſerpentes venenatos ſuffitu, inſtratu, aut illitu fugant: alia ab his malè habentes ſanitati reſtituunt, & vt ictus, morſus, aut punctura innocua euadant, præſtant.

Ex illorum genere ſunt περιάμματα ac Ἀποτρόπαια, quæ appenſa aut alligata venenatorum inſidias arcent; & non modò venena, ſed & incantamenta magica inefficacia reddunt. *περιάμματα. Ἀποτρόπαια.* Exempla apud multos auctores complurima extant. Succinum pro amuleto infantibus alligari: Corallium in domo inuidiam omnem amoliri: areſcentem ſcyllam in limine veſtibuli ſuſpenſam maleficiorũ introitũ depellere, Plinius præter alia multa refert. Galenus lib. 11. de medic. ſecundũ loca pleraque recenſet, quæ coronæ modo capiti impoſita dolores leniunt.

Dicuntur hæc Latinis Amuleta ab amoliendo, quòd ſcilicet venena & maleficia arceant: Appellantur verò & Ἀλεξιτήρια, quandoque & amuleta. *Amuleta.*

Alexipharmaca nominantur, quæ aduerſus venena & deleteria pharmaca adhibẽtur; non quidem extrinſecus corpori appoſita aut admota, ſed intrò aſſumpta. Eadem exiſtimãtur & Ἀλεξιτήρια dici. ſed Hippocrati Ἀλεξιτήρια ſunt contra ferarum morſus remedia. *Ἀλεξιφάρμακα. Ἀλεξιτήρια.*

Cum venenis affinitatem habent multã Cathartica, propriè quidem ita nuncupata, nam ſi in iis propinandis modus aut menſura excedatur, non modò vehementer nocent, ſed & è vita hominem ſubinde tollunt. Dicuntur autem Cathartica dupliciter:

Generaliter quidem ea omnia, quæ quouis excrementa expurgant modo, vt ſunt diuretica, expectorantia, menſes mouentia, & cætera quæ craſſos humores attenuant, meatus obſtructione liberant, & vias aperiunt: de quibus, vbi de tertiis facultatibus. 1.

Minus verò generaliter κατ' ἐξοχὴν, id eſt, per excellentiam Cathartica vocantur, per inferiorem ventrem & vomitum purgantia, quæ propriè καθαρτικὰ, & non qualitatum, quæ ipſis inſunt, vi aut potentia, ſed totius ſuæ ſubſtantiæ proprietate ac ſimilitudine familiarem ſibi humorem attrahunt & educunt. 2. *καθαρτικά.*

Succedunt Catharticis, quæ inter ſe vel maximè conueniunt, vel admodum diſſentiunt. Nam quæ in multis rebus diſcordia aut concordia reperitur, haud aliunde quàm ex ſubſtantiæ eſſentia prouenit. Græci diſcordiam Ἀντιπάθειαν, id eſt, diſſenſionem: Concordiam συμπάθειαν, id eſt, conſenſum vocant: Plinius odium & amicitiam nominat. *Quæ inuicem conſentiunt, aut diſſentiunt. Ἀντιπάθεια. συμπάθεια.* Hæc autem non modò in animantibus, ſed & in ſtirpibus aliiſque ſenſu carentibus obſeruantur. Apud varios ſcriptores exempla non pauca reperiuntur, quæ moleſtum foret huc referre: ſatis viſum fuit nonnulla attuliſſe, quæ amicitiæ & odij in ſtirpibus teſtimonium exhibeant.

B Perni-

Pernicialia brassicæ cum vite odia: si etenim contigerit brassicam iuxta vitem plantari, sarmentum vitis augescens, ac brassicæ appropinquans, non amplius rectè procedit, sed retrò vertitur: Sic & brassicæ, dum coquitur, si vinum instilletur, de cætero non coquitur, & color eius corrumpitur. Ex multo vino etiam non inebriatur, qui crudam brassicam præsumpserit.

Amica viti vlmus est, cuius amplexu viuit & feliciter adolescit.

Quercus & Olea tam pertinaci odio dissidét, vt altera in alteriº scrobe depacta moriatur.

Filix non renascitur harundine secta, aut exarata vomeri harundine imposita: similiter & harundo intercidit, si exaretur filice vomeri alligata. Inter harundinem verò & Asparagos amicitia, nusquam enim quàm in harundinetis lætiores Asparagi.

Amica quoque sunt Myrtus & Olea: item Ficus, & Olea.

Quæ parti alicui prosunt aut nocent. Referuntur verò ad quartas facultates, tum etiã ad superiores consentientes aut dissentientes, omnes, quæ vni alicui humani corporis parti vel nocent vel prosunt. Siquidem propter singularem & specificam à substantiæ essentia proprietatem, & dissensionem aut cõsensum, vni parti magis quàm reliquis noxam inferunt vel benefaciunt. Quod Galenus lib. I. de med. secundum genera, exemplo Cantharidum & leporis marini ostendit. Cãtharides enim intrà assumptæ, reliquis partibus per quas transeunt illæsis, vesicam præcipuè exulcerant: Lepus marinus pulmoni tantummodò infestus, quamuis per alia membra mollia transeat. Sic & Betonica, Stœcas, Maiorana, & quædam aliæ capiti vtiles: Tussilago, scabiosa, hyssopus pectori & pulmoni: Eupatorium tum & hepatorium iocinori: lieni asplenion: renibus glycyrrhiza, virga aurea; vtero pulegium, & arthemisia, & aliæ tum his, tum aliis partibus.

Et sufficiant hæc de facultatibus; nunc quo modo ac ratione ad cognitionem facultatum perueniri queat, occurrit docendum.

Quibus modis cognoscendæ facultates stirpium, & primùm per odorem. CAP. IX.

COGNOSCVNTVR simplicium medicamentorum & stirpium facultates experientia quidem, tum & gustu, ac sapore: Ex odore quoque de his iudicari posse apparet. Recentiorum nonnulli ex signaturis siue signaculis, aut χαρακτηρισμοῖς, quæ subinde stirpibus à natura indita sunt, de facultatibus, maximè quartis, iudicium rectè fieri autumant.

Odor. Sensibilium autem gratia, odoris sensum Deus Opt. Max. creauit; sed tamen de temperatura coniecturam aut iudicium facere, non perinde tutum per odorem, ac ex gustu; vt Galenus ait: Sunt tamen quædam, quæ vt sapores nos afficiant. siquidem acida omnia, & præsertim acetum, odoratum mouet: item & acria, vt allium, & cepe, quæ non gustum modò, sed & odoratum offendunt ac mordicant. Sic in nonnullis propemodum similis odoris sensus, sensui gustus; verùm hoc in admodum paucis contingit. Quandoque etiam citra gustum ex solo odore quarundam rerum qualitates cognoscuntur, veluti fimi & aliorum fœtidorum, quæ gustare nemo aggreditur. sic & edulia putrilagine corrupta, odore solo offendunt; & ne gustare quidem quisquam ea dignatur; sed protinus abiicit, odoratui soli fidem habens. Non tamen idcirco per odorem qualitates multorum aliorum deprehenduntur.

Maxima autem potissimaque caussa, quamobrem ex odore nihil euidens iudicari queat, substantiæ est inæqualitas, corpora enim pleraque dissimili sunt consistentia, de quarum singularum partium temperamento odor non iudicat, veluti Gal. lib. IIII. de simp. med. facultatibus, exemplo Rosæ latius ostendit. Cæterùm rerum odorabilium vaporosa est substantia, recta ergo ratione, quæcunque odorata eadem & calida, vaporum enim copia à calore prouenit. Auicenna autem odores non modò à caliditate, sed & frigiditate prouenire ait, & bene olentes, & à quibus sentitur mordicatio, calidos esse; illos verò qui acetum redolent, frigidos. Odorum autem quidam grati, εὐώδεις, ac suaueolentes, qui cerebri spiritui familiares: alij graueolentes, siue δυσώδεις, cerebri spiritui non familiares. Dissident hi multis inter se differentiis, sed ipsis non sunt, vt saporibus, nomina imposita. Quæcunque autem odorata, eadem & tenuium partium, sed nonnulla amplius, nonnulla minus. Quæ autem odore destituuntur, crassæ sunt essentiæ, vt salsa & austera, à quibus si quid defluit, paucum est & crassum, & mole sua veluti terreum, ac proinde per inspirationem in cerebrum non incidens.

De Saporibus. CAP. X.

SAPORES ex quibus de stirpium, tum & aliorum simplicium temperamento ac facultatibus iudicari, & certius quàm ex odoribus, potest, nouem sunt: Tres calidi; acris, amarus, & salsus: tres frigidi; acerbus, austerus, & acidus: tres medij temperamenti; dulcis, vnctuosus, & insipidus. *Acris sapor.* Acris, δριμὺς, sapor acutus est, linguam & os mordicat, pungit, ac insigniter excalfacit: interdum etiam fauces ferit, & quasi vrit; qualis est piperis, pyrethri, euphorbij,

bij, item naſturtij, ſinapios, allij, ac cepę. Eorum autem quæ acria, quædam eſui apta: alia minimè. Horum verò nonnulla ſimpliciter medicamenta: alia nociua ſi aſſumantur aut mortifera. Eduntur autem quæ humiditatē admixtam habent: vt naſturtiũ, allium, cepe. *Acria edulia.*

Quæ verò citra humiditatem, cum tenuitate ſubſtantiæ infra tertium excalfaciendi conſiſtunt gradum, medicamentoſa ſunt: vt διουρητικὰ, id eſt, vrinam prouocantia: quæ ſudores mouent ac ciunt: ac quæcunque incidendi ac per halitum digerendi vim habent. *Acria medicamenta.*

Ex horum genere quoque, ſputi è thorace ac pulmone excreationem adiuuantia, menſeſque promouentia. Sed tertium caloris ordinem excedentia, acria & vnà craſſioris eſſentiæ, cauſtica ſunt, & aut veſicas excitant, aut cruſtas moliuntur, vt Cantharis, Ranunculus, Chamælea, &c. & ſi tota ſubſtantia animanti aduerſentur, σηπτικὰ, id eſt, putrefacientia ac δηλητήρια ſunt. Amarus, πικρὸς, ſapor, minus quàm acris calidus eſt, inſuauis ac triſtis, guſtum diuellit, veluti qui in Aloë, abſinthio, colocynthide, gratiola, & id genus aliis ſentitur. Craſſa autem huius eſt materia & terrena. *Acria cauſtica ac deleteria.* *Amarus ſapor.*

Amara omnia idcircò calida ſicca ac terreſtria: reſiccandi, extergendi, meatuſque expurgandi vim habent, ac quia deſiccando ſuperuacuos humores abſorbent, putredinibus reſiſtunt; ac dulcedini aduerſantur, quæ fouendo humores, putredinis parens eſt. *Amara.*

Salſus, ἁλμυρὸς, ſapor, calidam quoque facultatem habet, ſed mitiorem: ſiccitatem verò ſatis intenſam, cineri, vt Galenus ait, aſſimilem: Non admodum linguam calfacit, ſed ſiccando abſtergit, expurgatque validè ſiccando. Hic à ſale nomen accepit, in quo elucet. in mediocri materia conſiſtit. Salſa hinc moderatè penetrant, incidunt, abſtergunt, expurgant, valde ſiccando tenues ichores & humores abſorbent. Adeſt his obſcura quoque quædam adſtringendi vis, non tamen linguam contrahens, qua carnes, piſces, & alia ſale condita, conſtringuntur, denſantur ac conſeruantur. Quidam tamen ſal, altero minus adſtringit; atque idcirco vnus melius condita conſeruat, quàm alius. *Salſus.*

Acerbus ſapor, Græcis ϛρυφνὸς, Arabum interpretibus Ponticus, linguam valdè contrahit, & inæqualiter exiccando exaſperat, omnino terrenus frigiduſque. Huius ſaporis ſunt pyra immatura, vuæ acerbæ, corni fructus. &c. Auſterus, αὐϛηρὸς, quem Arabum interpretes Stypticum vocant, acerbo finitimus eſt, ſed mitior, minus quoque frigidus aut ſiccus. hic in Rhoë, galla, & malicorio ſentitur, ac in aliis plurimis. Tanta autem huius cum acerbo affinitas, vt plerique inter hos diſtinctionem nullam fecerint. Vterque refrigerans, reſiccans, adſtringens, & externam ſuperficiem condenſans eſt: Maioris autem minoriſque ratione inter ſe differunt; Nam Auſterus minus ſiccus, linguam non exaſperat; Acerbus verò ſiccior, humidas linguæ partes valde exaſperat. Deponunt autem vtraque, tam acerba quàm auſtera, ſuam qualitatem ſenſim, ſemper enim quæ veteraſcunt, vel acredinem quandam, vel dulcedinem aſciſcunt, abiecta etiam adſtrictione. Acerbum autem, auctore Galeno, trifariam exoluitur; aut incaleſcens, aut humeſcens, aut vtrumque ſimul perferens. *Acerbus.* *Auſterus.*

Si caleſcat duntaxat, nec ſit humidius, nec mollius, ſed durum, ſolùm acquiret dulcedinem, veluti caſtaneæ. Si autem humeſcat, & humiditas craſſarum ſit partium & aquea, auſterum euadet: ſi verò humiditas tenuium partium & aërea, aceſcet. At ſi pariter humeſcat & calefiat, humiditas quidem aquea in dulcedinem: aërea verò trãſibit in pinguedinem.

Acidus, ὀξὺς, guſtum ferit ac penetrat: citra ſenſum caloris mordicat ac rodit: pollet tenuitate ſubſtantiæ; idcirco penetrat. in aceto & omnibus acidis manifeſtus. Refrigerant autem acida omnia, & tenuitate ſubſtantiæ citò ac facilè penetrant: penetrando ac incidendo acribus, medicamentoſis, quæ infra tertium ordinem, haud ſunt infirmiora; non tamen diſſoluunt ac diſſipant, ſed fluxiones altè ſubeuntis frigoris beneficio repellunt, & ſiccitate admodum valida, ſanguinis eruptiones cohibent ac ſiſtunt. *Acidus.*

Dulcis ſapor, γλυκὺς, ſuauis ac iucundus oblectat, nulla qualitatis exuperantia moleſtus; vt in melle & ſacharo euidens eſt. Relaxant autem omnia dulcia, ſed minus tamen quàm pinguia; aſpera leniunt, concoctionem promouent: maturant. Materiæ verò mediocritatem obtinent, & humidam qualitatem nobis familiarem & affinem; temperatè quoque calida ſunt. Nullum enim eorum quæ valde dulcia frigidum eſt: Poteſt tamen modicè dulce aliquod frigidum eſſe, cuius aquoſa videlicet eſt ſubſtantia. Omnium autem quæ nutriunt communis dulcedo. quicquid enim nutrit, aut plus, aut minus dulce. *Dulcis.*

Pinguis ſiue vnctuoſus, λιπαρὸς, ſapor, linguam, oriſque partes lentore quodam oblinit, euidentis caloris expers, obſcuræ dulcedinis ſubinde particeps: in ſubſtantia conſiſtit inter tenuem & craſſam mediocri, & humida quidem, non aquea tamen, ſed aërea, in calore frigoreque temperata. Pinguem ſaporem referunt non modò adipes & olea quædam, ſed & malua, althæa, lacryma tragacanthæ, & ſimilia. Pinguia autem omnia relaxant, emolliunt, humectant, exaſperata leniunt, oblinunt, ac in ſuum ſtatum reducunt, & melius quàm *Pinguis.*

Ἄποιος sapor.

dulcia. ad quorum remississimum gradum pertinent. Ἄποιος, id est, qualitatis expers, insipidus, ac (vt nonnullis placet) exqualis, non tam sapor, quàm saporis omnis priuatio, nulla qualitate gustum afficit: inuenitur in nonnullis fructibus, vt peponibus & cucurbitis; item & in farris ac Tritici generibus. Materia huius crassa, non tamen terrena, aut sicca adstringens, sed humore quodam perfusa, quæ quoniam emplastica est, meatus omnes infarcit ac obstruit, exasperata lenit, & dissoluta vnit ac conglutinat. Sunt verò & ἄποια dulcibus affinia, sed materia ipsorum paulò crassior & crudior est.

Et totidem quidem simplices sapores, ex quibus de stirpis aut alterius medicamenti temperatura ac substantiæ essentia iudicatur, atque ex his deinde, quibus id secundis ac subinde tertiis facultatibus sit præditum, cognoscitur: quòd, vbi vnicam tantùm qualitatem gustabilem possidet, haud difficile. Quòd si plures sapores sentiantur, ex omnibus mistam medicamentum facultatem & actionem edet: veluti Absinthium, quod præter amaritudinem, & adstrictionem habet, vnde & diuersæ substantiæ & facultates ei insunt: ab amaritudine extergendi; ab altera adstringendi ac corroborandi. Sunt autem differentes sapores, quandoque ita inter se confusi, vt nequeant certò medicamenti vim ac facultatem exprimere. Atqui tunc quidem experientia succurrit, qua sola etiam, citra saporum dignotionem, medicamenti cuiusuis facultas reperiri potest. Quam etiam semper adhibere conuenit, etiamsi gustu aut ratione facultas cognita videatur aut perspecta. Quandoque siquidem, quæ ratio probauit, experientia redarguit.

De Characterismis siue signaturis.
CAP. XI.

EX characteribus siue signis quæ in stirpibus, aut earum partibus obseruari contingit, ipsarum cognosci facultates posse, à probatis inter veteres auctoribus traditum non reperitur: Nonnullorum posterioris ætatis, & nostri sęculi recentiorum hæc inuenta, aut verius commenta sunt. Qui naturam quodlibet à se procreatum suis peculiaribus signaturis manifestissimè notasse existimant ac docent; per quas vires & facultates, præsertim occultæ & latentes, certò cognoscantur: haud aliter (vt aiunt) quàm ex inspectione vultus & nonnullarum corporis partium φυσιογνωμία mores & affectus hominum percipit: Sed Physiognomia ab Aristotele ac aliis veteribus Philosophis probatur: Doctrina verò de signaturis stirpium, à nullo alicuius æstimationis veterum testimonium accepit: deinde tam fluxa & incerta est, vt pro scientia aut doctrina nullatenus habenda videatur.

Signaturę autem vel in forma, figuráve stirpis aut alicuius eius partis, reperiuntur: vel ex coloribus, aut succis deprehenduntur: aut ex aliis proprietatibus accipiuntur.

Scrofulariæ herbæ nodosæ radices extuberantia tubercula habent: Idcirco aduersus scrofulas, id est, glandularum duros tumores, qui quandoque in collo, alis, aut inguinibus sentiuntur, Græcis χοιράδες, tam vtiles & efficaces affirmantur, vt etiam vel gestatæ solùm (quod vanissimum) prodesse queant. Nec solùm ad scrofulas, sed ad hæmorrhoïdum dolores easdem commendant. Et quidem aduersus χοιράδας & hæmorrhoïdes, si imponantur, bene faciunt, quia calidi & sicci temperamenti, ac digerendi vim habent, non quia nodosæ scrofulas referant. Si enim propterea conferrent, quòd nodosæ & inæquales, consequens foret, & alias similis figuræ similiter scrofulis & hæmorrhoïdibus mederi: vt sunt Telephij radices nodos quoque adnatos habentes: item & Polygonati, quæ tuberculis nodosis scrofulas referre possunt. neutra tamen istarum herbarum vel ad scrofulas, vel ad hæmorrhoides commendatur vel confert.

Chelidonij minoris radicibus veluti oblonga grana adhærent, instar hæmorrhoidum foras prominentium; & resiccat ipsa cum radicibus herba hæmorrhoïdes. An idcirco Ranunculum Illyricum radicibus similem, hæmorrhoïdibus quisquam adhibere audebit?

Nucum nucleus contegitur lignoso cortice, veluti cerebrum osseo craneo: ergo omnes nuces cerebro similitudine substantiæ ac essentiæ prodesse, malè consequitur. Nuces tamen myristicæ cerebro & capiti conferunt; sed nuces iuglandes aut auellanæ nullam capiti vtilitatem præbent, imò non rarò offendunt, præcipuè dum ventriculum grauant.

In folliculis vesicas referentibus gignitur Halicacabi fructus, vesicæ commodus, & vrinas ciens. Alcea vesicaria, Solanum somniferum, Colutea, Nux vesicaria, quorum vel fructus vel semina in folliculis instar vesicarum gignuntur, nihil tale præstant.

Maioris Heliotropij coma, & semen Scorpioïdis reflectuntur vt scorpionum cauda, perhibentur à veteribus remedio esse aduersus scorpiones. Calendulæ semen recuruum est, Ornithopodij siliquæ exiguæ caudam scorpionis referunt. quis autem tandem hinc affirmare volet has scorpionibus quoque aduersari?

Lutea aduersus morbum Regium facere, ex coloris similitudine persuasum sibi habent, qui signaculis addicti sunt. Et sunt quædam quæ prosunt: multa verò etiam quorum nullus vel non tutus vsus. Rhabarbarum quidem luteum est, & regium morbum, vitiosos humores per aluum expurgando, curat. idem verò potest & Agaricus totus candidus, qui & subinde vtilior, pituitosos videlicet crassos humores expurgans, meatus fellis obstruentes. Curant verò & multa alia vacuando hunc morbum, quæ nequaquam lutea sunt. Aduersus verò & istum Chelidonij maioris luteæ radices valent, verùm non purgando, sed meatus aperiendo; Commendantur & Conyza, Chrysanthemum, & Buphthalmum, quorum lutei flores. Sunt autem & aliæ multæ, quarum flores lutei, quæ tamen ad Regij morbi curationem non expetuntur, vt Calendula, Verbascum, Virga aurea, Pentaphyllon, Tormentilla, Lysimachion, Elichrysum, Chrysocome, Ageratum, Asteris Attici species, flore toto luteo, Santolina, Balsamita, & ipsa Lutum herba, tota lutea. Nonnullarum verò haud tutus videtur vsus, Ranunculum siquidem, cuius flores auri luteo relucent colore, nemo facilè ictérico propinauerit: nec Armeniaca lutea mala, aut cerea pruna admiserit; multò verò etiam minus Mandragoræ luteos fructus.

Simile est de rubente colore, qui & inter signationes non postremo loco habetur: superioribus temporibus persuasum nonnulli habuerunt, omnia rubra calida esse, propterea quòd colorem viderentur referre ignis, qui rubens apparet: verùm horum errorem redarguit Galenus de simp. med. facult. lib. II. Nostra ætate existimantur quæcunque rubra sunt adstringere, & sanguinis fluores vndequaque reprimere: nec desunt quidem tales plurimæ vt Rosa rubra, Balaustium, Oxyacanthæ acidæ, vulgò Berberis, rubens fructus: item & Corna, Sandali rubentes, Sanguis draconis, Bistortæ & Tormentillæ radices, & pleræque aliæ huius coloris, quæ adstringendi ac reprimendi sanguinis fluoris vi pollent. Veruntamen & alia reperiuntur rubra aut rubro succo prædita dissimilis facultatis. Hyperici, Ascyri, Rutæque hypericoïdis succus, qui è foliis attritu exprimitur, sanguinis instar rubet, sanguinem tamen hæ herbæ non supprimunt, sed econtrà eundem per menstrua pellunt. Agrifolij verò, ex cuius cortice Viscum paratur, fructus rubentes, non modò non adstringunt, sed per aluum valenter deiectionem moliuntur.

Eufrasia herba oculis assumpta prodest, & videndi aciem intendit. huius facultatis signaturam in flore reperiri aiunt, qui varietate colorum, oculi colorem referat. haud dissimilis coloris varietas in tricolore viola, illa nempe quæ plurima parte candida (nam in floris colore diuersitas) reperitur, non tamen ad oculorum morbos à quoquam commendata.

Roris Solis herbæ signatura fertur esse humor, qui ipsa meridie, & etiam serius foliolis adhærere comperitur: adeò enim tenax humoris hæc herba apparet, vt etiam sub feruentissimo Solis ardore hunc non dimittat: vnde & humidum quoque homini ingenitum ac naturale conseruare ac augere posse, infertur quidem, sed non rectè. Nam quòd rore madida æstuante & vigente Sole, non ex ipsius herbæ humoris tenace proprietate euenit, sed à loci natura, in quo nascitur, accedit: in musco etenim prouenit, cui aqua subest. Cùm autem ex hac assiduè vapores efferantur, non modò huic exiguæ herbæ, sed & ipsi musco humor adhæret: eodem siquidem tempore, quo rorem Ros Solis retinet, & Muscus humidus est.

Præter verò hanc & aliam in Rore Solis signaturam esse aiunt, qui Theophrastum Paracelsum præceptorem agnoscunt; colorem videlicet liquoris per organa, quæ Alembica vulgo dicuntur, extillati; qui ex luteo pallet, cùm aliarum herbarum stillatitij liquores, aquæ colorem referant: Et colorem quidem hunc ex eo adesse affirmant, quòd salem (vt ipsi loquuntur) volatilem liquor iste contineat: ac propterea conseruandi genitalis humoris habere facultatem, ac phthisicis in primis vtilissimum.

Rationem addunt, quòd sale condita diutissimè conseruari queant. Sale sanè mortuorum corpora & carnes conseruantur; sed minimè viuorum. viuentibus exiguus & moderatus vsus vtilis est, sed nimius valdè nocet: phthisicis verò vel maximè. Sal omnia corpora extenuat, & validissimè humores absorbendo deficcat: Phthisi autem laborantes, non reficcari, sed refici ac nutriri citius opus habent. Iam & salsæ ex capite destillationes, pulmonem non conseruant, sed exulcerant ac corrumpunt.

Nec igitur quòd vel rore, æstuante Sole, madés reperiatur, vel quòd salem (vt illorum verbis vtamur) volatilem contineat, ingenitum ac naturale humidum conseruat vel auget, aut phthisicis vtilis Ros solis est: sed alia ex caussa hoc ei inesse necessum est; si modò conferat, quod haud verisimile. Nã cùm acris & exulcerans sit, nulla subest ratio, quare vel humidum

conſeruare, vel phthiſicis prodeſſe queat. Atque his & ſimilibus de cauſis quàm dubium & incertum ſit de facultatibus ſtirpium ex χαρακτηρισμοῖς, ſiue ſignationibus aut ſignaturis, vt appellant, iudicium, abundè manifeſtum. Non deſunt tamen qui veteres harum etiam rationem habuiſſe opinentur. atque idcirco Orchies omnes ad venerem excitandam commendatos, quia radicum fibris duo globuli inſtar teſticulorum adhæreant: Mercurialem & Phyllon mares, ad maſculorum: feminas, ad feminarum procreationem conferentes haberi, quòd hi ſexus in ſeminibus ac floribus euidenter apparere videantur.

Et fieri haud dubiò potuit, vt veterum nonnulli quandoque ſignationum rationem ac conſiderationem habuerint; ſed præcipuè illi, qui Ægyptiorum ac aliorum præſtigiatorum fuerunt ſectatores; quales mendaciis ac nugis medicam materiam contaminaſſe teſtatur Galenus: Et hanc ob cauſam illis parum quoque, aut nihil deferendum. Quòd ſi verò & fortuito caſu vires quandoque ſignaturis reſpondeant; non tamen idcirco tutò, certò, aut perpetuò ex iis, quæ pro ſignaturis habentur, facultates cognoſci, aut manifeſtas fieri conſequens eſt: Sæpenumerò facultates multum differentes, ſignaturis repugnant, vt ſuperioribus exemplis ſatis dilucide oſtenſum. Atque idcirco quoque ſignaturis nullatenus fidendum eſt; niſi experientia adſtipuletur. per quam de facultatibus medicamentorum iudicium certius depromitur; vt ſuperiore capite quoque ſcripſimus.

Qualiter per experientiam medicamentorum ſimplicium facultates cognoſcendæ. CAP. XII.

DE experientia verò ſupereſt vt paucis agatur. Hæc autem de nonnullis facultatibus ſola & certiſſimum quidem iudicium facit: de aliarum verò virtute decernit. Theriacorum ſiquidem, Alexipharmacorum, & Catharticorum ſiue purgantium vis, per ſolam experientiam cognita eſt. Experientia autem dicitur, eius quod frequenter eodem modo viſum eſt, comprehenſio atque memoria: Siue, Notio quæ ex crebra ſimilium euentuum obſeruatione habetur. Non etenim quod ſemel duntaxat, ſed quod frequenter ac ſimiliter, eadem rerum omnium concurſione, ſæpius euenerit, experientiam gignit. Vt etenim ex multis experimentis ars conflatur, & Theoremata comparantur: ita ſingula experimenta, ex multis obſeruationibus conſtant. Illud autem de quo experimentum faciendum ſimplex eſſe debere, non miſtum, Galenus docet: & in iis periculum faciendum, qui inculpata ſanitate fruuntur, aut in iis, qui, quoad fieri licet, quàm maximè ſimplicibus tenentur morbis. Aliorum ſiquidem admixtione, vnius alicuius vis atque potentia facilè ita retunditur, vt cognoſci nequeat. Vbi autem affectus complures vnum ægrotum torquent, ac malè habent, cui malo medicamentum profuerit iudicare, difficile eſt.

Iam & hoc ipſum medicamentum, cuius periculum faciendum, & quod experimento examinandum, omnis alienæ qualitatis expers ſit neceſſe eſt: Aliena ſiquidem imbutum, non ita facilè aut citò vim ſuam exerit: veluti enim (exempli gratia) ſi Mandragora, Hyoſcyamus, aut Cicuta vehementer calefacta corpori admoueantur, ipſum non refrigerare, ſed excalfacere ac propemodum vrere ſentientur. quæ alioqui refrigerant & ſtupefaciunt.

Diſtinguendum verò eſt & illud, quod ex accidente, ab eo quod primariò ac per ſe efficitur: Nam aqua, quæ natura ſua refrigerans eſt, nonnunquam calorem reuocando, ipſum intendit: Si enim medio æſtatis tempore iuuenis bene carnoſus ex diſtentione neruorum malè habens, multa aqua frigida perfundatur, calore reuocato naturali, ſanitatem conſequitur, vt Hipp. Aph. XXI. lib. V. teſtatur. Verùm hoc frigida non ſua vi præſtat aqua, ſed ex accidente tantummodo, calorem videlicet reuocando & intendendo.

Simili modo & calidorum nimius vſus quandoque refrigerat; excalfacientem videlicet humorem digerendo. quo reſoluto, corpus refrigeratum, effeminatur, aliaque conſequuntur, quæ Hipp. Aph. XVI. eiuſdem lib. refert. Et hæc quidem de ratione, qua experimento vis ac facultas cuiuſque medicamenti inquirenda ac inuenienda. Quòd ſi verò ratio etiam adſtipuletur, tanto experientia certior habenda. Nam ſicut experientia de ratione inuentorum virtute decernit: Ita experientia à conſentiente ratione non exiguum ornamentum ac firmum ſtabilimentum accipit: ſi modò accedere queat. Sed ſæpe talis eſt facultas, vt rationis examen non admittat; veluti ſubſtantiæ eſſentiam conſequentes, quæ ſolo experimento (vt prius dictum) cognoſcuntur, nec rationem admittunt.

De facultatibus alimentorum. CAP. XIII.

POSTEAQVAM de facultatibus medicamentorum egimus, conſentaneum eſt alimentorum vires explicari; vt videlicet enumeratis corpus noſtrum alterantibus, eæ quoq. deſcriban-

ſcribantur,quæ ad alimenti materiam faciunt,quas ex ſtirpium facultatibus alteras eſſe cap. III. oſtendimus. Eſt autem alimentum quod corporis ſubſtantiam alit & auget,hoc videlicet,quod defluxit,reſtaurando: In perpetuo enim fluore noſtra, tum & viuentium omnium,corpora ſunt: ſemper ipſis aliquid decedit,quod cibo potuque refici reſtaurarique debet. id niſi fiat,vniuerſum corpus tãdem extenuatũ diſſipatur; vt videre eſt in tabeſcẽtibus.

Simile autem quodãmodo alimentum noſtri corporis ſubſtantiæ, in quam conuertẽdum eſt. Hoc autem ſi tale fuerit, vt nulla aliena qualitate inſigniter afficiat,proprie,ſimpliciter,& abſolutè alimentum eſt. At ſi exuperante qualitate corpus immutet, alimentum eſt medicamentoſum,non ſimplex:vt ſunt quæ vnà cum dulcedine acidam,acerbam,amarã, aut acrem qualitatem adiunctã habent: ſed tamen & hæc alimenta generaliter appellantur. Atq. hinc alimentorum differentiæ aſſignantur;quædam enim ſunt quæ in bonum ac laudabilem ſuccum conuertuntur: in prauum alia. Iam & craſſum nonnulla ſuccum præbent:tenuem verò pleraque. Sunt item quæ citò ac facilè concoquantur; & econtrà,quæ difficiliter ac tardè.

Boni ſucci alimenta Græcis εὔχυμα, ſapore dulcia, ori grata, odore haud iniucunda: item & pinguia, & quædam ex ἀποιῶν generibus. Referuntur in hunc ordinem; lac;oua,præſertim gallinarum; carnes volucrium & animalium quadrupedum, præſertim quæ nõ in cloacis aut locis ſordibus infectis victitant; piſces ſaxatiles, qui in alto mari capiuntur; panis ex optimo tritico; vinum odoratum,boni ſuauiſque guſtus, & potiſſimum dulce. *Εὔχυμα.*

Cacochyma,ſiue praui ſucci ſunt,quæcunque præter dulcedinem aliam aliquam qualitatem permixtã habet,veluti acredinem, amaritudinem,ſalſedinem, acerbitatem, aciditatem nimiam: fœtida item omnia;odoreque ingrata,ac quæcunque corrupta ſunt. *Cacochyma.*

Mali ſucci olera,præſertim agreſtia,omnia habentur, excepta tamen Lactuca & Intybo, quæ inter boni ſucci edulia admittuntur: item fructus horei & cucumerarij, frumentũ corruptum,animalium in luto & cœno viuentium (præter porcorum) carnes,piſcium magna ex parte omnium, vina craſſa,auſtera,acida,ceruiſia è malis frugibus cocta, & id genus ſimilia.

Quædam autem horum frigidum,pituitoſum,crudumque ingenerant ſuccum,vt fructus horei,cucumeraria,olera frigida: alia verò calidum ac bilioſum, vt quæcunque acrimoniam habent,allium,cepe,porrum,arum,naſturtium,ſinapi,eruca: nonnulla verò etiam melãcholicum,veluti Legumina,& præſertim Lens,& ex oleribus Braſſica,tum & carnes ceruorum, hircorum, boum, præſertim ſale conditorum, aut fumo reſiccatorum.

Craſſum autem ingenerant ſuccum,valentem ac duram habentia ſubſtantiam, vt panes ſubcineritij,vel abſque fermẽto omnia ex farinis apparata,faſeli,faſeoli,præſertim fricti,carnes bubulæ,ceruinæ,caprinæ,hircinæ; animalium iſtorum, tum & aliorum iocinora, renes, glanduloſæ partes,&c. loligines,ſepiæ,polypodes: omnia teſtacea,vt oſtrea,pectines, pinnæ, mituli, cancri, caſeus omnis; caſtaneæ, glandes, tubera, fungi; vina craſſa, dulcia & nigra, & ceruiſiæ: Iam & quæcunque viſcida ac glutinoſa etiam inter craſſi ſucci alimenta numerantur,qualia ſunt animalium pedes,aures,extremæque partes: Quæ tamen ſi à ventriculo bene fuerint concocta, boni ſucci ſanguinem producunt, ſed lienem & iecur facilè obſtruunt. Vitandus autem omnibus,cibus craſſi ſucci,in ocio viuentibus,& iis qui ante cibum exerceri nequeunt. Laudatiſſimi autem omnes cibi ſunt, inter incraſſantes & attenuantes medij. *Craſſi ſucci alimenta.* *Viſcida.*

Tenuem ſuccum ſubminiſtrant ac ingenerant,non lenta, non viſcida,nec valentem ſubſtantiam obtinentia, ſed tenuem ac friabilem, præſertim ſi acrimonia aliqua coniuncta ſit; vt Allium,cepe,porrum, hyſſopus,origanum,ſatureia,radicula,& alia eiuſmodi: triticei panes bene fermentati,ac præcipuè biſcocti: amygdala amara,piſtacia: animantes calidioris ſiccioriſque naturæ,vt perdices,attagenes,phaſiani,ſturni,turdi,merulę,& quæcunque in montanis degunt: vina alba tenuia, paucifera; ſerum lactis. Aperiunt autem hæc meatus, viſcoſa extergunt, craſſa incidunt,& extenuant. Vitari debent ab his,quibus bilioſum eſt temperamentum,diutino ſiquidem vſu bilioſa ab his & ſeroſa in corpore excrementa colliguntur. Conueniunt omnibus,quibus crudus,pituitoſus, aut craſſus melancholicus ſuccus in corpore ac venis redundat. Differt attenuans victus ratio à tenui; Tenuis modum in quantitate præfigit: Attenuans à tenuis ſucci alimento appellationem accepit. *Tenuis ſucci elimẽta.*

Concoctu facilia ſubſtantiam non ſolidam nec firmam obtinent, ſed vel raram, vel citò reſolubilem,vt ſunt magnà ex parte olera omnia, (paucis exceptis:) fructus plurimi: animalium iuuenum ac tenellorum carnes,vt vitulorum,agnorum, porcellorum, pullorum gallinaceorum, ac aliarum volucrium exiguæ ætatis: piſces ſaxatiles. Hæc autem vt citò & facilè concoquuntur,ita quoque facilè alterantur ac corrumpuntur. Nam ſi in ventriculum incidant,cui calor adſit acris, mordax, ac febriculoſus, vel in quem bilioſus humor influit,non in alimentum, ſed in prauum conuertuntur humorem. Quæ autem concoctu difficilia, non facilè vel alterantur vel corrumpuntur. *Concoctu facilia.*

Concoctu difficilia. Concoctu difficilia omnia existunt, quibus dura solidaque est substantia, & omnia quæ crassi sunt succi, vt panes azymi, brassica, palmulę, glandes, castaneæ, sorba ante maturitatem, carnes boum, ceruorum, aliorum similium quadrupedum, tum & omnium quæ ætate consenuerunt: omnia sale condita, vento aut fumo durata: cochleæ, cancri, paguri, locustæ, squillæ, ac testacea omnia: vina acerba, aut acida. Hæc si in ventriculum inciderint calidum concoquuntur citius, quàm si in mediocrem: in debili ac frigido concoctionem non, aut tarde admodum admittunt.

Experimentum autem facultatum, de quibus iam scripsimus, per externam in aqua simplici decoctionem fieri posse apparet: Nam quorum decoctorum succus, siue ius suaue, boni odoris & palato gratum est, omnia boni sunt succi: Econtrà verò quæ ingratum saporem aut fœtorem iuri communicant, mali sunt succi, veluti omnium piscium salsamenta. Sic & quorum ius refrigeratum crassescit, & soliditatem instar glutinis, siue (vt vulgò) gelatinæ, contrahit, crassi sunt succi, & si bene concoquantur copiosum præbent alimentum: & econuersò quorum ius tenue permanet, tenue & exiguum alimentum conferunt.

Quæ item in aqua difficulter ac tardè percoquuntur, ægrè in ventriculo alterantur: & vice versa, quæ facilem in decoquendo mutationem subeunt, citò quoque ac citra negotium in ventriculo non omninò frigido conficiuntur.

Cæterùm præter has facultates, quæ præcipuè in alimentorum materia considerantur, restant & aliæ quædam haud negligendæ: Siquidem flatulenta quædam sunt: alia minimè: Tardè descendunt nonnulla; citò ista.

Flatus gignentia. Flatus autem gignunt, ac flatulenta sunt, quæ multam continent humiditatem frigidam non percoctam; vt sunt fructus omnes horei, præsertim si crudi edantur: ex leguminibus Cicer, Lupini, Ochri: Item quæcunque dulcia simul sunt & austera, quæ cùm citò distribui nequeant, in ventriculo diutius hærentia, flatus inducunt, vt mustum, ceruisia nondum defecata, & alia plura.

Expertia flatus. Expertes autem flatus sunt cibi probè ad ignem cocti, non ex oleribus, aut leguminibus, sed ex carnibus auium montanarum, vel etiam quadrupedum quæ boni sunt succi: panis ex optimo tritico fermentatus, & probè coctus: vinum generosum maturum, ac vetus potius quàm nouum.

Citò transeuntia. Citò transeunt ac per aluum descendunt, quæ humiditate abundant; non acerbitatis, sed salsuginis, aut alicuius acrimoniæ participe; vel etiam insipida; vt Malua, Atriplex, Mercurialis, Calendula, & plures aliæ similes.

Facilè etiam descendunt, quæ in ventre copiosum excrementum colligi faciunt, vt sunt panes furfuracei, & quæcunque multum furfuris admixtum habent.

Transeunt quoque celeriter omnia iurulenta, præsertim pinguium carnium, & gallinarum, vel etiam caponum, aliorumque haud dissimilium iuscula, quæ lentorem intestina lubricantem obtinent.

Tardè descendentia. Hærent autem in ventre & tardè descendunt exiguum humidi habentia, vt sunt edulia sicca, carnes assæ, oua frixa, panes puri siliginei à furfuribus repurgati; tum & quibus, etiam exigua, adstringendi vis adest: vt pyra, sorba, vinum nigrum aut rubens minimè dulce, sed citius austerum. Et de alimentis hæc satis.

LIBRI PRIMI PEMPTADIS PRIMÆ
FINIS.

STIR-

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS PRIMÆ LIBER SECVNDVS.

PRÆFATIO.

ABSOLVTIS iis quæ in stirpium historiam præfanda videbantur, ad singularum historias conuertimur. Vt autem in certas classes hæ distinguerentur, à nobis laboratum esse superiore præfatione ostendimus. cùm autem pro voto id non succederet, necesse habuimus nonnullas extra classes, & elementorum quidem ordine describere. quas in hanc priorem Pemptadem digeßimus.

Veluti enim elementa omnium prima sunt; sic stirpes elementorum ordine digestæ reliquas præcedant, vel maximè decet. quod tamen ita præstitum est, vt congeneres ac affines ab inuicem haudquaquam sint diuulsæ. Plus enim affinitati vel similitudini tribuendum duximus, quàm ordini ab elementis petito.

Sunt autem huius Pemptadis stirpes non Græcorum, sed Latinorum elementorum ordine descriptæ. Vulgares verò & vt plurimum nomenclaturas apprehendimus. Maluimus enim stirpes vulgò cognitis nominibus describere, quàm veteres appellationes ipsis temerè tribuere.

DE ABROTONO. CAPVT PRIMVM.

Abrotonum femina arborescens.

Abrotonum mas.

ABROTONVM, Diosc. inquit, duûm est generum: femina, & mas. quæ Maioris & Minoris appellatione passim cognita sunt: Præter hæc verò & Tertium est, reliquis odoratius ac minus.

Maius Abrotonum fruticis non raro in modum, cultura accedente, adolescit; ad hominis 1. altitudinem tunc attollitur, & caudices profert pollicis crassitudine, aut ampliores: ramulos verò

verò ex his cõplurimos,foliis circumueſtitos multipliciter ac minutim inciſis, ſubalbicantibus, cum grauitate quadam odoratis. pro floribus corymbi à medio ad faſtigium vſque è virgulis dependent,colore lutei,tandem in ſemen abeuntes. radix fibroſa eſt.

2. Minus Abrotonum humile eſt, virgulis tenuibus, lignoſis tamen aſſurgit. Folia magis quàm ſuperioris inciſa, minus inalbicant. corymbos in Belgio non profert. radix fibris multis cohæret.

3. Abrotonum odoratum humile.

Tertium genus humilius etiam eſt. Folia huius maioris Abrotoni ſimilitudine diſſecta, ſed minus candida, & odoratiora, quo Santolinam referunt. Iſtud genus ſeminis admodum fœcundum eſt, copioſi è ramulis corymbi ad ſummum vſque luteo ſplendent colore. radix vt aliorum.

Loca, inquit Theophraſtus, aprica amat: Dioſcorides in Cappadocia, & Aſiæ Galatia, atque in Syriæ Hierapoli gigni refert. Apud Germanos ac Belgas in hortis ſeritur. Siculum & Galaticum à Plinio commendantur.

Auguſto menſe Abrotoni vigent corymbi, ac ſubinde Septembri.

Ἀβρότονον Græci appellant: Latini & Officinæ nomen retinent: Italis *Abrotano*, ac Hiſpanorum nonnullis: aliis *yerua lombriguera:* Germanis Stabwurtz/ Gertwurtz/ Garthagle/ Schoßwurtz/ Affrusch: Belgis Aueroone, & Auerruijt: Gallis *Aurone, & Auroeſne:* Anglis Sothernwod: Bohemis Brotan. Extant huius apud Dioſcoridem & aliquot ſpuria nomina, vt Ἀβρότονον, ἡράκλειον, χολοποιὸν, θηλυφθόριον, ἀψινθιόμηνον, περικάμπυλον, κιναγχίτη, θηλύθαμνον, & Abſinthium Ponticum. quorum nonnulla Abrotono feminæ propria ſunt, vt Thelyphthorion, ac Thelythamnon.

1. Maius genus Dioſcoridi femina: Plinio Montanum. Abrotonum, inquit lib. XXI. cap. XXI. duûm traditur generum: Campeſtre & Montanum. hoc feminam, illud marem intelligi volumus.

Sunt tamen nonnulli in ea ſententia, vt Santolinam Abrotonum feminam eſſe velint. occaſionem ex eo accipiunt, quòd in ſummo virgularum inſtar corymborum luteos proferat flores. Sed ſi Dioſcoridis verba hi diligentius expēdiſſent, in hanc ſententiã neutiquam veniſſent: Dioſcorides ſiquidem multos feminę Abrotono floſculos circa ramulos eſſe ait, qui (ſcilicet floſculi) ἐπ᾽ ἄκρου, id eſt, parte ſuperiore corymbi ſimilitudinem habeant; & auri colore lutei. Santolina autem in ſingulis virgulis vnicum tantùm floſculum gignit. Verba Dioſcoridis hæc ſunt: περὶ τὰ κλωνία πλῆρες ἄνθους, ἐπ᾽ ἄκρου ἔχον κορυμβῶδες χρυσοειδές. Et multos quidem, ac tales, Abrotonum maius, tum & Tertium odoratum, flores gignit. Vtrumque idcirco Abrotonum femina.

2. Minus Abrotonum Mas eſt, & Plinio Campeſtre dicitur.

3. Tertium, vt diximus, & femina quoq; eſt, Odoratum vulgò ex eo appellant, quòd cæteris odore prẹſtet. Dioſcorides Siculum cognominari videtur. Cæterùm Abrotonum calidum & ſiccum ordine tertio ſatis intenſo; digerendi quoque ac rarefaciendi vim habet.

Abrotoni coma, flores, aut ſemina decocta, aut cruda trita cum aqua & pota, non niſi recta ceruice ſpirantibus, conuulſis, iſchiadicis, vrinę difficultati, & menſibus ſuppreſſis auxiliatur: lumbricos interimit ac pellit: Cum vino exitialium venenorum antidotum eſt. aduerſus ſcorpionum quoque ac phalangiorum morſus prodeſt. aduerſatur autem ventriculo.

Cum oleo tritum aut permixtum, rigores per circuitum recurrentes tollit, corpuſque calfacit, ſi ante inuaſionem eo confricetur. Cum farina hordeacea tritum & impoſitum phymata diſcutit. Oculorum inflammationibus cum cocto cotoneo malo, aut pane impoſitum ſubuenit. Vſti Abrotoni cinis cum oleo tenuium partium, vt Cicino, Raphanino, Sycionio, alopeciam curat, & barbam ſegnius enaſcentem elicit.

Serpentes, lecto inſtratum, & ſuffitu abigit. Ramo eius, ſi ſubiiciatur puluino, Venerem ſtimulari tradunt: Plinius.

DE

DE ABSINTHIIS, AC PRIMVM DE LATIFOLIO. CAP. II.

Absinthium Latifolium.

ABSINTHII plura occurrunt genera, Vnum latioris folij, quod cæteris præstat: alia duo tenuioris sunt folij: reliqua spuria. Dios. tria Absinthij recenset genera: Ponticum, Seriphium, ac Santonicum, quæ ad superiora genera referēda veniūt.

Latifolium Absinthium caule assurgit ramoso, cubito altiore: folia promit ampla, multiplicatis sectionibus laciniosa, mollia, è virore canescentia, inferiore parte candidiora: flosculi parui, rotūdi cauliculos superiores conuestiunt, colore sublutei, in exigua semina staminea abeuntes. radix subest dura, lignosa, in diuersa tendens, restibilis & in plures annos sufficiens.

Amat Latifolium Absinthium saxosa, montosa, & inculta loca: prouenit non rarò circa aggeres: Vbique & omnibus regionibus vulgare. Præstantius, inquit Dioscorides, in Ponto, Cappadocia, & in Tauro monte nascitur. Plinius Ponticum Italico amarius esse ait. Valde amatum Absinthiū Ponticum esse & his verbis Ouidius ostendit:

Turpia deformes gignunt Absinthia campi,
Terraq; de fructu quàm sit amara docet.

Nasci verò in Ponti regionibus & Latifolium nostro simile, ac in vsu Constantinopoli medicantium tale esse, Bellonius in primo singularium suorum libro, cap. 76. refert.

Reperitur & in quibusdam frigidis Heluetiorum montibus, quod præ cæli rigore non attollitur, sed per terram serpit, vnde supinum à nōnullis dicitur.

Iulio ac Augusto flosculi seminaque perficiuntur; colligi ac in vsum reponi tunc absinthium vtiliter potest. Græci ἀψίνθιον appellant: Comicorum nonnulli etiam ἀπίνθιον, (siue vt plerique ἄπινον) quasi non potabile, quòd propter insignem eius amaritudinē in potionem non videatur admittendum. Dicitur & βαθύπικρον, aut (vti alij legunt) βαρύπικρον. Ab Apuleio Absinthium Rusticum: Nos Latifolium cognominauimus ad aliorū differentiam.

Arabum interpretes prestantius, quod videlicet Ponticum Dioscoridi, Romanum cognominant, & post hos posterioris ætatis Medici barbaram sectantes medicinam. Itali Absinthium *Assenso* nominant; Hispani *Axenxios, Assensios*, plerique *Donzell.* Lusitani *Alosna:* Germani Weronmût/wermût: Galli *Aluyne.* Belgæ Alsene: Britanni, siue Angli, Common wormewood. Bohemi Pelinek. Facultate autem ac temperie calidum ac siccum est Absinthium; & calidum quidem secundo ordine; siccum verò etiam tertio. Amarum est & expurgans, & vnà quoque potentiæ astringendi vim obtinet.

Vtilissimum ideirco debili ventriculo, quem bilis infestat, nam amaritudine sua hanc expurgat, & per infernam egestionem expellit, perque vrinam euacuat; astringēdi verò sua potentia ventriculum roborat, ac confirmat. Sed ad contentam in ventriculo pituitam nihil (addit Galenus) iuuat.

Crapulam idem præsumptum arcere & fastidia discutere Dios. ait; iuuat verò non modò ante sumptum, sed & à crapula ac largiore potatione ventriculum ac stomachum malè habentem breui reficit.

Aduersus diuturnas & prorogatas febres, præsertim tertianas, magno sæpenumerò præsidio est, neque enim ventriculum tantummodò confirmat, aut cibi appetentiam excitat, sed & iocinori robur conciliat, ac ipsum ab obstructionibus expedit, vitiosos humores per vrinam expurgans.

Confert deinde absinthium plurimum etiam his, qui ex liene sanguinem profusum vomunt. Quod quidem accidit, cùm lien sanguine crasso distentum, ac turgidum seipsum exonerat. Tunc autem magno impetu sanguis sæpe plurimus vomitu eiicitur; nonnullum verò & cum excrementis permixtum per inferiorem ventrem nigrum & corruptum descendere contingit; *Sanguinis vomitus.*

contingit; fit autem non rarò, vt in ipſa violentia, copioſioreque vomitione æger deficiat, aut viribus reſumptis, in difficilem, ac penè incurabilem Aſcitem paulò pòſt delabatur, pręſertim ſæpius malo recurrente. Ab his periculis ægrum abſinthium vindicare poteſt, ſi à vomitu refectis, & vtcunque reparatis viribus, multo tempore, quocunque libuerit modo hoc vtatur.

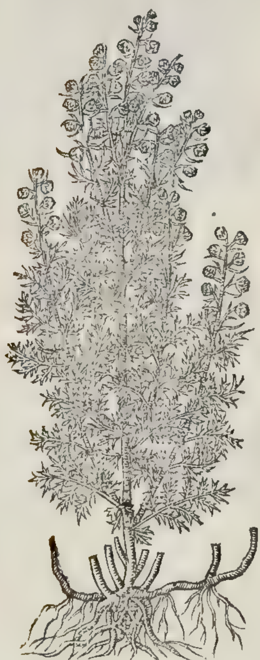
Pellit præterea abſinthium & interaneorum vermes, non modò intrò aſſumptum, ſed & foris admotum; aduerſatur omnibus putredinibus; oris graueolentiam emendat: veſtes etiam à tineis conſeruat; culices cum oleo corpori illitum abigit. Item in cataplaſmatis ac fomentis, ad aſtringendum & reſiccandum plurimum poteſt.

Dioſcorides præterea & ad inflationes vtile eſſe refert, & ad ventris ac ſtomachi dolores cùm ſeſeli & nardo Celtica; Morbum item regium ſanare decoctum, aut dilutum eius quotidie cyathorum trium menſura potum.

Commodum verò & ad ſtrangulationes ex fungis cum aceto; cum vino verò potum aduerſus Ixiam, Cicutam, muris aranei morſum, & draconem marinum. Imponitur anginis cum melle & nitro: puſtulis nocturnis, ἐπινυκτίδας vocant, cum aqua: ſuggillatis cum melle: ad caligantes oculos, & ſanie manantes aures eodem adhibetur modo.

De Tenuifolio Abſinthio, quod Romanum appellatur. CAP. III.

Abſinthium tenuifolium.

TENVIFOLIVM abſinthium cauliculos promit complures, tenues, dodrante aut pede altiores, foliis circumueſtitos, multò quàm ſuperioris minoribus ac tenerioribus, minutiſſimè ac tenuiſſimè diſſectis: floſculi vti prioris ſecundum cauliculos ac virgulas dependent. radiculæ tenues per obliquum proſerpentes germina complura hinc inde promunt: Subcandidum quoque iſtud abſinthium eſt; multò minùs quàm Latifolium amaricans; & odore haud perinde graui aut iniucundo, ſed potius grato.

In Myſia, Thracia, Pannonia, aliiſque vicinis regionibus frequens: Reperitur ac in Bohemia, ac non paucis Germaniæ incultis locis: In Belgio & Britannia hortenſe eſt.

Autumno flores, ſemenque profert, paulò pòſt, hyeme aduentante, herba marceſcit, vegeta interim radice, à qua vere folia caulesq. rurſus exeũt.

Vulgò Romanum Abſinthium, & Roomſche Alſene appellant, quo nomine compluribus medicinam facientibus, ac Pharmacopœis innotuit, qui hoc Abſinthio Pontici loco vtuntur. Videtur verò Ponticum illud eſſe, quod à Galeno XI. Methodi his verbis deſcribitur: Ponticum ad iocinoris & ventris phlegmonas eligi præſtat. Porrò id tum folio, tum flore longè quàm cætera abſinthia minore; odor quoque huic non modò non inſuauis, verùm etiam aromaticum quid præferens: reliquis omnibus planè eſt fœdus. Differens verò iſtud Ponticum eſt, ab eo, quod à Dioſcoride commendatur. Nam Dioſcoridis Ponticum, ex primi generis, ſiue Latifolij abſinthij eſt numero: Quod & Galenus lib. VI. de ſimplic. medic. facult. cap. de Abrotono affirmat: Abſinthij, inquit, tres ſunt ſpecies, quarum vnã eodem cum genere ipſo nomine appellitant, cuiuſmodi potiſſimum eſt Ponticum. &c. Ex quibus manifeſtum, Galenum hoc loco Ponticum non alio quàm ad primum abſinthium retuliſſe. Proinde non temerè plerique admirantur Galenum in lib. de med. methodo Ponticum & flore & folio minus eſſe ſcripſiſſe. Excuſatur à nonnullis, qui occaſionem in deprauatum coniiciunt codicem, & XI. Methodi pro μικροτέροις. i. minoribus, reſtituẽdum volunt μακροτέροις ſiue longioribus. Tenuifolium ergo iſtud abſinthium haudquaquam legitimum Ponticum eſt. Neque etiam Arabum Romanum quibus non aliud eſt Romanum, quàm Græcorum Ponticum.

Creditur verò & à nonnullis iſtud eſſe appellatum Santonicum, verùm hoc non in Myſia, Thracia,

Thracia, aut aliis Orientem versus regionibus requirendum, sed vltra Alpes in Galliis, si fides Diof. exemplaribus. Sunt tamen qui velint non vltra Italiæ Alpes, sed in Galatia Asiatica nasci & in Sardorum regione quæ & in Asia minore. vnde illi Σαρδονίῳ Græcè nomen, quod in Santonicum commutatum transscribentium errore. Retinent Diof. exemplaria Sardonij vocem: Galeni verò Santonici, ex quo ad posteritatem, vt videtur, peruenit.

Facultate autem Tenuifolium istud Absinthium calidum quidem est ac siccum, amaritudinis quoque, sed multò minoris, quàm Latifolium, particeps; astringendi autem vis in eo superat.

De *Seriphio, siue Marino absinthio.*
Cap. IIII.

Absinthium Seriphium.

Absinthium Ægyptium.

SERIPHIVM Absinthium tenuitate, ac multiplici foliorum sectione Tenuifolio haudquaquam cedit. in tenues & minutulas particulas complures similiter dissecta sunt foliola, mollia, item & candida; cauliculi in multos ramulos diuiduntur, circa quos flosculi & semina vti aliorum. radix dura & lignosa.

Amat aggeres, incultaq; quæuis haud procul à mari loca; frequens Hollandiæ, Zelandiæ, Flandrię littoribus, ac vicinis locis: Reperitur & in Gallia, Italia, aliisq; regionibus maritimis, sed non rarò odore, quandoque & colore differens. Quod enim circa littora exit maris mediterranei in plerisq; Europę prouinciis, veluti in Narbonēsi Gallia graueolentius est, ac minus candicat: Cādidius verò ac minus graueolet ad Oceani littora natum. In Africa & Ægypto odore etiam potentius est: quale olim ad me Magnificus vir Iacobus Antonius Cortusus Patritius Patauinus misit.

Tempore florendi, seminisque perficiendi cum prioribus conuenit.

Nomen à Græcis σερίφιον & ἀψίνθιον θαλάσσιον habet; Latini Seriphium, & absinthium marinum appellant; vulgò Zee alsene: Angli Sea wormwode. Dicitur & à nonnullis Santonicum, vt Diof. testatur: Sed & aliud tamen Santonicum à Seriphio differens.

Est autem Seriphium, siue marinum absinthium calidum quoque ac siccum natura. Stomacho, vti Plinius, inimicum. Dioscorides per se, vel cum oriza decoctum, ait, & cum melle sumptum, ascaridas, & rotundos lumbricos necare: aluumq; simul leuiter subducere: Quod & Plinius affirmat; Aluum, inquit, mollit, pellitque animalia interaneorum.

De Externis & Spuriis Abſinthiis. CAP. V.

Abſinthium inodorum, & inſipidum.

Abſinthium anguſtifolium.

Abſinthij anguſtifolij ramulus foliis fiſſis.

SPVRIORVM abſinthiorum, quæ non abs re Externa appellari poſſunt, aliquot ſuperſunt genera.

1. Herba alba ab Heluetiis appellata, vel prima occurrit; Tota hæc mollis, veluti lanuginoſa atque albida eſt, & Seriphio ſiue Marino abſinthio aſſimilis, ſed cãdidior, odore & ſapore quoque ſatis refert, ſed tamen aliquanto ſuauior, ad Caphuræ odorem accedens.

In Valeſia prope Sedunum in collibus naſci apricis, Geſnerus ſcribit, ac Autumno demum, & ſub Æſtatis finem florere.

2. Proximum genus, foliis, caulibus, floreq; vulgare Latifolium refert, ſed odore ac ſapore deſtituitur, vnde & Inſipidum appellatur. Quibus locis, aut qua in regione huiuſmodi naſcatur, nondum cognouimus, in ſtudioſorum hortis à nobis repertum.

3. Tertium ex Lauandula & Abſinthio miſcellanea quædã ſtirps apparet. Cauliculi eius complures, tenues, teretes, & lignoſi in multas alas ſperguntur: circa quos floſculi abſinthij, ac Artemiſiæ ſimiles; folia oblonga, incana, veluti Lauandulæ, ſubinde tamen in partes quaſdam fiſſa. odore autem hæc ſtirps haud ingrato, Lauandulam tenuiter refert.

In maritimis fertur, præſertim Adriatici ſinus,

nus, ſpontè naſci; in hortis facilè comprehendit, & mediocriter hyemem fert.

Spuria autem hæc ſunt nec legitima Abſinthia.

Primum Conrardus Geſnerus Seriphium feminam nominauit, & vulgò Herbam Albam dici refert; alius Santonicum appellare maluit. Nam, vt Dioſcorides, Santonicum in Gallia vltra Alpes reperitur, & à regione, in qua naſcitur, nomē ſortitum. Heluetiorum autem ager Romanis eſt vltra Alpes, ad Gallias pertinens; ſed longè ab his abeſt Santonum prouincia; Hæc enim Aquitaniæ pars eſt, ſita ad Oceani oram maritimam, infra Garumnam flumen, verſus Septentriones. Santonicum idcirco Abſinthium, ſi à Santonibus nomen habet, procul ab Alpibus naſcitur: Quòd ſi verò iuxta Alpes, à Santonibus nomen non accepit. 1.

Alterum Inodorum, Inſipidum ac Fatuum abſinthium rectè appellatur. 2.

Tertium Anguſtifoliū abſinthium dicitur: à pleriſq. tamen Lauandula flore Abſinthij: ab alijs Artemiſia marina. flore tamen Abſinthio, quàm Artemiſiæ (his ipſis teſtibus) ſimilior. A vero recedūt, qui Santonicum eſſe cenſent; lōgius verò etiam, qui Seriphium eſſe exiſtimant. 3.

Facultate Herba quidem Alba caloris & ſiccitatis cuiuſdam exiguæ particeps eſt. 1.

Alterum Abſinthium, vt ſapore ac odore deſtituitur, ita vix vllius qualitatis calidæ, multò minus expurgatricis facultatis aliquid poſſidet. Summoperè cauendum, ne tale aliquod (ſi alicubi occurrerit) pro legitimo colligatur: Odor perpetuò conſulendus, atque vnà ſapor. 2.

Anguſtifolium abſinthium calidum ac ſiccum eſt, ſed tamen haud intenſè, multò certè minus, quàm vel Abſinthium, vel Lauandula. 3.

De Sementina. CAP. VI.

Sementina.

AD Abſinthij genus contingit & referri, vulgò Semētinam dictam; non tamen primis tribus comparandam, ſed vel inter Spuria abſinthia, vel aliò referendam. Caule hæc aſſurgit, mox in multas alas ac ramos diſtributo, circa quos folia minuta, copioſiora verò ſemina, exigua quidem illa, ſed adeò frequentia, vt ſtirps cum ramis vniuerſis ſemine tota turgida appareat.

Peregrina eſt ſtirps; ſemen in calidarum regionum hortis ſatum, non infeliciter prouenit.

Galli *Barbotine* appellant: Italis *Semenzena* eſt; vnde & Latinis Sementina. Semen, paſſim Semen Sanctum, & Semen cōtra Lumbricos appellatur; à quibuſdam ſemen Zedoariæ.

Amarum autem admodum hoc ſemen eſt; calidum & ſiccum ea de cauſa facultate. Aduerſus ventris lumbricos, & interaneorum vermes quocunque modo ſumptum vtile. Vtilius verò & futurum, ſi Rhabarbari nonnihil ei addatur: ita enim non modò vermes interficiuntur, ſed & per aluum mortui expelluntur; quod fieri omnino expedit.

De Agrimonia ſiue Eupatorio. CAP. VII.

FOLIA Agrimonia profert oblonga, in plures vtrinq. partes diuiſa, quarum ſingularia Cannabis particularibus quadantenus ſimilia, ſed latiora, molliora, minuſque ſaturato colore virentia, hirſuta, & ſecundum margines crenata. Caulis tenuis, rectus, cubito altior, duriuſculus, ſubnigricans, & ipſe piloſus; à cuius medio ſurſum verſus floſculi exeunt parui, lutei; deinde ſemina faſtigio latiora, quæ deorſum inclinantur, & propè inambulantium laneo ac pelliceo veſtitui inhærent. Radix oblonga, mediocris craſſitudinis, ſubnigricat.

Locis parum cultis ſecus vias, ſepimēta pratorum, ac aruorum, ac quandoq. in ſyluis exit.

Iunio menſe, ac ſerius flores: ſemen deinde in multam æſtatem facit.

Græcis eſt εὐπατώριον; Latinis quoq. Eupatorium. Plinio Eupatoria. Inter nothas appellationes ἡπατώριον, ac ἡπατῖτις etiam appellata reperitur. Eſt tamen & aliud Eupatorium Apu-

Agrimonia siue Eupatorium.

leio; ipsum nempe Marrubium: Aliud item Hepatorium Officinis, vulgaris videlicet vsus, quod & Hepatorium adulterinum appellatur: Officinæ Eupatorium Agrimoniam nominant: à nonnullis Ferraria minor dicitur: ab aliis Concordia, aut Marmorella: In vetere versione Oribasij de simplicibus lib. IIII. Agrimonia Lappa inuersa nominatur; & Lappa quidem inuersa, quòd semina lapparũ instar aspera deorsum dependeant: Italis quoque *Agrimonia*: Hispanis *Agramonia*: Germanis Odermeng/ Bruckwurtz: Belgis, Gallis, & Anglis, Agrimonie, Bohemis Starcek. Differt autem Agrimonia ab Argemone.

Eupatorium autem ab Eupatore inuentore nomen, & Regiam, inquit Plinius, auctoritatem habet. Citra autem manifestam caliditatem, adstringēdi mediocrem vim Agrimonia obtinet, & vnà temperiem siccam. Galenus Eupatorium tenuium esse partium refert, & incidendi expurgandiq; facultate præditum; quocirca & iocinoris obstructiones expurgare, & simul visceri robur adstringēdi sua facultate addere. Decoctum foliorum hepaticis, & nephriticis sanguinē mingentibus confert. Semen, Plinio auctore, dysentericis in vino potum auxiliatur: addit Dioscorides, iocinerosis, & à serpentibus commorsis.

Contrita folia ac cum vetere suillo adipe imposita, vlceribus difficilem cicatricem contrahentibus, medentur: Dioscoride quoq; auctore.

De vulgari siue Adulterino Hepatorio. CAP. VIII.

Vulgare Hepatorium.

VVLGARE Hepatorium teretibus ac subrubentibus caulibus ad duos cubitos, vel altius interdum assurgit: foliis hi conuestiuntur oblongis, virentibus, per marginem serratis, quinis septenisve ab vno dependentibus pediculo, instar cannabinorum, sed tamen mollioribus: flosculi exigui, muscosi, dilutè rubentes, in mollibus rotundis vmbellis, & quidem in alarum fastigiis apparēt; qui tandem in pappos euanescunt. Radix subest fibrosa, mediocris magnitudinis.

Circa scrobium, riuulorum, ac stagnantium aquarum margines, fluuiorum ripas, aliisq; vliginosis locis, subinde & in veteribus ac humentibus muris nascitur: Amat aquosa & vicina aquis loca, non tamen rigari omnino postulat.

Proxima huic videtur, quæ Hepatorij aquatilis nomine, inter eas quæ aquosis gaudent describitur.

Iulio & Augusto floret ac viget; radix restibilis est, sed caules foliaque hyeme intercidunt.

Vulgò Hepatorium; nonnulli etiam Eupatorium: Leonhartus Fuchsius Eupatorium adulterinum nominat: Plerique Cannabinam, à similitudine foliorum Cannabis: Existimatur & ea quam Baptista Sardus Terzolam vocat: Germanis est S. Kunigund kraut. i. Sanctæ Kunigundis herba, & Wasserdost: Belgis Boelkensktuyt.

Hepa-

Hepatorium autem ab ea, qua hepati siue iocinori prodest, facultate nomen inuenit: ad Eupatorem inuentorem referri non potest.

Amara autem sunt herbæ & folia & radix, calida & sicca ordine secundo. Vim obtinent expurgatricem,& aperitiuam, crassos humores attenuant, & per vrinas expellunt, sanguinem puriorem reddunt. Datur vtiliter decoctum huius scabie, aut alia quauis cutis fœditate laborantibus,tum & iis, quibus vel lien, vel iecur obstructum aut tumidum: vtriusque enim visceris infarctus expedit; tum & fellis. Proinde & ictericis, præsertim post principia, vtilis: diuturniores ac productas tertianas febres citò curat ac tollit; aduersus quartanas etiam prodest.

Succus herbæ ac foliorum eadem potest,qui & ventris lumbricos assumptus potenter necat. Fugantur venenatæ feræ ac animalia aridæ herbæ suffitu. Ceruos telis vulneratos, pastu huius herbæ proculdubio sanari,quidam affirmant.

De Alsine. CAP. IX.

Alsine maior.

Alsine minor.

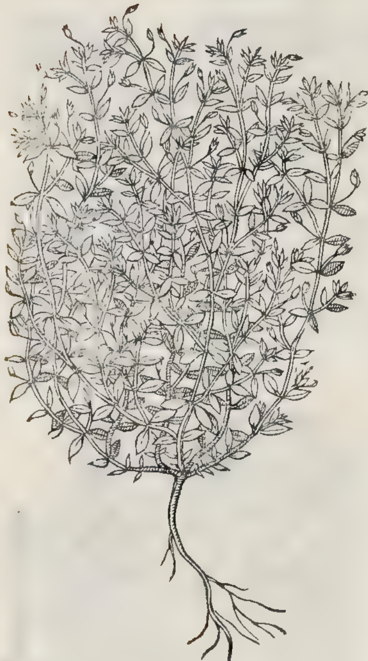

INTER Alsines vna maior ac procerior est: aliæ minores,& humiles. sunt & quas spurias, non abs re nominare licet.

Maior Alsine cubitalibus, subinde etiam altioribus assurgit coliculis,à radice compluribus,teretibus,tenuibus,geniculatis:foliis è singulis articulis binis,digito latioribus,longioribus quàm Parietariæ: quibus satis forma respondent, sed læuia, pilis, lanugineve carentia, dilutiusque virentia. Cauliculi aliquo modo transparentes apparent,ac circa genicula dilutè admodum quandoque subrubent,veluti Parietariæ. flosculi in alarum summo candiduli, veluti graminis Leucanthemi,sed tamen minores; oblongis succedentibus haud magnis capitulis,in quibus semen. Radix ex tenuibus capillamentis confibrata. 1.

Altera Alsine humi vt plurimùm procumbit,cauliculi eius tenues,teretes,ac geniculati, à quibus ramuli: folia veluti prioris,sed minora multò,veluti & tota est herba, quæ ad prioris magnitudinem nullatenus accedit,omnibus partibus minor: flosculi similiter albidi; capitula veluti prioris: Radix perinde fibrosa. 2.

Alſine minima.

Alſine marina.

3. Tertia ſimilis ſecundæ, ſed longè minor; coliculi tenerrimi ſunt; foliola admodum minuta; floſculi exigui; radiculæ tenuiſſimæ.

4. Quarta verò & quædam eſt, ſed maritima; hæc ſecundam referret, niſi caules craſſiores, breuiores, crebrius geniculati: folia ſimiliter craſſiora: capitula non in rotunditate oblonga, ſed latiuſcula; in quibus ſemina terna, quaternáve.

1. Prima Alſine inter vepres, in dumetis, ſub rubis, locis opacis & alſioſis, prope fontes vel defluentes aquas exit.

2. 3. Secunda & Tertia lucos, & humentia etiam amant, ſed tamen in hortis inter olera, ac in vitibus enaſcuntur.

Quartam fruſtrà fuerit alibi, quàm in maritimis requirere.

Virent Alſines etiam hyeme; vere florent, ac ſemen perficiunt.

Alſinem Græci ἀλσινὴν quoque appellant: Dicitur verò & μυὸς ὦτα. i. muris auricula; eſt tamen & alia Muris auricula, à Dioſ. alio deſcripta loco: Diſcrimen harum notum, & Galeno quidem qui de vtraque ſeorſum ſcripſit. Diſtinguit & Plinius inter Alſinem & Myoſotidem: Paulus autem Ægineta Alſinem à Myoſotide non putauit differentem, vt in litera M. vbi de Myoſotide, apparet. Nominatur verò & Alſine ſpuriis quibuſdam vocibus, Myorthocos, & Myortoſplenon.

1. Priorem plerique Hippiam maiorem appellant; incognita tamen multis eſt, ac etiam (quod admiramur) diligentibus de ſtirpium materia ſcriptoribus.

2. 3. Secundam & Tertiam Morſum gallinæ vulgò vocitant; plerique Hippiam minorem: Ruellius ab Italis *Paſſerinam* dici refert; Gallicè verò *du Mouron*; vnde Belgis **Meur**; Germanis **Hünerbiſs**: Anglis **Chickeweede**.

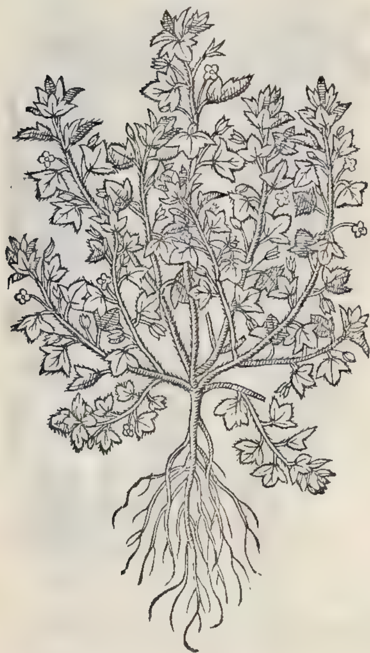
4. Quartam Alſinem Marinam appellandam natales requirunt.

Eſt autem Alſine frigida quidem & humida, ac aqueæ eſſentiæ; quare & citra adſtrictionem refrigerans; vt Galenus. Oculorum inflammationibus cum polenta, auctore Dioſcoride, imponitur: Succus aurium doloribus, (ex cauſſa videlicet calida) infunditur.

Minore, auiculæ caueis incluſæ, cùm eſcam faſtidiunt, recreantur.

De Spuriis Alsinis. Cap. x.

Alsine spuria prior, siue Morsus Gallinæ.

Alsine spuria altera.

Differunt à superioribus Spuriæ Alsines, quòd pilosæ ac hirsutæ appareãt: foliorum etiam forma, ac flosculorum color quarundam non respondet.

Prima harum tenuibus cauliculis humi, veluti minores Alsines, procumbit: foliola latiuscula incisuras ferè duas habent: flosculi è cæruleo purpurei. Radix tenuis, longa, adnatis fibris capillatur. 1.

Alterius folia oblongioris formæ, ambitu serrata sunt: flosculi similiter cærulei: valuulæ planæ, quales Veronicæ; Radix similiter fibrosa. 2.

Tertia ex minoribus Alsinis priorem omninò referret, nisi tota hirsuta, ac è virore amplius nigricaret: Caules & folia sunt minoris Alsines: flosculi quoque albidi; capitula cum seminibus respondent; nec radices fibrosæ deficiunt. 3.

Huic caule, foliis, flosculis candidis, capitulisque similis est Quarta, sed assurgens, haud procumbens, candidior & lento quodam ac glutinoso veluti succo aut rore occupata, tangentium manus inficiente. 4.

Reperiuntur passim, etiam in agris demessa segete; quarta tamen non vsque adeò frequens occurrit.

Vigent ac virent quo tempore aliæ Alsines.

Priorem & alteram, plerique Morsum Gallinæ quoque appellant: Germanicè Hünerbiß. Gallicè *Morsgelin.*

Tertia à nonnullis μυὸς ὦτα, & Auricula muris appellatur: non est tamen legitima Dios. μυὸς ὦτα. Desunt flores cærulei, & radix digitalis crassitudinis (si legitima lectio.) Potest idcirco non modò pro Spuria Alsine, sed & pro notha Auricula muris haberi; veluti & quarta à tertia exiguum, vti diximus, differens.

Videntur autem hæ frigidæ quoque, ac humidæ, ac aliis Alsinis potentia ac viribus assimiles.

De Anagallide. CAP. XI.

Anagallis mas.

Anagallis femina.

ANAGALLIS Alſines ſimilitudinem refert, eius præſertim, quæ inter minores prior eſt: Cauliculi eius quadrangulares non attolluntur, ſed per terram ſparſi iacent; pauca paruulaque folia, non toto ambitu rotunda, ſuperna parte virent, auerſa verò exiguis nigricantibus punctulis notantur: Flores in tenuibus pediculis iuxta folia, aut cærulei, aut phœniceo colore rubentes: fructus rotundus inſtar ſeminis Coriandri; in quo ſemen minutum: Radix tenuibus fibris conſtat.

In aruis, iuxta ſemitas, & in hortis, ac vineis non raro prodit.

Tota æſtate, potiſſimum tamen Auguſto menſe, florem facit.

Anagallis Græcis ſimiliter ἀναγάλλις; à nonnullis, Plinio auctore, Corchorus. Marcellus vetus ſcriptor Maciam appellat, quæ vox & inter ſpurias apud Dioſ. extat: Germanis Gauchheyll; Belgis Guychelheyl; Anglis Pimpernell.

Quæ phœnicei eſt floris, mas habetur; eadem Phœnicion & Corallion dicitur. Ex hac paratur compoſitio Diacoralliou aduerſus articulares morbos, de qua Paulus Ægineta lib. VII. Appellatur verò & hęc ipſa, vt inter nothas appellationes ſcribitur, Aëritis, ęgitis, ſauritis.

podagra.

Altera, cærulei floris, femina vocatur, quæ & Zeliaurus, & Nycteritis nominibus ſpuriis dicta reperitur.

Habet autem vtraque Anagallis deſiccandi vim citra mordacitatem; nonnihil quoque caloris, & quandam trahendi facultatem, adeò vt & infixa corpori extrahat, auctor Galenus.

Dioſ. vtramque mitigandi vim habere, inflammationes arcere, adactos corpori aculeos extrahere, & nomas cohibere tradit: Succum item caput gargariſatum purgare. naribus infuſum dolorem dentium lenire, ſi in aduerſam narem iniiciatur; retuſæ oculorum acici auxiliari, & argema cum melle expurgare: contra viperarum morſus, iocinoris, ac renum vitia, ſi ex vino bibatur, prodeſſe: addit dici eam, quæ cæruleum florem profert, prociduam ſedem reprimere; quæ verò phœniceum, impoſitione euocare.

De Artemiſia. CAP. XII.

ARTEMISIÆ genera Poſteriores complura ſtatuunt, Matricariam & Tanacetum eò quoque referentes. Fuchſius florem Aphricanum huc quoque adducere conatus fuit, de quo Pemptadis alterius lib. III. Nobis de propriè Artemiſia dicta primùm: deinde de aliis congeneribus agendum.

Huius

Artemiſia latioris folij.

Artemiſia tenuifolia.

Huius autem Artemiſiæ genera duo; vnum latioris folij: alterum tenuioris.

Prioris Artemiſiæ folia lata ſunt, laciniosa, ac variè diſſecta, per margines inciſa, Abſinthij Latifolij minora, nec perinde albida; ſuperius enim herbido colore virent; inferius tantummodo inalbicant: caules recti; ſeſquicubitales, rotundi, ſtriati, ac in paruulos multos diſtributi, ſubinde rubent, folia circa quos ſenſim attenuantur: floſculi perexigui, Abſinthij æmuli, ſurſum verſus digeruntur. radix multis firmatur fibris. 1.

Alterius minutiſſimè diſſecta folia Abrotoni maris æmulantur; paulò tamen maiora, & longiora: cauliculi tenues, in tenuiores alas diuiduntur, quibus præter exigua inferius foliola, & parui corymbi copioſi ſuperius adhęrēt, minores quàm prioris. radix craſſa altè deſcēdit. 2.

Prior Artemiſia ſecus vias, agrorum, & aruorum margines, multis locis frequens eſt, & non modò in locis mari vicinis, ſed & longiſſimè ab eo diſſitis exit; & nonnullis locis altior amplius luxuriat, alibi humilior; pro ſoli videlicet, ac regionis conditione, quæ ad ſtirpium mutationem plurimum facit. 1.

Altera longius à maritimis recedit; in Germania, Bohemia, Auſtria, aliis regionibus, ſecus ſcrobes, aquarum riuulos, quandoque etiam in apricis occurrit. 2.

Florent ambæ, & ſemen perficiunt æſtiuis menſibus, inareſcunt inde; ſed reſtant hyeme radices.

Quæ Græcis Ἀρτεμισία apud Latinos nomen retinet, quòd ab Artemiſia Mauſoli Cariæ Regis vxore, hanc ſibi adoptante, accepit; antea παρθένις dicta: vti Plinius refert? Apuleius παρθένιον etiam dici affirmat, apud quem & complures appellationes huius occurrunt, quarum multæ inter nothas apud Dioſcoridem. Harum pleræque legitimæ Artemiſiæ: nonnullæ aliis conueniunt, quas ſubinde Artemiſiis annumerari contingit. Poteſt hæc πολύκλωνος, & fortaſſis non abs re ἐφεσίας, χαριστολοχία, λευκῶπις, & Valentina dici.

Priorem Artemiſiam nonnulli Matrem herbarum nominant: Germani Beifüß / & Sant Johanns gürtell: Hiſpani *Artemiſa*: Itali *Artemiſia*: Galli *Armoiſe*: Belgæ Bijuoet, Sint Jans kruijt: Angli Mugworte: Bohemi Czernobyl.

Altera Artemiſia λεπτόφυλλος cognominatur, ſiue Tenuifolia. Huius & in legitimo de Artemiſia apud Dioſ. cap. tum & altero inter notha reiecto, nomen, & qualiſcunque de-

ſcriptio

ſcriptio occurrit. Videtur autem hanc Matthiolus pro Ambroſia altera depinxiſſe.

Eſt autem Artemiſia vtraque, auctore Galeno, excalfaciens, ac modicè deſiccans; calida autem ſecundo exceſſu, ſicca primo aut ſecundo remiſſo, & vnà modicè tenuium partium. Plinius priuatim feminarum malis mederi ait: Dioſ. ad ducendos menſes, ſecundas, & fœtus. item ad præcluſiones, & inflammationem vteri, ad inſeſſus muliebres adiici, atque ipſis incoqui: Item cum myrrha ſubditam, eadem quæ inſeſſu poſſe: bibi & comam decoctam eorundem gratia; iam & pubi inſtar cataplaſmatis impoſitam menſes ducere.

Cit verò & eadem remoratam vrinam, ac calculos comminuit, eodem auctore.

Plinius, viatorem, ait, qui alligatam herbam habeat, laſſitudinem non ſentire: & ſecum habentem negari nocere mala medicamenta, beſtiámve vllam: & ne ſolem quidem: Bibi verò & ex vino aduerſus opium.

De Botry. CAP. XIII.

Botrys.

EXIGVA herba Botrys eſt; dodráte vix altior, fruticis modo rectè, & vnico caule aſſurgens, in nonnullos tamen ramulos effuſo, ac diſtributo; quos folia vtrimque laciniata, atq. profundius inciſa, inſtar foliorum Erigeri, exornant: ſemen in racemulos collectum, circa totos exit ramulos. radix in fibras abit. Tota herba per maturitatem in viridi luteo langueſcit colore, odorata eſt, & tota quoque gummoſo lentore prædita, quo colligentiū manus inficit. antè verò quàm adoleuerit, ac quum primùm prodit, folia inferiore parte rubent.

Naſcitur in Italia & Gallia circa profluentes aquas, & fontes: reperitur verò, & in ſabuloſis, ac aridis, in oliuetis quibuſdam; facillimè in hortis adoleſcit. annua eſt.

Auguſto ac Septembri menſe ad perfectionem venit.

Græci *βότρυν* appellant: Latini eadem appellatione vtūtur: Itali *Botri*: Germani **Traukenkraut**, & **krottenkraut**; Galli *Pymen*. Belgæ **Piment/ Druyuenkruyt**. Angli **Oke/ of Hierusalem**. Hiſpani *Bien granada*.

Dicitur verò & Artemiſia, vt non modò Dioſcorides, ſed & Plinius teſtatur: apparet autem Artemiſiæ illa ſpecies, que *μονόκλωνος* appellatur.

Præter enim duas illas Artemiſias, de quibus cap. præcedente, & tertiam ſupereſſe Dioſ. & Plinius teſtantur: Quam Dioſcor. *μονόκλωνον*, ſiue vnicaulem: Plinius lib. 25. cap. 7. etiā Botrym ac Ambroſiam vocari refert. Tenuis autem hæc deſcribitur herba, ſimplici caule, & minutis floribus ſcatente, flauo colore, quæ iucundiorem quàm præcedentes Artemiſię odorem fundat: qualis vtique Botrys eſt. Facit huc quòd Botrys, Dioſ. auctore, etiam Artemiſia ac Ambroſia dicatur.

Cæterùm Botrys calida ac ſicca eſt ſecundo exceſſu; vim habet attenuandi, ac incidendi. In vino pota, vt quidem Dioſcor. & Paulus, *ὀρθοπνοϊκοῖς*. i. non niſi recta ceruice ſpirantibus prodeſt. Idem poſſunt cum ſaccharo condita folia, Conſeruam vulgò appellant. Addita carnibus, quæ cum iure coctæ eduntur, gratum addúcit ſaporem.

Interponitur arida veſtimentis non modò vt ſuauitatem odoris contrahant; verùm vt & à tineis ac blattis conſeruentur, quod ipſa quoque præſtat.

De Ambroſia. CAP. XIIII.

AMBROSIA vnico ſimiliter caule, eoque nonnihil ſtriato, fruticis exigui modo aſſurgit, duos aut tres palmos alto, qui in ramulos, ac alas complures quoque diffunditur: folia haud magna, variè fiſſa, teneriora, tenuioraque, quàm Artemiſiæ prioris, quorum minora ſegmenta tenuia, graueolentis Rutæ foliola quodammodo exprimunt: flores ſecundum

ramulos

Ambroſia.

ramulos ſublutei, rotundi, muſcoſi, abſque fructu pereunt: ſubſunt inferius anguloſa, terreſtris tribuli inſtar echinata capitula exigua, nunquam florentia, in quibus ſemen nigricans. radix gracilis, palmaris. Inalbicat è virore tota herba, & gratum odorem ſpirat.

In Cappadocia ſpontè naſcitur, alibi ſata in hortis feliciter adoleſcit, vbi fœcunditate læti ſoli quandoque luxurians altius attollitur.

Sub finem æſtatis, & flores, & ſemen Ambroſiæ in Germaniis perficiuntur.

Græcis eſt ἀμβροσία; Latinis quoque Ambroſia, nec aliud eius nomen cognitum. Plinius Ambroſiam vagi nominis eſſe, & circa alias herbas fluctuati ait. Nam & Botrys, vt ſcripſimus, à nonnullis Ambroſia dicitur.

Matthiolus & alteram quandā deſcribit Ambroſiam, à nobis pro ſecunda ac tenuifolia Artemiſia deſcriptam. Recentior ætas & Ambroſiam quoque ſiue Ambroſianam aliam nominat, quam ſub Agreſtis Saluiæ nomine expreſſimus.

Vſus autem Ambroſiæ ad ea, quæ repelli & reprimi ſit opus: Nam, vt Galenus, impoſita vim habet adſtringentem ac reprimentem.

De Matricaria ſiue Parthenio.
CAP. XV.

Matricaria.

MATRICARIA plures ſubinde cauliculos promit rotundos, in alas ac ramulos quoſdā ſubinde diuiſos: folia tenera, variè fiſſa, ambituq; crenata, Coriandri prima ac terræ proxima æmulantur, ſed tamen maiora; flores in faſtigiis ramulorum eminent medio orbiculo ſiue diſco lutei; è quo candida foliola per marginem erumpunt, chamæmeli floribus ſimiles. radix durior adnatis multis capillamentis confibratur. Tota herba diluto colore viret, grauiter olet, ac guſtu perquàm amara eſt.

Naſcitur in ſepibus, in hortis, ſecus veteres muros: locis gaudet ruderatis: ſubeſt ſæpenumero radicum fibris aliquis, licet exiguus, carbo, quem inter rudera facilè contingit reperiri; de quo Cardanus nugas nonnullas in libris De ſubtilitate adfert.

Æſtiuis menſibus in vigore ac flore eſt.

Dioſcoridi παρθένιον eſt, Galeno verò ac eius ſectatori Paulo, ἀμάρακος ἢ ἀμάρακον. Teſtatur ipſe Dioſcorides, Parthenium à nonnullis Amaracum dici & λευκάνθεμον.

Parthenium Galeno Perdicium ſiue Parietaria eſt; & ſimiliter Plinio lib. 22. cap. 17.

Eſt & tertium Parthenium Linozoſtis videlicet, ſiue Mercurialis, quam Dioſ. refert aliquos Parthenion nominare; cui accedit & Plinius lib. 25. cap. 5. & ſimiliter Apuleius.

Recentior ætas, Dioſcoridis Parthenium Matricariam appellat: Plerique Amarellam:

Itali *Marellam*: Hiſpani *Matricaria*: Germani Mütterkraut/ Meidtblümen: Belgæ Mater, & Moedercruijt: Galli *Marone*: Bohemi Rzimbaba: ac Angli Feuerfew, & Fedderfew.

Extant & huius inter ſpurias voces nonnullæ appellationes; vti ἀνθεμὶς, χαμαίμηλον, χρυσόκαλις, μελαθάθρον, ἄνθος πεδινὸν, Solis ſæculum, Millefolium. Putatur hæc eſſe ea, quæ ab Apuleio Artemiſia Traganti vocatur: verùm cùm ipſe hanc nullis notis exprimat, difficile eſt affirmare.

Excalfacit autem Matricaria inſigniter; tertio ordine calida; ſicca verò ſecundo, abſtergit, expurgat, aperit, & quæcunque amara poſſunt feliciter præſtat; ad vterinos affectus non parum confert: menſes remorantes cit; ſecundas, & mortuos educit fœtus, ſiue eius decocto epoto, vel in balneo incocta, aut etiam cataplaſmatis modo pubi impoſita. Facit & ad ſuffocationes ex vtero hunc in modum, & ad eiuſdem duritiés.

Dioſcorides etiam Eryſipelatis, & inflammationibus, cum flore imponi vtiliter, tradit. Idem Parthenium aridum cum Oxymelite, aut vino, aut ſale, non ſecus ac Epithymum, pituitam, ac bilem atram ducere, & aſthmaticis ac melancholicis eodem prodeſſe modo ait. Vtile quoque in potu calculoſis, eodem auctore.

De Tanaceto. CAP. XVI.

Tanacetum.

Tanacetum criſpum.

1. TANACETVM vno aut altero, ſubinde etiam pluribus caulibus conſurgit ſtriatis, in quorum faſtigiis aliquot vmbellæ, quorum flores mediis Anthemidis aut Parthenij orbiculis perſimiles, nullis circumpoſitis aut ambientibus foliolis, auri luteo reſplendent colore: folia oblonga ſunt, veluti ex pluribus ad vnum congeſtis pediculum compoſita, Agrimoniæ, aut Potentillæ potius ſimilia, filicis maris ſatis æmula; ſed tamen molliora ac minora, quorum particularia vti filicis, vtroque margine ſerrata. radix lignoſa in plures hinc inde diſtribuitur fibras, quibus ſubinde latè ſerpit. Tota amara herba eſt, & cum iucũditate quadã graueolens.

2. Huius & alia quædam reperitur ſpecies, cuius folia frequentiſſimis inciſuris diſſecta, ac criſpa, denſam aliquam plumam referre videntur, priori & odore, & ſapore, necnon flore planè aſſimilis.

Exit Tanacetum paſſim ſecus agrorum margines, aggeres, hortorum ſepimenta. Criſpi Anglia ferax eſt.

Tertium

Tanacetum inodorum.

Tanacetum minus.

Tertium etiam reperiri in Prouincia ac Delphinatu haud procul Valentia Galliæ, Lobelius tradit; quod foliis primum Tanacetum; flore verò Matricariam referat, omni autem odore destitutum sit.

Flores siue potius aurei corymbi Tanaceti, Iunio ac Iulio vigent mense; deperdita inde lutei coloris gratia, succedit semen in ipsis orbiculis, quod Augusto ad perfectionem venit.

Tanacetum nostra ætas appellat: Nonnulli Athanasiam, quasi immortalem, quòd non citò flos inarescat, Germani Reinfarn appellāt: Belgæ Reinvaer, & Wormcruijt: Italis *Tanaceto*: Anglis Tansy: Bohemis Wratyc. Non est Artemisia μονόκλωνος, siue vnicaulis, vt à nonnullis creditur.

Facultate autem calidum, & siccum est Tanacetum; vtpote omnibus suis partibus amarum; non tamen secundum vtriusque ordinem longè egrediens.

Semina in vsu sunt vulgi aduersus ventris lumbricos, ac tineas, quas expellunt. Ex tenellis herbæ erumpentis foliis, cum ouis placentæ vere conficiuntur, ori nec ingratæ nec iniucundæ; ventriculo verò etiam vtiles. Nam si qui in eo hæreant vitiosi humores, eos partim ad cōcoctionem perducit; partim abstergendo deorsum deducit. Succus herbę cum vino potus, aut eiusdem decoctum, vrinam prouocat, dolores vesicæ lenit, & vrinæ stillicidio medetur: idem succus cum oleo rosaceo spinæ ante accessiones illitus, febrium rigores tollere fertur: cum quouis autem oleo, etiam neruorum contractionibus ac doloribus auxiliaris esse.

Dicitur & de radice, quòd cum melle aut sacharo condita, aduersus podagram plurimum faciat; si ieiuno ventriculo eius aliquantula pars, continuo aliquo tempore sumatur.

De Tanaceto minore siue albo.
CAP. XVII.

ODORE ac sapore proximè hęc herba Tanacetum exprimit, minus tamen odorata aut amara: Caules eius humiliores, ad pedis altitudinem, aut non multò ampliorem attolluntur: folia cùm circa caules, tum prius enata, variè dissecta atque incisa, Coriandrinis maiora; minora tamen ac tenuiora, quàm Matricariæ, ex albido virentia: Vmbellæ in fastigiis cauliculorum, atque in his flosculi candidi, Millefolij similes. radix lignosa, oblonga sensim attenuatur, & subinde in ramulos diuaricatur.

In Germaniæ ac Italiæ agris, plerisque reperitur locis.

Iulio & Augusto, & quandoque Septembri mense floribus ac semine turget.

Odor, saporque, qualis Tanaceto, speciem eius quandam esse ostendunt.

Proinde non abs re Tanacetum minus, vel Tanacetum album nominari potest, præsertim cùm nullum eius aliud nomen cognitum habeamus. Nam quòd pro Sideritide Achillea (si non fallimur) Matthiolus eam exhibuerit, omni ex parte probare non possumus.

Achillea enim Sideritis adstrictione exuperat, & ad sanguinis eruptiones, dysenterias, & muliebria profluuia congruit; at Tanacetum istud citius expurgans ac aperiens esse apparet: maiori Tanaceto vti odore ac sapore, ita & reliquis facultatibus simile, tametsi minus potés.

De Bardana, siue Lappa maiore.

CAP. XVIII.

Bardana, siue Lappa maior.

BARDANA folia initio promit amplissima, & hirsuta, longè quàm Cucurbitæ maiora, ac latiora, crassiora item & nigriora, quæ superiore parte saturatius virent, inferiore nonnihil inalbicant: Caulis angulosus, crassus, foliis similibus, sed minoribus longè cingitur, hic in alas & ramulos quamplurimos distributus lappas gignit grandes, globatas, pungentibus exiguis aculeis recuruatis vndique asperas, & transeuntium vestitui inhærentes, è quibus superius flos exit stamineus, colore purpureus: semen intra globosum capitulum perficitur, quod dehiscentibus lappis, vnà cum lanosis pappis, impellente vento, auolat. radix lõga, intus candida, foris nigricat.

Nusquam non obuia Bardana secus vias: locis incultis, desertisque spontè nascitur, nec lapidosa fugit.

Iunio mense caulis assurgit; altero, ex quo nata est, anno, lappæ succedunt vnà cum floribus ac semine.

Græcis est ἀρκεῖον, item & προσώπιον ἢ προσωπὶς; Latinis Personatia, Personata, & Arcium: Officinis Bardana, & Lappa maior: Germanis Groß kletten; Belgis Groote clissen: Italis *Lappola maggiore:* Gallis *Glouteron*, aut *Gletteron:* Hispanis *Bardana:* Anglis Great burre: Bohemis Rzepijck. Apuleius præter superiores, & alias quasdam Personatiæ appellationes refert, vt Dardana, Bacchion, Elephantosis, Nephelion, Manifolium.

Differt autem Arcion ab Arctio, vt ex vtriusque descriptione, quæ & apud Dioscoridem & Plinium separatis locis extat, manifestum est: tum & ex cap. XXXIII. lib. V. huius Pempt. vbi eius icon & descriptio habentur.

Proinde non parum falluntur, qui nominum vicinitate decepti, Arcium idem cum Arctio esse rentur.

Facultate autem Bardanæ folia moderatè resiccant, ac discutiunt: radix nonnullæ caliditatis particeps est.

Prosunt radices sanguinem, & purulenta expuentibus cum pineis nucibus, auctore Dioscoride. Apuleius easdem cum modico salis tritas morsui canis rabidi vtiliter imponi, atque sic ægrum statim liberari, ait.

Idem succum foliorum cum melle potui datum, vrinam prouocare, & vesicæ dolores tollere: atque eundem cum vino vetere potum omnes serpentium morsus mirificè sanare. Columella herbam cum sale tritam, & super scarificationem cum ferro factam impositam, venena viperæ pellere; plus verò etiam eiusdem radicem contusam contra serpentes prodesse; strumis item radicem mederi refert. Caulis autem Arcij, priusquam lappæ gignantur, detracto cortice, crudus cum sale & pipere, aut in pinguium carnium iure decoctus non insuauiter editur; sic sumptus semen auget, & ad Venerem inuitat: alimentum præterea haud malum

malum corpori, præsertim decoctus, confert. additis pineis nucibus amplius conferre potest, & non minus quàm radix tabidis ac hæmoptoicis prodesse.

De Lappa minore siue Xanthio.
CAP. XIX.

Xanthium.

LAPPÆ minoris folia, quàm superioris, longè minora, dilutius virēt, ad Atriplicis accedunt, ambitu incisuras habent: caulis cubitalis, angulosus, punctis exiguis nigris notatur, & in alas funditur: flosculi ante lappas verticillatim cauliculos ambiunt, sed exigui & citò collabentes: sequuntur lappæ siue fructus è foliorum sinubus, ac in alarum fastigiis oblongi, Oliuæ aut Corni magnitudine, veluti Platani pilulæ asperi, & contactu vestitui adhærescentes, qui haudquaquam dehiscunt, sed semen conclusi intra se gignunt forma oblongum. radix plurimis fibris firmatur, & haud altè descendit.

Læto & pingui solo; in scrobibus, & lacubus, vbi exaruerunt, facilè gignitur.

Iulio & Augusto vigent Xanthij Lappæ.

Græcis est Ξάνθιον; Latini nomen retinent: Officinis Lappa minor, Lappa inuersa, nonnullis Strumaria. Galenus etiam Φασγάνιον appellari ait. Reperitur verò & Φάσγανον inter spurias ξανθίου appellationes; propriè tamen Φάσγανον, ξίφιον est. Germanis Bettlerleuſs/ & ſpitz kletten; Belgis Cleine clissen: Italis *Lappula minore*: Hispanis *Lappa menor*: Gallis *petit Glouteron*: Anglis Lowse burre/ & lesser burre.

Ξάνθιον autem ab effectu dictum videtur: fructus siquidem, priusquam totus inarescat, collectus, tusus, & in fictili reconditus, ac deinde vsu exigente acetabuli mensura in aqua tepida madefactus, capillos ξανθοὺς. i. rufos efficit, iisdem illitus, capite tamen prius nitro præparato, vt Dioscorides tradit.

Xanthij semen, auctore Galeno, digerendi vim habet: proinde calidum ac siccum.

Dioscorides fructum commodè tumoribus imponi ait.

De Betonica. CAP. XX.

BETONICA foliis exit oblongis, latis, virentibus, aliquantulum asperis, per ambitum serræ modo incisis, quercus cuiusdam similibus, sed tamen minoribus: caulis tenuis, quadrangularis, aliquantulum hirsutus, pedem (plus minus) altus: flores profert spicatos, colore vt plurimùm rubentes, alicubi tamen, sed rarius, albidos: semen succedit oblongum, angulosum. radix ex multis fibris, ab vno dependentibus capite, committitur.

Amat loca opaca; reperitur tamen & in pratis soli expositis, sed humentibus; adolescit & in hortis.

Iulio mense præcipuè floret.

Græcis κέστρον, & ψυχότροφον: Latinis Betonica: à nonnullis Vetonica: Plinius lib. 25. cap. 8. in Italia etiam Serratulam dici affirmat: Recentior ætas aliam ostendit Serratulam, de qua mox. Est verò & altera Betonica à Paulo Ægineta descripta. Galenus lib. v. De sanitate tuenda Κέστρον, id est, Betonicam, etiam Sarxiphagon vocari tradit: Diosc. tamē omnino aliam Sarxiphagon describit. Officinæ & Itali Latinum nomen retinent: Hispani *Bretonica*: Germani Braun betonick: Galli *Betoine, & Betoſne* appellant: Angli Betony: Bohemi Buckwice.

Calida autem & sicca Betonica est, & ordine quidem secundo. Incidendi, vt Galenus ait, vim habet. Comitiali morbo obnoxiis, necnon & cæteris, capite ex frigida causa male affectis, prodest: Pulmonem & pectus cum melle expurgat: Iocinoris, lienis, nec

Betonica.

non fellis obſtructionibus medetur: Regio morbo laborantes reficit: concoctionem ventriculi promouet: acidum eructantibus ſubuenit; vrinam cit: ad renum & veſicæ dolores vtilis: conſiſtentes in renibus calculos rumpit, & expellit: menſes prouocat: vteri ſtrangulatui medetur: rupta, conuulſaque curat: aduerſus ſerpentum & ferarum morſus, & epota, & vulneribus impoſita confert. Laudatur & aduerſus Iſchiadicos dolores: Aluum drachmarum quatuor pondo ſumpta, vt quidem Dioſ. tradit, ſubducit. Ex floribus Conſerua fit, ad multa vtilis, ad capitis tamen dolores præcipuè conferens.

Radix Betonicæ reſiccata, & cum hydromelite denarij pondo aſſumpta, vomitum cit, & craſſos lentoſque humores educit; vt quidem huius ætatis nonnulli referunt.

De Veronica ſiue Betonica Pauli.
CAP. XXI.

1.

VERONICA caulibus dodrantalibus, aut longioribus ſerpit, & quidem vt plurimum per terram: folia eius latiuſcula, Chamędryos repentis maiora, cādidioraque; ſecundum margines, vti illius, ſerrata; exigua lanugine pubeſcunt. floſculi, in pediculis ordine digeſti, dilutè cærulei. ſemen paruum, rotundum, nigricans, in ſiliquis planis, exiguum loculum præ ſe ferenti-

Veronica mas ſerpens.

Veronica aſſurgens.

bus

Veronica pratenſis.

bus,cōpletur: radix tenuis huc illuc diuaricatur.

Locis apricis, ſabuloſis, ac arenoſis, non rarò iuxta tumulos, ac aggeres, agrorum ſepimenta, quandoque & in ſaxoſis reperitur.

Huius autem & alia quędam ſpecies non ac- 2
cumbens aut proſerpens,ſed aſſurgens atque erecta. priori forma ſatis ſimilis,ſed viribus inferior.

Exit & in pratis quædam, ac humentibus; cu- 3
ius folia minora, virentia, læuia, lanugine carent, aliàs priori foliis, ramulis ſerpentibus,dilutè cæruleis floſculis, & theculis ſimilis. Ignaua autem & nullius vſus hæc habetur.

Iunio ac Iulio quidem floret,ac viget,reliquis anni menſibus etiam viret.

Recentior ætas Veronicam appellat: Germani Ehrenpreiß/Grundheill: Belgæ Erenprijs. i. honos & laus: Bohemi Weronyka. Betonica autem quæ à Paulo Ægineta lib. 7. deſcribitur, & alia à κέστρῳ eſt, conuenire cum hac videtur: Serpit ſiquidem veluti Pulegium; ramuli eius tenuiores ſunt: folia forma & magnitudine reſpondent; guſtabilis qualitas longè quàm Pulegij inferior, ita vt huius comparatione nullam referat. De hac Betonica ſic Paulus; Βεττονικὴ λεπτόκλωνος, ἐστὶ πόα παραπλήσια τὰ κλωνία τοῖς τοῦ γλήχωνος ἔχουσα, καὶ λεπτότερα, καὶ σχεδὸν ἄποια γευομένοις, φύεται δὲ μάλιστα ἐν πετρώδεσι τόποις, id eſt, Betonica herba eſt ramulis exilibus, Pulegio ſimilibus, ſed tenuioribus, & propemodum, ſi guſtes, nullam qualitatem referentibus; naſcitur potiſſimùm locis petroſis. *Betonica Pauli.*

Eſt autem Veronica, quantum quidem guſtu agnoſci poteſt, calida & ſicca; ſed tamen moderatè.

Huius autem ad cruenta vulnera, diuturnas exulcerationes, conferre decoctum recentiores affirmant. tumores item diſcutere, præſertim colli: Iocinoris ac lienis obſtructiones aperire: vrinas mouere: calculos expellere: renes & veſicam expurgare: quorum poſtremum de Betonica ſua quoque Paulus: in renum, inquit, medicinis vtuntur.

Aqua ſæpius deſtillata phthiſicis, purulentis, ac tuſſientibus, vtilis perhibetur. Aridæ puluis drachmæ pondo cum totidem theriaces, aduerſus peſtilentes febres commendatur.

De Veronica femina dicta, ſiue Elatine.

CAP. XXII.

CVM Veronica legitima vix vllam hæc ſimilitudinem habet, tota molli, tenuique lanugine contegitur; viticuloſis ſuis cauliculis compluribus humi repit: folia veluti Veronicæ, ſed magis acuminata, nec ambitu ſerrata: floſculi ſecundum folia lutei, retrò propendens habent corniculum inſtar florum Linariæ, aut floris Regij: rotunda ſuccedunt veluti Anagallidis capitula, in quibus ſemen. radix fibroſa.

Riguis ac humidis gaudet locis, inter ſegetes etiam exit.

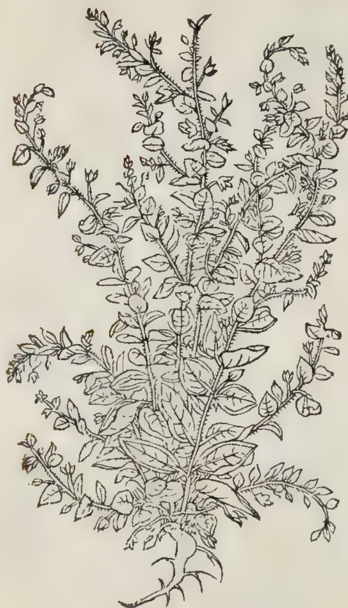
Æſtiuis menſibus florem, ac deinde ſemen perficit.

Leonhartus Fuchſius, & poſt eum Matthiolus Veronicam appellant feminam, quibus ſuperior mas eſt; potius tamen ad Elatinem referenda videtur; quam Dioſcorides & Plinius aiunt, folia habere Helxines minora, rotundiora, piloſa; dodrantales ramulos quinos ſenóſve à radice folioſos, naſcique in ſegetibus ac cultis. Cum qua deſcriptione hæc herba conuenit: Folia ſiquidem eius multò, quàm Parietariæ (quæ propriè Helxine) minora ac rotundiora, piloſa quoque, vt iam ſcripſimus; dodrantales etiam ramuli, folioſi, non pauciores quinque aut ſex; nec diſſident natales. *Elatine.*

De facultatibus autem huius Veronicæ nihil apud Recentiores extat.

Dioſcorides & Plinius oculorum fluxionibus & inflammationibus cum polenta folia

Veronica femina Fuchsij siue Elatine.

Elatines altera.

Elatines trita & imposita auxiliari tradunt; Eadem cocta (cum lini semine Plinius) in sorbitione à dysenteria liberare.

Serratula.

De Serratula. CAP. XXIII.

QVAM Recentior ætas Serratulam vocat à Betonica differt, folia eius prima, ac à radicibus exeuntia lata, oblonga, & per margines serræ modo crenata, maiora quàm Betonicæ: iuxta verò caules laciniosa, profundius altiusque incisa, instar ferè foliorum scabiosæ: Vtraque autem cum cauliculis mediocriter saturato colore virent: caules ramosi complures assurgunt, cubito altiores, in quorum fastigiis è minutis squamosis capitulis, flosculi purpurascentes. radix fibrosa, multis restat, singulis regerminans, annis.

In syluis, locis opacis, ac humentibus, veluti in pratis nascitur, & non modò in Bohemia, Anglia, aut Normannia, verùm & in Belgio.

Sub finem æstatis florem, ac deinde semen perficit.

Recentior ætas Serratulam appellat; differt, vt diximus, à Betonica, quæ & Serratula: Alia eius nomina, si quæ habet, nobis incognita.

Commendatur à nonnullis ad vulnera, & enterocelas, siue intestinorum ramices.

De Chamædry repente.
CAP. XXIIII.

CHAMÆDRYOS Veteres nulla quidem genera statuêre; nobis tamen haud abs re tria, vt minimum, visa sunt; & excepta ea quidem,

Chamædrys maior repens.

Chamædrys repens minor.

dem, quam Fuchſius Chamædryn feminam facit, Chamæpityis annumerandam. Eſt autem inter Chamædryes vna procumbens ſiue Repens: altera θαμνίσκον, ac exigui fruticis inſtar aſſurgens: Tertia Syluestris ac ſpuria.

Prior Chamędrys complurimis humi (vt plurimum) procumbẽtibus, tenuibus, duriuſculis, ac lignoſis virgulis, hinc inde ſparſis repit, quas foliola conueſtiunt exigua, lata, rotundis tamen aliquantò longiora, ambitu ſerrata, quercus cuiuſdam ſimilia, ſed longè minora, ad Arietini Ciceris particularia proximè accedentia. Floſculi, & iuxta folia, & in coliculorum faſtigiis eminent, purpurei. ſemen exiguum, nigricans. radix tenuis, & fibroſa ſerpit, ac ſubinde noua germina emittit. I.

In petroſis & aſperis naſcitur: prouenit verò & quibuſdam aliis locis, ſed inſolatis: In hortis facilè comprehendit. Germaniæ vtrique, Italiæ, Galliæ, Bohemiæ, aliiſq; prouinciis familiaris. naſcitur verò quibuſdam locis amplioribus foliis; alibi minoribus.

Iulio & Auguſto floret: colligitur verò, reſiccatur, & ad medicinæ vſus reponitur, etiam prius quàm floreat.

Chamædryn hanc noſtri ſeculi Medici appellant: Italis *Querciuola*, & *Chalamandrina* dicitur: Hiſpanis *Chamedreos*: Gallis *Germandree ou cheſnette*: Germanis klein bathengell: Sunt qui Triſſaginem minorem, & querculam minorem, aut ſerratulam minorem vocitent.

A Dioſcoride appellata Χαμαίδρυς eſſe exiſtimatur: Si tamen Chamædryos deſcriptio diligenter expendatur, ac deinde Teucrij; hæc non Dioſcoridis Chamædrys, ſed Teucrion eſſe mox apparebit. Χαμαίδρυς ἐστὶ θαμνίσκος σπιθαμιαῖος, id eſt, Chamædrys exiguus eſt frutex dodrantalis. frutices autem ſponte ſua aſſurgunt, & erecti naſcuntur, quòd hæc Chamędrys haud facit. Τεύκριον verò πόα ἐστὶ ῥαβδοειδής, hoc eſt, Teucrion herba eſt virgulas plures ferẽs: A quo & Plinius haud eſt alienus lib. 25. cap. 5. Teucrion, ſcribens, ſpargere iuncos tenues, quales vtique huius repentis Chamædryos tenues coliculi, qui iuncis exiguis haud diſſimiles dici poſſunt, atque eam ob cauſſam Teucrij deſcriptioni magis accedẽs quàm Chamędryos. *Teucrion.*

Sed tamen non abſurdum fuerit Chamædryn etiam hanc appellari. Teſte ſiquidem Dioſcoride, Teucrion à nonnullis Chamædrys nominatur: & vice verſa Chamędrys ab aliis Teucrion, propter vnius cùm alterius in foliis ſimilitudinem.

Teucrion autem, vt Plinius ait, Teucer inuenit: addit à nonnullis Hemionion, ab aliis Splenion dici: Sed hæc nomina ad Hemionitidem herbam pertinent, non ad Teucrion.

2. Huius verò Chamædryos & alia similis species extat, cuius folia maiora auersa parte inalbicant; coliculi, siue potius virgulæ duriores; cæteris priori similis. Hæc fertur in Allobrogum siue Sabaudiæ ac Delphinatum montibus virere.

Leucas. Sunt qui velint Leucadem hanc esse, & quidem montanam. λευκὰς duorum siquidem est generum, vna ὀρεινὴ siue montana; altera ἥμερος siue satiua. Montana, vt Dios. tradit, latioribus est foliis, semine amariore, acrioreque, & omnino efficacior quàm sit satiua. In tanta autem veterum breuitate, quis poterit certi aliquid statuere?

At Chamædrys repens tenuium est partium, ac incidendi facultatem habet; calida & sicca ordine propemodum tertio; veluti de Teucrio Galenus scribit, quamobrem & lienosis confert: Recens siquidem cum oxycrato, vt Dios. aut aridæ decoctum, potenter lienem absumit. Imponitur verò lienosis cum aceto & ficubus: serpentum verò morsibus cum aceto solo. Potest autem omnia & quæ assurgens siue fruticans Chamędrys, proinde & citra errorem pro Chamædry accipi & vsurpari potest.

De Chamædry altera, siue Assurgente.
CAP. XXV.

Chamædrys assurgens.

CHAMÆDRYS altera recto, dodrantali, aut subinde altiore, lignoso, duroque cauliculo assurgit, θαμνίσκου siue exigui fruticis speciem referens, qui inde in ramulos complures diffusus, folia adfert ambitu incisa ac serrata, minora quàm quercus, alias eorundem æmula. repentis verò Chamædryos maiora: flosculi similiter secundum folia, & ad cauliculorum fastigia eminent subpurpurei. radix multis fibris variè spargitur.

Nascitur petrosis & asperis: montes, loca arida, & aprica amat, nec hortos refugit.

Eodem, quo superior, tempore & flores & semen perficit: Legendam cum semine Dioscorides refert.

Græcis est Χαμαίδρυς; à nonnullis Χαμαίδρωψ ἢ λινόδρυς: Latinis Trixago, aut Trissago, nec desunt qui Τεύκριον vocitent, Dios. & Plinio auctoribus. Fuchsius & Matthiolus pro Teucrio depinxere: Germanis Groß Bathengell/Groß Gamanderlin. Potest hæc Trixago maior, Serratula maior, Quercula maior dici.

Ex tertio autem ordine est excalfacientium ac desiccantium, Chamædrys, Galeno iudice, cum amaritudine acrimoniæ cuiusdam particeps est: Lienes, eodem auctore, colliquat: cum aceto, addit Plinius. Vrinas ac mėses euocat: crassos incîdit humores, viscera ab obstructionibus expedit, incipientibus hydropicis auxiliaris vt Plinius: aduersus serpentium morsus cum vino & pota & imposita efficax.

Trita ad suprà dicta, inquit Dios. digeritur in catapotia, siue, vt Plinius, in pastillas. Purgat vetera vlcera & sordida cum melle; caliginem etiã oculorũ discutit cum oleo, addit Plinius.

De Chamædry syluestri. CAP. XXVI.

SYLVESTRIS Chamædrys ramulos promit tenues, angulosos, veluti geniculis distinctos, pedem aut subinde cubitum longos; circa quos per interualla folia latiuscula, margine serrata, quàm repentis siue prioris Chamædryos paulò maiora, mollioraque, quernis multò minora: flosculi elegantes ex quatuor foliolis circa fastigia coliculorum ordine digesti, cæruleo arrident colore; quibus valuulæ succedunt latiores; in quibus semina parua. radix tenuis, fibris non destituitur. Huius coliculi non in altum rectè assurgunt, nec semper procumbentes

Chamædrys siluestris.

cumbentes serpunt, sæpè in latus inclinantur, veluti ea quæ πλαγιόκαυλα Theophrastus appellat; & tenuibus pilis vnà cum foliolis leuiter hirsuta.

Nascitur pluribus locis in pratis iuxta flumina, riuulos, scrobes, ac fontes, subinde & in nemorosis: Et quibusdam locis rarioribus foliis, paucioribusque ramis; alibi ramosior.

Iunio, Iulio, ac Augusto cum floribus viget.

Ante notam Chamædryn vel etiam Teucrion, huic Chamædryos in officinis nomen accesserat, ac pro Chamædry in medicamentorum compositionibus admittebatur; superioribus deinde in notitiam perductis, Syluestris ac Spuria Chamædrys appellari cœpit, à nonnullis verò etiam Teucrion Palustre: Germani **Erdtweyrauch**.

Non esse autem Teucrion, nec legitimam Chamædryn notius est quàm refelli opus habeat. Veteribus cognitam fuisse non perinde manifestum.

Videretur ea esse posse, vel omninò proxima ei, quam Dios. ἱερὰν βοτάνην, id est, sacram herbam appellat, si modò Herba sacra, & Verbenaca, quę Gręcis περιστερεὼν, differentes sunt: facit quidem differẽtes Dioscorides, vnam post alteram seorsim describens: verùm alij Auctores, Galenus videlicet, Paulus, Aëtius, & Oribasius, dum Herbæ sacræ nullam faciunt mentionem, sed περιστερεῶνος tantummodo; atque hæc ipsa ἱερὰ βοτάνη etiam nuncupata reperiatur; vnam eandemque esse variis appellationibus dictam apparet. Quæ si ita se habent, Chamædrys hæc syluestris ἱερὰ βοτανὴ nequaquã est.

Cæterùm particeps & hæc herba caloris est ac siccitatis, aperiendi atque expurgandi vi non integrè destituitur: Potest inter ea, quæ Iecur ac Lienem aperiunt, admitti.

De Chamæpityis. CAP. XXVII.

CHAMÆPITYES tres, auctore sunt Dioscoride.

Prima multis per terram cauliculis quasi repit. folia è singulis geniculis promit oblonga, angusta, in tres particulas fissa. flosculi ex alis foliorum lutei. Tota herba nonnihil hirsuta, odore resinam piceam, aut larignam refert. 1.

Dioscorides hanc foliis esse ait Semperuiui minoris, tenuioribus, hirsutis, ac pinguioribus: Atque huius quidem foliis, non exactè intuenti, mox esse apparet: Nam singula foliorum segmenta, ipsa Semperuiui minoris folia satis referunt, eius videlicet, quod inter minora Semperuiua primum.

Altera species cauliculis est crassioribus, quadrangularibus, ac geniculatis: ramis recuruis, foliis latis, & multipliciter diuisis; dilutè purpureis flosculis, è calycibus veluti Hyoscyami, sed longè minoribus: tenui ac longa radice, adhærentibus aliquot fibris. Et hæc hirsuta, subcandicans, & odore piceæ aut pineæ Resinę; qui Chamæpityos hanc esse speciem ostendit; A vero idcirco recesserunt, qui Chamædryn feminam nuncuparunt. 2.

Ramis hanc Dioscorides esse ait ancoræ in modum recuruatis. Mirum videtur cur Ancoræ comparauerit; sed indicare voluit, repandas sibi inuicem oppositas alas, ancoræ qualemcunque speciem exhibere.

Tertia Chamæpitys tenues omnino promit cauliculos, palmares: foliola perquàm exigua: flosculos paruos, è luteo pallentes, ad fastigia cauliculorum: radiculas similiter minutas, & tenuissimas: canescunt foliola cum ramulis; odor adest, qualis resinæ pityinę aut pineæ. 3.

Loca ruderata, saxosa, sabulosa, vineta, & non rarò oliueta Chamæpityes amant: In hortis satæ luxuriant.

Iulio ac Augusto cum floribus; succedente mox semine vigent.

Χαμαιπίτυς Græcis; Latinis Ibiga, Aiuga, & quandoque Abiga nominatur. In Officinis Iua,

Chamæpitys prima.

Chamæpitys altera.

Chamæpitys tertia.

Iua Arthericá, Iua moſchata: Italis *Iua, Chamepitio*: Hiſpanis & Luſitanis *Piniſello*. Apud Germanos Vergiſs mich nicht: In Belgio, Veltcijpres: A Gallis *Iue moſchate*.

Eſt autem Chamępitys, vt ait Galenus, in ſiccando ordinis tertij; in calfaciendo verò ſecundi. expurgat interna viſcera: Iocinoris ac renum vitiis vtilis. auriginoſis in vino pota prodeſt: menſes cùm epota, tum cum melle appoſita ducit: vrinam mouet. Ex hydromelite decocta quadraginta diebus Iſchiadicos, vt fertur, ſanat. apud Heracleam Ponti, perinde ac Antidoto, aduerſus Aconitum ea vtuntur.

Puluis huius cum fico in pillulis ſumptus aluum emollit; mammarum duritias diſcutit: vulnera glutinat: vlcera putreſcentia ſanat cum melle appoſita: Et hæc quidem præcipuè prior præſtat; reliquæ duæ prioris vim obtinent, ſed non adeò efficacem, Dioſ. auctore.

De Spuriis Chamæpityos generibus & Anthyllide altera. CAP. XXVIII.

SVPERSVNT præter legitimas Chamæpityes & aliæ duæ ipſis ſimiles, ſed Spuriæ ac nothæ. vna maior; altera minor eſt.

1. Maior humi ſerpit inſtar prioris Chamæpityos, quam tenuibus, ſed tamen durioribus cauliculis, & foliis ſatis refert; niſi quòd huius ſubinde extremo margine nonnihil ſerræ modo inciſa conſpiciantur: flos ſimilis, ſed colore purpureus. ſemina in ſingulis calycibus quaterna. radix

Chamæpitys ſpuria prior, ſiue Anthyllis altera.

Chamæpitys ſpuria altera.

Chamæpityos ſpuriæ alterius altera icon.

radix lignoſa, craſſa, ſubalbida, guſtu amara, Cichorij radici haud multum diſſimilis. Tota hæc herba admodum hirſuta eſt, & odore graui prædita, haudquaquam grato, aut ad Chamæpityos accedente.

Altera minor procumbentibus ac tenuibus pediculis, foliiſqúe inter legitimas primę quoque ſatis ſimilis, ſed floſculi differunt, qui candidi ſunt, & inuerſos Lamij referunt; ipſis tamen longiores & patentiores. quaterna inde cohærent etiam ſemina. radicula mediocris craſſitudinis. 2.

In nonnullis Hiſpaniæ regnis, tum & in Narbonenſi Gallia, in oliuetis, ac ſubinde ſecus agrorum margines maior occurrit; Minor quoque ex Hiſpaniis ad Belgas peruenit, vbi locis incultis prouenire eam Carolus Cluſius refert.

Æſtate ac Autumno vtraque floret.

Prior

1. Prior à Lusitanis *Yerua crina* dicitur: plerique Iuam moschatam nominant. & similis quidem Iuæ moschatæ siue Aiugæ, quam diximus Χαμαιπίτυν appellari, sed tamen haudquaquam Chamæpitys, vel odore solo (qui ingratus & grauis est) repugnante. Sed Anthyllis est altera, quam Dioscorides Aiugæ foliis ramulisque similem refert, sed hirsutioribus, breuioribus ac asperioribus; flore purpureo, odore admodum graui, qualem hanc esse scripsimus. Haud perperam idcirco à nonnullis Anthyllis Chamæpityides nominatur, ad differentiam prioris Anthyllidis. *Anthyllis altera.*

Duæ etenim apud Dioscoridem Anthyllides. vna Lenti similia habet folia: altera Aiugæ similis; qualis est modò à nobis descripta. Nō est autem hæc, nec Kali, nec eius aliqua species. Omnes enim Kali species salso humore redundant; ista verò salsugine omnino caret.

2. Altera ad Anthyllidem alteram fortassis & referri poterit: Sed tamen spuriam ac Pseudochamæpityn quoque dici quid vetat? est etenim Aiugæ similis, non tamen legitima.

Anthyllidem autem alteram Chamæpityos similitudinem referentem, præter alia, Diosc. ait, cum aceto mulso comitiales sanare.

De Chelidonio maiore. CAP. XXIX.

Chelidonium maius.

CHELIDONII duo ex veterum sententia genera, forma figuraque multum differentia. Vnum maius: alterum minus.

Maioris Chelidonij cubitales, graciles, teretes, geniculati, ac nonnihil hirsuti cauliculi in nonnullas alas distribuuntur: folia ex pluribus ambitu crenatis cohærent, Ranunculi hortensis filiorum æmula, sed tamen maiora, teneriora, ac læuiora, eque cæsio siue dilutè cæruleo colore virescentia: flosculi Leucoiis similes, lutei; succedunt siliquæ paruæ, angustę, multò quàm Leucoij breuiores: semina in his exigua, sublutea. radix breuis, intus forisque croci colore fibras concolores dimittit. Tota herba graueolens est, & quacunq. parte læsa aut vulnerata, lutei coloris succum acrem mordacemque, ac nonnihil amaricantem fundit.

Locis gignitur incultis, secus vias, in vepribus, circa veteres muros, in vmbrosis citius quàm in apricis.

Toto anno viret; ab Aprili mense in multam æstatem floret: siliquæ interea perficiuntur.

Χελιδόνιον μέγα Græcis; Latinis Chelidonium maius, ac Hirundinaria maior: Officinis Chelidonia dicitur; à quibusdam perperam Celidonium: Italis *Celidonia*: Hispanis *Celiduenha, yerua de las golundrinhas*: Germanis Groß Scholwurtz/Schelkraut/Schwalbenkraut/Goldtwurtz: Gallis *Esclere ou esclayre*: Belgis Gouwe, Stinckende gouwe, Gouwortele: Anglis Celondine: Bohemis Celidon. Inter nothas voces & παιονία, κεχατιά, ἀούβιος, γλαύκιος, πάνδιος ῥίζα, φιλομήδειον, ὀθόνιον, & Fabium dici reperitur. Oribasius Synopseos lib. III. Othonnam etiā dici ait. Dioscorides quosdam Othonnam Chelidonij esse succum opinatos fuisse refert. Aliam tamen Othonnam à Chelidonio differentem describit, foliis Erucæ foraminosis, de qua Pemptade altera in floris Africani descriptione. Athenæus & à quibusdam Anemonem dici auctor est, multum tamen vera Anemone à Chelidonio differens.

Auicenna cap. 199. Chelidonium appellat Cauchun, & à nonnullis quoque Memiran dici testatur; addit plerosque minus Chelidonium, Memiran; Maius verò, Aluardachule siue Alxardahune appellare: Cap. verò 486. Memiren lignū esse ait, veluti nodos ad nigredinem declinans, acutius quàm sint venæ tinctorum; satis ostēdens Memiren à Chelidonio differre.

μαμίρας. Meminit Mamiræ & Paulus Ægineta, & Mamiran ceu radiculam quandam esse ait cuiusdam herbæ veluti nodos frequentes habentem; & quidem alio quàm de Chelidonio loco: quod & Chelidonij ac Mamiræ discrimen ostendit.

Dictum

Dictum autem χελιδόνιον istud, non quòd aduentu χελιδόνων, id est, hirundinum demum proueniat, aut abeuntibus illis pereat, nam, vti diximus, toto anno reperiri potest; sed quia excæcatis pullis hæc herba matres restituere visum in opinione sit, sed tamen vana, & à veritate aliena. Læsam siquidem extrinsecus pullorum nonnullorum auium oculorum aciem, interposito tempore sponte restitui, & creberrimè hirundinis, testatur Cornel. Celsus lib. 6. cap. 6. Vnde (vt idem inquit) locus fabulæ per parentes id restitui herba, quod per se sanescit. Affirmat idem Aristoteles De historia animalium lib. 6. Pullorum hirundinis, ait, adhuc recentiū oculi, si quis stimulo eos vexauerit, renascūtur, & cernēdi vim postea planè recipiunt.

Chelidonium autem maius euidenter calefacit, desiccat, & ordine quidem tertio, atque vnà validè extergit.

Succus herbæ ad visum acuendum vtilis est; abstergit enim & discutit crassa, quæ circa oculi pupillam hærent aciem obtundentia: Et quidem, vt Dios. ait, in æreo vase cum melle decoctus.

Radix regio morbo medetur, & præsertim citra febrim, ex fellis obstructione nato: aperit enim, & ab infarctu fel & iecur liberat. Manducata eadem radix dentium dolores sedare fertur: prodest & vlceribus serpentibus cum vino.

Succus ineunte æstate, inquit Dios. extrahendus, atque in sole siccandus.

De Chelidonio minore. CAP. XXX.

Chelidonium minus.

MINVS Chelidonium foliis viret subrotundis, læuibus, glabris, ac resplendētibus, quàm hederæ minoribus. tenues, breues, humique plurima parte procumbentes cauliculi flosculos promunt luteos, quales Ranunculi, quibus & veluti huius exiguum ex seminibus congestum capitulum succedit, verùm minus. radix è tenuibus fibris constat, quibus adhærent aliquot protuberantia veluti grana, triticeis magnitudine similia.

Nascitur in pratis, secus vias, ac scrobes, fossasq́; locis riguis ac humentibus passim vulgare.

Circa Martij Calendas exit, paulò pòst floret; Aprili deficere incipit; Maio integrè perit; pòst difficile fuerit, vel radiculam eius reperire.

Χελιδόνιον μικρὸν; Latinis Chelidonium minus, & Hirundinaria minor appellatur: In Officinis, ac à nōnullis Scrophularia minor, ficaria minor: Serapioni Memiren: Italis *Fauoscello*: Germanis **Feigwurtzen kraut/ Blaternkraut/ kleyn schwalben kraut/ Pfaffenhoetlin/ Meyenkraut**: Gallis *Esclere, petit baßinet*: Belgis **Speenkruyt/ cleyn Gouwe.**

Potest istud ab Hirundinibus nomen inuenisse suum, nam circa ipsarum hirundinum aduentum apparere incipit, sed tamen prius quàm ipsæ recedant, iam diu euanuit.

Calidam quoque ac siccā facultatem & istud Chelidonium obtinet, ipso etiam maiore acrius ac calidius; Ranunculis potentia proximum.

Cutem celeriter, vt Gal. ac Dios. aiunt, exulcerat: Scabros vngues eiicit. Succus radicum per nares attractus, aut ipsis impositus, caput per ipsas nares expurgat.

Posterior ætas ad hęmorrhoides radicibus vnà cum adhærentibus granulis vtitur, quę huius succo, cum vino, aut laborantis vrina permixto sæpius ablutæ contrahuntur, ac dolore sopito resiccantur. Sunt etiam qui existiment vel gestatam solummodò herbam prodesse aduersus earundem dolores posse.

De Scrophularia. CAP. XXXI.

SCROPHVLARIA, quæ maior cognominatur, quadrāgularibus, ac subinde cubito altioribus assurgit caulibus, colore ex obscuriore purpura nigricantibus, interius vacuis. folia 1.

Scrophularia.

Betonica aquatilis.

lia ab vno veluti geniculo semper bina, contra se posita, lata, acuminata, per margines crenata, vrticę maioris similia, sed maiora, nigriora, & haudquaquam attactu vrentia, siue pungentia· flosculi in summo alarum paruuli, colore obscurè purpurei, forma exiguas cassides satis exprimentes; in rotundis, sed tamen acuminatis capitulis semen succedit exiguum. radix albida, veluti nodos ac tubercula multa profert, & obliqua vt plurimum nascitur, quandoque idcirco & progerminans.

Secus agrorum margines, in scrobibus siccis non rarò prouenit, ac in syluis.

2. Huic verò & alia caule, foliis, floribus, capitulisque simillima est. caules quandoque paulò crassiores: folia etiam subinde exiguum maiora: radices autem huius nequaquam nodosæ, aut tubercula eminentia habentes, sed ex multis tenuibus fibris commissæ, quibus à superiore potissimùm differens est.

Hæc iuxta aquas profluentes emicat, ac secus scrobium, riuulorumque margines, ac fluuiorum ripas: in aridis vix reperitur.

Vtraque Iulio ac Augusto cum flore viget; semen inde maturescit.

1. Priorem passim Scrophulariam vocant, Maioris cognomen adiiciunt ad differentiā Chelidonij minoris, quod diximus Scrophulariam minorem dici: Appellatur verò & Millemorbia, Ferraria, Castrangula: ac Germanis Braunwurtz/Saurwurtz/Groß feigwurtzenkraut: Italis *Scrofolaria*: Gallis *Scrophulaire*: Belgis Groot speenkruyt. Non est Galeopsis, siue Galeobdolon, desideratur enim præter alia odor grauis, quo Galeopsis prædita est.

2. Alteram Betonicam aquatilem nonnulli nominant, parùm tamen cum κέστρῳ, siue Betonica conuenientem: Clymenon alij affirmant, quod à Dioscoride foliis describitur Plantaginis; cum cuius haud huius respondent: semen quoque non hederæ, quale Clymeni Plinius esse tradit.

Belgæ hanc Beeckschuym, & Sancti Antonij herbam subinde nominant. Ruellius (si non fallimur) Segeiam vulgò Gallorum appellari refert.

1. Vtraque autem facultate calida ac sicca est. Prior ad duros glandularum tumores, quos Græci χοιράδας: Latini strumas: vulgò scrofulas appellant; & hæmorrhoidum cum dolore tumores prodesse fertur. Nonnulli vel collo appensam, vel aliâs gestatam ad sanitatem conferre temerè

re temerè prædicant: alij radicem cum butyro insulso tusam, loco haud insolato, sed humēti ad dies xv. reponunt, mox lento igne decoquunt, percolatum asseruant, quo strumas & hæmorrhoides illinunt non absque successu.

Alterius folia abstersoria vi prædita, ad praua, ac fœtida vlcera plurimùm prodesse feruntur: & cum melle succus horum decoctus. 2.

De Conyza. Cap. XXXII.

Conyza maior.

Conyza maior altera.

Conyzæ duo genera Theophrastus refert: marem, & feminam. Dioscorides tertium addit medium quoddam inter vtraque. Posterior ætas circa harum notitiam nonnihil laborat; plerisque has, nonnullis alias pro Conyzis ostendentibus.

Quæ pro prima legitima Conyza habetur, complures à radice subinde caules promit teretes, lignosos, sesquicubitales, interdum altiores. folia ex virore pallent frequentia, oblonga, veluti Oliuæ, sed ampliora, duploque vt plurimum maiora. Flosculi ad alarum fastigia alterni, pediculis tenuibus insident, lutei, Erigeri similes, qui in pappos vanescunt; quibus subest semen exiguum, vt Hieracij. radix crassa non absque fibris perennat. 1.

Tota planta cum suauitate quadam graueolens est, hirsuta, pinguis, & lento glutine occupata.

Solo maritimo, & austrino cælo gaudet, circa Adriatici sinus littora, tum & circa Romam, & Florentiam reperitur. In Narbonensi quoque Gallia, haud procul Monspelio, secus vias, ac vinearum margines: Nec non in agro Valentino & Murciano Hispaniæ, & supra Olyssiponem, teste Carolo Clusio.

Altera Conyza maior, ab aliis pro prima specie iudicata, folia habet, quàm superioris, latiora, instar Verbasculi siue Primulæ Veris, sed tamen minora, nigriora, & lanuginosiora, siue molliora. caules rotundi, sesquicubitales quoque vel altiores, & ipsi lanugine quadam asperi, in ramulos diuiduntur; quorum fastigiis aliquot flosculi adsunt oblongi, staminei, coloris lutei, aut ex luteo nonnihil purpurascētes, qui & in pappos soluuntur. radix ramulos hinc inde in obliquum spargit. Et hæc stirps graui quoque, non admodum tamen ingrato odore, prædita est, sed haudquaquam glutinosa. B.

Conyza media.

Conyza minima.

Locis apricis ac aridis frequens; petroſa & veteres etiam muros non refugit.

2. Medium Conyzæ genus candida quoque lanugine pubeſcit, ac grauis odoris viroſum quiddam ſpirat: folia eius oblonga, digitum lata: caules teretes, ac recti, cubito altiores. Flores in faſtigiis ramulorum Chamæmeli ſimiles, ſed non medio orbiculo, ſiue diſco tantummodo, verùm & ambitu lutei, & paulò maiores, qui & in pappoſam lanuginem abeunt. radix fibras dimittit complures.

Locis gaudet humidis, ſecus profluentes, vel etiam reſides aquas nuſquam ferè nõ obuia.

3. Minor Conyza exigua eſt herba, palmum, aut dodrantem alta, incana quoque ac lanugi-noſa, odoreq́ue cæteris referens: folia exigua ſunt: flores Chamęmeli mediis orbicalis, ac Tanaceti ſimiles, è colore luteo ſubnigricant, qui vti aliorum, in lanuginoſos ac molles pappos pereunt. radix tenuis eſt.

Humidis ac riguis locis creberrima exit.

B. Præter hanc verò & alia oſtenditur minor, caule cubitali, vel altiore aſſurgens, eoq́ue gracili, ramoſo, hirſuto, atq. glutinoſo: foliola anguſta veluti linariæ, ſed lanuginoſa, ac pinguia: floſculi, ſecundum ramulos tenues, lutei in lanuginem abeunt. radix tenuis. hæc, quàm priores, odoratior eſt.

Apud Hiſpanos in agro Toletano, & in Narbonenſi Gallia pleriſq. locis reperta ſcribitur.

Florent Conyzæ plurima æſtatis parte, ſed tamen prior maior, & altera parua ſub Autumni tempus potiſſimùm.

Κονύζα, Latinis Conyza; Plinio Cunilago. Gaza Policariam & Pulicariam appellat; differt tamen à Pſyllio, quod & Pulicaria dicitur. Officinis incognitæ ſunt Conyzæ.

1. Priorem nonnulli apud Hiſpanos *yeruam pulgeram* appellant; alteram maiorem ad Baccharim Dioſcoridis ſunt qui referre ſtudeant, cum qua ſimilitudinis tam exiguum obtinet, vt pro ea haberi nequeat. Extant maioris Conyzæ inter ſpurias voces multæ appellationes, vt, κνωοζεματῖτις, δαναΐς, τανάχιον, φύκος, ἰχύς, δείνοσμος, βρεφοκτόνος, ἀνουβίας, ἡδεμίας, Intybum, Militaris, Deliarium, Febrifuga, Phragmoſa, Muſteros, Piſſa; hanc autem marem Theophraſtus appellat.

2. Mediam Conyzam Germanorum plerique Dürrwurtz/ & Donderwurtz vocitant: Bohemi Zlaty trauk.

Minor

Minor Theophrasto femina est: aliis Panion, vel Libanotis; vt inter nothas appellationes reperitur. 3.

Cæterùm Conyzæ omnes calidæ sunt ac siccæ; media tamen, & minorum prior, cæteris infirmiores.

Folia earum, quæ viribus præstant, cum vino ad menses ducendos, & fœtus eiiciendos, & contra vrinæ stillicidia, regium morbum, dysenteriam bibi, Dioscorides refert, & Comitiales ex aceto pota adiuuare. Decoctum horum in insessu vuluæ medetur: Succus ex oleo efficaciter horroribus oblinitur; capitis dolores hoc modo illitus etiam sanat.

Suffitu ac substratu herba serpentes fugat; culices abigit: pulices necat. folia serpentium plagis, & tuberculis conuenienter imponuntur; Idem auctor: Consentit Galenus.

De Cynoglosso. CAP. XXXIII.

Cynoglossum absque flore.

Cynoglossum cum flore.

CYNOGLOSSO folia sunt oblonga, lata, exigua, molli tenuique admodum lanugine pubescentia, attactu læuia: caulis cubitalis, rotundus, & ipse aliquatenus incanescens, in alas diuisus; circa quas ordine digesti flosculi punico colore purpurascentes: succedunt singulis quaterna simul cohærentia semina aspera, & lapparum modo vestitu inhærentia, medius inter quæ stilus exiguus, non rarò durus ac pungens. radix crassa, recta, altè dimittitur.

Arenosis, incultis, ac desertis locis, subinde etiam nonnihil humentibus gignitur, iuxta semitas, item ac vias. Variat autem non rarò huius magnitudo pro regionum, in quibus nascitur, diuersitate, ac cæli mutatione: Quibusdam siquidem in regionibus multò quàm in Germania amplior, maioribusque foliis exit; alibi verò etiam minor, humilior, & angustioris est folij; quale, quod Creticum quidam cognominant.

Viget caulis cum floribus Iunio ac Iulio, qui non primo, sed altero, vel etiam tertio anno demum assurgit; Primo etenim anno folia tantummodo Cynoglossos promit, caule destituitur, atque hoc tempore à Diosc. obseruata, caule vidua traditur: Sed non minus in huius quàm in Dictamni descriptione lapsus est, quòd nullum florem, semenque ferre contra veritatem scriptum reliquit. *Dioscoridis lapsus.*

Græcis Κυνόγλωσσος ἢ Κυνόγλωσσον dicitur; Latinis Lingua canis. Plinio est Cynoglossos, qui duas eius species refert, sed quæ de priore scribit, ex cap. de Buglosso apud Dioscoridem *Plinius notatur.*

translata apparent. alteram ait, lappas minutas ferre; quæ vtique est Cynoglossos modò descripta.

Extant verò & apud Apuleium, & partim inter nothas appellationes, & alia huius spuria nomina, vt Φρίγια, ἐμειώνιον, σπλήνιον, siue Splenciō, καβάλλιον, siue καβαλλάπιον, σκόλιμος, πύργις, λεύκριος, Canina Lingua Macedonica; Germanis est Hundszungen: Belgis honts tonghe: Hispanis *Lengua de perro*: Italis *Lingua di cane*: Gallis *Langue de chien*: Anglis houndes tunghe: Bohemis Psy yazyk.

Limonium. Aëtius lib. 1. & Tetrabibli tertij lib. 2. Limonium & Cynoglossum eādem esse stirpem sentire videtur: Ad cuius sententiam stabiliendam non parum faciunt, Galenus in lib. de simp. medic. facul. Oribasius, ac Paulus, qui Limonij, siue Lemonij meminerunt, Cynoglossi præterito aut suppresso nomine. Rondeletius Glastum syluestre esse voluit, sed syluestre Glastum à Satiuo perquàm exiguum differens est, vt lib. 3. cap. 27. dictum est.

Cæterùm Cynoglossi radix & folia, cum mediæ temperaturæ proxima quadam frigiditate, emolliendi quoque vim obtinent.

Aluum, inquit Dios. decoctum herbæ cum vino emollit: alopeciis (quas videlicet acres humores excitant) cum vetere adipe suillo folia permixta; & ambustis medentur. addit Dios. & canum morsibus. quod forte è totius substantiæ proprietate possunt. Radix sub cineribus cocta, & subdita, internarum, siue cæcarum hæmorrhoidum dolores lenire fertur.

De Eufrasia. CAP. XXXIIII.

Eufrasia.

TENVIS ac exigua est herba Eufrasia, palmum alta; cauliculi tenues subnigricant ramosi: foliola perquàm minuta, ambitu serrata; circa quæ flosculi albicantes apparent, luteis tamen ac purpureis punctis minimis notati. radix tenuis, fibrosa.

Nascitur locis herbosis non omnino aridis, sed incultis, secus agrorum margines, ac vias, non rarò in ipsis viis. Augusto ac Septembri mense passim floret, tuncq; potissimùm agnosci datur, & colligi optimum est. colligitur tota, ac resiccata deinde reponitur.

Eufrasiam à multis annis Medici appellant: posteriores εὐφροσύνην, Euphrosynen nominant: Est tamē & aliud εὐφρόσυνον, ipsum videlicet Buglossum: à nōnullis verò Ocularis, & Ophthalmica, ab effectu vocatur: Germanis est Augentrost: Belgis Ooghen troost: Itali, Hispani, ac Galli Latinum nomen seruant: Anglis Eyebright: Bohemis Ambrozka.

Calida autem & sicca hæc herba, sed tamen magis sicca quàm calida.

Ad oculos plurimum commendata. potest & sola & quouis modo assumpta, videndi potentiam conseruare, adaugere, debilem ac deprauatam restituere. Datur autem commodissimè in puluerem trita: additur non rarò fœniculi semen pari pondere, & nonnihil maceris addito, qui interior est nucis Myristicæ tenuis ac odoratus cortex, quibus sacchari tantum additur, quantum est omnium simul pondus: Huius mixturæ cochlear aut per se, vel cum exiguo vino exhibetur manè corpore ieiuno, & quidem per continuos non modò dies, sed & menses quandoque.

Fit & ex Eufrasia vinum vindemiæ tempore, cuius vsu senum etiam oculi reiuuenescere feruntur, auferrique omne oculorum impedimentum, visusque defectionem, præsertim pituita crudisque humoribus redundantibus, vt auctor est Arnoldus Villanouanus.

De Eufrasia altera. CAP. XXXV.

Eufrasia altera.

QVAM Eufrasiam alteram vocari contigit, cum legitima haudquaquam conuenit, nisi quòd similiter ac illa vnicaulis, & ramosa sit. Prodit huic à radice vnicus teres cauliculus dodrantalis, nonnunquam etiam pedem superans, in ramulos ac alas complures distributus; quibus folia adhærent parua, oblonga, angusta, acuminata, deorsum vt plurimùm reflexa, ac veluti dependentia. flosculi secundum folia exeunt colore rubentes. radix tenues dimittit fibras.

Vliginosis, non aridis prouenit locis, in pratis subinde ac vmbrosis occurrit.

Iulio ac aliquot pòst mensibus cum flore conspicitur.

Eufrasiæ alterius nomen, cur hæc sibi asciuerit, dici nequit. Crateogonon non esse (quod plærique volunt) caulis à radice vnicus, non plures, atque hic quidem nec geniculatus, nec calamo similis, ostendit.

De temperamento aut facultatibus aliis nihil, quod adferatur, occurrit.

LIBRI SECVNDI PEMPTADIS PRIMÆ

FINIS.

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS PRIMÆ LIBER TERTIVS.

PRÆFATIO.

PRÆCEDENTE *libro, quæ ab elementis* A. B. C. D. E. *incipiunt, cum genere aut similitudine coniunctis, descriptæ sunt. Hoc verò libro succedunt ab* F. G. H. I. K. L *nominis sui initium habentes vnà cum suis affinibus atque cognatis explicandæ: Quarum prima Filipendula.*

DE FILIPENDVLA.
CAPVT PRIMVM.

Filipendula.

Filipendula montana.

OBLONGA folia Filipendulæ sunt, ex segmentis compluribus, longiusculis, & ambitu serratis composita, veluti Potentillæ, siue Argentinæ, duriora tamen, nigriora, saturatius virentia, minora, tenuiusque diuisa. caules inter hæc assurgunt striati, duri, subinde bipedales, in ramulos fastigio diuisi, quibus insidet densa coma ex flosculis sex foliorum candidis, tenuiter odoratis, instar radiantis stellæ staminibus in medio concoloribus: succedit semen squamosum, veluti in rotundum capitulum coactum. radix nigricans fibras hinc inde spargit, quæ in rotunda capitula, ac nodulos extuberant instar Pæoniæ feminæ, quibus tamen minores.

In asperis, aridis, ac petrosis apud Germanos ac Britannos humilior exit; In hortis luxuriat, ac altius attollitur.

Iunio ac Iulio in flore est, succedente mox semine.

Vulgò Filipendula, ac Philipendula: à Nicolao Mirepso φιλιπένδουλα appellatur: Germanis **Root steinbrech**. i. Saxifraga rubra; item & **Wildgarben**. i. Millefolium syluestre: Italis, ac Hispanis, nec non Gallis Filipendula.

Apparet

Apparet esse à Dios. Oenanthe appellata herba, quæ differt ab Oenanthe sylvestris vitis florente fructu. Describitur autem Oenanthe herba à Dioscoride his quidem verbis: Οἰνάνθη φύλλα ἔχει ὥσπερ σταφυλῖνος. ἄνθη δὲ λευκά· καὶ καυλὸν παχύν. σπιθαμιαῖον. καρπὸν δὲ ὥσπερ ἀτραφάξιος. ῥίζαν μεγάλην κεφαλὰς ἔχουσαν πλείονας, στρογγύλας: Hoc est Latinis verbis: *Oenanthe.*

Oenanthe folia habet pastinacæ similia; flores candidos: caulem crassum dodrantalem; fructum verò veluti Atriplicis: radicem magnam capitula multa rotunda habentem.

Cum qua descriptione Filipendula satis respondet. Folium siquidem eius Pastinacæ, non tenuifoliæ, quæ Pastinacæ Dauci nomine à Galeno agnoscitur: sed alterius latioris folij, satis (si forma spectetur) simile, apparet, minus interim, durius, ac nigrius: flos albidus conuenit: caulis in aridis ac petrosis dodrantem sæpè non excedit: semen squamosum Atriplicis haud absimile: radix ampla in multas extuberat glandulosas appendices.

Præter hanc verò & aliam quandam Filipendulam in altorum montium iugis reperiri 2. Lobelius refert, caule dodrantali, rotundo, nonnihil striato; floribus in cacumine albicantibus, cuculli aut galericuli forma, foliis filipendulæ minoribus: cuius radices oblongæ, glandulosæ, quæ non ex fibris, sed cauli proximè adhæreant.

Matthiolus & alias pingit, quas appellat Oenanthes; quarum vna vel Bulbocastanon, vel ei proxima; reliquæ ad Sij genus referendæ, quod Iuncum odoratum scripsimus appellari, & pro loci ratione non exiguum formam commutare.

Cæterùm Filipendula, ac præcipuè eius radix, manifestè calida ac sicca est, aperiens, & abstergens, cum nonnulla tamen adstrictione.

Decoctum radicis vrinam, & calculos pellit: dysuria ac vrinæ stillicidio laborantibus prodest. Simile de Oenanthe Dioscorides scriptum reliquit: Radix è vino vrinæ, inquit, stillicidio conuenit.

Matthæus Syluaticus, ac Simon Ianuensis puluerem radicis aduersus morbum comitialem commendant; atque cibis frequenter permixtum valde vtilem & efficacem referunt, & contra tormina, intestinorumque flatus conuenire, præsertim addito fœniculi semine quoque affirmant.

De Regina Prati. CAP. II.

Regina prati.

CVM Filipendula similitudinem nonnullam hęc habet. Folia eius ex pluribus quoque collecta, sed Agrimoniæ similiora, dura, per oras crenata, inferiore parte inalbicant, superiore rugosa apparent veluti vlmi. caulis ad tres aut quatuor pedes, vel altius subinde attollitur angulosus, inanis, colore è rubicundo purpurascens; in cuius fastigio complures flosculi racematim cohærentes candidi, suaue olentes instar Filipendulæ: semina parua, recurua, tria quatuórve simul implicantur, exiguum capitulum efformantia. radix subest odorata, in diuersa tendens, foris nigricans, interius obscurè subrubens.

Secus scrobes, & fossas aquas habentes, nec non fluuiorum ripas, tum & in ipsis pratis gignitur; gaudet aquosis ac humidis.

Iulio ac Augusto cum flore potissimùm viget; est tamen & subinde Iunio reperiri.

Recentior ætas Reginam Prati nominat, & non rarò Capri barbam: Vlmariam quoque à similitudine foliorum cum Vlmi: Germanis Geißbart. Est autem alia ab Hirci barba Gręcis τραγοπώγων dicta. Belgæ vulgò Geijnette appellant: Galli *Barbe de cheure*. Cum Rhodora Plinij similitudinis aliquid obtinet, sed tamen eandem esse affirmari non potest. Quam Galli, inquit, lib. XXIIII. cap. XIX. Rhodoram vocant, caulem habet virgæ ficulneæ modo geniculatum: *Rhodora.*

culatum : folia vrticæ,in medio exalbida,eodem procedente tempore tota rubentia,florem argenteum.Et eſt quidem caulis huius virgę oblongę ſimilis,& circa exortus foliorum quaſi geniculatus: folia ſingularia (ſegmenta videlicet totius) ambitu, vti Vrticæ, ſerrata, ſed non in medio,verùm ſubtus albicantia , quæ circa Autumni tempus,vnà cum rubentibus cauliculis, etiam ruborem citò peritura contrahunt.

Cæterùm Barba Capri facultate frigida ac ſicca coniunctam adſtringendi potentiam manifeſtam habet.

Radix decocta,aut in puluerem contrita vtilis dyſentericis; alui & ſanguinis vndequaque fluores comprimit.

Flores in vino cocti quartanos tollere circuitus feruntur.

De Thalietro. CAP. III.

Thalietrum magnum.

Thalietrum minus.

EIVS, quod ad Dioſ. Thalietrum referendum putatur,duo occurrunt genera : Maius, ac Minus. Maius non vnius eſt modi,ſed aliquot nonnihil differentes ſpecies complectitur.

1. Inter maiora primum,caulem attollit bipedalem, aut altiorem,ramoſum, ſtriatum, quaſi anguloſum,articulis geniculatum,intrinſecus cauum,ſubinde è punico colore purpuraſcentem, non rarò herbacei coloris : folia ampla in multas particulas latas, ſed tamen oblongiores,diuiſa;quarum plurimæ anterius duabus ad minus inciſuris denticulatæ. color foliorum ſaturatior ſuperius,inferius dilutior. flores in faſtigiis racemoſi,exigui,quorum muſcoſa ſtamina è pallido candicant, incaneſcentem veluti lanuginem oſtentantes. ſequuntur valuulæ triangulares exiguæ,in quibus ſemen teres. obliqua & lutea radix eſt, lateque ſerpens,& pleriſque locis germina emittens; ſtirpem ita multiplicans.

2. Huic ſimile alterum, ſed folio ſaturatius virente, & minore : cauliculo rotundiore , nullaſque ſtrias habente.

3. Tertium Thalietrum caules promit altiores, craſſiores, punico non rarò colore purpuraſcentes : folia maiora, latiora, cæruleo colore virentia : lutea floſculorum ſtamina. radix, vt aliorum, ſerpens. Grauioris iſtud odoris,quàm reliqua.

4. Quarti,floſculi dilutam Violæ nigræ purpuram reddunt,luteis tamen ſupereminentibus apicibus; reliquis primum ſatis refert.

5. Minus Thalietrum, ordine quintum,cauliculos edit tenellos,dodrãtales:foliola paruula: floſculos

floſculos raros; è luteo langueſcunt quorum ſtamina. radix tenuis nigricat, ac dura eſt. Odor huius grauis quoque, vti priorum.

Primum in vtraque Germania, ſubinde in pratis ſecus ſcrobes, & riuulos occurrit, quandoque etiam ad margines agrorum locis vliginoſis.

Tertium ex Hiſpaniis in Belgium venit.

Quintum in campeſtribus maritimis locis apud Belgas reperitur: alibi etiam in montoſis, vti in Baldo Italiæ monte, in quo prodire fertur.

Iulio ac Auguſto præcipuè florent, non rarò tamen vel prius, vel ſerius. ſub hyemem herba perit, radice reſtibili: Vere noua prodeunt germina ac folia.

Inter Recentiores nonnulli Pigamum appellant, quaſi πήγανον, id eſt, Rutam; Vnde & à pleriſque Ruta paluſtris: alij Pſeudo-Rhabarbarum, ac Rhabarbarum Monachorum vocitant, propter radicis luteum colorem: Sed neutrorum videtur ſententia admodum probanda. Veriſimilior eorum apparet, qui Thalietrum eſſe iudicant: Quod Dioſcor. folia tradit habere Coriandri pinguiora paulò, & caulem Rutæ, in quo folia. Θαλίκτρον, inquit Dioſcorides, φύλλα παραπλήσια κορίῳ ἔχει λιπαρώτερα δὲ, καὶ καυλίον πηγανίου πάχος ἐφ' οὗ τὰ φύλλα, id eſt; Thalietrum folia habet Coriandro ſimilia, pinguiora tamen; caulem rutæ craſſitudine, in quo folia.

Folium autem horum à nobis deſcriptorum maiorum quidem Coriandri primis foliis non ineptè comparari poteſt, & iiſdem paulò pinguius ac craſſius: caulis craſſitudine Rutæ graueolentis reſpondet.

Dicitur verò θαλίκτρον etiam θάλικτρον; facili lapſu ex η in ι. Latini nomen ſeruant.

Cæterùm à nobis deſcripta Thalietra maiora, temperatè calida, ac vnà reſiccātia apparet.

Folia eorum oleribus admixta aluum nonnihil commouent. Radicis decoctum idem potentius præſtat. Dioſ. Thalietri folia trita vetera vlcera ad cicatricem perducere refert: Galenus addit, citra morſum exſiccatoria eſſe.

De Fumaria. CAP. IIII.

Fumaria.

VALDE tenera herbula eſt Fumaria: cauliculi eius tenues, veluti genicula habentes, ramoſi, vix ſurſum, niſi adminiculo fulciantur, attolluntur, ſed in latus vt plurimum declinant. folia circumquaque exigua ſunt, per margines diuiſa, veluti Coriandri, quę ſimul cum cauliculo ſubcandido colore virent. flores ſpicatim digeſti exigui circa faſtigia ramulorum ex purpura rubent: valuulæ ſuccedunt rotundæ, minutulæ; in quibus ſemen paruum. radix tenuis rectè dimittitur.

In agris frumentariis inter hordea; & poſt meſſem in vineis ac hortis, aliiſque perinde cultis naſcitur.

A Maij initio in multam ſæpè æſtatem cum flore reperitur, atque tunc colligi, reſiccari, ac reponi maximè conuenit.

Καπνὸς καὶ κάπνιον, quandoque etiam καπνίτης: Latinis fumaria: Plinio Capnos: In Officinis fumus terræ. Appellatur verò & κορυδάλιον, κόριον, μαρμαρίτης, κάνδηλις, ſed vocibus inter nothas reiectis: Germanis Erdtrauch/ Taubenkropff/ Katzenkörffel. Italis *fumoterra*: Belgis Grijſecom & Duyuenkeruel: Hiſpanis *Palomilha*: Gallis ac Anglis *Fumiterre*: Bohemis Polnijrutka.

Facultate autem Fumaria haud calida (vt creditum fuit) ſed refrigerans eſt, & aliquantulum ſicca; aperit, & per vrinas expurgat.

Confert omnibus quibus vel ſcabies, vel alia quæuis cutis fœditas moleſta eſt; tum & lue venerea laborantibus: hepar & lienem ab infarctu liberat: ſanguinem puriorem reddit: non rarò & quartana laborantibus conducit.

Datur decoctum herbæ, vel quod ex eius ſucco Serapium conficitur: vtilis eſt & aqua deſtillata. Decoquitur ſubinde cum lactis ſero; hoc modo ſub finem Veris ac æſtiuis menſibus ſcabioſis prodeſt.

Paulus Ægineta vrinas bilioſas liberaliter promouere ait: Iocinoris obſtructioni languorique mederi: ſtomachum confirmare, & aluum emollire.

Dioſcorides ſuccum Fumariæ (eius quæ in hordeis naſcitur, Ægineta addit) cum gummi ξιχίασιν curare, ait, pilis qui pungunt prius euulſis, alios enim renaſci prohibet.

De Fumaria altera. CAP. V.

Fumaria altera.

ET hæc admodum tenella eſt herbula, ſed altior quàm prior Fumaria, cauliculos profert perquàm tenues, & circa eos folia exigua, ambitu haud inciſa, & clauiculas paruas ac tenuiſſimas, quibus propè adſiſtentibus adhæret, ac ſeſe affigit: floſculi circa faſtigia albidi, nonnihil, ſed dilutè admodum, rubeſcentes; ſuccedentibus exiguis valuulis, in quibus ſemen. radix tenuis vti prioris altius deſcendit. Tota herba è virore quoque inalbicat veluti fumaria prior, cuius nō modò colorem, ſed & ſaporem refert.

Circa ſepes, ſenticeta, agrorū margines, quandoque & prope veteres muros exit.

Prouenit, floret, vigetque eodem, quo prior, anni tempore.

Ex Recentioribus nonnulli hanc Splith vocitant, ac Corydalem herbam eſſe exiſtimant, cuius mentionem facit Galenus lib. XI. de ſimp. med. facul. vbi Corydalis auis facultatem refert: At Corydalis herba fumaria apparet ſuperior, quæ inter nothas voces, vt ſcripſimus, Corydaliō nuncupata reperitur. Plinij prior Capnos citius hæc eſſe videtur, quam Pedes gallinaceos vocari refert; nam ſuperior, Capnos altera huic eſt. Plinius ſiquidem duas Capnos deſcribit, lib. XXV. ca. XIII.

Prima, ait, quam Pedes gallinaceos vocāt, naſcens in parietinis ac ſepibus, ramis tenuiſſimis, ſparſiſque, flore purpureo, viridis. Similis & nomine & effectu, ſed alia eſt Capnos, fruticoſa, prętenera, foliis Coriandri, cinericij coloris, flore purpureo: Naſcitur in hortis, & ſegetibus hordeaceis.

Facultate autem priori vulgari fumariæ ſimilis hæc exiſtimatur. Plinius vtrique ſimiles tribuit vires. De prima ſic ſcribit: Succus caliginem diſcutit: itaque in medicamenta oculorum additur: De altera verò; claritatem facit in unctis oculis. Matthiolus præſtare Splith ait, aduerſus colicos dolores, ſiue virens aſſumatur, aut arida in puluerem trita cum vino bibatur, pluribus continuis diebus.

De Geraniis, ac primùm de Geranio tuberoſo.

CAP. VI.

GERANIORVM complures reperiuntur ſpecies: Ex his duæ Dioſ. notæ, Tuberoſæ radicis vna; altera maluæ folio.

Primum Geranium, Tuberoſum cognominatum, multis luxuriat cauliculis tenuibus, teretibus, & aliquantulum ramoſis: folia, vt Ranunculi vnius, in multas fiſſa ſunt lacinias, ad Anemones cuiuſdā accedentia, maiora tamen: flores in ſummis ramulorum alis eleganter, ſed dilutè rubentes, exiguis roſis perſimiles, oblongum, tenuem, acuminatumque, inſtar gruis roſtri, poſt ſe ſtylum relinquunt; vnde nomen. radix craſſa, rotunda, tuberoſa, non abſque nonnullis fibris.

In Dalmatia, Illyrico, nonnullisque aliis Orientem verſus Prouinciis locis incultis, nullo ſerente, exit: apud Germanos, tum & alibi hortenſe eſt.

Tota

Geranium tuberoſum.

Tota propemodum æſtate floriferum.

Γεράνιον Grȩcis; Latinis Gruinalis, vulgò Roſtrum gruis, aut Roſtrum Ciconiæ, à ſimilitudine roſtri gruis ac Ciconiæ: à nonnullis quoq. Acus moſchata, aut Acus paſtoris: Italis *Geranio, & rôſtro di grua*: Hiſpanis *Pico de ciguona*; *Pico del grou*: Germanis Storckenſchnabel: Gallis *Bec de Cigogne*: Belgis Oijevaers beck: Anglis ſtorckes bill: Bohemis Czapynúſek.

Appellatur autem iſtud primum, vulgò Geranium Tuberoſum: à nonnullis quoque Geranium Bulboſum, ab extuberantibus in rotunditatem radicibus. Dioſcoridis etiam eſt primum, quod ſpuriis vocibus πελωνιτίς, τρίκα, Γερανογέρον, ouchinaſtrum, aut echinaſtrum nuncupatum reperitur.

At temperie Geranij Tuberoſi radices exiguæ cuiuſdam caliditatis participes videntur: Edules eſſe Dioſcorides refert, & drachmæ pondere in vino potas, vteri inflationes diſſoluere. Plinius prætereà reficientibus ſe ab imbecillitate huius radicem vtiliſſimam ait: bibique contra Phthiſim drachmam eius in vini cyathis tribus in die.

De Pede Columbino altera Geranij ſpecie.

CAP. VII.

ALTERÆ Geranij ſpeciei, cui Pedi Columbino nomen, folia ſunt rotundiuſcula, mollia, exiguæ, ac minoris Maluæ foliorum æmula, minora interim, candidiora, minus glabra, ambituque ſerrata: cauliculi dodrantales, ſubinde duorum dodrantum, tenues, nonnihil piloſi, humi repentes, ſimilibus foliis conueſtiuntur, quorum alarum faſtigiis floſculi inſident paruuli, ſubpurpurei, ac poſtea capitella minuta, gruini capitis modo roſtrata. radix tenuis & fibroſa.

Pes Columbinus.

Secus vias, locis deſertis, & non rarò incultis quoque reperitur, non modò in Germania, ſed & alibi.

Floret cum aliis plurima æſtatis parte.

Pedem Columbinum vulgò appellant: Germani Taubenfueß/ Scarter kraut: Belgis Duyuen voet: Gallicè *Pied de pigeon*; Geranium hinc dici poteſt Columbinum. Dioſcoridis alterum eſſe Geranium ſatis apparet, cuius aliquot ſpuriæ extant voces, quarum tamen pleræque ad ſubſequentium aliquod, vel ad alias herbas magis referendæ videntur, vt ſunt ὀξύφυλλον, μερζὶξ, μυῤῥίς, καρδάμωμον, ὀρίγανον, Pulmonia, Cicutaria, & Gruina.

Ad hoc genus videtur verò & referendum Geranium illud, quod à Calceolario ſibi miſſum Matthiolus refert: Caules huius geniculati, molliter hirſuti, ac in plures diuiſi ramulos, humi repunt vti Maluæ, cuius folia, aut citius Altheæ, huius quoque referunt, aliquanto tamen longiora. Floſculi in ſummis ramulorum

faſtigiis è purpura, & quandoque quidem dilutiore rubent, exigui, oblongioris formæ, quibus ſuccedunt gruum roſtris ſimilia, oblonga, & acuminata. radix tenuis & oblonga eſt.

Iuxta Monſpelium nonnullis locis ſpontè naſcitur.

Cæterùm Geranium alterum Dioſcorides quidem nullius ait in medicina eſſe vſus: Recentiorum tamen plerique Pedem Columbinum ad inteſtinorum tormina vtilem referunt, & balneis percommodum.

De Geranio Robertiano. CAP. VIII.

Geranium Robertianum.

GERANIVM Robertianum cauliculos profert, cubito ſæpenumerò altius aſſurgentes, teretes, geniculatim articulatos, vt plurimùm rubentes, nonnullisque pilis obſitos. Folia ex interuallis fiſſa, Cicutæ aut Myrrhidis ſimilia, ſed minora, ad Chærephylli magis accedentia, nonnihil hirſuta, colore quoque ſæpenumerò rubicunda. Floſculi in cacuminibus emicant purpurei, ex quinque compoſiti foliolis, quorum ſingulos mucronatus & acuminatus ſequitur gruini roſtri modo eminens apiculus. radices ſubſunt fibroſæ. Tota herba odore eſt graui ſatis, atque haud iucundo.

Exit Geranium iſtud non rarò iuxta veteres parietes, ac maceries, in ruderibus, ac arborum exciſarum caudicibus, locis humentibus, ac vmbroſis, & frequenter alſioſis.

Floret ab Aprili in multam æſtatis partem; hyeme etiam viret herba; à frigoris iniuria nec facilè offenditur.

Germani Ruprechts kraut/ ſubinde Schartenkraut/ aut klein ſcholwurtz: Belgæ Robrechts kruijt appellant, atque inde Ruberta, ac Roberti herba nuncupata eſt. Ruellius Robertianam dixit herbam: Nos Geranium Robertianum.

Conferenti autem Geranium iſtud cum tertia Dioſcoridis Sideritide, conuenire ſatis apparet, atque ipſa tertia eſſe Sideritis. Dioſcorides ſiquidem tres adfert Sideritides; Vnam Marrubij; Proximam Filicis folio; Tertiam verò in parietibus ac vineis naſcentem.

Reſpondent Geranij Robertiani natales: folia quæ ſcripſimus ad Chærephylli accedere, Coriandri non repugnant: in ramulis ſiue cauliculis ac floribus exigua remora.

Sideritis tertia. Deſcribitur autem Sideritis tertia à Dioſcoride his quidem verbis: ἔχει φύλλα πολλὰ ἀπὸ μιᾶς ῥίζης ὅμοια κοριάνῳ περὶ καυλίοις σπιθαμιαίοις λείοις, ξυφερῖς, ὑπολεύκοις, ἐνερευθέσιν. ἄνθη δὲ φοινικᾶ, μικρὰ, γευομένῳ πικρὰ γλίσχρα, id eſt: Folia à radice habet numeroſa, ſimilia Coriãdri, circa cauliculos dodrantales, læues, teneros, ſubalbidos, ac ſubrubentes: flores phœniceos, guſtu amaros & viſcoſos. Hanc autem & à Crateua Heraclean appellari ait, ac in parietinis & vinetis naſci.

Facultate autem Robertianum Geranium aliquantulum quidem refrigerans; ſed tamen & abſtergens cum adſtrictione quadam. ad mamillarum, pudendorumque vulnera ac vlcera conducit; ſanguinem etiam profluentem ſupprimere poſſe putatur. Quod & de Tertia Sideritide Dioſcorides: Huius, inquit, impoſita vis eſt, vt cruenta & recentia vulnera glutinet.

De Geranio ſupino, ſiue quarto. CAP. IX.

QVARTI Geranij oblonga ſunt folia, tenuibus, multiplicibusque ſectionibus diuiſa, veluti ex pluribus minoribus, Coriandri ſimilibus, ad vnum pediculum compoſita: cauliculi viticuloſi, oblongi, modicè hirſuti, non rarò dilutè rubentes; in quorum faſtigiis veluti laxæ paruæ vmbellę, è quibus floſculi, in reflexis, recuruis aliquantulum pediculis ſeni aut ſepteni apparent, exigui, quinquefolij, rubentes; ac deinde parua capitula acuminatis ac mucronatis apicibus roſtrata; ad baſim quorum conceptacula quædam, in quibus ſemina minuta

Geranium ſupinum.

nuta & oblonga. radix gracilis & candida, altè dimittitur. Sternuntur humi non modò folia, ſed & cauliculi latè ſubinde proſerpentes.

Iuxta vias, ac ſemitas, margineſque agrorum, ac non rarò in ipſis aruis, locis aridis, ac arenoſis ſponte natum frequenter reperitur: rigua ac herboſa non amat.

Tota æſtate floriferum eſt: hyemis tempore herba ipſa viret.

Germani hoc Geranij genus propriè Storcken-ſchnabel appellant: Belgę Ooyeuaers beck, id eſt, Roſtrum Ciconiæ. Dicitur etiam à nonnullis Acus paſtoris: A Valerio Cordo Geraniũ ſupinum; eſt tamen non modò iſtud ſupinum ac repens, ſed & alterum genus, quod Pedé Columbinũ diximus vocitari. Habetur verò iſtud & à quibuſdam pro Plinij Geranio: Quod ab ipſo primo deſcribitur loco lib. XXVI. cap. XI. his verbis. Geranion aliqui Myrrhin, alij Merthryda appellant. Simile eſt Cicutæ, foliis minutioribus, & caule breuiore, rotũdo, ſaporis & odoris iucundi: Sed quod pro Geranio hoc loco à Plinio refertur, Græcorum eſt Myrrhis, quam cum Geranio confundit. *Plinius notatur.*

Facultatem autem iſtud Geranium cognitam aut exploratam nullam habet; videtur autem refrigerans, & aliquantulum eſſe reſiccans, cũ nonnulla adſtrictione: ac recentibus, cruentiſque vulneribus commodum: & aduerſus inflammationes incipientes vtile.

De Geranio Batrachioide. CAP. X.

Geranium Batrachioides.

Geranium Batrachioides alterum.

GERANIVM istud Ranunculum hortensem, ac præcipuè Syluestrium alterum, foliis suis refert, quæ profundis incisuris dissecta, ambituque sunt serrata: cauliculi assurgunt complures, teretes, aliquátulum lanuginosi, mox à radice rubentes: in quorum fastigiis flores quales fere Ranunculi, at colore cærulei: succedunt seminum exigua conceptacula, è medio quorum tenuis prodit stylus gruini rostri æmulus. radix crassior multis cirris confibratur.

2. Huius verò & alia quædam species est priori similis, foliis paulò minoribus, cuius flosculi eleganti colore rubent, & quandoque odoratu quodammodo moschum referunt. radix huius proserpens, pluribus etiam fibris capillatur.

Sunt hæc Gerania natura sua quoque syluestria, ac locis exeunt parum cultis, ac planis potius quâm montanis: Vtrumque ad hortos non rarò transfertur.

Flores æstatis plurima parte vigent.

Geranium Batrachoides, γεράνιον βατραχοειδὲς à Ranunculi similitudine nomẽ inuenit. Primum genus vulgò Ranunculum Cæruleum appellant: Fuchsius Gottes gnad, id est, Gratiam Dei vocitat. Quod rubentis est floris Acus moschata à non paucis dicitur, quo nomine & Geraniũ Tuberosum appellatur, cuius flores cũ huius satis & colore & forma cõueniunt.

Ad Medicinæ vsum neutrum recipitur: Fuchsius tamen quod cærulei est floris, insigni, ait, in sanandis vulneribus effectu præditum.

De Reliquis duobus Geraniis. CAP. XI.

Geranium septimum, siue Geranium gruinum.

Geranium montanum.

PRÆTER hactenus memorata, ac tradita Gerania, & alia duo L. Fuchsio describuntur.

1. Vnum foliis admodum laciniatis: cauliculis lanuginosis, & vti aliorum à radice statim rubentibus, flosculis purpureis, ex quibus capitella gruini capitis instar rostrata nascuntur. radix intus candida, foris sublutea est.

2. Alterum priori simile quodammodò, sed foliis, floribus, radicibusque maius, ac amplius: ramuli eius tenues lanuginem quandam quoque habent: folia tenuia in lacinias diuisa: Flores in fastigiis purpurei, quibus similia capitella, gruini quoque capitis formam referentia, subnascuntur. radix interius exteriusque rufo colore rubet.

In agrorum limitibus, ac iuxta sepimenta, ac scrobes, quod prius est: alterum verò & in montanis ac saxosis in Germania gignitur.

Æſtate flores vtriuſque apparent.

Nomen Fuchſius priori **Kranichhalß**/ id eſt, collum gruis dedit; ſecundum **Blůtwurtz**, hoc eſt, ſanguinariam radicem appellat, à mirifica in ſiſtendo ſanguinis profluuio facultate. Montanum Geranium verò & iſtud dicitur.

Nullam autem, vt idem refert, ad ſanguinem vndequaque emanantem compeſcendum præſtantius hoc Geranio eſt, quod vnicum de eius potentia ac viribus referendum occurrit.

De *Gnaphalio*. CAP. XII.

Gnaphalium marinum.

CAVLICVLI ac ramuli Gnaphalio tenues, palmum alti, circa quos foliola parua, oblonga, vnà cum cauliculis ac ramulis denſa, candida, molliq́ue lanugine pubeſcentia; quorum pro tomento vſus eſſe poteſt: capitula in faſtigiis emicant Abrotoni corymborum æmula: floſculi lutei ex his prodeunt, aut aurei fulgoris. radix in diuerſa tendit, dura ac lignoſa.

Haud procul à mari inculta amat: In Narbonenſi Gallia pleriſque locis copioſum.

Flores vigent menſe Iulio; ſemen inde perficitur.

Græci γναφάλιον appellant. Dictum autem Gnaphalion, quòd foliis ipſius teneris loco γναφάλου, id eſt, tomenti vtantur, vt Paulus Ægineta ſcribit. Plinius etiam Chamæzelon dici auctor eſt, lib. 27. cap. 10. rectius fortaſſis Chamæxylon, quaſi humile Goſſipion: Tomentoſa ſiquidem ſua lanugine molli candidaq́ue Goſſipij lanuginem refert: vnde & à nonnullis Tomentitia & Cotonaria nominatur: Ab aliis Centunculus, & Centuncularis dicitur, quæ vox inter ſpurias ac nothas occurrit. Plinius autem Centunculũ lib. XXIIII. cap. XV. ait Græcos Clematidem vocare.

Extant verò huius & hæc inter nothas appellationes vocabula, ἰρές, ἀμπέτοκος, ἀναφαλίς, ἀνάξιτος, γελασὸ, Centuncularis, & Albinum, quæ poſterior appellatio propter albicantem colorem huic haud perperam conuenit.

Porrò Gnaphalion cum modica quadam adſtrictione reſiccat.

Bibuntur, inquit Dioſcorides, efficaciter folia cum vino auſtero ad dyſenteriam.

De *Goſſipio ſiue Xylo*. CAP. XIII.

GOSSIPIVM cubiti altitudine fruticat: ramulis brachiatur: latiuſcula, & quaſi triangula Vitis aut Alceæ inſtar ferè inciſa ſunt folia, ſed minora, molliora, incana, ad tomenta etiam vtilia: flores lutei in medio nonnullo purpureo, qui poſt ſe nuculas veluti parua mala relinquunt, Ariſtolochiæ rotundæ vnius fructui haud abſimiles, qui & matureſcẽtes ſpontè finduntur, in his autem vnà cum ſemine, molliſſima, candidiſſima lanugo ex ipſis hiantibus fructus rimis non rarò dependens, quæ, ad veſtes ex ea conficiendas, netur: ſemen oblongum eſt, guſtu haud inſuaue. radix exigua, fibroſa.

Non modò in Aſia, Africa, aut in Tylo Arabici ſinus Inſula, de qua Theophraſtus; verùm & in non paucis ad Europam pertinentibus locis diligenter, ac ſtudioſè colitur, veluti in Melita & Cádia inſulis maris mediterranei, tũ & alibi in calidis Auſtrum verſus ſitis regionibus.

Græcis eſt ξύλον καὶ γοσίπιον: Latini voces ſeruant: Officinis Lanugo, Bombax, & Cotum: Italis *Bombagia* & *Cotone*: Hiſpanis *Algodon*. Germanis **Baumwoll**: Gallis, Belgis, & Anglis **Cottoen**.

Meminit huius Theophraſtus lib. 4. cap. 9. ſed abſque nomine, & arborem ait eſſe Lanigeram Tyli Inſulæ: Nec mirum videri debet, ſi ſtirpem incognitam, & in remotis regionibus naſcentem arborem eſſe putauerit, cùm & hac ætate, qua plurima in cognitionem venerunt, lanugo huius **Baumwoll**, id eſt, arborea lana à Germanis, vt diximus, appelletur.

Gossipium siue Xylon.

De hoc autem Theophrastus ita scribit; Proferre verò eandem insulam, Tylon scilicet, & arbores lanigeras multas proditum est; has autem folium habere simile viti, sed minus; fructum verò in quo lana magnitudine mali, quem cùm tempestiuæ maturitatis sit aperiri, ac lanam excipi, ex qua telas contexunt.

Theophrasti locus emendatus.

In Græco exemplari, vbi legitur Καρπὸν δὲ οὐδὲν, &c. superflua dictio οὐδὲν: si enim fructum fert magnitudine mali, in quo lana, quo tandem modo nullum ferre affirmari poterit?

Plinius de eodé lib. XIX. cap. I. Superior (ait) pars Ægypti in Arabiã vergens gignit fruticem, quem aliqui Gossipion vocant, plures Xylon, & ideò lina inde facta Xylina. Paruus est, similéque barbatæ nucis defert fructum, cuius ex interiore bombyce lanugo netur. Nec vlla sunt eis candore mollitiáve præferenda. Vestes inde sacerdotibus Ægypti gratissimæ.

Lana huius fruticis, quàm multis vsibus seruiat, non est huius instituti referre.

Combustus cinis non minus quàm papyri, sanguinem profluentem è vulneribus sistit.

Seminis medulla tussientibus, difficulterque respirantibus auxiliatur, & adaucto genitali semine ad Venerem inuitat.

Oleum ex semine expressum lentigines tollit, aliasque cutis infectiones delet.

De Filagine siue Impia. CAP. XIIII.

Filago siue Impia.

Filago minor.

MOL-

MOLLIS quoque ac tomentosa herba Filago est, cauliculos promit tres aut quatuor dodrantales, quandoque altiores, circa quos foliola oblonga, angusta, vtraque autem molli ac araneosa lanugine pubescentia: flosculi in fastigiis cauliculorum eminent è luteo pallentes, in pappos tandem euanescentes, quorum posterius nati, longioribus insidentes pediculis, priores superant. radix tenuibus cirris confibrata. 1.

Huius & alia species cauliculis foliisq; incanis, mollibus, ac lanuginosis, priori similis; verùm flores non in cacuminibus, sed secundum coliculos ordine dispositi ponè folia exeunt, priori similes, qui & in pappos soluuntur. 2.

Tertia etiam est quędam Filago, lanuginosis coliculis, foliis, floribusque in cacumine priori similis, sed humilior ac multò minor. 3.

Reperiuntur Filagines locis sterilibus, arenosis, subinde circa aridos scrobes, in syluis, & in neglectis agris.

A Maio in Augustum vsq. cum flore vigent, atque his mensibus oportunũ eas colligere.

Recentior ætas Filaginem appellat: nonnulli quoque Pilosellam; sunt tamen & aliæ Pilosellæ. Gnaphalij autem species existimatur; quam ob caussam & à nonnullis Gnaphalion dicitur: Germani Rhürkraut vocant. Plinij Impia esse apparet, de quo lib. XXIIII. cap. XIX. his verbis: Herba Impia vocatur incana, rorismarini aspectu, thyrsi modo vestita, atque capitata: inde alij ramuli exurgunt sua capitella gerentes: ob id Impiam appellauere, quoniam liberi super parentem excellant. Im...

Resiccantem ac nonnihil astringentem facultatem hæc herba habet.

Aqua ab hac destillata ad Cancrum, præcipuè mammillarum, magni est vsus: Continet enim occultos cancros ne exulcerentur, cum linteolis semel in die imposita. Sunt verò & qui Asari foliis, huius aqua madefactis, non infeliciter ad Cancros reprimendos vtantur.

De Pilosella, ac primùm de Maiore. CAP. XV.

Pilosella maior.

DVÆ reperiuntur appellatæ Pilosellæ, forma differentes, quarũ vna Maior: altera Minor.

Maior Pilosella tenuibus ac viticulosis coliculis, asperis, & hirsutis humi serpit, subinde & radiculas dimittens: folia forma oblonga, lata, non tamen magna, & ipsa hirsuta, supernè virentiora, inferius inalbicant: flores in tenuibus pediculis singuli farcti, lutei, Hieracij æmuli, sed minores; qui & in papposam lanuginem resoluuntur, cui subest semen. radix digitalis longitudinis fibris multis capillatur.

In colliculis terrenis, & aggeribus, circum agros frequens per Germaniam vtramque reperitur.

A primo quoque tempore in multam æstatem floret.

Pilosellam recentior ætas appellat, & ad differentiam sequentis Pilosellam maiorem. Nõnulli Auriculam muris nominant; differens tamen est à vera muris Auricula: Germanis Nagelkraut: Italis verò, Gallis, & Hispanis *Piloselle*: Belgis etiam Nagelcruijt & Muysoor.

Facultate autem hæc aliquantulum calida, & resiccans, abstergens quoque, & vnà simul adstringens. Alui fluores reprimit, dysentericis, & cœliacis ea propter vtilis. ad vulnerũ curationem eadem plurimùm potest, cùm foris admota, tum & potionibus admixta, ad horum curationem institutis. Laudatur & decoctum eius ad enterocelas, quas recenter natas curare posse, aliquot diebus epotum, speratur. Succus dolentibus auribus immissus, dolores lenit.

Baptista Sardus hepaticis admodum vtilem scribit, omnes siquidem Iocinoris obstructiones aquam ab hac destillatam aperire; eandem quoque ad vlcera tibiarum commendat, præsertim Rhodomelitis, Lithargyri & Myrrhæ singulorum vnc. ij. ad libram vnam aquæ additis, cùm quibus vbi triduo insolata fuerit, colanda, & ad vsum reseruanda est.

De Pilosella minore. CAP. XVI.

Pilosella minor.

Pilosella minor altera.

1. MINOR hæc, quàm superior, mollior, & candidior: foliola eius tenui lanugine incandicant, inter quæ cauliculus exit, cuius fastigio flosculi insident paruuli quatuor, quinque, pluresve simul coniuncti, staminei, non rarò albidi, quandoque è rubro purpurei, subinde è purpura nigricantes, aliâs variè colorati. radix tenuis adnatis fibris descendit.

2. Aliam huic similem Lobelius refert, foliis oblongis, angustis, hirsutis, ac incanis, duorum pollicum longitudine, in cuius caulis hispidi, tres quatuórve digitos alti, cacumine capitula emineant lata, vnà cum floribus violę purpureę, colore saturato nigricantes, in quibus quædam foraminula impressa apparent. radix vti alterius.

1. Prior Germaniæ vtrique satis familiaris, aridis locis, in collibus, ac montium iugis.

2. Alteram in Alpibus, ac Baldo Veronensi monte, similibusque locis reperiri contingit.

Floret apud Germanos prior Maio ac Iunio mensibus.

Vtraque ad Leontopodium refertur, quod à Dioscoride his describitur verbis: Λεοντοπόδιον διδακτυλιαῖον ἐστὶ βοτάνιον, ἔχον φυλλάρια στενά· ὡς τεσσάρων δακτύλων ἢ καὶ τριῶν τὸ μῆκος δασέα, ἐριωδέστερα τὰ πρὸς τὴν ῥίζαν καὶ ὑπόλευκα. ἐπ' ἄκρων δὲ τῶν καυλῶν κεφάλια ὥσπερ τετρημένα ἐν οἷς, ἄνθη

ἄνθη μέλανα. ὁ δὲ καρπὸς αὐτοῦ, δυσθεώρητος διὰ τὸν περικείμενον αὐτῷ χνοῦν. ῥίζα δ'ὕπεστι μικρά. Quæ Latinè ſonant: Leontopodion herbula duorum digitorum, folia fert anguſta, longitudine quaternorum triúmve digitorum, hirſuta, circa radicem lanuginoſiora, & ſubcandida: capitula in ſummis cauliculis veluti perforata: flores nigros: ſemen adeò ſpiſſa lanugine inuolutum, vt ſæpè fallat. radix ſubeſt exigua.

Cui deſcriptioni poſterior quàm prior ſimilior. Appellatur autem Leontopodium ſpuriis quidem vocibus ζώονυχον, ἀετώνυχον, κημὸς, δαμναμένη, ἰδιόφυτον, φυτοβασίλα, κερόσιον, κερσόφθοον: Romanis Mineruium, aliis Palladium.

Diuerſum autem iſtud à Leontopodio, quod Plinius lib. 16. cap. 8. deſcribit: Nec conuenit cum eo quod ab Apuleio cap. 7. refertur, quod haud aliud quàm Leontopetalon eſt.

Leontopodij autem Galenus & Paulus Ægineta non meminerunt; Oribaſius Leontopetalon dici Leontopodium refert: Aëtius Leontopodij radicibus omnes eas aſcribit facultates, quas alij Leontopetali; ita oſtendens à ſe appellatum Leontopodium, Dioſcoridis, Galeni, & Pauli Leontopetalon eſſe.

Priorem noſtra ætas dicit Piloſellam minorem: ſunt qui ad Gnaphalij genus referant, & Gnaphalium montanum appellitent, à quo non admodum differens, veluti neque Filago: & à nonnullis appellata Stœchas Citrina, quæ tenui & tomentoſa lanugine tota caneſcunt.

Piloſella autem minor, tametſi vſum in Medicina nullum habeat, eſt tamen natura reſiccans & adſtringens.

De Leontopetalo. CAP. XVII.

Leontopetalon.

LEONTOPETALO folia ſunt lata, veluti braſſicæ, ſed ſectionibus diuiſa: caulis dodrantalis, ſubinde maior, in ramulos, ſiue alas non paucas diſtribuitur; in quarum faſtigiis floſculi rubentes: deinde ſiliquæ, in quibus ſemina, Ciceres referentia. radix magna, ſtrumoſa, inſtar raporum, foris nigra.

Naſcitur in aruis, in campis, inter ſegetes. Reperitur in nonnullis Italię locis, veluti in Hetruria & Apulia: item & in Creta, aliiſque prouinciis ac inſulis, Meridiem ac Orientem verſus.

Flores hyeme, teſte Petro Bellonio, profert.

Λεοντοπέταλον Græci nominant, id eſt, Leonis folium, Plinio Leontopetalon quoque: Apuleio Leontopodion, vt ſuperiore capite oſtendimus: Italis *Leontopetalo*; Patam Leonis Officinis & Herbariis dici auctor eſt Ruellius; vulgò tamen alia pro Pata leonis oſtenditur, Alchymilla videlicet dicta.

Sunt verò & huius complurima ſpuria nomina: vt, λευκόθεον, λεόντιον, δωρὶς, δωρικτερὶς, λυχνὺς ἄγρια, παρδάλη, θορίβηθρον, ὀρύβηθρον, μήκων κερατῖτις, ἀνεμώνη, Rapeium, Papauerculum, Semen leoninum, Pes leoninus, Brumaria.

Cæterùm Leontopetalon, auctore Galeno, digerendi, exſiccandi, & excalfaciendi facultatem in tertio ordine poſſidet. Radix, inquit Dioſcorides, in vino ſumpta, à ſerpentibus demorſis auxiliatur, citiſſimè dolorem ſopiens: Miſcetur enematis iſchiadicorum.

De Heliotropio Maiore. CAP. XVIII.

HELIOTROPIA duo ſunt: Maius vnum; alterum minus.

Heliotropium maius, ſiue magnum dictum, cauliculo aſſurgit rotundo, ramoſo, nonnihil hirſuto, & ſubalbido: folia latiuſcula ſunt, rotundis tamen longiora, veluti Ocymi, ſed albidiora, aſperioraque, vtpote aliquantulum quoque piloſa: floſculi candidi, ordinata ſerie digeſti, ſenſim prodeunt ramulorum, cauliculorumque faſtigiis, Scorpionum caudæ inſtar reflexis. radix tenuis, dura, ac lignoſa.

Heliotropium.

Multis Italiæ & Narbonensis Galliæ locis in aruis, & secus agrorum margines læto solo exit.

Huius generis & alterum est, foliis minoribus, quod non attollitur, sed ramis suis humi sparsis supinum procumbit.

Tale iuxta Monspelium in Narbonensi Gallia reperitur.

Circa ęstiuum solstitium potissimùm floret.

Græci ἡλιοτρόπιον μέγα, καὶ σκορπιοῦρον vocant: Latini voces seruant: ab Herbariis quibusdam, teste Ruellio, herba Cancri. Heliotropium autem ex eo nomen habet, nō quòd ad Solis diurnum motum conuertatur, sed quòd æstiuo Solstitio floreat, quo tempore Sol longissimè ab ęquinoctiali circulo digressus, ad ipsum rursus τροπὴν (vnde & circulo nomen) siue conuersionem facit. Scorpiuron verò, à ramulorum fastigiis instar Scorpionis caudæ recuruatis dicitur.

Heliotropium autem calidam, siccam, & abstergentem vim præ se fert, vt Paulus Ægineta tradit. Huius, quantum manu comprehēdi potest, decoctum, potu bilem, pituitamque per aluum extrahit. Contra verò Scorpionum ictus, ex vino Heliotropium epotum, & impositum prodest. Seminis grana quatuor ante accessionē vnà cum vino sumpta, quartanas finire; tria verò tertianas aiunt. Pensiles verrucas, thymos, epinyctidasque applicatum resiccat: auctor Dioscorides.

Heliotropium supinum.

De Heliotropio minore. CAP. XIX.

MINVS Heliotropium foliis maiori apparet proximum, sed tamen iisdem è virore nigrioribus: flosculi lutei sunt; quibus succedunt è tenuibus pediculis dependentes tricocci fructus, instar Tithymallorum. radix aliquot fibras habet.

In vinetis plerisque Italiæ locis, alibi in oliuetis quoque reperitur: Dioscorides in palustribus, & iuxta lacus nasci refert. Germaniæ peregrinum est.

Æstiuis quoque mensibus floriferum. semen Septembri mense perficitur.

Ἡλιο-

Heliotropium minus.

Ἡλιοτρόπιον μικρὸν Græci appellant, id est, Heliotropium paruum. Aëtius Tetrab.4.lib. 3.cap.14. Heliotropium tricoccum nominat: Plinius similiter lib.22. cap.21. à se Tricoccum appellatum refert, & alio nomine Scorpiuron quoque vocari. Hac ætate à nonnullis Verrucaria dicitur: Gallis est Tornesol, apud quos huius succo lineæ telę imbuuntur, quæ purpurei coloris sunt resiccatæ, quibus deinde sapores, intinctus, & secundæ mensæ bellaria, non modò apud Gallos, sed apud Belgas inferiores Germanos, rubente purpureo inficiuntur colore. Quod tametsi ab aliis veteribus non fuerit obseruatum, Plinio tamen haudquaquam fuit incognitum, qui lib. XXI.cap.VIII.vnum ex purpureis coloribus in Heliotropio intelligi scribit.

Cæterùm Heliotropium minus cum semine suo ex aqua potum, adiecto nitro, hyssopo, & nasturtio, vermes, tam latos, quàm rotundos pellit. acrochordones cum sale appositum tollit, vt auctor Dioscorides.

De Scorpioide. CAP. XX.

TAMETSI vnius Scorpioidis Diosc. tantummodo meminerit; nostra tamen ætate plures ostenduntur. 1.

Prius parua ac humilis herba est, aliquot teneros ramulos proferens, semipedem aut

Scorpioides prior.

Scorpioides Matthioli.

dodran-

Scorpioides tertia.

dodrantem longos, qui ſubinde vel in latus declinant, vel humi procumbunt, rarò aſſurgunt, circa quos folia oblonga, latiuſcula, haud multa: floſculi tenuibus pediculis inſident lutei, ochri, Lathyri, viciæ, aliorumque leguminum ſimiles, ſed minores: ſuccedunt hirſuta, articulatim cohærentia, & inſtar ſcorpionum caudæ incuruata ſemina. radix tenuis eſt.

Pleriſque locis aridis & montoſis, in oliuetis quoque in Narbonenſi Gallia ſponte naſcitur: alibi hortenſis eſt. Vnà cum Heliotropiis ſub æſtiuum Solſtitium, aut paulò pòſt floret: ſemen interea perficit.

Et hæc quidem ad Scorpioides proximè accedit, ac legitimum apparet, quod Dioſ. Βοτάνιον eſſe ait, φύλλα ἔχον ὀλίγα, καὶ σπέρματα οὐρᾶς σκορπίου ἐμφερῆ, id eſt, herbulam paucis foliis, ſemine ſcorpionis caudæ effigie. Dicitur σκορπιοειδὲς Plinio, Latinè Scorpius herba. lib. XXII. cap. XV. Ex argumento nomen accepit, ait, Scorpius herba: Semen enim habet ad ſimilitudinem caudæ ſcorpionis, folia pauca. Valet & aduerſus animal ſui nominis. Eſt tamen & Scorpius herba alia, quæ à Theophraſto Nepa, de qua ſuo loco.

2. Alterum Scorpioides Matthiolus exhibet, quod coliculos edit ſatis numeroſos, & foliis abundè multis conueſtitur, quorum quæ circa ramulos terna ſimul cohærent, quorum tamen medium, reliqua duo magnitudine ſuperat, & rotundo longius eſt, ad Portulacæ accedens: lutei floſculi in ſummis virgulis eminent: ſubnaſcuntur articulatæ ac tenues ſiliquæ faſtigio acuminatæ, ac inſtar ſcorpionis caudæ recuruatæ; in quibus ſemen Galegæ ſimile. tenuis & paruula radix.

Galliæ nonnullis locis in vinetis comparet.

Floret eodem, quo ſuperior, anni tempore.

Minus hoc Dioſ. deſcriptioni, quàm ſuperius reſpondet, vtpotè non pauca habens folia. Exiſtimatur à nonnullis Telephium, quod nec nobis nec aliis doctis probatur.

3. Tertium Scorpioidis noſtræ ætatis genus, cauliculos promit anguloſos: hinc inde foliis, ſed raris, conueſtitos, quæ virentia ſunt, oblonga, & ſemidigitum ferè lata, ac veluti ipſi coliculi exiguis pilis hirſuta apparent: ramulorum ac cauliculorum faſtigia vnà cum florum rudimentis inſtar ſcorpionis caudæ recuruantur, ſenſim autem his ſeſe explicantibus particulatim floſculi panduntur, qui cærulei ſunt ex quinque foliolis, medio luteo, Chamædryos ſylueſtris ferè ſimiles, minores tamen ac dilutiores. radix exiguis fibris conſtat.

In vineis, in aruis, inter ſegetes, in locis herboſis, in pratis, iuxta profluentes aquas exit, & quò humidiore loco, eò amplior ac maior gignitur; quò verò aridiore, hoc minor, tenerior, ac quoque hirſutior reperitur.

Ab Aprili in multam æſtatem floret.

Scorpioidem nominari contingit, à recuruatis & reflexis ramulorum cacuminibus, quæ veluti Heliotropij maioris contracta apparent.

Non eſſe Auriculam muris (quod pleriſque videtur) oſtendunt, non modò folia, haudquaquam geminata, ſed & radix nequaquam digitalis craſſitudinis.

Cæterùm Scorpioides, vt Dioſcorides refert, appoſitum ſcorpionum ictibus præſentaneo eſt auxilio.

De Hippuri ſiue Equiſeto. CAP. XXI.

HIPPVRIS ad paluſtres quidem pertinet, ſed tamen extra earum ordinem deſcribenda fuit, propter alias, quas ſimilitudine ſua ſecum trahit.

Duo autem eius paſſim cognita ſunt genera: vna maior Hippuris, altera minor.

Maior caule tereti, ac culmi modo inani aſſurgit, cubito altiore, ſubinde ſubrubente, aſpero, & geniculis pyxidatim cohærentibus articulato, iunceis ac tenuibus ad genicula foliolis,

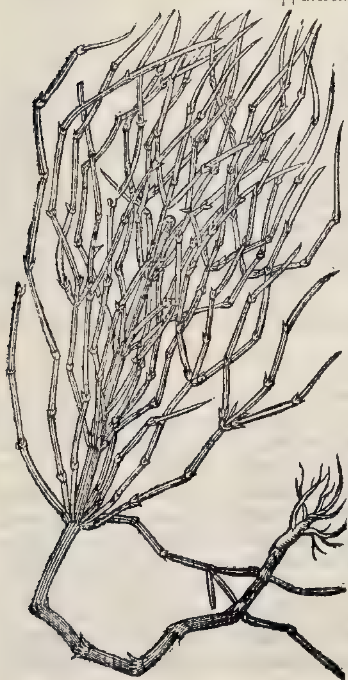
Hippuris maior, siue Equisetum maius.

Hippuris minor cum flore.

Hippuris minor absque flore.

aut potius geniculatis cirris,sed tamen scabris: reperitur verò & absque his,culmis tantummodò geniculatis,striatis,& asperis: pro floribus veluti Iuli aut Asparagi eius,qui myacantha dicitur,cacumina,in similibus eminent cauliculis. radix subest geniculata & serpens.

Minor & cauliculis in se farctis,cirrisque iunceis,ac tenuibus priorem satis refert, sed humilior,ac non rarò comosior, minusque scabra: Iuli minus compacti flosculos promunt candidos. radix nigricans latè serpit,geniculis quoque articulata.

In scrobibus ac locis aquas habentibus maior reperitur, subinde in pratis humentibus ac riguis.

Minor in sabulosis ac arenosis exit, sed tamen haud irriguis; in vliginosis non rarò.

Aprili & Maio prodeunt.

Græcis ἵππουρις; Latinis Equisetum,Equinalis: à Plinio lib. XVIII. cap. XXVIII. Equisetis, à similitudine equinæ setæ: à nonnullis quoque Salix equina: In Officinis Cauda equina: Germanis Schaffthew/Roßschwantz/Pfertzschwantz: Gallis *Queue de cheual*: Hispanis *Coda de mula*, & *Rabo de mula*: Italis *Coda di cauallo*: Belgis Peertsteert: Anglis Horse taile: Bohemis Preslicka. Quæ maior est, Asprella non temerè nominatur à scabritie ac asperitate sua, quæ tanta,vt materiarij fabri multorum minutorum ligneorum operum,veluti pectinum, & manubriorum,scabritiem huius caulibus in nitorem expoliant: Nota est & mulierculis, quæ stanneam suam supellectilem hac elegantissimè extergunt; vnde & Germanis Kannenkraut. Dicitur verò ἔφυδρον,quòd videlicet in aquosis proueniat. Differt tamen ab ea,quæ Ephedra & Anabasis etiam Hippuris dicta; vt cap. de Ephedra subsequente ostendetur.

Minus Equisetum ἐχύνιον, veluti Equition, à nonnullis nominatur. Describitur istud à Diosc. ac Plinio breuioribus ac mollioribus comis: Et quidem breuius ac mollius est, quàm non Ephedra modò, verùm etiam quàm Equisetum, à nobis Maius appellatum.

Possidet autem Equisetum, Galeno auctore, facultatem adstringentem cum amaritudine, ac proinde valenter, simulque citra mordacitatem exiccantem.

Cruenta,inquit Dioscorides,vulnera tritis ac impositis glutinari; etiam si neruos præcisos esse contigerit,addit Galenus. Tanta autem in his solidandis generosa facultas, vt & vesicæ ac intestinorum vulnera & ramices hac coalescere posse credantur ac ferantur.

Ad sanguinem è naribus erumpentem,ac alias eius profusiones: ad muliebria profluuia; & dysenterias, reliquasque ventris fluxiones, strenuum est remedium herba, aut ex aqua, aut ex vino pota. eadem potest, & efficacius, ipsius herbæ succus, eodem modo assumptus.

De Ephedra siue Anabasi. CAP. XXII.

AD Equiseti similitudinem accedit & alia quædam stirps, verùm maior ac altior; caudice subinde assurgit brachij crassitudine, in alas distributo, à quibus tenues, deinde oblongæ, plurimis geniculis articulatæ virgulę proueniunt, Equiseti cirris similes. Flosculi circa genicula muscosi, minuti, pallentes, veluti Corni; quos fructus excipiunt rubentes, acidi succi pleni, exiguis moris haud absimiles, in quibus semen. radix dura est & lignosa. Assurgit hæc in magnam subinde altitudinem, quandoque breuior ac humilior consistit: rarissimè solitaria, pone arborē vel fruticem ferè semper nascitur, quarum etiam altitudinē assequitur.

Visam hanc Bellonius in singularibus suis refert Platani altitudinem attigisse. Humilius iuxta breuiores ac minores arbores aut frutices adolescit. Nullis autem clauiculis sese arboribus, aut eorum ramis innectit, multò minus se iis circumuoluit: iuxtà ac ponè consistere gaudet.

In conuallibus nonnullis Olympi montis, & haud procul Rhagusio in Illyrico repertum sibi, scribit Bellonius.

Maio mense floret, Augusto fructus maturi apparent.

A Plinio ἐφέδρα siue ἔφεδρον & Caucon appellatur: ab aliis ἀνάβασις, quòd scilicet in altum conscendat. Describitur à Plinio lib. XXVI. cap. VII. his verbis: Caucon, quæ & Ephedra, ab aliis Anabasis vocata, nascitur ventoso ferè tractu, scandens arbores, & ex ramis eius propendens: folio nullo, cirris numerosis, qui sunt iunci geniculati: radice pallida.

Meminit huius & eiusdem lib. cap. XIII. vbi de Hippuri, circa quam varias ait Græcorum esse opiniones. Alij Hippurin (inquit) alij Ephedron, alij Anabasin vocant, traduntque iuxta arbores nasci, & scandentem eas dependere comis iunceis multis, nigris, vt est equorum cauda, geniculatis ramulis: folia habere pauca, tenuia, exigua: semen rotundum, simile Coriandro: radice lignosa. Nasci in arbustis maximè.

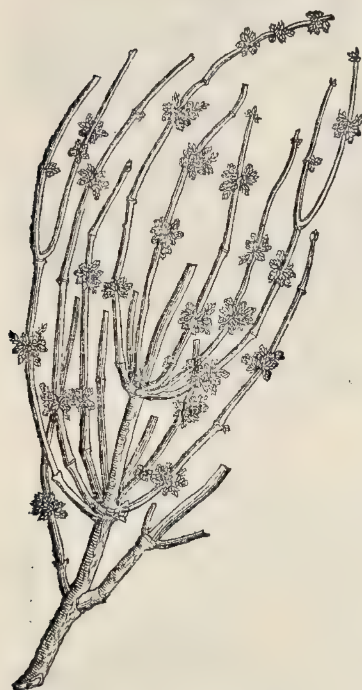
Dioscorides notatur Duas autem has stirpes, Equisetum maius videlicet & Ephedram, quarum vtraque Hippuris vna descriptione Diosc. complexus, Hippurim ait in riguis ac scrobibus nasci; quæ proprium primo Equiseto: deinde addit, in sublime attolli, & vicinos arborum ramos conscendere,

dere, quod Ephedræ conuenit, quæ non in riguis, sed in arbustiuis, Plinio teste, nascitur.

Cæterùm quòd ad Ephedræ temperiem attinet, & hanc frigidam quoque & amplius siccam, facultates eius ostendunt omninò similes Equiseti viribus, cui ipsa tota planta, vt non admodum dissimilis, ita quoque facultate proxima.

De Marina Vua. CAP. XXIII.

Vua Marina.

HAVD absimilis Ephedræ Vua appellatur Marina, verùm minor ac humilior; multos, graciles, tenues ac teretes, iuncorum ferè instar, cauliculos promit, geniculis compluribus discretos, veluti Equiseti, ac in multas alas, ramosque diuisos, quorum omnium apices acuminati, duriusculi, ac spinosi: foliis caret: flores è geniculis in tenuibus pediculis racemosi, exigui, ex herbaceo colore inalbicant: fructus è pluribus minutis acinis congestus, Idæi rubi paruulum, nondumq; completum morum refert, per maturitatem cocci colore rubet, sapore dulcis, ori gratus: semé siue vinaceum, durum, triangulare, vtrinq; acuminatum, sapore adstringens. radix geniculata, oblonga, per obliquum proserpit. Ipsa quoque stirps magis humi accumbit, quàm assurgat, cauliculis ac ramulis ampliter latè luxuriat.

Amat aggeres, locaque arenosa in maritimis oris. Reperitur in Narbonensi Gallia haud procul Mõspelio, & alibi iuxta mare: In hortis Germaniæ ac Belgij sata subinde prouenit, duratq;, sed sterilis, quæ alioqui natura fœcunda admodum est, fructuque turgens.

Autumno, vbi suæ spontis est, fructus maturatur, herba ipsa hyemis patiens diutinè viret.

Vuam marinam Recentiores appellant: Galli *Raisin de mer*; à fructu acinaceo, ac ipsius mori in Rubo nati æmulo, qui veluti vua aliqua ex pluribus acinis constat. Græcis est Τράγος, aut Τράγανον, siue Τράγανος: à nonnullis, inquit Dioscorides, σκορπίον. Tragus autem & Traganos, non ab hirco, aut ab eius viroso odore, dicitur, sed quia fructum ferat esui aptum, & cibo idoneum, à verbo τρώγω, id est, comedo, vnde & τραγήματα secundæ mensæ bellaria nomen accepêre. Τραγήματα.
Scorpion ex eo dici potest, quòd eius virgulæ in acutum ac pungens fastigium desinant, veluti scorpionum cauda.

Facultate autem acini, & præsertim, quæ eis insunt semina, adstringendi vim, vt diximus, possident: resiccant verò ordine secundo satis intenso. Dios. Tragi acinos cœliacis, & mulieribus fluxu nimio obnoxiis auxiliari refert.

De Hyperico. CAP. XXIIII.

HYPERICON pedalis vel amplioris altitudinis surculosa & ramosa stirps est: foliis la- 1.
tiusculis, quàm rotunda longioribus, quæ soli aut lumini opposita foraminosa apparet, multisque minimis veluti poris pertusa: lutei ex quinque foliolis in fastigiis cauliculorum flosculi apparent; staminibus in medio concoloribus: siliquæ sequuntur oblongæ, magnitudine & forma grani hordeacij; in quibus semen minutissimum, quod odore resinam confricatum redolet. radix dura, lignosa, hinc inde fibrosis ac tenuibus veluti ramulis spargitur. Huius coma, flores, ac folia attrita, atro sanguini haud absimilem succum fundunt.

Nascitur passim iuxta sepimenta hortorum, & margines agrorum; ac non rarò in locis herbosis, subinde etiam humentioribus, in quibus, quod alibi rotundis, hic quadrangularibus cauliculis assurgit.

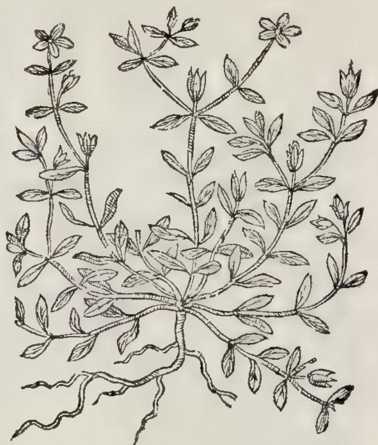
Iunio ac Iulio, Augustoque mensibus potissimùm floret.

Similis huic, sed omnino minor quædã ac humilis occurrit herba, quæ ad palmi altitudi- 2.
nem,

Hypericon.

Hypericon minus.

nem, vel amplius paulò attollitur, cauliculis prætenuibus, foliis minutis: flores & siliquæ quales Hyperici.

In agris frumentariis nonnullis, præsertim quo tempore à ferendis frugibus conquiescunt, vel sponte nascitur.

Viget æstate sub Autumnum, subinde subrubentem colorem folia contrahunt.

Hypericon Græci ὑπέρικον nominant: Officinæ Perforatam: nonnulli Fugam dęmonum: Germani Sant Johans kraut: Itali *Hyperico*: Hispani *Caraconzillo*, aut *Caraioncillo*: Angli S. Johans worte: Bohemi S. Jana zwoncek. Dicitur verò idem & Androsæmum, à succo qui pressis coma, foliis, & floribus, sanguini atro similis profluit. Appellantur ea de caussa & Ascyrum & Ruta syluestris Androsæma. Est verò & Androsæmum sui generis herba. Vocatur verò præterea Hypericon: à nonnullis Corion: item & Chamæpitys, à resinaceo nempe seminis odore.

Coris. Minutula herba Hyperico similis creditur esse à Dios. Coris dicta; quæ & Hypericon à similitudine vocata est: Coris est, inquit Dios., folio Ericæ rubro, pinguiore, ac minore, non altior dodrante. Ericarum autem multæ sunt species, & vna quidem cum hac herba folio non admodum dissidet: Appellatur verò & vulgò Hypericum minus.

At Hypericum, vt Galenus tradit, calfacit ac desiccat essentia tenui, adeò vt & menses & vrinas prouocet: Ad hæc verò totus sumendus est fructus, non tantùm semen. Cum foliis verò virens appositum ad cicatricem cùm alia, tum etiam ambusta. Siccum verò contusum, ac inspersum, mollia nimis, humidaque, & putredinosa vlcera sanat. Dios. à tertianis ac quartanis cum vino potum liberare ait, & semen quadraginta diebus haustum Ischiadicis mederi.

De Ruta syluestri Hypericoïde. CAP. XXV.

1. SYLVESTRIS hæc Ruta cauliculis & foliis Hyperico similis, sed virore saturato nigricans, mollior, ac tenui lanugine pubescens: flores lutei; nec differunt siliquæ; in quibus minutum est semen, nisi quòd minutissimis nigris punctulis notatæ appareát. respódet & radix.

Non vsque adeò frequens hæc est: reperitur quandoque locis aliquantulum opacis, aut vliginosis. vnà cum Hyperico floris huius exitus apparet.

2. Huc verò & referendum illud Hyperici genus, quod à doctissimo Carolo Clusio supinum

Ruta ſylueſtris Hypericoides.

num cognominatur; rami eius hirſuti humi ſternuntur: folia qualia Hyperici, ſed lanugine quadam molli incaneſcentia. Floſculi ſecundum ramulos lutei: ſiliquæ tenues, vtraque Hyperici ſimilia: radix dura.

In nonnullis Hiſpaniæ cõuallibus, veluti haud procul Salmantica reperitur: tum & in maritimis Regni Valentiæ.

Prius ac citius quàm præcedens floret: ſubinde Martio.

Ruta ſylueſtris & πήγανον ἄγριον à Dioſcoride appellatur: differt tamen & à Graueolente Ruta; tum etiam ab Harmala.

Hyperici ſpecies potius haberi debet, & eam ob cauſſam Hypericoides cognominari non abs re poteſt. Extat verò huius Rutæ deſcriptio, in prius editis Dioſ. exemplaribus poſt cap. de Ruta lib. tertio: In poſterioribus verò inter ſpuria ac notha relata eſt; his verbis. φύλλα ἔχει πηγάνῳ (aliâs ὑπερικῷ) παραπλήσια. θαμνίον φρυγανοειδὲς ὑπέρυθρον. ἄνθος ἔχον μήλινον. ὃ διατριβὲν ἐν τοῖς δακτύλοις, αἱματώδη τὸν χυλὸν ἐκκρίνει. ὅθεν καὶ ἀνδρόσαιμον ἐκλήθη. κλωνάρια δὲ ὑποδάσεα. περιμήκη ἐν τῷ περιφερεῖ ὅμοιον κριθῇ· ἐν ᾧ σπέρμα μέλαν. ῥητίνης ὄζον. φύεται ἐν ἐργασίμοις καὶ τραχέσι χωρίοις. id eſt, folia habet Rutæ (aliàs Hyperico) ſimilia, fruticulus ſurculoſus, rubeſcens: florem habet melinum, qui digitis tritus ſanguineum ſuccum reddit; vnde & Androſæmon vocatur: ramuli ſubhirſuti: ſiliquæ teretes hordeo ſimiles; in qui-

Hypericum ſupinum.

bus ſemen nigrum, reſinam redolens. naſcitur in cultis & aſperis.

Non videtur autem de hac Ruta caput, veluti ſpurium, reiiciendum. cùm etenim herbarum quarundam folia ad huius à Dioſ. comparentur, omnino retinendum venit; præſertim cùm & ipſa ſtirps deſcriptioni reſpondens oſtendi queat.

Deſcribuntur autem huius Rutæ foliis Hypericum, Anonis, Polemonium; Androſæmum eiuſdem triplo aut quadruplo maioribus; longioribus verò, Centaurium minus.

Appellatur verò non modò ſylueſtris Ruta, ſed & à ſimilitudine, etiam Hyperici appellationes admiſit. Nam, vt in cap. de hac ſylueſtri Ruta, etiam Hypericon, Androſæmum, Corion, aut Coris, & Chamæpitys dicitur. Vnde factum, vt hanc ab Hyperico haud differentem

plerique exiſtimârunt,atque eò magis,quòd facultates vtrobique ſimiles aſſcribantur. Sed vel vno hoc differunt, quòd huius ramuli ſubhirſuti vnà cum foliis ſint; Hypericũ verò hirſutie careat.

Quòd verò ad facultates attinet, ſatis oſtendit Dioſ. aut quiſquis auctor eſt,idem quod Hypericum hanc poſſe; calidam videlicet ac ſiccam eſſe, & tenuium partium: vrinam ac menſes ciere. Pota cum vino à quartana liberat: folia cum ſemine impoſita ambuſtis medentur: & diebus quadraginta pota Iſchiadicos ſanant.

De *Aſcyro*. CAP. XXVI.

Aſcyron.

ASCYRVM Hyperico altius aſſurgit: folia eius maiora,albidiora; foraminoſa haud apparent: flos ſicut Hyperici; ſiliquæ forma ſimiles, exiguis punctulis reſperguntur. radix durior. Manant & huius folia floreſque ſanguineo ſucco ſi terantur,aut digitis confricentur.

Vmbroſis quibuſdam locis, veluti in ſyluis, quandoque reperitur.

Flores & ſemina huius vnà cum Hyperici ad perfectionem veniunt.

Græcis eſt ἄσκυρον: Latinis non aliud nomen. Androſæmon ex eadem,qua Hypericon, occaſione quoque appellatur: Galenus Androſæmi etiam ac Hyperici ſpeciem eſſe ait, & Aſcyron ac Aſcyroides dici. Germanis Hartshaw/ & Waldthopff: Officinis non notum.

Facultate hæc herba calida quoque ac ſicca; eadem ferè, quæ Hypericon, poteſt. Semen, inquit Dioſc. potum in hydromelitis ſextario,bilioſa recrementa ampliſſimè detrahit. Vſus eius ad Iſchiadicos, ſed aſſiduè dandum, donec ſanitati reſtituantur. Galenus ſemen purgatorium eſſe etiam refert.

De *Androſæmo*. CAP. XXVII.

ANDROSÆMO cauliculi ſunt recti,rotundi,ſtriati, duri, ac lignoſi circa radicem, præſertim cubitales: folia triplo quadruplóve maiora quàm Hyperico, vel etiam Aſcyro, quæ initio virent, poſtea ac ſub finem æſtatis obſcurè rubent; è quibus non atriori ſanguini, ſed rubenti ac vermiculo vino ſimilis ſuccus attritu exprimitur, ac, vt Dioſ. ſcribit, οἰνώδης: flores lutei, maiores quàm ſuperiorum; quibus orbiculatum ac rotundum ſuccedit capitulum, initio virens, inde rubens, poſtremò nigricans, in quo ſemen rufum. dura lignoſa ac reſtibilis eſt radix.

Dioſcoridis locus caſtigatus. Dioſcorides capitulum huius ſimile facit calyci Papaueris nigri, cui haud diſſimile operculo, quo tegitur, ſublato, ſed tamen minus. καρπὸς ἐν κάλυκι, ait, ὁμόιῳ τῷ τῆς μελαίνης μήκωνος. Exemplaria pleraque perperam ὅμοιος habent, & fruſtrà hæc vox ad fructum applicatur, cùm ſit ad calycem referenda.

Quod ſequitur, οἱονεὶ καταγεγραφος, non pertinet ad Androſæmi, ſed ad Rutæ huius ſylueſtris, & Aſcyri deſcriptiones, quorum ſiliquæ exiguis nigris punctulis notantur.

Apud Italos, Siculos, ac etiam Britannos in ſyluis, aut locis nemoroſis naſcitur.

Iulio ac Auguſto menſibus floret; ſemen interea in capitulis matureſcit: Autumno folia ruborem contrahunt, atque tunc quidem οἰνώδης ſuccus dilutè rubens ex ipſis facilè nulloque negotio exprimitur: Quam ob cauſſam non parum falluntur, qui huiuſcemodi ſuccum ex foliis exprimi temerè pernegant.

Androsæmum.

Græcis est Ἀνδρόσαιμον: Latinis eadem vox manet. Dicitur & Dionysias, vt Galenus testatur, & inter nothas appellationes extat: Officinis incognita stirps. A verò tam apertè recedunt, qui Clymenum esse existimant, vt reprehensione horum error opus non habeat.

Calidam quoque ac siccam hanc esse facultates satis, quales Ascyri, ostendunt. Semen huius tritum, & denariorum duorum pondo potum biliosa pellere, Dios. scribit, & Ischiadicis maximè mederi, sed à purgatione aquam exsorberi oportere: herbam ambustis mederi, & vulneribus impositam sanguinem cohibere.

De Isatide. CAP. XXVIII.

ISATIDI folia oblonga lataque sunt, colore saturato virentia, plantaginis angustifolię foliis maiora: caulis bicubitalis, aut altior, qui in latam effusus vmbellam, flosculos exiguos promit luteos, ac deinde dependentes veluti folliculos, per maturitatem nigricantes. Radix candida, oblonga sensim attenuatur, & in altum descendit.

Seritur Isatis compluribus Narbonēsis Galliæ, ac nonnullis Belgij locis; subinde & in Germania, Italia, ac Hispania: Quandoque &

Isatis satiua.

Isatis syluestris.

citra culturam spontè nata reperitur, quam syluestrem appellant, ac veluti differentem Dios. seorsim describit, folliculorum, & florum formam, & colorem addens, de quibus in Satiuæ descriptione nihil, cùm tamen vtrique non modò hęc, sed reliqua omnia sint similia: proinde nec vllum inter hæc discrimen aliud, quàm quòd vna seratur, altera sua sponte gignatur.

Pingue ac lætum desiderat aruum.

Maio ac Iunio floret: semen serius perficitur. Ante florem herba tusa tritaque succo expresso in magnas pilas siue globos ad tincturæ vsum digeritur: Imbuuntur verò his lanei panni, ipsæque lanæ, telæque lineæ, aliaque cæruleo colore.

Ἰσάτις Græcis; Isatis Latinis, ac etiam Glastum. Cæsar lib. v. de bello Gallico, Omnes se Britanni, ait, Glasto inficiunt, quod cæruleum efficit colorem. Quod & Plinius lib. XXII. cap. I. testatur: Simile, ait, Plantagini Glastum in Gallia vocant, quo Britannorum coniuges, nurusque toto corpore oblitæ quibusdam in sacris & nudæ incedunt.

Sunt tamen qui in vtroque auctore non Glastum, sed Vitrum (quod Germanicè Glaß dicitur) legendum existiment: Nec desunt qui Vitrum in Nitrum commutent; Nitro autem Britannia destituitur: In Gallia verò non modò nostra, verùm & antiquissima Plinij ætate omninò rarissimum: Nihil deinde ad corporum infectionem Nitrum facit, multò minus cæruleo inficit. Qui Vitrum legunt, nituntur ferè fide exemplaris Oribasij, ex vetere versione corrupti videlicet ac multis modis deprauati. Rasarij siquidem conuersio ad Eunapium lib. 2. nihil tale habet. Habet verò & Marcellus vetus Empiricus cap. XIX. Isatidem Vitrum aut Vtrum (vt in exemplari legitur) dici. Sed cur Marcello plus deferendum, quàm Cæsari aut Plinio?

Verisimilius est Marcellum pro Glasto voce Gallica vitrum perperam scripsisse, quàm Cęsarem aut Plinium pro vitro Germanorũ Glaß, aut ab hoc formatũ Glastum supposuisse.

Dicitur verò & Isatis à nonnullis Guadum: Ab Italis *Guado*, voce, vt videtur, à Glasto detorta: Hispanis ac Gallis *Pastel*.

Extat Pastelli siue Pistelli nomen & qualiscunque descriptio apud Plinium Valerianum lib. 2. cap. 3. Potest autem Isatis Pastillus dici, quòd in pastillos, siue, vt diximus, magnas pilas digeratur. Nostra ætate Germani & Bohemi Isatidem Weyt appellant: Belgæ Weet: Angli Wode & wade. Ab Auicenna cap. 512. Nil: Est tamen & aliud Arabibus Nil, quod Granum Nil, & Hab alnil, de quo Auicenna cap. 306. & Serapio cap. 283. quod Conuoluuli, vt alibi diximus, species est.

Indicum. Supernatantem autem spumam, quam Isatidis dilutum cum panni lanæúe tinguntur eructat, sunt qui Indicum, & quidem alterum Dios. esse existiment, quod tamen non omnino manifestum: Nam ex Isatide efferuescente Indicum efferri Dioscorides non asserit, sed ex æreis vasis attolli tantummodo habet.

De vtroque autem Indico ita Dios. lib. v. Vnum sua sponte gignitur, & veluti ἐκβρασμα, siue reiectaneum est arundinum Indicarum: alterum Tinctorium. flosculus est purpureus, qui de æreis attollitur vasis; quem detractum artifices siccant.

Cæterùm Isatis, Galeno auctore, valenter exiccantis est facultatis; amara simul & adstringens. Proinde & magna vulnera durorum corporum glutinat: sanguinis profluuio laborantibus partibus vtiliter imponitur: tumores œdematosos mirificè digerit simul ac reprimit: omnibus vlceribus malignis, & cacoëthis mirabiliter resistit, etiamsi putrescant aut exedantur, erodantúrve. Eadem verò & Dioscorides. Quòd si quando (addit Galenus) valentior quàm pro laborantis natura appareat, foliis eius tritis miscere oportebit, aut panem, aut hordeaceam farinam, triticiámve, aut polentam, pro vincente nimirum in vnoquoque affectu.

De Luto herba. CAP. XXIX.

FOLIA Lutum herba similiter profert oblonga, angusta, læuiaque; inter quæ caulis assurgit solidus, nullis geniculis interseptus, duos cubitos altus, aut procerior, minoribus foliis conuestitus; superius flosculos proferens paruulos, dilutè luteos, quos sequuntur capitula exigua, tribus exiguis foraminibus patentia; in quibus semen minutum, nigricans. radix longa, candidaque. Tota herba vbi inaruit flauo siue luteo pallescit colore.

Seritur pingui ac restibili gleba, pluribus in Belgio locis nascitur, & spontè non modò in Belgio, verùm & in Pannonia, Bohemia, tum & alibi.

Maio mense floret: semẽ deinde adfert: postea collecta herba siccatur in vsum tinctorium.

Plinius lib. XXXIII. cap. v. huius obiter meminit, & Luteam appellat: Vitruuius lib. VII. Luteum: Sed Vergilius in Bucolicis Æcloga IIII. Lutum nominat;

Ipse sed in pratis aries iam suaue rubenti
Murice, iam croceo mutabit vellera luto.

A Luto

Lutum herba.

A Luto autem luteus color & lutea dicuntur, veluti à croco crocea, & à purpura purpurea. Belgæ hanc vulgò Woude nuncupāt: Non esse Struthiō, multò minus Ptarmicen, manifestius quàm vt refelli debeat: Folia siquidem huius magnitudine Oleæ folia superant: At Ptarmice à Dioscoride, & Struthion à Theophrasto Oleæ similia habere folia traduntur.

Vsus huius in Medicina quidem nullus est, sed in tinctoria frequentissimus. Inficiuntur hac herba panni lanei, aliaque ex lana opera, & lineæ telæ colore luteo & virenti: Luteo quidem candida, & nullo alio prius imbuta: virenti verò cæruleo antè tincta: Nam Luti herbæ color cęruleo superinductus viridem efficit: Id quod & Vitruuius cognitum habuit lib. 7. de Architectura. cap. 14. Qui non possunt, ait, Chrysocolla propter caritatem vti, herba quæ Luteum (aut potius Lutum) appellatur, cæruleum inficiunt, & vtuntur viridissimo colore.

Marcellus Vergilius Dioscoridis interpres in Commentariis suis hunc locum omnino mutilum adducit, existimans eandem cum Isatide Lutum siue Luteum herbam esse, atque ea cæruleum tingi; in quo à vero recessit: Differt siquidem Lutum herba ab Isatide, & nequaquam cæruleo, sed luteo, aut viridi colore, vti diximus, inficit. *Marcellus notatur.*

De Kali herbâ. CAP. XXX.

Kali.

Kali album.

KALI herbæ species complures sunt, vt non modò Recentiorum obseruationibus, verùm & Auicennæ, ac Serapionis scriptis euidens.

Prior

Prior ſpecies Kali cubitum plus minus aſſurgit:cauliculos edit numeroſos,mediocris craſſitudinis: folia anguſta, craſſa, acuminata, non rarò acumine pungentia; inter quæ capitula Ochri ferè magnitudine; quibus dehiſcentibus oblongum ac tenue erumpit ſemẽ,exiguum terræ lumbricum aliquatenus referens, ſpiræ aut cochleæ inſtar conuolutum. radix è fibris committitur. Tota herba ſucco turget ſalſo ac mordaci: cauliculi purpureo in natiuo ſolo colore rubent.

Mari vicinis locis gignitur: Maritimis locis Aquitaniæ ac Galliæ Narbonenſis frequens.

Autumno herba collecta,lignisque decuſſatim digeſtis impoſita, vritur: in ſubiectas ſcrobes defluens liquor ac cinis ad vſum ſeruantur.

2. Proxima ſpecies complures quoque cauliculos promit, ſed tenuiores,dilutoque colore virentes:foliis pluribus,ſed tenuioribus,anguſtioribusque,quàm ſuperioris conueſtitos:ſemen exiguum ſplendensque. radix non abſque fibris. Referre videtur hæc Kali ſpecies anguſtioris folij Aeizoon,aut Chamæpityn primam. Tota etiam ſalſo ac mordaci ſucco redundat.

Reperitur & iiſdem,quibus ſuperior, locis,tum & ad Oceani littora Septentrionem verſus,circa Scaldis & Moſæ oſtia in Belgij Zelandia.

Colligitur apud Narbonenſes & Aquitanos eodem quo ſuperior,& tempore,& modo.

3. Salicornia.

Tertia ſpecies cauliculis aſſurgit teretibus, cubito altioribus, ramoſis, crebris geniculis articulatis abſq. foliis: qui &, vti priores Kali, ſuo tempore rubent. radix fibroſa eſt. ſuccus huius, vti ſuperioris,ſalſus quoque ac mordax.

Eſt verò hanc non tantùm in Mediterranei aut Aquitanici Oceani maris littoribus reperire, verùm & in Belgij maritima ora, præſertim in Zelandiæ Inſulis.

Has autem herbas Arabum interpretes vno nomine Kali & Alkali appellant. Ab Auicenna cap.724. deſcribuntur ſub nomine Vſnen, quod ab Vſnee differens: Vſnee ſiquidem Græcorum eſt βρύον, ac Latinorum Muſcus,de quo Auicenna cap. 722. Apud Serapionem etiam cap. 247. Vſnen dicitur.

Cinerem harum herbarum Matthæus Syluaticus Sodam appellat: pleriq. Salem Alkali nuncupant:nonnulli Alumen Catinum:alij inter Salem Kali & Alumen Catinum huiuſcemodi differentiam ſtatuunt, vt Alumen Catinum ſit ipſe cinis; ex ipſo verò cinere confectum ſal, ſit ſal Alkali.

Diſſoluuntur cinere contriti lapides, qui colliquefacti materiam præbent conflandis vitreis vaſis, quæ dum in furno liquida ac tractabilis calet, innatantem veluti pinguedinem præbet, quæ refrigerata lapidis inſtar dureſcit, facilè tamen friabilis: Axungiam vitri hanc vulgò appellant: Galli *Suin de voirre*: Germani ac Belgæ Gelaſen ſmaltz: Itali *Fior de Criſtallo*,id eſt,florem Cryſtalli.

1. Primam huius ſpeciem qui Græcorum Tragum exiſtimant,non parùm falluntur: Tragus ſiquidem alia omninò ſtirps eſt, de qua alibi Baptiſta Montanus Kali Empetron eſſe quodam loco iudicat: ἔμπετρον autem,Dioſcoride auctore, naſcitur in montoſis locis, & maritimis,ſalſo guſtu; Plures autem in maritimis naſcuntur,plures etiam ſalſuginẽ guſtu referunt. *Empetron.*

Aliqui ἔμπετρον,inquit Dioſcorides, φακοειδὲς appellant: Galenus πρασοειδὲς legit; neutra vox Kali conuenit;neque enim Lentem, vel etiam Porrum forma refert. Solent autem huiuſmodi voces non temerè,ſed à ſimilitudine aliqua ſtirpibus indi.

2. Altera ſpecies ad Anthyllidem alterã Dioſ.accedere videretur,ſi quàm Chamæpitys hirſutior ac odoris admodum grauis eſſet: cùm verò his deſtituatur,non aliò,quàm ad Kali ſpecies referendum venit. Appellatur à Gallis *Blanchette*, quaſi Kali album,quòd cauliculi eius minimè,vt diximus,rubeant,& herba ipſa tota dilutius vireat.

3. Tertiam Salicorniam recentior ætas appellat: eſt hæc & inter Kali ſpecies annumeranda, tametſi minus ad vſum expetatur: Kali articulatum à nonnullis nominatur.

Calidum autem & ſiccum ipſum Kali eſt:ſiccior verò etiam ac calidior ipſe cinis, qui ad quartum qualitatis vtriuſque gradum accedit. Vrendi hic & cauſticam vim habet: colliqueſcunt hoc contriti,vt diximus,lapides,& in materiã aptam vitreis vaſis conflãdis diſſoluũtur.

Fit &

Fit & ex hoc cinere lixiuium acerrimum ac mordacissimum, ex quo deinde addito oleo ex oliuis aut alio, sapo decoquitur, cuius, ad abluendas & purgandas telas lineas, & ex his vestes, vsus.

Intra corpus exigua herbæ quantitas assumpta, non modò vrinas, sed & menses potenter euocat: fœtum tam viuum, quàm mortuum eiicit: aquosos per aluum humores ducit, & hydropicos purgat. Maior quantitas perniciosa est & exitialis. Fugantur huius herbæ dum vritur & odore & fumo serpentes.

Miscetur cinis verò & iis, quæ ad scabiem & cutis fœditates faciunt, medicamentis: superfluam ac excrescentem in malignis vlceribus carnem facilè adimit, vt Auicenna & Serapio referunt. Legitur autem in huius exemplaribus Kali arborem esse, adeò magnam, vt sub vmbra eius stari queat: sed hunc magis Interpretis esse, quàm ipsius Serapionis, errorem, fit verisimile.

Flos Crystalli, siue, vt vulgò, Axungia vitri, insigniter resiccat, scabiem cutisque fœditates facilè tollit, si aqua, in qua decoctus est, partes infectæ crebrius foueantur & lauentur.

De Lithospermo. CAP. XXXI.

Lithospermum maius.

Lithospermum minus.

LITHOSPERMI duo sunt genera: vnum rarius, quod Maius; alterum vulgaris vsus, Minus.

Maiori Lithospermo multi à radice exiliunt graciles, tenues, longi, asperi, & hirsuti surculi, humi plurima parte procumbentes: folia oblonga, acuminata, & ipsa asperiuscula ac hispida, è virore nigricant: iuxta quæ in breuibus pediculis flores apparent cærulei: semen deinde duritia lapidea, Erui magnitudine, candidum. radix fibrosa restat hyeme. 1.

Nascitur in Italia, inquit Plinius, sed laudatissimum in Creta: Reperitur verò & spontè natum in Narbonensi Gallia: In Germania vtraque hortense est.

Minus Lithospermon caule in multas alas ac ramulos diuiso rectè assurgit, rotundus hic est ac subdurus: folia latiora sunt, sed breuiora quàm superioris, verùm & aspera ac nigricantia, 2.

tia. Floſculi ſecundum cauliculos è foliorum ſinu albidi; ſuccedente ſemine per maturitatem candido, læui, ſplendente, duro, Milij grano paulò maiore, exiguis vnionibus aſſimili. radix altè deſcendit, craſſiuſcula, adnatis multis fibris, quæ & hyeme permanet, foliis cauliculiſque pereuntibus.

Paſſim pluribus Italiæ, Galliæ, Germaniæ, ac etiam Britanniæ locis incultis exit.

A Solſtitio æſtiuo ad Autumnum vſque floret; interea & ſemen perficit.

A ſeminis duritia vtrumque λιθόσπερμον dicitur: à nonnullis γοργόνιον, Gorgonium: ab aliis Ægonychon, Leontion, aut Dioſporon, aut Dioſpyron, vt Plinius legit, item & Heracleos. Ab Arabibus Milium Soler: In Officinis ac apud Italos Milium Solis: Hiſpanis *Mijo del Sol*: Gallis *Gremil, & herbe aux perles*. Quod maius eſt, Germaniæ ac Belgij Officinis incognitum.

Minus Germanis **Meerhirſen**: Belgis **Steenſaet/** & **Peerlenkruijt**; huius in Officinis vtriuſq. nationis vſus: Hiſpanis *Millbart*: Anglis **Gromell**.

3. Præter iſta duo & tertium quoddam reperitur, quod caule, foliis, & floribus minori reſpondet; verùm ſemen eius minus candidum, aſperius ac rugoſum, haudquaquam læue ac ſplendens.

Ac tale quidem in Germania, Belgio, ac Bohemia in aruis, tum & incultis ac ruderatis pleriſque occurrit locis.

4. Hieronymus Tragus & exigui cuiuſdam Lithoſpermi meminit, cuius coliculi palmum alti: folia anguſta veluti Lini; iuxta quæ ſemina parua, glabra, colore nigricantia, ac dura inſtar alterius Lithoſpermi.

Cæterùm Lithoſpermi vtriuſque; maioris videlicet ac minoris, ſemen calidum ac ſiccum ſecundo ordine, vrinas mouet, calculos expellit: Ipſos verò & frangere Dioſ. refert cum vino albo potum.

De Lyſimachiis, & primùm de legitimo.

CAP. XXXII.

Lyſimachium legitimum.

LYSIMACHIVM Dioſcoridi aliiſque veterum vnum tantùm, quod videlicet lutei floris: poſterior ætas tria adiecit, ſed ſpuria. Duo ex his purpureo ſunt; tertium verò cęruleo flore.

Legitimum Lyſimachium fruticoſum eſt, & multis cauliculis aſſurgit rectis, plurima parte rotundis, nonnihil anguloſis, geniculatis, duos aut tres pedes altis: foliis è ſingulis nodulis ternis quaterniſve, oblongis, anguſtis, ſalicis ſimilibus, ambitu tamē haudquaquam inciſis: floſculi in ſummis alis exeunt lutei; ſuccedunt rotunda, paruula, Coriandri æmula ſemina. radix tenuis per obliquum ſerpit, & pluribus locis progerminat.

Paluſtribus & aquoſis locis iuxta riuulos, ſcrobes, aggeres, ac margines agrorum gignitur.

Iunio Iulioque cum flore reperitur.

λυσιμάχιον, & à nonnullis λυτρὸν Gręcis appellatur: Latinis Lyſimachium: à Plinio Lyſimachia: à quibuſdam recentiorum Salicaria: Italis *Lyſimachia*: Hiſpanis *Liſmacho*: vulgò Germanorum **Wederick**: A Lyſimacho Agathoclis filio inuentore nomen accepit. Inuenit Lyſimachus herbam Lyſimachiam, inquit Plinius, quæ ab eo nomen retinet, celebrata Eraſiſtrato lib. XXV. cap. VII. Ruellius hanc in Galliis vulgò *Cornelle, Corneille*, & *Coroneolam* dici refert; temerè aduerſatur Matthiolus exiſtimans pro Lyſimachio à Ruellio exprimi Cerettam Italis dictam, quæ Geniſtæ eſt ſpecies: Non caret tamen

Ruellius

Ruellius errore, cùm Lysimachium iudicat Luteam aut Lutum herbam esse; nam à Lutea Lysimachia multum differens est. Hallucinatur verò & multò magis, dum appellatam Pelliboßam, quasi Pestifugam, à rusticis apud Cenomanos sibi demonstratam pro Lysimachio etiam recipit. *Ruellij error.*

Pellibossa siquidem non Lysimachium, sed species est Ranunculi Flammulæ nomine, folio oblongo angusto, & Salicis figura, floreque luteo, quæ in pratis frequens reperitur, & vlcerandi vi prędita, vesicas corpori admota breui procurat, virus pestilétium bubonum aliorsum trahens, vt suo diximus loco. Ad Lysimachium conuertimur. Superantem hoc habet qualitatem adstrictoriam, vti & Galenus ait. Succus, auctore Dioscoride, vtilis est ad sanguinis reiectiones, & dysenterias, tum in potu, tum per clysterem infusus. Fluxum muliebrem sistit in pesso appositus. Herba ipsa vulneraria sanguinem cohibet, sanguinisque è naribus eruptiones sistit naribus indita. Suffita fumo serpentes fugat, & muscas occidit. Quod & Plinius lib. XXV. cap. VIII. refert. Angues, inquit, fugiunt odorem Lysimachiæ. Idem Lysimachium flauum facere capillum scribit lib. XXVI. cap. vltimo, quòd verisimile flores luteos præstare posse. *Pellibossa.*

De Pseudolysimachio Purpureo primo.

CAP. XXXIII.

Pseudolysimachium purpureum I.

Pseudolysimachium purpureum minus.

PVRPVREO huic Pseudolysimachio cauliculi bicubitales, sæpenumerò complures, ramosi, ac teretes: folia angusta, per margines crenata, veluti Salicis: flosculi in summis virgulis, siliquis exiguis anteà enatis, insident, rarò albicantes, frequentissimè rubente colore eleganter purpurei, ex quatuor foliolis, quandoque angustioribus, interdum latioribus: in siliquis exigua semina molli, tenui, candidaque lanugine implicantur. pro radicibus tenues fibræ huc illuc repentes. 1.

Huius & alia minor est species, à priore magnitudine sola differens: flosculi verò & minores, & dilutius rubent. 2.

Iuxta scrobium, fossarum, fluuiorum, riuulorumque margines, aliisque locis humidis reperitur:

peritur: quandoque tamen & in ficcioribus exit, præfertim quod latioris folij florem gignit. Tota ferè æftate floret.

Lyfimachij fpecies habetur & à Fuchfio ante nos pro Lyfimachio purpureo defcripta: non eft tamen legitimum Lyfimachium, fed fpurium ac Pfeudolyfimachium. Qua de caufsa & aliis maluit ipfum nominibus Gefnerus compellare, & Epilobion, aut Chamænerion vocitare, ἐπιλοβιὸν quidem, quòd flos fit Leucoio fimilis fuper filiquam natus: χαμαινήριον verò à fimilitudine aliqua cum Nerio fiue Rhododendro; præfertim altius affurgés, cuiufq. flos è latioribus foliis compofitus exiguam rofam æmulatur. Idem verò & Antonianam dici à nonnullis refert; fed tamen & aliam ait Antonianam effe, quæ dentium dolori medeatur. Nominatur verò & paffim Filius ante patrem, propterea quòd filiquæ appareant prius quàm flos. Cenfetur etiam à quibufdam Onagra veterum, quæ & Oenothera fiue Onuris. Diofcorides verò hanc ait effe fruticem prægrandem arboris inftar. Lyfimachium verò iftud purpureum non nifi herba eft, hyeme etiam marcefcens; tantùm abeft, vt frutex fit, aut arborem æmulari queat. *Onagra.*

Cæterùm vfum in Medicina cùm nullum habeat, vires quoque eius ac temperamentum cognofcere non contigit: Gefnerus tamen calidam & ficcam fecundo gradu iudicauit effe, atque ex diuerfis conftare partibus; nonnullis euidenter adftringentibus; aliis verò modicè abftergentibus.

De Pfeudolyfimachio purpureo altero.

CAP. XXXIIII.

Pfeudolyfimachium purpureum alterum.

PSEVDOLYSIMACHIVM purpureum alterum caules promit rectos, ferè bicubitales, quadrangulares, articulatos: folia è fingulis geniculis bina, ex aduerfo locata, oblonga & acuminata, ad veræ Lyfimachiæ fatis accedentia. flofculi fuperius verticillatim ambientes caulé conueftiunt, colore eleganti rubentes. femen haudquaquam in filiquis, fed in loculis, è quibus flores exciderunt, fequitur exiguum. radix craffa, dura, foris nigricans, durabilis naturæ.

Locis iftud exit aquofis, iuxta ripas fluminum, ac aliis perinde humidis.

Æftate cum aliis floret.

Recentiores & huic Lyfimachio purpureo nomen dedêre: pingitur & pro altero Lyfimachio à Matthiolo: Eft verò non minus, quàm prius purpureum, fpurium quoque ac falfum Lyfimachium, fiue Pfeudolyfimachium: Apud Belgas plerique Partijche appellant. Falluntur qui pro Hepatorio colligunt; fed multò magis qui ipfum Centaurij fpeciem effe rentur.

De facultatibus huius nihil adferendum, quando neque exploratas, neque compertas habeat.

De Pfeudolyfimachio cæruleo.

CAP. XXXV.

CÆRVLEI Pfeudolyfimachij rotundi funt caules, fefquicubitales: folia oblonga veluti Lyfimachiæ, fed ambitu ferrata, & profundius quidem quàm primi Pfeudolyfimachij

Pſeudolyſimachium cæruleum.

chij purpurei, ſuperna parte virentia, inferiore verò albidiora, quibus caules ramuliq́ue conueſtiuntur: flores in ſummis virgulis ſpicati, cærulei, Lauandulæ quodammodo æmuli, ſed inodorati, & alterius figuræ: quos exigua ſequuntur capitula, in quibus ſemen minutiſſimum. radix multis fibris capillata propagines emittit, quibus latè ſerpens ſeipſam ſtirps multiplicat.

Naſcitur apud Germanos in foſſis aquam recipientibus, vt Geſnerus ait. In hortis apud Belgas facilè luxuriat Soli expoſitis locis, non omnino aridis: vmbroſis non proficit aut ægrè.

Tota æſtate flores gignit.

Lyſimachium cæruleum appellant, ſed tamen veluti Purpurea & Pſeudolyſimachium quoddam, quod à florum colore cærulei cognomen accepit: Nonnulli Lauandulam ſylueſtrem, ſed parum rectè appellant: Veronicam erectam alij: Geſnerus Anagallidis aquaticæ ſpeciem potius dicendam exiſtimauit, nulla tamen Anagallidi aquaticæ ſimilitudine affinem.

Facultates verò huius explorare, nondum cuiquam curæ fuit.

LIBRI TERTII PEMPTADIS PRIMÆ
FINIS.

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS PRIMÆ

LIBER QVARTVS.

PRÆFATIO.

NVNC ad eas veniendum ſtirpes, quæ M. N. O. P. *aut* Q. *initiales habent: inter quas plurimæ occurrunt in frequenti medicantium vſu receptæ, & vtilitatem haud exiguam ad ſanandos curandosq́; morbos, non modò vulgares, ſed & difficiles, conferentes.*

DE MARRVBIO.

CAPVT PRIMVM.

Marrubium.

Marrubium candidum.

MARRVBII genera Dioſcoridi duo: Vnũ propriè hoc nomine dicitur; quod & candidum: Alterum Ballote & Marrubium nigrum vocatur: Sunt tamen & alia quæ ad Marrubij genus referri poſſunt, vt Alyſſon, & Marrubiũ aquatile, de quo Pemptad.4.lib.5.

Marrubium propriè dictum, complures edit quadrangulares cauliculos, pedem altos, tenuique lanugine albicantes: folia per interualla bina, ſubrotunda, rugoſa, ambitu inciſa, & ipſa candicante lanugine pubeſcentia. Floſculi in nonnihil pungentibus conceptaculis ſubcandidi caulem verticillatim per interualla ambiunt. ſemen ſubrotundum, aſperiuſculum. radix fibroſa nigricat. Tota herba ſuauis & grati eſt odoris, & nonnihil Moſchum redolet, præſertim hybernis menſibus.

Iuxta parietes, vias, ſemitas, agrorum margines, locis neglectis, pingui, ac læto ſolo gignitur: Omnibus regionibus familiare, pro quarum tamen ſitu ac natura mutationem etiam ſubinde accipit: Creticum ſiquidem, ac quod apud Marcomannos, & in Pannonia ſuperiore haud infrequens occurrit, multò eſt eo, quod apud Belgas, & aliis Germaniæ locis prouenit, candidius ac odoratius, foliisq́ue quandoque anguſtioribus ac minoribus.

Iulio

Iulio ac Augusto floret;& quidem altero, à quo enatum,anno;hyeme restat.

Græci πράσιον: Latini Marrubium: Officinæ Prassium,& quandoque Marrubium: Plerique Marrubium candidum ad differentiam Ballotes appellant. Inter nothas voces & apud Apuleium eius & hæc nomina extant, ὑπατώριον, φυλλόφαρες, χαμηλοπόδιον, κυνοπράσιον, Melittena,Labeonia,& Vlceraria:Italis est *Marrobio:* Hispanis *Marruuio,Mairubi*, ac *Marrolho*: Germanis Weiſz andorn,Marobel: Belgis Malroue/Malrueuie/witte andoren: Gallis *Marrubin* & *Marochemin*: Anglis Horehunde: Bohemis Jablecnijk.

Marrubium autem,auctore Galeno,calidum est ordine secundo, tertiò verò siccum ; & sicuti gustu amarum est,ita iecur & lienem obstructione liberans, & thoracem pulmonemque expurgans,ac menses promouens.

Dioscorides viridium foliorum succum,aut aridorum cum semine decoctum dari cum melle,scribit suspiriosis,tussientibus,ac tabescentibus,crassamque è pectore pituitam eiicere. Non modò autem crassam viscidamque pituitam, sed & purulenta efficaciter expurgat. Vtilissimũ idcirco omnibus tabidis, ac purulenta expuentibus, si modò absit,præsertim cum tenui destillatione, febris. Apud Paulum Æginetam ex Marrubio Compositio traditur,tabescentibus,ac purulenta expuentibus vnicè,singulariter, ac mirificè vtilis.

Iam datur & Marrubium mulieribus à partu non purgatis, vt menses & secundas euocet: Vtile & his qui venena hauserunt, aut à serpentibus demorsi sunt. folia cum melle sordidis vlceribus repurgandis admouentur: Pterygia & nomas sistunt.

Succus è foliis expressus,& in sole densatus,ad eadem pollet: cum vino verò & melle illitus oculorum claritatem adiuuat: per nares auriginem purgat, & ad aurium inueteratos dolores instillatur, aut cum rosaceo, Dioscorides.

De Alysso Galeni. CAP. II.

Alysson Galeni.

POSSET istud inter Marrubia numerari, nisi à Galeno non pro Marrubij specie, sed pro Alysso haberetur: Est etenim tota facie Marrubio simile, multicaule quoque, sed folia eius minora,crispiora, amplius incanescũt, & albidiora, odore destituũtur. verticilli cauliculos ambientes pungentibus aculeis horrent;è quibus flosculi quales Marrubij ; at colore ex cæruleo purpurascentes. semen veluti Marrubij. radix dura,lignosa,multifida.

In hortis subinde, apud Belgas præsertim, seritur, semine ex Hispania allato ; vbi nonnusquã spontè gignitur,ac à diligentiss. C. Clusio repertum est,& quidem Maio mense flore ac semine pręgnans.

Græcis est Ἄλυσσος ἢ ἄλυσσον: Latinis Alyssum: Nomen autem ex eo habet,quòd mirificè iuuet demorsos à cane rabido, vt Galenus ait, à quo lib. 2. de Antidotis in Compositione Antonini Coi his describitur verbis: Ἄλυσσός ἐστι βοτάνη τῷ πρασίῳ παρεμφέρουσα, τραχυτέρα δὲ καὶ μᾶλλον ἀκανθώδης περὶ τὰ σφαίρια, ἄνθος δὲ φέρει κυανίζον. id est; Alyssos herba est Marrubio persimilis, sed asperior & magis spinosa circa orbiculos: florem fert ad cæruleum vergentem.

Hæc rabienti,vt idem VI. de simpl. medic. facult. quoque data, sæpè in totum sanauit. Atque hoc ex totius substantiæ similitudine efficit. Dictum enim est talem facultatem ex sola percipi experientia,& planè nulla constare methodo. Quòd si quis ad multa experiatur, cognoscet facultatem habere mediocriter siccificam,& digerentem, cùm hoc vt abstersorium nonnihil etiam obtineat. Hac ratione & vitiliginem & ephelin expurgat: Galenus.

De Alysso Dioscoridis. CAP. III.

ALIVD à superiore Dioscorides Alyssum describit. Fruticosa,inquit,herba est,vnicaulis, subaspera, rotundis foliis, fructu duplicium scutulorum effigie, in quo semen qua-

Alyſſon Dioſcoridis.

dantenus latũ. Atq; cum hac deſcriptione, dudum nobis viſa eſt quædam ſtirps conuenire vnicaulis, pedem (plus minus) alta, cuius folia prima & ante enatum caulem rotunda, circum verò caulem poſterius enata; lata quidem, ſed rotundis longiora, aſpera, & vnà cum caule candicantia: floſculi ſurſum ſecundum cauliculos exeunt è luteo palleſcentes; poſt hos ſiliquæ planæ, latæ, ſubrotundæ, albicantes, & non læues; in quibus ſemen planum ac latum, veluti Leucoij. radix tenuis ac fibroſa.

In mõtibus & aſperis locis emicat, Dioſ. inquit.

Cum flore, & quidem in hortis Belgij, viſum eſt quod deſcripſimus, Iulio ac Auguſto mẽſibus: ſiliquis mox ſuccedentibus.

Dioſcorides ἄλυσσον nominat, non ex eo quòd rabiei à cane medeatur, ſed quòd ſingultus ſedet, ac tollat. λυσσὰ ſiquidem non modò rabies, ſed & ſingultus; à verbo λυσσῶ, id eſt, ſingultio. Appellatur verò idem & ſpuriis nominibus ἀσπίδιον, quaſi breue ac paruum ſcutum, à ſiliquis nempe ſcuti exigui formam referentibus; item & ἀπλόφυλλον, ἀκκύσητον, ἀδέσετον, μονόκαυλον.

Reperiuntur verò præter hæc & alia apud Veteres Alyſſa: Aëtius lib. I. Sideritidem Heracleam Alyſſon eſſe cenſet. Plinius alyſſon Rubiæ congenerem herbam facit. Sed de his ſuis locis; ad Dioſcoridis Alyſſon reuertimur. Huius decoctũ, eodẽ auctore, ſingultus ſine febri potu diſcutit: Idẽ efficit, ſi quis eam aut teneat aut odoretur: cum melle trita vitia cutis in facie, & lentigines emendat: contuſa in edulio, & exhibita rabiei canis mederi putatur: domibus appenſa ſalutaris eſſe creditur, & hominibus atque animalibus faſcini amuletum: purpureo linteo circumligata, pecorum morbos abigit.

Ballote ſiue Marrubium nigrum.

De Ballote ſiue Marrubio nigro.

CAP. IIII.

ALTERVM Marrubij genus Ballote eſt: hęc Marrubio candido ſimilis appareret, niſi nigricans, non albida; & grauis ac ingrati, haudquaquam verò iucundi odoris eſſet. caules illi aſſurgunt complures hirſuti, anguloſi, foliis circundati, latis, rugoſis, ambitu ſerratis, paulò maioribus & longioribus, quàm candidi Marrubij: floſculi in verticillis ſubinde rubent. radix ex fibris conſtat.

Similibus quibus candidum Marrubium locis reperitur, & non rarò aridioribus ac minus læto ſolo.

Viget ac floret eodem quoque, quo prius Marrubium, tempore.

Græcis βαλλωτὴ, & μέλαν πράσιον, vt teſtatur Plinius lib. XXVII. cap. VIII. à nonnullis Marrubiaſtrum, aut Marrubium ſpurium: In Officinis Praſſium fœtidum: Ab Italis *Marrubiaſtro, Marrobio baſtardo*: Ab Hiſpanis *Marrauio negro*: A Germanis Schwartz andorn: Belgis ſwarte malrouie/ſtinckende andoren: Gallis *Marrubin noir, Marrubin puant*: Anglis ſtynkyng horehound.

Calida ac ſicca Ballote: ac, vt Paulus Ægineta tradit, acris & abſterſorię facultatis. Impoſita cum ſale canis morſui medetur, ad quem eius vim efficacem

cacem esse Dioscorides scribit: folia sub cineribus cocta, condylomata reprimunt: purgant & vlcera sordida; eodem auctore.

De Stachy. CAP. V.

Stachys.

Stachys Fuchsij.

MARRVBIO similis & Stachys est. caules huic à radice exeunt complures, altiores, geniculati, atque è singulis articulis folia bina sibi mutuo opposita, duriuscula, longiora paulò quàm Marrubij, atque vnà cum caulibus candidiora, molliter hirsuta, ac suauiter odorata. flores eodem quo Marrubij caules cingunt modo, sed colore lutei sunt, & verticilli angustiores. radix lignosa perennat. 1.

Germaniæ ac Belgio peregrina hæc Stachys est; in calidis regionibus inuenitur. Nascitur, inquit Dioscorides, in montibus & asperis.

Præter hanc & alia à Fuchsio descripta est. caules huius crassi, quadrangulares, duos tréſve pedes subinde longi: folia lata, oblonga, incana, ambitu serrata, vtraque hirsuta, & multò quàm Marrubij ampliora: flores in verticillis caulem ambientibus purpurei: semen rotundum & nigricans: radix dura, & sublutei coloris. 2.

Istud Germaniæ haud peregrinum est: locis nonnullis asperis ac incultis prouenit.

Æstiuis mensibus floret; caules sub hyemem intercidunt, sed radix aliquamdiu viuax permanet.

Prior pro legitima Stachy habetur, quæ Græcis similiter σταχύς: Officinis, ac passim incognita. 1.

Altera cùm nomen nullum habeat, Pseudostachys, ac spuria Stachys venit appellanda; vera siquidem non est: Nec Sphacelus (quod plerique suspicati) quoque est, cuius Theophrastus meminit. 2.

Cæterùm genuina Stachys acris & amari gustus, tertij est ordinis excalefacientium Galeno. foliorum decoctum menstrua pellit potum, & secundas: auctor Dioscorides.

De Melissa, siue Melissophyllo. CAP. VI.

MELISSA quadrangularibus caulibus, foliis latis, subnigricantibus, rugosis, aliquantulum asperis, Ballotes similitudinem referret, nisi minus hirsuta esset; altior subinde, &

Meliſſa.

ſuauiter odorata. folia ſiquidem minus aſpera ſunt, pauloque longiora, & Citrium malum redolent: coronæ aut verticilli inſtar, cauliculos quoque circundant calyces, è quibus floſculi albidi. ſemen minutum nigricat. radix fibris multis committitur.

In hortis ſępè Meliſſa colitur. in ſyluis, ac mōtibus, vel aliis neglectis ſpontè nata quandoque occurrit. Et vno quidem loco odoratior; nã pleriſque frigidis graueolentior eſt. Seritur autem vtiliter, vt Plinius lib. XXI. cap. XII. circa apum aluearia, quæ hac herba delectantur, & aberrantes ad ſua reuocantur, vt Verg. Georgicon quarto oſtendit:

—huc tu iuſſos aſperge ſapores,
Trita Meliphylla, & Cerinthe ignobile gramen.

Floret Meliſſa Iunio, Iulio, ac Auguſto: ſub hyemem tota marceſcit radice reſtibili, quæ primo vere noua folia, atq; inde cauliculos promit.

Græcis *μελισσόφυλλον*, *καὶ μελίφυλλον*, item *μελίτεια*: Plinio etiam Melittis: Latinis Meliſſophyllum, Apiaſtrum & Citrago. Ab apibus autem, quibus hæc grata, nomen habet, quæ Græcis *μέλιτται* ac *μέλισσαι* dicuntur: vnde & Apiaſtri vox Latinis: Officinæ Meliſſam appellant.

Plinius notatur. Plinius inter Meliſſophyllon & Apiaſtrō differentiam eſſe exiſtimauit, cùm veluti diuerſa Meliſſophyllon, ac deinde Apiaſtrũ iuxta apum aluearia ſerenda eſſe ſcribat lib. XXI. cap. XII. Quod & manifeſtius lib. XX. cap. XI. vbi ait, Apiaſtrum Hyginum quendam Meliſſophyllon appellare, ſed in confeſſa damnatione eſſe venenatum in Sardinia. Sed fefellit Plinium non tam vocis ambiguitas, quàm cum altera ſimilitudo. Meliſſophyllon Apiaſtrum eſt: Ranunculi ſpecies in Sardinia venenata, Apiaſtellum ab Apuleio vocatur. Appellatur autem Meliſſa ab Italis *Meliſſa & Cedronella*: à Germanis Meliſſenkraut: à Belgis Confilie de grein/Meliſſe: ab Hiſpanis *Torongil, yerua cidreira*: à Gallis *Meliſſe*: ab Anglis Bawme.

Meliſſophyllon autem facultate quidem excalfacit, ſiccatque, vt Auicenna ait, ordine ſecundo. Galenus ait, Marrubio ſimile eſſe facultate, ſed ab eo plurimum vinci. Recentior ętas vnà cum Arabibus ac Mauritanis Medicis ſingulariter cordi prodeſſe, & eius affectibus auxiliari affirmat.

Auicenna ſiquidem, libro De viribus cordis inſcripto, Meliſſam cor, ait, exhilarare, vitaleſque ſpiritus roborare. Serapio præter hæc & humenti frigidoque ventriculo prodeſſe, concoctionem promouere, cerebrique obſtructiones aperire, anxietudineſque animi & ſollicitudines fugare.

Dioſcorides, Meliſſophylli folia cum vino pota, aut appoſita prodeſſe refert contra ictus phalangiorum, ſcorpionum, & aduerſus canis morſum: item ad ciendos menſes muliebres in deſeſſionibus conuenire: dentes dolentes decocto vtiliter collui, atque hoc ipſum dyſentericis infundi: aduerſus verò fungorum ſtrangulationes folia addito nitro in potu auxiliari: orthopnoicis verò in delinctu: appoſita hæc eadem cum ſale ſtrumas diſcutere, vlcera purgare, articularioſque dolores ſedare.

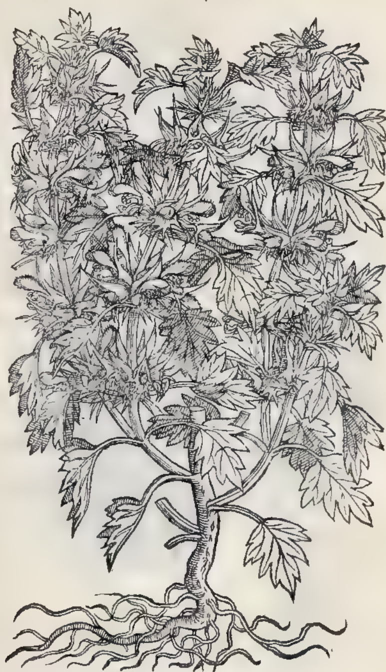
De Moluccis, ſiue peregrinis Meliſſophyllis. CAP. VII.

MOLVCCÆ duæ ſunt; Læuis vna; Spinoſa altera.

1. Læuis Molucca caules facit complures cubitales, circa quos folia multa, ambitu profundis inciſuris crenata, Meliſſophylli ſimilia: ſupra quæ flores orbiculatim ex amplis, & latè patentibus, veluti acetabulis, exeunt, colore candidulo, Lamij floribus ſimiles, attamen paulò minores.

2. Spinoſa Molucca caules ſimiliter multos & cubitales promit, eoſque ſtriatos & quadrangulares: folia vti prioris: flores ſimiles, ex acetabulis quoque, ſed anguſtioribus, oblongioribuſque,

Molucca læuis.

Molucca ſpinoſa.

ribusq́ue,& eminentes duras,& acriter pungentes ſpinas ambitu habentibus.

A Moluccis Orientis non ita dudum repertis inſulis vtraque nomen habet, in quibus primum repertæ creduntur: Matthiolus (niſi nos pictura fallat) Læuem Moluccam Conſtantinopolitanum Meliſſophyllon appellat.

De facultatibus harum nihil contingit adferre : ſunt tamen qui affirmant aduerſus venena vtiles.

De herba Iudaica. CAP. VIII.

IVDAICA appellata herba haud omnino rectè aſſurgit nec tota decumbit, ſed in latus aliquantulum cauliculi eius deflectunt, anguloſi, ac geniculati, quos circundant, præſertim ſuperiore parte, crebri verticilli aſperi, & aliquantulum pungentes; è quibus floſculi exeunt, veluti dilutè cærulei, aut rubentes, vel etiam candidi, rarò ſublutei; circa quos & folia multa, bina contra ſe poſita, longiora, anguſtioraq́ue quàm Marrubij, nonnihil criſpa, ambitu crenata, ſed quandoque perquam exiguum. radix è fibris abit. Tota è virore inalbicat herba, & ſuauiter odorata ad Meliſſæ odorem accedit.

In maritimis Inſubriæ, iuxta Apenninos montes: in Narbonenſi Gallia: haud procul Danubio in pratis prope Ratiſponam; tum & aliis multis locis occurrit: Arida ac ſabuloſa amare ſunt qui tradant. Dioſcorides in petroſis prouenire refert.

Ab æſtatis medio vſque in Autumnum flores facit.

Recentior ætas herbam appellat Iudaicam, & Tetrahil, aut Tetrahit voce Gallica: Germanis Glidkraut: Belgis Glidcruyt. Sunt in hac opinione complures docti, quòd Dioſcoridis ſit Sideritis prima, quæ Heraclea, id eſt, Herculana cognominatur, cum cuius deſcriptione ſatis reſpondet : folia ſiquidem ei longiora ſunt quàm Marrubio, ad vnius generis Quercus accedere non minus, quàm Chamædryos repentis poſſunt: Aſperitate verò, tum & oblongiore forma Saluiæ ſimilia, præſertim ambitu minus ſerrata.

Deſcribitur autem Sideritis ex tribus prima à Dioſcoride his verbis: Σιδηρῖτις, οἱ δὲ ἡρακλειαν, πόα ἐστὶ φύλλα ἔχουσα ὅμοια πρασίῳ, ἐπιμηκέστερα δὲ πρὸς τὰ τῆ ἐλελισφάκου ἢ δρυός. μικρότερα μέντοι, καὶ τραχέα. καυλοὺς δὲ ἀνίησι τετραγώνους σπιθαμιαίους ἢ καὶ μείζονας, &c. Sideritis, aliqui Heracleam vocant, folia habet Marrubio ſimilia, longiora tamen, ad Saluiæ, aut Quercus accedentia, minora tamen, & aſpera. caules profert quadrangulares, ac maiores, guſtu non iniucundo, cum quadam adſtrictione; in quibus per interualla verticilli orbiculares, Sideritis prima.

veluti

Herba Iudaica.

veluti Marrubij;& in his ſemen nigrum.

Appellatur autem Sideritis, quaſi ferraria, à ferro quod Græcis σίδηρος, quia glutinandis recentibus ferro factis vulneribus conducat.

Cæterùm herba Iudaica valenter reſiccãtem facultatem, ac nõnihil cum exterſione adſtringentem obtinet: ad cruenta & recẽtia ferro facta vulnera efficaciſſima eſt. Inteſtinorum ramices hac etiam citò poſſe curari ferũtur. fluorem album mulierum reprimit. Nec diſſimilia his Dioſ.&Plinius de Sideritide hac prodidere: Appoſita, inquit ille, folia, vulnera abſque inflammationis periculo iungunt. Plinius, Sideritis, ait, tantam vim habet, vt, quamuis recenti gladiatoris vulneri illigata, ſanguinem claudat.

De Cardiaca. CAP. IX.

CARDIACA quadrangulares promit caules, craſſos, duros, duos treſve pedes altos, obſcurè, ac ex nigro rubentes: folia nigricantia veluti Vrticæ, maiora latioraq́; multò quã Marrubij, laciniosa, ac profundis inciſuris diſſecta. calyces duri ac pungentes orbiculatim caules amplectuntur, à quibus flores exeunt ex albido purpurei, veluti Lamij, ſed minores. ſemen paruum ac nigricans. plurimæ pro radicibus fibræ ab vno veluti capite deſcendunt. Tota herba graui ſatis odore prædita, guſtu amaricat.

Ruderibus, lapidoſis, ac aliis incultis, & aſperis gaudet: iuxta ſepes, & veteres muros ſubinde inuenitur. In hortis nimis facilè coaleſcit.

A Iunio in multum vſque Autumnũ viget, floret, ac ſemen perficit. caules hyeme intercidunt. radix viuax eſt.

Noſtra ætas Cardiacam nominat: Germani Hertzgeſpörr, hertzgeſpan: Belgæ hertegeſpã: Galli *Agripaulme*: Angli Motherworte: Bohemi Srdecnijk. Sunt qui Meliſſæ ſpeciem faciãt. Videtur verò & ad Sideritidem Herculanã referri poſſe. Folia ſiquidem eius maiora quàm Marrubij, & ad eius Quercus accedunt, cuius folia laciniosiora, quàm multarum aliarum ſunt; ſed cum Saluiæ foliis nihil obtinent ſimilitudinis: Habet verò & orbiculatas vertebras, ſemenque nigrum. Non rarò ad veterum deſcriptiones plures accedunt.

Cardiaca.

Cæterùm Cardiaca calida ac ſicca ordine ſecundo eſt, cum expurgandi, adſtringendi quoq; facultatẽ habet. Ad cordis affectus à nonnullis commendatur; & tantum valere exiſtimatur, vt ab effectu nomen inueniſſe putetur. Fertur & conuulſis ac quoque reſolutis mederi: obſtructiones viſcerũ aperire: ventris tineas ac lũbricos interimere: & puluerem herbæ cum vino exhibitum non modò vrinam, aut menſes euocare, ſed & difficulter parientibus prodeſſe.

Ad cruenta eadem quoq; laudatur. Medetur & quibuſdam boum morbis, à nonnullis ruſticis ea de cauſſa ſubinde expetitur.

De

De Mentha. Cap. x.

Mentha prima.

Mentha altera.

Mentha tertia.

Mentha quarta.

COMPLV-

Menthaſtrum.

COMPLVRES Menthæ paſſim obuiæ; quarum pleræque ſunt Hortenſes; aliæ pro Syluestribus habentur.

Prior inter hortenſes Mentha cauliculos edit quadrangulares obſcurè rubentes, aliquantulum piloſos, quos conueſtiunt folia rotunda, margine ſerrata, ſaturato colore virentia. Floſculi rubentes orbiculatim circum cauliculos naſcuntur veluti Pulegio. radix obliquè in terra ſerpit fibris haud deſtituta, ſubinde nouos hinc inde turiones promens. Tota herba ſuauiter odorata eſt,& magis procumbit quàm aſſurgat.

Altera nonnihil hirſutis cauliculis ſubrotundis,& nigricantibus foliis, radicibus proſerpentibus, tum & odore priorem refert: at flores haudquaquam caulem circundant, ſed in faſtigiis ramulorum eminent, in exiguas veluti ſpicas, aut citius paniculas digeſti.

Tertiæ folia oblonga ad Salicis formam accedunt,ſed candidiora,molliora,ac hirſutiora:flores in faſtigiis cauliculorum & in ſpicas digeſti, ſicuti ſecundæ. ſerpit & huius radix, haud aliter quàm primæ,cuius ſimilis.

Quarta longifolia quoque eſt, cauliculis; foliis, minoribus tamen, radicibusque tertiæ ſimilis, ſed flores huius non in ramulorum faſtigiis, ſed per orbiculos inſtar primæ cauliculos ambiunt,qui diluto colore purpuraſcunt.

Ex ſylueſtribus eſt Mēthis vna,quæ Menthaſtrum etiam appellatur, longis, quadrangularibus,piloſis,ac incanis caulibus hæc luxuriat: folia cuius candida, denſaque lanugine vtrimq; pubeſcunt: in ramulorum ſummo florum eminent paniculæ. radix longa, latè in omnem partem ſerpit,ſtirpem facilè multiplicans.

Huius verò & ſpecies quædam reperitur non modò foliis, ſed & reliquis partibus minor; cuius folia ſubinde partim virent,partim niuis ferè in modum albicant.

Seruntur Menthæ,& præſertim prima à pleriſque in hortis: reperiuntur tamen nonnullæ harum in ſyluis,& alibi locis humentibus,prope aquas decurrentes,vel etiam ſtagnantes.

Florent ac vigent Menthæ æſtate,hyeme ſolæ radices reſtant: ſemel ſatæ diutinè durant, ac pertinaciter hærent.

Mentha à Græcis ἡδύοσμος appellatur, & μινθὴ: Nomen ſuauitas odoris(inquit Plinius lib.XIX.cap.VIII.) apud Græcos mutauit,cùm alioqui Mintha vocaretur; vnde veteres noſtri nomen declinauerunt: ἡδὺς,ſiquidem,ſuauis; & ὀσμὸς,odor. Officinæ,Itali ac Galli Latinam Menthæ appellationem retinēt:Hiſpanis *yerua buena,& Ortelana*: Germanis **Müntz**: Belgis **Munte**: Anglis **Mynte**: Bohemis **Mata**.

1. Prima à Germanis **Diement** vocatur: à Belgis **Bruyn heylighe**; Latinè qui interpretari voluerit,dixerit Sacram nigricantem.

2. Alteram Germani **krauß diement**; **krauß müntz**/& **krauß balſam**/id eſt,Mentham cruciatam: Galli *Beaume creſpu* appellant:Bohemi **Balßam**.

3. Tertia à nonnullis Mentha Sarracenica, Mentha Romana, Saluia Romana, aut herba Sanctæ Mariæ dicitur: Germanis **Balſam Müntz/ Onſer frauwen müntz/ Spitzer müntz/ Spitzer balſam**; Anguſtifolia cognominari poteſt.

4. Quartam Germani **Hertzkraut**,quaſi Cardiacam aut Cardiacam Mentham appellant.

5. Quinta à Dioſcoride ἡδύοσμος ἄγριος, id eſt, Mentha ſylueſtris: Latinè Menthaſtrum, Plinio auctore, appellatur: Officinæ Albam Mentham vocitant: Apud Germanos **Wilde Müntz**: Italis *Mētha ſaluatica*:Hiſpanis *Mētaſtro*:Anglis **Horſe Mynte**: Bohemis **Plana Mata**.

Mentha autem ex tertio ordine eſt excalfacientium, ac reſiccantium. Habet, inquit Galenus,aliquid amari atque acerbi,& infirmior eſt quàm Calamintha. Menthæ odor, Plinius ait,mentem excitat,& ſapor auiditatem in cibis.

Vtilis autem in primis ventriculo Mentha eſt; ſingultus, vomitiones, choleras cùm acidi mali

mali punici ſucco ſiſtit; reprimit & ſanguinis reiectiones ex oxycrato, vt Galenus, data: Plinius verò, in ſorbitione. Purgationes feminarum inhibet, & aduerſus album fluorem earundem vtiliſſima, quę ſcilicet primo loco deſcripta eſt; compertum enim eſt multis huiuſcemodi fluorem huius vnius Menthæ frequenti vſu ſuppreſſum. Eadem fronti aut temporibus, vt Plinius, admota capitis mulcet dolores: Epiphoris imponitur, & omnibus capitis eruptionibus, & ſedis vitiis: Vlcera in capite infantium mirè ſanare fertur: auribus cum mulſo inſtillatur. Sumitur contra ſcolopendras, ſcorpiones marinos, & ſerpentes: cum ſale canum morſibus applicatur. Lac coire, & in caſeum denſari (aceſcere, addit Plinius) non patitur; quare lactis potionibus additur, ne huius coagulati potu bibentes ſtrangulentur. Eadem vi & generationi reſiſtere creditur, cohibendo genituram denſari. Reſiſtere conceptioni mulierum genitali ante congreſſum admotam, etiam Dioſcoridis eſt.

De Siſymbrio. CAP. XI.

Siſymbrium.

SYLVESTRIS Menthæ ſpecies Siſymbrium eſt; primæ inter hortenſes Menthas ſimile apparet: folia eius ſunt rotũda: caules anguloſi, vtraque obſcurè rubentia: radices latè proſerpunt; ſed ſingula maiora; grauius etiam odorata eſt ipſa herba. flores in ſummo ramulorum, veluti in capitulum ex parte globoſum collecti, purpuraſcunt. 1.

Inhumentibus ac riguis, veluti in pratis, ſecus foſſas aquas habentes, ac flumina naſcitur.

Cum aliis Menthis floret, ac vere reuireſcit.

Σισύμβριον Gręcis dicitur: Latinis Siſymbrium: Germanis Roßmüntz / Waſſermüntz: Gallis *Menthe ſauuaige.*

Eſt verò & aliud Siſymbrium à Theophraſto memoriæ proditum, ex coronariorum ſurculoſorum tenuifoliorũ numero, cui odor acrior quàm Serpylli, quod, niſi cultu retineatur, in Mentham tranſit. Huiuſmodi autẽ Siſymbrium à Dioſcoridis, & nobis deſcripto Siſymbrio, haud parùm differt: Neque enim cultu retineri debet iſtud, ne in Mentham degeneret; ſed cùm tota natura ſylueſtre ſit, etiam multa cura, vt hortenſis fiat Mẽtha, non datur aſſequi. 2. *Siſymbriũ Theophraſti.*

Siſymbrium quoque eſt, Cardamine cognomento, quod inter Paluſtres & aquatiles Pempt. quarta deſcriptum. 3.

Cæterùm Siſymbrium Menthæ ſylueſtris ſpecies, calidum ac ſiccum facultate eſt non minus quàm Mentha: odore verò etiam vehementius.

Cõmendatur ad eadem, ad quæ Mentha, tum & ad apum & ad veſparum ictus. Vſus autẽ eius in medicina nullus eſt, non deficiente Mentha, quæ ſuauior ac naturæ humanæ gratior apparet.

De Calamintha montana. CAP. XII.

CALAMINTHÆ Dioſcoride auctore tres ſunt: Vna montana: Altera Pulegio ſimilis: Tertia Menthaſtro cognata.

Montana humilis eſt herba, rarò pedis altitudinem excedens, in multas alas diffuſa, ſurculi quadrangulares ſunt, & veluti genicula habentes; è quorum ſingulis bina folia ſubrotunda, Ocimi ac Meliſſophylli minora, tenuiſſima lanugine vnà cum coliculis hirſuta, ac modicè incaneſcentia, & ſuauiter odorata. flores ſummas exornant virgulas nonnihil purpuraſcẽtes: ſemen ſuccedit nigricans. radix valdè fibroſa & reſtibilis.

Montes amat, atque in ipſis vmbroſos & ſaxoſos cliuos: Italiæ, Galliæ, & Hiſpaniæ compluribus locis, cùm & alibi reperitur: transfertur quoque ad hortos, in quibus feliciter adoleſcit, ac ſeipſam facillimè ſerit.

Viget æſtate, ac ferè toto anni tempore: à Iunio in Autumnum flores, ſemenque perficit.

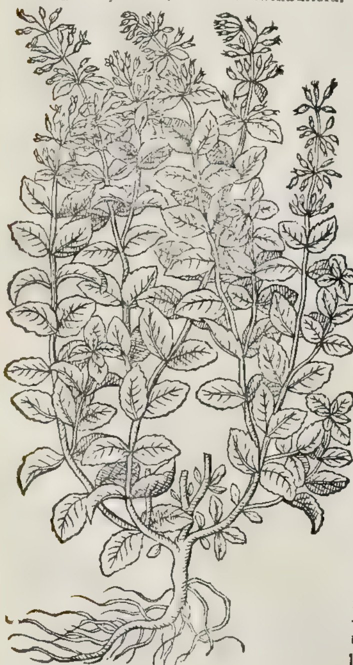
Καλαμίνθη à Græcis dicitur, quaſi elegans aut vtilis Mentha. Latini nomen ſeruant. Apu-

Apuleius notatur.

Calamintha montana.

Pulegium ſylueſtre, ſiue Calamintha altera.

leius etiam Mētaſtrum perperam vocat, & nomina ſingulorum inter ſe cōfundit. Montanam Calamintham Officinæ Calamentum, & ſubinde Calamentū montanum appellāt: Galli *Calament.*

Eſt autem Calamintha hæc in mōtibus proueniens guſtu feruens, & acris, calida, ac tenui eſſentia, ſiccaq; ordine quodammodo, vt Galenus ait, tertio: Tenues humores digerit; craſſos verò extenuat, ac incîdit. Proinde intra corpus aſſumpta, cùm ipſa per ſe, tū cum melicrato perſpicuò excalfacit, ſudorem cit, omneq; corpus & digerit & exſiccat: febrium rigores per circuitum repetētes tollit. quod & prę ſtat oleū in quo incocta, toto corpore cū hoc inūcto, adhibita frictione haud ſegni.

Decoctum eius potum vrinas cit, menſes pellit, & conceptū eiicit; quod & admota poteſt. Ruptis, cōuulſis, orthopnoæ (Galenus aſthmaticis) torminibus, ac choleræ, Dioſcoride auctore, auxiliatur.

Ictericis prodeſt; vtpote Iocinoris, ac fellis obſtructiones aperiens & expurgans.

Præſumpta in vino venenis reſiſtit: pota aut impoſita demorſis à ſerpente opitulatur: accenſa aut ſubſtrata ſerpentes fugat.

Suggillata tollit, & atris cicatricibus candorem reſtituit: ſed ad talia recentem magis quàm reſiccatam (inquit Galenus) adhibere præſtat.

Lumbricos & aſcaridas cum ſale & melle pota enecat: eadem ratione & auriū vermes ſuccus infuſus. Plinius ſuccum naribus ſupinis inſtillatum ſanguinis profluuium ſiſtere ait: & radicem (quæ Dioſcoridi inutilis) cū Myrti ſemine in paſſo tepido gargarizatam anginis mederi. Iſchiadicis imponitur; humorem ſiquidem ex alto euocat, & articulum totum excalfacit. Paulus Ægineta etiā ad coxarū dolores ab inferioribus iniici refert: Bonū etiam elephāticorum eſitata remediū eſt, ſi (quod Dioſ. ait) poſtea ſerum lactis bibant. Apuleius, folia, inquit, frequenter commanducata, elephantiacos ſanare certum eſt.

Diacalaminthes. Componitur autem ex hac Antidotus ab ipſa nomen habens, à Galeno lib. 4. De ſanitate tuēda deſcripta, quæ non modò maximè digerit, ſed & virginibus, quibus muliebria non ſuccedunt, vtiliter exhibetur, vacuationibus pręmiſſis; temporis ſiquidem ſucceſſu citra omnem violentiam aut vllam moleſtiam menſes promouet.

De Pulegio ſylueſtri, ſiue altera Calamintha.

CAP. XIII.

SYLVESTRI Pulegio oblongi, ac ſæpenumero cubitales ſurculoſi, anguloſi, geniculis diſtincti, haudquaquam aſſurgentes, ſed plurima parte procumbentes exeunt: folia circa hos ad ſingulos nodulos bina, ſibi mutuo oppoſita, rotundiuſcula, maiora, cādidioraq; quàm Pulegij, ac molli lanugine incaneſcentia. flores Lamij ſimiles, ſupra folia, coronæ inſtar, vti Pulegio, prodeunt, candiduli quidem, ſed qui intercurſantibus plurimis notulis purpurei apparent. radix fibroſa eſt.

Nuſquam

Nuſquam frequentius quàm in agris,præſertim quando vel demeſſa ſeges eſt, vel cùm requieſcunt: reperiri tamen & alibi contingit locis apricis,ac Soli expoſitis,quibus gaudet.

Æſtiuis menſibus viget ac floret hæc Calaminthæ ſpecies; ſub Autumnum colligi poteſt.

Calaminthes ſpeciem eſſe haud dubium: Dioſcorides Pulegium ait ſylueſtre, ac γλήχωνα ἀγρίαν dici: Latinis verò Nepetam: (Officinæ aliam Nepetam appellant) Apuleius cap. 94. Minthen agrian, Italis Nepetam dici tradit: Germanis Wildt poleij: Belgis Wilde munte/ wilde poleije: Gallis *Poulliot ſauuage*: Italis *Nipotella*: Hiſpanis *Neuada*: Bohemis Marulka Polnij.

Facultate autem & calida quoque,ac ſicca,& hæc Calaminthes ſpecies eſt.

Eadem quæ ſuperior præſtat. Eſt tamen hæc minus potens quàm Montana. Galenus veluti efficaciorem reliquis, Montanam etiam prætulit.

De Cattaria herba, ſiue Calaminthe tertia.

CAP. XIIII.

Cattaria herba.

Cattaria folio longiore.

CATTARIA herba in altum aſſurgit: caules promit cubito altiores, anguloſos, ſtriatos, ramoſos: folia lata, marginibus crenata, Meliſſophylli æmula, aut Marrubij ſimilia, ſed longiora. Floſculi è dilutè luteo inalbeſcũt, partim ſuperiores virgulas ambiunt, partim ipſo faſtigio in ſpicam aut paniculam digeruntur. radix multifida confibratur & perennat. Tota herba vnà cum foliis ac ſurculis mollis, ac incana lanugine pubeſcit, minus quàm Menthaſtrum, odore autem acris, & caput feriens: ſapor feruidus cum amaritudine nonnulla. 1.

Naſcitur circa margines hortorum ac agrorum, ſecus aggeres, ſcrobes ac vias: humidum ac vliginoſum ſolum amat: transfertur ad hortos.

Huius & alia reperitur ſpecies folio longiore anguſtioreque, colore verò minus albicante; 2. ſurculi quoque huius quadranguli, flores verò copioſiores, ac colore è rubro diluto purpureo ad cæruleum inclinantes, exiguis notulis purpureis reſperſi; odor huius vehementior, at ſapor acrior.

In Hiſpaniis hæc reperiri ac ſpontè naſci fertur.

Virent Cattariæ mox ab ipſo Vere: Iulio ac Auguſto flores proferunt.

Recentior ætas herbam appellat Cattariam, & herbam Catti, ex eo quòd feles (cattos nominant) hac vnicè delectentur; odoris enim voluptate captæ, huic ſæpius ſeſe affricant, ac in

ipſa volutantur, iam & magna auiditate ramulos & folia depaſcuntur: Officinæ Nepetam appellant, ſed Nepeta propriè (vt ſcripſimus) Pulegium eſt ſylueſtre. Cato in libro De re ruſtica Feliculæ herbæ meminit; ſit ne Cattaria hæc, vel ab ea differens, perquirendum. Germanis hæc Katzen müntz: Belgis Catte cruijt: Flandris Nepte: Italis *Gattaria*, ſiue *Herba gatta*. Hiſpanis *yerua Gatera*. Gallis *herbe de chat*: Anglis Cattis mynte: Bohemis ſocurnijck.

Temperamentum hæc calidum quoque ac ſiccum obtinet, & quæ aliæ Calaminthes eadem poteſt.

Commendatur ad capitis diuturniores, ventriculi, & vteri dolores, ac morbos ex pituitoſis crudiſque humoribus, & ex flatibus natos. Ruptis quoque, ex alto delapſis, ac præcipitatis, cæſis ſuccus cum vino aut hydromelite datus ſubinde confert. Additur & ad balnea, & inſeſſus muliebres, in quibus ad menſes euocandos facit, & ad fœcunditatem conducit.

De Millefolio, ſiue Achillea. CAP. XV.

Millefolium ſiue Achillea.

Millefolium purpurei floris.

MILLEFOLIO ſcapi ſubinde complures ſupra cubiti altitudinem aſſurgunt, teretes, duriuſculi: circa quos folia quidem oblonga, à lateribus variè diſſecta, ac veluti è pluribus commiſſa, quorum ſingula ad tenuia Coriandri folia accedere poſſe apparent: eminent in ſummo vmbellæ orbiculatæ, latæ, quarum floſculi candidi aut purpurei. radices fibras demittunt multas. odore herba eſt non moleſto, ſed medicato.

Naſcitur iuxta aruorum, pratorum, ac hortorum margines Achillea, atque non rarò in ipſis agris fœcundo ac reſtibili ſolo: & frequentius quidem quæ albidi eſt floris.

Flores ac vmbellas profert à Maio in multam æſtatem; ſemina interea perficiuntur.

A Recentioribus Millefolium appellatur. Dioſcoridis eſt ἀχίλλειος & ἀχίλλειος σιδηρῖτις: Latinis Achillea & Achillea Sideritis; quod conferenti hanc cum Dioſcoridis deſcriptione, vel luce clarius eſt. Inuenit hanc (inquit Plinius lib. 25. cap. 5.) Achilles diſcipulus Chironis, quæ ob id Achilléios vocatur, alij Sideritim, apud nos Millefolium vocant. Sunt tamen & aliæ Sideritides, aliud item Panaces Heracleion, de quibus alibi. Apuleius varias huius appellationes adfert, quarum quædam inter nomenclaturas nothas apud Dioſcoridem quoque extant: vt, μυρυόφυλλον, (aut μυελόμορφον) χιλιόφυλλον, στρατιωτική, χρυσοπή: Latinis Militaris, Supercilium Veneris, Acrum (aut Acorum) ſyluaticum: Gallis *Bellocandium*, *Vigentiana*: hac

Millefolium minus siue Stratiotes Chiliophyllos.

Osyris.

ætate Germani Garben appellant, scharffgras/ scharffrip/ & Tausent bladt: Belgæ Geruwe: Itali *Millefoglio*: Hispani *Milhoyas yerua*: Galli *Millefueille*: Angli parrowe/nose blede: Bohemi rzebrijcek.

Achillea autẽ, Galeno auctore, facultate Sideritidibus haud est dissimilis, abstergens videlicet, & mediocriter frigida, cæterùm adstrictione exuperat. Trita coma cruenta vulnera glutinat, & ab inflammatione tuetur: sanguinem vndequaque profluentem supprimit. Vteri profluuia in vellere opposita sistit, tum & insessibus muliebribus addita. aluum fluentem cohibet: & ad dysenterias vtilis in potu assumptá.

Commanducata folia, plerique aiunt, & præsertim recentia, dentium dolores mulcere.

De Millefolio minore, siue Stratiote Chiliophyllo. CAP. XVI.

MINVS Millefolium exigua stirps est, vix dodrantem alta, cuius scapos conuestiunt oblonga quidem, sed exigua foliola, à lateribus tenuissimè dissecta instar pẽnarum ex alis paruarũ auicularũ: vmbellę in fastigiis rotundę flosculos colore (vt quidem apud Belgas videre contigit) luteos proferunt. tenues fibræ radices sunt.

Rarius huiusmodi Millefoliũ reperitur: gignitur autẽ pingui ac læto solo, & subinde in pratis.

Augusto mense flores eius præcipuè cõspicui.

Stratioten esse Millefolium, qui Græcè στρατιώτης χιλιόφυλλος, ipsa apud Dioscoridem descriptio satis ostendit: respondet & altitudo stirpis; conuenit foliorum forma, in floris colore ambiguitas quædam occurrit, quem Dios. album describit: ἄνθη, ait, μικρὰ λευκά, vt vulgaria habent exemplaria. Andreas autem Lacuna ex veteri codice addit, ὠχρὰ, id est, lutei coloris. Recẽtior ætas Millefolium minus, ac Millefoliũ luteum appellat: Officinis ac vulgo incognitum.

Est verò & alius Stratiotes cognomento ποτάμιος, de quo inter aquatiles stirpes Pemptade quarta.

Facultate autem Stratiotes Millefolium præter mediocrem frigiditatem, nonnihil quoque adstrictionis habet.

Ad omnia sanguinis profluuia sistenda valde vtilis est, & ad recẽtia veteraque vlcera solidanda: vulnera quoque glutinat. Sunt verò & qui ad fistulas, ait Galenus, vtantur.

De Osyride. CAP. XVII.

PROCERA & multũ ac valde ramosa herba Osyris est: altitudo eius bicubitalis, vel altior: color dilutè virescẽs; scapi siue potius virgæ tenues sunt & rotundę: foliola oblonga, angusta, tenuia veluti Lini: flores exigui, racematim secus folia hærent, herbacei coloris: inde tenui lanugine conditum semen, paruum, ac nigricans. fibrosa radix.

Plerisque Græciæ locis spontè gignitur: apud Italos, tum & alibi in hortis ac viridariis seritur.

Æſtate viret ac viget: ſub Autumnum ſemen maturatur.

Apud Italos *Beluedere*: in Græcia modò ὠξύεις dicitur, voce corrupta teſte Anguillara: olim ὀσύεις: Latinis quoque Oſyris. Κορήματα, id eſt, ſcopæ ex hac olim fieri ſolitæ, & nunc pleriſque locis fiunt. Oſyridi autem, Galenus inquit, amara ineſt qualitas, & obſtructiones expediens facultas; quare & in iocinore conſiſtentes obſtructiones adimit. Decoctum eius epotum arquatos adiuuare, Dioſcorides ſcribit.

De Parietaria. CAP. XVIII.

Parietaria.

FRVTICOSA ac cubitalis herba Parietaria eſt: cauliculi eius teretes, leuiter è virore rubent: folia Mercurialis, aut potius Ocymi maiora, acuminata, hirſuta: floſculi minutiſſimi: ſemẽ in capitulis lappaceis cauliculos ambiẽs aſperum, prætereuntium veſtitui adhæreſcit: radix ſubrubens fibris nonnullis capillatur.

Naſcitur iuxta muros, parietes, ſepes, in ruderibus, ac ſubinde in vinetis, ac in ipſis muris.

Maio menſe exit: Iulio ac Auguſto ſemẽ profert: radix hyeme ſola reſtat.

Parietaria, aut corrupta voce Paritaria vulgò appellatur, quòd in parietinis exeat; atque eadem ex cauſſa Muralis à nonnullis: Muraliũ verò Plinio ac Celſo dicitur: Gręcis eſt ἑλξίνη, & περδίκιον; eſt verò & alia Helxine cognomento Ciſſampelos. Perdicij nomen à perdicibus accepit, qui hac ſubinde veſcuntur. Dioſcorides, Plinius, & Apuleius παρθένιον quoq. appellant; differens tamen ab aliis, de quibus lib. 2. huius Pemptadis. Reperitur verò & Vrceolaris, Vrceolaria, ac Vitraria dicta, quòd detergendis vrceolis vitreis polleat: Extát verò & eius alia nomina, cùm apud Dioſcoridẽ, ac Plinium, tum apud Apuleium, vt, σιδηρῖτις ἡρά-κλεια. i. herculana, ὑγιεινὴ ἀγρία, κλιβάδιον, πολυώνυμος; ἑλεῖτις aut Alitis, ἀμελξίνη, δῦσίνη, ἀμοργίνη, σουκότα χος, ψυχόυακος, μελάμπελον, κιττάμπελον, ἀνατεταμένον: Germanis Tag vnd nacht / Sant Peeters kraut / Maurkraut: Belgis Parietarie / Glaſcruyt: Gallis *Parietaire*: Hiſpanis *Yerua del muro*: Italis *Parietaria*: Anglis Pellitory of the wal.

Cæterùm vis, vt Gal. ait, Parietariæ ineſt abſtergendi, & leuiter conſtringendi cum humiditate ſubfrigida. Dioſcorides impoſitam ſanare ait eryſipelata, condylomata, aduſta, incipientia Phygethla, omnes inflammationes ac œdemata: Succum verò ipſius cum ceruſſa permixtum eryſipelatis & herpetibus vtiliter illini: cum cerato verò Cyprino aut hirci ſeuo podagris. Idem affirmat Plinius lib. 22. cap. 17. Imponitur, ait, podagris cum caprino ſeuo ceraque Cypria; vbi pro cera Cypria, reponendum cerato Cyprino. *Locus Plinij reſtitutus.*

Addit Dioſcorides diuturnas tuſſes huius ſucco adiuuari; contra inflammatas tonſillas gargarizari, & illitum quoque prodeſſe: aurium item dolores cum roſaceo infuſum lenire.

Recentiores trium vnciarum pondere ſuccum epotum remorantem vrinam citò prouocare aiunt: herbæ folia inſtar cataplaſmatis cum oleo ex amygdalis dulcibus permixta pubi, & dolentibus locis impoſita, calculoſis & vrinæ difficultate laborantibus, præſidio ſunt. Sunt qui folia cum vino, & quidem Cretico permiſceant; ſed cum oleo amyg. dul. citius dolores ſedant. Eadem nonnihil contuſa & confricata recenti vulneri impoſita, & ſanguinem ſupprimunt, & vulnus ipſum glutinant, ſi triduo non permutata ſinantur.

De Paſtoria burſa. CAP. XIX.

PASTORIÆ burſæ folia initio exeunt oblonga, marginibus profundius inciſa, Erucæ ſimilia, humi ſparſa: ab his coliculi tenues ſubinde plures aſſurgunt in alas quandoque diuiſi; foliis ſimilibus ſed minoribus adnatis, circa quorum faſtigia ordine digeſti exigui floſculi candidi; poſt hos ſiliquæ paruæ, planæ, anguloſæ, iuxta pediculum contractiores, burſæ cuiuſdam

Paſtoria burſa.

Paſtoria burſa minor.

iuſdam exiguæ ſpeciem referentes; in quibus ſemina. radix oblonga, cãdida, non caret fibris.

Secus vias, locis deſertis, & incultis, ac in ruderibus vt plurimum ſponte prouenit: & quandoque maior: ſubinde verò minor & omnino exigua.

Floret, viget, ac ſemen perficit tota æſtate.

Vulgò Paſtoria burſa, vel Pera paſtoris: Germanis Seckel/vel Teſchelkraut: Belgis Borſekens cruijt: Gallis *Bourſe de paſteur, ou berger.*

Refrigerans autem temperamento ac reſiccans eſt, & facultate valde adſtrictoria.

Sanguinem vndequaque ruentem ſupprimit, ſiue ſucco aut decocto eius poto, ſiue in cataplaſmate, balneo, aut alio quocunque modo adhibita. Medetur & dyſenteriæ in enemate. Cruenta vulnera ad ſanitatem perducit: incipientibus inflammationibus, ac omnibus quæ reprimi ac refrigerari deſiderant, vtiliter adhibetur.

De Perfoliata. CAP. XX.

CAVLICVLVS Perfoliatæ gracilis, teres, & glaber, pede altior, in ramulos diſtribuitur: quos folia ſic ambiunt, vt medios amplectãtur ac circumdent, lata, læuia, glabra, venoſa, dilutè virentia: vmbellæ in faſtigiis, è quibus vnà cum foliolis exiguis, floſculi tenues, ſublutei; ſuccedente ſemine ſubnigricante, maiore quàm Pulegij. radix vnica, candida, paucis fibris capillata.

Nonnullis locis in aruis, inter ſegetes ſponte exit; naſcitur & in pratis ac iuxta agrorum margines in Italia, Germania & Bohemia non infrequens, alibi in hortis ſeritur.

Iulio & Auguſto præcipuè floret: ſtirps eſt annua, quæ ſemine perfecto intercidit.

Perfoliatam aut Perfoliatum ex eo recentiores appellant, quòd coliculi per ipſa tranſeant folia, ipſaque penetrent: Germanis Durchwachß & Bruchwurtz: Duerwas Belgis: Gallis *Perfoliate*: Anglis Thorow ware.

Ad hanc veluti congenerem à nonnullis referri contingit, quæ Vaccaria dicitur: aſſurgit hæc ſupra dodrantem teretibus, geniculatis, glabris ac rotundis virgulis, in alas diuiſis; è quorum articulis bina folia oblonga, læuia, acuminata, ſibi oppoſita, baſi ita coniuncta, vt vnita appareant: eminent in ſingulis virgulis capitula membranis contecta, haud diſſimilia Lych- *Vaccaria.*

 nidis

Perfoliata.

Vaccaria.

nidis ſylueſtris, ſed minora; in quibus ſemen perficitur nigrum, ferè vti Melanthij, floſculo antecedente tenui ac rubente. radix in fibras aliquot diuiſa. Tota herba adeò dilutè viret, vt ſubalbida videatur.

Et hæc pleriſque locis in aruis reperitur, præſertim læto ac reſtibili ſolo.

A Solſtitio æſtiuo in Autumnum vſque flores, ac interea ſemen perficit.

Vaccariam appellant: Perfoliatam rubram nominare Geſnerus maluit: Tamecnemũ Valerius Cordus: Hallucinantur qui Glaſtum ſiue Iſatidem eſſe, aut eius aliquam ſpeciem iudicant, ad tincturam ſiquidem inutilis, multò minus cæruleo inficit; quod Iſatis præſtat.

Sed ad Perfoliatam redeundum: Modicè calida, paulò verò amplius ſicca hæc eſt; vtpote nonnihil amaricans & adſtringens. Inter eas numeratur, quibus ſolidandi & ferruminandi vis eſt. Datur decoctum aut herbæ puluis ruptis, & ex alto delapſis: ad ramices inteſtinorum, præſertim puerorum commendatur; horum etiam prominentem vmbilicum, recens cum farina & vino tuſa, ac cataplaſmatis modo impoſita, reprimit. Strumas etiam hoc modo adhibita reſoluit.

De Pimpinella ſanguiſorba. CAP. XXI.

DIFFERT non parùm hæc ab ea Pimpinella, quæ & Saxifraga, de qua inter vmbelliferas: Sunt autem huius, duo genera; Vna minor, vt plurimum hortenſis; altera maior tota natura ſylueſtris.

1. Folia hortenſi oblonga, ex pluribus ad vnum pediculum congeſta, quorum ſingularia ſubrotunda, ambitu crenata, nonnihil hirſuta: inter hæc caulis non omnino foliorùm viduus, aliquantulum ſtriatus; in cuius faſtigiis capitula rotunda, quæ exiguos floſculos purpureos, deinde anguloſa proferunt ſemina ſimul confarcta. radix ſubeſt longa. Odore hæc Pimpinella Peponem aut Cucumerem aliquo refert modo.

2. Syluestris omnibus partibus maior, folia ampliora maioraque quàm ſuperioris: caulis longior, ſubinde bicubitalis; capitula maiora, obſcurè purpureſcentia: ſemen quoque anguloſum, & maius. radix longior. Hæc autem Pimpinella odoris gratia deſtituitur.

1. Exit prior Pimpinella quibuſdam locis aſperis, petroſis & montoſis, veluti pleriſque Bohemiæ,

Pimpinella ſanguiſorba.

Pimpinella ſyluestris ſanguiſorba maior.

Bohemiæ, Germaniæ ac Belgij locis: In hortis quoque frequens ſeritur.

Syluestris prata ac paluſtria magis amat; & non modò in Belgio, ſed & in Germania, Bohemia, Pannonia vtraque, & in aliis locis frequens. 2.

Pimpinellam hanc recentiores appellāt, & ad differentiam alterius Sanguiſorbam, quamuis & ſeorſim Sanguiſorba & Sanguinaria nuncupata reperiatur. Geſnerus Peponellam dici maluit, à Peponum, quem refert, vt diximus, odore: Alij Pampinulam, aut Bipennulam, plerique Solbaſtrellam nominant: Germani **Kolbleskraut/ Her Gots bartlin/ Blutkraut/ Megelkraut**: Belgis **Pimpinelle**: Gallis *Sanguiſorbe*: Anglis **Burnet**.

Cum altera Sideritide Dioſcoridis conuenit; folium (& præſertim minoris) quod ſcripſimus ex multis ambitu ſerratis conflatum, ſimile eſt Trichomanis, quod ex Filicum eſt genere, & πτέριον quoque appellatur: Semen anguloſum rotundius eſt & durius quàm Betæ: reſpondent & reliqua, ac ſimul facultates, vt ex ipſa Sideritidis alterius deſcriptione ſatis manifeſtum. Ait etenim Dioſ. hanc habere ramulos bicubitales, tenues; folia Filicis vtrimque per margines diuiſa; in ſummo virgularum tenues & longas apophyſes, in quorum faſtigiis globoſa capitula, in his ſemen veluti Betæ, ſed rotundius ac durius. *Sideritis altera.*

Poteſt verò & eadem hæc eſſe, quæ à Plinio lib. XXIIII. cap. XVII. Siſſitiepteris in Perſide nominari traditur, quoniam hilarentur ea. Eandem & Protomediā appellat, ac Caſignetem, tum & Dionyſionymphadem, quoniam vino mirè conuenit; cui quoque hæc Pimpinella, vt diximus, ſuauem gratiā confert: Nec repugnat quod de Sideritidibus alio loco Plinius: Non rarò ſiquidem euenit, vt de eadem ſtirpe ſub differentibus nominibus diuerſis locis agatur; quod tunc citius accidit, quando ipſis ſcriptoribus ſtirpes non ſatis notæ ſunt: veluti Sideritidem Plinio non ſatis cognitam fuiſſe, vel ex eo apparet, quòd non niſi aliorum de hac ſententias adferat. *Siſſitiepteris.*

Cæterùm Sanguiſorba Pimpinella aut Peponella præter eximiam reſiccandi ac adſtringendi facultatem, refrigerat quoque mediocriter: Habet verò & minor ſuperficietenus quandam leuiter odoratam & temperatam qualitatem, quam in vinum iniecta deponit: hæc nec aridæ herbæ adeſt, nec ſucco aut decocto communicatur.

Ad vulnera autem Sanguiſorbæ vis ſingularis eſt (quod & de Sideritide altera Dioſ.) & à quam-

quamplurimis laudata: ſanguinem ſupprimit (ſanguiſorbæ inde nomen accepit) æquè intrò ac foris adhibita.

Datur autem vel ſuccus, vel decoctum, vel ipſius herbæ foliorum aridorum puluis; forinſecus contuſa imponitur, vel aliis externis remediis admiſcetur. Ventris fluores, etiam dyſenterias ſiſtit: ad muliebria quoque profluuia plurimum quoque efficax.

Editur non inſuauiter in acetariis minor, quibus ad hilaritatem facere creditur, veluti & in vinum coniecta, cui gratiam quandam inter bibendum conciliat.

De Phalangio. CAP. XXII.

Phalangium ramoſum.

Phalangium non ramoſum.

1. PHALANGII graminis inſtar anguſta exeunt folia, è medio horum teres aſſurgit ſcapulus, in ramulos diſtributus: flores in quibus candidi ſex foliorum, ſtaminibus aliquot concoloribus mediis: capitula ſuccedunt rotunda, Ochris minora, Lini valuulis ſimilia, per maturitatem in tres partes hæc dehiſcunt: ſemen verò in his nigrum, veluti Melanthij, non perinde tamen anguloſum. radices tenues & oblongæ non deſtituuntur tenuibus fibris.

2. Altera huius ſpecies ſuperiori foliis, floribus, ſemine & radicibus ſimilis, ſed cauliculus eius in ramulos nullos diſtributus: flores ordine digeſtos profert, Antherici ferè modo, quem ſatis refert.

3. Inter Phalangij ſpecies à nonnullis quoque refertur Aſphodelus minor, quem inter Aſphodelos retinere maluimus, quàm Phalangiis annumerare.

In collibus nonnullis accliuibus apud Gallos, & alibi gignitur haud procul à fluminibus, ac ripis aquarum decurrentium.

Iulio ac ſubinde Iunio vigent flores; Auguſto ſemina perficiuntur.

Φαλάγγιον Græcis, Latinis Phalangium: à nonnullis Phalangites ab effectu: appellatione verò haud propria Leucacantha; nam ex Acanthôn, ſiue ſpinarum genere haberi non poteſt: Italis dicitur *Phalangio*.

Eſt autem Phalangium, Galeno teſte, tenuium partium, & deſiccantis facultatis: Huius folia, ſemen, ac florem cum vino epota auxilio eſſe contra ſcorpionum & Phalangiorum ictus: & tormina patientibus ſuccurrere, Dioſ. tradit.

De Plan-

De Plantagine. CAP. XXIII.

Plantago maior.

Plantaginis maioris ſpica multiplex.

Plantago minor.

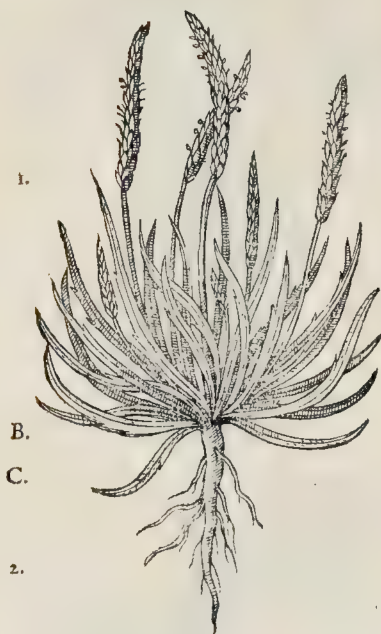

Plantago media.

PLAN-

Plantago anguſtifolia.

PLANTAGINIS genera Dioſcoridi duo;maior,ac minor:Poſterior ætas Mediam obſeruauit: Anguſtifolia deinde eſt & quædam? Nec à Plantaginis generibus aliena eſt herba ſtella dicta; omnes hæ radicibus foliatæ. Quæ autem in riuulis, & ſcrobibus aquas habentibus naſcitur, Plantaginis aquaticæ nomine, inter ſui generis alias aquatiles venit requirenda.

1. Maiori Plantagini ampla, lata, læuiaque ſunt folia,Betaceis ferè ſimilia,ſed tamen minora,neruis diſtincta, ac quidem ſeptem: inter folia aſſurgunt coliculi pedem alti,rotundi,lenti,nec frangi faciles, ſubinde nonnihil rubentes; qui à medio ad faſtigium vſque denſis minimis herbaceis floſculis ſpicato ordine, ac deinde exiguis cõueſtiuntur loculis; in quibus ſemina parua, colore ſordentia. radix breuis, ſubinde digitalis craſſitudinis, vel tenuior, candida, multis tenuibus fibris capillatur.

B. Huius ſpecies quædam ſpicas profert, ex multis ferè ac innumeris aliis paruis multiplices.

C. Item & alia, cuius breues ſpicæ multis adeò foliis conueſtiuntur, vt herbaceum florem, multiplicis roſæ inſtar,denſitate frequentiaque foliorum referant.

2. Minoris Plantaginis anguſta ſunt folia, digitum aut ſeſquidigitum lata,paucioribus neruis lirata, nonnihil piloſa, pediculi tenues, anguloſi; ſpicæ breuiores,molles:candidi ac lanuginoſi flores. radix albicat non abſque frequentibus tenuiſſimis fibris.

3. Media Latifolia quoque eſt, ſed tamen quàm maioris minora huius ſunt folia; latiora verò, ſed non rarò breuiora quàm minoris, ſubinde quoque albida & molliter hirſuta: coliculi verò floreſque ſpicati,molles ac candidi. radices ſimiliter fibroſæ.

4. Anguſtifolia Plantago foliis eſt & oblongis & anguſtis, craſſis interim: pediculi verò vnà cum ſuis ſpicis ac loculis,maioris Plãtaginis ſpicas ęmulatur.radix mediocriter craſſa & lõga.

Paſſim obuiæ Maior ac Minor Plantago: Media in Germania abundè frequens: Anguſtifolia reperta in maritimis,ac iuxta fluuiorum ripas,quas quandoque ſalſa ac maris alluit vnda: Quæ multiplici aut folioſa ſpica Plantagines raræ ſunt.

Æſtatis tempore omnes conſpicuæ,atque vnà cum ſpicis reperiuntur; hyeme ſolæ reſtant radices,haud facilè pereuntes.

Plantago Gręcis Ἀρνόγλωσσος,id eſt,agni lingua:itẽ & ἄρνειος, προβάτειος, πολύνευρος,& ἑπτάπλευρος,hoc eſt,ſeptineruia nominatur: Officinę Latinũ ſeruãt nomen: Italis *Piãtagine, plantagine*: Hiſpanis *Lhantem, Tamehagem*: Germanis Wegrich/Schaffzunge: Belgis wechbze/weghebladt: Gallis *Plantain*: Anglis Plantayne: Bohemis Gitrocel.

1. Neque aliæ maioris Plantaginis extant appellationes, niſi quòd quandoque Rubra cognominetur.

2. Minor Plantago πεντάνευρος,ſiue Quinque-neruia,& Lanceola,ſiue Lanceolata: Germanis Spitziger wegrich: Gallis *Lanceole*: Belgis Honts ribbe: id eſt, Coſta canina: Anglis Ribbe worte appellatur.

3. Media Plantaginis ſpecies mediæ nomen habet.

4. Anguſtifolia Plãtago & ſuũ retinet: Nec videtur hæc diſſimilis Serpẽtinis,de quib.inferi⁹.

Plantago autẽ,vt Gal.ait, miſtæ eſt temperaturæ;habet enim quoddã aqueum frigidũ,auſterum etiã quoddã terreum ſiccum ac frigidũ: Itaque refrigerat ſimul ac deſiccat 2.exceſſu.

Ad vlcera rebellia omnia: ad fluxiones ac putredines conuenit, & ad dyſenterias. ſanguinis profluuia ſiſtit: ſinus glutinat, & alia vlcera,recentia ſimul ac vetera: In ſumma ſiccitatem obtinet morſus expertem,& frigiditatem quæ non obſtupefaciat.

Radix ſimilis eſt facultatis, niſi quòd ſiccior & minus frigida. Semen ſubtilium eſt partium,& minus frigidæ facultatis.

Præſtat inter Plantagines maior,facultate ac viribus cæteris potentior.

De her-

De Herba Stella, siue Cornu Ceruino. CAP. XXIIII.

Herba Stella, siue Cornu Ceruinum.

Serpentina Matthioli.

Coronopus ex Cod Cæs.

AD Plantagines accedit Herba Stella appellata: folia huius oblonga, angusta, adnatis vtrinque appẽdicibus ramosa, instar ceruini cornu, exiguis pilis tenuissimis asperiuscula, quæ radiantis stellæ in modum orbiculatim strata humi decumbunt. exit inter hæc coliculus à medio fastigium vsque flosculis, deinde seminibus grauidus, instar spicæ maioris Plantaginis, quam proximè, tametsi minor ac breuior, refert. radix oblonga, tenuis, albida.

Nascitur locis incultis, aridis, arenosis, secus vias: In Italia, Germania vtraque, Gallia, tum & alibi frequens reperitur. Seritur quandoque in hortis, vbi ampliter luxuriat.

Spicæ eius eodem, quo Plantaginis, tempore conspicuæ.

Matthiolus aliam huius refert speciem, dilutis, extenuatis, angustissimisque foliis, humi quoque procumbentibus, sapore adstringente: spica Plantaginis ac Stellæ herbæ: radice tenui, oblonga, lignosaque.

Hanc in collibus & sabulosis ait nasci locis, & quidem in agro Goritiensi, haud procul à Sotitij fluminis ripis. Lobelius & quandam minimam adiungit præcedenti similem, sed coliculis adeò breuibus, vt sesquiunciam non superent: quam ait in altis montium iugis in Narbonensi Gallia à se obseruatam.

Priorem Herbam Stellam non pauci nominant: 1.

nant: sunt & qui Stellariam nuncupent; Stellaria tamen & Alchymilla à recentioribus dicitur: est & Aster Atticus Stellaria.

Dicitur verò & Cornu Cerui, quòd foliis ramosis ipsius cornu ceruini præ se ferat similitudinem: à Belgis vulgò Hertshooren/& alicubi Grauinne & Grauinne cruijt, id est, Comitissæ herba: Hispanis *Guiabelha:* Gallis *Dent au chien*: Germanis Crayenfüß, quod illi à Leonharto Fuchsio putatur inditum, quòd Coronopum Dioscoridis esse iudicauerit, veluti & nonnulli post eum alij. κορωνόπους siquidem Cornicis pedem, id est, Craienfüß sonat; non tamen hæc Dioscoridis κορωνόπους est. Neque enim oblonga herbula, nec vllo modo repit, viticulosis cauliculis destituta quibus serpat: folia tantummodo per terram sternuntur.

Coronopus autem herba exigua, oblonga, & serpens, vti Dioscorides & Plinius testantur. Atque hanc ob caussam Herba Stella nequaquam pro Coronopo à nobis haberi potuit.

Coronopus ex Codice Cæsareo. Quòd si verò & fides iconi habenda, quæ in Codice Cæsareo reperitur, longissimè differens Herba Stella à Coronopo est; Depingitur enim in hoc Coronopus tenuibus ac viticulosis cauliculis, & recuruis coruorum pedum digitos referentibus siliquis, vt ipsa figura ostendit. Cæsareani autem veteris manuscripti codicis fidem nobis asseruit doctissimus ac diligentissimus Bernardus Paludanus, qui huiuscemodi Coronopum, qualem icon exprimit, à se visum ac repertum haud longè à Tripoli, & ad radices montis Libani nobis coram narrauit.

Sunt tamen inter reiectaneas Coronopi appellationes, quæ non perperã Herbæ Stellæ conueniunt, vt sunt ἄμμονος, siue Harenaria, ἄστειον, Sanguinaria, arenosa etenim loca amat; stellæ siue astri modo per terram spargitur: & aduersus sanguinis quasdam profusiones perutilis. Sed nomina quædam pluribus stirpibus communia haud rarum est reperiri, subinde etiam diuersarum stirpium voces inter se confunduntur, præsertim quæ inter nothas ascribuntur; vt alibi ostensum est.

2. Alteram herbam Matthiolus Serpentinam vulgò à Goritiensibus appellari refert, ac superioris speciem esse existimat; quantum verò conueniat cum Angustifolia Plantagine, aut ab hac differat, considerandum relinquimus.

Cæterùm Herba Stella manifestè adstringens, frigida & sicca, Plãtagini facultate accedit. Prodest Nephriticis in olere aut cibo sumpta; non tamen calculum atterens aut expellẽs, sed renes debiliores roborans, caloremque eorum contemperans: sanguinis verò ex his eruptiones cohibet etiam ac sistit.

Recipitur & inter acetaria, & cruda editur.

De Cornu Cerui altero, siue repente. CAP. XXV.

Cornu Cerui alterum repens.

CORNV Cerui repens à superiore herba differt, mox etenim à radice tenues ramulos clauicularum instar promit complures, oblongos, in diuersa tendentes, ac humi repentes, neque vnquam à terra sese attollentes; circa quos foliola oblonga, laciniosa, & adnata habentia, Herbæ Stellæ satis similia, sed minora ac læuia. flosculi candidi exigui, è foliorum sinu: seminum conceptacula subsequuntur paruula, aspera; in duos sinus extuberantia. radix tenuis, candida, in altum descendit.

Reperitur incultis & arenosis locis, non rarò secus vias, ac semitas, in nonnullis aggeribus iuxta Scaldim apud Brabantos frequens; in Galliis quoque non infrequens.

Tota

Tota æſtate,& in multam hyemem viret.

Ruellius,qui hanc ante nos lib.2.cap.64.& cap.134. deſcripſit,Cornu cerui quoque appellari ait,& Pedem Miluinum Columellæ eſſe ſuſpicatur. *Pes Miluinus Columellæ.*

Ad Coronopi deſcriptionem accedere aliquo modo poſſe videretur, niſi quem Codex Cæſareus exhibet differens multum ab hoc Cornu ceruino eſſet,ac manifeſtè oſtenderet legitimum Coronopum hactenus fuiſſe incognitum. Quam ob cauſam Coronopus dici non debet, ſed Cornu cerui alterum ac repens nominandum: poſſet verò & Pſeudocoronopus dici,ſi modò hæc appellatio retinenda.

Facultate autem hæc herba aliquantulum calida ac ſicca eſt,ad Naſturtij hortenſis,vti ſaporem,ſic & ad qualitatem accedens;eſt tamen mitior, & minus calida.

Cruda, inquit Ruellius, eſtur in acetariis, & cocta, & cum aceto manditur. Portulacæ etiam modo ſale condita apud nonnullos ſeruatur.

De Plantagine Anguſtifolia albidâ, ſiue Holoſtio.

CAP. XXVI.

Plantago anguſtifolia albida.

AD Plantaginis genera referenda quoque videtur, quam doctiſs. Cluſius pro Holoſtio depingendam curauit: foliis eſt hæc anguſtifoliæ Plantaginis minoribus, anguſtioribus, lanugine albida incaneſcentibus, humi procumbentibus: inter quæ quini ſenive pediculi attollũtur, à medio ſurſum verſus floſculis exiguis grauidi, iiſque ſpicatim digeſtis, & ex herbaceo colore candicantibus: ſuccedit in minutis valuulis ſemen quale Plantaginis. radix tenuis,longa,& lignoſa.

In aridis collibus pleriſque Hiſpaniæ regnis exit: Nuſquam autem maiorem aut candidiorem ſe obſeruaſſe C.Cluſius refert,quàm haud procul Valentia ſecus vias.

Martio & Aprili illic floret:in agro Salmãticenſi Maio demum: In Belgio ac Germania etiam ſerius.

Plantaginem anguſtifoliã albidam, aut Hiſpanienſem fortè non abs re quis appellauerit.

Cum Holoſtio conueniret, ſi κλήματα ſiue viticulas haberet; nam alioqui Herbæ Stellæ & Serpentinis ſatis ſimilis ac deſcriptioni reſpondens; ſed veluti Herbam Stellam legitimum Coronopum haud eſſe exiſtimauimus, quòd non ſerpat; ita nec hanc verum Holoſtium eſſe facilè admittere poſſumus,quia viticulis careat.

Ὁλέςιον, vt Dioſcorides,aut Ὁλόςιον, πόα ἐςὶ μικρὰ ἀπὸ γῆς ὡς τριῶν δακτύλων ἢ τεσσάρων. φύλλα δὲ ἔχει καὶ κλήματα κορωνόποδι παραπλήσια ἢ ἀγρώςει. id eſt, Holoſtium herba eſt exigua, humi incumbens, trium aut quatuor digitorum: folia & viticulas habet Coronopo ſimilia aut Gramini. *Holoſtium.*

Plinius Holoſtium ſine duritia herbam eſſe ait,& ex aduerſo appellatam à Græcis:Et non ſolùm abſque duritia Plantaginis hæc ſpecies eſt,verùm etiam lanugine ſua mollis.

Holoſtium autem, Galeno auctore,deſiccandi vim habet cum adſtrictione:quamobrem ad vulnera potui adhibetur,ad quæ ſolidanda tam efficax eſt, vt vnà cum carnibus cocta, eas ſimul cogat, vt Dioſ.& Plinius referunt. Ab huiuſcemodi facultate haud aliena eſt hæc albida anguſtifolia Plantago,guſtu ſiquidem & adſtringens, & reliquis Plantaginibus, vt forma, ita & potentia, haud diſſimilis.

De Cauda Murinâ. CAP. XXVII.

HVMILIS & exigua hæc herba eſt, ſpicata Plantaginis ferè modo, ſed omnibus partibus minor,ac tenuior:foliola parua, perquam anguſta; inter quæ cauliculi aſſurgunt te-

 retes,

Cauda Murina.

retes, tenues; quorum fastigio flosculi herbacei insident; inde oblongæ angustæque spicæ, leues, caudis paruorum murium satis similes, sed breuiores tamen; in quibus minutissimum semen. radix fibris tenuissimis capillatur.

Læta & culta loca amat: inter segetes non rarò, quandoque etiam in pratis ac secus vias reperitur.

Aprili & Maio viget herba cum flosculis ac spicis, post Iunium vix reperiri potest.

Belgis **Muÿsen steert**, id est, cauda murina, cauda muris, & *μυόσουρος ἢ μυὸς οὐρά*: Gallis *Queue de souris*: Anglis **Blod strange**: Germanis **Tausentkorn** appellatur. Holostium quidam existimant: Nobis pro veteribus incognita habēda apparet: Nec est etiam Denticula canis Ruellij.

Temperie refrigerans est, & nonnihil cum adstrictione resiccans, vt sapor eius ostendit.

De Paronychia vulgari.

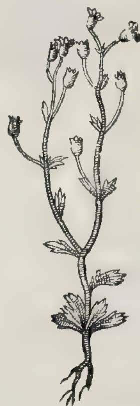
CAP. XXVIII.

I. PARVVLA herba est hæc: foliola eius exigua, latiuscula, minutis Alsines satis similia; pediculi admodum tenues inter hęc ad duarum aut trium vnciarum altitudinem assurgūt: flos-

Paronychia vulgaris.

Paronychia altera.

culi in apophysibus candiduli; mox valuulæ, rotundis longiores, planæ, ac paruulæ; in quibus semen perexiguum. pro radicibus paucæ tenuissimæ, ac capillatæ fibræ.

In petrosis exit, parietinis, ac arenosis aruorum marginibus.

Ab Aprili in multam æſtatem viget, viret, ac floret.

Paronychiam nonnulli hac ætate appellãt: verum ac legitimum eſſe non conſtat; vt enim Dioſ. Παρωνύχια ἐστὶ θαμνίσκιον ὅμοιον πέπλῳ, τὸ δὲ μήκει ἔλαττον, τοῖς δὲ φύλλοις μεῖζον. id eſt, Paronychia fruticulus eſt ſimilis Peplo, longitudine minor, foliis verò maior. At vulgaris Paronychia nec fruticis in modum veluti Peplus aſſurgit, nec maiora ei, ſed minora quàm Peplo ſunt foliola. Paronychia

Eſt verò & altera humilis herbula, quæ & pro Paronychia habetur, cuius exigua foliola inciſuris aliquot crenata, graueolentis Rutæ æmulari videntur: aſſurgit huic cauliculus breuis, haud abſque adnatis & alis; in quarum faſtigiis floſculi candidi, & calyces poſteà paruuli, in quibus ſemen: radix tenuis. 2.

Locis vmbroſis, humidis, petroſis, & in parietibus reperiri & hanc contingit.

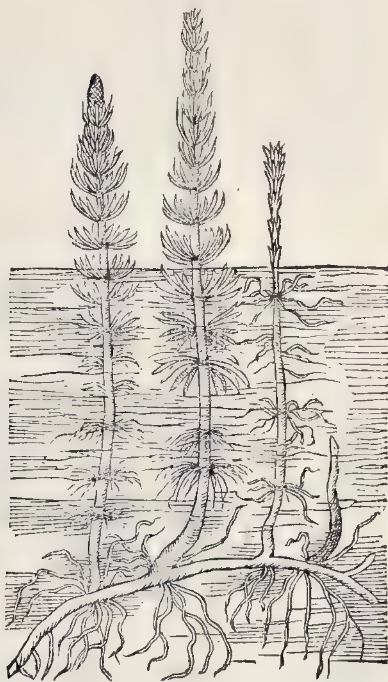
Vere primum viget, ac floret: citò perficitur; æſtiuis caloribus perit.

Paronychiam verò ſunt qui & iſtam eſſe, vt diximus, velint: Sed nec hæc deſcriptioni ſatis reſpondet.

De facultatibus autem vel prioris, vel poſterioris nihil compertum adferri poteſt.

De Polygono. CAP. XXIX.

Polygonum mas.

Polygonum femina.

POLYGONI Dioſ. duo ſunt genera: vnum Maris, alterum Feminæ nomen accepit.

Polygonum Mas multis tenuibus viticuloſis, oblongis, ac crebrò articulatis ſerpit coliculis, quos circa folia virentia, longiora, ac anguſtiora quàm Hyperici aut Rutæ Hypericoïdis; floſculi perquam exigui à geniculis exeunt: ſequuntur ſemina triangularia. radix tenuis, longa, non abſque fibris, ſubinde candida, nonnullis locis ſubrubet. 1.

Prouenit locis incultis, vias ac ſemitas latè ſubinde occupat; non rarò & iuxta riuulos ſerpit: Reperitur verò & prope littora marina; veluti Adriatici maris, quod ſpecioſius & amplioribus foliis: eſt & quoddam montanum minimum.

Polygonum femina mari haudquaquam ſimile eſt, ſed citius ad Equiſeti genera accedit: rectos & inanes cauliculos promit pedem circiter altos, veluti Equiſeti, ſed leues, non aſperos, geniculis quoque frequentibus in ſe farctis, articulatos: folia anguſta, veluti Piceæ, orbi- 2.

 culariter

cularitor digesta, mollia ac virentia genicula ambiunt. radix articulata serpit.

Nascitur in locis riguis, iuxta riuulos, ac fluuiorum ripas.

Mas omni ferè anni tempore viret, hyeme excepta, ac semina facit: sed femina non nisi æstiuis mensibus reperitur, & quidem rarò.

Prius πολύγονον ἄῤῥεν, id est, Polygonum mas, & καλλίγονον, καὶ πολύκαρπον: Latinis Seminalis, Sanguinaria, à Columella Sanguinalis: In Officinis Centumnodia, & Corrigiola, & Polygonum quoque: Apud Apuleium Proserpinaca, apud quem & variæ huius reperiuntur nomenclaturæ, quæ inter nothas referuntur, vt sunt πολυγόνατον, κυνοχάλη, ἡράκλεια, ἄσφαλτον, χιλιόφυλλον, κλῆμα, καρκίνηθρον, πευθαλίς, μυρτόπεταλον, κνωπόδιον, ζαρεθέα, πηδάλιον: Germani Wäggraß & Wägdritt appellant: Belgæ Verkens gras/duysent knop/ kruepel gras: Itali *Polygono*, *Coreggiola*: Hispani *Corriola*: Galli *Renouee* & *Corrigiole*: Angli knotgrasse: Bohemi Truskawec.

Alterum Polygonum, πολύγονον θῆλυ, Polygonum femina, & Sanguinalis femina dicitur, ac (vt inter spurias voces) Seminalis, tametsi semine destituatur: Officinis autem vulgò istud Polygonum cognitum non est, nulla idcirco eius nomina alia vsurpantur.

Sunt verò & aliæ nonnullæ stirpes, quæ & Polygona à nonnullis appellantur, à præsenti Polygono differentes, vti cap. de Rubia annotatum est.

Polygonum autem, auctore Galeno, adstrictoriam vim habet: vincit in eo aqueum frigidum: secundi est ordinis refrigerantium, aut etiam in initio tertij.

Succi vis epoti, Diosc. ait, spissare ac refrigerare. Cruentę excreationi, sanguinisq; reiectioni prodest: Item Choleræ & alui fluoribus: feminarum profluuia cum passo impositus sistit. Dolentibus auribus ac purulentis instillatur: cum vino aduersus serpentum morsus opitulatur: cum vino verò & melle coctus ad genitalium vlcera, recentia vulnera, & vlcera quæ serpunt. Vrinam quoque cit, ac vrinæ stillicidio medetur.

Polygono feminæ refrigerandi spissandique facultas quoque; ad eadem, ad quæ superius, valet, sed inefficacius.

De Herniaria. CAP. XXX.

Herniaria.

1. AD Polygoni prioris genus non abs re refertur, quam Herniariam vulgò appellant. parua hæc est herba, instar Chamæsycis aut Peplidis, supina humique procumbens; coliculis tenuibus vndique sparsis, qui crebris geniculati internodiis subrubent, adnatis perquàm exiguis, veluti Thymi, foliolis: flosculi minimi, luteoli, aut albidi: semen perpusillum, racemosum, adeò copiosum ac frequens, vt singuli coliculi eo turgeant. radix in altum descendit.

Locis gaudet incultis, arenosis; reperitur & in vliginosis, sed patentibus, & Soli expositis.

Iunio, ac Iulio, necnon Augusto satis frequens.

Herniariam ac Herniolam recentiores ab effectu appellant: nonnulli Herbam Turcam: A copia seminis Millegrana dicitur: Gallis *Boutonet*. Plinius Polygonoidis herbæ meminit, quæ alio nomine Clematis est Ægyptia, & ab Herniola differens; posset tamen & Herniola non abs re Polygonoides appellari.

2. Præter Herniariam verò & aliud quoddam exiguum à recentioribus numeratur Polygonum: palmi, plus minus, altitudine istud assurgit; tenues virgulas, crebrò geniculatas, complures,

Knawel.

res, & ramosas promit, circa quas foliola angusta & exilia: flosculi è sinu foliorum herbacei coloris. fibrosa radix, tenuis & oblonga. Tota herba vnà cum cauliculis ac floribus incanescit: Germani knawel appellant.

Sabulosis, ac aridis, sed tamen opacis, aut riguis gaudet: per cæli humidam constitutionem felicius prouenit.

Herniaria autem insigniter resiccandi vim habet, &, vt creditur, solidandi ac ferruminandi.

Ad enterocelas in potu sumpta præstantissimum fertur esse remedium, & complures huius vsu ab intestinorum ramice (Herniam vulgò) esse sanitati restitutos: item & puluerem ex vino sumptum suppressam vrinam ciere, & calculos renales comminuere, & eorum exitum ac descensum promouere.

De Psyllio. CAP. XXXI.

Psyllium.

ROTVNDIS, tenuibus, dodrantalibus, frequentibus, ac foliosis ramulis Psyllium luxuriat. folia oblonga sunt, sed angusta, hirsutaque, ad primæ Chamæpityos accedentia: ex alarum fastigiis capitula eminent squamatim cohærentia, è quibus flosculi albidi, pusilli, lanuginosi, veluti angustifoliæ Plantaginis, semine succedente nigricante, relucente, pulicibus colore magnitudineque persimili. radix subalbida fibris capillata.

In campis aut incultis locis subinde spontè exit; seritur & quandoque: semel satum facilè aliquot deinde annis recurrit. Pro loci natura non rarò lætius, præsertim circa maritima, gignitur; alibi minus.

Sub finem Augusti semen maturũ legendum.

Ψύλλιον Græcis; Latinis Pulicaria, (est tamen & Conyza quoque Pulicaria) & herba Pulicaris: In Officinis Psyllium appellatur: à similitudine cum pulicibus nomen accepit, quos semen referre diximus: Germanis Psylien kraut & Flohe-kraut: Belgis Vloyecruijt: Italis *Psillio*: Hispanis *Zargatona*: Gallis *L'herbe des pulces*: Anglis Flee-worte.

Semen Psyllij Galenus ex secundo refrigerantium ordine, in humectando autem & resiccando symmetrum quodammodo esse ait. Auicenna in secũdo humidum statuit & frigidum.

Aqua in qua semen Psyllij quassatum, siue agitatum, maceratumque fuerit, donec lentorem contraxerit, omnes inflammationes sedat: ardentium febrium calores mitigat: sitim restinguit: & in ore detenta asperitates linguæ lenit: Interaneorum ex acrimonia humorum dolores tollit: dysentericis, & quibus intestina, aut vesica exulcerantur, vtilis; vtilior verò etiam ex semine anteà tosto. Aluum & hæc mollit, clementerque subducit, præsertim sacharo aut Iulebo ex violis addito; vel potius ex infusione frequenti dilutè rubentium rosarum, quo modo in ardentissimis febribus vtiliter exhibetur. Verùm non nimis crebrò hac muccagine vtẽdum admonet Serapio; stomachum siquidem offendit, tandemque frequenti ac nimio vsu subinde syncope aut animi deliquiũ etiam succedit vnà cum mortis periculo. quia nimium eius venenosum, vt ait, est: quod non modò Græci, sed & Auicenna testatur.

Semen Psyllij, aut eius muccago puerorum enterocelas curat, & vmbilicos prominentes imposita: addito verò & oleo rosaceo articulorum doloribus, (ex caussa videlicet calente) parotidibus, œdematis, luxatis, prodesse Dioscorides refert.

Muccaginem seminis Soli expositam resiccari ac conseruari posse Serapionis est.

De Quinquefolio. Cap. XXXII.

Quinquefolium maius.

Quinquefolium alterum vulgare.

HVIVS tametsi nullas species Theophrastus aut Dioscorides tradiderint, posteritas tamen quasdam obseruauit.

1. Vnum, quod & maius Quinquefolium, cauliculis assurgit rotundis, cubitalibus, ac altioribus: foliis è singulis pediculis cohærentibus quinis, oblongis, ambitu profundis incisuris crenatis: floribus in fastigiis ramulorum luteis, aut candicantibus, veluti Helianthemi dicti aut Potentillæ, fugaces quoque, neque diutinè consistentes. radices subsunt oblongæ, sensim attenuatæ, foris nigricantes, interius verò subrubentes, non absque tenuibus fibris adnatis. Est autem istud Quinquefolium & caule & foliis (ac quidem præcipuè) nonnihil lanuginosum, hirsutum ac inalbicans.

Plerisque Italiæ & Galliæ Narbonensis locis circa scrobium aut agrorum margines exit. In Apennino & flore rubens reperiri Lobelius auctor est.

2. Alterum Quinquefolium humilius est, folia minora, quinquepartita quoque, quæ superiore parte virent, inferiore verò albida, & lanuginosa vnà cum cauliculis: flosculi plurima parte lutei. radix teres, oblonga, forinsecus nigricans, intrinsecus rubens: resiccata quadrangularis cernitur, veluti de Quinquefolij radice Theophrastus scriptum reliquit.

Vulgare istud & Germaniæ, ac Belgio, tum & alibi est: Nascitur non rarò secus hortorum margines, agrorum sepimenta ac aggeres, aliàs inter herbas.

3. Tertium genus tenuibus ac viticulosis humi serpit cauliculis: folia sunt Quinquefolij alterius, læuia, virentia: flosculi exigui lutei. pro radicibus tenues fibræ, quas hinc inde pluribus locis è viticulis dimittit, qua parte terram contingunt; quibus latissimè serpit seipsum multiplicans.

Istud Quinquefolium in hortis ac cultis potissimùm reperitur.

Quar-

Quinquefolium tertium ſerpens.

Quinquefolium quartum.

Quartum amplitudine foliorum primum æmulatur, quæ ſuperius virent; ſupina verò parte albidiora. caulis dodrantalis, glaber, in cuius faſtigio flores vt plurimum gemini, obſcurè rubentes: capitulum ſuccedit ex ſeminibus aliquot confarctum, frago ſimile, ſed obſcurius rubens, ac durum. radix tenuibus fibris hinc inde ſparſis ſerpit. 4

In ſcrobibus, & iuxta ſtagnantes aquas, à nobis quandoque repertum.

Quinquefolia æſtiuis menſibus, & non rarò Maio vigent ac florent. Incipit ac deſinit (inquit Plinius) cum Vite. Legendam radicem Auguſto menſe Apuleius tradit.

Græcis eſt πεντάφυλλον: Quinquefolium Latinis: Officinæ modò Græcam, modò Latinam vocem vſurpant: Dicitur & πενταπετές, ſiue χαμαίζηλον auctore Plinio: Extant verò & aliæ inter ſpurias voces, & apud Apuleium huius nomenclaturæ, vt πεντάτομον, πενταδάκτυλον, ψευδοσέλινον, καλλιπέταλον, ξυλόλωτον, ξυλοπέταλον, ἄσφαλτον, ſiue ἀσφάλτιον, πεντάκοινον, θυμιατῖτις: Manus Martis. Germanis **Funff fingerkraut**/aut **Funffbladt**: Belgis **Vyffvingerkruijt**: Italis *Cinquefoglio*: Gallis *Quinte fueille*: Hiſpanis *Cinco en rama*: Anglis **Cinckfolij**/ & **Fijue fingere graſſe.**

Quod primum, magnum Quinquefolium à nonnullis appellatur: poterit verò & illud eſſe, quod ab Hipp. lib. De vlceribus commendatur, & altius, ait, quàm nigrum fore; duo ita manifeſtè Quinquefolia oſtendens; vnum album, alterum nigrum. Et herbam Quinquefolium, ait, (eſt autem alba & lanuginoſa, & altior à terra quàm nigrum Quinquefolium) in oleo tritum deligato, &c. 1

Alterum humilius cum nigro Hippocratis conuenire poteſt. Sunt autem iſtorum duorum radices Medicinæ vtiles, reliquorum minimè. 2

Tertium ſerpens aut repens ſiue ſupinum Quinquefolium eſto. 3

Quartum an illud ſit, quod non modò Plinius Secundus Natur. hiſtoriæ lib. XXV. cap. IX. ſed & Plin. Valer. cap. LXVI. fraga gignere referunt, diligentius relinquimus expendendum. 4

Cæterùm priorum duorum Quinquefoliorum radices (quarum potiſſimum vſus) vehementer & tertio quidem ordine, ſed citra morſum deſiccant; euidentis enim caloris aut acrimoniæ minimum obtinent.

Decoctum radicum dentium dolores in ore detentum mitigat: putreſcentia oris vlcera ſiſtit: ad tonſillarum, & aſperæ arteriæ inflammationes conducit: contra alui profluuia, & dyſen-

dyſenterias auxiliatur. Cocta cum aceto radix herpetas cohibet: ſtrumas diſcutit: œdemata,& aneuriſmata reprimit. Teneræ radicis ſuccus contra iocinoris pulmonisque affectiones; & aduerſus venena prodeſt.

Foliorum ſuccus aliquot diebus continuis epotus morbum, ait Dioſcorides, ſanat regium: folia verò cum hydromelite, aut diluto vino ac exiguo pipere contra febrium circuitus bibi; quatuor ramulorum aduerſus quartanas, trium in tertianis, vnius in quotidianis. Quæ vanitate non carent, vt & pleraque alia, quæ non modò apud Dioſcoridem, ſed & alibi reperiuntur, à quibus libenter abſtinemus.

De Tormentilla. CAP. XXXIII.

Tormentilla.

AD Quinquefoliorū genus pertinet & Tormentilla dicta, ipſis videlicet ſimilis. cauliculos promit complures, tenues, imbecilles, ſeſe non attollentes, ſed humi citius accumbentes: folia minora quàm Quinquefolij, numero autem plura, ſeptem etenim ſimul cohærent, quæ & ambitu ſerrata: floſculi lutei ſunt. radix foris nigricans, interius rubet, craſſa, tuberoſa, ac breuis.

In ſyluis naſci gaudet, & opacis: reperitur non rarò & in locis herboſis apricis, ſed minor ac tenerior.

Floret æſtate; radices quouis tempore legi poſſunt.

Tormentillæ nomen recentior ętas dedit: ſunt qui à numero foliorum ἑπτάφυλλον, & Septifolium vocent: Germanis Birckwurtz/ & rot heylwurtz: reliquis nationibus *Tormentil* dicitur. Creditur à pleriſque Chryſogonon eſſe.

χρυσόγονον.

Extat autem apud Diſcoridem breuis admodum Chryſogoni deſcriptio, quod ait, θάμνον πυκνόν, id eſt, fruticem denſum eſſe, cuius flos ſimilis Coronarij Verbaſci: Tormentilla fruticis modo haudquaquam attollitur; & ſi Coronarium Verbaſcum Lychnis eſt, Tormentilla quoque non eſt huius Verbaſci flore: Lychnis ſiquidem flore rubet, vt alibi oſtenſum; quæ Tormentillam à Chryſogono differentem eſſe oſtendunt.

Eſt autem Tormentillæ radix potenter reſiccans, & ex eorum, quæ tertij ſunt ordinis, numero, & partium tenuium: caliditatis quàm minimum tenet, adſtringentis facultatis particeps.

Poteſt autem non modò, quæ Quinquefolij radix, ſed & eadem efficacius præſtat. Aduerſus peſtilentes morbos magni eſt vſus, fortiter enim putredinibus aduerſatur, & ſudores mouet; additur idcirco antidotis & compoſitionibus eò facientibus: ſanguinis vndequaque eruptiones eadem ſupprimit. Decoctum radicis, aut aridæ puluis cum conueniente liquore propinatus, ſiſtit & ſuperfluentia muliebria profluuia, non modò intrò ſumpta, ſed & foris, ſiue in balneo, aut alio quouis adhibita modo. Ventriculum eadem humore madentem roborat, ac reſiccat: aduerſus alui fluores, & dyſenterias vtilis eſt. Datur & ruptis, ex alto delapſis, & quibus ſuſpicio eſt internum aliquod viſcus læſum eſſe.

LIBRI QVARTI PEMPTADIS PRIMÆ

FINIS.

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS PRIMÆ

LIBER QVINTVS.

PRÆFATIO.

SVCCEDVNT *nunc reliquæ claßibus destitutæ herbæ, ab* R. *videlicet* S. T. *&* V. *incipientes, haud prætermißis quæ affinitate quapiam ipsis coniunguntur: inter quas complures ad vulnera, rupta, casus ab alto, & eiusmodi alia, in frequenti sunt vsu, quæ & idcirco Vulnerariæ vulgò dicuntur. Finem autem hæ primæ imponunt Pemptadi, & ad aliarum historias, in certas classes digestarum, viam sternunt.*

DE RVTA GRAVEOLENTE.

CAPVT PRIMVM.

Ruta graueolens hortensis.

Ruta syluestris graueolens.

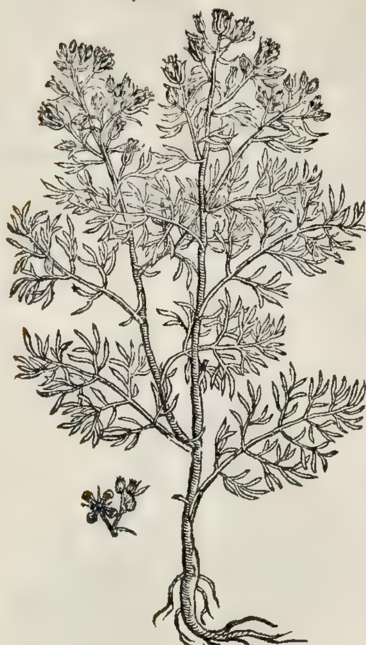

GRAVEOLENTEM hanc appellamus ad differentiam alterius Hypericoidis Rutę. Est autem hæc duûm generum; Hortensis; & syluestris, siue Montana: huius verò & species nonnullæ.

Hortensis siue satiua Ruta frutex est ramosus, subinde bicubitalis, vel altior; cuius caules 16
lignosi albicante vestiuntur cortice: surculosi ramuli amplius virent: horum folia ex pluribus collecta, inque alas diuisa; circa quas exigua aliquot, impari numero, latiuscula, rotundis longiora foliola, læuia, ac subpinguia, colore cæsia, siue è cæruleo virentia: flosculi in summis apparent surculis pallidè lutei, ex quatuor aliquantulum concauis foliolis commissi; in quarum medio quadrãgulare, rarò quinquangulare capitulum eminet, totidem loculos, quot angulos, continens, ambientibus nonnullis staminibus luteis; è quibus concolores exigui dependent apices: semen in loculis gignitur. radix lignosa multis fibris firmatur. Grauis autem admodum odoris, ac acris saporis hæc Ruta est.

Sylue-

Ruta ſylueſtris minima.

2. Syluestrium Rutarum maiores hortenſem omnibus partibus & colore referunt, niſi quòd ſingula foliorum ſegmenta anguſtiora ſint, & longiora. Harum vna maior ac procerior: altera verò minor anguſtioribusque foliis. vtraque odore grauior, ac ſapore acrior quàm hortenſis.

3. Quæ verò inter ſylueſtres ac montanas minima eſt, præ nimia foliorum tenuitate ſpeciem ac formam foliorum Rutæ hortenſis non retinet, foliola ſiquidem tenuiſſimè diuiſa: color verò candidior: odor autem & ſapor acerrimi: flos, capitulum vti aliarum, ſed minora.

Ab his differt Harmala, quę & ſylueſtris Ruta, de qua mox ſubſequente capite.

Satiua in hortis pluribus colitur ac habetur: aprica amat & ſicca, Solique expoſita: rudera item, aſpera, lateritiamque terram: cinere nutriri, vt Plinius ait, gaudet: fimum horret, vt fertur.

Syluestres in montibus reperiuntur, & in calidis regionibus; vti Galatia, Cappadocia, in nõnullis Italiæ ac Hiſpaniæ prouinciis, in Saluatino Goritiæ monte, & alibi.

Amicitia ei, inquit Plinius, cum Fico in tantum, vt nuſquã lætior proueniat, quàm ſub hac arbore. Creditur & optima Fico inſita; inſeritur autem intra corticem, & circumpoſito luto fouetur. Dioſ. & ſatiuam, quæ iuxta Ficum naſcitur, in cibos magis admitti ſcribit: Cauſſam exprimit Plutarchus Sympoſiacon lib. v. ſuauiorem ſiquidem fieri, & ſapore mitiorem, quòd quaſi participet quandam fici dulcedinem, qua reſtinguatur nimia viroſa Rutæ qualitas: niſi contrà Ficus alimentum ad ſe rapiens, acrimoniam Rutæ ſubtrahat.

Iulio ac Auguſto florent apud Germanos, alibi citius.

Πήγανον Græci nominant; & ex eo quidem, vti Plutarchus Sympoſiacon III. ſcribit, quòd ob ſiccitatem calori mixtam ſemen conſtringat genitale. Latini Rutam vocant: Apuleius Eriphion quoque appellari refert.

1. Prior ſiue hortenſis Ruta Germanis Rauten/ & Weijnrauten: Belgis Ruyte & wijnruyte: Itali Latinam ſeruant nomenclaturam, vnà cum Officinis: Hiſpanis eſt *Aruda*: Gallis *Rue de Iardin*: Anglis Rue: Bohemis Rauta.

2. Altera ſylueſtris & montana πήγανον ὄρειον καὶ ἄγριον appellatur. Officinis hæc incognita. Huius radix μῶλυ ὄρειον, id eſt, Moly montanum appellatur, vt Dioſcorides ait.

Eſt autem Ruta potenter calida ac ſicca in tertio vtriuſque qualitatis gradu: Sylueſtris verò vehementior ad quartum accedit: tenuium eſt partium: flatus diſcutit: craſſos, lentoſque humores incidit ac digerit.

Vrinam mouet: menſes quoque Ruta ducit: fœtum mortuum, & ſecundas expellit ipſa aſſumpta, vel decocto eius epoto: ad vteri ſtrangulatus vel ſolo olfactu conducit.

Plinij locus reſtitutus. Vuluas, inquit Plinius lib. XX. cap. XIII. aperit, corrigitque conuerſas illita in melle toto ventre & pectine (pectore, exemplaria perperam:) teſtium inflammationibus ab intermiſſo veneris vſu cum Lauri foliis impoſita conducit: cruditates diſcutit: inflationes item & dolores ſtomachi veteres.

Cocta cum aceto Ruta tormina ſedat; facitque ad lateris thoracisque dolores, ſpirãdi difficultates, ex cauſſa frigida: & ad articulorum, coxendicumque cruciatus.

Ad eadem & oleum eius adhibetur, quod ad coli, inteſtinorumq́; dolores, non modò per inferiora infuſum, ſed & illitum prodeſt. Quòd ſi verò Oleum iſtud, ex eo conficiatur, quod ex ſemine Lini exprimitur, præſtantius etiam fuerit, & ad lienis tumores ac ſcirros eximium.

Ad aquam intercutem, quam Hypoſarcam appellant, cum Ficubus ventri cataplaſmatis modo vtiliter imponitur; ac ex vino bibitur.

Cruda ſale condita ac comeſta viſus aciem intendit: ſubuenit & oculorum hebetudibus cum ſucco Fœniculi, & melle adhibita.

Succus

Succus Rutæ in malicorio calfactus, aurium doloribus medetur instillatus: Ignes sacros, herpetes, achores cum cerussa, aceto & rosaceo sanat.

Rutam sanguinis profluuia è naribus sistere impositam, ait Dioscorides; cui & Plinius accedit, cùm tamen sanguinem citius prouocare & sua acrimonia elicere potis sit.

Valet verò & Ruta pro Antidoto foliis tritis, & ex vino sumptis, auctore Plinio.

Dioscorides semen acetabuli mensura si in vino bibatur, lethalium medicamentorum antidotum esse scribit.

Probatur autem contra Aconitum, Ixiam, & fungos, siue in cibo, siue in potu: contra serpentum ictus: aduersus scorpionum, aranearum, apum, crabronum, & vesparum aculeos: succo Rutæ perunctos negant feriri ab his: & serpentes, si vratur, nidorem eius effugere. Mustelæ contra serpentes pugnaturæ, Rutam prius edendo sese muniunt.

Commendatur & aduersus canis rabidi morsum succus acetabuli mensura epotus: foliis verò tritis cum sale & melle, vulnerique impositis.

De Harmala. CAP. II.

Harmala.

HARMALA inter Rutas syluestres numeratur quidem, sed tamen ab ipsis differens est. à radice mox complures promit cauliculos dodrantales: folia circa hos virentia, variè dissecta, longiora, angustioraque quàm syluestris graueolentis Rutæ: flos candidus est, quinquefolius: fructus triangularis, maior quàm satiuæ Rutæ; in quo semen. radix crassa, oblonga nigricat. Grauem admodum hæc Ruta odorem in calidis spirat regionibus: in frigidioribus, veluti Germania, sata, minus graueolet.

In Cappadocia, & Galatia, vt Diosc., nascitur: reperitur verò & non paucis Hispaniæ desertis ac incultis collibus.

Ruta syluestris, & πήγανον etiam dicitur: In Galatia & Cappadocia μῶλυ, Moly: nonnullis Harmala: Arabibus Harmel: Syris Besasa: Officinis incognita stirps.

Cęterum Harmala calida ac sicca vehementer, & tertio quidem ordine; tenuium item partium: crassos humores attenuat, desiccat, digerit, & vrinam mouet, auctor Galenus.

De Scabiosa. CAP. III.

SCABIOSÆ folia oblonga, lata, hirsuta, à lateribus laciniata, instar foliorum Erucæ ferè: medij inter hæc caules assurgunt teretes, aliquantulum striati, cubitales, & ipsi quoque hirsuti: foliis aliquot similibus adnatis, sed sensim minoribus factis: in summis tenuibus virgulis, siue apophysibus eminent flores in vno orbiculo siue disco, complures simul farcti; quorum circumambientes maiores, medij minores, vnà cum staminibus è cæruleo diluto siue cæsio colore inalbicãt. longa radix in altũ descẽdit. 1.

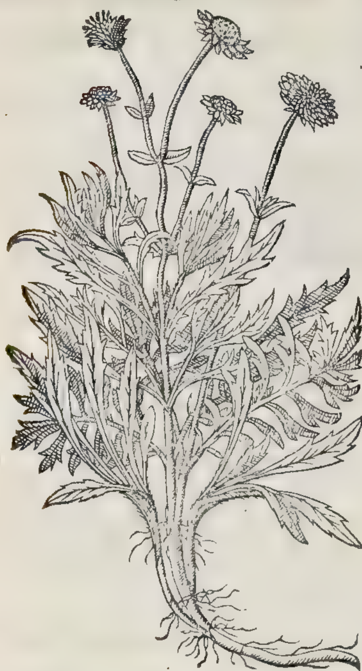
Circa decliues agrorum margines, ac subinde pratorum, multis passim locis gignitur.

Altera huic similis reperitur omnino paruula, omnibusq; partibus minor, & vix palmum alta; alioqui tum foliis, tum floribus respondens. In humidis pratis hanc reperiri quandoq; contingit. 2.

Est & mediæ magnitudinis quædam, cuius folia oblonga, lata, hirsuta, inalbicant quoque, quàm prioris tamen minora multò, & nequaquam laciniata, sed ambitu tantummodo crenata: flosculi in orbiculatis discis siue calycibus aliarum similes. radix longa, tenuisque. In agris macro ac sterili solo potissimùm hæc frequentior. 3.

Iam & quarta quædã est Scabiosa, sed peregrina Germaniæ: huius laciniata, mollia, lanuginosa, primæ similia folia; caulesq; non dissimiles, cubitales, & foliosi: orbiculi quoque discorum instar in fastigiis virgularum membranacea, aliquot acetabula complectentes, à qui- 4.

Scabiosa vulgaris maior.

Scabiosa minor.

Scabiosa media.

Scabiosa peregrina.

Stœbe ex Cod Cæſareo.

bus floſculi candicantes; quibus hirſutum, mediocriterque craſſum ſemen ſubeſt. candida craſſaque radix vti vulgaris Scabioſæ.

Huius verò & alia ſpecies, ſola magnitudine differens, partibus ſingulis minor: flores huius ex cæruleo purpurei. Vtraque in Hiſpaniis iuxta ſemitas, viarumque margines exit. In Salmaticenſi agro obſeruatas à diligentiſs. C. Cluſio habemus. 5.

Vulgò Scabioſæ nomen accepit: exiſtimatur à nonnullis ψώρα dici, quòd ſcabiei nomen eſt, & herbæ cuiuſdam apud Aëtium. Sit autem Scabioſa, quæ ab Aëtio Pſora, cuius vſtæ fumo arborum erucæ moriuntur non habeo, ait Hermolaus Barbarus, compertum.

Auctor Pandectarum Scabioſam apud Dioſcoridem Stœben eſſe interpretatur: Stœben autem Dioſcorides, ſua ætate vulgaris notitiæ, nullis notis deſcribit; Galenus verò lib. 1. de Antidotis; Herba, inquit, quædam apud nos inuenitur fruticoſa, calida, acris valde, parumper aromata redolens, quam incolæ Colymbaden & Stœben appellant: ad præſeruanda vina aptiſſimam. Videtur autem hæc Stœbe differens ab ea, cuius in lib. De medic. facult. meminit, (quæ eadem cum Dioſ.) habere etenim hanc tradit vim adſtringentem mordacitatis expertem; qualis valde acris eſſe nequit.

Theophraſtus lib. 1. ex fruticum numero eam facit, & folio eſſe ait carnoſo: lib. verò VI. inter eas refert, quæ iuxta ſpinam folium habent, vt ſunt Anonis, Tribulus, &c. Poteſt hæc illa eſſe, cuius Dioſ. meminit, à qua plurimum Scabioſa, quæ nequaquam ſpinoſa, differens eſt; quæ neque etiam cum Colymbade conuenit, cùm vehementi acrimonia deſtituta ſit.

Extat autem Stœbes ſpinoſæ imago in vetere Cæſareæ bibliothecæ codice, quam hoc loco adiiciendam putauimus, vt vel ex hac cognoſcatur, quàm multum Stœbe & Scabioſa differant. Atque huiuſcemodi ſpinoſam Stœben noſtra ætate reperiri eſt in Cypro atque Peloponneſo, vulgò Morea, planis ac apricis locis: vnde aridam ſecum attulit doctiſſimus Bernardus Paludanus ſtirpium diligentiſſimus obſeruator. *Stœbe ex Codice Cæſareo.*

Prior autem Scabioſa in Officinis nomen retinet, quibus notiſſima eſt: Germanis Fuchſio & Trago auctoribus Apoſtemkraut/Poſtemenkraut/ & Grindtkraut: Italorum, Hiſpanorum, Gallorum, Belgarum, & Anglorum nomenclaturæ ad Latinum accedunt; Bohemis Kawias. 1.

Altera minor Scabioſa appellatur. 2.

Tertia à nonnullis Scaeps ſcabieuſe/ id eſt, ouilla Scabioſa nominatur. 3.

Quartam Hiſpani pro Scabioſa habere feruntur. 4.

Eſt autem Scabioſa calida quidem ac ſicca ſecundo ordine ſatis intenſo, ad tertium gradum accedens, & partium tenuium. Lentos ac craſſos humores incidit, attenuat, & ad concoctionem perducit.

Pectus & pulmonem expurgat: confert aduerſus veterem tuſſim, reſpirationis difficultatem, laterum dolores, & alia huiuſmodi pectoris vitia. Vrinas eadem mouet, & per veſicam purulenta ſubinde expurgat; vbi videlicet intra corpus abſceſſus alicubi ſubſtiterit. Mederi ſcabiei decocto eius aliquot diebus bibito, & ſucco vnguentis permixto fertur: aduerſus ſerpentum morſus, & virulentorum ictus contuſam, ſuperpoſitamque, atque aſſumptam conducere Recentiores etiam affirmant. Succus ſumptus ſudores mouet; præſertim Theriace addita: & peſtilentes bubones citò diſcutit, ſi tempeſtiuè, & ſtatim ipſo initio detur; repetendum tamen remedium. prodeſſe verò aduerſus omnes etiam peſtilentes febres creditur.

De Succisa, siue Morsu Diaboli. CAP. IIII.

Succisa, siue Morsus Diaboli.

Iacea nigra.

AD Scabiosæ genus pertinet & Succisa: huic autem folia sunt lata, oblonga vti angustifoliæ Plantaginis, sed læuiora, & haudquaquã neruosa, ad margines nonnihil crenata. cauliculi pedem aut cubitum alti, in tres ramulos vt plurimũ distribuũtur, eminẽtibus in singulis, capitulis globosis; à quibus flosculi vel albi, vel è cæruleo purpurei. radix crassa, breuis, ac veluti præmorsa, vel succisa, fibris à lateribus adnatis, quibus firmatur.

Iuxta syluas ac agrorũ limites, locis haud cultis, in pratis quandoque, aut herbosis lętis exiguis colliculis gignitur.

Iulio & Augusto cum flore præcipuè reperitur; sed & prius legenda herba, aridæ siquidem haud infrequens est vsus.

Morsum Diaboli à præmorsa, vt apparet, radice appellatur vulgò. nugantur enim superstitiosi cacodæmonem huius radicem, ad multa vtilem futuram, inuidere hominibus, ideoque illã morsu tollere. Fuchsius Succisam rectius appellare maluit: Germanis est Teuffels abbiß: Belgis Duyuels beet: Gallis *Mors du diable*: Anglis Deuelles bit.

Amariuscula est herba, calido siccoq; temperamento prædita, ad vtriusque secundũ ordinem intensum referenda. Aduersus diuturniores tonsillarum fauciumq; tumores, qui ad suppurationem ægrè perueniunt, nulli secunda: adhærẽtem faucibus pituitam abstergit, digerit eadem, & discutit; tumoresq; earum partium citò tollit, decocto in ore sæpius retento, aut gargarizato, præsertim mellis rosacei exiguo addito.

Posse verò & quæcunque Scabiosa, fertur, & aduersus ictus virulentorum, venena, & pestilentes morbos non minus efficax: tusam & impositam pestilentes etiam bubones discutere: tum & decoctum eius si bibatur, vteri dolores lenire, flatusque pellere.

De Iacea nigra, siue Aphyllanthe.

CAP. V.

IACEÆ cognomento nigræ folia oblonga, lata, vtroque margine incisa, aliquantulum hirsuta: caules foliosi, rotundi, duri, asperi, in alas fastigio diuisi, proferentibus singulis capitula conoide, squamulis multis exiguis foris apparentibus, veluti floris Cyani; è quibus pro floribus exeunt stamina tenuia complurima confarcta, coloris è purpura rubentis, rarò albidi. lignosa, dura, obliqua radix, non absque aliquot fibris.

In pratis, ac locis herbosis, negligentius cultis, tum & iuxta sepimenta agrorum ac pratorũ frequenter occurrit. Inter vitia pratorum censeri potest, ab hac etenim boues & iumenta abstinẽt, nec fœnum, cui admixta, pascuntur.

Iunio ac Iulio, non rarò & Augusto cum flore videtur.

Recentior ætas Iaceam cognominat nigram; & nigram quidem ad differentiã tricoloris Violæ,

læ,quæ & Iacea. Plerique Matrefillon voce (vt apparet) corrupta appellant: alij Stœbes speciem faciunt: ad Scabiosas referri potest. Videtur quoque ἀφυλλανθὲς non temerè dici, absq. foliis siquidem flos eius est, ex solis densè confarctis staminibus constans; ex eo etenim Aphyllanthes nomen accepit, quòd ἄφυλλον ἄνθος, id est, flos absque foliis existat.

Calida est hæc ac sicca, sed non adeò vt Succisa siue Morsus diaboli: commendatur etiam ad faucium, tonsillarum, vuæque tumores, veluti Succisa, sed facultate ac potẽtia minor est.

De reliquis Aphyllanthis speciebus.

CAP. VI.

Aphyllanthes prima.

Aphyllanthes quarta.

SVNT verò & plures aliæ, quarum flores foliis carentes ex solis staminibus constant; quæ & Aphyllanthes nominari hac de caussa possunt.

Prima caules à radice complures, eosque ramosos, virentes, & nonnihil angulosos promit: 1. folia & à radicibus & circum ramulos oblonga, & vtroque margine profundis ac frequentibus incisuris diuisa, virentia, læuia; ac nonnihil resplendentia. capitula veluti Iaceæ nigræ è squamulis compacta, aliquantulum asperiora: flores eleganter purpureos ex multis staminibus vti Iaceæ: semen glabrum, superius vti Cyani barbatulum, sed maius. radix fibrosa est.

Altera huic similis, sed caules eius breuiores, capitula minora, & folia nigriora saturatiusq; 2. virentia; squamulæ capitulorum asperiores & nonnihil spinosæ. flos purpureus è staminibus confarctus.

Tertiæ folia magis incisa, subalbida: capitula non spinosa. flos vt præcedentium. 3.

Quarta foliis tenuissimè dissectis ac laciniatis, prioribus similis, præsertim tertiæ: huius 4. capitula ex squamis componuntur argenteo splendore relucentibus: flores etiam purpurei, ac veluti aliarum.

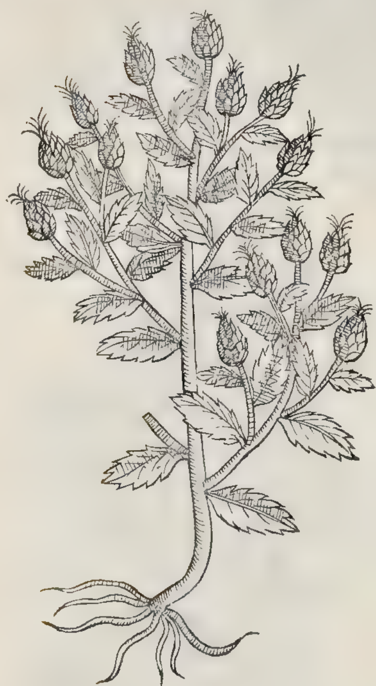
Gignuntur sponte in campis, secus vias, prope vites, locis haud cultis, & quidem in compluribus Europæ prouinciis, præsertim calidioribus.

Iunio ac Iulio in aruis florent: in hortis Belgij subinde serius.

Omnes hæ rectè Aphyllanthes quoque appellari (vt diximus) possunt, ex staminibus etenim flores tantummodo confarcti foliis destituuntur. Apud Veteres si nomen habuerunt, idipsum nobis incognitum ingenuè fatemur. Stœbes genera esse non possunt, ad quam ple-

Sphæritis ex Cod. Cæſareo.

Sphæritis ex Codice Cæſareo.

rique noſtræ ætatis docti referre conati ſunt, ex eo falſi, quòd Scabioſa putata fuerit Stoebe, quam ab hac differentem eſſe, iam ſuperius oſtendimus; veluti & iſtæ ſunt Aphyllanthes, ſpinis omnino carentes.

Ad has verò & referri poſſe videtur, nec fortaſſis temerè, cuius icon in Cæſareo codice extat Sphæritidis nomine, cuius capitulum iſtorum ſimile, niſi quòd abſque enatis ſtaminibus depingatur. Nulla tamen Sphæritis à veteribus deſcripta reperitur, præter Cupreſſi, quæ idcirco hoc nominis obtinuit, quòd galbuli eius ſubinde ſphęrę modo rotundi ſint.

Cęterùm Aphyllanthum facultates incompertæ ſunt; nec etenim in Medicinæ vſum admittuntur, nec ad alimentorum materiam faciunt.

De Scordio. CAP. VII.

SCORDIO cauliculi complures exeunt anguloſi, articulati, non in altum aſſurgentes, ſed humi procumbentes, ac proſerpentes. Folia è ſingulis geniculis bina, rotundis longiora, maiora quàm Chamædryos, ambitu ſerrata; quæ vnà cum cauliculis mollia, hirſuta, inalbicantia Allium redolent. è ſinu foliorum rubentes exeunt floſculi, minores quàm Lamij, alioqui forma haud diſſimiles, ramulorum partes occupantes ſuperiores. radix fibroſa ſub terra ſerpit.

Scordium.

Naſcitur locis paluſtribus, ſecus ſcrobes, ac foſſas aquas habentes: ad hortos tranſlátum locis vmbroſis ac humentibus facilè adoleſcit.

Iunio ac Iulio flores apparent: Auguſto menſe legere herbam expedit: hyeme perit: æſtate redit, radice reſtibili.

Σκόρδιον Græci appellant: Latini nomen retinent; nec alia Officinis nomina. Sunt qui Trixaginem paluſtrem vocant: item & *μιθριδάτιον*, ab inuentore Mithridate: Scordij nomen accepit ab odore Allij, quod Gręcis *σκόροδον* dicitur, & *δύσοσμον* ab odoris grauitate: Germanis **Waſſer battenig**: Gallis *Scordion*: Italis *Chalamandrina paluſtre*.

Calfaciendi ac reſiccandi vim habet: ſapore amarum, acerbum, ac acre quid obtinet, vt teſtatur Galenus. Viſcera interna expurgat: & ſimiliter vetuſta externa vlcera addito melle. Vrinam & menſes prouocat: craſſa & purulenta è pectore educit: facit ad veterem tuſſim, laterum dolores ab obſtructione & frigore natos; præterea & ad rupta & conuulſa. Aridum cum vino decoctum contra ſerpentum morſus, & lethalia venena bibitur. Miſcetur & antidotis. Fertur & podagricos lenire dolores cum aceto aut aqua impoſitum: Sunt & qui affirment crudas carnes inter huius folia incorruptas aliquamdiu ſeruari poſſe.

De

De Semperuiuo, siue Sedo maiore. CAP. VIII.

Semperuiuum siue Sedum arborescens maius. Semperuiuum maius alterum, siue Iouis barba.

SEMPERVIVI Diosc. tria sunt genera; Maius, Minus, & tertium, quod Illecebra vocatur. Maioris vnum arborescens dicitur: alterum Barbæ Iouis nomen accepit.

Primum maius Semperuiuum, aborescens cognominatum, caulem profert cubito altiorem, subinde bicubitalem, crassum, durum, lignosum, lentum, & frangi contumacem, in ramulos nonnullos diuisum, cortice crasso & carnoso circumuestitum; foliorumq́; quæ defluxerunt inferius quidem vestigia quædam retinentem, veluti Tithymali Characiæ primi caulis medius vmbelliferus. folia pinguia, carnosa, succi plena, pollicis lati longitudine, linguis similia, per margines tenuissimè crenata, cauliculorum fastigia ambiũt, oculi effigiem æmulantia. flores è cauliculis enascuntur in multos tenues pediculos diuisis, tenues, lutei, stellati. succedit semẽ perquã exiguum pediculis marcescentibus. radix subest in propagines diuisa. 1.

Viret hæc stirps perpetuò, nec hyemis iniuria in natiuo solo afficitur, vnde illi ἀειζώῳ ac Semperuiuo nomen.

Proximum Semperuiuum (quod Iouis barbam vulgò appellant) folia edit terræ ac radicibus proxima, crassa, pinguia, lenti succi plena, acuminata, densa, & in orbem ad effigiem oculi disposita, atque huiusmodi orbiculos complures proferens, latè ac in amplitudine sese diffundit: non rarò & tenues fibras emittit, quibus latius serpat, atque nouos orbiculos progignat. assurgit quandoque in medio horum caulis erectus, pedem (plus minus) altus, foliis sensim attenuatis communitus, in alas quasdam circa fastigium effusus; circa quas flores obscurè purpurascentes ordine digesti. radix subest fibrosa. 2.

Huius generis & alterum quoddã, cuius orbiculi magnitudine quidem superioris respondent, sed foliis minoribus, frequentioribus, ac densioribus, secundum margines tenuissimis veluti pilis, instar mollium spinularum adnatis. Viret istud paulò saturatius: caulis breuior: & flores è luteo pallescunt. B.

Est & tertium huc referendum, cuius folia in virore candicant, & ambitu tenuissimè serrata apparent. C.

Item & quartum, cuius minores sunt orbiculi: folia verò acuminata, densissima, cacumine obscurè rubentia, & marginibus hirsuta: flores in breuibus caulibus eleganter purpurei. D.

1. Primum maius Semperuiuum in plurimis Orientis ac Græciæ prouinciis, tum & maris Mediterranei insulis, Creta, quæ modò Candia, Rhodo, Zacintho, & aliis spontè natum in ædium tectis, vetustis parietibus, ac similibus locis reperitur, nec destituitur eo Hispania, nam C. Clusio teste, in Lusitaniæ regno crebrò occurrit: alibi in fictilibus alitur. In frigidis ac Septentrioni subiectis prouinciis, vt in Germania ac Belgio, nec spontè nascitur, nec studiosè, ac diligentius excultum diutinè durat, sed cæli inclementia, ac hyemis nimiò rigore extinguitur.

2. Alterum non modò Italiæ, verùm & Galliæ, Germaniæ, Bohemiæ, ac Belgio satis est familiare. Locis in montibus petrosis, veteribus muris, ac ædificiorum vetustis præsertim tectis gaudet. Variat autem huius forma pro soli genio: quibusdam siquidem locis angustiora, minoraq; sed plura, vnius orbiculi sunt folia: aliis pauciora, crassiora, latioraq;. virent & saturatius alicubi: alibi verò dilutius. Nam quas descripsimus non vno loco, sed situ differentibus gignuntur; has autem in elegantissimum hortum Clariss. Iohannis Aijckholtzij Doctoris Medici ac professoris Viennensis translatas, quandoque videre contigit.

1. Primo anni tempore mox post hybernum Solstitium Semperuiuum, quod arborescens cognominatur, in Lusitania floret.

2. Alterius caulis floriferus post Solstitium æstiuum, subinde circa Augustum mensem demum assurgit, sed Aprili, post vernum videlicet æquinoctium, inter folia tenues hinc exeunt fibrę orbiculorum rudimenta proferentes, quibus tandem adauctis seipsam in complures orbiculos multiplicat.

1. Primum haud dubiè Diosc. est Ἀείζωον μέγα, id est, Semperuiuũ magnum, aut Sedũ maius: Apuleius Vitalem ac Semperflorium appellat. Dicitur ζωόφθαλμον, στεργηθρὸν, ἀιθαλής.

2. Alterum vulgò, ac in Officinis Iouis barba: Germanis Haußwurtz/ Groß donderbaer: Belgis Donderbaert: Hollandis Huysloock: Gallis *Ioubarbe*: Italis *Sempreuiuo maggiore*: Hispanis *Siempreuiua, yerua puntera*: Anglis Houstelilie: Bohemis Netresk. Cotyledonem alteram Diosc. esse non pauci existimant: nos maluimus inter Semperuiua retinere, nam & perpetuò viret ac viget, hyemisque iniuria non facilè afficitur.

Aeizoa, siue Semperuiua maiora refrigerandi vim obtinent, & quidem tertio gradu: desiccant verò eadem, sed leuiter, abundante in eis essentia aquea. Prosunt ad erysipelata, herpetas, & à fluxione natas, vt Gal. ait, inflammationes; & quidem oculorum, vt Dioscorides, epiphoris, inquit Plinius; medentur folia imposita, vel succus inunctus. Conferunt verò & ad ambusta, & podagras per se, vel cum polenta imposita. Dari diarrhœa laborantibus Dioscoridis est; & teretes lumbricos cum vino pota excutere. Succus in pesso subditus muliebres ex caussa calida fluxiones sistit: folia in ardentibus febribus in ore retenta sitim sedát.

De Semperuiuo minore. CAP. IX.

MINORIS Semperuiui duo quoque sunt genera.

1. Primum horum exigua est herbula, multis tenuibus pediculis humi repens, quos complurima crassa, succulenta, parua, oblonga, acuminata folia conuestiunt, è viridi ad cæruleum inclinantia. surgunt inter hæc coliculi palmum alti, fastigio veluti vmbellam promentes; atque in his flosculos luteos. subest fibrosa radix.

2. Alterum minus Semperuiuum & parua quoque est stirps, plures producens cauliculos tenues, palmum rarò excedentes, in quorum fastigiis, in laxioribus exiguis vmbellis, flosculi forma præcedentis; sed albidi & aliquanto minores: folia circa cauliculos pauca, parua quidem, sed oblonga, retusa, & teretia, Tritici granis maiora, nucleis è strobilis nucum pinearum repurgatis aliquanto minora, alioqui haud dissimilia, quæ subinde vnà cum cauliculis subrubent. radix in terræ superficie serpens, fibras tenues deorsum demittit.

1. Quod horum prius, Belgis hortense est: alibi in parietinis nasci fertur.

2. Alterum passim in veteribus muris; circa aggeres, sepimenta agrorum, locis apricis exit.

Vtrumque mensibus æstiuis flores promit.

1. Minus genus ἀείζωον μικρὸν Græcis: Latinis Sedum & Semperuiuum minus appellatur: à nonnullis βρύτιον θεοβρότιον, Ceraunia, Vitalis: Germanis klein donderbaer/ & klein haußwurtz: Italis *Semperuiuo minore*: Gallis *Tricque Madame*: Anglis Prickmadam.

2. Huius alterum genus Officinæ Crassulam nominant minorem; & minoris quidem cognomen addunt, ad differentiam alterius appellatæ Crassulæ, quæ ex genere est Telephij. Dicitur & Vermicularis: Italis *Pignola, Granellosa, & Grasella*: Belgis Bladerloosen.

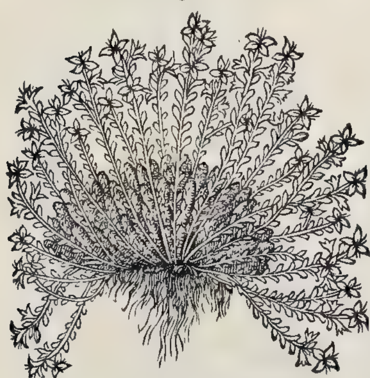
Minora Semperuiua refrigerantem quoque facultatem & maioribus similem obtinent, & ad

Semperuiuum minus primum.

Semperuiuum minus alterum.

& ad eadem valent. Primum verò horum inter acetaria multis locis recipitur, in quibus & sapit, & palato gratum: æstuanti ventriculo confert.

De Illecebra, siue Semperuiuo tertio. CAP. X.

Illecebra, siue Semperuiuum tertium.

HVMILIS ac exigua hæc herba est. cauliculi eius tenues ac breues: foliola circa hos frequentia, perpusilla, crassa, & acuminata, succi plena: flosculi in summo eminent paruuli, lutei. fibrosæ radiculæ.

In locis petrosis, aridis, & in veterum murorum rimis vbique nascitur: perpetuò viret; nec temerè idcirco inter Semperuiua refertur.

Æstiuis mensibus cum floribus reperitur.

Dioscoridis tertium istud est Semperuiuum, quod à Græcis ἀνδράχνην ἀγρίαν & τηλέφιον appellari: à Romanis verò Illecebram tradit. Plinius etiam Latinis Illecebram dici testatur. Est tamen & alia ἀνδράχνη ἀγρία, & aliud τηλέφιον: Germani hanc **Maurpfeffer** appellant, & **katzentreuble**: Galli *Pain d'oiseau*: Belgę **Muerpeper**: Angli **stone crop/** & **stone hore**.

Suspicantur tamen nonnulli non esse istud Dios. tertium Semperuiuum, quòd illi folia desint Portulacæ: Sed Dios. hoc non Portulacæ esse folio, sed ad illius crassitiem tantùm accedere folia refert: παχύτερα, ait, τὰ φυλλάρια πρὸς τὰ τῆς ἀνδράχνης.

Acris autem ac vehementer excalfaciens est herbula ista. Foris admota rubificat, vesicas excitat, ac tandem exulcerat.

Strumas, inquit Dios. cū axungia imposita discutit. Succus huius cū aceto, vel alio liquore extractus vomitum mouet, & crassos, pituitosos, ac biliosos humores educit; & subinde ita à quartanis, aut aliis diuturniorib. febrib. liberat: aduersus asūpta venena & hoc modo cōfert.

De

De Telephio. CAP. XI.

Telephium primum.

Telephium alterum ſiue Craſſula.

Telephium tertium.

TELEPHII vnius Dioſ. tantummodo mentionem fecit:accedunt verò alia duo poſterioris obſeruationis.

Primum Telephium caules emittit rotundos, craſſos, glabros, veluti genicula habentes, circa radicem ſubinde rubentes: folia ſimiliter craſſa, læuia,carnoſa,lento ſucco plena, ambitu ſubinde leuiter inciſa, latioris folij, Portulacę maiora;alioqui haud multum abſimilia, è ſingulis articulis bina ſibi mutuò oppoſita, caulem alterno ordine conueſtientia. Flores in vmbellis ex luteo pallét. radix in multas extuberat veluti oblongiores glandes ſenſim attenuatas, candidas, fibris etiam adnatis.

Alterum, quod Craſſulam vulgò vocant, caulibus ſimiliter compluribus aſſurgit rotundis,læuibus, ſed haudquaquam articulatis. folia carnoſa,craſſa,lata,& ambitu nonnihil quandoque crenata,minora quàm ſuperioris, nullo ordine digeſta: floſculi aut rubent, aut lutei ſunt, aut etiam inalbicant: radix candida, carnoſa,ac nodoſa. Viuax admodum ſtirps eſt, vel luto ſolo impoſiti cauliculi diutinè virent, & ſi ſubinde rigentur, etiam augmentum capiun t.

Tertium Telephium humilius eſt, ac minus quàm priora: tenues eius cauliculi plurima parte humi procumbunt: folia quoque minora, rotundiora,

diora, è cæruleo magis virentia, carnosa, inferius crebriora, superius rariora, incerto ordine disposita: flosculi in vmbellis fastigia occupantibus è purpurascente cæruleo pallent. radices huius haud nodosæ, aut tuberosæ, sed fibris capillatæ.

Loca vmbrosa, petrosa, veteres muros, ac parietes amant. Oribasius in vineis & cultis nasci ait.

Primum in Hispania, cùm & superiore Pannonia subinde reperitur; nec eo Germania destituitur. Ad Rheni enim ripam iuxta vineta, locis asperis, & petrosis repertum, ab eo, quod in Hispania, nullatenus differens. 1.

Alterum in Germania vtraque, Gallia, Bohemia, & alibi circa vites, in veteribus muris, parietibus, etiam luteis ac cratitiis, satis frequens. 2.

Tertium rarius est: hortis apud Belgas & alibi, familiare. 3.

Circa Augustum, vel prius Telephia florent.

Primum, quod Græcis *τηλέφιον, & ἀείζωον ἄγριον* dicitur, Latinis Telephium & Semperuiuũ syluestre, & Illecebra; sed ab acri & excalfaciente Illecebra, de qua Cap. superiore, multum differt. Sunt & qui *ἀνδράχνην*, siue Portulacam syluestrem appellant: est tamen & alia syluestris Portulaca hortensi similis, sed minor.

Alterum genus Telephij quoq; species est: Crassulam, & Crassulam Fabariam hanc Officinæ vocãt, ac Crassulam maiorem, ad differẽtiam eius, quæ Cap. de Semperuiuo minore descripta est; itẽ & Fabariã: Germani Wundkraut/knabenkraut/forzzwang/& foßwern: Itali *Faba grassa*: Galli *Ioubarbe des vignes, feue espesse*: Belgæ Smerwortele/& hemel sluetel: Angli Orpyne.

Tertium genus vt paucis cognitum, ita nec nomen inuenit, nisi quòd pleriq; Telephium semperuiuum vocent, aliorum enim caules hyeme pereunt, radice restibili; huius verò & caules & folia hyemis inclementiam superant.

Frigida autem Telephia, & cum essentiæ tenuitate reficcantis facultatis.

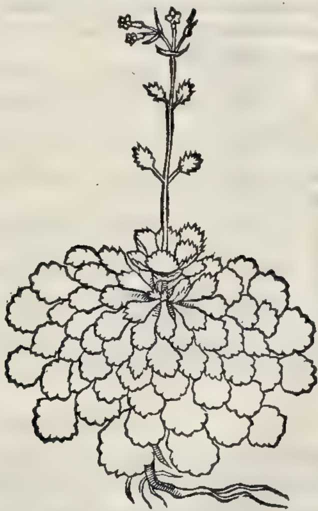
Dioscorides vitiliginem albam, Galenus vtramque, cum aceto impositam sanare ait; quòd abstergendo præstat; vnde calidam ei facultatem tribuit Galenus, repugnante tamen gustabili qualitate, quæ non modò primum, sed & duo reliqua frigida esse ostendit: Abstergere autem possunt & quæ frigida, si siccitas adsit temperamenti, & essentiæ tenuitas. *Gal. notatur.*

De Cotyledone. CAP. XII.

Cotyledon.

Cotyledon altera.

COTY-

Sedum ferratum.

1.

2.

COTYLEDONES Dioſcoridi duæ deſcribuntur.

Priori Cotyledoni folia ſunt longa, carnoſa, ſucci plena, lęuia, orbiculata, ambitu nihil aut parum crenata, breui pediculo ſui ferè centro inſidentia, quæ acetabuli figura modicè concaua apparent, & colore virent, aliquando tamen in natali ſolo purpuraſcentia. caulis inter hæc aſſurgit dodrantali breuior, in alas ſubinde diuiſus, circa quas floſculi exigui albicantes, aut dilutè admodum purpurei. tuberoſa exigui bulbi inſtar ſubeſt candida radix, ex qua fibræ aliquot depēdent.

In ſaxis & veterum ædificiorũ parietibus naſci gaudet: In Hetruria, ac alibi in Italia, in Galliæ Prouincia, ſed & in Britannia quoque reperitur, quod tamen ab Italico nonnihil differens eſt.

Viret ac viget præcipuè hyeme, initio æſtatis floret, ac ſemen minutiſſimum facit, deinde marceſcit, radice perenni.

Altera huius ſpecies à ſuperiore forma multũ differt, ad Semperuiui ſecundi, ſiue Barbæ Iouis ſimilitudinem magis accedens: folia eius craſſa, pinguia, ſucculenta, longiuſcula, & veluti exiguas linguas imitãtia, orbiculariter vt Barbę Iouis modo digeſta, è quorum veluti centro tenuis pediculus aſſurgit, flores proferens albicantes. radices fibroſæ ſunt.

Ad montium rupes & ſaxoſa gignitur: In Pannonia ac Italia ſubinde occurrit.

3. Ad Cotyledonem à recentioribus refertur, quod Aeizoon ſiue Semperuiuum ſerratum Valerius Cordus appellat: Craſſa & numeroſa huic ſunt, ſucci quoque plena, foliola, quæ circulari ambitu globum veluti oculi conſtituentes, Barbę Iouis & Cotyledonis alterius modo, multo tamen minora, & vndique ſerræ modo minutim inciſa; è quorum medio caulis exit tenuis, rectus, dodrantalis, floſculos cacumine proferens Craſſulæ minoris æmulos, colore ſępius albidos abſque notis, quandoque rubentibus punctulis diſtinctos. radicibus firmatur paucis & tenuiſſimis.

In altiſſimis petris, humido muſco ſubinde obductis, naſcitur.

1. Quæ Gręcis κοτυληδών, Latinis Vmbilicus Veneris dicitur, & Acetabulũ; à nonnullis Herba coxendicum: Iacobus Manlius Scatum cæli, & Scatellum appellat: Belgis Nauelcruijt: Italis *Cupertoiule & Ombilico di Venere*: Gallis *Eſcuelles*: Hiſpanis *Capadella, Scudetes*: Inter nothas appellationes & hæc extant nomina, κῆπος ἀφροδίτης, id eſt, hortus Veneris. γῆς ὀμφαλός, terræ vmbilicus, στίχις, στέργηθρον.

2. Altera Cotyledon à nonnullis κυμβάλιον appellatur.

3. Minorem illam recentiores ad Sedi referunt genera, & Sedum ſerratum nuncupant.

Cotyledon prior humidæ ac ſubfrigidæ eſt ſubſtantiæ, & cuiuſdam obſcurè adſtringentis. Refrigerat, repercutit, abſtergit, ac diſcutit: auctore Galeno. Inflammationes eryſipelatodas, & eryſipelata phlegmonode curat impoſita: ad æſtuantem ardore ſtomachum vtilis eſt. feruntur & folia cum radice manducata calculos confringere, & vrinas mouere.

Cotyledon altera ac tertia ſerrata, faciunt ad eadem, ad quæ Semperuiuum.

De Cotyledone paluſtri. CAP. XIII.

EST verò & præter ſuperiores alia Cotyledon, tenues hæc promit viticulas proſerpentes, ac ſubinde terræ adhæreſcentes; à quibus folia rotunda, & aliquantulum acetabuli in modum leuiter concaua, exiguoque pediculo medio ſui, vti alterius, inſidentia, ſed planè tenuia, minora, nigrioraque quàm legitimæ: floſculi perpuſilli, albidi ſub foliis viſuntur. fibræ tenues pro radicibus ſunt.

Paluſtribus locis inuenitur, & præſertim humidioribus, & quæ frequentius hybernis menſibus rigantur.

Iulio menſe apud Belgas reperiri cum flore poteſt.

Vmbilicum Veneris Officinæ inferioris Germaniæ nominant: Cotyledon paluſtris dici poteſt.

Cotyledon paluſtris.

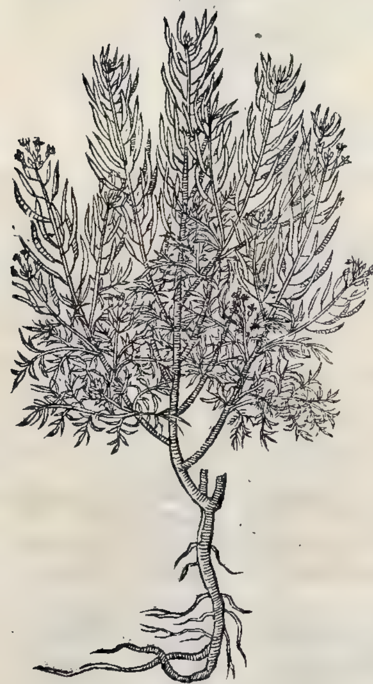
poteſt. Errant autem non parum Pharmacopœi, qui hanc loco legitimæ ac veræ Cotyledonis vnguento ex Populo nigra aut aliis admiſcent. *Error Officinarum.*

Calidam eſſe hanc Cotyledonem guſtabilis eius qualitas aliquantulum acris oſtendit. Proinde non ſolùm forma, ſed & facultate & viribus à vera differens eſt.

De Sophia. CAP. XIIII.

SOPHIA caules promit cubitales, rotundosq́; duros: folia verò circa hos ampla, ſed tenuiſſimè in complurima exigua ſegmenta diuiſa, Abſinthij tenuifolij haud multum diſſimilia, ſed tamen tenuiora, & ad Coriandri tenuiſſima accedentia, colore albida. Floſculi ad ſuperiores virgularum partes ordine digeſti gignuntur exigui, pallidè lutei; paruæ, tenues, oblongæ ſuccedunt ſiliquæ; in quibus minuta ſemina ſubrubentia. dura, ac lignoſa, candidaque demittitur in altum radix, nonnullis adhæreſcentibus fibris.

Sophia.

In veteribus maceriis, locis ruderatis, lapidoſis, ac non rarò arenoſis, ac aliis incultis exit; vbi ſemel nata ſingulis facilè recurrit annis.

A Iunio in Autumnum vſque, & quidem particulatim, floret: ſemen interea perficit.

Recentior ætas Sophiam appellat: Germani Welſamez/Sophiekraut: Belgis Fiecruijt: Falluntur inſigniter qui Seriphium nominant, quod Marini Abſinthij nomen, nam cum Abſinthiis nihil commune; præter foliorum ſimilitudinem quandam, habet: ſapor & facultas multum differentes ſunt. Videtur aliquo modo cum Thalietro conuenire; reſpondet caulis graueolentis Rutæ non diſſimilis; nec folia repugnant, niſi Coriandrinis forent multò tenuiora: pro Thalietro autem, alias ſuperius ſtirpes oſtendimus.

Cęterùm facultate Sophia reſiccans & adſtringens eſt, & particeps alicuius frigiditatis.

Semen huius aſſumptum ventris fluores ſiſtit: aduerſus dyſenterias commendatur: ſanguinis profluuia reprimit.

De Symphyto maiore. CAP. XV.

SYMPHYTI iſtius caulis anguloſus, craſſus, & vt Sonchi inanis, ad duos ferè cubitos attollitur: folia tum à radice prodeuntia, tum & iuxta caules ampla, longa, lata, aſpera, pungenteque lanugine, nonnihil hirſuta, attactuque pruriginem excitantia, vulgò dictæ Boraginis colore & aſperitate ſatis ſimilia; cæterùm longiora, magna & acuminata veluti Enulæ campanæ. ex caulium alis flores ordine diſpoſiti apparent oblongi, intus caui, colore albidi, aut dilutè rubentes, rarò lutei; ſubſequente ſemine nigro. oblonga & craſſa radix, foris nigra, interius albida, ſucco glutinoſa; in qua vis conſiſtit medica. 1.

Huius altera reperitur ſpecies, radice quoque exterius nigra, intusque candida, ſed tuberoſa; cuius folia minora; caules breuiores; flores ſubinde lutei. 2.

Riguos ſeceſſus, læta & pinguia prata amat Symphytum, nec ab hortis abhorret, ac aliis humentibus locis.

Iunio ac Iulio mẽſibus flores in vigore ſunt: radix quouis anni tẽpore cõmodè legi poteſt.

Symphytum magnum.

Symphytum tuberosum.

Σύμφυτον Græci appellant; item & πηκτὸν: Latini Symphytum & Solidaginem: Officinæ Consolidam maiorem, & Symphytum maius: Scribonius Largus Inulam rusticam, & Alum Gallicam, alij Osteocollon: Germanis Walwurtz / Schmerwurtz / Schwartzwurtz / Schantzwurtz / Beinwellen: Belgis Waelwortele: Italis *Consolida maggiore*: Hispanis *Suelda maiore*, & *Consuelda maior*: Gallis *Consyre & oreille d'asne*: Anglis Confrey: Bohemis Swalnijk & Czernohlawek.

Superat autem in Symphyti radice frigida temperies, sed tamen exigua; adest humiditas viscosa, ac glutinans: Hæc nequaquam pruritum excitat, nec gustu acris aut mordax, sed ἄποιος siue exqualis, & qualitatis gustabilis expers; tantùm abest vt cum Scillæ acri visciditate huius humiditas lenta ac glutinosa conferri queat. folia pruritum excitare possunt, non caliditate aut acrimonia, sed asperitate sua, vt iam scripsimus, minus tamen quàm Vrticæ.

Ad multa radix vtilis est: vulnera & enterocelas recentes imposita sanat: ad sanguinis cum tussi sputationem ac profusionem, & contra pulmonis vlcera multum prodest.

Paratur in hunc vsum & ex ea Serapium, quod sanguinis fluores sistit: recentia pulmonis vlcera consolidat: tussim sedat: febrium calores contemperat: humorum defluentium acrimoniam retundit, cuius descriptio hæc est.

Serapium ex Symphyto. ℞. Radicum Symphyti maioris vncias duas, dulcis radicis vnciam vnam, foliorum tussilaginis vnà cum radicibus manipulos duos, nucleorum nucum pinearum sesquiunciam, Zizipha xx. seminis maluæ drachmas duas, capitum papaueris drachmam vnam, fiat decoctio in aqua quantum satis est ad libram vnam: Colato addantur sacchari & mellis albissimorum singulorum vnciæ sex, & fiat Serapium perfectè decoctum.

Eadem quoque radix renum vlcera etiam diuturna curat, & profluentem ex his sanguinem sistit: tum & superfluentes quoque muliebres purgationes supprimit, si vel decoctum eius bibatur, vel ipsa cũ sacharo, aut melle cõdita, singulis cõtinuis aliquot diebus assumatur.

Ad omnium quoq; reliquorum viscerum, ac internarum partium læsiones, & ad rupta vnicè commendatur. Tanta autem consolidandi huius vis est, vt vna cum carnibus crudis in partes concisis cocta, eas simul cogat ac vniat. Aduersus etiam sedis inflammationes conducit, & nimium profluentes hæmorrhoides imposita reprimit.

De

De Symphyto maculoso. CAP. XVI.

Symphytum maculosum.

REFERT istud Symphytum satis antecedés siue maius Symphytum, sed caules eius breuiores, dodrantales tantùm: folia minora, aspera, & hirsuta, in quibus vt plurimum albicantes apparent exiguæ maculæ; quanquam & absq; maculis nonnullis videntur locis: flores forma haud dissimiles, rubri initio, hiantes verò ac patentes è cæruleo purpurei. nigricans radix dura est, per obliquum descendit, fibris adhærentibus concoloribus.

Loca amat opaca, & riguos tractus. Reperitur & in collibus vmbrosis; & in Bohemia quidé foliis haud maculatis: In hortis facilè adolescit.

Primo vere erumpit; mox florifera est: pereũt Autumno folia: radix perennat.

Pulmonariam & Pulmonalem Herbarij appellant: Cordus Symphytum syluestre; cùm verò & aliud syluestre sua natura sit, rectius Symphytum maculosum aut maculatũ dici poterit: Germanis Lungenkraut: Belgis Onser vrouwen melckcruijt / & Longencruijt: Differt non parum à Pulmonaria, de qua inter Musci genera.

Ceterùm facultate hoc Symphytum priori responderet, si radix huius viscosa; verùm quandoquidem dura ac lignosa, siccior huius qualitas & magis adstringens.

Foliorum in oleribus vsus est. Putantur verò & ad Pulmonis vitia ac vlcera huius quoque radices conferre, & idem, quod maioris Symphyti posse.

Bugula.

De Bugula. CAP. XVII.

BVGVLÆ folia sunt latiuscula, oblonga, maiora quàm Origani, mollia, ambitu nonnihil incisa, & inferiore parte, in saxosis quidem & apricis, aliquatenus purpurascétia. caules quadrangulares, modicè hirsuti, inanes, geminatis, exque aduerso positis foliis cõuestiuntur; & partim humi decumbentes serpunt; partim verò assurgentes supra dodrantem attolluntur. flores hosce ponè folia ambiũt & fastigium petunt colore cærulei. radices multis fibris constant.

Saxosis, non rarò quoque humidioribus; frequentius apricis & apertis, quàm opacis locis gignitur: trãslata ad hortos luxuriat: compluribus regionibus familiaris.

Aprili ac posterius cum flore reperiri potest.

Inter appellatas Solidagines siue Consolidas à recentioribus numeratur: Consolida media à quibusdam horum dicitur: Germanis est Guntzel & Golde guntzel: Belgis Senegroen / ingroen: Officinis nostratibus Bugula: Ruellius Buglum nominari à Gallis refert: Matthiolus Laurétinam, & à Senensibus Morandolá dici auctor est. Sunt qui existiment Symphyti illud genus esse, quod à Diosc. πετραῖον cognominatur. Verùm hi non parum falluntur. Symphytum siquidem petræum ramulos tenues habet Origani similes: capitula

verò veluti Thymi,& totum lignosum ac odoratum est. at talis quidem nō est Bugula, quæ nec lignosa,nec odorata,& caules promit differentes ab Origani,& capitula nequaquam habet Thymi æmula.

Calidi temperamenti admodum exigui particeps est: resiccat verò manifestè cum nōnulla adstrictione. Commendatur ad disrupta,fracta, conuulsa, cæsaque; idcirco & potionibus, quæ vulnerariæ dicuntur,additur,in quibus tanta eius facultas prædicatur, vt sanguinē concretum resoluere,ac discutere valeat. Ruellius in Gallia vulgò dici refert, eum vulnerario Medico, aut Chirurgi opera nō egere,qui Bugulam & Saniculam habuerit: Nec enim sumpta tantummodo vulneribus medentur, sed & ipsis foris imposita.

Ad iocinoris verò languores eadem confert,nam pręterquam quòd obstructiones aperiat, viscera etiam ipsa roborat.

Vsus quoque eius ad vlcera maligna,præsertim pudendorum, quibus succus prodest crebrò infusus, si deinde herba contusa superimponatur: ad intertrigines eodem etiam modo conducit.

De Brunella. CAP. XVIII.

Brunella.

Brunellæ altera icon.

CAVLES Brunellæ tenues sunt, quadrangulares, hirsuti, terram versus reclinati, per se etenim consistere nequeunt: folia lata,oblonga,acuminata,Menthæ æmula, sed minora,hirsutie tenui asperiuscula,& haudquaquam odorata: in ramulorum fastigiis flores spicati è cæruleo obscurè purpurei,rarò albidi. radices tenues in fibras abeunt multis veluti capillamentis cohærentes.

Incultis & lapidosis,non rarò verò & herbosis Brunella gignitur locis, veluti secus margines pratorum: reperitur & quandoque in syluis.

A Maio mense in Autumnum vsque cum flore colligi potest.

Recentiores Brunellam & Prunellam appellant: Germani Braunellenn: Belgæ Bzupnelle. Matthiolus Cōsolidam minorem,& Solidaginem minorem: Ruellius verò Bellidem Consolidam minorem dici affirmat. Non est quoque Symphytum petræum,vt nonnullis visum. nam nec odorata nec lignosa est.

Calidam ac siccam esse, sapor eius modicè amarus ostendit,& nonnihil abstergentem.

Eadem quæ Bugula posse fertur: commendatur tamen & ad oris vitia, & præsertim ad linguæ

linguæ cum tumore nonnullo exaſperationem, nigredinem, & ſiccitatem. malum id eſt caſtrenſe, Germani De braun appellant, quod citra febrim continuam & mentis nonnullam perturbationem non ſuperuenit. huic Brunellæ ex aqua decoctum, poſt ſanguinis è venis ſub lingua detractionem, præſidio eſt; ſæpius ore linguaque elotis, addito quandoque aceti momento, aut exiguo mellis roſacei. *De braun.*

Exiſtimatur malum Veteribus incognitum, ſed tamen ſi conferatur cum eo quod à Paulo Ægineta lib. 3. Eryſipelas cerebri dicitur, haud multum differens (ſi non idem) videbitur. Tundi & venas ſub lingua Paulus præcipit, quēadmodum in Germanis appellato De braun, qui caſtra ſequuntur, faciunt. *Eryſipelas cerebri.*

De Caryophyllata. CAP. XIX.

Caryophyllata.

Caryophyllata montana.

CARYOPHYLLATÆ vt plurimum tripartita, ſubaſpera, hirſuta veluti Agrimoniæ, ſed nigriora, durioraque, ambitu quoque ſerrata folia in longis hærent pediculis; quibus & duo minuta quandoque ſubſunt. caules ſubinde cubitales, vel altiores, tenues, in ramulos finduntur; in quorum faſtigiis floſculi lutei, Pentaphylli aut Tormentillæ ſimiles, capitulo ſuccedente aſpero, ex multis acinulis cumulatis ſtipato, per maturitatem veſtitui adhæreſcentibus. radix multis capillamentis ſubruffis fibrata Caryophyllum odore refert. 1.

Naſcitur ſecus vias, agrorum & hortorum ſepimenta: gaudet magis opacis ac vmbroſis, quàm patentibus aut apricis.

Huius generis & montana quædam eſt: folia cuius craſſiora, maiora, aſperiora, hirſutioraque, non trifida, ſed rotundiora, per ambitum crenata, quæ & longis inſident pediculis, circa quos exigua veluti foliola adnaſcuntur. caules tenues quoque, ſed haud ramoſi, geniculati, vnicum proferunt florem, quàm ſuperioris maiorem, & ex pluribus foliolis commiſſum, auri colore luteum; poſt quem pinnatus orbiculus ſuccedit. radix ſubeſt longa, obliqua, craſſiuſcula, fibris capillata paucioribus. odore & hæc Caryophyllo ſimilis. 2.

In altis montibus reperitur, ac denſis ſyluis, non modò apud Bohemos, verùm & in Normandia, Britannia, ac alibi.

Vtraque Maio, Iunio, ac etiam ſerius floret.

Caryophyllata ab odore Caryophyllorum, quem radices præ ſe ferunt, nomen accepit. 1.

Dicitur & à nonnullis Sanamunda, & Herba benedicta; ac etiam à quibusdam Nardus rustica: Germanis Benedicten wurtz: Brabantis Carpophyllate: Gallis *Galiot*: Anglis Auens. Geum esse Plinij (quod plerique suspicantur) in tanta ipsius breuitate affirmari nequit: Geum, inquit Plinius lib. XXVI. cap. VII. radiculas tenues habet, nigras, beneolentes.

2. Altera species Caryophyllata montana à recentioribus appellatur. Cum Baccharis descriptione conuenire posset, si flores purpurei, & subalbicantes essent, qui, modò vt diximus, lutei, folia quidem satis respondent, maiora & asperiora quàm Violæ nigræ, quæ propriè ἴον & Viola: cauliculi licet cubitales non sint, geniculis tamen articulantur: pediculi foliorum adnata quædam foliola exigua habent: fibræ radicum Caryophyllos redolent. Baccharis autem fibrosa radix Cinamomi odore.

Cinamomum. Caryophyllorum autem ac Cinamomi idem odor; siquidem sarmenta ac virgulta illa tenuia, quæ cum Caryophyllis inferuntur, legitimum sunt Cinamomum. quod nec abs re, nec temerè suspicari licet; Dioscorides etenim Cinamomum graciles ramulos, & tenuia testatur esse virgulta, nigra, & geniculata; qualia omnino sunt lignosa illa virgulta, quæ vnà cum Caryophyllis adferuntur, & in quibus Caryophylli ipsi nascuntur; quæ Caryophyllos odore ac sapore referunt, ipsis tamen infirmiores ac minus præstantes. vnde Caryophyllis in ipsorum locum succedentibus, neglectim habita, ad legitimas Cinamomi notas non fuerunt hæc virgulta expensa.

Proinde radices, quæ Caryophyllos redolent, odore Cinamomum referre rectè affirmantur: non obstat idcirco radicum odor quò minus Caryophyllata altera, Baccharis sit: florum tantúmodo color, vt diximus, aduersatur. Baccharis autẽ descriptio Pemp. 2. lib. 4. requirẽda.

Cæterùm Caryophyllatæ radices & folia haud obscurè resiccantem habent facultatem, & nonnihil calfacientem vnà cum expurgandi potentia. Ad ventriculi cruditates, coli labores, venenatorumque morsus decoctum horum commendatur. Prodest idem & ad lateris dolores, tum ad iocinoris obstructiones: crudos humores concoquit: visceribus inhærentia expurgat, & flatus discutit, præsertim ex vino. sanguinem quoque alicubi interius cõcretum, hoc modo folia aut radices sumptæ, resoluunt atque discutiunt; idcirco & potionibus admiscentur, quæ cæsis, ruptis, atque ex alto delapsis propinantur. Colluuntur & decocto haud inutiliter cum recentia, tum & vetera vulnera.

Radices resiccatæ, ac tenui imbre aceti respersæ, vestes à tineis præseruant, & iucundo odore commendant.

De Pyrola. CAP. XX.

Pyrola.

PYROLÆ quina, sena, septena à radice in oblongioribus pediculis prodeunt folia lata, rotundis paulo longiora, colore, læuore Betæ similia, sed multò minora, Pyri foliorum magnitudinem rarò assequuntur, quibus robore ac duritie ferè respondent: caulis inter hæc medius assurgit, dodrantem, aut pedem altus, flosculis per interualla circumdatis elegantibus, odoratis, colore albidis, multis è medio staminibus exeuntibus. radix tenuis, fibrosa, subinde serpens, haud altè demittitur.

Locis gaudet montanis ac vmbrosis, in multis per Germaniam, Bohemiam, ac Morauiam syluis occurrit.

Cum floribus Iunio ac Iulio viget: toto anno viret: hyemis & frigoris patiens.

Pyrolã ac Pirolã recentior ætas appellat: Germanis Wintergrunn: Belgis similiter wijntergroen: Bohemis Hrusstucka. L. Fuchsius Limonium esse existimans, Germanis Holtzmangoldt/ & Waldtmangoldt nominauit: Sed Limonium non in montibus ac syluis, sed in pratis palustribus nascitur, nomenq; ab ipsis accepit; λειμῶνες siquidem prata Græci appellant: Iam & ostendimus, quantum Cynoglossos cum Limonio conueniat.

Resiccat autem manifestè Pyrola, & euidenter adstringit, atque vnà refrigerat.

Miscetur potionibus quæ sanguinem profluentem sistunt, & vulnerum recentium inflammationem arcent, curationemque promouent: item & vnguentis ac empla-

stris

ſtris ἐναίμοις, ſiue quæ cruentis vulneribus adhibentur. Huius ex vino decoctum ad thoracis, & internorum viſcerum vulnera ſolidanda commendatur: conducit verò & ad exulceratos renes, præſertim ex aqua, & Symphyti radice addita.

Ophiogloſſon.

Lunaria.

De Ophiogloſſo. CAP. XXI.

VNICVM Ophiogloſſo eſt folium, latum, & oblongum, inſtar ferè foliorũ Perſicariæ, ſed minus læuius, ac pinguius, è cuius pediculo, & folij veluti ſinu, tenuis rectusq; exit ſtylus, cacumine veluti ſerpentis linguam proferens. radices fibroſæ ſunt.

In humidis ac paluſtribus pratis gignitur: In Belgio, Germania, & nonnullis Italiæ locis reperitur.

Maio menſe prodit, aduſq; Iuniũ viget, paulò pòſt tota marceſcit, nec deinceps conſpicitur.

Ophiogloſſum vulgò Lancea Chriſti nominatur: dicitur verò & Lucciola & Argentina; eſt tamen & alia Argentina, de qua inter paluſtres. Italis *herba ſenza coſta*: Germanis Naterzunglin; vnde ὀφιόγλωσσον, & Lingua ſerpentina nominatur: Belgis Speertruyt: Gallis *Langue de ſerpent*: Anglis Adders tonge: Bohemis Hadij Jazyk. Plinius lib. 24. cap. 19. Linguæ herbæ circa fontes naſcentes meminit, quam poſtea lib. 25. cap. 11. Lingulacam vocat: Vtilis, ait, habetur radix vſta trita cum adipe nigræ ſuis quæ non pepererit ad alopecias. Hanc pleriq; ſuſpicatur eſſe Lanceam Chriſti, ſed cùm Lingua ſiue Lingulaca nullis notis deſcribatur, affirmare non fuerit facile.

Cæterùm Ophiogloſſum frigidum quidẽ ſed moderatè: ſiccum verò temperamento amplius eſt, ad ſecundum gradum videlicet accedens.

Ad recentia vulnera conglutinanda cõducit, & admirabilis eſſe efficaciæ, Baptiſta Sardus ſcribit. Conficitur ex hoc oleum, foliis cum oleo oliuarum ad Solem maceratis; quod nõ modò recentia vulnera, ſed & vetera vlcera citò ſanat. Herbæ puluerem aliquot diebus exhibitum ramices omnes curare poſſe idem affirmat.

De Lunaria. CAP. XXII.

LVNARIÆ non niſi vnicũ quoque folium in gracili rotundo, ac læui pediculo aſſurgit, quod craſſum, glabrum, vtrimq; ſectionibus, vt plurimum ſex, diuiditur, ſpeciem exhibẽs complurium ad vnam ῥάχιν ſiue coſtam naſcentium, quorum ſingularia ſubrotunda & lunata. prodit ab hoc pediculo ſub initium folij, alius tenerior, in cuius faſtigio floſculi racematim cohærentes, qui dehiſcentes, attactu aut leui flatu impulſi, tenuiſſimum veluti puluerem demittunt. ſemina exigua, rotunda, in vuæ modum cõgeruntur. pro radicibus fibræ ſubſunt.

In mõtium aut colliculorum decliuis, ac herbidis locis ſubinde gignitur, ſolo tamen gracili ac inculto.

Sub finem Aprilis, Maio, ac Iunio inueniri poteſt: cæteris anni menſibus temerè fuerit nuſquam apparentem requirere.

Noſtra ętas Lunariam appellat, & minorem cognominat ad differentiam Hemionitidis, quam Lunariam vocant maiorem. Dicitur & Lunaria Botrytis à racemoſo flore ac fructu: & vt nonnullis placet ἡμιονῖτις ἑτέρα & σεληνῖτις: Germanis Monkraut/& Mon rautten/nonnullis Maij druyſſijn: Brabantis cleyn Maenkruyt: Gallis *Taure ou Lunaire*: Bohemis Wrat ſe ʒaſe.

Refrigerantem ac reſiccantem facultatem obtinet cum adſtrictione nonnulla.

Vis eius vulneribus glutinandis efficax; recentibus & cruentis adhibetur: ſuperfluentes menſes ſupprimit: dyſentericis vtilis eſt. Chymicos verò & hanc commendare, & ad ſuos vſus conuertere, fertur.

Sanicula.

De Sanicula. CAP. XXIII.

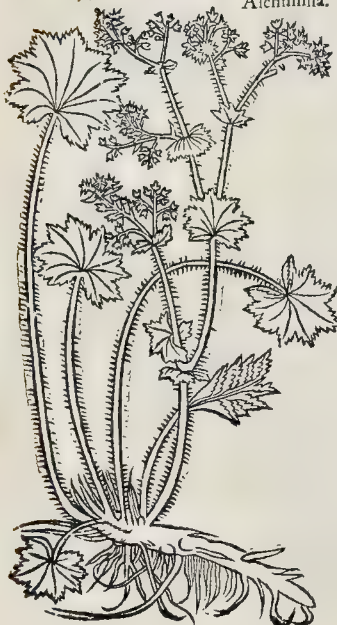
FOLIA Sanicula complura in oblongis tenuibus pediculis à radice promit lata, & rotunda quidem, niſi in quinque partes diuiderentur, Vitis foliis idcirco quodammodo ſimilia, ſed minora multò, & virentia, læuore nitentia, ambitu ſerrato, extremiſq; angulis rubentibus. aſſurgunt inter hæc cauliculi dodrantem aut pedem alti, ad radicem rubentes; in quorum cacumine floſculi muſcoſi, albidi; ſuccedéte ſemine rotundo, aſpero, prætereuntium adhærescente veſtibus, Lapparum modo. radix ſuperius craſſiuſcula, multis inferius capillamentis fibratur.

In ſyluis ac vmbroſis naſcitur: gaudet pingui gleba, lætò, humidoque ſolo. transfertur & ad hortos, in quibus ſubinde adoleſcit.

Florem Sanicula Maio ac Iunio profert: ſemen deinde maturatur: herbæ verò folia toto anno virent, nec hybernum horrent frigus.

Sanicula vulgò dicitur: à nonnullis Diapenſia: Germanis ac Belgis Sanikel: Gallis *Senicle*: Bohemis Ʒanyckl. A ſanandis vulneribus nomen traxiſſe conſtat, Ruellius ait. Sunt verò & aliæ à pleriſq; appellatæ Saniculæ, vt quæ Violæ dentariæ nomine Pempt. 2. lib. 1. deſcribitur; & Vrſi auricula nuncupata, ad Primulas veris referenda.

Cęterùm hæc Sanicula, vt cum adſtrictione quadam guſtu amaricat, ita, præter quòd expurget, & adſtringendo roboret, calida, ſicca, & quidem ordine ſecundo eſt. Succus ad ſananda vulnera datus prodeſt: Datur verò & decoctū eius, quod ſanguinis ſputationem & dyſenterias curat: Sordida vulnera hoc etiam commodè abluuntur. Tumores frigidiores diſcutit, ác reſoluit in aqua decocta, & cataplaſmatis modo impoſita. Miſcetur potionibus, quas vulnerarias appellant.

Alchimilla.

De Alchimilla. CAP. XXIIII.

CAVLES Alchimillæ dodrantales, rotundi, ramoſi, nonnihil hirſuti, frequentius humi decumbunt quàm aſſurgant; in diuerſa tendentes: folia è radicibus maiora, ſecundum caules minora, lata, rotunda, angulis tamen aliquot, ſubinde octonis, eminentibus, per margines ſerrata, Maluæ foliis ferè ſimilia, ſed duriora, criſpiora, & albidiora, quæ, prius quàm explicentur, plicis complicantur: in ramulis floſculi tenues, paruuli aliquot ſimul cohærent, colore pallidi ac herbacei: ſemen minutum in exiguis thecis. palmum longitudine radix non rarò ęquat, craſſitudine ferè digitum, foris nigricans non abſque fibris demittitur.

In ver-

In veruactis herbosis gignitur, & in conuallibus: locis etiam non cultis.

Maio ac Iunio mensibus cum flore viget: toto quoque anno restibili radice viret.

Alchimillam & Achimillam Neoterici appellant: plerique & Stellariam; est tamen Stellaria & Aster Atticus aliis: Germani Synnauw/Lewenfüß/ Lewentapen/ Latinè Planta leonis, & Pes leonis, Onser frauwen mantel/ & groß sanykell/ id est, Sanicula maior: Belgæ Synnauwe/ Onser vrouwen mantel: Gallis *Pied de Lion*: Anglis Ladies mantell.

Apud Veteres nomen (quod scitur) non inuenit; nam quòd nonnulli Leontopodium esse iudicent, nominis Germanici appellatione falsi, veritatem non habet.

Est autẽ Alchimilla facultate Saniculæ similis, adstringit tamẽ magis & amplius resiccat.

Vulneribus eodem, quo Sanicula, modo adhibetur, & eadem quæ illa præstat: sanguinem & profluentes menses sistit: reprimit & vbera virginum, laxiora aut nimium tumentia, duriora efficiens.

De Solidagine Saracenica. CAP. XXV.

Solidago Saracenica.

Herba Doria.

QVÆ Solidago Saracenicæ cognomen accepit, caules promit bicubitales, aut altiores, rectos, teretes, cauos interius siue inanes, nigricantes aut obscurè, præsertim inferius, rubentes. folia virent læuia, oblonga, lata, acuminata, Salignis aut Lysimachij lutei ferè similia, sed maiora, per oras crenata, quæ antè quàm caulis prodit, è radicibus exeunt; deinde verò ipsum conuestiunt, flosculi in ramulis ipso fastigio plures, parui, lutei, staminibus concoloribus mediis, quæ in pappos resoluuntur. radix fibrosa subest.

Humidis & opacis gaudet: in syluis iuxta fossas in Germania, & Septentrionem versus regionibus non rarò obuia est.

Huic admodum similis, quam Doriam herbam plerique nominant, sed procerior & omnino amplior: folia eius similiter lata, longa, acuminata, crassa, pinguia, læuia, ambitu nonnihil serrato, sed omnino maiora & crassiora: caulis quoque crassior, ad tres quatuórve cubitos altus etiam assurgit, qui in alas ramulosque diuisus cacumine flosculos gignit, & medio disco stamineo, cùm & foliolis ponè positis, luteos, qui & in papposam lanuginem pereunt. à quodam veluti capitulo demittuntur radicum fibræ, quarum quædam proserpentes stirpem multiplicant. *Herba Doria.*

Natales

Natales huius cum superioris conueniunt; iuxta aquas etenim,& fluenta tardè decurrentia nascitur: in Prouincia dicta & Narbonensi Gallia notior quàm in Germania aut Belgio: vbi in hortis feliciter prouenit.

Flores vtraque Iulio ac Augusto, vel subinde prius profert.

Priorem Belgæ ac Germani Solidaginem appellant Saracenicam, & Consolidam Saracenicam; vulgò Heijdnisch wundtkraut, & Heydens wonde cruijt: à nonnullis & Herba Fortis dicitur: Galli Germanicam appellationem imitantes *Consoulde Sarasinne* nominant.

Alteram Galli Herbam Doriam, quasi auream herbam, vocant: Germani ac Belgæ nomen retinent. Vtramque ad Panaces Cheironium referre nonnulli laborant: Apuleius autẽ Helenium, Panaces Cheironium facit, vt Pempt. 3. lib. 1. scripsimus. Theophrastus quidem & Plinius Panaces Cheironium Lapathi folio, sed maiore & hirsutiore, describunt, quale omnino Helenij est folium. Dioscorides verò & Nicander Panaces Cheironium folio referunt Amaraci esse.

Vsus huius Solidaginis ad vulneta curanda: & non modò cruentis, verùm & inueteratis ac sordidis vtilis est.

Foliorum puluis vulneribus inspergitur, aut oleis & vnguentis permiscetur, cum quibus & ipsa folia recentia decoqui possunt.

Medetur eadem & fistulis ac malignis sordidisq; vlceribus. Miscetur verò & potionibus, quæ vulneratis, cæsis, ruptis, aut ex alto delapsis propinantur. Aperit verò & decoctum horum iocinoris, fellis, ac lienis obstructiones: regium morbum curat: ac diuturnis febribus auxiliatur. Sordida ac fœtida gingiuarum ac oris vlcera hoc quoque vtiliter colluuntur, præsertim melle rosaceo addito. Herba Doria & temperamento & reliquis facultatibus Solidagini Saracenicæ similis est.

De Virga aurea. CAP. XXVI.

Virga aurea.

Virga aureo margine crenato.

VIRGA aurea Solidaginem Saracenicam aliquo modo refert; sunt etenim lata, oblõga, ambitu subinde nihil aut parùm, quandoque amplius crenata, sed breuiora, nigrioraq; folia, quæ quidem ab ipsis radicibus exeunt; angustiora verò quæ cauliculos conuestiunt; qui rotundi,

rotundi, subrubentes, & cubitales sunt, atque in alas diuisi; iuxta quos flosculi sursum versus (instar spicæ propemodum) ordine digesti, auri colore lutei, & tandem papposi. radix nigricat fibras aliquot demittens.

Reperitur non rarò in syluis, ac in montosis, vbi lætum pingueque solum.

Augusto mense potissimùm floret: radix restibilis est: folia tamen magna ex parte vnà cum cauliculis pereunt.

Virgam auream appellant. nomē ex eo accepit, quòd ramuli floribus grauidi, auricolorem virgulam referant: Germanis ac Belgis Gulden roede: Gallis *Verge d'or.*

Calidam quoque ac siccam sortita est temperiem, ad vtriusque qualitatis secundum gradum perueniens: expurgat verò cùm nonnulla adstrictione. Vrinam verò etiam prouocat, & renum calculos expellit ac comminuit, atque vnà lentos crudosque pituitosos humores educit, vrinarios meatus occupantes, qui subinde calculorum exitum ac descēsum remorantur, & arenulas in vnius calculi (sed tamen friabilis) formam coalescere cogunt: Quamobrem nec temerè, nec abs re Arnoldus Villanouanus hanc aduersus calculum, & renum dolores commendatam reliquit.

Numeratur verò & inter vulneribus ac vulneratis conuenientes stirpes. & eadem omnino præstare posse, quæ Solidago Saracenica, fertur.

De Verbasco. CAP. XXVII.

Verbascum latius.

Verbascum angustius.

VERBASCI duo sunt genera: candidum vnum; nigrum alterum. In candidi genere latioribus istud; angustioribus foliis aliud. Adiicit Dioscorides, ac post eum Galenus Syluestre Verbascum, Phlomides duas, & Thryallidem.

Sunt autem latiori Verbasco ampla, lata, magnaque folia, quasi veluti Brassicę, sed mollia, 1. lanuginosa, & albicantia; inter quæ medius assurgit caulis rectus, singularis, & ipse molli candidaque lanugine incanescens, inferius quidem foliis conuestitus similibus, sed tamē sensim attenuatis; à medio verò sursum versus frequentibus vndequaque floribus stipatus, è colore luteis, nonnihil odoratis, è quinis foliolis; quos sequuntur exigua rotunda vascula, è quibus semen minutum. radix longa, digitalis ferè crassitudinis, foris nigricat.

Angustio-

2. Verbaſcum nigrum.

3.

Anguſtiori Verbaſco mollia ſimiliter, incana, ac lanuginoſa ſunt folia, veluti ſuperiori, ſed anguſtiora & minora: caulis ſimilis, ſed tenuior ſubinde, breuiorque: flores minores, paruuli, non rarò candidi, quandoq. etiam lutei. radix reſpődet.

Nigro Verbaſco, nigricăt folia, haudquaquam lanuginoſa aut mollia, ſed aliquantulum aſpera, & nonnihil graueolentia, magnitudine Primi: ſingulares caules reſpondent: flores quoque aſſimiles, lutei, ſtaminibus in medio: nec radix differens eſt.

Prodeunt ſponte Verbaſca iuxta agrorum aruorumque margines, aggeres, ſcrobes; aliisq; locis haud cultis: latioris folij & quod nigrum, frequentiſſima.

A Iulio menſe in Autumnum vſque cum flore reperiuntur; ſed altero tamen, à quo enata ſunt, anno: ſemen interea perficitur.

Verbaſcum Græcis φλόμος, aut, vt quibuſdam videtur, φλόγμος: Officinis Tapſus Barbatus, præſertim candidi folij: à nonnullis Candela regia, Candelaria, aut Lanaria: Italis *Verbaſco, Taſſo barbaſſo*: Hiſpanis *Gordolobo*: Germanis Wullkraut/ kertʒenkraut/ brnnkraut/ himelkraut/ kunigkertz: Gallis *Bouillon*: Apud Belgas Wollecruijt/ Wollebladeren / Toortſcruijt: In Anglia Mulleyne: Bohemis Diwizna. Reperitur & apud Apuleium Pycnitis, & Lychnitis; & inter ſpurias voces, Pheminalis, φημιλαλὴ, dici. Dioſcorides, & Plinius, nec non Galenus anguſtioris folij Verbaſcum, marem; latioris verò folij, feminam appellant.

Deſiccandi autem vi aut potentia Verbaſcum præditum eſt: folia verò etiam nonnullam digerendi ac detergendi vim communem habent, vt quidem Galenus. Decocta hæc eadem in aqua œdematis, & oculorum inflammationibus imponitur: vlcera verò fœtida ac ſyderata cum vino & melle curant: cum aceto vulneribus, & à ſcorpione percuſſis auxiliatur, auctor Dioſcorides.

Recentiores mollium, lanuginoſorum Verbaſci foliorum decocto, cum dolore prominentes hæmorrhoides vtiliter fouent; nam & dolorem ſopiunt, & ipſas hæmorrhoides reſiccando reſoluunt.

Radix acerba, ait Galenus, fluxionum affectibus prodeſt. Dioſcorides in alui profluuio vtiliter cum vino dari; decoctumque ruptis, conuulſis, & tuſſi veteri auxiliari: dentium item dolores mitigare, refert.

Sunt qui & geſtatam hanc Comitialibus prodeſſe rentur, præſertim eius, quæ nondum flores fecit, quæque collecta fuerit Sole Virginis dodecatimorion, Luna verò Arietis peragrante; quod tamen ſuperſtitione & vanitate non caret.

Flores lutei capillos tingere poſſe putantur: Eoſdē cum exiguo oleo in fimo aliquot diebus maceratos, donec videlicet reſoluti fuerint, ad hæmorrhoidum dolores poſteriores commendant.

Aiunt, inquit Plinius, in foliis, quam feminam diximus, ficus omnino non putreſcere: quod & Dioſcorides refert.

De Blattaria. CAP. XXVIII.

VERBASCI nigri ſpecies quædam Blattaria apparet, caule floribusque ipſum referens: folia eius obſcurè virent, læuia, haudquaquam lanuginoſa, & aliquantulum reſplédentia, oblonga, & per margines crenata, minora quàm Verbaſci: caules recti in alas diuiſi, breuiores quoque ſunt; quos ſuperius conueſtiunt flores, vt plurimum lutei, ſtaminibus aliquot in medio purpureis, & hirſutis; nonnihil odorati, ſubinde tamen dilutè rubentes, aut obſoleto colore purpuraſcentes, quandoque & nigræ Violæ eleganti colore nitentes; quibus ſuccedunt duriuſcula & rotunda vaſcula, maiora quàm Lini. ſemen verò in his nigricans, & minutum. radix dura non abſque adnatis fibris tenuibus.

Paſſim

Blattaria. Blattariæ altera icon.

Paſſim pluribus Italiæ, Germaniæ vtriuſque locis iuxtà aquarum margines, in lutoſis aggeribus, & haud longè à fluuiorum ripis prouenit; & quidem quæ lutei floris frequẽtius, purpurea rarior: Violæ nigræ coloris florem ferens, iuxta Albim in Bohemia reperitur. Semel ſata, facilè deinde ſingulis annis in hortis redit.

Floret Blattaria à Iunio in Septembrem vſque: ſemen interea perficitur.

Poſterior ætas Blattariam appellat: atque eam eſſe nec temerè exiſtimat, quæ à Plinio lib. XXII. cap. IX. his deſcribitur verbis: Eſt ſimilis Verbaſco herba, quæ ſæpè fallit pro ea capta, foliis minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. hæc abiecta blattas in ſe cõtrahit, ideoq; Romæ Blattariam vocant. Et conueniunt quidem flores & cauliculi (vt ſcripſimus) cum nigro Verbaſco: blattas autem hanc contrahere, nondum obſeruatum accepimus.

Valerius Cordus Verbaſcum nominat Leptophyllum: Germani plerique Goldtknopfle; alij Schabenkraut/Mottenkraut: Brabanti Motten cruyt/blattarie. Nec deſunt qui Chryſogonon eſſe ſuſpicentur; à cuius tamen deſcriptione longè abeſt: Neque enim fruticat; multò minus denſus frutex: radix quoque non Rapi modo extuberat, nec interius rubet.

Chryſogonon autem, vt Dioſ. refert, θάμνος ἐπὶ πυκνὸς, ſiue denſus frutex, foliis quernis: *Chryſogonon.* flores habens ſimiles Verbaſco coronario: ῥίζαν ὁμοίαν γογγύλῃ, id eſt, radicem rapo ſimilem, interius valde rubentem, foris nigram.

De facultatibus huius nihil Plinius. Sapor autem ac amara guſtabilis eius qualitas, calidam & ſiccam eſſe teſtantur.

De Verbaſco ſylueſtri. CAP. XXIX.

SYLVESTRE Verbaſcum multis fruticat cauliculis quadrangularibus, articulatis, in 1. alas diſtributis, tomento albicante circumueſtitis. folia ei ex ſingulis bina ſunt ex aduerſo poſita, ſcabra, craſſiuſcula, denſa lanugine incana, anguſtiora, longioraque quàm Saluiæ, quibus aliâs ſimilia videri poſſent. flores verticillatim ſuperiores cauliculos ambiunt, patentibus Lamij floribus ſimiles, ſed maiores, & colore lutei. radix in altum demittitur fibris conueſtita.

Huius & altera ſpecies, foliis quoque Saluiæ, ſed maioribus albidis, ac hirſutis, cuius cauli- 2. culi ipſo faſtigio flores promunt luteos, & prioris ſimiles.

Verbaſcum ſylueſtre.

Verbaſcum ſylueſtre alterum.

3. Fertur item & aliud naſci foliis laciniatis, veluti Erucæ, aut Papaueris corniculati; quod ramoſis cauliculis ac exiguis floſculis à Matthiolo depingitur.

Sylueſtre Verbaſcum primum & alterum in nonnullis Hiſpaniæ prouinciis, ac etiam in Narbonenſi Gallia in collibus aridis, ac petroſis locis ſpontè gignitur; Apud Germanos ac Belgas, tum & alibi in excultis hortis ſubinde reperitur.

Floret vtrumque Maio ac Iunio in Hiſpania ac Luſitania, auctore C. Cluſio: apud Belgas verò & Germanos ſerius.

Verbaſca ſylueſtria paſſim à noſtri temporis doctis ac ſtudioſis appellantur.

Primum pro Verbaſco Lychnitide à quibuſdam habetur, quòd videlicet folia eius apta ad lucernarum ſint lumina, in quibus ellychnij vſum præbere queant. Dicitur verò Verbaſcum Lychnitis etiam, Dioſ. teſte, Thryallis: flos autem Thryallidis rubet, vt Nicander in Theriacis refert; huius autem flos luteus. proinde neque Thryallis, neque Lychnitis, ſed ſylueſtre Verbaſcum. Thryallidem oſtendimus eſſe Lychnidem ſatiuam Pempt. 2. lib. 1. Plures autem eſſe quarũ mollia & lanuginoſa folia apta ſunt ad funiculos, & ellychnia, haud repugnãs eſt.

Cæterùm facultates horum, vt aliorum ſimiles, ita temperamento quoque ſicca.

Ambuſtis, Dioſ. ait, folia cataplaſmatis modo imponuntur.

De Primula Veris. CAP. XXX.

PRIMVLARVM Veris vna maior, & polyanthemos: altera minor, vnius in ſingulis cauliculis floris.

1. Maior Primula Veris folia promit lata, rotundis tamen longiora, rugoſa inſtar foliorum Betonicæ, quibus tamen maiora ſunt, & dilutius multò virentia, per margines nihil aut exiguum admodum ſerrata. aſſurgit è medio ſtylus tenuis, nudus, dodrante non altior; cacumine floſculos aliquot promens, ambitu denticulatos, frequenter deorſum nutantes. radix fibroſa in diuerſa ſpargitur.

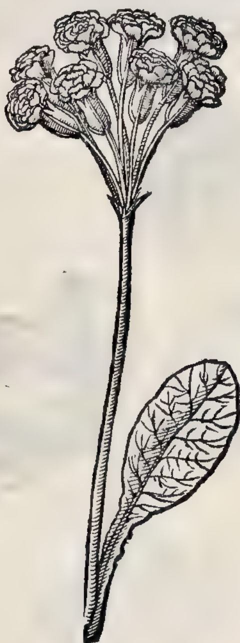
In floribus huius non exigua differentia: quandoque eleganter lutei reperiuntur: ſæpius pallidi, ac dilutius colorati quaſi albidi: nonnunquam odorati: frequentius odore deſtituti: multiplices verò etiam pleriſque locis.

Minor

Primula Veris maior.

Primulæ Veris flos multiplex.

Primula Veris minor.

Minor foliis ſuperiorem refert, ſed tamen minoribus multò, pediculi tenues in mediis foliis attolluntur breues, vix palmi altitudine; in quorum faſtigiis floſculi ſinguli pallidè lutei, prioris ſimiles. radix ſimiles in fibras abit. 2.

Huius fertur ſpecies reperiri floribus herbaceis, obſcureq́; virentibus, qui & quandoque folia multiplicant.

Amãt Primulæ Veris loca humidiora, non tamẽ omnino rigua: in ſyluis ſæpius occurrũt: reperiũtur verò & quandoq; in apertis ac patẽtibus.

Martio & Aprili florent: ſi verò hyems clemens fuerit, etiam prius, mox nempè, vbi Ver eſſe incœperit.

Vulgò Primulas Veris appellant, ex eo quòd inter Vere florentes primæ, vel inter primas flores proferunt: Nominantur & Artheticæ, & herbæ Paralyſis, ad artuum enim & neruorum dolores cõferre exiſtimãtur: ab Italis *Brache cuculi*.

Quæ maior eſt, à nonnullis Herba S. Petri dicitur: Germanicè Sant Petters kraut/ Schlusselblumen/ himmelschlussel: Apud Belgas Sint Peeters cruijt / schluetel bloemen / Hemelsluetele / & witte Betonie, id eſt, Betonica alba, ex quadã foliorum huius cum Betonica ſimilitudine. 1.

Altera Primula Veris minor appellari cõſueuit. 2.

Ad φλόμιδες, Latinis Verbaſcula dicta, à pleriſque referuntur, ſed cùm folia eius nec hirſuta, nec rotunda, ægrè eò pertrahuntur. Phlomides

ſiqui-

ſiquidem foliis deſcribuntur δασείοις, hoc eſt, Plinio interprete, hirſutis, & rotundis: vt enim Dioſcorides, φλόμιδες διπλαῖ δασεῖαι, περιφυεῖς τῇ γῇ στρογγύλα ἔχουσαι τὰ φύλλα. Plinius lib. XXV. cap X. Sunt & Phlomides duæ hirſutæ, rotundis foliis, humiles.

Sunt autem Primulæ Veris facultate quidem reſiccantes, calidæ verò exiguum aut nihil.

Auricula Vrſi.

Commendantur ad articulorum dolores, & neruorum reſolutiones: radicum verò decoctum ad renum & veſicæ calculos: ſuccus foliorum luxatis & ruptis vtiliter exhiberi exiſtimatur.

De Auricula Vrſi. CAP. XXXI.

VRSI auricula ad Primulas Veris pertinet: folia lata, è virore albicantia, reſponderent, niſi læuia, abſque rugis, carnoſa, atque omnino craſſiora eſſent. pediculus tenuis, teres, qui è mediis effertur, floſculos faſtigio profert complures, Primulæ Veris maioris æmulos, plerìſque locis luteos, aut albidos; alibi purpureos, aut dilutè rubentes. radix compluribus craſſis, oblongis fibris firmatur.

In petroſis & præruptis Alpium iugis, iiſque multo tempore niuoſis: ſubinde apud Heluetios; locis Oenoponti finitimis: agro Goritienſi Saluatino monte; & in Pannoniæ montibus, præſertim quæ purpurei eſt floris, reperitur.

Vere vnà cum Primulis aliis floret.

Auriculam Vrſi recentiores appellant, atque in Solidaginum numerum aſcribunt: Paralyticam & Saniculam Alpinam nonnulli nominant: Matthiolus quoque pro Sanicula depinxit.

Facultate autem ſicca & adſtringens eſt.

Potionibus addita, aut per ſe decocta, non modò externa & interna etiam thoracis vulnera conglutinare, ſed & enterocelas ſanare poſſe fertur, aliquot continuis diebus ſumpta.

Æthiopis.

De Aethiopide. CAP. XXXII.

AETHIOPIDIS lata, mollia, albida, & lanuginoſa ſunt folia, Verbaſci ſimilia, ſed tamen candidiora, copioſioreque lanugine pubeſcentia, per margines ſinuoſa, ſerrataque, magna ex parte orbiculariter humi decumbentia: caulis quadrangularis, qua conueſtitur, lanugine, aſper & incanus; in ramulos ſiue alas diſtributus; circa quas flores per interualla ordine digeſti, candidi, cucullum referentes, Lamij floribus ſimiles: ſemen vno conceptaculo geminum, magnitudine (vt Dioſcorides refert) Erui: radices longæ, quæ reſiccatæ nigreſcunt.

Præter Æthiopiam, naſcitur & in Ida monte Troadis, & in Meſſenia, auctore Plinio lib. XXVII. cap. IIII. Idem ait & in Meroë naſci lib. XXIIII. cap. XVII. Eſt autem Meroë inſula Nili ciuitatem habens eiuſdem nominis in Æthiopia, quæ Ægypto ſubeſt. Tranſlata verò in Italiam & Germaniam vtramque, ac Galliam Æthiopis in hortis haud infeliciter prouenit.

Cum flore quandoque apud Belgas Maio menſe viſa eſt: Radices Autumno, Plinio auctore, colliguntur.

Αἰθιο-

Αἰθιοπὶς à Græcis; Latini nomen feruant: à regione in qua nafcitur, nomen habet: & ob id & Meroides à Meroë, Plinio tefte.

Radicis decoctum Ifchiadicis & pleuriticis, vt Diof., auxiliatur. Paulus & fanguinem expuentibus addit. Plinius in vino decoctum vulnus mederi prӕterea refert, & eam, quæ ex Æthiopia adfertur, eximiam effe, & ilicò prodeffe.

De Arctio ex Diof. & aliis. CAP. XXXIII.

Arction ex Codice Cæfareo.

VERBASCO foliis fimile eft, quod Arction dicitur, lanuginofis videlicet ac hirfutis, fed tamen hirfutioribus ac rotũdioribus (Plinius hirfutiora tantummodo effe tradit:) caulis longus & mollis: femine vt parui Cymini: radice tenera, alba, dulciq; , vt auctor Diofcorides.

Et hac quidem forma depingitur Arction in vetufto Cæfareæ bibliothecæ Codice: foliis videlicet latis, ambitu crenatis: caule tenero erecto: capitulis aliquot in faftigio mollibus ac lanuginofis, vt primi Cymini fylueftris.

Nafci ait Plinius in petrofis. Αρκτιον Græcè: Latinè fimiliter Arction: item & Αρκτοῦρον & Arcturon appellant: Ab vrfo nomẽ habet, qui Græcis ἄρκτος dicitur.

Hallucinantur qui Arction idem cũ Arceio fiue Perfonata faciunt, multò verò magis, qui & cum Vngula caballina confundunt. Inter Vngulam enim caballinã, quæ Græcis Βήχιον, & Arction plurimum eft difcriminis.

Facultatis autem Arction eft admodum tenuium partium, vt Gal. ait, & ob id exiccantis, extergentis tamen modicè. Decoquitur in vino (inquit Plinius lib. XXVII. cap. V.) radix ad dentium dolorem, ita vt ore cõtineatur decoctum. Bibitur & propter Ifchiada & ftranguriam è vino. Ambuftis & pernionibus imponitur: fouentur eadem cum radice femine trito in vino.

De Verbenaca. CAP. XXXIIII.

VERBENACÆ duæ funt; & Plinio quidem Mas & Femina: fiue, vt aliis placet, Recta & Supina.

Rectæ Verbenacæ à radice vnicus affurgit cauliculus, angulofus, dodrante, rarò cubito altior, nonnullis alis fubinde ramofus: folia oblonga, minora quàm Quercus, fed diuifuris maioribus, & altioribus: flofculi fecundum virgulas exigui, cærulei aut albidi, ordine digefti. radix fubeft oblonga fibris aliquot adnatis. 1.

Supina Verbenaca fimiles fuperioris emittit cauliculos, fubinde cubitales, angulofos, fed complures, graciliores, humi plurima parte decumbentes: folia quoque veluti prioris, fed profundioribus, ac frequẽtioribus incifuris diuifa: flofculos in fummis alis ex cæruleo etiam purpureos, & paruulos veluti prioris, eodemque modo ac ordine digeftos. radix demittitur tenuis, oblonga, qualis fuperioris. 2.

Locis incultis, fed tamen decliuibus ac humidioribus vtraque exit: & prior quidem in vtraque Germania, Gallia, alibique iuxta fepes, femitas, & fcrobes frequenter reperitur. Altera Belgis, ac reliquis Germanis hortenfis eft: & quidem Hifpano fata femine, apud quos fponte gignitur.

Iulio ac Augufto Verbenacæ florent.

Nomen vtrique Verbenaca, quòd fæpius pro Verbenis apud Veteres acceptæ fuerint: vnde & Verbenæ dictæ.

Sunt autem Verbenæ, herbæ ex ara aut facro loco fumptæ; quæ quia à Confule aut Prætore

Verbenaca recta.

Verbenaca ſupina.

tore ſecabantur, Sagmina quoque dicta ſunt, quæ ex arce, Graminis herbas, quandoque fuiſſe ex Liuio conſtat. Teſtatur & Plinius lib. XXII. cap. II. Verbenarum & Sagminum nomine idem ſignificari. Facit huc, quod in Andria apud Terentium legitur: Ex ara Verbenas hinc ſume. Quo loco Terentius non Verbenacam intellexit accipiendam, ſed aliquam ex ara ſumendam: Nam apud Menandrum, ex quo hæc tranſlata, μυρσίνη, id eſt, Myrtus legitur, vt Donatus ait.

Prior à Græcis περιστερεών, καὶ περιστερεὼν ὀρθὸς appellatur: Dicitur verò eadem, vt inter nothas voces reperitur, ἱερὰ βοτάνη, & Herba ſagminalis: item & ξυγώνιον, βούνιον, φιλτροδότης, ac apud Apuleium Criſta gallinacea, Colúbina, Ferraria, Exupera, Matricalis, Herculania: Officinis Verbena: Germanis Eiſenkraut/Eiſerhert/Eiſerich: Hiſpanis *Verbena, Vrgebaom*: Italis *Verminacula, Berbena, & Berbenaca*: Gallis *Veruaine*: Belgis Iſercruijt/Iiſerhart: Bohemis Werbena.

Plinius hanc marem: ſupinam verò feminam nominat: Genera eius duo, ait lib. XXV. cap. IX. ſunt. Folioſa, quam feminam vocant: mas rarioribus foliis. Sunt autem Rectæ pauciora; Supinæ verò plura omnino folia.

Alteram Dioſcorides ἱερὰν βοτάνην appellat, ac à priore ſeiungere videtur: Idem & Apuleius fecit, de vtraque ſeorſim ſcribens. Plinius verò quoſdam non diſtinguere ait lib. XXV. cap. IX. ſed vnum omnino genus facere, quoniam vtraque eoſdem effectus habeat. Atque in hac ſententia Galenum quoque, tum & Paulum Æginetam eſſe, ſatis apparet: In libris ſiquidem de ſimp. medic. facult. ſolius περιστερεῶνος Galenus meminit: nec alterius quoque Paulus lib. VII. Scribonius Largus ἱερὰν βοτάνην Vetonicam interpretatur, ſed fortaſſe errore tranſſcribentium, qui pro Verbena Vetonica ſcripſerunt. Appellatur deinde & hæc Verbenaca altera à Græcis περιστερεὼν ὕπτιος, id eſt, Verbenaca ſupina: aut Columbina ſupina, & apud Apuleium Licinia, Luſtrago, Militaris, Vertipedium, Criſta gallinacea, & Demetria; ac ſpuriis quidem appellationibus, quæ ad Dioſ. referuntur; Χαμαίλυκος, σιδηρῖτις, κουρῖτις, φερσεφόνιον, &c.

Scribonij locus ſuſpectus.

Περιστερεὼν autem ex eo, Dioſcoride auctore, appellatur, quòd columbę libenter circa eam verſentur: atque eadem de cauſſa Latinis Columbina: Apuleius eam etiam iucundam eſſe columbis eſcam refert.

Verbenaca

Verbenaca autem vtraque valide deficcantem facultatem habet; adeſt & adſtringendi ac refrigerandi mediocris vis. Ad capitis dolores ex Verbenaca coronam facere Archigenis eſt: conducit verò ad hunc cum roſaceo & aceto trita, & impoſita, vel in oleo decocta, ſi hoc caput foueatur; quando videlicet cauſa mali ex calore eſt. defluentes capillos hoc quoque modo retinet: putreſcentia vlcera cohibet: vulnera glutinat: vtraque vetera cum melle expurgat, & ad ſanitatem perducit: fiſtulas etiam curat. Oedemata inueterata, & recentes inflammationes impoſita mitigat.

Radicum, tum & foliorum decoctum dentium dolores ſedat: mobiles firmat: & oris vlceribus medetur. Aiunt, inquit Plinius, ſi in triclinio aqua ſpargatur, in qua maduerit, lætiores conuiuas futuros: quod & à Dioſ. refertur.

Recentiorum plerique, ſuccum aut decoctum huius peſte laborantibus exhibent. Falluntur autem hi, non modò quòd à patre mendacij veri aliquid expectent: ſed & quòd pro ſalutari remedio, nihil ad ſanitatem conferens, exhibeant. fertur enim à cacodæmone tanquam arcanum aliquod reuelatum.

De Vrtica vrente. CAP. XXXV.

Vrtica vrens prior.

Vrtica vrens altera.

VRENTIVM Vrticarum duæ maiores ſunt: tertia verò humilior ac minor.

Primæ caules ſubinde cubitales, rotundi, interius inanes: folia lata, acuminata, ambitu ſerræ modo inciſa, vtraque verò aſpera, mordaci lanugine obſita, quæ leui tantùm tactu pruritum ingentem excitat, cutimque veluti tuberculis exaſperat, ac ſubinde rubefacit. ſemen è foliorum ſinu in pilulis rotundis, maioribus quàm Ochri, naſcitur glabrum, ſplendens, inſtar ſeminis Linj, ſed tamen minus ac rotundius. radix fibroſa. 1.

Altera Vrtica foliis cauleque priorem refert, ſed tamen ſubinde procerior ac ramoſior; lanuginem quoque non minus mordacem vrentémve habet. ſemen huius exiguum, & haud in rotundis pilulis, ſed in oblongis tenuibus, veluti racemoſis vuis gignitur, Mercurialis feminæ modo, quæ ſecundum caules alaſque ſupra folia plurimæ exeunt. radix admodum fibroſa, colore ſublutea, latè ſerpit. 2.

Tertia cauliculis, foliis, ſemineque racematim cohærẽte ſecundæ ſimilis eſt, ſed minor & 3.

frequenter ramosior, dilutius virens, magis vrens & mordicans. radix breuior, fibris tamen non destituta.

1. Vrtica vrens minima.

2.

3.

Exeunt Vrticę locis incultis; & prior in densis syluis, & non rarò apud Belgas reperitur.

Altera frequentior est, quæ iuxta sepes, dumos, veteresque parietes neglectim nascitur.

Nec ab huiusmodi locis Tertia abhorret, quę tamen & ad hortos, & humidiora arua descendit.

Vigent omnes æstate; minor hyemem fert: Semen Iulio & Augusto maturum legi potest.

Ἀκαλύφη Græcis nominatur: Latinis Vrtica ab vrente eius ac mordicante potentia: vnde, vt Macer ait:

—nec immeritò nomen sumpsisse videtur,
Tacta quòd exurat digitos Vrtica tenentis.

A nonnullis verò & κνίδη, quòd lanugine noxia pungat: Germanis **Nessel**: Italis *Ortica*: Hispanis *Hortiga*: Gallis *Ortie*: Anglis **Nettel**: Bohemis **Kopziwa**.

1. Priorem Belgæ **Roomsche netelen**. i. Romanam Vrticam, & similiter Germani **Wälsche nesselen**/id est, Italicam Vrticam vocant; quòd rarior sit, neque vbiq; occurrat, semine aliunde misso, subinde spectaculi causa in hortis seratur. Dicitur & à nõnullis Vrtica mas: à Dios. verò Syluestris, quam asperiorem, latioribus nigrioribusque foliis esse ait, & semine Lini, sed minore. Plinius syluestrem Vrticam feminam facit, & mitiorem esse refert lib. XXI. cap. XV.

2. Secunda vulgò femina nominatur: & quandoque ad differentiam Tertiæ Maior dicitur.

3. Tertiam Germani **Heyter nessell**: Brabanti **Heyte netelen**: vtrique à mordaci eius contactu appellant. Sitne autem hæc quam Plinius Caniam nominat, vel potius prior, studiosi obseruent: Est in syluestri, inquit, quæ Cania, acrior, caule quoque mordaci, fimbriatis foliis.

Temperamento autem Vrtica sicca quidem, calet verò exiguum, & vix primo ordine, vim tenuium partium simul obtinet. Neque enim ex eo vrit aut mordicat, quòd impensè calida sit; sed huius causa est lanugo eius rigens, ac duriuscula, aculeorum instar pungens, cutimque vellicans: nam flaccida facta ac decocta Vrtica, haudquaquam vrit, lanuginis nempe remisso rigore.

In olere sumpta, aut cum conchulis, vt Dios. tradit, decocta, ad ventris deiectionem, & quidem absterfione facit: promouet verò & vrinas, ac calculos è renibus expellit: cum ptisana verò decocta, quæ in thorace hærent, educere posse existimatur. Sanguinis è naribus profluuia trita, & cum succo imposita sistit. Succus vuam inflammatam reprimit.

Semen Vrticæ Venerem extimulat, præsertim cum passo potum: habet enim flatuosum quiddam, auctore Galeno. Quæ in thorace hærent cruda concoquit ac educit: ad orthopnœas, ac pleuritides, nec non peripneumonias in Eclegmate vtile habetur.

Cicutæ idem contrarium esse, & fungis, ac argento viuo Nicander affirmat; & Apollodorus aduersari Hyoscyamo, & serpentibus, ac scorpionibus: Plinio teste. Aduersus autem pruriginem ab Vrtica excitatam notum est, idem ait, olei remedium.

De Vrtica inerte. CAP. XXXVI.

AD Vrticæ genera refertur, quæ quia innoxia, iners ac mortua dicitur. Sunt verò huius & aliquot species.

1. Prior caulibus assurgit quadrangularibus, pedem, rarò cubitum altis, subinde tribus aut quatuor: foliis Vrticæ, per margines crenatis, nequaquam tamen mordacibus, sed mollibus, ac veluti lanuginosis. Flores verticillatim cauliculos secundum folia ambiunt, cucullos aut cassides

Vrtica iners siue Lamium primum.

Vrtica iners altera.

Vrtica iners tertia siue Lamium luteo flore.

cassides referentes, colore sæpenumerò candidi, quandoque lutei, subinde ex rubro purpurascentes: radices fibris multis cohærent.

Proxima cauliculis & longitudine priori similis, foliis quoque esset, nisi paulò minora & rotundiora forent: pallidè lutei aut rubentes flosculi sunt: ipsa verò herba ingratum ac grauem odorem spirat. 2.

Tertia foliis quoque quàm prima maioribus: cauliculis interim cubitalibus, & quadrangulis, quorum coma & superiora foliola purpureo Violæ nigræ eleganti arrident colore, veluti Hormini satiui: flores verò secundum caules, auri colore lutei. 3.

Iuxta sepes, parietes, vias, in ruderibus, secus agrorum margines, in ipsis quoque aruis, non rarò in hortis parum excultis reperiuntur: & quidem duæ priores frequentius: apud Quados, Marcomannos, & in Pannonia superiore, tertia notior est.

Tota æstate magna ex parte florent.

Vrticam inertem & mortuam vulgò nominant: Germani Todt nessell / Taub nessell: Belgæ Dooue netelen: Hispani *Hortiga muerta*: Itali *Ortica morta*: Galli *Ortie morte:* Plinius quæ innoxia est, ait, morsu carens, Lamium vocatur. *Lamium.*

Huius altera species cum ea conuenit, quæ Græcis

Græcis Γαλίοψις ἢ γαλεόβδολον, Latinis Vrtica labeo nominatur: eſt autem hæc, vt Dioſ. ſcribit, θαμνίον σὺν τῷ καυλῷ, καὶ τοῖς φύλλοις ἐμφερὲς κνίδῃ, λειότερα δὲ τὰ φύλλα, καὶ ἱκανῶς δυσώδη ἐν τῷ διατρίψαι, id eſt, fruticulus ſiue fruticoſa herba cum caule & foliis ſimilis Vrticæ: læuiora tamen folia & valdè graueolentia dum confricantur.

Γαλίοψις.

Calidius ac ſiccius huius eſt quàm Vrticæ temperamentum. Scirrhoſos, duroſq; tumores, ſtrumas, parotidas, & panos Galeopſis ſanat ex aceto contrita, & cataplaſmatis modo impoſita: Fouentur verò & decocto eius vtiliter, vt Dioſcorides. Plinius verò, ex vſu eſt, inquit, & decocto ſucco fouere.

Recentiores flores Lamij candidos fluorem muliebrem albidum ſiſtere poſſe exiſtimant: parantque nonnulli in eum vſum, ex floribus iſtis cum ſaccharo (vt vocant) Conſeruam, quam ſingulis aliquot diebus ſumendam præcipiunt.

PEMPTADIS PRIMÆ ET LIBRI QVINTI
FINIS.

REMBERTI DODONAEI DE FLORIBVS, CORONARIIS, ODORATIS, AC VMBELLIFERIS HERBIS,

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTAS SECVNDA.

DE VIOLIS AC ROSIS, EOQVE PERTINENTIBVS FLORIBVS LIBER PRIMVS.

PRÆFATIO.

BSOLVTA *priore nostri operis parte, stirpibusq; non paucis elementorum ordine dispositis ac descriptis, ad eas nunc, quæ in certas classes distributæ sunt, transitum facimus. Florum autem, ac odoratarum herbarum classes, reliquis præponendas duximus.* Non *modò quòd odore aut tractatione horum animi quædam voluptas ac recreatio concipiatur, sed & quòd compluribus ornatus ac decora gratia ex his concilietur. Nectuntur ex his capitis coronæ, fasciculi ex floribus ac odoratis herbis & aspectu grati sunt odoreq; iucundi: Maximum verò ornatum, haud exiguum decorem, summamq; gratiam horti ab his accipiunt. Neque etenim ex vllis quantumuis artificiosè contextis, aut coloribus ornatis, topiariis vel perticalibus scenis, vmbraculis, aliisve hortensibus operibus, tantum ornatus his accedit, quantum ex floribus herbisq; odoratis, ac coronariis; absque quibus omnia etiam hortensia opera, ornatu, gratia, & amœnitate destituuntur. Voluptas verò & animi recreatio, quæ ex his concipitur, non nisi honestissima. Ad id enim quod pulchrum honestumq; hominem commonefaciunt: Suggerunt siquidem flores sua pulchritudine, coloris elegantia, formæ præstantia, generosis animis honesti pulchriq; & omnium virtutum recordationem. Turpe namque fuerit, vt quidem sapiens ait, pulchra contemplantem, pulchra tractantem, pulchrisq; in locis versantem, non pulchrum aut turpem habere animum. Florum autem multa inueniri possent genera, si scrupulosius ipsorum differentiæ expenderentur. Verùm hoc nobis curæ non fuit: satis esse rati ipsos in hortenses ac syluestres distinxisse, ac deinde hos separasse ab iis qui ex bulbis exeunt. Quibus tribus generibus complecti studuimus eas stirpes, quæ floribus suis præcipuè Medicinæ conferunt, aut oculis voluptatem adferunt: atque idcirco ab ipsis floribus primam commendationem accipiunt. Quas tribus prioribus complexi, quartum de Odoratis herbis subiunximus; Vmbelliferis quinto succedentibus loco: siquidem & semina harum frequenter odorata sunt, ægrè idcirco ab Odoratis separari posse videntur: vt suo loco latius.*

Primus itaque huius Pemptadis de Violis ac Rosis liber, déque iis, quæ ipsis vel forma vel nominis similitudine affines sunt. Ad Violas autem contingit multos elegantes referri flores: vt Leucoia, Antirrhinon, & eiusmodi alios. In Rosarum societatem recipiuntur Pæonia, & Cistus. potuisset accedere Rosa serotina, verùm quando ex Maluarum hæc est genere, apud congeneres fuit relinquenda. Initio igitur à Violis facto reliquæ succedent.

DE NIGRA SIVE PVRPVREA VIOLA.

CAPVT PRIMVM.

Viola nigra siue purpurea.

Viola flore multiplici.

Viola syluestris inodora.

1. NIGRA siue purpurea Viola mox à radice folia promit multa, lata, venosa, per ambitum leuiter crenata, Hederę foliis rotundiora, tenuiora, nigrioraq́; , præsertim parte superiore ; inter quæ medij, tenues exeũt styli, & in singulis flores singuli, pulchri, odorati, colore in cæruleo subnigro purpurei, nonnunquam, sed rarò, cãdidi, ex quinque paruis foliolis compositi, quorum infimum maius; ac deinde pẽsiles calyculi, qui per maturitatem in tres partes dehiscunt. semen paruum & in rotunditate oblongum est. radicibus tenuibus ac fibrosis firmatur.

Viret hyeme pariter ac æstate, frigoris patientissima. Locis opacis, iuxta dumos, muros, agrorum hortorumq́ue margines, pingui solo plurima frequensq́ue emicat.

Flores vt plurimum Martio, vbi serius, Aprili prodeunt mense.

2. Est huius generis quædam, florũ foliola multiplicans, cùm purpurea, tum candida ; hortensis vtraque.

3. Est & genus quoddam syluestre, foliis minoribus, floribus pallidioribus, minus aut nõ odoratis: nascitur id, & locis quidem opacis, ac secus vias & margines agrorũ, verũ arido sterilíq; solo.

Violam

Violam autem Gręci ἴον, & ἴον πορφυροῦν, id est, Violam purpuream nuncupant. Theophrastus verò & ἴον μέλαν καὶ μελάνιον, hoc est, nigram Violam; à nigricantis purpuræ florum colore. Plinius solam hanc Græco nomine, à cæteris Violis discerni, appellariq; ἴον, & ab his Ianthinam vestem dici refert. Officinæ Latinum nomen seruant; at herbam Violariam nominant, & matrem Violarum. Germani florem, blau veiel/ oder Mertzen violen: Galli similiter *Violette de Mars*, hoc est, Violam Martiam: Itali *Viola mammola*: Hispani *Violeta*: Belgæ Violetten dicunt: Angli Violet: Bohemi Fiala.

Ἴον autem Græcis vocatum in Geoponicis Nicander credit, vt refert Hermolaus, quòd Nymphæ quædam Ioniæ, florem eum Ioui primum dedere muneri. Alij ἴον dictũ affirmant, quòd cùm Io puellam adamatam Iupiter in vaccam conuertisset, terra florem hunc pabulo eius produxerit; qui propter ipsam factus, ab ipsa nomen accepit. Atque inde etiam Latinis Viola, quasi vitula, extrita littera t, dici putatur. Seruius Violam Latinis etiam Vaccinium, eadem occasione dici refert, locum enarrans Vergilij in Bucolicis:

Alba Ligustra cadunt, Vaccinia nigra leguntur.

Vergilius tamen Æcloga 10. Vaccinium à Viola differre ostendit.

Et nigræ Violæ sunt, & Vaccinia nigra.

Vitruuius etiam Architecturæ libro septimo, Violam à Vaccinio distinguit. Nam ex Viola Silis Attici colorem; ex Vaccinio purpuram fieri elegantẽ memoriæ prodidit. Tinctores, inquit, cùm volunt Sile Atticum imitari, Violam aridam coniicientes in vas cum aqua conferuescere faciunt ad ignem: deinde cùm est temperatum, coniiciunt in linteum, & inde manibus exprimentes, recipiunt in mortarium aquam ex Violis coloratam, & ex ea Erethriam infundentes, & eam terentes, efficiunt Silis Attici colorem. Eadem ratione Vaccinium temperantes, & lac miscentes, purpuram faciunt elegantem. Quæ autem sint appellata Vaccinia, alio, & suo loco explicabitur. *Silis Attici color.*

Ad Violas reuertimur, quarum & flores & folia temperiem habẽt frigidam & humidam. Et flores quidem omnibus internis inflammationibus, laterum potissimum & pulmonis, vtiles sunt: pectoris, asperæ arteriæ, nec non faucium asperitates & scabrities leniunt: iocinoris, renum, & vesicæ nimios calores restinguunt: ardentium febrium ardorem mitigant: bilis acrimoniam obtundunt: sitim arcent & sedant.

Quod ex Violis fit ϳροσάτον, siue vti Actuarius nominat σεράπιον, si ex diluto decoquatur in quo pluties recentes ipsæ fuerint maceratæ, aluum lenit, & bilem per inferna educit, trium aut quatuor vnciarum pondo sumptum.

Fit & ex Violis oleum, quod refrigerandi humectandique potentia pollet: temporibus illitum somnum clementer conciliat, quem calida aut sicca intemperies remoratur: cum oui luteo sedis & hæmorrhoidum dolores mulcet: additur quoque vtilissimè cataplasmatis refrigerantibus, ac dolorem sopientibus.

Sit autem oleum, in quo Violæ macerantur, aut ex immaturis Oliuis, Græci ὠμοτριβὲς ἢ ὀμφάκινον nominant: aut ex Amygdalis dulcibus, vti Mesues ait: Sint & Violæ ipsæ recentes humentesque oportet. Aridæ etenim iam deperdita humiditate, & minus refrigerant, & caliditatis nonnihil adeptæ videntur.

Recentiores aridas Violas, medicamentis quæ cor roborare creduntur, vtiliter admisceri sentiunt.

Folia Violarum in olere sumpta, refrigerant, humectant, aluumque leniunt: foris admota, calidas omnes inflammationes mitigant, cùm per se, tum cum polenta imposita. Imponũtur & æstuanti stomacho, & oculis, Galeno teste. Dioscorides sedi etiam excidẽti imponi scribit.

Prodesse autem excidenti sedi possunt, non vti adstringens aliquod sedem reprimens, sed veluti molliens & malacticon, qualia sæpenumero prius admouenda, quàm reduci ea, præsertim inflammata, queat.

Plinius Violas quoque ait, crapulam & grauedines capitis, impositis coronis olfactúve discutere; anginas ex aqua potas: id quod purpureum est ex iis, comitialibus mederi, maximè pueris in aqua potum: semen scorpionibus aduersari.

In quibus verbis, quod de purpureo floris additur, accessorium esse, & ex Historia Asteris Attici translatũ, suspicandũ, & non temerè, videtur; Dioscorides etenim florẽ purpureũ non Violæ, sed Asteris Attici, cũ aqua potũ anginis, & comitiali in morbo pueris auxiliari, scribit. *Plinij locus suspectus.*

De tricolore Viola. CAP. II.

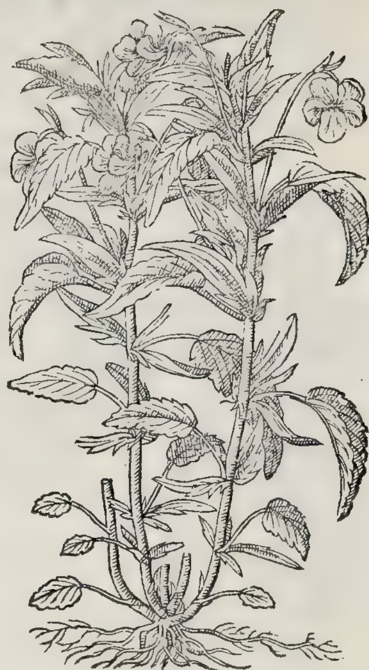
FOLIA tricolori Violæ exigua sunt, ac initio quidem rotundiuscula, deinde oblongiora, per ambitum modicè serrata: caules infirmi, tenues, angulosi, geniculati, palmi longitudine: flores longiusculis pediculis insident, purpureæ Violæ forma similes, & magnitudine vt

O plurimùm

Viola tricolor.

Viola assurgens tricolor.

plurimùm pares, triplici colore ſplendentes, purpureo videlicet, luteo, candidoque vel cæruleo; quorum elegantia ac varietate colorum, maximè placent, cùm odorem exiguum aut nullum habeant. In ſummis duobus floſculi foliolis, & ſubinde in inferioris, & quandoque etiam in mediorum extima parte, purpureus relucet Violæ nigræ: Mediis vt plurimùm, ac nonnunquam inferiori candidus aut cæruleus inſidet: Luteus non rarò inferius foliolum vel magnam eius partem, ſemper autem floſculi medium, intercurſantibus vnà nigris aliquot radiolis, occupat: Semen exiguis, in rotunditate oblongis, vaſculis, Ochri magnitudine continetur, quæ decidentibus ſuccedunt floribus, & vltrò ſemine iam maturo dehiſcunt. Radicibus nititur fibroſis.

In aruis pluribus locis exit: naſcitur & in hortis, & crebrò quidem ſua ſponte, ſylueſtri ſpecioſior & elegantior.

Vere vnà cum Viola nigra aut paulò pòſt emicat, æſtate dein tota & maxima Autumni parte, ac ſubinde etiam hyeme, floret.

Viola aſſurgens. Huc autem referenda videtur illa Violæ ſpecies, quę haud humi iacet, ſed duriuſculis ſuis cauliculis erigitur, & recta conſiſtit, quos ſubinde promit cubitales: folia ei latiuſcula, acuminata, per margines ſerrata: floſculi Violis paulò minores, alioqui ſimiles, vt plurimũ trium colorum; ſuperante tamen candido, medium floris occupante; ſuperiora floris purpuraſcunt; inferiora ad luteum accedunt: floſculis ſuccedunt ſiliquæ oblongæ, in tres partes ſpontè dehiſcentes ſemine maturo, quod candidum & minutum. fibroſa radix vti Violæ.

In Baldo Italiæ monte repertam hanc Violam Matthiolus refert: Lobelius in Narbonenſis Galliæ ac Angliæ montium iugis. Naſcitur verò & in Sudetis Bohemiæ montibus, in ſyluis, tum & in aliis Pannoniæ ſiue Auſtriæ locis.

Floret non modò Vere, ſed tota æſtate in Autumnum vſque.

Viola aſſurgens aut ſurrecta, & quidem tricolor, non impropriè appellari poteſt; rectius certè quàm arboreſcens, vtpotè ne fruticis altitudinem aut ſimilitudinem aſſecuta.

Nominatur autem tricolor Viola à pleriſque Iacea: eſt tamen & alia Iacea quæ nigra cognominatur. Aliis, herba Trinitatis, propter triplicem floris colorem, dicitur. Nonnullis herba Clauellata. Galli flores *Penſees* nuncupant, qua etiam appellatione Brabantis ac vicinis Belgis

Belgis innotuere. Germani Freyscham kraut/vnd Dreyfältichheyt blümen appellant. Cum φλογὶ φλόξ.
Theophrasti conuenire videtur, quod φλόγιον etiam dicitur, & flos est tantùm syluestris absq. odore. Vere vnà cum Viola alba aut paulò pòst exiens, plurimumque durans: cuiusmodi hęc tricolor Viola est, quę, vti scripsimus, natura sua syluestris est atque inodora, & diutinè floret. φλόγα autem siue φλόγιον, Gaza Violam flammeam interpretatur.

Qualitatem herba habet, frigidam quidem obscuram, sed humidam manifestiorem, lenti glutinosique succi, vti Maluæ, particeps: emollientis ea de causa quoque facultatis, verùm minus quàm illa. Prodest, vt recentiores aiunt, febricitantibus maximè pueris & infantibus, quorum conuulsionibus ac comitialis morbi accessionibus subuenire creditur. commendatur item ad pulmonis pectorisque inflammationes, & ad scabiem corporisque pruritum. vlcera quoque glutinare fertur.

De Leucoio, siue Viola alba. CAP. III.

Leucoion candidum maius.

Leucoion multiplici flore.

LEVCOII voce plura Violarum genera comprehenduntur, quorum in florum quidem colore præcipua, sed tamen & nonnulla in foliis differentia. Possunt hæc in duo genera distingui. Vnum genus cui folia candidiora & molliora, candidum Leucoion, à foliorum, non florum colore, quis nuncupauerit. Alterum verò Leucoion luteum, à floris colore luteo. Sunt autem candidi Leucoij genera rursus duo: maius videlicet & minus.

Maiori, caulis est bipedalis aut altior, rotundus, in alas nonnullas diuisus: folia oblonga, 1.
candida, mollia, & veluti lanuginem habentia, Salicis foliis quodãmodo similia, verùm molliora. flores odorati, ex quatuor foliolis congesti, secundum cauliculos, superiore parte in tenuibus pediculis exeunt, colore aut rubentes, aut candidi, aut ex purpureo punicei, aut cineri candidiori proximi, subinde varij. siliquæ inde sequuntur, oblongæ, angustę, in quibus semen latum, planum, & rotundum. radicibus nititur fibrosis, sed validis.

Floret primo Vere & tota propemodum æstate, altero à satione anno, deinde & aliquot sequentibus, si diligentia & cura adhibitis, hybernis mensibus à frigore arceatur.

Minus genus à priore non forma, sed magnitudine sola differt: caules foliaque habet simi- 2.
lia, sed minora: flores etiam non vnius coloris, sed vel candidos vel rubentes, vel punicantes, vti maioris: siliquas etiam & semina similia.

Floret istud genus, non quidem Vere, sed Iunio, Iulio, aut Augusto, & eodem quidem quo satum est anno: hyeme perit.

3\. Leucoion ſylueſtre anguſtifolium.

Leucoion luteum.

3\. Eſt verò & Leucoion, florum foliola multiplicans, ſed rariſſimum, quod ex maioris genere eſt, primoque Vere florere incipit, & maioré curam hybernis menſibus, ne à frigore offendatur, requirit.

4\. Extant verò & huius generis Leucoia nõnulla, quorum herbę folia haudquaquam candida, mollia, aut lanuginoſa, ſed virentiora, ad lutei Leucoij foliorum læuitatem & coloré accedũt.

5\. Nec deſunt ſylueſtria Leucoia, quę nõ modò in Zelandiæ maritimis ſpõtè naſcuntur, verùm & in Narbonenſi Gallia, ac pluribus per Hiſpanias locis, cùm maritimis, tũ mediterraneis gignuntur: folia habent anguſtiora, & vt plurimũ candidiora: floſculi quatuor foliolorum, dilutè frequentius purpurei, quandoque rubẽtes, odorati, quorum odor apud Hiſpanos ſub noctẽ occidente Sole intẽditur, ac latius diffunditur, qui aliàs per dié exiguus. ſiliquæ prioribus ſimiles.

Iam & Leucoia quædam bulboſa ſunt, de quibus in ſubſequenti libro.

Serũtur in hortis Leucoia, cultura proficiũt, & cura hybernis mẽſibus apud Germanos indigẽt.

Appellatur autem λευκόιον, Latinis quidem Viola alba, Arabibus verò *Keyri*: Italis *Viola bianca*: Hiſpanis *Violettas blancquas*: Noſtri maius genus, ſtock Violieren nominant; minus verò, heete Violieren: Vtrumque à canitie foliorum, vti diximus, candidum, ad differentiam lutei, quod præſtantiſſimum eſt, non impropriè dici poteſt.

Heſperis. In ſylueſtrium genere, quod ſub noctẽ odoratius eſt, Heſperis eſſe creditur. quæ, Plinio auctore, nocte odoratior: lib. XXI. cap. VII. Heſperis, ait, noctu magis olet: inde nomine inuento.

Facultate auté Leucoia hæc, luteo Leucoio haud diſſimilia vidẽtur; viribꝰ tamé infirmiora.

De Leucoio luteo. CAP. IIII.

LVTEO Leucoio caules ſunt ramoſi, virentes: folia oblonga, anguſta, glabra, in virore nigricantia, Leucoij candidi foliis minora: flores lutei, perquàm odorati; ſiliquæ tenues oblongæ, in quibus ſemen latum. Totus frutex lignoſus hyemis rigorem facilè ſuſtinet.

Floret Aprili & Maio, & ſi hyems clemens fuerit, etiam Martio vel prius.

In peruetuſtis muris, in ruderibus & aliis ſaxoſis locis libentius naſcitur: ſeritur & in hortis iuxta parietes ac muros.

Huius Leucoij quoddam quoque eſt genus, flore multiplici, cui ſiliquæ nullæ. Seritur hoc ſurculis, & in hortis colitur.

Λευκόϊον & iſtud Græci nominant, & λευκόϊον μήλινον; Latini Violá albã & Leucoion luteum: Arabibꝰ Keyri eſt: Hiſpanis *Violettas amarilhas*: noſtris, ſteẽ Violierẽ: Parietinas aut ſaxatiles Violas dixeris: & geel Violieren: Germanis geel Violatẽ: Gallis *Giroffleés iaulnes*: Anglis Walle gyllofer.

Eſt autem Leucoij frutex vniuerſus, vt Galenus

Viola matronalis.

Viola latifolia.

nus ait, extergentis facultatis, ac tenuium partium, plus tamen flores: & inter hos, qui sinticciores, magis etiam quàm virides.

Dioſcorides luteã Leucoia præcipuè in medicina vſus eſſe ſcribit; & huius aridos flores in deſeſſionibus decoctos, ad vteri inflammationes & menſtrua ducenda facere: cerato exceptos ſedis rimas ſanare, & cum melle oris aphtas: ſemen duarum drachmarum pondere ex vino potum, aut cum melle ſubditum, menſes, ſecundas, & fœtus educere: radices cum aceto impoſitas, lienem reprimere, & podagricis prodeſſe.

Hippocrates lib. De natura muliebri, ad ſecundas educendas, & ſanguinem ex vteris pellendum, Leucoij ſemen tritum cum vino bibendum exhibet: & ad eadem lutei Leucoij radicem, eodem quoque modo ſumendam tradit.

De Viola matronali. CAP. V.

MATRONALIS Viola folia habet mox à radice longa, lata, ſubnigra, per ambitum crenata: caules cubitales aut altiores, foliis ſimilibus, ſed tamen minoribus circundatos, flores in ſummis alarum virgis erumpunt, Leucoiis ſimiles, coloris aut candidi aut rubentis, dilutæúe purpuræ. ſemen in ſiliquis oblongis & rotundis gignitur paruum, figura oblongum, colore in ruffo ſubnigrũ. radices ſubſunt fibroſæ & validę.

Naſcitur in hortis.

Altero à quo ſata eſt anno, Maio & Iunio menſibus potiſſimùm floret; non rarò tota æſtate floris eius productio.

Galli *Violettes des dames, & Girofflées des dames* appellant, hoc eſt, Violas matronales; noſtri corrupta voce, Damas bloemen: Germani Winter violen/id eſt, Violas hybernas ſiue hyemales.

Sunt autem harum Violarum herbæ quidem folia, guſtu acria & calida, Erucæ, cuius ſpecies videntur, ſapore & facultate proxima.

Aqua ex floribus huius deſtillata, ad ſudorem prouocandum valde efficax habetur.

De Viola latifolia. CAP. VI. paſſo ſatiꝫ

FOLIA, Viola latifolia promit, virentia, lata, per ambitum crenata, Alliariæ vocatæ herbæ ſimilia, ſed maiora: caules rotundos ramoſos: flores Leucoij, colore purpureos, ſubcæruleos; quos ſequuntur latæ, planæ & propemodum rotundæ ſiliquæ, ex tenuiſſimis membranis, veluti laminis, compactæ; intra quas ſemina plana, lata, obſcuri coloris, forma quodammodo διχοτόμȣ Lunæ, inter quæ media tertia membrana. radices ſubſunt craſſæ, candidæ, in diuerſa tendentes, Pæoniæ feminæ alterius, radicibus quodámodo ſimiles, ſed minores & tenuiores, intus poroſæ.

Belgæ hãc Violã vnà cum aliis in hortis ſerũt.

Flores Aprili prodeunt menſe, altero à quo ſatã eſt anno.

Bulbonac aut Bolbonac voce barbara vulgò, nos

nos Violam latifoliam, aut, vt plerisque placet, Violam peregrinam nuncupare maluimus; Brabanti Penninckbloemen, à siliquarum forma, denarium quodammodo referẽte, & Paeschbloemen, quòd circa Paschæ solennitatem ferè semper floreat, nominant. Recentiorum plerique Lunariam: alij Lunariam Græcam appellant: vel ab ipsius seminis figura, aut siliquarum mediæ membranę argenteo splendore, quo, decidentibus per summam siccitatem cum semine ex vtraque parte membranis, nitet.

Thlaspi Crateuæ. Veterum autem Thlaspi alterum videtur, quod videlicet à Crateua describitur, à nonnullis Sinapi Persicum appellatum. Nam, vt Dioscorides ait, Crateuas Thlaspi quoddam recenset πλατύφυλλον καὶ μεγαλόρριζον id est, Latifolium & magnis radicibus: qualis omnino Viola hæc est, quam Latifoliam cognominauimus.

2. Huic latis foliis, & siliquis planis ac rotundis similis est & alia quædam Latifolia Viola. perenni hæc radice nititur: hyeme nõ marcescit: caules lignosi, cubitales: folia multa, lata: siliquæ planæ & latæ; vtraque paulò minora quàm prioris: flores cãdidi instar Violæ matronalis.

In syluis nonnullis prouenit: veluti Hercynia, qua parte Germaniam spectat transfertur & ad hortos, in quibus diutinè viuit.

Cæterum facultate ac potentia, Latifoliæ Violæ semen calidum quidem, & siccum est, gustuque acre, Thlaspios semini sapore & viribus simile: radices acrimoniæ quoque nonnullæ, sed non multæ participes sunt: eduntur cum acetariis, vt quarundam aliarum.

De Viola dentaria. CAP. VII.

Viola dentaria prima.

Viola dentaria altera.

IN Violarum numerum recipiendæ & admittendæ quoque videntur vulgò Dentarię appellatæ: quæ duæ sunt.

1. Priori cauliculus dodrantalis: folia Cannabis aut Pentaphylli modo quinque ad vnum hærent pediculum, oblonga, lata, ambitu serrata: Leucoiis similes flosculi, è punico colore subpurpurei: siliquæ quoque tales, in quibus semina. radix oblonga, inæqualis, multis crassis exasperatur squamis.

2. Alterius Dentariæ folia haudquaquam Pentaphylli, sed veluti Fraxini digesta, ῥάχιν siue costam habent mediam, cui annectuntur: sunt verò hæc oblonga lataque, & crenis secũdum margines incisa, crebrò ad vnam costam septena: flores candidi, & quæ sequuntur siliquæ prioris

prioris ſimiles: radices quoque aſperæ & ſquamoſæ, ſed tamen nonnihil quàm prioris minus.

In Germaniæ nonnullis vmbroſis ac opacis montibus gignuntur. Priorem circa Hercyniam ſyluam, haud procul Northuſio, plurimam ſolo pingui, cui ſaxa ſubſunt, reperiri, Valerius Cordus auctor eſt.

Aprili & Maio præcipuè florent: ſemen poſtea perficitur.

Dentarias vulgò appellant: Cordo Coralloides dicuntur, à radice albi coralli æmula: Matthiolus inter Solidagines & Symphyta reponit. Nos propter florum cum Leucoiis ſimilitudinem, Violas maluimus dentarias appellare.

Quod verò ad facultates attinet, vtraque inter vulnerarias herbas à recentioribus refertur: & ad interiorum viſcerum, præcipuè tamen thoracis ac pulmonis vulnera: nec non ad inteſtinorum ramices, commendatur.

De Viola Mariana, ſiue Rapo ſylueſtri Dioſcoridis.
CAPVT VIII.

Viola Mariana.

MARIANA Viola folia primùm habet oblonga, lata, ſubnigra, aſpera, nonnihil hirſuta, vulgaris Bugloſſi foliis nigriora, minora, minúſque aſpera. Caules deinde ſecundo anno profert rotundos, rectos, ramoſos, aliquãtulum etiam hirſutos, circa quos folia ſimilia, ſed minora. flores in ſummis virgis exeunt oblongi, caui, rotundi, per oras inciſuris quinque, ſed non profundis, diuiſi, & angulis non perinde vti aliorum ſylueſtrium Raporum acutis; coloris vt plurimum in cæruleo purpurei, ſubinde candicantes, in quibus ſtamina duo aut tria candida; qui & priuſquam dehiſcunt quinquangulares ſunt. poſt flores capitulum naſcitur, ſuperiore parte latius, quinque quoque angulos habens, & quinque loculis veluti caligulis aſperis & hirſutis deorſum dependentibus circum veſtitum, in quo ſemẽ exiguum, ſubruffi, & eius, cuius Caſtaneę fructus echino exemptus, propemodum coloris. radices ſubſunt longæ, craſſæ, candidæ, non ingrati ſaporis.

Naſcitur, vt aiunt, in ſyluis & montibus, nec non in opacis quibuſdam tractibus, vt Matthiolus refert, pleriſque Italiæ & Germaniæ locis: apud Belgas in hortis colitur.

Iunio, Iulio & Auguſto menſibus floris eius productio: ſemen interea ad maturitatem peruenit; neque enim ſimul, ſed particulatim floret.

Violam Marianam noſtri appellant, & vulgò *Mariettes*. Recentiorum plerique Medion eſſe volunt.

Medion autem Dioſcorides tradit folia habere Seridis, (exemplaria quædam Iridis habent): caulem tricubitalem, & in eo florem magnum, rotundum, purpuraſcentem: fructum paruum, ſimilem Cnico; radicem dodrantalem, craſſitudine baculi, guſtu acerbo. Cum qua deſcriptione Viola Mariana non admodum reſpondet: tametſi enim illi flos grandis & rotundus; folium tamen propriè nec Iridis nec Seridis: & fructus aut ſemen, Cnici ſemini haud ſimile; vtpote valde minutum, & ſubruffi; vti ſcripſimus, coloris. *Medion.*

Quas ob cauſas Viola Mariana non Medion, ſed potius verum Dioſcoridis Rapum ſylueſtre videtur (γογγύλη ἀγρία quæ Græcis dicitur) cum cuius deſcriptione magis conuenit. Nam fruticoſa eſt ſtirps & ramoſa, cuius lobi ſiue capitula appendentibus aliquot loculis circumtecta; quibus ſublatis, interior lobus ſiue capitulum conſpicuum eſt: quale Rapum ſylueſtre eſſe, ex eius apud Dioſcoridem deſcriptione ſatis conſtat. Quæ tametſi ſuperfluorum quorundam acceſſione corrupta, Rapo tamen ſylueſtri propriiſſima complectitur. *Dioſcoridis locus corruptus.*

Deſcribitur autem Rapum ſylueſtre à Diſcoride his verbis: ἀγρία γογγύλη φύεται ἐν ἀρούραις, θάμνος πηχυαῖος τὸ ὕψος, πολύκλαδος, ἐξ ἄκρου λεῖος· φύλλα ἔχουσα λεῖα, δακτύλου τὸ πάχος, ἢ καὶ μείζονα. καρπὸν δὲ ἐν λοβοῖς καλυκώδεσιν. ἀνοιχθέντων δὲ τῶν περικαρπίων, ἔσωθεν ἄλλος κεφα- *γογγύλη ἀγρία.*

 λοειδὴς

λοειδής ἐστι λοβός, ἐν ᾧ σπερμάτια μέλανα, θραυσθέντα δὴ λευκὰ ἔνδοθεν. id eſt, Rapum ſylueſtre, naſcitur in aruis, frutex altitudine cubitalis, ſumma parte læuis: folia habens læuia, digiti latitudine aut maiora: fructum in lobis calyculatis, quorum inuolucra cùm aperiuntur, alius capituli modo lobus ſubeſt, in quibus ſemina nigra, contrita verò intus candida.

In qua deſcriptione, quæ de læuitate ſummorum caulium ac foliorum, & ſeminis nigredine, ac interior eius medulla candida traduntur, ad ſylueſtris Rapi, huius præſertim, deſcriptionem non faciunt, ſed aliò pertinent. Huius ſiquidem ſylueſtris Rapi caules aut folia non ſunt læuia, ſed aliquantulum hirſuta: ſemen etiam non nigrum, verùm ſubruffum, & caſtaneis, vt diximus, colore affine.

Videntur autem, quæ de læuitate foliorum & ſummarum partium, Rapunculo conuenire, aut Campanulæ, de qua in ſequentibus capitibus: ſemen verò, quod hic deſcribitur, ſatiui Rapi eſt. Ita plurium ſtirpium deſcriptiones inter ſe confuſæ.

Cæterùm quòd ad facultates attinet, radix Violæ Marianæ refrigerantis & nonnihil adſtringentis eſt potentiæ: eſui, vt aliorum ſylueſtrium Raporum, apta eſt, & non incommodè acetariis additur.

De aliis ſylueſtribus Rapis. CAP. IX.

Ceruicaria maior.

Ceruicaria minor.

1. SVNT verò & multa alia Rapi ſylueſtris genera, Calathoide florum figura, & radicibus Violæ Marianę haud multum diſſimilia.

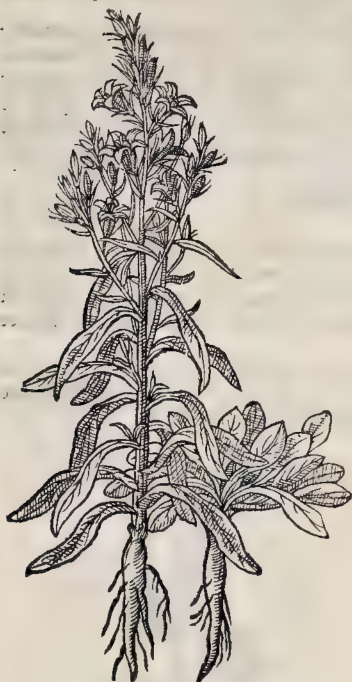
2. Vni, quod à Viola Mariana alterum, caules ſunt cubitales aut altiores, anguloſi, aſperi, hirſuti: folia aliquantulum aſpera, lata, in acutum deſinentia, per ambitum crenata; Vrticę foliis & forma & colore quodammodo ſimilia: flores ſecundum caules exeunt, Violæ Marianæ floribus minores, per ambitum quinque ſimiliter inciſuris, ſed profundioribus, diuiſi, intus aliquantulum hirſuti, colore aut candidi, aut dilutè purpurei, vel ad cæruleum inclinantes.

Huius verò ſpecies quædam eſt foliis aliquanto læuioribus: floribus elegantioribus, coloris purpurei è cæruleo; cuius radix aliquot annis viuax reſtat, & Vere regerminat.

Ceruicaria maior. Nominant hoc genus Germani Halſzkraut/ Noſtri Halſcrupt, id eſt Latinè Ceruicariam, & Ceruicariam maiorem: Græcè ζαχήλιον: plerique Vuulariam: Fuchſius Campanulam.

Ter-

Rapunculum.

Rapunculum Alopecuron.

Tertium genus caules habet breuiores: folia minora, candidiora, minus aspera, oblonga, Saluiæ foliis similiora: flores Ceruicariæ minores, colore proximi Violæ nigræ, dilutam purpuram referentes, qui non vti aliorum deorsum nutant, sed sursum eriguntur, plures simul summo caule exeuntes. radices quoque similes. Hoc genus plerique Ceruicariam minorem appellant. 3.

Nascuntur hæc in Germania ac Belgio plerisque aridioribus locis secus pratorum margines, & crebrò locis senticosis; transferuntur in hortos, florum gratia.

Florent Iunio, Iulio & Augusto mensibus.

His autem simile & quartum genus est. caules istud quoque breuiores facit: folia lata & Ceruicariæ prioris proxima, minus tamen aspera, minusque per ambitū crenata. flores deorsum pendent, coloris vt plurimum dilutæ & quasi ex cæruleo rubentis purpuræ. pro radicibus, multæ, tenues, transuersim & obliquè serpentes fibræ sunt, à quibus multæ oblongæ, candidæ radiculæ, Rapunculi radicibus similes demittuntur. Ita facilè seipsum propagat & latè serpit hoc genus. 4.

Secus aruorum margines in Zelandia & alibi locis etiam non maritimis reperitur.

Floret eodem quo reliqua tempore.

Quintum genus, quod vulgò Rapunculum nominant, caules profert tenues: folia oblonga, angusta, læuia: flores Ceruicariæ minores, cæruleo vt plurimum colore: radices candidas, digitalis longitudinis, esui aptas. 5.

Exit in aruis, multis locis frequens.

Plurima æstatis parte floret: hybernis mensibus radices leguntur, & cum acetariis inferuntur.

Istud genus vulgò, vti diximus, Rapunculum, quasi paruum Rapum appellant: Germani Rapuntzeln: Nostri Raponce: Galli *Raiponce*.

Horum omnium flores priusquam adaperiuntur, quinquangulares sunt; completi verò rotundi, & inuersi calathi figuram referunt, staminibus intus candidis; & per circumferentiam quinque incisuras, totidemque eminentes angulos acutos habent: capitula autem, in quibus semen, angularia, superiore parte ampliora, sed nuda, & nullis appendicibus aut loculis siue pericardiis circumtecta, vti sunt Violæ Marianæ; quæ eam ob caussam, nempe quòd capitula

capitula,siue lobos habeat circumtectos, cum syluestris Rapi descriptione exactius, quàm vllum horum conuenit,quæ tamen & omnia Rapa syluestria sunt.

6. Præter hæc verò & sextum quoddam genus est à superioribus forma aliquantulum differens. huic autem folia primùm lata,postea secundum caules angustiora : caules dodrantales, summa parte veluti spicam paruorum florum plenam proferunt, quorum singuli antequàm panduntur,corniculi cuiusdam similitudinem referunt; aperti verò in quatuor angusta foliola finduntur,colore aliàs candidi,aliàs cęrulei,aliàs purpurei:floribus capitula parua succedunt,Rapunculi capitulis ferè similia,verùm minora,multa circa caulem simul arcteq; composita: radices candidæ,vt aliorum Raporum syluestrium.

Gignitur locis syluosis & opacis,pingui lutosoque solo.

Floret Maio,Iunio & Iulio mensibus.

Nonnulli Alopecuron appellant,ab ipsa florum plena spica;quę iam apertis flosculis,mollis & veluti lanuginosa, vulpiumque caudis propemodum assimilis, ea de causa, videtur. Sed Alopecurós alia omnino est herba in frumentorum & leguminum historia à nobis descripta. Qua de causa ab aliis Rapunculum Alopecuron dicitur, ad differentiam videlicet veri & legitimi Alopecuri.

Radices porrò omnium horum refrigerantis potentiæ sunt & nonnihil adstringentis:possunt autem omnes vnà cum aliis acetariis edi.Sũt etiam qui Ceruicariæ radicum decoctum, aduersus incipientes oris & tonsillarum inflammationes conferre affirmant.

De Campanulis. CAP. X.

Campanula maior.

Campanula media.

CVM syluestribus Rapis similitudinem quandam habere videntur, quas Campanulas vulgò nominant. Earum tres nobis obseruare contigit species. Vnam maximã; alteram mediæ magnitudinis: tertiam syluestrem minimam.

1. Maior siue maxima Campanula folia habet prima terræque proxima lata & Violę nigræ forma similia,sed tamen paulò maiora; quæ verò circa caules, quos validos & præaltos promit,oblongiora, vtraque saturi viroris: flores secundum caules gignuntur plurimi, Rapunculi floribus maiores ac patentiores,campanulis ac tintinnabulis ferè assimiles, cæruleo nitentes

Campanula ſylueſtris minima.

tentes colore; ſtaminibus in medio candidis. radix nouellis plantis oblõga & digitalis fere craſſitudinis, vetuſtis verò in multas diſtributa.

Medię magnitudinis Campanulæ folia non modò caulibus agnata, verùm & prima, anguſta ſunt & oblonga, ſaturato quoque & virore ſplẽdentia: caules ſtriati bicubitales & altiores; circa quorum partes ſuperiores flores prioris ſatis ſimiles; vel colore cęrulei, vel candidi. 2.

Tertia ſylueſtris minima, maiori ſimilis eſt; 3. ſed tamen omnino minor. prima etenim eius & terrę proxima folia lata ſunt, & Violę nigrę ſatis ſimilia, attamen non tam magna: reliqua verò oblonga & anguſta; flores ſimiles cęrulei, ſubinde candidi, ſæpè Rapunculi floribus maiores: radices verò tenues & fibroſæ.

Tres hę lacti ſimilem ſuccum prębent, cauliculis & foliis vulneratis: flores earum nondum completi quinquangulares quoque ſunt, & patentes in quinque ſimiliter angulos exeunt, & capitula ſimiliter quinquangularia, Rapunculi & aliorum ſylueſtrium Raporũ ſatis ſimilia, ſed foraminoſa & perforata, in quibus ſemen perquam exiguum. Putari hinc poſſent fortaſſis Raporum ſylueſtrium eſſe ſpecies; ſed quia radix earum edulis non eſt, aliò videntur referendæ.

Priores duę in hortis ſeruntur: tertia paſſim in Belgio iuxta aruorum & agrorum margines reperitur.

Omnes Iunio, Iulio & Auguſto florent.

Vulgò Campanulas nuncupant; plerique Beluedere: Sed Italis *Beluedere*, Gręcorum Oſyris eſt, cum qua Campanulæ ſimilitudinis nihil habent.

Et primam quidem harum ſunt qui Columnarem, & quidem Plinij iudicent; cùm tamen herbę Columnaris nomen apud hunc non reperiatur. Alij Anthemum Plinij faciũt, & huius quidem nomen in multis exemplaribus reperitur, ſed deprauatis. Legendum ſiquidem eſt, non Anthemum ſed Eranthemum lib. XXVI. cap. VIII. Eranthemum autem Anthemidis eſt ſpecies, flore roſeo colore rubens, multùmque ea de cauſa à Campanulis differens. 1. *Plinij locus reſtitutus.*

Secundam Matthiolus Phyteuma eſſe exiſtimat; at nobis tum hæc, tum alię Campanulę Iaſionę ſimiliores videntur: Phyteuma verò eſſe Antirrhini ſylueſtris ſpecies, de qua inferius ſuo loco. Ait etenim Theophraſtus ἰασιώνης florem vnico folio conſtare, ſimilitudinẽ autem plurium oſtendere, quę tamen non ſeparentur, & ſuperiorem floris partem anguloſam eſſe. Talis certè Campanularum flos eſt, vti & omnium ſimiliter Raporum ſylueſtrium (excepto generis ſexti) quę tamen ea de cauſa Iaſiones eſſe affirmari non poſſunt; ſi modò eadẽ Theophraſti & Plinij eſt Iaſione. Plinius ſiquidem Iaſionem lac ait habere copioſum, quod ſolę Campanulę pręcipuè fundunt. 2.

Dubitet fortaſſe aliquis, & Campanulam non eſſe Iaſionem exiſtimet, quòd Plinius olus eſſe Iaſionem ſcribat ſylueſtre, in terra repens, flore candido. Sed ſi olus eſt, omnis herba edulis, & Campanula olus eſt, cùm & eius folia edi poſſe non ſit dubium: repunt verò & in terra ſubinde ſecundæ ac tertię radices, atque ea de cauſa citiſſimè vna aliqua ſtirps multiplicatur & ampla fit: florem etiam non rarò candidum eſſe ſcripſimus.

Theophraſti autem de Iaſione hęc ſunt verba, lib. I. vbi de florum agit differentiis: Nonnulli, inquit, vnius folij naſcuntur, ſimilitudinem tantum plurium oſtendentes, vt flos Iaſiones; huius etenim non ſeparatur vllum in flore folium: neque conceptaculo pars inferior eget, ſuperior autem anguloſa. *Iaſione.*

De Iaſione verò Plinius lib. 22. cap. 22. hunc in modum: Iaſione olus ſylueſtre habetur, in terra repens, cum lacte multo, florem fert candidum, Concilium vocant.

De facultatibus autem harum Campanularum nihil occurrit in medium adferendũ, cùm nullius vſus flos, herba, aut radix ſit. Apud Theophraſtum verò etiam ac Plinium nihil de Iaſiones viribus ſcriptum reperitur.

De Campanula aruensi minima. CAP. XI.

Campanula aruensis minima.

PRÆTER verò superiores Campanulas, & alia quædam humilis & parua est, cui caules tenelli, dodrãtales, in alas plures diuisi, plurima parte humi decumbentes: folia circa cauliculos parua, per ambitum leniter crenata: flores paruuli, in puniceo purpurei, pulchri, multum patentibus tintinnabulis aut campanulis similes, stamine in medio cãdido, qui interdiu patent; circa verò occasum Solis recluduntur, & in quinquangularem speciem cõtrahuntur, quam etiam nondum aperti, vti aliæ Campanulæ, referunt: radices tenuissimæ sunt.

In agris frumentariis, inter segetes exit, fertili & fœcundo solo.

Iunio & Iulio floret.

Anonymos nostris est herba: pleriq; tamen Speculum Veneris: Brabanti vulgò Vrouwen spiegel vocant. non esse Onobrychim, quod quandoq; suspicati fuimus, satis cõstat. Campanularum videtur esse species, non tamen Iasiones, cùm lac nullum vulnerata fundat.

Facultatem autem Campanula hæc compertam nullam habet, cùm nullius in medicina sit vsus.

De Campanula Autumnali.
CAP. XII.

Campanula Autumnalis.

1.

IAM & in Campanularum numero quędam etiam serotina est. caulibus hæc exit dodrãtalibus, tenuibus, foliis angustis, binis exaduerso positis: flores in cauliculorum summo fastigio, & quandoq; è foliorum sinubus, prodeũt oblongi, calathoides, sursum hiantes, in cæruleo saturato eleganter purpurei, staminibus in medio candidis, Raporũ syluestrium siue Ceruicariarum dictarum floribus quodammodo similes, quinquangulares quoque prius quàm adaperiantur; adaperti verò quinque per circumferentiam fissuris diuisi, totidem eminentibus angulis; sed minus patentes, angustiores, minores, & colore elegantiores; vtpotè cæruleum ipsum sui coloris pulchritudine & gratia prouocantes: semen exiguum in paruis oblongis thecis continetur. radices subsunt tenues, oblongæ, bifidæ, trifidæ, aut amplius diuisæ, gustu amaricantes.

Reperitur aliquando in pratis, frequẽter in aliis incultis, & iisdem quibus Erica humidioribus locis. In pratis quidem procerior auctuq; amplior: in Ericastris verò tenuior ac minor prouenit.

Sub finem Augusti, ac Septembri mẽse elegantes huius flosculi vigent.

Apud Belgas nomen non habet: Sunt tamẽ, qui blauw Lelickens, id est, cærulea Liliola nuncupent. Ananiẽsia rura Pettimborsa vulgò vocant: Matthiolo teste. Videtur autem hæc respondere descriptioni Calathianæ Violæ, non

quæ

quæ apud Plinium,ſed apud Ruellium lib.II.cap.CXXIX.extat: Quam ipſe pluribus omnino verbis deſcribit,quàm Pliniana deſcriptio habeat. Plinius enim paucis verbis Calathianam expreſſit,& lutei eſſe coloris oſtendit:Ruellius verò cæruleum,& eum quidem elegantiſſimum ei tribuit.

In totum,Plinius ait lib.XXI.cap.VI.ſine odore minutoque folio Calathiana, munus Autumni,cæteræ Veris. Proxima ei Caltha concolori magnitudine: vincit numero foliorum marinam,quinque folia non excedentem.His verbis oſtendit Plinius Calathianam concolorem eſſe Calthæ,id eſt,luteam,& ęqualis magnitudinis; ſed tamen Calthę florem ex pluribus componi foliolis.Caltham autem eſſe lutei coloris oſtẽdunt Vergilij & Columellæ verſus capite de Calendula adducti.Ruellius verò vnde locupletatam illam deſcriptionem acceperit,non facilè fuerit affirmare: Non eſt tamen quòd ab eo excogitatam ſuſpicemur: talem enim qualem ipſa deſcriptio proponit Calathianam non agnouit. Ruellij autem verba hæc ſunt:

Calathiana munus Autumni,Violæ cęterę Veris; ea minuto eſt folio Violæ albę non diſſimili,in totum ſine odore,calathi ſimilitudine,Autumno tantum proueniens, tanta coloris pulchritudine,vt cęruleum ipſum,quod imitatur, prouocet: in pratis poſt æſtatem emicat; Autumnalem Violam nominant.Videtur eadem à Valerio Cordo Pneumonanthe nuncupata,quam Germanicè **Lungen blume** dici refert.

Qualitate autem hæc Viola calida eſt,Gentianæ,cuius ſpecies nonnullis videtur, facultate quodammodo ſimilis,multò tamen imbecillior.Efficax à recentioribus habetur aduerſus peſtilentes morbos,& ad virulentorum animalium morſus & ictus.

De Digitali. CAP. XIII.

Digitalis purpurea.

DIGITALIVM plures ſunt ſpecies,nõ modò florum colore, ſed & foliorum forma coloreque differentes.

1. Vulgatiſſima purpurei floris eſt, cui longa, lata, per ambitum crenata, dilutè virentia folia, Verbaſci quodammodo ſimilia, minora tamen minuſque lanuginoſa: caulis rectus, rotundus, à medio ſurſum verſus compluribus floribus grauidus,non alternatim,aut orbiculatim, ſed ab vno caulis latere ſupra inuicẽ,aut,vt Græci aiunt, ἐπ' ἀλλήλων diſpoſitis, deorſum verſus depẽdentibus,forma oblongis, intus cauis dactylothecis propemodum ſimilibus,colore ex rubore purpureis, punctis quibuſdam candidis intercurſantibus; quos rotunda ſequuntur vaſcula, in quibus ſemen exiguum.radices multę tenues fibrę ſunt.

Pleriſque Germaniæ & Belgij locis ſaxoſis & vmbroſis,in montium conuallibus, & vbi ferri & Lithanthracon fodinæ vicinæ ſunt,ſpõtè exit: transfertur etiam in hortos.

2. Altera Digitalis,priori foliis ſimilis eſt, lõgioribus tamen ac latioribus: flores huius cum prioris floribus forma etiam conueniunt,colore verò candidi aut ſubinde dilutè in candido purpuraſcentes.

3. Tertia folia habet anguſtiora, venoſa, glabra, ſaturato virore nigricantia, auerſa tamen parte candidiora,per ambitum nonnihil ſerrata: flores huic lutei,forma prioribus ferè ſimiles.

4. Quarta Digitalis folia promit tertiæ ſimilia,in virore quoque obſcuro nigricantia,& candidiora ſimiliter parte auerſa, ſed minora & anguſtiora; flores paruos,deorſumque depẽdentes,verùm minores, colore ſubluteos aut pallẽtes.

Appellant autem Germani quidem hanc ſtirpem vulgari lingua **Fingherhut** & **Fingherkraut**: Belgæ **Vingherhoet**: Galli, *Digitale*, aut,quidam aiunt, *Gants noſtre Dame*: Angli **Fore gloue**: Fuchſius appoſitè Latinè Digitalem nuncupauit. Nonnulli θρυαλλίδα nominant, & Verbaſci ſpeciem faciunt; quæ λυχνῖτις dicitur. Sed Lychnitis ſiue Thryallis folia habet pinguia, θρυαλλίς

 guia,

guia,craſſa & hirſuta,ad ellychnia in lucernis apta,qualia minimè digitalis, cuius tam craſſa aut hirſuta non ſunt, vt ellychnij vicem explere queant.

Facultatem autem Digitalis quidem folia, cùm amara ſint, calidam obtinent & ſiccam, cum nonnulla expurgandi vi coniunctam,interim tamen nullius ſunt vſus, nec medicamētis vllis admiſcentur: flos ſolus,ſola pulchritudine & forma placet gratusque eſt.

De Lychnide Coronaria. CAP. XIIII.

Lychnis coronaria.

LYCHNIS coronaria folia gerit oblonga, pollicis latitudine aut paulò latiora, mollia, lanoſa,cana,Verbaſci foliis minora quidem, ſed candidiora & lanuginoſiora:caules cubitales,rotundos,geniculatos, canos quoque & lanuginoſos,in plures breues alas diuiſos;in quarum ſummo ſinguli flores, è calycibus ſuis, aſpectu pulchri,ſed inodori,Violæ matronalis floribus maiores,colore rubro & veluti flammeo ſulgentes, ſubinde,ſed rariùs,candidi, aut dilutè rubentes, ex foliolis vt plurimum quinis, rariſſimè ſenis, nec pluribus congeſti;niſi floris foliolis (quod vti aliis floribus hortenſibus, ita & huic aliquando contingit) multiplicatis; in medio florum apices ſunt acuti & pungentes: radices ſubſunt tenues.

Seritur in hortis; Italiæ, Germaniæ, Galliæ, Belgioque familiaris: apud Ananienſes autem, vti Matthiolus refert, etiam ſylueſtris, ſponteque exit.

Iunio, Iulio ac Auguſto æſtiuis menſibus florum exortus.

Nominant hunc florem Germani, **Frauwen roſzlin/Marien roſzlin/Marghen roſzlin/ & Hymmel roſzlin**: Latine Dominarum roſam, Marianam roſam, Cæli roſam & Cæli florem; Belgæ **Chriſtus ooghen**:id eſt,oculum Chriſti;Galli *Oeillets*, & *Oeillets Dieu*: Itali ac Hiſpani *Lychnide*. Dioſcoridi λυχνὶς στεφανωματικὴ eſt,hoc eſt, Lychnis coronaria,ſiue ſatiua. Gaza λυγνίδα lucernulam conuertit. Videtur eadem & λυχνῖτις ἢ λυγνῖτις per γ, eſſe Verbaſci ſpecies, quæ & θρυαλλίς: folia ſiquidem habet mollia,hirſuta, ad lucernarum funiculos ſiue ellychnia apta, cuiuſmodi Lychnitidis eſſe Dioſcorides teſtatur: florē item vt plurimùm rubentem habet, qualem θρυαλλίδος eſſe,Nicander innuit,rubentem eam in Theriacis nominans:

ὅσσα τε λυχνὶς ἔνερθεν, ἐρευθήεις τε θρυαλλίς.

In quo verſiculo Lychnis intelligi debet ſylueſtris, vt ipſe Nicandri interpres monet, ne coronariam Lychnida à Thryallide differre hinc quis exiſtimet. Conrardus Geſnerus hunc Iouis florem & Græcè διὸς ἄνθος nuncupari exiſtimat. Sed Theophraſtus inter Lychnida & Iouis florem,lib.6.diſtinctionem facit;æſtiua ſunt,ait,λυχνὶς, διὸς ἄνθος,&c. & ſimiliter Plinius, lib.21.cap.11.hæc Theophraſti verba referens, ſuccedunt illis æſtiui,ſcribit, Lychnis & Iouis flos,&c. Eſt autem διὸς ἄνθος ſiue Iouis flos,flos æſtiuus,coronarius, abſque odore,cui radices lignoſæ; Theophraſtus lib.6. Sunt verò & qui velint Lychnida, Plinij Roſam Græcam eſſe, quam refert,non niſi in humidis prouenire,nec vnquam excedere quinque folia, Violæ magnitudine, odore nullo. Porrò Lychnidis & alia multa reperiuntur nomina, inter notha tamen & ſuppoſititia relata,dicitur etenim & ἀθάνατος, quaſi immortalis, quòd diutinè pulchritudinem ſuam retineat. Item ἀκυλώνιον, βαλλάειον ſiue bellaria, γεράνοπόδιον, hoc eſt Gruis pes; κορύμβιον; & hanc eſſe Corymben Ruellius iudicat, cuius Columella lib.10. hoc ſenario meminit:

διὸς ἄνθος. *Roſa Græca.*

Nunc veniat quamuis oculis inimica Corymbe. (*Corymbe.*)

Coronis etenim, inquit, inſerta, igneo micans aſpectu, oculorum aciem obtundit. Iam & Lychnis hæc ταύρειον dicitur: alia tamen, quæ Taura ſiue Tora vulgò nominatur, venenoſa herba, de qua inter deleterias. Nominatur præterea Lychnis & σκίπλεον, item μαλόϊον,& Latinè Genicularis. (*Tora.*)

Facul-

Facultate autem Lychnidis coronariæ semen, Galenus ait, calidum est secundo quodammodo ordine, & siccum eodem modo: cum vino potum, à Scorpione ictis auxiliatur, auctore Dioscoride.

De Lychnide syluestri. CAP. XV.

Lychnis syluestris.

Lychnis syluestris flore multiplici.

SYLVESTRIS Lychnis geniculatis caulibus, foliisque mollibus, Coronariæ Lychnidi satis similis est; minus tamen cana, aut lanuginosa; foliis item angustioribus, & caulibus tenerioribus, pluresque alas facientibus: floribus etiam minoribus, colore candidis aut rubentibus; calycibus tamen maioribus; in quibus semen paruum, rotundum, subnigricans: radicibus longis & digitalis subinde crassitudinis.

Iuxta pratorum, aruorumque margines, & alibi sua sponte exit: transfertur etiam in hortos, in quibus quandoque florum foliola multiplicat.

Plurima æstatis parte, & in Autumnum vsque floret.

Nostri **Jenettekens** appellant: Germani etiam **Margen roſzlin/** & **wilde Margen roſzlin**: item **Lydweyck** & **wederſtoſz**: Galli *Oeillets sauuaiges*: Græcis λυχνὶς ἀγρία: Latinis Lychnis syluestris dicitur.

Sunt tamen & aliæ syluestres appellatæ & cognominatæ Lychnides, huic haud similes. Syluestris etenim Lychnis Antirrhinon quoque auctore Dioscoride: & similiter Leontopetalon, Apuleio teste, appellatur.

Sunt verò huic Lychnidi & aliæ quoque quædam nomenclaturæ, vt: τετράγωνον, ἀπόκιον, ἱερακοπόδιον, λαμπάς, & apud Romanos Intybum agreste, quæ inter nothas & reiectitias reperiuntur. Ex recentioribus plerique Saponariam hanc nuncupant: est tamen & alia Saponaria, de qua inferius. Nōnullis etiam Ocimastrum esse videtur; at ὠκιμοειδὲς siue ocimastrum, *Ocimastrū.* Ocimo foliis simile est, ramosque habet breues dodrantales modò, radicemque tenuem & superuacuam. Lychnis verò hæc caules promit cubito longiores, folia oblonga Ocimo nullatenus similia, & radices longas crassasque, quæ manifestam contradictionem, & euidentem huius cum Ocimastro differentiam ostendunt.

Describuntur autem & aliæ nonnullæ syluestres Lychnides à Carolo Clusio, quas ex eius diligentissimis per Hispanias obseruationibus lib. II. cap. XXVIII. requirendas & cognoscendas

das relinquimus: vnum solùm admonentes, eam videlicet, quam inter suas secundam facit, à nobis inter Armerios flores, quarto loco iam olim repositam.

Cæterùm Lychnidis syluestris semen, duarum drachmarum pondere potum, biliosa per aluum ducit, & à scorpione ictis conuenit: aiunt etiam scorpiones torpescere, & ad lędendum inefficaces reddi, hac herba ipsis apposita: auctor Dioscorides.

De Beën Albo siue Polemonio. CAP. XVI.

Been album siue Polemonium.

AD syluestris verò Lychnidis genus referri quoque posse videtur, à recentiorum nonnullis Beën album vocitatum. cauliculi autem huic complures, tenues, teretes, & geniculati, atq; è singulis articulis folia bina oblonga, latiuscula, acuminata, Polygoni ferè similia, sibi inuicē opposita, læuia, & ex albido virentia: flosculi albidi, ex oblongis erumpentes calycibus, tenui mollióq; membrana velatis, plures simul cohærentes, deorsum nutant: semen nigricat radix albida, & satis prolixa, sed tenuis.

Pluribus per Germaniam, Bohemiam, & Galliam locis reperitur: in herbosis ac lætis collibus frequenter exit.

Æstate floret, à Iunio nempe mense in Augustum vsque.

Vulgò Beën album nominant: & album quidem ad differentiam alterius, quod rubrum cognominatur, quod & Valeriana rubra dicitur: vt Pemptadis tertię lib. primo scripsimus. Neutrum tamen verum Arabum Beën. Appellatur verò & à nonnullis Papauer spumeum, cum quo similitudinis habet nihil. ab aliis Herba Tunica: ab Hispanis *Saffesica*. Tunicam autem dictam herbam Bernardus Gordonius Dioscoridis Polemonium esse sentit. Cum Polemonio verò non perperam conuenit: Ramulos siquidem habet tenues: folia Hypericoidis Rutæ: flosculos veluti ex corymbis dependentes: semina nigra: radicemq; longiusculam & albidam. quale Polemoniū esse Dioscorides refert.

Polemonium.

Κλωνία, id est, ramulos habet, inquit, tenues, πεταρσωμένα (pinnatos, reddunt interpretes:) folia paulò maiora quàm Rutæ: in summo veluti corymbos: in quibus semen nigrum. radix cubitalis & alba, Struthij similis. Exemplaria vulgaria vbi legitur: Φύλλα δὲ ὀλίγῳ μείζονα πηγάνου: addita habent hæc subsequentia verba: ἐπιμηκέστερα δὲ, πρὸς τὰ τοῦ πολυγόνου ἢ τῆς καλαμίνθης: verùm hæc in Crateuæ, quæ reperiuntur, fragmentis non extant: perperam etiam ἢ καλαμίνθης accessit: Nam ad alterius Polemonij descriptionem hoc pertinet. Est siquidem & alterum quoddam Polemonium, quod ab Absyrto Hippiatro breuiter describitur. Latioris istud Calaminthæ similitudinem refert, sed magis incanescit, amarius est, odoremque grauiorem habet, & in vliginosis pratis nascitur. Istud autem Polemonium à Dioscoridis Polemonio multùm differens est. Appellatur verò Polemonium Græcis similiter πολεμώνιον: à nonnullis verò & Φιλεταίριον: à Cappadocibus χιλιοδύναμις: Latini Philetærium & Chiliodynamin quoque vocant.

Dioscoridis locus emendatus.

Polemoniū Absyrti.

Tenuium autem, vt Galenus ait, Polemonium est partium, & desiccandi vim obtinet. Bibitur radix, vt Dioscorides refert, cum vino quidem aduersus serpentes, & dysenteriam: contra verò vrinæ difficultatem, & coxendicis dolores cum aqua: lienosis drachmæ pondere ex aceto datur: circumligatur & eadem scorpionis ictui: dentium dolores mansa mitigat. Fertur & eum qui radicem gestauerit à scorpione non feriri, eumque, si ictus fuerit, nihil molestias passurum. Hæc quidem de Polemonio.

Beën verò albi vulgò dicti quæ sint facultates (si Polemonium non est) nondum compertum.

De

De Nigellaſtro. CAP. XVII.

Nigellaſtrum.

NIGELLASTRVM foliis eſt oblongis, anguſtis, acuminatis: culmo cubito altiore, rotundo; vtriſque hirſutis ac piloſis: flore obſcurè purpureo, ad puniceum inclinante, Lychnidis ſatiuæ ſimili, ſed minore: ſemine nigro, cum aſperitate quadam amaro, quod in oblongis capitulis ſiue calycibus, vti ſylueſtris Lychnidis, continetur: radice tenui.

In agris vnà cum frumentis paſſim gignitur.

Maio ac Iunio menſe cum flore viget.

Germani **Raden/Ratten/Kornroß/Korneaele**: Belgæ **Corenroosen/**& **Negelbloemen** appellant: Itali *Githone*, ſiue *Gitthone*: vnde plerique ſimilitudine vocis inducti, verum ac legitimum Gith ſiue Melanthium eſſe crediderunt: quos à veritate receſſiſſe notius eſt quàm refelli debeat. A vero ſiquidem Melanthio non ſolùm foliis, ſed & aliis proprietatibus differt. Appellatur tamen & Gith ſiue Melanthium, à ſeminis nempe nigredine; verùm non ſimpliciter, ſed cum adiectione aliqua, ad differentiam legitimi Melanthij. Hippocrates ſiquidem μελάνθιον ἐκ τῶν πυρῶν, hoc eſt, Meláthium ex Tritico. Octauius Horatianus Gith quod in ſegete naſcitur ipſum nominat: & eandem ob cauſam ab huius ætatis doctis, Nigellaſtrum, Githago, & Pſeudomelanthium dicitur. Ruellius à Gallis *Nielle* & florem Micăcalum refert appellari, & Theophraſti ἄνθεμον φυλλῶδες eſſe iudicat. Sed Anthemon Theophraſti, Anthemis eſt apud Dioſcoridem, & ἄνθεμον φυλλῶδες ſiue folioſum Anthemidis ſpecies, cum Nigellaſtro parum conueniens.

Cæterùm Nigellaſtri ſemen, calidum & ſiccum ſecundo eſt ordine ſatis intenſo: in peſſo cum melle ſubditum menſes euocat; vt Hippocrates in lib. De morbis muliebribus teſtatur. Octauius Horatianus, ſemen frictum & tritum ad auriginem bibendum exhibet.

De Caryophylleis floribus. CAP. XVIII.

CARYOPHYLLEORVM florum ſpecies quidem ſunt complures, Armeriis nuncupatis in horum numerum receptis: iis autem ſeorſum habitis, duæ præcipuè: maior vna, altera verò minor.

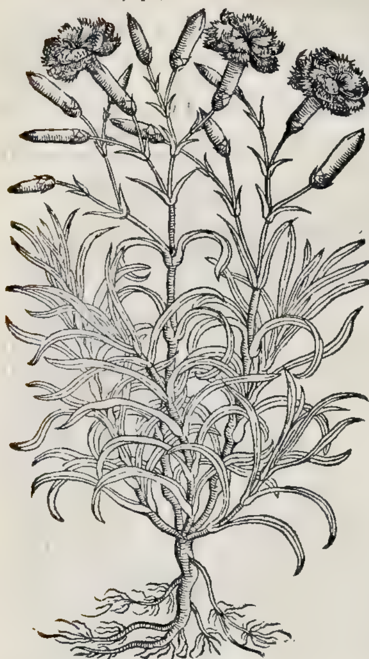
Maiori caules læues, teretes, cubitales, rarò altiores, geniculati: folia è ſingulis articulis bina, oblonga, dura, anguſta, per extremum acuminata, colore quaſi cæſia: flores ſpecioſi, ex longis teretibus denticulatis calycibus, & è ſenis vt plurimum foliolis, qui ſimplices ſunt: multiplices verò omnino ex pluribus, iiſque lentè fimbriatis commiſſi; odore admodum ſuaui, & odoratos Indicos Caryophyllos referentes; colore aliâs in diluta purpura; aliâs in ſaturata rubentes; ſubinde candidi, aut ex candido purpuraſcentes; interdum verſicolores: in quorum medio ſtaminei emicant gemini apices candidi: ſemen in vaſculis oblongis paruum ac nigrum. radices fibroſæ. 1.

Habentur in hortis: ſed ſpecioſiſſimi ferè in fictilibus vaſis.

Seruntur frequentius auulſis exiguis cum foliis ſurculis; ſeminibus rarius: Nam è ſemine nati flores, ad agreſtrem naturam redeunt; minores, minuſque odorati, & ſimplices; etiam ſi prius multiplices, redduntur. Adiguntur ſubinde ſurculis cùm plantantur fiſſis Caryophylli; quo illorum odorem flores alliciant, & iucundam eorum ſuauitatem naribus abundantius repræſentent. Viuax eſt planta, & multis durat annis, ſi hybernis menſibus, à frigoris iniuria tuta, in cellis vinariis aut aliis ſimilibus locis tepidis aſſeruetur.

Floret diutiſſimè, tota quidem æſtate & Autumno: in cellis etiam interdum, fauente loci tepore, hyeme tametſi rigida.

Caryophylleum florem, ab odore Caryophyllorum recentiores nominant: Germanis **Negelblumen/Graßblumen:** Italis *Garofoli*: Hiſpanis *Clauel*: Gallis *Oeilletz*, *Ouilletz*: Belgis **Gi-**

Caryophylleus flos maior.

Caryophyllei flos multiplex.

Caryophyllei flos simplex.

Caryophylleus minor.

noffel-

Caryophylleus minor alter.

noffelbloemen & Groffels bloemen, & Latinè à plerisque Ocellus, Ocellus Damascenus, Ocellus Barbaricus, & Barbarica nũcupatur. Sunt etiã, qui Betonicam, aut Vetonicam siue Vettonicam appellent, altilem aut coronariam cognomento; (Matthiolus Vettonicum coronarium dicere maluit) ad differentiam videlicet alterius Betonicæ, quę Gręcis κέστρον καὶ ψυχότροφον dicitur; atq; hinc etiam herbam Tunicam dictam, hanc esse plerique existimãt: sed Bernardus Gordonius herbam Tunicam Dioscoridis Polemonium esse tradidit.

Turnerus Caryophylleum Cantabricam facit, quam Plinius lib. 25. cap. 8. in Hispania inuentam scribit, per Diui Augusti tempora, à Cantabris repertam. Nascitur vbique, ait, caule iunceo, pedali; in quo sunt flosculi oblongi, velut calathi: in his semẽ perquàm minutum. *Cantabrica.*

Leonhartus verò Fuchsius, Vetonicam siue Betonicam alteram esse voluit, quæ inter notha Dioscoridis descripta reperitur; & quidem his verbis: Βεττονικὴ γεννᾶται ἐν χορτοκοπείοις καὶ ὀρεινοῖς τόποις, καὶ καθαροῖς, καὶ ἡμέροις, περὶ τὰ γεννήματα. ἔχει δὲ τὴν μὲν ῥίζαν ὅλην ἐρυθρὰν, καὶ εὐώδη. τὰ δὲ φύλλα πράσινα. καὶ τὸ μέσον τῶν φύλλων φοινικοῦν. καὶ εἰς τὸ ὀρθοκάλαμον τριγώνια, καὶ ἐπ' αὐτῶν ἄνθη πορφυρίζοντα: id est, Vettonica nascitur in pratis & montanis locis, mundis item & cultis: radicem habet totam rubentem & odoratam: folia Porracea, & medium eorum puniceum, in recto calamo triangula, & in ipsis flores purpureos. *Vetonica altera.*

Ioannes Ruellius Caryophylleum florem incognitum veteribus existimauit; cuius optimum iudicium videtur; nam certè Vettonicæ alterius, aut Cantabricæ parum flos iste similis est. Mirum creditur, ait, vt tam celebris flos, tamque iucundus, fuerit à veteribus silentio prętermissus: qui amplitudine, pulchritudine, varietate, Rosa non inferior videri potest.

Altera & minor Caryophylleorum species, priori tenuibus caulibus, foliisq; simillima est; 2.
vtrisque tamen minoribus: flores etiam habet ex oblongis, paruis & teretibus calycibus similes, verùm minores & per ambitum magis dissectos ac fimbriatos; colore candidos, aut è candore purpurascentes.

Apud Belgas in hortis nascitur: Gesnerus autem apud Germanos in pratis humidis etiam reperiri refert.

Æstate flores emicant.

Vettonicam altilem siue coronariam minorem, aut alteram nonnulli nominant: Germani Mutwillen aut Hochmut; atque hinc etiam à plerisque Superba: Nostri Plupmkens/ à flosculorum foliis fimbriatis & plumarum similitudine dissectis, & Cleyn Ginofflen/ hoc est, Caryophylleum minorem appellant.

Vsus autem Caryophylleorum florum in medicina verè quidem nullus est, in coronis verò propè nimius; & præsertim floris altilis; qui etiam acetum iucundo sapore, & colore, auctore Ruellio, commendat. Fuchsius tamen, non modò ex floribus, quam Conseruam vulgò appellant, verùm & radices altilis ad pestis contagia à recentioribus commendari; syluestris verò succum calculo atterendo ac educendo, nec non comitiali morbo laborantibus vtilem credi, scriptum reliquit.

De Armeriis floribus. CAP. XIX.

ARMERIORVM florum aliquot etiam species sunt; foliorum ipsius stirpis, cùm magnitudine, tum colore præcipuè differentes.

Prima species cauliculos habet rotundos, geniculatos, veluti Caryophyllei flores, circa inferiora genicula vt plurimum rubentes, cubito breuiores; folia plurima parte oblonga, sed 1.

Armerius flos primus.

Armerius flos alter.

Armerius flos tertius.

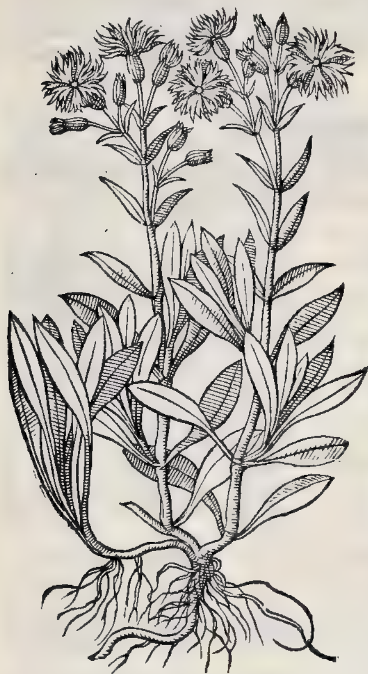

Armerius flos quartus.

aliquan-

Armerius ſylueſtris.

aliquantulum, quàm maioris Caryophyllei, latiora; colore herbaceo virentia: floſculos in ſummo cauliculorum paruulos, exiguis Caryophylleis perſimiles, verùm minores, plures ſimul in quandam veluti vmbellam congeſtos, particulatim vt plurimum prodeuntes, & ſemper ferè cocci rubore ſplendentes, punctis interim candidis circa medium interdum variegatos, rariſſimè candidos.

Ornat hic floſculus Belgicorum hortorum areas: apud Italos & alibi locis incultis & aridis exit. Geſnerus circa Gryphij lacus ripas in Heluetia à ſe repertum ſcribit: prouenit & alicubi in Belgio locis deſertis, iuxtaque aruorum & pratorum margines ac ſcrobes, ſed multò quàm in hortis minor & tenuior.

Maturè & Aprili ſæpe menſe aut Maio floret, Caryophylleos flores antecedens: plurima inde æſtatis parte viget.

Galli *Armoires* & *Armoiries* appellant: Ruellius Armerios flores hinc nuncupat: Germani Donder negele/ felt negele: Belgæ Keykens, quaſi dicas faſciculum. florum etenim faſciculos noſtri propria lingua Keykens nominant. Caryophylleorum florum ſpecies quædam ſylueſtris videtur; quam ob cauſam & à recentiorum quibuſdam Vettonica agreſtis aut ſylueſtris dicitur: nec deſunt qui Tunicam herbam eſſe volunt: ſed nihilo magis hic, quàm Caryophylleus cum Vettonica altera aut Polemonio conuenit.

Altera Armeriorum ſpecies folia circum caules geniculatos, multò fert latiora, maiora & crebriora, nec non candidiora, Conſtantinopolitani floris foliis haud multùm diſſimilia. flores in vmbella vna plures ſimul congeſti, pulchri, rubentes, exiguis candidulis punctis ornati, prioribus Armeriis ſimiles ſunt. 2.

In petroſis collibus & aſperis, ſabuloſis apricisque locis, apud Germanos & alias nationes naſcitur; à Belgis in hortis ſeritur, vbi ſecundo anno cùm aliis Caryophylleis æſtate floret.

Germani Steinnegele vocant, aliqui Scarlatam à rubeo floris colore coccum referente. Et ſylueſtris hic Caryophylleus eſt, veluti & præcedens: vterque certè nulla cura eget: natura ſua viuax; & hyemis iniuriam non difficulter ſuſtinet.

Tertia & huius ſpecies, cui pauca à radice fibroſa, anguſta, duriuſcula, & acuminata foliola prodeunt, atque hæc inter coliculi breues, teretes, quibus quandoque vnicus, ſubinde duo aut tres inſident floſculi mediocris magnitudinis, Armeriis primis paulò maiores, nonnihil odorati, colore vt plurimum eleganter rubentes. 3.

Arido & inculto ſolo, quandoque iuxta margines aruorum in pleriſque Germaniæ, Bohemiæ, Sileſiæ, & Morauiæ locis frequens reperitur.

In multam æſtatem floret ac viget.

Iam & quarta quædam eſt Armeriorum florum ſpecies cauliculis rotundis, geniculatis, tactu glutinoſis, pedis altitudine; foliis ex ſingulis geniculis binis, oblongis, anguſtis, acuminatis, in virore candicantibus & quaſi cæſiis: floribus in vmbella ſimiliter pluribus ſimul congeſtis, pulchris, Armeriis ſimilibus, verùm minoribus & rubentis dilutæ purpuræ colore: ſemine in oblongis vaſculis puſillo: radicibus tenuibus ac fibroſis. 4.

Seritur in hortis.

Floret à Maio aut Iunio menſe in Autumnum vſque, & eodem quo ſata eſt anno.

Sunt qui velint Behen, ſiue Been, vulgò nunc dicti, ſpeciem aliquam eſſe, propter eam quam cum Behen rubentis floris Valeriana dicta rubra, ſimilitudinem habeat. Nam cauliculis geniculatis & foliis illi aliquantulum, ſed colore ſimilior eſt: Caules tamen breuiores & teneriores: foliaque minora; color verò leuitasque foliorum in vtriſque fere eadem. Carolus Cluſius hunc inter ſylueſtres Lychnides numerauit, vt ſuprà monuimus. Muſcipulam & Viſcariam M. Lobelius vocitat: At nos inter Armerios flores libentius retinemus.

Præter

5. Præter hos verò & alia quædam est, vel Caryophylleorum vel Armeriorum species, omnino, vbique, & apud Belgas quoque syluestris: cauliculos habet dodrantales: folia e singulis geniculis bina, parua, acuminata: flores in cauliculorum summo singulos, per ambitum fimbriatos, Caryophylleis minoribus, & forma, & magnitudine satis similes, colore verò cocci diluto rubentes.

Exit passim in pratis & locis riguis.

Maio & Iunio mensibus flores potissimum conspici.

Belgæ Craeyenbloemkens appellant, id est, Cornicis flores.

Cæterùm Armeriorum omnium istorum flores, nec vllum quoque, aut in medicina, aut in cibatu vsum habent: sed coronarij sunt, & hortos ac corollas exornant.

De flore Constantinopolitano. CAP. XX.

Flos Constantinopolitanus.

2.

CONSTANTINOPOLITANO flori caules sunt è radice plures, bicubitales, tenues, geniculati, inanes: folia è singulis geniculis bina, oblonga, aliquantulum lata, acuminata, obscurè virentia, nonnihil aspera & hirsuta, sicuti & caules: flores in latis vmbellis, multi simul congesti, aspectu pulchri, cæterùm inodori, colore floris Calendulæ, vel purpurei Lilij, siue maturi mali Anarantij corticis, subinde candidi: semen in oblongis acuminatis vasculis exiguum & subruffum. radices longæ, in plures tenues diuisæ, gustu aliquantulum acres.

Belgis, peregrinus est flos: seritur in hortis.

Iunio & Iulio altero à satione anno floret, deinde pluribus sequentibus aliis. Radice etenim constat viuaci: diuque durat, hyemis & frigoris patiens.

Est & huius altera & minor species, cubitalis, aut paulò altior, rarioribus floribus, quæ primo anno flores profert: Gesnero teste.

Nostri vulgò Constantinopolitanum appellant florem: Germani verò florem Hierosolymorum: Aldrouandus Creticum cognominat: alius Lychnidem coronariam. Sunt qui velint Lanariam nuncupatam Latinis radicem esse, quæ Græcis στρούθιον: Arabibus Condisi dicitur, qua ad purgandas lanas, qui eas eluunt, olim vtebantur; quos veritatem minus assecutos esse euidentius est, quàm vt refelli debeat. Neque enim spinosa aut aculeata huius floris stirps est, quale Struthion esse Theophrastus & Plinius referunt: radicem etiam non habet magnam, aut Oleæ folia, vti Struthio sunt.

Non deerunt autem fortasse, & qui florem hunc Constantinopolitanum, πόθον veteribus dictum florem esse suspicabuntur, quem Gaza Latinè Desiderium vocat: quorum sententiæ cur aduersemur, modò non habemus. Pothum enim florem Theophrastus, Plinius, & Athenæus, inter æstiuos reponunt, duorumq; esse generum referunt: vnum hyacintho similem, alterum ἄχροῦν non coloratum siue candidum. Constantinopolitanus autẽ, æstiuis mensibus floret, & colore vel Hyacinthum scriptũ, quem purpureũ Lilium vocant, proximè refert, vel candidus est. Quæ magnam Constantinopolitani floris cum Potho similitudinẽ ostendunt. *Pothus flos.*

Cæterùm flos Constantinopolitanus, præter eam, quam in hortis & coronis gratiam assecutus est, nullum, quod sciamus, medicum vsum habet: facultas eius ea de causa incomperta est.

De Saponaria. CAP. XXI.

SAPONARIÆ, vulgò dictæ, caules sunt glabri, tenues, rotundi, geniculati, cubitales aut altiores: folia lata, venosa, Plantaginis latifoliæ foliis simillima, sed tamen minora, è singulis geniculis bina, vt plurimùm, & præsertim radicibus viciniora, deorsum reflexa: flores in summo cauliculorum, & circa superiora genicula multi, odorati, colore aliàs pulchro roseo rubentes,

Saponaria.

rubentes, aliàs dilutè purpurascentes; aut càndidi, qui ex teretibus & oblongis calycibus exeunt, ex quinque foliolis commissi; in quorum medio exigua quædam stamina: radices crassæ, longæ, obliquè serpentes, quibus fibræ quędam adhærent; Veratri nigri radicibus similes.

Apud Belgas in hortis colitur: alibi iuxta fluuios & torrentes, locis apricis, spontè nascitur.

In hortis, diu durat, & vitæ est pertinacis.

Iunio & Iulio floret.

Saponariam vulgò nuncupant, ab adstergendi potentia, qua folia pollent: succum etenim quendam ex se remittunt, dum confricantur, saponis ferè modo extergentē. Ruellius tamen & aliam quandam Saponalem describit. Nonnulli herbam Tunicam appellant: nō est tamen Vettonicæ coronariæ, multò minus Polemonij aliqua species; quas pro Tunicis herbis haberi, Cap. de Caryophylleis scripsimus. Videri citius posset Alisma, siue Damasonium, nisi caulis ei crebrò, non simplex, sed subinde in alas quasdā diuisus; & radices essent quàm Veratri nigri crassiores: folia siquidem habet Alismatis descriptioni conuenientia, & globosam florum in summo caulium congeriem. Sed Alismatis tenuis est caulis & simplex; & radices similiter tenues: quæ differentiam Saponariæ huius & Alismatis ostendunt.

Describitur enim Alisma à Dioscoride hoc modo: Alisma, sunt qui Alceam, qui Damasonium, qui Acyron, qui Lyron nominant: folia Plantagini similia habet, angustiora tamen, versus terram reflexa: caulis tenuis est, simplex, cubito altior, capitula habens, Thyrso similis: flores tenues, cādidi, sublutei; radices veluti Veratri nigri tenues, odoratæ, acres, subpingues: loca amat aquosa. *Alisma.*

Idem Plinius iisdem penè verbis lib. 25. cap. 10. depingit: sed duo eius statuit genera; vnūm in aquosis, quod quidem à Dioscoride describitur; alterum in syluis proueniens, nigrius, ac maioribus foliis. folium etiam ei laciniosum esse ait, quod Dioscorides omisit; & caulem capite Thyrsi, pro eo quod ille θυρσοειδῆ eum esse scribat; qualis sit Thyrsoides caulis sic insinuans: nempe superiore parte & crassior & latior.

Thyrsus enim siue θύρσος, virga, fax aut hasta est, frondibus aut hederis obtecta, cuius fastigium pluribus frōdibus aut floribus stipatur, instar videlicet globi aut pilę. Sic etenim in antiquissimis quæ Romæ passim extant marmoribus depictū reperiri Thyrsum, testis est Melchior Guilandinus in epistola ad Langium; summo videlicet cacumine globosum quiddam instar pilæ gestantem. Talem etiam Thyrsum esse, quarundam stirpiū & descriptiones ostēdunt. Thymus etiam θύρσιον appellatur, qui in cauliculis globosum capitulum profert: vnde & κεφαλωτος & capitatus cognominatur. θυρσίνη item Orobanche dicitur, caulis cui superiore parte crassior est: Thyrsus, iam & Ferulæ caulis nuncupatur, qui licet sensim extenuetur, summo tamen cacumine vmbellam latam & rotundam florum primùm, deinde seminum plenam Thyrsi modo promit: vnde & νάρθηξ siue Ferula, pro Thyrso subinde dicitur: atque hinc Bacchus, qui θυρσοφόρος, etiam aliquando ναρθηκοφόρος appellatur à Thyrsis, qui in eius orgiis olim quatiebantur. Reperitur & Lactucæ caulis alicubi thyrsus vocatus, qui & in latam vmbellam Ferulæ modo desinit. *Thyrsus.*

Quæ omnia Thyrsum virgam, baculum aut hastam esse ostendunt; globoso ex frondibus aut floribus cacumine: & θυρσοειδῆ caulem dici, summa parte sphæroidem aut latiorem.

Neque repugnat nobis in Saturnalium lib. 1. Macrobius, vbi Liberum patrē, cùm Thyrsum tenet, latens telum gerere scribit. Nam inde Thyrsum non in exacutum cacumen, sed potius in retusum & globosum apicem desinere colligitur: ex eo enim quòd latens telum dicit, ostendit ita cacumen contectum, vt agnosci non possit; quod quidem multis fit frondibus circum compositis.

Verba

Verba Macrobij hæc ſunt: Colitur apud Lacedæmonios ſimulachrum Liberi patris, haſta inſigne, non Thyrſo: ſed cùm Thyrſum tenet, quid aliud quàm latens telum geritur, cuius mucro Hedera lambente protegitur?

Nonnunquam tamen & Thyrſoidis caulis appellatur in acutum cacumen deſinens; modò floribus ſit adornatus. Apuleius enim Verbaſci caulem à medio ſurſum verſus floribus grauidum, & faſtigio acuminatum, Thyrſum appellat.

Porrò Saponaria, calida quidem & ſicca eſt temperie, facultate autem abſtergendi non exigua prædita.

De Calceolo Mariano. CAP. XXII.

Calceolus Marianus.

Calceoli Mariani altera icon.

CALCEOLVS Marianus caule aſſurgit dodrantali, circa quem aliquot folia lata, venoſa, Plantaginis æmula: in faſtigio flos eminet, vt plurimum vnicus, quatuor foliorum, è quorum medio prominet orbiculato oblongior vtriculus, exigui oui forma, colore luteus, inanis, & vacuus, ſuperiusque patens, inſtar calceoli aut crepidæ: vnde illi nomen eſt: cingunt autem atque ambiunt medium hoc folia quaterna, quæ ſubinde dilutè rubent, aut punico obſcuro colore nitent, vel etiam lutei coloris, vnà cum ipſo medio, oui forma prominente, ſunt. radix craſſa, obliqua, à qua tenues fibræ dependent.

In Heluetiorum, & Norici, ac Pannoniȩ ſuperioris ſiue Auſtriæ montibus ſpontè naſcitur.

Vulgò Calceolus ſacerdotis; Germanicè Pfaffen ſchuech/papen ſchoen appellari fertur: Dicitur verò & Calceolus D. Mariæ, ſiue Calceolus Marianus. Exiſtimatur verò & à nonnullis Aliſma eſſe: ſed minus quàm Saponaria cum eo conuenit. Folium quidem Plantaginis ſatis reſpondet: ſed deſiderantur capitula Thyrſi: flos tenuis, inalbicans; & radices Veratri nigri ſimiles.

De Calceoli autem Mariani facultatibus nihil occurrit ad ſcribendum: non modò Veteribus, ſed ne recentioribus quidem ſatis cogniti.

De Aquileia. CAP. XXIII.

AQVILEIA folia fert Chelidonij maioris, paulò tamen rotundiora, per ambitum inciſa, colore in virore cærulea, quȩ vulnerata nullum, multò minus luteum, ſuccum reddunt:

Aquileia.

Aquileia multiplici flore.

dunt: caulem verò cubitalem, tenuem, rubentem, & leniter hirsutum; cuius alæ singulos proferunt flores, ex quinque dependentibus concauis veluti corniculis, & totidem intermediis, sursum erectis paruis foliolis, qui simplices sunt, compositos (multiplices etenim ex pluribus corniculis commissi sunt) colore aliàs cęruleos, aliàs in rubro purpureos, aliàs candidos, vel ex candido purpurascentes, subinde varios & ex cæruleo candidoque permixtis relucentes; erumpentibus è medio staminibus, à quibus parui apices dependent: siliquæ post singulos flores quinque surgunt, in quibus semen paruum, nigrum & splendens. radices subsunt crassæ fibrosæ, quæ pluribus annis durant.

In Belgij & Galliæ hortos infertur: in Germania & alibi, in apricis collibus, syluosis montibus & pinguibus pratis spontè gignitur. Flores Maio & Iunio vigent.

Recentiores Aquileiam aut Aquilinam nuncupant: Germani **Agley** & **Ageley**; nostri **Akelepen**. Galli *Ancoiles ou Ancolye*.

Quibus autem viribus prædita, nondum satis compertum; nullum siquidem alium vsum habet, quàm quòd coronas & hortos exornet. Tragus tamen semen, drachmæ pondo cũ croci obolo in vino, iocinoris obstructione & morbo regio laborantibus vtiliter dari scribit; sed eum qui assumpsit diligenter coopertum, sudare deinde oportere. Plerique ei Ægylopis, alij Centaurij maioris vires, sed temerè & citra omnem rationem tribuunt.

De Antirrhino. CAP. XXIIII.

ANTIRRHINO caules sunt rotundi, glabri, fragiles, & ramosi: folia multa, vt plurimùm oblonga & acuminata, Linariæ similia, sed maiora; subinde breuiora latioraque, & Anagallidis similiora: flores secundum caules superiore parte ordine digesti, forma oblongi, anteriore parte latiores, dum cõclusi, vt nascuntur, permanent Ranę ori quodammodo similes; aperti verò hiantis Leonis rictum referentes; colore roseo rubentes, aut candidi, vel ex candido dilutè purpurascentes, non rarò etiam sublutei; ei videlicet cui folia sunt latiora & breuiora: quos deinde capitulum sequitur, oblongum, anteriore parte angustius & foraminosum, narium vituli, aut canini capitis similitudine; in quibus semen paruum & subnigricans: è radicibus non magnis fibræ dependent.

Antirrhinum.

Antirrhinum ſylueſtre Phyteuma.

In hortis apud Belgas, Italos, Germanos, & alibi ſeritur.

Maio menſe, quod hyemem ſuperauit, & reliqua deinde æſtate, floret: ſerius verò & ſub æſtatis finem, eiuſdem anni vere, ſatũ. Hyemem autem, niſi clemens admodum fuerit, aut in cellis vinariis repoſitum, abſque iniuria in Belgio non ſuſtinet.

Græcis ἀντίῤῥινον ἢ ἀντίῤῥιζον, ſi non vitioſum Theophraſti exemplar, & ἀνάῤῥινον dicitur: Latinis ſimiliter Antirrhinũ. Auctore Galeno etiã βουκράνιον & λυχνὶς ἀγρία, ſiue Lychnis ſylueſtris, nominatur. Apuleius etiam ἀμέθυσον, πιθήκιον, κυνοκεφάλιον, Canis cerebrum, herbã Simininam, Venuſtam minorem & Opalim gratam, appellari refert. Creditur quoq; eſſe Leo herba, quem inter flores Columella lib. 10. refert, ſic ſcribẽs:

Narciſſiq; comas, & hiantis ſæua Leonis
Ora feri. Item & infra:
Oſcitat & Leo.

Geſnerus tamen hunc Leonem, Aquileiam eſſe exiſtimauit, quã ea de cauſa Leõtoſtomium nuncupauit: ſed hoc nominis Antirrhino magis conuenire, quàm Aquileiæ, nobis videtur. Nam Antirrhini hians flos, Leonis rictũ citius, quàm Aquileiæ refert.

Eſt verò & alius Leo, qui ὀσπρολέον, & leguminum Leo dicitur, alio nomine Orobanche: de quo in Frumentorum hiſtoria egimus.

Eſt & alia Amethyſtos herba, cuius Plutarchus meminit, κράμβη videlicet: de qua alio loco, in Olerum videlicet agetur hiſtoria.

Belgæ, Antirrhinum, Orant appellant: Itali *Antirrino*: Hiſpani *Cabeza de ternera.*

Cæterùm Antirrhini ſemen inutile in medicina, vt Galenus ait, eſt. Herba verò ipſa aſſimilis cum Bubonio facultatis, ſed multò minoris.

Narrant, inquit Dioſcorides, appenſum veneficiis aduerſari: & gratiam conciliare, ſi quis eo perunctus ſit cum oleo liliorum, aut Cyprino.

Apuleius, radicis in aqua decoctum, fotu epiphoras oculorum, celeriter lenire refert.

De Antirrhino ſylueſtri, ſiue minore.
CAP. XXV.

PRÆTER hortenſe Antirrhinon ſuperiore capite deſcriptum, & aliud reperitur, tota ſua natura ſylueſtre, quod ſatiuo & minus, & humilius eſt, & aliquantulum, ſed tamen modicè hirſutum: Cauliculi huic quoq; ſunt tenues, ramoſi: folia oblonga & anguſta: flores autem non ad ſummum caulis, ſed iuxta foliola ex ipſorum ſinubus exeunt, Antirrhini ſimiles, ſed minores, colore rubro purpureo, in medio lutei: Capitula ſimiliter minora & breuiora, foraminoſa, hominis caluariam propemodũ referentia, in quibus ſemen minutum: radices ſubſunt tenues.

Naſcitur multis Belgij & Germaniæ locis, circa margines, & in ipſis agris, iuxta vias, in hortis,

tis,& alibi. Et vno quidem loco procerius ac vegetius; alio breuius & tenerius reperitur.

Iulio & Augusto floret: hyeme perit: æstiua enim est herba.

Nostri *cleyn Orant* appellant: Antirrhini autem haud dubiè species est syluestris. Sunt qui velint Orontium esse, similitudine nominis inducti, cuius decocto Archigenes apud Galenũ κατὰ τόπους lib. 9. auriginosos lauandos consulit. Sed an verè ipsum sit, affirmari non potest, eius descriptione nusquam, nec nomine, alibi quàm hoc loco, extante. Quam etiam ob causam, Ianus Cornarius Orontij vocem deprauatam suspicatus est, & legendum esse, Origanum; quod, Dioscoride auctore, in balneo auriginosis prodest.

Plus similitudinis Antirrhinum syluestre cum Phyteumate habet, quod à Dioscoride, his verbis, lib. 4. describitur: Φύτευμα φύλλα ἔχει ὅμοια στρουθίῳ, μικρότερα δέ. καρπὸν πολὺν τετρημένον. ῥίζαν μικρὰν, λεπτὴν, ἐπιπόλαιον. id est, Phyteuma folia habet similia Struthio, sed minora: fructum multum, perforatum, radicem paruam, tenuem, terræ superficiei inhærentem. Quę descriptio Antirrhino syluestri aptissimè & propriè conuenit. Nam quidem quòd ad folia attinet, ea omnino habet Struthij minora: siquidem, vt Plinius ait, Struthium folio est Oleæ minore, sunt etenim eius folia Oleaginis angustiora & minora. Fructum etiã siue καρπὸν copiosum habet, eumq; perforatum; quando pro fructu totum illud capitulum, quo semẽ continetur accipitur, quod non rarò, vti & ipsius Antirrhini capitulum, καρπός appellatur. De radicibus dubitari non potest, quæ tales, cuiusmodi Phyteumati tribuuntur, sunt. Quibus de causis Antirrhinon istud syluestre verum Phyteuma esse apparet. Matthiolus tamen nõ Antirrhinum istud, quod olim pro legitimo exhibuit, sed Campanulam pro Phyteumate depingit: de qua superius cap. 10. vbi & improbatæ sententiæ Matthioli, & nostri iudicij rationem indicauimus. *Phyteuma.* *καρπός.*

Porrò Antirrhinum istud syluestre nullius quidem est vsus: si autem verum est Phyteuma, ad amores profuerit. Vt etenim auctor est Dioscorides, Phyteuma ad amatoria philtra commodum esse perhibetur.

De Linariis. CAP. XXVI.

Linaria prima.

Linaria altera purpurea.

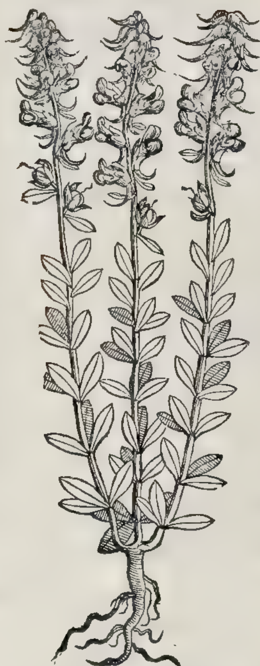
ANTIRRHINI species quoque quædam videntur, quas Linarias vulgò nominant. Quarum vna cauliculos habet bicubitales, complures, rotundos, tenues: folia multa, 1.

 angusta,

Linaria odorata.

Linaria Valentina.

anguſta, oblonga, Lini foliis ſimilia: flores luteos ſecundum caules iuxta ſummum, anteriore quidem parte Antirrhini floribus ſimiles, poſteriore verò in caudam ſiue corniculum quoddam deſinentes, floris Regij ſimilitudine; quos ſequitur capitulum rotundum, in quo ſemen nigrum. radix longa, tenuis & alba.

2. Altera ſpecies huic caule, foliis & floribus ſimilis eſt: caulibus tamen ferè longioribus; foliis verò anguſtioribus; floribus paruis, multoq; quàm alterius minoribus, in cæruleo purpureis, nonnunquam etiam ſubcandidis aut ſubluteis; capitulis ſimiliter exiguis: radicibus tenuibus & fibroſis.

Naſcitur prior Linaria paſſim in Germania ac Belgio ſecus agrorum margines, & aliis locis; altera inuentu rarior.

Florent Iulio & Auguſto, ac etiam ſeriùs.

Præter verò has duas & alias duas C. Cluſius in ſuis obſeruationibus exhibet. vnam odoratam: alteram Valentinam cognominat.

3. Odoratæ Linariæ folia, non Lini, ſed Bellidis maioris ſimilia magis apparent; lata videlicet, & per marginem crenis inciſa: caulis rectus eſt: floſculi exigui ſpicatim digeſti, coloris è cæruleo purpurei, & quibuſdam locis, in calidioribus nempe regionibus, odorati: capitula parua, rotunda ſunt.

4. Valentina vulgarem Linariam forma & colore florum refert, ſed folia breuiora & latiora quàm Linariæ, ad Antirrhini lutei, aut Centaurij minoris accedunt. cauliculos hæc tres aut quatuor promit: radicem verò vnicam demittit.

Vtraque ſpecies prior Linaria noſtris dicitur, nõnullis Vrinalis. Germanis **Lynkraut/ flaſchkraut/ harnkraut/ onſer frauwen flaſch/ wald flaſchz/ krotten flaſchz**: Belgis **Wilt vlas**: Gallis *Lin ſauuage*. Exiſtimatur à multis eſſe Oſyris: ſed Oſyris ab hac differens eſt ſtirps, ex qua videlicet κορήματα, hoc eſt, ſcopas hac ætate, in Italia componunt: vt & olim Galeni ſeculo; quam vulgò Itali *Beluedere* nuncupant.

Eſt autem Linaria prima quidem ac vulgaris calida quidem & aliquantulum ſicca temperie, & aperiendi potentia prædita; nam, vt & Rhizotomi noſtri temporis exiſtimant, vrinas decoctum eius prouocat. Addunt multi, Regio morbo laborantibus prodeſſe; quod ab Oſyride huc tranſlatum eſt.

De

De Amaranto purpureo. CAP. XXVII.

Amarantus purpureus. Amarantus maior floribus obſoleti coloris.

CAVLE Amarantus purpureus ſurgit cubitali, vel altiore, ſtriato, iuxta radicem ſubinde rubente, læui, in alas quaſdam diuiſo; circa quem folia oblonga, lata, acuminata, mollia, glabra, colore virentia, aut in virore nonnihil rubentia. pro floribus exeunt ſpicæ, aſpectu gratiſſimæ, cæterùm inodoræ, in purpura ſplendentes, coccum ſaturatum qui in holoſerico villoſo micat, referentes, ac quodammodo coloris gratia ſuperantes; quæ in attritu ſimilem ferè colore ſuccum reddunt, & decerptæ diutinè pulchritudinẽ ſuam retinent, aliquot etiam annis non marceſcẽtes; vnde & nomen inuenit. Semen maturatis ſpicis inſidet paruum, nigrum, & multùm ſplendens. Radices breues & fibroſæ. Mirum in eo, Plinius ait, gaudere decerpi, & lætius renaſci. Alexandrino palma eſt, qui decerptus aſſeruatur. Mirumque poſtquam defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiſcit, & hybernas coronas facit.

Ἀμάραντον, quoniam non marceſcat, Plinius appellat: noſtra ætas, Amarantum purpureum, ad differentiam Elichryſi, quod ſimiliter ἀμάραντον dicitur, de quo inferius ſuo loco: Germanicè Samatblůmen/Tauſentſchoon/Floramor: Noſtrate dialecto, Flouweelbloemen: Italicè *Fior velluto*: Gallicè *Paſſe velours*: Paſſiuelutum Ruellius reddit, quo nomine holoſericũ villoſum coccineum Galli nuncupant, cum quo de coloris principatu certat.

Eſt verò & alia huius ſpecies, caule multo proceriore & craſſiore, quatuor aut quinque cubitorum vel altiore: foliis ſimiliter maioribus; cui ſpicæ ſunt longiores, ſed obſoleti admodum ruboris. 2.

Seritur vterque Amarantus in hortis, ſed prior frequẽtius. Alter enim Amarantus nullam vel omnino exiguam gratiam obtinet.

Proueniunt ſpicæ Auguſto menſe, durant in Autumnum. Inſipidum vtrumque olus eſt, & Bliti ſpecies, de quo in Olerum hiſtoria, vbi illi ſuæ reddentur vires.

Recentiorum plerique Amaranto purpureo, & præcipuè primo, adſtringendi cum frigiditate & ſiccitate potentiam, ſanguiniſq; omnem fluorem ſiſtendi vires attribuunt; quas tamen ei ineſſe nulla qualitas oſtendit, præter ſolum fortè colorem, quo ſpicæ rubent. Nam rubra omnia ſanguinem vndequaque fluentem cohibere ac ſupprimere, quorundam eſt opinio; eò quòd quædam ſanguinem ſupprimentia, talia colore ſint. Sed ex coloribus de viribus ſimpli-

cium & medicamentorum, certi nihil colligi: vt Galenus lib. De simpl. medica. faculta. secundo & quarto dilucidè ostendit. Qua de causa & perperam ratiocinantur, qui Amaranthum purpureum, sanguinem supprimere, cœliacos & dysentericos adiuuare, ex solo colore iudicant.

De Rosis. CAP. XXVIII.

Rosa satiua.

Rosa syluestris.

ROSARVM stirps tametsi fruticosa & spinosa sit, consentaneum tamen & decens magis est, eam floribus iungere, quàm spinosis fruticibus sociare: principatum siquidem inter flores omnes Rosa facilè obtinet, eiusque in coronis omnibus vsus propè nimius est; & vt ex Anacreonte Teio, Poëta Græco vetustissimo, Henricus Stephanus perquàm eleganti carmine Latino reddidit:

Rosa, honor, decusq́; florum:
Rosa, cura, amorq́; Veris.
Rosa, cælitum est voluptas.
Roseus puer Cytheres
Caput implicat coronis,
Charitum choros frequentans.

Sunt autem Rosæ genere quidem permultæ, aut stirpis ipsius magnitudine, asperitate, læuitatéve; aut floris foliorum multitudine, paucitatéve, vel colore odoreque differentes. Nonnullæ siquidem proceræ & excelsæ: aliæ breues & humiles: folia quibusdam quina, aliis duodena, vicenáve aut plura. Theophrastus etiam ἑκατοντάφυλλον, siue centifoliam quandam, circa Philippos exire refert: quam incolæ ex Pangæo transferentes ferunt: & in Campania, Plinius. Colore item hæ quidem rubentes, illæ verò candidæ: odoratæ etiam quàm plurimæ, absque odore nonnullæ. Harum omnium quædam satiuæ & hortenses sunt; aliæ verò syluestres.

Rami aut potius virgæ omnibus duræ, lignosæ, mordacibus aculeis horrentes; & syluestribus quidem spinosiores: folia aspera, per ambitum serrata, ex quinque aut septem ex vno neruo cohærentibus. flores è cauliculorũ fastigiis exeunt, primum herbaceo inclusi calyci, qui tumescens in virides alabastros fastigiatur, quibus paulatim dehiscentibus flos panditur, in calycis sui medio, stamina quædam capillacea, luteosque complexus apices. semen in oblongis

Rosa Dunensis, species nona.

gis capitulis, quæ calycibus & floribus subsunt per maturitatem rubentibus, gignitur durum, lanugine inuolutum. radices duræ, lignosæ, in diuersa tendunt.

In satiuarum censu, vna proceritate caulium siue ramorum, reliquas superat: crassis enim & lignosis suis virgis ad 10. vel 12. pedes, aut etiam altius conscēdit: flores candidi, odorati & multorum foliorum, quorum interiora minora; exteriora verò maiora & ampliora. 1.

Proxima magnitudine, virgas habet breuiores, sed non minus asperas, Rosas odore suaues, sed dilutè & pallidè rubentes: Incarnatas Itali appellant. 2.

Tertia huic similis ramis & foliis est, sed subinde breuior, flore verò odoratissimo pulcherrimoque, saturato, & quodammodò puniceo rubore nitente; Rosarum omnium prçstantissima, & ad medicamenta omnis ferè generis vtilissima. 3.

Quarta breuior est, virgis bicubitalibus aut altioribus, flore eleganter quidem rubente, sed minus quàm tertiæ, & quandoque simplici, quinq; tantummodò foliorum; aliàs plurium: aliquando etiam multiplici; odore grato & perquam iucundo. 4.

Quinta Rosarum hortensis species, ramis & virgis syluestrem Caninam Rosam quodammodo refert. Rosas profert paruas, plures simul cohærentes, vt plurimum simplices, aliquando, sed raròmultiplices; odore admodum fragranti suauissimas, & moschum proximè referentes: vnde & Rosæ Moschettæ ab Hetruscis appellantur. 5.

Syluestrium ea quidem quæ Canina Rosa vulgò dicitur, & Belgio familiarissima est, aculeatis virgis, & asperis foliis, satiuis similis est; singulis tamen minoribus: flos simplex quinque folia non excedens, albicans, aut ex albido colore purpurascens. Adnascitur huius virgis aliquando pilula quædam hirsuta, echino Castaneæ quasi similis, at mollis; quam Spongiolam Rosæ nuncupant. 6.

Huic similis est, & alia species, verumtamen aliquātulo minor, cuius virgç subrubente cortice vestiuntur; flores pallidè rubent: non in totum absque odore: Cinamomina Rosa à quibusdam dicitur. 7.

Inter syluestres etiam quædam lutei coloris Rosas fert. 8.

Est & parua quædam humillima, virgis spinosissimis: foliis minimis; Rosis perquam exiguis, candidis & suauiter odoratis: fructus huius niger, aliarum rubet. 9.

Iam & syluestris quædam foliis reperitur odoratis: hæc proceritate syluestres omnes sæpe superat: Virgas habet duras, crassas, & lignosas: folia splendentia & pulchrè virentia, odore gratissima: Rosas verò paruulas quinquefolias, frequentissimè albicantes, raro purpurascentes, exigui aut nullius odoris: fructum oblongum, colore subrubentem, nucleo paruæ Oliuæ, & Rosarum aliarum capitulis similem, sed minorem quàm hortēsium, in quibus lanosi flocci atque inter eos semen conditum, paruum, & durum. Reperiuntur verò & circa huius tenues virgas, rotundæ, molles, & hirsutæ spongiolæ, tales omnino, quales circa Caninæ Rosæ spinas nascuntur. Et totidem quidem Rosarum genera, nostra ætas adinuenit. 10.

Sunt verò & apud Plinium lib. 21. cap. 4. multa & plurima suis appellata cognominibus, sed non omnia in Rubo, hoc est, spinoso frutice, nata: (nam & ex Maluis flores in Rosarum censu numerantur) quorum quædam cum nostris generibus conuenire, verisimile est; non tamen omnia. Genera eius, nostri, inquit, fecere celeberrima, Prænestinam & Campanam. Addidere alij Milesiam, cuius sit ardentissimus colos, non excedentis duodena folia: Proximam ei Trachiniam minus rubentem: mox Alabandicam viliorem, albicantibus foliis. Vilissimam verò plurimis; sed minutissimis, Spineolam. Deinde paulo infrà.

Est & quæ Græca appellatur à nostris, à Græcis Lychnis, non nisi in humidis locis proueniens, nec vnquam excedens quinque folia, Violæ magnitudine, odore nullo. Est & alia Gręcula appellata conuolutis foliorum paniculis, nec dehiscens nisi manu coacta, semperq; nascenti similis, latissimis foliis. Alia funditur è caule Maluacco, folia oleracea habés, Moscenton vocant. Atque inter has media magnitudine, Autumnalis, quam Coroneolam vocant. Omnes sine odore, præter Coroneolam, & in Rubo natam.

Seruntur & plantantur Rosæ quidem mitiores & satiuæ apud Belgas, Germanos, Gallos, & alibi, in hortis.

1. Syluestres multis locis sponte exeunt: & inter has quidem prima, passim circa scrobes, fossas, ad margines agrorum & pratorum; locis humidis prouenit.

8. Lutea in Africa & Ægypto nascitur: quam plerique in hortis nunc habent, vti & Cinamominam.

9. Minima spinosissima & asperrima, locis gignitur maritimis, frequens in Morinorum finibus, iuxta Iccium portum, in arenosis iuxta mare tumulis.

10. Sed odorata syluestris Rosa hortensis est, nec vsquam in Gallia aut Belgio, quod sciamus, sponte exit.

Seri autem Rosa, vti Plinius ait, nec pinguibus vult, nec argillosis, nec riguis, contẽta raris, proprieque ruderatum agrum amat: omnis, locis siccis quàm humidis odoratior. Refert & cæli temperies; quibusdam enim annis, minus odorata prouenit. Theophrastus odoris colorisque præstantiam locorum etiam ratione contingere affirmat: & odoratissimas Rosas, quæ apud Cyrenen nascuntur; & proinde vnguentum iucundissimum illic fieri.

Nascitur verò Rosa ex semine: sed quoniam tardè perficitur, conciso caule seritur. Omnis recisione & vstione proficit, floremque melius profert; relicta namque excrescit & syluescit. Sæpius eam transferre vtile est: sic enim pulchriorem Rosam effundi affirmant: Theophrastus & Plinius auctores.

Serendarum autem Rosarum modum, Palladius ostendit. Si indigus plantarum, ait, volueris ex paucis virgulis habere copiosa Rosaria, quaternorum digitorum surculos gemmantes cum geniculis suis debebis excidere, & in modum propaginis sternere, & stercore ac rigationibus adiuuare. vbi anni ætatem compleuerint, pedis spatio inter se transferre disiunctos, atque ita solum, quod huic generi deputabis, implere.

Florent Rosæ, quædam citius, aliæ serius; omnes Maio aut initio Iunij mensis. Præcoces Cinamominæ, & aliæ quædam syluestres: seriores satiuæ sunt. Moschettæ mense Augusto & Septembri florent. Theophrastus, si autumnus prolixior fuerit, Rosas etiam denuò erumpere posse testatur.

Rosa Græcis ῥόδον appellatur. Stirps verò ipsa Rosarum ῥοδωνία, quæ apud Latinos idem cum flore nomen retinet. Dicitur autem ῥόδον, vt Plutarchus ait, ὅτι ῥεῦμα πολὺ τῆς ὀδμῆς ἀφίησι, quòd largum odoris effluuium emittat.

Medium floris Rosarum, lutea videlicet stamina & apices, ἄνθος τῶν ῥόδων, & flos Rosæ dicitur; officinis Anthera.

Foliorum ipsius floris partes candidæ, quibus calycibus inseruntur, ὄνυχες, & vngues appellantur.

Calyx vocatur, qui stamina & floris foliola complectitur ac continet.

Alabastri verò sunt calycis partes laciniosæ, conum floris priusquam panditur complectentes; quæ quinque sunt; duæ barbatulæ, duæ imberbes, & quinta partim barbata, partim minimè; cortices Rosarum à plerisque appellantur.

Κεφαλαὶ καὶ κεφάλια dicuntur capitula, in quibus semen gignitur, quæ scilicet floribus & calycibus subsunt.

Viburnum. Virgas stirpis Rosarum, Strabus Gallus in hortulo suo, Viburna nominat, sic scribens:

Iam nisi me fessum via longior indupediret,
Scrupeus atque noui tereretur carminis ordo,
Debueram Viburna Rosæ pretiosa metallo
Pactoli, & niueis Arabum circundare gemmis.

Vergilius tamen & Aurelius Nemesianus, Viburnum fruticem aliquem sui generis innuũt, paruum, humilem, lentum & obsequiosum. Ille quidem Æcloga prima vrbem commendans Romam:

Verùm hæc tantum alias inter caput extulit vrbes,
Quantum lenta solent inter Viburna Cupreßi.

Nemesianus verò Æcloga secunda, his carminibus:

Nos quoque te propter Donace donabimur vrbi,

Si modò

Si modò coniferas inter Viburna Cupressos,
Aut inter Pinos Corylum frondescere fas est.

In satiuarum Rosarum numero primam, vulgò Rosam albam; Belgæ witte Roosen: Germa- 1.
ni weiß Roosen: Galli *blanche Rose* appellant. Potest hæc Plinij Spineola Rosa esse, si modò Campana Rosa non est.

Altera, quam incarnatam Rosam Italia nuncupat, Alabandicæ similis est: Germani Leib- 2.
farbige Roosen.

Tertia, Prouincialis Gallis, dicitur: hanc, Milesiam esse, non temerè suspicari licet. 3.

Quartam, Rosas Franchas Gallia, Plinius Trachiniam fortè aut Prænestinam dixerit. 4.

Quinta, Moschata, ab odore, vt diximus, moschi dicta, Damascenam autem & hanc 5.
nonnulli appellant: Itali *Rosam moschettam*: Galli *Roses musquées ou muscadelles*: Belgæ Muskiet Roosen.

Syluestris Rosa, Germanis wilder Rosen/Heckrosen: Brabantis wilde Roosen: Gallis *Roses sau-* 6.
uages: Plinio lib. 8. & 25. κυνόροδος καὶ κυνόροδα est, id est, Rosa Canina: nonnullis etiam Canina sentis.

Quæ verò circa ramulos & virgas huius Cynorhodi hirsutæ pilulę reperiuntur, Spongiolę syluestris Rosæ aptissimè & propriissimè dictæ sunt: Officinæ perperam Bedeguar appellarunt. Nam Bedeguar Arabibus Cardui species, quæ Græcis ἄκανθα λευκή, hoc est, Spina alba.

Aliæ syluestres Rosæ, Cynorhodi etiam species quædam sunt.

Earum vna, ordine septima vulgò Caneel Roosken, id est, Cinnamomina Rosa appellatur. 7.

Octaua à colore nomen accepit, Lutea dicta. 8.

Nonam nostri Duynrooskens vocitant, id est Rosam Dunensem; ab ipsis in marino littore 9.
arenosis tumulis, quos vulgò Duynen nominant. Sunt etiam qui Pimpernelle rooskens nuncupant. Rosam pampinulam dixeris, à similitudine nempe huius fruticis foliorum, cum foliis minoris Pampinulæ, quæ alio nomine Sanguisorba & Pimpinella vocatur.

Decimam Cynorhodi siue Caninæ Rosæ, & quidem odoratam speciem, Belgæ Eglantier/ 10.
aut Aglantier: Galli *Englenterium*, Ruellio teste, nominant: qui & hanc syluestrem Rosam, Cynosbaton, siue Canirubum esse suspicatur. De quo Dioscorides his verbis: κυνόσβατον, οἱ *Cynosbatō.*
δὲ ὀξυάκανθαν καλοῦσι. θάμνος ἐστὶ βάτου πολλῷ μείζων, δενδρώδης, φύλλα φέρει πολλῷ πλατύτερα μυρσίνης. ἀκάνθας δὲ περὶ ταῖς ῥάβδοις ἰσχυρὰς· ἄνθος λευκόν. καρπὸν ἐπιμήκη, πυρῆνι ἐλαίας ἐοικότα, ἐν τῷ πεπαίνεσθαι πυῤῥόν, τὰ δὲ ἐντὸς ἐριώδη. Id est, Cynosbatus, siue Canirubus, quem aliqui Oxyacantham vocant, frutex est Rubo longè maior, arborescēs, folia fert latiora Myrto: spinas circa ramos robustas: florem candidum: fructum oblongum, nucleo Oliuæ similem, per maturitatem fuluum, interius lanuginosum.

Extat & Cynosbati apud Theophrastum huiuscemodi descriptio: τὸ δὲ κυνόσβατον, τὸν καρπὸν ὑπέρυθρον ἔχει, καὶ παραπλήσιον τῷ τῆς ῥόας. ἔστι δὲ δένδρου καὶ θάμνου μεταξὺ καὶ παρόμοιον ταῖς ῥόαις, τὸ δὲ φύλλον ἀγλῶδες. (Exemplar vulgare ἀγνῶδες habet: sed Athenæus ex Theophrasto *Theophrasti locus restitutus.*
ἀγλῶδες rectius legit) hoc est; Cynosbaton fructum subrubentem habet, & malo Punico similem: est inter arborem & fruticem medium, veluti malus Punica: folium autē splendens.

Cum harum descriptionum vtraque, non malè Englenterium siue Canina Rosa odorata conuenire videtur. Nam frutex est Rubo maior, caudices siue virgas habens crassas, lignosas, vti malus Punica, vel alia lignosa & arborescens quædam stirps, aculeis & spinis duris munitas: folium eius non quidem integrum, sed vnum aliquod singulare, totius folii pars, Myrti foliis latius est, superioreque parte læue & splendens; fructus nucleo Oliuæ similis, qui maturus, colore est rubente, lanosos floccos & semen intus habens. Quæ omnia huius syluestris & odoratæ Rosæ, cum Cynosbato similitudinem ostendunt.

Est verò & alius Cynosbatus, quem Plinius lib. 24. cap. 14. describit, quē alij Cynospaston, *Plinij locus emendatus.*
(Cornarius ex veteri exemplari Cynapauxin legit) alij Neuropaston vocant: folium habet vestigio hominis simile. Fert & vuam nigram, in cuius acino neruum habet; vnde Neuropastos dicitur. Sed huic Cynosbato, syluestris odorata (si modò legitima & non corrupta est descriptio) nequaquam similis est, veluti neque Cappari, nec Smilaci asperæ, quarum vtraque etiam Cynosbatos à nonnullis appellatur.

Sed ad Rosas reuertamur; quarum florum foliola, quia ex diuersis partibus constant, dissimiles etiam facultates obtinent. Insunt etenim eis terrestres quædam & adstringentes; aliæ humidæ & aqueæ: nonnullæ spirituosæ & aëreæ partes; quæ tamen in singulis non similiter se habent. In vno siquidem genere hæ: in alio illæ excellunt. Prædominantem autem omnes frigidam habent temperiem, proximam tamen temperiei mediæ, ex primo videlicet ordine refrigerantium.

Superant humidæ, aëreæ & spirituosæ partes, in candidis, dilutè rubentibus, nec non in Damascenis

Damascenis siue Moscatis: Ex tribus his liquor,ea de causa, elicitur gratissimi ac suauissimi odoris,qui ferè ex aliis Rosis inodorus est.

Vtilis autem Rosarum hæc stillatitia aqua,cùm ad cordis roborationem & spirituum reparationem,tum etiam ad omnia quæ clementer refrigerari postulant.tragematis,placentis, condimentis & aliis,quæ voluptatis excitandæ gratia conficiuntur multis, eadem admixta, saporis gratiam confert: oculorum calidos dolores mitigat: somnum conciliat: quem & ipsæ virentes Rosæ,odore suo suaui prouocant.

Succus harum Rosarum,præsertim dilutè rubentium,aluum lenit & subducit: efficacissimus earum quas Damascenas vocant: proximus dilutè rubentium,quarum frequẽtior vsus. Idem præstat earundem dilutum,& quod ex eo coquitur Drosatum siue Serapium;officinæ Syrupum Rosatum solutiuum nuncupant, quod ex infuso siue diluto apparari debet, in quo pluries harum Rosarum virentium folia multa macerata sunt.

Ad leniendam autem siue subducendam aluum vtile, quando expurgatione alia potentiore,aut opus non est,aut vti non expedit. Nã præter ea quæ in intestinis hærent excrementa,aut in proximis & primis venis cruda,pituitosa & subinde biliosa,alia non educit;si non aliis quibusdam potentioribus medicamentis permisceatur.

Humectat autem & refrigerat Serapium istud:ideò etiam febrium ardentium caloresnimios sedat, & viscerum inflammationes mitigat, sitim extinguit: debili autem & humido ventriculo parùm vtile,nam eum laxiorem debilioremq; relinquit.

Simile possunt & folia harum Rosarum sacharo condita, præsertim si manibus tantummodo contrita,ac diligẽter cum sacharo permixta,igni admota incalescant, potiùs quàm decoquantur.

In rubentibus Rosis,quæ passim sunt vulgares,& aliis saturatæ purpuræ,quas Prouinciales appellant,plus est terreæ substantiæ,& resiccantis adstringentisq; facultatis, non tamẽ absq; humido quodam permixto; quod quidem ipsis adhuc virentibus inest: in resiccatis verò deperditum est. Succus hac de causa,& dilutum earum,ad aluum subducendam quoque facit; minùs tamen quàm aliarum prædictarum.

Resiccatæ autem hæ Rosæ,humiditate iam absumpta,adstringunt & resiccant: refrigerãt quoque,sed minus quàm virẽtes: robur cordi conciliant,ac tremori,& palpitationi eius succurrunt: hepar,renes,& alia viscera debilia confirmant: ventriculum flaccidum, debilem & humidum,siccant & corroborant: fluorem muliebrem & superfluam menstruorum purgationem compescunt;sanguinis vndequaque eruptiones sistunt:sudores reprimunt: aluum nimio fluore laxam,constringunt: antidotis omnibus vtiliter admiscentur,& aliis quoque medicamentis,siue foris adhibendis,siue intra corpus assumendis, quibus adstringens ac corroborans aliquod vtiliter accedit.

Quod ex ipsis fit Rhodomeli,vulneribus,vlceribus,eruptionibus,ac in vniuersum omnibus,quæ abstergi & resiccari postulant,longè vtilissimum est.

Oleum calores omnes sedat,& inflammationes prohibet,aut iam incipientes mitigat.

Flores Rosarum,lutea videlicet stamina & apices,resiccant similiter & adstringunt,& potentius quidem,quàm ipsarum Rosarum foliola. Idem possunt calyces & alabastri: sed cùm his omnibus odor desit,minus vtilia sunt,humanæque naturæ minus amica.

Capita Rosarum,Plinio auctore, sanguinem etiam & ventrem sistunt: vngues, epiphoris salubres sunt.

Radix syluestris Rosæ ad morsum Canis rabidi vnicum remedium,oraculo repertum: vti idem lib. 8.cap.41.scribit.

Spongiolæ, quæ in mediis eius spinis nascitur,cinere cum melle,Alopecias capitis expleri, idem ait,lib.25.cap.2.

Fuchsius,Spongiolas & capitula syluestris Rosę,contra calculum & vrinę difficultates valere affirmat; si in puluerem trita exhibeantur. Prodesse autem possunt non vt diuretica,aut calculum atterentia; sed veluti alia quædam adstringentia,debiles renes confirmantia: quæ calculosis non raró vtiliora sunt, quàm multa, præsertim potenter, diuretica. Nam talium diureticorum frequentiore aut nimio vsu,& renes multum debilitari, & sæpè supercalefieri contingit; & calculos non modò non comminui,atteri,aut expelli, sed copiosiores & duriores frequenter generari. Quod etenim in sanguine tenue,aqueum & serosum est,segregant: quod verò crassius,cogunt,ac indurari diuretica fortiora faciunt: & similiter etiam alia minus potentia, frequentiore vsu: vt Gal.de simpl.med.facult.lib.5.

De

De Cisto. CAP. XXIX.

Ciſtus.

Ciſtus cum hypociſtide.

ROSARVM ſpecies & Ciſtus nonnullis videtur. Eius duo veteres genera fecere; marem & feminam; præter tertium Ledum dictum.

Vterque frutex eſt lignoſus, multis alis ramoſus; ſed tamen humilis, nec admodum procerus, & virgis tenuibus: folia eis frequenter ſunt lata, aliquantulum rugoſa & lanuginoſa, propemodum ſubalbicantia, hortenſis aut alterius Saluiæ foliis modo quodam ſimilia: flores in ſummo virgularum, veluti paruæ ſylueſtres Roſæ, fugaces tamen & citò pereuntes; colore mari quidem, in cæruleo penè ſubrubentes, aut purpurei: feminæ verò candidi: capitula inde rotundiuſcula, in quibus ſemen paruum: radices lignoſæ, fiſſæ, in diuerſa tendentes.

Exit ſubinde ſub ipſo frutice ad radices, Limodori quoddam genus, craſſum, pingue, carnoſum, ſucco plenum, ſine foliis, ex multis veluti Hyoſcyami vtriculis, aut mali Punicę cytinis totum conſtans: colore in vno genere πυῤῥῷ ſiue ruffo: in altero candido: in quodam etiam χλωρῷ, ſiue virente, aut herbaceo: vt Dioſcorides ait. *Hypociſtis.*

Naſcitur Ciſtus in Italia, Hiſpania, Narbonenſi Gallia, ac in aliis multis calidioribus Europæ prouinciis, aridis & ſaxoſis locis: & in vna quidem regione crebrioribus foliis, in aliis rarioribus; alibi candidioribus mollioribuſque; in pleriſque minus candidis, minuſque piloſis; in nonnullis longioribus, anguſtioribus, in quibuſdam rotundioribus aut minoribus. Mutationem enim haud exiguam, pro regionum diuerſitate Ciſtus recipit.

In calidis regionibus Aprili ac Maio floret: ſemen Auguſto & Septembri maturitatem aſſequitur. In hortis Belgij ſerius florem eius conſpici datur.

Κίστον ἢ κίσθον Græci appellant, nonnulli κίσσαρον, alij κίσθαρον. Latinis ſimiliter Ciſtus, & Roſa ſyluatica dicitur: à quibuſdam etiam Roſa Canina, vt Scribonius Largus refert: ab Hiſpanis Eſtepa: à Luſitanis Roſella.

E radicibus exiens Limodorum, ὑποκιστὶς vocatur; quoniam ſub Ciſto proueniat: A nonnullis ῥόβηθρον, aut ὀρόβηθρον: Ab aliis κύτινος, inter quos Paulus eſt Ægineta; qui etiam non illud, quod Ciſto ſubnaſcitur, ſed huius ſuccum Hypochiſtida appellat: vnde manaſſe poteſt Hypoquiſtidos vox, qua officinæ ſuccum hunc barbarè nominant. *Hypociſtis.*

Facultate porrò Ciſtus, vt Galenus ait, non inſtrennuè deſiccat, ſecundi propemodum

ordinis

ordinis reſiccantium: adeò verò frigidus eſt, vt tepidi caloris ſit particeps. Folia & prima germina trita tantùm deſiccant, adſtringuntque, vt vlcera glutinare valeant. Flores magis ſunt efficaces, adeò vt cum vino poti dyſenterias, ventris imbecillitates, fluxusque ac humiditates ſanent: cataplaſmatis modo illita, putredinoſa ipſorum vlcerum iuuant. Dioſcorides, νομὰς, id eſt, vlcera depaſcentia illitu cohibere, & cum cera ambuſtis, veteribusque vlceribus mederi tradit.

Hypociſtis multò magis adſtrictoria eſt: efficax remedium ad omnes fluxionum affectus, vt ſanguinis reiectiones, profluuia muliebria, cœliacos, dyſentericosque labores. Quin ſi partem roborare conſilium ſit, quæ videlicet pluſculo humore exoluta fuerit, robur ac firmitatem illi non ſegniter addit. Sic ſanè ſtomachicis, hepaticisque epithematis admiſcetur; & ex viperis Theriacæ inditur, nimirum quo corpora confirmet ac roboret: Galenus.

De Ciſto Ledo, & Ladano. CAP. XXX.

Ciſtus Ledon.

CISTVS Ledon, frutex eſt paruus Ciſto aſſimilis, ſed foliis longioribus, nigrioribus, & tactu glutinoſis: flores parui albicantes, exiguis Roſis perſimiles: vna tamen eius ſpecies maiores habet, quorum ſingula foliola nigricans exornat macula, floribus gratiam ac decorem adferens.

Contrahunt folia pingue quoddam reſinoſum & odoratum, & tempore quidem, vt Dioſcorides ait, vernali; ſed vt Petrus Bellonius, αὐτόπτης, in mediis æſtatis & Canicularium dierum ardentiſſimis feruoribus; quod non abſque ſingulari cura & diligentia, nec minore induſtria, ab ipſis ſtirpibus noſtra ætate colligitur, non, vt in fabulis eſt veterum, ex caprarum aut hircorum barbis villiſve depectitur: collectum colatur, & in maſſas formatum in medicinæ vſus reconditur.

In Creta inſula, eodem Bellonio teſte, paſſim locis incultis Ledon exit: reperitur & in Cypro, Plinio auctore: tum & in compluribus Hiſpaniæ locis apricis. Variat verò & huius non minus, quàm Ciſti, foliorum & forma & magnitudo, ac ipſius etiam ſtirpis, pro locorum ac regionum diuerſitate: vt videre eſt in C. Cluſij diligentiſſimis obſeruationibus, in quibus diuerſas ac differẽtes Ciſti ac Ledi ſpecies oſtẽdit.

Λήδον καὶ λάδον ipſe frutex dicitur & Ciſti ſpecies eſt. Pingue verò quod ex foliis colligitur λάδανον καὶ λήδανον: Latini Græcas voces ſeruant: officinæ corruptè Lapdanum enunciant. Maximè probatur Dioſcoridi odoratum, ὑπόχλωρον, ſiue ſubuiride, facilè molleſcens, pingue, non arenoſum, nec citò fragile, ſed reſinoſum.

Primo exceſſu completo Ladanum calidum eſt, Galenus inquit, habens etiam adſtrictionis paululum: ad hæc ſubſtantia tenui, ac proinde emolliens, pariterque moderatè digerens, ac videlicet etiam concoquens. Itaque mirandum non eſt, ſi peculiariter advteri vitia conueniat, quandoquidem ad dicta paulum quiddam adſtrictionis obtinet: quocirca etiam defluẽtes capillos retinet. Nam quicquid ad radices eorum praui humoris reſederit, id omne abſumit; tum meatus, quibus infixi ſunt, contrahit.

Vim habet Ladanum, Dioſcorides ait, adſtringentem, calfacientem, mollientem, aperientem: defluos capillos continet, cum vino, Myrrha, & oleo Myrtino admixtum: cicatrices pulchriores efficit cum vino illitum. Medetur aurium doloribus cum hydromelite aut roſaceo infuſum: ſuffitu ſecundas eiicit: duritias vteri peſſis immixtum curat. Medicamentis dolorem ſopientibus, aduerſus tuſſim facientibus, & malagmatis vtiliter admiſcetur. Aluum ſiſtit, cum vino vetere potum: & vrinam cit.

De Flore Solis. CAP. XXXI.

Flos Solis.

REPERITVR porrò Cisto ac Ledo similis quædam, sed multò minor stirps, subinde, nisi pedamentis quibusdam fulciatur, quasi repens: cauliculi ei sunt numerosi, tenues, & graciles: folia oblonga, Ledi ac Cisti minora, carnosa, leniter hirsuta, quibus lentus inest succus: flores exigui, veluti paruulæ quædam Rosæ, sed minores, pares forma & magnitudine Argentinæ, siue Potentillæ dictæ, floribus; colore lutei aut candidi: radices tenues, lignosæ, ruffescentes. *Flos Solis.*

Asperis, siccis & apricis, tam campestribus quàm montanis locis, ac non modò apud Italos aut Hispanos, verùm & apud Germanos, vbi cælum rigentius, nascitur: & modò maioribus, aliàs paulò minoribus, subinde virentioribus foliolis reperitur.

Apud Germanos & Belgas æstiuis mensibus florem producit: semen postea perficitur.

Tragus Germanicè Heyden ysop & feld-ysop appellat: plerique Latinè Gratiam Dei. Est tamen & alia herba Gratiola à recentioribus dicta. Valerius Cordus Helianthemum & Solis florem nominat.

Plinius Helianthen tradit, in Temiscyra regione, & Ciliciæ montibus prouenire maritimis, folio Myrti. Hac cum adipe Leonino decocta, addito Croco & Palmeo vino perungi Magos, & Persarum Reges, vt fiat corpus aspectu iucundum: ideò eandem Heliocalliden nominari. Quæ si eadem cum isto Solis flore sit, an diuersa, nemo facilè in tanta Plinij breuitate explicauerit. Matthiolus, Helianthemum siue Solis florẽ, à quibusdam Panaces Chironium existimari refert, verùm cum eo similitudinis habet nihil. *Helianthe.*

Vulnera autem, eodem auctore, glutinat: sanguinem manantem sistit: ad cruenta sputa, dysenteriam, mensium redundantiam vtilis: oris & pudendorum vlcera vinum decoctionis eius ablutione sanat. in summa, agglutinat, cohibet, & corroborat. Quę satis ostendunt cum Cisto, ac Ledo, non modò forma, sed & viribus ac facultatibus conuenire. Proinde Cisti & Ledi, syluestrem quandam speciem esse.

De Pæonia. CAP. XXXII.

PÆONIÆ tres sunt: mascula vna, feminæ duæ.

Masculæ Pæoniæ caules, & foliorum pediculi rubent: folia lata ex pluribus commissa, nucis Iuglandis foliis ferè similia, nisi quòd Iuglandis ex septem aut nouẽ particularibus, simul ad vnum neruum aut ῥάχιν cohærentibus constent; Pæoniæ verò, ex quinque solùm, & subinde ex tribus tantùm committantur: flores in summo caulium veluti magnæ Rosæ in purpura modò intensius, aliàs dilutius rubent; staminibus in medio purpureis, ex quibus lutei dependent apices: siliquæ foris lanuginosæ; quæ per maturitatem spontè dehiscunt; semẽ in his nigrum, rotundum, Ochri ferè magnitudine; & grana quædam coccineo colore splendentia. radices subsunt longæ; crassæ, altè descendentes, subinde bifidę, aut trifidę, intus candidæ & odoratæ.

Prioris feminæ caules parùm aut nihil rubent: folia incõdita, Hipposelini (quod à Theophrasto Smyrnion appellatur) ferè modo laciniata, & singularia angustiora quàm maris, superna parte virentiora, inferiore albicantiora: flores vt masculæ Pæoniæ, colore aliàs pulchrè, aliàs dilutè rubentes: semen, in siliquis Amygdalis similibus, etiam simile: radices verò differentes & aliæ: non vna etenim huic est radix, sed ab vno capite multæ descendunt glandulolæ radices, veri Asphodeli radicum æmulę, sed multò crassiores & lõgiores; à quibus sępè alię duæ aut tres procedunt, eiusdem omnino formæ. 2.

R Huius

Pæonia mas.

Pæonia femina prior.

Huius verò & ſpecies quædam reperitur, adeò multiplicatis foliis, vt vnius floris ſupra ducenta foliola numerari contingat.

3. Altera femina caules habet & folia ſimilia; folia tamē minus incondita, & in virore candidiora, auerſaque parte etiam albidiora: flores minores, crebrò dilutius rubentes: radices quoque glanduloſas, ſed ſingulas multò longiores ac tenuiores. Hanc Plinius pro mare habuiſſe videtur lib. XXVII. cap. x. Femina, inquit, exiſtimatur, cuius radicibus ſeu balani longiores, circa octo aut ſex adhęrent: mas plures habet, quoniam non vna radice nixus eſt, palmi altitudine, candidaque. Poſſet verò & hęc Pæonię feminę ſpecies altera, Dioſcoridis quoque maſcula exiſtimari, ſi non folium mari nucis Iuglandis, & radicem vnicam eſſe ſcripſiſſet. Nam mari ſuo talem ferè radicem tribuit, qualis eſt tertię Pęoniæ vna aliqua, ab ipſis radicibus, quę pluribus ſingularibus conſtant, auulſa. Sed tamen ex eo quod Pæoniæ mari, folia *βασιλικῇ καρύᾳ*, id eſt, nuci Regiæ ſimilia eſſe prodiderit, & radicem vnam numero ſingulari, non ſeptem aut octo, vti feminam habere ait, oſtendit ſe non hanc tertiam, ſed primam, marem appellauiſſe: quæ nempe nucis Iuglandis ſiue Regiæ, habet folia, & radice eſt vnica. Plinius etiam feminæ folia Myrrham redolere ait; ſed ſuſpicio euidens eſt, *ἀντὶ τοῦ σμυρνίου, σμύρναν* eum legiſſe; aut pro *σμυρνίῳ*, Myrrham parum rectè reddidiſſe.

Pliníj oſcitantia.

Naſcitur Pæonia, vt Dioſcorides ſcriptum reliquit, in altis & præruptis montibus: Plinius verò, in opacis montibus, & alio loco in ſyluis, ait: in Cretæ & Siciliæ montibus Apuleius: Geſnerus in Generoſo dicto Heluetiæ monte reperiri, audiuerat: apud Belgas & alibi hac ætate in hortis habetur, & vulgatiſſima quidem, femina prior; altera deinde: maſcula rariſſima eſt. Florent omnes menſe Maio: ſemen Iulio ad maturitatem peruenit.

Græcis *παιονία ἢ γλυκυσίδη*: & à nonnullis *πεντόβοϱον*; Latinis ſimiliter, Pęonia & Dulciſida dicitur. Officinis Pionia, Germanis **Peonien blumen/ Peonien roſen/ Gichtwurtz/ Kunigblum/ Pfingſtroſen**: Belgis ferè **Pioenen**: Flandris tamen, **Maſtbloemen**: Gallis, *Piuoine*: Hiſpanis, *Roſa del monte*: Italis *Peonia.*

Habet verò & alia multa nomina, inter nothas voces reiecta, quę partim etiam apud Apuleium reperiuntur: vt ſunt, *ὀϱόβελιον, ὀϱόβαξ, αἱμάγωγον, παισαίδη, μηνογένειον, μήνιον, πανθηκέρατις, ἰδαῖος δάκτυλος, ἀγλαοφωτὶς, θεοδόνιον, σελήνιον, σεληνόγονον, διχομήνιον*: Roſa Fatuina, herba Caſta

Pæonia femina altera.

Pæoniæ feminæ multiplex flos.

Casta. Menogenion autem, Menion, Selenion, Selenogonion, Dichomenion, ἀπὸ τῆς μήνης, ἢ σελήνης nomina deriuantur; quarum vtraque vox Latinis Lunam significat. Lunaris verò siue Lunaria Pæonia appellari potest: quòd Comitiali morbo laborantibus, quos Lunaticos plerique appellant, auxilietur. Idæi dactyli appellatio, feminæ conuenit, cuius glandulosæ radices dactylos Idæos referunt. Sunt autem Idęi dactyli, gemmæ quædam forma humani pollicis, in Creta insula nascentes. Aglaophotis, id est, lucidè splendens; Pæonia dicitur, à granis cocci colore splendentibus. *Idæi dactyli.*

Aglaophotides autem duę, apud Ælianum lib. 14. descriptæ reperiuntur: vna marina, cap. 24. altera terrestris, cap. 27. *Aglaophotis.*

Marina, Fuci species est, quę in profundis nascitur petris, magnitudine Myricæ, fructu Papaueris, qui æstiuo Solstitio dehiscens, noctu igneum quędam, & veluti scintillantem splendorem emittit. 1.

Terrestrem, quæ alio nomine Cynospastus dicitur, per diem, ait, inter cæteras herbas delitescere, nec vllo modo agnosci; nocte verò stellæ instar lucentem, & igneo splendore coruscantem, facilè in conspectum venire.

Et hæc quidem terrestris Aglaophotis siue Cynospastus, Pæonia est; Pęoniæ enim grana rubentia, Apuleius ait, noctu lucere tanquam lucernam: & plurimum noctu à pastoribus inueniri ac colligi. Pręcipi etiam vt Pęonia noctu colligatur, Theophrastus & Plinius referunt. Quæ de Aglaophotide Ælianus quoque affirmat. 2.

Appellatur verò terrestris hęc Aglaophotis à Iosepho belli Iudaici scriptore, lib. 7. cap. 25. Baaras, à loco in quo reperitur. Quod, conferenti ea quę de Aglaophotide terrestri, siue Cynospasto, Ælianus scribit, cum iis quę de Baara Iosephus, fit manifestum. Cynospastum etenim Ælianus ait, non absque periculo euelli, & eum, qui primùm eius naturæ imperitus eam attigit, famam esse periisse: itaque signum ad eius radices noctu defigendum, canem verò ad alligandum famelicum qui nidore obiectatum assatarum carnium motus ad eas impetu facto, radicitus eam eruat. Ita etiam Iosephus, Baaram tradit circa vesperam, veluti iubare fulgere, accedentibus & euellere cupientibus facilem non esse; sed vel vrinam muliebrem, aut menstruum sanguinem super eam fundendum, aut circumfodiendam, & ad eam canem religandum, atque ita demum euelli posse.

Vanissima autem hæc sunt omnia: nullo etenim negotio & citra omne periculum, quauis diei & noctis hora Pæoniæ radix colligi & euelli potest. Qua de causa & similiter vana sunt, quę Theophrastus & Plinius, de Pæonia tradi ferunt: præcipi, videlicet, vt noctu colligatur. Nam si interdiu quis fructum legat, à Pico martio visus, oculis periclitaturum: si verò radicem secet, periculum esse ne sedes procidat.

Mirum autem videri non debet huiuscemodi nugas & vanissimas superstitiones, ac impiissimas ceremonias, subinde in antiquissimorum auctorum libris respersas reperiri: fuerunt enim multa, illorum seculis, magna vanitate, ad ostentationem, vt Plinius verè testatur, ab Ægyptiis & aliis pręstigiatoribus efficta: quorum sectator olim quidam Andreas fuit medicus, quem Galenus ait, præstigiaturas ac mendacia in materiam medicam inuexisse; à cuius lectione, ea de causa, & aliorum similiter mendacium, abstinendum præcipit.

Porrò Pæoniæ radix leuiter cum dulcedine, vt Galenus ait, adstringit: acrimoniæ cuiusdam subamaræ quoque particeps: temperamentum haud insigniter calidum obtinet, pauxillo symmetro calidius: exiccatoria autem est & subtilium partium. Feminis à partu non purgatis, sicca, Dioscorides inquit, datur: menses cit Amygdalę quantitate pota: in mulsa, Galenus addit. Prodest auriginosis, renes & vesicam dolentibus: obstructum hepar & renes expurgat: ventris dolores sedat, & fluxiones sistit, in vino decocta & bibita. Recentem pueris ex collo suspensam, aduersus Comitialem morbum efficacem esse, à Galeno certo & euidenti experimento compertum est. Estur etiam, inquit Plinius, contra malum mentis: sed in medendo quatuor drachmæ satis sunt. Præfertur ad hæc masculæ Pæoniæ radix.

Rubra grana 10. aut 12. pota in vino austero, nigro, fluxum rubrum muliebrem sistunt: stomachicis qui rosiones sentiunt, esa prosunt: à pueris comesta, aut in potu sumpta, calculi initia excutiunt.

Nigra grana, ipsa videlicet semina, 15. numero in potu sumpta, opitulantur suppressionibus nocturnis, quas ἐφιάλτας nominant; vterique strangulationibus & doloribus. Vtraque auxiliantur à serpente percussis, Plinio auctore.

LIBRI PRIMI PEMPTADIS SECVNDÆ FINIS.

STIR-

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS SECVNDÆ LIBER SECVNDVS.

DE FLORIBVS EX BVLBIS.

PRÆFATIO.

X bulbis prodeuntes flores nunc ordine succedunt. Inter bulbos autem edules & vescendo nonnulli sunt; vt Allium, Cepe, Porrum, & si qui sunt ipsis similes: de quibus alibi, in olerum videlicet historia agendum restat. Hoc loco de iis bulbis, quorum speciosi ac elegantes flores, & in hortis, & in coronis gratiam consecuti sunt, scribēdum. Horum autem pleriq. odorati: alij absq. odore.

Differunt verò & forma & colore. Narcissus & Lilium forma multum dissident. Lilia alba à purpureis, ac aliis colore diuersa. Reperitur & in ipsis bulbis discrimen: quidam solidi, tunicis constant: alij squamis, aut nucleis; vt Liliorum.

Durabiles autem omnes bulbi, nec facilè aut citò ex terra eruti inarescunt: idcirco & commodè transferri queunt, si, quando semen perfecerint, transferantur. Causa huius lentus eorum succus, quo omnes bulbi redundant: qui non facilè absumitur nec resiccatur, sed tenacius hæret.

DE LILIO CANDIDO.

CAPVT PRIMVM.

Lilium candidum.

CANDIDO siue albo Lilio, quod pulchritudine, nitore & vsu, reliquis præstat, folia sunt oblonga, lata, carnosa, læuia, in herbaceo & diluto virore splendentia: caules duobus cubitis altiores, multis foliis sensim attenuatis comosi, qui inter folia exeunt: flores ad summum caulis pulchri, candidi, odorati, magni, ab angustiis in latitudinem se laxantes, calathi forma, senis constantes foliolis, oblongis, extrinsecus striatis, staminibus è medio emicantibus, à quibus lutei dependent apices: radix bulbosa, nucleis constans, & ex multis simul vnitis composita, succo lento & glutinoso plena, quo & folia & caules redundant.

Seruntur Lilia passim in hortis. In Syria autem & Pisidia Pamphyliæ, vnguentis efficacissima nasci, Dioscorides inquit.

Floret apud Germanos, Italos, Hispanos, Belgas, Gallos, & alibi Lilium, Iunio mense: Augusto folia exeunt, tota hyeme virentia: Vere, caulis erumpit.

Stirps Liliorum à Græcis *κρινωνία* dicitur: flos verò *κρίνον* & *λείριον* (est tamen & Narcissus *λείριον*) à nonnullis *καλλείριον* & *κρινάνθεμον*: A Latinis Lilium & Rosa Iunonis.

Appellatur autem Rosa Iunonis, quòd ex lacte eius in terram delapso, natum feratur. Fingunt siquidem Poëtæ Herculem, quem ex Alcumena Iupiter sustulerat, admotum fuisse dormientis Iunonis vberibus, & post suctum lac copiosum effluxisse, & vna eius parte cælum perfusum, alia terræ glebas: atque hinc Lilia nata, inde verò Lacteum apparere in cælo circulum. Germani Lilium istud, vulgò weiß Gilgen oder weiß Lilgen appellant. Belgæ witte Lelien: Itali *Giglio*: Hispani *Lirio blanquo, Azucena blanqua*: Galli *Lys blanc.*

Lilij autem flos temperaturam mistam, vt Galenus ait, obtinet; partim ex tenui, partim ex terrena essentia.

Radix foliaque per se trita, desiccant & abstergunt, ac moderatè digerunt.

Folia herbæ, Dioscorides ait, imposita, auxiliantur à serpentibus ictis: eadem feruefacta, ambustis proficiunt: aceto condita, vulneribus curandis apta fiunt.

Succus melle & aceto mixtus, in æneo vase coctus, medicamentum efficitur veteribus vlceribus,& recentibus vulneribus vtile.

Radix tosta,& cum rosaceo trita,ambusta sanat,vterum mollit, menses mouet: vlcera ad cicatricem perducit. Cum melle verò eadem trita, neruorum vulnerationes & luxationes sanat;vitiligines & lepras expurgat;furfures & manantia capitis vlcera abstergit; faciem purgat & erugat. Cum aceto autem & Hyoscyami foliis,ac farina triticea trita,testium inflammationes mitigat. Propter clauos pedum,in vino,Plinius ait,radices Lilij decoquuntur, triduoque non soluuntur: cum adipe aut oleo decoctæ, pilos adustis reddunt. E mulso potæ, inutilem sanguinem cum aluo trahunt: Lieni, & ruptis,& vulsis prosunt.

Recentiores Lilij radices coctas,cataplasmatis summa cum vtilitate admiscent,abscessus maturantibus & ad suppurationem perducentibus. Eædem etiam, in oris collutionibus ad idem facientibus, vtiliter decoquuntur. Nam omnes abscessus maturant, & suppurari faciunt, & dolorem simul sedant.

Semen,Dioscorides ait, potum, serpentium morsibus aduersatur. Cataplasma ex semine & foliis, erysipelatis imponitur.

Fit ex floribus oleum aut vnguentum,quod Lirinum aut Susinum appellatur, molliendis neruis aptum,priuatimque ad vteri durities vtile.

De Liliis purpureis, Hyacintho scripto, & Comosandalo.

CAPVT II.

Lilium purpureum maius.

Lilium purpureum minus.

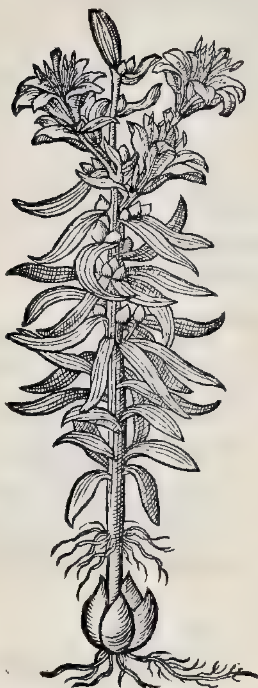

PVRPVREORVM Liliorum tria genera sunt: maius vnum; alterum minus: tertium bulbiferum.

1. Maiori purpureo Lilio, caules sunt proceri, longi, subinde altiores quàm Lilij albi: folia tamen nigriora & angustiora, circa caulem multa, sed ante eius exortum è radicibus nulla: flores summo caule copiosi,10.12.aut plures,ad vsque 18.& 20.ac vltrà,supra inuicem incerto ordine digesti, Lilij alterius forma & magnitudine, colore verò rubro ad croceum inclinante;multis exiguis nigris quasi punctulis,literarum quarundam veluti rudimentis, respersi: radices,bulbi magni sunt,ex multis quoque nucleis,vt Lilij candidi,sed maiores.

In Ita-

Lilium purpureum tertium.

In Italia, in aruis inter ſegetes; in montibus etiam ac conuallibus, Lilium iſtud, Matthiolo teſte, emicat. Belgæ in hortis ſerunt.

Floret paulò ante candidum Lilium; poſt purpureum minus, vnà cum Roſis.

Matthiolus Lilium ſylueſtre in Italia appellari, & Hemerocallida eſſe ait. Sed ἡμεροκαλλὶς, vt auctor Dioſcorides, in ſingulis apophyſibus, tres aut quatuor flores profert, colorem habentes ἰσχυρῶς ὠχρὸν, id eſt, valde luteum. Ἀπόφυσις autem ſiue ἀποφύαι, ramulares adnaſcentiæ, ſiue appendices dicuntur. Ochræ color, melino ſimilis & citrino, à malo Citrio nomen habenti: Lilium autem iſtud, ramulares adnaſcentias nullas habet; & flores in caule nō modò tres aut quatuor, ſed nō rarò 18. aut 20. aut plures; ſubinde ad 50. aut 60. vſque, ac coloris non lutei, ſed purpurei crocei. Quibus de cauſis non quidem Hemerocallis, ſed Lilium illud eſſe apparet, quod capite de Lilio, πόρφυρον, ſiue purpureum, reperiri, ex relatu Dioſcorides ſcribit; quodque rubens Plinius, & Græci, eo auctore, κρίνον vocant, florem verò Cynorhodon: & laudatiſſimum in Antiochia & Laodicea Syriæ, mox in Phaſelide, quartum locum in Italia naſcens. Niſi fortaſſis duæ Hemerocallides flores ſint: vna quidem apophyſes habens; alia non habens, & ea quidem purpurea: ita etenim & Lilium iſtud Hemerocallis fuerit, & præſertim πορφυρανθὲς: qua appellatione Hemerocallida, etiam dictam, inter nothas voces reperitur. Sed veriſimile eſt Hemerocallida non eſſe; eſt enim & Hemerocallis quædam flore purpureo, cui πορφυρανθὲς nomen propriè conuenit.

Alterum & minus purpureum Lilium, caule eſt multo breuiore, cubitali videlicet tantùm aut minore: foliis ſimiliter nigricãtibus & anguſtioribus ac minoribus: Flores è ſummo caulis pariter erumpunt, ſinguli tamen ſuis pediculis, modò breuioribus, modò longioribus inſidentes; coloris quoque purpurei crocei, notulis ſimiliter quibuſdam nigris & perquam exiguis ornati; Lilij etiam diuiſura, ſed paulò minores: pro radicibus & minores bulbi ſunt, infra ſupraque quos fibræ adhærent. 2.

Vnà cum aliis Liliis apud Germanos, Belgas & alibi, colitur in hortis.

Floret ſub finem Maij, reliqua Lilia antecedens.

Lilium etiam eſt purpureum, & κρίνον πόρφυρον, quod ad differentiam præcedentis, minus cognominatur.

Tertium huius generis purpureum Lilium procerius eſt minore, humilius verò maiore: flores paulò quàm minoris rubicundiores. huic è ſinu foliorum, & quandoque in ipſis florum pediculis parui naſcuntur bulbi, qui terræ commiſſi adoleſcunt, & tertio aut quarto anno flores proferunt: bulbis autem radicum, foliis, ac floribus nigris notulis inſcriptis, ſuperioribus duobus ſimile. 3.

Et iſtud Lilij genus in montium conuallibus alicubi reperitur: Germanis verò ac Belgis hortenſe eſt.

Flores huius poſt minoris, ante verò maioris apparent: vt enim altitudine medium, ita quoque medio tempore floriferum.

Inter purpurea Lilia referendum: ab exiguis autem quos profert bulbis, Bulbiferi cognomen accepit.

Ouidius lib. Metamor. 10. huius generis Lilium, Hyacinthum appellat, ab Hyacintho adoleſcente, ex cuius ſanguine hunc florem natum fingit, quando cum Apolline ludens periiſſet, cui Apollinem gemitus ſui notas & literas inſcripſiſſe ait, ſic ſcribens: *Hyacinthus.*

Ecce cruor, qui fuſus humo ſignauerat herbas,
Deſinit eſſe cruor, Tyrioq; nitentior oſtro
Flos oritur, formamq; capit, quam Lilia, ſi non

Purpureus color his, argenteus esset in illis.
Non satis hoc Phœbo est, (is enim fuit auctor honoris)
Ipse suos gemitus foliis inscribit, & ai ai
Flos habet inscriptum, funestaq́ litera ducta est.

Huius Hyacinthi meminit etiam Theocritus in Epitaphio Bionis, eidyllio 19.

Νῦν ὑάκινθε λάλει τὰ σὰ γράμματα καὶ πλέον αἶ αἶ
Λάμβανε τοῖς πετάλοισι.

Meminit & huius Virgilius Bucolicôn Æcloga tertia:

Et me Phœbus amat, Phœbo sua semper apud me
Munera sunt, Lauri & suaue rubens Hyacinthus.

Similiter & Nemesianus Bucolicôn Æcloga secunda:

Te sine me, misero mihi Lilia nigra videntur
Pallentesq́ Rosæ, nec dulce rubens Hyacinthus.
At si tu venias, & candida Lilia fient,
Purpureæq́ Rosæ, & dulce rubens Hyacinthus.

Dicitur autem rubens Hyacinthus, qui ab Ouidio purpureus appellatur. Color siquidem florum rubens, subinde nominatur purpureus. Existimatur verò & iste Hyacinthus ferrugineus cognominari, quòd ferruginis instar rubeat: vti enim ærugo æris, sic ferri corruptela ferrugo esse creditur; quæ à subrubente colore rubigo dicitur. Et quidem in hac opinione non pauci sunt, qui ferrugineum colorem à rubigine (quam ferruginem esse censent) dictam velint. Sed non omnibus hæc sententia probatur; quibus ferrugineus non alius esse videtur, quàm ad cæruleum accedens: ferrum nempe quem contrahit, posteaquam ab igne candefactum fuerit. Relinquitur etenim tunc in generosissimo ac durissimo ferro color cæruleo proximus: à ferro ferrugineus appellatus. Nituntur hi auctoritate Virgilij, qui vno loco, Æneidos VI. Ferrugineam Charontis cymbam describit, & eandem mox cæruleam nominat:

Ferrugineus color.

Ipse ratem conto subigit velisq́ ministrat,
Et ferruginea subuectat corpora cymba.

Deinde paulò pòst: *Cæruleam aduertit puppim, ripæq́ propinquat.*

Facit huc quoque, quòd vno loco Arcentis filium, in armis clarum, referat ferrugine Ibera: alibi verò arma Oceani coloris ostendat, qui cæruleus apparet: vt Æneid. VIII.

—Chlamyde & pictis conspectus in armis,
Qualis vbi Oceani perfusus Lucifer vnda.

Et Æneidos IX. *Stabat in egregiis Arcentis filius armis,*
Pictus acu chlamydem, & ferrugine clarus Ibera.

Confirmat verò & horum sententiam non parum Claudianus, qui Violas ferrugine dulci pictas scribit; lib. II. de raptu Proserpinæ:

Sanguineo splendore Rosas: Vaccinia nigro
Induit, & dulci Violas ferrugine pingit.

Occurrit autem ferruginei Hyacinthi mentio apud Virg. Georgicôn IIII.

Et pinguem tedam & ferrugineos Hyacinthos.

Item apud Columellam lib. X. in hortis:

Syrpiculum ferrugineis cumulate Hyacinthis.

Putatur autem ferrugineus color & obscurus ac lugubris esse: Catullus enim in Argonauticis talem videtur affirmare:

Nostros vt luctus, nostraq́ incendia mentis
Carbasus obscura dicat ferrugine Ibera.

Et Ouidius: *——quorum per colla iubasq́,*
Excutit obscura tinctus ferrugine habenas.

Sed ad Hyacinthum purpureum siue rubentem, vnde sumus digressi, reuertamur.

Recentiorum plerique, hunc Hyacinthum Poëticum appellant, ad differentiam nempe alterius, quem Historicum Iodocus Vuillichius in commentariis Georgicôn Virgilij nominat. At nobis magis placet hunc scriptum Hyacinthum dici: alterum verò, de quo inferius suo loco, non scriptum: in hoc etenim lugubres notæ inscriptæ reperiuntur: in illo verò nullæ sunt.

Theocritus siquidem εἰδυλλίῳ x. hunc Hyacinthum γραπτόν, id est, scriptum appellat, sic canens: Καὶ τὸ ἴον μέλαν ἐστὶ καὶ ἁ γραπτὰ ὑάκινθος.

Et viola nigra est, & scriptus Hyacinthus.

In quo quidem carmine Hyacinthus niger dicitur, non quòd ipse totus niger sit, verùm ab ipsis punctis & nigris luctus notulis: haud aliter quàm purpureus dicitur Narcissus, propter

medij

medij circuli eius purpureum crispum ambitum;& luteus à calyce luteo; nam maxima pars floris, circumambientia videlicet foliola, candidissima in vtroque sunt: vt in Narcissi videre est historia.

Pausanias Corinthiacon lib. secundo, scriptum Hyacinthum, aut ei simillimum florem Comosandalon ab Hermionensibus appellari, memoriæ prodidit, ritus referens, qui ab ipsis in honorem Chthoniæ deæ, statis festis aguntur diebus. Pompæ agmẽ ducunt, inquit, sacrificuli,& qui annuos magistratus gerunt: sequuntur feminæ ac viri: ipsis etiam pueris solenne est, deam cum pompa deducere. Incedunt autem cum albis vestimentis, capitibus coronas ferentes. sunt eæ corollæ ex flore contextę, quẽ κομοσάνδαλον incolæ appellant. Hyacinthum ego illum existimo: est enim ei tum magnitudine, tum colore persimilis; habet præterea easdem luctus indices literas. Hæc Pausanias. *Comosandalus.*

Porrò purpureorum Liliorum istorum, in medicina incognitus vsus est,& facultas incomperta: inter flores autem gratiam inuenere.

De Lilio syluestri. CAP. III.

Lilium syluestre.

SYLVESTRE Lilium caules promit bicubitales aut altiores, rotũdos: folia lõga, lata, acuminata, non supra inuicem incerto ordine disposita, sed caulem quibusdam locis, stellæ modo radiata, circũdantia: flores è suis pediculis deorsum depẽdent, Lilij diuisura, sed minores, colore purpureo obsoleto, purpureisque aliquot maculis splendentes,& staminibus eiusdem coloris in medio; quorum foliola retrorsum reflexa in circulum aut orbem ferè recuruantur: radices bulbosæ veluti ex multis nucleis cõiunctæ, aurei vel flaui coloris, ex quibus fibræ dependent.

Nascitur Lilium istud complurimis Germanię locis, in syluis & montibus, Fuchsio & Gesnero testibus: apud Bohemos quoque in nõnullis collibus herbosis. Belgæ cum aliis Liliis in hortis habent.

Floret sub finem Maij, aut Iunij initio, candida Lilia anteuertens.

Germani, Goldtwurtz / à flauo bulbi colore, & Heydnisch blumen appellant. Nostri Lelickens van Caluarien: Hispani *Lirio Amarilho saluage:* Galli, *Lys sauuage*, hoc est, Lilium syluestre. Est tamen & aliud syluestre Liliũ, alio nomine Hemerocallis, de qua paulò pòst. Matthiolus istud Lilium in Italia à Chymistis Martagon dici, ait.

Vsum autem hoc Lilij genus, in medicina nullum habet.

De Lilio syluestri altero. CAP. IIII.

AD syluestris Lilij genus & aliud multò elegantius accedit. caulem istud promit cubitalem, aut proceriorem, multis foliis sensim attenuatis comosum, inferius ex purpura nigricantem: folia læuia sunt, pinguia, & resplendentia, Lilij ferè candidi æmula, attamen paulò nigriora, minusque acuminata: flores è summo ac fastigio caulis syluestris Lilij modo reflexi ac repandi dependent, suaueolentes pigmentorum quorundam instar; eleganti colore rubentes, medio inter Menium & Cinnabarim, vtraque factitia; aut instar floris Constantinopolitani. pro radice bulbus ex squamulis multis, ac nonnullis minoribus bulbulis congestus; fibris verò & aliquot demissis, quibusdam verò & suprà adnatis: veluti Liliis purpureis.

In Iapidiæ montibus hoc Lilij genus à se repertum Matthiolus scribit: Belgæ cum aliis, in hortis colunt.

Vnà cum candidis Liliis in Belgio floruit.

Nomen

Lilium ſylueſtre alterum.

Corona Imperialis.

Nomen huic Hemerocallidis alterius Matthiolus tribuit: nos tamen ad Lilij ſylueſtris genus potius referendum cenſuimus. Hemerocallis ſiquidem nobis, non bulboſum Lilium eſſe, nec temerè, videtur.

De facultate verò huius comperti habemus nihil.

De Corona Imperiali. CAP. V.

INTER ſylueſtria Lilia venit & numeranda Imperialis Corona dicta: cuius folia læuia, oblonga, caulem quoque ſtellæ ſimiliter in modum, veluti ſylueſtris Lilij, ambiunt: caulis quoque aſſimilis, ſed faſtigio ex aliquot foliis comam proferens, à qua ex tenuibus pediculis deorſum nutantes dependent quatuor flores, ſinguli ſenum foliorum, Liliis ſimiles, ſed minus patentes, minores, & haudquaquam reflexi; colore vel lutei, vel Hyacinthi ſcripti, ſiue purpurei Lilij inſtar rubentes: (duorum etenim eſt generum:) quorum ſtamina ſex, & medius piſtillus inalbicant. pro radice bulbus non vt aliorum Liliorum ſquamoſus, ſed ſolidus & cepaceo ſimilior, odore Allium referēs.

Rarus iſte & peregrinus bulbus in Orientis regionibus naſcitur. apud Italos & Pannonios in hortis à paucis coli cœpit.

Circa Nonas Aprilis Anno M. CCCCC. LXXVI. ex horto Inuictiſſimi Imp. Maximiliani II. & nonnullorum procerum, flores in aulam Viennæ illati fuerunt.

Lale & Turſani patriis vocibus appellari affirmatur: Itali Coronam nominant Imperialem.

De huius quoque facultatibus nihil adferri poteſt: nondum exploratæ ſunt, vel floris vel bulbi vires.

De Dente canino & Ephemero.
CAP. VI.

DENTI canino folia exeunt bina ternáve, latiuſcula, Allij vrſini aut Colchici ſimilia, ſed minora & rubro maculata, aliquantulum humum verſus reflexa: ſurgit ab his tenuis pediculus dodrante breuior, è cuius faſtigio floſculus dependet ex ſex foliolis, totidémque è medio prominentibus, cum ſuis apicibus, ſtaminibus, Lilium ſylueſtre, cùm forma, tum repandis extrorſumque reflexis foliolis referens, verùm minor; colore ſubinde candidus; aliquando eleganti, nec tamen intenſo rubore purpureus; non rarò medio inter vtroſque: capitulum ſubſequitur rotundum, exiguum; in quo ſemina. radix oblongum & tenuem refert bulbum, ex quo tenues fibræ demittuntur.

In Mutinenſibus & Bononienſibus Italiæ montibus reperiri fertur: Germanis ac Belgis non niſi hortenſis.

Aprili

Dens caninus.

Ephemerum Matthioli.

Aprili menſe apud Belgas quandoque cum flore videtur.

Satyrium plerique appellant,& quidem Erythronium dictum: deſideratur tamen in radice magnitudo Mali,& alia nonnulla. Alij Pſeudohermodactylum nominãt: nec adeò à Colchico (ad quod legitimus Hermodactylus venit referendus) differens, quin aliquo modo ſimilis ei dici queat.

Cum Dioſcoridis Ephemero magis conuenit: præſertim in deſcriptione paucis aliter ſe habentibus: Lilium ſiquidem ſylueſtre foliis ac floribus minoribus, tenuioribus, & reflexis refert. radix vna oblonga, digitalis craſſitudinis, oblongo ac tenui bulbo, vti ſcripſimus, ſimilis: deeſt tantummodo caulis Lilij æmulus: qui tamen fortaſſis cum Lilij ſylueſtris aliquo modo comparari poteſt; dependente nempe ex eo floſculo, inſtar Lilij huius, reflexo.

Deſcribitur autem Ephemerum iſtud his verbis: Ἐφήμερον, οἱ δὲ ἴριν ἀγρίαν, φύλλα καὶ καυλὸν ὅμοια ἔχει κρίνῳ. λεπτότερα δὲ ἄνθη λευκά, πικρά. καρπὸν δὲ μαλακόν. ῥίζα δὲ ὕπεστι δακτύλου πάχος μία μακρά, στυπτική, εὐώδης: id eſt, Ephemerum, ſunt qui Iridem agreſtem: folia & caulem ſimilia habet Lilio, tenuiora tamen: flores candidos amaroſque: ſemen molle: radix ſubeſt vna, digiti craſſitudine longa, odorata, adſtringens. In qua deſcriptione vbi legitur ἴριν ἀγρίαν, malim legere κρίνον ἄγριον. Nam ſi folium cauleſque Lilij, citius Lilium ſylueſtre, quàm Iris ſylueſtris nuncupari debet. *Dioſcoridis locus animaduerſus.*

Matthiolus pro hoc Ephemero, herbæ cuiuſdam iconem exhibet, cum hac deſcriptione nequaquam conuenientem: quod & in hortis Pannoniæ ſuperioris ac Belgij aliter, quàm ab eo depingitur, enatum vidimus. Prodiit ſiquidem foliis oblongis, latis, duriuſculis veluti Iſatidis, ſed tamen minoribus: cauliculis compluribus rotundis, cubito altioribus, non abſq; adnatis; quos ſuperius candidi conueſtiunt floſculi quinque foliorum, haud magni, ſucceſſiuè prodeuntes: ſemen ſuccedit in rotundis capitulis exiguum: craſſis & multis fibris capillatæ radices. *Ephemerum Matthioli.*

Cæterùm Dentis canini (ſi Ephemeron non eſt) facultas incognita, & nondum explorata, latet.

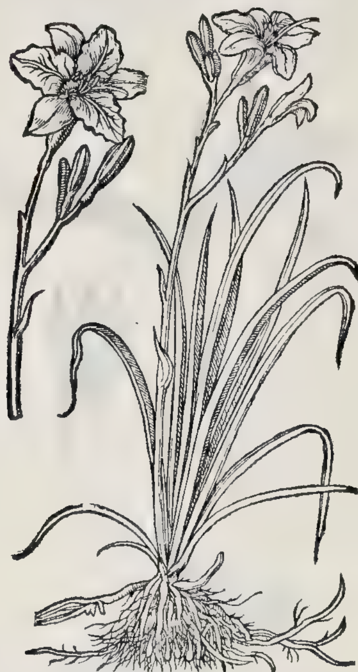
Ephemeri verò radice Dioſcorides dentium dolores ſedari ait, ſi decocto earum colluantur: folia verò in vino decocta, diſcutere tumores & tubercula.

De Lilio non bulboso. CAP. VII.

Lilium non bulbosum.

Lilium non bulbosum obsoleto colore rubens.

LILIORVM aliquot genera descripsimus bulbosa : nunc aliud genus occurrit, non bulbosum. Huius duo genera florum colore discreta. vni flos luteus : alteri in rubro obsoletiore purpureus.

1. Sunt autem Lilio non bulboso luteo folia oblonga & angusta, Porri aut Asphodeli foliis similia: caulis cubito altior, teres, læuis, absque foliis, superius in apophyses, siue ramulos, aut propagines duas aut quatuor diuisus; in quarum singulis flores tres aut quatuor, Lilium album forma & foliorum numero referentes, colore Ochræ luteo: post flores crassæ, triangulares gignuntur siliquæ, in quibus semen nigrum & splendens veluti Pæoniæ, sed minus paulò. radices subsunt non vti aliis Liliis bulbosę, sed veluti Asphodeli glandulosæ, lutei Asphodeli radicum æmulæ, multæ videlicet, oblongæ ab vno capite descendentes, è quarum annexu fibræ quædam crassiores serpunt; quibus in plures plantas multiplicatur.

2. Alterum Lilium foliis, caule, siliquis, semine, radicibus glandulosis priori simile, singulis tamen aliquanto maioribus: flos obsoleto colore rubet, medio iuxta pediculum luteus est; qui matutino tempore dehiscens, vesperi, mox deinde periturus, marcescit: veluti & prioris.

Peregrinum Belgio vtrumque Lilium est, & aliunde inuectum.

Floret vnà cum Lilio purpureo maiore, vel paulò antè, Lilia candida præcedens.

Liliasphodelum nonnulli appellant; sed rectius non bulbosum Lilium nuncupatur : alij Liliaginem; plerique Liliastrum : veteres autem Hemerocallida dixerunt. Reperiuntur autem apud ipsos Hemerocallides duæ: vna frutex, alia flos est.

Hemerocallis frutex. Hemerocallis frutex ex genere est coronariorum & lignosorum, quæ minutis, tenuibusq; cōstant foliis : semine exit; radiceq; est lignosa: vt auctor Theophrastus lib. 6. De historia stirpium. Plinius lib. 21. cap. 10. hanc Hemerocallidem inter eas stirpes numerat, quæ solis foliis coronant.

Hemerocallis flos. Alia Hemerocallis, flos est, qui nocte tabesit, oriente verò Sole pullulat, Athenæo teste: quale istud non bulbosum Lilium; præsertim quod purpureum & fugacissimū est, hoc enim vno tantum die viget; matutino siquidem tempore exortum, vesperi flaccescit. quam ob rem & propriè ἡμεροκαλλίς, ab vnius videlicet diei pulchritudine, dici potest.

Hemero-

Hemerocallidis autem huius deſcriptio, his verbis apud Dioſcoridem traditur. ἡμεροκαλλὶς φύλλα ἔχει καὶ καυλὸν ὅμοια κρίνῳ. χλωρὰ δὲ ὥσπερ πράσα. ἄνθη δὲ ἐν αὐτῷ καθ' ἑκάστην ἀπόφυσιν γ ἢ δ. τὴν σχίσιν τῷ κρίνῳ ἐοικότα ὅταν ἄρξηται χάινειν. τὴν δὲ χρόαν ἰσχυρῶς ὠχράν, ῥίζαν ὁμοίαν βολβῷ ἐν μεγέθει. Id eſt, Hemerocallis folia habet & caulem Lilio ſimilia, viridia vt Porrum: flores in ipſo, iuxta ſingulas apophyſes tres aut quatuor, diuiſura Lilio ſimiles, cùm primùm hiare cœperint: colore ochræ intenſo; radicem ſimilem bulbo magno.

Et cum hac quidem deſcriptione, Lilium non bulboſum, exceptis radicibus, conuenit. Caules etenim in propagines ſiue ramulos diſtribuuntur; ſinguliq; flores tres aut quatuor promunt: & eos quidem, vnius generis ochræ luteo colore; alterius verò purpureos. Purpurei etenim coloris & Hemerocallidem aliquam eſſe, πορφυρανθὲς nomen, inter nothas appellationes repertum, oſtendit.

Neque obſtat nobis, quòd Dioſcorides Hemerocallidi radicem ὁμοίαν βολβῷ ἐν μεγέθει, id eſt, magno bulbo ſimilem tribuat. Innuit enim iſtud Hemerocallidis deſcriptioné apud eum deprauatam: vel enim ſuperfluorum videlicet, ac veritati repugnantium adiectione ampliatam: vel duorum Liliorum mutilas deſcriptiones, in vnam contractas, Hemerocallidis videlicet & alicuius alterius Lilij. Niſi fortaſſis & bulboſum aliquod ſit Lilium, apophyſes faciés, & vnius tantùm diei florem luteum habens: quale tamen nondum conſtat alicubi repertum eſſe. *Dioſcoridis ſuſpecta deſcriptio.*

Dicitur verò Hemerocallis & ἡμεροκατάλακτον, κρίνον ἄγριον, κρινάνθεμον, πορφυρανθὲς, βόλβος ὁ αἱματικὸς, ἀντικάνθαρον, Lilium agreſte & Lilium marinum. Et omnibus his nominibus Lilium non bulboſum nuncupari poteſt, excepta tantùm bulbi Hæmatici appellatione, quæ Lilio alicubi bulboſo magis conuenit. πορφυρανθὲς autem vox purpureo propria eſt.

Cæterùm facultates Lilij non bulboſi incompertæ ſunt, cùm nullius, hac ætate, in medicina aut cibatu ſit vſus.

Dioſcorides autem Hemerocallidis radicem tritam ait, & potam; aut cum melle & lana in peſſo appoſitam, aquam & ſanguinem ducere: folia trita impoſita, mammarum ex partu, & oculorum inflammationes mitigare: ſed & radicem & folia, ambuſtis vtiliter imponi.

De Lilio conuallium. CAP. VIII.

Lilium conuallium.

Vnifolium.

QVOD Lilium conuallium recentior nuncupat ætas, folia duo aut tria promit, virentia, læuia, latiuſcula, Lilij foliis ſimilia, ſed minora: caulem tenuem, palmarem; circa quem à medio ſurſum verſus, flores parui, rotundi, hiantes, per oras denticulati ac reflexi, albidi & odorati, & fructus inde rotundi, rubentibus Aſparagi baccis haud multum abſimiles, verùm minores; ſemen in his durum & amaricans: radices tenues ſunt, longæ, aliquantulum geniculatæ, ſerpentes.

In syluis & locis vmbrosis spontè exit.

Floret circa Calendas Maij mensis.

Germani, Meyenblumlin & Meyenrys / inde nominant: Belgæ Meyenbloemkens: Galli etiam *Muguet*: est tamen & alia ab ipsis *Muguet* dicta, Asperula vulgò dicta. Gesnerus florem istum Callionymum appellari posse existimat: nostra ætas Lilium conuallium vocat.

Calidæ & siccæ qualitatis flores & fructus participes sunt. Feruntur flores aduersus apoplexiam, neruorum resolutiones, vertiginem, morbum comitialem, ac alios cum cerebri frigida humidaque intemperie morbos, auxiliares esse. Sunt etiam qui velint flores istos cor roborare, ac cardiacis quoquo modo assumptos prodesse: oculorum item caligines decocto aut succo eorum discuti.

Vnifolium. Eiusdem cum Lilio isto generis esse putatur, quod Vnifolium dicitur: folium huic vt plurimum in tenui pediculo singulare & vnicum est, latum, neruosum & acuminatum, magnitudine ferè foliorum Hederæ, circa cauliculum autem breuem tenuemque bina: eiusdem formæ sed minora, supra quæ flores candiduli Lilij conuallij similes, at minores, & nullius aut exigui odoris: baccæ sequuntur exiguæ, per maturitatem rubentes: radices tenues, obliquæ, serpentesque fibræ sunt.

Exit iisdem & similibus quibus Lilium conuallium locis: floretque eodem tempore, aut paulò pòst.

Vulgò Einbladt nuncupant, id est Vnifolium siue *μονόφυλλον*. Apud Veteres nomen non habet, nisi tertia Plinij sit Cyclaminos, cui similis videtur, si modò in exemplaribus error non est. Quæ de hac, lib. xxv. cap. ix. sic habent: Mihi & tertia Cyclaminos demonstrata est, cognomine Chamæcissos, vno omnino folio, radice ramosa, qua pisces necantur. Quod si autem in his verbis pro; vno omnino folio, legatur: simili omnino folio, non istud Vnifolium, sed ipse Dioscoridis Chamæcissus, tertia Cyclaminos erit. *Cyclaminos tertia Plinij.*

Cæterùm Vnifolij traditur à quibusdam resiccatarũ radicularum puluis, aduersus pestilentem bubonem efficax esse, si statim initio ipsius mali, drachmæ pondo cum aceto, & vino, aut aqua permixtis detur.

De Asphodelo. CAP. IX.

Asphodelus albus.

Asphodelus minor.

ASPHODELI genus vnicum Dioscorides; Plinius verò duo fieri genera, & Dionysium feminam ac marem esse dixisse, refert. Posterior ætas duo triáue Asphodeli

deli genera obſeruauit; & præter bulboſum quidem, cuius Galenus meminit.

Primum genus, album quis dixerit: alterum verò, luteum.

Folia autem primus habet complura, oblonga, anguſta, Porri foliis ſimilia, acuminata: caulem rotundum, læuem, cubito longiorem; quem à medio ſurſum verſus multi quinque foliolorũ flores patentes exornant, colore candidi, aut ex valde diluto rubro modicè purpuraſcentes, ſtaminibus in medio; poſt quos capitula ſequuntur orbiculata: ſemen in his durum, triangulum, nigricantis obſoleti coloris. radices ab vno capite complures exeunt, oblongæ, inferiore ſede craſſiores, magnis glandibus quodammodo ſimiles, ſuccoſæ, cum amaritudine leni, ſapore adſtringente. 1.

In Galliæ Prouincia, Italia, Hiſpania, & aliis locis, ſpontè exit: apud Germanos & Belgas, non niſi ſatus prouenit.

Floret hic Maio & Iunio, ac particulatim quidem, ab imis incipiens, aliquot poſtquam ſatus eſt annis.

Huic ſimilis & alius quidam minor eſt Aſphodelus, ſed fibroſis, non autem glanduloſis radicibus. folia minora, anguſtiora dilutius virent: cauliculi inter hæc quini ſeniue aſſurgunt; quos floſculi conueſtiunt albidi, paulò quàm ſuperioris minores. pro radicibus glanduloſis multæ craſſæ demittuntur fibræ. 2.

In Hiſpaniæ pleriſq; locis ſpontè gignitur, & aliquot annis reſtat: apud Belgas hortenſis eſt; & facilè hyemis iniuria perit.

Pſeudoaſphodelus quidam non abs re eſſe videtur, aut minor Aſphodelus: nonnulli Phalangij ſpeciem eſſe volunt; & Cretæ Phalangium appellant.

Aſphodelus autem Græcis quidem ἀσφόδελος: Latinis Albucum ſiue Albucus, & Haſtula regia dicitur. Caulis cum floribus ἀνθέρικος. Plinius caulem floriferum Anthericon; radicem verò, id eſt bulbos, Aſphodelum nominari refert.

Meminit huius Aſphodeli Heſiodus in Operibus & diebus, vbi ſtultos ait ignorare, quàm magnum bonum ſit in Malua & Aſphodelo. Nam huius præcipuè Aſphodeli radices edules ſunt. Galenus tamen non de hoc Aſphodelo, ſed de bulboſo eum ſcripſiſſe opinatur; eius tametſi bulbos non niſi compluribus elixationibus & Lupinorum modo paratos, eſculentos reddi, ipſemet teſtetur; quales, non eſt veriſimile Heſiodum commendaſſe; qui cibum aliquem paratu facilem per Maluam & Aſphodelum inſinuaſſe videtur. Verba eius ſunt:

> Νήπιοι οὐδ᾽ ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς,
> Οὐδ᾽ ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ᾽ ὄνειαρ. Id eſt,
> *Stulti neque ſciunt, quantò plus dimidium ſit toto,*
> *Neque quàm magnum in Malua & Aſphodelo bonum.*

Cæterùm Aſphodeli, vt Dioſcorides tradit, radices potæ, vrinam & menſes ciunt; ſanant etiam lateris dolores, & tuſſes & rupta conuulſaque drachmæ pondo potæ ex vino: faciunt ad vomitiones magis idoneos, tali magnitudine in cibo ſumptę: dantur vtiliter à ſerpente demorſis trium drachmarum pondo; ſed imponere morſibus oportet, & folia, & radices & flores in vino contrita: ſordida item & depaſcentia vlcera; mammarum etiam ac teſtium inflammationes, phymataque & furunculos in fece vini radix decocta curat: ſed recentibus inflammationibus cum polenta auxiliatur.

Succus radicis addito vetere vino dulci, Myrrha & Croco, illinendis perquàm vtile oculis fit medicamentum, ſi ſimul decoquantur. Ad purulētas aures idem per ſe & cum thure, melle, vino & Myrrha tritus, prodeſt. In contrariam aurem infuſus, dentium dolores ſopit.

Vſtæ radicis cinis Alopecias impoſitus ad pilum reducit.

Oleum in excauatis radicibus ad ignem decoctum, exulceratis pernionibus & ambuſtis illitu prodeſt: & in aures infuſum earum doloribus auxiliatur. Vitiliginem albam, linteo anteà in Sole perfrictam, illita radix exterit.

Semen & flores præcipuè, aduerſus Scolopendras & Scorpiones excellens ſunt remedium, in vino pota.

De Aſphodelo luteo. CAP. X.

ASPHODELO luteo folia ſunt oblonga, anguſta, ſtriata, in virore quaſi cærulea, longiora & anguſtiora quàm primi: caulis rotundus, cubitalis: flores in eo, à medio ſurſum verſus, plurimi, alterius ſatis ſimiles; cæterùm colore lutei, ſtaminibus in medio; capitula ſuccedunt rotunda, in quibus ſemen: radices ſimiliter complures, ſed ſingulæ oblongæ & tenues, multò quàm primi & tenuiores & longiores, colore luteolę, ſupra quas fibræ quædam laterales exeunt, per quas in plures alias ſtirps ipſa facilè multiplicatur. 1.

Peregrinus & hic Aſphodelus Belgio eſt, nec alibi quàm in hortis reperitur.

Aſphodelus luteus.

Aſphodelus luteus paluſtris.

Floret ſimiliter Maio aut Iunio menſe; folia eius pleraque hyeme, ſi non admodum rigida fuerit, virent; Vere noua exeunt.

Recentiores Aſphodelum luteum à florum colore luteo appellant; à Dionyſio femina dictus eſſe videri poteſt: Plinio ſiquidem teſte, marem & feminam Aſphodelum eſſe dixit; differentiam tamen vnius ab altero non oſtendit.

2. Reperitur & huic caule floreque ſimilis paluſtris quidam Aſphodelus: folia promit pulchrè virentia, aliquantulum ſtriata, Iridis aut Gladioli ſimilia, ſed anguſta, & dodrante breuiora: caulem rectum, pedalem, Antherico ſatis ſimilem: flores è ſenis foliolis, exiguis ſtaminibus in medio, colore luteo pallentes, Aſphodeli lutei æmuli, ſed minores: ſemen perexiguũ in oblongis acuminatis vaſculis. radix longa, geniculata, nõ abſq; fibris ſerpit graminis modo.

Naſcitur huiuſcemodi Aſphodelus in humidis quibuſdam ac paluſtribus Flandriæ ericetis: æſtiuis menſibus florens.

Aſphodeli lutei eſſe paluſtrem ſpeciem, aut Pſeudoaſphodelum luteum, caulis cum floribus oſtendit, tametſi folia Gladioli ſint aut Iridis.

Porrò quis horum Aſphodelorum vel in cibatu, vel in medicamentis vſus ſit, exploratum nondum eſt.

De Aſphodelo bulboſo Galeni. CAP. XI.

BVLBOSVS Aſphodelus folia habet porracea, ſed tamen anguſtiora & breuiora quàm primi Aſphodeli; caulem rectum, rotundum, floribus ſimiliter multis circumueſtitum, rarioribus tamen, primi Aſphodeli floribus haud multum diſſimiles, ex ſex paruis acuminatis foliolis, & aliquot in medio ſtaminibus compoſiti: capitula quoque triangularia, ſed oblongiora, in quibus ſemen. radix ſubeſt bulboſa, eſculento bulbo maior.

Apud Belgas non niſi hortenſis eſt.

Floret eodem, quo primus, tempore, aut ſerius paulò.

Aſphodeli ſpeciem eſſe caulis Antherico ſimilis oſtendit; qua de cauſa & eum Aſphodelum eſſe apparet, cuius Galenus lib. De alimentorũ facultatibus ſecũdo, meminit his verbis:

Radix Aſphodeli, & magnitudine, & figura, & amarore Scillæ radici quodammodo eſt ſimilis: ſi tamen vt Lupini paretur, maximam partem ſui amaroris deponit; inque eo à Scilla diſcrepat. Nam Scillæ qualitas difficillimè eluitur. Heſiodus certè Aſphodelum laudat cùm ſic

Aſphodelus bulboſus Galeni.

ſic ait: Nec quanta in Malua & Albuco ſint bona, norunt. Equidem noui quoſdam ruſticos, qui graſſante fame, vix tandem compluribus elixationibus, macerationibus in aqua dulci, eſculentam ipſam reddiderunt. Porrò hæc quoque radix, quemadmodum & Dracontij facultatem habet tenuandi atque aperiendi. Proinde quidam pro ſummo remedio ipſius Aſparagum ictero laborantibus exhibent.

De eodem verò bulboſo Aſphodelo, & lib. De ſimplicium medicamentorum facultatibus idem ſcribit. Radices etenim Aſphodeli viribus Aro, Ariſaro, & Dracontio ſimiles eſſe ait, quales certè non primi illius, ſed bulboſi ſunt.

Verba Galeni, hoc loco, de Aſphodelo, hæc ſunt: Et huius radix vtilis eſt, ſicut Ari, Ariſari, & Dracontij, nempe extergentis facultatis. Vſtæ autem cinis calidior, & exſiccantior, ſubtiliorque, ac digerere potentior efficitur, ac proinde & Alopecias ſanat.

De Gladiolo. CAP. XII.

GLADIOLO folia ſunt oblonga, anguſtá, ſtriata, gladij modo mucronata, Iridis minora & anguſtiora: caulis læuis, teres, cubito longior, circa cuius ſummum flores ſex aut ſeptem diſtantes, in ordinem ſupra inuicem, ad

Gladiolus.

Gladiolus vtrimque floriferus.

vnam caulis partem digesti, quandoque verò & ad vtramque; ex sex foliolis commissi, colore purpureo rubentes, splendentes, aut (quod tamen raròn) candicantes. succedunt inde folliculi in rotunditate oblongi: semina in his tenuia, paleacea; radix gemini bulbi vno super alterum insidente, quorum superior Veris initio minor ac vegetior; inferior maior, sed flaccidior, qui paulò pòst perit, in plures subinde multiplicatus.

Exit Gladiolus in pratis, in aruis inter segetes agro fœcundo Italiæ pluribus locis: nec carent eo Austriæ ac Morauiæ agri. Cordus in frutetosis herbosisque etiam nasci scribit. Et quibusdam locis maior ac procerior; aliis verò minor ac breuior reperitur.

Maio ac Iunio flores eius vigent, subinde & Iulio reperiuntur mense.

Græcis ξίφιον, Latinis Gladiolus, & nonnullis Ensis appellatur. Sunt qui φάσγανον, μαχαιρώνιον, μαχαιρόφυλλον, ἀνακτόρειον, λιμνικὴν, ἄρειον, Gladiolum Segetalem, & Linguam Ceruinam nominent. Plinius etiam Cypirum appellat, vt lib. 21. cap. 17. Bulborum generi, ait, quidam annumerant & Cypiri, hoc est, Gladioli radicem: dulcis ea est, & quæ decocta panem etiam gratiorem faciat, ponderosioremque simul subacta. Item cap. 18. Cypirus est Gladiolus, vt diximus. Sunt autem ea, quę cap. 17. reperiuntur, ex Theophrasto de Phasgano ad verbum trãslata. Phasganon autem idem cum Xiphio est: vnde Plinium perperam Gladiolo Cypiri nomen dedisse, eumque hoc modo cum Cypiro confudisse, euidens est & manifestum.

Plinij error.

Valerius Cordus, Gladiolum Victorialem feminam nũcupat: alij Victorialem rotundam, & Germanicè runde Seigwurtz/ ad differentiam cuiusdam generis Allij, longa radice, quod in altissimis Alpium iugis reperitur, & à Germanis Seigwurtz/ Victorię radix, & Victorialis longa dicitur. Flores Gladioli *Monacuccie* ab Italis, vt testis Matthiolus, nominantur.

Cæterùm radix Gladioli superior, attrahentem, digerentem, desiccantem etiam, vt Galenus ait, facultatem possidet.

Dioscorides hanc cum vino, ait, & Thure impositam spicula & aculeos extrahere, cum Lolij farina & hydromelite phygethla discutere, eamque ob causam eiuscemodi emplastris addi: menses etiam appositam ducere.

Ferunt, eodem auctore, superiorem cum vino sumptam, Venerem excitare: inferiorem verò steriles facere: quin & superiorẽ pueris enterocelicis vtiliter ex aqua propinari. Plinius infantibus vrinam ciere, & vesicę vitiis illiniri addit. Theophrastus Phasgani, id est, Gladioli, radicẽ decoctã dulcem esse tradit, & tritam farinæ admixtam panẽ dulcẽ & innoxiũ reddere.

De Sisynrichio. CAP. XIII.

Sisynrichium maius.

Sisyntichium minus.

SISYN-

SISYNRICHIO folia sunt graminis bina aut terna, oblonga & angusta: caulis rotundus, dodrantalis, in quo flosculi tres aut quatuor, pulchri, colore cęrulei, verùm fugaces, & paucis admodum horis vigentes, alternatim prodeuntes, forma quodammodo florum Iridis; ex nouem videlicet foliolis compositi: quorum tria deorsum reflexa, pro fimbria maculam habent plurima parte luteam; alia tria sursum versus aliquantulum eriguntur; tria verò reliqua respondentia iis, quæ Iridis florum fimbriam contegunt, proportione huic flosculo maiora & tenuiora sunt, sursumque arrecta medium floris tenent; summa, extremaque parte diuisa: capitula inde succedunt oblonga, in quibus semen rotundum, paruum vti Rapi. radix bulbosa, gemina, vno bulbo alteri superposito, sicuti Gladioli, sapore dulcis ac edulis, quæ inuolucro quodam integitur reticulato: quod quidem maioribus spissius est; minoribus verò minus crassum. Duo etenim huius genera esse videntur magnitudine sola differentia. Vnum quidem maius: alterum verò minus.

In Lusitania & alibi apud Hispanos nascitur.

Floruit Mechliniæ Maio mense, in horto amplissimo & instructissimo D. Ioannis Brancionis viri generosissimi.

Hispani *Nozelhas*, quasi nuculas, siue paruas nuces maioris bulbulos; minoris verò *Macucas*, appellant. Nobis Bulbi esculenti genus illud esse videtur, quod Græcè σισυρίγχιον ἢ σισυγγίχιον, & Latinè à Plinio Sisynrichiũ appellatur. Scribit etenim Theophrastus lib. 7. Sisynrichij proprium esse, radicis quidem, quod infra est, augeri primum; Vere autem apparente hoc tabescere: quod verò supra est edule incrementum sumere. Quibus verbis geminam Sisynrichio radicem & edulem esse ostendit: vt hinc bulbum hunc, quem Hispani *Nozelhas* nominant, verum Sisynrichium esse colligendum videatur. Nam gemina, vt scripsimus, est; & in Hispaniis passim editur.

De Iride bulbosa. CAP. XIIII.

Iris bulbosa. Iris bulbosa Lusitanica.

BVLBOSA Iris, folia habet quaterna aut quina oblonga, angusta, striata, Asphodeli lutei satis similia, superiore parte caua, inferiore verò prominentia ac subrotunda: caulem cubitalem: florem in summo cærulei elegantis coloris, forma Iridis floris; è senis videlicet maioribus ac tribus minoribus foliolis. maioribus deorsum reflexis pro fimbria, linea est lutea. 1.

Iris bulboſa latifolia.

ſurſum erecta minus quàm Iridis curuantur. tria minora luteis lineis imminent, aliquantulum eleuata, ita vt ſtamina & apices, quæ ſubſunt, hiante hac parte flore, facilè in conſpectum veniant. flori oblonga, craſſa, veluti ſiliqua ſuccedit, in qua ſemen. radix bulboſa, oblonga, ſubruffa integitur membrana, quæ vbi florem facit, in duos bulbos abit, ipſo caule ex imo & ex bulbi fibris aſſurgente.

Ex Britanniæ inſulæ occidentali regione hic bulbus ad Belgium peruenit.

2. Miſit & Hiſpaniæ Bætica ac Luſitania huiuſcemodi bulbum, ſed tamen colore & forma floris nonnihil differentem. Deorſum etenim reflexa candicant; aſſurgẽtia verò dilutè cæruleum colorem referunt: anguſtiora ſiue minora, inferioribus ita incumbunt, vt ſtamina aut apices cerni non queant, ipſiſque etiam adhærere appareant, quæ & extremis partibus fiſſa ſunt, atque reflexa. Bulbus vti prioris eſt. Siliqua longior ac tenuior.

3. Eſt & huius generis tertia lutei coloris flore, forma ſecũdæ ſimilis, quam etiá Hiſpania gignit.

4. Præter has verò & quartam quandam Iridem bulboſam C. Cluſius deſcribit, ab amplitudine foliorum Latifoliam dictam: folia etenim huic lata, Lilij non bulboſi æmula, mollia, è viridi colore pallentia; inferiora verò etiam albidiora. inter quæ flos pediculo inſidens exit, aliarum ſimilis, odoratus, colore cæruleus, interdum candicans; quo pereunte, ſinguli vtrimque ſuccedunt. radix bulboſa, dulcis, multiplice cortice nigricante integitur. Et hæc Hiſpaniæ indigena.

Florem bulboſæ Irides, initio menſis Iunij apud Belgas edunt.

Lirium. Nominare huiuſcemodi bulbum Luſitanos Lirio accepimus, & Lirij appellati à veteribus ſpecies aliqua eſſe videtur. Lirij ſiquidem apud hos, polyſemos vox eſt. Narciſſus enim Lirium eſt, & Lilium Lirium eſt. deinde & alia duo Liria apud Theophraſtum ſunt. Vnũ quod lib. VI. vere poſt Violam albam & φλόγιον, vnà cum Narciſſo florere ait: alterum quod eodem libro, Autumno ſimul cum Croco florem facere incipere, atque ſtatim primis imbribus florere ſcriptum reliquit. Et cum priore quidẽ horum, Iris hęc bulboſa conuenire poſſe videtur.

Hierobulbus Apuleij. Eſt autem fortaſſe & idem hic bulbus, Apuleij Hierobulbus, cuius meminit cap. 21. Nam cùm Iris apud veteres Hieris nuncupetur, hic verò bulbus Iridis ſit flore; nõ impropriè Hierobulbus aut Hieribulbus, quaſi dicas Iris bulboſa, nuncupari poterit: niſi quis velit ἱερόβολβον, veluti magnum & grandem bulbum dictum. Magna ſiquidem & grandia, ἱερὰ & ſacra, ab antiquis cognominata fuiſſe haud in ambiguo eſt.

De viribus autem Iridis bulboſæ nihil compertũ habemus, aut ab aliis traditũ accepimus.

Apuleius, herbæ Hierobulbi, ait, accipito vncias ſex, ſeui caprini tantundem, olei Cyprini libram & vncias duas, in ſe piſatis & commixtis vteris, dolorem articulorum tollit.

Item, Hierobulbi radice cum lomento Lupinaceo commixta, mulier ſi faciem lauerit, lentigines ſtatim purgat.

De Croco. CAP. XV.

INTER flores & Croci flos eſt: ſunt huic folia oblonga, perquàm anguſta: flores pulchri, colore cærulei, Colchici floribus ſimiles, ſed magis ſaturata purpura nitentes; & in ſingulis ſtamina oblonga terna quaternáve, colore flammeo ſubrubẽtia, odore cùm inaruerint forti, & caput implente; quæ cæteris partibus præferuntur, colliguntur, & Croci nomine vel ſola veneunt. radix ſubeſt bulboſa, carnoſa, copioſa, & viuax.

Seritur Crocus in pluribus regnis & prouinciis, vbi in agris ſegetis modò latè viret: vt in Cilicia Cyrenis, in Sicilia, Italia, Pannonia, Germania, Gallia, Britãnia. Gaudet, inquit Theophraſtus, calcari pedibus: ideoq; iuxta ſemitas & fontes pulcherrimus exit. Seritur depoſitis radicum bulbis.

Optimus,inquit Dioscorides,Coryceus: secundum locum tenet,qui iuxta Corycum versus Lyciam & in Lyciæ Olympo: deinde ex Ægibus Ætholiæ. Cyrenaicus & Centirupinus omnium in Sicilia viribus minus pollent. Qui ab Aquila Vestinorum vrbe adfertur,primum sibi locū in Italia vendicare, Matthiolus ait: sed Aquilino tamen præstantior,qui circa Viennam Pannoniæ,siue,vt vulgò, Austriæ, nascitur. In Gallia nusquam vegetior quàm in Agenensi agro, & Narbonensi, Ruellio teste. Probatur etiam, in Britanniæ insulæ meridionali parte,quam Angliam vocant,natus: ex altera verò & Septentrionali, quam Picti & Scoti tenent, reprobus est.

Optimus autem vbicumque natus, qui pinguissimus,recens, fragranti odore, colore rutilo: Pessimus squalidus & situm redolens.

Crocus Autumno florere incipit,statim,vt Theophrastus ait, primis imbribus, Vergiliarum occasu. Florem edit ante folia,quæ mox subsequuntur, & hyeme tota virent, æstate nullibi conspicua.

Græcis similiter κρόκος, Latinis etiam Crocum dicitur: Mauritanis *Zaffaran*; atque inde in Italia, *Zaffarano*: Hispanis *Açafran, Safra, Açafraon*: Germanis Saffran: Gallis *Safran*.

Cæterùm Crocus paululum quid adstringens obtinet,sed superat in eo calefaciens qualitas,vt tota eius essentia secundi sit ordinis excalfacientium,primi exsiccantium: proinde & concoquendi vim quandam obtinet, adiuuante in hoc paucula illi adstrictione, vt Galenus ait. Sodam,id est,Cephalalgiam,inquit Auicenna,facit, & capiti nocet: id quod non exiguo, sed nimio suo vsu efficere potest. Vigilias siquidem copiosus inducit,quæ modum excedētes capiti & sensibus obsunt. Moderatus autem Croci vsus cerebro prodest, sensus vegetiores reddit,somnum & torporem excutit,lætitiam gignit. Corroborat quoque Crocus cor, thoracis crudos humores ad concoctionem perducit,pulmones aperit, & ab obstructione expedit; & ad hæc tam efficax remedium, vt subinde phthisicis in summo vitæ discrimine, & propemodum animam agentibus,spiritum reducat, & vitam ad aliquot dies proroget, scrupuli dimidij,aut ad summum integri pondo,cum passo aut vino Pramnio, vel alio dulci exhibitus: quo modo etiam datus,grauissimas subitò irruentes, citra febrim dyspnœas, statim & momento temporis tollere, non semel à nobis compertum est. Crapulam etiam arcere, hoc modo sumptum, Dioscorides refert. Laudatur ad hepatis & fellis obstructiones, nec

non

non ad Regium morbum;atque hinc bonum colorem Crocum efficere, Diofcorides fcribit. Additur eodem auctore ad omnes, quæ interaneorum cauſa temperantur potiones: ſed noſtra ætate ad eas potiſſimum, quæ menſes, fœtus & ſecundas educunt. Vrinam cit: Venerem excitat: ad vuluæ & ſedis cataplaſmata additur, nec non ad emplaſtra & cerata, veteres tumores & dolores diſcutientia: inflammationes eryſipelatodes mitigat: compoſitionibus auricularibus vtiliter admiſcetur. Oculos ab ecτimatis & exanthematis cum lacte, aut fœniculi, Roſarúmve liquore præſeruat illitus, & humorum in eos influxiones reprimit.

De Croco ſylueſtri. CAP. XVI.

Crocus ſylueſtris Autumnalis.

Crocus ſylueſtris Vernalis prior.

Crocus ſylueſtris Vernalis alter.

1\.

2\.

PRÆTER Crocum qui ſtaminum cauſſa colitur, ſunt & complures ſylueſtres alij, ſatiuum æmulantes, ſed haud vtiles. Vnus Autumno floret: reliqui Vere: Inter Vernales nonnulli maiores, latioribus foliis: alij minores, tenuifolij.

Primus ſiue Autumnalis folia habet oblonga, virentia, Croci æmula; ſed in quibus ſtriæ quædam inalbicant: flos dilutioris coloris Nouembri viget: ſtamina crocea: ſuccedunt Maio ſiliquæ anguloſæ, in quibus ſemen: bulbus ſatiuum refert.

Montanum hunc appellant: Luſitani *Pie de borro*. Meminit Croci montani Theophraſtus lib. VI. Crocus, inquit, tam montanus inodorus, quàm ſatiuus: autumno ſtatim primis imbribus florent.

Inter Vernales agreſtes Crocos maiores, ac latioris folij, prior ſatiuo foliis reſpondet, ſed tamen paulò breuioribus: floſculus forma ſimilis, albicans, cuius exteriora foris ſaturatæ

purpu-

Croci ſylueſtres Vernales minores priores.

purpuræ ac violacei coloris lineolis ſtriata: ſemen in ſiliquis angulosis. pro radice bulbus inſtar aliorum: ſtamina lutea veluti Autumnalis.

Proximus, foliis eſt paulò latioribus ac breuioribus: ſpecies huius duæ. vnius floſculus albidus, purpureo nititur pediculo: alterius purpureus eſt: ſtamina palleſcunt: bulbus minor quàm Croci ſatiui. 3.

Minorum ſylueſtrium prior folia oblonga & gracilia promit, anguſtiora quàm ſatiui: floſculum in breui pediculo minorem, ſubinde candidum, ſæpè purpureum; foris tamen albicantem, & qua parte calyci inſidet luteolum. bulbus Auellanæ magnitudine albus, guſtu adſtringens. 4.

Alter minorum foliis antedicto ſimilis: in breui admodum pediculo ex terra prominet floſculus, ex octo foliolis compoſitus, (cùm aliorum ſenis conſtent) ex albido purpuraſcens. radix gemina, vna alteri impoſita, inſtar Gladioli; quarum ſuperior dulcis ac edulis, inferior flaccida. 5.

Tertius horum foliis paulò pluribus, & paulò craſſioribus aſſurgit: floſculus exiguus purpureus; foris tamen exterioribus foliolis dilutius quaſi vireſcentibus. 6.

Externi autem hi omnes Belgio ſunt: Autumnalis in Luſitaniæ quibuſdam rupibus haud procul à mari naſcitur: Reliqui partim ex Italia miſſi: partim ex Hiſpaniis, opera ac diligentia Doctiſs. C. Cluſij ad nos peruenerunt: ex cuius obſeruationibus horum deſcriptiones huc tranſtulimus.

Sylueſtres Croci Vernales flores ſubinde Ianuario aut Februario in natiuo ſolo proferunt.

Inutiles omnes hi Croci ſunt; idcirco ſylueſtres verè dicuntur. Minorum ille, cuius radix veluti Gladioli gemina, exiſtimatur aut πτιῶν, vel βολβίνη, vel κύϊξ eſſe, quorum Theophraſtus lib. VII. mentionem facit. Recenſet & quædam horum Plinius lib. XIX. cap. V. Genera, inquit, Græci hæc fecere: Bulbinem, Setanion, Pytion, Acrocorion. In tanta autem horum breuitate, ſola nomina recenſentium, quid poteſt certi colligi aut ſtatui?

De facultatibus quoque horum, hac de cauſa nihil adferri poteſt.

De Hyacintho non ſcripto. CAP. XVII.

HYACINTHVS apud Veteres duplex reperitur. Vnus à Theocrito ſcriptus cognominatur, qui maior eſt, & Lilio forma ſimilis: de quo ſupra cap. huius lib. II. alter minor, non ſcriptus dici poteſt.

Non ſcripto autem Hyacintho folia ſunt oblonga, anguſta, læuia & ſplendentia, Porri foliis anguſtiora & minora: caulis foliis viduus, glaber, teres, cuius coma florum pōdere & mole, cùm primum dehiſcere incipiunt, grauata, deorſum recuruatur: flores oblongi, teretes, concaui, in latius ſe pandunt, per oras reflexi, colore vt plurimum cærulei, ſubinde albicātes, aut candidi ſiue niuei, aliquando etiam Violæ nigræ dilutam purpuram referentes. ſemen in ſiliquis triangularibus paruum, rotundum. radix bulboſa, candida, perennis, lento ſucco, vti & tota herba, plena.

Gigni-

Hyacinthus non ſcriptus,

Hyacinthus Orientalis maior.

Hyacinthus Orientalis minor.

Hyacinthus Orientalis.

Gignitur Hyacinthus iſte in pluribus regionibus, & in nonnullis maior ac præcocior: in aliis minor & magis ſerotinus.

Is etenim, quem Italia Orientalem nominat, folia habet pinguiora & latiora, caules craſſiores, flores patentiores maioresque, ac citius prodeuntes: horum verò vnus maior, plures profert flores: alter minor, pauciores.

Germanicus & Belgicus vtroque minor. flores plures gignit, ſed ſerius exit. Reperitur in Germania, vt Cordus ait, in apricis quibuſdam tumulis: in Belgio verò etiam in aruis, & iuxta agrorum margines, fruticibus aut arboribus conſitos: & præcipuè quidem prope Mechliniam vrbem, vbi copioſiùs naſcitur.

Floret Aprili & Maio menſe: Orientalis etiã Martio: & ſubinde multò antè.

Ὑάκινθον Græci, Latini ſimiliter Hyacinthũ, vt Dioſcorides auctor, Vaccinium quoque appellant. Vaccinium autem à nonnullis etiam Viola dicitur nigra, vt ſuperius ſcripſimus. Cognominatur autem hic Hyacinthus non ſcriptus, ad differentiam nempe alterius ſuperius deſcripti, qui luctus notas inſcriptas habet.

Dioſcorides hunc Hyacinthum, citra adiectionem, nominat: nam alterum Hyacinthum Lilij purpurei nomine expreſſiſſe videtur. Meminit huius Columella lib. 10. diuerſitatẽ coloris, quę in floribus, vno verſiculo complexus:

Nec

Nec non vel niueos vel cæruleos Hyacinthos.

Belgæ Hyacinthum istum Græcam appellationem retinentes, Hyacinthen appellant. Ruellius, Gallis, *Vaciet* dici, auctor est. Sunt verò & aliæ multæ huiuscemodi Hyacinthorum species, vt recentiores iudicant, de quibus capite sequente.

Huius porrò Hyacinthi radix ordinis est primi in desiccando: secundi verò completi, aut tertij incipientis in refrigerando.

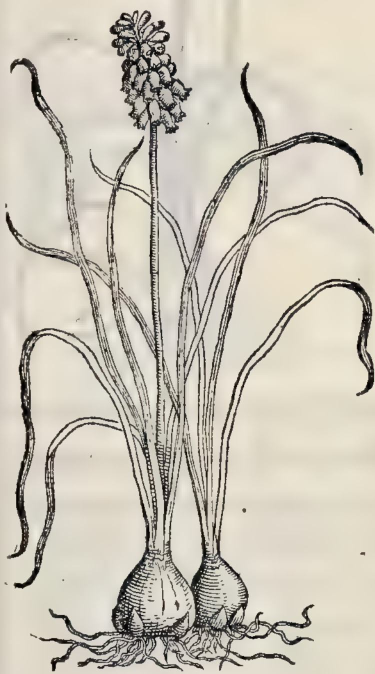
Semen leuiter extergit & adstringit, ordine quidē tertio quadantenus exsiccans, cæterum in medio consistens caliditatis & frigiditatis, auctore Galeno.

Radix, inquit Dioscorides, cum vino albo pueris imposita, diu impuberes seruare creditur: aluum sistit: pota vrinam ducit, & à Phalangio commorsis opitulatur.

Semen contra serpentes auxiliatur: cum vino potum Regium morbum expurgat.

De aliis recentiorum spuriis Hyacinthis. CAP. XVIII.

Hyacinthus racemosus.

Hyacinthus spurius recentiorum alter.

DVOS Hyacinthos superioribus capitibus descripsimus; vnum Lilij effigie scriptum, alterum minorem non scriptum. Præter verò hos & alij multi, recentiorum iudicio sunt Hyacinthi. Nam omnes ferè anonymos flores è bulbis exeuntes, aut Hyacinthos, aut Narcissos iudicant; maiores siquidem Narcissos, minores verò Hyacinthos.

Inter Hyacinthos itaq; neotericos, primus folia habet angusta quasi rotunda, benè virentia, per terram plurima parte strata: cauliculos inter ea rotundos, glabros, palmo longiores, in quorum summo flosculi parui, rotundi, caui, hiantes, colore cæruleo, aliâs diluto, aliâs saturato: subinde candido, aut ex albido dilutè admodum purpurascētes: post quos siliquę membranosæ triangulares, in quibus semen paruum nigrum: radix subest bulbosa. 1.

Plerisque Italiæ, Germaniæ, Galliæ, ac etiam Hispaniæ locis hic Bulbus exit: reperitur & in Belgio in Atrebatum ac Morinorum finibus, in syluis ac nemoribus. In hortis satus facilè comprehendit, inque plures bulbos citò multiplicatur.

Folia eius, qui ex Hispania in Belgium allatus est, ante hyemem exeunt; Germanici verò ac Belgici non ante Ver: flores Martio vigent, aut Aprili.

Hyacinthum autem hunc Bulbum Fuchsius facit, secundam eius speciem statuens. Botryoiden siue Racemosum nonnulli cognominant. Italorum pleriq; eum, qui candicantis est

Hyacinthus comosus spurius tertius.

Hyacinthus Autumnalis maior.

floris, barbaro ac peregrino nomine Dipcadi appellitant. Ex esculentorum autem bulborum genere aliquis esse videtur.

Reperiuntur autem esculenti bulbi complura genera, vti Plinius & Theophrastus scriptum reliquere.

Et genera quidem, inquit Plinius, Græci hæc fecêre: Bulbinen, Setanion, Pytion, Acrocorion (nonnulli Acroscorodon legunt) Ægylopa, Sisynrichion. Quæ & Theophrastus, sed tamen non omnia, lib. 7. cap. 13. refert. Sunt autem quorum ipse meminit, λευκόϊον, καὶ βολβίνη, καὶ ὁ πυτιῶν καὶ κύϊξ, καὶ ξόπον τινα τὸ σισυρίγχιον. Leucoion inferius describetur. Bulbinen, Plinius ait, Græcos appellare herbam porraceis foliis, rubicundo bulbo. Setanium, Cepæ quoddam genus est, vt Theophrastus & Plinius testantur. De Sisynrichio iam antè scripsimus. Pytion, Cyix, Acroscorodon, Ægylops, cuiusmodi bulbi sint, nondum certò reperire licuit: suspicandum videtur, Κύϊκα & Acroscorodon idem esse. Apud Theophrastum enim κύϊξ πυτιῶνα: apud Plinium eundem Acroscorodon ordine succedit.

Bulbine. Ex horum autem bulborum numero aliquem esse, hoc Hyacinthi vulgò dicti genus verisimile videtur; sed quis tamen sit, propter nimiam veterum breuitatem explicari nequit. Si coniectura vti licet, bulbus iste Acroscorodon est: si non, Acroscorodon Allij genus syluestre est. Nam folia, Allij quandam similitudinem habent: nomen autem Acroscorodon similitudinem aliquam cum Allio indicat.

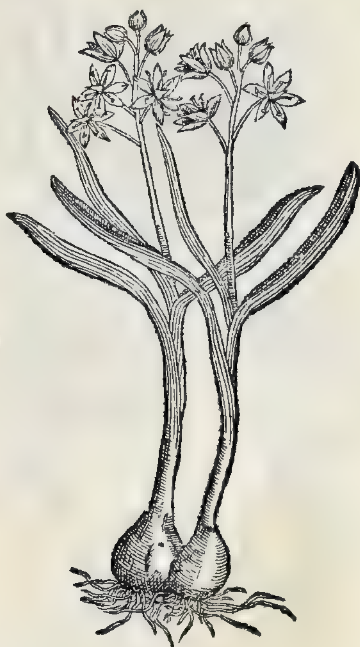
2. Huic autem similis est & alter quidam spurius Hyacinthus, foliis similiter per terram stratis, sed latioribus & Porri foliis similioribus, caule crassiore, floribus candicantibus, maioribus quàm alterius.

Floret eodem quo prior tempore.

3. Qui tertius est inter neotericos Hyacinthos, folia habet longa, pinguia, aliquantulum lata; caules longos, subinde dodrante altiores: flores à medio sursum versus, vndequaque circa caulem multos, paruos, cauos, primùm purpurei; vbi verò flaccescunt, obsoleti coloris, (reperiuntur & candidi) cacumine comoso: radicem, vti aliorum, bulbosam, subruffam, ac subpurpurei coloris.

In Germaniæ quibusdam prouinciis, vti in Norico siue Bauaria, frequenter in pratis gignitur:

Hyacinthus Autumnalis minor.

Hyacinthus Fuchſij.

gnitur: quandoque verò etiam iuxta agrorum margines. Vt autem Matthiolus, apud Italos inter ſegetes & in ſyluis.

Aprili ac Maio, ſubinde & Iunio flores eius vigent: ſemen poſtea perficitur.

Hyacinthi ſpeciem, & quidem primam, Fuchſius, Tragus & Matthiolus faciunt: nōnulli Hyacinthum ſylueſtrem nuncupant: alij Comoſum. Germani alicubi Breunling appellant, alibi Hons knoblauch/ id eſt, Allium Caninum. Non eſt tamen Allij aliqua ſpecies, ſed bulbi eſculenti genus quoddam, veluti Bulbina; cui certè ſimillimus eſt. Bulbo enim Bulbina rubet, & Porri folia, Plinio auctore, habet. Videtur autem Bulbina ex Africa bulbus eſſe, quem Afrum cognominant. Huic ſiquidem Dioſcoridis πυῤῥὸν, id eſt, ruffum bulbum eſſe ait. Sunt tamen qui velint hunc tertium ſpurium Hyacinthum Scillę aut Pancratij ſpeciem eſſe: quorum iudicium ea propter à nobis non probatur, quòd Scillæ & Pancratij bulbi grandes ſint, huius autem paruus, & illorum comparatione exiguus.

Quartus appellatus Hyacinthus, qui ſerotinus eſt, foliis eſt anguſtis, paruulis, & minoribus, quàm primi: cauliculis breuibus, tres aut quatuor digitos altis; floſculis in ſummo raris, cæruleis; ſtaminibus in medio exiguis: ſemine in ſiliquis triangularibus exiguo: radice parua & bulboſa. 4.

Naſcitur in Hiſpaniæ & Galliæ quibuſdam prouinciis; vt iuxta Pariſiorum Lutetiam: reperitur verò & quandoque maior, ſubinde minor.

Sub ęſtatis finem Auguſto aut Septembri florem profert; & maturius quidē, qui maior eſt.

Autumnalem Hyacinthum ea de cauſa & ſerotinum nominant; neque aliud eius nomen cognitum habemus.

Præter hos & alium quendam pro Hyacintho bulbum Leonhartus deſcribit Fuchſius, foliis modò binis, modò ternis aut pluribus, latiuſculis, Porri minoribus: floribus circa cauliculi ſummum ſparſis, multùm & radiantis ſtellæ ferè ſimilitudine, patentibus, colore cæruleis aut candidis. quos ſuccedunt capitula rotunda, ochri magnitudine, in quibus ſemen Milio ſimile: radice bulboſa, rotunda. 5.

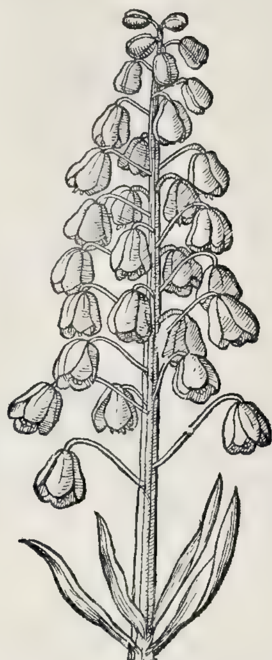
Reperitur pleriſque Germaniæ locis & alibi, læto, pingui, ſed inculto ſolo.

Martio, quandoque etiam Februario flos exit.

Germani blo Mertzenblůmen/ & blo Hornungs blůmen appellant. Fuchſius pro Hyacinthi ſpecie depinxit. Plerique Hyacinthum ſtellatum ab ipſa floris effigie vocant. Exiſtimauimus

 ali-

Lilium Perſicum.

aliquando Satyrium eſſe, verùm hæc modò opinio diſplicet. Satyrio enim caulis eſt cubitalis; folia Lilij, bulbus mali magnitudine: Bulbo verò iſti, folia paruula, anguſta, bulbus exiguus, & cauliculus breuis.

6. Ad ſpurios Hyacinthos pertrahi quoque poteſt, à nonnullis Lilium vocatum Perſicum. Folia huic oblonga, virentia, quàm Lilij anguſtiora, inferiorem caulis partem conueſtiunt; qui rectus, rotundus, ac admodum procerus, bicubitalis, & non rarò altior ferè tricubitalis. multis hic floribus ſurſum verſus vndequaque circumfuſis ornatur; qui modò ex longioribus, quandoque breuioribus pediculis deorſum nutantes dependent, quinquefolij, colore Violæ nigræ dilutiore ac magis rubente purpurei, ſtaminibus aliquot mediis, particulatim & ab imo ſurſum verſus florentes. bulbus ſubeſt magnus, vna parte rotundioris formæ; ab altera planioris, ex quo ſubtus nonnullæ fibræ demittuntur.

Peregrinus eſt flos, & à paucis annis in Belgij paradiſos illatus. Appellatur vulgò *Panatzi di Perſiano*, & à quibuſdam, vt ſcripſimus, Lilium Perſicum. flos nouus, veteribus, vt creditur, incognitus.

Cæterùm quòd ad vſum attinet horum ſpuriorum Hyacinthorum, noſtris quidem aut in cibatu, aut in medicamentis nullus eſt; proinde & vires ac facultates eorundem inexploratę: ſoli floſculi in hortis gratiam inuenêre.

De bulbo Leucanthemo, ſiue Ornithogalo.

CAPVT XIX.

1. LEVCANTHEMO bulbo folia multa ſunt & anguſta, graminis minora: caulis inter hęc exit dodrante minor, rotundus, glaber, abſque foliis: flores in ſummo diſperſi emicant ſex aut ſeptem, foris herbacei viroris, intus candidi, ex ſex foliolis commiſſi, exiguis liliis, præſertim prius quàm adaperiuntur ſimiles, qui Sole quidem ſplendente patent, noctu verò, & cùm aër nubilus etiam interdiu recluſi permanent: capitula ſuccedunt triangularia, Cachryos ſemini ſimilia, in quibus ſemen exiguum: radix bulboſa, lento ſucco plena, ſapore vt plurimum inſipida & aquea, cum obſcura tamen quadam acredine.

Reperitur in agris frumentariis, apud Brabantos locis compluribus.

Maio menſe flores edit.

Huic

Bulbus Leucanthemus minor siue Ornithogalum.

Ornithogalum maius.

Huic autem similis flore est,& alius quidam bulbus Leucanthemus,sed tamen maior omninò & peregrinus. folia habet oblonga & angusta: caulem rotundum, læuem, ac glabrum, duos dodrantes aut cubitum altum; è cuius summo veluti ramuli exeunt; atque in singulis flores candidi, sex foliolorum, exiguorum Liliorum æmuli; è rotunditate anguloso in medio capitulo Cachryos modo, aliquot staminibus circundato. radix subest bulbosa, vti superioris, & candida. 2.

Vterque autem hic bulbus Ornithogalon est,quod à Plinio Ornithogale dicitur. sed maior descriptioni Dioscoridis similior videtur,vtpote longioris caulis: est tamen & minor Ornithogalon quoque. Nam & huic Ornithogali descriptio conuenit & præsertim Pliniana. Plinius siquidem ei non caulem σιϑαμιαῖον, vt Dioscorides, sed semipedalem tantùm tribuit,qualis est minoris bulbi.

Describitur autem Ornithogalon à Dioscoride hoc modo: Cauliculus est τελφερὸς siue tener,tenuis,subcandidus, instar duorum dodrantum, supernè propagines tres aut quatuor habens paruas; in quibus flores foris herbacei,intus verò lactei cādoris, inter quos capitulum vt Cachryi incisum. radix bulbosa. A Plinio verò his verbis: Ornithogale caule tenero,candido,semipedali: radice bulbosa,molli,tribus aut quatuor agnatis. *Ornithogalon.*

Appellatur porrò horum Bulborum qui minor est,vulgò **Velt ajuyn**. Maiorem verò plerique Lilium Alexandrinum nominant: veluti ab Alexandria primitus allatum. Alexandria autem Ægypti vrbs est, haud procul à Canopico Nili ostio. Est tamen & Alexandria quædam in Liguria.

Matthiolus maiorem hunc bulbum inter Narcissos retulit, & quartum Narcissum fecit, & aliud omnino ab istis Ornithogalon pictura expressit: caule videlicet foliosum,à Dioscoridis & legitimo,ea de caussa differens. *Ornithogalon Matthioli.*

Describit porrò & aliud Ornithogalon Ruellius lib. 2.cap. 77. quod à rusticis in Suessionum agris eruitur: radice,inquit,bulbaceam speciem præ se ferente; è cuius medio cauliculus exit,tribus aut quatuor adnatis in cacumine: foliis in capillamenta quædam extenuatis: floribus exiguis,foris herbaceis,intus lacteo candore candicantibus,qui simul coaceruati,veluti paniculæ quædam compactili callo squamatim cohærentes, in pilulam extuberant, nucamentum Pineæ nucis repræsentantem: radix in orbem ferè collecta est,cortice pullo, can- *Ornithogalon Ruellij.*

 didissima

didiſſima intus carne, pulpáve perquàm odorata. Vere vel æſtate cum fronde viret: hyeme vel autumno cùm exarantur agri, radicitus velluntur: diu ſeruari poteſt: & vbi annonæ premit inopia, plebis ruſticæ famem & ieiunia Caſtanearum more ſatiat; nec aliud humo genitum promptius in cibos cedit, cùm frugum penuria gliſcit. Mirè ſuibus expetitur: rura ex agris ſponte natum gratiorem cibum non norunt: lautiores etiam menſas ditiorum non reformidat. Pueris non incognitæ radices, qui propter aſtantes cùm aratro terra proſcinditur, aut in latiores porcas ſulcatur, erutos vomere, colligunt, multò Caſtaneis ſuauiores: quibus & crudis, & in cineribus incoctis veſcuntur. Sueſſionenſis ager, Churlos vocare conſueuit: Hactenus Ruellius.

Churli.

At Ornithogali fructum, Dioſcorides ait, vnà cum pane coqui, vt Melanthium: radicem verò bulboſam, & crudam, & coctam edi.

De Bulbo ſylueſtri. CAP. XX.

Bulbus ſylueſtris.

Ornithogalum Narbonenſe.

1. BVLBO Leucanthemò minore ſuperiore capite deſcripto, non multum abſimilis videtur, quem Leonhartus Fuchſius, & Hieronymus Tragus, ſylueſtrem agnominant. ſunt tamen huic folia pauciora, & vnicum aut duo tantùm, anguſta & porracea: caulis breuis, tener, rotundus, dodrantalis, aliquot in ſummo adnatis, in quibus floſculi ſtellatim radiati, bulbi Leucanthemi minores, colore ex herbaceo in luteum elangueſcentes; ſtaminibus in medio capillaceis; capitula ſemen ferentia triangularia: radix bulboſa, lenti ſucci, nullius odoris, ſapore aliquantulum, ſed perobſcurè Cepam referens.

In Germania locis vmbroſis ad margines pratorum & aruorum, ac ſecus riuulos, exit.

Martio ac Aprili floret, fructumque perficit.

Germani **Feldzwibel/ackerzwibel** appellant; quaſi dicas Cepam agrariam. Ex ſylueſtrium & ſpontè naſcentium bulborum eſt numero. Quo nomine à veteribus nuncupatus fuerit, non conſtat.

Recentiorum nonnulli Ornithogalon luteum appellant; à ſimilitudine cum Ornithogalo
2. minore albo. Oſtendunt verò & hi aliud quoddam Ornithogalon, non modò ab iſto, ſed & à ſuperioribus duobus valdè differens: quod Narbonenſe cognominant.

Sunt

Sunt folia huius oblonga, & tenuia, quamque aliorum angustiora: caulis tenellus, cubitalis aut procerior, nullis foliis conuestitus; floribus verò exornatus quàm plurimis, à medio fastigium petentibus, qui foris & extrinsecus herbacei sunt, patentes verò interius lactei candoris visuntur, Phalangij flores referentes: fructus triangularis est lobus, in quo semina. oblongus est bulbulus.

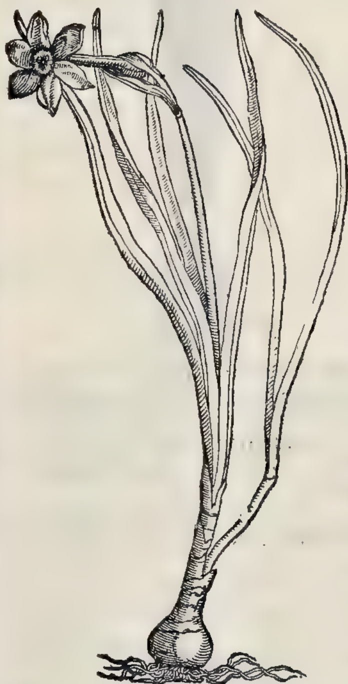
In Narbonensi Gallia ac iuxta Monspelium in agris frumenti feracibus nasci fertur.

De nomine huius non constat: nam legitimum Ornithogalon esse non videtur. Nec facile fuerit Scillam Epimenidiam affirmare, in tanta Plinij breuitate, qui solus huius meminit; nisi idcirco Scillæ species habeatur, quòd Scillæ modo flores haud dissimiles proferat.

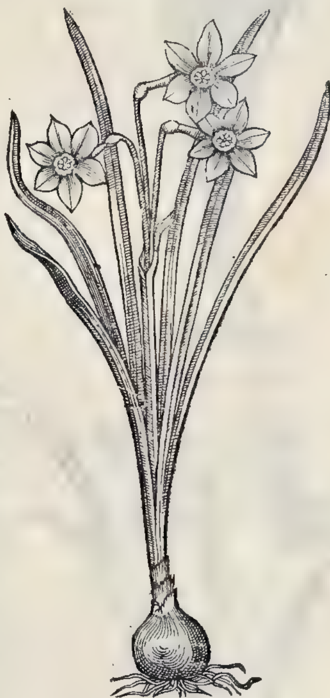
Facultates autem horum incognitæ sunt. Hieronymus tamen Tragus, ex lutei bulbo sub cineribus cocto, cum melle cataplasma, vlceribus depascentibus vtiliter imponi refert.

De Narcisso. CAP. XXI.

Narcissus medio purpureus.

Narcissus medio luteus.

NARCISSI genera, Dioscoride auctore, duo sunt. Vtriusque flos albus est: sed vnius medio purpureus; alterius luteus.

Medio purpureus, folia habet virentia oblonga, Porri foliis similia: caulem angulosum, 1. absque foliis, dodrante aut pede altiorem, & in summo florem è membrana erumpentem, vt plurimum vnicum, subinde geminum, mediocriter amplum, odoratum, ex sex candidis foliolis congestum, in quorum medio breuis calyx est circinatæ rotunditatis, purpurei per oras coloris, intra quem stamina breuia, cum apicibus subluteolis: capitula inde angulosa: semen in his nigrum: radix bulbosa, Cepæ similis, quæ nucleos ex se demittens, in multos facilè bulbos multiplicatur. Reperiuntur autem huius generis tres, forma, colore, aut odore nequaquam; sed florendi tempore differentes; magnitudine etiam nonnihil, sed parum, dissidentes. Maiores medij; præcoces & serius prodeuntes, minores sunt.

Alter Narcissus medio luteus, folia habet longiora, latiora, & aliquantulum minus virentia: caules proceriores, crassiores, & in singulis flores tres aut quatuor, prioribus similes, sed medio calyce luteo; semen & radicem bulbosam similia. 2.

Huius generis & alius quidam tertius Narcissus est, foliis non modò quàm primus, verùm 3.

Narcissus medio luteus alter.

Narcissus totus albidus.

Narcissus multiplex.

etiam quàm Asphodelus, latioribus longioribusque; floribus in singulis caulibus quatuor aut pluribus, candidis, minoribus, medio eorum luteo, calyce eminentiore, multò tamen quàm Narcissi lutei syluestris breuiore: radix similis est & bulbosa.

4. Iam & quartus quidam est Narcissus antedictis forma similis, sed per totum florem & medio quoque candidus.

5. Sunt & Narcissi multiplicibus floribus, cùm primi, tum alterius generis, foliis & bulbis aliis haud dissimiles. Ita varia semper natura, & ad stirpium herbarumq; genera multiplicanda fœcunda; tum ad ea permutanda prona; præsertim si cultus mangonio adiuuetur, vel in aliũ locum stirpes transferantur. Hæc etenim plurimũ posse ad stirpium mutationem, & alibi scripsimus.

Exeunt qui medio purpurei sunt plerisq; Galliæ locis, & apud Heduos ac Sequanos, in pratis. Dioscor. in montibus potissimùm nasci tradit. Theocritus in pratis Narcissum gigni testis est, Eidyllio 20. vbi Europam cum suis prata ingressam, bene spirantem Narcissum carpsisse, canit his versibus:

Αἱ δ᾽ ἐπεὶ οὖν λειμῶνας ἐσήλυθον ἀνθεμόεντας,
Ἄλλη ἐπ᾽ ἀλλήλαισι τότ᾽ ἄνθεσι θυμὸν ἔτερπον,
Τῶν ἡ μὲν νάρκισσον ἐΰπνοον, ἡ δ᾽ ὑάκινθον: idest,
Florida sed postquam venêre in prata puellæ,
His illa, hæc aliis se floribus oblectabant;
Narcisso illa quidẽ bene olente, atq; illa Hyacin- (tho.

Florent

Florent in Belgij hortis,prioris generis præcoces Narcissi,initio Aprilis: medij sub finem, seriores Maio mense: medio lutei eodem ferè,quo primi generis medij, tempore.

Græci huiusmodi flores Ναρκίσσους, Latini similiter Narcissos nuncupant. Belgæ Narcissen/Spaensche Jenetten: Germani Narcissen roszlin: Hispani *Narciso*. Dictum autem Narcissum Plutarch. in Sympos.quasi neruos hebetantem,& torpidas facientem grauitates,refert. Quapropter & Sophocles magnorũ subterraneorum deorum coronamentum eum vocat, quòd s.defuncti & morte torpidi, torpido flore merito coronarẽtur. Appellatur autem Narcissus etiã λείριον,& Apuleio teste,ἄνυδρος,βολβὸς ἐμετικὸς,αὐτογενές. Lirium autem Theophrastus eum appellat,cui latius est herbæ folium, & flos melinus longior, qualis vtique tertius est;quem & ait spontè germinare:qua de causa αὐτογενές,id est,à seipso genitus, vel per se nascens,dici potest. Sunt verò & alia Liria sui generis, de quibus suprà scripsimus: & Lilium quoque Lirium est. Iulius Pollux,Homerum Lirij appellatione,complecti omne florum genus, auctor est. Ἄνυδρος autem Narcissus propriè montanus est, eo quòd ab aquis remotus proueniat. Βολβοῦ ἐμετικοῦ nomen ab effectu habet: Dioscoride siquidem auctore Narcissus etiam vomitum concitat. Est tamen & alius bulbus vomitorius propriè dictus, de quo capite subsequente.

Prior autem horum Narcissorum medio videlicet purpureus,ille est,quem Plinius lib.21. cap.19.purpurei floris esse scribit. Narcissi duo genera,inquit, medici in vsum recipiũt:vnum purpureo flore,alterum herbaceum. Nam purpurei floris Narcissum nuncupat, cui medium purpureum,vt eiusdem lib.cap.5.seipsum explicans ostendit. Huius alterum,ait, genus flore candido,calyce purpureo. Calycem autem dicit,quod in medio flore,circuli instar,& stamina ac apices continet. De hoc etiam Narcisso Virgilius in Bucolicis Æcloga quinta:

Pro molli Viola,pro purpureo Narcisso,
Carduus & spinis surgit Paliurus acutis.

Secundi verò & potissimum tertij Narcissi, Ouidius tertio Metamorphoseon lib. meminit,vbi Narcissi formosi adolescentis mutationẽ in florẽ sui nominis describit, hoc carmine:

Nusquam corpus erat,croceum pro corpore florem
Inueniunt,foliis medium cingentibus albis.

De tertio etiam scripsit Theophrastus lib.6. De alio siquidem hoc loco,quàm lib. 7. agit. Libro siquidem 7.folium ei tribuit angustum, quale vtique primus habet: sexto verò, latius quàm Asphodeli,vti tertij est,quod diuersis locis, de differentibus Narcissis eum scripsisse, conuincit. Scribit autem Theophrastus lib.6. Narcissi florem esse luteum, siue melini coloris,quod de medio floris calyce accipiendum esse,Ouidij testimonio iam ostẽdimus. Ex eius siquidem de hoc Narcisso carminibus,quæ attulimus,id manifestissimum est. Florẽ etenim, ait,Croceum,albis tamen foliis cinctum. Exẽplaria Theophrasti penè omnia μέλανα τῇ χροιᾷ habent,quod Hermolao & Marcello occasionem dedit,vt Narcissi florem nigrum esse existimauerint. Sed pro μέλανα reponendum est μήλινα. Est autem Melinus color, idem qui ochræ, siue luteus. *Theophrasti locus emendatus.*

Putatur autem & hic Narcissus serotinus à Theophrasto haberi, & Autumno demũ florere,propterea quòd in iis quæ extant exemplaribus, huius descriptionem mox subsequantur hæc verba: μετὰ γὰρ ἀρκτοῦρον ἡ ἄνθησις, καὶ περὶ ἰσημερίαν, id est, post Arcturum productio floris est,& circa æquinoctium. Verùm ad Narcissi historiam hæc non faciunt: inter Narcissi siquidem descriptionem & verba ista,defectus ac hiatus est. Nec spectant etiam ad Croci, vti Conradus Gesnerus in appendice scribit, quam Germaniæ suis hortis subiecit: sed ad Lirij alterius historiam pertinent,quod eodem libro, paulò inferius Theophrastus vnà cum Croco τοῖς πρώτοις ὕδασι,hoc est,primis imbribus,siue Autumno,florere ait; vt diligenter vtrumque locum expendentibus manifestum statim fiet.

Ac totidem quidem,quos propriè Narcissos dici opinamur,obseruare nobis contigit. Sũt tamen & alij lutei appellati Narcissi, de quibus in mox sequentibus capitibus.

Matthiolus verò & aliorum quorundam Icones exhibet,qui tamen non Narcissi,sed omnino alterius generis flores sunt. Nam quem quartum facit, Ornithogalon est,maius à nobis agnominatum. Quintum Gesnerus & omnes passim Tulipam vocant. Sextus ac septimus Leucoia sunt bulbosa.

Cæterùm Narcissi radix,vt Galenus ait,vsque adeò exiccandi facultate pollet, vt & maxima vulnera glutinet,vel ad incisiones vsque,quæ circa tendones accidũt: habet verò quiddam abstersorium & attractorium. Eadem, auctore Dioscoride, siue estur,siue bibitur, vomitus mouet: prodest ambustis ab igne cum melle trita: præcisos quoq; neruos agglutinat imposita: luxatis item malleolis,diuturnisque articulorum doloribus trita cum melle,& imposita subuenit: expurgat ephelin & alphum cum vrticæ semine & aceto; at cum Eruo & melle

vlcerum

vlcerum ſordes expurgat, & abſceſſus qui ægrè maturantur rumpit: educit & aculeos infixos cum Lolij farina & melle.

De Narciſſo luteo Iuncifolio, ſiue Bulbo vomitorio.

CAP. XXII.

Narciſſus Iuncifolius maior.

Narciſſus Iuncifolius minor.

PRÆTER Narciſſos ſuperiore capite deſcriptos, & alios ſupereſſe luteos diximus: vnus Iuncifolius: alter ſylueſtris & Pſeudo-Narciſſus eſt: tertius Autumnalis.

Iuncifolio Narciſſo, folia ſunt oblonga, anguſta, craſſa, interim propemodum rotunda, admodum læuia & flexibilia, Iuncis cùm læuore, tum colore, & quodammodo flexibilitate, nec non rotunditate ſimilia; inter quæ medius exit caulis; in ſummo cuius, floſculi tres aut quatuor, vel plures, odorati, Narciſſis forma ſimiles, verùm minores, & colore per totum florem lutei: radix bulboſa, candida, tenui nigra membrana integitur. In pleriſque humentioribus herboſis Hiſpaniæ montoſis locis gignitur. vno verò loco lætior & pluribus foliis floribusq; luxurians: altero autem minor, & flores pauciores proferens. Vterq; Belgis hortẽſis eſt.

In Belgio Aprili menſe florem vterque promit: & Martio, ſi hyems clemens fuerit.

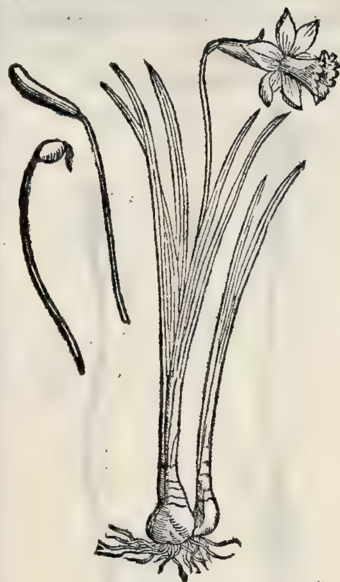
Hiſpani à ſimilitudine, quam folia cum Iuncis habent, *Ionquillias* nuncupant: nos Narciſſum Iuncifolium dicere poſſemus. Dioſcoridis eſt Βολβὸς ἐμετικὸς, ſiue Bulbus vomitorius. Id quod ex ipſa Bulbi vomitorij deſcriptione colligi poteſt; quæ ſic habet: Βολβὸς ὁ καλούμενος ἐμετικὸς ἔχει τὰ φύλλα ἱμαντωδέστερα, καὶ πολλῷ μακρότερα τοῦ ἐδωδίμου ῥίζαν ἐοικυῖαν βολβῷ, περὶ ὃν φλοιὸς μέλας. Id eſt, Bulbus nuncupatus vomitorius folia habet flexibiliora, & multò longiora quàm eſculentus; radicem bulbo ſimilem, circa quam membrana eſt nigra. Quæ deſcriptio huic Narciſſo Iuncifolio ſimillima eſt: folia ei ſiquidem ſunt multò, quàm alicuius bulbi ἱμαντωδέστερα ſiue flexibiliora, vtpote iuncei propemodum lentoris; & perquàm longa, longioraque multò, quàm eſculenti Bulbi; & radix in tenui nigra membranula reconditur.

Quibus autem facultatibus Narciſſus Iuncifolius præditus ſit, nullo recentiorum experimento aut teſtimonio conſtat. Dioſcorides verò Bulbi vomitorij radicem, ſi edatur, aut ſi decoctum eius bibatur, veſicæ malis auxiliari, & vomitum facere, memoriæ prodidit.

De Narcisso luteo syluestri, siue Pseudonarcisso.

CAPVT XXIII.

Narcissus luteus syluestris.

Narcissi syluestris alia icon.

Narcissus syluestris multiplex.

LVTEVS Narcissus syluestris, folia Porri aut Narcissi similia promit, sed breuiora ac minora: caules dodrantales, atque in singulis flores singulos, Narcissi similes; sed medio eorum calyce longiore, oblongioris calathi similitudine, colore per totum luteo, absque odore: capitula rotunda, oblonga, in quibus semen: radix bulbosa, vt aliorum Narcissorum.

Contingit verò & huic, quod aliis quandoque floribus, & candidis Narcissis accidit, vt videlicet floris foliola multiplicentur. & talis quidem flos medio calyce caret, compluribus foliolis mediū occupantibus. folia autem ac bulbi cum alterius conueniunt: flos quoque totus luteus.

Reperitur nō paucis Belgij locis, circa margines agrorum & veruactorum, humido præsertim solo, & in syluis locisque arboribus consitis: & similibus quoq. cùm in Germania, tum in Hispania: transfertur etiam in hortos.

Floret Februario & Martio quandoq. mense.

Germani ea de causa Geel Hornungs blumen/ id est, nostrate dialecto, geel Sporckel bloemen nuncupant. Februarius enim Germanis Hornungs mont/ Belgis, Sporckelle.

Appellant verò & hunc Narcissum Belgæ, geel Tydeloosen: Latinè autem vulgò Narcissus luteus & Pseudo-Narcissus dicitur.

Cæterùm

Cæterùm quòd ad vires attinet, recentiorum quorundam experimento exploratum eſt, Narciſſi huius ſylueſtris radicum decoctum, per aluum lentos & pituitoſos humores, nec nō ſeroſos expurgare, & his prodeſſe, qui crudorum copia grauantur humorum, ſemine Aniſi & Zinziberis nōnihil additis: quæ, vt minus noceat, minusq; moleſtū ſit ventriculo, adiiciūtur.

De Narciſſo Autumnali. CAP. XXIIII.

Narciſſus Autumnalis maior.

Narciſſus Autumnalis paruus.

1. QVEM noſtra ætas Narciſſum Autumnalem nominat, folia promit oblonga, læuia, reſplendentia, ſaturatè virentia: inter quæ pediculus aſſurgit breuis, faſtigio florem vnicum adferens, haudquaquam Narciſſis aliis ſimilem, ſed veluti Colchici aut Croci, ex ſex foliolis compoſitum; colore autem luteum: in cuius medio ſex ſtamina, & eiuſdem coloris piſtillus. ſubeſt bulbus mediocris magnitudinis, fibras aliorum modo deorſum demittens.

In Hiſpania ac Italia gignitur: & vno loco longioribus ac anguſtioribus; alio verò breuioribus ac latioribus foliis: amat humentia & pratenſia, ac etiam montana.

Autumno ſub finem Auguſti, ac Septembri menſe florem huius videre in Belgio contigit: eodem ferè in Italia tempore floret.

Autumnalē hac de cauſa Narciſſum appellant: Hiſpanis *Cibollina Alborana* dicitur. Narciſſi autem nomen accepit, quòd Marcellus Vergilius in commentariis ſuis in Dioſcoridem, hunc pro Narciſſo deſcribat. Nos, inquit, in Apenninis montibus frequentē vidimus florem, Auguſto ac Septembri menſe florentem, figura Lilij, dodrantali altitudine: foliis qualia in Narciſſo deſcribuntur; ſingulari caule, qui nec candidus, nec purpureus, vt Plinius docet, ſed inter luteum & candidum colorem: nullius, aut exigui odoris. Vidimus & in mitioribus collibus enatum, ſed non tam ſpecioſum, & magis albicantem: Hæc Marcellus.

Narciſſus Marcelli Vergilij.

Videtur autem λειρίου ſiue Lirij ea ſpecies, quæ à Theophraſto Autumno, mox poſt primos imbres, vnà cum Croco florere refertur; quod λείριον ἕτερον, ſiue Lirium alterum ab ipſo nominatur.

2. Præter hunc verò & alium quendam Narciſſum Autumnalem C. Cluſius deſcribit, foliis viduum: pediculo breui: floſculo paruo candido, odorato, Narciſſi æmulo, ſex videlicet foliorum, & calyce medio paruo luteo. bulbus exiguus eſt.

De Narciſſo marino. CAP. XXV.

PRIVS autem quàm Narciſſos deſeramus, deſcribendus & vnus adhuc bulbus, ad Pſeudo-Narciſſi genus pertinere apparens. folia huic quina ſenáue, oblonga, latiuſcula, veluti

vnius

Narcissus marinus.

vnius Narcissi, sed duriora: caulis pede non rarò altior, in cuius fastigio è tenui membrana terni, quaternive, aut plures emergunt flores, Pseudonarcissi æmuli; longis è medio calycibus prominentibus, stamina quibus continentur, sed colore albidi: subsequuntur angulosæ valuulæ, in quibus semen. magnus subest bulbus, candidus, nigra membrana circumtectus, quibusdam subinde adnatis, quibus multiplicatur.

In maritimis, non modò Narbonensis Galliæ, verùm & Hispaniæ, præsertim Valentini regni, gignitur: tum & alibi, sabulosis & aridis locis, quæ subinde marina rigantur aqua.

Maio mense florentem; Iulio verò ac Augusto semine iam maturo, huius bulbos se eruisse iuxta Monspelium C. Clusius in Obseruationibus suis refert.

Hispani huiuscemodi bulbum *Amores myos* appellant: Italorum nonnulli *Giglio marino*: Nostri temporis plerique Scillam vocant, & ex ea Trochiscos de Scilla formant: alijs placet esse Pancratium, & quidem Marinum. Pancratij autem bulbus, vt Dioscorides refert, ὑπόπυρρος ἢ ὑποπόρφυρος, id est, subrufus aut subpurpureus est: istius verò, vt diximus, albidus. Matthiolus, quantum ex icone colligere licet, inter Narcissos numerat, & Constantinopolitanum cognominat. Et præstat inter Narcissos retineri, & Marinum dici, quàm vel Scillam, vel Pancratium temerè affirmare.

Facultate autem Pseudonarcisso luteo assimilis videtur: nam & gustatus tantummodo bulbus nauseam excitat: vt Lobelius auctor est.

De Leucoio bulboso. CAP. XXVI.

LEVCOII bulbosi tria nobis obseruare genera contigit: vnum Trifolium: alterum Hexaphyllon: tertium Polyanthemon cognominari potest.

Primum folia ex singulis bulbis bina promit, oblonga, angusta, in virore albicantia, foliis Pseudo-Narcissi lutei colore proxima, inter quæ medius exit cauliculus palmaris, in cuius summo flos è vaginula oblonga erumpit, à tenui pediculo deorsum dependens, foliolis tribus constans maioribus, candidis, intra quæ alia tria breuiora ac minora, pallidè virentia, & aliquantulum striata; in medio floris stamina cum apicibus luteis: radix bulbosa est, foris obscuri & eius cuius Castaneæ nucleus, coloris, quæ facilè in plures bulbos multiplicatur. 1.

Peregrinus Belgio flos, sed Italiæ & aliis regionibus familiaris.

Exit præmaturè Februario mense, reliquos omnes ferè flores antecedens.

Leucoion videtur bulbosum Theophrasti, cuius meminit lib. 7. vbi bulbos recenset: & quod lib. 6. primum sese ostendere ait, & emicare vbi cælum clementius est, statim etiam nondum hyeme exacta; vbi verò immitius postea. Nos ad differentiam sequentium, non inconcinnè Leucoion bulbosum Triphyllon, & Violam bulbosam trifoliam, nuncupari posse existimauimus, à tribus nempe floris foliolis.

Proximo generi folia similiter sunt angusta, Porri & Pseudo-Narcissi similia, sed breuiora, virentiora, læuiora & magis resplendentia, versus terram aliquatenus reflexa: cauliculi tenues, palmares; flores in singulis singuli, rarissimè gemini, deorsum quoque penduli, colore candidi, ex sex foliolis aliquantulum striatis commissi, staminibus in medio cum luteolis apicibus: semen in rotundis capitulis paruum, rotundum, læue, & colore flauum: radix candida & bulbosa in plures facilè propagatur. 2.

Plerisque Germaniæ superioris locis in vmbrosis & humidis syluis reperitur: apud Belgas hortorum areas exornat.

Floret eodem, quo superius, tempore, aut non multò pòst.

Germani weiß Hornungs blůmen: Nostri witte Tydeloosen appellant.

Leucoion bulboſum triphyllon.

Leucoion bulboſum hexaphyllon.

Leucoion bulboſum polyanthemum.

Leucoion bulboſum Autumnale minimum.

Leucoij

Leucoij bulbosi genus esse manifestum est: quod Hexaphyllum, non abs re, à sex floris foliolis cognominatur. Matthiolus cùm istud, tum superius Narcissi speciem facit, vt cap. De Narcisso scriptum est.

Tertium Leucoion bulbosum caule & foliis secundo simile est, maius tamen ac procerius: florem in singulis cauliculis non vnicum, sed quinque aut sex & particulatim quidem florentes, profert, alterius floribus forma & magnitudine per omnia similes. 3.

Est & hoc nobis hortense tantùm.

Non primo Vere, cum aliis duobus, sed multò pòst, Aprili videlicet demum mense, vnà cum Narcissis floret.

Violæ siue Leucoij bulbosi species haud dubiò quædam est; sed serotina.

Annumeratur verò & istis Leucoiis Bulbus quidam paruus, ex multis tunicis compactus, cui folia exeunt exilia, & cauliculus gracilis palmum altus, è cuius fastigio flosculus vnus aut alter dependet paruus, albidus, senum foliorum, Leucoio altero similis, sed minor multò, odore destitutus, & non Vere, sed Autumno prodiens.

At de facultatibus horum Leucoiorum nihil quod adferamus habemus, cùm à veteribus de iis nihil reperiatur proditum, & à recentioribus nihil quoque obseruatum.

De Tulipa. CAP. XXVII.

Tulipa. Tulipa cum semine.

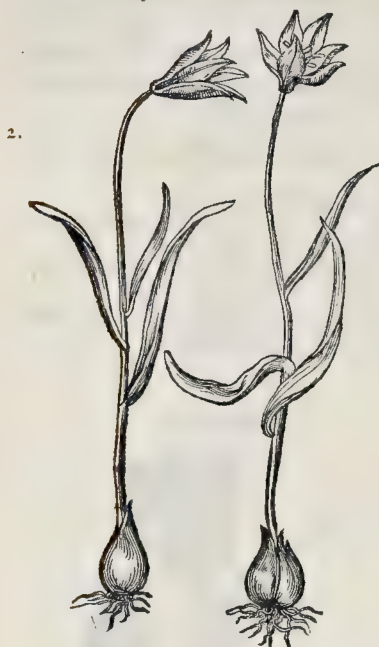

EX bulbosorum florum numero & Tulipa est flos peregrinus; cuius differentes sunt species: quædam maiores sunt; aliæ minores.

Maioribus forma eadem satis omnibus est: folia eius bina aut terna, crassa, oblonga, lata, per oras subinde modicè reflexa, quæ cùm primum erumpunt, modicè rubere videntur, adulta verò albicãt: caulis inter ea exit pedalis aut paulò altior, cui vnicus flos insidet sursum spectans, è senis foliolis, patenti profundiori & aliquantulum angustioris oris cyatho, aut inuerso huius formæ pileo quodammodo similis; staminibus in medio croceis: color flori subinde luteus est, nonnunquam candidus, aliquando dilutè quasi purpureus, non rarò rubet: Varietatem autem in his non exiguam etiam admittit; margines siquidem foliorum, & non rarò vngues siue inferiores particulæ, aliter quàm foliola subinde colorata sunt: transeunt verò per 1.

Tulipa minor Narbonensis.

2\.

hæc & quandoque striæ alterius coloris: odor nullus est, nisi luteo cuidam, qui odoratus sentitur: semen cartilaginosum, planum, in capitulis nascitur, quæ maturato semine in tres dehiscunt partes. radix bulbosa est, Narcissi bulbis haud dissimilis.

Minores Tulipæ foliis sunt angustioribus, & ferè porraceis; cauliculis tenuioribus ac breuioribus: floribus minoribus & minus in latitudinem sese pandentibus, colore luteis: bulbis minoribus.

In Thracia & Cappadocia Tulipa exit: Italiæ & Belgio peregrinus est flos. Minores alicubi in Gallia Narbonensi ac in Italia nasci feruntur.

Aprili mense Tulipæ florem Belgium videt: Thracia verò etiã Ianuario. veluti testis est Augerius Busbequius in itinere Constantinopolitano, in quo inter Hadrianopolim & Constantinopolim ingentem vbique florum copiam, media planè hieme, Ianuario mẽse, sese obtulisse refert, Narcissorum videlicet, Hyacinthorum, & eorum quos Tulipam Turcæ vocant.

Turcico & peregrino nomine Tulipam recẽtiores nuncupant, à Dalmatico pileo Tulipa dicto, cuius formã referre patens flos videtur. Quo nomine à veteribus hic flos dictus fuerit, nõ constat. Suspicari quis posset, πυτιῶνα esse, si edulis bulbus esset, & cogẽdo lacte efficax. Nam πυτιῶν quidem à Theophrasto inter edules bulbos refertur; & herba est, qua lac cogitur, vt ait Hesychius. Conradus Gesnerus Tulipam Satyrium esse existimauit, & quidem Erythronium; quòd videlicet flore vna species rubeat; aut omnino Satyrij aliquam speciem referat. Cum quibus an cõueniat, & quantum, ex subscriptis Satyriorum descriptionibus relinquimus diligentius considerandum.

Minor à nonnullis Hermodactylus flore luteo dicitur, sed perperam tamẽ. Neque etenim Hermodactyli species aliqua esse videtur.

De viribus autem & facultatibus Tulipæ nihil compertum habemus, aut à quoquam scriptum reperimus.

De Meleagride. CAP. XXVIII.

QVI latè Narcissi nomen extendunt, non modò Tulipam, sed & Meleagridem eò referunt; quæ tamen à Narcissis differens est, Tulipæ verò similior. flos elegans, paulò minor Tulipa, & non sursum spectans, sed deorsum dependens; è senis quoque componitur foliolis; violaceo colore purpurascit, quem dilutè admodum purpureæ, ac quasi inalbicantes, ordine continuo digestæ, ac intermixtæ maculæ, elegantissimam varietatem conferentes, cõmendant; & foris quidem: interiore verò parte nigricantibus sparsim dispositis lituris exornatur: stamina quoque huic sex sunt, & medius pistillus, colore sublutea. caulis tenuis, circa quem subinde quina, tarò plura, longa, angusta foliola è virore candicantia. bulbus subest rotundus & albidus.

In Gallia Celtica prope Aurelios repertum accepimus: in Belgij hortis feliciter adolescit, & subinde florem geminat.

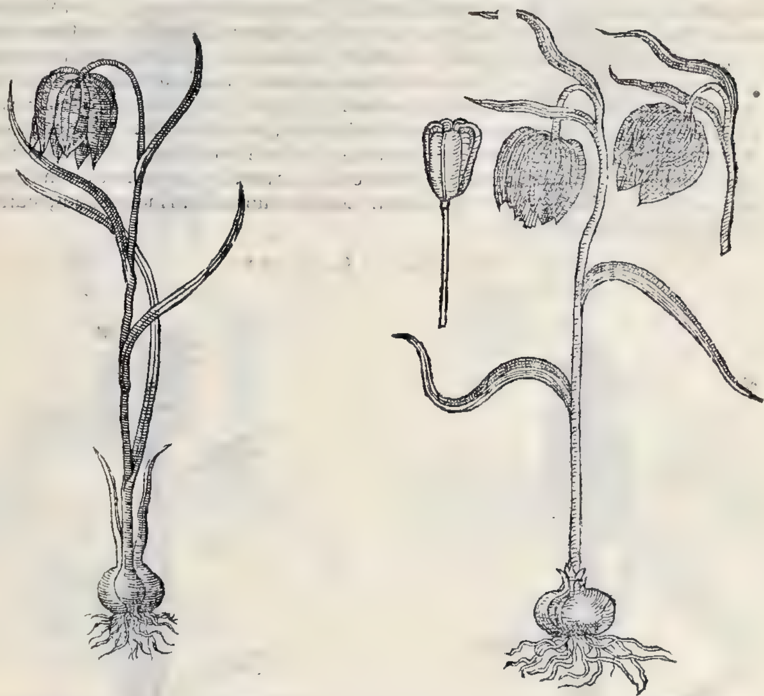
Vnà cum Tulipis Aprili mense flos huius viget.

Nonnulli Fritillariam vocant, ab abaco siue alueolo, in quo Scacorum appellatus ludus exercetur, quem Fritillum dici existimant, quod non constat. Martialis siquidem Fritillum appellare videtur abacum, in quo alea luditur; Epigrammaton lib. v. ad Gallam:

Iam tristis, nucibus puer relictis,
Clamoso reuocatur à magistro:
Et blando malè proditus fritillo
Arcana modò raptus è popina
AEdilem rogat vdus aleator.

Nobis rectius Meleagris nominari videtur: Meleagridis siquidem auis plumas, si non coloris

Meleagris. Meleagridis altera icon cum fructu.

loris specie, attamen varietate & dispositione, magnitudineque macularum refert. Meleagrides enim aues colore variatis sunt plumis.

De facultatibus autem huius floris nihil contingit adferendum, exploratas siquidem nullas habet.

De Satyriis ex Dioscoride & aliis. CAP. XXIX.

PRÆTER Orchies dictos, quos etiam Satyria Plinius & Apuleius appellant, duo Satyrij genera Dioscorides esse tradit: vnum τρίφυλλον siue Trifoliū; alterū cognomento ἐρυθρόνιον.

Trifolium folia fert tria deorsum reflexa, Lapatho, aut Lilio similia, verùm minora & rubentia: caulem ψιλὸν, id est, tenuem siue nudum, cubitum longum; florē Lilij specie, album: radicem bulbosam, vti malum, πυῤῥὰν siue fuluam, intus vt ouum candidam, gustu dulcem, & ori gratam. Idem Satyrium Plinius lib. 26. cap. 10. etiam, sed paulò aliter describit: Folia ei siquidem non Lapathi aut alterius Lilij, sed rubri Lilij esse ait, quę multò angustiora & minora sunt, quàm candidi Lilij: & radices ei geminas, cōtrà planè quàm Dioscorides, facit. Verba Plinij sunt: Græci Satyrion foliis Lilij rubri minoribus, & tribus non amplius è terra exeuntibus tradunt: caule læui, cubitali, nudo: radice gemina, cuius inferior pars & maior mares gignat; inferior ac minor feminas. Pertinent autē quod de gemina radice additur, ad Orchion, *Plinij locus* non verò Satyrij historiam. Radicem autem huius Satyrij Dioscorides ait oportere ex vino *animaduertitur.* austero coctam ad opisthotonon bibi: & ei qui velit cum muliere concumbere, hac vtēdum fore; fertur enim ipsam ad Venerem potentiam excitare.

Erythronium Satyrium siue Erythraicum, semen habet Lini semini simile, sed maius, ro- 2. bustum, splendens & læue, quod & ipsum narratur Venerem excitare, vti Scincus: est radicis cortex subtenuis & fuluus, interna verò pars candida, gustu ori grata & dulcis. Nascitur in soli expositis & montanis locis. Fertur ad Venerem incitare radix, etiam si manu teneatur: cum vino verò sumpta multò magis. Eadem ferè de Erythronio Plinius, nisi quòd semen ei non Lini, sed Viticis maius ac læuius tribuat, & vires ei plures, ex aliorum tamen relatu, adscribat: arietibus scilicet quoque & hircis segnioribus in potu dari; & à Sarmatis, equis ob assiduum laborem pigrioribus in coitu: quod vitium prosedamum vocant.

Sed poſtea quàm tam magnas Erythronio Satyrio, ad venereas libidines incitandas, vires & Dioſcorides & Plinius tradi ſcribant, ſuſpicandum non temerè videtur, Satyrium iſtud, herbam eſſe eam, quam Indum quendã attuliſſe Theophraſtus lib. 9. ait; ad rem Veneream efficaciſſimam; potiſſimùm cùm nec huius, nec alterius Satyrij, Theophraſtus vſpiam meminerit. Si etenim Erythronio tam efficax vis eſt, vt etiam in manu ſumptum libidinem excitare queat; non multùm ab Indi illius herba (ſi non eadem eſt) facultate differens eſſe oportet. Ad rem ſiquidem Veneream mirum in modum herba pollebat, quam Indus attulerat: nec enim ſolùm edentibus, ſed etiam tangentibus tantùm, genitalibus vim dixere adeò vehementem fieri, vt quotiens vellent coire valerent; vti refert Theophraſtus. Verùm hanc ea de cauſſa cum Erythronio eandem eſſe affirmari certò non poteſt, cùm non rarò diſſimiles eiuſdem aut ſimilis facultatis ſtirpes reperiantur. Coniecturam noſtram indicauimus, iudicium exactius ſtudioſis permittimus.

De Orchiis. CAP. XXX.

Cynoſorchis prior.

Cynoſorchis alter.

ORCHIES, Dioſcoride auctore, duo ſunt: Vnus Cynoſorchis; alter Orchis Serapias dicitur. præter verò hos & eorum multę, aliç ac differentes reperiuntur ſpecies. quas, quia duobus illis complecti non poſſe videbantur, nos quinque generibus comprehendendas putauimus. Primum genus Cynoſorchin, ſiue Canis teſticulum: proximum teſticulum Morionis: Tragorchin tertium: quartum Orchin Serapian: quintum Teſticulum odoratum, ſiue Teſticulum Pumilionem cum Cordo appellauimus.

Cynoſorchis. Cynoſorchios complures reperiuntur ſpecies.

1. Prima folia habet lata, pinguia, Lilij foliis propemodum ſimilia; caulem pedalem aut altiorem, anguloſum; & in eo flores copioſos, ſpicatim digeſtos, colore rubentis dilutę purpurę, cucullo aut galeæ patenti ſimiles, ex quibus parte inferiore lacinioſum quiddam, canis aut alterius animalis quadrupedis exuuio ſimile dependet, dilutè & ipſum purpuraſcens, punctulis magis purpureis reſperſum: pro radicibus, præter fibras ſuprà adhærentes, gemini ſunt bulbi veluti teſticuli; forma aliquantulum oblongi; quorum vnus plenior ac vegetior, alter rugoſior.

2. Altera ſpecies foliis ſimiliter læuibus, oblongis & latis eſt; ſed quàm antecedentis minoribus

Cynoſorchis tertius.

Cynoſorchis quintus.

ribus & anguſtioribus, quinque aut ſex, nonnullis caulem amplectentibus, qui dodrantalis eſt: ſpica denſa, breui, in qua flores multi; colore ex candore purpuraſcentes, multis purpureis punctis, & interiore parte obſcurioribus copioſis exiguis lineis ornati; forma galeam aut hiantem cucullum quoque referétes, dependente ex ſingulis veluti animalculi quadrupedis, aut homunculi extenſis brachiis & diuaricatis cruribus abſque capite corpuſculo, eodem ferè modo, quo ex Saturni ore depingi ſolent dependentes pueruli: radices ſubſunt duæ globoſæ, nuclei nucis Myriſticæ magnitudine; adhærentibus ad annexum fibris aliquot craſſis.

Tertia Cynoſorchios ſpecies, folia edit anguſta, ſtriata, Plantaginis anguſtifoliæ foliis modo quodam ſimilia: caulem dodrantalem: flores in breui denſaque ſpica copioſos; colore foris punico & obſcuriorem purpuram referente, intus verò albicante; eiuſdem cum ſuperioris formæ, ſed tamen minores; dependente quoque ex ipſis rudi ac informi exiguo quadrupedis veluti animantis rudimento: radices ſubſunt aliorum Orchion ſimiles. 3.

Huic & alius floribus per omnia ſimilis quidam Cynoſorchis eſt, foliis tamen latioribus, & ſecundum referentibus, quem Cynoſorchios ſpeciem quartam non ineptè quis fecerit. 4.

Iam & quinta quædam ſpecies reperitur, foliis vti ſecundus Canis teſticulus: caule pedali, ſpica longa, floribus colore herbaceo ſubuirentibus, ex quibus quod lacinię ſimile dependet, oblongum eſt, & quaſi quadrangulum. 5.

Ex horum numero primus vel ſecundus, vel vterque, Cynoſorchis eſt à Dioſcoride deſcriptus. Vterque enim horum folia habet læuia, Scillæ mollioris ſiue Epimenidiæ foliis ſimilia, quædamque horum erecta caulem amplectentia: alia verò verſus terram inclinata: caulem non rarò altiorem dodrante: flores purpuraſcentes. bulbos radicum oblongis Oliuis ſimiles; præſertim qui primus eſt. Talem etenim Dioſcorides Cynoſorchin eſſe ſcribit: Ὄρχις, ait, ὃν δὲ κυνὸς ὄρχιν καλοῦσι, φύλλα ἔχει ἐπὶ γῆς ἐστρωμένα, περὶ τὸν καυλὸν καὶ τὸν πυθμένα, σκίλλῃ μαλακῇ ὅμοια, στενώτερα δὲ καὶ λεῖα μακρότερα· καυλὸν σπιθαμῆς τὸ μῆκος ἐφ' οὗ ἄνθη πορφυροειδῆ· ῥίζαν βολβοειδῆ, ἐπιμήκη, διπλῆν στενὸν ὡς ἐλαίας, τὴν μὲν ἄνω, τὴν δὲ κατωτέρω· καὶ τὴν μὲν πλήρη, τὴν δὲ μαλακὴν καὶ ῥυσσήν· hoc eſt; Orchis quem Cynos orchin appellant, folia habet & per terram ſtrata, & circum caulem ac ſpicam; Scillæ mollis ſimilia, anguſtiora, mollia & minora: caulem dodrantis altitudine: in quo flores purpuraſcentes: radicem bulboſam, oblongam, ge-

Cynoſorchis Dioſcoridis.

Teſticulus morionis mas.

Teſticulus morionis femina.

minam, anguſtam vt Oliua; vnam ſuperiorem, alteram inferiorẽ; & vnam quidem plenam, alteram mollem & rugoſam.

Dioſcoridis locus reſtitutus. In qua deſcriptione deprauatè in Græcis exemplaribus legitur ἐλάιᾳ μαλακῇ, pro σκίλλῃ μαλακῇ: Nulla ſiquidem appellata eſt mollis Olea, & Oleæ folia multò & minora & anguſtiora ſunt, quàm Orchios. Scillarum autem quædam mollior. Hanc Dioſcorides mollẽ Scillam appellat, eiusque foliis Cynoſorchios mollia ac læuia folia, ſimilia & anguſtiora eſſe ait.

Confirmat hanc lectionem Theophraſtus De hiſtoria ſtirpium lib. 9. vbi de Orchi ſcribẽs ait: ἔχει δὲ φύλλον σκυλλῶδες, λειότερον δὲ καὶ ἔλαττον, hoc eſt, folium habet Scyllæ ſimile, ſed læuius ac minus. Et ſimiliter Plinius lib. 26. cap. 10. Quidam folio, ait, Scillæ eſſe dicũt, læuiore ac minore. Eſt tamen in vtroque auctore huius Orchios deſcriptio deprauata. Pro σκυλλῶδες *Theophraſti & Plinij loca corrupta.* ſiquidem, vt Marcellus legit, in nonnullis Theophraſti exemplaribus (quæ Gazæ malæ conuerſionis occaſionem dedere) perperam legitur σιλφῶδες. Sequitur deinde: τὸν δὲ καυλὸν ὁμοιότατον ἀπίῳ, ἤτοι ἀπύρῳ, ἤτοι ἀκάνθῃ, quod penitus corruptum videtur. Apud Plinium legitur, caule ſpinoſo, & ſimiliter deprauatè: Orchios ſiquidem caulis ſpinas non habet. Cornarius tamen hac Plinij lectione fretus, Theophraſti locum hoc modo putauit reſtituendum: τὸν δὲ καυλὸν ἀκανθώδη, ὄρχιν δὲ ὁμοιότατον ἀπίῳ. Quomodo autem hæc Theophraſti & Plinij corrupta loca reſtitui debeant, ac emendari, diligentius expendendum relinquimus.

Teſticulus Morionis duplex eſt: mas videlicet, & femina.

Teſticulus Morionis mas. Mari folia ſunt quinque, aut ſex, longa, lata, læuia, Lilij foliis ſimilia quidem, ſed minora, ſuperius maculis aliquot ſubnigricantibus ſignata; quorum vnum & ſubinde alterum caulem quoque circumplectitur: caulis dodrantalis: flores in ſpica purpurei, circa vmbilicum albidiores, odorati, & aſpectu grati, poſterius corniculum habent propendens, ſimile ferè corniculo Regij floris; anterius verò cucullum auriculatum & criſtatum Morionis referunt. Nam cuculli cuiuſdã & patentis galeæ modo floſculus hiat, & anguſta foliola, quę à lateribus ſurgũt, auriculas; quod verò è medio attollitur, criſtam refert: radices gemini ſunt globuli, nucleo nucis Myriſticæ ſimiles, ſupra quos fibræ exeunt.

Teſticulus Morionis femina. Femina folia habet ſimiliter læuia, ſed anguſtiora & aliquantulum venoſa ſiue ſtriata, Plantaginis anguſtifoliæ quodammodo ſimilia: flores hiantes quoque, & veluti patentes cuculli,

Tragorchis, Testiculus hirci.

Orchis Serapias primus.

culli, à tergo dependente singulis corniculo, sed foliolis, quæ cristæ aut auricularum modo adnascuntur non erectis, sed ipsi floris cucullo ita incumbentibus, vt non facilè obseruentur. gemini & his testiculis similes globuli; exeunt & supra annexum aliquot fibræ.

Et vni quidem huius generis flores sunt purpurei Violæ ferè nigræ colore, in medio candidiores, punctis aliquot variegati, pluresq; densiore in spica; caulisq; quàm reliquorum lõgior. 1.

Alteri flores dilutè rubent; cauliculus breuior est, & folia aliquantulum minora. 2.

Tertij, flores purpuram referunt exquisitè rubentem, & vermiculum colorem, densa huic breuisq; spica; flores minores: folia nonnihil striata, pleraq; erecta & caulẽ circũ amplectẽtia. 3.

Hunc Testiculum sunt qui velint Satyrion esse Erythronion, sed parùm isti attenderunt, Orchies à Satyriis differre.

Sunt verò & huius generis minores testiculi, quibus cauliculus breuis est: folia patuula quina aut sena, vno aut altero circum cauliculum erecto; flores in spica breui rari; colore nunc in cæruleo purpureo diluti, nunc candidi, quandoque rubentes, sed coloris obsoleti & odoris ingrati. 4.

Tragorchis folia similiter læuia, lata & lõga fert, Liliaceis proxima, maiora quàm aliorum Orchion: caulem cubitalem, sæpè foliis nonnullis inferius implicitum: flores secundũ caulem in longa veluti spica multos, fœtidos & hircum olentes, quorum forma patenti quoque galeæ similis est, ex quibus tamen non exuuio simile, sed longa aliquantulum retorta veluti lacertæ cum medio corpusculo cauda propendet, coloris eius cuius est caulis, purpureis aliquot punctulis circa annexum maculata: semen in valuulis oblongis & striatis gignitur per exiguum: testiculi subsunt grandes; fibræ aliquot supra adhærent. *Tragorchis*

Testiculum leporis plerique appellant: nos ab odore, quo hircum dum in flore est, refert, τραγόρχιν & Hirci testiculum dicere maluimus.

Testiculi Serapiadis à nobis cognominati, tria obseruauimus genera; flos vnius papilionem: alterius fucum: tertij muscam refert. *Testiculus Serapias.*

Primum itaque genus folia profert duo aut tria, læuia, latiuscula, at Lilij foliis multo minora: caulem dodrantalẽ aut altiorem; flores in eo raros, candidos, papilionibus expansis alis quodammodo similes; è foliolis scilicet tribus commissi, vno superiore, duobus lateralibus 1.

alas

citat. Altera verò minor, econtra, vt sit eius temperamentum ad calidius & siccius vergens: itaque hæc radix, tantùm abest vt ad coitum stimulet, vt etiam planè contrà cohibeat ac reprimat: auctor Galenus. Et de radice, inquit Dioscorides, narratur; maiorem si viri edant, mares generare; minorem si feminæ, feminas. Addunt in Thessalia mulieres teneram cum lacte caprino bibendam dare, vt Venerem excitent: aridam verò ad inhibendum.

Serapiadem, Galenus ait, sicciorem facultatem obtinere, nec perinde ad Venerem accommodum esse.

Nostra ætas omnium Orchium bulbis, ad Venerem excitandam vtitur: & pharmacopœi compositionibus eò facientibus indifferenter quosuis admiscent: præstantiores tamen sunt Tragorchios bulbi. Assumendi autem non sunt ambo bulbi, sed durior, plenior, ac succi plus habens: flaccidior ac rugosior minus aut non idoneus est.

Est autem plenior, non semper qui maior, sed non rarò minor: si videlicet bulbi colligantur priusquam stirps defloruerit; aut cùm primùm caulis erumpit. Nec etenim succulentior, alterum magnitudine superat, prius quàm semen maturari cœperit. Nam cùm alternis annis vnus bulbus intumescat, alter verò resideat ac pereat, fieri non potest vt durior ac succo plenior semper maior sit. Quando siquidem folia erumpunt, tunc demum vel non multò antè plenior crescere incipit, quo paulatim incrementum sumente alter flaccescit, rugasque contrahit, donec maturato semine vnà cum foliis & cauliculis subinde totus subsideat ac pereat; eo qui interea creuit vegeto ac succi pleno.

De Satyrio Basilico. CAP. XXXI.

Satyrium Basilicum mas.

Satyrium Basilicum femina.

QVOD recentior ætas Satyrium basilicon nominat, non vnius est generis. Est etenim maius genus vnum; alterum minus: maioris, quoddam folio non maculato, mas; aliud maculato, femina.

1. Maius Satyrion Basilicon, quod marem appellant, folia habet oblonga, lata, & læuia, Lilij foliis minora, nullis aut omnino vix apparentibus maculis respersa: caules pedales vel altiores, non absque adnatis foliis: flores in summo spicatos, colore dilutè purpureos, exiguis punctis saturatæ purpuræ respersos, forma testiculi Morionis maris, nisi quòd ipsis crista desit: sub

quibus

Satyrium Basiliscum foliosum.

quibus singula acuminata nascuntur foliola: radices geminę veluti palmę sunt, singulę in quatuor digitos distributæ; quarum vna flaccidior & quasi fungosa: altera vegeta ac solida, paucis ab annexu exeuntibus fibris.

2. Alterum maius genus, quod feminam vocat, priori tamen minus, folia eiusdem formæ promit, sed minora & multis nigris maculis conspersa: flores cucullis similes, cristatos & hiãtes, vti testiculi Morionis maris; colore nunc candidos, aliàs in purpura vel rubentes, vel dilutè ad cæruleum inclinantes, semper magis purpureis punctulis ornatos ac variegatos: radices alterius similes.

3. Horum verò & species quędam adeò multis secundum caulem foliis, vt etiam inter ipsos flores, sed tamen minora, exeant.

4. Minus genus, foliis est angustis, &, vt Matthiolus inquit, Croci: caule dodrantali iunceo, læuique, in cuius cacumine flos emicat purpureus, Amaranti æmulus, qui recens odorem quàm suauissimum reddit: radicibus aliorum similibus, sed quæ magnitudine ipsis cedant.

Nascuntur Satyria hæc, locis vt plurimùm humentibus, palustribus, in pratis subinde & in syluis.

Florent Maio ac Iunio: rarò serius.

Nostra ætas Satyria nuncupat Basilica siue regia: item & Palmas Christi. Est tamen & alia huius appellationis herba, Ricinus videlicet; hunc etenim & Palmam Christi vulgò plerique nuncupant. Germani Satyrion Basilicon; **Creutzblum** nominant: Belgæ **Handekens cruijt**: Galli *Satyrion royal.*

Sunt qui velint *Buzeiden* siue *Buzidan* Arabum esse. Sed Auicenna *Buzeiden* ait esse medicinam ligneam Indam. Et Serapio *Buzeiden* ait radices esse duras, albas, similes Behen albo, & medicinam esse Indiæ. Satyrij autem huius Basilici radices nihil minus quàm ligneæ sunt, & non ex India petuntur, sed in omnibus Europæ prouinciis passim reperiuntur: tantùm à *Buzeiden* absunt.

Matthiolus Satyrium Basilicum Digitos citrinos Auicennæ esse vult, & Monachos qui in compositiones Mesuë commentaria edidere, dubitantes & penes lectorem iudicium relinquentes, ea de causa reprehendit. Nobis tamen magis placet Monachorum hæsitatio, quàm Matthioli assertio. Neque enim Satyrij huius radices duræ sunt, sed recentes quidem vegetæ ac succulentæ; & arefactæ omnino flaccidæ: nulla etiam omnino citrina aut puluerulenta est.

Digiti autem citrini, auctore Auicenna, duri sunt, & quidam citrini cum puluerulentia. Verba eius sunt: Asabasafra siue digiti citrini quid est? Eius figura est sicut vola manus, commista ex citrinitate & albedine, & est dura, in qua est parum dulcedinis; & ex ea est citrina cum puluerulentia absque albedine. *Digiti citrini.*

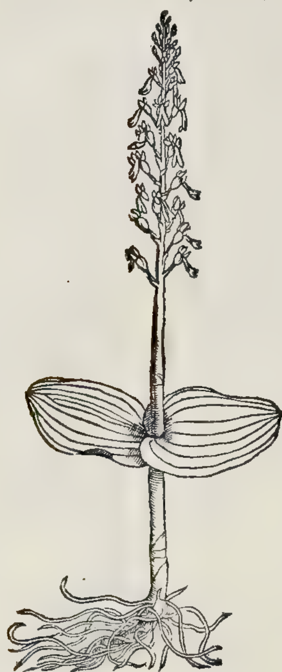
Iam & Rhasis libro Continentis vltimo, digitos hos croceos, vt exemplaria habent, appellat; & esse gummi seu venam tinctorum ait. At Basilici Satyrij radices nihil minus quàm croceæ sunt, & ad tingendum nequaquam vtiles habentur.

Quæ vtique Satyrium Basilicum vulgò nuncupatum, à Digitis citrinis Auicennæ & Rhasis differre, manifestè ostendunt.

At Satyrij Basilici radices, Orchion sapore & gustu referunt; proinde & facultatibus similes existimantur. Nicolaus autem Nicolus cap. De curatione quartanæ, vim habere ait, & per superiorem, & per inferiorem ventrem purgandi; & aduersus quartanas febres inueteratas post purgationes, radicis partem pollicis longitudine tusam, cùm vino ante accessionem vtiliter exhiberi; hocque remedio ter sumpto, Biliotum quendam post 44. aut 45. accessionem, à quartana fuisse liberatum.

De Pseudoorchi, siue Bifolio. CAP. XXXII.

Pseudoorchis, Bifolium.

Ophris.

AD Orchies recentior ætas etiam refert, quod Bifolium nominant, Orchion nothum & adulterinum quoddam genus. folia habet non plura quàm duo, eaque ad caulem sibi mutuò opposita, lata, neruosa, Plantaginis latifoliæ foliis similia, sed minora: caulem dodrantalem; flores secundum ipsum ordine digestos, testiculi Serapiæ tertij quodammodo similes; sed subuirides, aut in viridi albicantes, & angustiores, culicum formam proximè referentes: radices fibrosas in diuersa tendentes.

Exit locis humidis ac palustribus.

Floret vnà cum Orchiis Maio ac Iunio.

Nostra ætas Bifolium appellat. Germani, Zweyblat; Nostri, Tweeblat. Putatur esse à Plinio appellata Ophris, quam ait herbam esse dẽticulato Oleri similẽ, foliis duobus. Sed veram esse Ophrim asseri non potest, quàm diu quale sit illud Olus denticulatum, cui Ophris similis, ignoratur. Aliis videtur esse Alisma, sed & quàm parùm cum Alismate conueniat, ex his quæ superius cap. De Saponaria scripta sunt, cuiuis promptum est colligere, vbi quale sit Alisma ostensum est. Nobis noua aliqua stirps esse videtur, veteribus præterita.

Vtilem autem hanc herbam recentiores ferunt, ad rupta & vulnera glutinanda.

LIBRI SECVNDI PEMPTADIS SECVNDÆ FINIS.

STIR-

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS SECVNDÆ LIBER TERTIVS,

DE SYLVESTRIBVS FLORIBVS, AC NONNVLLIS ALIIS.

PRÆFATIO.

SYLVESTRES nobis dicuntur flores, qui in aruis, agris, eorumq́ marginibus, syluis, pratis, ac palustribus gignuntur locis; ad hortos verò rarius admittuntur, vtpote ad horum ornatum nihil aut exiguum facientes; nec idcirco magnoperè desiderati. Sunt tamen ex his plerique coronarij, quibus ad coronas nectendas rusticæ virgines vtuntur: multi ad medicamentorum materiam faciunt. Præter hos verò sunt & hortenses nonnulli admißi, quos concolores & congeneres ad se pertraxerunt.

Prætermißi autem in hoc libro aliquot syluestres, qui propter nominis cum Violis, aut Rosis communionem & affinitatem, aut primò accesserunt, aut ad aliam operis partem simili de causa translati sunt. Ita fit vt ad vnam aliquam classem subinde referantur, quæ alio describi potuissent loco. Quod obiter modò iterum monuisse satis sit.

De Iride. CAP. I.

Iris.

Iridis altera icon.

IRIDIS species, colore floris differentes, complures esse Dioscorides manifestè ostendit. Flores siquidem, ait, varij, aut candidi, aut lutei, aut nigri, aut purpurei, aut cyanei. Quam coloris diuersitatem, non in vno flore, vti Andreas Lacuna existimauit, sed in differentibus reperiri, ipsa obseruatione cõstat. Αὐτόπτης etiam testis est Antonius Musa, qui à se conspectos in Illyrico Iridis flores, ple-

Iris biflora Lusitanica.

Iris minor.

rosque candidos, alios pallidos, nonnullos luteos, quosdam purpureos, in Examine simplicium scriptum reliquit.

Differunt verò Irides, nõ modò floris colore, sed & stirpis magnitudine: quædam etenim maiores ac proceriores: aliæ humiliores ac minores sunt Irides.

Folia maioribus oblonga, ensis aut gladij similitudine: caules rotundi, teretes, glabri, læues, cubitales, vel altiores; in quorum summo flores παράλληλοι, siue alterno ordine positi, terni, quaternive, odorati: constant flores senis potissimùm foliolis, quorum tria deorsum repanda arcus modo reflectuntur, alia tria sursum & contra se mutuò curuantur. Color candidæ per totum quidem florem candidus est; luteæ, luteus; cæruleæ siue nigræ in saturata cęrulea purpura nitet, μελανίου siue Violæ nigræ colorem referens; purpureæ verò in cæruleo purpureus, sed eius tamen quæ Belgio vulgaris est, non in omnibus foliolis, neque ab omni parte similis; sursum etenim reflexa, pallidiora sunt & colore dilutiore, pręsertim vnius, cuius hæc pallidissima & ad aquæ κυάνεον colorem accedunt; deorsum curuata inferiore parte pallent; superiore verò pulcherrimum purpureæ siue nigræ Violę dilutum colorem proximè exprimunt; intermixtis interim lineis candidis, quæ ab ipso folij exortu ac veluti basi, tum & ab ipsa flaua fimbria exorientia, gratam coloris mixturam & varietatem efficiũt. Oritur fimbria ab ipsa inferiorum foliorum in singulis floribus parte, qua calyci inhærent, & inde sursum ad medium producitur, multis, tenuibus, breuibus, luteolis, rarissimè candidis, veluti pilis concreta, humani ferè supercilij, aut Erucæ hirsutæ similitudine. Præter sex autem hæc, quæ propriè folia, sunt & tria alia oblonga, angusta foliola, extrema summaque parte bifida, quæ fimbriam illam quodammodo contegunt: sub his singula stamina: Radices Iridi subiacent longæ, solidæ, nodosæ, ac veluti geniculatæ, digitali aut ampliori crassitudine, subinde in plures propagines, ipsis ex lateribus adnascentes distributæ, & summa terra hærentes, intus candidæ: quibus adhuc recentibus & nondum resiccatis, nonnihil inest feruentioris saporis, qui tamen non statim; sed paulò pòst quàm mansæ sunt, deprehenditur: tunc etenim fauces & linguæ radicem impetens, igneæ qualitatis vestigium, ac πυρώπεόν τι, quod non facilè eluitur, ipsis imprimit: siccæ verò gratiore sunt odore, & qualitate gustabili minus acri.

Minores

Minores Irides, foliis,floribus & radicibus aliis ſimiles; ſed folia tantùm dodrantalia, latiora tamen, quàm Chamæiridis, aut Iridis minoris tenuifoliæ: flos eiuſdem cum aliarum formæ, ſed minor paulò; colore, vel è luteo langueſcente, vel cæruleo eoque nunc ſaturato, aliàs diluto.

Poſt flores ſiliquæ ſuccedunt craſſæ, triangulares, in quibus ſemen ſubluteum, rotundo oblongius, Ochro minus; quod reſiccatum rugas contrahens nigreſcit.

Naſcitur Iris in Illyrico, Macedonia, Africa, & in complurimis Europæ prouinciis. In Belgio, purpurea quædam familiariſſima eſt, & non modò in hortis, ſed & quibuſdam paluſtribus locis ſpontè exit, præſertim cuius flores dilutiorem purpuram, & aquę cyaneum colorem referunt: Candida, hortenſis tantùm eſt veluti & cærulea.

Sunt & minores Irides Belgio hortenſes. Luteam apud Hiſpanos etiam in paluſtribus reperiri accepimus.

Optima Iris apud Illyricos prouenit, & melior quàm in Macedonia, non tamen parte maritima, ſed mediterranea, magisque ad Septentrionem ſita; vt Theophraſtus ait. Plinius *Plinij locus reſtitutus.* Illyricam reliquis quoque præfert, & quidem non in maritimis, ſed in paluſtribus (exemplaria, ferè ſylueſtribus, minus rectè habent) Drylonis, & Naronæ natam: quam etiam Nicander in Theriacis commendat, ſic ſcribens:

Ἶριν θ' ἣν ἔθρεψε Δρύλων καὶ Νάρωνος ὄχθη. Id eſt,
Iridem quam aluit Drylon & Naronis ripa.

Sunt autem hi fluuij Ptolomæo in Dalmatia prouincia Illyrico vicina. Nicandri verò ſcholiaſtes, Drylonem fluuium eſſe ait Illyriorum & Narorum, qui Illyricos & Liburnos ſegregat; vbi Cadmus & Harmonia habitarunt, in ſerpentes transformati.

Dioſcorides inter Illyricas & Macedonicas præſtantiſſimam Iridem eſſe ait, quæ radice eſt denſa, minuta, frangi contumace, ſubruffo colore, multum odorata, guſtu feruido, odore integro, non ſitum redolens, & ſternutamenta, dum tunditur, mouens.

Proxima bonitate, Plinio auctore, Macedonica eſt, quæ apud Galenum lib.7. κατὰ γένη in acopo quodam Aſclepiadis recipitur, cùm tamen in aliis compoſitionibus Illyrica ferè admiſceatur.

Tertio loco Africana eſt, quam Galenus lib. primo De antidotis, multò inferiorem Illyrica teſtatur. Nam ſi, inquit, conferas eam quæ ex magna Libya Romam copioſiſſima adfertur, tantum ab Illyrica abeſt, quantum mortuum corpus à viuo.

Quę in frigidioribus reperiuntur regionibus, deteriores ac viribus infirmiores ſunt. Theophraſtus has omnino abſque odore eſſe exiſtimauit. In Thracia, inquit, cæteriſque frigidioribus locis, ac minus cocturæ idoneis, odore Iris penitus caret: quod tamen non abſolutè verum eſt. Nam & Belgica Iris reſiccata, non omnino abſque odore eſt; licet tamen odore, quàm Italica inferior; quæ hac ætate in Germania & alibi, reliquis præfertur, & Florentina cognominatur.

Iridis flores menſe Maio prodeunt: folia ferè ſemper virent: radices diuturnæ, vix vlla hyemis iniuria offenduntur; niſi fortaſſis externarum, quarum nimio hyemis rigore, ſubinde radices in Belgio intermoriuntur.

Eſt tamen & inter Irides, & quidem maiores, quædam ex Luſitania Belgis aduena, non modò Vere, ſed & Autumno florem producens, quam idcirco rectè bifloram Cluſius appellat, ac in Obſeruationibus ſuis Hiſpanicis latè deſcribit.

Iris Græcis ἶρις appellatur: Athenæus & Theophraſtus ἱερις legunt, quaſi conſecratrix; quo nomine etiam Latinis dicitur: nonnullis radix Marica, vel potius radix Naronica, à Narone fluuio, circa quem optima & copioſiſſima, vt diximus, naſcitur. Item οὐρανία, cæleſtis, ab arcu cæleſti, & ab eadem occaſione θαυμαστὸς, admirabilis; θαυμαντίαν enim arcum cæleſtem Poëtæ aliquando vocant. Nominatur & θηλπίδη aut θαλπίδη, καθαίρον purgans, ὅπερ τρέπος. Philinus Iridis flores λύκους, id eſt, Lupos vocari tradit, quòd deorſum arcus modo curuata, labiorum Lupi ſpeciem quandam reddant. Germanis **Gilgen/ Schwertel/** Noſtris **Liſch ouer Zee**: Gallis *Flambe*: Italis *Giglio* & *Iride*, Iris nominatur.

Iridis ſpecies flore candido olim in officinis gignẽdi caſu Græco ἴριος nuncupabatur: Germani **Violwurtz/weiß Violwurtz**: Noſtri, **wit Liſch**: Galli, *Flambe blanche* appellant. Hanc multi reliquis præferunt, & odoratiorem eius radicem affirmant. I.

Alia Iridis ſpecies, Iridis nomenclaturam retinet: pleriſque tamen Lilialis, & in Apulia Spatula, vt Franciſcanæ familiæ fratres Angelus Palea & Barptolomæus ab Vrbe veterum ſcribunt: Itali, *Giglio azurro*, & *Giglio celeſte*: Hiſpani, *Lilio Cardeno*: Germani, **blauw Gilgen/ blauw Schwertel/himmel Schwertel**: Brabanti, **blauw Liſch ouer Zee**. Huius ſpeciem, quæ flore eſt dilutiore, plerique ſylueſtrem Iridem nominant; ad differentiam candidæ, cum alterius 2.

terius hortenfis. Sunt tamen & aliæ apud veteres fylueftres Irides, Xyris videlicet, & Ephemeron non lethale.

Aloifius Anguillara Iridem à Palladio Hyacinthum vocari exiftimat: alius Hyacintho, Iridis ac Gladioli nomen tributum dixerit. Verba Palladij funt, lib. I. De apum caftris, titulo 37. Herbas nutriat, Origanum, Thymum, Serpyllum, Satureiam, Meliffophyllum, Violas agreftes, Afphodillum, Citraginem, Amaracum, Hyacinthum, qui Iris vel Gladiolus dicitur, fimilitudine foliorum, &c.

Porrò Iridis radices recentes, & adhuc fucco plenæ, impensè calidæ funt, & ad quartum ferè caliditatis gradum peruenientes. Succus earum non modò bilem, fed potiffimùm aquofos humores potenter educit, & hydropicos infigniter purgat, cum lactis fero, aut alio liquore, qui caliditatem eius nonnihil contemperet, epotus.

Aridæ in fecundo funt ordine intenfo calefacientium & reficcantium: craffos & lentos humores, qui ægrè ac difficulter educuntur, attenuant: refpirationis difficultati, tuffi veteri, & omnibus thoracis vitiis, quæ hinc oriuntur, multùm in eclegmate profunt. Auxiliantur etiam lienofis, conuulfis, à ferpentibus demorfis, perfrictionibus, rigoribus, & his quibus genitura profluit, cum aceto, inquit Diofcorides, potæ: cum vino menfes ducunt. Decoctũ ad infeffus muliebres vtile eft, emollit etenim & locos aperit: ad coxendicum verò dolores, infufum: fiftulas ac finus carne implet: Inftar collyræ fiue peffi cum melle fubditę, fœtus extrahunt: ftrumas & veteres duritias molliũt, coctæ & impofitæ: aridæ vlcera replent; cum melle repurgant, & nudata offa carne operiunt. Profunt capitis doloribus cum aceto & rofaceo impofitæ: lentes & ephelidas abftergunt, cum Veratro albo & duplo melle fuperpofitę. Admifcentur peffis & malagmatis: in vniuerfum multi vfus.

De Iride minore, fiue tenuifolia. CAP. II.

Iris minor, fiue tenuifolia.

PRÆTER Irides fuperiore capite defcriptas, reperiuntur & aliæ quædam Irides, de quibus deinceps agendum. harum vna minor, & tenuifolia non temerè appellatur: altera Chamæiris.

Eft autem tenuifolia Iris aliis fimilis, fed minor ac tenuior: folia habet breuiora, anguftiora, nigrioraque, aut cæfij quafi coloris, quæ confricata, grauiufculum reddunt odorem, Spatulæ fœtidæ propemodum perfimilem, fed tamẽ minus graueolentem: caules fimiliter breuiores, fæpe vix cubitales: in quo flores bini, ternive, alterni, colore cæruleo faturato, fubinde Violaceo purpureo, forma aliarum Iridum propemodũ fimiles, nifi quòd ipfius foliola fingula anguftiora fint, & fuperiora contra fe mutuo nõ adeò recuruentur, fed ferè erecta confiftant: inferiora verò ac deorfum reflexa fimbriam non habeant, fed folam lineam luteam; qua tamen parte calyci proxima, nonnihil hirfuta eft. radices quoque obliquæ, nodofæ, & fibi inuicẽ implicitæ, & quandoque quàm aliarum denfiores, longas, multasq; fibras inferius demittentes, foris ruffæ, intus fubcandidæ aut fubluteæ, guftu feruido, vti aliarum.

Reperitur in Germaniæ apricis planifq; pratis, frutetofis ac humentibus campis, tefte Valerio Cordo, & non procul, vt Gefnerus ait, Tiguro. Apud Belgas non nifi in hortis prouenit.

Floret eodem quo aliæ ferè tempore.

Iridem minorẽ & tenuifoliam, vt diximus, appellant. Videtur nonnullis Plinij Rhizotomos, quòd radice videlicet fit fubruffa, breui, denfaque. Sed Rhizotomos Illyricæ eft fpecies, & quidem præftantior, Plinio auctore; hæc verò contra, aliis odore & potentia inferior, nec in Illyride, fed in Germania reperitur. Proinde non Illyrica aut Rhizotomos, fed fui generis Germanica & tenuifolia quædam Iris, quæ

Spatulæ

Spatulæ fœtidæ ſpecies haberi poſſet, ſi ſemen quod in ſiliquis gignitur,nō vti aliarū Iridum planum,ſed veluti Spatulæ fœtidæ rotundum eſſet. Plinij autē de Rhizotomo hæc ſunt verba: Illyrica duorū generū eſt: Raphanitis à ſimilitudine;& quę melior Rhizotomos ſubruffa.

Cæterùm potentia huius radix vehementer calida feruenſq́. eſt; facultate & viribus aliis Iridibus non inferior: ad eadem,ad quæ illæ,ea propter,præſertim recens, vtilis.

De Chamæiride. CAPVT III.

Chamæiris.

CHAMÆIRIS inter Irides minima eſt, folia habet Gladiolo minora, anguſtiora, pinguiora: caulem palmi altitudine, foliis breuiorem: in quo flores non alterno ordine ac ſitu, vt in aliis, ſed è ſummo cauliculi ſimul, ſinguli ſuis inſidentes pediculis,erumpunt,odorati,& maturi pruni odore & aliquatenus colore, tenuifoliæ Iridis floribus minores, forma alioqui ſimiles: foliola ſiquidem & huius floris anguſtiora ſunt, & deorſum reflexa, fimbriam illam humani ſupercilij non habent. radices paruæ & obliquæ ſunt, foris ruffæ,intus candidæ, duræ, guſtuq; feruētes.

Peregrina hæc Iris non modò Belgio aut Germaniæ, ſed & Italiæ, vt fertur, eſt: & non niſi in hortis reperitur.

Floret Maio menſe: folia hyeme pereunt: Vere erumpunt noua.

Iridem eſſe Illyricam Hermolaus exiſtimauit Barbarus, cùm eam olim in horto Felicis Sophiæ Patauij conſpiceret; ſed ab Illyrica & legitima Iride eam differre, Antonius Muſa in examine ſimplicium, ſatis oſtendit. Nos Chamæiridem nuncupauimus,antiqua deſtitutam appellatione; niſi fortè Iris ſit Aſtragalites dicta, cui aliquatenus ſimilis eſt. Nam veluti Aſtragali ſiue tali, paruæ, nodoſæ, duræque huius Iridis radiculæ ſunt. Aſtragalitidis Iridis meminit Soranus apud Galenum κατὰ τόπους lib.7. & Aëtius ſermone 13. cap. 3. in emplaſtro venatorum.

Facultate autem & viribus, hæc quoque Iris acris & impensè calida eſt,aliiſq; Iridibus ſimilis.

Spatula fœtida.

De Spatula fœtida. CAP. IIII.

SPATVLA fœtida,caule, foliiſq; Iridi ſimilis; folia tamen nigriora, grauem fœdumq; odorem ſpirant, præſertim ſi confricentur atque digitis atterantur: flores quoque ſimiles,ſed minores, purpurei, ſed ſordidi & obſoleti coloris: vel, vt Valerius Cordus, ſaturata purpura arridentes; qui ſiliquarum rudimentis triangularibus, quaſi ab ipſis exoriētes,inſident; quæ tandem,defluentibus floribus, maiores factæ dehiſcentes in tres finduntur partes. ſemen in his rotundum Ochri ſiue Eruiliæ magnitudine,rubens,ſplēdens,quod reſiccatum contrahitur & nigreſcit. Radices nouellis plantis rotundæ, & veluti bulbi aut Cepæ alicuius caput,ex qua craſſiores fibræ dependent: veteribus verò & multorum annorū plantis,multæ longæ,geniculatæ ſibi inuicem implicitæ,magnum veluti ceſpitem conſtituentes,guſtu feruidæ,vt & ipſum eſt ſemen.

In Hetruria & aliis Italiæ locis ſponte exit; apud Belgas vix aliis locis, quàm in hortis reperitur.

Florem edit Iulio & Auguſto: ſemen Autumno maturatur.

Paſſim Spatulam fœtidam appellant: plerique etiam Iridem ſylueſtrem: Germani, **Wandtleußkraut**/ à potentia qua cimices enecat: Galli, *Glayeul puant*: Belgæ, **Wantluyſcruyt/ ſtinkende liſch**.

ξυρὶς autem Græcè & Latinè dicitur: à nonnullis Xeris, Galeno teſte. Item ἶρις ἀγρία ſiue ſylueſtris Iris, & χαλὸς ſiue χαλτός: Hiſpanis *Lirio ſpadanal*.

Tenuium partium, inquit Galenus, attractoriæ, digerendi, ac nimirum etiam deſiccandi, eſt facultatis cum radix, tum multò etiam amplius fructus; qui quidem & vrinam ciet, & lienes induratos ſanare poteſt.

Dioſcorides ait Xyridis radicem contra capitis vulnera & fracturas facere, aculeos educere, & telum omne citra dolorem extrahere, admixta floris æris tertia parte, & Centaurij radicis quinta, & melle: ſanare & œdemata ac inflammationes cum aceto impoſitam: bibi ad conuulſa, rupta, coxendicum dolores, ſtillicidia vrinæ, & diarrhœas cum paſſo tritam: fructum vrinam potenter mouere trioboli pondere ex vino bibitum: Lienem verò minuere cum aceto potum.

Xyridis radix, Plinio auctore, ſtrumas vel panos vel inguina diſcutit. Præcipitur, addit, vt ſiniſtra manu lecta, ad hos vſus ſeruetur, colligentesque dicant, cuius hominis, vitiique cauſa, eximant. Quæ & inter vana numeranda ſunt.

De Pſeudoiride, ſiue ſylueſtri Iride lutea.

CAP. V.

Pſeudoiris.

PSEVDOIRIS folia quoque Iridis gerit, ſed longiora & anguſtiora, dorſo aliquantulum vtrinque extante: caules glabros, Iridis haud diſſimiles, ſubinde bicubitales; atq; in iis flores cõplures, vti aliarum Iridum; niſi quòd horum ſuperiora foliola omnino paruula ſint, & eorũ quæ in veris Iridibus viſuntur, quædam veluti tãtum rudimenta, ac prima lineamenta: ſiliquæ ſuccedunt craſſæ, oblongæ & triangulares, in quibus ſemina multa ſimul compreſſa, ordine digeſta, plana, cartilaginea, lentibus maiora: radices obliquæ, lõgę, geniculatę, cirroſę, in propagines diuiſæ, colore pallidè rubentes, guſtu adſtringentes.

Paluſtribus locis, humidis & riguis tractibus, Italiæ, Germaniæ, Galliæ, Belgioq; familiaris.

Floret Maio & Iunio.

Vulgò, Germani **gel Schwertel** & **Drachenwurtz**: Noſtri, **geel Liſch**: Galli *Glayeul ou Flambe baſtarde*. Officinę perperam olim Acoron appellauêre: & maiore cum errore radicibus eius pro legitimo Acoro vſæ ſunt. Nam non forma modò, quæ fortaſſe in aliquo conuenire poteſt, ſed viribus potiſſimùm, ab Acoro plurimũ diſſidet. Plerique hac occaſione Pſeudo-Acoron nominant: nos Iridem luteam ſylueſtrem, aut potius Pſeudo-Iridem nuncupare maluimus, vtpote Iridi quàm Acoro ſimiliorem.

Facultatem habet radix huius adſtringẽtem, frigida & ſicca ſecundo exceſſu; dyſentericas & alias ventris fluxiones cohibet: menſes ſiſtit, & ſanguinem vndequaque manantem ſupprimit, in potu, aut aliter ſumpta. Sunt etiam qui ſolùm geſtantem eam, ab omni ſanguinis fluore tutum affirment.

De Iride tuberoſa. CAP. VI.

AD Irides pertinet & quam tuberoſam cognominari contingit: folia huic ſunt oblonga & anguſta, ferè Chamæiridis referentia: tenuis cauliculus: flos in cacumine erumpit,

Iris tuberosa.

forma Iridis, verumtamen & minor & angustiorum foliolorũ; qui obscurè viret, ac quo Iridis floribus fimbria loco, nigricat: capitulum satis magnum perfecto semine dependet, in tres rimas fatiscens: semen rotundum, Ochro minus, initio inalbicat. non vnius formæ radix; ante florem duo aut tres veluti bulbuli cohærent; hoc verò enato in plures singuli extuberat propagines; quarum nonnullæ digitum referunt.

Peregrina stirps est, quæ ex Orientis partibus, & vicinis Constantinopoli regionibus, & in Italiam, & in Belgium illata fertur.

Iridis syluestris genus esse videtur: atque idcirco à forma radicum, Iris tuberosa dici potest. Matthiolus Hermodactylon esse: alius Lonchitim priorem esse suspicatur. Cum Hermodactylo, quo Officinæ vtuntur, à Serapione sic appellato, haudquaquam respondet. Si autem idcirco Hermodactylus, quòd radix digiti figuram quandoque referat, alium esse à Serapionis Hermodactylo oportet. Nam Colchicum Dioscoridis Serapioni est Hermodactylus: ab hac Iride autem differens est Colchicum. Lonchitim verò hanc esse priorem, non ita quoque constat: Si etenim ex eo Lonchitis nomen habet, quòd semen triquetrum lanceæ cuspidi simile sit, hæc Lonchitis esse nequit; cùm semen non sit triangulare.

De facultatibus autem huius Iridis nihil scribendum occurrit.

Acorus.

De Acoro, ex Dioscoride, Theophrasto, & aliis. CAP. VII.

ACORO cognatio & similitudo cum Iride est. folia ei sunt Iridis longiora & angustiora, virentia: radices haud dissimiles, sed tenuiores, obliquè secundum terræ superficiem proserpentes, geniculis veluti interseptæ, foris interiusq; albicantes, gustu cum quadam amaritudine acres, odoris haud iniucundi, præsertim resiccatæ.

Prouenit Acoron in Colchide, Galatia, & Creta insula. Optimæ, inquit Plinius, Acori radices Ponticæ: dein Galaticæ: mox Creticæ: sed primæ in Colchide iuxta Phasim amnem, & vbicunque in aquosis.

Inuentu rarum Apuleius scribit, & non nisi cùm flosculum produxerit agnosci posse. Theophrastus Acoron inter eas stirpes refert, quæ cum seminibus flores edunt.

Ἄκορος καὶ Ἄκορον Græcis: Latinis Acorum dicitur: nonnullis, teste Apuleio, Ἀφροδισίας, & Venerea, item radix Nautica, Singentiana, Vnguentaria. Officinæ Europæ magno cum errore Calamum Aromaticum appellarunt, & Calami odorati loco habuerunt: pro Acoro Pseudoiridis radices perperam substituentes, vt suprà ostendimus.

Est verò & Acoros quibusdam Oxymyrsines radix:

radix: Ideoque hanc quidam ἄκορον ἄγριον vocare malunt, vt Plinius ait.

Acori autem radix, auctore Galeno, in calfaciendo & resiccando tertij est ordinis. Decoctum eius, Dioscorides inquit, vrinas mouet: auxiliatur ad lateris, thoracis, & hepatis dolores: item ad tormina, rupta, & conuulsa: Lienem absumit: prodest stillicidio vrinæ affectis, & à serpente demorsis: succus radicis, quæ oculorum claritati officiunt, exterit. Miscetur etiam Antidotis vtiliter hæc radix. Nostra ætate & eclegmatis non absque fructu additur, quando crassi, crudi, frigidiq; humores pulmonem & pectus occupant.

Præstat verò, auctore Dioscoride, Acorum densum, candidum, non cariosum, plenum, odoratum. Plinius Creticas candidiores Ponticis ait: Sunt tamen, vt ipse inquit, Creticæ Ponticis minus probatæ.

De Cyano flore. CAP. VIII.

Cyanus flos.

Cyanus maior.

CYANO flori caules angulosi: folia verò oblonga sunt, acuminata, profundis incisuris v-
1. trimque diuisa, Erucę ferè similia, in virore albicantia: capitula in summis cauliculorum fastigiis turbinata, & in angustius se contrahentia, ex multis paruis veluti squamis sibi inuicẽ impositis, coni alicuius exigui modo composita; è quibus flores erumpunt ex multis quasi fimbriis, ac staminibus mediis, pulchra serie in ordinem digestis, colore cærulei: semen paruum, forma oblongum, læue, splendidum, superiore parte barbatulum, Centaurij maioris semini simile, sed minus & candidius, quod in ipsis capitulis siue calycibus, inter eas, quę in ipsis gignuntur mollibus pilis, reperitur: radices tenues, fibris quibusdam capillatæ.

Nascitur in agris frumentariis, vnà cum Tritico, Secali, Hordeo, & aliis frugibus: seritur & in hortis, qui culturæ mangonio colorem sæpè permutat, modò albicantis, modò purpurei, & eius, aliâs dilutè rubentis, aliâs ad puniceum inclinantis.

Maio vnà cum frugibus florere incipit, deinde Iunio & Iulio floret.

Cyano flori, ab ipso cæruleo colore, nomen veteres dedere. Recentiorum plerique vernaculam Germanorum appellationem secuti, Florem frumentorum nuncupant. Germani etenim **kornblůmen**/ & **blauw kornblůmen**: & Belgæ similiter **Corenbloemen** appellant. Galli *Blaueole, Aubifoin*, aut *bluet*, dicunt. Ab Italis *fior Campese*, & *Battisecula* siue *Baptisecula* nominatur:

Cyanoides flos.

minatur: quasi Blaptisecula, quòd metentibus & secantibus officiat, retusa in eius occursu falce.

Præter verò & hunc,& alius est Cyanus maior,foliis oblongis,pollice latioribus,mollibus, lanuginosis,albicantibus,Verbasci tamen foliis & minoribus & nigrioribus:cauliculis dodrantalibus: capitulis etiam squamosis vti alterius: floribus quoq. similibus & cęruleis, sed ad purpuram nonnihil vergentibus,ac maioribus: radicibus,quæ crassis hæreant fibris, & durabilis naturæ,singulis annis regerminent. 2.

In syluis & montosis,Trago teste, reperitur: nostri in hortis serunt.

Æstate floret. Germani **wald kornblůmen** appellant.

Cyanus maior apposite dici potest. Thryallis Verbasci species nonnullis esse videtur, sed Thryallis,vt superius scripsimus,flore rubet.

Ad Cyani floris genus pertinere & alius quidam haud ingratus flos videtur,qui tametsi cęruleus aut cyaneus non sit, forma tamen Cyanum aliquatenus refert: vnde & κυανοειδὴς appellari potest. folia autem huic sunt oblonga, candicantia,in partes dissecta; cauliculi teneri in ramulos cōplures diuisi, foliis perquàm exiguis circa eos; & in summo flores singuli Cyani forma, sed ambientibus foliolis in purpura rubentibus;staminibus verò mediis ex luteo,candido,purpureo permixtis coloratis. capitulum floris simile Cyani, sed asperius, exeuntibus à singulis squamis exiguis spinulis. radix subest crassa aliquantulum. 3.

Porrò facultates horum florum,nondum satis compertæ sunt; cùm nullum in medicina vsum habeant. Videtur tamen Cyanus prior, siue frumentorum flos, refrigerantis nonnihil esse potentiæ,atque hinc oculorum inflammationibus posse prodesse;quod à plerisque ei ascribitur.

De flore Regio. CAP. IX.

REGIO flori caules exeunt cubito altiores,rotundi, in ramulos complures diuisi; circa quos folia tenuia,multiplici sectione diuisa,Abrotoni foliis maiora, è virore nigricātia: & ad superiores eorūdem partes,flores pulchri,ordine & spicatim digesti,quibus à tergo paruum veluti corniculum, angustum & acuminatum veterum calcaris similitudinem referēs: colore aut candidi, aut purpurei, aut cærulei: siliquę inde oblongę,rotundę,subnigræ;in quibus semen angulosum & nigrum.

In hortis & colitur & singulis annis seritur,qui maior est. 1.

Exit etiam in agris frumentariis,lætiori solo,syluestris: qui foliis, floribus,siliquis,semine, satiuo similis,humilior tamen; in singulis etiam ramulis flores pauciores, & colore tantùm cæruleos. 2.

Floret vterque æstiuis mensibus; & diutissimè hortensis.

Appellatur à Germanis **Ritter sporn:** à nostris **Ridder spooren**/ hoc est,Equitis calcar, & Italicè *Sperone de caualiere:* à Gallis *Pied d'alouette*,id est,Pes Alaudæ: Anglicè **Larkes claw:** Latinè Flos equestris,& Flos regius: à nonnullis Consolida Regalis,qui hanc stirpem inter Consolidas appellatas referunt. Valerius Cordus Calcatrippam nominat: sed Ioannes Ruellius Calcatrepam siue Chaucetrepam, in spinosarum stirpium numero censet. Videtur etiam esse Delphinium,cuius apud Dioscoridem lib.3.descriptio occurrit,cum quo conuenire potest, si τὸ δελφινοειδὲς non ad folia, sed ad flores contrahatur. Quo modo in vetustis quibusdam exemplaribus legi, memini me olim audire ex Gerardo à Veltwijck Caroli V. Imp. apud Turcorum Imp. Oratoris qui sibi Constantinopoli visum exemplar referebat, quòd Delphinio,non folia, sed flores Delphinorum specie esse,haberet. Quæ lectio si vera est,florem Regium, Delphinium esse satis euidenter commonstrat. Nam flores quidem & potissimùm

Flos Regius.

Flos Regius ſyluestris.

mùm prius quàm completi ſunt, ſpeciem quandam ac ſimilitudinem eorum Delphinorum exhibent, quos recurua, repandaque figura, veteres picturæ, & nobilium aliquot familiarum auita inſignia, exprimunt; qua etiam imagine cæleſtis Delphin repræſentatur. Neque refert quòd ſpurium aut adulterinũ de Delphinio caput exiſtimetur: tametſi enim alterius cuiuſdam & non Dioſcoridis ſit; eſt alicuius tamen veterum, ex quo Dioſcoridis libris acceſſit.

Delphiniũ. Deſcribitur autem Delphinium his verbis: Δελφίνιον κλῶνας ἀνίησι διασιθάμους ἢ καὶ μείζονας ἀπὸ μιᾶς ῥίζας, περὶ οὓς φυλλάρια ἐπισχισμένα, λεπτὰ, ἐπιμήκη, δελφινοειδῆ, ὅθεν καὶ ὠνόμασται· ἄνθος δὲ ὅμοιον λευκοΐῳ ἐμπόρφυρον· σπέρμα ἐν λοβοῖς κέγχρῳ ἐμφερές. Deinde inferius & alterum Delphinium. Δελφίνιον ἕτερον καὶ αὐτὸ ἐμφερὲς τῷ πρὸ αὐτοῦ. τοῖς δὲ φύλλοις καὶ τοῖς κλωνίοις ἰσχνότερον πολλῷ. Quorum verborum hic eſt ſenſus: Delphinium ſurculos emittit duorum dodrantum, aut maiores ab vna radice: circa quos folia fiſſa, tenuia, oblonga, Delphini ſpecie: vnde & nomen accepit: flos ſimilis Leucoio purpureus: ſemen in ſiliquis Milio proximum. Delphinium alterum, etiam ipſum ſimile ſuperiori, ſed foliis & ramis gracilius multò.

Harum duarum deſcriptionum prior, voce δελφινοειδῆ ad florem relata, mutanda, & hunc in modum legenda veniet. Delphinium ſurculos ab vna radice emittit duorum dodrantum, aut maiores: circa quos folia fiſſa, tenuia, oblonga: flos ſimilis Leucoio, purpureus, Delphini ſpecie; vnde & nomen accepit: ſemen in ſiliquis Milio proximum.

Atque hoc modo deſcriptione ſe habente erit ſatiuus flos Regius ſimilis primo Delphinio: ſylueſtris verò ſecundo. Sunt verò Delphinio & nomenclaturæ quædam aliæ, ſed quarum plurimæ pro nothis habentur, vt διάχυσις, διάχυτος, παράλυσις, κάμμαρος, ὑάκινθος, νήελον, νηελάδειον, σώσανδρον, κέρνιον: & apud Latinos, Bucinus ſiue Bucinum, & Bucinus minor.

Sed vt ad florem Regium reuertamur, non deſunt qui & ipſum Cuminum ſylueſtre alterum Dioſcoridis eſſe velint, quæ Matthioli eſt ſententia, & veritati multùm conſona. Cum eius ſiquidem deſcriptione ſimilitudinis tantum, quãtum quæ plurimum, habet. Eſt etenim foliis tenuibus, ſatiuo Cumino ſatis ſimilibus, & à ſingulis floribus cornicula in ſublime erigit: ſemen deinde Melanthij profert: quale ſylueſtre Cuminum alterum eſſe Dioſcorides tradidit; ipſum his verbis delineans. ἔστι καὶ ἕτερον γένος ἀγρίου κυμίνου ἐμφερὲς τῷ ἡμέρῳ, ἐξ ἑκάστου δ' ἄνθους ἀφίησι κεράτια μετέωρα, ἐν οἷς ἐστι σπέρμα ὅμοιον μελανθίῳ: id eſt, Eſt & alterum genus

Cuminum ſylueſtre alterum.

ſ. ylu-

ſylueſtris Cumini, ſatiuo ſimile, ex ſingulis floribus cornicula ſublimia proferens, in quibus ſemen Melanthio ſimile.

Et eſſe poteſt, vt idem ſit Cuminum ſylueſtre alterum, & pariter Delphinium; præſertim Delphinij deſcriptione acceſſoria, & ex aliquo alio auctore in Dioſcoridis exemplar tranſlata. Crebrò ſiquidem eædem ſtirpes, aliis nominibus, à diuerſis ſcriptoribus appellantur.

Cæterum ſylueſtris alterius Cumini ſemen potum, ad ſerpentium morſus remedium eſt optimum: auxiliatur & iis, qui vrinæ ſtillicidio laborant, calculoſis, & iis, qui ſanguinis grumos mingunt: ſed his Apij ſemen feruefactum poſtea bibendũ eſt: auctor Dioſcorides. Delphinij verò ſemen potum in vino à ſcorpione ictos, vt nullum aliud, auxiliatur. Aiunt ſcorpiones appoſita herba reſolui, ignauoſque ac torpidos fieri; ſemota verò, ſeſe recolligere.

De flore Ambaruali. CAP. X.

Flos Ambaruualis.

AMBARVALI flori perquàm tenues, ſed duriuſculi ſunt coliculi, palmum aut ſemipedem longi, plurima parte procumbentes, aut humum verſus reclinati; qui foliolis conueſtiuntur exiguis, oblongis, acuminatis, particularium Lentium ſimilibus, ſed tamen aliquanto anguſtioribus: floſculi à medio ſurſum verſus ordine digeruntur exigui, colore vel Violæ ſaturato purpurei, vel cęrulei, vel candidi, odore carẽtes; valuulę ſuccedunt minores quàm Burſę paſtorię, tenuibus membranulis vtrimque valdè minutulis ſtipatæ. radix dura, lignoſa, tenuis, reſtibilis eſt, ſingulis annis regerminans.

In collibus herboſis, quæ nec aratro proſcinduntur, nec pedibus atteruntur, in pluribus Germaniæ ac Belgij regionibus, lęto ac mediocri ſolo ſponte gignitur.

Maio menſe præcipuè cum flore reperitur.

Nomen accepit apud Germanos **Creutzblumlin**, id eſt, Ambaruualis flos: Appellari ſiquidem ſic contingit, quòd feſtis Ambarualium diebus præcipuè vigeant, ac ruſticę virgines ex his, pleriſque locis, tunc coronas ſibi nectant. Ambarualia autẽ feſta ſunt, quę Romana Eccleſia dies appellat Rogationum: Germanis **Creutztaghen**; tunc enim arua à ſacerdotibus & populo luſtrantur. Hieronymus Tragus Polygalon eſſe exiſtimat: nec fuimus quandoque ab hac ſententia alieni: ſed cùm apud Dioſcoridem & Plinium breuiſſima huius extet deſcriptio, quid affirmandum? præſertim cùm ad lactis abundantiam facere hanc non conſtet.

Polygalon, Dioſcorides ait, palmi altitudinem petit, foliis lentis, guſtu adſtricto, quod potum lactis abundantiam facit. *Polygalon.*

De Calendula, ſiue Caltha. CAP. XI.

CALENDVLÆ folia dilutè virent, oblonga, aliquantulum lata, mollia, nonnihil lanugiṅoſa: caules folioſi, ſtriati, fungoſa intus medulla, in plures alas diuiſi: flores in ſummo pulchri, rotundi, multiplices, cum grauitate quadam aliquantulum odorati, diluti croci aurive purioris colore, in quorum medio multa breuia, ſimul compreſſa, lutea vel ſubnigra ſtamina; ſemen à ſingulis floribus numeroſum, recuruum: radices fibroſæ.

In hortis & cultis prouenit: circa Monſpelium etiam ſuæ ſpontis, Geſnero teſte.

Ab Aprili aut Maio menſe in hyemem vſque floret: qua etiam clemente flos eius emicat.

Calendulam recentior ætas appellat, quòd ferè ſingulis menſium Calendis florere cõſpiciatur. Germani **Ringelblumen**: Belgæ **Goutbloemen**, ab auri æmulo floris colore. Galli *Soucie* & *Soulſie*. In Hetruria, inquit Matthiolus, *Fior rancio*: Angli **Marygold**: Bohemi **Meſycek**. Sunt qui Solſequium vocitent, quia ſub veſperam flos contrahatur: non eſt tamen Heliotropium, multò etiam minus Scorpioides, vt plerique temerè crediderunt: ſed veterum potius

Calendula.

est Caltha. Virgilius etenim & Columella Caltham florem esse ostẽdunt, luteum aut flauum colore. Et Virgilius quidem in Georgicis Æcloga secunda, sic scribens:

Mollia luteola pingit Vacinia Caltha.

Columella verò in hortis libro decimo, his verbis: *Cãdida Leucoia & flauẽtia lumina Calthæ.*

Plinius autem lib. 21. cap. 6. Caltham etiam grauiter odoratam esse ait, qualis in totum Calendula est, quę, vt diximus, cum grauitate quadam odorata, & auri colore luteo splendet.

Cæterùm facultate flos quidem Calendulæ calidus est, secundo propemodum ordine; præsertim resiccatus & aridus: creditur cor corroborare, venenis resistere: & aduersus pestilentes febres, quocunque modo sumptus, efficax esse. Fuchsius ex vino potũ menses ciere, & suffitum secundas educere, scriptum reliquit.

Herbæ autem folia calidiora sunt, acrimoniã enim quandam feruidam habent, sed quæ propter humiditatem ei coniunctam non protinus se exerit, ratione cuius in olere sumpta, aluum mouent & leniunt. Fuchsius succum dentium dolores sedare scribit, si os eo colluatur. Alij ad idem puluerem foliorum cum xylino dentibus admouent. Sunt etiam qui herbam acetariis admisceant.

Caltha Alpina. 2. Est verò & alia præter hanc Caltha, Alpina à Gesnero cognominata; foliis Plantaginis, radice acri & aromatica; flore Calthæ aureo. nascitur copiosè in summis Alpium pratis.

Flos Aphricanus.

De flore Africano. CAP. XLI.

INTER Calthas numerandus etiam videtur flos cognomento Africanus. Huius duæ sunt species; vna minor, humilis, ramulis cubitalibus, per terram plurima parte stratis: altera maior, procera & erecta, ad tres vel amplius cubitos assurgens.

Folia vtrique sunt secundum caules striatos multa, oblonga, ex multis singularibus per ambitus crenatis coniuncta, Tanaceti foliis propemodum similia; quæ cribri modo, Soli aut lumini opposita, perforata cernuntur: flores in summis ramorum surculis ex longis calycibus ampli, rotundi, ex octo aut decem foliolis congesti, inferius luteis, superiore verò parte in fuluo rubentibus, & obscurè rubens villosum holosericum æmulãtibus; inter quæ media exeunt stamina lutea: semen nigrum, forma oblongum & tenue: pro radicibus fibræ. Est vtraque species, cum foliis, tum floribus grauiter odorata. Vtriusq; etiam flores, sed maioris frequentius, subinde multiplicantur; quorũ foliola ab vtraque parte vt plurimum lutea.

Apud Belgas, Germanos & alibi, in hortis colitur, & singulis annis seritur. In Africa plerisq; locis spontè prouenit: vnde primum in has regiones inuectus: quãdo videlicet D. Carolus V.

Roma.

Roma. Imp. apud Tunetum celebri potitus eſſet victoria: ex quo illi & Africano aut Tunetenſi cognomen. Minor Iunio, deinde & reliqua æſtatis parte: maior Auguſto demum menſe flores edit.

Brabanti Flandrique vulgò Thunis bloemen nuncupant: Germani Indianiſch blumen & Indianiſch negelin, id eſt, florem aut caryophyllum Indicum: vnde & Gallis *Oeillet d'Inde*. Cordus Tanacetum Peruuianum appellat: à ſimilitudine videlicet Tanaceti & Peru Americæ prouincia, ex qua primùm in Europá illatus, à Germanis creditus eſt. Geſnerus Caltham nominat Aphricanam, & Punica lingua Pedua, ait, vocatur. Sunt qui velint Plinij Petilium eſſe florem. Sed Petilius flos eſt autumnalis, circa vepres naſcens, tantùm colore commendatus, qui eſt Roſæ ſylueſtris: foliis paruis quinis; calyce paruo, verſicolore; luteum ſemen includente. Mirum eſt in eo flore, inflecti cacumen, & non niſi retorto folia naſci. Plinius lib. 21. cap. 8. *Petilius flos*

Andreas Lacuna, Othonnam herbam eſſe, ſuſpicatus fuit, cum cuius tamen deſcriptione, haud per omnia flos iſte conuenit: niſi fortè ſqualidior, & paucioribus foliis, Erucæ ſimilioribus, manifeſtiusque perforatis in Aphrica, quàm in Europa naſcatur. In hac etenim amplus, multifolius, foliis Tanaceto, quàm Erucæ ſimilioribus, iisque non verè perforatis, ſed quæ talia lumini oppoſita tantummodo apparent, gignitur.

Et non raró quidem euenit, vt ex feruenti, calida ſiccaque regione; & ſterili, aut inculto, & aprico ſolo, in humidius cultiusque, vbique cælum clementius, tranſlatæ ſtirpes luxurient. Nam ſoli cælique mutatio, ad ſtirpium mutationem plurimum habet momenti; & maximè accedente culturæ mangonio. Quæ tamen an tantum potuerit, vt florem hunc totum penè transformauerit, expendendum relinquimus.

Eſt autem Othonna, Troglodytica quædam herba, in eo Arabiæ tractu naſcens, qui ad Ægyptum ſpectat: ἔχει δὲ, Dioſcorides ait, τὰ φύλλα εὐζώμῳ ἐμφερῆ, πολύτρητα ὥσπερ σητόκοπα, ψαφαρά, ὀλιγόφυλλα. ἄνθος δὲ φέρει κρόκινον, πλατύφυλλον. ὅθεν ἔδοξαν ἀνεμώνης αὐτό τινες εἶδος εἶναι: hoc eſt, folia habet Erucæ ſimilia; foraminoſa, veluti à tineis eroſa, ſqualida, paucifolia: florem fert crocinum, latifolium: quare quidam Anemones ſpeciem eſſe putauerunt. *Othonna.*

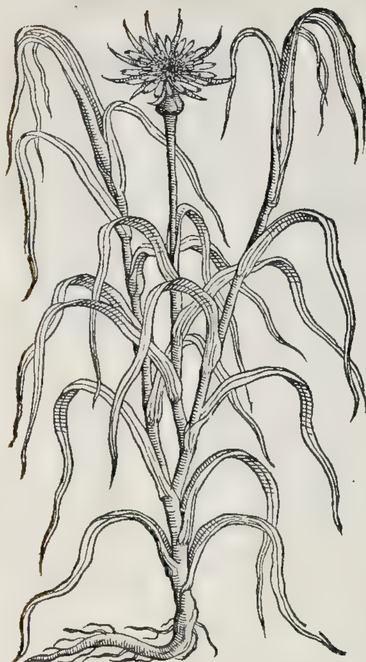
Galenus lib. 4. de ſimpl. medic. facult. Lycoperſij cuiuſdam herbæ meminit, cuius ſuccũ Centurio quidam ex Barbarica circa Ægyptum regione comportauerat, odore adeò graui, adeoque inamœno, vt ne guſtare quidem ipſe auſus fuerit Galenus, ſed lethalem eſſe coniiceret. Vtebatur autem eo Centurio ille ad vrgentes articulorum dolores: atque ipſis etiam laborantibus refrigerandi facultate pollere viſus eſt. Eſt autem, Galenus ait, colore ſubflauo: odore tam graui, quàm Cicuta: niſi quòd leuem quandam inſtar aromatum odoris adferat gratiam. Nomen herbæ ex qua ſuccus hic exprimitur, Lycoperſium eſſe dicebat. Quali autẽ præterea ſit forma, Galenus non addidit: ideoq; etiam an Lycoperſium flos Aphricanus ſit, definiri abſolutè non poteſt. Videtur tamen illi, ſi non idem, ſimillimus. folia etenim, & præſertim flores graui admodum & ingrato prædita ſunt odore: qualitateque venenoſa, Cicutæ proxima. Cuiuſmodi autem eius expreſſus & reſiccatus ſuccus, nondum quidem obſeruaſſe nos confitemur: veroſimile tamen eſt, ex floribus haud alterius, quàm flaui aut ſublutei coloris, & graueolentem futurum. *Lycoperſiũ. Cap. 18.*

Venenoſa autem & refrigerandi potentia, florem Aphricanum donatum eſſe, odor ingratus, caput aggrauans, Cicutæ ſimilis, qualis Lycoperſij ſucco, oſtendit: deinde & experimentis nonnullis conſtat. Memini etenim in puero, qui flores mandere inceperat, labia & os inflata me videre; ſicuti crebrò iis accidit, qui Cicutæ fiſtulis ludentes aut modulantes, intra labia eas aliquandiu continuerunt. Feli etiam flores cum calycibus, recenti caſeo permiſtos olim dedimus; quæ mox valdè inflata, & paulò pòſt mortua fuit. Mures quoque qui ſemen arroſerant; mortui feruntur reperti. Quæ omnia venenoſam & deleteriam huius herbæ facultatem oſtendunt: & non audiendos eſſe eos, qui hanc Tanaceti vel Artemiſiæ ſpeciem, aut innoxiam ſtirpem fore autumant.

De Tragopogone. CAP. XIII.

TRAGOPOGON folia habet oblõga, anguſta, acuminata, Croci foliis latiora ac minora: caulem rotundũ, in plures diuiſum; in cacumine calyces magnos, à quibus flores exeunt magni, multiplices, & multorum foliorum, Dentis leonis appellatæ herbæ, floribus magnitudine ac forma ſimiles, vel etiam ampliores, colore vel lutei, vel in purpureo punicantes, qui oriente Sole panduntur, ipſa verò meridie recluduntur, & tandem pereuntes in caneſcentes pappos abeunt; quibus ſemen ſubeſt oblongum, ſubnigrum, acuminatum. radix candida & longa eſt. Tota autem herba vnà cum foliis, cauliculis, ac radice ſuccum præbet lacteum, qui vulnerata ea effluit.

Tragopogon.

Tragopogon cum pappo.

Naſcitur ſua ſponte in compluribus vtriuſq; Germaniæ incultis & humentibus, veluti in pratis; & præcipuè lutei floris. In hortis verò procerior, amplior, floribusq; maioribus ac ſpecioſioribus conſpicitur, præſertim purpurei floris.

Scorzonera.

Huius flores potiſſimùm Iunio ac Iulio menſibus vigent.

Τραγοπώγων & κομὴ Græcis nuncupatur. item & πτεραπώγων: Latinis Hirci barba, Coma: Germanis **Bocxbart**: Belgis **Bocxbaert/Josephs bloemen**: Gallis *Barbe de bouc*: Italis, Matthiolo teſte, *Saſſefrica*: Hiſpan. *Barba cabruna*: Anglis **Buckes bearde**.

Herba autem, vt Dioſcorides ait, eſui apta eſt: noſtra quoque ætate radix hybernis menſibus à pleriſque vnà cum acetariis infertur ac editur.

De Scorzonera. CAP. XIIII.

AD Tragopogonis genus referenda, quam Hiſpania Scurzoneram aut Scorzoneram vocat: foliis oblongis, ſubcandidis, carnoſis, acuminatis, latioribus & per ambitus ſubinde parum ſinuatis: caule rotundo, pedali vel altiore: flore luteo multiplici, omnino ſimili, qui etiam in pappos reſoluitur: ſemine oblongo, ſubcandido, & minore: radice longa, ſingulari, candida, quæ cortice obtegitur tenui & nigricante.

Naſcitur *Scurzonera* in Hiſpaniæ pleriſque montibus, locis humentibus obſcuris & vliginoſis: reperitur & in Germaniæ Thuringia, ac Bohemia in ſyluis ac montibus locis ſimilibus.

Apud Hiſpanos flos Maio menſe prodit: in Germania verò ſerius, Iunio videlicet & Iulio.

Hiſpani

Hiſpani *Scorzoneram* appellant, quod Latinè Viperinam ſiue Viperariam aut Serpentariam ſonat; ſic dicta, quòd contra venena viperarum ac ſerpentũ efficax habeatur. Nam Hiſpani Viperam *Scurzo* appellant. Apud Germanos & alias nationes nomen non inuenit.

Ferunt autem hanc peſtis contagia arcere, & omnibus venenis reſiſtere venenatorum, & præcipuè viperarum morſibus mederi, epoto vel radicis, vel herbæ ſucco: prodeſſe item cardiacis, & ſyncope moleſtatis, nec non comitiali morbo obnoxiis & vertiginoſis: radicẽ commanducatam hilaritatem facere, triſtitiamque omnem diſcutere: lacteum radicis ſuccum oculis inditum, viſum exacuere.

De Chamæmelo vulgari. Cap. XV.

Chamæmelum vulgare.

CHAMÆMELI flos tametſi coronarius non ſit, propter frequentem tamen quem in medicina vſum habet, inter flores locum vendicauit.

Sunt autem Chamæmelorum complura genera. Vnum legitimum, medicinæ aptiſſimum, vulgaris vſus, quod ea de cauſa vulgare Chamæmelum nuncupatur: alia deinde ſylueſtria, nullius aut exigui vſus: tertium hortenſe odoratum. De eo autem quod familiariſſimum eſt, primùm agemus.

Sunt huic cauliculi tenues in alas multas diuiſi, cubitales: folia tenuia, diſſecta, numeroſa: flores in ſummo, medio lutei, forinſecus verò candidi; ambientibus videlicet luteũ ipſius floris, multis exiguis cãdidis foliolis, quorum ſingula anguſta ſunt & forma oblonga: radices tenues & fibroſæ.

Exit paſſim in aruis vnà cum ſegete: & vniuerſæ Europæ familiare eſt.

Colliguntur flores Iunio potiſſimùm menſe.

Camomillam Officinæ nuncupant: vulgò **Camille & Camomille bloemen**: Germani **Chamill**: Hiſpani *Mançanilla, Macela*: Itali *Camamilla*: Galli *Camomille*: Bohemi **Hermanek**. Veterum eſt χαμαίμηλον ſiue Chamæmelum, & Anthemidis genus, quod ab ipſis candidis, floris medium circundantibus orbẽ, foliolis, λευκάνθεμον dicitur. Sunt etenim Anthemidis, Dioſcoride auctore, genera tria, & quidem floribus in medio luteis omnia, per ambitum autẽ & circumferentiam, vnum candidis, alterum luteis, tertium purpureis. Quod luteis per ambitum foliolis conſtat, χρυσάνθεμον nominatur: tertium autem purpureis, ἠράνθεμον, quod ſcilicet Vere floreat. Alexander Trallianus Chamæmelum etiam Anthemiſium dici ſcribit lib. VIII. cap. II.

Chamæmelum verò dicitur, quoniam flores μήλου, ſiue mali odorem habeant, quem in vulgaris vſus Chamæmelo euidens & manifeſtum eſt ſentire; ita vt vel hinc vulgaris vſus Chamæmelum, verum & legitimum eſſe coniicere liceat, quod & ipſæ etiam facultates euidentius oſtendunt. Tales ſiquidem vulgaris Chamæmeli facultates omnino ſunt, quales Chamæmelo Galenus tribuit.

Chamæmelum, Galenus ait, calfacit & deſiccat in primo ordine, & tenuium eſt partium; digerendi, laxandi, & rarefaciendi vim habet. Item & alio loco: tenuitate Roſę perſimile eſt, calore ad Olei vires magis accedens, homini familiares & temperatas. Quapropter laſſitudini, ſi quid aliud, cum primis confert, doloresque ſedat & mitigat: præterea tenſa remittit & laxat: quæque mediocriter dura ſunt, emollit; quæque conſtipata, rarefacit. Omnes autem has facultates noſtro vulgari Chamæmelo ineſſe, ipſa quotidiana commonſtrat experientia. Nam moderatè quidem ipſum excalefacit, parum reſiccat, valde tenuium eſt partium, digerendi, relaxandique ſingulari, ac mirifica potentia præditum eſt: multi breuiter ad omnia vſus, quæ clementer calefieri, reſolui, diſcuti ac leniri deſiderant. Calculi & colicos dolores lenit: vrinam moderatè prouocat: tormina & roſiones ventris ſedat: laterum dolores mulcet: duros tumores emollit, & crudos humores diſcutit. Idem præſtat oleum ex floribus compoſitum, quod aduerſus laſſitudines omnes remedio eſt, & omnibus vtiliter admiſcetur, quæ ſopiendi alicuius doloris cauſa adhibentur.

De syluestribus Chamæmelis, siue Cotulis.

CAPVT XVI.

Cotula alba.

SYLVESTRIVM Chamæmelorum, Cotulas quas passim nominant, tria sunt genera: vnum fœtidum, duo alia non fœtentia: quorum vni flos per circumferentiam candidus, alteri verò totus luteus.

1. Chamæmelum syluestre fœtidum, siue Cotula fœtida, caules promit rotundos, virentes, fragiles & ſucculentos, in alas multas diuisos, crassiores & sæpenumerò altiores quàm Chamæmeli: folia similiter ampliora, in virore nigricantia: flores forma & colore similes. Fœtet herba tota, grauemque odorem spirat: vnde illi fœtidæ cognomen datum.

Nascitur in aruis, iuxta semitas, & agrorum margines.

Floret eodem quo Chamæmelum tempore.

Officinæ & Herbarij passim Cotulam fœtidam nuncupant; plerique Camomillam fœtidam. Germani Krotendill/Hunßdill/Hunßblum: Belgæ Paddeblocmen/stinckende Camille: Galli *Espargoutte*: à nonnullis *κυνάνθεμις*, ab aliis *κυνοβοτάνη*. Leonhartus Fuchsius Parthenium esse voluit. Sed Parthenium verum & legitimum est vulgò dicta Matricaria, quæ odore longè est grauiore, & sapore admodum amaro; foliis tenuibus & Coriandri similibus. Cotula autem fœtida minus grauiter olet, & foliis Coriandrum non æmulatur.

2. Altera Cotula alba non fœtida, quę à plerisq; etiã Oculus bouis dicitur, cauliculos edit complures, tenuiores, duriores, flexibilioresque quàm Cotulæ fœtidę; & circa eos folia tenuia, Chamæmeli foliis paulò longiora & candidiora: flores in medio luteos, per circumferẽtiam candidos, Chamæmeli & Cotulæ fœtidæ floribus similes, sed maiores, exigui aut nullius odoris: radices duras & lignosas non absque adnatis fibris, quę aliquot annis permanentes, Vere regerminant.

In aruis & agris frumentariis vnà cum Chamæmelo reperitur.

Æstiuis mensibus floret.

Nostra ætas Cotulam non fœtidam appellat, & Cotulam albam, plerique Oculum bouis & Buphthalmum. Germani Kudil/kundsaug/kuaug: Belgæ, Coedille/Cocooghe: Hispani *Mançanilla loca, ojo de buey*: Itali *Occhio di boue*. Et verum quidem esse Buphthalmum Leonharti Fuchsij sentẽtia fuit. At nobis verum & legitimum solũ illud esse videtur, quod infra sub Buphthalmi nomine describitur. Nam Buphthalmo quidem, vt Dioscorides auctor est, folia sunt *μαραθροειδῆ*; id est, fœniculi foliorum similitudinem habentia, & flos melinus. Huic verò folia non sunt fœniculi similia, neque flos totus luteus siue melinus, sed plurima parte, per circumferentiam videlicet candidus; qui etiam vel solus Matthiolum mouit, vt Cotulam hanc albam, siue vulgare Buphthalmum, verum & legitimum esse Buphthalmum negauerit. Proinde non Buphthalmum, quod hoc nomine à plerisque appellatur, sed Cotulæ & Chamęmeli syluestris species quædam est. Plinius lib. 26. cap. 7. Melandrij herbæ meminit, in segete ac pratis nascentis, flore albo & odorato: an Melandrium autem istud Cotula non fœtida sit, diligentius inquirendum; propter etenim Plinij breuitatem, nemo facilè qualis herba Melandrium sit, affirmauerit.

Melandriũ

3. Tertia Cotula lutea, cauliculis exit non paucis; foliis Cotulæ albæ maioribus, crassioribus, candidioribusq;: flores & medio & orbiculato ambitu, melini siue lutei sunt: radix dura, lignosa, diuturna.

Nascitur in Germania & Gallia, iisdem ac similibus quibus Cotula alba locis: apud Belgas, hortensis est. Iunio ac Iulio florem promit.

Germani Streichblůmen & Steinblůmen appellant. Belgæ Strpckbloemen. Fuchſius Anthemidis ſpeciem, & Chamæmelum Chryſanthemum facit: folio tamen parum, odore nullatenus Anthemidem ſiue Chamæmelum Leucanthemum refert. Matthiolus pro legitimo Buphthalmo depinxiſſe videtur: deſideratur tamen in eo folium Marathroeides, quod Buphthalmo eſſe Dioſcorides teſtatur. Nos his de cauſis inter Cotulas & ſylueſtria Chamæmela potius reponendam duximus, quàm alterutrum temerè aſſerere.

Vſum autem hæ Cotulæ in medicamentis aut cibatu nullum habent, proinde earum facultates incompertæ. Videntur tamen omnes calidæ aliquantulum & ſiccæ, Chamæmelo vulgaris vſus viribus quodammodo ſimiles, ſed longè tamen inferiores, imbecilliores'q;. Quæ fœtida dicitur, ad vteri morbos commendatur; ſed ab iis præſertim, qui Parthenium eſſe exiſtimant, & Parthenij vires ad hanc tranſtulerunt. Eſt tamen non omnino Cotula hæc inutilis; quando fœtida omnia, ex vtero ſtrangulationibus proſunt.

De Chamæmelo odorato. CAP. XVII.

Chamæmelum odoratum.

Chamæmelum Chryſanthemum odoratum.

ODORATVM Chamæmelum duorum eſt generum: vnum Leucanthemum; alterum Chryſanthemum cognominari poteſt.

Leucanthemo odorato Chamæmelo, caules exeunt multi, non erecti, ſed procumbentes, 1. & quaſi per terram repentes: folia tenuia, diſſecta, vti Chamæmeli vulgaris, ſed maiora virentioraque: flos quoque ſimilis, medio videlicet luteus, & per circumferentiam candidis foliolis cinctus: radix fibroſa, durabilis naturæ. Referunt folia & flores pergratum ac iucundum cum grauitate quadam odorem, aromatum odoribus perſimilem, qui etiam in arida diutinè permanet.

Eſt & huius generis quoddam, foliola medium floris ambientia denſiſſimè multiplicans, luteo in anguſtum orbem coacto; quod odore & forma præcedenti per omnia ſimile aliâs eſt.

Chryſanthemum odoratum Chamæmelum, cauliculos ſimiliter profert tenues inualidos, & in terra proſtratos: folia quoque tenuia, vti prioris, ſed candidiora & paululum minora: pro flore, qui aliis omnibus Chamæmeli ac Cotularum generibus medius, luteus eſt orbiculus; nudus & nullis circumambientibus foliolis cinctus; radix ſimilis. Et huius herba odorata quoque eſt, odore & facultate priori ſimilis. 2.

Vtrumque in Belgio hortense est. Floret Iulio & Augusto mensibus.

Chamæmelum odoratum propriè appellatur: Tragus Chamæmelum nobile nominat: Vulgus nostrum, Roomsche Camille, id est, Chamæmelum Romanum: Germani edel Chamill. Quod flore candet, Leucanthemum; alterum Chrysanthemum dici potest. Sed tamen ea esse quæ à Dioscoride, Galeno, aut aliis veteribus in vsu recepta fuêre, non omnino videtur asserendum: verisimilius est ab ipsis fuisse præterita aut incognita.

Nam facultas eorum multò intensior, quàm Chamæmelo à Galeno tribuitur. Caliditate siquidem & siccitate qualitatem illam viuenti familiarem ac temperatam, quæ Chamæmelo à Galeno tribuitur, quamque ipsum habere quotidiana ostendit experientia, multùm excedunt: vtpote secundo ordine calida & sicca. Cùm autem & ipsa substantia tenuitatem habeant coniunctam, digerendi ac rarefaciendi potentiam habent ampliorem: molliendi verò, doloresque sedandi, aut mitigãdi, remissiorem. Proinde vbi magis, quàm vulgaris vsus Chamæmelum potest, incalfacere aut rarefacere opus est, vtiliter adhiberi possunt: vti in balneis, quæ sudoris euocandi & rarefaciendæ cutis causa parantur, in quibus horum Chamæmelorum vsus haud est negligendus. Nam & cutim nimis adstrictam rariorem faciunt, sudorem euocant, bonumque corpori odorem conciliant.

De Eranthemo vulgari. CAP. XVIII.

Eranthemum.

FLOS, quem Eranthemum nuncupauimus, cauliculos profert à radice complures, in alas subinde diuisos, striatos, virentes: folia tenuia Chamæmeli, aut potius Cotulæ fœtidę similia: flores non magnos, forma Ranunculi florũ, pulchros, minij colore rubentes; quos capitulum sequitur oblongum, ex multis collectum seminibus, rotũdis, acuminatis, colore in virore subnigricantibus. radices fibrosæ. Odorem herba herbaceum habet, aliquantulum grauẽ, sed minus quàm Cotulæ fœtidę, Chamæmeli verò odor: nequaquam similem.

Nascitur compluribus Europæ prouinciis, in aruis vnà cum Zea, Tritico aut aliis frumentis: Belgæ in hortis serunt.

Æstiuis mensibus floret, Maio, Iunio & Iulio: subinde & serius.

Nostri sua lingua, Brupnettekens appellant: Germanorum nonnulli, Feldroßlin: multi hac ætate ἠεράνθεμον. Esse tamen tertium Anthemidis genus, quod propriè Eranthemum dicitur, nemo facilè affirmauerit. Nam Eranthemo, si fides Dioscoridi, flos est forma Chamæmeli, in medio aureus vel luteus, orbiculato verò ambitu purpureus. Istud autem florem quidem habet purpureum, sed medium eius non est luteum: quod ipsum non esse Anthemidis speciẽ ostendere videtur.

Hieronymus Tragus Astera Atticum, cuius flos medio luteus, & per circumferentiam cęruleus est, Eranthemum facit: Fuchsius verò Consolidam regalem, siue florem Regium, de quo superius egimus.

In Astere Attico autem, quem Virgilius Amellum florem nominat, desideratur herbæ folium Chamęmelo simile, & floris color: in flore Regio verò & color, & forma floris. Vtriusque huius flos cęruleus est. Eranthemi autem, roseo colore rubet, vt testis est Plinius, lib. 26. cap. 8. qua de causa & neutrum horum Eranthemum esse potest.

Matthiolus Eranthemum istud præsens, Adonidis florem nuncupat, sed Adonidis flos Anemone esse creditur. Adonidis siquidem florem vento excuti Ouidius scribit, Metamor. lib. 10. in fine. Venti autem flos Anemone est. Nam Anemone ἀπὸ τῶ ἀνέμω, id est, à vento nomen habet, vt Plinius auctor est, lib. 21. cap. 23. Flos, inquit, nunquam se aperit, nisi vento spirante: vnde & nomen accepit. Cum Anemone autem Eranthemum quod descripsimus, non conuenire, manifestum est.

Anemone.

Cæterùm

Cæterùm Eranthemi istius nullus in medicina vsus; quantum autem gustabilis qualitas eius ostendit, alicuius caliditatis particeps est, sed tamen non magnæ.

De Buphthalmo. Cap. xix.

Buphthalmum.

STIRPI cui Buphthalmo nomen dedimus, cauliculi è radicibus exeunt tenues, tres, quatuor, aut plures, pedales vel altiores, circa quos folia, virentia, tenuiter dissecta, similitudine foliorum Fœniculi, sed multò quàm illius minora: flores in summo cauliculorum magni, Calendulæ satis similes, colore luteo magis diluto, staminibus in medio luteis, post quos capitulum succedit, veluti suprà descripti Eranthemi, ex multis seminibus simul congestis commissum: radices tenues sunt & fibrosæ, Veratri nigri radicibus similes.

Nascitur sua sponte plerisque Germaniæ & Bohemiæ prouinciis, locis incultis: apud Belgas hortensis est.

Maio aut Iunio floret.

De huius autem stirpis nomenclatura, recentiorum variant sententiæ. Sunt qui velint Veratri nigri speciem esse; nonnulli Consiliginem; quidam Sesamoides: Elleborastrum alius.

Veratri autem nigri, duo apud veteres repe- riuntur genera: vnum folio Laurino, fructu Sesamaceo: alterum folio Platani, semine Cnici. *Veratrum nigrum.*

Cum neutro autem horum Buphthalmum istud, à nobis hoc loco descriptum, conuenire, notissimum est.

Consiliginis herbæ qualis forma sit, apud Veteres non reperitur. Plinius ait, sua ætate in Marsis inuentam, & pulmonum vitiò, suum & omnis pecoris remedium præsens esse, vel traiecta tantum auricula: lib.26.cap.7. Columella lib.6.cap.5. In Marsis montibus plurimam nasci, etiam ait, omnique pecori maximè esse salutarem: & qua ratione ac modo auriculæ inseri debeat, docet. Feruntur & Buphthalmi nostri radices pecorum morbos quosdam curare, si per auriculam perforatam inserantur: sed ea de causa Consiliginem esse consequi non debet. Diuersas siquidem stirpes similis vel eiusdem facultatis reperiri non est alienum. Nam & nigri Veratri radices idem posse testatur Plinius lib.25.cap.5. Pecorum, inquit, & iumentorum pituitas sanat, surculo per aurem traiecto, & postera die eadem hora exempto. Quod & experimentis nostræ ætatis rusticorum compertissimum est: qui Veratri nigri vulgaris radicibus, pecorum suorum morbis medentur. Præstant simile & Veratri albi radices, vti Absyrtus, & post eum Hierocles scribit: qui tamen Veratri albi radiculas non in aurem, sed sub pectoris cutim infigunt. Quo modo etiam Vegetius Renatus, Consiligine vtitur, Veterinariæ suæ lib.1.cap.12. De cura morbi subcutanei: tametsi lib.3.cap.2. De Malleo, ipsas etiam auriculæ inserendas scribat. Quæ satis ostendunt, diuersas stirpes similes subinde habere facultates; & ea de causa nequaquam consequi, Buphthalmum nostrum esse Consiliginem, quòd perinde ac Consiligo pecorum morbis medeatur. Quod si ex facultatibus coniectura facienda est; Consiligo erit Veratrum albũ. Nam Vegetius eo omnino modo Consiligine vtitur, quo Veratro albo Absyrtus & Hierocles. Auget hanc suspitionem, quòd Vegetius hanc curandi rationẽ à Græcis accepisse putetur. Qua de causa, etiam plerisque nihil aliud, quàm Veratrum album, Consiligo videtur. Quod si ita est, multum à Consiligine præsens Buphthalmum differens erit: Veratro siquidem albo nequaquam assimile est. *Consiligo.*

Idẽ verò, Sesamoides, siue primum, siue alterũ, non esse, notius est quàm vt refelli debeat. *Sesamoides.*

Helleborastrum verò & hoc ipsum impropriè nũcupatur: propriè etenim Helleborastrũ dici potest, quod Hellebori siue Veratri speciem ac similitudinem habet: istud autem Buphthalmum Veratri nullam speciem habet. *Helleborastrum.*

Quibus omnibus de causis nullam harum appellationum huic stirpi cõuenire visum est,

sed

sed solum Buphthalmi nomen; cum cuius descriptione, quæ apud Dioscoridem extat, quia exquisitissimè hæc stirps cõuenit, proprium ac legitimum Buphthalmum esse existimamus. Buphthalmum siquidem cauliculos, vt Dioscorides ait, emittit molles & tenues: folia μαραθρειδῆ, id est, speciem ac similitudinem foliorum Fœniculi referentia: florem melinum, Anthemide maiorem. qualis omnino præsens stirps est, quæ tenuitate & multiplici sectione foliorum, speciem illam foliorum Fœniculi tam exquisitè exprimit, vt nulla alia, parui folij, melius possit: ita vt citra omnem dubitationem hæc stirps legitimum Buphthalmum esse videatur.

Nominatur autem Buphthalmum etiam Cachla, aut potius Caltha. Caltha autem est Calendula, quam florè Buphthalmum nostrum proximè referre diximus.

Sunt verò & qui velint Buphthalmum idem cum Chrysanthemo esse, Dioscoridemque separatis locis, sub diuersis nominibus eandem herbam tradidisse. Sed hi si paulò diligentius Dioscoridis verba expendissent, aliter sentirent. Licet etenim in multis vtriusq; descriptiones conueniant, non abest tamen proprietas aliqua, quæ differentes esse stirpes ostendat. Folia Chrysanthemi πολυσχιδῆ, id est, in multas partes diuisa & dissecta traduntur: Buphthalmi verò μαραθρειδῆ. Non omnia autem quæ laciniosa sunt, & in multas partes dissecta, Fœniculi foliorum speciem habent. Iam florem proferre Chrysanthemum Dioscorides ait ἰσχυρῶς στίλβοντα, hoc est, multùm relucentem: Buphthalmi verò relucentem esse non tradit, neq; etiam eius quod à nobis pingitur, flos ita splendet, vt multùm relucens dici queat, aut debeat. An ne hęc euidentem Buphthalmi & Chrysanthemi differentiam ostendunt, & legitimum esse à nobis depictum Buphthalmum confirmant? Sentiant qui velint aliter, nobis ita videtur; & qui Chrysanthemum idem cum Buphthalmo esse volunt, aliud Buphthalmum, si istud esse negent, requirant. Nam quod & ab aliis & à nobis pro Chrysanthemo depingitur, legitimum Buphthalmum esse nequit: folia enim eius non sunt μαραθρειδῆ, qualia omnino legitimi Buphthalmi esse debent.

Quod verò ad facultates attinet: Matthiolus ait, in Bohemia omnes medicos & pharmacopœos huius radicibus, pro Veratri nigri vti, priuatim ad pecorum morbos: sed in medicamentis radices huius ἀντεμβαλλομένας radicum Veratri esse non affirmat. Memini ego obseruare me olim, à quibusdam medicis, huius radices, in quantitate satis magna adiectas fuisse decoctis, ad purgationem per inferna præparatis, sed nihilo plus ea aluum mouisse, quàm si non additę fuissent. Quod mihi suspicionem mouit, nulla purgandi potentia huius herbæ radices donatas esse: & alia omnino facultate, quàm Helleborum, per auriculas transmissas pecorum morbis mederi. Gentianæ radices ora fistularum nimis angusta egregiè dilatant; idem possunt Aristolochiæ & Bryoniæ radices, ac spongiarum partes; quæ tamen viribus aliis multùm inter se differunt. Quamobrem licet Buphthalmi radices simile aliquid Veratro nigro queant; idcirco tamen non omnia, quæ illud, possunt. Spinæ, aculei, ramenta lignorum & similia, dolorem inferunt, inflammationem excitant, vicinarum partium humores alliciunt, si in partem aliquam adigantur. Partem aliquam lædi absque dolore non contingit: is transmissa aut imposita vulneri re quapiam intenditur. Fortasse etiam si quiduis aliud in auriculam perforatam imponeretur, idem qui huius stirpis radice immissa, effectus subsequeretur. Nos nihil hic affirmamus; curiosis, vt diligentius vires huius explorent, viá aperimus.

Dioscorides Buphthalmi, ait, flores cum cerato tritos œdemata & duritias discutere; & dici, si statim ab exitu à balneis bibatur, bonum colorem ad aliquod tempus Ictericis facere. Videntur autem hæc ex cap. de Chrysanthemo huc trãslata ab his, qui inter Buphthalmum & Chrysanthemum differentiam nullam esse existimarunt: Non aliter quàm nonnullę ex Asteris Attici facultatibus, Violæ nigræ apud Plinium accessere: & Dolicho legumini, in Dioscoridis exemplaribus, quædam Smilacis læuis: vt suis annotauimus locis. Quæ autem propriæ sint Buphthalmi vires, nondum compertum habemus.

De Chrysanthemo. CAP. XX.

CHRYSANTHEMO caules sunt ramosi, læues: folia oblonga, digiti ferè latitudine, dissecta & multifida: flores Anthemidis sed maiores, & non medio tantùm vmbilico, sed & orbiculato ambitu lutei & auri quodammodo fulgore splendentes; odore non insuaui: radices fibrosæ.

Reperitur in aruis, in hortis inter olera, & alibi passim: & quibusdam quidem locis, foliis magis consectis, aliis minus.

Iunio, Iulio, & subinde Augusto floret.

A Germanis Sant Johans blum / & Geñßblum appellatur: à nostris vulgò Dokelaer / & quandoque Geel ganſche bloemen. Græci ab aureo florum fulgore χρυσάνθεμον nuncupant. Est tamen

Chryſanthemum.

tamen & Chryſanthemũ Anthemidis quędam ſpecies, vt ſuprà ſcripſimus. Batrachion etiam Chryſanthemum dicitur, teſtis Democritus in Geoponicis. Item & Elychryſum Chryſanthemum eſt. Sed hæc Chryſanthema ab iſto præſenti differunt.

Nominant verò & iſtud Chryſanthemum plerique Buphthalmum & Caltham; quæ eius Buphthalmi propria nomina ſunt, quod capite præcedente deſcriptum eſt. Non deſunt quoque qui Bellidis ſpeciem faciant, & luteam Bellidem dicant. Eſt autem Bellis alterius generis herba.

Caules autem Chryſanthemi olerum modo, Dioſcorides tradit, eduntur.

Flores cum cerato triti, ſteatomata diſcutere dicuntur. Ipſa herba pota in balneis poſt exitum de ſolio, morbo Regio correptis, breui bonum colorem inducit.

Chryſanthemum latifolium.

De Chryſanthemo Latifolio.
CAP. XXI.

LATIFOLIVM Chryſanthemum mox à radice folia promit oblonga, lata, virentia, ſuperiore parte aliquantulum aſpera; inferiore verò læuiora, dilutiusque colorata; inter quæ ſcapi exeunt tenues, cubitales, aliquantulum hirſuti, duobus aut tribus geniculis articulati, à quorum ſingulis bina contra ſe poſita folia, atq; ſubinde pediculi exeunt; in quorum faſtigiis ampli orbiculati flores, Buphthalmi aut Chryſanthemi æmuli, ſed maiores coloratioresque, & medio diſco, & circumambientibus foliolis, luteo reſplendentes colore, quorum medius diſcus tandem in pappos vaneſcens, oblonga, tenuia, nigricantiaque ſemina mittit. radix fibroſa eſt.

In Germaniæ incultis ac ſyluoſis locis frequenter reperitur.

Iunio menſe in hortis Belgij cum flore conſpici poteſt: ſequenti menſe ſemen cum pappis à vento rapitur.

Germanis **Waldtblume** dicitur. Sunt qui Aliſma Dioſcoridis eſſe velint: Sed vbi Plantaginis neruoſum folium, & thyrſoides caulis? Aliſmati ſiquidem, quod Damaſonium etiam dicitur, Plantaginis ſimilia ſunt folia, & caulis thyrſo ſimilis; quæ huic non adſunt. Chryſanthemum idcirco Latifolium citius appellandum, quàm temerè Aliſmatis nomen ei tribuendum.

De facultatibus verò huius nihil conſtat.

De Chryſanthemo Peruuiano.
CAP. XXII.

AD Chryſanthemi genus referendus quoque occurrit, peregrinus raræ magnitudinis flos, quem Solis florem quidam vocát. procera admodum ſtirps eſt, hominis prægrandis 1.

ſtaturam

Chrysanthemum Peruuianum.

2.

Bellio.

staturam longè sæpenumerò superans. caulis eius rectus, brachij ferè crassitudinis: foliis circumuestitur magnis, latissimis, non minoribus quàm Bardanæ, ambitu crenatis: in alas nullas diuiditur: fastigio autem florem edit vnicum, prægrandem, Chrysanthemo forma similem, sed multò ampliorem; medius siquidem eius discus pedem latitudine non rarò excedit, singula verò orbiculariter ipsum ambientia folia, Lilij purpurei floris satis similia, auri quoque luteo colore nitentia; quibus tandem pereuntibus, semen in disco gignitur oblongum, planumque, quod tamen vix in Germania ad frugem & maturitatem peruenit.

Huius verò & aliud quoddam reperitur genus, cuius caulis breuior ac minor, in ramos distributus subinde duos, è singulis flores promit prioris similes, sed multò minores.

In Peru aliisque nonnullis Americę prouinciis sponte gignitur. Satum Madritij apud Hispanos in horto regio ad XXIIII. pedes adoleuit.

Solem nonnulli appellant Indianum: alij florem Solis: nobis placuit Chrysanthemi Peruuiani nomenclatura. Existimari posset hic flos Plinij esse Bellio, si credibile foret, illa ætate Romæ vel visum, vel vllo modo agnitum: per ambitum siquidem luteus est, & plus quàm quinquaginta foliis medius eius orbis cingitur. Plinius siquidem lib. XXI. cap VIII. Luteus, inquit, Bellio patulicantibus quinquagenis quinis barbulis coronatur. Sed verisimilius Bellionem omnino alium esse florem.

Pediculos autem foliorum teneros adhuc, pilisque derasis, in craticula coctos, sale oleoq; conditos, esui suaues esse sunt qui affirment, oríque gratos; & ad Venerem promouendam plurimum posse.

De Bellide. CAPVT XXIII.

1. FOLIA Bellis è radicibus promit multa, parua, leuia, pinguia, in rotunditate oblonga, leníssimè crenata, per terram plurima parte strata, inter quæ flosculi exeunt, singuli suis tenuibus insidentes pediculis, Chamæmeli florum penè forma, sed minores, medio eorum luteo, quod multa exigua orbiculariter cingunt foliola, candida, aliquatenus rubētia, ac in candore veluti purpurascentia: radices subsunt fibrosæ.

Nascitur in pratis & similibus perinde palustribus ac humidis compluribus locis.

Vernis mensibus floret.

2. Huic similis est, & alia species, sed hortensis tantùm, & floribus multiplicibus, speciosissimis, tam denso exiguorum foliolorum contextu, vt vix vllo, aut nullo, apparente luteo orbiculo, vniuersum & ambitum & medium floris occupet; colore aliâs rubentibus, subinde candidis, nonnunquã ex vtroque permixto variis, rarò herbaceis aut virētibus; odoris nullius.

Circundant hos quandoq;, sed tamen non frequenter, alij parui, sub ipsis, aut ex ipsis florũ calycibus exorti quini senive vel plures flosculi, matricibus suis similes, sed tamē minores.

Floret hæc Bellis Aprili quoque & Maio mensibus.

Germani Maßlieben & Massuselen/ nũcupant: Belgæ Madelieuen/ Ketssouwen/ Margrieten: Itali *Margarite, & fiori di prima verigentili:* Galli *Pasquettes* & *Marguerites:* Bohemi Matecnijk/ Sedmikraſa: Plinius Bellidem, eiusque meminit lib. 26. cap. 5. Bellis, inquit, in pratis nascitur, flore albo, aliquatenus rubente. Recentiores Bellidem etiam Consolidam nominant minorem; alij Brunellam Consolidam minorem faciũt: plerique herbam Margaritam; alij Primulam veris. Sunt tamen & alię nuncupatæ Primulæ veris, Phlomidum species, de quibus aliàs.

3. Ad Bellidis genus referunt & nonnulli syluestrem quandam, maiorem nuncupatam Bellidem: caules hæc profert tenues, cubitum altos aut longiores; folia circa eos oblonga, nonnihil serrata, digiti ferè latitudine: flores in summo cauliculorum per circumferentiam candidos,

Bellis ſylueſtris.

Bellis hortenſis.

Bellis maior.

didos, medio luteos, Chamæmeli Leucanthemi & Cotulæ albæ ſimiles, nullius odoris; radices fibroſas.

Naſcitur in pratis, & ſecus margines agrorum locis non apricis.

Bellidem, vt diximus, maiorem appellant Germani, Fuchſio auctore, Genßblum: nonnulli etiam Conſolidam mediam. Alia tamē & Conſolida media, vt Bugula quæ pro medij generis Conſolida habetur.

Cæterùm Bellidis minoris folia humectandi refrigerandique facultate donata ſunt; & humectant quidem ordine ſecundo intenſo, refrigerant verò eodem remiſſo. Dolores omnes, ſed præſertim articularios ac podagricos, ex calido ſiccoque humore, mitigant; cum butyro recenti & inſulſo trita, ac locis dolentibus impoſita, potiſſimum additis Maluæ foliis. Eadem oleribus addita, facilem aluum faciunt, & in cauſonide febri, ac in inteſtinorum inflammationibus, magna vtilitate enematis admiſcentur.

De Aſtere Attico. CAP. XXIIII.

ASTERIS Attici duæ ſunt ſpecies; vna purpurei; alia lutei floris.

Purpurei floris Aſter cauliculos promit erectos, rotundos, aliquantulum duros, fragiles, aſperos, nonnihil piloſos, dodrante altiores: folia oblongiora, præſertim iuxta cauliculos enata, dura quoque & aſperiuſcula & latiuſcula; eſt tamen ſpecies quædam anguſtioris folij. flores in ſummo virgularum emicant, formâ ferè florum Chamęmeli, medio lutei, ſed orbiculato ambitu

After Atticus.

After Atticus ſupinus.

cæruleo purpurei, qui in pappos vaneſcunt; ſemen quibus ſubeſt exiguum. radix fibroſa eſt.

2. Lutei floris, rotundis, fragilibus, ramoſis cauliculis; foliis item duris, & vtriſq; aſperiuſculis priori ſimilis eſt, aliquantulò tamen maior. floris & medius orbiculus & circumambientia foliola luteo ſplendent colore. in pappos & hi, ſed tamen non æquè citò, abeunt. ſemen quoque exiguum; & radix haud diſſimilis.

3. Huius generis & ſupinus quidam inuenitur, cuius cauliculi non eriguntur, ſed deorſum reclinati decumbunt. ſunt hi rotundi quoque ac duri colore ſubrubentes; folia verò & dura ſimiliter, aliorum ſimilia. flos paulò maior.

Apud Germanos, Bohemosque, in Italia & alibi aſperis & incultis reperitur locis, in ſyluis, in collibus, non rarò etiam in pratis, & cum flore quidem Auguſto menſe. Apud Belgas nuſquam ſua ſponte After iſte exit.

Ἀςὴρ Ἀττικὸς καὶ Βουβώνιον Græcis, Latinis After Atticus, Bubonium, & Inguinalis dicitur. Nominatur verò & à nonnullis Aſterion, Aſteriſcon, & Hyophthalmon: Germani **Megerkraut/Bruchkraut/Scartenkraut** & **Sternkraut** appellant: Hiſpani *Bobas*, & *Eſtrellada*: Galli *Amellus flos.* *Eſtoille* & *Aſpergoutte menue*. Putatur & is, qui purpurei eſt floris, à Virgilio Amellus nuncupari flos, de quo Georgicon quarto:

Eſt etiam flos in pratis, cui nomen Amello
Fecere agricolæ, facilis quærentibus herba;
Namq; vno ingentem tollit de ceſpite ſyluam:
Aureus ipſe, ſed in foliis, quæ plurima circum
Funduntur, violæ ſublucet purpura nigræ.

Cæterùm After Atticus digerentis, vt Galenus tradit, mediocriter eſt facultatis, modicè videlicet calidus, & non vehementer deſiccans: maximè cùm etiamnum mollis ac recens fuerit.

Dioſcorides æſtuanti ſtomacho prodeſſe Aſterem Atticum impoſitum tradit, tum & oculorum inflammationibus, bubonibus & ſedi procidenti. Tradi etiam refert, purpureum florem cum aqua potum, anginis auxiliari, & comitialibus puerorum morbis: eumque recentem adhuc ad inflammationes bubonum conducere impoſitum: aridum verò, ſi ſiniſtra dolentis manu decerpatur, buboni adalligatum, dolore liberare.

De

De Elichryso. CAP. XXV.

Elichryson.

ELICHRYSON cauliculos promit graciles, virentes, lignosos, in alas quasdam subinde diuisos: folia concisa, Abrotani similia, aliquantulum candicantia: flores in summo cauliculorum in vmbellis cohærentes, luteo auri colore fulgentes, forma florum Tanaceti vel medij orbiculi siue disci florum Anthemidis; qui priusquàm flaccescăt decerpti, speciem suam ac pulchritudinem diutinè seruant. Qua de causa & deorum simulachra eo coronari solere; & Ptolemæum Ægypti regem diligentissimè hoc seruasse, Plinius tradit.

Exit plerisque Italiæ ac Hispaniæ locis incultis, in pratis solo gracili, ac circa fluuiorum ripas.

In Belgij hortis floret Augusto, aut Septembri mense: Theophrastus tamen & Plinius Eliochryson inter veris flores numerant.

Dioscorides ἑλίχρυσον appellat; nonnulli etiam χρυσάνθεμον; alij, inter quos Galenus est, ἀμάραντον, propter floris diuturnitatem. Alius tamen & Amarantus est, purpureus, de quo suprà scriptum. Plinius hanc stirpem Heliochryson nuncupat: Theophrastus similiter ἐλειόχρυσον, Gaza Aureliam vertit.

Facultatis, inquit Galenus, est incidentis & extenuantis. Prodest coma, Dioscoride auctore, è vino pota contra vrinæ difficultates, serpentium ictus, coxendicum dolores, & ad rupta; menses etiam prouocat: sanguinis grumos & in ventre, & in vesica cum vino mulso sumpta dissoluit: defluxiones à capite sistit, trium obolorum pondere ex vino albo diluto ieiunis data: vestibus inserta incorruptas eas conseruat. Theophrastus Eliochrysum ad ambusta etiam torrefactum, & melli permixtum valere tradit.

Stœchas citrina.

De Stœchade Citrina, siue Chrysocome.

CAP. XXVI.

AVREI coloris coma Eliochryso similis 1. est, à recentioribus Stœchas citrina nuncupata. Cauliculos hæc edit dodrantales, tenues: folia oblonga & angusta: vtraque incana & lanuginosa: flores in summo cauliculorum, in dissoluta inconditaque veluti vmbella, odoratos, exiguis bullis similes, colore luteo splendentes, qui priusquam plenè maturuerint collecti, colorem & pulchritudinem non marcescentes, diu retinent: radices graciles ac nigras.

Nascitur locis asperis & sabulosis & in conuallibus, frequens iuxta Rhenum, præsertim inter Spiram & Vormaciam.

Iunio mense & post Solstitium floret.

Germani, quod in regionibus, quæ Rheno vicinæ sunt, proueniat, Rheinblumen nuncupant: Item & Jungling/ Mottenn blume/ Motten kraut: Belgæ, Rhijn bloemen / Motten cruyt: Latinè Tineariam: Officinæ Stœchadem siue

Stichadem citrinam: Fuchſius & Tragus Eliochryſum faciunt. Nihil autem, aut omnino parum, cum eo conuenire, ex iis quæ ſuperiore capite ſcripta ſunt, palam eſt. Ageraton eſſe, etiam ſunt qui ſentiant, propterea quòd flos bullarum inſtar globoſus ſit, & nō facilè aut citò marceſcat: ἀγηράτου ſiquidem flos πομφολυγώδης, id eſt, bullæ modo tuberoſus eſt, & diutiſſimè in ſua coloris ſpecie conſeruatur: ſed folium Agerati, Origani folio ſimile eſt: tale autem nequaquam Stœchadis citrinæ, quod diximus, oblongum & anguſtum eſſe; vnde etiam non eſſe Dioſcoridis Ageraton, euidens eſt. Nobis Stœchas citrina cum Chryſocome, quæ & Chryſitis, ſimilitudinis plurimum habere videtur; breuis ſiquidem eſt herba, coma aurei coloris, eaq; diuulſa & corymborum ſimilitudinem referente, radices tenues ſunt & nigrę; qualem omnino Chryſocomen eſſe Dioſcorides ſcriptum reliquit. χρυσοκόμη, ait, ῥαβδίον ἐστὶ σπιθαμιαῖον, ἔχον κόμην κορυμβοειδῆ, ὁμοίαν ὑσσώπῳ· ῥίζαν δασεῖαν, λεπτὴν, ὡς ἐλλεβόρου μέλανος, γευσαμένῳ οὐκ ἀηδῆ, κυπέρῳ ἴσην οὖσαν, id eſt, Chryſocome herbula eſt dodrantalis, comam habens corymborum ſpecie, ſimilem Hyſſopo; radicem hirſutam, tenuem, vt Veratri nigri, guſtu non iniucundam, Cypero ſimilem.

Chryſocome.

In qua deſcriptione occurrit obſeruandum, verum & legitimum antiquorum Hyſſopum, corymborum quandam ſimilitudinem ſummis cauliculis proferre; atque ea de cauſa vulgaris vſus Hyſſopum, nequaquam eſſe genuinum: vtpote quòd flores non in corymbis aut corymborum ſpecie ferat, ſed ſecundum cauliculos iuxta ſingula foliola edat; Thymbræ videlicet modo, cuius haud dubiò ſpecies, & maior quidem eſt.

2. Stœchadi autem citrinæ & aliam ſimilem obſeruare contigit herbam, ramulis à radice multis, tenuibus, foliis anguſtis, aliquantulum, ſed minus multò quàm Stœchadis citrinæ albicantibus: floribus in vmbella luteis, non tamen globoſis, ſed medio orbiculo florum Chamæmeli ſimilibus, ſed minoribus.

Quo loco ſponte exeat compertum non habemus, in Belgij hortis à nobis viſa eſt.

Anonymos quoque & abſque nomine eſt.

Eliochryſi ſpeciem anguſtifoliam nonnulli faciunt.

Cæterùm Stœchadis citrinæ flores in vino decocti, potu ventris lumbricos expellere feruntur: & cum lixiuio pediculos & lentes delere.

Chryſocomes radicem, Dioſcorides ait, excalfacere & adſtringere, conuenientemq; eſſe hepaticis & peripneumonicis: ſumi & cum hydromelite decoctam ad vteri purgationes.

De Santolina. CAP. XXVII.

AVREI coloris corymbos Santolina quoque veluti Eliochryſon & Stœchas citrina profert, odorata eſt, & coronis non rarò admiſcetur. Eius aliquot ſunt genera.

1. Prima caudice ſurgit lignoſo, ex quo virgulæ, ramulorum inſtar, tenues, cubitales complurimæ, foliis circundatæ paruis, oblongis, anguſtis, denticulatis: è ſummo virgularum, ſinguli eminent orbiculi, ex breuibus ſtaminibus farcti, Tanaceti floribus, & mediis diſcis florum Chamęmeli ſimiles, ſed tamen aliquantulum latiores, colore lutei, qui in ſemina obſcuri coloris permutantur: radix lignoſa. Eſt ipſe frutex cauliculis & foliis albicans, & ſuauiter cum grauitate quadam odoratus.

2. Huic ſimilis eſt, & altera ſpecies, foliis tamen longioribus, virentioribus ac minus candidis; flore pallidiore.

3. Tertia foliis breuiſſimis, tenuiſſimis & Ericæ proximis: floribus luteis, & aliarū ſimilibus.

4. Quarta foliis eſt minus denticulatis & Cupreſſo ſimilioribus: floribus perinde vt aliarum.

5. Quintæ cauliculi non eriguntur, ſed procumbentes per terram repunt: folia denticulata, craſſiora, & lanuginoſiora magis caneſcunt. flores in corymbis aurei, aliarum Santolinarum ſimiles.

In Belgio omnes peregrinæ ſunt, neque alibi quàm in hortis reperiuntur. Primum genus familiariſſimum: reliqua rariora.

Florent Iulio & Auguſto.

Appellantur hæ omnes vno Santolinæ nomine: Belgæ vulgò Cypres nominant. Chamæcypariſſum plerique faciunt; ſed de Chamæcypariſſo adeò breuis & ſuccinctus eſt Plinius, vt ex eo, horum ſententia nec reiici, nec probari queat. Hallucinantur autem non parum, qui Santolinam Abrotanum feminam eſſe volunt. Abrotanum ſiquidem femina, foliis eſt maris, Seriphij videlicet ſimilibus, ſed procerius, & fruticis modo arboreſcens. Santolina humilior eſt, & non Seriphium, ſed proximius Ericam folio exprimit. Plus ſimilitudinis cum Abrotano femina Eliochryſon habet, folio namque Abrotanum refert, odoreque ei vicinum eſt, non tamen Abrotanum, ſed ſui generis herba.

Chamæcypariſſus.

Eſt

Santolina.

Santolina altera.

Eſt autem Santolinæ ſemen, guſtu amarum, potentia calidum ſiccumque tertio ordine: ventris lumbricos ſumptum interimit, & aduerſus eoſdem efficax eſt.

Plinius Chamæcypariſſum herbam, ait, ex vino potam, contra venena ſerpentium omnium, ſcorpionumque pollere.

LIBRI TERTII PEMPTADIS SECVNDÆ
FINIS.

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS SECVNDÆ LIBER QVARTVS,

DE ODORATIS AC CORONARIIS HERBIS.

Præfatio.

POST flores odoratæ occurrunt herbæ, quas coronis & corollis addi ſæpenumerò contingit. Veteres ramis arborum aut fruticum in ſacris certaminibus coronari, primum fuiſſe morem ex Plinio cognoſcitur: Poſterior deinde, ac noſtra quoque ætas, herbarum etiam frondes in coronis admittit ac recipit: ſi modò odoris aliqua gratia ſint commendabiles. Atque harum quidem hiſtorias hoc libro proſequimur: arbores & frutices ſuis locis deſcribentur.

DE MAIORANA SIVE MARO.

Capvt primvm.

Maiorana ſiue Marum.

MAIORANA humilis & fruticoſa eſt ſtirps, candicans, & ſuauis admodum odoris, ſeſquipalmum aut pedem alta; cauliculis ſiue ſurculis tenuibus, in plures alas diuiſis; circa quos foliola ſunt penè rotunda, mollia & incana; & in ſummo floſculi candidi perpuſilli, è ſpicis Heracleotici Origani ſimilibus exeuntes, exiguis videlicet, oblongis, & ſquamatim compactilibus. radicibus nititur tenuibus. Reperitur hæc quandoq; maior, ſubinde tenuior ac minor, odoreque præſtantior.

Hortenſis vtraque eſt.

Vtraque æſtate quoque floret.

Itali Perſam, & minorem Perſam gentilem nominant: Germani, Mayoran & Meyran: Belgę, Mariolepne: Hiſpani *Mayorana, Moradux, Almoradux*: Itali ſimiliter *Maiorana*: Galli *Mariolaine & Marone*. Officinæ & paſſim Maioranam. Creditur veterum Sampſychum. Sed Σαμψύχον herba eſt, Dioſcoride auctore, per terram repens; Maiorana verò non repit, ſed in rectum & altum aſſurgit; quod eam non eſſe Sampſychum, vel ſolum, manifeſtè innuit.

Scripſimus aliàs, Maioranam legitimum Marum eſſe: confirmat ſententiam noſtram Maioranæ nomen, quod à Maro videtur deriuatū; ſed apertius ipſa Mari deſcriptio, cum qua exactiſſimè conuenit. Herba ſiquidem eſt fruticoſa, flore, vt diximus, Origani, foliis candidioribus, flore odoratiore. Cuiuſmodi Marum eſſe

Marum. Dioſcorides ſcriptum reliquit. Μάρον, ait, ὑσόβειον, πόα γνώειμος, φρυγανώδης, ὁμοία τῷ ἄνθει ὀριγάνω, τὰ μέντοι φύλλα τούτου λευκότερα πολλῷ, καὶ τὸ ἄνθος εὐωδέστερον: hoc eſt, Marum ſiue Hyſobrion nota eſt herba, ſurculoſa, flore Origano ſimilis: folia tamen huius candidiora multò, & flos odoratior.

Et ſubſtitutam pro Sampſycho Maioranam, alienum putari non debet, quando & ipſo Galeni tempore Marum Sampſychi loco in Amaricinum vnguentum fuerit immiſſum: vt lib. 1. De Antidotis ipſe teſtatur, vbi ait; Marum longè odoratius eſſe Sampſycho; & ea de cauſa hoc omiſſo, Marum fuiſſe compoſitionibus additum. Præbuit iſtud occaſionem poſteris, vt Marum ſiue Maioranam, Sampſychi loco habuerint, eiuſq; nomine appellauerint.

Excalfacit autem Maiorana & reſiccat, & in vtraque qualitate ſecundi eſt ordinis: auxilia-

tur

tur cerebri & capitis frigidis morbis quouis modo assumpta: naribus imposita sternutamentum facit & pituitam euocat: dentium dolores lenit commansa aut apposita; vrinas & aquosos humores in potu sumpta ducit; & menses mouet: admiscetur antidotis.

De Sampsycho, siue Amaraco ex Dioscoride, Theophrasto, & aliis.

CAP. II.

SAMPSYCHON, Dioscorides inquit, herba est πολύκλονος, siue multũ ramosa, serpẽs per terram, folia habens hirsuta & rotunda, similia Calaminthæ tenuifoliæ: multum odorata & calida, quæ in coronis nectitur. Cyzicenum & Cyprium laudatissimum. Secundum locum habet Ægyptium. Appellatur autem à Cyzicenis & Siculis Αμάρακον siue Amaracum.

Theophrastus Amaracum in censu φρυγανικῶν siue suffruticum satiuorũ ac coronariorum lib. 6. enumerat, & præstare ait, seminis copia, quod εὔοσμον, id est, boni ac suauis est odoris; nasci semine & auulsione: ex æstiuis esse, vnguentisq; misceri.

Plinio lib. 21. cap. 2. auctore, Amaracum Diocles medicus & Sicula gens appellauere, quod Ægyptus & Syria Sampsychum: seritur vtroque genere, & semine & ramo: copiosum Amaraco æquè ac Abrotano semen.

Virgilius Æneid. 1. Amaracum fruticem floriferum esse ostendit, sic scribens:

——vbi mollis Amaracus illum
Floribus, & dulci aspirans complectitur vmbra.

Idem testatur Catullus in Epithalamio Iuliæ & Mallij:

Cinge tempora floribus Suaue olentis Amaraci.

Galenus Amaracum & Sampsychum differentes facit stirpes, de vtroque locis agit separatis, & suas cuique tribuit vires. Sed Amaracus Galeni Parthenium est: veluti Pempt. 1. lib. II. cap. XV. scriptum. Iam vt & Dioscorides testis est, Parthenium quidam Amaracon vocãt; & in libris De simpl. Medica. facult. Galenus nusquam Parthenij meminit.

Porrò Sampsychum, vt Galenus ait, tenuium est partium & digerentis facultatis; desiccat & excalfacit tertio ordine. Dioscorides decoctum eius potum tradit, conuenire hydropicis in morbi initio; & vrinæ difficultate, ac torminibus laborãtibus: arida verò folia cũ melle apposita, tollere suggillata, & menses ducere subdita; ad Scorpionũ ictus cum sale & aceto imponenda; ad luxata verò cum cerato excepta, & similiter œdematis, ad oculorũ verò inflãmationes cũ tenuissima polentę farina apponenda: misceri acopis & malagmatis calfacientibus.

Marum vulgare, Clinopodium.

De Maro vulgari, siue Clinopodio.

CAP. III.

QVOD à plerisque modò Marum nominatur, frutex paruus est, odoris admodum suauis, sesquipedem aut duos dodrantes altus: surculos habet tenues, ramosos, lignosos, & foliola circa eos exilia, durioris Thymi aut Serpylli vulgaris foliis similia, sed albicãtia, candidiora, & aliquantulum maiora, ac in summo veluti lanuginosa capitula, & ambientes similes verticillos; è quibus perpusilli flosculi exeunt albidi: radices tenues & lignosas.

In Hispania passim vnà cum Stœchade locis aridis desertisque gignitur: apud Belgas & alibi, non absque studio, & cura in hortis seritur.

Æstate verticilli & capitula lanuginosa, cum floribus emicant.

Multi hac ætate Marum vocant; Marum autem nequaquam est, verùm Dioscoridis Clinopodium. Clinopodium autẽ Dioscorides θάμνιον, id est, exiguum fruticem esse refert, φρυγανώδη, siue surculaceum, duorum dodrantum, in petris nascentem: folia habentem Serpyllo similia; flores verò lecti pedibus, ex interuallis vti Marrubij. Cum qua descriptione hæc odorata stirps satis cõuenit. Surculacea etenim est, & ad duorum dodrãtum altitudinem assurgit;

flores ita habet per verticillos digestos, vt quibusdam caulem veluti Marrubij ambientibus, alij in summo instar globosum lecti pedis capitulum emineant: folia Serpylli veri foliis colore similia, nempe candicantia: (qualia Serpylli esse Dioscorides ostendit, quando candidiora ea, quàm Origani esse ait) sunt eadem tenuia, veluti Serpylli esse Theophrastus testatur. Quæ omnia maximam huius stirpis cum Clinopodio similitudinem ostendunt. Appellatur verò κλινοπόδιον, à quibusdam etiam Cleonicum, Ocimoides, Zopyron, Latinis Lectipes.

Vim autem, vt Galenus, Clinopodium excalfaciendi obtinet, cum essentia subtili, & in tertio est, cùm excalfacientium, tum resiccantium ordine. Dioscorides bibi herbam scribit, & decoctum eius aduersus venenatarum bestiarum morsus, conuulsa, rupta, & vrinæ stillicidia: ducere menses: fœtus, & acrochordonas eiicere aliquot diebus potum: aluum idem sistere ad tertias decoctum & bibitum; non febricitantibus in vino, febrientibus in aqua.

De Rosmarino Coronaria. CAP. IIII.

Rosmarinus Coronaria.

CORONARIA Rosmarinus frutex est lignosus, caudice subinde tres aut quatuor pedes alto; ramis multis tenuibus: foliis crebris, oblongis, angustis, duriusculis, subtus cádicantibus: superius verò saturi viroris, cum grauitate nó ingrata odoratis: floribus paruis ex cęruleo albicantibus, è foliorum sinubus prodeuntibus: semine exili & nigro: radicibus tenuibus, fibrosis, non altè descendentibus.

In Gallia, Hispania, & aliis prouinciis locis syluestribus & incultis nascitur; tantus eius in Narbonensi Gallia prouentus, vt haud temerè aliud incolæ lignum vrant. In Italia hortorum sepit areas: Belgarum etiam exornat.

Floret primo quoque Veris tempore.

Λιβανωτίδα στεφανωματικὴν Græci, Latini Rosmarinum coronariam, nominant. Coronaria autem cognominatur, ad differẽtiam aliarum vmbelliferarum Libanotidũ. Libanotidũ siquidem species cõplures sunt, quædam vmbelliferæ, vna non vmbellifera, forma ab aliis differens, coronaria, de qua nũc agimus. Germani hanc *Rosmarin*; & similiter Galli nuncupant. Itali *Rosmarino coronario*: Hispani *Romero*: Bohemi Rosmaryn: Angli Rosemary.

Calida autem & sicca Coronaria Rosmarinus secundo est ordine, & simul adstringentis facultatis particeps; vtpote ex differentibus partibus & terrestri quadam essentia copiosius admixta, composita. Proinde & omnes vteri diuturnos fluxus sistit, & sanguinis profluuia supprimit. Conuenit etiam, & præsertim flores, omnibus capitis ac cerebri ex frigida humidaq; causa malis: cerebrum etenim hi desiccant: sensus & memoriam acuunt: neruosas partes confortant.

Serapio Rosmarinum, qua Coronarij vtuntur, calfacere & multum resiccare, testis est; & ex auctoritate Abin Mesuai, conferre, ait, corizæ frigidæ cerebri.

Dioscorides regium morbum sanare tradit, si quis ipsam in aqua coctam, ante exercitationem bibat, deinde exercitatus lauet, & vinum bibat.

De Lauandula. CAP. V.

ODORATA & coronaria stirps Lauandula est, sed humilis, ramulos siue virgas profert tenues, quadrãgulares, geniculatas, cubitales aut longiores: folia circa singula genicula bina, oblonga, carnosa, vtraque parte albicantia, Rosmarini coronariæ foliis multò longiora latioraque; & in summo spicas oblongas tenues, floribus refertas cæruleis: radices lignosas in fibras diuisas. Spirant flores & folia copiosum caputq; implentem odorem.

Vna huius species foliis est maioribus, crassioribus & longioribus, quę odoratior: altera minoribus & tenuioribus: inuenitur & flores candidos habens.

Lauandula.

Lauandula altera.

Vestiuntur in Hispania & Narbonensi Gallia plerique montes & campi deserti Lauandula. In reliqua Gallia, apud Germanos, & alibi in hortis seritur.

Iunio ac Iulio flores exeunt.

Itali maiorem, Nardum Italicam, & Spicam, vulgarique lingua *Spigo* nuncupant: minorem, Lauandam & Lauandulam. Germania & Belgium vtramque Lauandulam & Lauendulam vocat: & maiorem quidem Lauandulam marem; minorem feminam: vulgò **Lauender**. Existimatur esse Casia odorata herba, cuius Virgilius subinde meminit, vt Bucolicon Æcloga secunda:

Passim In Narbonensi prouincia [illegible] cassia patica qua alia est a lauandula.

Tum Casia atque aliis intexens suauibus herbis
Mollia luteola pingit Vacinia Caltha.

Et similiter Georgicon quarto, vbi agit de statione & sedibus apibus deligenda, apiarioque constituendo, his verbis;

Hæc circum Casiæ virides, & olentia latè
Serpilla, & grauiter spirantis copia Thymbræ
Floreat.

Est tamen & alia Casia σύριγξ siue fistula, quæ passim hoc tempore Cinamomum & Canella appellatur: & Casia quædam nigra quam Officinæ Cassiam fistulam vocant. Plinius Casiam ab Hygino Cneoron appellari refert. Sunt autem Theophrasto ac Plinio auctoribus Cneora duo: vnum cãdidum, folio carnoso, oblongo, figura quodammodo Oleagino simili, odoratum: alterum nigrum, nullius odoris. radix vtrique altè descendens, grandis. ramuli permulti, crassi, lenti; germinant florentque post Autumni æquinoctium, & multum deniq; temporis florent. Talis autem nequaquam Lauandula est, quæ nec crassa est radice, nec altè descendente, ramulis non lentis, & non Autumno, sed Æstate flores profert: proinde etiam nec Cneori aliqua species. *Cneoron.*

Est autem Lauandula, potentia ac viribus calida siccaque, & ordine quidem tertio, tenuium item partium & ex multis aëreis spirituosisque partibus constans: frigidis ea de causa capitis morbis quouis modo adhibita confert, & præsertim iis, qui non ex copioso humore, sed ex sola potissimum qualitate originem ducunt.

Proinde

Proinde & ſtillatitius eius liquor odoratus, & temporibus ac fronti illitus, Catalepſi, leuiori Hemiplexia, & ſubinde Comitiali morbo, ac nõ rarò ſyncope laborantes reficit. Sed vbi humorum copia adeſt, præſertim ſanguini permixtorum, non ſatis tutus huius vſus eſt: ſicuti neque compoſitionis, quæ ex ſtillatitio vino in quo huiuſcemodi herbæ, flores, ſeminave, & aromata quędam macerata ſunt, conficitur; quam plerique temerè & indifferenter exhibent.

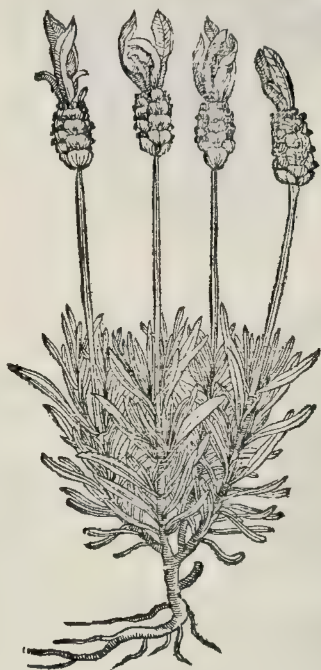
Nam calidorum huiuſcemodi caput implentium vſu, & morbus intenditur, & ęger in periculum inducitur: pręſertim quando ſanguinis miſſio aut purgatio non pręceſſerunt. Quod ideò monendum duximus, quia paſſim nonnulli medici indocti, & temerarij audaceſque nimium pharmacopœi, aliæque ſtolidę mulieres ſtatim ſimiles compoſitiones, & id genus alia non modò apopleticis, ſed & Catocho cum febri occupatis infundunt, quibus nihil poteſt peius dari, cùm plurimum obſint, & non rarò ipſos ægrotantes perimant.

De Stœchade. CAP. VI.

Stœchas.

Stœchas in Belgio nata.

1. STOECHAS caudice eſt vti Lauandula breui & lignoſo, ſed tenuiore: ramulis ſiue virgulis multis ac tenuibus; foliis circumueſtitis oblongis, anguſtis, candicantibus, minoribus quàm Lauandulæ; comantibus in ſummo capitulis, ſiue ſpicis denſis, compactis, breuibus & craſſis, è quibus flores purpurei & puſilli exeũt; ſemen in his ſubnigrũ: radices lignoſæ.

2. Huius verò & genus quoddã eſt, ſolis foliolis differens, quod hæc margine ſerrata profert.

Hiſpania, Narbonenſis Gallia, & Stœchades inſulæ è regione Maſſiliæ, Stœchade herba ſiue frutice redundant.

In Germania ac Belgio è ſemine ſata prima æſtate facilè adoleſcit; ſed hyeme, niſi intra ædes aut penuarias cellas transferatur, perit; Hyemis ſiquidem & frigoris impatiens eſt.

A Dioſcoride ϛίχας, ab aliis, ac à Galeno ϛοίχας, per οι diphthongum ſyllaba ſecunda: Latinè Stœchas: Germani Stichas kraut: Hiſpani *Tomani, Cantueſſo, & Cantuello*: Itali *Stœchade*: Angli French lauender vocant.

Florem Officinæ Stœcados nuncupant.

Cæterùm Stœchadis, Galenus inquit, temperies compoſita eſt, ex terrena eſſentia frigida exigua, vnde adſtringit; & extenuata altera terrena copioſiore, à qua vtiq; amara eſt; ob vtro-

rumque

Stœchas folio ferrato.

rumque verò conuenientiam, obstructione liberare, extenuare, extergere, roborareque tum viscera omnia, tum totum corpus est nata. Dioscorides decoctum eius tradit, velut Hyssopi, ad pectoris vitia facere, & antidotis vtiliter admisceri.

Posteriores medici Stœchadem, & præsertim flores eius, aduersus capitis dolores, & omnes eius ex frigiditate ac frigida causa morbos, valdè efficaces esse affirmant: miscentur ea propter, omnibus ferè compositionibus, quæ aduersus Cephalalgiam diuturniorem, Apoplexiam, Catalepsin, Epilepsin, & similes affectus adhibẽtur.

De Thymo. CAP. VII.

THYMI duo apud veteres sunt genera: vnũ Cephaloton dictum; alterum durius.

Cephaloton multis exilibus ac tenuibus fruticat virgis, foliis exiguis & copiosis circundatis: capitulis in cacuminibus Stœchadis ferè similibus, sed minoribus; è quibus flosculi exeunt purpurei. 1.

In Creta insula copiosum nascitur: vnde illi Cretico cognomen datum est. Dioscorides gracili solo & petroso prouenire scribit.

Durius Thymũ surculosum quoq; est, & perpusilla habet foliola; colore, quod vulgatissimũ est, virẽtia, & suaue odorata; cãdida verò & graueolẽtiora, quod rarius est: flores verò nõ in capitulis aut spicis, sed iuxta foliola: radices tenues. 2.

Thymum cephaloton.

Thymum durius.

Huius

Huius generis Thymo, Hiſpanię & Narbonenſis Gallię loca deſerta & inculta abundant: In Germania, Belgio, & alibi in hortis ſtudioſè colitur.

Græcis θύμος dicitur, Latinè Thymus, & Thymum. Prior κεφαλωτός, id eſt, capitatus, & θύρσιον: Alter σκληρότερος, id eſt, durior, à Dioſcoride, cap. De Epithymo, cognominatur. Plinius Thymi duo genera eſſe tradit: vnum candidum; alterum nigrius, ac nigricans appellat: & candidum præſtare ait, ac in collibus naſci; lib. 21. cap. 21. Vtrumque ad durius genus referendum videtur; nam vt ſcripſimus, durioris Thymi quoddam folia habet candicantia; aliud verò virentia, quod nigricans dicitur, quia ſaturo colore & non candicante vireat. Germani ac Belgæ Thymum/ Thymus: Galli *du Thym*: Itali *Thymo*: Hiſpani *Tomilho*: Angli Tyme nominant.

Thymum autem, vt Galenus tradit, in excalfaciendo exiccandoque in tertio ſtatuendum eſt ordine, incidit & calfacit vehementer; ob id & vrinam & menſes prouocat, fœtum euellit, viſcera expurgat, educendis ex thorace & pulmone confert.

Potum, Dioſcorides ſcribit, cum ſale & aceto pituitam per aluum ducit. Decoctum eius cum melle Orthopnoicis & Aſthmaticis prodeſt. Lumbricos vẽtris, menſes, fœtus, & ſecundas pellit: vrinam cit. Mixtum melli & delinctum, faciles è thorace excreationes facit. Oedemata recentia cum aceto impoſitum diſcutit, ſanguinis grumos diſſoluit: thymos & ἀκροχορδόνας ſiue penſiles verrucas tollit. Iſchiadicos cum vino & polenta impoſitum iuuat. Hebetibus oculis in cibo ſumptum prodeſt. Vtile etiam pro condimento tempore ſanitatis.

De Serpillo vulgari. CAP. VIII.

Serpillum vulgare. Serpillum alterum.

1. VVLGARI Serpillo multi ſunt exiles cauliculi, duri tamen & lignoſi, nonnulli in rectum palmi altitudine ſurgentes, alij repentes, & alicubi terræ ſuperficiei exiguis fibris annexi: folia exigua, virentia, Thymi ſimilia: capitula in cacuminibus rotunda, è quibus floſculi exeunt, colore rubente purpurei, non rarò etiam albidi: radices tenuiſſimę ac fibroſę.

2. Huius verò & ſpecies quædam, cuius cauliculi non ſerpunt: radix craſſior, lignoſa, tenui lanugine hæc quandoque tota incaneſcit; vt in Bohemiæ nonnullis collibus ac locis deſertis.

Naſcitur paſſim locis incultis, iuxta agrorum margines, pingui præſertim & fœcundo ſolo: ſub-

lo: ſubinde etiam locis petroſis: & non modò in Germania, Bohemia, aut Belgio, ſed & in Italia ac Gallia ſponte exit.

Tota ferè Æſtate floris eius prouentus.

Germani Quendel/ Kumel/ & Kienlin: Belgæ Quendel/ wilden Thymus/ & onser Vrouwen bedstroo: Hiſpani *Serpol* & *Serpillo*: Itali *Serpillo*: Galli *Pillolet*: Angli wild Tyme: Bohemi Materij Dausſka. Officinæ, Serpillum; plerę que verò etiam Pulegium montanum nuncupant. Et paſſim quidem Serpillum veterum exiſtimatur: non tamen tam Serpillis, quàm Saxifrangæ Dioſcoridis reſpondens. Si etenim diligenter, & ad Serpilli vtriuſque, & ad Saxifrangæ deſcriptionem expendatur, exiguum Serpillis, plurimum verò Saxifrangæ ſimile eſſe comperietur. Veterum etenim Serpillum, quod quidem prius, prętcr quòd ramulis & foliis Origano ſimile eſt, in quantamcunque altitudinem adminiculo fultum, aut vicinis ſtirpibus innixum, creſcit, & quandoque ex Ocimo per nimiam ſiccitatem mutato gignitur: alterum verò non ſerpit, & folio eſt Rutę, id eſt, Hyperici aut Centaurij minoris (vt alibi oſtendimus) longiore. Serpillum verò vulgare humile eſt, frutices non conſcendit, ex Ocimo non prouenit, & foliis eſt, multò quàm Hyperici aut Centaurij minoris, minoribus & breuioribus; omnino videlicet exiguis, ac Thymi, vt diximus, foliis ſimilibus. Ex his Serpillum vulgare, non Serpilli veterum aliquam ſpeciem, ſed Saxifrangam Dioſcoridis eſſe, palam eſt. Saxifrangam enim, ait, eſſe herbam Thymo ſimilem, in petris naſcentem. Serpillum autem vulgare Thymum foliis & capitulis refert, & non rarò in locis petroſis reperitur: propter eam ſiquidem quam cum Thymo ſimilitudinẽ habet, ſylueſtre Thymum & à Belgis, & ab aliis nominatur.

Verba Dioſcoridis de Saxifranga ſunt. Σαρξίφαγον, οἱ δὲ σαρξίφραγγον, οἱ δὲ ἔμπετρον· ῥωμαῖοι σαξίφραγγα, θάμνος ἐστὶ φρυγανώδης ἐν πέτραις καὶ τραχέσι τόποις φυόμενος, θυμῷ ἐμφερής. hoc eſt, Sarxiphagon, alij Sarxiphrangon, alij Empetrum, Romani Saxifranga, frutex eſt ſurculaceus in petris & aſperis locis naſcens, Thymo ſimilis. Exemplaria quædam ἐπιθυμῷ ἐμφερής legunt, ſed emendatiora θυμῷ habent. *Saxifrāga.* *Locus Dioſcoridis reſtitutus.*

Facultate autem Serpillum vulgare calidum & ſiccum eſt, tertio penè ordine; tenuium item partium & incidens: menſes euocat; vrinam cit: calculos expellit; & in balneis ac fomentis adhibitum, ſudorem euocat.

Eadem ferè de Saxifranga Dioſcorides memoriæ prodidit: cocta, ait, in vino febricitantibus opitulatur; ſtranguriæ prodeſt: ſingultum ſedat: calculos veſicæ frangit: & vrinam cit.

De Serpillo ex Dioſcoride, Theophraſto & aliis.
CAPVT IX.

SERPILLVM, Dioſcoride auctore, duorum eſt generum: hortenſe & ſylueſtre.

Hortenſe coronarium eſt, & odore Sampſychum refert: folia habet & ramulos Origani ſimilia, multò candidiora; iuxta ſepes relictum procerius aſſurgit.

Alterum non ſerpens ſed erectum, ramulos emittit tenues ſurculoſos: foliis refertos Rutę ſimilibus, anguſtioribus tamen, oblongioribus, durioribusq́; flores guſtu acres, odore ſuaues: radix inutilis. Naſcitur in petris efficacius, & magis excalfaciens ſatiuo.

Theophraſtus De hiſtoria ſtirpiũ, lib. 6. Serpillum tradit ex ſuffruticibus eſſe, lignoſis ac coronariis: ac ramis & foliis tota ſua natura odoratum, veluti Helenium & Siſymbriũ: apud nonnullos etiam Thymum penitus redolere: ſummæ terræ adhærere; radice multifida torridaq́; peculiarem illi auctionem germinum, quippe cùm in quantumuis longitudinis procedere valeat, nactum adminiculum, aut iuxta ſepes aliquas ſatum: ſqualorem pati, atq; aquę paucæ indigum: naſci ex Ocimo per immodicam ſiccitatẽ degenerante; lib. De cauſis quinto, Ocimo videlicet ipſo, minoris folij, ſed odoris potentioris facto. Vnde colligendum, Serpillum Ocimo eſſe odoratius, & foliis minoribus.

Sylueſtre Serpillum idem, quoddam eſſe ait, quod deferentes ex montibus ſerunt, vt apud Sicyonem fieri ſolet, atque etiam Athenis ex monte Hymetto: apud alios verò, vt in Thracia montes & plana omnia Serpillo ſcatere. Sylueſtre autẽ iſtud, à Dioſcoridis ſylueſtri aliud eſt: ſola etenim cultura ab hortenſi differt: veluti Theophraſtus ipſe oſtendit ex montibus tranſlatum ſeri referens.

Dioſcoridi aduerſatur Plinius lib. 20. cap. 22. vbi ſylueſtre ait ſerpere, ſatiuum verò minimè. Serpillum, inquit, à ſerpendo putant dictum, quod in ſylueſtri euenit maximè in petris. Satiuum non ſerpit, ſed ad palmi altitudinem increſcit.

Meminit Serpilli Ælianus variæ hiſtoriæ lib. 9. & ipſum inter flores numerare videtur. Dionyſius Iunior, inquit, in Locrenſium vrbem veniens maximas ciuitatis domos occupauit, easq́ue Roſis, Serpillis, aliiſque id genus floribus ſtrauit. Virgilius tamen Bucolicôn Æcloga ſecunda, Serpillum herbam eſſe manifeſtiſſimè teſtatur his verbis:

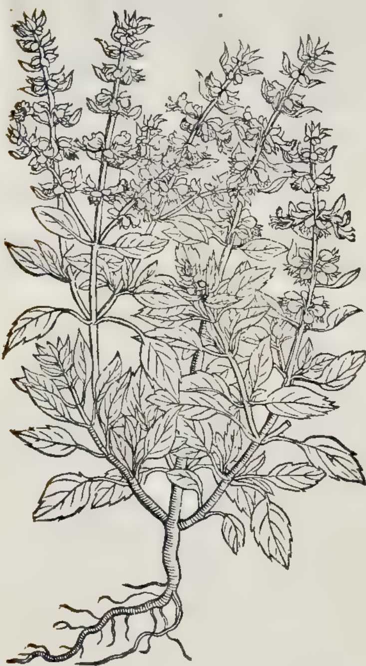
Testylis & rapido fessis messoribus æstu
Allia, Serpillumq́, herbas contundit olentes.

Ex quo loco colligẽdum sunt qui putent, vulgare Serpillum, verum & legitimum esse, quod videlicet non aliud passim in Italia spontè gignatur: quasi nullibi quàm in agro reperiri, & non in hortis seri potuisset.

Serpillum autem Græcis ἕρπυλλος καὶ ἕρπυλλον dicitur. Marcellus vetus auctor, à Gallis antiquitus Gilarũ nominatũ affirmat: vt verò Plinius Valerianus, ab iisdẽ Laurio nuncupatur.

Excalfacit verò vsque adeò Serpillum, vt Galenus dicit, vt & menses & vrinas moueat: gustu multum est acre. Prodest etiam, vti Dioscorides addit, ad tormina, rupta, conuulsa, iocinoris inflammationes, & ad serpentium morsus, & potum, & impositum: capitis dolores mitigat coctum rosaceo permixtum: cum aceto irrigatum maximè quidem lethargicis, sed & phreniticis conuenit: sedat & sanguinis vomitus quatuor drachmis potus cum aceto succus eius.

De Ocimo. CAP. X.

Ocimum.

Ocimum minus.

1. 2. SATIVI Ocimi species magnitudine differentes duæ sunt vulgares, ambæ surculosæ, dodrantis aut pedis altitudine attolluntur; ramulis rotundis in plures alas diuisis. Et maior quidem folia habet lata, per margines leniter crenata, Mercurialis herbæ magnitudine & forma similia: minor verò minora: vtraque splendida, & dilutè virentia: flosculos exiguos, colore vel candidos, vel obscurius purpurascentes: semen exiguum, nigricans: radices oblongas, duras, non absque adhærentibus fibris: odor vtrique similis, nisi quòd maioris, species quædam reperiatur, quæ Citrium malum odore refert, quod Ocimum citratum appellant.

3. Matthiolus præter hæc duo Ocima, etiam tertium quoddam maximum reperiri, memoriæ prodidit, foliis Amaranti maioribus, longis, latis & crassis, Citriæ mali foliis similibus.

Seritur Ocimum in hortis & in fictilibus; celerrimè, vt Theophrastus auctor est, prouenit. Quod Soli expositum est, eodem teste, transit in Serpillum; quia vehementius siccatur; folio namque minus, odoreque vehementius redditur.

Iunio ac Iulio Ocimum floret, & particulatim quidem, ac diu, ab imo incipiens.

Ὤκιμον, & per ω prima syllaba Ωκιμον Græci appellant; nonnulli etiam ὄζιμον: Latini Ocimum. Differt ab Ocymo, quod ostendimus in Frumentorum historia pabuli genus esse, & ad diffe-

Ocimum tertium maximum.

Ocimum syluestre Acinos.

ad differentiam huius per *υ* secunda syllaba scribitur; tametsi & per *υ*, odoratum Ocimum quandoque scriptum reperiatur. Recẽtiores Βασιλικὸν, Latinè Regium id est, quoque nominant: Officinæ, Basilicum: Germani Basilgen: Belgæ Basilicom: Hispani *Albahaca*: Galli *Basilic*: Angli Basill: Bohemi Bazalika : Itali *Basilico*, & quod minus est, *Basilico gentile*: Hispani idem *Albahaquilla*: plerique Basilicon Gariophyllatum hoc vocant.

Ocimum autem, auctore Galeno, ex secundo quidem est ordine excalfacientium, sed humiditaté habet recrementitiam adiunctam, ob quam commodum non est vt intra corpus sumatur: sed foris adhibitum ad digerendum concoquẽdumque idoneum est.

Dioscorides Ocimũ, ait, si multum edatur, visum hebetat; aluũ mollit, flatus mouet, vrinã cit; lac euocat, sed ægrè cõficitur: impositũ verò cum polentę tenui farina, rosaceo & aceto, in flãmationibus medetur, & Draconis marini ac Scorpionis plagæ; per se & cũ vino Chio, oculorũ doloribus.

Succus oculorum caligines purgat, & defluxiones exiccat.

Semen potum prodest atram bilem colligentibus, suspiriosis, & vrinæ difficultate laborantibus: facit idem sternutationes frequentes, si per nares attrahatur: idem ipsa herba facit. Claudere autem oculos oportet, sternutatione vrgente.

Sunt qui Ocimũ vitant, & non edunt, eò quòd commansum & in sole positũ vermiculos gignat. Aphri adiiciunt eos qui à Scorpione icti sunt, & ipsum comederunt, absque dolore permanere.

Recentiores, inter quos Simeon Zethy est, Ocimum tradunt olfactu cordi capitique prodesse: semẽ cardiacis affectibus succurrere: animi mœrorem ab atra bile ortum discutere, & hilaritatem lætitiamque procurare.

De Ocimo syluestri vulgari, siue Acino.

CAP. XI.

QVOD recentiorum plerique Ocimum syluestre nuncupant, cauliculos promit complures quadrangulares, infirmos, terram versus reclinatos: folia ex interuallis bina contra se posita, parua, longiuscula, ac latiuscula, aliquantulũ hirsuta & aspera, vti & cauliculi: flosculos è foliorum sinubus exeuntes, paruos, orbiculatim cauliculos ambientes, colore è candido nõnihil purpurascentes: semen exile: radices fibris cohærentes. Odore herba hæc multò quàm Ocimum est infirmiore; vtpote exili ac obscuro, sed tamen cum grauitate quadam non insuaui ad Calaminthes aut Ocimi accedente.

Exit multis Germaniæ ac Italiæ locis sua sponte, præsertim incultis & arenosis.

Æstate tota floret, & non rarò Septembri etiam mense.

Ocimum syluestre, vt diximus, appellant plerique recentiorum. Quod autem Ocimum syl-

ueſtre Pliniò, aliis eſt Ocimaſtrum & ὠκιμοειδὲς. Ocimoides verò multum à præſente herbula differt. Siliquas ſiquidem Ocimoides habet, Hyoſcyami ſiliquis ſimiles, ſemine nigro, quale eſt Melanthij, prægnantes: huius autem ſemina minima ſunt, & vaſculis omnino exiguis continentur, nullam cum Hyoſcyami cytinis ſimilitudinem habentibus: ita vt hinc herbulam iſtam, non eſſe legitimum Ocimum ſylueſtre ſiue Ocimaſtrum euidens ſit. Quam ob cauſam ab aliis non pro Ocimo ſylueſtri, ſed pro Clinopodio habetur: ſed nec horum ſententia laudanda videtur. Nam ſi propter florum ſecundum cauliculos ambitum, Clinopodium dici meretur; multæ aliæ eodem nomine nuncupandæ erunt: vt, Calaminthes, Oruale, Hormini, Lamij, Dictamni, & Marrubij ſpecies quædam, Pulegiũ, Saluia, Scordium, Meliſſophyllon, Sideritis, Galeni Alyſſon, recentiorum Bugula & Cardiaca, ſimileſque aliæ, quarum omnium flores orbiculatim cauliculos circundant, nulla tamen Clinopodium dicitur. Nobis hæc herba Acino haud diſſimilis videtur. Acinon etenim Dioſcorides ait, πόαν λεπτόκαρφον ſiue herbam tenuium ſarmentorum, coronariam, Ocimo ſimilem, ſed hirſutiorem, & odoratam. Cum qua deſcriptione præſens noſtra ſatis conuenit.

Acinos.

Facultate autem aliquantulum calida eſt & ſicca, non abſque adſtringendi vi ac potentia.

Acinon verò Dioſcorides tradit, menſes & aluum ſiſtere potum: impoſitum verò Phygethla & eryſipelata curare.

De Dictamno. CAP. XII.

Dictamnum verum.

Dioſcoridis error.

Officinarũ error.

DICTAMNO rotundiuſcula, maiora quàm Pulegij, & ſpiſſa lanugine candicantia ſunt folia: cauliculi tenues, in alas nonnullas diuiſi, in quorum ſummo è ſquamulis compactæ dependent veluti ſpicæ, maiores craſſioreſque quàm Heracleotici Origani; à quibus exigui floſculi exeunt. ſemen inter ſquamulas recõditur. Odorata tota eſt herba.

Naſcitur in Creta inſula, nec alibi requirendam, non modò Veterum, ſed & recentiorum eſt ſententia. Dioſcorides flore & ſemine carere contra omnem veritatem ſcribit. Floriferum eſſe poſt Theophraſtum teſtatur Virgilius Æneidos XII.

Dictamnum genitrix Cretæa carpit ab Ida,
Puberibus caulem foliis, & flore comantem
Purpureo.

Δίκταμνος Græcis dicitur: Latinis Dictamnum, & Dictamnum Creticum; à nonnullis, vt Dioſcorides teſtatur, γλήχων ἀγρία, ſiue Pulegium ſylueſtre. Inter nothas appellationes extãt & hæc eius nomina, ἔμβακτρον, βελουάκος, ἀρτεμεδήιον, κρητική, ἐφήμερον, ἔλδιξα, βελοτόκος, δορκίδιον, ἐλβούνιον, Vſtilago ruſtica.

Officinæ pro Dictamno per c prima ſyllaba Diptamnum per p legunt, & leuis momenti error hic eſſet, niſi pro Dictamni foliis Fraxinellæ radices in vſum ducerent, quam falſò Dictamnum appellant.

Calidum ac ſiccum tertio exceſſu Dictamnum eſt, Pulegio facultate ſimillimum, ſed eſſentiæ tenuioris. Fœtus mortuos & in potu aſſumpta, vel in peſſo appoſita, vel etiam ſuffitu educit: menſes euocat: ſecundas expellit.

Succus cum vino contra ſerpentium ictus præſidio eſt. Tanta verò ei huius vis fertur, vt & olfactu beſtias abigat venenatas. Produnt & in Creta capras ſagittis vulneratas, huius paſtu eas excutere.

De Pſeudodictamno. CAP. XIII.

PSEVDODICTAMNVM legitimo Dictamno aliquatenus foliis eſt ſimile, quæ & candida lanugine conueſtita promit. flores verò habet in verticillis cauliculos ambientibus, dilutè purpureos. cauliculis iſtud luxuriat complurimis, geniculatis, albida quoque lanugine hirſutis.

Pseudodictamnum.

hirsutis. radix tenuis,lignosa,altè descendit fibras spargens. Odor huic nullus, aut perquam exiguus est.

Multis in terris, Dios. ait, nascitur, sed tamen in Germania ac Belgio non nisi satum prouenit, & in paucorũ hortis olim repertum.

A similitudine Dictamni ψευδοδικτάμου nomen accepit: Latini similiter Pseudodictamum vocant: Officinis incognitum esse parum refert.

Calidum quoque ac siccum est, sed longè quàm legitimũ Dictamnũ facultate inferius. Præbet eosdem, Dios. auctore, effectus, sed inefficacius multò.

De Pulegio. CAP. XIIII.

PVLEGIO caules exeunt abundè multi, teretes, & veluti geniculis articulati, plurimi procumbentes, ac proserpentes, sese tamen, qui flores proferunt, attollentes: folia è singulis geniculis bina, subrotunda, quàm Maioranæ nigriora, læuioraq́; è quorum sinu vel exigui cauliculi, vel minutula prodeunt foliola: flores verticillatim cauliculos iuxta folia ambiunt colore cærulei, rarissimè albidi. radix multis fibris cohæret. Odore tota herba potens est, & præsertim cùm in flore est, quem & stillatitius eius liquor retinet, si per vitrea organa extractus fuerit.

Pulegium.

Reperitur verò & huius aliud genus superiori cauliculis, flore, colore, læuore, & odore simile, cuius folia oblonga ad Polygoni accedunt. 2.

Locis gaudet palustribus, & quæ hybernis mensibus rigantur, incultis tamen.

Iulio & Augusto floret, & tunc quidem colligendum.

Græci γλήχων, quandoque & βλήχων ἢ βλήχον appellant: Latini Pulegium: Officinæ Pulegium quoque, & subinde Pulegium Regale, ad differentiam vulgaris Serpylli, quod, vt diximus, Pulegium vocant montanum: Italis *Pulegio*: Hispanis *Poleo*: Germanis ac Belgis Poley aut Paleye: Gallis *Pouliot*.

Pulegium valde, vt Galenus ait, excalfacit, tertio nempe ordine, tum & valenter resiccat ac extenuat. Menses euocat, secundas & mortuos fœtus eiicit in potu datum. crassa lentaq́; pulmoni pectoriq́; infarcta, eclegmatis admixtum, excreatu facilia reddit.

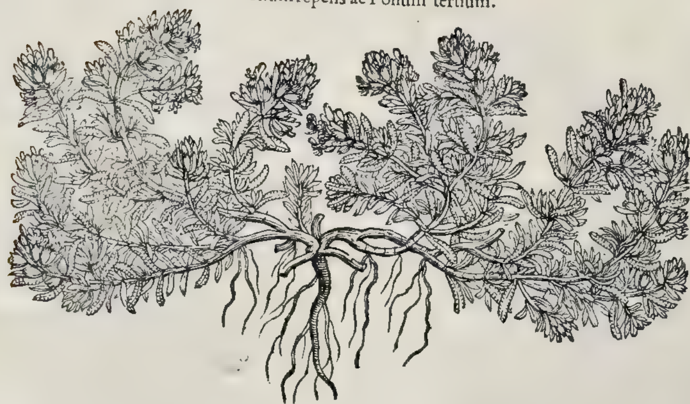
Contra serpentum ac virulentorum animalium morsus vtilissimè in vino bibitur. Animo linquentes odore, addito aceto, reficit. Podagricis doloribus ex causa frigida, & præsertim coxendicis impositum prodest, si donec rubescat locus relinquatur, vt Diosc. scribit. Contra duritias vteri in desessionibus conuenienter adiicitur.

De Polio. CAP. XV.

Polium. Polium tenuius.

Polium repens ac Polium tertium.

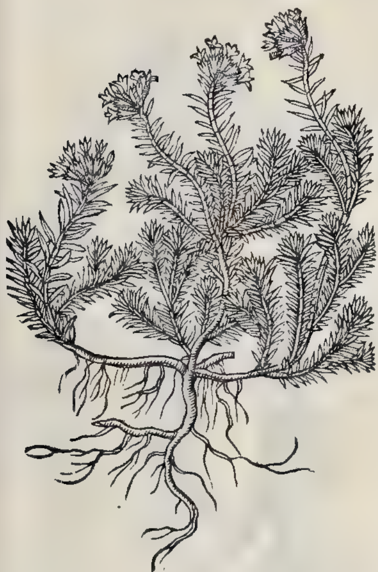

1. POLIO cauliculi assurgunt numerosi, tenues, teretes, duri, ac lignosi, palmo haud multo altiores: folia per interualla hos conuestiunt oblonga, latiuscula, sed quàm Chamædryos angustiora, per margines serratim incisa. in virgularum fastigiis flosculi candidi, quos capitula proferunt vnà cum foliis ac cauliculis albida lanugine incanescentia. semen pusillum nigricat. radix fibras demittit.

2. Alterum superiore minus ac tenuius est: cauliculi quoque teretes ac duriusculi: folia minora & angustiora: flosculi è capitulis eminentibus albidi. Incanescit & istud, ac tenui candidaq; lanugine pubescit. Vtrumq; odoratum est, sæpenumero, quod minus, odoratius. C. Clusius & minus quoddam odore infirmius refert.

Præter

Polium quartum etiam repens.

Præter hæc verò & quoddam ἐπιγειόκαυλον est Polium, cuius numerosi cauliculi humi plurima parte decumbunt: folia latiora quàm primi, ambitu quoque serrata: capitula in summis virgis, è quibus flosculi quoque candidi. Tota quoque hæc lanugine tomentosa inalbida, & cum grauitate quadam odorata. 3.

4. Huic simile, cuius cauliculi teneriores repunt, & fibris quandoque demissis terræ sese affigunt: folia huius & breuiora ac minora, sed non minus serrata: Copiosa & hæc lanugine vnà cum capitulis conuestitur: flosculi non è capitulis modò, sed & secundum folia exeunt purpurei, aut albidi: Duo siquidem huius genera, sed coloris floris tantummodo differentia. Odore autem hæc reliqua superant.

5. Est verò & inter hæc quoddam medium, cuius tenues cauliculi partim rectè assurgunt, partim terram versus inclinantur. huius tenelli ac recens nati, molles, lanuginosiq; ramuli è virore lutei apparent: flores quoque pallidè lutei, sed reliqua stirps aliorum more incanescit.

Hæc Polij genera olim me obseruare memini Mechliniæ in ampliss. horto generosi viri Ioannis Brancionis: Nascuntur verò horum quædam 1. 2.
in Italia, Thracia, Macedonia, ac nõnullis in Hispania locis. Tertium C. Clusius in maritimis 3.
Valentini regni, ac in Hispania Bętica à se repertum scribit: quartum verò in agro Murciano: 4. & 5.
quintum in Granatensi & Valentino regnis.

Florent quædam Martio: alia serius; præsertim in Belgij hortis, vbi Aprili aut Maio demum flores videre contingit.

A canitie Græcis πόλιον nomen accepit: Latini vocem seruant: Dicitur verò & Officinis Polium.

Primum à Plinio Campestre appellatur: Duo, inquit lib. XXI. cap. VII. Polij genera, Campestre maius: syluestre, quod minus est. ab Hispanis *Altamiza*.

Alterum Dios. πόλιον ὀρεινὸν, id est, Polium montanum, & πεύθειον dicitur: & spuriis vocabulis φλυξασπίδιον, ἀχαμενίς, ἐβενίτης, μέλοσμον, βέλιον, λεοντόχαρον. Atque horum duorum Dios. Galenus, Paulus, Aëtius, & inter Latinos Plinius tantummodo meminerunt.

Suspicantur nonnulli Polium Leucadem esse, & de ea herba sub diuersis nomenclaturis λευκάς.
Dios. bis egisse: conueniunt genera, nominis occasio & facultates. Leucadis duæ, vna ὀρεινὴ, id est, montana; altera ἥμερος, quæ latioribus foliis, veluti Polium campestre, traditur: Ab albido colore λευκὰς dicitur: πόλιον à canitie, quòd canis hominis simile appareat: Quicquid autem incanescit albidum est. Facit huc quod Aëtius Leucadis non meminerit, veluti à Polio haud differentis. Plinius lib. XXVII. cap. XI. Leucem quandam herbam nominat, quam fortasse eandem esse cum Leucade dicta scribit. Leucem autem Mercuriali similem esse, & nomen ex causa accepisse, ait, per medium folium linea candida transcurrente: quare Mesoleucon quidam vocant. Ostendit his verbis se Leucadem herbam qualis sit ignorare: Sicuti neque de Polio sese explicare satis potuit. lib. siquidem XXI. cap. VII. vbi de Polio, quędam Plinius notatur.
Tripolio à Dioscoride attributa interserit, Polium cum Tripolio confundens.

Tertium autem Polium fortassis non abs re παράλιον ac marinum cognominari poterit. 3.
Quarum vtrumque apud Hispanos pro Chamæpity vulgò haberi, luculentissimus testis 4.
est Carolus Clusius, dicique ab ipsis Zamarilla.

Cæterùm facultate Polium, quod minus, auctore Galeno, ex tertio est ordine desiccantium: secundo verò completo excalfacientium; & acrius ac amarius quàm maius, quod & amarum gustantibus & modicè acre est.

Hydropicis, inquit Dioscorides, regio morbo, & lienosis auxiliatur: Vrinas & menses cit. substratum ac suffitum serpentes abigit. magna vulnera recens nondumq; resiccatum glutinat impositum: aridum verò ad rebellia vlcera facit. Ad antidota minoris est vsus.

De Origano. CAPVT XVI.

Origanum Heracleoticum.

Origanum ſylueſtre.

ORIGANI duo prima genera Dioſcoridi ſunt, Heracleoticum ſcilicet, & ſylueſtre.

1. Heracleoticum cauliculis erigitur rotundis, quandoque ſubrubentibus, ramoſis, pedem plus minus altis: foliis latis, rotundis paulò longioribus, quàm ſylueſtris Origani minoribus & albidioribus: in faſtigiis virgularum ſquamatim compactæ, paruæ, oblongæ prominent veluti ſpicæ, è quibus exigui floſculi candidi exeunt: ſemen exiguum eſt.

Origanum Onitis. Huic ſimile, genere haudquaquam differens Dioſcoridi Origanum Onitis eſt. Quæ Onitis, inquit, appellatur, candidiore eſt folio, & hyſſopo ſimilior: ſemen veluti coniunctos corymbos habet.

2. Sylueſtre Origanum tenues quoque ac rotundos habet cauliculos, dodrante altiores: folia ſubrotunda, maiora & hirſutiora quàm Pulegij: flores in vmbellis dilutè rubentes, quandoque albidos; quibus ſuccedunt ſemina parua ſubrubentia.

3. Præter hæc verò & aliud Origani genus in Belgio colitur, quod Anglicanum cognominant: humilius iſtud quàm cætera: folia quoq; minora, virentiora, & minus aſpera; vmbellæ ſimiliter contractiores, è quibus floſculi purpuraſcentes. radix duriuſcula.

1. Naſcitur Origanum Heracleoticum in Creta, ac aliis calidioribus regionibus, inter quas ſunt Hiſpaniæ regna, vnde Antuerpiam reſiccatum infertur.

2. Sylueſtre Origanum non modò in calidioribus regionibus, ſed & in Germania reperitur ſecus margines agrorum, viarum, & hortorum: transfertur etiam ad hortos & loca culta.

3. Anglicarum cognomento non memini me alio loco, quàm in hortis videre.

Æſtiuis menſibus Origana florent: ſemen deinde perficitur.

1. Origanum Græcis ὀρίγανος. & quod Heracleoticum cognominatur ὀρίγανος ἡρακλεωτική: à nonnullis Cunila: In Officinis Belgij Origanum Hiſpanicum: huius verò altera ſpecies ὀρίγανος ὀνῖτις, vt in Dioſcoridis exemplaribus: In Galeni verò ὀνίτις: apud Plinium ſimiliter Onitis eſt, per ἰῶτα.

2. Sylueſtre Origanum ἀγριοορίγανος dicitur; quod aliqui Panaces Heracleum, πάνακες ἡράκλειον, & Cunilam appellant, inter quos eſt Nicander Colophonius, auctore Dioſcoride: Differt tamen non parum ab eo Panace Heraclio, ex quo Opoponax colligitur. Officinis Ori-

Origani vox nota est: Italis *Origano:* Hispanis *Oregano, Orenga:* Germanis Wolghemut/ & Dosten vocatur: Belgis Groue mariolepne: Gallis *Origan, & Mariolaine bastarde:* Bohemis Dobramijsl.

Tertium vnde Anglicani cognomen admiserit non constat: Heraclij est species, si modò, Plinio auctore, plures huius fuerint. 3.

Heraclium, inquit lib. xx. cap. xvii. tria genera habet: Nigrum latioribus foliis, glutinosum: Alterum exilioribus mollibusque, Sampsucho non dissimile, quod Prasion aliqui vocare malunt: Tertium inter hæc medium. Cum altero autem Heraclij Panacis genere, tertium nostrum conuenire apparet.

Omnia autem Origana incidendi, extenuandi, resiccandi, calfaciendique facultatem, & quidem tertio ordine obtinent, & syluestre quidem valentius esse Galenus tradit: Est tamen Heracleoticum, quod ex Hispaniis resiccatum adfertur, acrius syluestri, vel in hortis, vel in agris apud Germanos nato.

Cæterùm cum vino Origanum exhibitum aduersus venenatorum morsus & ictus prodest; & iis qui Meconium aut Cicutam biberunt, cum passo.

Decoctum Origani vrinas cit, menses euocat, & vtiliter hydropicis exhibetur.

In eclegmate veteri tussi medetur, & pulmonem expurgat. Scabiem, pruriginem, psoras in balneo insessu curat; emendatque à Regio morbo colorem. Aridum acetabuli mensura cum aqua mulsa sumptum, per aluũ atros humores educere, Dioscorides & Plinius scribũt.

Succus cum lacte infusus aurium dolores sedat: cum oleo verò Irino permixtus, & per nares attractus pituitam detrahit. herba substrata serpentes fugat.

De Tragorigano. CAP. XVII.

Tragoriganum.

Tragoriganum Clusij alterum.

TRAGORIGANO cauliculi sunt tenues, duri, ac lignosi, colore subnigricantes: folia minora quàm syluestris Origani, quàm vulgaris Serpylli maiora, odorata, aspera, & nonnihil hirsuta: flosculi exigui in verticillis cauliculos superna parte ambiunt, colore purpurascentes. radix parua ligni duritiem habet.

In Foroiuliensi agro Tragoriganum nasci Matthiolus tradit: verùm an illius, cum isto idem sit, in tanta ipsius breuitate incertum relinquitur. Sunt qui existiment quod descripsimus,

mus,à Matthiolo pro Maro oftendi,à quo multum differt; Marum enim non in orbiculatis verticillis floret,fed Origani Heracleotici modo ab exiguis veluti fpicis flofculos promit.

Apud Belgas in hortis φιλοβοτανῶν,& ftirpium cognitionis ftudioforum olim obferuatum memini,in quibus Augufto menfe cum flore confpiciebatur.

1. Exhibentur verò & alia duo Tragorigana à Clufio in Hifpaniæ regnis reperta. Vnum lignofis,cubitalibus ferè cauliculis: foliis mediæ inter Origanum & fylueftre Serpyllum magnitudinis: floribus orbiculariter cauliculos ambientibus (quale quod defcripfimus) fed folia eius incanefcunt, & flores candidi funt,quibus differt.

2. Alterum tenerioribus furculis humilius, foliis anguftioribus aliquantulum incanis: floribus albidis,quandoque purpureis,& quàm alterius maioribus, eodem modo iuxta fummas virgulas enafcentibus. Nec repugnat duo effe Tragorigana: Diofcorides fiquidem Tragoriganum vnum latius virentiusque:alterum exilibus furculis ac tenuibus foliis,inueniri refert.

Dicitur autem hæc ftirps Græcis τραγορίγανος: Latinis fimiliter Tragoriganum: quod verò tenerius πράσιον,Prafium; Officinis & vulgò incognitum eft.

Facultate Tragorigana tertij quoque ordinis funt reficcantium ac excalfacientium,veluti Origana: adeffe,ait Galenus,adftrictionis quippiam.

Tragorigani,ait Diofcorides,potio mitis & grata eft cibum faftidientibus,acidum ructantibus,imbecillo ventriculo, etiam vbi à maritima iactatione naufea & æftus præcordiorum excitantur. Lienofis ex aceto bibere prodeft.

Contra Ixiæ venenum in vino bibitur:vrinam cit: menfes ducit: in eclegmate tuffientibus datur. Decoctum epotum bilem expurgat. Cum polenta œdemata difcutit impofitum.

De Hyffopo vulgari. Cap. XVIII.

1. Hyffopus ex Codice Cæfareo.

HYSSOPVS vulgaris vfus caules erigit dodrantales,aut altiores,duros,ac lignofos,in virgulas aliquot diuifos, ab imo ad faftigium vfque foliis circumueftitos oblongis, veluti Polygoni aut Lauandulæ, fed minoribus, faturatius virentibus,ac odoratis, quæ furfum verfus fenfim minora fiunt. flofculi è fuis conceptaculis,quinis fenis feptenífve iuxta folia coniunctis, à medio faftigium petunt,cauliculos tamē non orbiculariter ambientes, fed ad vnum tantum latus exeuntes, colore eleganter cærulei, quandoque,fed rarò,albidi, Echij floribus quodammodo fimiles,fed minores; ftaminibus etiam aliquot mediis,è quibus minutiffima ftamina dependent purpurea. radix dura, lignofa aliquot annis reftat.

Paffim in hortis Germaniæ ac Belgij colitur.

Floret Iulio ac Augufto menfibus.

2. Huic fimilem aliam reperiri quidam ferunt cauliculis breuioribus,& plurima parte humum verfus reclinatis: foliis paulò nigrioribus ac craffioribus:flofculis verò in cacumine in breuis fpicæ modum digeftis, colore quoque pulchrè cæruleis,& fuperioris forma fimilibus. Verùm hæc fpecies rariffima.

Hyffopum hanc paffim Officinę & vulgò appellant. Germani ac Belgæ Iſpen aut Ysope: Itali *Hyffopo*: Hifpani *Ifopo*: Galli *Hyffope*. An autem veterum legitima Hyffopus fit,non parùm, nec temerè,ambigitur: Tametfi enim Hyffopū veluti omnibus cognitā nullis notis Diofcorides expofuerit,extant tamen quædam de eius forma alibi,quæ vulgari Hyffopo nequaquam refpondent. Origanum Heracleoticum folium habet Hyffopi fimilitudine: Chryfocome comam habet corymboidē fimilem Hyffopo. Plinius lib. XXVII. cap. XII. Stœchadem, ait, odoratam herbam,coma Hyffopi. Accedit icon ipfius Hyffopi,quæ in perquàm vetufto Cæfareæ bibliothecæ exemplari reperitur, foliis latis, Origani fimilibus, & capitulis in fummis virgis eminen-

Hyffopus Codicis Cæfarei.

eminentibus. Atque ex his non esse legitimam, quæ vulgò pro Hyssopo habetur, manifestum est.

Cæterùm quod ad facultates vulgaris Hyssopi attinet, gustabilis huius qualitas acris, cum nonnulla amaritudine coniuncta, calidam ipsam esse ostēdit, & siccam 3°. ordine, tenuis quoque essentiæ, ac expurgandi vim habere. Non inutiliter idcirco, imò efficaciter, ad omnes pulmonis ac thoracis frigidos morbos in eclegmate, aut alio modo vulgaris Hyssopus adhibetur. Obstructiones aperit; crassa incîdit: lenta attenuat, & vt facilius expuantur, præstat.

Cum carnibus bubulis decocta non insuauiter ex iure editur, ori ac ventriculo grata: vrinas verò etiam mouet, & ad vrinæ stillicidium vtilis est.

De Thymbra. Cap. xix.

Thymbra.

THYMBRA vulgari Hyssopo similis esset, nisi humilior ac tenerior foret: virgulas emittit complures foliis vndequaque circundatas angustis & acuminatis, longioribus quàm Thymi: inter quæ flosculi, è paruis vasculis ab imo fastigium vsque exeunt, candidi, aut dilutè purpurei; hoc modo veluti herbaceam spicam efformantes, quæ, postquàm flosculi emarcuerunt, manifestior. radix dura ac lignosa.

In Germania ac Belgio temerè fuerit alibi quàm in hortis quærere. Fertur in Narbonensi Gallia locis quibusdam asperis & incultis prouenire. Bellonius huic haud dissimilem, si non eadem, in Tyrrheni maris littoribus nasci refert, ex obsoleta tamē purpura albicantem.

Iulio ac Augusto apud Germanos ac Belgas cum flore reperitur.

Græcis θύμβρα est, nec aliud Latinis nomen verè habet. Nam quòd Satureiam interpretes dici velint, Columellæ Latino scriptori repugnat, qui inter Thymbram & Satureiam manifestum discrimen ostēdit lib. x. vbi Satureiam Thymi ac Thymbræ saporem præ se ferre scribit:

Et Satureia Thymi referens Thymbræq; saporem.

Quod & lib. IX. cap. IIII. satis manifestis verbis docet: Tum etiam Thymbræ, inquit, vel nostrates Cunilæ, quam Satureiam rustici vocant. A vulgo, aut in Officinis, Thymbra nullum nomen accepit.

Facultas autem Thymbræ calida & sicca tertio excessu: attenuat, incîdit, meatus expurgat: breuiter, omnia quæ Thymum potest & præstat.

De Satureia. Cap. xx.

SATVREIA tenui ac fragili cauliculo assurgit, pedem plus minus alto, & in ramulis diuiso: foliis angustis, minoribus quàm Hyssopi, Thymbræ æmulis, sed iuxta ramulos rarioribus: flosculi secundum folia candidi sunt aut dilutè purpurei: semina parua subnigricant. radix fibrosa.

In hortis vbique ferè seritur: annua est herba.

Eodem quo sata est anno floret, semen facit, ac deinde perit.

Latinis Satureia appellatur: à Columella verò etiam Cunila: Dicitur & syluestre Origanum à nonnullis Cunila, sed legitima Cunila Satureia est: Germanis Garten ysope / kunell / Saturey / & Sadaney: Brabantis Ceulen, nomine vt apparet à Cunila detorto, item Saturey: Italis *Sauoreggia*: Hispanis *Axedrea, Sagorida:* Gallis *Sariette, Sarriette.*

Non dissimilis autem Satureia ab illa Thymbræ specie, cuius Dioscorides cap. De Thymbra

Satureia.

bra meminit; γίνεται, inquit, δὲ καὶ σπαρθὴ θύμβρα. Hæc etenim verè σπαρθή, id est, ex semine nata dici potest; singulis etenim annis, vt diximus, seri debet: altera verò durabilis naturæ radicem obtinet.

Porrò Satureia calida quoque ac sicca, & tertio quoque ordine; sed minus tamen quàm Thymbra, qua mitior est: atque idcirco etiam, vt Dios. ait, εὐχρηστοτέρα πρὸς βρῶσιν, id est, in cibis commodioris vsus.

Attenuat autem & flatus insigniter discutit, proinde vnà cum Faselis, & aliis leguminibus flatuosis vtiliter coquitur ac editur: Imò ventri calens in fomento apposita, vteri ex flatu strangulatus mox sedat.

De Saluia. CAP. XXI.

RECENTIORVM obseruatione duplex Saluia est, maior videlicet, & minor.

1\. Maior quadrangularibus, lignosis caulibus, in alas effusis luxuriat, circa quos folia lata, oblonga, rugosa, aspera, subalbicantia, Verbasci syluestris foliis satis similia, sed scabriora, ac minus candicantia, attritorum ex lana vestimétorum scabritiem referentia. flores in summis ramulis eminent falcati, Lamij aut Orualæ similes, colore cæruleo purpurascentes; succedente in receptaculis semine subnigricante. radix dura ac lignosa fibras demittit.

Huius vna reperitur species nonnullis foliis,

Saluia maior.

Saluia minor.

vel

vel totis,vel partim albida:item & alia,cuius foliorum pediculi ac nerui,tum & recens enata foliola rubent.

Minor Saluia fruticosa quoque stirps est,alas in latitudinem expandens priori similis,sed minor: caules huius teneriores sunt:folia oblonga,minora,angustiora,sed non minus scabra; quibus,parte qua pediculo insistūt,duo hinc inde foliola exigua adnascūtur, pinnarū aut auricularum quadam similitudine: flores spicati,veluti superioris cærulei: radix quoque lignosa. Cum grauitate quadam,sed minimè molesta, odorata vtraque est,& præstat,quæ minor. 2.

Locis asperis,& incultis nonnullis sponte nascitur: & minor in campestribus Hispaniæ:in Massiliensi agro: in compluribus Italiæ prouinciis: in Creta quoque insula gignitur; vbi subinde quædam cauliculorum pars, præsertim inter genicula media, in tantam crassitudinem extuberat, vt Gallarum magnitudinem & similitudinem assequatur. Cuiusmodi Saluiam memini mihi olim ab excellentiss. viro Iacobo Antonio Cortuso missam.

Maior Saluia subinde locis asperis & ruderatis in Germania reperitur.

Vtraque autem ad hortos à Belgis transfertur,sed minor frequentius.

Florent Saluię Iunio ac Iulio,vel etiā serius. Martio commodè transferūtur ac plātantur.

Saluia Græcis ἐλελίσφακος: à nonnullis ἐλαφόβοσκον, & σφαγνόν: Officinæ vnà cum Italis ac Hispanis Latinam Saluiæ appellationem retinent: Germani Salbey: Galli *Sauge*:Belgæ Sauie dicunt. Inter nothas verò appellationes & hæc nomina occurrunt, κίοσμις,φάγνον, βήκιον.

Excalfacit autem Saluia euidenter, & non minus reficcat: ad tertium vtriusque qualitatis ordinem pertinet,aut secundum intensum: adstrictionis quoque non exiguum obtinet.

Foliorum ramulorumque Saluiæ decoctum vrinas mouet: menses item & fœtus extrahit, auctore Dioscoride. Sed sanior Aëtij sententia, qui hanc menses compescere & conceptum retinere memoriæ prodidit. Tradunt, inquit, quidam suffitam Saluiam menses immoderatè fluentes, & omninò muliebre profluuium compescere. Agrippa sacram herbam vocauit,quam prægnantes mulieres, si fluidæ laxæque fuerint, vtilissimè comedunt, continet enim conceptum,vitalemque reddit: ac si succi huius heminam cum modico sale quarto à secubitu die mulier potauerit, deinde viro misceatur, procul dubio concipiet: Hæc ille. Vtilis autem imprimis Saluia capiti ac cerebro est:sensuum ac memoriæ vim intendit: neruos roborat, humoreque resolutos sanitati restituit; tremores tollit: naribus indita pituitam è capite elicit. Commendatur verò & sanguinem expuentibus: tum & aduersus tussim laterisque dolores,& ad serpentum morsus.

Saluia agrestis siue Sphacelus.

De Saluia agresti, siue Sphacelo.

CAP. XXII.

AGRESTIS quæ Saluia appellatur, cauliculos erigit quadrangulos, nonnihil hirsutos, circa quos folia Saluiæ quidem æmula, sed breuiora,latiora,molliora que:flosculi è cauliculi & adnatorum ramulorum vno erumpunt latere hiantes, ac falcati, veluti Lamij, sed minores,in albido pallentes.succedunt semina in singulis pericardiis quaterna nigricantia. radix fibrosa: stirps annua est. Odore minus quàm Saluia graueolet,& vinosum quiddam spirat.

In syluis frequenter reperitur, & iuxta sepimenta & agrorum margines. Solo gaudet aliquantulum macro; non tamen omnino sterili aut sicco.

Iunio,Iulio, ac Augusto mensibus cum flore ac semine viget; & tunc quidem colligenda ac reponenda est.

Recentior ætas Saluiam appellat agrestem: nonnulli verò & Ambrosiam, sed vera Ambrosia ab hac differens est. Valerius Cordus Scordoniam nominat. Ruellius Galliæ rura *Bosci-saluiam* vocare refert. & Polemonium esse iudicat, quod veritati repugnans est. Germanis **waldt salbey**: Brabantis **wilde sauie**.

σφάκελος. Videtur autem Theophrasti esse σφάκελος, cuius folium contractius, & minus quàm Saluiæ squallens esse, ait; quale huius esse ostendimus. addit Saluiæ folium βαρύτερον siue graueolentius ac scabrius esse, quod ita se habet: Nam Saluiæ vtriusque odor grauior quàm huius, & folium scabritie attritis vestimentis similius. Nec est quod minor Saluia pro Sphacelo habeatur, vt quibusdam videtur, cùm non minus sit scabra quàm maior, qua & odoratior.

Calida autem & sicca facultate Saluia agrestis est, minus tamen quàm Saluia, in secundo idcirco vtriusque qualitatis ordine consistens. Commendatur ad rupta, cæsa, ac vulnerata: datur & ex alto præcipitatis decoctum eius. vrinas verò etiam prouocat. Sunt qui huius decoctum lue venerea infectis non infeliciter propinent: Nam & sudores mouet, vlcera reficcat, humores digerit, tumoresque discutit ac resoluit, si triginta aut quadraginta diebus assumatur.

De Orvala. CAP. XXIII.

Orvala.

Orvala altera.

1. ORVALÆ species prior (eius etenim tres aut quatuor numerantur) quæ propriè Orvala nuncupatur, caules promit crassos quadrangulos, duos pedes longos, in alas diuisos: folia & è radicibus multa, & secundum caules ex interuallis bina contra se posita, magna, palmum lata vel ampliora, aliquantulum aspera, inæqualia, albicantiaque, ac nonnihil vti & caules hirsuta: flores forma florum Saluiæ aut Lamij, colore ex diluto cæruleo candicantes, post quos oblonga denticulata vascula pro siliquis, in quibus semen nigrum: radices verò fibrosas. Tota herba grauem fortemque spirat odorem caput opplentem, & maturato semine interit, quod altero fit à satione anno.

Seritur ab olitoribus in hortis. Iunio ac Iulio floret.

Gallitricum Officinæ nuncupant. Dicitur & Orvala siue Orualla, Tota bona, Sclarea, Scarlea, Centrum Galli, Matrisaluia: ab Italis *Sciaria:* à Gallis *Orvale:* à Germanis **Scharlach:** à Belgis **Scharleye:** ab Anglis **Clarye.** Falluntur qui Alectorolophon existimant. Alectorolophon in Frumentorum siquidem historia multum ab Orvala differentem ostendimus. Videtur autem hæc Orvalæ species, Horminum syluestre, quod Dioscorides ait, viribus magis pollere. Inter omnes etenim Orvalæ ac Hormini species, nulla odore aut viribus hac potentior est.

Altera

Oruala tertia.

Oruala syluestris, species quarta.

Altera Oruală species, caules habet similiter 2.
quadrangulares, cubitales: folia quoque aspera, scabra, sed minus albida, ac minora: flores similes colore purpureos aut cæruleos: radices vti prioris. Odore hæc minus pręstat, omnino exiguo pręditа. In Pannonia, Norico, Bauaria, siue Vindelicia, plerisque & aliis Germaniæ ac Galliæ, locis gignitur herbosis; subinde saxosis.

Floret eodem quo prior tempore.

Baccharim esse, sunt qui putent; eorum autem sententia quàm sit probanda, ostendet Baccharis descriptio, quam à subsequente proximum dabit caput.

Tertiæ Orualæ, caules quoque quadranguloſi 3.
& nonnihil hirsuti sunt: folia per ambitus serrata, Orualæ prioris similia, sed minora: flores lutei: semen sufflauum, nigricans: radix fibrosa, durabilis naturæ, & multis annis permanens.

Apud Belgas à nonnullis in hortis seritur; in Alpibus autem Italiæ iuxta Tridentum, spontè gigni fertur. Æstate floret.

Horminum luteum & Horminum Tridentinum à plerisque appellatur.

Potest his, & quarta addi species, quæ pro sylue- 4.
stri Hormino à Fuchsio depingitur: cauliculi huic breuiores, cæterùm hirsuti quoque & quadrangulares: folia minora, oblonga, profundius incisa: flores cærulei odorati, sed quàm Orualæ minus: siliquæ per maturitatem deorsum nutant: semen nigricans: radices similiter nigræ & fibrosæ.

In Bohemia herboſos conueſtit colliculos & aruorum margines: Fuchſius Germaniæ prata exornare ſcribit, ſuaq; ſponte in iis naſci.

Tempore florendi cum ſuperioribus conuenit.

Orualæ & Hormini hæc quoque ſpecies, ſed iners, & nullius facultatis eſſe videtur.

At prior, quam diximus propriè Orualam dici, calida & ſicca eſt ordine tertio; menſes modo quouis ſumpta mouet: ſecundas eiicit: ceruiſiæ aut vino permixta ebrietatem facit, caputque implet.

Anthonius Mizaldus ſemen Orualæ vtile tradit, ad excutiendam oculorum caliginem, & educenda ea, quę in illos inciderunt: in oculum ſiquidem immiſſum, & multa reuolutione circa bulbum eius circumductum, tandem humore prægnans, & tenuibus membranulis ac ſordibus onuſtum elabitur.

De Hormino. CAP. XXIIII.

Horminum.

HORMINVM Orualæ etiam quædã ſpecies eſt, ſed reliquis minor. caules promit complures, dodrantem aut pedem altos, anguloſos ſimiliter, ſubhirſutos: folia lata, rotũdiuſcula, ſubaſpera, Orualæ multo minora, Marrubij ferè ſimilia, quorũ quatuor aut ſex ſuperiora, purpureo nigræ Violæ colore, ſed tamen dilutiore emicãt: flores iuxta folia cauliculos ambientes, colore purpureo diluto albicant: ſemen exiguum, oblongum, nigricans, in oblongis receptaculis, veluti ſiliquis, quę maturato ſemine radicem verſus ſpectant. radix lõga, tenuis, non abſque fibris.

Peregrinum Belgio Horminum eſt, & aliunde in hortos illatum.

Æſtiuis menſibus florum eius productio; ſemen interea maturatur.

Ὅρμινον Græci: Latini Horminum & Geminalem appellant.

Calidum autem, vt inquit Paulus Ægineta, Horminum eſt, mediocriter ſiccum & abſtergens. Hormini ſemen, Dioſcorides ait, putatur cum vino potum Venerem excitare: verùm cum melle, argema & albugines oculorum depurgat: cum aqua impoſitum œdemata diſcutit, & aculeos extrahit. Idem herba impoſita facit. Galenus in libris De alimentorum facultatibus, de Hormino: Hoc quoque, ait, frixo vtuntur, deinde eatenus læuigant, vt farina euadat; mel quoque ei admiſcent. Parum in ſeipſo habet alimenti, vt quod mediæ inter Eryſimum & Cuminum ſit naturæ.

De Bacchare, ex Dioſcoride & aliis. CAP. XXV.

BACCHARIS, auctore Dioſcoride, odorata & coronaria eſt herba, cuius folia τραχέα, id eſt, aſpera, aliâs δασέα, hoc eſt, denſa ſunt, magnitudine inter Violam & Verbaſcum media: caulis anguloſus, cubitalis, ſubaſper, παραφυάδας, id eſt, iuxta adnatas propagines habẽs: flores purpurei, ſubalbicantes, odorati: radices Veratri nigri ſimiles, odore Cinamomi.

Amat aſpera & ſqualida loca. Gracili ſolo nec humido prouenit: Plinius.

Βάκχαρις Græcè dicitur, aut πάκχαρις quaſi πάνχαρις, vt pleriſque placet: à quibuſdam Nardum ruſticum appellatur, vt Plinius lib. 21. cap. 6. teſtatur. Quin & ipſe Plinius lib. 12. cap. 12. Nardum ruſticum appellat. Sed lib. 21. cap. 19. perperam ita dici refert; ſtatim videlicet, vt quoſdam errore falſo Barbaricam eam appellare ſcripſit: Sed eorum quoque error, inquit, corrigendus eſt, qui Baccar, ruſticum Nardum appellauere. Eſt enim alia herba ſic cognominata, quam Græci Aſaron vocant. Idem eodem lib. cap. 21. Baccharim quoſdam Perpenſam appellare ait. Perpenſa autem ſi Aſarum eſt, veluti inter nothas & aſſcriptitias voces reperitur, non minus horum error, quàm priorum refellendus. Nam Baccharis & Aſarum non

non parum differunt, vti Plinius testis est, & ex vtriusque descriptionibus collatis euidens. Proinde & perperam Officinæ Asarum, Asaram bacaram nuncupant, nomine ex Asaro & Bacchari composito; quasi idem sit Asarum & Baccharis. Qui error ex eo videtur manasse, quòd inter nothas Asari appellationes, Baccharis vox etiam reperiatur: aut quòd Baccharim Crateuas Asarum nuncupauerit. Quod siquidem Crateuas Asarum nominat, Dioscoridi nequaquam Asarum, sed Baccharis est. Nam Asarum Dioscoridis caule caret: odoratum non est, nisi solis radicibus: nec etiam coronarium, si, vti Plinius ait, vocitatum sit Asarum, quoniam in coronas non addatur. Asarum autem Crateuæ caules facit, & odoratum ac coronarium est. Patet ex ipsa descriptione, quæ sic habet. *Officinarũ error.*

Asarum odorata & coronaria est herba: caules eius geniculati: folia δασέα, id est, densa: flores purpurei: radix boni odoris, similis Veratri nigri, odore Cinamomo similis. Nascitur in asperis & squalidis. *Asarum Crateuæ.*

Ex quibus verbis manifestissimum est, Asarum Crateuæ idem cum Dioscoridis Bacchare, & ab Asaro eiusdem esse differens: & malè inter nothas voces Asaro Baccharis nomen attributum: peius verò adiectum Asarum coronariam & odoratam esse herbam, quod inter notha, etiam asscriptum reperitur.

Meminit Baccharis etiam Virgilius in Bucolicis Æcloga septima, & nõ modò coronariam eam esse stirpem ostendit, verumetiam fascini depulsoriam:

——Bacchare, inquit, *frontem*
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

Est & Baccharis vnguentum apud Athenæum lib. 15. quod à Bacchare odorata herba nomen habere potest. Nam, vti Plinius, vnguenta ex ea radice fieri solita, apud antiquos Aristophanes priscæ Comœdiæ Poëta testis est.

Cæterùm Baccharis, vt Paulus Ægineta paucis complexus est, radicis decoctum meatus obstructos aperit, vrinam & menses citat. Folia ipsius cùm sint adstringentia, fluxionibus opitulantur.

De Balsamita. CAP. XXVI.

Balsamita maior.

Balsamita minor.

BALSAMITA coronaria herba non est, sed foliorum eius cum grauitate quadam gratus est odor. Eius duo sunt genera, foliis multum differentia: Maior videlicet & minor.

1. Maior caulibus assurgit rotundis, duris, sesquipedalibus: folia eius oblõga, lata, leniter per oras crenata, Lapathi foliis ferè similia, minora tamen & viroris magis albicantis: coma aurei coloris ex multis flosculis veluti corymbis, Tanaceti ac Elichrysi modo in vmbella cohærentibus; quorum singuli ex multis exiguis staminibus luteis simul farctis, compositi sunt; radices lignosæ, durabilis naturę, non absque multis adhærentibus fibris.

Apud Belgas hortensis est, passimque etiam ab olitoribus colitur.

Æstiuis mensibus aurei coloris vmbellas promit.

Germani, Frauwenkraut: Itali, *Herba di S. Maria*: Belgæ Balsème: & eorum Officinæ Balsamitam, ac Balsamitam maiorem nuncupant. Est tamen & alia Balsamina, quæ & Charantia ac Momordica; item Balsaminum genere neutro, herbæ ab hac Balsamita differentes ac dissimiles. Matthiolus Mentham Græcam nominat: alij Saluiam Romanam; item herbam Lassulatam, Costum hortensem, Mentham Saracenicam, herbam D. Mariæ. Sunt qui volũt Panaces Chironium esse. Plinius etenim, & vulgaria Theophrasti exemplaria Chironiũ Panaces folio esse referunt Lapathi, floreq; aureo, cuiusmodi hæc herba est. Sed Dioscorides, & Nicandri interpres testem citans Theophrastum, folio illud aiunt esse Amaraci: cuius folium Balsamitæ nequaquam simile est.

2. Minor Balsamita colore, odore, sapore & flore in vmbellis aureo, maiorem refert: cauliculos promit numerosos, tenues, rotundos: folia parua, oblonga, serrata, ac profundè incisa; comam aurei coloris, sed corymbos minores: radices vti prioris.

Rarior hæc est, nec alibi quàm apud cognitionis herbarum studiosos reperitur.

Floret eodem, quo præcedens tempore.

Balsamitæ haud dubio species minor est. Itali *Giulam* vocant: Valerius Cordus Mentham Corymbiferam minorem appellat: priorem verò Mentham, Corymbiferam maiorem. Plerique Eupatorium Mesuæ: alij Dioscoridis Ageraton esse volunt. Eupatorium autem Mesuæ idem cum Auicennæ Eupatorio est: vires etenim vtrobique eædem: sed formæ descriptio in vtroque auctore corruptissima: vt satis ostendunt Auicennæ exemplaria, cuius posteriora ex Bellunensis correctione, à prioribus hoc loco multùm differunt. Eupatorium autem Auicennæ à Dioscoridis Eupatorio nequaquam differt; quod vulgò Agrimoniam nominãt: herba ea notissima est, cum qua Balsamita minor, siue Giula similitudinis nihil aut perexiguum habet. Ageraton verò hanc herbam esse, non est quoque verisimile. Nam Agerato folia Dioscorides tribuit Origani: at Origani folium subrotundum est: huius verò longum & serratum, ab Origani forma multum differens; quod Giulam & Ageraton dissimiles esse stirpes ostendit. *Eupatoriũ Mesue.*

Cæterùm Balsamita vtraque calida & sicca est secundo ordine, cum amaritudine & adstringendi haud obscura facultate. Auxiliatur foliorum eius quam Conseruam appellant, diuturnis capitis doloribus matutino tempore sumpta: defluxiones è capite reprimit ac resiccat: crudos humores ad concoctionem perducit. Prodest item Cachexia aut Leucophlegmatia laborantibus, præsertim in initio; ac omnibus quibus iecur debile ac refrigeratum est. Semen non secus ac Santolinæ lumbricos & ventris tineas expellit.

LIBRI QVARTI PEMPTADIS SECVNDÆ
FINIS.

STIR-

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS SECVNDÆ LIBER QVINTVS,

DE VMBELLIFERIS HERBIS.

PRÆFATIO.

VINTVS huius Pemptadis labor circa vmbelliferas versatur, quæ Coronariis odoratisq; herbis ac φρυγάνοις, haud perperam succedunt. Vmbellas siquidem circinatæ rotunditatis & coronarum instar proferunt. Semina verò & nonnullarum odorata sunt: vt, Anisi, Fœniculi, Ammios, Cari, &c. Profluit ex nonnullis odoratus liquor: vt, ex Panacis & Laseris generibus. Quarundam etiam radices inter odoramenta haberi possunt: vt, Angelicæ, Astrantiæ, Mei. Non describuntur autem hoc loco omnes vmbelliferæ; ad olera siquidem pertinentes, suæ classi relictæ. A Fœniculo autem omnibus notissimo exordium sumptum, sic enim ad reliquas facilior ac expeditior via patebit.

DE FOENICVLO.

CAPVT I.

Fœniculum.

1. FOENICVLVM ferulacei generis herba est, hominis non rarò proceritatem superās. caules eius digitalis crassitudinis, geniculati, læui, tenui, ac virente cortice conuestiuntur, fungosa interius candida medulla, in alas quasdam circa fastigium diuiduntur. Folia è radicibus, tum ab singulis geniculis, ampla, ramosa, in tenuissima segmenta dissecta, colore virentia, odoris iucundi, quorum singulæ particulæ teretes sunt; extremæ verò etiam capillamentorum instar tenues. Vmbellæ latæ in cacuminibus cauliculorum ac ramulorum eminent rotundæ, ac in orbem circinatæ. flosculi lutei. semen oblongum, nudum, nullaque membrana implicitum. radix candida, recta, altè descendit, neruo lignoso intus medio.

2. Huius quædam species subnigricātibus foliis rubet: odore & sapore à superiore haud differēs.

3. Est & alia cuius semina & quandoque folia dulciora sunt. Hæc in hortis Belgij sata non diu dulcedinem retinet, sed citò in vulgare Fœniculum transit.

Locis apricis etiam saxosis, bene proficit Fœniculum: hortos quoque amat ac loca culta. radix viuax est, & in plures annos restat.

Vere erumpunt folia, deinde caulis assurgit, sequuntur cum floribus muscaria. semen sub finem Augusti ac Autumno perficitur.

Græci *μάραθρον* appellant: Latini Fœniculum: Officinæ nomen retinent: Germanis Fenchell: Belgis Venckell: Italis *Finocchio*: Hispanis *Hinoio*, & *Funcho*: Gallis *Fenoil*: Bohemis Wlasſkykopr.

Præter verò istud & syluestre quoddam Fœniculum Dioscorides refert satiuo grandius, foliis maioribus, caule tantæ amplitudinis, vt in Mauritania duodecim cubitis assurgat, cuius semen Cachryi simile. Hippomarathron istud appellat, & *μάραθρον ἄγριον*; à nonnullis *μαραθίς*, aut Myſineum. *Hippomarathrum.*

Traditur & aliud Hippomarathri ab eodem genus, folio angusto, exiguo, oblongo: semine rotundo vt Coriandri. *Hippomarathrum alterum.*

Cæterùm Fœniculi vulgaris, semen quidem, calidum est, sed secundo, siccum verò primo

ordine. Ventriculum aſſumptum roborat, nauſeam ſedat, tormina mitigat, flatus diſcutit: In vino potum ad ſerpentum & ſcorpionum ictus ac morſus valet cum ſacharo puluis huius ieiuno ventriculo aſſumptus aciem oculorum conſeruat: lac quoque nutricibus auget. quod & ipſius herbæ ſuccus efficaciter præſtat, tum & ipſa comeſta ac in olere ſumpta. quæ minus calida ipſo ſemine. Vtilis verò renibus, ac veſicæ. vrinam cit, & calculos expellit.

Radices ad eadem valent, & potentiores, vtpotè calidiores: proinde nó modò vrinam prouocant, ſed & hepatis ac quoque lienis infarctus expediunt, & viſcera ab obſtructione liberant: menſes quoque promouent. Feruntur eædem cum melle contritæ canum morſibus mederi impoſitæ.

De Anetho. Cap. II.

Anethum.

ANETHVM cubitali aut proceriore cauliculo, terete, ac geniculato conſurgit: foliis tenuiſſimè diſſectis, & in ſtamina penè extenuatis: floſculis in muſcario luteis: ſemine deinde rotundo, plano, tenui, ac foliato: radice fibroſa. Grauiter autem vnà cum floribus ac ſeminibus odoratum eſt, & colore minus, quàm Fœniculi, folium huius viret.

In hortis ſeritur ſimul cum oleribus.

Flores & ſemẽ æſtate perficit: hybernis menſibus intercidit.

Ἄνηθον Græcè: Latinè ſimiliter Anethum appellatur: a nonnullis Ἀνίκηθον: Conſeruarunt Anethi nomen Officinæ: Italis *Anetho*: Hiſpanis *Eneldo*. Germanis Dyllen: Belgis Dille: Gallis *Anet*: Bohemis Kopr.

Eſt autem Anethum, auctore Galeno, excalfaciens quidem ſecundo ordine intenſo, exiccat verò eodem remiſſo, vel primo deſinẽte. Vſtum verò tertij eſt ordinis tum excalfacientium, tum reſiccantium. Anethi aridæ comæ ſeminiſque decoctum potum lac euocat: tormina & inflationes ſedat: vrinam cit: ſingultus lenit; vt quidem Dioſcorides. Sedat autem ſingultus ſemen & odoratu, præſertim ſi in vino decoquatur; ſed potiſſimum ſi Abſinthio ac Roſis rubris additis, & pariter in vino decoctis, ventriculus hoc foueatur. Promouet verò & ſemen, lactis copiam, veluti Fœniculi.

Vſtum, Galenus ait, vlceribus admodum humidis impoſitum prodeſt; potiſſimùm iis quæ in pudendo conſiſtunt: Quæ verò in præputio ſunt inueterata, iis probè cicatricem inducit. Vuam etiam in faucibus, vt Plinius ait, leuat.

Oleum in quo decoctum Anethum digerit, ſedat dolores, ſomnum conciliat, crudos ac inconcoctos humores ad concoctionem perducit.

De Aniſo. Cap. III.

ANISI rotundus & leuiter ſtriatus, ac inanis caulis in ramulos nonnullos diuiditur. folia inferiora rotunda ac latiora ſunt; ſuperiora diſſecta veluti Apij, ſed candidiora. vmbellæ floſculos candidos, deinde ſemen inalbicans proferunt, odoris iucundi ac ſaporis grati.

In Creta, Syria, Ægypto, aliiſque Orientis regionibus feliciter gignitur: Seritur quandoq; in Germaniæ hortis; vbi Iulio ac Auguſto floret, ac ſemine prægnans.

Aniſum Latini ac Officinæ appellant: Græci ἄνισον, aut ἄνησον, vt quidam volunt: Germanis Aniß: Italis *Aniſo*: Hiſpanis *Matahalua* & *yerua dulce*: Gallis *Anis*: Anglis Aneſe & Anyſe: Bohemis Anyz.

Galenus Aniſi ſemen tertij eſſe ordinis exiccantium & calfacientium ſcribit, quia, vt ait, acre, ſubamarum, & ad vrentium caliditatem accedat. Tanta tamen acrimonia, vt vrentium caliditati quaſi ſimile ſit, in eo haudquaquam guſtu ſentitur. nam dulcedo quædam in eo percipitur grata, acrimoniæ verò quàm exiguum aut nihil; atque idcirco ſecundum caliditatis gradum non excedit: ſiccitatem verò etiam habet multò quàm tertij ordinis minorem.

Aniſum.

Carum.

norem. Nam ad lactis generationem confert; quod non faceret, ſi admodum deſiccaret, Gal. cap. de Marathro, vel inuito, teſte: Ex eo ſiquidem quòd lac procreet, hoc non excedere primi ordinis ſiccitatem iudicauit; quod & de Aniſi ſemine, cum hac de cauſa, tum quòd dulce ſit, cenſendum. Eſt igitur ſemen Aniſi ex primo exiccantium gradu: excalfacientium verò ſecundo. *Galenus notatur.*

Diſcutit verò idem flatus, tormina ſedat, vrinas clementer promouet, lactis copiam facit, ad venerem extimulat; aluum, & album muliebre profluuium ſiſtit: commanducatum oris bonum reddit odorem: aduerſus ſpirandi difficultatem conducit: ſuffitu capitis dolores ſedat; venenis reſiſtit. Fertur & ſitim arcere; atque idcirco hydropicis vtile.

De Caro. CAP. IIII.

CARVM cauliculo aſſurgit cubitali vel altiore, quadrangulari, geniculis intercepto, glabro, intus inani, ac in ramulos diſtributo; circa quos foliola Paſtinacæ ſylueſtris, ſed teneriora ac minora: floſculi exigui candidi in laxis muſcariis: ſemen ſubnigricans, longius quàm Aniſi. radix dodrantalis, carnoſa, ſed gracilis, ſapore Paſtinacæ, ſæpius candida, rarò lutea.

In pinguibus ac lætis campis herboſis, & pratis, quæ ſubinde rigantur, apud Germanos Bohemoſque frequens naſcitur. Gignitur & in Caria, auctore Dioſcoride, vnde nomen accepit.

A Maio menſe vſque ad Auguſtum, & flores, & ſemen profert.

Græcis Κάρος, Latinis Carum vel Careum: Officinis Carui nominatur. Carnabadion Simeon Zethy vocat: Germani **kym/ kymmel/ weyſs kymmel**: Itali *Caro*: Hiſpani *Carauea*, & addito articulo *Alkarauea*: Angli **Caruwaijes**.

Cari autem ſemen, vt Galenus ait, excalfacit & reſiccat tertio quodammodo ordine, & acrem moderatè qualitatem poſſidet: flatus verò idem diſcutit: ventriculo & ori gratum; concoctiones adiuuat: vrinam cit: Antidotis admiſcetur.

Radix elixa Paſtinacæ modo edendo eſt.

De Cumino. CAP. V.

SATIVVM Cuminum vnum Dioſcoridi eſt: ſylueſtria verò & alia.

Dodrantalis autem & rarò pedem excedens ſatiuum Cuminum herba eſt, vnicaulis, ramis tamen aliquot brachiata: folia Fœniculi modo in tenues particulas diſſecta, ſed breuiora ac minora multo. vmbellæ in alarum cauliculorumq; faſtigiis ſemen proferunt acuminatum, coloris ſordidi, graueolens, ſapore acre. radix tenuis eſt, quæ poſt ſeminis maturitatem perit.

In Italia & Hiſpania colitur ac ſeritur: aliiſq; calidis regionibus familiare, vt Æthiopiæ, Ægypto, Galaciæ, Ciliciæ, ac vniuerſæ minori Aſiæ. Putridis & calidis maximè locis gaudet.

Medio

Cuminum satiuum.

Cuminum syluestre.

Medio Vere serendum: imber succedens sationi multum officit, vt habet Ruellius.

Κύμινον Græcis, & ad differentiam syluestrium, κύμινον ἥμερον, id est, satiuum Cuminum vocatur: Latini Cuminum: Officinæ Cyminum: Germani Roomische kymmell: Itali *Comino:* Hispani *Cominchos*: Galli *Comin:* Belgæ & Angli Comijn dicunt: Bohemi Kmijn. Præfertur reliquis Æthiopicum, quod Hippocrates Regium appellauit.

Syluestre Cuminum primum. Syluestria autem Cumina à Dioscoride duo describuntur, vnum θάμνιον esse ait, caule dodrantali, tenui, ternis quaternísve foliolis, οἱονεὶ περιεσχισμένοις, id est, quasi dissectis, Gingidij diuisura: capitulis in cacumine quinis aut senis, rotundis, ac mollibus, in quibus καρπὸς ἀχυρώδης, siue paleaceum semen. Nasci ait in collibus, efficaciusque in Lycia, Galatia Asiæ, ac Carthagine Hispaniæ: verùm tale Germaniæ ac Belgio parum cognitum: raró & in paucorum hortis reperitur.

Syluestre Cuminum alterum. Alterum satiuo haud dissimile (foliis videlicet) esse refert, quod à singulis floribus cornicula profert μετέωρα, hoc est, sublimia siue erecta; in quibus semen Melanthio simile. Atque istud est quod Pemptadis huius secundæ lib. tertio cap. IX. floris Regij nomine descriptum est, vt & eo loco latius explicatum.

Cæterùm Cumini satiui semen, vt Galenus, ex tertio est excalfacientium ordine, reficcat verò non minus. Dios. verò & ipsum adstringere ait, non tamen adstrictionem habet. *Dioscorides notatur.* Attenuando siquidem ac digerendo tumores discutit, non autem adstringendo reprimit; veluti testium ac scroti ex flatu aut aquoso humore, quos cataplasmatis additum citò tollit: Nec modò extrinsecus auxiliatur, sed & intrò assumptum flatus extinguit, tormina torsionesque sedat. Vtile quoque pectori & pulmonibus refrigeratis, ac crudorum humorum copia grauatis, in sorbitione aliqua sumptum. Demorsis à serpentibus ex vino propinatur. fluorem muliebrem sistit: sanguinis è naribus profluuium, cum aceto tritum & odoratú, reprimit. Quod in cibis flatulentum, Cumino addito corrigitur.

De Ammi. CAP. VI.

AMMIOS duo genera posteritas obseruauit: vnum latioris folij maius, quod vulgare est: alterum tenuifolium ac minus.

Vul-

Ammi vulgare.

Ammi alterum paruum.

Vulgare Ammi cubitali aut proceriore altitudine aſſurgit: alas è caule rotundo ſpargit: folia è pluribus conſtant oblongis ambitu ſerratis. floſculi in vmbellis candidi. ſemen cùm acrimonia quadam amaricat, oblongum, Cumino minus. *Ammi vulgare.*

Alterum herba eſt exigua, tenui ac breui cauliculo: foliis oblongis, creberrimis inciſuris tenuiſſimè diſſectis, & ſurſum verſus magis attenuatis. flores ſunt in exiguis vmbellis candiduli: ſemen minutiſſimum, acre, ac feruidum. *Ammi alterum.*

Ex Alexandria Ægypti in Italiam infertur, vbi & gignitur. fuit huius quondam in Ægypto domeſticus ac quotidianus vſus; panibus enim compinſebant, ac alimentis admiſcebant. Satum in Germania ac Belgio facilè prouenit.

Floret in Auguſto, ſemen deinde perficit.

Græci Ἄμμι, Latini ſimiliter Ammi vocant: Nonnulli Cuminum Æthiopicum, alij Regium cognominant: Officinæ Ammios aut Ameos gignendi caſu appellant: Germani Ameÿ.

Prius maius dici poteſt. Hoc autem Officinæ paſſim vtuntur, in quo minimè redarguẽdæ, cùm enim ei omnes, quæ Ammi adſcribuntur, facultates adſint, pro legitimo haberi poteſt. 1.

Alterum minus, à nonnullis præſtantius habetur. Quod tamen non pro Ammi, ſed pro Siſone habendum; non deſunt qui ſuſpicentur. 2.

Eſt autem Siſon, Dioſcoride teſte, exiguum ſemen, in Syria natum, Apio ſimile, nigrum, feruens, oblongum. Cui deſcriptioni Ammi paruum non malè reſpondet: ſemen ſiquidem exiguum eſt, Petroſelini vulgò dicti minus ac tenuius, nigricans, ac guſtu feruens, quod ex Syria ac ex Ægypti Alexandria aduehi fertur. Siue autem idipſum pro Ammi aut pro Siſone habeatur, nihil refert: Nam vtriuſque cõſimiles ſunt facultates, ſic vt vnum alterius ἀντιβαλλόμενον, ſiue ſuccedaneum, abſque errore eſſe queat. *Siſon.*

Eſt autem Ammios ſemen excalfactoriæ ac deſiccatoriæ tertij ordinis intenſæ facultatis, & partium tenuium. facit ad ventris tormina, vrinæ difficultates, ſerpentiumque ictus ex vino, menſes etiam prouocat. Suggillata cum melle impoſitum tollit. Hæc eadem & Siſonis ſemen poteſt, nam & vehementer, ac tertio gradu calidum ſiccumque eſt, tenuium quoque partium, & vrinas ac menſes prouocans.

De

De Coriandro. CAP. VII.

Coriandrum.

Coriandri altera icon.

CORIANDRO tenuis,teres,cubitalis & ramoſus eſt cauliculus: folia laciniosa in partes diſſecta; latiores quidem quæ inferiora, in tenuiores verò ſuperiora: floſculi candidi in vmbellis laxis: ſemen globoſum, nudum ac inane, quod initio viret, reſiccatum ex luteo ſubalbicat. radix breuis paucis fibris cohæret.

In agris ac hortis multis ſeritur locis. ſolum amat lætum ac pingue; in macro tamen & prouenit.

Aprili aut Maio ſerendum. Sub Canis exortum floreſcit: ſemen maturum Autumno colligitur.

Græcis κόριον ἢ κορίαννον: Latinis Corion, & Coriannum ſimiliter: Poſteriores Latini & Officinæ Coriandrum appellant: Germani & Belgæ Coriander: Itali *Coriandro*: Galli *Coriandre*: Hiſpani *Culantro, Ciliandro*: Bohemi Koryandr.

Coriandri autem herba recens cum ſemine admodum graui & iniucundo odore fœtet, & non modò inſigniter refrigerat, verùm & pernicioſum eſt venenum, præſertim eius ſuccus epotus: vocem exaſperat: mentem mouet: ebrietati ſimilem inſaniam adfert, tandem verò & mortem inducit. Remedio præter alia vinum eſt meracum per ſe, vel cum Abſynthio propinatum.

Coriandri verò reſiccati ſemen, depoſito non modò fœtido odore, ſed & maligna ac deleteria qualitate, odoris haud iniucundi redditum, cum temperato calore manifeſtè reſiccat, ac nonnihil adſtrictionis obtinet.

Maceratur in aceto, deinde reſiccatur, atque ſic præparatum vſui magis idoneum. Ventriculo multum huiuſcemodi confert, præſertim à cibo, per ſe, vel cum aliis permixtum, oris ventriculi humiditatem reſiccat, ſaliuationem prohibet, ciborum concoctionem promouet. Cum vino ſumptum lumbricos educit: remorantes etiam vrinas mouet. Toſti cum aqua epotus puluis ventris fluores ſiſtit.

Mirum quod Xenocrates tradit, ſi vnum ſeminis granum fœmina biberit, vno die menſtrua cohiberi: biduo, ſi duo: & totidem diebus, quot grana ſumpſerit.

De Melanthio. CAP. VIII.

Melanthium.

Melanthium ſylueſtre.

Melanthium Damaſcenum.

TRIPLEX Melanthium eſt: Satiuum, ſylueſtre, ac tertium cognomine Damaſceno.

Satiuum Melanthium exigui inſtar fruticis aſſurgit, tenuibus cauliculis dodrantalibus, ramulis aliquot brachiatis. folia in minutulas partes diſſecta, ſuperioribus Coriandrinis ferè ſimilia. floſculi in ſummis virgis candiduli, multis ſtaminibus mediis. capitula ſuccedũt quadrangularia intercurſantibus membranis interius diſtincta, prominentibus ſuperius exiguis veluti corniculis, in quibus ſemen acre, odoratum, angulosũm, colore nigrum, quandoq; verò & ſubluteum, ſubſtantia oleoſum ac pingue. 1.

Sylueſtre caulem promit ſtriatum: folia albidiora, teneriora magisq; diſſecta, inſtar Anethi: floſculos prioris ſimiles, ſed tamen ſæpè elegantiores, ac dilutè cæruleos. hi non capitulum, ſed cornicula aliquot coniuncta, vt plurimum quinque, Aquileiæ ſimilia, poſt ſe relinquunt; in quibus ſemen nigrum exigui odoris. 2.

Damaſcenum Melanthiũ longioribus quàm ſuperiora cauliculis ac ramulis luxuriat. folia eius tenuiter quoque admodum diuiſa. floſculi elegantes, cærulei, quinquefolij, totidem alabaſtris prominentibus, varieque diſſectis, inſident. capitulum veluti Satiui. ſemẽ forma coloreque nigro aſſimile, ſed odore deſtitutum. 3.

Satiuum in agris ac hortis ſeritur. Sylue-

ſtria in non paucis regionibus ſponte inter ſegetes & frumenta proueniunt.

Semen Iulio ac Auguſto ad maturitatem peruenit: flores prius apparent.

1. Melanthium Græci ſimiliter μελάνθιον vocant: In Officinis Nigella dicitur: à nonnullis Gith: ab aliis Saluſandria, & ſpuriis vocibus μήκων ἄγριος, & Papauer nigrum: Germanis Swartzkymmich: Belgis Nardus ſaet: Italis *Nigella*: Hiſpanis *Axenuz, Alipiure*: Gallis *Nielle*: Bohemis Czernykmyn. Satiuum iſtud cognominatur, tum quia ſeratur, tum quòd ſolum vſui ſit accommodum.

2. Syluestria Melanthia ſpuria ſunt, ac à ſimilitudine nomen inuenerunt. Primum Germani quandoque Sant Katarijnen blůmen, id eſt, Diuæ Catharinæ florem nuncupant. Placet nonnullis iſtud eſſe Cuminum ſylueſtre alterum; cum quo florem Regium ſatis conuenire, iam antea monuimus. Et poteſt quoque iſtud non temerè pro ſylueſtri Cumino altero haberi: Veterum breuitas ſæpè in cauſa eſt, vt certi definiri nihil queat.

3. Alterum ſylueſtre Damaſcenum Melanthium, ac Damaſcenam Nigellã appellant. Cum Iſopyro ſimilitudinem nullam habet, quæ quidem apparet; tametſi Matthiolus, cap. De Iſopyro, imaginem huius paulò aliter expreſſam, pro eo exhibeat: & quidem ſolam, nulla addita deſcriptione, vt & ſæpe aliâs.

Eſt autem Melanthij legitimi videlicet ac ſatiui ſemen excalfaciens & deſiccans tertio gradu, ac tenuium partium. Deſtillationes ex capite reſiccat calfactum & nodulo illigatum & aſſiduè olfactum: quo modo & torpẽtem odoratus ſenſum excitat & redintegrat. Aſſumptum flatus diſcutit, pituitam crudam incîdit: pluribus diebus potum vrinas ac menſes prouocat, & cum vino datum ſpirandi difficultati medetur.

Tollit lentigines, lepras, vetera œdemata, durities, cum aceto impoſitum. In ſumma, inquit Galenus, vbi inciſione, exterſione, deſiccatione, ac excalfactione eſt opus, præſtantiſſimum eſt remedium.

Phalangiorum etiam morſibus cum aqua denarij pondo hauſtum auxiliatur. Rotundos ventris lumbricos expellit, non modò aſſumptum, ſed & cum aqua vmbilico impoſitum. Suffitu ſerpentes fugantur. Tradunt, inquit Dioſcorides, largius potum enecare.

Pharmacopœorum error. Exprimitur ex ſemine iſto oleum, quo imperiti Pharmacopœi pleriq; , pro oleo Nardino, non abſque graui vtuntur errore.

De Meo. CAP. IX.

Meum.

Meo folia ſunt virentia, multiplicatis ſectionibus, quàm Fœniculi tenuiora, teneriora, anguſtioraque: cauliculi graciles, cubitales; in quorum faſtigiis vmbellæ, & floſculi candidi: ſemen anguloſum Cumino maius, odoratum, & cum acrimonia amaricans. radices dodrantales in plures partes in obliquum & altum diuaricatæ, foris nigricantes, interius candidiores, acri ſapore linguam vellicant, odore cum ſuauitate graui.

Naſcitur pluribus Italiæ, Germaniæ, Hiſpaniæ, ac Galliæ locis, montanis quidem, ſed campeſtribus ac apricis; deſcendit verò & ad plana.

Belgio rarum, ſed tamen haud peregrinum. Laudatur Athamãticum, ac in Hiſpania natum.

Radix reſtibilis nouo Vere noua profert folia: cauliculi poſteà erumpunt cum vmbellis: Iulio flores ſeminaque perficiuntur.

Græci μεῖον vel μῆον: Latini ſimiliter Meum nominant: Italis *Meo*: In Apulia, vt Matthiolus refert, Imperatrix dicitur: In Hiſpaniis nonnullis locis *Sistra*, aliis *Pinello*: apud Germanos Beerwurtz: Ruellius Anethum, ait, tortuoſum & ſylueſtre in Gallia appellari. Belgij Officinæ quędam Fœniculum vocant porcinum: aliis autem Fœniculus porcinus Peucedanos eſt. Impoſuit multis Plinius, Meum ſcribens non naſci in Italia; & à Medicis, iiſque paucis, ſeri, lib. XX. cap. XXIII. hinc etenim creditum fuit Italiæ peregri-

Plinij ignorantia.

peregrinum; ac diutinè, tametſi familiare & frequens, pro quouis alio citius habitum, quàm pro Meo agnitum. Vnus Daucum Creticum: alius Seſeli Creticum ſiue Tordylion: quidam etiam Libanotidis ſpeciem credidit, quod tamen verum eſt Meum.

At Mei radices quidem vtiles ſunt, calidæ tertio ordine, ſiccæ verò ſecundo, & partium tenuium: proinde viſcera expurgant, & ab obſtructionibus liberant: vrinas prouocant: calculos excutiunt: menſes ducunt: Sed ſi pluſculum ſumantur caput dolore afficiunt. Cùm enim plus calidi quàm ſicci obtineant, crudam humiditatem & flatuoſam caliditatem, vt Gal. ait, ad caput deferunt.

De Libanotide. CAPVT X.

Libanotis.

INTER Libanotides vna στεφανωματικὴ ſiue Coronaria dicitur, de qua ſuprà egimus, vbi de Coronariis herbis: reliquæ vmbelliferæ ſunt; huius tria Dioſcorides genera refert.

Caulem prior Libanotis vmbellifera cubitalem, quandoque bicubitalem edit, rotundum, nonnihil ſtriatum, articulis geniculatum, & alis multis ramoſum: folia in tenuiſſimas anguſtiſſimasque partes diſſecta, veluti Ferulæ, maiora, latioraque quàm Fœniculi: vmbellas in faſtigiis amplas, ſed laxas; in quibus poſt floſculos fructus magni Corni ferè magnitudine, aut, vt Dioſcorides, σπονδύλῳ, id eſt, verticillo ſimiles, per maturitatem albicantes, qui in duas ſponte partes finduntur; atque in his ſemen oblongum, guſtu acre, mordax, ac feruidum. radix candida, prægrandis, Thus redolet. 1.

Altera κατὰ πάντα, ſiue in vniuerſum priori ſimilis, verum ſemen eius latum veluti Spondylij, & odoratum quidem, ſed haudquaquam πυρότερον, ſiue acre ac mordax. radix huius foris nigra, intus candida. 2.

Tertia ἄκαρπος, ſiue ſterilis, ſuperioribus omnino ſimilis, ſed nec caulem, nec florem, nec ſemen fert, vt Dioſcorides. 3.

Meminit & Theophraſtus Libanotidum, ſed duarum tantum: vnius ἀκάρπου, ſiue ſterilis; alterius fœcundæ.

Κάρπον autem ſiue fructum fœcundæ κάχρυν vocari quoque ait, & folium hanc habere σελίνῳ ἐλείῳ, id eſt, Apio paluſtri ſimile: caulem cubitalem vel maiorem: fructum verò album, τραχὺν, aſperum, aut durum, & oblongum: radicem craſſam, albam, & thus redolentem. Atque hæc eadem cum prima Dioſcoridis, niſi folium differentiam adferat. Fructus vtriusq; κάχρυς, ſiue κάγχρυς, oblongus, candicans, & durus: radices quoque aſſimiles. 1.

Altera verò Theophraſti Libanotis folium habet θριδακίνης, amarũ, ſed τραχύτερον, id eſt, aſperius & candidius, radice breui. Huius Dioſcorides mentionem facit, & ad auctorem Theophraſtum refert: Differens autem hæc eſt à ſterili Dioſcoridis. 2.

Libanotidem autem naſci in ſaxoſis & aſperis Dioſcorides: in aridis ſiue ſqualidis & petroſis Theophraſtus. In calidis regionibus reperiuntur. In Germaniam aut Belgium quandoque ſemina primæ inferuntur, quæ vbi adoleuerint, altero à ſatione, vel tertio anno vmbellas proferunt: & ſi æſtas calida feruensq;, ſemen perficiunt: veluti olim in horto generoſi viri Ioannis Brancionis Mechliniæ, obſeruare me memini.

Λιβανωτὶς Græcè: Latinè ſimiliter Libanotis dicitur. Quidam, inquit Plinius, alio nomine Roſmarinum appellãt. Fructus à Dioſcoride κάγχρυς, Plinio ſimiliter Canchrys, ſed Theophraſti, Galeni, & Pauli exemplaria κάχρυς habent. Eſt verò & κάχρυς pilula quædam, quæ in Robore, Abiete, Larice, Picea, Tilia, Nuce, Platano, poſtquam folia cecidere, naſcitur, hyeme durans, Vere aperitur, caditque cùm folia ceperint creſcere, vt Plinius lib. XVI. cap. VIII. De qua & Theophraſtus lib. III. cap. VII. hanc Gaza Amentum Latinè reddit. Κάχρυς.

Cæterùm Libanotidis folia temperatè calida ſunt. Trita herba (Dioſcorides ait) & impoſita,

ſita, omnium communiter hæmorrhoidum profluuia ſiſtit: ſedis inflammationes & condylomata mitigat: chœradas & abſceſſus crudos concoquit.

Siccæ radices cum melle vlcera expurgant: torminibus ventris medentur, & à ſerpentibus demorſis cum vino: vrinas & menſes ciunt: vetera œdemata impoſita diſcutiunt. Radicis & herbæ ſuccus, adiecto melle, oculorum aciem exacuit. Fructus epotus idem poteſt. auxiliatur verò & comitialibus morbis, & veteribus thoracis vitiis. Regio morbo laborantibus cum pipere & vino datur. ſudores etiam mouet cum oleo inunctum: ſuccurrit ruptis ac conuulſis. Podagris tritum cum loliacea farina & aceto imponitur: purgat vitiligines ſiue alphos addito aceto quàm acerrimo. Semine autem ad abſceſſus vtendum eius Libanotidis, quæ Cachryn non fert.

Cachrys autem vim habet vehementer excalfaciendi ac reſiccandi, & tertio quidem ordine ſatis intenſo. Smegmatis ſiue expurgantibus additur, quæ capiti aduerſus oculorum fluxiones imponuntur, ſed die tertio auferendum: Dioſcorides.

De Spondylio. CAP. XI.

Spondylium.

SPONDYLION caule enaſcitur geniculato, veluti Fœniculi, ſæpè bicubitali vel altiore, rotundo, ſubhirſuto: foliis aſperis & nonnullis hirſutis, ex pluribus & frequentiſſimè quinque cohærentibus, per marginem & exiguis & profundis inciſuris diuiſis, Ficulnea aut Heraclij Panacis referentibus, attamen ipſis minoribus. latæ in ſummo eminent vmbellæ, in quibus floſculi candidi; ac deinde ſemen duplex, planum, latum, ac tenue. radix candida in diuerſa tendit.

Circa agrorum & pratorum margines locis humidioribus ac paluſtribus apud Germanos ac Belgas frequens occurrit.

Flores Iunio menſe vigent: ſemen Iulio ac Auguſto ad perfectionem peruenit.

Σϖονδύλιον Græci: Latini ſimiliter Spondylium: in Galeni exemplari ϖόνδυλον legitur: Germaniæ ac Belgij Officinæ Brancam vrſinam olim appellarunt, & pro Acantho in decoctis ad enemata temerè acceperunt: atque inde perperam Germanis Bernclauw: Brabantis Beerenclauwe: & Gallis *Brance vrſine*. Extant autem huius inter ſpurias voces hæc eius nomina; A'ἐϱάγ]η, φαλάγ]ιον, ἀςέϱιον, νίσυϱις, ϖονδυλὶς, χοϱόδανον, οἰνάνθη, herba Rutinalis.

Spondylij ſemen acris ac incidentis eſſe facultatis, ad aſthma, epilepſim, & Regium morbum aptum eſſe medicamentum Galenus ait. pituitam per aluum detrahere Dioſ. refert, & iocinoris vitiis ac vteri ſtrangulationi prætetea mederi.

Radix contra iocinoris vitia, & Regium morbum ſimiliter commendatur: eadem circumraſa fiſtularum callos impoſita abrodit.

Poloni ac Lituani ex Spondylij foliis ac ſemine cum aqua, addito fermento, potionem coquere feruntur, quæ pauperibus ſit loco Cereuiſiæ.

De Panace, ac primum de Heraclio.

CAP. XII.

PANACES, auctore Theophraſto lib. IX. multiplex eſt. Quoddam in Syria naſcitur: deinde & alia tria, Chironium, Heraclium, & Aſclepion: præter hæc verò & vnum πλατάφυλλον, Latifolium: & alterum tenuifolium, λεπτόφυλλον; Ita in vniuerſum apud Theophraſtum ſex Panacis ſpecies: Dioſcorides verò tantum tria deſcribit, Heraclium, Aſclepium, & Chironium.

Panaces Syriacum. Syriacum autem Panaces à Theophraſto quale ſit non exprimitur: Plinius lib. XII.

Panaces Heraclium, vel potius Spondylium alterum.

cap.XXVI. foliis illud esse ait ampla magnitudine rotundis. Sed suspicio est, hæc ex Heraclij Panacis descriptione translata.

Panaces Latifolium, Centaurium esse magnum: & Tenuifolium, Centaurium minus non temerè existimatur: Teste siquidem Plinio, Panaces à Chirone repertum Centaurium cognominatur: vti latius scriptum Pempt. III. lib. primi cap. XI.

Heraclium Panaces foliis est, vt Dioscorides, asperis, virentibus, ad ficulnea accedentibus, quinquepartitò diuisis, (magnis & amplis Theophrastus:) caule ferulaceo lanugine quadam incanescente: muscario Anethi: flore luteo: semine odorato, πυρωτικῷ siue acri ac mordicante: radicibus ab vno capite pluribus, albis, graueolentibus, crassi corticis, & subamari gustus. Theophrastus radice, inquit, digiti crassitudine, bifida, aut trifida, gustu subamara. *Panaces Heraclium*

Huic autem descriptioni respondens, excepto solo floris colore, in Belgij hortis subinde reperitur, quod Heraclium Panaces vocant.

Spódylio verò istud adeò simile, vt maius, vel alterum genus eius esse appareat. Caules etenim promit crassos, geniculatos, subhirsutos, sed altiores, ad Ferulæ altitudinem accedentes: folia similiter aspera, maiora, ex tribus ferè cohærentia, quorum singula quinquepartitò diuisa, ficulnea proximè referunt: flores in vmbellis candidos: semen latum, planum, ac tenue veluti Spondylij: radicem candidam, in plures mox diuisam. *Spódylium alterum.*

Ostenditur istud, vt diximus, pro Panace Heraclio, tametsi flos non luteus, verùm candidus sit: Lobelius tamen se floribus luteis istud vidisse scribit.

Matthiolus & tale aliquod pictura exhibet, quod in Apennini iugis, in Argentario promontorio, in maritimis Senensibus sponte nascitur; in Italiæ autem hortis colitur: Lachrymam autem ex hoc colligi in Italia, affirmare nequit; Nam Opopanax qui Venetiis véditur, ex Alexandria Ægypti, inquit, infertur. Quale autem Ægyptium Panaces non constat. Fortassis Syriacum illud, cuius Theophrastus meminit, quod ab Heraclio differens est.

Dioscorides Panaces Heraclium plurimum in Bœotia, & in Phocide Arcadię nasci refert: deinde multò inferius in Cyrene Libyæ ac Macedonia, atque inibi excipi succum excisa radice.

Quod verò Græcis πάνακες, Latinis similiter Panaces dicitur. Et primum quidem Dioscoridis πάνακες ἡράκλειον, Latinis Panaces Herculanum siue Herculeum. Nobis cùm non constaret, quod depictum est legitimum esse Panaces Herculeum, maluimus id Spondylium alterum aut maius appellare, quàm temerè pro Heraclio exhibere.

Herculei autem Panacis radicum cortex exiccatorium simul & excalfactorium est medicamentum, sed minus quàm succus, auctore Galeno. Radix in ramenta concisa, vt Dios., vtroque imposita partus extrahit: ad vetera vlcera eadem efficax: nudatis ossibus carnem superinducit. Fructus cum Absynthio menses pellit: cum Aristolochia prodest contra morsus animalium venenatorum: aduersus vteri strangulationes cum vino bibitur.

De Panace Asclepio ex Dios. & Theophrasto.

CAP. XIII.

PANACES Asclepion caulem à terra producit tenuem, cubitalē, geniculis articulatū: atq; circa hunc folia maiora quàm Fœniculi, hirsutiora item & odorata, (folio Thapsiæ, sed crassiore, Theophrastus) in fastigiis vmbellas, in quibus flores auricolores, acres, ac odorati.

Panaces Asclepium vt existimatur.

Panaces peregrinum.

Chironium Panacis.

(aliàs δυσώδη, id est, graueolentes) radix, vt Theophrastus, dodrantis longitudine, candida, crassaque vehementer, cortice crasso & salso.

Incognitum istud est: Matthiolus iconem exhibet, sed descriptionem nullam addit. Proponit & haud absimilem, si non eadem est, Lobelius, quæ in Aduersariis lacteo succo multo turgere scribitur: veluti Ferulæ, sed minus quàm hæ, sapore sit acri.

Πάνακες ἀσκλήπιον, Latinis Æsculapium Panaces. Aliqui, inquit Dioscorides, Panaces vocant syluestre Origanum: cap. verò de Origano (vt suprà scripsimus) Syluestre Origanum vocari ait Panaces Heraclium.

At Panaces Asclepion minus calidum est Panace Heraclio; quamobrem floribus & semine melli mixtis ad vlcera, phymata, & phagedænas vtuntur, Galenus: quæ & Dioscorides, addens præterea ex vino aduersus serpentes bibi; & cum oleo illiniri.

De Peregrino quodam Panace, ac de Chironio.
CAP. XIIII.

PANACES istud quod Peregrinum appellamus, foliis est amplis, ex aliis pluribus commissis, nonnihil hirsutis ac asperis; quorum singularia longa, lata, acuminata, Lapathi folia quodammodo æmulantur, sed tamen minora. caulis geniculatus, ferulaceus, tres aut quatuor cubitos altus, in ramulos superius diuisus: flores in vmbellis amplis lutei: semen latum, planum, & sufflauum. longa & candida radix. Ex huius vulnerato, præsertim circa radicem, caule, succus æstiuis mensibus manat, sponte concrescens, Opopanaci colore similis, odoris quidem exigui, sed gustu excalfaciens.

Non modò aut in Italiæ, aut aliarum calidarum regionum hortis, vbi quandoque seritur, succus è vulnerato caule exit, verùm & in Belgio obseruatum est, æstate feruida, huiuscemodi quoque lachrymam inciso scapo effluxisse. Atque hic quidem succus Panaces genus hanc stirpem esse euidenter ostendit: Quod & semen confirmat in Panacis lachryma repertum, ex quo Petro Coudenbergo Pharmacopœo Antuerpiensi hæc primùm in Belgio enata stirps est.

Cùm autem Panacis multa existant genera, quodnam ex iis sit considerandum occurrit. Non esse autem Heraclium Panaces, nec similiter Asclepión, ex superioribus satis patet. relinquitur vt vel Chironium, vel Syriacum sit.

Chironium autem Panaces folium habet Amaraco simile: florem aureum: radicem tenuem, non altè descendentem, gustu acrem, vt quidem Dioscorides. Cum quo & Apuleius conuenit: Panaces Chironium habet folia, ait, Amaraco similia, flores aurosos: radicem tenuem, non altam, acerrimam.

Theo-

Theophraſti verò deſcriptio ab horum multum differens eſt. Chironium, inquit, folium habet ſimile Lapatho, maius ac δασύτερον, id eſt, denſius, ſiue hirſutius: flores verò auricolores: radicem longam: amat loca τὰ πίονα, id eſt, pinguia.

Eadem & Plinius lib. XXV. cap. IIII. niſi quòd radicem non longam, ſed paruam tradat, facili lapſu ex μακρὰν in μικρὰν. Tertium, ait, Panaces Chironium cognominatur ab inuentore. Folium eius Lapatho ſimile, maius tamen ac hirſutius: flos aureus. radix parua. naſcitur pinguibus locis.

Nicandri interpres verba Theophraſti de Chironio adferens, non Lapatho, ſed Amaraco ſimile tradit. τὸ δὲ χειρώνιον, ait, ὅμοιον ἀμαράκῳ, μεῖζον δὲ καὶ δασύτερον, ἄνθος δὲ χρυσοειδὲς, ῥίζα μακρὰ, φιλεῖ δὲ μάλιστα χωρία ταπεινὰ, hoc eſt; Chironium ſimile Amaraco, maius tamen ac hirſutius: flos aurei coloris: radix longa. loca maximè amat aquoſa. Ex his cognoſcere eſt, Veterum auctorum loca quædam eſſe corrupta, veluti Plinij & Interpretis Nicandri: Deinde duo eſſe Chironia, vnum folio Amaraci: alterum Lapathi. *Plinij locus corruptus.*

Prius Panaces humilis ac tenuifolia ſtirps eſt. Amaracus ſiquidem (cui ſimile eſſe ſcribitur) herba eſt ramoſa, per terram ſerpens; folia habens hirſuta ac rotunda, tenuifoliæ Calaminthes æmula, valde odorata, quæ coronis adduntur, vt Dioſcor. ſub Sampſuchi nomine ipſum deſcribens, teſtatur. Theophraſtus lib. VI. Amaracum inter vrbana coronaria reponit; quæ ξυλώδη μικρόφυλλα, διὸ καὶ φρυγανικὰ, id eſt, lignoſa, tenuifolia, & idcirco ad ſuffruticum naturam accedunt. *Amaracus*

Alterum verò Panaces Chironium, quod folia habet Lapathi, maiora, ac hirſutiora, non temerè Helenium ſiue Enula campana eſſe videtur: Apuleio enim auctore, Panaces Chironium Helenium & Inula campana quoque appellatur. Nec refert quod Dioſcoridis adferẽs deſcriptionem folio ipſum eſſe tradiderit Amaraci. Non animaduertiſſe enim potuit aliter à Theophraſto quàm à Dioſcoride deſcribi; vt multa valdè oſcitanter à multis veterum & obſeruata & poſteritati commendata, atque ab ipſo quoque Apuleio, ſunt. *Helenium.* *Veterum negligentia.*

Cum neutro autem horum Panaces Peregrinum conuenit, neque enim tenuifolio ſuffrutici Amaraco ſimile eſt, nec folium habet Lapathi maius; ſed ſi particularia ſegmenta conſiderentur, multò minora. Iam & vulneratum æſtiuis menſibus (vt ſcripſimus) lachrymã iſtud effundit, qualem à Chironio Panace profluere, à nullo veterum memoriæ proditum reperitur. Ex quibus ſanè conſtat Peregrinum, quod deſcripſimus Panaces, non eſſe Chironium, & iiſdem de cauſis Syriacum illud eſſe, vnde Opopanax colligitur, vel maximè apparet: Nullius enim alterius, præter enumerata, apud veteres memoria extat.

Effluere autem ex Syriaco lachrymam Plinius lib. XII. cap. XXVI. apertè ſcribit: Theophraſtus verò innuit, dum per meſſem ipſum ſecari (ſucci videlicet colligendi gratia) refert. Quod autem ſuccus huius Peregrini Panacis in Belgio, eo qui in Officinis reperitur, minus odore aut ſapore præſtet, regionis frigiditas in cauſa eſt: In calidis etenim regionibus omnia odoratiora & fortiora: in frigidis verò minus odorata, ac viribus imbecilliora gignuntur.

Cæterùm ſuccus, qui Græcis ὀποπάναξ: Latinis ſimiliter Opopanax: Officinis Oppopanacum vocatur, ad plurimos vſus, ait Galenus, aptiſſimus, vtpotè excalfaciens, emolliens, digerens; in calfaciendo tertij ordinis, in deſiccando ſecundi. *Opopanax.*

Auxiliatur, inquit Dioſcorides, aduerſus febrium circuitus & horrores, conuulſa, rupta, lateris dolores, tuſſes, tormina, vrinæ ſtillicidium. Contra veſicæ ſcabiem ex melicrato vel vino bibitur. menſes ducit; fœtus excutit; vteri flatus ac durities digerit cum melle dilutus. Eſt verò & Iſchiadicis, ſi inungatur, vtilis. Acopis & capitalibus medicamentis admiſcetur. Carbunculos rumpit. Cum vua paſſa podagricis impoſitus prodeſt. Cauis dentibus inditus dolorem tollit. Vſus quoque eius ad aciem oculorum excitandam. Cum pice mixtus emplaſtrum vtile eſt contra morſus rabidorum.

De Silere montano. CAP. XV.

SILER montanum folia edit ampla, & in multas partes diſſecta, quorum ſegmenta latiora multò ſunt quàm Peucedani, atque ſemper terna ab vno pediculo cohærent, inſtar foliorum Trifolij aut Meliloti, ipſis tamen anguſtiora ac molliora, nonnihil ſi confricentur odorata. caulis tenuis, geniculatus, duorum ſubinde cubitorum, craſſior & procerior eſt quàm Anethi: vmbellæ prægrandes: floſculi candidi: ſemen verò oblongum vt Fœniculi, ſed longius & craſſius, maius etiam quàm Cumini ſed acrius, alioqui ipſum non modò colore, ſed & ſapore quodammodo referens. radix albida, odorata in altum deſcendit. 1.

In Liguria haud procul Genua in aſperis montibus ſpontè naſcitur, tum & alibi: In Belgij hortis ſatum prouenit, ſed raò, & non niſi vbi æſtas feruida ſemen perficit.

Siler montanum vulgò nominant: Galli ac Flandri nomine corrupto *Sermontaine*: Offi-

Siler montanum.

Siler alterum pratenſe.

cinæ nonnullæ Seſeleos. Non eſt tamen Seſeli, nec Seſelios ſpecies, vt ex ſequentibus capitibus ſatis erit manifeſtum. *Liguſticum* Sed Liguſticum eſt, quod Græcis λιγυστικὸν à λιγυεία ſiue Liguria nomen accepit: Galenus λιβυστικὸν nominat: nonnulli verò πανάκειαν, alij πάνακες. Reſpondet Liguſtici, quæ apud Dioſcoridem, deſcriptioni: Conueniunt quoque natales, nam in Liguria plurimum naſcitur.

2\. Superiori & alterum ſimile reperitur genus, bicubitalis nempe altitudinis, ſed foliis amplioribus, nigrioribus, in multa ſimiliter ſegmenta, ſed anguſtiora, diuiſis, alioqui vt prioris. reſpondent muſcaria: at ſemen minus eſt, parum acre, exiguique odoris. radix foris nigricans, intus candida, in plures ſubinde diſtributa; quibuſdam in locis, veluti in hortis, fibras etiam emittens, quibus proſerpens ſeipſum multiplicat.

In nonnullis pratis ac humidis locis in Gallia ſubinde gignitur. In hortis Belgij non infeliciter prouenit.

Nonnulli Seſeli nuncupant pratenſe, aut Monſpelienſe: verùm huius ſpecies non eſt. Sileris montani ſiue Liguſtici ſpurium ac ignauum genus eſt. Angli, vt Lobelius ait, huic ſimilem, foliis tantummodo minoribus, Saxifragan appellãt, quam aduerſus calculos efficacem, atque eum confringere poſſe affirmant. *Saxifraga Anglicana.*

Sileris autem montani ſeminis vis excalfactoria atque reſiccans ordine eſt tertio. Vrinas & menſes potu ducit: prodeſt ad inteſtinorum ex cruditate dolores: concoctionem promouet: flatus diſcutit: auxiliatur contra ventriculi inflationes ac tumores, ſerpentũque morſus.

Radix eoſdem præbet effectus, ſed minus efficaciter, vtpotè minus calida ſiccaque.

De Leuiſtico vulgari. CAP. XVI.

QVOD paſſim Leuiſticum, quaſi Liguſticum, vocatur, à Silere montano differens eſt. Proceri ac geniculati huius caules, interius inanes, plures ab vna non raró aſſurgunt radice, in ramulos nonnullos ſubinde diuiſi. Folia lacinioſa ac veluti in plures partes diſſecta, eademque marginibus inciſa, læuia admodum ac reſplendentia, ex luteo colore, veluti & ipſi caules, virent. Flores in vmbellis lutei: ſemen oblongum, ſtriatum, geminum, ſordidi coloris. grandis, toroſa ac carnoſa reſtibilis radix, foris nigricans, intus alba. Tota ſtirps grato ac aroma redolente odore prædita eſt, ſed ſemen graueolentius.

In quam-

Leuisticum vulgare.

In quamplurimis apud Germanos ac Belgas hortis reperitur: amat loca pinguia & nonnihil humentia.

Æstate flores: Augusto magna ex parte semen ad maturitatem peruenit: primo Vere germina erumpunt.

Leuisticũ passim appellant, quasi Ligusticũ, cuius loco istud olim Officinæ in vsum recepere: Germanis Lybstockel: Gallis *Liuesche*: Brabantis Lauetse: Hollandis Lauas dicitur. Non esse Ligusticum ex superiore capite satis patet. Fuchsius Smyrnium esse iudicauit. Duo autem sunt Smyrnia. vnum à Theophrasto: alterum à Dioscoride describitur. Vtrumque cognitum est, cum neutro autem Leuisticum conuenit. Nec recipienda est eorum sententia, qui Hipposelinum appellant: nam quod Dioscoridi Hipposelinum, Theophrasto Smyrnion dicitur. Laserpitij aliquod genus esse potius videtur: nam vti differentes sunt Laserpitij succi, sic & diuersa esse genera, vnde hi profluant, veritati consonum.

Describitur Laserpitium caule ferulaceo, foliis Apio similibus: Nec ab hac forma Leuisticum alienum est. *Laserpitiũ.*

Est autem Leuisticum & radice & foliis, tum & semine excalfaciens ac resiccans ordine tertio incipiẽte, & tenuium admodũ partium.

Radix resiccata cum vino bibita ventriculo prodest, crudorum humorum concoctionem promouet, dolores sedat, inflationes discutit, sudores mouet.

Semen eadem potest: quod & vrinas ac menses cit, secundas remorantes abigit, aduersus vteri strangulatus prodest: item & contra serpentium morsus.

Herbæ folia in balneo sudores mouent, cutis fœditates tollunt, & menses promouent: eadem trita & recenti vulneri imposita ipsum citò curant.

De Seseli Massiliensi. CAP. XVII.

SESELIOS genera tria sunt Dioscoridi; Massiliense, Æthiopicum, & Peloponnense.

Massiliensi caulis sesquicubitalis, vel altior, ferulaceus, multis articulis geniculatus, durus, rarò rectus, sæpius modò in hanc, modò in illam partem reflexus: folia veluti Fœniculi, sed ampliora, latiora, crassiora, ac dilutius virentia: flosculi in muscariis candiduli: semina oblongioris formæ vt Fœniculi aut Anisi, gustu acria, non tamen ingrata: albida, altè descendens, iucundi odoris radix.

In Commonorum Prouincia, quæ à Rhodano ad Vocontios patet, vbi Massilia vrbs, frequens gignitur, tum & in aliis Galliæ, ac Italiæ quibusdam locis.

Græci σέσελι μασσαλεωτικόν: Latini Seseli Massiliense quoque nominant. à natali loco cognomen accepit. à nonnullis & σφάγνον. Recentiorum quidam Fœniculũ tortuosum vocant.

Cæterũ Seselios & radix & fructus excalfaciũt ac resiccant secundo ordine, & tenuis sunt essentiæ. vrinas mouent ac stranguriæ medentur: menses & fœtus trahunt: orthopnœam & veterem tussim sanant: vteri suffocationibus & comitialibus prosunt.

Semen cum vino potum cruda concoquit, tormina discutit, epialis febribus, vt Diosc., vtile. Capris cæterisque pecudibus datur in potu, quò facilius suos fœtus enitantur, auctore eodem.

De Seseli AEthiopico. CAP. XVIII.

AETHIOPICVM Seseli lignosis fruticat cauliculis, subnigricantibus, rarò subrubentibus, bicubitalibus. alas profert cubitales: folia oblonga, læuia, mediocriter lata, dilutè & ex albido virentia, longiora quàm Hederę, ad Periclymeni Germanici accedentia. vmbellæ luteos edunt flosculos: semina verò maiora quàm Fœniculi. radix longa est, & restibilis, veluti & ipsa stirps.

Reperitur

Seſeli Æthiopicum frutex.

Seſeli Æthiopicum herba.

Reperitur & in ſaxoſis, & in maritimis haud procul Maſſilia, tum & aliis Narbonenſis Galliæ locis.

Iulio ac Auguſto cum floribus ac ſeminibus in vigore eſt.

Α'ιθιοπικὸν σέσελι Græci: Latini Æthiopicum Seſeli ſimiliter appellant: Ægyptij Κύνος φρίκη, id eſt, canis horror.

Seſeli herbaceum. Eſt verò præter iſtud & aliud ad hoc Seſelios genus, vt exiſtimatur, referendum, quod Herbaceum nō abs re cognominatur. Caulis huius quandoq; bicubitalis, ſed haudquaquam lignoſus, nec hyemem ſuſtinens: folia ampla ſunt ex pluribus cohærentia veluti Paluſtris Apij, quorum ſingularia lata, ambitu ſerrata: floſculi in vmbellis candidi: ſemen membranoſum ac paleaceum, latum, oblongum, candicans, odore & ſapore ſeminis Angelicæ. radix foris nigricans, intus albida eſt, odoreque commendabilis.

Depinxere iſtud pro legitimo Æthiopico Fuchſius, Tragus, & quandoque Matthiolus: at verum ac legitimum Æthiopicum, fruticans ſolummodo eſt. Herbaceum ad Theophraſti *Libanotis Theophraſti.* Libanotidem citius referendum, quod folia ait habere σελίνω ἐλείω, id eſt, paluſtri Apio maiora; caulem ad magnitudinem cubiti: fructum candidum, τραχὺν ſiue aſperum, & oblongum, quale herbacei Seſelios ſemen.

Æthiopicum porrò Seſeli iiſdem, quibus Maſſilienſe, viribus præditum exiſtimatur.

De Seſeli Peloponnenſi ex Dioſcoride. CAP. XIX.

SESELI Peloponnenſe folia habet Cicutæ ſimilia, latiora, & παχύτερα, id eſt, craſſiora ſiue pinguiora; (aliàs τραχύτερα, hoc eſt, aſperiora.) caulem, quàm Maſſaleoticum, maiorem, ferulaceum; in faſtigio muſcarium latum; in quo ſemen odoratum, latius & carnoſius (videlicet quàm aliorum.)

Naſcitur in aſperis, riguis, ac collibus: gignitur & in Ida.

Vim eandem, quam reliqua, obtinet. Pro huiuſcemodi autem Seſeli nonnulli ſtirpem exhibent à C. Cuſio in obſeruationibus Hiſpanienſibus deſcriptam.

Ferulacea autem hæc eſt, caule cubito altiore, quandoque bicubitali, digiti craſſitudine, nodoſo, intus cauo, ac fungoſo: foliis magnis, amplis, variè diſſectis, ſubhirſutis: vmbellis grandi-

Seſeli Peloponnenſe vt putatur.

Seſeli Creticum.

grandibus, latis: flore luteo: ſemine lato, oblongo, plano: radice craſſa, longa, exterius nigricante, interius albida, lacteo ſucco turgente, qui guſtu amarus ac acris nauſeam excitet, & non rarò vomitionem. Quæ ſi ita ſeſe habeant (vt C. Cluſio credimus) veriſimile non eſt, Seſeli, ſtirpem hanc eſſe, Peloponnenſe. Neque enim vllius Seſelios radix ſucco acri & amaricante prædita, ſed omnium odore commendabilis & vires ſimiles.

Proponitur verò & alia quædam à Matthiolo ferulacea ſtirps, verùm nec hæc legitimum eſt Peloponnenſe Seſeli, nam fœdo odore, ac Cicutæ ſimili moleſta eſt: omne verò Seſeli vel ſemine, vel radice, vel vtriſque odoratum. Quamobrem nec abs re & illa ex Seſelium claſſe ac numero reiicitur. Et Seſeli Peloponnenſe inter incognita habetur.

De Seſeli Cretico ſiue Tordylio.

Cap. XX.

Tordylivm humilis herba eſt, tenui cauliculo, dodrantali aut altiore: foliis diſſectis, ambitu crenatis: floribus in vmbellis albidis: ſemine lato, rotundo, duplici, ambitu veluti limbum habente, clypeoli ſpeciem referente, aut, vt Dioſcorides, ἀσπιδίσκοις, id eſt, exiguis ſcutis ſimili, odorato, ac nonnihil acri. radix tenuis.

In Narbonēſi Gallia ſecus vias ac inter ſegetes ſponte gignitur. Dioſcorides iuxta Ciliciam in Amano monte naſci refert.

Iulio ac Auguſto in hortis Belgij ſubinde ſemen ad maturitatem peruenit.

Græci Τορδύλιον, & Σέσελι κρητικὸν: Paulus Ægineta Γορδύλιον ſcribit: Latini Tordylion, & Seſeli Creticum ſimiliter appellant: Officinis incognitum eſt.

Calidum eſt, inquit Paulus Ægineta, Gordylij ſemen. Ad vrinam & menſes prouocandos vtile habetur. Succus herbæ, ſeminiſque σὺν γλυκεῖ, id eſt, cum vino paſſo, decem diebus trium obolorum pondere ſumptus, nephriticos ſanat.

Radix cum melle in delinctu ad promouendas pectoris excreationes efficax: auctor Dioſcorides.

De Saxifragis. Cap. XXI.

Saxifragiæ duæ ſunt: Maior vna: altera minor.

Maior amplitudine foliorum cauliumque altitudine minorem ſuperat. folia variè ſciſſa, Paſtinacæ ſiue Elaphoboſci, aut Siſari aliquatenus æmulantur, ſed nigriora, aſperiora, minora, ambitu verò etiam ſerrata. caulis bicubitalis, anguloſus, ſtriatus. candicantes exiguis floſculis vmbellę. ſemen quale Apij hortenſis, 1.

tenſis,

Saxifraga magna.

Saxifraga parua.

tensis, acre, feruentisque gustus. radix oblonga, teres, candida, sapore acris,& saliuam commanducata ciens.

2. Minor primis ac radicibus proximis foliis priorem refert, sunt tamen multò teneriora ac minora,circa cauliculos verò tenuissima, nec prioribus similia: flosculi ac semina veluti Maioris. radiculæ tenuiores quoque ac minores,sed non minus acres.

Germaniæ ac Belgio vtraque satis familiaris,sed minor frequentior. Lætum & pingue requirunt solum,sed tamen incultum,veluti agrorum margines,& alia similia, quæ aratro non proscinduntur.

Iulio ac Augusto flores ac semina perficiunt.

Vtramque recentior ætas Saxifragam aut Saxifragiam appellat: quidam Petræsindulam: alij Bibenellam aut Bipennulam: Baptista Sardus, deinde & Leonhartus Fuchsius Pimpinellam. Quam ob rem à nonnullis Pimpinella Saxifraga nominatur: Est etenim & alia Pimpinella cognomine Sanguisorba. Extat tamen & vetus versiculus qui Pimpinellam à Saxifraga differre ostendit, qui talis est:

Pimpinella pilos: Saxifraga non habet vllos.

Est siquidem Sanguisorba, quam Pimpinellam vocat,nonnihil hirsuta: Saxifraga verò hæc nequaquam: foliorum autem primorum Saxifragæ minoris & Pimpinellæ Sanguisorbæ quædam similitudo.

Maiorem Germani **Bibernell:** Brabanti **Beuenaert**: Bohemi **Bedrnijk:** Latinè Saxifragam magnam siue maiorem vocant.

Minorem Saxifragam hircinam quidam, alij Pimpinellam Saxifragam minorem: Brabanti **Beuernelle.** Qui autem Saxifragam hanc,Pyrethrum esse existimant,non parum à vero recedunt. Legitimum Pyrethrum Pemptadis tertiæ lib.primo descriptum est.

Quod si autem ad aliquam Dioscoridis referenda videatur, cum nullo citius quàm cum Bunio conuenire poterit. Caulis siquidem angulosus est, & maioris digitalis ferè crassitudinis: folia inferiora Apio comparari possunt; superiora, præsertim minoris, longè tenuiora: flores in vmbellis Anethi similibus: semen odoratum, minus quàm Hyoscyami, acre ac excalfaciens: quale Bunion esse, Dioscorides verbis istis ostendit:

Bunium. *Βύνιον καυλὸν ἀνίησι τετράγωνον, εὐμήκη πάχος δακτυλιαῖον, φύλλα δὲ πρὸς τῇ ῥίζῃ ὅμοια σελίνῳ λεπτο-*

λεπτότερα δὲ πολλῷ πρὸς τῷ ἄκρῳ· ἄνθος ἀνήθου, σπέρμα εὐῶδες, ὑοσκυάμου μικρότερον: Quæ Latine ſic reddi poſſunt: Bunium caulem edit quadrangularem, prolixum, digiti craſſitudine: folia radici proxima Apio ſimilia, tenuiora verò multò, quæ ſurium: flos Anethi: ſemen odoratum, Hyoſcyami minus. Habent exemplaria quædam aliter, verùm nos emendatiora amplectimur.

Facultate autem Saxifragiæ ſemen ac radix vehementer & tertio ordine excalfaciens ac reſiccans, & partium vnà tenuium.

Vtraque vrinas mouent, ſtranguriæ ac iſchuriæ medentur: calculos cohærentes diſſoluunt ac expellunt: (vnde Saxifragiæ nomen acceperunt) præſertim ſi in balneo horum puluis aut decoctum propinetur. Mouent eadem menſes, ac ſecundas pellunt: iocinoris lienisq; obſtructiones aperiunt: ventriculi cruditates emendant: tormina coliqúe dolores ſedant: flatus diſcutiunt. Aduerſantur etiam venenis; & contra ſerpentum morſus ex vino vtiliter dantur. Exiſtimantur quoque aduerſus morbos peſtilentes prodeſſe.

Radix commanducata dentium dolores ſedat, & multam ex ore pituitam elicit.

Aqua ex Saxifragia per organa vitrea deſtillata, oculorum caliginem diſcutere fertur: & ſuccus lentigines ac faciei maculas delere.

De Saxifraga alba. CAP. XXII.

Saxifraga alba.

Saxifraga aurea.

NON eſt hæc vmbellifera, ſed nomen illi cum Saxifraga commune, in ſocietatem eius pertraxit.

Promit autem iſta folia aliquot in hirſutis & mediocriter longis pediculis rotunda, per margines crenata, Hederæ terreſtris molliora & albidiora, inter quæ cauliculi attolluntur teretes, tenelli, dodrante altiores, lanuginoſi, in faſtigiis quorum floſculi inalbicant. radix multas demittit fibras, cui ſuperius veluti granula inſident, ſeminis Coriandri magnitudine, aut paulò maiora, guſtu amaricantia, colore partim purpureo rubentia, partim albida. Hæc ſemina huius Saxifragæ vulgò habentur.

Locis herboſis incultis, in montibus, collibus, in Germania, tum & in Bohemia multis locis gignitur: Et nonnullis quidem locis altior & maioribus foliis: aliis, & frequentius, minor.

Maio mense cum floribus reperitur, paulò post folia caulesque inarescunt, relictis circa radicem granis, quæ tempestiuè colligenda, alioqui & euanida futura.

Saxifragam recentiores appellant. albam cognominant, ad differentiam eius, quæ cap. superiore descripta est. Germanis weiß steynbrech: Brabantis witte steenbreeck: Gallis *Saxifrage blanche*.

Saxifraga aurea. Huic autem foliis aliquatenus similis alia quædam Saxifraga dicta reperitur, quæ Aureæ cognomen accepit. folia siquidem ei quoque sunt rotundiuscula, & ambitu serrata: cauliculi autem omnino breues, palmi altitudine, in quorum ramosis cacuminibus flosculi exigui auri luteo colore resplendent. succedunt exigua rotunda vascula, in quibus rubens pusillumque semen.

Reperitur in quibusdam palustribus ac riguis Brabantiæ ac Flandriæ locis, solo arenoso ac sterili.

Maio ac Aprili cum flore ac semine viget.

Sed ad Saxifragam albam reuertamur. Grana huius quæ circa radicem reperiuntur, tum & folia ac radices, calida ac sicca sunt, vtriusque qualitatis ordine secundo. Feruntur autem hæc vesicæ ac renum vitiis ac doloribus mederi: calculos dissoluere: vrinas prouocare: stillicidioque auxiliari.

De Peucedano. CAP. XXIII.

Peucedanum.

PEVCEDANO caules tenues, geniculati, subinde cubitales; folia multò quàm Fœniculi ampliora, quorum singula segmenta lenta, oblonga, tenuia, Pini foliis similia apparent: flosculi exigui in vmbellis luteoli: semen oblongum, tenue, non carnosum. radix supernè comosa, mediocris crassitudinis, foris nigricans, interius albidior, succi plena, altè & ad duos quandoque cubitos descendit. Hæc flauum, graueolentem, ὄπον, siue liquorem vulnerata emittit, qui mox concrescens citò resiccatur; colore sulphur referens.

In colligendo (inquit Dioscorides) capitis dolores & vertigines sentiuntur, nisi nares prius & caput rosaceo oleo perunguntur. Radix exempto liquore deinceps inutilis. Colligitur præterea ex caulibus, veluti è radice Mandragoræ, χύλος, id est, succus, sed minus efficax ipso ὄπῳ siue liquore, hic succus est; citiusque difflatis viribus ignauus redditur. Inuenitur verò & quandoque concreta Lachryma thuri similis, caulibus radicibusque adhærens: Dioscorides auctor.

In montanis gignitur, non rarò in apricis & pinguibus: In Italia, Narbonensi Gallia, Germania, tum & in aliis regionibus reperitur. Et subinde quidem nonnullis locis foliis densioribus, vmbellaq; angustiore: alibi foliis rarioribus, & singulis eorum segmentis longioribus ac angustioribus, vmbella verò laxiore & latiore.

Ὄπος siue Liquor Dioscoridi præfertur è Sardonia ac Samothrace, odoris grauis, ruffus, feruensque gustu.

In Germania ac Belgij hortis Iulio Peucedanos floret: Augusto ac Septembri semen maturum legitur. radix hyeme restans, Vere noua folia caulesque promit.

Græcis πευκέδανος, Latinis similiter Peucedanos; tum & Pinastellum: Officinæ pleræque, tum & vulgò Fœniculum porcinum appellant: A nonnullis Stataria, ἄγειον, & ἀγειόφυλλον, vt inter notha; A prophetis ἀγαθὸς δαίμων, id est, bonus Genius: Germanis Harstrang/

Schweffell

Schweffell wurtzell / Sewfenckel: Brabantis Verkens venckel: Italis & Gallis *Peucedano:* Hispanis *Herbatum:* Anglis Horestrange. à πευκῆ quæ Latinis Pinus, Peucedano & Pinestello nomen accessit.

Liquor autem Peucedani siue ὄπος excalfaciens ac resiccans ordine est tertio. Radix minus quàm liquor excalfacit, sed valde resiccat: Excalfaciens quidem ordine secundo completo, desiccans verò tertio incipiente, vt Galenus scriptum reliquit.

Prodest verò ὄπος siue liquor ex aceto & oleo rosaceo inunctus Lethargicis, Phreniticis, vertiginosis, comitialibus, diuturnis capitis doloribus, paralyticis, conuulsis, atque in vniuersum omnibus neruorum affectionibus cum aceto & oleo, vt Dioscorides scribit. Idem olfactu strangulatione vteri laborantes, & sopore occupatos, reuocat: suffitu serpentes fugat: aurium doloribus cum aceto instillatus prodest: cauitati erosorum dentium impositus dolores eorundem mitigat. In ouo sumptus aduersus tussim, difficultatem respirandi, tormina & inflationes auxiliatur: ex crassitudine, addit Galenus, & viscositate humorum nata. Aluum leniter mouet: Lienem minuit, nempe incidendo, digerendo & crassos humores extenuando. Difficiles partus adiuuat: vterum aperit. Ad vesicæ & renum dolores bibitus facit.

Radix ad eadem vtilis, sed inefficacior: farina eius sordida vlcera purgat: carnem generat (Galenus addit:) & vetera cicatrice obducit: squamas ossium celerrimè detrahit. Ceratis malagmatisque calfacientibus admiscetur. Eligenda autem est recens radix, non cariosa, solida, odoris plena, vt auctor Dioscorides.

De Angelica. CAP. XXIIII.

Angelica maior.

Angelica syluestris.

ANGELICARVM vna maior est, quam Hortensem & satiuam nominant: altera minor, syluestris dicta.

Satiua procero caule, eoque læui, geniculato, atque interius inani assurgit, qui quandoq; 1.
brachij crassitudinem, & humanæ staturæ excedit altitudinem. Folia amplissima, alis multis, partibusque compluribus, latis, ambituque incisis luxuriant. Vmbellæ latæ sunt: flosculi

Archangelica.

2.

1.

2

1.

albicantes: ſemina ſufflaua, lata, plana, membranoſa. prægrandis eſt radix & craſſa; foris minus, interius candidior, odore grato aroma redolens; ex qua liquor oleoſus, pinguis, ſubluteus fluit, odoris aſſimilis, quem & ipſa folia ac caules referunt.

Syluéſtris ſatiuam æmulatur, ſed tamen omnibus partibus ſuis minor. caules breuiores ac tenuiores ſunt. folia tametſi ampla, minora tamē ac nigriora. radix tenuior & minus oleoſa, aut odorata.

Satiua in Belgij quidem hortis, ſed alibi ſpontanea eſt, vt in Noruegia, & Iſlandia dicta Septentrionis inſula, prægrandi vbi naſcitur altitudine, & ab indigenis caulis detracto editur cortice, vt ab ipſis accepimus, quos in Iſlandia peregrinantes, hiſce veſci alterius cibi quandoque coëgit inopia. ferunt autem ſapidum eſſe & palato eſurienti gratum. Gignitur verò & in nonnullis Germaniæ, ac potiſſimùm in Bohemiæ montibus.

Syluestris ſiue minor Angelica, paſſim in vtraque Germania locis reperitur humidioribus, præſertim in ſyluis ac ſyluoſis.

Vtriuſque radix poſt ſeminis maturitatem marceſcit; quod altero aut rarò tertio, ex quo ſata eſt anno, accidit. Legenda radix priuſquam caulis erumpat: fungoſa alioqui & inefficax.

Recentior ætas Angelicam appellat: & maiorem quidem ſatiuam, quod quandoque in hortis ſeratur: Natura ſua tamen & ipſa ſylueſtris eſt. Minor verò paſſim ſylueſtris dicitur ac habetur: Germanis Angelick/ Bruſtwurtz/ vel des heilighen geyſt wurtzel/ id eſt, Sancti Spiritus radix, teſte Leonharto Fuchſio: Belgis Angeliſka: Gallis ſimiliter *Angelic.*

Σιλφίου ſiue Laſerpitij ſpecies eſſe apparet (ſi non ipſum genuinum ac legitimum Laſerpitium.) Nam ſi cum iis conferatur, quæ à Theophraſto prolixè ſatis de Silphio ſiue Laſerpitio lib. VI. De hiſtoria ſtirpium ſcribuntur, reſpondere comperietur. Radix craſſa, ſuperius veluti in caput extuberat: caulis quantus Ferulæ, cibo, vt ſcripſimus, idoneus; qui poſt ſeminis maturitatem perit: folium Apij diuiſura, ſed longè maius: ſemen vĕto facilè abripitur, latum ac foliaceum; vnde aliæ ſtirpes rurſus progignuntur: amat ſylueſtria loca. Quale omnino Silphium à Theophraſto eſſe traditur, vt XXVI. ſubſequente capite latius oſtenditur. Iam & memini olim me ab excellentiſſimo ac clariſſimo viro Iacobo Antonio Cortuſo Laſer accipere, odore ac colore ſucco è radicibus Angelicæ inciſis profluenti, ſimile: quod Angelicam Silphium eſſe quoque adſtruit.

2. Syluestris verò Angelica an illa ſit quæ à Theophraſto μαγύδαρις: Latini Magudaris, altera videlicet Laſerpitij ſpecies, expendendum ac conſiderandum relinquimus.

Archangelica. Matthiolus & Geſnerus aquaticæ etiam cuiuſdam Angelicæ meminère, ſed quandoque eam non deſcripſere, ſuſpicandum videtur, eam hanc eſſe, quæ Archangelica apud nos dicitur. Eſt hæc & foliorum amplitudine, ſatiua haud inferior, ſed tamen ſingularium frequentia numeroſior: in plurima enim folia, huius diducuntur. caulis craſſus, quandoque vnà cum foliorum pediculis rubēs, geniculatus quoque, valdè ramoſus, è ſingulis ſiquidem articulis tres aut quatuor alas promit; multis idcirco vndequaque vmbellis cingitur, quarum flores candicant: ſemen latum, longius & craſſius quàm Angelicæ. alta radix & albida, exigui odoris; maioris tamen, quàm folia vel caulis, quæ nullius aut admodum obſcuri.

At Angelicæ, & quidem maioris radix, cuius eſt vſus, excalfaciens ac reſiccans eſt ordine ſecundo intenſo, aut tertio incipiente. Proinde aperit, extenuat, digerit, & ſudores mouet: venenis reſiſtit: peſtilentes morbos curat ſi tempeſtiuè exhibeatur. Datur autē pulueris eius drachma cum vino tenui, aut ſi febris vehementior, cum Cardui benedicti aut Tormentillæ ſtillatitia

ſtillatitia aqua & exiguo aceti,& per ſe quidem , aut addita Theriace ex viperis. à contagio deinde horum & præſeruat,in ore detenta, aut commanſa ſolùm. Lentos crudoſque humores eadem ad concoctionem perducit; craſſorum,quæ pulmonibus thoracique inhærent,expurgationem facilem procurat: hepar & lienem aperit : virginum remorantes menſes euocat : ſecundas expellit. aduerſus rigores febrium huius decoctum ex vino prodeſt. Valere etiam contra faſcinationes radicem adfirmant,ſi quis eam ſecum geſtarit: vt Fuchſius ait.

De Aſtrantia ſiue Imperatoria. CAP. XXV.

Aſtrantia.

Herba Gerardi.

ASTRANTIÆ magna & lata ſunt folia, margine ſerrata, vt plurimùm quæ radicibus proxima, præcipuè trifolia, non rarò verò & numeroſiora. cauliculi cubitales,tenues, & geniculati inferius rubent. muſcaria exiguis floſculis candicant. ſemẽ latum, planum,tenue, Anethi inſtar. obliquè ſerpunt radices, acres, odoratæ, & ſucco oleoſo plenæ, foris è punico colore ſubnigricantes,interius ſufflauæ,facili quæ fœcunditate ſtirpem multiplicant.

In nonnullis Italiæ montoſis gignitur: tum & apud Germanos,quibus tamen ſæpenumerò, veluti & Belgis, hortenſis eſt.

Iunio floſculi apparent : ſemen ſuccedit. hyemis patiens radix, multo tempore viuit, ſerpendo progrediens.

Non modò Aſtrantiam , ſed & Imperatoriam recentiorum nonnulli hanc vocant : nonnulli verò Oſtrutium,quaſi Struthion : differt autem multum à Struthio ſiue Lanaria herba. Alij Aſteritiõ ſiue Oſteritium legere malunt. qui voces has à Laſerpitio deprauatas volunt, & Aſterantiam Laſerpitium , vel eius ſpeciem eſſe. Laſerpitium autem caule deſcribitur ferulaceo, id eſt, magno atque procero : huius autem, vt ſcripſimus,tenuis ac breuis eſt cauliculus , qui ſolus à Laſerpitio differentem eſſe , ſatis oſtendit. Germanis eſt Meyſterwurtz: Brabantis Meeſterwortele.

Huius ſylueſtris ſpecies eſt,quam vulgò Brabanti Geraert , id eſt , Gerardi herbam appellant. *Herba Gerardi.*

lant. foliis siquidem, floribus in muscariis candidis, latè serpentibus radicibus, priorem refert, omnibus tamen minoribus. graueolens herba est, & hortis molesta.

Feruentis admodum facultatis Astrantiæ radix, excalfaciens ordine tertio, nec minus resiccans. tenuium similiter partium est: incidit, attenuat, digerit, sudores ac vrinas mouet: crassos frigidosque humores concoquit: flatus intestinorum, ac ventriculi, tum & vteri discutit: colicis ac nephriticis prodest: Vrinas mensesque prouocat: aduersus vteri strangulationes confert: secundas etiam pellit. Puluis drachmæ pondo aliquotiens datus hydropicis bene facit; conuulsis item ac epilepticis: à quartana ante accessionem cum vino exhibitus liberat: venenis resistit: pestilentibus morbis subuenit. In vino austero decocta radix dentium dolores mitigat: commansa saliuam cit, atque inter apophlegmatismos non postremo est loco, qui cerebrum per sputum à pituitosis liberant humoribus, & Apoplecticis, veternosis, aliisque huiuscemodi morbis laborantibus vtiliter adhibentur.

De Laserpitio & Magydari ex Theophrasto & aliis.

CAP. XXVI.

LASERPITIO folia exeunt Apio similia: caulis quantus Ferulæ, crassitudine proximus, ac similiter annuus, hominum cibo modis omnibus idoneus, assus etiam siue elixus, qui, posteaquam semen maturum, intercidit: semen latum, φυλλώδες siue foliaceum, quod & φύλλον siue folium vocatur. radix multa crassaque, supernè extuberans nigro cortice contegitur. Colligitur ex caule, tum & ex radice ὄπος siue liquor, qui Laser vocatur; quod & Dioscorides affirmat.

In Cyrenaica regione, quæ Libyæ siue Aphricæ prouincia est, gignitur: proinde rectè Catullus:

Laserpiciferis iacet Cyrenis.

Prius autem quàm Cyrenenses vrbem habitarent, illic Laserpitium natum. Peculiare huius fertur culta fugere loca. Nasci verò & in Syria, Armenia, ac Media, quæ Asiæ subsunt, à Dioscoride refertur.

Vere incunte folium exit: deinde caulis editur: semen, cùm Auster post Caniculam flauerit, discutitur. vnde Laserpitium prouenit.

Quadraginta diebus (æstatis) succus capitur. Eodem anno radix & caulis perficiuntur.

Σίλφιον Græcis, Laserpitium Latinis dicitur. Folium Theophrastus Masperon vocari sentit: Dioscorides verò caulem μάσπετον dici refert: pòst tamen: Nonnulli caulem Silphion, ait, nominant: radicem μαγύδαρειν: folia verò Maspeta.

Laser. Liquor Græcis ὄπος, Latinis Laser, Arabibus Assa appellatur. & qui è caulibus, Καυλίας; è radicibus verò ῥιζίας: Gaza hunc Radicarium; illum Scaparium vocat. Præfertur à Dioscoride Cyrenaicum Laser, & quidem subrubens, transparens, Myrrhę æmulum, intensi odoris, non terrenum, suaue gustu, quod dilutum facilè albescat. Medicum & Syriacum Laser viribus minus valent, & magis virosum reddunt odorem. Existimatur autem Syriacum aut *Assa fœtida.* Medicum Laser esse, quod Officinæ nostra ætate Assam fœtidam appellant.

Magydaris Fertur verò (Dioscorides scribit) & altera μαγύδαρις in Libya nasci. radix Laserpitio similis, minus crassa, acris, laxior, ὄπον siue Laser non habens.. De eadem & Theophrastus, quam tamen non in Libya, sed in Syria gigni refert. Quod Magydarim, inquit, vocant, ἕτερον ἐστὶ τοῦ σιλφίου, id est, alterum est à Silphio, tenerius enim, minus acre, & Laser non habet. Gignitur in Syria, non in Cyrene: fertur in Parnaso monte multum esse: Nonnulli id quoque Silphion vocant.

Cæterùm Silphij liquor, Galenus ait, calidissimus est: verùm enimuerò & folia, & caulis & radix sat strennuè excalfaciunt: Sed omnia flatulentæ magis essentiæ sunt, ac proinde coctu difficilia: foris tamen corpori imposita efficaciora, & omnium potissimum ὄπος siue liquor, admodum trahentem facultatem possidens. Attamen & excrescentias amoliendi & liquandi vim quandam propter propositam temperiem obtinet.

Efficacissimum Laser, Dioscoride auctore; deinde folia: postea caulis. addit verò & multas alias particulares facultates, quas consultò prætermittimus, Galeni compendio contenti. Theophrastus foliis pecus pinguescere vehementer, & carnes earum mirabilem in modum suaues reddi, ait. Purgari verò & hoc pecus quidam affirmant, sed contrarium, quòd videlicet minimè purgentur, alij iudicant. Mandi radices ex aceto recenter excisas, ex aliorum relatu Theophrastus quoque adfert.

De Ferula & Ferulagine. CAP. XXVII.

Ferula.

Ferulago.

VNIVS Ferulæ Dioſcorides meminit, ex qua Sagapenum colligitur: Chalbanum verò & Ammoniacum Ferulæ quoque ὀπους ſiue liquores eſſe refert. Verùm an iſtæ cum priore differant, nec ne, non exponit. Fieri autem poteſt, vt ex vnius generis Ferula differentes ſucci colligantur, pro regionum videlicet, vbi naſcuntur, varietate. Veluti enim Laſer Cyrenis natum diuerſum eſt à liquore, qui in Media & Syria prouenit: ita Ferulam in Media Sagapenum, iuxta Cyrenen Ammoniacum, in Syria Chalbanum proferre poſſe apparet. Theophraſtus Ferulaceum genus in plures ſpecies diuidi ait, & vnam grandem, Ferulam nominat: alteram minorem, Ferulaginem.

Ferula autem caulem promit quatuor aut quinûm cubitorum, geniculatum, craſſum, & ſub finem æſtatis durum, ac lignoſum, vnicum, ſed circa cacumen ramoſum: ex quo ſi prima germinatione futurorum foliorum ac vmbellarum rudimentum eximatur, oui coctum luteum magnitudine referet; quod Corculum Ferulę nonnulli appellant. folia grandia ſunt, mollia, & multifida, in capillamenti modum attenuata, multò quàm Fœniculi maiora, alterno ordine diſpoſita. vmbellæ cùm in faſtigio, tum in alis latæ: floſculi in his lutei: & deinde ſemina plana, lata, foliacea. radix magna, recta, altè deſcendit. *Ferula.*

Ferulago minor & humilior quàm Ferula, alioqui ſimilis: caulis quoque vnicus, & folia vniuſmodi. Sunt tamen, inquit Theophraſtus, qui differentem à Ferula exiſtiment. *Ferulago.*

Naſcitur Ferula in compluribus Aphricæ ac Aſiæ regionibus: nec deeſt in Europa: nam in Apulia & Narbonenſi Gallia cognita eſt.

Iunio ac Iulio, vel etiam prius in calidis prouinciis floret, ac ſemen non multò pòſt perficit: perit inde caulis, qui annuus eſt.

Quæ maior eſt Græcis Νάρθηξ: Latinis Ferula appellatur: Italis *Ferola*: Hiſpanis *Cananheia*.

Minor Ναρθηκῶα & Ferulago nominatur.

Quod in tenello ac primæ germinationis caule reperitur Græcè ἐντεριώνη τοῦ Νάρθηκος; ab interpretibus Medulla; à recentioribus Corculum Ferulæ dicitur.

Eſt autem medulla hæc, auctore Galeno, adſtringentis qualitatis particeps, atque idcirco vtilis ſanguinem ſpuentibus, & cœliacis: Dioſcorides tritam & naribus inditam ſanguinem illinc erumpentem ſiſtere etiam ait; & contra viperarum morſus in vino eandem dari.

Noſtra ætate fertur, præſertim in Apulia, à nonnullis ſub cineribus toſta (foliis tamen aut panniculo prius inuoluta) edi, pipere & ſale additis, eſſeque edulium ſuaue, quod etiam ad Venerem excitet.

Semen excalfacit & attenuat: torminoſis auxiliatur: ſudores mouet cum oleo corpori illitum.

Caules ſi edantur, capitis dolores faciunt; Muria condiuntur: Dioſcorides auctor.

QVINTI LIBRI ET PEMPTADIS SECVNDÆ
FINIS.

REM-

REMBERTI DODONAEI DE RADICIBVS, PVRGANTIBVS HERBIS, CONVOLVVLIS, DELETERIIS, AC PERNICIOSIS PLANTIS, FILICIBVS, MVSCIS, ET FVNGIS,

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTAS TERTIA.

DE RADICIBVS LIBER PRIMVS.

PRÆFATIO.

VPERIORE Pemptade, flores, odoratas, coronariasq́ herbas, vnà cum vmbelliferis, prosequi studuimus. hac verò tertia, quæ ad medicamentorum materiam faciunt reliquæ occurrunt: veluti sunt, quarum ad multa vtiles radices: & quæ purgandi facultate pollent; quibus adminiculis sese conuoluentes accedunt, quòd plurimæ harum inter purgantes sint referendæ. Pertinent & huc, quæcunque deleteriam ac exitialem vim aut naturam sortitæ: nec non Filices, Musci, & Fungi. Primum ordine locum radices occupant: proximum purgantes: conuoluula tertium: succedunt exitiales ac perniciosæ: posterior Filicibus, Muscis, nec non Fungis relictus.

Radicum autem claßis, aut, vt nuncupare libuit, liber, non omnes, quæ comprehendi potuissent, complectitur: verùm eas tantummodò continet, quæ inter purgantes, conuoluula, vel oleracea, aut omninò alio loco, referendæ non sunt. Nam ex his, quæ magnas ac efficaces radices obtinent, non paucæ in alias digestæ sunt claßes: propter similitudinem videlicet aut affinitatem cum iis, quibus accesserunt. Iris & Pæonia, quia floribus præstant, inter hos referuntur. Scammonium verò & Bryonia, & aliæ, quòd vicinis sese implicent, inter conuoluula numerantur: edules radices cum oleribus describuntur. Ita radicum claßis pauciores complectitur, quàm posset, si efficaces radicibus omnes in hanc contraherentur.

DE ARISTOLOCHIIS. CAPVT I.

RISTOLOCHIÆ, auctore Dioscoride, tres sunt: Longa, Rotunda, & Clematitis. Plinius Pistolochiam speciem annumerauit quartam. Posterior ætas quintam, Saracenicam dictam, adinuenit.

Longa Aristolochia multis à radice tenuibus ac viticulosis germinat cauliculis; circa quos folia hinc inde mollia, odorataque: flores iuxta folia oblongi, caui, vna parte longiores, coloris purpurei, odoris grauis: fructus turbinati, striati, exiguis Pyris conformes; qui semine maturato in quinque vt plurimùm partes dissiliunt, quod triangulum, ac nigricantis est coloris. radix subest dodrantalis, aut breuior, digitalis crassitudinis, buxei flauescentis coloris, odorata, sed perquàm amara ac ori ingrata.

Rotunda Aristolochia cauliculis foliisque priorem refert, sunt tamen paulò rotundiora folia: eius præsertim, cuius fructus turbinatur: flos vnius (differentiæ etenim in hoc nõnihil) oblongior & angustior, colore subluteus: alterius breuior, & qua reflectitur parte, in purpura subnigricans: fructus huius Pyri modo è latiore sede fastigiatur: illius in rotundo oblongus: vtriusq; striatus: semina qualia longæ. radices orbiculatæ ac tuberosæ, gustu & odore longæ.

Clematitis longis, prætenuibus, viticulosisq; suis cauliculis, ac nõ rarò ramosis, vicina quæuis adminicula comprehendit, quibus se Smilacis modo implicat ac circumuoluit: folia longiori

Ariſtolochia longa.

Ariſtolochia rotunda.

Ariſtolochia Clematitis.

giori pediculo hærent, læuia, lata, acuminata, vti aliarum: flos ſimiliter cauus, oblongus, luteus, aut ex purpura nigricans: fructus haud differentes. tenues autem radices ſunt, & prælongæ; modò per ſumma ſerpentes; mox altius demiſſæ; colore præcedentium.

Dioſcoridis locus emendatus. Dioſcoridis exemplaria Clematiten foliis eſſe habent, ἀειζώου μικρεοῦ ἐοικόσι, ſed legẽdum eſt: ἀσάρου ἐοικόσι, μικρά.

Theophraſti locus reſtitutus. Deprauatus eſt de Clematite & Theophraſti locus. nam vbi legitur: τῇ χροιᾷ δὲ μέλανα, & mox: φύλλον δὲ ἔχει προσεμφερὲς τῇ ἀλσίνῃ, reſtituendum eſt: τῇ χροιᾷ δὲ μήλινα, id eſt, colore melina; & φύλλον δὲ ἔχει προσεμφερὲς τῇ ἐλξίνῃ.

Ariſtolochias autem naſci pinguibus & campeſtribus locis, Plinius refert. Hiſpaniæ agri harum trium feraces ſunt. Longam & rotũdam in Italia ac Narbonẽſi Gallia reperire quoq; eſt.

eſt. Clematiten Petrus Bellonius in Ida Cretæ monte à ſe inuentam ſcribit. Carolus Cluſius circa Hiſpalim, plurimiſque aliis Beticæ Hiſpaniæ locis, in dumetis & vepribus offendiſſe ſe hanc refert.

Florent Ariſtolochiæ in Belgio quidem Maio aut Iunio: alibi & in calidioribus regionibus prius.

Nuncupatur Ariſtolochia Græcis ἀριστολοχία; quoniam ἀρίστη ταῖς λόχοις, id eſt, optima puerperis ſit.

Priorem ἀριστολοχίαν μακρὰν, id eſt, Ariſtolochiam longam, ab ipſius radicis forma, item & δακτυλῖτιν, μηλόκαρπον καὶ πύξινον nuncupant; & Ariſtolochiam quoque marem.

Altera femina exiſtimatur, & ἀριστολοχία στρογγύλη, ſiue rotunda Ariſtolochia dicitur: à nõnullis etiam χαμαίμηλον, ceu terræ Malum. Cyclaminus tamen & terræ Malum appellatur, ab Ariſtolochiis multum differens.

Tertia Ariſtolochia κληματῖτις veluti ſarmentitia cognominatur.

Reperiuntur porrò & apud Apuleium Ariſtolochiæ & aliæ appellationes: vt, ἀδρὰ ῥίζα, ἐφέσια, ἐφέσιος, πυξίονος, δάρδανος, ὄπητις; quæ cui ſpeciei propriæ ſint, non ſatis appatet; omnibus communes videntur.

Facultate autem omnes hæ Ariſtolochiæ excalfaciunt, reſiccantq́; , & ad tertium vtriuſq; qualitatis ordinem pertinent, extergendi potentiam vnà habentes.

Dioſcorides longam aduerſus ſerpentes & mortifera, drachmæ pondo cum vino bibi, & vtiliter imponi refert: ac cum myrrha pipereque potum, expellere omnia in vteris à partu relicta, item & menſes & fœtus; idemque cum peſſo impoſitam poſſe.

Rotunda tum ad hæc omnia, cùm ad alia reliqua venena facit: item ad aſthma, ſingultũ, rigorem, ſplenem, rupta, conuulſa, laterum dolores, cum aqua pota: aculeos & ſpicula extrahit: oſſium ſquamas in cataplaſmatis permixta adimit: putredines remouet: vlcera ſordida expurgat, & caua cum iride melleque implet: gingiuas & dentes purgat.

Clematiten Galenus fragrantiorem eſſe ait; itaque ea ad vnguenta vnguentarios vti; ſed ad ſanationes infirmiorem.

De Piſtolochia. CAP. II.

Piſtolochia.

PISTOLOCHIA longæ rotundæque Ariſtolochiæ, & cauliculis & foliis ſimilis eſt; minor tamen ac tenerior: folia eius lata ac hederacea ſunt: floſculus oblongus, cauus, ſuprema ac extima parte nigricans: fructus ſubrotundus, veluti vnius rotundæ Ariſtolochię. pro radicibus tenues quàm plurimæ exeunt fibræ.

In Narbonenſis Galliæ, nec non Hiſpaniæ quibuſdam agris ſpontè naſcitur.

Floret fructumq; perficit eodem, quo aliæ tempore.

Piſtolochiam hanc ſpeciem nuncupari, πολύῤῥιζον verò cognominari, Plinius lib. XXV. cap. VIII. ſcribit. Eſt, ait, & quæ Piſtolochia vocatur quarti generis (Ariſtolochiarum videlicet) tenuior quàm proximè dicta (nẽpe Clematitis) denſis radicum capillamentis, iunci plenioris craſſitudine: hanc quidam Polyrrhizon cognominant.

At facultate & viribus hæc aliis reliquis haud abſimilis videtur, excalfaciens ſimiliter & exſiccans, non adeò tamen intenſè. Conuulſis, contuſis, ex alto præcipitatis, ex aqua potam vtiliſſimam tradi, Plinius auctor eſt.

De Ariſtolochia Saracenica, Ariſtolochiarum ſpecie quinta. CAP. III.

HÆc Ariſtolochia tenuibus foliis frondoſiſque ramulis, reliquis ſimilis eſt, altior tamen ac procerior quàm longa aut rotunda: folia eius maiora quàm Aſari: flores concaui, oblongi, vna parte prominentes, colore ſublutei: fructus Pyrorum inſtar turbinantur: ſemina in

Aristolòchia Saracenica.

na in his interſepta, triangulària, ſordidè nigricantia. radix longiuſcula, mediocris ſubinde craſſitudinis, lutea, Buxi ligno colore ſimilis, amaritudine nec longa nec rotunda inferior. Eſt autem has interdum exiguas tenuesque reperiri, vbi videlicet quándoque & non ita dudum collectæ ac ſublatæ. Ex relictis ſiquidem radicum particulis nouellæ plantę, tenellas initio ac ſarmentitias radiculas promunt.

Multis in Germania ac Belgio, nec non in Italia & alibi locis, huiuſcemodi Ariſtolochia reperitur, iuxta vineas marginesque agrorum læto ac reſtibili ſolo. In hortis feliciter quoque adoleſcit. Quem ſemel occupauit locum, ægrè deſerit. Quantulacúque etenim radiculæ pars, licet altè atque in profundo abdita, germen tamen emittit: adeò pertinacis eſt vitæ.

Huius æſtate flores; autumno fructus colligi poſſunt.

Vulgò Saracenicam nuncupant: Galli *Saraſine*: Belgæ Saraſijn cruyt: Germani Oſterlucei: Officinę Ariſtolochiam longam. Atque pro hac olim ab omnibus habita fuit. tandem Clematitis appellari cœpit. Sed iam legitima Clematite reperta, quo hanc nomine alio quàm Ariſtolochię Saracenicę vel quintę Ariſtolochię compellabimus? niſi fortè Clematitem alteram, vel Ariſtolochiam longam maiorem eam nuncupari magis placeat.

Vi autem & potentia hæc Ariſtolochia reliquis etiam ſimilis, inſigniter amara & calida, longa non inferior: proinde & pro hac in omnibus compoſitionibus ſuccedere & recipi abſque vllo errore poteſt.

De radice Caua. CAP. IIII.

RADIÇES cauæ duæ ſunt. vna Maior; altera Minor.

Maiori folia ſunt Coriandri modo diſſecta, tenuia, dilutè virentia; cæſio videlicet Aquileiæ foliorum colore; quorum & formam aliquatenus referunt, minora tamen: pediculi teretes, tenues & læues, palmum longi; circa quos ſuperiore parte floſculi ordine digeſti, oblongi, in corniculum deſinentes, Linariæ floribus conformes, dilutè in rubro purpurei, ſubinde albidi. ſemen in valuulis latiuſculis exiguisque nigrum, paruum & ſplendens. radix tuberoſa, inferiore parte ſeſſilis, & excauata, pulpa, dum recens, ſublutea; vbi verò exaruit, in virore ſubnigricante, guſtu cum amaritudine quadam auſtera.

Minor ſpecies foliis, pediculis, purpuraſcentibus oblongisque floſculis, ſiliquulis, & ſemine maiori ſimilis eſt; humilior tantùm ac minor. radix huius non caua, verùm ſolida, globoſa verticilli ſpecie, colore ſubluteo, ſapore cum amaritudine adſtringente.

Exit vtraque circa ſepes, vepres, agrorum & vinearum margines, humilioribus locis ac ſolo pingui lætoque. Vtraque in Germania: minor Belgis frequentior.

Primo ſtatim Vęre vtraque erumpit; florem mox facit; ſemenque breui perficit. Menſe Maio eius præter radices nihil ſupereſt; ita paucis hebdomadis apparet.

Officinarũ error. Germani Holtwurtz: Belgæ Hoolwortele/id eſt, radicem cauam appellant. Officinas perperam hac pro Ariſtolochia rotunda vſas notius eſt quàm referri, aut refelli debeat: & ſimiliter eorum manifeſtus error, qui temerè Piſtolochiam iudicarunt. Quo autem nomine dici debeat (ſi modò veteribus cognita fuerit) non parùm ambigendum videtur. Sunt qui Leontopetali ſpeciem faciant: alij Eriphion: nonnulli Theſium: plerique Capnon Chelidoniam.

Cum Leontopetalo autem tuberoſis radicibus & quadantenus foliis conuenire poſſe videtur: ſed cauliculorum alæ plurimæ, floresque Anemones deſiderata, diſcrimen adferunt. *Leontopetalon.* Leontopetali etenim caulis ramoſus in alas multas diuiditur; flos verò qualis Anemones: vt quidem Dioſcorides & Plinius referunt.

Eriphion autem ſi vtique ἀπὸ τοῦ ἦρος, id eſt, à Vere nomen habet, ἠρίφυον aut citius ἠρίφυτον, Verisque

Radix caua.

Radix caua minor.

Verisque planta, non impropriè hæc radix nuncupari poterit. Veris siquidem tempore tantummodo apparet ac viret. Sed tamen ἐρίφιον ab hœdo dictum ea propter non est. Eriphion siquidem istud, longè aliud est: vt quidem describitur, tum ab Apuleio, cùm in libro ad Paternianum Galeno attributo.

Apuleius, Eriphion, ait, nascitur in Gallia, in monte Soracti: figuram habet Apij; florẽ purpureo similem: nascitur septem radicibus, totidemq; ramulis; ipsa autem patula humo omni florens tempore, semen habet tanquam faba. *Eriphion.*

In libro autem ad Paternianum hæc verba leguntur: Eriphion herba est, quæ in summis montibus inuenitur: folia habet similia Apio, & thyrsulum oblongum, in cuius summo flosculum quasi violaceum, & semen in medio: radicem quoque ad magnitudinem & valetudinem cepæ oblongæ. habet & radices alias, quæ radiculas alias è radicibus emittũt, nigro cortice vestitas. Ex quibus manifestum, radicem hanc nequaquam huiuscemodi Eriphion esse.

De Thesio seu θήσειον, pauca apud veteres extant. Theophrastus radicem eius amaram esse, & tusam aluum purgare ait. Plinius lib. XXI. cap. XVII. radicem quę Thesium appellatur, bulbosis nõ dissimilem, & gustu asperam refert. Athenæus Timachidam citans auctorem Thesium florem tradit, ex quo Ariadnes corona composita fuit. Conuenire hæc satis radici cauæ apparent. tuberosa siquidem radix, gustu non absque amarore austera, quę ad purgationes facere creditur. Sed in tanta veterum breuitate quid affirmandum? *Θήσειον.*

Capnos chelidonia, quæ iuxta sepes enascitur, atque hinc φραγμίτης cognominatur, qualis sit, Aëtius non exponit. solùm nomen eius reperitur Tetrab. II. lib. III. cap. CX. in Collyrio Martiani; & Tetrab III. lib. II. cap. primo, inter calfacientia & firmitatẽ iecinori cõferentia. *Capnos chelidonia.*

Quòd si autem Capnos chelidonia illa est, quæ à Plinio lib. XXV. cap. XIII. prima Capnos nominatur, & ad oculorum caligines commendatur, satis manifestum Cauam radicem non esse Capnon chelidoniam. Prima etenim Plinij Capnos ramosa est, & vicinis sepimentis sese implicat: Caua verò radix ramulis adnatis caret, humilisque nullis sustinetur neque eget adminiculis.

Si autem alia est, Aëtij Capnos chelidonia, quàm Plinij (quod fortasse Chelidonię cognominatio innuit) non citra aliquam occasionem Capnos chelidonia appellari potest. Fumariam etenim foliis, tametsi maioribus, aliquatenus refert: & Vere quidem primo circa videlicet χελιδονῶν, id est, hirundinum aduentum apparet. Sed tamen idcirco veram & legitimam

Capnon chelidoniam esse nó consequitur. Sunt siquidem & aliæ eodem tempore prodeuntes, breuique pòst pereuntes,quæ tamen Chelidoniæ non appellantur.

Cæterùm Caua radix calida & sicca potentia est, magis tamen sicca quàm calida: vtpote tertio resiccans,secundo verò ordine excalfaciens.adstringit autem & abstergit,nonnihilque digerit.vtilis ad veteres diuturnosque tonsillarum fauciúmve tumores.valet etiam aduersus hęmorrhoidum cum tumore dolores cum vnguento ex Populo nigra,aut alio simili facultate permixta.Ferunt & hanc drachmæ vnius pondo sumptam aluum ducere,pituitamque detrahere.

De Aro. CAP. V.

Arum. Arum Ægyptium.

ARO folia aliquot sunt magna,læuia,splendentia,lata, acuminata, hederæ foliis multò ampliora,nigricantibus nonnullis lituris veluti suggillata: scapus inter hæc exit semissem altus,purpureis nonnullis punctulis subinde notatus,inuolucrum proferens oblongum, patens,leporinæ auriculæ æmulum,è medio cuius pistillo simile assurgit,membrana in purpura nigricante liuenteque contectum,qua tandem rimas faciente decidenteque,vua apparet,ex acinis pulchrè per maturitatem rubentibus & succosis: semé in his vnum aut alterum, exiguum,duriusculum.radix tuberosa,magnitudine maioris oliuæ aut exigui bulbi, candida,carnosa,fibris non carens; multis quibus se propagat adnatis exiguis veluti bulbulis.

Nascitur Arum in syluis, iuxta vrbium fossas, sub sepibus, locis vbique vmbrosis: & quibusdam locis maius; aliis minus ac omnino paruum reperitur.

Erumpunt mox post Hyemem folia: pistillus verò è vaginula Iunio exit;foliis marcescentibus: quibus corruptis vuæ Iulio & Augusto maturantur.

Exit & in Ægypto Ari species,quę in Aphrica quoque reperitur,tum & in Lusitaniæ quibusdam locis iuxta riuulos & fluenta,quod ab Europæo differens est. ampla & magna huius sunt folia,maiora quàm Nymphęæ: crassa ac tuberosa radix,inferiore sede crassior ac latior, quæ edulis est: flore ac semine destitui fertur; propagari verò fibris à radice emissis.

Castellani *Manta de nuestra Senora* appellant: plerique Colocasiam esse volunt. Colocasiam autem Dioscorides radicem appellat Fabæ Ægyptiæ,quæ vtique haud sterilis.Herodotus Colocasiam rotundam radicem esse refert.

Arum à Græcis ἄρον nominatur: ab Officinis Iarus,& Barba-Aron;ab aliis Pes vituli;à Syris Lu-

ris Lupha: à Cypriis Colocasia: vt inter nothas voces; vbi & ἄλιμος ac δρακόντια appellari reperitur. Testatur Plinius lib. XXIIII. cap. XVI. Aron magnæ cum Dracontio litis esse, & quosdam eandem dixisse. Nonnulli Serpentariam minorem vocant: Germani **Pfaffen pint** & **Teutschen ingber**: Itali *Gigaro*: Hispani *Yaro*: Belgæ **Calfsvoet**: Galli *Pied de veau*: Angli **Cockowpynt**.

Cæterùm Ari vires pro regionum varietate differũt. Nam, vt Galenus in lib. De aliment. facult. tradit, huius radix in quibusdam regionibus acrior prouenit, vt propè ad Dracontij accedat. Cyrenis contrà minimè medicamentosum est Arum aut acre: adeò vt & Rapis vtilius reputetur. Et tale in cibo est præstantius.

Si quis autem humores crassos vel lentos in thorace aut pulmonibus collectos, tussi expurgari velit, acrius ac medicamentosius magis conueniet. Acrius autem est in Italia, Germania, Gallia, Belgio, & in Asia quoque, Galeno teste. Estur verò in aqua elixum; sed dum ipsa radix coquitur effusa priore aqua, in aliam calidam coniicere ipsam conuenit.

Terrena autem ipsum Arum essentia constat, vt in lib. De simplicium medicamentorum facult. Galenus ait, sed calida: proinde extergendi vim possidet, verùm non valentem, sicut Dracontion. Est itaque in exiccando & calefaciendo primi ordinis. Radices eius maximè sunt vtiles: siquidem comesæ crassitiem humorum mediocriter incidunt; adeò vt & excreationibus ex pectore idoneæ sint: sed magis tamen aptum est Dracontium.

Dioscorides folia etiam ad esum condiri, & arida per se decocta mandi refert: item radicem priuatim ex fimo bubulo illitam podagricis prodesse.

Vrsi post quadraginta dierum latebras & ab omni cibo abstinentiam, exeuntes Arum edunt: cuius natura ventosa intestinum diducit dilatatque; & facultatem recipiendi cibi adfert. Abstinentia siquidem tanti temporis intestinum eatenus lupi adducitur, vt propemodum cohæreat: vt quidem Aristoteles, Ælianus, Plutarchus, Plinius & alij scribunt.

De Dracontio. CAP. VI.

Dracontium.

Dracontium minus.

DRACONTIA duo sunt: vnum maius, alterum minus: & pręter tertium quidem, quod aquatilibus locis gignitur.

Maius siue magnum Dracontium caule assurgit recto, sesquicubitali aut altiore, crasso,

 tereti,

tereti, læui, verſicoloribus lituris veluti ſerpentum maculis reſperſo: folia magna & ampla ſunt, è ſenis, ſeptenis, pluribúſve ſimul ordinatè coniunctis; quorum ſingula oblonga ſunt & anguſta, acuti rumicis foliis ſatis ſimilia, at læuia & glabra: è ſcapi faſtigio vagina exit oblonga & quàm Ari maior, foris herbacei, interius verò in punico colore vnà cum piſtillo ſuo nigricante; qui longus, craſſus, & cornu modo in acumen faſtigiatus; cuius, ſeminis incremẽto, diſtenta diſſilienteque membrana, fructus racemoſus vuæ inſtar patet, primùm virentibus, deinde rubentibus ſuccique plenis baccis farctus: in quibus ſemen duriuſculum. radix ſubeſt perennis, craſſa, bulbo ſimilis, candida, tenui cortice induta, mediocris ſubinde mali magnitudine, multis candidis capillamentis fibrata; adhærentibus quoque non rarò exiguis aliquot bulbis, quibus multiplicatur.

Minus Dracontium, foliis, inuolucro ſiue vagina, piſtillo, vuaque Aro ſimile eſt; foliis tamen non nigris, ſed albicantibus maculis reſperſa. quæ non ita citò vti Ari pereunt; ſed vnà cum vuis in Hyemem vſque perdurant: acini quoque minus ſaturato, ſed ad croci inclinante colore, rubent. radix non abſimilis Ari, candida, & bulbi ſpecie, fibras habet adhærentes, exiguaque nouarum ſtirpium rudimenta.

Locis vmbroſis, in calidioribus præſertim regionibus, vtrumque Dracontium reperitur. Maius Germaniæ & Belgio ſatis familiare. ſed minus rarius eſt.

Floret vtrumque vnà cum Aro aut aliquantò ſerius; vuæ Auguſto perficiuntur.

Græci δρακόντιον καὶ δρακοντίαν; Latini quandoque Dracunculum appellant.

Et quod maius eſt, recentiorum pleriq; Serpentariam maiorem nuncupant: alij Biſariam: nonnulli Colubrinam: Cordus Dracunculum polyphyllon & Luph criſpum: Germani Schlangenkraut / drachenwurtz: Brabanti Speerwortele: Galli *Serpentaire*: Itali *Dragontea*: Hiſpani *Taragontia*. In cenſu notharum vocum etiam ἄρον, ἴσαρον, ἴαρον, ἱεράκινος, βίαρον, ἀρμιάγειον, κύπρεις, Sauritaria, & Sigingiaria, dicta etiam reperitur.

Matthiolus hunc Dracunculum minorem facit, & alium quendam pro maiore pingit; qui, ſi in rerum natura eſt, Biſtortæ ſpecies videtur. Occaſionem dediſſe potuit vox ἀντεμπλεκόμενα, pro qua, ſibi inuicem implicata, Matthiolus, & ante eum Marcellus Virgilius reddidit. Nam Dracunculi huius folia λαπαθοειδῆ ἀντεμπλεκόμενα Dioſcorides deſcribit. Sed

Ἀντεμπλοκή. ἀντεμπλεκόμενα dicuntur connexa & cohærentia. ἀντεμπλοκὴ ſiquidem connexio eſt. Et talia quidem huius Dracunculi folia, quæ pluribus Lapathi ſimilibus, vt diximus, connexis conſtant & cohærentibus.

Dracontium minus, ſunt qui Arum alterum, aut Arum minus vocent: Cordus Dracunculum henicophyllon, & Luph planum. poteſt etiam Serpentaria ac Colubrina minor nominari. Officinis autem Dracunculus iſte non eſt cognitus.

Apuleius Dracontion Draconteam appellat, & multa eius peregrina adfert nomina, quæ an maiori vel minori aut vtrique conueniant, non explicatur: vt Pythonion, Aſclepias, Anchomanes, Sauchromaton, aut Sauromaton, Therion, Schœnos, Dorcadion, Typhonion, Crocodilion, Theriophonon, Eminion.

Athenæus Aroniam nuncupari Dracunculum etiam refert. & non impropriè minor, ἀρωνία dici poteſt; cùm ſit Aro ſimilis.

Cæterùm viribus Dracontion quiddam Aro perſimile, vt Galenus ait, obtinet, tum foliis, tum radice, illo tamen acrius & amarius: ac proinde excalfactorium magis tenuiorumque partium. Obtinet etiam leuiculam quandam adſtrictionem, quæ quandoquidem cum prædictis duabus qualitatibus, acri ſcilicet & amara, coniuncta eſt, medicamentum factum eſt vtique maximè efficax.

Nam radix viſcera omnia expurgat, craſſos potiſſimùm & lentos humores extenuans. Optimumque remedium eſt contumacium vlcerum, quæ κακοήθη nuncupantur. Expurgat extergitque ſtrenuè, tum alia quæ exterſionem deſiderant, tum alphos cum aceto.

Folia quoque, vtpote ſimilem facultatem habentia, vlceribus, vulneribusque recens inflictis accommoda ſunt; & quanto minus fuerint ſicca, tanto magis conglutinant. Nam quæ ſicciora, viribus ſunt acrioribus, quàm vt vulneribus conueniant. Creditum eſt, caſeum humidũ, ſi illis foliis tectus reponatur, ob temperaturæ illorũ ſiccitatem, à putredine cõſeruari.

Fructus valentior eſt, non foliis tantùm, ſed & radice: proinde & cancros & polypos eliquare creditus eſt. Succus quoque eius oculorum vitia expurgat.

Præter hæc autem Dioſcorides, ferri narrat, à viperis non feriri eos, qui folia aut radicem manibus affricuerint.

Plinius Dracunculum habentem ſerpentes fugere etiam ſcribit. Et hæc quidem de vtroq; Dracunculo in duobus Dioſcoridis capitibus leguntur.

Meminit autem Dracunculi Galenus etiam in lib. De aliment. facult. vbi Dracunculi radicem

dicem bis térve elixam, quò omnem exuat medicamentosam vim, in cibo, ait, interdum Ari modo exhiberi; cùm crassi ac glutinosi thoracem pulmonemque infestantes humores fortiore vi expellendi veniunt.

Dioscorides verò minoris Dracunculi radicem refert, tum coctam tum assatam cum melle, aut per se in cibo acceptam, humores in thorace hærentes ad eductionem faciles efficere.

De Dracunculo aquatili. CAP. VII.

Dracunculus aquatilis.

AQVATILI Dracunculo non rotunda bulbi specie, sed prælonga, repens & geniculata, mediocrisque crassitudinis est radix; è cuius geniculis foliorum pediculi assurgunt teretes, glabri, intus fungosi; deorsum verò cãdidæ & tenues aliquot demittũtur fibræ. Fructus in breui pediculo supra, atque vnà cũ vno foliorum prodit, initio quidem exiguis candidisque staminibus (quæ pro flore sunt) circundatus. excrescit inde in racemum, primùm viridem, cùm maturuit, rubẽtem, Ari vua minorem, at non minùs acrem. folia lata sunt, virentia, glabra, læuiaq́; , hederaceis conformia, sed tamen minora quàm Ari. illud verò cui racemosus fructus connascitur, etiam minus est, ac parte eũ versus, superiore nempe, cãdidum.

Nascitur Dracunculus iste in vliginosis palustribusq́; locis, in ipsis frequentissimè paludibus ac residibus aquis. in Germania ac Belgio non infrequens.

Autumno vuæ maturantur.

Dracunculus aquatilis & palustris non abs re nominatur; à nonnullis Arum palustre; perperam verò Hydropeperi rubens dicitur: Germanis Wasser schlangen kraut: id est, nostrate dialecto, Water slangen cruijt.

Describitur autem Dracontion istud à Plin. lib. XXIIII. cap. XVI. & tertia eius species est: quam demonstratam ait, folio maiore quàm cornus; radice arundinacea, totidem, vt affirmabant, geniculatam nodis quot haberet annos, totidemque esse folia. Conuenit foliorum forma & magnitudo, radicumque effigies. sed an tot annos quot genicula habeat, explorandum.

Facultas autem huius Dracunculi, aliorum atque ipsius Ari similis est, sed tamen minus potens minusque efficax videtur.

De Arisaro. CAP. VIII.

DVPLEX Arisarum est: vnum latifolium, alterum angustioris folij: vt nostra posterior ætas obseruauit.

Latifolium Arisarum folio est hederaceo, lato, & acuminato; sed multò quàm Ari minore: cauliculus eius tenuis & exilis est: vagina siue inuolucrum paruum: pistillus exiguus, in nigro purpurascens: vua matura rubet: acini minuti. radix candida, forma Ari, sed minor. 1.

Secundo Arisaro quina, sena, plurave sunt oblonga & angusta folia, læuia quoq; ac splendentia: vagina siue inuolucrum angustum & oblongum: pistillus, qui ex eo prodit, tenuis & longus, iunci crassioris modo, in purpura simul cum parte vaginæ interiore nigricans; ad quem tandem inferius iuxta terræ superficiem, ac subinde profundius, aliquot perpauci acini in exiguam vuam conformantur; initio vt aliorum virentes, dein rubentes. radix globosa & candida, veluti prioris. 2.

Peregrinum vtrumque Belgio ac Germaniæ. sed primum in Italiæ ac præsertim Tusciæ quibusdam locis: alterum circa Romam, ac in Dalmatia, Aloisio Anguillara teste, reperitur.

Flores & fructus vtriusque eodem quo Ari & Dracontij tempore perficiuntur.

Atque primum horum Dioscorides ἀρίσαρον appellat, à Plinio autem ἀρὶς dicitur. lib. siquidem XXIIII. cap. XVI.

Arisarum latifolium. Arisarum angustifolium.

Est & Aris, ait, quæ in Ægypto nascitur, similis Aro, minor tantùm, minoribusque foliis, & vtique radice, quæ tamen oleæ magnitudinem implet. Alterum Arisarum ignorasse veteres existimátur. Esse auté Arisari specié, floris, fructus, radicumq; forma & qualitas ostédunt.

At potentia ac facultate Arisarum Aro simile est: acrius tamen, vt Galenus ait. Nomas imposita radix sistit: fiunt ex ea collyria ad fistulas efficacia. corrumpit eadem genitale cuiusuis animantis imposita: auctor Dioscorides.

De Bistorta. Cap. IX.

FOLIA Bistorta in longiusculis pediculis promit oblonga, lata & acuminata, Lapathi similia, verùm venosa, & supernè quidem virentia, inferius verò in cæsio colore candicantia: inter quæ medij exeunt caules, pede altiores, rotundi, minoribus aliquot foliis circumuestiti; spica in fastigio exiguis flosculis è dilutiore rubore purpurascente; semina in qua tandem triangularia, splédentia, veluti Oxalidis. radix subest crassa, oblongior, geniculata, nonnunquam retorta, multis fibris capillata, foris nigricans, interiore verò pulpa non intensè rubescens, gustu adstringens.

Fuchsius duas huius species facit: vnam foliis rugosioribus, aliam læuioribus: & radice hác magis in se contorta; illam verò maiore & minus complicata, multumque fibrosa.

Reperitur Bistorta locis humentibus, in opacis syluis, pingui ac lutoso solo. Matthiolus in montibus exire refert. Adolescit etiam feliciter in hortis. perenni radice nititur.

Maio ac Iunio flores spicati vigent: semen postea maturescit.

Ab intortis & conuolutis radicibus nomen Bistorta habet. Germani Naterwurtz: Belgæ Hertstonghe: Galli *Bistorte:* Bohemi Hadij korenij appellant. Colubrina & Serpentaria à Germanica voce etiam dicitur: & à quibusdam Dracunculus. Sed à Dioscoridis Dracontio multum differt. Plinianorum autem Dracúculorum aliqua fortasse species est. Plinius siquidem lib. XXIIII. cap. XVI. id quod Greci Dracontion vocant, triplici sibi effigie demonstratum refert: foliis Betæ, nó sine thyrso, flore purpureo: alios radice longa, signata articulosáq; monstrasse: tertiam demonstrationem fuisse folio maiore quàm Cornus, radice arundinacea. Deinde infrà, lib. XXV. cap. II. in agro hospitis repertum ait, Dracunculum appellatum, caule pollicari crassitudine, versicoloribus viperarum maculis, quem ferebant contra omnium morsus esse remedium.

Bistorta.

Atque primus horum Dracunculorum Aro, auctore ipso Plinio, similis est. Tertiũ aquatilem esse paulo ante scripsimus. Posterior, Dracotion maius Dioscoridis esse videtur. & Plinius hunc à reliquis tribus differentem etiã ostendit. Alius est, inquit lib. xxv. cap. II. quàm nos in priore volumine eiusdem nominis diximus; sed huic alia figura. Superest secũdus Dracunculus, qui sidẽ est cum eo, cui cap. xvi. lib. xxiiii. statim initio, radicem tradit esse subrutilam & draconis conuoluti modo, multum cum Bistorta conuenit. Nam Bistortæ radix intorta & conuoluta est; ac colore, quem subrutilũ dicere liceat. Est eadem & veluti geniculis articulata, vt secũdi Dracontij. quod coniecturam & suspicionem auget.

Sunt tamen ex recentioribus, qui Bistortam omnino aliam esse volunt. Matthiolus siquidem in epistolis medicinalibus Behen rubrum esse scribit. Gesnerus ad Limonium refert. alijs placet Britannicam esse.

Sed Behen tam rubrum quàm album (duplex etenim est) radices sunt odoratæ, potentia calidæ, ad venerea facientes: vt Auicenna & Serapio memoriæ prodiderunt. Bistortæ verò radix odore caret, refrigerans, adstringensque, venereis aduersatur. *Behen.*

Limonium autem folia habet, Dioscoride teste, Betæ tenuiora & longiora, semenque rubrum. Contrà Bistortę minora durioraque sunt folia, & semen Oxalidis. *Limonium.*

Britannica verò folio est Lapathi nigriore & hirsutiore; radice tenui & breui; Dioscoride & Plinio auctoribus. Bistortæ læuia folia, & inferna parte candidula, radixque multò maior quàm tenuis ac breuis appellanda sit. Iam & Britannicæ succum & folia in Hyemem reponenda Apuleius suadet; causam addens, quòd non semper appareat. At Bistorta viuax radice est, & nullo non anni tempore reperiri potest. Quæ Bistortam & ab Arabum Behen, & à Dioscoridis Limonio, nec non à Britannica differentem esse satis manifestè ostendunt. *Britannica.*

At facultate Bistorta frigida, & cum resiccatione validè adstringens. Radix menses & vndequaque profluentem sanguinem supprimit: aluum sistit, vomitum compescit; dysenteriis medetur, quouis modo assumpta. Tonsillarum, faucium, & oris inflammationibus succurrit; gingiuas firmat decocto aut succo eius ore colluto. Idem possunt folia & semen, sed tamen minus efficaciter.

De Bolbocastano. Cap. x.

BOLBOCASTANO folia sunt tenuia, dissecta, atque diuisa, Apij tenuiora ac minora, Crithmi aut potius Anethi similia: cauliculus tenuis & dodrantalis: flosculi parui in vmbellis candicantes: semen non magnum, oblongum, angustius quàm Fœniculi, odoratum, obsoleto Cymini colore nigricans. radix rotunda, exigui Rapi forma, foris nigra, & vbi inaruerit rugosa, intus pulpa candida, sapore inter Castaneam & Pastinacam medio.

In aruis & agris nonnullis Zelandiæ ac Hollandiæ Bolbocastanon reperitur: item & in Græcia, Chio ac Rhodo, auctore Guilandino. Fertur & in Britannia siue Anglia prouenire. Nec destituitur eo quoque Germania, si non fallimur. Nam radices quas ad Rhenum Moguntiæ in aruis & hortis inueniri Lonicerus tradit, Bolbocastani sunt, non autem, vt ipse opinatur, Ornithogali. Scribit autem has esse rotundas, Castanearum magnitudine, pullo extrinsecus cortice, intus carne candida, gustu dulci; crudas coctasque in aqua edi: cauliculum esse singularem, tenerum, ab imo nudum, folia Cumini, flores in vmbellis veluti Anethi. quale Bolbocastanum esse iam diximus.

Vigent Bolbocastani flores Iunio: semen postea ad perfectionem venit.

Meminit βολβοκαςάνυ Alexander Trallianus lib. vii. inter ea, quæ purulentis vtilia sunt, cibaria ipsum referens. Guinterius dictionem existimauit corruptam, legendumque esse βαλανοκάςανον: sed tam peregrina hæc vox est, quàm βολβοκάςανον.

Bolbocaſtanon.

Βολβοκάϛανον autem à forma bulbi & ſapore caſtaneæ nomen inuenit ſuum. Noſtra ætate plerique ἀγριοκάϛανον nuncupant: Zelandi Cleyn eerdnoten: Germani Kleyn eerdnuſz: Sabaudi *Fauerottes*: Angli kipperuutz.

Eſt autem Bolbocaſtani radix moderatè calida & ſicca, ſimul & adſtringens: ſemen verò calidius & ſiccius. Editur illa cruda, ſed ſuauius cocta: ſanguinem ſpuentibus & mingentibus vtilis.

Semen aperiendi vi præditum, & διουρητικὸν eſſe videtur.

De Centaurio, & primùm de maiore. CAP. XI.

DVPLEX Centaurium, Dioſcoride auctore; Maius & Minus, quæ & forma, & magnitudine multum à ſe inuicem differunt.

Maius ſiue magnum Centaurium caules edit rotundos, teretes, duorum aut trium cubitorum: folia oblonga, in plures quaſi particulas diuiſa, Iuglandis foliis ea propter quaſi conformia, ſed ambitu crenato: flores capillacei ac ſtaminei in diluto cæruleo purpuraſcunt, & in ramulorum faſtigiis e capitulis emicant ſquamoſis, rotundis aliquantulum turbinatis; in quibus vnà cum lanoſis pappis ſemina oblonga, glabra, ſplendentia. radix ſubeſt longa, carnoſa, craſſa, fragilis, foris nigricans, interius rubeſcens, ſucco

Centaurium magnum.

Centaurium magnum alterum.

ſangui-

ſanguinei coloris prægnans; cum dulcedine & adſtrictione nonnihil mordax.

Huius verò & alia reperitur ſpecies, folio non diſſecto, verùm Lapathi modo, longo, lato, ſimplici atque indiuiſo, per ambitum tamen ſerrato: caule breuiore: floribus, ſemine, radice priori conformis. Atque huius Centaurij maioris meminit auctor (qui Galenus fertur) libri De virtutibus Centaurij ad Papiam, Crateuam adducens teſtem, in libro eorum quæ effodiuntur. Vbi duæ Centaurij ſpecies referuntur, maior & minor: ac maior foliis deſcribitur Lapathi. Sed verba ipſa adferamus, quæ ſic habent: Vnum (videlicet Centaurium) folia habet ſicut Lapathum hortenſe, minora tamen, in circuitu verò ſciſſa veluti ſerra; caulem trium palmorum; ſuccum rubrum; in ſummitate caput laminiginoſum; radicem verò ſolidam & craſſam. 2.

Lætum ac pingue ſolum maius amat Centaurium, ac colles herboſos apricos. Copioſiſſimum, inquit Dioſcorides, in Lycia, Peloponneſo, Arcadia, Helide, Meſſenia, pluribusque circa Pholoen, Lyciam ac Smyrnam locis. Reperitur & in Apuliæ Gargano, nec non in Baldo agri Veronenſis monte, ſed quod in Baldo monte, vt Matthiolus ſcribit, Apulo cedit. Simplicis folij Centaurium maius Hiſpania mittit, atque hinc aduectæ Antuerpiam radices, terræque commiſſæ, ſubinde in hortis reuireſcunt.

Æſtate huiuſcemodi Centauria florent; radices autem Autumno legi expedit.

A Chirone Centauro inuentore κενταύϱειον nomen habet.

Quod maius eſt, Græci κενταύϱειον τὸ μέγα appellant: Theophraſtus etiam Centaurida. In Officinis nonnullis perperam Rha ponticum dicitur. Rha Ponticum ſiquidem Rha eſt in Ponti regionibus natum, ſtirps à Centaurio maiore diuerſa. Extant porrò & alia huius nomina, inter nothas & aſſcriptitias voces; tum & apud Apuleium, quarum nonnullæ ad Centaurium minus pertinere videtur, vt ſunt, ναρκή, μαρώνη ἢ μαρώνιον, νέαστον, λιμνήσιον, λιμνησὶς, πλεκτρωνία ἢ πληκτρόνιον, χειρωνία, αἷμα ἡρακλέους. Vnefera, Felterræ, Polyhydion ἡμερώτον.

At Theophraſtus & Plinius, Centaurium iſtud maius, tum & minus, de quo capite mox ſequente, inter Panacis genera referunt. Præter enim Syriacum Panaces, de quo vterq; ſeorſum agit, deinde & præter alia tria, quæ à Dioſcoride quoque deſcribuntur, & duo reliqua ſupereſſe oſtendunt. Et Theophraſtus quidem lib. IX. vnum πλατύφυλλον ſiue latioris folij: alterum λεπτόφυλλον, hoc eſt, tenuifolium eſſe ait. Quæ Theophraſti verba ipſe Plinius reddens à Chirone Centauro reperta, & Centauria cognominata, lib. XXV. cap. IIII. ſcribit; idem quoque cap. VI. affirmans; vbi vtrumque Centaurium latius explicans, à Chirone repertum repetit; atque inde Chironium vocari addit. Sed Plinium ipſum audiamus.

Quartum, cap. IIII. inquit, genus Panaces ab eodem Chirone repertum Centaurium cognominatur, ſed & Pharnaceon in controuerſiam inuentionis à Pharnace Rege deductum. Et paulo pòſt:

Huius genera fecêre duo, alterum latioris (exemplaria pleraq; læuioris perperam habent) folij: alterum tenuioris. Cap. verò VI. Centaurea curatus dicitur Chiron, cùm Herculis excepti hoſpitio, pertractanti arma ſagitta excidiſſet in pedem, quare aliqui Chironion vocant. folia ſunt lata, longa, ſerrato ambitu, &c. Et mox infrà: *Plinij locus emendatus.*

Eſt & alterum Centaurium cognomine λεπτὸν, minutis foliis, quod aliqui Libadion vocāt.

Ex his apparet, Centaurium vtrumq; inter Panacis genera relatum; & maius Centaurium eſſe quarti generis πλατύφυλλον, ſiue Latifolium Panaces.

Cæterùm quod ad facultates attinet: Centaurij magni radix (Galenus ſcribit) ſicuti guſtu contrarias qualitates, ita in vſu contrarios effectus præſtat. Secundum omnium autem qualitatum actionem ruptis, conuulſis, dyſpnϾ & inueteratæ tuſſi conuenit.

Hæc eadem & plura quoque Dioſcorides tradit. Conuenit, inquit, radix ruptis, conuulſis, ſpirandi difficultati, veteri tuſſi, ſanguinem expuentibus, non febrientibus cum vino, febricitantibus cum aqua drachmarum duarum pondere exhibita: item & ad tormina, ac ad vteri dolores. Ducit etiam menſes ac fœtus collyræ forma vtero impoſita. Eſt & vulneribus idonea, recens tuſa, aut arida, prius madefacta contuſaque. coniungit etenim ea, ac glutinat. Quin & carnes coaleſcunt, ſi contuſa ſimul decoquatur.

Eadem, quæ radix, Galenus ait, & ſuccus ipſius efficit; quo & vice Lycij vtuntur.

De Centaurio minore. CAP. XII.

EXIGVA herba minus eſt Centaurium: cauliculo aſſurgit anguloſo, ſemipedem aut dodrantem alto: foliis Hyperici ſiue Perforatę forma & magnitudine: flores in ſummis virgulis è punico colore in purpura rubent, Lychnidis ſatiuæ floribus minores, qui interdiu & extorto ſole patent, ſub veſperam verò recluduntur: Siliquæ ſequuntur exiguæ & oblongæ, grano Tritici ſimiles, in quibus ſemina minutiſſima. radix ſubeſt parua, dura, nullius vſus.

Loca

Centaurium minus.

Loca amat herbosa, aratro non proscissa, aliquantulum, sed tamen non omnino, rigua. Est non modò in Italiæ prouinciis, verùm & in Germania ac Belgio abundè frequens

Iulio & Augusto vnà cum floribus ac siliquis legitur.

Istud genus Grҽci κενταύριον μικρὸν appellant: item & λιμνήσιον καὶ λιμναῖον, quòd videlicet circa palustria nascatur. Plinius Libadion ab eadem occasione (si integra lectio est) ac propter summam amaritudinem, Fel terræ dici affirmat. Appellatur etiam, vt inter spurias voces reperitur, ἑλλεβορίτης, ἀμάραντον, αἷμα ἡρακλέους, Febrifugia, & Multiradix.

Theophrastus & Plinius, vti superiore capite ostendimus, inter Panacis genera reposuêre, inter quæ Panaces est λεπτόφυλλον, id est, tenuifolium. Itali in Hetruria *Biondella*: Hispani *Cintoria:* Germani Tausentgulden kraut: Belgæ Santorie & cleyn santorie: Galli *Petite centaure* appellant: Bohemi Zemezluc.

Habent autem huius Centaurij cauliculi superiores folia floresque vincentem qualitatem amaram, & temperaturam calidam & siccam ordine secundo. Hepatis & fellis, nec non lienis obstructiones decocta in aqua & epota aperiunt: regio morbo medentur; diuturnis ac prorogatis febribus auxiliantur: ventris tineas & lumbricos interimunt: in summa abstergunt, expurgant, crassitiem humorum attenuant, & quidquid amara possunt, insigniter præstant.

Dioscorides, & post eum Galenus, bilem & crassa per aluum ducere, ischiadicisque infundi Centaurij minoris decoctum referunt. Nos autem tametsi frequenter ac feliciter hoc vsi, per aluum tamen expurgationem vllam facere, obseruare non potuimus. Quamobrem nullam huic Centaurio minori commouendæ aut expurgandæ alui vim ac potentiam adesse existimamus.

Reperitur verò hæc facultas in ea herba, quam vulgò Itali *Stanca Cauallo* vocant, alij Gratiolam. Quæ amaritudine Centaurio minori non cedit, atque eius species quædam videtur, ac non modò per inferiorem ventrem, sed & vomitione crassa & biliosa educit. Fieri autem potest, vt vires vtriusque inter se confusæ sint, & descriptiones permixtæ. id quod ex ipsis Dioscoridis verbis quodammodo apparet.

Centaurium siquidem, scribit, minus herba est Origani aut Hyperici similis, foliis Rutæ prælongis & paruis. At Centaurij nostri minoris folia non prælonga, sed rotundis modò, paulò longiora, veluti Hyperici sunt; Gratiolæ verò oblongiora sunt, & ad Polygoni accedentia: quod foliis Rutæ longioribus describitur.

Facit huc quòd Helleborines vox inter spurias Centaurij minoris appellationes superfit. Centaurio siquidem minori nequaquam, sed Gratiolæ hæc optimè conuenit: vtpote quæ Hellebori ferè modo, per superna expurget, vt cap. de Gratiola latiùs, suo loco.

Glutinat autem istud Centaurium etiam vulnera recens virensque tusum ac impositum: vetera vlcera expurgat & ad cicatricem perducit. Succus ad oculorum medicamenta vtilis est: cum melle expurgat, quæ claritati eorum officiunt. In pesso admotus fœtus & secundas educit. Potus autem priuatim neruorum affectionibus conuenit. auctor Dioscorides.

Optimum, inquit Galenus, succus etiam medicamentum ad iecinoris obstructiones soluendas, bonumque lieni indurato remedium foris impositum; nec secius, si quis bibere sustineat.

Succi autem colligendi extrahendique rationem, & liber ad Papiam docet, & Dioscorides breuiter ostendit.

De Cy-

De Cyclamino orbiculari. CAP. XIII.

Cyclaminus orbicularis. Cyclaminus orbicularis rotundifolius.

PRÆTER Cyclaminum ſe vicinis fruticibus aut adminiculis circumuoluẽtem, quẽ alterũ Dioſcorides cognominat, ſunt eius, qui orbiculari eſt radice, à recentioribus aliquot obſeruatæ ſpecies, & quidem foliis differentes.

Vna ac prima Cyclaminos foliis viret latis, angulosis ac hederæ ſimilibus, ambitu leniter 1.
ſerratis; ſuperiore parte in virore nigricantibus, albicantibus tamẽ maculis variegatis, & vm-
bilico ſiue medio folij ſubalbido; inferiore verò ac prona parte purpureis; & ſubinde colore
ſaturato, aliàs dilutiore: floſculi ex tenellis pendent pediculis, deorſum nutantes; foliolis eo-
rum ſurſum reflexis; & purpureo Violæ nigræ colore, non tamen intenſo, ſplendent; odoris
exigui: ſuccedunt capitula ſeminifera, in ſpiras pediculis contractis. radix bulbi aut rapi mo-
do in orbem circumacta & aliquantulum in latitudinem preſſa, foris nigricat, intus candida,
rugas inareſcens contrahit.

Alterius ac ſecundæ Cyclamini & lata quidem ſunt, ſed nequaquã angulosa, verùm quaſi 2.
rotunda, & nullis ſuperius aut omnino obſcuriſſimis apparentibus maculis; ſaturato co-
lore virent; inferius verò è punicante purpura rubent: flores prioris ſimiles, at odoratiores.
radix aliquanto minor.

Tertia ſpecies foliis ſimiliter eſt haud angulosis: ſed ambitu eorum aliquantulum crena- 3.
to: maculata hæc ſunt, ſed vmbilico nigriore: flos intenſiore colore purpuraſcit, odoris ſua-
uiſſimi. radix quàm aliarum minor.

Naſcitur Cyclaminos locis vmbroſis ſub arboribus & in ſyluis, in vepribus, Plinius ait. Et prior quidem harum in Veromanduorum, Verocaſſum, ac Atrebatum finibus; altera in Arduenna ſylua, ac vicinis locis apud Belgas reperitur. Sunt Italiæ, Germaniæ ac aliis regionibus communes. Tertia rarior eſt, ſed tamen Italiæ non peregrina.

Septembri ferè menſe Cyclamini florent: folia inde noua ſuccedunt, Hyeme virentia. ſemen ſub æſtatem ſequentem ad maturitatem peruenit.

Κυκλάμινον Græci appellant: dicitur & κισσόφυλλον, κυσσάνθεμον, χελώνειον, ἰχθυόθηρον, χυλίνη: à Zoroaſtre τρεμφαλίτης, vt inter nothas voces: item Tuber terræ, & Terræ rapum, à Marcello Orbicularis, ab Apuleio ſimiliter Orbicularis & Palalia, Rapum porcinum, Terrę malum; in Offi-

in Officinis Cyclamen, Panis porcinus, Arthanita. Itali *Pan porcino*: Hispani nonnulli *Mazã de porco*: Germani Schweinbrot/erdtapffel: Belgæ Verckens broot/sueghen broot: Galli *Pain de porceau*: Angli Sowbrede.

Colossinus color. Colorem floris Plinius Colossinum appellat. Flos eius, inquit, Colossinus in coronas admittitur.

Varias autem Cyclaminus, auctore Galeno, vires obtinet. Nam & extergit, & incîdit, & ora venarum aperit, & attrahit, & discutit.

Succus eius hæmorrhoidas aperit, & ad secessum prouocat in floccis appositus: medicamentis phymata, strumas, aliasque durities digerentibus admiscetur: suffusis cum melle illitus competit; ad hæc quoque per nares expurgat: abdomine illito ventrem subducit, & fœtum interimit: est & validum interimendo conceptui medicamentum in pesso additus.

Tota radix succo imbecillior est, quanquam & ipsa vehemens sit. Nam & menses siue epota siue apposita euocat, & regio morbo prodest; nō modò viscus expurgans, sed etiam quæ in toto corpore bilis fuerit, eam per sudorem eiiciēs. Cutem extergit, cùm in aliis, tum quòd alopecias, ephelidas, omniaque exanthemata curet. Lienem quoque induratum iuuat imposita, cùm recens, tum arida. Sunt qui radicem siccam asthmaticis exhibeant.

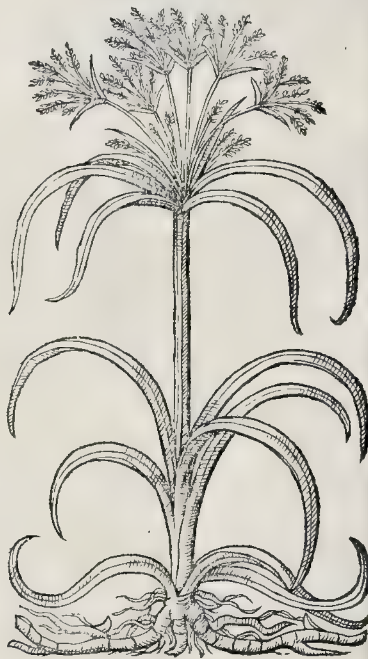
Tradunt (vt præter hæc Dioscorides refert) si prægnans radicem transgrediatur, abortum fieri. Bibitur & in vino contra lethalia, & præsertim leporem marinum; & contra serpentum ictus imposita remedio est: immista vino ebrietatem facit. Decocto eius luxata, podagrę, perniones que vtiliter fouentur. Cauata radix oleo expletur, & cineri feruenti imponitur, adiecto ceræ Tyrrhenicæ modico, vt strigmentosum fiat vnguentum, pernionibus vtilissimum. Narratur & ad philtra amatoria assumi contusa, & in pastillos efformata.

De Cypero. CAP. XIIII.

Cyperus rotundus.

Cyperus longus.

CYPERI genera duo sunt: longioribus radicibus vnum; alterum rotundioribus; & præter tertium quidem Dulcichinum appellatum. Indicus Cyperus inter aromata è longinquo allata referendus.

Vtriq; autem Cypero, tam rotundioris quàm longioris radicis, folia sunt longa, gracilia, arundi-

Pſeudocyperus.

arundinacea, Porraceis longiora, duriora, dorſo eminente cultellata: caulis rectus, enodis, glaber, triangularis, rariſſimè quadrangulus; in cacumine cuius foliola minuta, & iuba lata, laxaque; paniculæ ex qua dependent ſemina exigua recondentes. radices, vnius prælongæ, geniculatæ, Graminis modo ſerpentes, ſibique implicitæ, foris è punico colore nigricantes, interiore verò carne in ſubluteo albicantes, odore ſuaui, guſtu ſubamaro: alterius verò nodoſæ ſunt, è fibris aliquot cohærentes, oblongioribus Oliuis, ac non rarò rotundioribus ſimiles, odore & colore prioris. Sunt huius folia minora, & caules paulò breuiores: illius verò maiora folia, & caules altiores.

Amat Cyperus paluſtria loca ac rigua. In Italia locis quibuſdam ſponte naſcitur: & in aliis quoque calidioribus Meridiem verſus regionibus, vti in Syria, vbi & odoratior ac præſtantior. In Germania tam ſuperiore, quàm hac noſtra inferiore, non niſi ſatus reperitur; & qui lõgus præcipuè: nam rotundus perrarus eſt.

Sed Pſeudocyperus Graminis ſpecies, foliis Cypero & iuba ſimilis, radice verò candida, tenui, longa, geniculata, omni odore & ſapore, exceptis herbaceis, deſtituta, locis paluſtribus in Belgio ſatis frequens occurrit. *Pſeudocyperus.*

Eminent Cyperi iubæ Iunio, Iulio & Auguſto.

Græci modò *κύπερον*, modò *κύπειρον* per diphthongum appellant; Latini Cypirum & Cyperum: Cornelius Celſus Iuncum quadratum: Plinius Iuncum anguloſum, & Iuncum triangularem. Dicitur & ἐρυσίσκηπτρον καὶ ἀσπάλαθον, atque, vt in Caſſij Dionyſij Geoponicis, à nonnullis ζέρνα: Italis *Cypero*: Hiſpanis *Iuntia oloroſa, & Iunça cheyroſa*: Germanis Wilder galgan: noſtris Wilden galigaen: Gallis *Souchet*. Officinæ Cyperi nomenclaturam retinent; & vnum Cyperum longum, alterum rotundum vocant.

Plinius Cyperi radicem, cùm oblonga eſt, Cyperida dici ait.

Cyperi autem radices maximè vſui ſunt: vt Galenus ait, excalefacientes pariter & exſiccantes citra mordacitatem: Itaque vlceribus, quæ præ nimia humiditate cicatricem difficulter admittunt, mirificè proſunt. habent enim quiddam etiam adſtringens: quapropter vlceri item oris conueniunt. Quin & incidendi vim quampiam illis ineſſe teſtificandum, quia & calculo vexatis congruunt, & vrinam menſeſque prouocant.

Dioſcorides malagmatis calfactoriis etiam miſceri, & ad vnguentorum ſpiſſamenta accommodam eſſe addit.

De Dulcichino. CAP. XV.

DVLCICHINVM Cyperum rotundum refert. folia etenim eius arundinacea, oblõga, dorſo eminente, triangula, Cyperinis ſimilia; caulis anguloſus & iuba ſimiliter reſpondent; omnia tamen breuiora ac minora. à tenuibus radicum fibris, Auellanis ferè cõformes, ſed tamen aliquanto oblongiores, dependent globuli, veluti exigui bulbuli, ſpecie articulati; colore exterius ruffeſcente, interiore verò carne candidi; ſapore grato dulcique, & Caſtaneis proximo.

Colitur Dulcichinum pleriſque Italiæ locis. in fluminis Atheſis ſeritur ſabuloſis; vt tradit Alexander Benedictus. In agro Veronenſi vel ſponte, Matthiolo teſte, prouenit.

Autumno bulbuli leguntur, Vere ſeruntur in plures multiplicandi.

Stirpem ipſam noſtra ætas Dulcichinum, & radiculas Traſos ſiue Tragos appellat, aut Traſcos. Cyperi ſpecies eſt, ſed dulcis, Theophraſto, vt ſatis apparet, non incognita. Libro ſiquidem de cauſis VI. Cyperi radices inter dulces atq; edules refert. Cyperi, inquit, radix dulcis, vt eorum quæ in fluminibus & paludibus proueniunt. Quod proculdubio, non de alio, quàm de iſto, accipi poteſt: aliorum ſiquidem Cyperorum radices amaricãt & minimè edu-

Dulcichinum.

Dulcichinum cum flore.

les ſunt. Non deſunt tamen, qui Traſos iſtos Arabum medicorum Habalzelin ſiue granum Zelin eſſe conſtanter exiſtimant; quod tamen veritati parùm conſentaneum. Nam Alzelin ab auctoribus Arabibus inter fructus ſiue grana connumeratur, nequaquam autem inter radiculas. Serapio ſiquidem cap. CCCXXXVII. ſic habet:

Habalzelin Habalzelin granum eſt pingue, Ciceris magnitudine, citrinum exterius, & album interius, & habet bonum ſaporem, & defertur ex terris Barbariæ. Idem affirmat Auicenna his verbis, cap. CCCIII:

Granum Alzelin quid eſt? granum eius eſt boni ſaporis, & oritur in partibus Herzur. Ex quibus, quod inter hæc diſcrimen, palam fit.

Cæterùm Traſi in moderatè calefacientium ac humectantium ſunt ordine. crudorũ thoraci inhærentium humorum concoctionem promouẽt: vrinæ acrimoniam obtundunt, præſertim in carnis iure macerati, inde tuſi ac ſucco eorum extracto: genituram etiam adaugent, & ad venerea faciunt, flatus ſiquidem quodammodò gignunt; auctore Matthiolo. Vnà cum bellariis apud Veronenſes inferuntur.

De Glycyrrhiza, ſiue Dulci radice Dioſcoridis.

CAP. XVI.

VNIVS dulcis radicis Dioſcorides tantùm meminit, præter hanc tamen & alia eſt vulgaris vſus, de qua capite ſequente: hoc de Dioſcoridis Glycyrrhiza.

Promit autem hæc ſæpenumerò caules complures altos & ramoſos; folia circa quos oblonga, alata, ex multis ſibi inuicem oppoſitis collecta, Lentiſci foliorum figura, attamen maiora, viroris ſaturati, & tactu nonnihil glutinoſa: flores è foliorum alis exeunt parui, cærulei, atque eius cuius non ſcriptus Hyacinthus coloris, in rotundi globuli formam commiſſi; quibus tandem emarcidis maior factus orbiculus, rotundam aſperamque Platani pilulam referre videtur; multis paruis ſubruffis, aſperis & hirſutis ſiliquis conſtans, in quibus ſemen. radix prælonga, craſſa, & vnica eſt, brachij ſubinde longitudine ac craſſitie, buxei luteíve intus coloris, foris rarò alterius, ſed tamẽ quãdoque nigricãtis, guſtu dulcis cum auſteritate quadam.

Plurima, inquit Dioſcorides, in Ponto & Cappadocia gignitur. Apud Belgas in hortis ſubinde videtur.

Flores

Glycyrrhiza vera Dioſcoridis.

Glycyrrhiza vulgaris.

Flores Æſtate, Autumno pilulę cum ſiliquis perficiuntur. Vere herba regerminat, nouosque caules producit; Hyeme ſiquidem cum caulibus folia intermoriũtur, radice interim viuace.

Γλυκύῤῥιζαν à dulcedine Græci; Latini dulcem radicem appellant. Sunt eius & alia nomina inter ſpuria, vt ποντικὴ à Ponto, γλυκήρατον, γλυκύφυτον, σύμφυτον, λεοντικὴ, σκύθιον, ἄδιψον, συλίθρα, λιβυεςάστων, ὁμοιονόμοιος, πενθαόμοιος. Officinis & vulgo hæc incognita Glycyrrhiza eſt.

Huius fruticis natura, vt Galenus ait, familiaris eſt noſtræ temperaturæ, & cùm adſtrictio quædam adiuncta ſit, eius temperamentum quantum ex caliditate & adſtrictione eſt, tepidæ potiſſimùm caliditatis fuerit, quàm proximè accedens ad temperatum. porrò quoniam & dulcis, nimirum & modicè humida eſt.

Succus radicis, Dioſcorides tradit, ad arteriæ exaſperationes vtilis eſt, quem linguę ſubditum eliqueſcere oportet. prodeſt, & ad ardorem ſtomachi, aliâs oris; ad iecinoris thoracisque vitia, veſicæ ſcabiem, renumque affectus cum paſſo potus. Sitim extinguit ſub lingua eliquatus: vulneribus prodeſt illitus; commanducatus ſtomacho conuenit.

Radicum recentium decoctum ad eadem facit. At radix arida læuiſſimè trita pterygiis commodiſſimè inſpergitur.

Plinius Glycyrrhizam ſtomaticem eſſe, & oris vlceribus inſpergi, præter ea quæ Dioſcorides, etiam refert.

De vulgari Glycyrrhiza. CAP. XVII.

VVLGARIS vſus Glycyrrhiza caulibus foliisque priorem ſatis refert, ſunt tamen folia virentiora maioraque: cauliculi verò ſubinde teneriores: flores non in globulum aut orbiculum collecti, ſed in ſpicam veluti Viciæ digeruntur, exigui, colore dilutè cærulei: ſiliquæ inde eodẽ ordine paruæ ſuccedũt, nequaquam aſperæ aut hirſutæ, ſed læues & Lentium valuulis ſimiles; in quibus ſemina parua. radices tenues & longæ ſunt, ramoſę inſtar ſarmentorum Vitis, foris nigricantes, intus buxei coloris, quæ tam latè ſub terra per trãſuerſum & obliquum repunt, vt vix totæ erui queant, & pleriſq; etiam locis progerminent.

Copioſa hæc in Germania, agro præſertim Padenbergenſi, in Franconia dicta. frequens & in Hiſpania. Belgarum horti hac nõ deſtituuntur. Theophraſtus, & poſt eum Plinius, iuxta Mę otidem paludem referunt naſci.

Rarius in Germania ac Belgio floret: ideoq; etiam ſterilis à nonnullis, ſed temerè, credita: cùm autem floret, ſub finem floret æſtatis. Inareſcunt & huius folia caulesque, radice reſtibili viuacitate diuturna.

Glycyrrhizam hanc etiam eſſe palàm eſt. Officinæ corrupta voce Liquiritiam vocant: Itali

Regolitia: Hiſpani *Regaliza* & *Regalitia*: Germani Süßholtz / ſußwurtzel: Galli *Riglice*, *Rigoliſſe*: noſtri Calliſſichout / ſuethout: Angli Licores: Bohemi Likorice. Theophraſtus σκυθικὴν ῥίζαν, &, vt ait, nonnulli ἐυτυγλύκειαν appellát. Plinius Scythicam herbam. Et verè ἐυτυγλύκεια ſiue multum dulcis, hæc dici poteſt; eſt etenim omnino dulciſſima, & quàm altera Glycyrrhiza dulcior. Scythice, à Scythiæ regione in qua gignitur, nominatur. Poteſt & hæc ἄλιμος citra aſpirationem, & ἄδιψος propriiſſimè nuncupari: exiguo ſiquidem guſtu famem & ſitim præcipuè ſedat.

Cæterùm autem quandoquidem hæc radix dulcis eſt, temperatè quoque calida & humida eſt. Cortex eius amaritudinem quandam tamen habet, & calidioris qualitatis participat: ſed hunc abradere oportet. humectat autem magis recens & ſucco plena radix, quàm arida.

Vtilis eſt ad raucedines, tuſſes, difficilem reſpirationem, peripneumoniam, pleuritidẽ, ſanguinis puriſq; ſputationem, phthiſim, & ad omnes thoracis morbos, exaſperata lenit; inflammationes ſedat; acrimoniam & ſalſilaginem humorum mitigat contemperatque: crudiores humores concoquit; & ſputi exitum faciliorem promouet: vlcera expurgat in eclegmate vel alio quouis modo ſumpta: aut aliquandiu manſa, ſuccóve ſub lingua detẽto. Decoctum eius renibus ac veſicæ exulceratis cõfert: vrinæ ſtillicidio medetur, ac in vniuerſum omnibus malis occurrit, ab acribus, ſalſis & mordacibus humoribus excitatis.

Hæc eadem de Scythica radice Theophraſtus quoque habet, qui hac & Hippace, Scythas etiam dici refert, ad dies vndecim aut duodecim poſſe viuere; & quidem his verbis: Radix Scythica vtilis ad anhelitus, & ad tuſſim ſiccam; atque in totum thoracis morbis: ad hæc vlceribus mederi poteſt cum melle: ſitim quoque extinguit ſi teneatur in ore. Qua de cauſa ea & Hippace degere aiunt Scythas dies vndecim aut duodecim.

Hippace.

Pliniȷ error.

Hippace autem caſeus eſt, vt Hippocrates teſtatur, ex equino lacte concretus. Plinius lib. XXV. cap. VIII. perperam eius nominis herbam eſſe exiſtimauit.

De Gentiana. CAP. XVIII.

Gentiana.

FOLIIS Gentiana viret latis, longis & neruoſis, veluti Plantaginis, ſed maioribus & Veratri albi ſimilioribus: ſcapi inter hæc ſurgunt alti, ſimplices, indiuiſi, inanes, læues, geniculati: foliis è ſingulis geniculis binis, ſenſim imminutis: circumambientibus coronę modo, ſuperiorem partem ex interuallis floribus colore luteis, è ſenis anguſtis foliolis radiantis ſtellæ inſtar explicati; qui è calycibus exeunt oblongis; in quibus inde ſemen læue, latum, tenue, veluti Leucoij, colore ſubruffo ſordens. radix prolixa, craſſa, quandoque bifida aut trifida, lutei ac buxei coloris, guſtu amariſſima.

Locis gaudet vmbroſis, frequens in Italiæ, Illyrici, Germaniæ, Galliæque & Heduorum ſiue Burgundiæ montibus.

Flores Æſtate, ſemen Autumno non raró perficit.

Gentius Illyriorum rex inuentor nomen γεντιανῇ dedit; quod & Officinę ſeruát, Gentianam nuncupantes. Germani Entzian bitterwurtzel: Belgæ cum Italis, Hiſpanis & Gallis, *Gentiane* dicunt: Angli Felwoꝛte. Sunt & eius ſpuriæ quędam nomenclaturæ, quæ & apud Apuleium reperiuntur, vt κενταύρειος ῥίζα, ναρκὴ, χειρώνιον, ἀλοΐτης, Aloë Gallica, Baſilica, Cyminalis.

Locus Dioſcoridis reſtitutus.

Habet autem Gentianæ radix calfactoriam, vt Dioſcorides ait, & ῥυπτικὴν, id eſt abſtergentem vim. (nonnulla exemplaria perperam συπτικὴν.) Admodum efficax, auctore Galeno, eſt, cùm opus extenuatione, purgatione, abſterſione, obſtructionis liberatione. Nec mirum ſi hæc poſſit, cùm impensè amara ſit.

Vtilis autem eſſe perhibetur conuulſis, ruptis, ex alto delapſis, hepaticis & ſtomachicis: miſce-

miſcetur etiam antidotis, veluti Theriacæ diateſſaron: quam Aëtius Myſterium appellat. Tanta huic vis eſt, ait Plinius, vt iumentis etiam non tuſſientibus modò, ſed & ilia quoque trahentibus, auxilietur pota.

De Cruciata, ſiue Gentiana minore, atque aliis quibuſdam Gentianæ ſpuriis generibus. CAP. XIX.

Cruciata, ſiue Gentiana minor.

CVM Gentiana cognationem magnam & similitudinem nonnullam habet, à pleriſque nuncupata Cruciata. Caules eius rotundi ſunt, geniculis diſtincti, inanes, dodrantales, vel altiores: folia radicibus proxima, tum quæ circa caules geminata, Gentianæ ſimilia, verùm minora, crebroque deorſum reflexa: flores cærulei, oblongi, intus caui, cauliculorum faſtigia orbiculatim ambiunt, ab herbaceis calycibus exeuntes. radix candida, teres, & oblonga, ſubinde foraminoſa, & plerunque inter lapides ſub terra iacentes deſcendens; guſtu amariſſima. 1.

In collibus & montibus, necnon in aliis incultis & aſperis locis reperitur, & in Germania quidem frequenter.

Septembri in Germaniæ agris, Iulio menſe in Belgij hortis floret.

Germani Modelgheer/ſpeerenſtich/& creutzwurtzel: Latinè Cruciatam appellant. Gentianæ ſpeciem eſſe, & forma & facultas oſtendũt; Gentiana minor idcirco nuncupari poterit. Nam & alia eſt Cruciata, decuſſatis foliolis, de qua inter Rubiæ affines agendum. Sunt verò & qui hãc Chiliodynamin dici velint: ſed Polemonia à Cappadocibus Chiliodynamis appellatur, auctor Dioſcorides. Cum Polemonia autem iſta Gentianæ minoris ſpecies ſimilitudinis habet nihil.

Huius ſpeciei & aliam Geſnerus ac Tragus perhibent: foliis Hirundinariæ ſiue Aſclepiadis: floribus multis confarctis & eleganter cæruleis, extrema Æſtate vigentibus: radice multiplici, vehementer amara, quæ locis montanis apud Heluetios, & alibi in Germania ſecus ſemitas apparet, ac Geſtwurtz & Schelmkraut appellatur à vulgo. 2.

Gentianæ quoque ſpecies eſt Campanula Autumnalis, quam Matthiolus in poſterioribus commentariis Pettimborſam vocari ait: de qua nos Pemptadis alterius lib. I. ſcripſimus. 3.

Cæterùm omnes hæ amaræ & foliis & radicibus ſunt; temperiem calidam & ſiccam obtinent. Exiſtimantur, & præſertim Cruciata, ad omnia ad quæ Gentiana vtiles: præſtant autem quæcunque amara poſſunt.

De Helenio ſiue Inula. CAP. XX.

GRANDIA mox à radice folia promit Helenium, palmum aut ſemipedem lata, cubitum ſubinde longa, acuminata, Symphyti maioris ferè conformia, ſed mollia, tenuique lanugine piloſa, in virore candicantia, & inferiore parte albidiora, ambitu leniter crenato: caulis tricubitalis, digito craſſior, non abſque lanugine, in cacumine diuiſus; in ſingulis verò adnatis flores magni, lati, rotundi; quorum non modò circum ambientia oblonga foliola, verùm & medius luteus eſt diſcus ſiue orbis, qui infinitis ſtaminibus confarcitur, tandemque in tenues ſoluitur pappos; quibus ſemen ſubeſt gracile & oblongum. radix inæqualis, toroſa, craſſa & manum implens, haud longa, foris quandoque nigricans, intus candida & carnoſa, odorata, guſtu amaricans.

In pinguibus & lætis naſcitur pratis. reperitur quandoque & in montibus, locis vmbroſis, at non omninò aridis. frequens non modò apud Belgas, verùm & alibi, vt in Italia, Gallia, Germania, &c.

Flores Iunio ac Iulio vigent. radices Autumno, & nõ rarò Aprili & Maio mẽſibus legũtur.

 Quod

Helenium.

Quod Græcis ἑλένιον, Latinis Inula & Enula dicitur: Officinis Enula campana: Germanis Alantwurtz: nostris Galandtwortele: Italis *Enoa* & *Enola*: Hispanis *Raiz del alla*: Gallis *Enule campane*: Anglis Elecampane: Bohemis Woman. Extant & inter notha hæc eius nomina: σύμφυτον, περσικὴ, μηδικὴ, ὀρεστεῖον, νεκτάρειον, πλεωνία, φλόμος ἰδαῖος, Terminalium.

Helenium Aegyptiū. Præter autem istud Helenium, & aliud eiusdem nominis in Ægypto gigni Crateuam tradere Dioscorides asserit: & herbam esse cubitalibus ramulis, humi Serpylli modo repentem; foliis circa ramulos multis, Lenticulæ minoribus; radice lutea, digiti parui crassitudine, infernè tenui, supernè crassiore, cortice exterius nigro: nascique in collibus & vmbrosis locis.

De hoc Helenio etiam Plinius, lib. XXI. cap. X. sed tamen paulò aliter. radicem siquidem candidam, & ramulos dodrantales refert. Plinij autem hæc verba: Helenium è lachrymis Helenæ dicitur natum, & ideò in insula Helena laudatissimum. Est autem frutex humi se spargens dodrantalibus ramulis: folia similia Serpyllo. Deinde cap. XXI. ait, radicem eius intus candidam & dulcem.

Helenium Theophrasti. Meminit & Helenij cuiusdam Theophrastus. suffruticem id esse lignosum, ait, coronarium, & ramis foliisque ac tota sua natura odoratum. Existimatur autem istud idem cum Ægyptio.

Helenium Apuleij. Adfert & Heleniū Apuleius, sed omnino ab Ægyptio, tum etiam ab alio differens, ipsum videlicet Panaces Chironium, quod ait à Græcis ἑλένιον, & à Latinis Inulam campanam appellari. Sed Apuleium ipsum audiamus, cap. XCV. de Inula campana:

Panaces Chironiū. Græci, scribit, Panacen Chironion: alij Panacen Centaurion: alij Helenion: Latini Inulam campanam appellant. Habet folia Amaraco similia, flores aurosos, radicem tenuem, non altam, acerrimam gustu. medetur serpente vexatis. Quæ descriptio planè cum Panacis Chironij apud Dioscoridem conuenit. Sed de hoc satis. ad Enulam campanam vulgarem regrediamur.

Est autem radix huius Inulę ad multa maximè vtilis, natura excalfactoria & reficcans tertio ordine: præsertim arida. Nam recens & adhuc succo plena, excrementitio redundat humore, qui calfaciendi ac reficcandi eius potentiam nonnihil obtundit.

Prodest aduersus respirandi difficultatem, orthopnœam, veteremq; tussim; ad expurgandos siquidē crassos, lentos & pertinaces humores, qui in thorace & pulmonibus hærent, multum in eclegmate, tum & condita potest, veluti & aliis modis data. Ventriculo autem commoda & salubris radix condita est; à cœna sumpta non modò concoctionem promouet, sed & aluum faciliorem reddit.

Pellit lumbricos & ventris tineas decoctæ succus, vt Plinius tradit: qui & eam à ieiunis commanducatam dentes confirmare scribit, lib. XX. cap. V.

Miscetur Inulæ radix vtiliter antidotis. Serpentum morsibus auxiliatur: venenis resistit: ruptis ac conuulsis confert. Sunt etiam qui ipsis decoctis, tritis ac melli instar vnguēti permixtis, vetera vlcera expurgari atque ad cicatricem perduci affirmant.

Galenus rubificari quoque his partes diuturnis ac frigidis molestatas ait affectionibus; vt sunt nonnullæ coxarum passiones, ischiadas vocant, & exiguæ assiduæque articulorum quorundam præ humiditate procidentiæ ac luxationes.

De Polygonato. CAP. XXI.

1. POLYGONATON cauliculum emittit cubitalem tenuem, læuem, nullis ramis brachiatum, sed simplicem, foliis ex interuallis adornatum, latis, oblongis, Lauri satis similibus, læuioribus tamen, tenuioribusque, latioribus aliquanto ac venosis: flores oblongi, intus caui, candi-

Polygonatum.

Polygonatum alterum.

candicantes,foliis numerosiores.ab vnoquoq; enim folij sinu siue annexu, bini aut terni dependent: fructus rotundi Ochri magnitudine,nigricante colore,maturi virent. radix oblonga candida,frequentibus veluti articulis nodosa,digitalis crassitudinis, haudquaquam rectè descendit,sed per transuersum obliquè progreditur.

In syluis,locis vmbrosis,& iuxta margines nascitur,nec modò in mõtosis, sed & in planis.

Inuenitur huius & alia species,foliis è quouis exortu quaternis quinisve oblongis, acuminatis,multò quàm prioris angustioribus, læuibus & venosis: floribus in virore albicantibus: baccis rubentibus: radice similiter candida,nodosa,obliqua,tenuibus fibris capillata. 2.

In editis & mõtanis vmbrosis locis, veluti in Bohemiæ ac Morauiæ dẽsis syluis,reperitur.

Maio ac Iunio vtriusque flores; Augusto fructus colligi possunt.

Græci πολυγόνατον: Latini similiter Polygonatum; Officinæ Sigillum Solomonis: Germani Weißwurtz: Galli *Seau de Salomon*: Hetrusci Frasinellam & Fraxinellam: alij geniculatam aut genichellam vocant. Ioannes Manardus Arabum Secacul existimat,sed veritatem minus assequutus.

Secacul etenim noua stirps,& Arabum inuentum. Serapio siquidem in eius descriptione nullius Græci,nec etiam alterius auctoris testimonio nititur. qui aliâs solet singula ad suos auctores, & veteres quidem referre. *Secacul.*

At Polygonati radices mistam tum facultatem,tum qualitatem habere, Galenus ait. Habent enim,inquit,adstrictionis pariter & acrimoniæ quippiam,nec nõ fastidiosam quandam amaritudinem explicatu difficilem: quamobrem nec admodum sunt vsui.

Dioscorides radicem tradit vulneribus auxiliari impositam, & vultus maculas delere ac auferre. Matthiolus è Polygonati radicibus aquam elici refert, qua ad faciem abstergendam mulieres Italæ vtantur.

De Pyrethro. CAP. XXII.

PYRETHRO folia sunt multipliciter dissecta diuisaque, similitudine ferè foliorum Fœniculi, sed tamen minora, Dauci syluestris & Carotæ æmula: cauliculi dodrantales, aut paulò altiores,in quorum fastigiis flos amplus, latus, Anthemidis similis, sed tamen maior, medio orbe subluteus; angustis oblongisque circumambientibus foliolis, supina parte albi-

Pyrethrum.

cantibus, prona verò nonnihil purpurascentibus: semen inter disci siue orbis stamina, gignitur tenue & oblongum. radix digitalis ferè est crassitudinis, longa, subrusso colore nigricans, gustu acri & admodum feruido.

Ex Oriẽtis partibus infertur. Nasci in quibusdam Italiæ montibus, sed minus acre, Matthiolus scribit.

In Belgij hortis satum adolescit; & florem inclinante Æstate facit; quæ si feruens siccaq; fuerit, semen etiam perficit.

Græci πύρεθρον ab igneę qualitatis gustu nuncupant: item & πύρινον, πύρετον, πύρεθρον καὶ πυρίτην, plerique etiam δορύκνιον, vt inter ascriptitias nomenclaturas reperitur. Latini Saliuarem: Officinæ Græcam vocem retinent: Italis *Pyrethro*: Hispanis *Pelitre* aut *Piletre*: Gallis *Pied d'Alexandre*, id est, Pes Alexandrinus, Germanis ac nostratibus Bertram; à nonnullis Geyferwurtz: Bohemis Peltram.

Et legitimum quidem istud est Pyrethrum. Nam quod verum à nonnullis existimatur, alterius generis herba est, sub Saxifragiæ nomine alibi describenda. Imposuit istis corrupta Dioscoridis lectio; in floris siquidem descriptione, exemplaria pro ἀνθέμῳ, perperam substitutam habent vocem ἀνήθου.

Dioscoridis locus emendatus.

Pyrethri autem radix vehementer calidam & vrentem facultatem habet, qua & refrigeratos ac dolentes dentes mitigat, & pituitã ex ore copiosam elicit. Manditur autẽ sicca, aut aceto, in quo decocta fuerit, os colluitur. Sudores etiam hæc mouet; & ad diuturnos horrores efficax, cũ oleo illinita: ad omnes etiam corporis partes perfrigeratas ac resolutas plurimùm cõducit: auctor Dios.

Miscetur eadem vtiliter Antidotis & aliis cõpositionibus, quæ ad diuturnos capitis dolores, vertigines, apoplexiam, comitialem morbum, neruorum tremores, resolutionesq; faciunt; conducit etenim plurimùm ad omnes capitis & neruorum frigidas ac diutinas affectiones.

Rhodia radix.

De Rhodia radice. CAP. XXIII.

RHODIÆ radici cauliculi sunt dodrantales aut altiores paulò, rotundi, nonnihil concaui; foliis circumuestiti plurimis, oblongis, latis, acuminatis, virentibus, carnosis, glabris, per ambitum serratis, Crassulæ herbæ aliquatenus similibus, attamen minoribus: in cacuminibus vmbellæ paruæ apparent, in quibus flosculi exigui è luteo pallentes tandemq; rubescentes, radix crassa, inæqualis, & tuberosa, quæ recens candida & succosa trita rosarum odorem satis refert.

In Apennino & Gargano Italię montibus, nec non in Germaniæ alpibus spontè gignitur: &, vt Dioscorides, in Macedonia quoque.

In Belgij hortis colitur, vbi Æstate viret, & aliquando floret: Hyeme latet, sola radice viuace, frigorisque patiente.

Ροδίαν

Ῥοδιὰν ῥίζαν Græci: nonnulli ῥοδιὰ nuncupant. Germani Rosenwurtz: Hispani *Rayz Rodia*: nostri Roosen wortele. haud quaquam à Rhodo insula, sed à Rosis nomen accepit, quarum odorem attrita spirat.

Cæterum vtilis hæc herba est, auctore Dioscoride, capitis doloribus, si madefacta fronti & temporibus cum modico rosaceo imponatur.

Galenus tenuium eam esse partium, digerentisque facultatis, & in calfaciendo secundi ordinis censendam esse: aut tertij incipientis.

At nobis refrigerans & Rosis vti odore, ita & temperatura affinis videtur; & aduersus capitis ex calida causa dolores, efficax esse posse.

De Fraxinella. Cap. XXIIII.

Fraxinella.

FRAXINELLÆ complures exeunt cauliculi, rotundi, cubitales aut altiores, inferius foliis, superius verò floribus supra inuicem digestis exornati: folia oblonga ex pluribus ad vnum pediculum vnita, Glycyrrhizæ similia, multò quàm Fraxini minora; singularia tamen eorum breuiora, duriora, magisque acuminata, quàm Glycyrrhizæ: florum color dilutè est rubentis purpuræ, quasi vti syluestris Maluæ: sed forma dissimilis: à quinis etenim vt plurimum striatis oblõgisque superioribus foliolis, stamina aliquot recuruata barbæ instar dependent. Odor horum grauis est, ac hircinum olet, & similiter earum quæ sequuntur siliquarum. Succedunt autem singulis floribus quinque simul, asperæ, scabræ, & subrubentes; in quibus semen gignitur rotũdum, nigrum, splendens, minus quàm Pęoniæ aut etiam Lentisci. radices ab vno capite plures diuaricantur longæ, candidæ, carnosæ, tenui in medio neruo, cum obscura acredine aliquantulum amaricantes.

Videntur autem huius duæ esse species, non tamen valde differentes. Vnius folia maiora, virentiora, duriora, magisque acuminata: alterius verò nigriora, minus dura, ac non æquè in acumen desinentia: flores quoque huius aliquanto dilutiores: illius verò paulò rubicundiores.

In Italiæ ac Germaniæ montibus ac collibus, lutoso ac saxoso reperitur solo: apud Belgas hortensis est.

Flores Iunio: semen serius prouenit.

Recentiores Fraxinellam: pleriq; χαμαιμελίαν quasi humilem Fraxinum appellant: Officinę Diptamum, & pro legitimo Dictamno, radicibus huius subinde vtuntur: vnde & à nonnullis Pseudodictamnum & Dictamnum album nominatur. Non esse autem legitimum Dictamnũ, notius modò est, quàm vllis verbis refelli opus sit. Et Pseudodictamnum quoque Dioscoridis nequaquam esse, non minus manifestum. Sed nõ esse Tragij veterum speciem, non æquè expeditũ videtur. Nam cum Tragio, & quidem priore, conuenire posse apparet.

Habet autem istud prius Tragium (duo siquidem sunt) auctore Dioscoride, folia, virgas & fructus Lentisco similia, sed minora omnia, & succum fert gummi similem: & in Creta tantùm nascitur. Idem Plinius lib. XXVII cap. XIII. Tragonis siue Tragium, ait, nascitur in Cretæ tantùm insulæ maritimis, Lentisco (exemplaria perperam Iunipero habent) similis, & semine, & folio, & ramis: succus eius lacteus in gummi spissatus, vel semen, impositione spicula è corpore eiicit. *Tragium primum.* *Plinij locus restitutus.*

Et Fraxinella quidem Lentiscum non minus quàm Glycyrrhiza folio refert, & odorem τράγου, id est, hirci spirat. Quæ huius cum Tragio similitudinem quandam ostendunt.

Sed tamen quia frutex non est; non baccas quales Lentiscus, sed siliquas ferat; adnatis ramulis careat; ad hæc neque lachrymam fundat; haudquaquam Tragium, sed aliam, atque ab eo differentem stirpem esse consequitur, quam verisimile est veteres non obseruasse, vel in nullo vsu, aut saltem negligentius habuisse. Facit huc quod Bellonius libro primo Singula-

rium

rium referat. Tragium in Creta iuxta fluenta nasci, & flore esse luteo. Nam Fraxinella montes amat, & flore rubet. Ex quibus Fraxinellæ cum Tragio discrimen satis apparet.

At Fraxinellæ radix excalfacit & resiccat ordine secundo, digerentis, attenuantis, & aperientis est facultatis. Menses & vrinas mouet: partus adiuuat: secundas educit; vteri frigidioribus morbis auxiliaris est: conferre & stomachicis & anhelosis fertur. Tradunt etiam aduersus ictus morsusque ferarum, lethalia medicamenta, & pestilentium morborum contagia prodesse, antidotisque vtiliter permisceri.

De Valeriana. CAP. XXV.

Valeriana hortensis.

Valeriana syluestris.

VALERIANÆ tria genera passim occurrunt. Vnum hortense: syluestria duo. Reperiuntur verò & aliæ quædam, sed nomine, non effigie reliquis similes, vt quam Rubram cognominant: & quam Græcam.

1. Satiua siue hortensis Valeriana, prima folia edit oblonga, lata, læuia, virentia, atque indiuisa; quæ verò secundum caules maiora, longiora, vtrinque profundius laciniata, Elaphobosci siue Pastinacæ maioris foliorum æmula, sed tamen minora: caulis cubito altior, læuis & concauus & interuallis rarioribus articulatus; è cuius geniculis bina exeunt folia, & in fastigio flores in vmbellis aceruati, parui, ab oblongiore & angustiore exiguo veluti collo sese pandentes, Narcissi quidem effigiem aliquatenus exprimentes, sed tamen multò tenuiores, & magnitudine ipsis plurimum cedentes, colore è rubente diluta purpura albicantes. radix digitalis crassitudinis, obliqua, fibris multis summæ terræ adhæret, plurima parte eminens: quæ dum resiccatur, pinguis ac oleosa efficitur, & odore est suauiore quàm recens.

2. Syluestrium quæ maior, foliis cum prioribus, tum iis quæ circa cauliculos, est diuisis ac laciniosis, maioribus & nigricantioribus quàm satiuæ: caulis huius læuis quoque, inanis & geniculatus, cubitoque procerior: flores in vmbellis similes, & dilutè purpurei. radices tenues, & veluti multis capillamentis fibrosæ, odore non omnino destitutæ.

3. Altera syluestris forma hortensem satis refert, sed longè minor est. prima eius folia indiuisa; reliqua in partes ac lacinias dissecta: cauliculus dodrantalis: flores in vmbellis aliarum similes ex læui purpura albicantes. radices tenues, obliquæ, repentes, & tenuibus fibris capillatæ, odoris exigui.

Seritur

Valeriana minima.

Seritur hortenſis apud Germanos & Belgas: in Creta autem & Ponto ſuæ ſpontis eſſe fertur.

Syluestres humentibus locis, iuxta riuulos, foſſas & ſcrobes aquas habentes reperiuntur. maior harum in hortos tranſlata luxuriat; minor verò ægrè coaleſcit.

Floret hæ Maio, Iunio & Iulio ęſtiuis mẽſib.

Valerianæ paſſim appellãtur, & Græcè φοῦ. Et prima quidem φοῦ apud Dioſcoridẽ deſcriptioni reſpõdet: neq; obſtat flos paruus & Narciſſo minor. Quòd ſiquidem maior ſcribatur, errore fit Græci exemplaris; in quo ſic habetur: ἄνθη πρὸς τὰ ναρκίσσου μείζω δὲ καὶ τρυφώτερα. Sed pro μείζω, id eſt, maior, reſtituendũ eſt ἥσσω ſiue ἥττω, id eſt, minor. vt ante nos Ruellius quoq; annotauit. Id quod mox ſubſequens dictio τρυφώτερα, hoc eſt, tenerior, non modò innuit, verùm & palam oſtẽdit. Neq; enim maiora, ſed minora teneriora eſſe ſolent. Atque ſic ſe habente Dioſcoridis lectione, omnis adimitur ſcrupulus. Sunt namque Valerianę flores ἥττονες καὶ τρυφώτερες, quã Narciſſi. *Dioſcoridis locus emendatus.*

Appellãtur præterea Valeriana ſatiua à Dioſcoride, νάρδος ἀγρία, id eſt, ſyluestris aut ruſtica Nardus; à Plinio Nardus Cretica; hac ætate à quibuſdã Marinella, Amantilla Valentiana, Genicularis, herba Benedicta, & Theriacaria: in officinis Valeriana domeſtica: Theophraſto Paracelſo Terdina: Germanis **Groß baldrian**: noſtris **Groote valeriane/ ſpeerkrupt/ S. Jorīs krupt**: Gallis *Valeriane*: Anglis **Setwal**. 1.

Altera ſpecies Valeriana ſylueſtris nuncupatur, & Germanicè **Wild baldrian/ katzen wurtʒ/ augenwurtʒ/ wendwurtʒ/ denmarck**. 2.

Tertia Valeriana minima nominari ferè ſolet. 3.

Excalfacit autem Phu legitimum, vt Dioſcorides ait; ſed tamen non intenſè, neque ipſa recens radix, ſed areſcens tantùm. Recentem ſiquidem exiguũ omnino caloris habere facilè deprehenditur: areſcentẽ verò calidiorem eſſe, & guſtus & odor vterque intenſior oſtẽdunt.

Mouet autem, auctore Dioſcoride, ſicca radix vrinas: menſes cit: prodeſt ad laterum dolores, & antidotis permiſcetur.

Sylueſtrem autem Valerianam, ruptis, conuulſis, ex alto præcipitatis, recentiores vtilem cenſent: folia huius, tum & ſatiuę, ad oris & gingiuarũ cum inflammatione exulcerationes, decocta, & gargariſata prodeſſe feruntur. Nec deſunt, qui ſylueſtris Valerianę radices aridas, tuſaſque, drachmæ pondo cum vino ſumptas, infrà ſupraque purgationem moliri affirment.

De Valeriana rubra. CAP. XXVI.

HÆc herba duorum dodrantum caulibus aut longioribus, iiſque rotundis, læuibus & geniculatis aſſurgit: folia habet lata, longa, acuminata, læuia & diluti viroris: è faſtigiis caulium Valerianæ propemodum ſimiles vmbellas, ſed laxiores & magis inconditas; in quibus flores oblongi, tenues, rubentes; & ſemen inde exiguum, oblongum, quandoque ſumma parte barbatulum. radix ſubeſt candida, mediocris craſſitudinis & longitudinis. 1.

Huic ſimilis alia reperitur, foliis quoque oblongis; cauliculis circa ſuperiorem partem in ramulos complures diuiſis; floſculis è diluto cæruleo purpuraſcentibus, breuioribus quàm ſuperioris; radice mediocris craſſitudinis. 2.

Vtraque Belgis hortenſis, & altera quidem rarior. Florent æſtiuis menſibus.

Valerianæ rubræ à florũ vmbellarumque ſimilitudine plerique nomen dedere, quod huic permittere maluimus, quàm impropriam appellationem temerè attribuere. Sunt etiam qui Behen recentiorum ſpeciem eſſe velint, idipſum Behen rubrum nuncupantes, ad differentiam alterius Behen albi dicti. Quæ quidem eſt herba multum à Behen Arabum differens; veluti & præſens. Alij inter Limonij genera referunt. Matthiolus etiam ſecundam ſpeciem pro Limonio depingit. Atque hanc ipſam aridam ad nos olim Pataujo pro Limonio miſit

præcla-

Valeriana rubra.

Valerianæ rubræ ſimilis pro Limonio miſſa.

Valeriana Græca.

Limonium.

prȩclariſſimus vir,& in notitia ſtirpiũ omniumq́; ſimpliciũ verſatiſſimus Iacobus Antonius Cortuſus Patritius Patauinus. Et reſpõdet ſatis cum Limonij deſcriptione poſterior. Sed Valeriana rubra non æquè: non modò quòd folia eius ſint longè quàm Betæ minora, verùm potiſſimum, quòd ſemen eius raró perficiatur, & hoc ipſum nequaquam rubeat. Nam Limonio folia ſunt Betæ ſimilia, tenuiora tamen & minora: caulis tenuis, rectus, refertus ſemine rubicundo, vt Dioſcorides refert.

Cæterùm quòd ad facultates attinet, nullas quidẽ harũ compertas habemus: videtur autem vtraq; vnà cũ radicibus refrigerantis eſſe naturȩ.

De Valeriana Græca. CAP. XXVII.

GRÆCA Valeriana coliculos tres aut quatuor promit rectos, concauos, inanes, tenues & cubitales: foliis circumueſtitos compluribus oblongis, alatis, ex aliis multis, medio intercurrente neruo, compoſitis, Viciæ foliis ferè conformibus, ſed tamen virentioribus; quorum ſingula paruula ſunt, latiuſcula, oblonga, acuminata, dorſoque aliquantulum eminente: flores nequaquam in vmbellis, neque etiam ex alis foliorum, ſed in faſtigiis cauliculorum ſparſi prodeunt, pulchri, colore cæruleo, ſed dilutiore, ſplendentes, ex quinque foliolis, ſtaminibus aliquot exiguis & candidis in medio, à quibus apices

ces parui sublutei dependent: sequuntur capitula parua, in quibus semen minutum. pro radicibus multæ tenuissimæ sunt fibræ.

Nusquam suæ sponte in Belgio est, sed aliunde illata.

Plurima æstatis parte floret.

Valerianam, vt diximus, Græcam, & Valerianam peregrinam, necnon Pseudo-phu nostri appellant, tametsi nullam cum Valeriana similitudinem habeat.

Nullius est vsus, nisi quòd hortorum exornet margines.

De Rubia. CAP. XXVIII.

Rubia.

RVBIÆ quidem propriè species nullę sunt. Sed si omnes illi foliis similes, ad eam referantur, multæ occurrent, vt Aparine, Mollugo, Gallium, Asperula, Cruciata, quæ omnes foliis Rubiam referunt, & idcirco syluestres eius species videntur.

Ramulis autem Rubia exit quadrangularibus, geniculatis, asperis, crassioribus, maioribusque quàm Aparines: foliis angustis, oblõgis, asperis quoq; è singulis geniculis quinque ferè, in radiantis stellę modũ dispositis: flores in summis ramulis parui, dilutè lutei: semen rotũdum, paruum, initio virens, inde rubens, postea nigrum. radices prælongæ, tenui medio neruo, cortice verò carnosiore ac rubente, quo cùm lanæ, tum & alia, rubro inficiuntur colore.

Seritur Rubia non paucis Italiæ, Hispaniæ & Galliæ, plurimis etiam Belgij locis, necnõ apud Quados, quos Silesios vocant, pingui fœcundoque solo. Dioscorides quandam suæ spontis esse tradit: alteram verò in Thebana Galliæ, & Rauenna Italiæ, necnon in Caria inter Oleas seri.

Valerius Cordus Rubiam etiam iuxta Germaniæ Spiram spontaneam in sepibus nasci refert, satiuæ per omnia similem, maiore tantùm radice.

Æstate floret semenque facit. Maio ac Iunio radices leguntur, quæ resiccatæ & attritæ, in vsus & tinctorum & medicinæ veneunt.

Græcis ἐρυθρόδανον & ἐρευθέδανον, vt quibusdam placet, appellatur: Latinis Rubia & Rubeia: Officinis Rubia tinctorum. Paulus Ægineta θάψον quoque nuncupari refert, lib. III. cap. II. θάψον, ait, ᾗ τινι οἱ βαφεῖς χρῶνται ἣν οἱ ῥωμαῖοι ἐρυθρόδανον καλοῦσιν. Eandem ibidem χρυσίζουσαν etiam cognominat. Est tamen & alia Thapsia ferulacea, à Rubia multum differens: aliud item Ereuthedanon (si mendo exemplaria carent) quod à Theophrasto lib. IX. describitur.

Ereuthedanum folium, inquit, habet simile κιττῷ, id est, Hederæ, veruntamen rotundius; nascitur humi velut Gramen, & loca amat vmbrosa. Radicem verò huius similiter rubicundam, eodem lib. & VII. etiam scriptum reliquit. *Ereuthedanon Theophrasti.*

Sunt præterea quibus Rubia σέδρατος dicitur; aliis κιννάβαρις, à rubicundo colore: Marcellus antiquus scriptor etiam Polygonon appellat. Idem tamen Millefolium, Sanguinalem & Verbenam Polygona quoque facit. Dicitur autem Rubia Italis quidem *Rubbia* & *Robbia*: Hispanis *Ruuia*, *Roya*, & *Granza*: Gallis *Garance*: Germanis Rotte: nostratibus Mee: Anglis Madder: & vbi comminutæ sunt radices, Belgis Mee crappen.

Rubiæ autem radices, quarum quidem, cùm in medicina, tum in tinctoria est vsus, vt potentiam ac vim haud obscurè adstringentem obtinent; ita quoque natura ac temperamento frigidæ sunt ac siccæ: partes interim nonnullas tenues habent, quarum potentia color earum facilè permeat: adeò vt & vrina assumentium ab his tingatur. Gustatæ siquidem acerbum saporem referunt, cum exigua tamen quadam dulcedine primò occurrente, quam acerba & adstringens mox excipit qualitas. Quod non modò à nobis, sed & ab Auicenna Arabum

Medicorum Principe obſeruatum, qui cap. LVIII. Rubiæ radicem pontici eſſe ſaporis ſcriptum reliquit.

Commendatur verò paſſim Rubiæ radicum decoctum, ruptis, cæſis, vulneratis, ex alto præcipitatis: ſanguinis fluores reprimere; inflammationes mitigare: offenſas quaſſatasque partes ad ſanitatem perducere creditur. Miſcentur his de cauſis potionibus, quas vulnerarias recentiores appellant. In quibus tantam earum vim ac efficaciam, & Matthiolus quoq; eſſe refert, vt etiam thoracis & inteſtinorum lethalia vulnera his curari poſſe ſperetur.

Accedit noſtræ ſentētiæ expertiſſimus ac clariſſimus olim Louanij medicus Ioannes Spiringus, qui in Rapſodiis ſuis annotatum reliquit, Rubiæ decoctum cum Triphera magna exhibitum valere aduerſus fluxum menſtruorum, hæmorrhoidum, & dyſenteriam: idque euidentibus experimentis compertum. quod Rubiam adſtringentis eſſe facultatis confirmat.

In eadem ſententia eſſe videtur & Eros Iuliæ (vulgò Trotula) qui in compoſitione aduerſus abortum hāc permiſcet. Si etenim Rubiam exiſtimaſſet, talem qualem Dioſcorides eam perhibet, haudquaquam medicamentis aduerſus abortum additurus fuiſſet.

Dioſcorides ſiquidē Rubiæ radicem vrinā ciere ac multā craſſamq;, & nonnunquā ſanguinem ducere tradit: & tantā ei aperiendi vim adeſſe, vt appoſita etiā menſes, ſecundas & fœtus extrahat. Fefellit autem eum vrinæ intenſus rubor, vſum Rubiæ mox conſequens, quem à permixto ſanguine eſſe exiſtimauit, qui tamen non aliunde eſt, quàm ab ipſo colore Rubię.

Radix etenim huius quouis modo aſſumpta, mox vrinā rubicundo inficit colore; nō ſecus ac Rhabarbarū eandē tingit luteo; ſubſtantiā interim eius non permutās, nec craſſiorē, quàm antea fuerat, reddens: in iis ſcilicet, qui integra ſanitate fruuntur. Quod non aperire eam, ſed adſtringentis quoq; facultatis participem eſſe, nō minus quàm RhaBarbarum, citius cōmonſtrat. Propter adſtringēdi ſiquidē ipſius potentiā, colorem ſeroſi humores aliquādiu retinēt.

Adſtringentibus enim permixti colores, diutius coloratis inhærēt; nec ita citò euaneſcunt. Probè iſtud norunt, qui ex florum herbarumq; ſuccis colores colligunt. alumen etenim vnà cum ipſis permiſcent, quo in longius tempus coloris ſpecies, alioqui citò peritura, retineri ac conſeruari poſſet. Ex his autem ſatis conſtat, extergendi aut aperiendi potentiam Rubię nullam vehementem eſſe, & Dioſcoridem huiuſcemodi vim ei temerè tribuiſſe: ac poſt eum Galenum & poſteriores reliquos, in eius verba iuratos. *Dioſcorides & Galenus notantur.*

Plinius contra, ſerpētes Rubiæ ramos cum foliis imponi, ait, & inuenire ſe apud quoſdam (quod vaniſſimum) morbum regiū ſanari hoc frutice, etiam ſi adalligatus ſpectetur tantum.

Aparine.

De Aparine. CAP. XXIX.

APARINE tenuibus & quadrangularibus ramulis, foliisque anguſtis, orbiculatim radiatis Rubię ſimilis eſt; interim minor: flores perpuſilli, candidi in ſummis emicant virgulis: ſemina parua, rotunda, medio aliquantulum concaua, vmbilici effigie, gemina vt plurimum ſimul: radices fibroſæ & tenues. Aſpera tota eſt herba, prætereuntium veſtibus ac laciniis ſcabritie ſua adhæret; linguæ inducta ſanguinem elicit. Paſtores hac herba, Dioſcorides refert, coli vice vti, ad eximendos è lacte pilos, ſi qui in eo ſubſtiterint.

Exit Aparine iuxta margines agrorū, & quandoque in ipſis agris frugibus permixta: item ſecus vias, ſcrobes, ſepes, & inter ſentes. Theophraſtus & Galenus in Lente eam coaleſcere ſcribūt, & amplexu ſuo eam ſuffocare; eoque modo illi grauem ac moleſtam.

Æſtiuis menſibus vbique frequens.

Ἀπαρίνη Græcis: Latinis ſubinde etiam Lappa & Lappa minor. Plinius Lappaginis ſpeciem eſſe affirmat. Lappagines autem, ipſo auctore, duæ: vna aſpera, Aſperugo; altera mollis, Mollugo. Et Aparine quidem Aſperugo eſt.

Plinij locus reſtitutus. Lappago, inquit Plinius lib. XXVI. cap. X. ſimilis Gallio, niſi eſſet ramoſior ac pluribus foliis aſpera, rugoſa, aſperioris ſucci, grauis odoris: quæ

mollis

Mollugo.

Gallium.

mollis est, Mollugo vocatur: similis, sed asperioribus foliis Asperugo (exemplaria multò aliter, sed perperam habent.)

Appellatur præterea Aparine & φιλάνθρωπος, quasi hominis amica; quòd vestitui eius adhærescat: à nonnullis & ea de causa φιλάδελφος. Ab Hippocrate, teste Galeno, φιλίσιον & φιλαιτέριον. Nominatur & ὀμφαλόκαρπος, aut vt aliis placet, ἀμπελόκαρπος: Italis *Speronella*: Hispanis *Presera*, aut *amor de hortolano*: Germanis **Kleeb kraut**: Gallis *Reble, ou grateron*: Belgis **Kleefcruyt**: Anglis **Gooshaerte**.

Modicè autem, vt Galenus ait, extergit & desiccat, habetq; nonnihil subtilium partium. Seminis, inquit Dioscorides, caulium & foliorum expressus succus auxiliatur à phalangiis ac viperis cõmorsis cum vino bibitus: auriũ dolores succus infusus curat: ac herba cũ axungia trita strumas discutit. Sanguinis etiam abundantiam ex vulneribus reprimere folia imposita, Plin. tradit.

De Mollugine. CAP. XXX.

MOLLVGO Aparinen caulibus foliisq; satis refert, nequaquam tamen aspera, sed leuis & mollis: flores albicant: semen rotundum. radices tenues & nullius momenti. repit per terram nisi fruticibus vicinis fulciatur. 1.

Reperitur iisdem ac similibus quibus Aparine locis, atque eodem tempore.

Est tamen & alia montana, cuius assurgentes coliculi, nullis egent adminiculis, priori similis, nisi folio esset læuiore: flosculi eius cãdidi etiam sunt, & perquam exigui. radix nigricat. 2. *Mollugo montana.*

In asperis quibusdam iuxta Rhenum ac Mosam montibus nascitur. à Martino Tulemanno hanc accepimus, viro nostratium stirpium & obseruantissimo & studiosissimo.

Vtraque Lappaginis species est, atque à mollitie & læuitate foliorum Mollugo nuncupari potest. plerique Rubiam syluestrem nominant. Sed Rubia suæ spontis, à satiua non differt.

Inutiles autem existimantur hæ herbę, & nullius vsus.

De Gallio. CAP. XXXI.

GALLIVM tenerius multò est, ac minus quàm Aparine, aut Mollugo, nequaquam asperum. Cauliculi eius tenelli, teretes, pedem aut duos dodrantes alti: foliola exigua per interualla cauliculos stellatim radiata ambiunt: flores paruuli, frequentes, densique in summis virgulis, luteo splendent colore, odore suaues. radices tenues fibræ sunt.

Nascitur apricis locis in collibus iuxta margines agrorum, solo lætiore.

Reperitur & palustribus locis aliud simile, sed floribus albidis ac niuei propemodum candoris. *Gallion palustre.*

Huius Iunio: illius verò Iulio ac Augusto flores vigent. Græcè γάλλιον, aut potius γάλιον dicitur: à nonnullis γαλάτιον & γαλέριον.

A lacte, cui additum pro coagulo est, nomen habet, quod Græcè γάλα dicitur. Germani Megerkraut/ walstroo appellant; Galli *Petit muguet*: Itali *Galio*: Angli Maydes here.

Facultatem autem (quod quidé legitimum ac lutei floris) auctore Galeno, exiccatoriam obtinet & subacrem. flos eius, Dioscorides ait, ambustis illinitur, & sanguinis profluuia sistit: miscetur cerato rosaceo: insolatur donec albescat; & tale acopum est lassitudinibus vtile. radix, eodem teste, venerem excitat.

De Asperula odorata. CAP. XXXII.

Asperula odorara flore albo.

Asperula cærulea.

1. RVBIÆ & Aparinæ hæc similis quoque est, sed humilior ac odoratior: cauliculi eius breues & pede vix altiores: folia è singulis geniculis sena septenáve, stellatim radiata, aliquantulum scabra, sed non perinde tamen vt Aparines: flores albidi: semen paruum, rotundum. radix tenuis, serpens, & stirpem ipsam facilè multiplicans. Tota herba gratū suauemq; expirat odorem, præsertim in atriis cœnaculisque pedibus attrita.

Apud Germanos in syluis locis opacis pingui solo gignitur, Trago teste, sed apud Belgas hortensis: vbi Maio, Iunio ac serius floret.

2. *Asperula cærulea.* Asperulæ autem huic similis est, sed tamen non odorata, quam Cæruleam cognominant. Dodrantalis herba, mollis, hirsuta, & aliquantulum ramosa; foliis ramulisque Asperulæ: flores eius cærulei in breuibus pediculis è summis virgulis emicant: semen rotundum, paruum, geminatum. radix tenuis, oblonga, rubet.

In Flandriæ plerisque agris sponte exit; annua est, sed ex deciduo semine seipsam serit.

Plinij Alyssos à plerisq; creditur, quem ab Erythrodano siue Rubia foliis tantùm ramisq; minoribus differre ait. Talis autem non modò ista, sed & odorata Asperula est; sed flos huic albus, illi verò cæruleus; & Galenus Alysso florem tribuit cæruleum. Differre tamen Galeni & Plinij videntur.

Galenus enim Alysson foliis describit πρασίου, id est, Marrubij; differentibus videlicet multùm ab Erythrodani foliis. Suspicari fortassis hinc licebit, Plinium perperam pro Marrubij accepisse Rubiæ; atque hinc Alysson Erythrodani foliis scripsisse. Nisi Erythrodanum, cui similē perhibet esse Alysson, non Dioscoridis, sed Theophrasti sit Ereuthedanon, quod foliis Hederaceis rotundioribus esse, in capite de Rubia ostendimus. Atque ita posset idem esse Galeni & Plinij Alyssos, sed ab Asperula cærulea, & similiter odorata, longè dissidens.

De Alysso autem Galenus lib. 11. De Antidotis in compositione Antonini Coi sic scribit:

Αλυσσος

Ἄλυσσος ἐστὶ βοτάνη πρασίου παρεμφέρουσα, τραχυτέρα δὲ καὶ μᾶλλον ἀκανθώδης περὶ τὰ σφαίρια· ἄνθος δὲ φέρει κυανίζον. id est, Alyſſos herba eſt Marrubio perſimilis, ſed aſperior, & magis ſpinoſa circa orbiculos: florem fert ad cæruleum vergentem. *Alyſſos Galeni.*

Plinij autem hæc ſunt verba: Diſtat ab eo (ſcilicet Erythrodano) qui Alyſſos vocatur, foliis tantùm & ramis minoribus. nomen accepit, quòd à cane commorſos rabiem ſentire non patitur; potus ex aceto & adalligatus. *Alyſſos Plinij.*

Cæterùm Aſperulam odoratam appellant pleriq; etiam Aſpergulam odoratam: alij Cordialem & Stellariam; Germani Hertzfreydt/ waldmeiſter: Galli *Muguet*: nonnulli etiam Germanicè Leberkraut/ſiue Leuercruijt/ id eſt, Iecorariam ſiue Hepaticam.

Facultatem hæc Aſperula Gallio aliquatenus ſimilem habet, ſed tamen imbecillior. fertur in vinum coniecta hilaritatem efficere, cordi ac iecinori prodeſſe.

De Cruciata. CAP. XXXIII.

Cruciata.

Rubia marina.

AD Rubiæ & Aparines ſimilitudinem aliquomodo etiam Cruciata accedit, ſed mollis & hirſuta herba: coliculi tenelli quadrangulares, geniculis articulati, folia è ſingulis internodiis quaterna, decuſſata, breuiora, ſed latiora ferè quàm Aparines: flores exigui, coronæ modo verticillatim cauliculos ambiunt, colore dilutè lutei; ad quem è viridi tota ipſa inclinat herba. radices ſubſunt perquàm tenues.

Iuxta foſſas, aquarum riuulos, & quandoque agrorum margines, inter ſentes, à Maio in finem vſque Æſtatis reperitur; & quidem cum flore.

Cruciatam autem ac Crucialem nominat, à foliorum in crucis formam decuſſato poſitu.

Huic autem ſimilis, & alia quædam locis exit maritimis, cauliculis & decuſſatis foliis eum referens, quam Rubiam appellant marinam. *Rubia marina.*

Cæterùm facultate Cruciata nonnihil videtur habere adſtrictionis, ſimul cum reſiccatione. Recentiores inter vulnerarias dictas numerant: & recentes aiunt ramices hac curari poſſe, decocto eius aliquot diebus epoto, herba verò ipſa loco impoſita.

LIBRI PRIMI PEMPTADIS TERTIÆ FINIS.

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS TERTIÆ

LIBER SECVNDVS,

DE PVRGANTIBVS HERBIS.

PRÆFATIO.

HERBAS *aliquot deſcripſimus, radicibus ſuis medicinæ vtiles; ſequuntur nunc purgantes. Harum autem materies diuerſa eſt. ſunt folia & herbæ. ſunt fructus eiuſdem potentiæ. idem nonnullæ radices præſtant. arborum etiam quarundam ac fruticum, vel cortices, vel fructus eò pertinent. Sed quæcunque ad arborum & fruticum genera referri poſtulant, ſua proferet pars; nunc tantùm herbaceas ſtirpes tractamus. Inter herbas autem huius generis, quædam pedamentis ſuſtinentur: aliæ nullis egent. Dabit has hic liber: illas ſubſequens.*

DE ASARO.

CAPVT I.

Aſarum.

ASARO folia ſunt læuia, in virore ſplendentia, rotundiora, latiora, tenerioraque quàm Hederæ, & nequaquam angulоſa: flores iuxta radices ſub ipſis foliis latitant, ipſorum annexi pediculis, ſordido purpuraſcentes colore, Hyoſcyami cytinis ſimiles, ſed tamen minores; in quibus tandem ſemina exigua, anguloſa, & aliquantulum aſpera. radices multæ, tenues, & graciles, obliquè ſparguntur, & ſibi inuicem implicátur; ſapore cum acrimonia quadam haud iniucundo; odore grato.

Amat montium opaca ac vmbroſa loca, & plerunque ſub Corylis, vt Cordus refert, inuenitur.

Perpetuò viret herba, noua tamen vnà cum floſculis folia Vere promit.

Aſaron, Gręci ſimiliter ἄσαρον: Latini etiam Nardum ruſticum, & nonnulli Perpenſam vocant. Eſt autem Perpenſa etiam Baccharis Plinio, lib. XXI. cap. XXI. Macer Aſarum Vulgaginem dicit.

Eſt Aſarũ Græcè (inquit) *Vulgago dicta Latinè.* Olim etiam à Magis αἷμα ἄρεως, hoc eſt, Martis ſanguis, & à Gallis *Baccar* nominatum fuiſſe inter ſpurias voces extat: atque inde nata videtur Aſaræ baccaræ vox, qua Officinæ vtuntur. Sed alia eſt Baccharis, & ab Aſaro differens. Appellatur tamen & Baccharis à Crateua Aſarum, (ſi modò non legendum eſt ἄσαρον) vt altera Pemptade ſcripſimus.

Fecit autem hæc vtriuſque nominis confuſio, vt non ſatis ſe explicare de Aſaro & Bacchare plerique potuerint, & in multis Dioſcoridis exemplaribus nonnulla cap. de Aſaro perperam acceſſerint. Nam quod initio ſtatim in Græcis exemplaribus occurrit: ποὰ εὐώδης ςεφανωματική, hoc eſt, herba odorata coronaria, non ad huius Aſari, ſed ad Baccharis pertinet deſcriptionem. Aſarum etenim, vti Plinius ait, dictum eſt, quoniam in coronas non addatur. Atque ita euenit vt ſæpenumerò veterum deſcriptiones deprauatæ & confuſæ reperiátur; quod vt hoc loco manifeſtum eſt, ita ſubinde non perinde faciliter aliis locis animaduerti poteſt. Porrò Aſarum Gallis *Cabaret*: Germanis Haſelwurtz: Belgis Mans oozen & Haſelwortele dicitur: Hiſpanis *Azara bacara*: Italis *Aſaro*: Anglis Folfoote.

Dioſcoridis locus emendatur.

Vim autem Asari folia excalfactoriam simul & resiccantem habent, vnà cum expurgandi potentia; non tamen absq; nonnulla adstrictione. vomitione crassos, pituitosos, biliososq; humores educunt; & simul inferiorem ventrem commouent; atque in hoc ipsis radicibus potentiora efficacioraque sunt. Eadem cancrosos tumores apposita, ne augeantur aut exulcerentur latiúsve serpant, continere putantur.

Radices excalfactoriam similiter vim & resiccatoriam obtinent; vtramque quàm folia intensiorem: tenuium sunt partium: vrinas ciunt: menses promouent: facultate, vt Galenus ait, Acori radicibus similes, sed tamen intensiores. Acori autem tenuis consistentiæ, excalfacientes, extenuantes, resiccantes, & vrinas mouentes esse tradit. Quæ quidem, in exigua quantitate Asari radices assumptæ, aut aliis permixtæ, feliciter exequuntur. Iecinoris idcirco, fellis & lienis obstructionibus, duris scirrhosisq; tumoribus, & aduersus inueteratas febres vtiles. Sed in maiore quantitate assumptæ, non multò quàm folia minus (tametsi non scripserit Galenus) vomitione potissimùm, tum & per inferiorem ventrem pituitam & bilem educunt.

Sit autem radicum in puluerem contritarum (plus minus) drachma oportet: si verò macerentur decoquantúrve, duabus, tribus aut quatuor opus erit. folia verò octo aut nouem sufficiunt, quorum cum liquido aliquo contusorum expressus succus exhibetur. radices in vino macerari possunt, sed vtilius in sero lactis aut hydromelite, vt Mesues habet.

Prodest hoc modo Asarum Ischiade laborantibus, & hydropicis, tum & subinde quartana excruciatis, quos vomitione nonnunquam curari ac liberari contingit.

De Aloë. CAP. II.

Aloë.

Aloë ex America.

FOLIA habet Aloë Scillæ similia, oblonga, lata, læuia, crassa, retrouorsum repanda, vtrinque crenata, aspera, & retusis aliquot spinulis aculeata, lento tenacique succo plena, instar foliorum Semperuiui. caulis, vt Dioscorides ait, Antherico similis est: flos albicans: semen vt Asphodeli. radix singularis, crassi pali in terram adacti effigie. Tota herba amarissima est, ex ea quoque succus collectus amarissimus.

Copiosissima hæc stirps apud Indos, & in Arabia, Cœlosyria, ac Ægypto: vnde pellibus infusus

fuſus ſuccus in Europam infertur. Naſcitur etiam, vt Dioſcorides tradit, in Aſia locis maritimis, ac in Andro, ſed non valdè ſucco extrahendo idonea. Reperitur & in Apulia, & nonnullis Bęticæ Hiſpaniæ locis haud procul à mari, ſed & huius ſuccus inutilis.

Americæ nonnullæ prouinciæ & Aloën proferunt, cuius folia ampliora, maioraque in durum ac ſpinoſum mucronem deſinunt, & ſecundũ margines duriores omnino ſpinas habẽt.

Viret autem perpetuò ipſa herba, atque etiam è terra diu frondeſcit; præſertim luto radici circumligato & ſubinde rigato. Sic etenim è tabulatis cœnaculorum ſuſpenſa, non modò diutinè viret, verùm & incrementum ſumit, nouaque folia protrudit; ſed tepentem Hyeme locum eſſe oportet, congelata enim citò facileque tabeſcens perit.

Αλόην Græci, Latini & Officinæ pariter Aloën, tum herbam ipſam, tum & eius denſatum ſuccum appellant. Dicitur & ſtirps ἀμφίβιον, ἠέλγιον, ἔρμινον, τεγγωκέρας; ſed ſpuriis vocibus. ἀμφίβιον autem dici poteſt, quòd non modò in terra, ſed & extra eam viuat. Galli *Perroquet*: Hiſpani *Azeuar*, & *yerua bauoſa* nominant. Appellatur verò à recentioribus ipſa herba nonnunquam Semperuiuum, & Semperuiuum marinum, quòd Semperuiui modo diu duret. Videtur & à Columella lib. x. Sedũ nominatũ. vbi videlicet remedia contra erucas oſtẽdit;

Profuit & plantis latices infundere amaros
Marrubij, multoq; Sedi contingere ſucco.

Sedi etenim ſuccum inter amaros refert, nullius autem Sedi, quàm huius amarus eſt.

Aloë autem, videlicet ſuccus, cuius in medicina vſus, ad plurimas res vtilis eſt. moderatè & primo ordine calida, ſed tertio exſiccans, vehementer amara, abſque mordacitate tamen; & ſimul emplaſtica, nonnihilque adſtringens.

Ventrem ſubducit: interim, ſi quod aliud, ſtomacho gratum & conueniens medicamentum. Nam vt Paulus Ægineta ſcribit, cùm omnia purgantia medicamina ſtomacho aduerſentur, ſola Aloë conducit. Et euacuat quidem non elota valentius. elota verò minus, ventriculum magis roborans.

Bilem flauam educit, ſed potiſſimùm, quæ in ventriculo, primis venis, proximiſque viis hærent, expurgat. Eſt enim ex numero medicamentorum, quæ Græci ab excernendo ſtercore ἐκκοπρωτικὰ vocant, quorumque vis purgans, non longè vltra ventriculum ſeſe extendit. Aduerſatur præterea Aloë putredinibus omnibus; & ab ea, omniq; corruptione omnes corporis partes tuetur atque defendit: cadauera etiam mortuorum conſeruat: ventris tineas lumbricoſque interimit ac expellit: graueolentiam oris vitio ſtomachi enatam emendat: ani hæmorrhoides aperit: menſes etiam promouet, in exigua quantitate aſſumpta: creditur ad reliquorum viſcerum obſtructiones & infarctus prodeſſe. Sunt tamen qui iecinori parùm commodam exiſtiment.

Ad purgationẽ datur eius, plus minus, drachma. ſubinde oboli tres aut quatuor ſatis ſunt.

Vulnera etiam glutinat ac ſinus; vlcera expurgat: & quæ ægrè ad cicatricem duci poſſunt, maximè in ano & pudendo, ſanat. Ἐναίμοις, id eſt, ſanguinem ſupprimentibus, & quæ cruentis vulneribus adhibẽtur emplaſtris vtiliter permiſcetur. Emplaſtica enim ſua natura ac ſubſtantia his prodeſt. In ocularia collyria vtiliter recipitur, vtpotè extergens & abſque mordacitate reſiccans.

Dioſcorides torreri eam ait, ad oculorum medicamenta, in teſta pura & candente; rudiculaque ſubinde verſari, donec æqualiter torreatur: lauari item, vt quod eſt arenoſiſſimum ſubſidat tanquam inutile, & læue pinguiſſimumque aſſumatur.

Idem Aloën etiam tradit, liuores & ſuggillata cum melle delere: palpebrarum ſcabrities, angulorumque prurigines lenire; dolorem capitis ſedare, temporibus & fronti ex aceto cum roſaceo inunctam: capillos fluentes cum vino compeſcere: tonſillis, gingiuis & omnibus oris vlceribus ex melle & vino prodeſſe.

De Sena. CAP. III.

SENA cubitales erigit cauliculos, nonnullis alis ramoſos; folia verò oblonga, alata, è pluribus vnita, Glycyrrhizæ aut Coluteæ ſimilia: flores ex alarum ſinu prodeunt lutei in tenuibus pediculis, à quibus deinde falcati, atque Lunæ ἡμιτόμῳ inſtar recuruati dependent folliculi, plani atque compreſſi; in quibus ſemina oblonga, vuarum ſeminibus ſiue vinaceis ſimilia, colore nigricantia. radix tenuis, oblonga & inutilis.

Seritur in Syria & Ægypto; item in Italia, Prouincia, ac Narbonẽſi Gallia. Apud Germanos & Belgas difficulter prouenit. Amat calidas regiones; frigoris impatiens. Ob id Maio demùm menſe in Italia ſeri ſuſtinet, neque vltra Autumnum perdurat.

Optima Alexandrina & ex Ægypto aduecta. Inuentio huius Arabibus debetur.

A Perſis Abalzemer, vt Meſuæ exemplar habet, appellatur: Officinis Sena dicitur, quo nomine

Sena.

nomine Actuario Greco,& Latinis posterioribus innotuit.

Est autem Sena, quod ad temperaturam attinet,satis temperata, in medio quasi calidi ac frigidi,ad calorem tamen vergens: sicca verò tertiò fermè ordine. purgandi autem per inferioré ventrem facultatem naturæ humanæ haud multùm molestam obtinet: nó citra adstrictionem, quam post purgationem relinquit.

Educit autem pituitosos humores & biliosos, nec non crassos & melancholicos, si eò faciente aliquo adiuuetur. Vtilissimum in multis morbis purgans medicamentum, quod omni ætati & sexui conuenire potest. Citra violentiam ac noxam purgat: præsertim Anisi semine,aut aliis odoratis similibus vnà additis,vel leniétibus medicamentis contemperata.

Dari potest in puluere, sed frequétius dilutum eius exhibetur.

Modus pulueris est drachma vna, dilutū quatuor aut quinque pluréſve admittit. Macerari in quouis liquore potest. In febribus ardentibus ac aliis calidioribus morbis in decocto siue diluto refrigerantium téperatur: in frigidis verò & diuturnioribus malis cum excalfacientibus,aperientibus,aut similibus decoquitur; vel etiam in vino maceratur; quo modo familiaris naturæ, citra omnem ferè molestiam aluum cleméter subducit,crudosque humores detrahit.

Laudant Arabum plerique folliculos: at nostri folia magis commendant: folliculi etenim nisi maturi,flatus gignunt & torsiones vétris adferunt. Sæpè autem ante maturitatem colligi illos contingit, & aliàs ventorum impetu deturbati facilè concidunt,è tenuibus pediculis dependentes.

Sunt etiam qui noxiam ventriculo Senam,& ipsum debilitare putant, ea de causa Zinziber aut aroma aliquod adiiciendum aiunt,quo roboretur. Tardioris quoque operationis esse Mesues monet,& salis gemmæ,id est,fossilis adiectione adiuuandam. Et serius quidé, quàm fortiora medicamenta facultatem suam Sena exercet; potest tamen non modò fossitio sale, verùm & aliis purgantibus admixtis vtilius exstimulari: simplicibus videlicet,vt Rha Barbaro,Agarico,& aliis: compositis,vt Catholico appellato,vel ex Palmulis,aut ex Rosarum succo,vel alio pro conditione & qualitate,cùm morbi,tum ægrotantis.

De Gratiola. CAP. IIII.

CAVLICVLOS Gratiola promit complures dodrantales & quadrangulares: frequentiaque circa hos folia angusta,oblonga,Hyssopi vulgaris similia, cuius & ipsa herba effigiem & formam satis refert: nisi quòd non vt illud erigatur,sed aliquatenus humi repat: flores in tenuibus pediculis oblongi,è foliorum alis exeunt,è diluta purpura albidi: capitula sequuntur parua, rotunda, Anagallidis propemodum similia; in quibus semen minutum. radices frequentes,geniculatæ,Graminis modo serpunt,fibrasque multas deorsum mittunt. Saporem tota herba insigniter amarum obtinet.

Nascitur sponte in Italiæ plerisq; palustribus, humidis ac vliginosis pratis, nec non Germaniæ: Belgis hortensis est; vbi Iulio ac Augusto cum flore reperiri potest.

Nomen huic recentior ætas Gratiolæ dedit, & Gratiæ Dei. Cordus Limnesion appellat: Italorum vulgus *Stanca Cauallo*. Sunt qui Eupatorium Mesuæ: Centaurida alij faciunt. Sed Mesuæ, Auicennæ, Græcorum,& Dioscoridis vnum idemque est Eupatorium,vt alibi ostédimus: à quo hæc herba differt. Centauris verò haud perperam dici potest. Nam cùm Centaurij species videatur,& viribus præcellat,non temerè Centauris nuncupari poterit: veluti Centaurij,& quidé minoris,species aliqua. Non est tamen Centauris illa Theophrasti,cuius *Centauris Theophrasti.* Plinius lib.xxv.cap.vi.meminit. Hæc etenim Centauris, ipsum Centaurium est magnum. Radices siquidem eius crassas spissasq; decé aut duodecim annis seruari posse Theophrastus

lib.

Gratiola.

lib. IX. refert: quales non alterius, quàm magni Cẽtaurij sunt. Scripsimus Centauriũ magnum Panacis esse speciem, sed nihil repugnat Centaurida etiam dici. Ab effectu siquidem & præstantia remedij Panaces: ab inuentore Chironium Centaurium & Centauris appellatur.

Extant Helleborines præterea & Multiradicis appellationes, inter spurias Centaurij, quæ vulgari Centaurio minori minus conueniunt; Gratiolæ verò hæ propriissimè apparent. Veratri enim modo propemodum purgat, & radicibus complurimis firmatur.

Est autem Gratiola, vt amarissima, ita etiam temperie excalfactoria & resiccans, eximiam simul expurgandi, cùm per superiorem, tum per inferiorem ventrem potentiam obtinens.

Educit verò non modò lentam pituitam, verùm & crassam flauam bilem. Prodest aduersus diutinos coxendicis dolores, & aduersus inueteratas febres, siue tertianas siue erroneas; iecur & lienem expurgat, ab obstructionibus liberat; ventris lubricos pellit; putredinibus aduersatur.

Dosis maceratæ aut decoctæ est à drachma vna vel vna & semis; ad duas, vel amplius paulò.

Consolidat & glutinat eadem recentia etiam vulnera imposita.

Cnicus siue Carthamus.

De Cnico siue Chartamo. CAP. V.

CNICVS caule assurgit sesquicubitali, recto, tereti, duro, atq; lignoso, superiusque ramoso: foliis munitur oblongis, latiusculis, fastigio acuminatis, & vtrinq; ambitu aculeato: è cauliculorum summitatibus capitula eminent rotunda, oliuæ magnitudine vel maiora: multis acuminatis & acutis squamis cõpaginata; è quibus flores erumpũt staminei, farcti, saturato luteo colore, ad Croci accedente, splendentes: semina subsunt oblonga, læuia, candida, nonnihil angulosa, Hordei grano maiora; quorũ cortex duriusculus: interior medulla pinguis, candida, gustu dulcis. radix Cnici gracilis & inutilis.

Seritur nonnullis Italiæ, Hispaniæ, Galliæ, & in hortis & agris. Plinius lib. XXV. cap. XV. Italiã Vespasiani principatu hanc ignorasse ait, & in sola Ægypto celebrem; ipsis autem oleo non cibo gratam.

Flores Iulio & Augusto, semẽ interea perficitur; & eodẽ quo seritur anno, exinde inarescit.

Κνίκον καὶ κνῆκος Græci; Latini similiter Cnicũ & Cnecum vocant: Officinæ Chartamum: nõnulli Crocum hortensem, & Crocum Saracenicum. Itali *Zaffarano Saracinesco*, & *Zaffarano saluatico*: Hispani *Alasor*, & *semente de papagaios*: Germani Wilden Zaffran: Galli *Safran sauuage*: Angli bastart Saffron: Bohemi Ssaffrã plany. Theophrasto & Plinio Cnecus est vrbana & satiua, ad differentiam Actractilidis, quam syluestrem Cnecum faciunt.

Vtimur autem, vt Galenus ait, semine duntaxat

taxat ad purgationes. excalfacientis est naturæ; & quidem primi ordinis; vt Mesues. Tunditur, & ex eo exprimitur succus, qui cum hydromelite aut gallinaceo iure datus, aluũ purgat; stomacho tamen aduersatur: Dioscorides auctor. Sed corrigitur, addit Mesues, Aniso, Galanga, Zinzibere, aliisque stomachicis additis: quæ non modò ventriculum roborant; sed & actionem eius quoque accelerant. Ex huius autem interiore medulla celeberrimum & præstantissimum hydragogon conficitur medicamentum, Diachartamou vulgò nominatum; ad hydropicorum purgationes vtilissimum. Cuius genuina descriptio apud Guidonem Chirurgum extat: Doct. I. Tract. VI. *Diachartamou.*

De Chamelæa. CAP. VI.

Chamelæa.

HVMILIS ac fruticosa stirps Chamelæa, pedalis aut altioris magnitudinis, compluribus tenuibus virgulis ramosa: foliis exornatur oblongis, & Oleæ similibus, sed tamen minoribus & nigrioribus: flores ex aliis foliorum exigui, sublutei: fructus inde tricocci, virentes initio, postea rubentes; qui decerpti nigrescunt, oleosamque pinguitudinem contrahunt oliuarum instar; sapore acres & mordaces, faucesque exurentes; veluti & folia ac cortex. radix dura & lignosa.

In Italiæ & Galliæ Narbonensis plerisque incultis, asperis & desertis reperitur.

Perpetuò viret. semen Autumno maturitatem assequitur.

Χαμελαίαν quasi humilem oleam Græci appellant: Latini Oleaginem & Oleastellum. Dicitur etiam, sed spuriis appellationibus, πυρὸς ἄχνη, ἄκνηστος, ἡράκλειον βδελυρὰ, & Latinè Citocacium: A nõnullis Oliuella etiam nominatur, vt Matthæus Syluaticus ait.

Nominatur fructus à nonnullis κόκκος κνίδειος: sed hallucinantur, inquit Dioscorides, qui Chamelææ fructum Coccum cnidium appellitant.

Auicenna & Serapio Chamelæam Mezereon vocant, sub quo tamen nomine Chamæleonem vtrumque complexi quoque sunt. Ita Chamelæam cum Chamæleonibus, atque vnà etiam Thymelæam confundentes. *Arabum confusio.*

Cæterum Chamelęæ & folia, & fructus acria admodum, vt diximus, & vrentis vehementerque calidæ facultatis sunt.

Folia, Dioscorides ait, pituitam & bilem detrahunt; præsertim in catapotiis sumpta; ita vt duæ Absinthij partes ad vnam Chamelææ misceantur, & hydromelite excepta in catapotia cogantur. Non liquescunt autem ita in ventre, sed quotquot assumpta sunt, egeruntur.

Mesues ex Mezereon, id est, Chamelææ (Syluius tamen Thymelææ reddit) foliis similiter catapotiorũ descriptionem habet, sed Absinthij loco cortices assumit Myrobalanorum lutearum & cepularum, & non cum hydromelite, sed cum Tereniabin, id est, melle aëreo & Palmulis acidis, quas Thamarindos vocant, in stillatitij Intybi liquore dissolutis efformat: ipsaque folia prius in aceto acerrimo temperata reficcari præcipit. Commendantur catapotia hæc ad hydropicorum purgationes: aquosos etenim humores educunt. Sed violentiam naturæ inferunt; idcirco ab iis quantum licet abstinendum.

Addit præterea Dioscorides foliis Chamelææ cum melle tritis sordida & crustosa vlcera repurgari.

De Thymelæa. CAP. VII.

THYMELÆA multas tenues ramosas virgas profert, cubito longiores, foliis circumuestitas oblongis & angustis, Lini effigie; angustioribus & minoribus quàm Chamelææ: flores candidi, exigui, in summis virgulis aceruati: fructus rotundi, initio viretes, sed cũm maturi sunt rubentes, Oxyacanthæ rotundis baccis propemodum adsimiles; in quibus nucleus foris niger, interiore verò medulla candidus. radix lignosa & dura.

Thymelæa.

Chamelæa Germanica.

In montanis aſperis & incultis calidiorum regionum locis exit.

Quouis anni tempore viret, ſed fructus Autumno perficitur.

Græci θυμέλαιαν vocant: Syri, vt Dioſcorides teſtatur, ἀπόλινον: Euboenſes ἀιτώλιον: nónulli etiam χαμέλαιαν & πυρὸς ἄχνην, ſed impropriè: item & κέστρον & κνέωρον. Sed vt Dioſcorides ait, folium peculiariter κνέωρον dicitur: fructus verò κόκκος κνείδιος. Quæ tamen à Theophraſto κνέωρα appellantur, à Thymelæa differre videntur, niſi nigrum Cneoron Thymelæa ſit. Duo enim ait Theophraſtus eſſe κνεώρου genera: vnum candidum, alterum nigrum.

Eſt autem Thymelæa tota ſua natura & foliis ac fructu valde excalfactoria, acris & vrentis facultatis.

Granum, ait Dioſcorides, per inferna bilem, pituitam aquasque detrahit, ſi x x. granorum interior pars bibatur; verùm fauces adurit; quare cum farina aut polenta dádum, aut in vuæ acino, aut melle cocto obductum vt deuoretur. Idem tritum cum nitro & aceto illinitur iis qui difficulter ſúdant.

Folia circa meſſem colligi debent, & reſiccata in vmbra reponi. Qui exhibere ea voluerint, contundere debent; & neruos eximere: purgat ex iis acetabuli menſura vino diluto inſperſa, & aquoſa ducit. Moderatius autem purgant lente cocta, & oleribus contritis admixta. Eadem folia trita, & cum vuæ acerbæ ſucco in paſtillos formata, reponuntur. Eſt autem herba ſtomacho infeſta, quę & fœtus appoſita enecat.

De Chamelæa Germanica. CAP. VIII.

GERMANICA cognominata Chamelæa, frutex eſt ſurculoſus & lignoſus, bicubitalis, aut altior ſi cultura acceſſerit; lentis ac dodrantalibus ramulis: foliis oblongis, latiuſculis, mollibus, & pallidè virentibus: floſculi ſecundum ramulos exeunt odorati, colore dilutæ rubentis purpuræ: baccæ rotundæ, Ochri ferè magnitudine, cùm maturuêre rubentes; reſiccatæ nigricant: interior harum nucleus Cannabis ſemini ſimilis, medulla refertus candida. radix longa, altè demittitur.

In pleriſq; Germaniæ ſyluis reperitur vmbroſis, aſperis & deſertis locis.

Demittit hæc folia vt plurimę arbores, aduentáte Hyeme: florum verò germina ſtatim poſt Autumnum promit, qui primo mox Vere, & ſubinde ipſa Hyeme (ſi clemens fuerit) panduntur: folia poſt flores exeunt: baccæ Æſtate maturantur.

Vulgò Germanorum Zeilant / zeidelbaſt / leußkraut & kellerhals appellatur. Officinæ noſtrates Mezereon vocant: nos autem Chame-

læam

læam Germanicam dicere maluimus. Italorum nonnullos fructum eius Piper montanum nuncupare accepimus. Sunt qui Laureolam & hanc stirpem nominant, sed alia est Laureola, de qua mox agetur. Quo autem nomine à veteribus appellata, & an ipsis cognita, explicare non est facile. Videtur quidem Cneoron album Theophrasti esse, sed propter breuitatem huius nihil affirmare licet.

Κνέωρα, inquit, duo genera: candidum & nigrum. Candidum folium habet δερματώδες, oblongum, figura quodammodo Oleagino simile. Nigrum vt Myrtus, carnosum. Humile autem magis candidum est, idem ὀσμῶδες, hoc est, odoratum: nigrum verò ἄοσμον, id est, absque odore. radix ambobus quæ alte descendit, grandis: ramuli permulti, crassi, lignosi, protinus ab ipsa tellure aut paulò superius sparsi, lenti; quamobrem hisce ad colligandum iunci modo vtuntur. germinant florentque post æquinoctium Autumni, & multum deniq; temporis florent: hæc Theophrastus. Cneora Theophrasti.

Et Chamelæa quidem Germanica folio non multum dissimili est Oleæ: flos odoratus, cuius, vt scripsimus, mox post Autumnum germina apparent: rami lignosi, obsequiosi, radix prolixa, altè descendens. Quæ omnia magnam eius cum Cneoro albo coniunctionem & affinitatem (si non ipsum est) ostendunt.

Est autem stirps hæc in vniuersum etiam vehementer excalfactoria: fructus, folia, & cortices acria admodũ sunt, gustata linguã mordicant, & adustionis sensum in faucibus excitãt.

Officinæ Germaniæ & Belgij huius foliis (si quando opus est) pro Chamelææ vtuntur. Quod citra errorem fieri potest. Nam Chamelæa ista viribus & potentia alteri similis est; quamobrem eius loco substitui potest, & eodem similique modo præparari.

De Laureola, siue Daphnoide. Cap. IX.

Laureola.

CVBITALI & non rarò bicubitali quoque altitudine fruticat Laureola, multisq; ramis ampla diffunditur, qui lenti sunt & obsequiosi, crassioreque cortice vestiuntur: folia oblonga, lata, carnosa, læuia, nigricantia, splendentia, laurinis similia, sed minora ad maioris Myrti accedentia, non tamen odorata; plurima circa ramulorum fastigia, numerosissimaque: flosculi oblongi, caui, è virore subcandicantes, infra folia: baccæ maturæ nigræ, nucleo intus duro, Cannabis semine paulò longiore, medulla interior candida est. radix lignosa, lenta, longa & multiplex, altè descendens. folia, fructus, cortex tam radicis quàm ramorum, acrimonia sua & vrendi qualitate linguam & fauces mordicant, & incendunt.

Reperitur Laureola in montosis, incultis, asperis, vmbrosis ac syluosis tractubus, vt apud Lemanum lacum, & non paucis iuxta Rhenum ac Mosam locis.

Flores prematurè germinant, paulò post Autumni æquinoctium; Hyeme aut primo Vere perficiuntur: fructus Maio ac Iunio. stirps est perpetuò virens, & aduersus frigora Hyemisque iniurias obdurans.

A lauri foliorũ similitudine δαφνοειδὲς Græcè dicitur; Latini posteriores Laureolam, veluti minorem Laurum, ex eadem causa appellant. Vocatur & εὐπέταλον, à speciosa foliorum pulchritudine; item & χαμαιδάφνη ac πέπλιον. Alia tamen & Chamædaphne, & aliud quoddam est Peplion.

Huius baccas Piper montanum, veluti Chamelææ Germanicæ, etiam ab Italis nuncupari sunt qui affirmant. alij à Germanis etiam Zeilant dictum volunt.

Theophrasti Cneoron nigrum esse potest, folio siquidem Myrtum satis refert, & ramosa, lenta, obsequiosaq; stirps, altæ radicis, absque odore, fructu nigro.

Cæterùm temperie & facultate similis est, Chamelææ Germanicæ, vniuersa sua substan-

tia acris & feruida. Ducit, inquit Dioſcorides, per inferna pituitoſa ſiccum aut recens Daphnoidis folium: vomitus & menſes cit: commanducatum pituitas capitis elicit: ſternutamenta itidem mouet. Purgant etiam ſeminis eius pota grana quindecim.

De Staphide agria. CAP. X.

Staphis agria.

STAPHIDI agriæ caulis eſt erectus, nigricans, cubito altior: folia magna, profundis inciſuris, quandoque ſeptem, ſubinde paucioribus diuiſa, Vitis ſylueſtris ſiue Labruſcæ foliorum æmula: flores Iſatidis colore cærulei: ſequuntur folliculi herbacei coloris, magnitudine Ciceris, in quibus ſemẽ, ſiue triangularis nucleus nigricans, pulpa interiore candida, guſtu valdè acris & ſaliuam ciens: cuius eſt vſus. radix inutilis.

Naſcitur in opacis. In Iſtria, inquit Matthiolus, Dalmatia, Apulia & Calabria frequentiſſima prouenit. Apud Germanos non niſi in hortis ſata reperitur.

Matureſcit & nigreſcit cum vindemia.

Græcis σταφὶς ἀγρία (Galenus ἀσταφὶς ἀγρία legit) nõnullis τρίφυλλον, σήσιον, φθειροκτόνον, φθείριον, ἀπάνθεραπον, πολυειδὲς, ψευδοπαθὲς, quæ tamen voces inter nothas referũtur. Latinis herba Pedicularis, & Peduncularia, vt Marcellus habet. Plinius lib. XXVI. cap. XIII. Vuam Taminiam nominare videtur. ſed lib. XXIII. cap. I. falsò Vuam Taminiam dici ſcribit. Aſtaphis agria, inquit, ſiue Staphis, quam Vuam Taminiam aliqui vocant falsò. Dicitur & nonnullis Pituitaria, & Paſſula montana. in Officinis Staphiſagria: ab Italis *Staphuſaria*: ab Hiſpanis *Yerua pioienta, Caparras, yerua piolheyra*: à Gallis *Herbe aux poulx*: à Germanis Leußkraut: Belgis Luyscruyt/& Luyspoedere: Anglis Stauis aker.

Sunt autem ſemina ſiue grana Staphidis agriæ natura intensè admodum excalfacientia, acria, & non abſque vrendi quidem potentia.

Craſſa purgant per vomitum quindecim in aqua mulſa trita ac data, ſed qui biberunt, ambulare debent; & diligenter animaduertendum, vt aqua mulſa aſſiduè detur, quòd pericula ſtrangulationis adferant, & fauces inurant. Dioſcorides auctor. Atque hanc ob cauſam à medicis, cùm ad vomitum ciendum, tum ad alia intra corpus aſſumenda medicamenta, abdicata ſunt. Plinius ſed nec ad oris pituitam ſiccandam, eis vtendum cenſet; propter ancipitem, inquit, ſtrangulationem, & quia fauces lędunt. Eadem ſiquidem commanducata copioſam quoq; eliciunt pituitam; & dentiũ dolori hoc modo, pręſertim aceto incocta, occurrunt.

Cum aceto autem trita & illinita pedunculos ſiue pediculos necant, & veſtes ab eo tædio liberant. Dioſcorides etiam prurigini ac ſcabiei ex oleo inuncta auxiliari refert.

De Ricino. CAP. XI.

RICINVS inſtar paruæ arboris citò aſſurgit, caulem erigens craſſum, quinûm ſenúmve cubitorum, arundinis modo intus fiſtuloſum ac concauum, aliquantulum articulatum, ſuperius ramoſum, ex obſcura purpura nitentem & glabrum; candido videlicet deterſo, tenui inſtar farinæ puluere, quo veluti conſperſus ſubinde apparet: folia ampla ſunt, diuiſa, anguloſa, ficulneis ſimilia, ſed maiora, at nequaquam aſpera, verùm læuia; è quorum alis pediculi prodeunt dodrantales, flores & fructus racemoſos ferentes: flores muſcoſi pallentes, citò collabuntur: fructus foris liuidus & maculoſus, interiore medulla candida, in molliter aculeatis triquetris capitulis prouenit, quibus per maturitatem fiſſis ac rimas facientibus, cum impetu exilit. radix multifida ac multis cohærens fibris.

In Ægypto frequens olim fuit, & adhuc eſſe exiſtimatur, vbi ex ſemine oleum exprimitur, fœdum cibis, vt Plinius ait, ſed lucernis, vnguentis & emplaſtris vtile. Seritur & in hortis,

tum

Ricinus.

tum apud Germanos, Gallos; tum & alibi, non modò ad ſpectaculum, verùm etiam aduerſus talparum iniuriam, quas ferũt Ricinum fugere.

Annua in Germania ſtirps eſt. perficitur eodem quo ſata eſt anno: ſemen, ſi Æſtas calida fuerit, Autumno maturatur. In calidis regionibus multos reſtat annos, vbi in tantam excreſcit altitudinem, vt ad conſcendendum ſcalis opus quandoque ſit: vt quidem Petrus Bellonius Singularium lib. primo tradit.

A Latinis Ricinus, à Græcis verò κρότων dicitur: ab animali cuius formam fructus eius refert. Sunt autem κρότωνες inſecta quædam nullis membris diſcreta, nullum cibi habẽtes exitum, colore liuida, quæ canibus præſertim adhærent, in globum continuè creſcentia, donec plenius ſaginata ſponte decidant. Ægyptij Ricinum κίκι nominant: Herodotus σιλλικύπριον. Plinius Trixim & Seſamum ſylueſtre dici teſtatur: vulgò Palmam Chriſti: item Cataputiam maiorem; nonnulli Pentadactylon appellant. Germani **Wunderbaum/creutzbaum**/& fructum **Zeckenkorn**: Belgæ **Wunderboom/ mollencruyt**: *Palme de Christ* Galli & Angli: Itali *Girasole*: Hiſpani *Figueyra de Linferno*: Arabicè Kerugha & Keruagh. fructum Interpres Meſuæ Granum regium vocat. Crotones.

Cæterùm Ricini grana triginta numero, putaminibus purgata; trita ac pota, pituitam, bilem, & aquam per aluum deiiciunt, & vomitiones mouent. Sed ingrata admodum & laborioſa huiuſcemodi purgatio, ſtomachum valenter ſubuertens. Tuſa & impoſita grana ἴονθους, id eſt, varos & ephelidas expurgant: folia cum tenuiſſima polentæ farina, oculorum œdemata & inflammationes ſedant, mammaſque turgentes cohibent; & per ſe aut cum aceto impoſita eryſipelata reſtinguũt: auctor Dioſcorides.

Eadem ferè de granis iſtis Ioannes Meſues habet, ſed quinque aut ſeptem, vel ad ſummum quindecim numero tantùm exhibenda tradit: eademque ex iure veteris galli, coli, iuncturarũ & coxendicis doloribus vtilia; & cũ aqua caſei vel lacte caprino hydropicis prodeſſe.

Oleum, inquit Galenus, quod ex ſemine cõficitur, tum calidius, tum tenuiorum partium, quàm eſt oleum commune, ac proinde quoque digerit.

Stirpem eam, quam D. Deus Ionæ Prophetæ iuxta Niniuen pro vmbraculo præparauit, & quæ ſubito à verme corroſa collapſa eſt, Ricinum fuiſſe, vndequaque doctiſſimus ac clariſſimus D. B. Arias Montanus in Commentariis ſuis in Ionam cap. IIII. euidenter oſtendit, & κικαῖον Hebræis dici, cui κίκι vicinum eſſe refert.

De Tithymalis. CAP. XII.

TITHYMALI genera, Dioſcoride, Plinio & Apuleio auctoribus ſeptem ſunt. Primus Characias ſiue maſculus; alter Myrtites ſiue Myrſinites, femina; tertius Paralius; quartus Helioſcopius; quintus Cypariſſias; ſextus Dendroides; ſeptimus Platyphyllos. Theophraſtus tres tantùm enumerat: Paralium videlicet, marem, & feminam Myrtitem.

1. Characias Tithymalus.

Characias Tithymalus ſiue mas, caules promit cubitales, teretes & rubentes, foliis circumueſtitos tenuibus, oblongis, anguſtiſque, & longioribus, maioribuſq; quidem, quàm Oleæ, at Amygdalinis anguſtioribus: medius inter quos alius exurgit abſque foliis caulis; eorũ tamẽ, quæ defluxerunt, veſtigia retinens: coma cuius in cacumine larga, ampla, & Iunci odorati ferè modo effuſa, quæ concaua quædam ſurſum ſpectantia profert vaſculis ſiue acetabulis ſimilia; è quibus floſculi ſubluteì, dein triquetra exeunt capitula parua, in quibus ſemina. radix dura fibras habet multas.

2\. Eſt verò & altera huius ſpecies, foliis antedicto ſimilis, foliis tamẽ durioribus: caules quoque nonnihil, ſed tamen minus, rubẽt: coma veluti prioris, & qui hanc fert caulis foliis haudquaquam totus exuitur, ſed inferius tantummodo; notas quoque eorum quæ perierunt, oſtẽtans: vaſcula, flores, ſemina & radices ſatis conueniunt.

Tithymalus Characias I.

Tithymalus Characias II.

Tithymalus Characias III.

Tithymalus Characias IIII.

Ad hoc

Tithymalus Characias V.

Tithymalus Myrsinites.

Ad hoc genus pertinere etiam videtur non caule rubens, sed exalbidus ac candidus Tithymalus: caules eius teretes & ramosi, cubito non rarò altiores: folia oblonga quoq; & angusta, albida, tenuique lanugine pubescunt: vmbella contractior; flosculi parui, luteoli: semina trigemina in acetabulis, vti aliorum. 3.

Iam & quartus quidam est Characias, foliis similiter oblongis, angustisque, paulò quàm primi aut secundi minoribus, albicantibus etiam candidisque, sed minimè lanuginosis: vmbella è viridi sublutea, quæ prius quàm explicatur, oblongioris fructus, veluti Amygdali, rudimentum præ se fert, concolor tamen reliquis foliis: flosculi & semina aliorum similia: radix altè demittitur. 4.

Quintus Characias foliis similiter est oblongis, mucronatis tamen & circa annexum latioribus, & dilutiore colore virentibus, per ambitum crenatis; (vnde serrato cognomen.) vmbellæ angustiores sunt: acetabula, flosculi, seminaque respondent. 5.

Myrsinites Tithymalus siue femina, ramulos siue cauliculos à radice habet complures, dodrantales, haud tamen erectos, sed plurima parte procumbentes: folia verò circa hos breuia, lata, acuto & pungente nonnihil cacumine, Rusci siue Oxymyrsines satis referentia, sed læuia & candida: flores in vmbellis exiguis: & semina aliorum similia. *Myrsinites Tithymalus.*

Paralio Tithymalo, hoc est, maritimo, cauliculi quini seníve erecti assurgunt cubitales, tenues, dilutè rubentes, quos multa, parua, angusta, oblonga vestiût foliola, instar Lini; sed candida densioraque: rotundæ, sed minimè amplæ, in cacuminibus vmbellæ; in quibus flores & semina perinde vt aliorum. *Paralius Tithymalus.*

Helioscopius Tithymalus teretibus, tenuibus, dodrantalibus, nonnihil rubentibus assurgit coliculis, ampla, laxaque vmbella comosis: folia habet pauca, latiuscula, breuiora, minora, tenuioraque quàm Portulacæ satiuæ: flosculos & semina parua, effigie præcedentium. radix tenuis est. fertur hic comam cum Sole circumagere: vnde illi nomen. *Helioscopius Tithymalus.*

Cyparissio foliola quidem sunt oblonga, sed perangusta, & quàm Ezulę minoris angustiora, satis ad Piceæ accedentia, molliora tamen ac tenuiora: cauliculus nonnihil rubet, dodrante subinde altior; ramulos effundit complures; in quorum medio vmbella cum acetabulis purpurascentibus, floribus seminibusque perpusillis. radix fibrosa. *Cyparissius Tithymalus.*

Huius & species quædam minor reperitur, palmum modò alta; tenuibus cauliculis: angusti- 2.

Tithymalus Paralius ex locis maritimis.

Tithymalus Paralius ex hortis.

stissimis,oblongis foliolis; vmbella exigua; flosculis luteolis; seminibusque minutis.

Dendroides Tithymalus. Dendroides Tithymalus arboris specie fruticat,supernè amplus & multum comosus : ramuli eius subrubent,circa quos sunt folia tenui Myrto similia : fructus qualis Characiæ : vt quidem Dioscorides. Plinius hūc comosissimum ex omnibus maximè,cauliculis rubētibus, & seminis copiosissimum esse tradit. Bellonius verò ad duorum hominum altitudinē crescere,& caudicem habere crassitudine cruris humani memoriæ prodidit.

Platyphyllos Tithymalus. Platyphyllon Verbasco similem esse Dioscorides: Plinius verò nec vllius latiora folia esse ait. Videtur autem hic esse,quem diligentissimus Carolus Clusius in Valenciæ Hispaniæ regno à se repertum scribit,pedalis videlicet altitudinis,foliis circa cauliculos amplis, ad Isatidis nouellæ formam accedentibus,viridibus & aliquantulum carnosis : flore è luteo purpurascente,acetabulisq; insidente,vt reliquorum Tithymalorum.

Ex omnibus autem his succus effluit,acris,mordax,candidus,& ferè lacti similis,quacunq; eorum parte vulnerata.

Reperiuntur verò Characiæ Myrsinites & Cyparissias in Belgij subinde hortis ; alibi spōtè asperis & incultis locis exeunt. Paralius maritima loca amat , ac non modò in Italiæ aut Hispaniæ,sed & in Hollandiæ,Zelandiæ,reliquaq; inferioris Germaniæ maritima ora, locis incultis,aridis & præaltis subinde nascitur. Hic ad hortos translatus,luxuriantibus cauliculis & in longitudinem excrescentibus,rarioribus efficitur foliis.

Helioscopius hortis olitoriis frequenter molestus; circa vrbes & rudera etiam exit;aut circa agrorum margines; vbi & Cyparissias alter quandoque reperitur.

Dendroidē in petrosis locis exire Dioscorides prodidit : in Creta Bellonius : Aloisius in Tuscia,Liguria,& prope Massiliam. Matthiolus Dendroidem extra Terracinam agri Neapolitani vrbem offendisse se refert inter saxa antiquissimi specus, plantæ arborescentis effigie; & in Tergestino littore haud procul Timauo fonte in saxosis quibusdam rupibus. Qui tamen ab eo exhibetur,nequaquam ampla est coma aut Myrti foliis,sed oblongis & Characiæ æmulis pingitur.

Florem semenque Tithymali Æstate perficiunt; nonnulli serius,alij citius ; in quibusdam regio-

Tithymalus Helioſcopius. | Tithymalus Cypariſſias.

regionibus prius: in frigidioribus tardius. Myrſinitis ſarmentoſos cauliculos non ſimul, ſed alternis annis fructificare Theophraſtus tradit.

Latini, Plinio auctore, Lactariam & Lactucam caprinam τιθύμαλον nominant; à lacti ſimili humore, qui ſecto aut vulnerato folio, caule, aliáve parte defluit. Reperitur & Lactoris. Cornelius Celſus lib. V. cap. VII. Lactucam marinam appellat: Lactuca, aït, marina, quæ à Græcis τιθύμαλος nominatur. Non tamen omnis Tithymalus, ſed marinus ita propriè vocandus. Tithymalum autem Itali *Tithymalo*: Hiſpani *Leche treſna*: Germani **Wolfs milch**: Belgę **Wolfs melck**/id eſt, Lupinum lac: Galli *Herbe à laict* nominant.

Χαρακίας, i. vallaris, etiam κομήτης καὶ βίος καὶ ἀμυγδαλοειδὴς cognominatur. κομήτης, ab effuſa & ampla coma; ἀμυγδαλοειδὴς, à foliorum figura, Amygdalæ ſimilium. Huius tertia à nobis tradita ſpecies, ea eſſe videtur, quæ à Matthiolo pro Dendroide exhibetur. quartam nonnulli perperam Myrſiniten faciunt. In magno autem verſantur errore, qui quintum Characiam Hippophaen eſſe exiſtimant. Nam Hippophaes frutex eſt ſpinoſus, foliis Oleæ, multum à Tithymalis differens. 1. *Hippophaes*

Myrſinitis ſiue feminæ fructus κάρυον, i. nux, Theophraſto auctore, appellatur: vnde huic Tithymalo καρυίτη cognomen: vt quidem Plinius. 2.

Παράλιος ſiue marinus Tithymalus, à Theophraſto κόκκος appellari refertur; à nonnullis etiam τιθυμαλὶς aut μήκων dicitur. Eſt autem μήκων quoque papauer. 3.

Ἡλιοσκόπιον Latini Tithymalum Solſequium aut Lactariam Solſequiam vocant. 4.

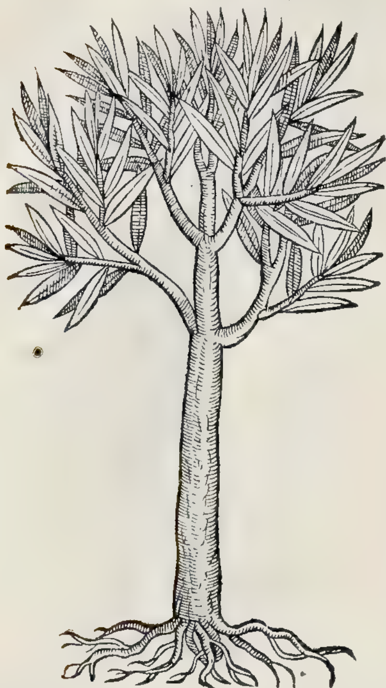
Δενδροειδὴν, λεπτόφυλλον & tenuifolium etiam appellant. 6.

Πλατύφυλλος à pleriſque κορυμβίτης dicitur. 7.

Cæterùm Tithymali omnes vincentem habent acrem calidamque facultatem, ineſt verò & amaritudo.

Validiſſimus eorum eſt liquor: ſecundum locum tenent fructus & folia: ſed & radix dictarum facultatum particeps, ſed non ex æquo: vt quidem Galenus. Et habet quidem non modò Characiæ, ſed & reliquorum omnium ſuccus, per inferna purgandi validam vim atque potentiam. Bilem, pituitam & aquoſos humores ducit etiam in exigua quantitate ſumptus; ſed ventriculum vehementer conturbat, & interna viſcera inflammat; quam ob cauſam ab eius vſu docti ac prudentes medici abſtinent.

Tithymalus Dendroides ex Cod. Cæſareo.

Tithymalus Platyphyllos.

Foris etiam non tutò adhibetur: vt enim vehementer acris & mordax, ita quoque facilè partem, cui illinitur, corrumpit: & tanta quidem eius vehementia, vt etiam oleo permixtus, quod tamen acredinem illius retundit, aduſtis pilorum radicibus, corpus depile reddat; ſi identidem & ſæpè eo inungatur.

Fructus & folia tametſi mitiora, in aquam ſtagnalem iniecta celerrimè piſces in vertiginē agi ac ſemimortuos in aquæ ſuperficiem ferri efficiunt: auctore Galeno.

De Hippomane. CAP. XIII.

EX Tithymalo Theophraſtus De hiſtoria ſtirpium lib. IX. Hippomanes appellatum apud Arcades fieri refert, quod optimum, inquit, confici apud Tegeam nouimus, maximeque in pretio haberi. Sed alij auctores aliter ſentiunt: omnes tamen veneficium eſſe affirmant.

Theocritus ſtirpem eſſe Hippomanes, qua equi in furorem aguntur, ἐν τῇ φαρμακευτρίᾳ cecinit his verbis:

> Ἱππομανὲς φυτὸν ἐστὶ παρ' Ἀρκάσι. τῷ δ' ἔπι πᾶσαι
> καὶ πῶλοι μαίνονται ἀν' ὤρεα, καὶ θοαὶ ἵπποι.

Virgilius & Tibullus poëtæ, virus ab equarum inguinibus defluens, quo tempore amoris furore & inſania feruntur, ita nominant; & ille quidem Georgicon lib. III. ſic ſcribens:

> *Hinc demum Hippomanes, vero quod nomine dicunt*
> *Paſtores, lentum deſtillat ab inguine virus*
> *Hippomanes, quod ſæpe malæ legēre nouercæ.*

Tibullus verò lib. II. Elegia IIII.

> *Et quod, vbi indomitis gregibus Venus afflat amores,*
> *Hippomanes, cupidæ ſtillat ab inguine equæ.*

Et hoc vero nomine appellari Virgilius ait, volens, interprete Seruio, herbā abuſiuè Hippomanes dici, ab equorum furore & inſania.

Ariſtoteles lib. VI. De hiſtoria animalium, cap. XVIII. defluentem etiam à genitalibus equarum humorem Hippomanes appellari refert. Equę, inquit, tempore coitus colligūt ſeſe, & ſocietate magis quàm anteà gaudent, iactant caudam crebrius, vocem immutāt, humorem emittunt ſuis genitalibus, ſimilem genituræ, ſed multo tenuiorem, quàm mares, quem Hippomanes

pomanes nonnulli appellant; non quod pullis naſcentibus adhæret. Hoc ipſum tamen quod pullis naſcentibus adhæret, poſtea cap. XXII. Hippomanes etiam eſſe aſſerit. Cùm equa, ait, peperit, ſtatim ſecundas deuorat, atque etiam quod fronti pulli naſcentis adhæret, Hippomanes dictum, magnitudine minus Carica parua, ſpecie latiuſculum, orbiculatum, nigrum: hoc ſi quis prærepto odorem moueat, equa excitatur, furitq; agnito eo odore. Et ſanè equis amoris innaſci veneficium, Hippomanes appellatum, in fronte Caricæ magnitudine, colore nigro, quod ſtatim edito partu deuorat fœta, partum ad vbera non admiſſura, ſi quis præreptum habeat, Plinius lib. VIII. cap. XLII. etiam ſcribit, tametſi lib. XXVIII. cap. XI. equarum à coitu virus eſſe concedat.

De hoc verò & Iulius Solinus Polyhiſtor cap. XLVII. vbi ait, in equarum partu amoris naſci veneficium, quod in frontibus referunt recens editi, fuluo colore, Caricis ſimile, ἱππομανὲς nominatũ. Quod ſi præreptũ ſtatim fuerit, nequaquã mater pullo vbera præbet ſellicãda.

Columella Hippomanes venenum eſſe tradit, quod equinę cupidini ſimilem amorẽ mortalibus accendat. quale autem illud ſit, vnde fiat, ſumatúrue, non explicat.

Accedit Plinius, qui Hippomanes tantas in veneficio vires habere lib. XXVIII. affirmat, vt affuſum æris mixturæ in effigiem equę Olympię, admotos mares equos ad rabiẽ coitus agat.

De quo Pauſanias lib. V. vbi intra Altin Olympiæ locum, Phormidis Menalij Olympica dona, & duos ab eo Ioui Olympio equos dicatos recenſet. Inciſa eſt, ait, in prioris equi latere, inſcriptio verſu nullo adſtricta: Phormis poſuit Arcas Menalius, nunc Syracuſanus. Huic equo Hippomanes infuſum tradunt, Magi hominis aſtu, quò eſſet intuentibus miraculo. Magnitudine ille quidem & ſpecie inferior eſt equis multis intra Altin poſitis, & deformiorem cauda præciſa reddit: ſed illum equi mares non Vere tantùm, ſed planè quauis anni parte appetunt. irrumpentes enim vel effractis vinculis intra Altin, vel è rectorum manibus elapſi, illum inuadunt, nihil minus furẽter, quàm ſi viuentem pulcherrimam equam gregalem adorirentur. Hactenus Pauſanias. Cuius quidem verba, & ſimiliter aliorũ veterum, occaſione Hippomanis, quod ex Tithymalo fieri Theophraſtus memoriæ mandauit, hoc loco adducta.

De Tithymalo tuberoſo, ſiue Apio. CAP. XIIII.

Tithymalus Tuberoſus.

TVBEROSVS Tithymalus exiguos promit cauliculos, aliquantulum rubentes, tenues ac teretes; circa quos exigua & parua foliola, forma quidem foliorũ Hyperici aut huiuſcemodi Rutæ ſylueſtris, at minora, Chamæſyces æmula: vmbellæ in faſtigiis raræ, in quibus acetabula; floſculi pallentes lutei; ſemina aſperiuſcula triquetra, vti aliorum Tithymalorum; minora tamen. radix tuberoſa Pyri modo turbinatur; inferiore parte anguſtior; foris nigricans, interius candida. Manat ex hoc lacteus quoque ſuccus, quacunq; eius vulnerata aut læſa parte.

In Apulia Italiæ prouincia gignitur, nec nõ in Gręcia ac vicinis inſulis, vt Creta, Lemno, aliiſque, & quidem illic locis montoſis. Exit vno loco longioribus cauliculis; aliis, tenerioribus breuioribuſque. Huius quandoq; maior: illius verò ſubinde minor eſt radix. Memini ſiquidẽ me ab excellentiſſimo clariſſimoq; viro Iacobo Antonio Cortuſo patritio Patauino, duas olim huius plantas accipere. Vnius radix maior craſſiorque, folia verò & ramuli minora: alterius verò radix minor, ſed ramuli longiores, & folia paulò maiora.

Hunc Tithymalum Græci ἄπιον à figura & ſimilitudine Pyri nuncupant. dicitur quoq; & ἰσχὰς, & à Gaza Latinè Carica, quòd ἰσχάδα, id eſt, Caricam ſiue Ficum aridam radix referat: item & χαμαιβάλανος, ſiue Terreſtris glans, & à figura quoque. Sunt tamen & alij χαμαιβάλανοι Germaniæ familiares ac edules, de

de quibus in historia Frumentorum Pempt.4. ſcripſimus. Bellonius χαμαιπύδια modò in Græcia Apion dici ſcribit.

Facultate autem & temperamento Tithymalus iſte, ſiue Apios, vehementer calidis ac ſiccis eſt, reliquis Tithymalis ſimilis, ac perinde quoque humano corpori moleſtus ac noxius.

Pars radicis ſuperior, Dioſcorides ait, ſumpta vomitione bilem pituitamque educit: quæ ad radicem inferior, per aluum. Tota vtrinque purgationes mouet.

Succus ſeſquioboli pondere, vtraque etiam parte purgat. Hydropicis, inquit Plinius, datur acetabuli menſura.

De Ezula ſiue Pityuſa. CAP. XV.

Ezula maior.

Ezula minor.

EZVLÆ duæ ſunt, Maior & Minor.

1. Maior fruticoſa ſtirps eſt: caules eius complures, teretes, ſupra cubiti altitudinem longè aſſurgunt: foliis veſtiuntur oblongis & anguſtis, Tithymali Characiæ minoribus: vmbellæ anguſtiores ſunt: flores ſeminaq; Tithymali. radix ampla, ramoſa, craſſioris corticis, ſucco lacteo plena; vti & tota ipſa ſtirps eſt.

2. Minor priori ſimilis, caules tamen eius breuiores tenerioresque; folia etiam oblonga, anguſta, acuminata, minora: floſculi fructusque reſpondent. radix tenerior, lignoſior, tenuioris corticis; tota lacteo ſimiliter ſucco redundat.

Reperitur maior in collibus quibuſdam Germaniæ apricis circa Scaphuſiam & Baſileam: in Apuliæ quoque Gargano monte, Matthiolo teſte: iuxta ſcrobes verò & foſſas aquas habentes non rarò in Sileſia. Minor aſperis & incultis nonnullis etiam Belgij locis exit. Vtraq; quandoque ad hortos transfertur: vtriuſque viuax eſt radix, ſed caules Hyeme marceſcunt, Vere noui erumpunt, Æſtate fructus facturi.

Ezulam alij Eſulam, Arabes Alſcebran aut Alſcobran, & abſque articulo Scebran appellant. Videtur Græcorum πιτύουσα; præſertim quæ minor eſt. Nam hæc foliis πίτυος ſiue Piceę ſatis eſt æmulis, Cypariſſiæ Tithymali maioribus latioribusque. Atque huius etiam maiorem reperiri ſpeciem Dioſcorides teſtatur: cùm videlicet fruticem hunc quibuſdam in locis σφόδρα εὐμεγέθη, id eſt, valdè magnum inueniri tradit: ſatis innuẽs duas eius ſpecies exiſtere.

Ezulæ etiam nomen à πιτυούσης luxatum eſſe poteſt. Sublatis etenim duabus prioribus ſyllabis,

labis, remanet ὄσα, cuius diminutiuum Vsula, & mutata vocali prima, Esula. Nicolaus Myrepsus Ezulam Chamæpityn lib. De antidotis primo, compositione xxx. & cxxx. nominat. Et potest minor haud absurdè Chamæpitys dici, folio videlicet πίτυν referens.

Sunt autem Ezulæ Tithymalorum quoque species, veluti & Galenus de Pityousa testatur. Hanc quidam, inquit, speciem putant esse Tithymali, quòd succum habeat vt illi, quodq; similiter illis purget, cæteraque omnia viribus illis sit adsimilis.

Lathyris.

Mesues Ezulam purgatorium rusticorum esse scribit; & maiorem viscera interna exulcerare, atque eam ob causam perniciosam: paruam præstantiorem, hoc est, minus nociuam. Ipsa tamen minor acrimonia & purgandi facultate maiore haud inferior.

Vtraque impensè calida, acris & exulcerans, ventriculoque molestissima.

Errant non parùm, qui cortices harū radicum, in medicamentorum compositionibus Turbith loco substituere temerè audent. *Error quorundam.*

De Lathyri. CAP. XVI.

LATHYRIS Tithymalorum etiam numero ascribenda; vtpote tota candido & lacti simili succo turgens. caules promit proceros, altiores cubito, digiti crassitudine, intus inanes, multis alis superius ramosos: folia secundū caulem oblonga, angusta, Amygdalinis similia, cæterùm lōgiora læuioraque; in ipsis verò ramulis breuiora latioraque: flores in fastigiis exigui; fructus tres cohærētes loculi, maiores quàm Tithymalorum, minores quàm Ricini; in quibus semina rotunda, interiore medulla candida. radix nullius vsus, fibras aliquot habet.

In omnibus autem regionibus obuia Lathyris, præsertim in hortis, in quibus nasci gaudet, & frequenter reperitur.

Peplus.

Λαθυρὶς Græcis, vulgò Cataputia minor: Italis *Catapuzza*: Germanis Springkraut/springkörner/treibkörner: Hispanis *Tartago*: Gallis *Espurge*: nostris Springcrupt & spuergie dicitur.

Huius autem facultas assimilis etiam est Tithymalorum, vehementer videlicet expurgatoria, & acris; nisi quòd semen, inquit Galenus, gustantibus videatur dulce; quod sanè etiam maximam purgatoriam vim obtinet.

De Peplo. CAP. XVII.

DODRANTALIS herbula Peplus est, lacteo & ipse succo manans, Helioscopio Tithymalo assimilis, eiusque quædam veluti species, sed omnibus partibus minor: cauliculi subrubent: folia exigua in rotunditate oblongiuscula, infernè maiora, supernè minora: coma circinata: semina tribus loculis discreta, sed minuta, radix tenuis, fibrosa.

In hortis & vineis exit, & subinde in agris neglectis aut non cultis.

Æstate viget, in Hyemē vsque perdurat. Colligitur, inquit Dioscorides, messibus, siccaturq; in vmbra.

Πέπλος & Græcis appellatur; vulgò Ezula rotunda:

tunda: Ruellius Vineale Reuelium à Gallica dictione nominat, Gallis siquidem est *Reueille mattin de vignes:* Germani Teufels milch. Dicitur & σύκη & μήκων ἀφρώδης, vt quidem inter notha asscribitur. In linguarum verò Hippocratis expositione etiam χαμαισύκη. Est tamen omnino alia χαμαισύκη, de qua mox.

Facultatem autem Peplus reliquis Tithymalis, quorum & species, assimilem obtinet, calidam videlicet, acrem, mordacem, & cum violentia expurgatricem. Testatur Galenus lib. De simplic. medic. facult. his verbis: Peplus quidam verò μήκωνα ἀφρώδη, & hic frutex paruus succum habet similem Tithymalis, cùm in aliis, tum quia purgat, ceu illi.

De Peplio siue Peplide. CAP. XVIII.

Peplion siue Peplis.

ACCEDIT Tithymalorum & Lactariarum generibus & Peplion humi procumbens, & nequaquam aliarum modo assurgens herba, & lacteo similiter succo turgida: ramuli eius teretes, subinde purpurei, quandoque herbacei coloris: folia Pepli & Portulacę syluestris æmula, sed prona parte rubentia: semen exiguum in triangularibus paruis valuulis veluti Pepli, sub foliis reconditur. radix pusilla.

In maritimis, vt Dioscorides ait, maximè nascitur.

Appellatur verò non modò πέπλιον, verùm & πεπλὶς, & vtroque quidem nomine à similitudine Pepli. Dioscorides πεπλίου nomen ad Hippocratem refert: ab aliis & ἀνδράχνη ἀγρία, id est, Portulaca syluestris, dicitur, quòd scilicet Portulacæ huius modo sparsum per terram repat, foliisque ipsam referat: eam nempe, quæ sponte & non sata in hortis & alibi gignitur.

Respondet Peplion istud viribus reliquis Tithymalis. Dioscorides etiam colligi, reponi, dari & condiri Pepli modo ait. Galenus succum habere validum non admodum vtilem: semen vtilius, sed πυρώδες, hoc est, feruidum, similiter Pepli modo purgans. Exemplaria Galeni φυσῶδες, id est, flatuosum habent, sed nos Cornarij emendationem amplectimur, & πυρώδες legimus.

Galeni locus emendatus.

De Chamæsyce. CAP. XIX.

CHAMÆSYCE supina humi procumbit, & Peplidis modo nascitur, ramulis tantummodo numerosioribus teneriori busque, qui teretes, rubētes, & in rotundi orbis speciem dispersi iacent: folia perpusilla, Pepli minora, rotundiuscula, lentibus ipsis forma & magnitudine paria, sub quorum alis fructus tricocci exigui. radix tenuis est. candidum & lacti similem succum hæc herba non minus quàm Tithymali vulnerata emittit, ipsorum etiam generi asscribenda. Reperitur, ait Dioscorides, in squalidis, aridis & petrosis.

Χαμαισύκην appellant, id est, humilem Sycen. Dicitur autem σύκη non modò ficus, sed & Peplus, vt iam anteà meminimus: vnde Chamæsyce, quasi humilis aut terrestris Peplus, quem folio & facultate omnimodè refert. Appellatur verò hæc etiam μήκων ἀφρώδης, veluti ipse Peplus.

μήκων ἀφρώδης. ἡρακλεία.

Μήκωνα autem ἀφρώδη Dioscorides herbam esse tradit ab aliquibus ἡρακλείαν appellatam: caule dodrantali: foliis valde exiguis, στρουθίου siue Lanariæ herbæ: & fructu iuxta ipsa candido: sed & totam herbam ipsam albam & spumeam. De eadem & Theophrastus lib. IX. Meconem Heracliam folio asserens esse Struthij, quo lintea candidantur, fructuque albo. Sed totam herbam candidam esse non adiecit. Purgandi vim vterque huic Meconi tribuit, & vo-

Chamæſyce.

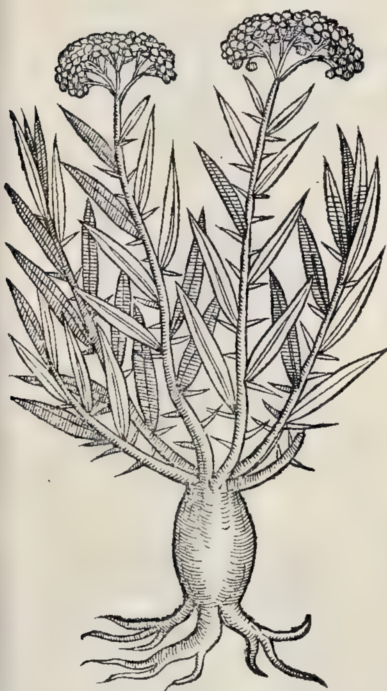

& vomitione expurgare: comitialique morbo obnoxiis hac purgatione prodeſſe. Suſpicari hinc poſſet aliquis, non aliam eſſe μήκωνα ἀφρώδην & ἡρακλείαν, quàm vel Peplum vel Chamæſycen, & ſeparatis locis, ſub diuerſis nominibus de eadem ſtirpe Dioſcoridem egiſſe: niſi ipſe Theophraſtus hunc ſcrupulum videretur eximere: qui μήκωνα hanc in numero aliarum μηκωνῶν, id eſt, Papauerum habet, & poſt κερατῖτιν ac ῥοιάδα repoſuit. quòd legitimâ μήκωνα ἀφρώδην ſiue ἡρακλείαν, Papaueris eſſe ſpeciem, & propriè Papauer ſpumeum Latinis dici oſtendit; & à Peplo & Chamęſyce differens.

Eſt autem Chamæſyce viribus reliquis Tithymalis aſſimilis. Galenus abſtergendi ſimul & acrem, ait, vim poſſidet. Itaque acrochordonas & myrmecias, caules eius teneriores in modum cataplaſmatis admoti, quique ex eis profluit liquor, auferunt.

Quod quidem & reliquæ omnes Lactariæ enumeratæ poſſunt, ſed quemadmodum anteà iam monuimus, vſus earum periculo non caret, veluti neque huius.

Hippophaës ex Codice Cæſareo.

De Hippophaë ex Dioſcoride, & aliis.

CAP. XX.

VENIT & iis quę lacteum ſuccum fundunt Hippophaës annumerandum. Frutex (inquit Dioſcorides) eſt φρυγανώδης ſiue ſurculaceus, vndequaque denſus & amplus: folia ei oblonga veluti Oleę, anguſtiora tamen & teneriora; inter quæ ſpinæ ſiccæ & candicantes emicāt, articulatæ, interſtitio quodam diſtantes: flores Hederæ corymbos referunt, racematim cohærent; ſed tamen minores molleſque, & ex albido partim rubentes. radix craſſa & mollis, ſucci plena, guſtu amara, ex qua veluti ex Thapſia ſuccus colligitur. Anguillara radicem refert palmum eſſe longam vel maiorem, & ex hac fracta aut vulnerata ſuccum manare tenuem, lacti concolorem, guſtu amariſſimum, odore grauem.

In maritimis ac ſabuloſis, vt Dioſcorides ſcribit, naſcitur. Anguillara arenoſis & maritimis locis in Peloponneſo à ſe repertum refert.

Ἱπποφαὲς Græcis: Latinis quoque Hippophaës dicitur: à Plinio lib. XXII. cap. XII. (niſi corrupta vox) Hippophyes. Hippophyes, ait, in ſabuloſis maritimiſq; naſcitur, ſpinis albis, Hederæ modo racemoſa eſt, candidis & ex parte rubentibus acinis. radix ſucco madet, qui aut per ſe conditur, aut piſtillis farinæ. Extant verò & inter nothas appellationes quędam huius nomina: vt, Hippophanes, Hippion, Echinion, Pelecinon, & Lappago, quæ tamen Aparinæ conuenit: noſtra ætate ab indigenis Peloponneſi ἀκανθα να καθαρίση, id eſt, Spina purgatoria vocatur.

Ab Hippophaë differt Hippophæſtum, quod tamen & Hippophaës aliqui (Dioſcoride teſte) appellant: à Plinio Hippope (niſi & hic vitium) dicitur. Spinæ fulloniæ genus eſt, abſq; cauliculo, flore, aut fructu, inanibus tantùm capitulis, foliis paruis ſpinoſis, radicula molli & craſſa, ex qua cum foliis & capitulis ſuccus exprimitur. *Hippophæſtum.*

E Narbonensi Gallia, inquit Ruellius, Hippophæstum vidimus spinosis capitulis, sine flore, sine cauliculo, minutis inter aculeos foliis candicantibus.

Debent (Plinio auctore) Hippophaës & Hippophæstum accommodata esse equorum naturæ, neque ex alia causa nomen accepisse. quippe quędam animalium remediis nascuntur.

Est verò Hippophaës, præsertim verò radix ipsius ac succus, calidæ siccæque facultatis, & simul valenter purgantis.

Succus syncerus radicis huius pituitam, bilem, & aquosos humores detrahit oboli pondere: cum farina verò subactus quatuor obolorum. Saluberrimè autem cum aqua mulsa exhibetur. In comitiali morbo, vt Plinius ait, vtilissimus. Frutex verò ipse siccatus tunditur, tritusque cum aqua mulsa exhibetur.

Extrahitur quoque succus è radice, foliis & capitulo Hippophæsti, qui & ex aqua mulsa pituitam & aquam detrahit, & pręcipuè comitialibus morbis, neruorũ vitiis, & Orthopnœę, vt Dioscorides tradit, conuenit.

De Euphorbio. CAP. XXI.

Euphorbium.

Anteuphorbium.

EVPHORBIO oblonga, crassa, & virentia sunt folia, in rotunda ac tereti figura angulosa: Cucumerem vulgò, sed Galeno Melopeponem nuncupatum, referrent, si non anguli, & eminentiores, & albicantibus spinis plurimis, duplici ferè ordine, obsiderentur. Effluit ex his vulneratis liquor vehementer acris & mordax, facilè concrescens.

Dioscorides, Euphorbium, inquit, Libyca arbor est, ναρθηκοειδὴς, id est, Ferulacei generis, aut Ferulæ speciem referens, quæ in Maurousiorum Tmolo reperitur, succo referta acerrimo; quem cum timore colligunt eius regionis homines, ob eximium eius feruorem.

Plinius herbam esse Euphorbium ait, & è mõte Atlante extra columnas Herculis portari.

Differentes autem & multum dissidentes montes Tmolus & Atlas sunt. Nullus Tmolo nomine in Libya, aut Mauritania mons à Geographis refertur. Est Lydiæ mons Tmolus in Asia minore. Potest in exẽplaribus Dioscoridis pro Atlãte perperã Tmolus substitutus esse.

Ioannes Leo in Aphricæ historia lib. IX. ex vno folio, aut, vt ipse nominat, fructu, XXV. aut XXX. quandoque prouenire scribit, è quibus maturis & vulneratis succus effluat lacti similis, qui lentorem contrahens concrescat, atque inde colligatur.

Natum

Natum fuit Euphorbium Anno M. D. LXX. Bruxellæ in amœnissimo ac ditissimo horto Io. Boisoti, viri vt generosissimi, ita & doctissimi, à quo vnum terræ commissum folium, in plura multiplicatum est, & radicem demisit in obliquos ramulos diuaricatam.

Græci pariter cum Latinis εὐφόρβιον vocant. Plinius vno loco herbam feminino genere, Euphorbiam appellat. Succus etiam Euphorbion, & quidem Officinis quoque est.

Iubæ Regi Ptolemæi patri, qui primus vtrique Mauritaniæ imperauit, inuentio huius asscribitur, à cuius medico Euphorbo nomen accepit.

Euphorbium autē, succus nempe concretus quo vtimur, vehemēter calidæ, & vt Galenus ait, causticę siue vrētis facultatis & tenuiū partiū est: quarto quidem ordine calidū & siccum.

Cum oleo violæ luteæ, vt quidem Mesues, sed & alio quouis, vel etiam vnguentis permixtum, refrigerata citò calfacit: aduersus stupores, tremores, conuulsiones, neruorum resolutiones conuenit: prodest etiam contra diuturnos coxendicum dolores.

Intrò assumptum, vt Aëtius, Paulus, Actuarius, & Mesues referunt, aquas & pituitam per inferna ducit; sed vnà quoque non modò fauces ac os, sed & ventriculum, iecur, reliquaque viscera accendit, exurit atque erodit; vniuersumque corpus inflammat.

Ob id, inquit Mesues, minus tenuiter terendum, & permiscendum eius acrimoniam obtundentibus, calorem remittentibus, & lubricantibus: quorum tantam esse oportet copiam, vt eius superficies vndequaque contegatur.

Sed difficile est Euphorbium, aliis ita vel inuoluere, vel permiscere, vt non exurendi suam vim exerat. Nam & plurimo contemperatum oleo, subinde foris inunctum, vesicas excitat, corpore præsertim mollioribus. quam ob causam tutius est intro corpus non admittere.

Tunditur ipsum etiam cum molestia, nisi naribus diligenter obstructis ac communitis. Si quando enim acrimonia eius ad nares peruenerit, mox pruriginem, sternutationesque excitat, ac deinde ardore intenso, copiosam pituitam ac muccum, tandem verò & sanguinem elicit: lachrymis non deficientibus.

Aduersus autem Euphorbij acrimoniam, remedio indigenis fertur esse herba, quę ab effectu & contrariis facultatibus Anteuphorbij nomen accepit. Cauliculos hæc emittit complures, rotundos, virentes, atque circa eos folia qualia Portulacæ. radix multas quoque habet propagines. succo & hæc abundat, sed nequaquam acri, verùm lento & refrigerante, ardorem ac acrimoniam Euphorbij retundente. ἀντευφόρβιον.

Tripolium.

De hac veteres scripsisse nondum obseruare licuit. Videtur tamen ad Telephij species referri posse.

Creuit & istud Anteuphorbion doctiss. Ioanni Boisoto, eodem quo Euphorbium anno: atque vnà cum eodem periit.

De Tripolio. CAP. XXII.

TRIPOLIO nostro folia exeunt oblonga, lata, læuia, virentia, crassiuscula, Glasti foliis perquam similia: caulis rectus, dodrante altior, fastigio in alas diuiso; in quibus flosculi elegantes, medio disco lutei, orbiculato verò ambitu cærulei, Asteris Attici florum æmuli, qui in pappos candidos contabescentes abeunt. radix oblonga, cortice induitur crassiusculo.

Nascitur, inquit Dioscorides, Tripolium locis maritimis, quæ vnda alluit, recedensque demittit. Ac talibus quidem in Belgij quibusdam maritimis nostrum reperitur: vt in Zelandiæ insulis. Neque videlicet in mari, neque in sicco, sed locis, quæ æstuans mare allidit, recedens, refluens, retroque commeans deserit. Translatum ad hortos diutinè viget, sed luxurians grandescit, & in fibras radices commutat.

Æstiuis mensibus flores facit.

Fabulosum est, quod à Dioscoride asscribitur, tradi nempe vno die ter colorem floris eius mutari, & manè album, meridie purpureum, vesperi

φοινικοῦν,id est,phœniceum. Sed tamen tres florũ colores vno die reperiri posse, veritati haud repugnat. Nam cùm flores,omnes non simul,sed particulatim & sensim perficiantur,tres facilè contingit florum colores obseruari: incipiẽtium nempe,completorum,& deficientium. Nondum patentes aut completi, subpurpurei sunt; perfecti patentesque, quales scripsimus; deficientes papporum candidam ostentant lanuginem.

Τριπόλιον,à nonnullis etiam ψυχὴ,ab aliis μυεὶς appellatur: vt quidem inter nothas voces refertur: posset Aster marinus, aut Amellus marinus non ineptè dici. Arabs Serapio Tripolium Turbith nominat,& post eum Auicenna. Actuarius tamen Græcus, Alypi siue Alypiæ radicem Turbith esse existimat. Mesues verò herbæ ferulaceæ radicem iudicauit. Habent Officinæ & suum Turbith non modò à Tripolio,verùm & ab Alypo differens, nequaquam etiam ferulaceum. Quod à Garcia ab horto Proregis Indiæ medico in Aromatum historia, quam clarifs.ac doctifs. Carolus Clusius Latinam dedit,describitur,ex qua historiam eius in subsequens transtulimus Caput.

Cæterùm Tripolij radix, vti Galenus ait, gustanti acris est, & facultate calida in tertio excessu. Dioscorides radicem in vino potam duarum drachmarum pondere, per aluum aquam ducere refert: itemque vrinam. Conciditur etiam ad alexipharmaca siue venenis resistentia medicamenta.

De Turbith ex Garcia. CAP. XXIII.

TVRBITH planta est radice neque magna neque longa: caulis dodrantalis,subinde longior,digitalis crassitudinis; hederæ modo per solum repit: folia profert Althææ: flores etiam similes è candido rubentes, nonnunquam omnino exalbidos.

Vtilis autem medicinæ caulis duntaxat pars inferior,radici proxima,quæ gummosa. Atq; huius cortex est,quem Officinæ ostendunt; crassior videlicet quidam ac inanis, caudicis inferioris exterior cortex, medio exempto.

Laudatur vacuum,arundinosum,fragile & plani corticis Turbith: deinde cui gummi adhæret concretum,quod gummosum dicitur; & albidum.

At gummosum non est semper sua natura,Garcias ait,sed Indi, quia viderunt à gummositate optimi Turbith notas à nostris peti,solent eius stirpem ac cauliculos prius quàm colligant,aut contorquere, aut leuiter vulnerare, vt liquor efflueret. quo tandem densato atque concreto,cauliculos gummosos auferunt. Reperitur verò & quandoque absque contorsione gummosum factum,sed tamen,quò facilius liquor emanare posset,vulnerari ac contorqueri solet. Candidum etiam fit,eodem auctore,in Sole resiccatũ: in vmbra etenim nigrescit.

Prouenit in maritimis,verùm non adeò mari vicinis locis, vt vnda eius allui queant, sed duabus aut tribus interdum à mari leucis siue milliaribus distantibus; & quidem in incultis, potius humentibus quàm siccis.

Nascitur autem in Cambaya,Surrate,Dio insula,Bazaim locisque vicinis,& in Guzarate, vbi plurimum,atq; vnde magna copia in Persiam,Arabiam,Asiam minorem,& Lusitaniam effertur. Præfertur autem in Cambaya natum.

Arabibus, Persis, & Turcis Turbith appellatur: in Guzarate verò Barcaman; in Canara prouincia,cuius ciuitas Goa,Tiguar.

Habetur ab Indis medicis pituitam deiiciens ac expurgans medicamentum; cui si febris abest, adiicere solent Zingiber; alioqui absque hoc ex decocto pulli gallinacei aut cum aqua exhibent.

Mesues Turbith calidum esse refert ordine tertio, & crassam lentamque pituitam vacuare; atque hanc è ventriculo,thorace,neruis,atque remotioribus artubus educere; sed tardioris facultatis esse, & ventriculum subinde eo subuerti perturbarique, quo circa Zingiber, Mastichen,aliaque aromata ei permiscenda; addi & oleum Amygdalorum dulcium,vel ipsa Amygdala,aut saccharum,ne corpus huius vsu extenuaretur aut emacresceret: ab aliis item cum Palmulis,Amygdalis dulcibus,aliisque contemperari,inde componentibus antidotum (electerium aut electuarium Officinæ appellant) quod διαφοινικῶν dicitur, Officinis ipsis & Medicis exercitatis in vsu frequens.

Datur ipsius Turbith drachma (plus minus) vna, ad summum duæ. In decocto verò aut diluto tres quatuórve admittuntur.

De Ebulo. CAP. XXIIII.

EBVLVS foliis, muscario, fructuque Sambuco persimilis est, sed caudicem non facit lignosum; caules tantummodo herbaceos profert hybernis mensibus contabescentes: anguloſi hi sunt,ac frequentibus articulis geniculati,Sambuci nouellis ramulis ac propaginibus respondẽtes: folia ex interuallis geminata,ampla, ac veluti Sambuci ex pluribus ad crassum

neruo-

Ebulus.

neruosum pediculū commissis coalescunt, quorum singula oblonga sunt, lata, & margine serrato, Amygdalinis ampliora maioraque: flores in vmbellis candidi. fructus siue acini subrotundi & rutilo colore nigricantes; in quibus semina parua oblonga. radix longa, digitalis crassitudinis, minimè lignosa.

Exit passim locis humentibus, incultis, secus vias & margines agrorum, pingui lætoque solo: aridum, sterile, siccumque respuit.

Flores Æstate, baccæ Autumno maturantur.

Græci χαμαιάκτην, id est, humilem Sambucum, nominant. Dicitur & ἑλιοσακτὴ, ἀγρία ἀκτὴ, καὶ εὐβοϊκὴ. Latinis est Ebulus & Ebulum: Germanis Attich: Belgis Hadich: Italis *Ebulo*: Gallis *Hieble*: Hispanis *Yezgos*.

Temperamentum autem Ebulus calidum quidem ac siccum, vtrumque ordine tertio; & facultatem non modò, quam ei Galenus tribuit, digerendi exiguam; sed & purgandi per aluum eximiam & validam habet: efficacissimæ radices sunt: folia digerendi ac discutiendi potentia præstant.

Educunt autem radices non modò pituitam, verùm & aquosos potissimùm humores: vtiles idcirco ad hydropicorum purgationes: sed tamen correctæ & vbi vires suffecerint. Purgant enim cum molestia: ventriculum subuertunt: interioraque viscera omnia perturbant. Malè omnibus vsus earum succedit, quibus hepar obduruit; vt quando ex regio morbo Ascites successit. Quamobrem nec temerè, nec nisi valde robustis ex Ebuli radicibus medicamentum, aut potio danda. Decoquitur in vino radix, si causa morbi frigida, & febris abest: aliàs pro affectus natura temperanda potio est. Expurgant & acini & semina, sed clementius multò ac minori cum molestia, præsertim prius aceto infusa, ac deinde semine anisi vel aliis aromatis vnà permixtis.

Foliis tumores œdematosi discutiuntur, cataplasmatis vel fomentis additis.

Dioscorides Ebuli radices vterum ait mollire, aperire, & affectus circa ipsum corrigere, ad insessus decoctas: folia recentia & tenera inflammationes mitigare cum polenta imposita; commodè item ambustis & canum morsibus imponi: auxiliari podagricis cum adipe taurino aut hircino.

De Cucumere syluestri & Elaterio.

CAP. XXV.

SYLVESTRIS Cucumis humi prorepentibus sarmentosis caulibus & subrotundis foliis satiuum æmulatur; & eum quidem, qui Galeno satiuus est (vulgò Melonem appellant) vtrisque tamen asperioribus: flores sublutei sunt: fructus oblongi, asperi, oblongis glandibus maiores, alioqui forma satis similes, satiuis verò Cucumeribus longè minores; qui maturi vel vltrò, vel leuissimo contactu desiliunt, semen cum liquore eiaculantes: radix crassa, candida, multiplex. Tota stirps vehementer amara, veluti & reliqua omnia syluestria Cucumeraria.

Paratur ex fructu huius Elaterium dictum medicamentum, cuius colligendi conficiendique rationes ac modos Dioscorides pluribus verbis refert. *Elaterium.*

In plerisque calidis regionibus in ruderibus, sabulosis, aliisq; incultis locis reperitur. apud Germanos hortensis. semel autem satus, pluribus inde annis facilè renascitur; non tamen è radice reuirescens, sed ex seminibus sparsis prouueniens.

Circa Autumnum fructus maturantur; atque eo tempore, ad Elaterium conficiendum colligendi.

Græcis est σίκυς ἄγριος: Latinis agrestis & erraticus Cucumis etiam appellatur: Officinis Cucumer asininus. Sunt qui Cucumerem anguinum vocent. Sunt tamen inter satiuos & hortenses vulgò habitos Cucumeres oblongi ac recurui, quos anguinos cognominant. Italis

Cucumis ſylueſtris.

Colocynthis.

Cucurbita ſylueſtris.

Cocomero ſaluatico: Hiſpanis *Cogumbrillo amárgo*: Germanis **Wild cucumer**: noſtris **Wilde concommeren**: Gallis: *Concombre ſauuage* dicitur. Elaterium ſiue ἐλατήριον Officinæ corrupta voce Elacterium nominant.

Eſt autem denſatus iſte ſuccus ex ſecundo ordine excalfacientium, Galeno teſte, & ſubtilium partium. extergendi item digerendíque vim obtinet.

Folia Cucumeris ſylueſtris, radices, earumq; cortices, vti vehementer amara, ita ſimiliter quoque excalfaciunt, & abſtergunt, ſed minus tamen quàm Elaterium. Expurgat autem iſtud Elaterium bilem, pituitam, aquoſóſque humores; & quidem valenter, ac non modò per inferiorem vẽtrem, ſed quandoq; per ſuperna.

Modus Dioſcoridi eſt à ſemiobolo ad obolum, pro virium portione.

Ciet idem menſes in peſſo ſubditum. Naribus cum lacte infuſum oculorum in morbo regio colorem emendat.

De Colocynthide. CAP. XXVI.

COLOCYNTHIS per humum ſtrata Cucumerariorum modo repit, eum quem Citrulũ Cucumerem noſtra ætas appellat proximè referens, cuius & ſylueſtris eſt ſpecies: folia eius lata aliquot inciſuris diſſecta: flores in luteo palleſcunt: fructus globoſus cortice integitur tenui, lutei vbi maturùit coloris, quo ablato interior candida fungoſa medulla ad medicinæ vſus reſiccatur; vnà cum in ea conditis ſeminibus paruis, & ſordentis coloris. Ingentis amaritudinis hæc medulla eſt; ſimiliter & ſemen, totaque ipſa omnibus ſuis partibus ſtirps.

In calidis regionibus ſeritur & perficitur Colocynthis; ſed in Germania ac Belgio ægrè ad maturitatem peruenit.

Appellari ſolet à Barbaris ac in Officinis Coloquintida. Græcis eſt κολοκύνθις, & quãdoque σικυωνία. Atque hinc Hiera διὰ σικυωνίας aliquãdo inſcripta reperitur, quæ alias διὰ κολοκυνθίδος dicitur. Eſt tamen & σικυωνία Cucumis agreſtis, de quo præcedente capite. Latini interpretes pro Colocynthide crebrò Cucurbitam reddunt ſylueſtrem. Differens tamen hæc à Colocynthide eſt. Cucurbita ſiquidem ſylueſtris Græcis κολοκύνθια ἄγρια vocatur, & ſatiuæ ſimilis eſt: ſcandit vt ſatiua vicina adminicula: folia eius ſimiliter lata & indiuiſa. fructus paruis Cucurbitulis ſimiles, duri ac lignoſi admodum corticis: medulla interior adeò ſucculenta, vt reſiccari nequeat: amara interim tota, vti Colocynthidis & agreſtis Cucumeris.

Eſt autem Colocynthis veluti tota ſua natura, omnibusque ſuis partibus amara, ita calida quoque ac ſicca ſecundo gradu eoque intenſo: atque idcirco expurgare, abſtergere, aperire, & quæcunque amariſſima efficere poſſet,

nisi validior eius per inferiorem ventrem euacuandi ac purgandi facultas reliqua eius opera, vt Galenus ait, præuerteret.

Tam valenter siquidem hanc vim exercet, vt non modò pituitam & bilem citissimè copiosissimeque educat, verùm & abrasis intestinis, venarumque meseraicarum osculis reseratis, sanguinem & cruenta subinde eliciat. Ita vt hac de causa nec temerè, nec nisi grauissimo aliquo vrgente morbo, ea sit vtendum; neque etiam nisi lento aliquo ac glutinoso permixta, quo videlicet vehementia eius reprimatur; malefica vis obtundatur; & celerius per aluum permeante, intestina minus abradantur. Admisceri Mastichen aut gummi Tragacanthæ, Mesues admonet.

Formantur & ex ea pastilli cum Mastiche, gummi Arabico ac Tragacanthæ, & Bdellio. Ex his Mastiche etiam adstringentis facultatis euidenter particeps est. Præstant autem lenta ac glutinosa, adstrictionem nullam aut exiguam habentia. Adstringētibus siquidem huiuscemodi valida ac fortissima medicamenta coërcita ac refrenata, maiore deinde violentia ac molestia, vim ac facultatem suam peragunt. Quæ verò adstringentia permixta non habent, facilius minorique cum labore opus suum perficiunt. Quales sunt Pilulæ, à Rhasi lib. IX. ad *Pilulæ* Almanzorem Iliacæ appellatæ. Quæ componuntur ex Colocynthide & Scammonio duo- *Iliacæ.* bus fortissimis; ac tertio Sagapeno, quod lentore suo intestina oblinit, & ab vtriusque iniuria defendit.

Quæ quidem compositio tametsi fortissima, & qua nec temerè, nec citra vrgentem vehementer necessitatem vtendum, facilè tamen ac citra magnas molestias expurgat, & cum minoribus torsionibus, quàm pleraque mitiora clementioraque medicamenta, Mastichen aut alia quæ adstringunt, admittentia.

Atque hanc ob causam verisimile est à Cochiis catapotiis Galenum lib. I. De medicamentis secundum loca, Mastichen & Bdellium reiecta voluisse, quæ tamen præceptor eius Quintus iisdem addere anteà solitus fuerat.

Vtilis autem Colocynthis non modò ad purgationes, in quibus Vertigini, Hemicraniæ, Cephaleæ, Apoplexi, morbo comitiali, Asthmati, intestinorum cruciatibus, aliisque pertinacissimis morbis succurrit; verùm & foris nequaquam aspernandas vires præstat.

Valet ad Aurium tinnitus & surditates oleum cum ea decoctū: idem lumbricos & ventris tineas interimit ac pellit, aluumque non rarò mouet, vmbilico imoq; ventri admotum. Acetum quod eius decoctionem admisit, collutione dentium dolores sopit, auctore Mesue.

Semen ad mortuorum corporum conseruationem ac condituram vtile; præsertim Aloë & Myrrha admixtis.

Helleborum siue Veratrum album.

De Helleboro siue Veratro albo.

CAP. XXVII.

VERATRI apud Veteres duo genera sunt: Album, & nigrum.

Sunt autem albo Veratro folia magna, lata; maioris siue latifoliæ Plātaginis, aut potius Gentianæ similia, maiora, magis venosa, liratim striata, ac quasdam plicas habentia: rectus & ferulaceus caulis, prælongus, multis inferius foliorum tunicis obuolutus, quas inarescens demittit; superius verò plures proferens spicas; in quibus flores nō magni, è senis angustis striatis foliolis herbaceo colore candicantes; quorum singulis tres aut quatuor succedunt angustæ, paruæ siliquæ veluti Sesami: in his semen latum & candicans. Radix crassa, candida, haud longa est, cum multis adhærentibus fibris, quibus etiam subinde propagatur.

Huius & alia species est floribus nigricantibus, foliisque, caulem præsertim amplectentibus, angustioribus; alioqui antecedenti similis.

Gaudet Veratrum album montanis & asperis; & non modò in Græcia, Italia, aut aliis calidiori-

bus regionibus, verùm & in Germaniæ ac Heluetiorum montibus viret. viuit & in hortis.

Floret Æſtate; meſſibus aut ſub Autumnum legendæ ſunt radices.

Nominatur Gręcis ἐλλέβορος λευκὸς, & quandoque citra aſpirationem ἐλέβορος λευκός: Latinis Veratrum album. Sunt qui ἀσκίδα, ἄνομον, πιγνατερεξὶν, γόνον ἡρακλῆος, πολυείδον, ἀνάφυτον etiam nuncupent: aliis Sanguis Herculis dicitur: Germanis Weiß nießwurtz: noſtris Witte nieſwortele: Italis *Elleboro bianco*: Hiſpanis *Verde gambre blanco, & yerua de balleſte*: Gallis *Ellebore blanche.*

Ex tertio eſt ordine excalfacientium ac deſiccantium, auctore Galeno.

Vomitione purgat; varios humores educit; & quidem magna cum vi & moleſtia ſumma; quocirca dari non debet, niſi vbi longi valenteſque morbi ſunt, ſpeſque ex aliis remediis adempta ſit: vt Paulus Ægineta ſcribit. apud quem & nonnulli exhibendi eius ac propinandi modi extant. Sternutationes huius radicis puluis quoque excitat, naribus exceptus; & inter πταρμικὰ ſiue ſternutatoria valentiſſimus eſt.

Dioſcorides Veratrum iſtud menſes etiam ducere, & fœtus enecare in peſſo appoſitum refert; & mures interficere cum melle & polenta ſubactum. Plinius phthiriaſin hoc emendari addit.

De Helleborine. Cap. XXVIII.

Helleborine.

VERATRVM album effigie refert Helleborine, ea de cauſa à nobis appellata, ſed humilior tamen ac minor multo: caulis eius erectus ad pedis ferè altitudinem aſſurgit: folia lata, ſimiliter venoſa & ſtriata, vti Veratri albi, ſed paruula: flores ſecundum caulem ordine quodam digeſti, foliacei, albicantes medio aliquantulum prominente ſubluteo; quibus oblongæ, non tamen magnæ, ſuccedunt veluti ſiliquæ, aliquantulum ſtriatæ, in quibus ſemina minutiſſima. radices ſubſunt fibroſæ, Veratri albi tenuiores.

Reperitur locis haud ſitientibus ac vmbroſis; & cum flore quidem Iunio ac Iulio.

Helleborinen non impropriè dici ac nominari poſſe, ipſa cum Veratro albo ſimilitudo teſtatur. Nam ſylueſtre ac ſpurium quoddam eius genus eſſe videtur.

Dioſcorides quidem ἑλλεβορίνην θαμνίσκον μικρὸν, hoc eſt, paruum fruticulum eſſe ait, habentem ἐλάχιστα φύλλα, id eſt, minima folia. Plinius verò lib. XXVII. cap. IX. Helleborinen paruam tradit herbam, exiguis foliis. & lib. XXIII. cap. XX. paruis foliis. Et parua quidem noſtra hæc Helleborine, & herba, & θαμνίσκος. θαμνίσκον ſiquidem herbam cuius cauliculus rectus aſſurgit, etiam ſi vnicaulis ſit, Dioſcorides non rarò nuncupat. Nam & Polygonaton quod ſingulari caule, & attollitur, & naſcitur, θάμνον facit. πολυγόνατον, ait, θάμνος μείζων πήχεος. folia autem huius non quidem minima ſunt, ſed comparatione Veratri albi parua re vera ſunt, ac dici debent. Et Plinius non minima, ſed exigua & parua tantùm eſſe ſcribit. Oſtendunt & hæc noſtræ Helleborines, cum ea, quę à Dioſcoride ac Plinio deſcribitur, ſimilitudinem maximam, ſed tamen legitimam eſſe, in tanta ac tam obſcura veterum breuitate, difficile fuerit affirmare.

Dicitur autem Helleborine Dioſcoridi ac Plinio etiam ἐπιπακτὶς, ſed vnde hoc illi nominis, non patet. Veratrum album etiam ἀσκὶς reperitur, vt diximus, appellatum. Si pro ἀσκὶς legi poſſet ἀκτὶς, exiſtimari poſſet ἐπιπακτὶν, quaſi ἐπὶ ἀκτὶν dictam, quòd videlicet Veratro albo ſuperaddatur. Vt etenim Theophraſtus lib. IX. miſcetur in potione ex Veratro albo, vt vomitio bene ſuccedat, Helleborines ſemen. τοῦτο δ' ἐστὶ ποάριον, addit, id eſt, hæc herbula quædam eſt. Atque coniecturam ita facere, ſed certi aſſequi nihil datur: veluti etiam haud conſtat eandem Theophraſti & Dioſcoridis Helleborinen eſſe. Dioſcorides ſiquidem, vomitionem

mitionem adiuuare eam, quod Theophrastus asserit, non scripsit; sed tantùm aduersus lethalia medicamenta, & iecinoris affectiones bibi. Plures autem esse possunt Helleborines. Nam & Centaurium minus superius diximus Helleborinen quoque appellari.

Cæterùm nostræ Helleborines qualis sit temperies aut facultas, compertum nondum habemus.

De Veratro nigro. CAP. XXIX.

Veratrum nigrum I.

Veratrum nigrum II.

VERATRI nigri tria sunt genera, præter illud tamen, quod à Dioscoride describitur.
Primum folia promit ex pluribus collecta, quorum singularia oblonga, lata, læuia, & duriuscula sunt, veluti Lauri, sed margine vtrinque à medio sursum versus serrato: caule caret: flores in pediculis palmum altis è radicibus erumpentibus, magni, initio albidi, deinde purpurascentes, postremò virentes, cùm videlicet è mediis staminibus luteis exortæ siliquæ increuerint: quatuor aut quinque coniunctæ Sesami modo hæ nascuntur; in quibus semen. Radices subsunt multis crassis nigrisque fibris capillatæ; in quibus medius tenuis neruus. 1.

Alterius Veratri folia prioris æmula sunt, sed angustiora, nigriora, ambituque toto serrato: caulem istud habet pedem, plus minus, altũ, in ramulos cacumine diuiso; à quibus flosculi deorsum nutantes dependent minores; coloris è pallido herbacei. radices fibrosæ aliquanto tenuiores, minus nigricant. 2.

Tertium Veratrum caules habet proceriores & subinde crassiores: folia quàm secundi angustiora, quorum & ambitus vtrinque serratus: flores magnitudine secundi: siliquæ paruæ Sesamaceæ: radices fibris multis vti aliorum cohærentes subnigricantesque. 3.

Nascuntur Veratra hæc in montibus asperis & petrosis. Duo posteriora in Germania ac Belgio frequentiora.

Floret primum circa natalem Dominicum, si Hyems clemens mitisque fuerit; aliàs mox soluto gelu: proximum genus paulò serius: tertium circa Ver, & ipso Vere.

Veratra autem hæc esse nigra, satis inter recentiores conuenit; sed tamen ad quem veterum auctorum referri debeant, non æquè expeditum. Differentes etenim Veratri nigri descriptiones penes hos reperiuntur. Theophrastus siquidem folio laurino Veratrum nigrum esse ait, & fructu Sesamaceo. Dioscorides verò foliis Platani ac Sphondylij, Cnicique semine ipsum

Veratrum nigrum II.

ipſum depingit. Quæ vt euidentem differentiam; ita & hæc Veratra, ad Theophraſti accedere, cum Dioſcoridis verò Veratro parum conuenire oſtendunt: folio ſiquidem Laurum, & potiſſimùm primum, fructu verò Seſamum referunt. vti nigrum Veratrum facere Theophraſtus ſcribit: Platani aut Sphondylij folium nequaquam (vt Dioſcorides) æmulantur. Appellatur autem Veratrum nigrum Græcis ἐλλέβορος μέλας. a nonnullis μελαμπόδιον: item πολύῤῥιζον, μελανόῤῥιζον, περίπον, κυεάνιον, aut potius ἀντικυρείνιον, ἔκτομον, aut ἔκσομον: Italis *Elleboro nero*: Hiſpanis *Verde gambre negro*.

Nominatur verò Melampodion, quia Melampodem inuentorē habeat, qui furentes Prœti filias primus eo purgaſſe, & ad ſanitatem mentis reſtituiſſe creditur. Hunc Dioſcorides paſtorem; alij diuinationis peritum tradunt.

Quod autem inter hæc genera primum, vul-
1. gò à Germanis Chriſtwurtz / & à noſtris Heylich herſtcruyt nominatur; idcirco videlicet, quòd Hyeme clemente circa natalem Domini noſtri Ieſu Chriſti diem floreat.

2. Alterum genus Pſeudohelleborum & Veratrum nigrum adulterinū ante nos etiam Fuchſius nuncupauit. Plerique Conſiliginem eſſe volunt; quia huius radicibus iumentorum quadrupedumque morbis noſtræ ætatis agricolæ medeantur, haud diſſimili quàm Conſiligine veteres Mulomedici modo; vnde & à noſtris Viercruypt dicitur. Sed idem poſſunt & Veratri albi radices; vt quidem Abſyrtus & Hierocles Græci Hippiatri tradunt; vti latius in cap. de Buphthalmo, in florum hiſtoria Pempt. ſecundæ lib. III. ſcripſimus.

3. Tertium genus Germanis Leußkraut vocatur, id eſt, Peduncularis; pediculos etenim interimere creditur. Placet nonnullis Aconitis iſtud genus annumerari. Neque enim pediculos tantùm, ſed, veluti Aconitum, & oues aliaque animalia necare comeſum fertur. Verùm hoc non modò iſtud, ſed & reliqua Veratra nigra poſſunt: qua de cauſa & inter Veratri genera hoc tertium retinendum videtur.

Cæterùm Veratrum nigrum, vt quidem Galenus ſentit, candido calidius ac amarius eſt, ex tertio ſimiliter excalfacientium & reſiccantium ordine.

Pituitam, bilem flauam, ſed & atram potiſſimùm, ac melancholicos omnes humores deorſum ducit; non tamen citra moleſtiam ac difficultatem. Idcirco non niſi robuſtis ac validiſſimis, vt Meſues ſuadet, exhibendum. Prodeſt autem ex Veratro nigro purgatio inſanientibus, maniacis, melancholicis, comitiali morbo afflictis, elephantiacis, quartana laborantibus, & omnibus breuiter, quos vel atra exagitat bilis, vel melancholicus humor moleſtat.

Modus exhibitionis, Actuarius lib. v. ait, ſunt ſcriptuli tres, paulò plus minúſve, tenuium fibrarum è radicibus pendentium, in aqua paululum maceratarum; deinde cortice detracto, ac in vmbra ſiccato, proiectaque tenui, quæ ipſi ſubeſt medulla. Datur autem ex paſſo & oxymelite; verùm ſuauitatis gratia, quædam ex odoratis ſeminibus ſunt inſerenda. Si verò efficaciorem cupis purgationem, Scammonij pauxillum adiicito. Hæc ille.

Præſtat autem inter hæc genera primum; deinde ſecundum; tertium minus efficax habetur. Extergit verò Veratrum nigrum etiam alphos, lichenas, lepras, ac pſoras: in fiſtulam calloſam inditus, callum duobus aut tribus diebus, vt Galenus ait, detrahit.

De Veratro nigro Dioſcoridis. CAP. XXX.

ISTVD Veratrum nigrum, vt Dioſcorides ſcribit, folia habet viridia, Platano ſimilia, ſed minora, ad Sphondylij folia accedentia, ſed fiſſa magis & nigriora, ſubaſpera: caulis aſper eſt: flores albi purpuraſcentes ſiue ἐμπορφύροι, ſchemate racemoſi, & in ipſo fructus Cnico ſimilis. radices ſubſunt tenues, nigræ, veluti à quodam capitulo Cepæ ſimili dependentes,

quarum

Veratrum nigrum Diosc.

quarum & vsus est. Atque ita verba ipsa Dioscoridis sonant; è quibus manifestum; aliud omnino ab eo Veratrum nigrũ describi, quàm à Theophrasto, de quo capite antecedente.

Conuenire autem cum hac Dioscoridis descriptione satis apparet, quod & aliàs & modò, pro Dioscoridis Veratro nigro expressimus: folia etenim in primis eius lata, aliquot eminentes angulos, & vtrinque incisuras habent, instar foliorum Ficus, Vitis, Aceris; qualia Platani esse abundè constat; sed tamen prædictis minora: ad Sphondylij folia satis etiam accedunt, non quidem tota ac integra, sed singularia eorum (ex quinque enim totius folij Sphondylij compositio est) profundioribus tamen fissuris diuisa: eadem saturato colore nigricant, & aliquantulum aspera sunt: Caulis rectus est, pede altior, nonnihil striatus; quo superius in ramulos diuiso, complures prodeunt veluti latiores calyces, discorum instar; qui simul racemi quandam referunt effigiem; præsertim cauliculis flaccescentibus, ipsisque deorsum nutantibus. quam & lati calyces multiplicibus flosculis aliquo quoque modo exhibere videntur. E singulis siquidem, flosculi complures simul farcti, veluti Scabiosę, exeunt. Sunt candidi hi, diluto colore nonnihil purpurascentes, siue, vt Dioscorides ait, λδυκοὶ ἐμπορφύεοι. Semen inde in iisdem subnascitur calycibus, candicans, oblongum, ferè vti Cnici, sed tamẽ minus & tenuius, ac nõ perinde læue. Radices etiam subsunt nigræ, quàm alterius nigri Veratri tenuiores, ab vno exiguo capitulo confibratæ; in nouellis quidem plantis. Nam in veteribus ætate multiplicatis à pluribus demittuntur.

Reperitur in Germaniæ plerisque montibus, & aliis incultis ac asperis locis. In hortis viuax est. Dioscorides etiam in asperis, editis & sitientibus locis Veratrum nigrum enasci scribit: optimumq; quod ex eiusmodi locis accipitur. quale est, inquit, quod ex Anticyra petitur.

Floret autem istud Veratrum nigrum non Hyeme, sed æstiuis mensibus. Toto autem anno herba viret.

Recentiorum plerique Astrantiam nigram: alij Saniculam feminam nominant. Differt tamen multum ab Astrantia, quæ & Imperatoria, vmbellifera herba. Saniculæ etiam perquàm parum similis est. Nobis diu visa est, non quidem Theophrasti, sed Dioscoridis Veratrum nigrum esse. Respondet forma, vt retulimus: conueniunt etiam vires. Nam & atros aliosque humores radices huius expurgare, testes habemus in Germania nonnullos exercitatissimos medicos, qui his melancholicos purgatos feliciter ad sanitatem reduxere. Purgandi quoque huic facultatem adesse, testatur etiam Conradus Gesnerus in epistola quadam ad Adolphum Occonem, in qua Astrantiæ nigræ Helleboro albo ferè similem vim, sed tamen mitiorem, & per aluum purgatricem primum se expertum refert. Quæ sententiam nostram, & Dioscoridis Veratrum nigrum esse confirmant.

Tribuit autem huic omnes etiam eas nomenclaturas Dioscorides, quæ superiori afscriptæ sunt. Semen verò eius, ait, in Anticyra Sesamoides vocari, eiusque ad purgationes vsum esse: Si modò genuina & non vitiata est lectio. Videtur autem non omnino integra. Nam si Sesamoides, vt Plinius ait, & vox ipsa testatur, à Sesami similitudine nomen habet, impropriè huius Veratri nigri semen, non Sesami, sed Cnici æmulum Sesamoides nuncupabitur. Iam & Sesamoides sui generis stirps est. Ex his aliũde hæc verba Dioscoridi accessisse suspicãdum: *Dioscoridis*
& fortè ex Theophrasto translata. Scribit siquidẽ Theophrastus lib. IX. Anticyrenses fructu *locus de-*
Veratri, qui Sesamo similis sit, purgari: Helleborum, inquit, non solùm radice, sed etiam fru- *prauatus.*
ctu vtile est. Siquidem in Anticyra, vt fertur, fructu eius purgantur. Deinde inferius: Anticyrenses fructum Sesamacei Hellebori dare solẽt, qui Sesamo similis est. Quibus verbis Theophrastus Veratri fructum Sesamo quidem similem refert; sed Sesamoidem peculiariter ac

pro-

propriè dici non affirmat. Sed ad Veratrum nostrum nigrum reuertamur, cuius facultates similes esse alterius Veratri nigri, compertum esse iam scripsimus. Ad omnia tamẽ efficacius habendum, antecedente capite descriptum; quo verisimile Anticyrenses prçcipuè vsos; penes quos, prima summaque propinandi Veratri, apud Veteres semper fuit auctoritas.

De Sesamoide ex Dioscoride & aliis. CAP. XXXI.

INCIDIMVS in Sesamoidum mentionem: Veratro potentia ac viribus proxima sunt, & ex purgantium numero: oportunum idcirco eorum historias ex Dioscoride & aliis hîc repetere. Duo autem ea sunt: Vnum magnum: alterum paruum.

Sesamoides magnum. In magni autẽ Sesamoidis descriptione inter Veteres non satis cõuenit. Plinius lib. XXII. cap. XXV. ἠριγέρωντι, id est, Senetioni similem herbam scribit: Oribasius ex Rasarij quidem conuersione, Rutæ similiorem facit. Sesamoides, inquit, maius folia habet Rutę similia, longa: florem album: radicem gracilem, ignauam: semen Sesamo simile, gustu amarum.

Dioscoridis verò exemplaria vtrique herbæ Sesamoides istud comparant. ἔοικεν ἡ πόα, ait, ἠριγέρωντι ἢ πηγάνῳ, φύλλα μακρὰ, ἄνθος λευκὸν, ῥίζα ἰσχνὴ ἄπρακτος, σπέρμα ὅμοιον σησάμῳ, πικρὸν ἐν τῇ γεύσει, id est, Similis est herba Senetioni aut Rutæ: folia longa: flos albus: radix gracilis, inefficax: semen simile Sesamo, amarum in gustu.

Notatur Dioscorides. Siue autem Dioscorides, siue alius huius descriptionis auctor extiterit, oculata fide Sesamoides magnum non agnouisse videtur; sed ex aliorum scriptis tantummodo descriptionem eius collegisse: atque idcirco disiunctiua particula ἢ vsus. ignorans videlicet cui simile Sesamoides magnum esset: Senetioni ne an Rutæ. Vtrique autem simile esse, vix possibile. Sunt etenim dissimiles multum Senetio & Ruta, qualiscunque etiam ea sit, siue graueolens, siue altera Hyperico similis.

Recentiores, inter quos Io. Ruellius & nonnulli post eum, Sesamoides magnũ existimant, quod à Theophrasto Veratrum nigrum describitur. Cognominat enim ipsum Sesamaceum siue Σησαμοειδὲς: Anticyrenses, inquit, fructum Sesamacei Veratri dare solent. Accedit Dioscorides, qui Sesamoides magnũ apud Anticyrenses Veratrũ (si modò genuina lectio) vocari refert: & Galen in lib. De simplic. med. facult. vbi Sesamoides magnũ Anticyricũ Veratrum esse scribit. Anticyrense siquidem Veratrum est, cuius Theophrastus meminit, & de quo cap. XXVII. Sed istud neque Senetioni, neque Rutæ simile est; & non modò semine, sed & radice efficax est. Sesamoidis autem radix ἄπρακτος, hoc est, ignaua, & nullius vsus. Crediderim ego nondum repertum Sesamoides, & propter eam quam ostendimus difficultatem, non facilè agnoscendum.

Dicitur autem σησαμοειδὲς, vt Dioscoridis & posteriorum exemplaria habent, in Anticyra ἑλλέβορον. Causa additur, quoniã Veratro albo in purgationibus misceatur. At propter hanc causam fortasse rectius ἑλλεβορίνη nuncupatur. Nam Helleborines semen Theophrastus ait purgationi ex Veratro misceri, quod haud aliud quàm ipsius Sesamoidis esse verisimillimum est. Hippocrates enim, Strabo & Dioscorides non aliud admisceri scribũt quàm Sesamoidis semẽ. In Φωκικῇ, ait Strabo, nascitur σησαμοειδὲς, cui permixtũ præparãt Oetæũ Helleborum.

A Sesami autem forma & similitudine Sesamoides nomen, vt Plinius ait, accepit.

In abstergendo, excalfaciendo, desiccandoque similem Veratro vim, Galeno auctore, obtinet. Purgat pituitam & bilem supernè, Dioscorides refert, quantum tribus digitis capi potest, tritum, acceptum cum Veratri albi sesquiobolo, in aqua mulsa.

Eadem de hoc ferè Hippocrates sub finem lib. De victus ratione in morbis acutis, at tamen non cum aqua mulsa, sed cum aceto mulso siue oxymelite exhibet. Sesamoides, ait, sursum purgat: potio eius est drachma media in aceto mulso trita: commiscetur etiam Veratris tertia portionis pars, & minus suffocat.

De Sesamoide paruo, ex Dioscoride. CAP. XXXII.

SESAMOIDI paruo, vt Dioscorides habet, dodrantales sunt coliculi, folia habentes Coronopo similia, hirsutiora tamen ac minora: in summo cauliculorum capitula sunt florum subpurpureorum, quorum medium album; in quibus semen Sesamo simile, amarum & κίῤῥον siue ruffum: radix tenuis. nascitur locis asperis.

Nonnulli κορώνιον σησαμοειδὲς μικρὸν, alij σήσαμον ἄγριον, Galenus σησαμοειδὲς λευκὸν; & semen eius amaram qualitatem continere, multumque amarum esse, excalfacere, rumpere, extergereque scribit.

Dioscorides, purgat, inquit, pituitam & bilem deorsum semen acetabuli mensura potum cum aqua mulsa. Idem impositum cum aqua tubercula & tumores discutit.

Rha siue Rhei, vt existimatur, icon.

De Rheo siue Rha. CAP. XXXIII.

DE forma aut magnitudine vel ipsius stirpis, vel foliorũ florúmve Rhei, nihil quidẽ apud Veteres proditũ reperitur. radicum modo similitudinem nonnullam, cùm substantiã & colorem Dioscorides expressit, sed tamẽ eius tãtùm quod in iis, quæ supra Bosphorũ Thracium, ac Pontum Euxinũ, vel etiã Mæotidẽ paludẽ locis prouenit.

Variat autem non parum radicum Rhei magnitudo, &, vt verisimile, ipsius quoq; totius stirpis, pro regionum, soli, cælique differentia, quæ (vt subinde repetendum) magnæ sæpenumerò in stirpibus mutationis ac differentiæ causæ sunt.

Minor ac tenuiõr est Põtici Rhei radix: crassior verò multoq; maior, quæ in Officinis venũdatur.

De Põtico autem Rheo sic Dioscorides: Rha, quod nonnulli Rheon, gignitur in iis quæ supra Bosphorum sunt locis: vnde affertur. radix nigra, Centaurio magno similis, sed minor & rubicundior, ἄοσμος, id est, inodorata (vt quidẽ exẽplaria habẽt) laxa, aliquantulũ leuis. Optimũ est, quod teredines nõ sensit, glutinosum gustu, cũ remissa adstrictione, & quod commanducatum ochræ modo pallescit, Crociq; colorem aliquem refert.

Eadem ferè & de hoc ipso Plinius lib. XXVII. cap. XII. in nonnullis tamen non tam dissidens, quàm euarians. radicem non Centaurio magno, sed Costo nigro similem: & tritam aut mansam non ἐνώχροντα, sed vini colorem reddere tradit. Est autem vinum non nigrum, aut rubens, vetus quidẽ & potens lutei & ad Crocum vergentis coloris: veluti Creticum, & alia eiuscemodi. Costi Indici radix Dioscoridi nigra est. Sed tamen potuit & pro Centaurij magni, per errorem Costi substituta esse. Verba eius hæc sunt:

Rhacoma adfertur ex his quæ supra Pontum sunt regionibus. radix Costo nigro similis, minor & russior paulò, sine odore, calfaciens gustu & adstringens. Eadem trita vini colorem reddit ad Crocum inclinantem.

Officinarum autẽ Rheon radix est multo maior, crassior, & amplior quàm Centaurij maioris: quæ foris nigricans: interius verò, recens quidẽ, cum varietate quadam coloris dilutè ex purpura rubet; vetustior ex subluteo sordet; sed amplius à teredinibus exesa: in mandendo aliquantulũ glutinosa ac viscosa Croci colorẽ refert, quem papyro aut alteri candidæ rei illita manifestiorẽ exprimit: substantia eius, neq; dura solidáve, neq; grauis, sed leuiuscula, ac inter duram cõpactámve ac raram veluti media, nonnihil fungosa: odorata etiã & gratũ spirat.

Adfertur ex Sinarum (vulgò Chinarum) regione, quæ est versus Orientem, supra Indiam, etiam eam, quæ extra Gangen: haudquaquam verò ex Scenitarum prouincia (vt plerique temerè existimant) quæ in Arabia est felici, & longè à Sinis abest.

Appellatur vulgò Rha Barbarum, aut Rha Barbaricum, à nonnullis Reu Barbarum, quòd ex Africa & Arabia, quas Barbarias etiã vocant, aduehatur. Rectius Punici & Arabes Raued Seni nominant, à Sinẽsi prouincia: vnde in Indiã, Persiam, Arabiamq;, ac postea in Europam infertur. Eiusdẽ speciei cum Pontico est, quod Græci ῥῆον & ῥᾶ: Plinius Rhacoma: Cornelius Celsus, & etiam Paulus Ægineta Ponticam radicem appellat: Mesues Raued Turcicum.

Est vtriusque eadem similisque substantia: color idem recentium: idem inueteratorum: commansa glutinosum lentorem parem, eundemque, Croci videlicet æmulum, colorem reddunt: & odor quoque Pontico, & quidem haud est insuauis. Id quod euidenti certoque experimento cognitum habemus. Nam huius radicem ab excellentissimo viro Iacobo Antonio Cortuso, amico nostro olim accepimus, haud graui odore suaueolentem.

Dioscoridis tamẽ exemplar ἄοσμον, id est, odore destitutũ Rha esse habet. Sed pro ἄοσμος, fortassis rectius legendum εὔοσμος. Nam cùm Veteres omnes Rheo tenues aëreasq; quasdam confiteantur adesse partes, odorem quoq; vnà esse innuere videntur. Tenuis etenim aëreæq; substantię odor comes esse solet. Odorata enim tenuia sunt essentia. Neq; nos ab hac sententia Plinius absterrere debet. Potuit enim ipse, vt & alias, in deprauatum incidisse codicem. *Dioscoridis locus suspectus.*

k Nam

Nam & ab illo tẽpore nonnullis locis corrupta ac deprauata fuisse Dioscoridis exemplaria, si non aliunde, vel ex sola Orchios descriptione manifestũ, apud omnes posteriores, qualis apud Dioscoridem, extans: corrupta videlicet ac deprauata: vt cap. de Orchi in florum historia Pemptade secunda ostendimus. Vtcunq; autem est Ponticũ Rha, non est odore destitutum.

Rha fluuius. Fluminis autem Rha sibi nomen adoptauit, in cuius superciliis, vt Ammianus Marcellinus ait, nascitur. Oritur Rha ex Hyperboreis Septentrionis montibus, & per Asiaticam Sarmatiam defluens, in Caspium siue Hircanium labitur mare.

Mistam autẽ Rheon, & substantiã, & temperaturam ac facultatẽ obtinet. Sunt eius partes quædam terrestres, adstringentes & resiccantes: aliæ tenuiores, aëreæ, calidę & purgatorię.

Laudatur à Dioscoride ad inflationes, stomachi imbecillitatẽ, & omnes eius dolores, conuulsa, lienosos, hepaticos, nephriticos, tormina, vesicæ & thoracis vitia, precordiorum distentiones, vteri affectiones, coxendicum dolores, sanguinis sputationes, respirationes difficiles, singultus, dysenterias, cœliacas passiones, circuitus febriles & venenatorum morsus: tollere etiam liuida & impetigines cum aceto illitum ait. Galenus etiam ruptis, conuulsis, & orthopnœæ prodesse: sanguinemque spuentibus conferre scribit.

De expurgatoria autem facultate neuter quidquam scripsit. Non fuit Rhei ad purgationes illo seculo vsus. Quod in eo tenue ac aëreum, intendere eius adstringendi potentiam Galenus existimauit. Nec enim, inquit, reluctatur terrestri frigido, tenue aëreũ; imò eò quòd deducat, & in altũ perducat, valentioris effectus causa existit. Cùm tamẽ hoc ipsum aëreum ac tenue purgatoriam, ac obstructiones adaperiendi vim obtineat.

Paulus Æginetа primus videtur Rhei expurgatoriam facultatem exploratam habuisse. lib. enim primo, cap. XLIII. vbi Terebinthinam inter ea, quæ sanis aluum subducunt, enumerat. At cùm magis, ait, subducere eam cogitamus, Rhei momentum admiscemus. Subsecuti Arabes ad vlteriorem ipsum medicinæ vsum perduxere, per quos quoque illud, quod è Sinarum aduehitur regione, receptum. Præstantius istud est: Ponticum siue Turcicum debilius, non tamen purgandi vi destitutum. Reperitur & quoddam in Tartariæ vrbe Samarcandar, sed improbum, & non nisi iumentorum purgationibus vtile: ait Garcias ab Orta.

Optimum autem est recens, à teredinibus non exesum, & decoctionem non expertum. Vt enim Galenus, Auicenna, & Mesues, decoquitur recens, & expresso succo, iterum resiccatur. Tale purgatoria facultate omni, aut quasi destitutum est, & magis adstringit.

Separantur enim maceratione ac decoctione huius facultates. Calida, tenuis, purgatoria, & aperiens in humorem transfertur, remanente reliqua terrestri adstringente substãtia. Densius quod decoctum aut maceratum est, Croci non, aut parum inficit colore; & amissa eius varietate, subnigro sordet: facileque à teredinibus perforatur.

Expurgat autem Rheon per inferna bilem flauam, & quandoq; pituitam in proximis viis hærentem.

Vtilis ac commoda ex eo purgatio omnibus quos bilis flaua infestat, vt laborantibus & acutis & tertianis febribus, ictericis, hepaticis; confert in pleuritide, peripneumonia, angina, insania, furore, renum, vesicæ & omnium internarum partium inflammationibus, & præsertim erysipelaceis affectionibus, tam externis quàm internis.

Vtilissimũ certè Rheon iecinori & felli laborantibus maleque affectis. præter enim quòd biliosos prauosque expurget humores, & ab obstructionibus meatus expediat, robur quoque maximũ ipsis visceribus confert: ita vt haud temerè, Rheon vita hepatis, à nonnullis dictum videatur. Cõmodissima enim ac vtilissima talia esse iecinori medicamenta, Galenus XI. methodi asserit: quę videlicet mixtã habent cum expurgãdi & aperiẽdi, adstringẽdi potentiam.

Modus exhibitionis à drachma vna ad duas: macerati verò ab vna cum media ad tres. Datur aut maceratur in calidioribus quidem morbis cum Cichorij, Intybi, aut alterius natura similis, diluto, aut stillatitio liquore, vel etiã lactis sero. Si verò calor abest, ex vino dari potest.

Exhibetur quandoque & tostum, sed ita vt nulla eius pars vel minimum sentiat adustionis: tale dysentericis & cœliacis auxiliare; expurgatis siquidem vitiosis humoribus, aluum deinde reprimit ac cohibet.

Sistit idem, eodem tostum modo, & superfluentes menses, sanguinisque vndequaq; fluores, præsertim per vesicam, sed in exigua quantitate, & cùm adstringenti aliquo permixtum. Innoxium, inquit Mesues, Rha medicamentum, omni tempore, omni ætati salubre: atque pueris & grauidis.

LIBRI SECVNDI PEMPTADIS TERTIÆ

FINIS.

STIR-

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS TERTIÆ LIBER TERTIVS,

DE CONVOLVVLIS, ET IIS QVÆ ALIIS INNITVNTVR STIRPIBVS.

Præfatio.

AD PROXIMVM *à Purgantibus ordinem ſpectant vicinis ſeſe implicantes, & amplexu viuentes. Sunt enim inter has multæ purgatoria vi valde efficaces. Sunt & aliæ non tales; ſed quia in circumuoluendo ſcandendoq́ ſimiles, illis coniungendæ erant; exceptis tamen leguminibus & cucumerariis, vel ad frugum, vel ad olerum hiſtoriam pertinentibus. Tertius igitur hic liber ſtirpes habet adminiculis egentes; vicinis ſeſe implicantes; aut propè adſtantibus innitentes.*

DE SCAMMONIO.

Capvt I.

Scammonium.

SCAMMONIO multi ab vna radice exeũt longi, tenues & viticuloſi cauliculi, quibus vicinos frutices, pedamentáve iuxta poſita cõſcendit, ac multis circumuolutionibus amplectitur: folia eius lata & acuminata, læuis Smilacis æmula: flores ſimiles, calathi quoq; forma, candicantes, paulò minores. radix ſubeſt lõga, craſſa, candida interius; ex qua ſuccus colligitur, qui denſatus ad medicinæ vſus ſeruit.

In calidis, pingui exit ſolo, veluti in Aſiæ Myſia, Syria, aliisq; ſimilibus. Reperitur & in Creta inſula, Bellonio teſte.

Veriſimile eſt, vbi ſuæ ſpontis eſt, citò & plurima deinde Æſtatis parte florere: nam & in Belgio Æſtiuis menſibus ſubinde cum flore videri poteſt.

Græci σκαμμωνίαν, Latini ferè Scammoniũ nominant; ita appellantes non modò ſtirpem ipſam, ſed & denſatum concretumq; ſuccum. Dicitur & à nonnullis σκαμμωνία ῥίζα, ab aliis κολοφώνιον. Officinæ ſuccum crudum quidem Scamoneam: in Cotoneo verò malo decoctũ, Diagridium vocant: quaſi δακρύδιον, id eſt, lachrymulam.

Purgat autem hic ſuccus per inferiorẽ ventrem vehementer, nulli aliorum purgantium medicamentorũ potentia cedens. Nulla enim parte, vt Oribaſius ait, ſuperatur ab iis quę agitant & commouent.

Efficit iſtud non vehementer aliqua calida facultate; ſed alia quadam latente totius ſubſtantiæ proprietate. Nam guſtu quidem nulla in eo caloris vehementia deprehenditur. Cuicunq; ſiquidem liquori aut rei permiſceatur, nullam ei vel amaritudinem, vel acrimoniam, aut alium ingratum ſaporem communicat. Quamobrem nec inter calidiſſima, vt pleriſque videtur, ſed inter moderatius calida & ſicca habendum.

Extergit autem & educit potiſſimùm bilem flauam; ſeroſos item tenuesq; humores, & quandoque pituitam, ventriculo tamen magis quàm reliqua omnia medicamenta, vt Paulus tradit, noxium eſt Scammonium. Meſues verò non modò vẽtriculo graue atque moleſtum, verùm & inteſtina ipſum abradere; interna viſcera erodere; venarum ora dilatare; totiusque ſuæ ſubſtantiæ eſſentia cordi viſceribusque reliquis obeſſe ſentit. Immoderatum & minus

oportunum idcircò eius vſum animi ſequuntur deliquia, vẽtriculi ſubuerſiones, alui fluores, dyſenteriæ & teneſmi.

Occurritur his malis, eodem auctore, ſi Scammonium in Cotoneo malo decoquatur; & muccagine Pſilij, Prunorum carne aut ſucco, aliiſve lenti ſimiliter ſucci permiſceatur: addita Maſtiche, aut aliquo ex moderatè aſtringentibus.

Plinius noxam eius tolli poſſe affirmat admixta Aloë: Scammonium, inquit, diſſolutionem ſtomachi facit, bilem detrahit, aluum ſoluit, præterquàm ſi adiiciantur aloës drachmæ duæ, obolis eius duobus. Quod & Oribaſio probatur, Synopſeωn lib. primo: & Collectionum Medicinalium lib. VII.

Veteres Scammonium in malo Cotoneo etiam decoxerunt, ſed omiſſo Scammonio ipſum malum edendum præbuerunt, quod abſque ſtomachi ſubuerſione aluum ſubducit: vt lib. primo De facult. alimentorum Galenus ſcribit: & III. De ſimpl. med. facult.

Officinæ Scammonio in pomo præparato vtuntur, quod, vt diximus, Diagridium vocant, & compoſitionibus omnibus ferè crudi ac non præparati Scammonij loco admiſcent.

Parantur in iiſdem antidota ſiue electaria duo, ſatis familiaria, vnum ex Pſilio, cuius auctor Meſues; alterum ex Prunis, quod ad Nicolaum refertur inuentorem. Quæ ad ipſius Scammonij temperationem & correctionem excogitata ſunt; & ad febres ardentes, ac tertianas, adeoque omnes ex flaua bile morbos commendantur. Maſtichem & Bdellium catapotiis Cochiis, quæ ſatis magnam Scammonij quoque admittunt quantitatem, ademit Galenus lib. primo De medic. ſecundum loca. quod & in cap. de Colocyntide admonuimus, vbi de Maſtiche aliiſque adſtringentibus, quæ ad correctionem vehementius purgantium admiſceri ſolent, latiùs egimus.

Modus autem Scammonij vel etiam ipſius Diagridij, vt quidem Meſues ſcribit, à granis eſt quinque ad X. aut XII.

Seruari poteſt, eodem auctore, ad annos quatuor. Plinius poſt bimatum parùm vtile cenſet. Vſus, ait, bimo; nec antè nec pòſt vtile.

De Smilace læui maiore. CAP. II.

Smilax læuis maior.

SMILACIS herbæ duo apud Veteres genera reperiuntur: aſperum vnum: læue alterum. De illo poſterius, de læui nunc agetur.

Huius autem ſpecies aliquot ſunt, quæ vno hoc capite comprehendi quidem poſſent; ſed quia cuique ſua nomenclatura, ſingulas ſeorſum explicabimus. Eius autem quæ læuis propriè dicitur, vna maior: altera minor eſt ſpecies.

Maior viticuloſis ac ſarmentoſis cauliculis longis ac tenuibus ſurſum ac deorſum arboribus, fruticibus, viciniſque ſepimentis obuoluitur circumligaturque: folio eſt lato, Hederaceo, ſed molliore, læuigatioreque: flores exiliunt candidi, copioſi, rotundi, calathi effigie, colore candidiſſimi ac Lilia ęmulantes. ſemen anguloſum, ſordido colore nigricans, exiguis ſyluestribus Lupinis propemodum ſimile, capitulo ex tenuibus membranis, continetur. radices longæ, craſſioribus cirris ſimiles, intus candidiores, hàc illàc per obliquum, infra terrę tamen ſuperficiem, feruntur.

Reperitur paſſim circa fruteta & ſepes: quæ ſemel comprehendit loca, ægerrimè deſerit: adeò pertinacis vitæ radices ſunt.

Æſtiuis menſibus copioſi dependent flores, nitore conſpicui.

Græcis σμίλαξ λεία; Latinis læuis Smilax: à Galeno & Paulo Ægineta etiam μίλαξ λεία. Læuis cognominatur, quòd ſarmẽta eius nullis horreant ſpinis.

Differt ab hac Dolichus, qui & Smilax hortenſis;

tenſis; item & σμίλαξ arbor, quam Latini Taxum nominant. Recentior ætas Smilacem hãc, Volubilem maiorem, Campanellam, Funem arborum, Conuoluulum album, & Smilacem læuem maiorem vocat. Plinius ſimiliter lib. xxi. cap. v. Conuoluulum etiam nominat. Exiſtimatur quoque Liguſtrum, non quidem frutex, ſed de quo Martialis Epigram. lib. primo, ſcribens in Procillum:

Quædam me cupit inuide Procille
Toto candidior puella cygno,
Argento, niue, lilio, liguſtro.

Et Virgilius Æcloga ſecunda, hoc carmine:

Alba liguſtra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

Seruius ſiquidem Virgilij interpres Liguſtrum ait, florem candidiſſimum ſed viliſſimum. Inter candidiſſimos autem nullus hoc flore neglectus magis eſt, aut vilior habetur. Quòd ſi etiam Liguſtrum à ligando nomen ſortitum, Smilax hæc verè Liguſtrum, vicinis etenim omnibus circumligatur ac circumuolutionibus plurimis implicatur. Germani Windekraut: Belgæ Winde & wrange: Galli *Liſeron, liſet* nominant. Italis eſt *Vilucchio maggiore.* Hiſpanis *Campanilla yerua.*

Viribus autem hanc Galenus aſperæ Smilaci quodammodò ſimilem eſſe iudicat. Semen ſi cum Dorycnio bibatur, inſomnia multa turbulenta efficere fertur: auctor Dioſcorides. Plinius nullius efficaciç eſſe herbam cenſet.

De Smilace læui minore. CAP. III.

Smilax læuis minor.

LÆVIS Smilacis minor ſpecies; maiorem ſatis refert, ſed humilior, tenerior, ac omnino minor: tenues illi quoq; & viticuloſi cauliculi, nonnulli quorum humi repunt; alij herbas frugeſque ſcandunt, & crebris eas voluminibus reuinciunt: folia oblongiora, Hederaceis minora, mollia ac læuia: flos ſimiliter calathoides, nonnihil odoratus, plurima parte albidus, relucente tamen in eo diluto rubentis purpurę colore, & radiantis ſtellæ effigie: ſemen ſubſequitur exiguum. radices tenues, candidæ, veluti prioris ſparguntur.

Gignitur in cultis aruis frequentius, non rarò tamen & in neglectis, ac ſecus margines agrorum: frugibus pluuioſo præſertim cæli ſtatu moleſta.

Floret vnà cum maiore.

Recentiores Volubilem minorem, & Conuoluulum minus appellant: Germani Klein windekraut / id eſt, Cleyn winde: *petit Liſeron* Galli: Itali *Vilucchio minore.* Læuis Smilacis ſpeciem eſſe, neque aliò referendam, ſatis manifeſtum. Non deſunt tamen, qui Helxinen eſſe velint cognomento Ciſſampelon. Sed pro hac nos aliam oſtendimus.

Non eſt etiam Chamæciſſus, quod quandoque ſuſpicati. Tametſi etenim foliorum, ramulorum, & radicum figura & color deſcriptioni, quæ paſſim extat, conformes appareant: & flores quia ſpecioſi ac elegantes Leucoiis aliquo modo comparari queant: atq; huic κίσσου nomen non minus quàm Ciſſampelo conueniat, non idcirco tamen Dioſcoridis Chamæciſſus. Vires quoque adeſſe oportet, quæ in hac Smilacis ſpecie deſiderantur. Chamæciſſus calida & amara foliis eſt, hæc verò nec amaritudinem nec caliditatem vllam obtinet: guſtata ſiquidem qualitatem nullam exerit, magis frigida quàm calida. Quod hanc nullatenus Chamæciſſum eſſe, abundè oſtendit.

Ignaua autem eſt, nulliuſque vſus herba.

De Hedera terreſtri, ſiue Chamæciſſo. CAP. IIII.

TERRESTRIS Hedera humilis eſt herba, à terra non attollitur: vicina non petit adminicula, ſed multis incertæ longitudinis, tenuibus, viticuloſis, aliquantulum angulo-

Hedera terrestris.

sis,geniculatis & quandoque subrubentibus cauliculis reptat,hac illac se diffundẽs.folia eius non magna sunt, sed lata, rotundiuscula, corrugata, hirsuta, marginibus serrata, è singulis crebrò bina: flores cucullati, hiantes, maiores quàm Chamædryos, è cæruleo purpurascentes. radices perquam tenues & fibrosæ, subalbidis paulò nigriores. Odore tota est grauiusculo,& sapore amaro.

In cultis pariter ac incultis locis reperitur, ac sæpenumerò vmbrosis, iuxta sepes, parietes, & hortorum areas.

Viret non modò Æstate, sed & Hyeme, quouisque anni tempore;ab Aprili autem in multam Æstatem flores facit.

Hederam terrestrem vulgò appellant, id est, χαμαίκισσον; item & Coronam terræ; Germani Gundelreb: Belgæ Onderhaue: Galli *Lierre terrestre.*

Chamæcissum autem veterum esse; plerique recentiorum non admittunt.Repugnare etenim apparet foliorum figura; cauliculorum longitudo: florum non modò figura, sed & sapor. Chamæcisso siquidem (vt quidem passim extantia exemplaria habent) folia sunt Hederæ tenuiora, oblonga; cauliculi dodrãtales; flores similes Leucoiis, candidiores, tenuiores, gustu valde amari. Huius verò herbæ folia rotundiora, nequaquam vti Hederæ læuia; latè serpentes & oblongi cauliculi;flores à Leucoiis differentes,& minus multò quàm folia, ac exiguũ quid tãtùm amaricãtes.

Sed potest ipsa descriptio corrupta esse,ac pro Μικρότερα,perperam Μακρότερα legi; & quæ sequuntur verba: πικρὰ πρὸς τὴν γεῦσιν ἰσχυρῶς: posterius esse translata. Facilis & non rarò occurrens huiuscemodi ex vno elemento in alterum lapsus est; & transponuntur quoque quædam aliquando voces à transscriptoribus. Facit in hanc sententiam, quòd Dioscorides folia Ischiadicis commendet,ac regium morbum expurgare scribat. Si enim flores amariores,his potius quàm foliis,præsertim purgandi regium morbum,potentia erat tribuenda;veluti Galenum fecisse legitur,quem potuit corrupta Dioscoridis lectio decepisse.

Galenus deceptus.

Correctionem autem hanc si descriptio admittat, poterit vulgaris terrestris Hedera,veterum esse Chamæcissus: Folia respõdebunt Hederaceis minora, tenuiora,& admodum amara:Ramuli multum foliosi sunt,qui licet longi ac prolixi,dodrantem tamen vix progrediuntur,quin radiculas defigant,ita vt ab ipsis radiculis dodrante haud sint longiores.

Flores etsi Leucoiis figura dissimiles, possunt tamen non minus, quàm alij quidam differentes,Leucoiis quoque comparari. Color enim aut venustas floris, comparationis occasionem subinde præbet. Antirrhini flos, Dioscorides ait, similis Leucoio: Sparti luteus veluti Leucoij: Plinio candidus Conuoluuli flos Lilio nõ dissimilis: Est flos, ait lib. XXI. cap. V. non dissimilis Lilio,in herba,quam Conuoluulum vocant, nascens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus,candorem tantùm referens,ac veluti naturæ rudimentũ Lilia facere condiscentis. Sunt & ita huius terrestris Hederæ candidiores,ac tenuiores,quàm purpurei Leucoij flores. Recognita autem ac restituta Chamæcissi descriptio talis est:

Χαμαίκισσος φύλλα ἔχει ὅμοια κισσοῖς μικρότερα δὲ καὶ λεπτότερα πολὺ, καὶ πικρὰ πρὸς τὴν γεῦσιν ἰσχυρῶς, κλωνία σπιθαμιαῖα περίπλεα φύλλων ἀπὸ τῆς γῆς ε ἢ ϛ: ἄνθη λευκοΐοις ὅμοια λευκότερα καὶ λεπτότερα,id est,Chamæcissus,siue Hedera terrestris folia habet Hederis similia, minora tamen, & tenuiora multò,& in gustu valdè amara: ramulos dodrantales foliis refertos à terra quinque aut sex: flores Leucoiis similes,candidiores ac tenuiores.Huic haud dissimilem Chamæcissi, Plinius quoque habet descriptionem lib. XXIIII. cap. XV. sed tamen nonnihil etiam deprauatam. Delenda autem sunt hæc verba: Spicata est Tritici modo. Vera lectio sic habet: Chamæcissus ramulis quinis ferè foliosa; cùm floret,existimari posset alba Viola,radice tenui.

Plinij locus castigatus.

Extant verò & apud Plinium & aliæ Chamæcissi. Est siquidem Chamæcissus Hederæ species,quæ nunquam à terra attollitur, ἐπίγειος dicta. Item Chamæcissus vnifolia, quam pro Cycla-

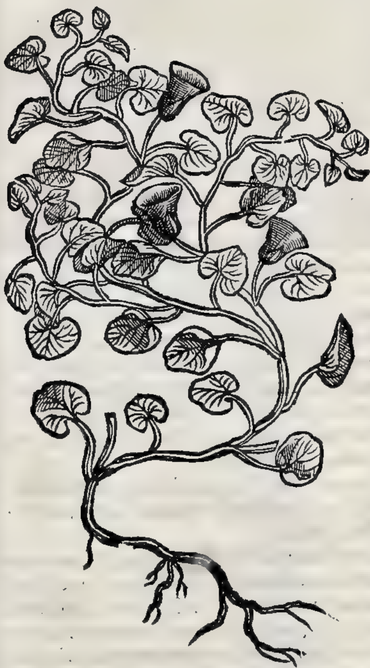
Cyclamino tertia ſibi demonſtratam libro xxv. cap. ix. refert.

Chamæciſſi item nomenclaturæ variæ inter nothas occurrunt,& aliquot quidem diſſimilium ſtirpium inter ſe confuſæ; vt, Χαμαιλεύκη, κίσσος ἄκαρπος, σελινῖτις, γῆς στέφανος, Hedera pluuiatica. Chamęleuce autem propriè Tuſſilago eſt. κίσσος ἄκαρπος, Hedera ſterilis. Selinitis appellatio multis communis eſt: γῆς στεφάνου, ſiue Coronæ terræ nomen huic verè debetur, folioſo ſiquidem veluti ſerto latè ſparſis ramulis terram coronat. Hedera pluuiatica rectè etiam appellari poteſt: nam per pluuioſam cæli tempeſtatem maximè luxuriat.

Cæterùm facultate Hedera terreſtris calida & ſicca eſt,& quia amara,abſtergere, & viſcera ab obſtructionibus liberare poteſt. Aduerſus tinnitus & ſurditates commendatur auribus impoſita. Matthiolus ærugini eius ſuccum permixtum cuniculoſis ac fiſtuloſis vlceribus vtiliter adhiberi refert.

Dioſcorides Chamæciſſi folia Iſchiadicis trioboli pondere in aquæ cyathis tribus ad dies quadraginta aut quinquaginta pota auxiliari refert: eademque morbum regium expurgare ſimiliter ſumpta, ad dies ſex aut ſeptem. Galenus omnem (vt diximus) facultatem floribus tribuit: Chamæciſſi flos, ait, cùm ſit admodum amarus, iecur obſtructione liberat, daturque ex coxendice laborantibus.

De Soldanella. CAP. V.

Soldanella.

LÆVIS Smilacis generibus venit etiam aſcribenda Soldanella. ſpargit hæc per terram graciles, viticuloſos, ſubrubentes cauliculos, circa quos in longioribus pediculis, folia Hederacea, læuia, ſplendentia, ſed lata, & ſubrotunda: flores calathi formam ſimiliter referunt, diluto purpureo colore ſubrubent: ſemen in rotundis folliculis nigricat. radix oblonga tenuis. Saporem herba amarum ac ſubſalſum à natali contrahit ſolo. Naſcitur enim in maritimis.

Reperitur verò non modò in Italia, aut Gallia, verùm & in Zelandiæ inſulis, Flandriæ, ac Hollandiæ littoribus.

Æſtiuis menſibus floret.

Recentiores Soldanam & Soldanellam vocitant: Belgæ **Zeewinde**/ id eſt, Conuoluulum marinum. Dioſcoridi eſt κράμβη θαλασσία.

Calida autem & ſicca temperie Soldanella eſt, & tertio quidem exceſſu, vti amara, ſalſilaginem cum acredine quadam referens, guſtabilis eius qualitas oſtendit.

Aluum purgat; cruda & aquoſa detrahit; hydropicis cenſetur vtilis: aduerſatur tamen ventriculo: torſiones & moleſtias adfert: plus ſubinde incommodi, quàm auxilij confert.

Teſtatur hæc quoque Dioſcorides. Tota, inquit, herba ſtomacho incommoda eſt, acris, aluum maximè ſoluit, cocta in ciboq; ſumpta. Coquunt cum ea quidam, ad obtundendam acrimoniam, pingues carnes.

De Conuoluulo nigro ſiue Helxine Ciſſampelo. CAPVT VI.

AD SMILACIS læuis genus pertinet quoque, quod Conuoluulum dicitur nigrum. Huic pertenues multæ cirrorum inſtar ſubrubentes viticulæ, quibus fruticibus, omnibus quæcunque contingit vicinis, ſeſe crebris circumuolutionibus implicat: ab imis ad ſumma proſerpens: folia lata ſunt, longa, & acuminata, Hederæ foliis molliora, tenuioraque: flores exigui racematim cohærent, candiduli: ſemen triangulare veluti Fegopyri, ſed minus & nigro reſplendens colore, tenuibus, ſubrubentibus membranis, veluti glumis integitur. radix exigua breuiſque eſt.

Conuoluulum nigrum.

Iuxta ſepimenta, & frequenter in vinetis reperitur.

Vindemię tempore ſemen perficitur, ex quo, nec aliunde, primo Vere ſuccreſcit.

Germanis Schwartzwinde/id eſt, Conuoluulum nigrum, aut Volubilis nigra dicitur: nonnullis Volubilis media.

Dioſcoridi ἑλξίνη κισσάμπελος; Democrito in Geoponicis, μαλακόκισσος: Latinè Mollis hedera. Ciſſampelos autem cognominatur, non modò ad differentiam alterius Helxines, quæ & Parietaria; verùm quòd & Vitibus crebris amplexibus ſæpenumero circumuinciatur.

Reperitur huius & multò alia, in exemplari quo Marcellus Vergilius vſus eſt, deſcriptio, & appellationes complurimæ: ſed Ruellij & Cornarij editiones magis probandæ. Plinius lib. xxi. cap. xvi. non de hac Helxine, ſed de Ixine ſcribit. Exemplaria perperam Helxine pro Ixine habent. Ixine verò Chamæleon albus.

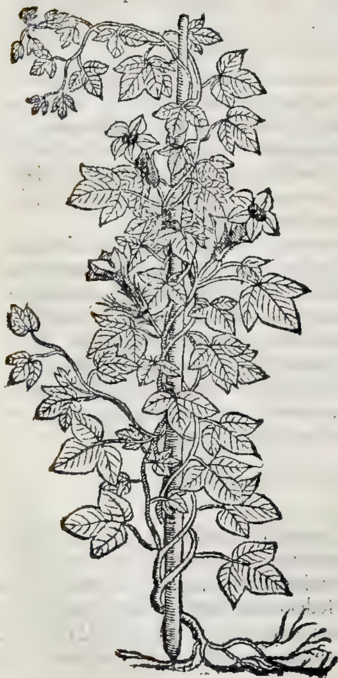
Plinij locus animaduerſus.

Facultatem autem Conuoluulum iſtud nigrum compertam aut probatam hoc tempore nullam habet. Dioſcorides foliorum Helxines Ciſſampeli ſuccum, vim habere ait ſoluendi aluum ſi bibatur.

De Campana cærulea. CAP. VII.

ACCEDIT læuium Conuoluulorum numero oportunè etiam Cāpana vulgò nuncupata Lazura, id eſt, cærulea. Longos, teneros, viticuloſoſq; hæc promit cauliculos, quibus ponè poſita quæcunq; conſcendit & amplectitur, crebris ſeſe iis implicans voluminibus: folia lata ſunt & anguloſa, mollia, vetuſtis anguloſis Hederæ foliis maiora, non in totum læuia, ſed nonnihil hirſuta: flores veluti Smilacis læuis, inſtar Campanulæ, ſed per oras anguloſi, & colore in cæruleo purpurei: ſemen nigricans. radices tenues & fibroſæ.

Campana cærulea.

Peregrina hæc ſtirps, & aliunde illata, ſub finem æſtatis, ſi calida feruenſque fuerit, in Belgio flores facit.

Campana, vt diximus, Lazura, & Campana cærulea à recentioribus nuncupatur: aut Conuoluulum cæruleum. Exiſtimatur Liguſtrum eſſe nigrum, cuius meminit Columella lib. x.

Fer calathis Violam, & nigro permiſta Liguſtro
Balſama cum Caſia nectens, &c.

Si etenim Smilax læuis maior album eſt Liguſtrum, haud impropriè Campana iſta, nigrum appellari poterit Liguſtrum. Nam è cæruleo purpureus color ſubinde niger dicitur; veluti Violæ nigræ.

Granum Nil.

Sunt autem qui hanc Campanam granum Nil Auicennæ eſſe volunt, de quo cap. cccvi. Quod quidem differt ab eo Nil, quod deſcribitur cccccxii. cap. Iſtud enim Iſatis Græcorum eſt: illud verò peregrina ac Indica ſtirps; vt non modò Auicenna, ſed & Serapio teſtatur.

Sic

Sic autem Auicenna: Granum Nil quid est? Est Chartamum Indum. Serapio verò Habal Nil est granũ Indicum, cap. videlicet CCLXXXIII. vbi & ipsum his describitur verbis: Planta eius est similis plantæ Leblab, id est, Conuoluuli, adhærens arboribus duobus brachiis vel tribus: habet ramos & folia viridia, & è radice cuiusque folij est flos coloris purpurei, similis Campanulis in figura sua: & quando cadit flos, dimittit semen in vaginis (lego capitulis) in quibus sunt tria grana, minora granis Staphisagriæ, læuia. Cui descriptioni conformis Campana hæc Lazura est.

Non desunt verò & aliæ Conuoluulorum species, quæ ad Nil Auicennæ quoque referuntur; quarum semina superioribus annis, vir clarissimus Iacobus Antonius Cortusus ad nos misit. Caules vtriusque prælongi, veluti aliorum Conuoluulorum vicinis perticis circumuoluti; & vnius non paucis breuibus spinulis asper; alterius verò absque vllis: folia læuia, lata, haud angulosa; & eius quæ spinis caret, prona parte candicantia: flores elegantis purpurei coloris: semina nigra, læuia ac resplendentia. Et possunt & hæ quoque species esse Nil. plures etenim eiusdem generis reperiri nihil prohibet.

Cæterùm Nil, vt Auicenna quidem, calidum & siccum est ordine primo. A Serapione verò inter tertij ordinis calida & sicca reponitur.

Expurgandi vim habet, ducit crudos, crassosq; & pituitosos & melancholicos humores: pellit ventris lumbricos & ascaridas; sed ventrem conturbat, & nauseam facit: vt Auicenna. Tardè officium præstare Serapio scribit; apud quem plura requirenda.

De Mechoacan. CAP. VIII.

Mechoacan.

AD genus peregrinorum Conuoluulorum accedit & quod modò Mechoacan appellatur. Sarmenta tenuia istud promit, & quidem multa longaque, quibus vicinis perticis, fruticibus, aliisque propè consistentibus circumuoluitur, ac multiplici nexu implicatur: folia magna è virore nigricantia, lata, acuminata, ad Smilacis læuis accedentia, sed maiora, nonnihilque aspera, ac hirsuta: semen nigrum splendens. radix oblonga, crassa, interius candida, gustu exiguam qualitatem præ se fert.

Nicolaus Monardis florem huius esse scribit veluti Mali aureæ, ex quinque foliis maioribus compositum; è cuius medio instar lobi capitulum exit, ad Auellanæ nucis magnitudinem excrescens, quod intersepiente tenui membrana in duas partes dehiscit, in quarum singulis duo semina Ciceris exigui magnitudine, colore nigra.

In prouincia nouæ Hispaniæ Mechoacan primùm fertur repertum: Nascitur verò & in America continenti, veluti in Nicaragua ac Quito, quod præstantius habetur.

Nomen à prouincia in qua reperitur retinet: Sunt qui existiment Bryoniæ esse speciem; sed cùm radix non sit amaricans, sed citius ἄποιος, siue gustabilis qualitatis expers, aut, vt quidam dicit, exqualis, cum Bryonia parum conuenit: Bryoniæ siquidem radix valde amara est, iam & forma foliorum, florum, ac fructuum differens. Nonnulli Rha album appellant, nec tamen Rha simile. Ad Scammonium magis accedit, & Scammonium quoddam esse Americanum apparet. repit Smilacis modo, vt diximus, Scammonium: radix & albida & crassa: succus exiguam qualitatem refert: veluti Mechoacan.

Est autem radix Mechoacan in calidi frigidique medio, sed tamen sicca. Purgat per inferiorem ventrem, pituitam præcipuè, deinde serosos humores. Datur à denarij vnius pondere vsq; ad duorum; & quidem cum vino, aut stillatitio alicuius (pro morbi ratione) liquore, vel etiam in carnis iusculo. Vtiliter verò exhiberi fertur omnibus, quorum morbi causa ex pituita & frigido est humore. valet aduersus diuturnos capitis dolores, veteres tusses, respirandi difficultates, coli, renum, vteri, & articulorum dolores.

De

De Smilace aſpera. · CAP. IX.

Smilax aſpera.

SMILAX aſpera multis aculeatis ac ſpinoſis horret exilibus ramulis, quibus per ſepes, frutices, ac vicina quæq; ambiendo amplexandoque ab imis ad ſumma repit: folium eius eſt Hederę, abſque angulis acuminatum, minus ac durius quàm læuis Smilacis; quandoque candidis maculis notatum: flores candidi, odorati: fructus in exiguo racemo inſtar Labruſcæ, cùm ematuruit rubens leuiterque mordax, in quo ſemen punico colore nigricans, ſimile Cannabis. radix longa, aliquantulum nodoſa, dura, & in plures diuaricata ramulos.

Exit locis aſperis, incultis, circa ſepes, margines agrorum, in montibus & conuallibus: In regionibus quidem calidis, vt Italia, Narbonēſi Gallia, Hiſpania, Africa.

Flores Vere, fructus Autumno vel antè paulo matureſcit.

Σμίλαξ τραχεῖα Græcis appellatur. Gaza Theophraſti interpres Hederam Ciliciam nominat, veluti & Plinius, qui & Nicophoron cognominatam ſcribit lib. XXIIII. cap. x. Hetruſcis Hedera ſpinoſa, & Rubus ceruinus dicitur: Hiſpanis Caſtellanis, vt auctor Lacuna, *Zarza Parilla*; quaſi Rubus viticula. Zarza ſiquidem, eodem teſte, Rubum; Parra autem, Matthiolo interprete, Vitem; & Parilla paruam Vitem ſiue Viticulā ſignificat. Dicitur & ἐπάπτης, λυκάνθεμον, κυνόσβατον, ἀνίκητον, ἡλιόφυτον, ἀνατολικὸν, δυτικὸν, ἑλίδη, & Mergina.

Zarza Parilla. Nonnulli, quam ex Peru Americæ prouincia aduectam radicē recentiores Zarzam quoq; Parillam nuncupant, huius Smilacis radices eſſe affirmant. Et ſimilem quidem huic Garcias Lopius Luſitanus, ſed tamen eandem eſſe non concedit. Reperiuntur ſæpenumerò ſimiles, quæ tamen vel minimo aliquo diſcrimine differunt. Differentiam etiam cæli ſoliq́ue diuerſa conſtitutio adfert.

Zarza Parilla Peruuiana peregrina eſt, & è noui Orbis ſiue Americæ prouinciis infertur. Quæ autem illinc aduehuntur, licet etiam in Europa natis ſimilia videantur & ſint, viribus tamen non rarò differunt. Neque enim ſoli cæliq́ue diuerſitas, ad formæ modò commutationem aut alterationem facit; ſed plurimùm etiam ad qualitatum viriumq́ue remiſſionem aut intentionem confert. Calidis locis enata potentiora ferè odoratioraq́ue ſunt: frigidis minus. Quædam pernicioſa tranſlata miteſcunt, & vtilia redduntur. Ita Zarza Parilla Peruuiana tametſi Smilaci aſperæ ſiue Zarzæ Parillæ Hiſpanienſi ſimilis, temperati tamen cæli occaſione, tum & ipſius ſoli genio, longè efficacior eſt, quàm vel in Hiſpaniis aut etiam in Africa nata.

Sunt autem Zarzæ Parillæ ex America radices (quæ ſolæ aduehuntur) longæ, & tenues, tenuioribus vulgaris Glycyrrhizæ radicibus ſimiles, ab vno complures dependentes quandoque capite, in quibus medius durior neruus: ſapore ſunt exiguo, & odore non perceptibili prædite. Feruntur gigni in Honduras Peru prouincia. Nomen à ſimilitudine aſperæ Smilacis acceperunt.

Apud indigenas ſuū ei nomē, quod Latinis ſpinoſam quoq; vitē ſonat, Garcia Lopio teſte.

Calidi autem & ſicci temperamenti ſunt, partiumq́ue adeò tenuium, vt earum decoctum quàm facillimè ſudorem prouocet. Articulorum capitiſque diuturnis doloribus, frigidiſque affectionibus auxiliantur; omnibus item malis, citra tamen febrim, proſunt, quæ ſudore tolli ac curari poſſe ſpes eſt.

Sufficiunt ad curationem pauci dies, leuiore morbo: maius aut diuturnius malum, diuturniorem curationem poſtulat.

Quæ verò ex Hiſpaniis aut aliunde Zarza Parilla, ſiue Smilax aſpera adfertur, minus efficax ha-

cax habetur. Commendatur hæc à Dioſcoride & Plinio aduerſus venena.

Huius folia, inquit Dioſcorides, aduerſus lethalia medicamenta antidota ſunt, ſiue antè, ſiue pòſt pota.

De Bryonia alba & nigra. CAP. X.

Bryonia alba.

BRYONIÆ duæ ſunt (præter ſylueſtrem nonnullis dictam Bryoniam:) vna alba: altera nigra cognominatur.

Alba Bryonia multa longa & tenuia ſarmenta promit: clauiculos ſiue capreolos habet inſtar Vitis: folia eius lata ſunt, quinquangularia, & ad ſimilitudinem Vitium diuiſa, ſed aſperiora, hirſutiora, candidioraque: flores exigui, candidi, racemoſi: fructus in vuis paruis, quarum acini initio virent, maturi rubent. radix prægrandis eſt, longa & craſſa, altè deſcendens, ex albido ſublutei coloris, guſtu perquàm amaro & ingrato. Sepimenta, dumos, frutices ſcandit & ſuperat, non tamen aliorum modo circumplicando ſe, ſed clauiculis ſuis vicina omnia apprehendendo, iisque ſe diuerſimodè innectendo ac implicando. 1.

Similis huic Bryonia eſt nigra, tenuibus ſiquidem & viticuloſis cauliculis, foliis, capreolis, floribus, vuarum acinorumque figura, radicis mole & quantitate priorem refert: ſed acini per maturitatem nigricant. radix quoque foris ſubnigra, interius buxeo pallet colore. Arbuſtorum hæc, ſepium, dumorumque ramulos faſtigiaque capreolis ſuis quoque tantùm comprehendit, in omnes partes latè ſeſe veluti prior explicans. 2.

Candida ſiue alba Bryonia multis in Belgio locis reperitur; ſimiliter in Sueuia ac Rhenana Germaniæ prouincia; & paſſim in Italia, ſecus vias ac agrorum margines.

Nigram gignunt Heſſia, Saxonia, Weſtphalia, Pomerania, Miſnia, vbi candida non prouenit, vt Valerius Cordus ſcriptum reliquit.

Vtriuſque flores Maius, vuas verò Autumnus ſuppeditat.

Prior Græcis ἄμπελος λευκὴ, id eſt, Vitis alba. & ἄμπελος quidem dicitur, non modò quòd foliis Vitem referat, verùm etiam quia fructum in exiguæ vuæ, acinis licet raris, ſimilitudinem conformatum producat. Dicitur & βρυωνία λευκὴ, ὀφιοστάφυλον, χελιδόνιον, μήλωθρον, ψίλωθρον, ἀρχέζωστις, ἄγρωστις, ἢ κέδροστις: A Plinio etiam Madon; ab Arabibus Alpheſera; à Matthæo Syluatico Viticella: in Theſauro pauperum Roraſtrum: Apuleius Apiaſtellum, Vuam Taminiam, Agrifolium & Dentariam appellat: Germani Stichwurtz / hundskurbs / hunſreben / teuffels kirſen: noſtri vulgarem appellationem ſequentes, Bryonie: Galli *Couleuree*: Italis *Zucca ſaluatica*. Hiſpanis *Nueza blanca* & *Norca blanca*. 1.

Altera Græcis ἄμπελος μέλαινα, ἢ βρυωνία μέλαινα: Latinis Vitis nigra, Bryonia nigra: à nonnullis χειρώνειος ἄμπελος, βουκέδιον. Galenus propriè βρυωνίαν vocari ait. Idem Plinius affirmat, qui & à nonnullis Chironiam, γυνηκάνθην, ac ἀπρωνίαν dici, refert. Chironia autem cognominatur à Chirone inuentore. Eſt Chironis, inquit Plinius, inuentum Ampelos, quæ vocatur Chironia. 2.

Facultate autem Bryonia alba omnibus ſuis partibus calida & ſicca eſt, tertium gradum, præſertim caloris, excedens, cum expurgandi potentiſſima vi, per quam non modò bilioſos ac pituitoſos, ſed & aquoſos humores educit. 1.

Aſparagos, qui prima germinatione prodeunt, ſi decocti edantur, aluum & vrinam ciere, Dioſcorides ſcribit. Galenus verò ab omnibus pro more per Ver edi, ait, eduliumque eſſe ſtomacho propter adſtrictionem gratum. Quod de Vitis ſylueſtris, ſiue Tami quidem; ſed nequaquam de huius germinibus veritatem habet. Nam albæ Bryoniæ aſparagi, ſiue prima germina nequaquam adſtringunt; ſed aluum vehementius commouent; ſtomachoque grauem moleſtiam inferunt. *Galenus notatur.*

Dioſco-

Dioſcorides item radicis ſuccum Vere exprimi, bibique cum aqua mulſa, pituitamq́; ducere, ait. Ducit autem non modò ſuccus, ſed & radicis decoctum pituitam, bilem flauam, ac ſeroſos aquoſoſque humores; & quidem validiſſimè; vnà ventriculum ita ſæpenumero perturbans, vt & eoſdem vomitione reddi procuret.

Conferre huiuſcemodi vehemens purgatio hydropicis poſſe ſperatur. & quos comitialis morbus, aut capitis diuturnæ & pertinaces vertigines detinent. Sed tamen epilepticis non quotidie, vt Dioſcorides monet, exhibendæ: ſubinde etenim dediſſe ſatis erit moleſtum. Validum enim, vt diximus, eſt remedium, violenter purgans, & naturæ vim inferens.

Extrahit eadem radix mortuos fœtus & ſecundas ſubdita: idemque in inſeſſibus decocta poteſt. Cutim eadem extergit & erugat: maculas ſolares, varos, lentigines, cicatrices nigras, cum Eruo & Chia terra ac Fœnogræco depurgat; aut in oleo decocta vſque dum colliqueſcat. Tollit ſuggillata: digitorum pterygia compeſcit: cum vino impoſita inflammationes diſcutit ac abſceſſus rumpit: educit & oſſa trita ac impoſita: miſcetur & commodè erodentibus medicamentis: auctor Dioſcorides.

Fructus ad ſcabiem & lepram facit illitus & impoſitus, eodem auctore. Galenus iis, qui coria denſant, vtilem perhibet. Plinius lactis abundantiam facere ſcribit. Videtur tamen magis lactis generationi aduerſari. Nam acris eſt, & eo vellera ac coria, Dioſcoride teſte, depilantur.

2. Nigra Bryonia ſupradictæ, vt Galenus ait, ad omnia ſimilis, niſi quòd imbecillior.

De Vite ſylueſtri, ſiue Tamo. CAP. XI.

Vitis ſylueſtris.

VITIS ſylueſtris longos, lignoſos, mediocris craſſitudinis, rimoſi corticis, inſtar ſarmentorum Vitis, obſcurè ſubrubentes viticuloſos promit coliculos, quibus vicinis quibuſuis multis ſe amplexibus circumuoluit, ac crebris intorquet circuitionibus ab imis ad faſtigium ſcandens: capreolis ſiue viticulis caret: folia Hederacea, mollia, ſplendentia, Smilacis læuis haud abſimilia: flores candidi, exigui, muſcoſi, odorati, racematim dependent: vuę paruę ſunt: acini virent, maturi cocci modo rubent: radix craſſa, longa & magna, ſucco glutinoſo & lento plena; adeò vt friata digitis adhæreat.

In ſyluis opacis & ſimilibus locis aſperis, prę ſertim vbi aquæ ſubſunt, gignitur: reperitur & ſub Corylis prope Argentinam: vt Kyberus prodidit.

Martio menſe aſparagi ſiue prima erumpunt germina: flores Maio: vuæ circa vindemiæ tempus maturantur.

Græci hanc ἄμπελον ἀγρίαν, id eſt, Vitem ſylueſtrem dicunt. Differt tamen non parum à Labruſca ſiue Vite vinifera ſylueſtri, quæ & ἄμπελος ἀγρία. Præbuit vtriuſque ὁμωνυμία Plinio occaſionem, vt ſatis de his ſe explicare non potuerit; lib. XXIII. cap. primo: & vtramq; inter ſe confuderit. in quo ſunt & Arabes notandi.

Dicitur verò & hæc ſylueſtris Vitis, Latinis Tamus: fructuſque eius Vua Taminia, Italis *Tamaro*. Vua Taminia autem, etiam Staphiſagria eſt: ſed hanc falsò ita nuncupatam, Plinius inquit. Germanis eſt Schmarwurtzel. Allobroges Latinam vocē retinent, & Tamum quoq; aut Tanum appellant. Plinius Salicaſtrum etiam vocat: Ruellius Sigillum B. Mariæ, in Officinis quibuſdam nominari refert.

Non eſt hoc loco refellenda eorum ſententia, qui Cyclaminum alteram hanc eſſe volunt, vel ſola enim radicis magnitudo facilè hos redarguit. Cyclamini ſiquidem radix ἄχρηστος, id eſt, nullius vſus ac exigua, huic autem magna & multi vſus. Cum eo magis videretur agendum, qui ἄμπελον ſiue βρυωνίαν μέλαιναν eſſe pertinacius tuetur: niſi reperta, & ab eo conſpecta legitima Bryonia nigra, ſententiam mutaturum ſperaremus. Sed tamen quid vetat & in

huius

huius errorem animaduertere,& Tamum non esse Bryoniam nigram docere? Caret capreolis Tamus; fructum non nigrum, sed pulchrè rubentem gignit. Bryonia verò nigra capreolos habet instar Vitis,& acinos profert nigros. Ostendunt hæc differentiam satis euidentem.

Sunt autem Tami siue syluestris Vitis radices calidæ & siccæ ordine tertio; fructus adsimiles facultate attamen mitiore. Vtraque abstergunt & digerunt.

Dioscorides radices ait, aquosa detrahere & hydropicis vtiles; si in vino quod aquam marinam admixtam habeat, feruefiant; & cum aquæ cyathis duobus bibantur: fructus siue acinos, cùm à Sole, tum & alias cutis maculas expurgare.

Abstergunt autem non modò acini maculas, verùm & suggillatarum partium liuores citissimè digerunt ac resoluunt; quod & radices impositæ possunt.

Recenter enata germina, muria condiri atque inter cibaria recipi, Dioscorides refert. Inferri mensis & nostra ætate in Hetruria, Matthiolus scribit. Idem quoque in Hispania Bætica fieri alij asserunt.

Dicuntur à porcis huius radices quæri, erui ac cum voluptate mandi, neque minus esse gratæ, quàm Cyclamini orbicularis, quæ inde Panis porcini nomen indeptæ sunt. Si quis autem hanc ob causam Cyclaminum alteram esse contenderit, hunc & plures alias Cyclaminis annumerare oportebit. Neque enim huius tantummodò, sed & multarum aliarum stirpium radices quærunt, eruunt, auidissimeque deuorant porci, quarum nullæ ad Cyclamini genera pertinent. Temerarium idcirco fuerit, Tamum Cyclamini speciem asserere, quòd eius radices porcino generi gratæ sint. fuchs... lib. 6. ... cap. 4. tamum ... cundam ... cycla... ... [handwritten marginal note]

De Christophoriana. Cap. XII.

Christophoriana.

TAMETSI Christophoriana ex earũ non sit genere, quæ adminiculis egent aut amplexu viuunt; quia tamen vuas fert, ἀμπέλοις se facilè annumerari permittet.

Cauliculos hæc promit teneros, pedem longos, aut altiores non multò: folia circa hos & è radicibus, ex pluribus commissa, particularia quorum lata, acuminata, & ambitu serrata, in virore candicantia: flores tenues, muscosi, candidi, in fastigiis cauliculorum veluti in spicam conditi: fructus rotundis paulò longiores, per maturitatem nigri, striam lineamve ab vna parte ostentantes, vuarum acinis alioqui similes, & in vuæ modum cohærentes: radix crassiuscula, non absque fibris, foris nigricans, interius buxi colore lutea, viuax ac diuturna, quotannis cauliculos & folia regenerans.

Plerisque Germaniæ & circa Rhenum Mosamque locis, in syluis præsertim montosis, hæc occurrit.

Flores Maio, sed fructus Augusto aut serius perficitur.

Nostra ætas Christophorianam, & S. Christophori herbam vocitat. Sunt qui Costum nigrũ dicant: alij malũt Aconitũ bacciferũ nominare. Costo autẽ nihil habet respõdẽs. Aconitis autẽ annumerari cõtigit, ꝓpter perniciosam & Aconito similẽ, quã habere creditur, facultatẽ.

Fertur enim exitialis, ac non minus noxia quàm Aconitum.

De Dulcamara. Cap. XIII.

DVLCAMARA Vitis modo lignosa promit sarmenta, & ab iis ramulos complures, quibus scandendo vicinis sepibus fruticibusque innititur: cortex nouellorum ramulorum viret; sed vetustiorum ipsorumque caudicum asperior cineritio subcandicat colore, extrinsecus quidem; nam interius pulchrè etiam viret: lignum fragile, medullam fungosam habet: foliis vestitur oblongis, læuibus, mucronatis, Smilaceis minoribus, circa pediculum appendi-

Dulcamara.

ces vtrinque paruas ferentibus: flosculi in muscariis exiguis, haud magni; ex quinque foliolis angustis, colore quandoque albidi, Gesnero teste; in Belgio vt plurimùm in cæruleo purpurei; in quorum medio luteus prominet apex: baccæ oblongioris formæ, molles, lenti & ingrati gustus, eleganti corallij colore rubent. radix modica multis fibris committitur.

Aquosa & rigua amat, circa scrobes & fossas frequenter reperitur.

Folia Vere erumpunt: flores Iulio exeunt: Augusto baccæ siue acini maturi.

Posterior ætas Amaram dulcem, Amarodulcem, & Dulcamaram, & Græcè γλυκύπικρον ἢ γλυκυπικρίδα nominant: Germanicè Je lenger/ je lieber/ Hynschraut; Belgę Alfrancke. Sũt qui Vitem syluestrem Dioscoridis esse existiment: alij Solani speciem faciunt, Solanum lignosum aut fruticosum cognominantes. Sed Vitem quidem syluestrem, iam anteà ostendimus esse Tamum; Solano autem simile nihil habet. falluntur idcircò maximè, qui Solanum rubrum, aut Solanum fruticosum appellant; ac eius baccis loco acinorum Solani vnguentorum nonnullorum refrigerantium compositionibus admiscent. Est enim fructus huius nequaquam frigidus vt Solani, sed calidus, vt mox dicetur. Plus similitudinis cum Cyclamino altera habet: folium respõdet; caules licet non manifestè articulati, non tamen absque geniculorum specie; in flore alicubi candido; & fructu acinaceo corymborum Hederæ modo dependente nihil desideratur; neque in ipsis similiter radicibus verè ἀχρήστοις. Nam præter quòd tenues, nullam quoque vtilitatem conferunt.

Cyclaminus altera. Describitur Cyclaminus altera à Dioscoride his verbis: Folia habet Hederæ similia, sed minora: caules crassos, γονατώδεις, id est, geniculatos; vicinis se arboribus ἑλικοειδῶς, id est, modo capreolorum Vitis, circumligantes: flores candidi, odorati: fructus vt acini vuæ, similis Hederæ, mollis, sapore leuiter acris & viscosus: radix ἄχρηστος, siue inutilis.

Dicitur autem Cyclaminus altera, Dioscoride teste, κισσόφυλλον & κισσάνθεμον. conuenit vtraque appellatio Dulcamaræ: nam foliis, floribus & fructibus Hederam æmulatur.

Cæterùm facultate, & foliis, & fructu calida, reficcans, abstergens & digerens est. Fertur foliorum decoctum iecinoris fellisque obstructiones reserare, & aduersus regium morbum vtiliter bibi. Ruptis verò & ex alto præcipitatis, aut cæsis etiam succus vtilis habetur. Creditur siquidem concretum alicubi in visceribus sanguinem dissoluere, & partium læsarum sanitatem procurare.

Hieronymus Tragus è ligno minutim conciso vini decoctum conficere docet, quod ictericos & hydropicos & per vrinam, & per inferiorem ventrem clementer purgare refert.

Haud dissimiles istis Dioscorides quoque Cyclamino alteri facultates asscribit. Fructus, inquit, drachmæ vnius pondere potus, cum vini albi cyathis duobus, ad dies quadraginta, splenem liquat; ita vt per vrinam & aluum absumatur. Bibitur ad orthopnœam: reliquias à partu purgat.

De Alsine repente. CAP. XIIII.

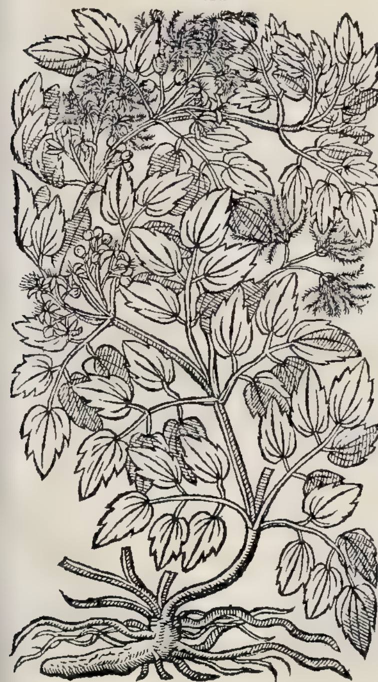
ACCEDERE potest superiori, quam destitutus alio nomine Alsinen repentem Clusius nuncupauit, nequit enim per se consistere, & nisi pedamentis fulciatur, humi serpit: adminiculis ponè positis, perticis aut fruticibus si sustineatur, in altum scandit: caules illi sunt oblongi, tenues, teretes, ac geniculati: è singulis articulis bina contra se posita folia enascuntur, oblonga, lata, læuia, dilutè virentia, Alsines similia, verùm maiora, & ad Helxines siue Parietariæ magnitudinem accedentia: flores è folliculis albidi: succedunt acini per maturitatem nigri, Piperis grano aut Hederæ acinis similes, in quibus semina plana & minuta. radix candicans longis, tenuibus, viticulosis sarmentosis fibris repit.

Copiosa

Alsinē repens.

Vitalba.

Copiosa in agro Salmanticensi in Hispania, vt Clusius ait, locis vmbrosis: nascitur & in Italia, Pannonia superiore, ac in Morauia, & alibi, humido solo.

Æstate floret, & fructum perficit: radices solæ restibiles, Vere nouos turiones nouaque germina promunt.

Lucas Chynus in stirpium historia haud parum versatus, Cyclaminum alteram Dioscoridis esse iudicauit. nobis superior magis ad descriptionem accedere videtur. Carolus Clusius maluit Alsinen repentem appellare, propter eam quam caules foliaq; cum maiore Alsine similitudinem habent.

Refrigerans autem hæc esse videtur, & Alsinę facultate ac potentiâ proxima.

De Vitalba. CAP. XV.

CAVLES sarmentosos, multos, crassos, ramosos, geniculatos, aliquantisper rubētes, & subinde lentos ac obsequiosos edit Vitalba; sepibus dumisque se implicans, atque irretiens, vicina omnia appetens ac superans: folia ad vnum neruum è quinis ferè coalescunt, eorum eminente vno; quæ lata sunt, Hederaceis similia, nequaquam tamen angulosa, verùm per circumferentiam nonnihil crenata: flores in racemi aut vmbellæ formam digeruntur candidi & odorati, florum Myrti æmuli; semen subnascitur exiguum triangulari specie, capillaceam tenuisque plumæ instar incanam veluti cristam gerens; gustu acre: radix fibrosa, haud magni momenti.

Secus margines agrorum inter veptes & sentes crebrò reperitur apud Italos, Germanos, Gallos ac etiam Belgas, vbi lætum fœcundumque solum.

Iulio mense huius flores: fructus plumis suis incanescentes Autumno dependent.

De huius nomine inter recentiores concertatio quædam est. Fuchsius Vitem nigram siue Bryoniam nigram: Matthiolus Clematidem alteram facit. Legitimam autem Bryoniam nigram superius ostendimus. Ad Clematidem verò alteram accedere, atque eius speciem esse, negari non potest. est tamen & alia, ab hac differens, inferius explicanda. Germani **Lynen** & **linen** appellant: Galli, Ruellio teste, *Viorne*. Nō est tamen frutex ille, qui Gallis *Viorne* & Latinis Viburnum dictus est.

Facultate autem acris & calida hæc est, vsum tamen nobis compertum, non habet vllum.

De Flammulâ. CAP. XVI.

FLAMMVLÆ duæ sunt: vna adminiculis eget: altera assurgit nullius indiga sustentaminis.

Prior lentos obtinet & perquàm obsequiosos, sarmentosos cauliculos, cortice virenti ve- 1.

Flammula.

Flammula altera.

ſtitos: folia minora ſunt quàm Vitalbæ, incondita, ad vnum complura pediculum, qui capreoli ſæpenumero munere officioque fungens, vicinis ſe circumplicat: flores candidi ſunt: ſemina exigua cohærentia, caneſcentibus quoque plumis, minoribus tamen ac breuioribus exornata; pro radicibus tenues ſunt fibræ.

Sponte ſua in Belgio nuſquam exit, ſed hortenſis eſt. flores ſub Auguſtum, ſemen ſerius ſuccedit.

Flammulæ nomen à recentioribus accepit; habita fuit pro Clematidis alterius ſpecie, ſed tamen & ſemine & florum cùm figura, tum colore & magnitudine ab ea differt.

Altera Flammula foliis eſt amplioribus maioribusque, Vitalbę ſimilioribus, quam & candidiſſimis floſculis, tum & ſemine plumaceam criſtam gerēte, in faſtigiis cauliculorum eminentibus, refert: cubito cauliculi altiores, per ſe conſiſtunt, ſurſumque arriguntur.

Rariſſima hæc Germanis ac Belgis eſt, & hortenſis tantummodo.

Vere noua promit foliola, & cauliculos: Æſtate flores: Hyeme ſolæ reliquæ ſunt radices.

Ab acri & mordaci eius qualitate & hanc Flammulam recentiores atque huius ætatis docti appellant. Matthiolus hanc eam eſſe exiſtimat, quam Platearius lib. De ſimplici medicina cap. primo literæ F, Flammulam nominat, & calidam ſiccamque quarto ſtatuit gradu. Eſt tamen & Flammula quędam Ranunculi ſpecies, cuius in exulcerando veſicasque excitando nota palam eſt facultas; de qua citius, quàm de hac, ſcripſiſſe Platearium crediderim.

Nihilominus vtraque harum Flammularum multum acris & valde calida eſt, ipſa tamen Flammula Ranunculo, mitiores iſtæ videntur.

De Clematide Daphnoide. CAP. XVII.

CLEMATIS Daphnoides, longa, gracilia, rotunda, Iuncorum inſtar tenuia, & geniculis interſepta, ſpargit ſarmēta, quibus per terram ſerpit, radiculas etiam ſubinde, ſed tamen rarius defigens: folia ſunt læuia, latiuſcula, oblonga, forma quidem Laurinis ſimilia, ſed multò minora: flores ſecundum folia, quinque foliolis patentes, inferius fiſtuloſi, Bugloſſi floribus maiores; colore vt plurimum cærulei; quandoque candidi; rarius rubentes; odoris nullius aut exigui; radices tenuiſſimæ fibræ.

Rigua

Clematis Daphnoides.

Clematis Daphnoides maior.

Rigua & aquosa quærit loca, amat sylvas. viret perpetua in hortis fronde; vbi flosculi eius subinde multiplicatis luxuriant foliolis.

Huius & alia maior reperitur species, quæ multo longioribus repit viticulis, & foliis est floribusque multò amplioribus, cæteris priori similis. 2.

Peregrina hæc, & aliunde aduecta.

Vigent vtriusque flores Martio, Aprili, Maio, & non rarò serius.

Κληματὶς δαφνοειδὴς à Græcis dicitur: Clematis quidem, quia instar *κλημάτων* repentes proferat cauliculos: Daphnoides verò, cùm à Lauri foliorum figura, tum & ad differentiam alterius, vel etiam aliarum. Nam Plinius plures eius nominis refert lib. XXIIII. cap. XV. vbi & hanc Ægyptiam cognominat. Est & alia, ait, Clematis Ægyptia cognomine, quæ ab aliis Daphnoides, ab aliis Polygonoides vocatur, folio Lauri, longa tenuisque. Polygonoides verò vox inter nothas appellationes etiam in Dioscoridis exemplaribus reperitur. Præter hanc sunt etiam *φιλεταίειον καὶ σμυρνοειδὴς*, aut potius *μυρτοειδὴς*. Alio autem loco Plinius lib. XXI. cap. XI. Vincam Peruincam & Chamædaphnen appellat. Vinca Peruinca semper, inquit, viret in modum Lauri (exemplaria perperam Lineæ habent:) foliis geniculatim circundata, topiaria herba, inopiam tamen florum quandoque supplet. hæc à Græcis Chamædaphne vocatur. Describitur tamen ab eodem, & à Dioscoride, & alia Chamædaphne, de qua alibi. Officinæ hanc Clematidem Peruincam nominant: Itali *Provenca*: Hispani *Peruinqua*: Germani Ingrun & Singrun: Belgæ Vincoorde/maegden crupt: Galli *Lisseron*. *Plinij locus castigatur.*

Temperamento autem hæc aliquantulum calet, sed tamen infra secundum gradum consistit; tantùm abest vt vrat aut exulceret: siccat verò multò amplius, adstringit quoque nonnihil. Alui profluuiis & dysenteriis, Dioscoride & Galeno auctoribus, prodest: dentiumque dolores commansa mitigat.

De Clematide altera. CAP. XVIII.

QVÆ alterius Clematidis nomine à veteribus describitur, prolixis admodum & tenuibus, geniculatis, subrubentibus sarmentis per arbores, frutices, perticas, pergulas, pedamenta scandendo in altum prorepit: folia complura, prioris Flammulæ modo diuisa, sed tamen maiora latioraque: flores perquàm elegantes è longis & tenuibus dependent pediculis,

Clematis altera.

Clematidis Daphnoidis nonnihil referentes, ſed tamen maiores, & ex quatuor tantùm foliolis per ſumma latioribus coacti, colore ſæpe cærulei, quandoque rubentes, ſtaminibus aliquot mediis: ſemina plana, lata, rotunda, acuminata in globulum congeruntur. radices prolixæ, tenues, in omnem partem ſparguntur.

Gaudet Soli expoſitis, ſed tamen non omnino aridis, læto & haud irriguo ſolo melius proficit. Apud Belgas hortenſis, in Hiſpania verò & quibuſdam Italiæ locis iuxta ſepes & agrorum margines ſponte exit.

Auguſto menſe, & quandoque Iulio, flores: ſemen Septembri perficitur.

Κληματὶς ἑτέρα, & à nonnullis ἐπιγῆτις, Latinis Ambuxùm; vt Dioſcoridis hiſtoriis ſpuria addita habent: Hiſpanis *Gormadera*, quaſi Vomitoria, dicitur.

Acre & vehementer exulcerans huius eſt folium, cauſticam, vt Galenus ait, vim obtinens: in quarti eſt ordinis excalfacientium initio.

Dioſcorides folia impoſita lepras remouere refert; ſemen verò tritum cum aqua pura vel mulſa potũ, pituitam & bilẽ deorſum ducere.

De Vincetoxico, ſiue Aſclepiade.
CAP. XIX.

VINCETOXICO plures aſſurgunt teretes, lenti, ac frangi contumaces pediculi, cubito vno aut altero altiores, qui non rarò cacumine vicina adminicula aliquot circumitionibus amplectuntur: folia lata, oblonga, læuia, in acutum deſinunt, anguſtiorum Hederæ foliorũ figura: flores parui albicant, cum ſuauitate quadam grauiter odorati; ſequũtur ſiliquæ oblongæ in mucronem attenuatæ, candida intus lanugine; & ſemine plano, oblongioris formæ, ſubruffi coloris, ad Securidacæ accedente. radices tenues fibroſæ, numeroſæ & graueolentes.

Vincetoxicum.

Reperitur & huius ſpecies, cauliculis crebrò longè procerioribus, perticas in proximo conſiſtentes, ad quinq; aut ſex cubitos multiplicatis voluminibus conſcendens; cuius flores nigri; folia verò, ſiliquæ & radices vti prioris.

Vtraque ſpecies hortenſis Belgio eſt, & nigra quidem rarior. alibi in montanis, aſperis, ſaxoſis, apricis frequentior.

Circa Iunium flores; ſub Autumnum è maturis ſiliquis lanugo dependet.

Nomen Vincetoxico recentior dedit ætas: Ruellio Hederalis eſt: Germanis Schwalbenwurtzel / Swaluwe wortele/ id eſt, Latinis Hirundinaria.

Dioſcoridis habetur Aſclepias, cuius eſt deſcriptioni conformis, quod ſententiam approbat. Tergiuerſatur Matthiolus, & Vincetoxicũ differens ab Aſclepiade affirmans, radices & folia negat odore commẽdari: flores ait virus non redolere: ſemen non eſſe Securidacæ: in exemplaribus

plaribus nonnullis, vbi de foliis, dictionem μακρὰ; vbi verò de radicibus, πολλὰς non reperiri. Sed exigui ac nullius omnino momenti hæ rationes. Radices odoratas & similiter flores, maximeque locis montosis, nemo cui incorruptum odoratus organū, esse negauerit: folia odore commendari, Dioscorides non asserit: non omnia βαρύοσμα virus redolent, graueolentia enim omnibus haud æquè magna est: semen tametsi non exquisitè quadrangulum, plana tamen oblongaq; figura, magnitudine item & colore satis Securidacæ refert. Voces μακρὰ & πολλὰς omissæ quid Matthiolo conferre poterunt? folia Hederacea sæpenumerò longa; veluti Periclymeni & aliorum: & tenues radiculæ frequenter multiplices. Verba autem Dioscoridis ita se habent: Asclepias ramulos producit longos, circa quæ folia μακρὰ siue longa, Hederæ similia: radices multas, tenues, εὐώδεις, id est, odoratas; florem graueolentem: semen vt Pelecini siue Securidacæ. Nascitur in montibus. Extant inter spurias huius & κισσὸν ac κισσόφυλλον nomenclaturæ, quarum vtraque Vincetoxico rectè conuenit.

Facultate autem Vincetoxici radices calidæ sunt & siccæ, venenis aduersari creduntur.

Dioscorides Asclepiadis radices cum vino epotas auxiliari scribit torminibus, & aduersus serpentum ictus: folia verò imposita ad mammarum & vteri κακοηθείας, i. malas difficulterque curabiles passiones, prodesse.

De Periploca siue Apocyno. CAP. XX.

Periploca prior.

Periploca altera.

PERIPLOCÆ duæ reperiuntur: vna cognomen nondum inuenit: altera Repens dicitur.

Prior Periploca longis, tenuibus, viticulosis ramulis, adminicula ponè posita Smilacis 1. modo ambit: folia quoque Smilacis ac Hederæ sunt similia, sed odore grauia, digitis præsertim attrita; flores in exiguis vmbellis rari, albidi: siliquæ quales Vincetoxici, sed maiores, papposa & intus lanugine, qua semen conditur nigricans planumq;: radices fibrosæ sub terra latius serpentes, & subinde progerminantes.

Repens dicta Periploca, & ipsa amplexicaulis est, proxima pedamenta etiam scandendo 2. ambiens ac circumuinciens: caules eius longi, rotundi, lenti, geniculati, subrubent: folia lata, longiora, nonnihil venosa: flores haud magni quinque foliolis albicant: siliquæ torosæ, aliquantulum recuruæ, vt plurimum geminatæ, prioris siliquis maiores, minores tamen ac

acutiores quàm Rhododendri, in quibus semen oblongum, duriusculum, nigricans, & mollis, candida, tomentoque similis lanugo, quæ inarescentibus dissilientibusque siliquis in conspectum prodit. radices fibrosæ, vti prioris progerminantes.

Vtraque vulnerata liquorem fundit: prior copiosiorem minus candidum atque non rarò flauescentem: Repens parciorem & candidiorem.

Perennant huius caules defluentibus foliis (vnde repenti fortasse cognomen) illius verò intercidunt, solis Hyeme superstitibus radiculis.

Rara vtraque Belgio, & quidem, vt Matthiolus scribit, etiã Italiæ; ex Syria istuc adferũtur.

Periplocas huius ætatis docti appellant: ad Dioscoridis Apocynum referendas satis videtur manifestum, præsertim eam quæ prior est. Appellatur autem ἀπόκυνον etiam κυνοκράμβη, ac Brassica canina. Sed & alia tamen est Cynocrambe Mercurialis syluestris species.

Est autem Apocyni exitialis atque perniciosa potissimum quadrupedibus vis. Nam, vt Dioscorides, huius folia cum pingui pani commixta, canes, lupos, vulpes, & pantheras obiecta interimunt; resoluuntur enim protinus eorum coxendices.

De Lupulo. CAP. XXI.

Lupulus.

LVPVLVS amplexu viuit, & perticas aliaq; adminicula circumligando se scandit. cauliculos promit longissimos, asperos, & hirsutos: folia quoque aspera, lata, Vitis aut potius Bryoniæ albæ similia, veruntamen nigriora & paucioribus incisuris diuisa: flores è summis virgulis racematim depẽdent, folliculosi, squamatim instar exiguorum conorum compacti, colore subalbido, ad luteum vergẽte; odoris grauis. radices tenues, sibi inuicem variè implicantur.

Restibile ac pingue desiderat solum: lætior cultura exit. Nascitur & inter vepres senticetaq; circa agrorum margines, sed syluestris; florum conos minores, rariores, pauciores que proferens.

Flores Augusto ac Septembri colliguntur, & ad ceruisię vsum reponuntur. Vere noui turiones erumpunt. Hyeme solæ restant radices.

Lupulum Officinæ & passim vocant: plerique Lupum salictarium, vel Lupulum salictarium: Germani Hopffen: Belgæ Hoppe & hoppecruyt: Hispani *Hombrezillos*: Galli *du Houblon*. Meminit Plinius Lupi salictarij lib. XXI. cap. XV. inter spontè nascentes aculeatas, quibus plereque gentes in cibis vtuntur. Quo auctore Fuchsius Græcis βρύον appellari asserat, nõdum reperire licuit. Βρύον Muscus est. Dicitur & Caucalis βρύον à Democrito, vt Oribasius testis.

Calidi autem & sicci secundo ordine flores sunt Lupuli, caput facilè implent, odore grauiore ipsum ferientes. Eiusdem temperamenti & folia ipsa sunt; & simul aperientia ac abstergentia.

Asparagi siue primi turiones Vere erumpentes mitiores sunt, in edulia recipiuntur; oblectamenta tamen magis, vt Plinius ait, quàm cibus. Nam alimenti quidem perexiguum conferunt; prosunt tamẽ visceribus, & aperiendo, & vrinas mouẽdo: faciliorẽ etiã aluum faciũt.

Folia, teneriores que cauliculi, & ipsi quoque flores iecur & lienem ab obstructionibus liberant: per vrinas expurgant: sanguinem emundant: aduersus diuturnas febres, scabiem & similes cutis fœditates, decocta in lactis sero prosunt.

Succus potentior est, & non modò viscera ab obstructionibus liberat; sed & bilem ac pituitam educere per aluum posse creditur. Eundem auribus instillatum à fœtore eas liberare putredineque vindicare scribitur.

Floribus ceruisia conditur; copia tamen nimia amarorem ei conciliat, ac capiti molestiorem efficit.

Panem quoque leuiorem ac rariorem flores efficiunt, ac massam citius faciliusque fermentari, si aqua in qua decocti fuerint, farina subigatur.

De

De Iaſmino. CAP. XXII.

Iaſminum.

IASMINVM ex earum quoque ſtirpium eſt numero, quæ adminiculis fulciuntur, non tamen amplexicaulis aut vicinis ſe circumuoluens; ſed aliis tantummodò innitẽs, veluti pergulis,hortenſibusque ſcenis,quibus facili opere innectitur. cauliculi eius prolixi, teretes,ramoſi,flexibiles,geniculati,virentes; candida fungoſaque interius medulla: folia è ſingulis geniculis bina, ampla, alarum inſtar expanſa; compoſita videlicet ex quinque aut ſeptem aliis læuibus,oblongis,ſaturatè virentibus,faſtigio acuminatis, eminente in cacumine reliquis maiore: flores in ſummis virgulis,rari,in muſcarij ſpecie cohærent, ſuaueolentes, colore albidi: ſemen latum Lupinis quadantenus ſimile; quod tamẽ raro ſuccreſcit: radix fibris firmatur.

Fertur huius eſſe ſpecies floribus luteis; & alia cęruleis. Sunt autem qui pro Iaſmino luteo, Trifoliũ fruticans 4. Pempt.lib.4.cap.13. depictum; & pro cæruleo Clematidem alteram oſtendant. Quòd ſi autem nõ aliæ quàm hæ pro Iaſmini cæteris ſpeciebus oſtendi queant,temerè plures eius ſpecies affirmãtur. Vtraq; enim harum multum à Iaſmino abeſt.

Colitur Iaſminum in hortis,& topiariis operibus expetitur, non modò in Belgio, verùm & in Italia ac alibi: ex Africa creditur aduectum.

Flores Æſtate vigent.

Inter Arabes Serapio primi nominis hanc Zambach: interpres verò Ieſemin nominat;atque inde paſſim Iaſminum,Ieſeminum,Ioſmenum, aut etiam Gelſeminum.

Apud Dioſcoridẽ compoſitio eſt Iaſmini olei,quod apud Perſas ἐκ τῶν ἀνθῶν τῶν λευκῶν τοῦ ἴου,id eſt,ex albis Violæ floribus fieri refert; quod non ex alterius ſtirpis, quàm ex huius floribus conficiendum apparet. Nam Dioſcorides inter τὰ ἴα, ſiue Violas,pulchros atque elegantes floſculos ſubinde habet. Ita vt & huius flores ab eo Violas dici,non debeat alienum videri; præſertim ipſa ſtirpe (vt ſatis apparet) illi incognita. Iam & ἴον πορφύρουν eam oleo conferre qualitatem nequit,quæ Iaſmino tribuitur: rariſſimeque idem albidum eſt; & ſi quando eſt, purpureo non præfertur. λευκόϊα calidiora ſunt; ſed tamen nequaquam candida,ſed eius generis lutea efficaciſſima ſunt.

Qualitate autem Iaſminum ac eius potiſſimùm flores calidi ſunt in initio ſecundi ordinis; vt Meſues apud Serapionem ait.

Oleum ex his confectum crudos diſcutit humores: frigidis ac catarrhoſis confert: & hyberno vtile tempore. Quibus autem temperatura contigit calidior, his dolorem excitat capitis; & ſi diutius odoretur, periculum adfert ſanguinis è naribus profluuij: eodem auctore.

In conuiuiis, ait Dioſcorides, & poſt eum Aëtius, odoris cauſa apud Perſas vſurpatur. Prodeſt & lotis à balneo corporibus; quæ laxari calefierique expedit: grauiorem autẽ ſuaueolentiam habet,ita vt multi eo idcircò non libenter vtantur.

De Caprifolio, ſiue Periclymeno. CAP. XXIII.

CAPRIFOLIA ſiue Periclymena duo ſunt. vnum Germanicum: alterum Italicum dicere licebit. Vterque frutex amplexicaulis,vicinis adminiculis circumligatur.

Germanicum longis,tenuibus,ſed tamen lignoſis,& in ramulos partitis ſurſum repit cauliculis; circa quæ ex interuallis folia bina ex aduerſo poſita, oblonga, mollia, dilutè virentia, inferiore tamen parte magis incaneſcentia: flores in ſummis ramulis complures pariter emicant,oblongi,candidi, ſuaueolentes,interius caui,vna parte prominentiores, ſtaminibus aliquot è medio exeuntibus: fructus acinis ſimilis in exiguarum vuarum modum compactus; per maturitatem rubet,in quo ſemen duriuſculum. radix lignoſa non abſque adnatis. 1.

Italicum

Caprifolium Germanicum.

Caprifolium Italicum.

2. Italicum lignosis quoque & in longitudinem prorepentibus cauliculis priori omnino simile est: conueniunt etiam folia, nisi quòd ex aduerso posita subinde vniantur, & circa ramulorum præsertim fastigia ita coalescant, vt acetabulorum profundiorum speciem exhibeant; è quibus flosculi enascuntur similes superioris, breuiores tamen, ac paulò minores: baccæ sequuntur similes & rubentes, sed tamen dilutiùs.

Nascitur Periclymenum in syluis & in senticetis, fruticibus nouellisque arbustis, ita sæpenumerò tenaciter & arctè se obuinciens, vt sui vestigia ipsis impressa relinquat.

Vere folia exeunt, vti aliis lignosis: flores quandoque Aprili, crebrius Maio ac Iunio conspiciuntur: fructus sub Autumni tempus maturi.

Græci περικλύμενον; Latini Volucrum maius: Scribonius Largus Syluæ matrem appellat: Officinæ Caprifolium, Matrisyluam; plerique Lilium inter spinas: Itali *Vincibosco:* Germani **Geysbladt/ speckgilgen/ zeunling/ waldtgilgen:** Belgæ **Gheytenbladt/ mammekenstrupt**: Galli *Cheurefueille*: Hispani *Madreselua*. Inter nothas appellationes sunt, *αἰγίνη, κλύμενον, κάρπαθον, σπλήνιον, ἐπατῖτις, ἀξίνη μείζων, κληματῖτις, μυρσίνη, καλυκάνθεμον.*

Matthæi Syluatici error. Matthæus Syluaticus Pandectarũ auctor, Caprifoliũ & Syluarum matrem, cap. CXXXVII. rectè quidem Periclymenon, sed perperam Lycium & Pyxacantham interpretatur; Periclymenum cum Pyxacantha ineptè confundens: peius verò etiam facit, Caprifolio vires Pyxacanthæ asscribens. Sed cap. CCCCCXXXI. Matrisyluam Periclymenon & Caprifolium rectè asserit, ac legitimas ei ex Dioscoride vires refert.

Error pharmacopœorũ. Præbuisse hic grauissimi erroris pharmacopœis occasionem videtur, qui succo foliorum & fructuum Periclymeni densato, pro Lycio, maximo cum periculo vtuntur.

Error medicantium. Natus hinc & alius error, quòd videlicet foliorum Periclymeni decoctum, vel ex his, aut etiam ex floribus stillatitius liquor, oris fauciumque inflammationibus incipientibus, veluti adstringentia ac refrigerantia prodesse temerè existimentur. Periclymeni enim haudquaquam frigida aut adstringens; sed calida & attenuans est facultas.

Vt enim Galenus, Periclymeni cùm fructus, tum folia, adeò vehementer incidentis pariter & excalfacientis facultatis sunt, vt si plusculum bibantur, vrinam sanguinolentam efficiant: principio tamen vrinam duntaxat mouentia.

Dioscorides ait: Huius semen postquam ematuruit collectum, ac in vmbra siccatum, drachmæ

drachmæ pondo quadraginta diebus datum, lienem absumit; lassitudinem discutit; orthopnœæ & singultui prodest: vrinam cit à sexto die cruentam: idem & partus accelerat. Eandem vim & folia habent, quæ xxx. diebus pota sterilitatem efficere narrantur. Eadem cum oleo illita periodicarum siue intermittentium febrium horrores abigunt.

De Xylosteo. CAP. XXIIII.

Xylosteum.

Xylosteum alterum.

PERICLYMENO cognatus est frutex Xylosteon nuncupatus, qui tamen aliis non circumuoluitur, sed nullis egens adminiculis per se consistit.

1. Caudices huius subinde mediocris crassitudinis: materies ligni candida est: ramuli rotundi albicante vestiuntur cortice; initio tamen & cùm primùm erumpunt, subrubentes spectantur: folia veluti Germanici Periclymeni oblonga, mollia, ex albido virentia, prona parte candidiora ac leniter hirsuta: flores minores sunt, quàm alicuius Periclymeni, candidi, bini in vno pediculo; succedunt fructus gemelli instar exiguorum Cerasorum, rubentes, altero eorum sæpè minore.

Apud Heluetios, & plerosque alios Germaniæ populos, in syluis locis saxosis reperitur.

Aprili aut Maio flores, sed fructus Autumno appetente demùm perficitur.

Plerique Periclymenum stans appellant: Germani alicubi Hunds kirsen/& honds kersen, id est, Canum cerasa: Heluetij Beinhultzen: vnde Xylosteo nomen datum. Sunt qui Clymenon esse suspicentur: quibus Periclymenon, ab huius similitudine, veluti conuoluens se Clymenon dictum videtur. Sed Clymenon aliud omnino stirpis genus, caule Fabæ, & folio Plantaginis; vt quidem Dioscorides ait.

2. Huius generis & alius minor, omnino humilis est frutex; cuius cauliculi lignosi, tenelli, albicante cortice vestiuntur, & absque pedamentis eriguntur, non multò tamen cubito altius assurgentes: folia maiora, latiora, durioraque sunt, minus tamen virentia: flores exigui, candiduli, in tenui oblongo pediculo bini; quibus fructus succedit rubens, Ceraso exiguo similis, maior quàm Periclymeni aut Xylostei, flosculorum vestigia duorum impressa retinens, in quo semen vnicum.

Floret vnà cum Periclymenis: fructus Augusto perficitur. Ex Germania in Belgium illatus frutex est.

Nomen idem quod Xylosteo posteritas dedit; cuius minor ac humilis species habetur ac dicitur. Falluntur qui Chamæcerasum appellant. Chamæcerasus non parum à Xylosteo altero differt.

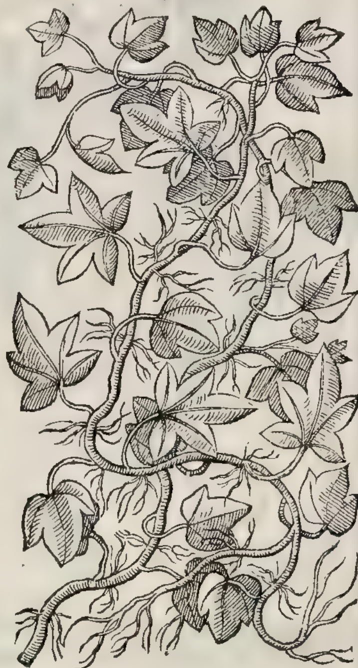
De viribus autem horum fruticum nihil compertum habemus, aut aliunde accepimus.

De Hedera. CAP. XXV.

Hedera.

Hedera Helix.

IN censu earum, quæ adminiculis sustinentur, Hedera etiam occurrit referenda, per se siquidem non consistit, sed aliis adhæret.

Eius genera, & prima quidem, auctore Theophrasto, duo.

Vna in altitudinem se attollit: altera humi repit. hęc minor: illa maior Hedera dici potest.

Maioris siue assurgentis plures quidem, sed præcipuè tres rursus species: Candida, nigra, & Helix dicta; quarum trium Dioscorides meminit.

Scandit maior arbores, vetusta ædificia, parietesque: caudices eius lignosi, subinde ita crassi vt arborescere ipsa videatur; à quibus ramulos hàc illàc diffundit quàm plurimos, quibus veluti brachiis latè serpens in multam peruagatur partem; radiculas etiam ab ipsis assiduè dimittens; quibus se arboribus ipsisque parietibus annectés pertinaciter hæret: folia lęuia sunt, splendentia, superiore præsertim parte; initio quidem haudquaquam, sed vbi consenuerunt, angulosa: flores muscosi: in baccis varietas est; in colore florum etiam quædam.

1. Candida siquidem Hedera fructum fert candidum: & huius vna species fructum tantummodo candidum habet; alia verò & folium quoque. Fructum verò candidum ferentium, quędam maiusculum, densum & compactissimum profert, veluti in σφαῖραν siue globum coactum, quam plerique κορυμβίαν, Athenienses verò ἀχαρνικὴν ἀρδευομένην, Acharnicam irriguam nominant: altera verò minorem & διακεχυμένον, siue sparsiorem, veluti nigræ racemum. hæc Plinio Selinitium.

2. Nigra fructum minorem, nec vti candida compactum, sed sparsum fert, & colore quidem, aut nigrum, aut crocatum, siue crocei coloris. Hanc Dionysiam nonnulli, auctore Dioscoride, vocant; alij Bacchicam, cuius coronis Poëtæ vtuntur; Plinio teste, lib. XVI. cap. XXXIIII.

Tertia ἕλιξ candida habet sarmenta: folia tenuia, angulosa, & vt Theophrastus, εὐθυμότερα, 3.
id est, lætiora, siue vti Plinius reddidit, cõcinniora. (Dioscoridis exemplaria perperam ἐρυθρά legunt.) fructum non gignit. *Dioscoridis corruptus locus.*

Huius præterea & species Theophrasto sunt. Est enim vna virens ac herbacea, quæ plurima: altera candido folio: tertia ποικίλη, siue versicolor, quæ Trachia vocatur.

Plinius Helicen non genere, sed ætate à reliquis differre quosdam existimare recenset: primoque Helicen, fieri vetustate Hederam.

Addit Theophrastus, Helices species, suas quoque differentias habere: & harum quæque, inquit, distare videtur. Quippe inter herbaceas, quædam tenuioris folij; quædam verò minus hæc omnia habet: ποικίλης siue versicoloris, vnius maius; alterius minus folium: differunt & secundum ποικιλίαν, id est, coloris varietatem: ita & magnitudine, & colore differunt. εὐαυξεστάτη, siue auctu facilis, autem herbacea, καὶ ἐπὶ πλεῖστον προϊοῦσα, id est, & maximè se propagans. hæc ille.

Posteriora verba sic Plinius reddit: Adolescit in longitudinem maximè herbacea. Sequitur mox: Arbores autem necat candida, &c. Quæ verba non ad candidam Helicen pertinẽt, sed de fructifera candida à Theophrasto scribuntur. Ex quo omnia sua Plinius lib. XVI. cap. XXXIIII. transscripsit, desideratis tamen non paucis. Nam hoc loco de Hedera non pauca reperiuntur prætermissa. Poterunt autem hæc ipsa ex Theophrasti lib. De historia stirpium tertio, à diligenti aliquo facilè restitui. *Plinij mutilus locus.*

Referret hoc loco turpem quoque Plinij lapsum ostendere, hoc eodem de Hedera capite statim initio, vtrumque Cistum, marem videlicet & feminam, inter Hederæ genera numerantis, vocum κίστου & κισσοῦ affinitate decepti, nisi iam sæpè ab alijs doctissimis viris in hunc foret animaduersum. *Plinij lapsus.*

Minor Hedera nigræ similis est, sed minor; cauliculi siue viticulæ eius tenues sunt; folia 4.
angulosa, virentia, subinde maculosa: non arbores, non muros, aut parietes ascendit; sed humi defixa repit: fructum etiam non gignit.

Nigra Hedera in Italia, Germania, Belgio, Gallia, circa parietes & arbores frequens est. Candida in Græcia reperitur. Minor passim in syluis & opacis locis gignitur. Hanc serpentibus gratissimam, & sub hac hybernis mensibus eos latitare, Matthiolus scribit.

Flores Hedera sub Autumnum producit: baccæ post Hyemis solstitium perficiuntur.

Hederam Græci κιττὸν & κισσόν: Germani Ephew: Belgæ Veyl: Hispani *Yedra*: Galli *Liarre* appellant. Occurrunt inter spuria, & hæc eius nomina: κίθαρον, κίσσαρον, χρυσόκαρπος, ποντική, κορύμβηθρα, κύσσιον, διονύσιον, ἰθυφήλιον, περσὶς, κῆμος, ἄσπληνος, Syluæ mater.

Maiorem Theophrastus ὕψον κισσόν, Latinè attollentem aut assurgentem Hederam dixeris; Gaza excelsam reddit; Plinius rigentem Hederam appellare videtur. Recentiores Hederam arboream, quæ arbores complectitur; muralem verò secundum parietes nascentem appellant. Sunt tamen qui velint omnem assurgentem arboream cognominari, quibuscunque tandem illa conscendens adhæreat; ad differentiam nempe alterius per humum repentis. 1.

Minor ἐπίγειος κίσσος vocatur: Germanis Kleyn ephew. Dicitur & χαμαικίσσος; differens tamen multùm ab Hedera terrestri superius descripta. Helicen siue Clauiculam Latinè nuncupatam hanc non pauci existimant, sed Theophrastus ἕλικα ab ἐπιγείῳ κισσῷ differre ostendit. Tertiam enim inter assurgentes Helicen facit. 4.

Cæterùm Hedera, vt Galenus ait, ex contrariis composita est facultatibus; habet enim quiddam adstringentis substantiæ, terrenæ & frigidæ: habetque etiam nonnihil acris, quam calidam esse vel gustus comprobat: nec deest tertia; aqueam namque substantiam quandam tepidam obtinet; certè si viridis sit. Siquidem dum arescit, hæc prima exhalet necesse est: manet quæ terrea est & frigida & adstringens; & ea quæ calida ac acris.

Viridis autem, foliis eius in vino decoctis, vlcera grandia conglutinat, quæque maligna sunt, ad sanitatem reducit: tum igne factas exulcerationes cicatrice includit. Porrò cum aceto cocta folia lienosis prosunt. Flores autem quodammodo validiores sunt, vt ad læuorem redacti cum cerato ambustis conueniant.

Præterea succus medicamentum est errhinon, capiti purgando idoneum; tum vetustas aurium fluxiones sanat: ad hæc vlcera vetera, tum in auribus, tum in naribus. Porrò si acrior appareat, aut rosaceo aut dulci oleo miscetur.

Lachryma eius lentes interimit, pilis nudat: vsque adeò calidæ potestatis, vt obscurè adurat. Est autem velut aqueus quidam liquor, sicut aliæ omnes lachrymæ. hæc Galenus.

Eadem ferè Dioscorides, sed tamen & paulò plura habet. Nam & acinos, ait, quinque tritos, & cum rosaceo in malicorio calfactos, & in oppositam aurem instillatos, dentium mitigare dolores: denigrare item corymbos capillos; mouere menses tritos ac subditos.

Noſtra ætate rariſſimus Hederæ vſus, niſi foliorum, quæ vlcuſculis in cruribus, aut aliis corporis partibus procuratis (fontanellas vocant) imponuntur. Humores enim & ichores ad eas partes alliciunt: inflammationes verò ab iiſdem arcent, recenter quidem decerpta nondumque reſiccata. Sunt etiam, qui corymbos ad ciendam vrinam efficaces aſſerant; & calculoſis ac nephriticis ea propter exhibeant.

De Vite vinifera. CAP. XXVI.

Vitis vnifera.

HIs quæ adminiculis egent, pedamentis fulciuntur, neque per ſe conſiſtunt, annumerari Vitis vinifera poteſt: Perticis & pergulis ſuſtinetur, horumque ſubſidio latè diuagatur, & in altum ſcandit: Vlmis & Opulis ſociatur: alias item arbores amplectitur, alioqui humi conſtrata iacet.

Vitium autem quæ vinum proferunt, hæ quidem cultiuę: alia ſylueſtris eſt. Cultiuarum complures maiores, minor verò & paruula etiam quædam eſt.

Maiorum caudices ſiue trunci ſubinde craſſi ſunt, multiplici eoq; rimoſo cortice conueſtiuntur; ab his rami veluti brachia diffunduntur, è quibus ſarmenta & palmites articulati; ex ipſis verò articulis folia & capreoli, dependentesque vuæ compluribus acinis coaceruatæ; folia lata, ſubrotunda, inciſa, quinquangularia, capreoli tenues & intorti, quibus ſe vicinis innectit, & veluti manibus adminicula complectitur apprehenditque: vuæ colore & magnitudine, tum & aliis conditionibus differunt.

Candidi aut fului vnius vuæ acini ſunt: alterius & externo folliculo, & interiore carne ac ſucco, ſaturato rubore nigricant: tertiæ cæruleo aut ſubrubente arrident colore, carne tamen & ſucco veluti primæ. Vinum præbent hæ vuæ candidum, mox prælo ſubditæ; rubens verò, ſi cum folliculis calcatæ relinquantur; cum quibus ſi diutius permanſerint, color etiam intenditur. Nigrum ac obſcurè rubens ſecundæ vinum proferunt; ſed candidum ac fuluum priores vuę.

Vuarum item nonnullæ maiores, magnisque acinis conſtant: aliæ minoribus. Acini quibuſdam frequentiores: rariores aliis. Vinaceum vnicum nonnullarum acini ferunt: plura verò aliarum. Vinum quædam auſterius dant: nonnullæ dulcius. Quarundam inueteratum melius: non paucarum hornum vinum præſtantius.

Minor ſiue parua Vitis omnibus partibus minor eſt, folia ei minora ac rotundiora: vuæ exiguæ, parui acini, colore nigri, rariſſimè albidi aut fului; ſapore dulces, vinaceo ſiue nucleo interius minimo ac molli.

Sylueſtris Vitis caudicibus, ramis, articulatis ſarmentis, foliis, clauiculis cultiuam refert, ſed vua eius non perficitur, immatura & auſtera permanens.

Aptum, inquit Florentinus, vitibus ſolum omnis eſt terra nigra, non valdè denſa, neque glutinoſa, humiditatem habens. Refert tamen, L. Columella ait, cuius generis, aut quo habitu vitem pro regionis ſtatu colere cenſeas.

Pingui & vberi agro prudẽs dabit agricola gracilem vitem, nec natura nimis fœcundam; macro feracem; terræ denſæ vehementem, multaque materia frondentem: reſoluto & læto ſolo, rari ſarmenti: humido ſciet non rectè mandari fructus teneri Vitem, & amplioris acini; ſed calloſi, anguſti, frequentisque vinacei: ſicco rectè diuerſæ quoque naturæ.

Negabat, idem ait L. Columella patruus, ſtercus Vitibus ingerendum; meliorem cenſebat eſſe materiam vindemiis exuberandis, congeſtitiam & aduectam humum.

Cælo porrò calido Vitis lætatur: æſtuoſiſſimum tamen non deſiderat; frigidum verò ac glaciale non ſuſtinet: In calidis idcircò regionibus vber eſt potentis vini prouentus: in frigidioribus tenuius eſt & ὀλιγόφορον, ac exiguam aquam admittens, vel etiam omnino ἀμέθυσον,

quale

quale eſt quod Louanij & alibi apud Brabantos, tum quod & apud Bohemos ac Saxones, ac circa horum fines naſcitur.

Validiores ſiquidem & potentiores vuas Sol efficit; ſed & dulciores, ſi multum calefecerit: vt in Geoponicis Quintilij affirmant, qui & Lunam ad maturitatem; ad dulcedinem verò noctes conferre aiunt.

Putandas vites, antequam ſurculus progerminet, Columella: Februario menſe, Palladius ait. Si ſerius putetur, lachrymans alimentum perdit.

Vindemiare Octobri menſe commodiſſimum.

Ablaqueare autem vites, ſi quando expedit, Autumno vtiliſſimum cenſetur; prius quàm frigora inuadant.

Vitis autem Græcis ἄμπελος οἰνόφορος, id eſt, vinifera vitis, ac ἄμπελος ἥμερος, hoc eſt, manſuefacta ſiue cultiua vitis appellatur: & οἰνόφορος quidem, ad differentiam vtriuſque Bryoniæ ac Tami, quæ & ἄμπελοι appellantur.

Vitis autem ex eo, quòd inuitatur ad vuas pariendas, auctore Varrone dicitur.

Minor ſiue parua Vitis, Idæa modò cognominatur, de qua Theophraſtus lib. III. Naſcitur, inquit, Vitis ea parte Idæ, quam vocant Phalacras; fruticoſa eſt, virgulis paruis & ramis cubitalibus penè exporrigitur, quibus acini laterales nigri adhærent, magnitudine fabæ, dulces, qui γιγαρτώδες τι, id eſt, vinaceis ſimile quid continent.

Plinius hanc Alexandrinam lib. XIIII. capite III. facit, iiſdem quibus Theophraſtus verbis ipſam deſcribens: Dioſcorides ſylueſtris Vitis alterā ſtatuit ſpeciem. Nos maluimus inter cultiuas retinere. In Officinis huius exigui paſſi acini, paſſularū de Corintho nomine veneūt.

Sylueſtris vitis ἄμπελος ἀγρία Græcis, Latinis verò etiam Labruſca dicitur: vt apud Virgilium in Bucolicis:

Sylueſtris raris ſparſit Labruſca racemis.

Ad hoc ſylueſtre genus pertinent, quas Plinius lib. XVI. cap. XXVII. Triferas ac inſanas vocari refert: quoniam in iis alia matureſcunt: alia turgeſcunt: alia florent.

Fructus vitis Græcis, Βότρυς καὶ σταφυλή, Latinis racemus & vua eſt. Sylueſtris verò vitis fructus οἰνάνθη dicitur: οἰνάνθη, inquit Dioſcorides, καλεῖται ὁ τῆς ἀγρίας ἀμπέλου καρπὸς, id eſt, Oenanthe appellatur ſylueſtris Vitis fructus. Galenus verò non modò fructum ipſum, ſed & primum eius rudimentum ſiue ἐκβλάστημα vnà cum floribus, vnde ſuccedentibus diebus ſylueſtris vitis vua ſuccreſcit, œnanthen, lib. VIII. De medic. ſecundum loca, appellat.

Vua quæ ſolē paſſa eſt σταφίς Græcè, & Atticè ἀσταφίς, Latinè vua paſſa, ab Officinis paſſula.

Acinus ῥάξ & κοκκός Græcis, Latinis etiam granum. Ῥάξ τουτέστι κοκκός τοῦ βοτρύος, Democritus inquit; id eſt, Acinus ſiue ῥάξ granum eſt vuæ. Compoſita eſt acinorum ſubſtantia ex ipſarum veluti carne, humore per carnem diſperſo, ſeminibus & membranoſo integumento ſiue folliculo.

Semina Græcis γίγαρτα, Latinis vinacea, quandoque etiam nuclei appellantur: Officinis arilli, quaſi ariduli, quòd ſicci, & ſuccum nullum præbeant: ſunt tamen & vinacea Columellæ, quæ ab vuis expreſſis ac prælo ſubiectis, reliqua ſunt.

Ramoſum, quod in vuis medium, vnde acini dependent, Galeno Βόστρυχος, Varroni ſcapus eſt vuarum. Nonnulli racemum propriè appellari exiſtimant.

Στέμφυλα recrementa ſunt ab vuis expreſſis reliqua; membranoſi videlicet acinorum folliculi, & vinacea cum ſcapis. Sed Attici, inquit Galenus, quæ ex muſto expreſſo ſuperſunt βρύτια appellant: στέμφυλα verò, quæ ab oliuis relinquuntur.

Vitis autem palmites, folia, & ἕλικες ſiue capreoli refrigerant, & potenter adſtringunt: ſanguinem vndequaque fluentem ſupprimunt: aduerſus alui fluores, dyſenterias, ſtomachi ardores, nauſeam, grauidarum κίτταν prodeſſe poſſunt & foris impoſita, deinde & quouis aſſumpta modo: ad tonſillarum etiam ac oris inflammationes gargarizata.

Eiuſdem facultatis ſunt vuæ ante maturitatem collectæ; tum & œnanthæ, quæ ad omnia efficacior habetur.

Lachrymam è caudicibus & ſarmentis vulneratis effluentem, ſubindeque gummi inſtar concreſcentem, cum vino potam calculos pellere, Dioſcorides ait. Impetiginem item, ſcabiem ac lepram ſanare, ſed loco prius nitro confricato: cum oleo frequenter illitam pilos abolere, ſed præſtare tamen eam præcipuè, quæ è virentibus ſarmentis dum vruntur exudat; quam addit & myrmecias inunctam tollere.

Vinacea, & quæ reliqua à prælo στέμφυλα adſtringunt, dyſentericis, cœliacis & ſtomacho reſolutis vtilia.

Vinacea quidem toſta & in puluerem trita exhibentur. στεμφύλων verò decoctum infunditur, quod & menſes inſeſſu ac fotu ſuperfluentes ſupprimit.

Eadem & cum ſale vtiliter imponuntur ad inflãmationes,durities & turgentes mammas.

Stemphylôn verò Τέφρα,id eſt,cinis,tum & ſarmentorum,ablata circa ſedem condylomata & thymos cum aceto impoſitus ſanat: luxatis & à vipera commorſis auxiliatur: & ſplenis quoque inflammationibus cum oleo roſaceo,ruta & aceto impoſitus; eodem auctore.

Lixiuio è cineribus ſarmentorum vitis recentiores vtuntur ad vrentium & cauſticorum compoſitiones,quæ cauterij vicem explent.

De Vuis. CAP. XXVII.

VVÆ recentes aluum perturbant, & ventriculum flatu implent, præſertim quæ ſapore acidæ ac auſteræ ſunt,concoctioni enim in ventriculo huiuſmodi plurimum obſunt, ac dum per iecur & venas diſtribuuntur, frigidum ac crudum ingenerant ſuccum, qui non facilè in probum ſanguinem commutetur.

Dulces vuæ & probè maturæ innocentiores ſunt: ſuccum habent calidiorem, & qui facilius diſtribuatur: citius per aluum quoque ſecedunt, præſertim humidæ, & maximè ſi abſq; vinaceis & folliculo liquor tantummodo cum carne, vt Galenus ait,aſſumatur.

Peruadit autem vinaceorum ſubſtantia, tametſi ſiccior & aſtringens,omnia inteſtina, & nihil permutata deſcendit; veluti & folliculi, qui nullam quoque aut omnino exiguam mutationem ſubeunt, aut in corpore admittunt.

Quæ vinoſi ſaporis vuæ ſunt, medio ſe inter auſteras ſiue acidas ac dulces habent modò.

Nutriunt autem inter vuas magis,quibus exiguus ſuccus: minus verò quibus vberior; ſed citius hæ deſcendunt, copioſius ſiquidem corpori ex carnea ſubſtantia alimentum, quàm ex ſucco accedit: ſucco magis aluus laxatur.

Principatum autem vuæ inter Autumnales fructus obtinent, & horæis omnibus magis nutriunt; veruntamen minus quàm ficus; minimumque praui ſucci habent; præſertim cùm exactam maturitatem fuerint adeptæ.

Adeſt verò & ipſis maximum id commodum, quod velociter ſubſideant: ſi quando autem hæſerint, grauiter offendunt.

Tutiſſimus verò vſus vuarum,ſi moderatè quis iis vtatur, & cùm natura fuerint carnoſæ ac maturæ, nullamque auſteram vel acidam qualitatem præ ſe tulerint: auctor Galenus.

De Vua paſſa. CAP. XXVIII.

VVARVM paſſarum plurimæ dulces ſunt,auſteræ qualitatis particeps nonnullę.Dulces calidiores:auſteræ frigidiores ſunt: vtræq; modicè adſtringunt,ſed paulò amplius auſteræ,ſtomachũ hæ etiã magis roborãt:Dulces nec ſtomachũ diſſoluunt,nec ventrẽ ſubducunt.

Corpus autem probè nutriunt vuæ paſſæ; ſuccum habent haudquaquam vitioſum, ſed aliquanto craſſiorem ingenerant, qui tamen ad copioſiorem alimenti materiam facit. Copioſius autem ex dulcibus & pinguibus eſt alimentum,quarum præſtantiores,quæ corticem habent tenuem: ex auſteris & macris parcius accedit.

Ineſt verò & dulcibus contemperandi ac leniendi vis,cum mediocriter detergendi potentia. Thoraci,pulmonibus,aſperæ arteriæ,renibus, veſicæ,ac non raro ſtomacho vtiles. Aſperę enim arteriæ aſperitudines leniunt; raucedini,dyſpnœę,ſiue difficili reſpirationi auxiliantur, ad ſputi concoctionem facilemque expurgationem in quocumq; thoracis, lateris & pulmonis morbo conducunt: renum ac veſicæ cum ardore & acrimonia dolores mitigant: infeſtantium os ventriculi mordacium humorum malitiam obtundunt.

Iocinori etiam vuæ paſſæ,vt Galenus lib.VII.De medic.ſecũdum loca ait,proſunt,in tantum aſtringentes,quantum opus habet viſcus affectum. Habent ſiquidem & vim concoctoriam crudorum humorum,& vim coërcendi maligna, ſuntq; ipſæ haud facilè putredini obnoxiæ; & vltra hęc ſecundum totam ſubſtantiam viſceri ipſi familiares ſunt ac propriè.Optimè enim faciunt,quæ vnà cum eo quòd intemperiem curent, etiam alere poſſunt. Vuæ ſiquidem paſſæ nutriunt,roborant,putrefactioni reſiſtunt, & ſi intemperies ex humiditate & frigiditate,citra omnem moleſtiam & ſecurè perſanant: vt idem Galenus.

Eximenda eſſe vinacea à veteribus ad poſteritatem peruenit; vt ex nonnullis veterũ compoſitionibus videre eſt,qualis eſt Arteriaca Mithridatis apud Galenum, quæ vuam paſſam ἐκγιγαρτισμένην,id eſt,à vinaceis expurgatam accipit. Nam cùm ſubſtantiam vuæ paſſæ craſſam habeant,facilè diſtribui nequeunt,& obſtructionibus viſcerum obnoxiæ ſunt, quæ ab ipſis vinaceis etiam augentur. Tantò enim difficilius diſtribuuntur, ac citius magiſque obſtruunt,quò plus ipſis adeſt aſtringentis. Quamobrem tollenda ſunt vinacea; ita enim ipſarũ vuarum paſſarum ſuccus minus hærebit,minuſque difficulter per viſcera diſtribuetur.

Dioſcorides vuam paſſam cum pipere manſam,pituitam refert è capite detrahere:ſedare

teſtium

testium inflammationes cum fabacea farina & cumino in cataplasmate impositam: Epinyctidas, carbunculos, κηρία, putredines circa articulos, & gangrænas sanare, absque vinaceis tritam: & cum ruta superpositam: ad podagram quoque commodum ex ea cataplasma esse cum succo Panacis; sed & vngues mobiles citius remoueri, si imponatur.

De Musto. CAP. XXIX.

MVSTVM, quod Græcis γλεῦκος, liquor videlicet recens ab vuis calcatis aut torculari subditis effluens, flatu ventriculum & intestina implet; difficilè concoquitur; crassi est succi; & nisi celeriter descendat, nocentius etiam efficitur. Hoc autem vnum illi tantummodo bonum, vt Galenus ait, adest, quòd ventrem deiiciat.

Citissimè autem secedit dulcissimum ac ex maturis vuis expressum. Quod verò ab acidis & austeris redditum, ad omnia pessimum est; magis inflat; difficilius concoquitur; crudiores ingenerat humores. Et tametsi aluo perturbata etiam descendat, colicos tamen sæpenumero simul ingenerat dolores, & calculi molestias adfert. Quòd si verò aluus etiam non commoueatur, grauiora ac molestiora omnia sunt; frequenter verò & licteriam & dysenteriá efficit.

πρότροπον aut πρόδρομον appellant Græci, quod vel sponte, antequam calcantur vuæ, vel primum à pressura effluit; tale succo vuarum respondet, & citò quoque descendit. Posterius vinaceorum, folliculorum, ac scaporum naturæ particeps, deterius est.

De Sapa, siue Hepsemate. CAP. XXX.

EX musto conficitur quod Greci ἕψημα καὶ σιραῖον vocant, Latini sapam & defrutum; cùm videlicet mustum dulcissimi saporis ad tertias decoquitur, vt Columella ait.

Plinius sapam & defrutum decoctionis modo differre asserit: & sapam quidem fieri musto ad tertiam partem reducto: defrutum ad dimidiam. Siræum, inquit lib. XIIII. cap. XVII. quod alij ἕψημα, nostri sapam appellant, ingenij non naturæ opus, musto ad tertiam partem mensuræ decocto: quod vbi factum ad dimidium, defrutum vocamus.

Palladius his Carœnum adiicit, quod ait fieri cùm tertia perdita, duæ partes remanserint.

Leontius in Geoponicis hepsema ex musti partibus octo, & vini centum, ad tertias decoctis conficiendum refert.

Galenus tamen ἕψημα esse mustum plurimum decoctum testatur; recentiores hepsema siue sapam, vinum coctum appellant.

Vim autem sapa habet calfaciendi, non tamen æquè vt vinum; hoc autem crassior est; minus facilè distribuitur, tardiusque per vrinas descendit, per ventrem verò subinde citius, nam hunc modicè subducit.

Nutrit autem valenter, & corpus citò implet; in ventriculo tamen propter crassitiem aliquantisper hæret; ac iocinori aut lieni minus idonea: concoquit etiam sapa crudos humores, pectori ac pulmoni inhærentes, eorumque citam expurgationem procurat. Tussi idcirco ac respirandi difficultati auxiliatur. Galenus libro III. De med. secundum loca, sapa aurium etiam dolores leniri tradit.

Refert autem non parum, ex cuiusmodi musto sapa confecta fuerit. Nam ex optimi ac generosi vini musto haud dubiò præstantior est, atque ad omnia suprascripta efficacior: ex tenuis verò ac oligophori vini musto, imbecillior & minùs efficax.

Belgij & præsertim Zelandiæ œnopolæ ex sapa & vino vtrisque Hispaniensibus certa proportione permixtis vinum componunt miscellaneum, quod pro Cretico, vulgò Maluatico nuncupato, substituunt ac venum exponunt.

Plinius sapam in adulterium mellis excogitatam ait lib. XIIII. cap. IX.

De Vino. CAP. XXXI.

VVARVM succus, quem diximus recenter expressum, γλεῦκον ac mustum nominari, vbi sordes feculentaque resederint, iamq; purus nitidusque apparuerit, οἶνος Græcis: Latinis vinum appellatur; & quidem propriè. Nam alij quidam succi ac liquores, vti malorum punicorum, cotoneorum, pyrorum, mespilorum, sorborúmve, vel qui aliunde veluti ex hordeo ac frugibus confiunt, haudquaquam simpliciter, sed addito nomine eius ex quo conficiuntur vina dicuntur. Ita vinum Rhoites ex punicorum malorum acinis expressum: Cydonites ex malis cotoneis: Apyites ex pyris; οἶνος κρίθινος siue vinum hordeaceum, quod & zythum, ex hordeo compositum. Cognomina tamen & alia quædam, & quidem à stirpibus in iis maceratis vina accepere, quæ ex vite tamen vina sunt; vt absynthites, myrsinites, hyssopites; factitia autem hæc dicuntur.

Propriè verò ac simpliciter vinum appellatur, quod ex Vitis vuis expressum est, ac nullius alterius misturam admisit.

Est autem huiusmodi vini non vna natura; non vna sibi similis facultas, aut potentia: verùm differentes quamplurimæ. Est siquidem ipsorum vna in gustatu differentia; altera in colore; tertia ad consistentiam siue vini substantiam refertur; quarta in virtute ac potentia sita est. Addit Galenus eam, quæ in odore reperitur, quæ vini virtutē ac potentiam consequitur.

Accedere potest & ea, quæ ætatem respicit; ætate siquidem & calidiora & acriora vina redduntur, atque vnà & colorem sæpè, & substantiam, & odorem mutant.

Gustatu autem quædam dulcia vina sunt: alia austera; acerba nonnulla: pleraque etiam satis acria: nec desunt media, vel ad vnam, vel ad aliam qualitatem inclinantia.

Colore verò aut albidum vinum, aut flauum: aut rubrum; aut saturato rubore nigricans, quod nigrum appellatur; aut medio aliquo inter hæc colore.

At consistentia quoddā omnino tenue: aliud crassum, pingue: intermedia quoq; nō pauca.

Virtute hoc quidem potens; illud infirmum est: aquosum istud & ὀλιγόφορον nominatur; illud verò vinosum. sunt & inter hæc medio se modo habentia complurima.

Inest autem omni vino quantuncunque debili, vinosa quædam substantia tenuis ac calida: sunt & aquosæ partes, ac nonnullæ quoque terrestres. Neque enim similarium partium vinum est, sed, vti Galenus lib. IIII. De simplic. medic. facult. testatur, ex diuersis facultate partibus consistit.

Ex varia harum substantiarum inter se mixtura ac proportione, diuersæ ac differentes vini proueniunt facultates.

Optimum autem est ac generosissimum, in quo calidæ ac vinosæ plurimum superant: tenuissimum verò, in quo aqueæ nimium redundant.

Terrestris substantia copiosior permista vinum reddit austerum, veluti cruda acerbum: subsidet terrestris substantia, temporisque spatio secreta deorsum fertur; fitque ipsa vini fex. Non tamen semper integrè secernitur, remanente in ipso vino huius substantiæ & sapore, & aliis qualitatibus.

Caliditatem autem omne vinum partim à propria Vitis natura, ac ingenito calido habet: partim à Sole accepit. Nam non modò vuas, sed & reliquos fructus maturans duplex, vt Gal. quoque testatur, caliditas est. Vna propria cuique naturalis: altera à Sole acquisita; quæ si alicubi, in vuis certè maturandis manifestè cognoscitur, percipiturque, & maximè requiritur.

A Sole siquidem calor procedens, vuas vuæque succum percoquens, ad maturitatem potissimùm perducit, ingenitum, naturalemque vini calorem excitans atque intendens; qui secus & crudarum & aquosarum partium copia ita obruitur, vt consopitus & nullus propemodum appareat.

Nisi enim proprio ac ingenito calore calidum vinum esset, vi Solis ita excoqui vua non posset, vt calidum redderetur vinum; non minus quàm multa alia tota natura frigida, quæ tametsi vi caloreque Solis & perficiantur & maturentur, ingenitam tamen naturam non amittunt: veluti Mandragoræ, Solani, Cicutæ, Papaueris, aliorumque similium, & fructus & succi aut semina, quæ frigidam suam qualitatem etiam perfecta ac matura retinent.

Quandoquidem igitur Solis calore plurima parte ad proprium sibi calorem vinum perducitur; huius autem feruor ac vis omnibus terræ regionibus aut locis haudquaquam æqualis, idcirco pro regionū, locorumq; diuersitate, vina haud parū facultate differētia gignuntur.

In calidis regionibus ac Soli expositis locis generosius nascitur: in frigidioribus verò prouinciis, & ad septentriones patentibus tractibus, crudius, ac imbecillius prouenit.

Æstas feruidior generosius vinum efficit; remissior aut humidior minus maturum concedit, facit tamen non modò cæli Solisque conditio ad differentes vini qualitates; sed & ipse natalis soli genius plurimū & eò confert: tum & vitis vuarumq; propria & ingenita facultas.

Terræ siquidē speciē ac sapor & aliæ vini qualitates, vt & Diophanes testatur, cōsequūtur.

Pro vuarū verò diuersitate, vini alium non modò colorē, sed & gustum esse, notissimum.

Est autem vinum, Galeno auctore, ex secundo ordine excalfacientium, sed quod admodum vetus ex tertio; Nouum verò ex primo, quæ de medio inter potentissima, & aquosissima veritatem præcipuè obtinent. Nam vinosissima & potentissima etiamnum horna, sæpenumero secundo ordine excalfaciunt. Tenuissima verò ac aquosissima, tametsi vetera, primum ordinem subinde non excedunt.

Caliditati autem proportione respondet (inquit Galenus in lib. De simp. med.) siccitas. In libris autem De sanitate tuenda, vinum non modò excalfacere, sed & humectare corpus nostrum refert; ac quicquid immodicè siccatum, id humectare ac nutrire.

Veritatem autem vtraque sententia habet.

Aliæ

Aliæ enim vini ſunt,vt medicamentum; aliæ vt alimentum, facultates. Quod Galenus in lib. De alimentorum facultatibus,apertè oſtendit,aſſerens eas vini vires,quas Hippocrates in lib. De ratione victus refert, ὀυχ ὡς τροφῆς ἐισὶν ἀλλ' ὡς φαρμάκου μᾶλλον,id eſt,non vt alimẽti, ſed magis vt medicamenti eſſe: vti enim medicamentum,euidenter ac manifeſtò vinum reſiccat; præſertim foris adhibitum: vbi,cùm nulla eius in alendo aut nutriendo corpore ſentitur facultas,ſiccitas euidentius ac manifeſtius apparet ac percipitur.

Vlceri quatenus vlcus optimum medicamentum vinum eſt: vlceris verò, qua vlcus eſt,ſanatio,mediocris eſt reſiccatio,auctore Galeno Methodi lib.quarto.

Hippocrates quoq; vlcera madefacere quæcunque ea fuerint,niſi vino non oportere,ſcriptum reliquit. Nam ſiccum,Galenus addit,ſano vicinius eſt:humidum verò non ſano.

Quod autem potentia ſiue facultate vinum quidem ſiccum,non autem ἐνεργέια,ſiue actu, manifeſtum. Nam actu quidem humidum liquidumque vinum eſt, ac frigidum quoque; ſitim ea de cauſa etiam ſedat,quæ frigidi humidique appetentia. Atque hac ipſa actuali (vt ſic loquamur) humiditate non medicamentum, ſed alimentum, ſi quando aſſumitur, exiſtit. Nutrit enim,ac ſanguinis copiam humiditate ſua adauget,adauctoque alimento corpus humectat; niſi fortaſſis vetus,potens admodum;namque præ vetuſtate acrefactum, tale ſiquidem non modò excalefacit,verùm etiam corpus extenuat atque reſiccat; vtpotè non ad alimenti,ſed ad medicamenti naturam accedens.

Quod verò vetuſtate nec acre,nec medicamentoſum factum eſt,nutrit, humectat,conferens videlicet ad alimenti ſanguinisque copiam; amplius nempè actuali ſua humiditate alendo,nutriendo,fouendoque corpore humectans,quàm potentia reſiccare valeat.

Genuinum autem ac naturalem calorem vinum refocillat,ventriculo prodeſt,tum ad cibi appetentiam inuitat,concoctionem ciborum promouet, alimentũque per corporis membra deducit, robur molemque corporis adauget, pituitam extenuat, bilioſos ac ſeroſos humores per vrinam educit,ſudores promouet,ſanguinem ingenerat puriorem, bonum corporis colorem efficit,ac prauum in meliorem commutat. Ex morbo emaciatis,& quibus corpus refici opus eſt (modò nõ febricitent,Gal. VII. Method.) conducit, vires omnium maximè ac celeriter reparat,hilaritatem ac lætitiam confert: metus, curas, ac ſolicitudines, triſtitiamq; depellit: voluptates parit; ſomnum clementer conciliat.

Atque hæc quidem,moderatum vini conſequuntur vſum.

Immodica verò vini potatio,contraria omnia planè adfert. Temulenti animo turbantur, deſipiunt,grauiorique ſomno premuntur, ac deinde Apoplexi, articulorum doloribus, vel omnino aliis grauiſſimis circumueniuntur malis: cerebro, iocinore, pulmone aut alio aliquo ex internis viſceribus,largioris vini frequentiore potatione vitiatis.

Auxilio præterea vinum eſt contra Cicutam aſſumptam,aut Coriandrum recens, Meconium, Aconita,fungos,aliaque frigida pernicioſa; tum & aduerſus ſerpentum morſus, omniumque ictus,quæ refrigerando nocent ac necant.

Facit quoq; vinum ad diuturnas præcordiorum diſtentiones,inflationes, cachexiam, hydropiſin,omneſq; generaliter frigidiores ventriculi,iocinoris,lienis,ac etiam vteri affectus.

Cæterùm vinum colore ac ſubſtantia aquæ ſimile, pellucidum, ſplendens,purum, conſiſtentia tenue, quod album appellatur, infirmiſſimum eſt, eoque ſi aqua diluatur, exiguum omninò fert: vnde & ab Hippocrate ὀλιγόφορον,id eſt,pauciferum dictum.

Minus iſtud quàm alia caput ferit, aut neruos offendit; ventriculo interim haud ingratum; facilè ac citò in membra diſtribuitur; longè minore cum periculo quàm aliud quoduis febricitantibus cõceditur (niſi phlegmonis ſuſpicio adſit) non rarò in intermittentibus vtiliter admittitur; concoctionem ſiquidem, vt Galen. VIII. Method. adiuuat, ſemicrudos humores concoquit, vrinas & ſudores mouet: Laborantibus peruigiliis, curis, triſtitia, ac defatigatis vtile.

Nigrum verò intenſi videlicet ruboris, craſſum,non facilè digeritur, aut ad veſicam permeat; cerebrum citò tentat, ac ebrietatem facit; concoctu difficilius,circa præcordia diutius hæret; Iecur lienémve facilè obſtruit; aluum ferè adſtringit; ſed tamen plus alit,ſanguinique generando accommodatiſſimum; carne citiùs quàm alia corpus replet.

Quod verò diluto ac vermiculo colore rubet,ori vt plurimùm gratius eſt, ventriculo vtilius,minus tardè ac difficulter digeritur,minus caput ferit, minus circa præcordia hæret, faciliusque quàm nigrum ad veſicam deſcendit:adſtringit tamen & aluum,ſi modò maturum ſit,nam eiuſmodi cruda & auſtera ſæpenumerò debilem ventriculum perturbant, & aluum commouent.

Κίῤῥον ſiue fuluum vinum in medio eſſe apparet, tenuis & craſſæ conſiſtentiæ; alioqui inter omnia calidiſſimum; ab Hippocrate hanc ob cauſſam ὀινώδες appellatur, & tale quidem

non ὀλιγόφορον, ſed multam aquam ſibi admiſceri ſuſtinet.

Huius generis quod ætate vetus, ſubſtantia tenue, & boni odoris, omnibus quos ſyncope malè habet vtiliſſimum; etiam ſi ex bile flaua os ventriculi infeſtante accidat; Galeno XII. Methodi auctore.

Dulce vinum quantum à caliditate abeſt, eò & caput minus tentat, aut mentem offendit; melius verò & per aluũ ſecedit, ipſam ſubinde emolliẽs: per vrinas verò nõ ita facilè deſcẽdit.

Quò verò & conſiſtentia craſſius, tantò etiam difficilius ac tardius permeat. Pulmoni confert, tuſſientibus vtile; crudos in thorace hærentes humores ad maturitatem perducit, & cum ſputo, vt faciliùs eiiciantur, procurat. Sed iocinori minus commodum: cui, vbi vel inflammatione vel ſcirrho detinetur, inſigniter: aut cùm obſtructione laborat, nõ exiguum nocet. Lienem etiam offendit; circa præcordia hæret; haud commodum iis, qui amaram coaceruant bilem: ex huiuſmodi enim vino, præſertim craſſiore, citiſſimè flaua ipſis bilis gignitur; reliquis verò, vbi bene concoctum fuerit, alimenti copiam adauget.

Auſterum, quod αὐστηρὸν Græci ſimiliter nominant, tenuius alit: & ſiquidem tenue & album vrinæ ciendæ non ineptum, caput minus tentat, ad digeſtionem in corpus non feſtinat, quò magis in animi defectu fugiendum, vt XII. Methodi Galenus ait.

Craſſius verò in hypochondriis quoque hæret, ægrius diſtribuitur, non tamen diu ac nigrum, aut dulce in viſceribus permanet.

Si verò & vnà Κιρρὸν ſiue fuluum fuerit, mentem conturbat amplius, quàm nigrum; quoniam & eo calidius.

Acerbum autem vinum, quod Græcis στρυφνὸν, quantum à maturitate abeſt, tantũ ad omphacitis vini qualitates accedit, haud obſcuræ adſtrictionis particeps. Ventriculum debilem confirmat; grauidarũ κίττη ſiue malacię reſiſtit, alui fluores cohibet, ſed & in viſceribus hęret: Iocinoris ac lienis obſtructiones fouet; per vrinas tardius deſcendit, caput exiguum tentat.

Vetus Vinum, quod quidem per vetuſtatem acre factum, non modò capiti moleſtum, ſed & neruos lædit, ventriculo ac internis viſceribus aduerſatur, corpus attenuat.

Nouum ac hornum vinum facilè hypochondria diſtendit, flatusque ingenerat, inſomnia grauiora parit, præſertim quod non integrè repurgatum, aut craſſum, aut admodũ dulce eſt: talia ſiquidem citius quàm alia in viſceribus hærent. Reliqua vina, vel colore, vel conſiſtentia, vel guſtu, vel ætate in horum medio, vti viribus & præſtantia ab extremis deficiunt, ita quoque à vitiis & incommodis eorundem ſimiliter abſunt: facultatibus autem ad ea, quibus proximè, vel colore, vel ſapore, vel conſiſtentia, vel etiam odore, vel ætate, accedunt.

Vtiliſſimum autem vinum natura frigidis ſiccisque, item & ſenibus, vt Galen. De ſanitate tuenda, lib. V. Nam membra eorum calfacit, & ſanguinis, ſi quod eſt ſerum, per vrinas expurgat. Præſtant ex flauis vinis, quæ pinguis ſunt ſubſtantiæ. Hæc enim & ſanguinem augent, & corpus nutriunt; quorum vtrumque ſenibus confert, præſertim eo tempore quo ſeroſam humiditatem in venis non habent, & liberalius nutriri deſiderant. Contingit autem, vt quandoque in ipſorum corporibus aquoſum excrementum abundet, atqui tunc iis vinis maximè indigent, quæ vrinas ciunt.

Senibus autem ſicuti aptiſſimum vinum, ita pueris eſt alieniſſimum; quippe quod hauſtũ & humectet nimium & calfaciat, tum halitu caput repleat; iis qui humido calidoque ſunt temperamento; aut quorum corpus omnis exceſſus medium: quos quàm diutiſſimè ne guſtare quidem vinum, Galenus primo De ſanitate tuenda, ſuadet. Neque enim his caput repleri eſt vtile, nec ipſos ſuprà quàm par eſt, humidos calidosq; fieri, quoniam eò iam caloris, humorisque peruenerunt, vt ſi paululũ vtramuis qualitatem auxeris, iam modũ exceſſerint.

Cùm autem ſit omnis exceſſus fugiendus, maximè hunc fugere expedit, ex quo non corpori modò, verùm & animo damnum accedit.

Quare neque iam adultis vinum, niſi modicè ſumptum exiſtimandum eſt vtile eſſe, quòd videlicet ad iram & libidinem præcipites faciat, & partem animi rationalem hebetem, turbidamque reddat.

De Craſi ſiue temperatura vini. CAP. XXXII.

TEMPERARI autem vina & aqua miſceri apud veteres longa & antiqua conſuetudine receptum, veluti non modò ex Hippocratis, verùm & aliorum veterum ſcriptis euidens manifeſtumque. Sanitatis autem ac ſalubritatis cauſa, vino aqua primum miſceri cœpit. Nam vt Hippocrates in lib. De veteri medicina, vinum meracum multum potum hominem aliquo modo debilem reddit. Quò videtur & reſpexiſſe Ouidius ſic ſcribens:

Vt Venus eneruat vires, ſic copia vini
Et tentat greſſus, debilitatq; pedes.

Iam & ſuauius, vt Athenæus ait, vinum eſt aqua infuſa; laudatur & ab Homero quod idoneam

neam accepit mistionem. Amphictyonem autem Atheniensium Regem, Philochorus (referente Athenæo) scribit, primum omnium vinum miscuisse, quippe qui mistionem à Dionysio didicisset, quare rectè homines se habuisse ait, ita bibentes, qui prius mero resolutis corporibus flectebantur.

Craseos autem siue temperaturæ non vnus fuit modus. Subinde siquidem ad vnam vini, duæ; alias tres; vel etiam quatuor aquæ portiones affundebantur, aut ad duas vini, aquæ tres. Meracior fuit ex vini & aquæ æqualibus partibus, quam ἴσον ἴσῳ appellare soliti fuere.

Facere autem hanc veluti meraciorem ad insaniam veteres existimabant Comici, inter quos Mnesitheus, cuius hæc apud Athenæum extant verba:

ἐὰν δ' ἴσον ἴσῳ προσφέρῃ μανίαν ποιεῖ.

Insaniam dat æqua vis æquè addita.

Hippocratres lib. VII. Aphoris. huiuscemodi potionem ex æqualibus vini & aquæ portionibus permistam, veluti ebrietatem leuiorem excitantem, & voluptatem adferentem, anxietudinum, oscitationum ac horrorum quasi remedium esse ait. Ἀλύκην, χάσμην, φρίκην, οἶνος ἴσος ἴσῳ, πινόμενος, λύει τὴν νοῦσον. Anxietudinem, oscitationẽ, horrorem, vinum æquale equali potum, soluit ægritudinem. Atque huiuscemodi miscellam potentissima patiuntur vina, quæ ob eam caussam, vt diximus, οἰνώδη appellantur. Tenuia verò & aquosa ὀλιγόφορα, exiguum aquæ admittunt.

Talia fuisse potuerunt vina quæ olim Scythæ impermixta bibisse à veteribus referuntur; qui hac de causa impermixtum vinum Scythicam appellant potionem: & meracius bibentes Scythizare velle inquiunt: vt est apud Athenæum libro X.

Scythæ autem Hippocrati ac nonnullis aliis veterum, Germaniæ populi sunt vltra Danubium, qui & Ister dicitur. Rhenus fluuius est Scythiæ: Et Cyrus traiecto Istro in fines refertur venisse Scytharum.

Bibunt verò & hac ætate omnes Germaniæ populi vinum impermixtum, quod quidem apud ipsos nascitur, tum & Septentrionales reliqui qui tamen & potentiora vina mera non aspernantur.

De stillatitio ex vino liquore, vulgò aquam vitæ nominant.

CAPVT XXXIII.

ELICITVR ex vino liquor quem Aquam vitę, & aquam ardentem vulgò appellant, quod veluti ex herbis aut aliis, stillatitij liquores, eodem ac simili modo è generoso vino extrahatur, per organa videlicet ad hoc comparata, quæ Alembica passim appellitant.

Est autem eiusmodi liquor colore & consistentia ex herbis distillatis aquis, cùm & simplici puræ aquæ, colore similis, sed facultate longè diuersus.

Vitæ cognomen accepit, quòd ad hominis vitam & conseruandam & prorogãdam faciat.

Ardens verò dicitur, quia facilè flammam concipiat. Cùm enim vix aliud sit, quàm generosissima ac tenuissima vini pars, citò admota ignis flamma accenditur ac ardet.

Calidissimus hic liquor est, & subtilissimarum ac tenuissimarum partium, tertio ordine calidus ac siccus, & quidem intenso, præsertim qui purior. Quo enim purior, hoc & calidior, siccior, ac tenuiorũ partiũ: puriorem efficiunt aliquoties repetitæ per organũ destillationes.

Prodest verò hæc ex vino stillatitia aqua omnibus vel per longiorem morbum, vel per ętatem grauiorem refrigeratis, vti senibus ac decrepitis. Calorem siquidem naturalem & fouet & auget; vires tuetur, reparat ac intendit; vitam producit, sensus omnes vegetat, memoriam non modò conseruat, verùm & redintegrat; visum acuit: vtilis catalepticis ac caro, si febris absit, occupatis, aliisque frigidis cerebri ac capitis malis laborantibus; facit ad cordis debilitatem, tremorem, ac palpitationem; ventriculum languidum excitat ac excalfacit; flatus tum in hoc, tum in hypochondriis, vel etiam in intestinis hærentes discutit; cibi concoctionem promouet, frigidis venenis potenter resistit.

Tanta in corroborando corde, ac sensuum organis excitandis huius vis ac potentia est, vt non modò intrò exigui cochlearis, vel etiam medij mensura sumpta, verùm & foris admota efficax reperiatur: naribus videlicet applicata, vel temporibus, brachiorum item carpis illita.

Subinde hoc modo vsurpata etiam morientibus atque animam agentibus vitam ad aliquot horas producit, vel etiam restituit; quæ purissima ac exquisitissima est.

Dentium dolores in ore detenta sopit: lenit & neruosarum partium ex frigido contractos, illita. Sũt qui in quartanis ante accessionẽ, præsertim post morbi statũ exhibere audeãt.

Exhibenda autem hæc aqua ex vino, cum magno in morbis est iudicio ac delectu: cùm enim impense calida sit, & partium tenuissimarum, ac nec aliud, quàm spiritus ipse vini, citissimè permeat, ac cerebrum facillimè petit ac ferit. Apoplexi idcirco occupatis, Comitiali morbo obnoxiis, Hemicrania, Cephalea, aut vertigine ex frigida licet causa laborantibus, nõ tamen

tamen tutò semper dari potest: nisi enim materia morbi effectrix omnino sit exigua; & temperamento ipse ægrotus, perquam frigido, citra periculum exhiberi nequit; fusis siquidem humoribus caput amplius impletur, & morbi vis intenditur. Quòd si verò & calidi adsint humores, veluti sanguis, inflammationes quoque non parum augentur.

Nocet verò hæc aqua omnibus natura ac temperamento calidis, summè biliosis. Iecur etiam offendit: renibus quoque haud vtilis est, sæpius aut copiosius sumpta.

De Lora. CAP. XXXIIII.

IN Vinorum genere habetur quod Græci δευτερίαν, Latini loram appellitant. Tria huius, auctore Plinio lib. XIIII. cap. X. sunt genera: Vnum decima parte aquæ addita, quæ musti expressi sit, & ita die ac nocte madefactis vinaceis, rursusque prælo subiectis: Alterum tertia parte eius quod expressum sit, addita aquę, expressoque decocto ad tertias partes. Tertium est ex fecibus vini expressum. Prioris loræ compositionem Columella etiam docet; ex tanta nempe aquæ quantitate, quanta est musti expressa decima, vinaceis superfusa; sed adiici, ait, præterea spumam defruti siue sapæ; & fecem ex lacu: quorum Plinius non meminit.

Sint autem vinacea oportet, ex quibus vnius diei vinum expressum erit. Ita intrita vna nocte macerari sinenda, postero die pedibus conculcanda, & permista prælo subiicienda præcipit; deinde quod fluxerit, aut doliis, aut amphoris condendum.

Dioscorides similem aquæ ad mustum, modum ac proportionem retinet, sed à vinaceis loram expressam ad tertias recoquit, additque ad singulas metretas, salis sextarios duos, & huiuscemodi loram non modò δευτερίαν, sed & πότιμον nuncupari refert.

Galenus verò secundo De alimentorum facultatibus, multò differentes huiuscemodi loræ compositiones, & quidem duas habet: vinaceis, inquit, in parua dolia coniectis tantū aquę superfunditur, quoad omnia permadeant; quod vbi satis visum factum fuerit, in dolij fundo foramen aperitur, vt dilutum effluat, idque pro vino bibūt. Deinde rursus, ait, aliam aquam, parciorem tamen priori, vinaceis affundunt: sic vt hoc quoque potioni sit attemperatum: Priorem στεμφυλίτην appellari refert: ab ipsis nempe vinaceis, quæ Græcis στέμφυλα: Alteram verò Atticæ proprietatis curiosos propriè δευτερίαν dici velle.

Secundam Plinij Loram Dioscorides quoque videtur descripsisse, sed tamen non tertiam ad mustum aquæ, vti Plinius, partem accipit, sed musti & aquæ æquales: par, inquit, aquæ & musti mensura miscetur; & clementi igne coquitur, donec aqua absumatur; vbi refrixerit, picato vase reconditur.

Tertiæ loræ compositionem Cassius, Dionysius Vticensis in Geoponicis Constantino Imperatori dicatis haud absimilem habet: στέμφυλα, inquit, hoc est, γίγαρτα, post musti defluxum mox eiicienda sunt, & in dolia reponenda ac conculcanda. Etenim τρύξ, id est, fex ex his, quam patria lingua θάμναν vocant, haud iniucundus fit ruralibus potus. Conficitur autem hæc lora, ex vinaceis prælo antè non subiectis, sed à quibus mustum tantummodo, citra pressuram defluxit ac percolatum est. Quid enim ab ipsis exprimi vlterius poterit citra liquoris affusionem, vbi semel prælo subditæ fuerint?

De Omphacio & vino omphacite. CAP. XXXV.

OMPHACIVM succus est acerbæ atque nondum maturæ vuæ insolatus, vsque dum densatus ac resiccatus fuerit. Dioscorides ex Thasiæ aut Amineæ Vitis vua fieri refert. Potest verò & ex alterius cuiusuis vitis cruda ac immatura vua confici.

Modum resiccandi idem etiam ostendit. Oportet, inquit, ante Canis exortum expressum succum in rubro ære linteo cooperto insolare, vsque dum inspissetur, semper quod vasi concretum adhæserit, liquido reliquo permiscere, noctuque à subdialibus locis sub tectum referre: quandoquidem nocturni rores ipsum non sinunt concrescere.

Recentior ætas omphacium appellat, haud aridum vuæ immaturæ succum, sed liquidum & consistentia vino similem, ex collectis ante maturitatem vuis præloque subditis expressum, qui deinde in vasa reconditus insolatur, vel tepenti loco reponitur, vsque dum efferuescens & sordes quasdam à se abiecerit, & feculenta resederint, & tunc quidem sale addito (vti acerbum permaneret) in vsum seruatur. Galli & Belgæ *du Verius* passim, Latinè Agrestam: Itali *Agresto:* Hispani *Agraz* appellitant.

Est autem huiuscemodi omphacium vino omphaciti non absimile, imò reuera specie haudquaquam differens, Exprimi Dioscorides quod refert ex immatura atq; acerba etiamnum vua, tres aut quatuor dies in cratibus, vsque dum rugas acini contrahant, resiccata atq; deinde in cados reconditum insolari.

Cæterùm

Cæterùm omphacium quod in æreo vaſe inaruit,adſtringendi ac inſigniter reſiccandi potentia pollet; particeps eſt & abſterſionis ab æreo vaſe contractæ.

Alterum omphacium liquidum, ſiue agreſta,refrigerationem, reſiccationem , & egregiè adſtringentem facultatem habet,ori ventriculi gratum,nauſeam ac cibi faſtidium tollit; appetentiam excitat; alui fluores reprimit; ardores viſcerum mitigat,non modò ſumptum, ſed & foris admotum; ſed tamen & iocinori lienibusque obſtructis parum vtile.

De fece vini. CAP. XXXVI.

FEX vini,quæ cruſtæ inſtar concreta, vaſorum ac cadorum vinariorum lateribus adhæreſcit,ſicca,ſolida,quęque in puluerem atteri poteſt,Officinis Tartarum appellatur:Gręcis τρύξ: Italis *Feccia:* Hiſpanis *Raſura de vino:* Germanis Weinſtein & Wijnſteen. Laudatur verò à Dioſcoride è vino veteri Italico : ſin minus ab alio conſimili. noſtra ætas eam commendat,quæ è vini non rubentis vaſis collecta eſt,hanc Tartarum vini albi nuncupant.

Vſus huius fecis ad multa. Argentarij argentum hac poliunt. Tinctores pannorum ad ſuos eam conuertunt vſus: vtilis & medicinæ.

Abundè, vt Paulus Ægineta ait, deſiccat ac diſcutit. Adſtrictoria ei ſubinde facultas ex vini ſpecie,vnde colligitur, accedit.

Facit ad humidas corporis affectiones, prodeſt cachexia ac hydropiſi, præſertim Leucophlegmatia laborantibus;ſingulis diebus ieiunis aſſumpta, inſtar dimidij aut integri quandoque denarij pondo, præter enim quòd ſeroſas ac aquoſas ſuperfluitates reſiccet, ac per vrinas pellat; ad alui quoque deiectionem non parum facit: profuerit verò & multò amplius,ſi & vel calfacientibus aromatis,vel flatum diſcutientibus,vel etiam diureticis, vel aluum clementer mouentibus permixta fuerit: prout malè habentis conditio poſtulauerit. œdematoſos tumores, vt Dioſcorides, ſola vel cum myrto cohibet: ventris profluuia, ſtomachique fluores in Cataplaſmate ſiſtit; fluxum item muliebrem imo ventri ac genitalibus impoſita placat; phygethla nondum exulcerata ac phymata reſoluit: turgentes mammas lacque profundentes, cum aceto illita reſiccat.

Vritur hæc fex non raro: ſignum legitimæ ac perfectæ vſtionis eſt,ſi tota inalbeſcat;eouſq; enim vrenda. Sic vſtam Græcis σφέκλην appellari Ægineta ait, Officinæ Tartarum vſtum & Tartarum calcinatum vocant.

Vehementer cauſticam ſiue vrentem,abſtergentem,ad cicatricem perducentem,adſtringentem, exedentem & valde reſiccantem vim, Dioſcoride auctore, habet; vngues ſcabros cum reſina eiicit; medicamentis,quæ adurunt, Paulus ait, admiſcetur.

Vtendum ea, inquit Dioſcorides, recenti, quoniam celeriter euaneſcit: vſta ſiquidem vini fex, citò humida fit,ac in liquorem reſoluitur. Idcirco qui ſicca ea vti volet, vitreo aut vitreato vaſe diligenter obſtructo, in calido ſiccoque loco, repoſitam habeat oportet. Colliqueſcit verò hæc,& in liquorem reſoluitur, ſi ſacculo ex lino alicubi in cella ſubterranea frigida ſuſpendatur.

Appellant hunc liquorem Officinæ Oleum Tartari.

Cauſticam & adurentem vehementemque ſiccantem facultatem retinet.Lepras,ſcabies, impetigines, aliaſq; cutis & faciei fœditates citiſſimè tollit: addita æquali menſura ex roſis ſtillatitia aqua, & ceruſſæ tanto,quanto ad linimenti conſiſtentiam ſatis ſit,quo veſperi affectæ partes illinendæ ſunt.

LIBRI TERTII PEMPTADIS TERTIÆ
FINIS.

LIBRI

LIBRI TERTII PEMPTADIS TERTIÆ APPENDIX, DE NASTVRTIO INDICO, ET TIGRIDIS FLORE.

Naſturtij Indici icon miſſa.

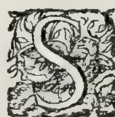

Naſturtij Indici vera icon.

Naſturtij Indici flos.

VPERIORIBVS annis cùm huius Pemptadis quatuor priores libri titulo Purgantium hiſtoriæ ederentur. acceſſerant & nonnullarum ſtirpium icones ac breues deſcriptiones aliò pertinentes. quibus ferè omnibus ad ſuas claſſes relatis, duæ ſuperſunt: Naſturtium Indicum & Tigridis flos.

Naſturtium Indicum foliis anguloſis depictum fuit & pulchrè virentibus: pediculoque vti aliarum annexis. Sunt autem huius alterius omnino formæ. Non etenim anguloſa, ſed ambitu rotundis proxima, quibus non ad marginem, ſed mediis pediculus ſubeſt, veluti Cotyledonis; cuius ſimilia admodum forent, niſi teneriora tenuioraque eſſent ac dilutius virentia. Caulis huius teres, tenuis, oblongus, in ramulos plures diuiſus; pedamentis quibus fulciatur indiget; per ſe ſiquidem ægrè conſiſtit. flos cum regio dicto flore ſatis conuenit, ſed maior, propendens etiam longius

Tigridis flos.

gius habet corniculum; colore eleganter luteus eſt, & ſuauiter odoratus.

Hanc autem ſtirpem videre contigit Coloniæ in horto Chriſtinæ Bertolfiæ viduæ clariſſ. ac ampliſſ. viri Ioachimi Hopperi, quæ ſemine ex Hiſpania allato hoc ſeuit, & diligenter excoluit.

Conuoluuli haud dubiò ſpecies eſt, atque in horum claſſem rectè admitti poteſt. Naſturtio autem Indico nomen ex eo datum eſt, quòd ſapore Naſturtium referat.

Tigridis autem flori, vt quidem pictura 2. oſtendit, oblonga, anguſta, & acuminata virent folia, flos plurima parte luteus, rubentibus tamen quàm plurimis exiguis maculis variegatus. ſtylus medius diluto rubet purpureo: bulbus ſubnigricat.

Hunc videre nondum conceſſum eſt, idcirco nec quò referendus cognoſcere potuimus: videtur tamen ex bulborum genere, aut, quod veriſimilius, inter Ari genera reponendus, & Dracunculi peregrina aliqua ſpecies eſſe; niſi pictura nobis imponat.

STIRPIVM HISTORIÆ PEMP.TADIS TERTIÆ
LIBER QVARTVS,
DE DELETERIIS, AC PERNICIOSIS HERBIS.

PRÆFATIO.

ROXIMVM à purgantibus, deleteriæ ac perniciosæ herbæ ordinem poscere videntur. Vti enim purgantium quàm plurimorum vehemens, molestißima, ac non rarò perniciosa quoque, humanis corporibus facultas; ita & omnium impensè vehementerq́; calidorum aut frigidorum periculosißimus ac sæpè mortiferus est vsus. Purgantes adhibitis frænis atque contemperantibus nonnullis reprimi ac corrigi opus habent: hæ etiam exquisitißimam moderationem, optimum cum iustißima contemperatione modum requirunt. Neutræ per se vtiles. Vtræque intensißimas facultates obtinent. Vtræque correctionem desiderant. Quibus de causis purgantibus haud perperam perniciosæ succedere videntur.

Est verò & harum stirpium notitia medicis non minus necessaria quàm aliarum, vt videlicet ipsas, vti Scribonius Largus ait, deuitent, & ne per ignorantiam aliquam assumant. Vel etiam, si quando neceßitas incidat, vt iis vtantur; id cum matura deliberatione, summo cum delectu, & adhibitis propriis frænis efficiant.

Habent siquidem & perniciosæ suam quandoque vtilitatem, conferúntque quandoque commodum. Paucæ enim tam perniciosæ, quæ non aliqua ex parte, quandoque & oportuno tempore ac loco prosint & conferre queant: contemperatione & modo adhibitis.

DE RANVNCVLIS, ET PRIMVM DE HORTENSI.
CAPVT I.

Ranunculus hortensis I.

Ranunculus hortensis II.

RANVN-

RANVNCVLI genera quatuor Dioſcoridi ſunt: vnum latioribus foliis: alterum lanuginoſius: tertium minimum: quartum lactei ſiue candidi floris. Poſterioris verò obſeruationis multò etiam plura. Poſſunt autem hæc in duo prima diduci genera; ita vt vnus ſit hortenſis Ranunculus: reliqui autem ſylueſtres. Horum autem nonnulli vulgares; alij verò externi. Eſt porrò & radicum ac foliorum differentia. Quidam enim tuberoſa eſt radice: alius longifolius, vt Flammula.

Hortenſis Ranunculus folia promit in particulas nonnullas diſſecta, ſpecie frequentius trifolia, quandoque quinquefolia, per margines rariùs crenata, ſaturatè virentia, in quibus nonnunquam veluti quædam maculæ inalbicant: caules rotundi, leniter hirſuti; partim reclinantur, radiculas demittentes; quibus ſe humo affigant; partim ad dodrantalem aut paulò ampliorem aſſurgunt altitudinem: in faſtigiis horum floſculi elucent quinquefolij, auri luteo colore ſplendentes; ſtaminibus aliquot exiguis concoloribus, medium ſepientibus orbiculum, qui auctior factus ſemina in globulum confarcta continet, ex quibus componitur. radices tenues fibroſæ candicant.

Locis vmbroſis & nonnihil humentibus, non prorſus aridis, ſecus vias & in locis hortorum incultis ſponte exit: in pratis quoque & nō rarò iuxta agrorum margines occurrit. Nec enim quòd in hortis tantummodò gignatur, hortenſis dicitur, ſed quia ferè præ cæteris hortis ſit familiarior; atque in his creberrimè πόη ſiue Gramini permiſtus reperiatur, vbi & eius floſculi quandoque multiplicatis naſcuntur foliis.

Maio ac deinde ſerius multò vigent flores.

Ranunculi eſſe ſpeciem non modò florum, verùm & ipſa totius herbæ facies & facultas oſtendunt. Plinio Polyanthemum eſt, quod & à nonnullis Batrachion appellari teſtatur: vulgò Boterbloemen: Germanicè Schmaltzblům.

Temperamento hæc herba calida quoque & exurens eſt; Ranunculis ſimilis, paulò tamen mitior. Cauſtica vi, inquit Plinius, exulcerat cicatrices, & ad colorem reducit; eademque vitiligines concorporant.

De ſylueſtribus Ranunculis. CAP. II.

Ranunculus ſylueſtris I.

Ranunculus ſylueſtris II.

INTER ſylueſtres Ranunculos caules primi ſunt rotundi, læues, interius vacui, ſubinde craſſi, in alas diuiſi: folia in longis, craſſis, pinguibus pediculis, lata, læuia, marginibus inci- 1.

Ranunculus syluestris III.

sa: flosculi in cacuminibus lutei, pallidiores & minores quàm hortensis Ranunculi; atque inde capitula, primùm erumpentis Myacanthæ asparagi cacumen æmulantia. radices candidæ multis fibris capillatæ. Tota stirps dilutè virenti resplendet colore.

In palustribus & iuxta riuulos, nō rarò in scrobibus ac fossis aquas habentibus, aliisque similibus locis exoritur. Nōnullibi etiam lætior, maioribusque luxuriat foliis & caulibus: alibi minor.

Reperitur & purpureo flore, vt quidem Dioscorides ait; sed rarò, Cordus addit, in Germania; in Belgio verò nusquam.

2. Proximus caulibus ac foliis est non perinde lęuibus, diluti coloris aut resplendentibus, sed obscurius omnino virentibus, & non rarò è punico colore nigricantibus, nonnihil quoque hirsutis ac lanuginosis, sed tamen perquàm exiguum: folia in quinq; instar Pentaphylli, sed tamen dissimiles, latiores easque laciniosas partes profundioribus sectionibus diuiduntur: cauliculi omnes ad cubitalem vel etiam ampliorem assurgunt altitudinem: flores auricolores elegātes, forma & magnitudine hortensis: semen ferentia capitula similia. radices fibrosæ, è quarum capitibus nerui subinde obliqui, quibus propagatur. Est hæc frequenter altior & ramosior non modò quàm hortensis, verùm etiam quàm palustris & aruensis.

In pratis reperitur, locis paulò ab ipsis scrobibus aut fossis remotioribus, nequaquam tamen aridis aut irriguis. Luxuriat hortis illatus, & flores non rarò producit multiplicatos.

3. Tertio Ranunculo, quem Aruensem nominant, minora ac teneriora sunt folia, sed magis ac variè dissecta, diluti viroris: cauliculi recti, rotundi: flores parui, lutei, pallētes; quibus subnascitur non Asparagi cacumini similis orbiculus, sed latum, asperum & pungens capitulum, ex aliquot congestum seminibus maiusculis, planis, acuminatis & breuibus, minimè tamen innocentibus, spinis obsitis. radix candidis quoque & capillaceis fibris constat.

In aruis plerisque, locis alsiosis, vbi humidius solum, gignitur.

Ranunculorum horum flores Maius ac Iunius menses, & subinde, sed tamen rarius, pòst sequentes dant.

Dicitur autem Ranunculus Græcis *βατράχιον*; à nonnullis *σέλινον ἄγριον*: Germanis Hanenfüß/ & Hanenuoet: Gallis *Bacinet*: Italis *Pie coruino*: Hispanis *Yerua belida*. Apuleius plures appellationes adfert, inter quas sunt, *γελωτοφυὴ, καυστικὴ, ῥυσέλινον, κατασικὴ, ἡφαίστιον*, Apium risus, Herba scelerata, Apiastellum, Dentaria, Auricomum. Paucæ autem harum appellationū omnibus, nonnullæ his; quædam aliis speciebus propriæ magis videntur. Plinius Strumeam etiam appellari refert. Nostri, ait, herbarij Strumeam vocant, quoniam medetur strumis.

1. Prima species *ῥυσέλινον καὶ σέλινον ὑδάτιον*, Apium palustre, Ranunculus aquatilis dici potest, nec malè Apiastellum: Germanicè Wasserhanenfüß/ Waterhanenvoet. Et primus est Ranunculorum à Dioscoride descriptorum: quod ex ipsa descriptione satis est manifestum.

Primus Ranunculus Dioscoridis.

Proximam speciem nostri Lupaerts clauwen/ id est, vngues aut pedes Leopardi dicunt.
2. atque hic est Ranunculus auricomus, & Democriti Chrysanthemum. Plerique minus rectè Pedem coruinum faciunt. Posset iste Dioscoridis secundo respondere, nisi is, qui Illyricus cognominatur, huic similior esset.

3. Tertius aruensis & à semine spinis horrente Echinatus Ranunculus vocatur: Germani Weißhanenfüß & ackerhanenfüß.

Omnes autē qualitatē, Galenus ait, vehemēter acrem possident, adeò vt cum dolore exulcerent: hac ratione si moderatè ac conueniēter vtare, psoras & lepras excoriāt, & vngues diuellunt: tum leprosis stigmata digerūt, & acrochordonas & myrmecias detrahunt. Quin & alopecias iuuant, pauco tēpore admota: nam si diutiùs inhæreant, non excoriatur solùm ipsa cutis, sed & in crustā vritur. Atq; hæc omnia caulis & foliorū sunt opera, si imponas virētia.

Porrò

Porrò radix arefacta ſternutationem prouocat, ſimiliter aliis quæ valenter deſiccant: ſed & dolentes dentes iuuat, vt & frangat eos; valenti ſcilicet exiccatione; & vt ſemel dicam, calida & ſicca valde eſt radix, tum vniuerſa adeò herba. hæc Galenus.

De externis Ranunculis. CAP. III.

Ranunculus Illyricus.

Ranunculus folio Graminis.

EXTERNORVM Ranunculorum, qui videlicet Belgio peregrini ſunt, Vnus Illyricus cognominatus, cauliculos fert tenues, teretes, mediocris longitudinis: folia verò oblonga plurimis fiſſa inciſuris; vtraque ſubcandida, & nonnulla tenui lanugine conueſtita: flores luteolos, pallidiores, quàm Auricomi Ranunculi: ſemina verò vti illius: radices multis paruis tuberibus veluti granis aut oblongiuſculis exiguis bulbulis cohærentes. Ex Illyrico primùm in Italiam, atque inde in Belgium illatus fertur: cum aliis flores ſeminaque producit. 1.

Vniuerſa autem ſtirpis huius conſtitutio, & figura, cum ſecundi Dioſcoridis Ranunculi deſcriptione conuenit. Nam lanuginoſior eſt quàm alij: caulis ſatis longus eſt; & foliorum inciſuræ quàm plurimæ. Veriſimile autem eſt, non modò in Illyrico, verùm & Sardinia quoque inſula reperiri: vtraque ſiquidem regio maris Mediterranei vndis alluitur.

Dioſcorides enim ſecundum refert Ranunculum *χνοωδέστερον*, ſiue lanuginoſiorem eſſe; & *μακροκαυλότερον*, ſiue longioris caulis; & *ἐντομὰς ἔχειν πλείους τῶν φύλλων*, id eſt, foliorum inciſuras ſiue ſectiones quàmplurimas habere: naſcique plurimùm in Sardinia inſula. *Secundus Ranunculus Dioſcoridis.*

Eadem quoque de hoc ſecundo genere Plinius lib. XXV. cap. XIII. niſi quòd non lanuginoſius, ſed folioſius eſſe ſcribat: ſed ſuſpicio eſt, pro folioſius, reſtituendum eſſe piloſius. *Plinij locus reſtitutus.*

Nominatur autem ſecundus Ranunculus *σέλινον ἄγριον*, id eſt, Apium ſylueſtre, item & herba Sardoa. Poteſt & Apium riſus & *γελωτοφυὴ* dici. Eſſe & hæc videtur Gelotophyllis illa, cuius Plinius lib. XXIIII. cap. XVII. meminit; qua cum vino & Myrrha bibita, varias ait obſeruari ſpecies, ridendiq; finem non fieri, ni potis nucleis Pineæ nucis, cum Pipere & Melle in vino Palmeo. *Gelotophyllis.*

Secundo externorum ſiue peregrinorum Ranunculorum folia ſunt oblonga, anguſta, nequaquam fiſſa, ſed Graminis aut Tritici æmula, è diluto & albicante cæruleo colore virentia: 2.

Ranunculus Lusitanicus.

Ranunculus flore albo.

cauliculi breuiores, palmum aut sesquipedem tantùm alti: flores seminaque vt Illyrici, sed radices multis tenuibus confibratæ.

Circa Narbonam & alibi in pratis reperiri fertur. Veteribus cognitum fuisse nondum constat.

Nomen ei nullum datum, nisi quis velit ab ipsa foliorum similitudine Ranunculum gramineum dici.

3. Tertius inter externos Lusitanicus Ranunculus, reliquis humilior est; foliis exit latis, venosis, læuibus, relucentibus, indiuisis, margine tantùm aliquantulum incisis: pediculis ab ipsis radicibus palmaribus absque adnatis, in quorum singulis flos vnicus, luteo auri colore resplendens, odoratus, maior & foliosior quàm aliorum; staminibus in medio concoloribus, inter quæ capitulum emicat. pro radicibus multa quasi grana veluti Illyrico Ranunculo, sed longiora.

In Lusitaniæ & Bæticæ Hispaniæ montibus viret, floretque hybernis mensibus, ac non raro ipsa Bruma.

Ranunculus tertius Dioscoridis. *Dioscoridis locus emendatus.*

Nostri Lusitanicum & hyemalem Ranunculum appellant. Dioscoridis tertius est, quem ait, σφόδρα μικρὸν καὶ εὔοσμον (exemplaria pleraque δύσοσμον minus bene habent) τὸ ἄνθος χρυσῷ ὅμοιον, id est, multò minorem, odoratum, & florem auro similem: cuiusmodi Lusitanicum hunc esse ostendimus.

4. Albus Ranunculus externorum quartus, foliis in lacinias sectis, & crenatis, sed tamen maioribus, secundo syluestrium accedit; sesquicubitalis: caulis in alas sparsus; in quibus flores vt cæteris Ranunculis, sed albidi & lactei candoris; staminibus tamen in medio subluteis capituli rudimentum ambientibus; quod ex confarctis seminibus quoque constat. radices fibræ sunt.

In plerisque Galliæ, præsertim Narbonensis, montibus, & apud Allobroges subinde reperitur.

Ranunculus quartus Dioscoridis.

Dioscoridis quartus esset Ranunculus, nisi obstaret magnitudo. Nam quarto Dioscorides album tribuit florem, sed tertio similem, id est, paruum ac minimum etiam facit. Excedit autem iste amplitudine & magnitudine multùm ipsum tertium. Sed fieri potest, vt non tertio, sed reliquis similem Dioscorides dicere voluerit; ita autem, nulla interposita remora,

quartus

Ranunculus flore globoſo.

Ranunculus Conſtantinopolitanus.

quartus eſt. Hallucinantur autem non parùm, qui hunc inter Aconita referre ſtudent.

Accedit his & quintus globoſi floris Ranunculus, qui foliis, caulibus, radicibusque, ſatis ſecundum ſylueſtrium refert: flos eius quoque auricolor, verùm maior, pluriumque foliorum, qui non totus panditur aut explicatur, ſed in globuli formam collectus, naſcenti quodammodo ſimilis, viget: ſuccedunt exiguæ tres aut quatuor ſimul cohærentes ſiliquæ ſurſum arrectæ, in quibus ſemen minutum nigricans. 5.

Proferunt hunc Heluetiorum montes, & præſertim is, quem fractum nominant.

Geſnerus ait, Trollium florem vulgò dici.

Ad Aconiti genera à nonnullis refertur, propter eas quas profert ſiliquas: nos tamen inter Ranunculos retinere maluimus.

Accedere iſtis poteſt, quem Cluſius in ſuis per Hiſpanias obſeruatis, Conſtantinopolitani cognomine exhibet: folia huic laciniosa quoque ſunt ac inciſa, diluto colore virentia: caulis pedem altus, in ramulum vnum aut alterum quandoque diuiſus, foliis minoribus ac tenerioribus adnatis: flos multiplex è purpura rubet. ſubſunt multæ ab vno capite dependentes oblongæ, tenues radiculæ, colore ſubluteæ. 6.

In Orientis regionibus iuxta Conſtantinopolim reperitur.

Poteſt eſſe primi generis purpurei floris Ranunculus apud Dioſcoridem. & veriſimile eſt non perpetuo aut vbique multipliciter farcto flore, ſed & ſimplici non rarò naſci.

Eſt autem externorum horum omnium Ranunculorum facultas vehementer quoq; calida, acris & exulcerans, & Illyrici potiſſimùm, Sardoam quam diximus eſſe herbam.

De Ranunculo tuberoſo. CAP. IIII.

TVBEROSVS Ranunculus variè diſſectis, latis ac virentibus foliis, cauliculis, auri colore ſplendentibus floſculis, ſemineque in capitulis aſpero, hortenſem aut ſylueſtrium alterum ſatis refert; ſed radix inſtar rotundi globuli, paruo exiguoque Rapo ſimilis, ex qua tenues gracileſque dependent fibræ.

Prouenit in incultis & aridis Germaniæ ac Belgij nonnullis locis: ad hortos tranſlatus ſæpè luxuriat non modò foliis, ſed & floribus densè multiplicatis. Naſcitur & alicubi amplior

Ranunculus tuberoſus.

Ranunculus tuberoſus flore multiplici.

ac maior, veluti in Britannia inſula ſiue Anglia, vbi rapum eius in maiorem excreſcit quantitatem. Qui ad hortos Belgij tranſlatus, lætior etiam gignitur, & non modò flores multiplicans, ſed ex vno & alterum etiam ſubinde promit.

Dioſcorides huius non meminit: Apuleius verò ab aliis ſeparauit, ſeorſum de iſto agens, & peculiariter Batrachion appellans: vnde & Apuleij Batrachion dicitur. vulgò Rapum D. Antonij nominant.

Non minus autem huius acris, quàm aliorum vis & facultas. Vſus eſt præcipuè rapi, quod plerique peſtilenti bubone correptis cum ſale contuſum ſtatim initio, aut femori, aut brachio apponunt, ita virus & morbi malignitatem ad ignobiliorem partem attrahentes. Exulcerat enim, & veſicam mox excitat, cuicunque corporis parti fuerit applicatum.

Apuleius, ſi lunatico in ceruice, inquit, ligetur lino rubro Luna decreſcente, cùm erit ſignum Tauri vel Scorpionis parte prima, mox ſanabitur. Item: herbam Batrachion tuſam cum ſua radice mixto aceto impones his, qui habent cicatrices nigras; exedit eas; & ſimilem corpori reliquo reddit colorem.

De Flammula Ranunculo. CAP. V.

FLAMMVLA hæc cauliculis aſſurgit cubitalibus ferè, nonnihil geniculatis; folia circa quos ſunt oblonga, Salicis ſimilia, longiora tamen, per margines ſubinde ſerrata: flores quales Ranunculis lutei, pallidiores paulò: ſemen in capitulis ſimile: radices fibroſæ vt & aliorum Ranunculorum.

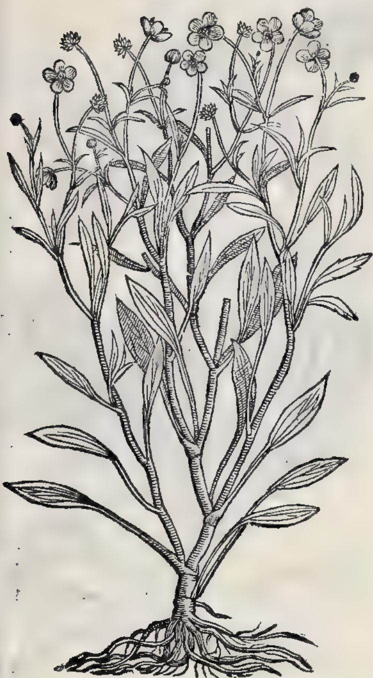
Humidis & riguis gaudet, præſertim vbi ſterilius ſolum.

Vnà cum aliis Ranunculis Maio menſe flores facit.

Recentiores Flammulam, & Ranunculum Flammulam vocant: Cordus Ranunculum πλατύφυλλον dicere maluit: alij Ranunculum longifolium: Belgæ Egeltoolen. Ferunt enim hanc ouillo generi eſſe perquam pernicioſam, oueſque hac paſtas herba, inflammationes iecinoris, internorumque viſcerum eroſionibus ac exulcerationibus corripi; quod malum Egel vulgò appellant: vnde herbæ nomen.

Meminit & Plinius lib. XXI. cap. XIII. herbæ cuiuſdam ab exitio iumentorum quidem, ſed

Flammula Ranunculus.

Flammula Ranunculus folio ferrato.

ſed præcipuè caprarum, Ægolethron appellatæ, ſuſpicari fortè licet, hanc eſſe, ſed affirmare non æquè facile. *Ægolethrō.*

Occurrit & apud Octauium Horatianum Cleoma herba, quam ait naſci in humidis, & ſinapi ſimilem eſſe. Si autem forma ſimilis, à Flammula iſta differens eſt. Nam Flammula hæc ſinapios formæ non reſpondet. *Cleoma.*

Facultate autem Flammula Ranunculus cæteris Ranunculis ſimilis eſt, acris ſimiliter, exulcerans, & veſicas faciens.

De Pulſatilla. Cap. VI.

FOLIIS Pulſatilla plurimis, tenuiter diſſectis, aſperis & piloſis agreſtem quodammodo æmulatur Paſtinacam, tenuius tamen diuiſa ac hirſutiora ſunt: ſurgunt inter hæc cauliculi ſemiſſem alti, tenues & hirſuti, vnico ſociati foliolo minore, in faſtigiis quorum floſculi, è ſenis foliolis oblongis, & non raro reflexis; colore vt plurimum Violæ nigræ purpureo, quandoque candido, aliàs luteo, rariùs rubente; ſtaminibus in medio luteis: capitulum ſuccedit villoſa cæſarie comoſum & incaneſcens, ſub qua ſemen. radix longa, digitalis quandoque craſſitudinis.

Apud Gallos locis incultis gigni Ruellius ſcribit, nouoque Vere iis montes florere. Belgæ in hortis habent: apud Germanos ſatis frequens locis aſperis & lapidoſis, & ſubinde in ipſis rupibus, & quidem flore purpurei ex cæruleo coloris: qui pro locorum ratione aut intenſior aut remiſſior. In ſyluis ſiquidem ac vmbroſis dilutiore colore quaſi inalbicat flos: in apricis coloratior eſt: Albidi floris Auerniæ & Narbonenſis Galliæ montes ſuppeditant: lutei Taurinenſes Allobrogum: rubri floris ex Alepo Syriæ vrbe ſe habuiſſe, Petrus Pena & Matthias Lobelius referunt.

Galli *Coquelourdes:* Germani **Kueckenſchell** nominant: vulgò Pulſatilla, & à nonnullis Apium riſus dicitur. Non eſt tamen herba Sardoa, quæ propriè Apium riſus videtur appellanda. Non eſt etiam Ranunculi, neque etiam Anemones ſpecies; vtriſque tamen & præſertim facultatibus accedit.

Eſt

Pulsatilla.

Pulsatilla altera icon.

Est enim Pulsatilla vehementer acris, quamcunque contigerit corporis partem, si imponatur trita, exulcerans & erodens. Ranunculis haud inferior: proinde & calida vehementer ac sicca.

De Anemonibus. CAP. VII.

ANEMONES multæ & differentes reperiuntur. Dioscorides has ad duo conatus est referre genera: quandam enim, ait, ἡμέραν, cultiuam aut hortensem dixeris: aliam verò ἀγρίαν, id est, syluestrem esse: & satiuæ plures addit reperiri species, quas tamen non foliorum florúmve forma, sed coloribus tantummodo distinguit. Nos eas quæ nobis occurrerunt, referemus.

1. Prima harum folia habet pauca, sed in lacinias diuisa, secundi ex syluestribus Ranunculis aut hortensis satis similia, sed tamen minora: flos in breui & palmum alto pediculo emicat, ex XII. aut XIII. foliolis angustis, oblongis, & acuminatis; in quorum medio capitulum aliquot circunseptum staminibus, quod exili incanescit piloso flocco; cui subest semen. radix initio Oliuæ magnitudine, sed temporis progressu adaugetur, & grandior facta veluti geniculis articulatur, obliqua, non rectè descendens, fibris adhærescentibus nonnullis. Color flori elegans est, in dilutiore purpura rubens; qui quandoque ab vtraque, aliàs ab interiore tantùm relucet parte intensior, exterius remissior & inalbicans. Huius generis & albidi sunt flores; sed rariores.

2. Proxima Anemone folia promit quàm præcedens ampliora & hortensis Ranunculi similiora, attamen minora; trigemina videlicet cohærentia: flores huius ex XIII. aut XIIII. quoq; foliolis, sed haud acuminatis, ac subinde repandis committuntur; colore cærulei, & Cyaneo flori concolores; staminibus luteis medium orbiculum amplectentibus; quòd nullis incanescit pilis, sed veluti Ranunculi, Asparagi æmulatur germen. radix obliqua, crassa, genicula tuberaque plura habet.

3. Tertiæ Anemones maiora sunt folia, crebrioribus ac tenuioribus etiam diuisuris insecta: pediculus similis: flos maior, magnitudine cum Papaueris Rhœadis ferè decertans; VII. aut VIII. foliolorũ tantùm; pulchro Violæ nigræ purpureo arridens colore; paulò tamen dilutiore: capitula huius pubescunt vt primæ: radix oblongior, crassior, similiter obliqua, crebrius geniculata,

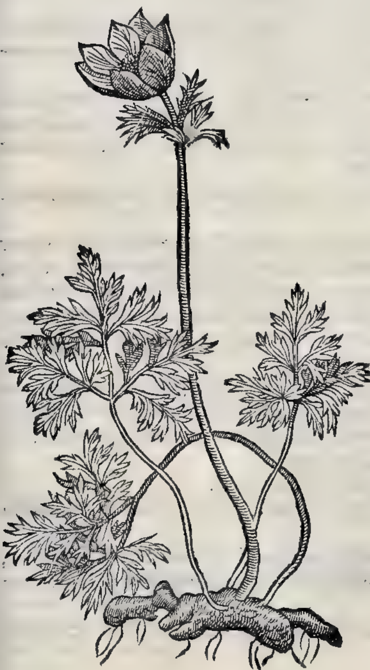
Anemone I.

Anemone II.

Anemone III.

Anemone Pannonica.

geni-

Anemone IIII.

Anemone V.

geniculata, punico colore ſubnigricans. Eſt huius rubens quoque ſpecies, flore phœniceo, & vt Rhœadis colorato; item tertia etiam candida. Ad hanc referenda videtur, quæ in Pannonia occurrit, folioſa admodum, maior, ac altior, flore candidiſſimo.

4. Quarta Anemone tertiam foliis, cauliculis & radicibus refert: flos mediocris quoq; magnitudinis, Rhœadis colore rubens, denſis & frequentibus ſtipatus foliolis multiplex; quorum x. aut xii. exteriora maiora, interiora verò reliqua exigua.

5. Quinta ſpecies foliis Ranunculum refert hortenſem, ſed tamen minoribus: flos paulò maior, ſenis ferè conſtat foliolis, candidus, aut è purpura rubens, ſed modò dilutiore, aliàs intenſiore colore: capitula aſpera, parua, nuda. radices tenuiores, ſed obliquę quoque, nihil aut exiguum geniculatæ, demiſſis aliquot deorſum fibris.

6. Huic ſimilis ſexta eſt, foliis tantummodò floreque minor, eoque luteo, Ranunculi floribus concolor. radix ſimilis quintæ.

7. Properat huc & alia quædam, tametſi foliis differens. Neque hæc enim Coriandro aut Ranunculo folia gerit ſimilia; ſed inſtar Trifolij potius: cohærent ſiquidem terna nõ magna, lata, acuminata, indiuiſa, margine tantummodò crenato: cauliculus palmum altus; cui flos inſidet candidus, aut ex albido purpuraſcens, formam Ranunculi florum æmulatus, qui marceſcens nonnihil purpurei coloris contrahit. radix etiam obliqua, in propagines quaſdam extuberat, non abſque capillamentis fibroſis ſubnatis.

Anemonum autem quintum & ſextum genus, in pratis & ſyluis, pręſertim locis humidioribus ac vmbroſis, in Germania ac Belgio reperiri queunt. cãdidi floris maior generis tertij, in Auſtria ſecus vias locis incultis exit: reliqua peregrina ſunt, quæ nobis nobiliſſimi viri D. Ioannis Brancionis ampliſſimus ac ditiſſimus hortus præbuit.

Flores Anemones Aprili vt plurimùm menſe Belgium conſpicit.

Referendæ autem omnes hæ Anemones ad ἡμέρους, ſiue ſatiuas, ſunt. Syluestris ſpecies ab his differens.

Anemone ſylueſtris. Eſt enim ſylueſtris Anemone, auctore Dioſcoride, κατὰ πάντα, id eſt, omnibus ſuis partibus, ſatiua maior, foliis latior ac durior: caput habet oblongius: florem φοινικοῦν ſiue phœniceum: & radiculas tenues, numeroſas.

Phœniceus color. Phœniceus autem color is eſt, qui in erratici ſiue Rhœadis papaueris florę relucet. Nam & huius ἄνθος φοινικοῦν, id eſt, Phœniceus flos.

Similem

Anemone trifolia.

Similem autem hanc ſylueſtrem Anemonem, Argemonæ ac Rhœadi Dioſcorides innuit, referens pleroſq; aberrantes Argemonem appellare Anemonem, propter colorum in floribus ſimilitudinem. Neq; aliam etenim Anemonem (quod pleriq; ſuſpicantur) quàm ſylueſtrem Argemonæ ac Rhœadi ſimilem facit. Reliquę ſiquidem Anemones ſatiuæ, & minores ſunt, & variè coloratos flores promunt.

Dioſcoridis exemplaria hoc loco perperàm dictionem εὐπατώριον habent, vt non ſolùm ipſe ſenſus verborum, ſed & Plinij exẽplar ſatis oſtendit, Eupatorij vocem non admittens. Cuius hæc ſunt, Dioſcoridis conſentientia, verba, lib. XXI. cap. XXIII. hanc (ſcilicet ſylueſtrem) errore ducti Argemonem putant multi: alij rurſus Papauer, quod Rhœan appellauimus. Sed diſtinctio magna, quòd vtraque hæc poſteà floret. Nec autem ſuccum illarum Anemonæ reddunt, aut calyces habent, nec niſi Aſparagi cacumen. hæc Plinius. Dioſcorides diſcrimen ſimile harum etiam adfert: In Argemone, inquit, & in Rhœade Papauere minus ſaturatus eſt phœniceus color: & ambæ ſerius florent. Et Argemone quidem ſuccũ emittit croceum, & ad guſtum vehementer acrem: Rhœas verò candidiorem & acrem. Ambæ verò in medio capita habent ſylueſtri Papaueri ſimilia, verùm Argemones caput ſupernè aliquanto craſſius eſt; Rhœadis anguſtius. At Anemones neque ſuccum remittunt, neque capita ſiue calyces habent, ſed quaſi Aſparagi, cacumen. *Dioſcoridis locus corruptus.*

Accepit ἀνεμώνη, ἀπὸ τοῦ ἀνέμου, id eſt, à vento, nomen. Nunquam enim ſe aperit flos, niſi vẽto ſpirante, auctor Plinius; vnde & Herba venti nonnullis.

Ouidius Adonidis florem deſcribens, Anemonem videtur adumbrare lib. X. Metamorp. *Adonidis flos.*

——— Sic fata cruorem
Nectare odorato ſparſit, qui tactus ab illo
Intumuit, ſicut fuluo perlucida cælo
Surgere bulla ſolet, nec plena longior hora
Facta mora eſt, cùm flos de ſanguine concolor ortus,
Qualem, quæ lento cælant ſub cortice granum,
Punica ferre ſolent; breuis eſt tamen vſus in illo:
Namque malè hærentem, & nimia leuitate caducum,
Excutiunt iidem, qui perflant omnia, venti.

Bion Smyrneus Poëta vetus in Adonidis epitaphio, Anemonem ait natam ex lachrymis Veneris, Adonidem deflentis.

Cæterùm Anemones ambæ vim habent, auctore Dioſcoride, acrem. Galenus omnes extrahendi, & attrahendi, & ora vaſorum reſerandi facultatem obtinere ſcribit. Itaq; radix, ait, commanducata pituitam euocat: ſuccus ex naribus purgat, & oculorum cicatrices extenuat. Inſuper ſordida vlcera Anemonæ expurgant, & lepras detrahunt, menſeſq; appoſita eliciunt, & lac trahunt. Et lac quidem attrahere, Dioſcorides inquit, folia & caules cum ptiſana cocta, & in cibo accepta: menſes verò eadem ciere in peſſo appoſita.

De Aconito Pardalianche. CAP. VIII.

ACONITA veteribus duo ſunt: Pardalianches vnum: & Lycoctonon dictum alterum.
Aconitum Pardalianches foliis exit ſubrotundis, latis, dilutè virentibus, mollibus, te- 1.
nuique lanugine pubeſcentibus, Hederæ cuiuſdam, ac vnius Cyclamini foliorum quidem forma, ſed amplioribus, ad Cucumeris magis accedentibus, huius tamen & minoribus & mollioribus: caulis dodrante altior, & ipſe lanugine haud carens, ſtriatus, quaſi multiangulus, alioqui rotundus; qui in pauculos diuiſus ramulos, ipſis faſtigiis, flores promit Chryſanthemi æmulos; & medio videlicet diſco, & orbiculato ambitu luteos, qui in tenues & candidos pappos re-

Aconitum Pardalianches primum.

Aconitum Pardalianches alterum.

pos resoluuntur; quibus subsunt exigua nigricantia semina. radiculæ haud magnæ, candidæ dum recentes sunt, geniculis veluti articulatæ, non rectè descendunt, sed per obliquum Graminis modo serpunt; & subinde extuberantes nouella protrudunt germina (ita sese multiplicante stirpe) demissis etiam ab ipsis tuberosis partibus, aliquot deorsum cõcoloribus fibris. Referunt radiculæ exanimatos scorpiones: nam anterior & tuberosior cauliculis proxima, corpusculum cum pedibus; posterior articulatam exprimere videtur caudam.

2. Alia verò & huius species subinde occurrit, antedicta paulò maior, saturatiùs virens, procerior, cuius radix longior, minus serpit, & vtrinque adnatis Cammarum citius, quàm Scorpionem refert.

Aconitum Pardalianches mõtanis, asperis, saxosis, & abruptis gignitur locis, in ipsis etiam Alpium iugis. Descendit quandoque ad mitiora. In hortis Belgij nimis feliciter adolescit: vbi Maio mense flores conspicui sunt.

Thelyphonon Theophrasti. Dicitur Græcis ἀκόνιτον παρδαλιαγχὲς: item & κάμμορον, μυοκτόνον, θηλύφονον, θηρόφονον. Theophrastus tamen de Aconito, Myophono & Telyphono seorsum egit. Et Aconitum quidem lib. IX. aliud omnino ab isto describit; de quo cap. X. sequente agemus. Myophonon, quod significatione cum Myoctono conuenit, inter suffrutices ferulaceos vnà cum Fœniculo, Hippomaratro, Ferula & similibus refert. Relinquitur Thelyphonon. Aconito Pardalianchi Dioscoridis istud respondet; de quo lib. IX. ita scribit: θηλύφονον, quod σκόρπιον vocant; quia radicem similem scorpioni habet, admotum scorpionem occidere aiunt: & eum reuiuiscere posse, si Helleboro albo aspergatur.

Plinius de Thelyphono ac Aconito diuersis quoque ac seiunctis agit locis: & de Thelyphono quidem lib. XXV. cap. X. vbi ipsum Scorpium dici, & quæ apud Theophrastum, refert: de Aconito verò lib. XXVII. cap. XI. quo loco pleraque, quæ Thelyphoni sunt, repetit, quæ tamen de Aconito non habet Theophrastus.

Locus Dioscoridis animaduersus. Dioscorides autem radicem non scorpio, sed caudæ eius similem modò ait: ῥίζα ὁμοία σκορπίου οὐρᾷ. Sed fortasse, vt apparet, dictio οὐρᾷ redundat, & legendum cum Theophrasto, ῥίζα ὁμοία σκορπίῳ.

Nomen autem huic Aconito ab ipsis cautibus, præruptis & saxosis locis, quæ Græcis ἀκόναι, esse Ouidius Metamorphoseωn VII. sentit:

Quæ

Quæ quia naſcuntur dura viuacia caute,
Agreſtes Aconita vocant.

Aconitum autem quod deſcripſimus, herbarum ſtudioſi, plurimi quidem, Doronicum appellant: Officinæ pharmacopœorum paſſim pro Doronico quoque radiculas huius medicamentorum compoſitionibus admiſcent. Quod tamen Arabes Doronicum nominãt, aliud longè ab iſto Pardalianche eſt. Hoc enim Auicenna Strangulatorem Leopardi: illud verò Durinigi appellat. Strangulatori Leopardi ſuas ex Theophraſto & Dioſcoride vires aſſcribit: cap. videlicet DCLXXXV. Durinigi verò calidum & ſiccum ait in tertio gradu. cap. CCIX. Cui & ipſe Arabs conſentit Serapio, Doronicum in tertio conſtituens ordine calfacientium ac reſiccantiũ: à quo temperamẽto Pardalianchis (vulgò dicti Doronici) multũ abſũt radices. *Officinarum error.* *Durinigi.*

Nulla etenim amaritudo, nulla acrimonia, aut ſimilis guſtabilis qualitas in iis ſentitur, quę tam intenſè, vel calidas, vel ſiccas eſſe oſtendere queat. Præter enim euidentem dulcedinem, ſi quæ occurrit guſtanti alia, ea omnino exigua eſt. At dulcedo non exceſſum caloris vel ſiccitatis oſtendit, ſed temperiei mediæ, ac temperatæ proximæ vicinæque propria eſt.

Ac proinde huius herbæ & radicum eius qualitas haud longè à temperamenti mediocritate recedit. Videtur autem nonnihil tepidæ ac clementer aridæ obtinere, vbi inaruit ac reſiccata eſt, facultatis: ſed recens & ſucco madens frigiditatis non eſt expers.

Admiſcetur, inquit Dioſcorides, oculorum ἀνωδύνοις, ſiue dolorem ſopientibus compoſitionibus: & prodeſſe propter hanc qualitatem recens ad oculorum inflammationes poteſt.

Occidit, idem ait, pantheras, ſues, lupos, & omnes feras cum carnibus obiectum. Theophraſtus verò non eò modò, ſed vel folium, vel radicem genitalibus inditam, oues, boues, iumenta, & omnes quadrupedes eadem die interimere ait: potatam verò radicem aduerſus ſcorpionum ictus prodeſſe ſcribit. Quod haud exitialem homini, ſed nonnullis tantummodo animantibus herbam hanc aut eius radicẽ eſſe oſtendit. Id quod euidentibus experimentis & compertum. Conradus Geſnerus enim vir noſtra ætate doctiſs. & diligentiſs. multorũ explorator, refert ſe, in epiſtola quadam ad Adolphum Occonem, radices huius recentes, ſiccas, integras, melle conditas, in pollinem tritas ſæpè ingeſſiſſe, & quo hæc ſcribebat die, ex aqua calida drachmas duas radicum contritarum hauſiſſe, neq; inde vllam mutationẽ ſenſiſſe: ægrotis ſæpè etiam illam, & per ſe, & cum aliis mixtam vtiliſſimè conſuluiſſe. Iam & Officinæ Pharmacopœorum pro Doronico hactenus huius radicibus (licet perperam) vtuntur, nullo tamen euidente periculo. Canibus autem lætiferum iſtud Aconitum eſſe, ſatis certum & compertum, quod Matthiolus haud facilè credidit, donec tandem manifeſto exemplo verum eſſe comperit: vt in commentariis ſuis confitetur.

Ferunt item, Dioſcorides addit, huius admotam ſcorpionibus radicem ipſos reſoluere ac ignauos efficere, rurſus verò eoſdem Veratro appoſito excitari. Quod & Theophraſtus iis, quæ ſuprà aſſcripſimus, verbis teſtatur.

De Aconitis Lycoctonis, & primum de maiore luteo.

CAP. IX.

AD Lycoctoni genus multæ referendæ occurrunt herbæ: plerę que lutei coloris florem; aliæ cæruleum aut purpuraſcentem proferunt. Inter lutea maius quoddam; minus ſiue paruum alterum.

Maiori Lycoctono luteo folia ſunt ampla, in complures partes confecta, Platani foliorum ſimilitudine, ſed profundioribus diuiſuris, haud μακρότερα (vt perperam Dioſcoridis exemplaria legunt) ſed μικρότερα, id eſt, minora, reſplendentia, ac non rarò nigriora, ſuperiore nẽpe parte; inferiore ſiquidem magis inalbicant: caulis bipedalis, & quandoque altior, rotundus, læuis, ad latus nonnihil inclinans, & nequaquam in totum rectè aſſurgens, in ramulos etiam ſubinde diffuſus: flores ordine ſupra inuicem digeruntur, colore pallentes ſubluteo: ſemẽ in corniculis nigricat. radices vt plurimùm nigræ, multis cirris craſſis & flexuoſis implicatæ. *Dioſcoridis locus caſtigatus.*

In opacis & montanis viret. Reperitur in Alpibus, tum & in aliis complurimis montibus, ac non rarò in montium conuallibus: & pleriſque locis ampliore caule amplioribuſque foliis: nonnullis humilius ac minoribus: dilutius etiam quandoque viret: interdum & flos pallidior. Dioſcorides in Iuſtinis Italiæ montibus plurimum naſci refert.

Platani autem huic folia tribuit, ſed crebriore diuiſura ac minora: caulem Filicis tenuem, cubitali altitudine vel ampliore: ſemen in ſiliquis oblongis: radices veluti marinarum ſquillarum nigras. Cum iſto reſpondet (exceptis foliis) cuius icon in peruetuſto manuſcripto Græco codice reperitur, qui Viennæ Pannoniæ in locupletiſſima bibliotheca à D. Maximiliano II. Imp. Aug. inſtituta aſſeruatur. Folia ei ſunt non omnino vt Platani, ſed lata & ambitu *Aconitum Lycoctonon ex Codice Cæſareo.*

Aconitum Lycoctonon luteum maius.

Aconitum Lycoctonon ex Cod. Cæſareo.

ſerræ inſtar denticulata: caulis tenuis & læuis: ſiliquæ tenues & oblongæ. radices non modò cirros, verùm ipſas ſquillas marinas referre videntur.

Aconitum iſtud Dioſcorides λυκόκτονον & κυνόκτονον cognominat: Arabes Strangulatorem adip, id eſt, lupi: nonnulli Lupariam.

1. Primo loco deſcriptum, quod ſatis cognitum eſt, Germanis Wolfſwurtz: Belgis Wolfswortel: Hiſpanis *Yerua mata louos:* Galli *Tue loup* dicitur: Officinæ pleręque Napellum luteum.

2. Alterum, cuius imago in Cæſareo extat Codice, Lycoctonon tertium, Ponticum cognominatum, eſſe poteſt. Trium ſiquidem Lycoctonorum in Dioſcoridis exemplaribus occurrit mentio: quorum vnum Venatores, reliqua duo in ſuum vſum Medici vertere; è quibus tertium Ponticum nominatur.

Exiſtimat tamen Marcellus Virgilius, quæ de primo & altero traduntur ſpuria eſſe, & vnicum tantùm à Dioſcoride deſcribi, quòd videlicet plurimum in Iuſtinis gignitur montibus.

Facultas autem huius veluti & reliquorum Lycoctonorum homini exitialis eſt, & reliquis quoque animantibus perniciosa. Vtuntur, inquit Dioſcorides, ad venationem luporum, crudis ipſas inſerentes carnibus, quibus deuoratis lupi enecantur.

De Aconito Lycoctono luteo minore. CAP. X.

ACONITVM Lycoctonon luteum paruum ſiue minus, humilis eſt herba, præter foliorum pediculos nullos cauliculos habens. ſunt autem hi breues, vix palmum alti, & tenues. folium verò in ſingulis vnicum, circunſcriptione quidem rotundum; ſed inſtar Napelli multifidum, & profundis inciſuris radiatim diſſectum; quibus ſubinde medius inſidet floſculus luteus, forma Ranunculi; quem tamen non capitulum, ſed ſiliquę ponè ſequuntur paruæ tres aut quatuor ſurſum arrectæ, veluti Lycoctoni. radicula ſubeſt craſſa, tuberoſa, primæ Anemones æmula, quaſi geniculis aliquot articulata, guſtanti admodum acris; ex qua foliorum pediculi exeunt.

In collibus quibuſdam ac montibus reperitur, & quidem Patauio vicinis; vt diligentiſſimi P. Pena, & M. Lobelius referunt.

Floret

Aconitum luteum minus.

Floret in hisce montibus Aprili ac Maio, sed in Belgij hortis multò antè, & non rarò ipso Ianuario, vbi clementior Hyems est.

Aconitum hyemale siue hybernum hinc à nostris dici cœpit. Aconiti autem speciem esse, & forma foliorum siliquarumque, tum & ipsa perniciosa herbæ facultas ostendit.

Ad Theophrasti autem Aconitum multum accedit, quod ab ipso lib. describitur IX. Est etenim, vt scripsimus, breuis herba, nullum περιττὸν siue superfluum aut adnatum habens; nullis ramis brachiata. radix καρυᾷ siue Nuci, aut etiam καρυκῇ, id est, aridæ Ficui similis dici potest. solum videtur repugnare folium, haudquaquam Cichoriodes. Sed fortasse non κιχωρειῶδες, sed βατραχιῶδες legendum est: quo modo si legatur, nulla erit repugnantia. Nam huius Aconiti folium ad Ranunculi vnius syluestris satis accedit. Verba autem Theophrasti de Aconito sic se habent: *Theophrasti locus animaduertitur.*

Aconitum nascitur, vt fertur, in Creta & in Zacyntho, sed plurimum atque optimum in Heraclea Ponti: habet folium κιχωρειῶδες (aliàs βατραχιῶδες) radicem similem & forma & colore καρύα, id est, Nuci: vim illam lethiferam in hac esse; folium verò & fructum nihil facere affirmant: fructus autem est herbę non fruticis. Breuis verò est herba, οὐδὲν ἔχουσα περιττὸν, id est, nullum habens superfluum aut adnatum. Nascitur vbique, & non in Aconis solùm, à quibus appellationem sortitur. Est autem is vicus Periandynorum (nonnulli & rectius Maryandynorum legunt.) Amat loca potissimùm petrosa. Non pascitur ea neque ouis, neque vllum animal. *Aconitum Theophrasti.* *Theophrasti locus restitutus.*

Potentia autem ac facultate hæc herba perniciosa admodum & valdè exitialis habetur: quale etiam suum Aconitum esse, Theophrastus apertis verbis testatur; remedium cuius nunquam ait esse repertum.

De Aconitis Lycoctonis aliis non luteis.

CAPVT XI.

ALIIS Lycoctonis, quæ colore floris à superioribus distinguuntur, & suæ sunt species. Posset inter has Napellus recipi, nisi seorsum, legitimis de causis, describendus foret.

Primum genus, quod à flore Delphinij cognominatur, proceris assurgit caulibus instar 1. Napelli: folia variè similiter & creberrimis incisuris diuisa: flores secundum caules superius, veluti in longam compositi spicam, è punico ac obscuriore colore purpuram æmulantur; forma ferè floris Regij (quem Delphinium haberi scripsimus) in posterius videlicet corniculum desinentes: siliquæ & semen vt maioris Lycoctoni lutei: radices oblongæ, crassæ, tres aut quatuor demittuntur paucis adhærescentibus filamentis.

Alterum tota externa facie Napellum refert, caulibus videlicet dissectis, fissis nigricanti- 2. bus foliis; flore cæruleo, hiante, ex totidem partibus, eodem ordine compositis; siliquis item ac semine omnino similibus: sed radix differt filamentis ac cirris multis tantummodo confibrata, ac Napo nequaquam similis.

Tertium genus cauliculos profert tenuiores, breuiores, dodrante altiores: folia diuisura 3. Ranunculi aut Lycoctoni lutei, minora tamen: flosculi cæruleo nitent colore, paulò minores quàm Napelli: siliquæ & semina cum aliorum conueniunt. radix fibrosa, nigricans, adnatis subinde exiguis veluti bulbulis facilè propagatur.

Translata hæc genera aliundè in Belgij sunt hortos. Feruntur alicubi in montibus reperiri. Tertium Hieronymus Tragus Norimbergæ haberi scribit, atque illic etiam flore dilutè purpureo reperiri.

Lycoctonon flore Delphinij.

Lycoctonon cæruleum paruum.

Primum ac tertium vnà cum Napello sæpenumerò aut non multò pòst, sed secundum seriùs multò floriferum est.

Lycoctoni esse speciem abundè manifestum: & nocendi non minoribus facultatibus præditum fore.

De Napello. CAP. XII.

NAPELLI caulis supra duos assurgit cubitos: foliis circumuestitur Ranunculi maioribus, è virore nigrioribus, prona tamen nonnihil albicantibus, numerosioribus item altioribusque incisuris in plures lacinias fissis, & magis relucentibus: flores à medio fastigium petunt, ordinata successione prodeuntes, colore eleganter cærulei, hiantem ac patentem galeam, omnibus suis partibus propemodum referentes; quinque enim constant particulis, quarum maior superior cucullo aut cassidi capitis cauo operimento similis: duæ latera contegunt mediocres: minores reliquæ angustæ inferiores: nonnullis exiguis staminibus mediis; è quibus duo repandi exoriuntur styli, non prius quàm eleuetur cucullus, se exerentes. radix oblonga, crassa, Napi figura, tamen minor, foris nigricans, intus candidior, creberrimè geminata, præsertim in hortis.

In Alpibus Ananiæ & Rhœtiæ, tum alibi in montibus, nullo serente prouenit; apud Belgas quandoque in hortis reperitur.

Maio aut Iunio, interdum etiam seriùs, alsiosis locis flores vigent: semen Augustus dat.

Recentior ætas vnà cum Barbaris Napellum à figura & effigie Napi in radice apparentis vocat: Germani **Ysenhutlin / blowolfswurtz / kappen blümen / narrenkappen / teuffelswurtz:** nostri **Wolfswortele.** Dicitur & Thora quasi φθορά, id est, interitus aut corruptio; item & Taura aut Tura, vocibus deprauatis.

Lycoctoni est species, habet autem suas Auicenna rationes, cur & lib. II. deinde & lib. IIII. Fen. VI. tractatu primo, à Chanach adip, id est, strangulatore lupi, siue Aconito Lycoctono separauerit.

Toxicum. Potest verò & Toxicum dici. Toxicum etenim perniciosum medicamentum, quo spicula, tela, sagittæ præsentaneo inficiuntur veneno: dictum à telis, quæ Barbari Toxeumata & Toxa appellitant. Conficitur autem istud etiam ex Napello, quanquam tamen & ex aliis.

Diosco-

Napellus.

Dioſcorides etiam Toxici ſymptomata & remedia referens, eadem ferè, quæ ab Auicenna de Napello adfert. Scribit tamen de Napello & Toxico ſeorſum Auicenna, ſed quid Toxicum ſit (vt ipſe fatetur) ignorans, vt minimè mirum fuerit, ſemel de Napello, iterum poſteà de Toxico egiſſe.

Vis autem & facultas Napelli, & homini & quadrupedibus multis pernicioſa eſt. Euidenti ſed perquàm miſerabili experimento, id Antuerpiæ olim compertum, in recenti adhuc eſt memoria. Cùm enim ab imperitis huius inter acetaria illatæ eſſent radices, quicunque eas ederunt, mox ſæuiſſimis correpti ſymptomatis, breui vitam cum morte commutarunt.

Intumeſcunt autem illicò ab aſſumpto Napello labia ac lingua; oculi prominent, crura rigeſcũt, vertigines & animi accedunt deliquia: vt quidem Auicenna lib. IIII. Tanta huius veneni vis, vt eo telorum mucrones imbuti lethalem vulneratis noxam adferant.

Aduerſus autem tam pernicioſum venenum & hũc Napellum remedia quædam enumerat Auicenna, quæ poſt venenum ipſum vomitione redditum præſidio ſunt: atque inter ea murem etiam (vt paſſim exemplaria habent) reperiri Napello enutritum, qui naturæ eius maleficæ tota ſubſtantia aduerſetur, & aſſumentẽ ab omni vindicet ac liberet periculo.

Antonius Guanerius Papienſis ſua ætate celebris medicus, in tractatu ſuo de venenis, hunc non murem, ſed muſcas eſſe exiſtimat. Refert ſiquidem quendam Philoſophiæ ac veritatis ſtudioſum, ſollicitè admodum ac diligenter murem huiuſcemodi quæſiuiſſe, neque vnquam vel murem vel arroſam etiam Napelli radicem ab eo repertam; ſed muſcas abundè multas folia depaſcentes inuentas, quas Philoſophus ille muris loco accipiens, antidotum ex iis confecit, quam & aduerſus venena alia, ſed contra Napelli vtiliſſimam ac efficaciſſimam comperit.

Accipit hæc terræ Lemniæ, baccarũ Lauri, antidoti Mithridatis ſingulorum vncias duas, muſcas Napelli XXIIII. mellis & olei quantum ſatis eſt. *Antidotum ex muſcis Napelli.*

In eadem cum Guanerio & philoſopho illo ſententia ſunt quoque P. Pena, & M. Lobelius, qui murem Napellum depaſcentem nuſquam affirmant viſum; ſed muſcas eſſe, quæ turmatim aduolent, & floribus huius inſideant.

Sunt hæ maiores cæteris muſcis, & floribus Napelli propemodum (vt aiunt) concolores, nullamque herbam aut florem, quàm huius ſolius, appetunt.

Et veriſimile eſt non murem eſſe, qui Napello ſuſtentetur, ſed muſcas eſſe, quę linctu eius viuant. Nam aconitum, cuius Napellus ſpecies, mures ipſos interimit: atque inde *μυοκτόνον καὶ μυόφονον*, ſiue Muricida dicitur.

De Thora Valdenſi. CAP. XIII.

HÆC herba neque magna eſt, neque in amplitudinem vllam effunditur: ſingulari tantùm aſſurgit cauliculo, eoq; rotundo & palmum aut ſemipedem tantùm alto, cui vnicum, ſubinde duo, rarò plura adnaſcuntur foliola, duriuſcula, rotunda, læuia, dilutè & aliquatenus ex cæruleo virentia, ambitu crenato: floſculus in cacumine eminet luteus, minor quàm Ranunculi, alioqui aſſimilis: globatum capitulum ſequitur è ſeminibus congeſtum. radiculæ cohærent IX. aut X. inſtar Aſphodeli, ſed minores multò, & acuminatæ.

In Alpibus, & Allobrogum Heluetiorumque montibus gignitur; apud Valdéſes, qui partem horum montium Italiam verſus incolunt, frequens: reperitur & in Baldo Italiæ monte.

Thoram, Tauram & Turam appellant; Valdenſis cognominatur, ad differentiam Napelli, qui & Thora, vt diximus, vocatur.

Meminit exitialis cuiuſdam herbæ Auicenna lib. IIII. Fen. VI. Farfiun dictæ. eandem au-

Thora Valdensis.

tem hanc cum Thora Valdensi esse, affirmare non fuerit facile; præsertim cùm Farfiun sibi referat incognitũ, & nullis ab eo depingatur notis.

Perniciosa autem & venefica huius Thoræ vis, Napelli excedere fertur malitiam. Tantam autem esse aiunt, vt homo quidem præcipuè, deinde & quadrupes ferum, ac aliud etiam, vulneratum aut ictum telo huius succo imbuto illitóve intra semihoram pereat ac moriatur. Negatur tamen mortiferum, si bibatur, aut deuoretur, tametsi absque noxa id non fiat.

Vtuntur succo venatores ad ferarum venationem, quem expressum & præparatum in bubulis asseruant cornibus, ad sagittas intingendas veneno ac toxico præsentaneo. Vim eius experturi acum eo succo inficiunt, qua ranam pungant: quæ si illicò moriatur, præsentaneum iudicant: auctor Gesnerus.

De Anthora. CAP. XIIII.

ANTHORA effigie Napellum refert, sed humilior ac minor est: caulis eius dodrantalis, aut paulò altior: folia crebris ac profundis incisuris fissa, vti Napelli, sed minora: flores forma eadem, non tamen cærulei, sed è luteo pallentes: semen & siliquæ respondent. geminæ subsunt radiculæ, Oliuas aut Orchios globulos referentes, foris sufflauescentes, interius candidiores; frangi, vbi resiccatæ, satis contumaces, friabiles tamen; vbi quidem suæ spontis est. fœcunditate enim læti aut hortensis soli, lasciuienti subinde longiores ac plures subnascuntur radices.

Anthora.

In Alpibus apud Allobroges Heluetiosque, tum & alibi reperitur.

Lacus Lemani accolę & Taurini Ligures Anthoram, vulgò l'Anthoro appellant.

Napellus Moysis. Zedoaria. Auicenna herbam Napello similem illiusque veneno repugnantem, Moysis Napellum vocat, cap.CCCCC. lib.II. Cap.verò DCCXLV. Zedoariam ait vnà cum Napello crescere, atque huius vicinia, illius vires & malitiam retundi impotentioresque reddi: & esse Theriacen, id est, Alexipharmacum viperæ, Napelli, & venenosorum omnium aliorum. Atque hinc Anthoram non modò Napellum Moysis, sed & Auicennæ esse Zedoariam consequitur. Officinæ tamen aliam & ab Anthora differentem Zedoariam venum exponunt: radicem videlicet oblongioris formæ. Quæ non absque ratione Zerumbeth siue Zurumbeth Auicennæ ac Serapionis esse putatur.

Dicta autem Anthora quasi ἀντιφθορά: quòd nempe Thoræ aduersetur, & alexipharmacum eius sit.

Thoræ autem ac Anthoræ, siue Turæ & Anturæ voces, nouæ quidem videntur, sed tamen extant apud veterem Marcellum Empiricum, qui ex Tura & Antura aduersus leucomata & albugines oculorum medicamentum conficere docet.

Est au-

Eſt autem Anthoræ radix valde & inſigniter amara;aduerſatur venenis omnibus;vtilis ad purgationes; ſeroſos ſiquidem & muccoſos etiam per inferiorem ventrem educit humores: lumbricos & ventris tineas pellit educitque.

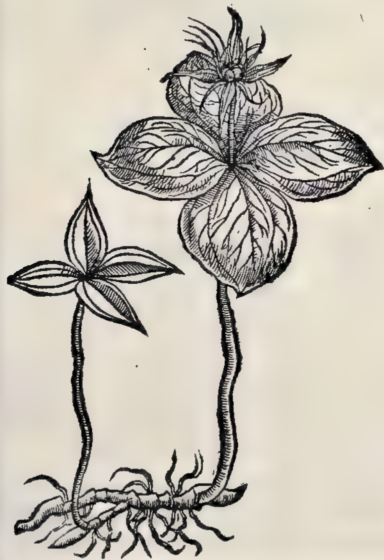
Hugo Solerius non modò per inferiorem ventrem, ſed & per ſuperiorem largas ait Anthoræ radices expurgationes moliri; modum eſſe ad quantitatem Faſeli (quem vulgò Fabam) ex iuſculo aliquo aut vino: darique duris corpore.

Antonius Guanerius Anthoram magnæ etiam aduerſus peſtem efficaciæ refert: tractatu de peſte, differentia II. cap. III. Et quod ad experientiam, inquit, vidi, conſimilis cum Dictamno virtutis Anthoræ radix exiſtit. Et eſt herba, quæ iuxta Thoram illam ſcilicet herbam naſcitur, ex qua venenum conficitur, cum qua in Alpibus Salutiarum & Pinarolij capras ſylueſtres venantur. Et hæc radix Anthoræ aſſimilatur nucleis oliuarum, & eſt Bezoar illius Thoræ, quæ eſt adeò venenoſa, quòd omnia animalia ſua interficit venenoſitate. hæc ille.

Meminerunt quoque Anthoræ Simon Ianuenſis in Synonymis, & Arnoldus Villanouanus in tractatu de venenis: ſed quæ adferuntur, non ſatis notam aut cognitam ipſis fuiſſe Anthoram, oſtendunt.

De herba Paride. CAP. XV.

Herba Paris.

PARIS herba cauliculum erigit teretem & ſingularem, atque circa hunc folia quaterna, ab vno veluti centro in decuſſis ſiue crucis figuram concinnè digeſta: ſunt hæc lata, venoſa, oblonga, ſubnigricantia, & aliquantulum acuminata: in faſtigio ſupra hæc floſculus prodit herbaceus, foliolis aliquot anguſtis, veluti calycis ſui alabaſtris, inſidens: ſequitur inde bacca inſtar vuæ acini; ſemine intus minuto ſubcandicante, vt Halicacabi, farcta. radix tenuis, longiuſcula, geniculis aliquot articulata; obliquè ſerpit, alicubi interdum progerminãs.

In ſyluis opacis ac perinde aliis vmbroſis pingui ac læto reperitur ſolo.

Aprili flos exit: bacca Maio maturitatem aſſequitur.

Recentiores Paridem ferè herbam: pleriq; tamen Vuam verſam, & Vuam Lupinam appellant: nonnulli verò etiam Solanum tetraphyllon. Falluntur, qui Aconitum Pardalianches exiſtimant. Germani Wolfsbeer/einbeer: Brabanti Wolfbesien/& ſpinnecoppen, id eſt, Araneam; ab ementita videlicet araneæ forma; quam bacca vnà cum reflexis exiguis alabaſtris per maturitatem exprimit: Gallis eſt *Raiſin de regnard*: Hiſpanis *Centelha*, vt quidam aiunt.

Facultate autem fertur refrigerans, & Solanis proxima.

Baptiſta Sardus aduerſus mentis emotionẽ, inſaniam, & fatuitatem, commendat; tam per morbi diuturnitatem aut ſæuitiam incidentes; quàm prauarum rerum aſſumptione contractas: ſi XX. continuis diebus dimidium cochlear pulueris huius herbæ ieiuno propinetur.

De Papauere. CAP. XVI.

PAPAVERIS duo prima genera, Plinio auctore: Satiuum, & Sylueſtre.

Ad ſylueſtre pertinent Erraticum & Corniculata; de quibus poſterius & ſeorſum.

Satiua Papauera tria ſunt: album, nigrum; vtrunque magnum; & minus tertium.

Album Papauer folia promit oblonga, lata, læuia, lactucę foliis longiora, candidiora, marginibus ſinuoſa: caulis ſiue ſcapus rectus, quandoque tricubitalis; in cuius faſtigio flores candidi; in quibus mox ab initio multis ſtaminibus ſtipatum apparet capitulum; quod adultum globoſam, nonnihil tamen oblongam formam habet, & ſupernè operculo contegitur, interius membranis non paucis in loculos diſcernitur; in quibus ſemen copioſiſſimum, ſed minutum, 1.

Papauer nigrum satiuum.

Papauer satiuum tertium.

nutum, rotundum & candicans. radix subest nullius momenti, descendens in altum.

2. Huic simile est nigrum Papauer,sed capitulo aliquanto rotundiore & magis globato: flos eleganti phœniceo rubet colore : semen nigricat.

Sunt floribus horum duorum folia, vti & reliquorum, quaterna, eaque satis ampla, sed quæ citò defluant: rarò,sed tamen quandoque pluribus incisuris ac diuisuris dissecta, ac fimbriarum instar multifida.

3. Tertium Papauer caule, foliisque, floribus item & capitulo minus est: flos è cæruleo ac purpureo obsoletum & dilutum quendam colorem refert: capitulum quoque rotundatur, sed maturato semine foraminibus aliquot,qua parte operculum ipsi insidet,circulariter hiat, facilem defluenti semini viam præbens,quod aliis duobus non contingit, quorum ita reclusi permanent calyces,vt nullum queat elabi semen.

4. Reperitur verò & Papaueris genus,cuius floris folia multiplicata,non rarò fimbriarum instar incisa ac dissecta apparent. Color horum subinde albidus, frequenter rubens, quandoq; ex vtrisque variè permistus. Rubent verò nonnulli intenso colore purpurę æmulo: alij autem dilutius, vel minus eleganter.

Capita huius generis Papaueris superiore parte, veluti tertij, hiant, facileque ab ipsis semen excidit;quod modò albidum,aliàs nigricans est; pro floris videlicet colore,quem refert.

Effluit ex his,capitulis eorum vulneratis,liquor candidus,qui ad medicinæ vsus colligitur, *Opium.* & densatus Opium appellatur. Colligitur tamen præcipuè ex secundo genere; non modò Dioscoride,sed & Galeno,ac Plinio testibus.

Meconium. Exprimitur & ex capitulis ac foliis simul succus, quem Meconium nominant.

Seruntur hæc genera in hortis,ac etiam non rarò in ipsis aruis: tertium frequentissimum, quod crebrò non satum pluribus quoque reperitur locis, præsertim tamen in hortis.

Iunio mense flores exeunt: semen pòst perficitur.

Græcis μήκων: Latinis Papauer: nomen Officinæ seruant; nonnullis ὀξύτονον: Germanis **Magsamen olmag**: Belgis **Huel & mancop**: Hispanis *Dormideras*, & *cascall*: Gallis *Pauot*: Italis *Papauero domestico.*

1. Primum genus,cui quandoque calyx oblongior & semen albidius, ἥμερον καὶ κηπευτόν, id est, sa-

Papauer ſatiuum quartum.

eſt, ſatiuum ac hortenſe dicitur. Dioſcorides θυλακῖτιν etiam nominari refert: vulgò Papauer album.

Alterum genus nigro ſemine, Dioſcoridi ἄγριον ſiue ſylueſtre eſt, quod, inquit, πιθῖτις vocatur, & à nonnullis ῥοιάς, quia ex eo Opium colligitur. Plinio & Latinis Papauer nigrum: pleriſque noſtræ ætatis à florum rubente colore Papauer rubrum. 2.

Tertium genus ἀγριώτερον ſiue agreſtius eſt, Dioſcoride auctore; idem & φαρμακωδέστερον, id eſt, medicamentoſius, aut ad medicamenta vtilius; maius & oblongiore capitulo. 3.

Dioſcoridis corruptus locus. Veriſimile autē hoc loco ſubeſſe mendum ac errorem. Tertium ſiquidem iſtud genus humilius ac minus eſt; neque oblongioris, ſed globati ac rotundioris calycis. Fieri autem poteſt, vt pro μικρότερα perperam ſcriptum ſit μακρότερα: &, ἔχουσα τὴν κωδίαν ἐπιμήκη, acceſſorium. Non enim huius (vt diximus) ſed candidi longius & maius eſt: longius item, ſed minus erratico Papaueri.

Apparet verò & tertium iſtud Papauer agreſte illud eſſe, ex quo διακωδίων compoſitio paranda: de qua Galenus prolixè lib. VII. De medicamentis ſecundum loca. Nam Crito & poſt Themiſonem Democrates, ἄγριον ſiue agreſte accipiendum præcipiunt, & illud quidem, addit Democrates, quod non ſeritur: μήκωνα ἀγρίαν, inquit, οὐδὲ γὰρ πῶς σπείρεται. quale tertium, quod nullo ſerente ſæpè naſcitur.

Plinij haſitatio. Plinius lib. XIX. cap. VIII. ſub finem, tertium Papaueris genus Rhœam Græcis, Latinis Erraticum dici ait; & ſponte in aruis cum Hordeo naſci: tria tamen illic ſatiui genera eſſe, atque iſtud tertium eorum facit. At lib. XX. cap. XVIII. inter ſatiua & ſylueſtria medium conſtituit: ita oſtendens, vel tertium ex noſtris, vel ſaltem diſcrimen iſtius & Erratici in frugibus naſcentis, haud rectè ſe agnouiſſe.

Cæterùm Papauerum omnium refrigeratoria vis eſt, vt Galenus in lib. De ſimpl. med. facultatibus.

Semen, vt idem in lib. De alimentorū facultatibus ait, panibus vtiliter ceu condimentum inſpargitur. Sed album nigro, eodem auctore, præſtat. Refrigerandi autem ipſum facultatem habere ac ſomnificum eſſe, corporique nullum commemorabile præſtare alimentum, etiam addit. Eſt autem ſeminis huius, ſaccharo quidem incruſtati, in ſecundis mēſis quandoq; vſus, cum aliis tragematis. Refrigerandi verò eius potentia haud magna obſeruatur. Ad ſomnum conciliandum non multùm efficax eſt.

Oleum quod ex eo exprimitur, gratum ac edule eſt, panique illitum, aut alio quouis modo in cibo, citra refrigerationis ſenſum ſumitur. Conficitur verò ex tertij generis ſemine frequentius.

Codyis ſiue capitulis maior ineſt vis, quæ ad ſomnum conciliandum, defluxionesq; ſiſtendas, ac reprimendas, plurimum faciunt; propinquamque, ſed tamen mitiorem vim Opio obtinent. Opium fortiſſimum eſt: hoc ignauius Meconium. Vtrumq; autem quouis modo, vel aſſumptum, vel capiti applicatum, ſomnum, ac ſubinde profundum moleſtumq; ſoporē conciliat. Opium copioſius hauſtum etiam mortiferum: vt verè Plinius. Dolores autem omnes ſopit, ſed ægrius curabile malum non rarò relinquit.

Offenduntur eius vſu, vt Galenus lib. II. De medic. ſecundum loca, ſolidæ partes, adeò vt poſtea correctione opus habeant. Sic & collyria ex Opio multis detrimento fuēre, ita vt debilem oculum reddiderint, & viſus hebetudinem, veluti etiam auditus grauitatem inducūt, quæcunque ex Papaueris ſucco, ad vehementes aurium dolores componuntur. Quapropter fugienda omnia ſunt medicamenta & pharmaca, quæ ex Papaueris ſucco conſiunt ſenſum ſtupefacientia: neque niſi extrema vrgente neceſſitate ad eorum vſum perueniendum; cùm

videlicet

videlicet nullum aliud mitigatorium sæuissimis doloribus opem adfert, vel succurrit: vt Galenus lib. De medicamentis secundum loca tertio, luculenter docet.

De Papauere erratico. CAP. XVII.

1. Papauer erraticum.

ERRATICO Papaueri cauliculi & folia nigriora hirsutioraque: folia vtrinque altis incisuris instar Cichorij aut Erucæ diuisa: flores è fastigiis cauliculorum pulchro ac rubente phœniceo emicant colore; staminibus nigricantibus capitulum medium ambientibus; quod adultum minus est, sed tamen oblongioris formæ quàm tertij satiui: semen exiguum nigricat.

2. Huius & alia minor est species, foliis minoribus, oblongis, non Erucæ per margines diuisura, sed tantummodò serratis; reliquis priori similis.

Species eius etiam aliquot esse, satis Dioscorides ipse innuit, folia referens Origano, aut Erucæ, aut Thymo, aut Cichorio similia conspici. Nam in horum foliis magna diuersitas. Sunt tamen, qui dictiones ὀριγάνῳ ac θύμῳ redundare; & nullum minutis Origani, aut minimis Thymi foliis erraticũ Papauer reperiri affirmẽt.

Vnà cum Tritico, Zea, Secali, Hordeo, Auena, reliquisque frugibus in agris erraticum gignitur Papauer: non rarò quoque inter olera, ac secus margines hortorum.

Bellè colorati flores Maio ac Iunio pulchritudinis venustatisque quandam gratiam aruis conciliant.

Dioscoridi est μήκων ῥοιάς; Latinis Papauer erraticum; Gazæ Papauer fluidum; Officinis Papauer rubrum: Italis *Papauero saluatico*: Hispanis *Amapolas, rosella, papoulas*: Germanis Clapper rosen/ korn rosen: Belgis Rooden huel/ wilden huel/ collebloemen: Gallis *Coquelicoc, pauot sauuage, confanons.*

Et ῥοιὰς nominari Dioscorides ait, quòd ei citò flos defluat. Decidunt tamen flores æquè citò & aliis Papauerum generibus etiam corniculatis. Nulli enim Papaueri diutinus aut durabilis flos est. Omnium citissimè pereunt. Vt enim omnibus commune est, florem membrana quadam integi, ac veluti vagina quadam contineri, quæ ipso se exerente flore in duas dehiscens delabitur partes; ita quaterna ipsis folia, citò defluentia. Rhœadis nomen non modò huic, sed & aliis ea de causa commune esse potest; si modò à floris facili accessit delapsu. Quòd si verò à seminis profluuio (vti apparet) Rhœadis cognomen accesserit, satiuorum tertio proprium erit, cuius, vt diximus, citissimè ac facillimè semen excidit: Defluit verò & huic erratico, sed minus manifestè.

Anemone syluestris. Conuenire autem erraticum istud Papauer cum Anemone videtur syluestri. Et occurrit Anemones vox, inter confusas Papaueris apud Apuleium appellationes. Dioscorides etiam Anemonem syluestrem cum Papauere Rhœade à nonnullis confusam, cap. de Anemone scribit. An autem ipse se satis explicare potuerit, relinquimus diligentius elimandum; nobis non satisfecit.

At facultas erratici Papaueris similis est superiorum Papauerum, frigida & somnifica.

Quorũdam error. Plerique fallacia experimenta magis quàm rationem ducem secuti, flores aduersus pleuritidem commendant; statim accedente dolore, vel stillatitium ex ipsis liquorem, aut serapium ex frequenti foliorum maceratione propinantes: & leniri non rarò dolorem contingit; sed & pertinaciùs crebrò inde hæret, ægrè ac cum difficultate sputo procedente: præsertim quibus non est robusta corporis constitutio, valentesque vires. Erroris huius occasionem præbuisse potuit Baptista Sardus, qui flores huius Papaueris aduersus lateris dolores, à plerisque feliciter exhiberi; & aduersus sanguinis sputationes vtiles, memoriæ prodidit.

De Papauere corniculato maiore. CAP. XVIII.

PAPAVERIS corniculati tres reperiuntur ſpecies, & magnitudine & floris colore differentes.

Papauer corniculatum maius.

1.

Quod maius eſt, reliqua Papauera candidis & ambitu infractis ac laciniosis foliis ſatis refert; non tamen læuibus, ſed nonnihil lanuginoſis, inſtar ferè foliorum Verbaſci: caules infirmiores breuioreſque in plures alas diuiduntur: flores ochri colore luteo pallent; quos excipit non capitulũ, ſed tenue oblongum incuruumque corniculum, ſiue ſiliqua, in qua ſemen nigricans. radix ſubeſt oblonga, craſſior; in nonnullos quandoque reſtans annos.

Vulnerata herba ſuccum præbet luteum, & guſtatu ſalſilaginem refert, vbi ſuæ ſpontis eſt; in maritimis videlicet, aridis, & ſqualidis, quæ amat, locis: in hortis ſucco illo magna ex parte deſtituitur.

Iunio ac Iulio flores illi exeunt.

Græcis *μήκων κερατῖτις*; Latinis Papauer corniculatum: ab Oribaſio & Aëtio *παράλιον*: Plinio Papauer Paraliũ: Carullo Papauer luteum: aliis Papauer marinum: atq; inde Hiſpanis *Dormideras marinas*. Sunt & quibus *μήκων ἀγρία*, id eſt, Papauer ſylueſtre; à nõnullis quoque, Dioſcoride teſte, Glaucion, propter foliorum ſimilitudinem. Atque hinc in Officinis olim Memitha. Memitha ſiquidem Arabibus Glaucium eſt: Germanis geel Olmagen / geelen huel: Gallis *Pauot cornu*: Italis *Papauero cornuto*.

Vim autem incidendi & abſtergendi, Galeno auctore, accepit.

Radix, inquit Dioſcorides, ad dimidias cocta in aqua & pota, coxendicum dolores & iecinoris affectus ſanare poteſt; his etiam qui craſſas & *ἀραχνώδη* reddunt vrinas, prodeſt.

Semen acetabuli menſura cum aqua mulſa potum, aluum leuiter purgat: folia cum oleo trita argemas iumentorum ſanant & abſtergunt.

De aliis corniculatis Papaueribus. CAP. XIX.

PROXIMVM ſiue alterum corniculati Papaueris genus, priori tenuius ac minus eſt, & foliis Erucæ modo altè inciſis, nonnihilq; piloſis: cauliculi eius tenelli & ramoſi procumbunt: flores minores intenſo ſatis colore rubent, dilutius tamẽ quàm Papaueris erratici: corniculum minus eſt, cuius cacumini operculum ſubinde, aut veluti latius capitulum inſidet: ſemen in his exiguum nigrum. radix verò oblonga. 2.

Tertium huius generis Papauer, etiam ſecundo exilius, ac foliis tenerioribus, in minutulas videlicet particulas diſſectis: floſculus minor, cærulei purpurei coloris nigræ Violæ æmuli. radix tenuis longiuſcula. 3.

Non in maritimis, ſed procul à mari hæc genera reperiuntur. Angelus Palea & Bartholomæus ab Vrbe-ueterum, qui in Meſuem cõmentati ſunt, offendiſſe ſe iſta tradũt, in Arragonum & Caſtellæ Hiſpaniæ regnis, locis mediterraneis; in agris & iuxta viarum ſemitas, ſapore ſalſilaginem nequaquam referente.

Vtrunque corniculati Papaueris genus habetur: neutrum Anemones.

Exiſtimatur à pleriſq; rubentis floris Glaucium eſſe. Nec in totum à veritate aliena videtur ſententia. Nam, vt Dioſcorides ait, Glaucio folia ſunt Papaueris corniculati ſimilia, ſed *λιπαρώτερα*, id eſt, pinguiora, *χαμαίζηλα*, humilia ſiue in terram procumbentia, grauis odoris, guſtuque amariora, ſuccus verò multùm croceus. Atque huiuſcemodi ſucco Papauer iſtud corniculatum haud deſtitui, teſtes ſunt P. Pena, & M. Lobelius: amarius quoque facilè eſſe poteſt, vtpote ſalſilaginis guſtu carens. Quæ ſanè affinitatem cum Glaucio (ſi non idem) magnam oſtendunt. Glaucium.

Papauer corniculatum rubrum.

Papauer corniculatum violaceum.

Ait Dioſcorides, naſci Glaucium ad Hierapolim Syriæ. ſed & alibi quoque reperiri, quid prohibet? & fortaſſe nonnihil etiam immutatum.

Hypecoon.

Cæterùm corniculatorum iſtorum duorum Papauerum noſtro quidem ſeculo nullus, quòd ſciamus, vſus; atque idcirco de viribus ac facultatibus nihil occurrit afferendum.

De Hypecoo. Cap. XX.

AD Papaueris corniculati genera quadantenus etiam pertinet quod Hypecoon dicitur: folia huic quàm tertio corniculato Papaueri tenuiora, minutiſſimis inciſuris diuiſa, colore & aſpectu, tum & figura graueolentis agreſtis Rutæ minimæ ſatis ſimilia: cauliculus breuis eſt: floſculus odoratus, perpuſillus, lutei coloris, è ſenis foliolis, duobus maioribus, reliquis perquàm exiguis: cornicula ſuccedunt recurua, articulata; in his ſemen flaueſcens, quadrangulare. radix oblonga, fibris non carens.

In aruis & iuxta agrorum margines pleriſque locis reperitur, veluti nonnullis Hiſpaniæ, & in Gallia quoque Narbonenſi, præſertim iuxta Nemauſum Coloniam.

Ὑπήκοον, & à nonnullis Ὑπόφεων, teſte Dioſcoride, dicitur. Latini Hypecoi vocem retinent. Cur pro Cumino ſylueſtri hæc ſit habenda herba, nulla occurrit ratio: pro hac tamē ad ſe miſſam Matthiolus refert, ſi nos non fallit pictura.

Natura autem & facultate refrigerans Hypecoū eſt; & Papaueris ſucco ſimile: auctor Dioſ.

De Hyoſcyamo. CAP. XXI.

Hyoſcyamus niger.

Hyoſcyamus luteus.

HYOSCYAMI tres veteribus ſunt; niger, luteus & albus. Poſterior ætas Peruuianum quartum adinuenit.

Niger Hyoſcyamus folia promit ampla, longa, lata, candicantia, mollia, lanuginoſa, laci- 1.
niata & marginibus conciſa: caules craſſi ſunt, cubito altiores, ramoſi; quos flores continua ſerie digeſti conueſtiunt, patentibus calathis figura aſſimiles; colore ſecundum margines ſubluteo, diſcurrentibus vnà purpuraſcentibus aliquot venis; in medio verò ex obſcuriore purpura nigricantes: calyces ſuccedunt rotundi, oblongi, craſſi, ventricoſi, ſuperius aculeati ac operculati; in quibus ſemina haud ita magna, colore ſordentia. radix craſſa, prolixa, albicans, in alterum viuax annum; quoaduſque videlicet ſemen perfecerit. Grauis odoris ac ingrati tota ſtirps eſt, caput aggrauans & ſomnolentiam inducens.

Secus vias vbique ferè gignitur in ſabuloſis, & locis haud cultis.

Lutei Hyoſcyami caulis ſimplicior, folia indiuiſa, minora, lata tamen & oblonga, Solani 2.
lethalis maiora, candidiora, ac molliora: flores in cauliculorum faſtigiis inconditi, luteo pallentes colore, aliquanto minores quàm nigri; vaſcula ferè ſimilia, ſed minora, teneriora & ſpinis carentia: ſemen pallidius, ſufflauum, vt Irionis puſillum.

Candidus Hyoſcyamus candidiſſimis molliſſimiſque foliis exit; lanuginoſis videlicet, 3.
nonnihil quoque circumroſis ac ſinuatis, ſed minus, ac minoribus quàm primi, ſiue nigri: cauliculi breuiores ſunt: floſculi ſecundum cauliculos candidi, minores: calyces leues, haudquaquam ſpinoſi: ſemen candidius.

Duo hi poſteriores Hyoſcyami rari ſunt, nec alibi in Belgio quàm in hortis, & quidem non frequenter reperiuntur. Candidum tamen maritima rudera aſpera non rarò præbent, præſertim vbi Rhodanus in Narbonenſi Gallia mari influit.

Æſtiuis menſibus & non rarò in multũ Autumnũ omnes florent: ſemẽ interea perficitur.

Græci Ὑοσκύαμον: Latini Apollinarem & Fabam ſuillam: Arabes, vt Plinius ait, Altercum & Altercangenum vocant. Aliis, veluti inter ſpurias voces refertur, διοσκύαμος ſiue Iouis Faba, πυθώνιον, ἀδαμάντη, ἀδάμυον, ὑπνωτικὸν ἐμμανὲς, ἄτομον διδιάμβελον; à Pythagora & aliis ξελίων; Zoroaſti τηφώνιον aut τυφώνιον: Latinis, vt Apuleius ſcribit, Inſana, Alterculum, Sym-

Hyoſcyamus albus.

phoniaca, Calycularis, Dentaria: Phrygibus Remenia: Tuſcis Fabulonia, aut, vt aliud exemplar habet, Faba Lupina: Gallis Bellinuncia; Matthæo Syluatico Dens caballinus, Milimandrum, Caſſilago; Iacobo à Maniiis Herba pinula: in Officinis Iuſquiamus: Italis *Hyoſquiamo*: Hiſpanis *Velenno, meimendro*: Germanis Bilſen kraut/bilſamen/ teuffels augen: noſtris Bilſen cruyt: Gallis *Hannebane* & *endormie*. Herculi aſſcriptum eſſe Hyoſcyamum, Plinius ait.

Primus à floris nigricante colore μέλας & niger: alter & hinc luteus: tertius candidus, cùm à florum, tum & foliorum totiuſque herbæ candore & albicante colore dicitur. In ſeminibus colorum diſcrimen non adeò magnum eſt.

In Plinianis codicibus candidus pro quarto: luteus pro tertio deſcribitur, errore manifeſto: huius tranſſcriptoribus occaſionem præbuiſſe potuerunt antecedentia, acceſſione ſuperfluorum deprauata. Legitimam lectionem talem eſſe oportet, lib. XXV. cap IIII. Plura eius genera, vnum nigro ſemine, floribus penè purpureis, ſpinoſum: vulgare autem eſt fruticoſius & altius Papauere. Secundi ſemen Irionis ſemini ſimile: ambo inſaniam gignentia capitiſq; vertigines. Tertium genus molle, lanuginoſum, &c.

Plinij locus redintegratus.

Temperamento autem omnis Hyoſcyamus omnibus ſuis particulis vehementer & quarto quidem ordine refrigerás eſt, ſoporiferus item, & dolores omnes ſedans: aduerſus acres calidaſque defluxiones oculorum aliarumque partium proficit: ſanguinis eruptiones & muliebria compeſcit profluuia: ad teſtium aliarumque partium inflammationes adhibetur.

Proſunt ſubinde vel ſola impoſita folia, quandoque eadem cataplaſmatis permiſcentur. Eſt & ſeminis ſolius nonnunquam vſus; additur verò & antidotis dolorem ſopientibus. radix commanſa aut in aceto decocta dentium dolores finire poteſt. Breuiter, Hyoſcyamus ſimilem Opio ac Meconio facultatem habet: imminet quoque & ab ipſo, quod ab illis periculum. Teſtatur Dioſcorides folia in olere ſumpta mentis emotionem facere. Plinius etiam foliis mentem corrumpi ait, ſi plura quàm quatuor bibantur.

Mitior autem habetur candidus, quem medici, Dioſcorides inquit, recepere: deinde luteus: niger vt deterrimus improbatur.

Galenus nigrum etiam inſaniam ac ſoporem afferre affirmat: huicque flauum ſiue luteum propinquam obtinere facultatem: fugiendum vtrumque vt inutilem ac venenoſum: candidum ad ſanationes maximè idoneum eſſe.

Officinæ tamen paſſim pharmacopœorum in Germania quidem ac Belgio, nigro vtuntur: luteo & albo vt plurimùm deſideratis.

De Hyoſcyamo Peruuiano. CAP. XXII.

PERVVIANVS Hyoſcyamus altior eſt non modò nigro, ſed & luteo. caules eius ad tres vel plures cubitos non raro attolluntur, ramis nonnullis brachiati; qui foliis conueſtiútur latis, oblongis, acuminatis, maioribus quàm lutei Hyoſcyami, Oxylapathi ferè ſimilibus, ſed tamen latioribus, mollibus, dilutè virentibus, tenuiterque hirſutis. quæ quandoque cauli ſic adhærent, vt ipſum quodammodo amplecti videantur: alias verò è pediculo non exiguo prominent. flores oblongioris formæ, intus concaui, maiores patétioreſque quàm Hyoſcyami lutei, ambitu quinquangulares, colore dilutè purpurei, & ad marginem propemodum albicantes. vaſcula & ſemina qualia luteo. radix craſſiuſcula in multos ramulos finditur.

Ex Americæ, quam Occidentalem Indiam vocant, prouinciis, inter quas regio Peru eſt, in Europam primùm venit, vbi in hortis ſatus feliciter adoleſcit, vno anno ad abſolutionem perueniens.

Hyoſcyamus Peruuianus.

Hyoſcyami Peruuiani altera icon.

Seritur Vere: ſub Auguſtum aut quandoque ſerius flores; ſemen poſtea ſuccedit.

Americæ incolæ Petun appellant: alij Herbam ſacram, aut Sanctam herbam: nonnulli Nicotianam: Nicolaus Monardis Tabaco. Hyoſcyami eſſe ſpeciem non forma modò qualis luteo, ſed & aſſimilis oſtendit facultas. Soporem ſiquidem inducit; mentem emouet; & ſimilem ebrietati conſtitutionem adfert, vel ſolo fumo accepto; vt teſtis eſt Andreas Theuetus. Sunt autem hæc ſtupefacientium ac frigidiſſimorum opera, qualis eſt Hyoſcyamus.

Inſeritur ſiccum eius folium Palmæ conuoluto folio; deinde illo vna à parte accenſo, per alteram fumus nidorq; vrentis, patente ore naribusque excipitur, dolorum ita lenimenta; famis ſitisque obliuionem; & hilaritatem quandam initio, pòſt largiore vſu ebrietatem etiam; veluti à meraciſſimo vino, adfert. Expurgari verò & eo modo multos per os, aiunt, humores, ac cerebri ſuperfluos abſumi.

Calidum ac ſiccum hunc Hyoſcyamum eſſe, & quidē ſecundo ordine, Nicolaus Monardis ſentit; ac vnà reſoluendi, ſordidaque repurgandi cum quadam exigua adſtrictione ei facultatem adeſſe. Adeſt verò & ei Narcotica ſiue ſtupefaciens vis, tum & per aluum expurgatoria; nec non, vt Monardis ſcribit, & Alexipharmaca quædam.

Calidam autem facultatem hunc obtinere foliorum oſtendit acrimonia, quæ non modò guſtu ſentitur, ſed & vlceribus neruoſarum partium virentibus foliis impoſitis, quandoque percipitur. Saliuam verò & commanducata folia ciunt ac pituitam detrahūt: quod & fumus aridorum receptus præſtat. Quæ caliditatis haud exiguæ hunc participem eſſe oſtendunt. Quæcunque enim commanſa aut in ore detenta pituitam euocant ac ſaliuationem procurant, ea omnia calida habentur, veluti Pyrethri radix, & Pimpinellæ ſaxifragæ, aliaque ſimilis potentiæ. Narcotica autem & huius facultas haud in obſcuro eſt. Nam fumo per os naresque recepto ſimilis ebrietati, mente perturbata, affectus ſuperuenit, cui non raro ſomnus ſuccedit; veluti ab aſſumpto Opio. Quod & acrimoniam quandam guſtu refert, & caliditatis idcirco haud eſt expers. Quam & commanducatum ac aſſumptum mox exerit: in pectore calorem quendam excitans, mentem tamen non minus perturbans: vt Petrus Bellonius ſingularium lib. tertio ſcribit. vbi & Turcas Opio frequenter vti refert, & ſemidrachmæ pondere ipſum aſſumere; nullo alio ſuccedente incommodo, quàm quòd leui inde quadam veluti ebrietate corripiantur. Ita quoque & Hyoſcyamus iſte guſtu acris & facultate calidus; narco-

narcoticam nihilominus facultatem obtinet. Consequi autē hinc videtur non modò Hyoscyamum hunc Peruuianum, sed & Papaueris succum siue Opium ex differentibus partibus constare, quibusdam videlicet acribus & calidis, aliis verò extremè frigidis; narcoticis nempè siue stupefacientibus. Si modò narcotica vis siue facultas extremam frigiditatem consequatur. vt Galeno & veteribus omnibus visum. Sed si narcotica facultas non ab extremè & quarto ordine frigida qualitate pendeat, sed à substantiæ essentia procedat, poterit Hyoscyamus iste calidus simul & narcoticus esse. Temperie quidem calidus, narcoticus autem non temperatura, sed ab ipsius substantiæ proprietate. Non secus ac purganti medicamento, non à temperamento, sed ex totius substantiæ essentia, sua vis adest. De quo & Pempt. primæ lib. primi cap. sexto scripsimus. Vt vt est, Hyoscyamus Peruuianus, qui acrimonia sua caliditatem ostendit, narcotica facultate haud est destitutus.

Folia autem huius Cephaleæ ac Hemicraniæ præsidio esse: tum & ventriculo perfrigeratione laboranti, præsertim puerorum; nephriticisque doloribus prodesse: vteri suffocationibus præsenti esse remedio: articulorum dolores sedare, si calefacta sub cineribus, parti dolenti admoueantur, Nicolaus Monardis ait.

Prodest verò & ad dentium dolores Hyoscyamus iste, si linteo huius succo imbuto dens extergatur, ac deinde ex foliis pilula admoueatur.

Succus cum sacharo coctus assumptusque ventris lumbricos expellit; vmbilico tamē folio imposito. Idē verò & vlcera vetera expurgat, detergit, & ad sanitatē perducit: eodē auctore.

Vtuntur autem huius foliis apud Belgas etiam pleriq; aduersus scabiem cutisque fœditates, & ad vulnerum curationes. Calidis verò & robustis corporibus tantummodo adhibēda, sunt qui sentiant: Debilibus siquidem ac senibus non fore tutum horum vsum. Atque hanc, vt videtur, ob causam, à Petun herba mulieres (quod ait Theuetus) in America abstinent, neque vllo vtuntur modo.

Succo verò huius epoto quatuor aut quinque vnciarum pondere, aluum vehementer suprà infraq; purgatam; longum deinde & profundum subsequutum somnum, ab amico obseruatum accepimus. fuit autem is qui assumpsit rusticus, homo fortis, mediæ ætatis, hydrope laborans, qui ex somno expergefactus, cibum potumque postulauit, ac deinceps benè habuit. Atque hinc expurgandi quoque facultatem Hyoscyamū hunc habere cognoscere licet.

Narrauit verò & idem se aqua ex foliis per organa destillata à febribus rusticos multos liberasse, hac pauco tempore ante accessiones propinata: deinde oleum ex relictis fecibus in sacculo suspensis collegisse, quod ad scabiem vulnerumq; curationem singulare foret ac eximium: aridarum verò fecum puluere intertrigines non modò hominum, sed & equorum citò curari.

Venenis quoque & hunc Hyoscyamum resistere, & toxici malitiam reprimere, vulneribus succo infuso, folio deinde superposito, Monardis refert: qui & aduersus omnium venenatorum morsus hunc quoque commendat.

De Solano hortensi. CAP. XXIII.

INTER Solana vnum hortense est: Vesicarium, Soporiferum, Manicum reliqua, quibus Lethale vocatum ex recentiorum accedit sententia.

Hortense Solanum caule cubitali assurgit, frequētibus alis ramoso: folio nigricante, molli, lato, Ocymi assimili, sed latiore ac maiore: flores candiduli: baccæ aliquot in racemis aut potius vmbellis exiguis dependent; per initia virentes; maturæ verò, aut nigricantes, aut rubentes, aut lutei coloris. radices candicant, tenues & fibrosæ.

Solanum istud multis gignitur locis, nec enim modò in hortis, à quibus cognomen tamen accepit, & in quibus crebrò aliis herbis permixtum reperitur; verùm & secus vias, agrorum margines, sepimenta, veteres parietes, ruinas, & in asperis ruderibus subinde reperitur.

Æstate autem, & in multum quandoque Autumnū floret: & tūc quidē fructus maturi.

Στρύχνος Græcis ἢ τρύχνος, & στρύχνος κηπαῖος: Latinis Solanum, & Solanum hortense: Officinis Solatrum: nonnullis Morella, Vua lupina, & Vua vulpis: Hispanis similiter *Morella* & *yerua mora*. Marcellus vetus medicinæ scriptor, & plerique alij eius ætatis, Strumū appellant. Plinius lib. XXVII. cap. VIII. etiam Cucubalum refert nominari. Vtraque vox inter confusaneas Solani appellationes apud Apuleium etiam extat: qui omnia Solani genera vno capite complexus, nomina eorum inter se fœdè permiscuit. Germanis est Nachtschadt: Belgis Nastape: Gallis *Morelle*: Italis *Solatro*. *Apulei error.*

Vsus autem Solani, auctore Galeno in lib. De simp. med. facult. ad ea, quæ refrigerari & adstringi postulant: potest enim hæc duo ordine secundo. Quod & in lib. De aliment. facul. affirmat, vbi inter ea quibus vescimur, nullū esse olus ait, quod tantam habeat adstrictionem ac So-

Solanum hortense.

Solanum veſicarium.

ac Solanum; meritoq; idcirco raró quidem vt alimento; vt medicamẽto veró aſſiduè eo medicos vti: minimi autem eſſe alimenti.

Dioſcorides Solanum eryſipelatis, herpetibusque, ægylopis, capitisq; doloribus, æſtuanti ſtomacho, aliisque ſimilibus ſymptomatis ex acribus ac mordacibus humoribus prodeſſe ſcribit. Et fieri poteſt, vt huiuſcemodi malis auxilietur; ſed tamen ſemper non expedit, ſæpè etiam nocet adhibuiſſe. Plus etenim non raró periculi ab huius generis remediis imminet, quàm ab ipſo morbo.

Eryſipelas ab exterioribus ad interiora verti, non eſſe bonum, ſcribit Hippocrates Aphoriſ. lib. VI. particula XXV. Et ſimiliter in Coacis. Eryſipelas foris quidem accedere commodum, intró autem, ait, cõuerti lethale. Quod nõ modó de Eryſipelatis, ſed & aliis quoq; ſimilibus eruptionibus à natura procuratis veritatem habet.

Nam huiuſcemodi frigefacientiũ ac repercutientium remediorum vſu, vitioſi, corrupti, acresque humores introrſum ad principes & nobiles partes repellũtur, quod abſque ſummo magnoque vitæ periculo fieri nequit.

Proinde nec temerè, nec facilè, aut citó ad talium remediorum adminiſtrationem perueniendum, eryſipelatis, herpetibus, ac aliis ſimilibus cutis efflореſcẽtiis vitiiſve apparentibus.

De Solano veſicario. CAP. XXIIII.

VESICARIVM Solanum cubitales promit cauliculos, tenues, rotundos, læues, ſubrubẽtes, quaſi geniculatos, paucioribus alis ramoſos: folia Solani maiora, Smilaceis proxima, ſed aſperiora, quandoque albo maculata: floſculi ſubcandicantes è foliorum alis dependent; & poſt eos folliculi veſicularum inſtar, rotundi aliquantulum, turbinati, ſingulari intus acino, magnitudine Ceraſi, vnà cum folliculo per maturitatẽ rubente; ſemine intus plano, rotundo, ſubcandicante, haud magno. tenues albicantes, latè ſerpunt radiculæ.

Naſcitur in parietinis, locis vmbroſis, aliquantulum humentibus, quandoque circa agrorum margines.

Sub Autumnum fructus matureſcunt: flores antè apparent.

Græcis στρύχνος ἁλικάκαβος & φυσαλὶς dicitur: Latinis Veſicaria, & Solanum veſicarium: Officinis Alkekengi. Plinius lib. XXI. Halicacabũ & Callion vocari ait.

A folliculis autem veſicarum ſpeciem imitantibus nomen accepit; ſiue, vt Plinius, quoniã veſicæ & calculis proſit. Germanis Schlutten/boberellen/Juden kirſen/teuffels kirſen: noſtris Krieckẽ ouer zee/ id eſt, vltramarina Ceraſa: Hiſpanis *Vexiga de perro:* Gallis *Alquequenges, bagenauldes.*

Facultate autem huius folia, vt Galenus ſentit,

Halicacabus peregrinus.

Solanum ſomniferum.

tit, Solani ſimilia ſunt: fructus ciendæ vrinæ eſt idoneus, proinde multis cõpoſitis facultatibus, quæ ad iecur, veſicam, & renes accommodãtur, miſcetur. Dioſcorides fructum potum vrinam mouere, & morbum regium expurgare ait.

De Halicacabo peregrino. CAP. XXV.

AD Halicacabi genus & aliam quandam veſicariam recentiores referũt, quæ tenuibus, ſtriatis, ac viticuloſis cauliculis latè ſeſe diffundens, vicina quæque apprehendit adminicula: folia huius oblonga, diuiſa, laciniata, & per ambitus profundius inciſa: floſculi è longis pediculis candidi: folliculi diſtenti magnitudine Halicacabi, interſepientibus membranulis in tres diſtincti loculos; fructu in ſingulis vnico, duro, rotundo, Ochri figura & magnitudine, colore nigro, candido tamẽ vmbilico, qui mediocris magnitudinis, & cordis Conoidis latiorem ſpeciem imitari videtur. radix ſatis craſſa multis fibris capillatur.

Granum Abrong.

Aliunde illata ſtirps eſt, Germani nequaquam vernacula. Peregrinum Halicacabũ & Peregrinam veſicariam hac de cauſa appellant. Sunt qui Cor Indicum vocent: alij Piſum cordatum. A vero aberrant, qui Dorycnion eſſe exiſtimant. Inter Solana nõ rectè quoque reponitur. Magis videtur conuenire cum grano à Serapione Abrong aut Abrugi dicto, de quo cap. CLIII. his verbis ſcribit: Eſt granum paruum punctatũ nigredine & albedine, rotundum ſicut granum Mes, nullius odoris. Adfertur de Seni: in ſapore ipſius eſt amaritudo: & eſt calidum ac ſiccum in ſecundo gradu. Soluit ventrem & expellit lumbricos & aſcaridas, & purgat ſuperfluitates phlegmaticas ab inteſtinis.

De Solano ſomnifero. CAP. XXVI.

SOLANVM ſomniferũ ad duorũ aut trium pedum altitudinem ſubinde attollitur: caules eius craſſi, rotundi, duriuſculi, foliis veſtiuntur multis ſubpinguibus, latis, oblongis, Mali Cotonei maioribus, alioqui ſimilibus: floſculi ſubrubentes in breuibus pediculis, è ſinu foliorum, caules ambiunt: acini ſiue baccæ crocei coloris exiguis farctæ ſeminibus in folliculis ſuccedunt hirſutis. radix ſubeſt longa, craſſa, lignoſa, foris nigricans, aut, vt Dioſcorides, ὑπέρυθρῳ, id eſt, ſubrubente cortice veſtita.

Naſcitur in ſaxoſis haud procul à mari, eodem auctore. In hortis Belgij ſatum, fructum perficere ægrè poteſt.

Dioſcorides στρύχνον ὑπνωτικὸν appellãt: Theophraſtus στρύχνον ὑπνώδην: ab aliis δίρκαιον dicitur: Latinis Solanum ſomniferum; à pleriſq; etiam Solanum Manicum, Apollinaris minor, Vlticana herba, Opſago.

Cortex radicis huius, inquit Dioſcorides, in vino potus drachmę pondere vim habet ſomniferam,

feram, mitiorem tamen quàm Papaueris ſuccus: fructus valdè vrinam ciet. Dantur hydropicis corymbi XII. plures poti mentis emotionem faciunt.

Hæc Galenus ex Dioſcoride quoque tranſſcripta habet; adiiciens corticem radicis in tertio eſſe ordine refrigerantium, vtpote Opio imbecilliorem ac mitiorem.

De Solano Manico ex Dioſcoride & Theophraſto. CAP. XXVII.

MANICVM ſiue furioſum Solanum, folia habet, vt Dioſcorides ait, Erucæ ſimilia, attamen maiora, & ad Acanthi, quem Pæderota vocant, accedentia: caules producit à radice ὑψιφυεῖς ſiue proceros decem aut duodecim, Orgyæ altitudinem habentes: caput verò in faſtigio eminens, vti Oliua, ſed hirſutius, inſtar Platani pilulæ; grandius tamen ac latius: flos niger: poſt hunc fructus racemoſus, rotundus, niger, acinos X. aut XII. veluti Hederæ habens corymbos; ſed vuæ modo molles. radix ſubeſt candida, craſſa, concaua, cubitalis.

Theophraſtus huic folium etiam εὐζώμῳ, hoc eſt, Erucæ ſimile tribuit & maius; caulem Orgyę longitudinis: caput verò Gethyi, grandius tamen ac piloſius, fructui Platani ſimile.

Gethyon autem ex Ceparum eſt numero, & vt quidem Plinius, Aſcaloniæ genus: quod penè, vt Theophraſtus ait, ἀκέφαλον, id eſt, abſque capite eſt, ceruicis tantùm longæ, & ideò totum in fronde. *Gethyon.*

Ὄργυια autem menſura eſt Heſychio, quanta eſt ambarum manuū extenſio, ſiue, vt Marcellus, quantum protenſa hominum vtrinque brachia per pectus longitudine patent. *Ὄργυια.*

Naſcitur in montanis & vento expoſitis ac πλαταμῶσι, hoc eſt, locis latis, magniſque, mari vicinis.

Στρύχνον appellatur μανικὸν, ſiue furioſum Solanum: à nonnullis πέρσιον, ab aliis θρύον, aut potius, vt Theophraſtus habet, θρύορον vel βρύορον, itē & περιττὸν. Dicitur & ἔνορον, ὀρθόγυον, πεντάδρυον καὶ ἄνυδρον. Dioſcorides lib. ſexto De lethalibus medicamentis, Dorycnion etiam à nonnullis Solanum manicum appellari ait.

Vim autē habet Solani manici radix pota cum vino pōdere drachmę vnius, vt imaginationes faciat nō iniucundas. Duæ verò potæ mentē ad triduū emouent. Sed quatuor drachmæ epotæ interimunt. Remediū eſt aqua mulſa copioſa pota, & vomitu reiecta: auctor Dioſcor.

Theophraſtus eadem ferè habet. Datur eius radicis, inquit, drachmæ pondus, ſi placuerit vt quis ludat, ſeq; pulcherrimū putet: Si verò vt amplius inſaniat, drachmis duabus opus eſt: Si autem inſaniam nunquam ſolui cupiueris, drachmas tres dabis: quatuor, ſi interimendum.

Solanum lethale.

De Solano lethali. CAP. XXVIII.

LETHALI Solano caules ſurgunt bicubitales aut altiores, rotundi, mediocris craſſitudinis, ramoſi, è ſubrubro colore nigricantes; quos conueſtiunt oblonga, lata, mollia, & nonnihil lanuginoſa folia, maiora latioraq; quàm Solani: flores oblongi, caui, è foliorum alis, obſcuriore purpura nigricant: bacca acino vuæ ſimillima, ſuccedit ſingulis vnica, ſplendidè nigricans, magnitudine ferè mediocris Ceraſi, exiguo ſemine grauida. radix longa, magna, inalbicans, diuturna ac viuax, in propagines plures diſtribuitur.

Circa ſyluas, iuxta parietes, ſepimentaq; agrorum, aliiſque perinde parum cultis ac deſertis reperitur locis: vmbroſa amat.

Auguſto arrident maturæ baccæ: flores & antè & eodem reperiuntur tempore.

Vulgò Solanum lethale, ſiue Solatrum lethale appellatur: Italis ac Venetis *Bella dona*: Germanis Dollwurtz dollkraut/ ſchlaff beeren/ ſeukraut: Belgis Groote naſcaye & dulle beſien. Sunt qui putent Fabam inuerſam dici.

Ad Mandragoram Theophraſti (qui differt à Dioſcoridis Mandragora) plurimùm accedit; ſi non ipſiſſimus eſt. Theophraſtus hūc caulem habere ait, & fructum ferre nigrum ῥαγώδη καὶ οἰνώδη τῷ χυμῷ, id eſt, acino vuæ ſimilem, & ſucco vinoſum. Reſpondent quoque facultates. *Mandragoras Theophraſti.*

Nam

Nam Solanum istud soporiferum est, mentem conturbat, insaniam facit, si pauciores baccæ sumantur: plures verò etiam interficiunt, citam festinamque mortem inferentes. Hæc & de Mandragora Theophrastus de causis lib. VI. Somnũ, inquit, conciliat, & si copiosius etiam detur, mortem adfert Mandragoras.

Solani huius & aliud est reperire genus, foliis angustioribus, venosis, deorsum reclinatis: caule anguloso: floribus oblongioribus calathi specie, marginibus crenatis, è pediculo dependentibus; quibus succedunt singulæ baccæ nigræ, aut ex nigro purpurascentes, seminibus refertæ, media sui parte calyci denticulato inhærentes. radix grandis, strumosa & albicans.

Matthiolus Solanum istud agro ait exire Goritiensi in monte Saluatino inter saxa. & speciem alteram Solani somniferi esse sentit. Est tamen Solano lethali similius, ad cuius genus idcirco potius referendum.

De Mandragora. CAP. XXIX.

MANDRAGORAS Mas est & Femina; vt etiam Dioscorides ait.

Mari folia sunt magna, longa, lata, læuia, dilutè virentia, veluti Betæ, sed maiora amplioraque & resupina: flosculi in singularibus pediculis inter hæc exeunt, herbaceo candicantes colore: mala inde rotunda, lutei coloris, relucentis læuoris, soporifero odore suaueolentia; in quibus semina modicè plana & quasi resima. radix prolixa, crassa, candicans, subinde bifida aut trifida.

Feminæ folia angustiora sunt & minora nigrioraque: fructus pallidiores, minores, turbinati, Sorbi aut Pyri effigie, sed nõ minùs odorati: radix quoque prolixa, foris amplius nigricans, interius albida. Caret vterque caule, & folia ab ipsis promit radicibus.

In calidis regionibus, in syluestribus & mõtosis gignitur, veluti in Gargano Apulię monte. At in Germaniis satus tantummodo reperitur; & femina quidem perquàm rarissimè.

Μανδραγόρας & à nõnullis κιρκαία Gręcis dicitur: & Circæa quidem à Circe illa venefica procurãdi amoris artifice. Creditur enim hui[us] radix ad amatoria facere. Appellatur & ἀντίμηλον, διρκαία, ac vt nota habẽt, ξηράνθη, ἀντίμνιον, ἢ ἀντίμιον, βομβόχυλον: à Pythagora ἀνθρωπομόρφος: Latinis Terrę malum, Terrestris malus, Canina malus: Germanis Alraun: Officinæ & reliquæ nationes Græcam vocem retinent.

1. Marem Dioscorides ait, à nonnullis μώριον dici. Describitur tamen ab eo & alius Mandragoras Morion, qui, quantum ex ipsa datur colligere descriptione, mari similis est, sed omnibus partibus minor.

2. Femina μέλας μανδραγόρας, & θριδακίας appellatur.

Differt ab istis Mandragoris, Theophrasti Mandragoras, cuius superiore meminimus cap.

Habet autem Mandragoras vincentem facultatem refrigeratoriam, vt Galenus ait, adeò vt tertij sit ordinis refrigerantium.

Dioscorides multas huius particulatim facultates enumerat, quarũ tamen haud aliæ huic propriæ, quàm quæ narcoticam & somnificam eius potentiam consequuntur. Est hæc in cortice radicum maior quàm in reliquis partibus. Poma mitiora, cum pipere & aliis perinde calidis cocta edi posse feruntur.

Galenus etiam pomis nonnihil caloris & humiditatis inesse ait: radicis autem corticem esse valentissimum, & non tantùm refrigerare, sed & desiccare.

De aureis Malis. CAP. XXX.

MALORVM aureorum stirps caules habet rotundos, bicubitales aut ampliores, multis alis ramosos, succi plenos, facilè collabentes: foliis luxuriat multis, multipliciter dissectis,

Aurea mala.

ctis, Agrimonię ferè foliorum modo singularibus eorum incisis: flosculi lutei sub foliis prodeunt; excipiunt hos fructus rotundi, profundis crenis striati, mediocris mali magnitudine, per maturitatem aut pulchrè rubentes, aut auri luteo relucentes colore, in quibus copiosa humens medulla succi instar; qua semen conditur. Tota herba grauem fœtidumque odorem spirat, è viridi colore inalbicat, & aliquantulum hirsuta est.

Seritur subinde in hortis. Eodem quo sata est anno fructum, & quidem Autūno, perficit.

Nostra ætas Aurea mala appellat: Itali *Pomi d'oro*: Germani **Goltopffel**: Belgæ **Gulden appel**: Galli *Pomme d'amours*, id est, Amoris poma.

Alia sunt Aurea mala, de quibus fabulantur Poëtæ, hortorum filiarum Hesperi; quibus custos adhibitus fuit Draco, quem ab Hercule interfectum ferunt.

Facultate autem hæc mala aurea, cum vniuersa ipsa herba refrigerant, aliquanto tamen minùs quàm Mandragoras.

Poma à nonnullis cum pipere, sale & oleo præparata ac cocta eduntur. Præbent autem corpori alimenti quidem perquàm exiguum, & hoc ipsum prauum ac vitiosum.

De Malis insanis. CAP. XXXI.

Mala insana.

MALA insana appellata humilis producit herba: cauliculus breuis est, pauci ramuli, sed lata sunt folia, maiora, crassiora, candidioraque quàm Solani, ambitu nonnihil sinuata, ad Xanthij nonnihil accedentia: flosculi albicante aut purpurascente colore speciosi, stellæ modo radiati, luteis in medio staminibus: fructus calyci inhærens à mediocris longitudinis pediculo dependet, subinde oblongus, gallinacei oui forma & magnitudine; quādoq; Mali instar rotundus, nonnunquam candidus, sæpius purpurascens.

Annua & hæc stirps. Sata Vere, Autumno fructifera est.

Peregrina quoque Germanię ac Gallię. Sed in Ægypto passim in arenosis campis vel sponte gignitur, fructus adferens duplo aut triplo maiores, quàm in Gallia aut Germania: vt quidem Petrus Bellonius in Singularium suorum lib. II. scriptum reliquit.

Iudicauit idē Theophrasti Malinathallam esse. Apud Insubres Melongena; ab Hetruscis verò Petranciani, vt quidem ait Matthiolus, dicuntur: alij Melanzana vocant: Latinè Mala insana: Germani **Melanzan/Dollopffel**: Galli *Pommes d'amours*, & *Verangenes*. posterior appellatio Hispanis & Belgis innotuit.

De Malinathalla autem sic Theophrastus: Locis arenosis (in Ægypto) haud procul à fluuio nascitur terrenum, quod μαλιναθάλλην appellant, μαλιναθάλλη.

pellant, figura rotundum, magnitudine Meſpili, ſine nucleo: folia vt Cypeiros mittit: hæc (radicem nempè Loti Corſium appellatam & Malinathallam) incolę legentes in βρύτῳ hordeaceo coquunt, dulcia admodum redduntur, hiſque pro bellariis vtuntur.

Quæ ſanè verba, Mala inſana, haudquaquàm Malinathallam, ſed differentem omnino eſſe ſtirpem oſtendunt. Malum etenim ipſum Meſpilum magnitudine excedit: folia autem herbæ non ſunt Cypeiri.

Cæterùm Mala inſana apud Ægyptios, teſte Bellonio, cocta ſub cineribus, vel in aqua, aut etiam fricta ſingulis ferè diebus & menſis inferuntur, & eduntur. Hermolaus Barbarus ex oleo, ſale & pipere fungorum modo coqui & mandi refert.

Qualicunque autem tandem vel cocta vel præparata modo eſitentur, mali ſunt ſucci, & nullum aut omnino exiguum præbent alimentum.

De Malis Aethiopicis. CAP. XXXII.

Mala Æthiopica.

DIFFERVNT non parùm à Malis Inſanis, quæ noſtra ætas Æthiopica cognominat. horum ſtirps caule aſſurgit ſubinde cubitali, in duas treſve alas diuiſo: foliis latis, ex albido virentibus, anguloſis, duriuſculis, quibus à media coſta ſiue neruo ſpinulæ quædã breues exeunt. floſculi ſecundum cauliculos, albicant, ſenum foliolorũ, ſtaminibus mediis ſubluteis. Fructus rotundus, ſtriatus, Malo aureo minor ac durior, colore per maturitatem eleganter rubens; ſupereminente exiguo quodam veluti alterius mali rudimento, quod & rubet, ſed dilutius.

Peregrinum iſtud Belgio: ſemina ex Hiſpaniis attulit honeſta Domina Chriſtina Bertolfia vidua clariſſimi ac ampliſs. viri D. Ioachimi Hopperi.

Tardè admodum (ſed tamen eodem quo ſatum anno) ad perfectionem Coloniæ venit.

Malum vocant Æthiopicum, quòd ex Æthiopia in Hiſpaniam primùm inuectum exiſtimetur. Veteribus cognitum fuiſſe difficile fuerit affirmare. Cum Malinathalla, de qua ex Theophraſto ſuperiore cap. ſcripſimus, nequaquam etiam conuenit. folia ſiquidem cum Cypeirinis haud conueniunt, cuiuſmodi ſunt Malinathallæ.

Feruntur verò hæc mala in pinguium carnium iure cum ſale ac pipere cocta inferri ac edi: & minus mali ſucci eſſe, quàm Inſana aut Aurea. propterea videlicet, quòd duriora, diutiuſque aſſeruari queant, nec ita facilè vti illa corrumpantur. Sunt tamen nec hęc Æthiopica boni ſucci, & alimenti non multum corpori adferunt.

De Stramonia, ſiue pomo ſpinoſo. CAP. XXXIII.

STRAMONIÆ caulis cubito non rarò altior, digitum craſſus, in pauculos ramulos diuiditur: folia eius lata, ſinuata, & acuminata, maiora, longioraque quàm Solani, aut Malorum Inſanorum. flos ex oblõgo denticulato calyce exit, magnus, candidus, calathi effigie, Conuoluuli maioris floris æmulus, ſed tamen omnino maior ac amplior, & per oras anguloſus, ſtaminibuſque aliquot albidis in medio: fructus ſuccedit ſingulis rotundus, breuibus, craſſis, non tamen acutis ſpinis aſper, magnitudine ferè Nucis regiæ, putamine ſuo nondum exutæ, aut maior; in quibus ſemina & magnitudine & forma Mandragoræ. Odor herbæ caput nonnihil aggrauat: floris gratior Lilio accedit, ſed tamen & ſoporiferus.

Rara & peregrina ſtirps eſt. Vere ſeritur; ſi feruens ſerenaque Æſtas fuerit, fructus Autumno in Belgio perficitur; ſecus non facile.

Stramoniam nuncupant, & Pomum ſiue malum ſpinoſum: nonnulli Coronam regiam: alij Meloſpinum: Græci noſtri tẽporis παρχοκάρυλον aut potius βαρυοκόκκαλον, quaſi Nucem grauan-

Stramonia.

grauantem & torporem ac molestiorẽ somnum inducentem: Itali hinc, vt quidem apparet, *Paracoculi*: Germani Stechöpffel vocant: Belgæ Dozen appel: Galli *Pomme de Peru:* Valerio Cordo Hyoscyamus Peruuianus: Matthiolo verò atque aliis Nux Methel Arabum esse videtur. Nucem autem Methel Serapio cap. CCCLXXV. fructum esse scribit similẽ Nuci vomicæ, cuius semen sit veluti Mandragoræ; cortex asper, sapore gratus ac virtuosus; qualitas quarto ordine frigida. Aloysius Anguillara Stramoniam Hippomanes illud Theocriti esse suspicatur, quo in Pharmaceutria equos in furorem agi refert. Crateuas siquidem, quem Theocriti citat interpres, Hippomanis plantam fructum habere scribit, vt Cucumeris syluestris spinosum. *Nux Methel Serapionis.* *Hippomanes.*

Facultate autem Stramonia soporifera ac narcotica, frigida etiam quarto ordine, Mandragora non inferior.

De Colchico & Hermodactylo.
Cap. XXXIIII.

Colchicum.

COLCHICO folia terna, aut quaterna oblonga, lata, læuia, pinguia, Lilij albi foliis & forma ac læuore satis similia; inter quę medij in breuibus pediculis exeũt duo, tres, aut quatuor; instar siliquarum folliculi, triãgulares, crassi, oblongi, per maturitatem in tres sese explicantes partes; semine pleni rotundiusculo, e ruffo colore nigricante; quo maturo folia vnà cum cauliculis intercidunt. Paulo ante Autumni æquinoctium in breuioribus, tenerioribus, albicãtibus pediculis flores erumpunt (nullis iam apparentibus foliis) Croci flosculis & forma & colore assimiles, dilutius tamen cærulei; staminibus internis pallidè luteis. radix bulbo similis, turbinata, ab vna parte in planum compressior rimam siue sulcum, cùm floret, habens, reliquo tempore non apparentem: tunicis conuestitur nigricantibus; fibras aliquot inferius demittit. bulbus ipse carnosus, cãdidus, lacteo succo manans, dum quidem viret & recenter è terra erutus: resiccatus etenim rugosus & foris interiusque nigricat, aut etiam obscurè rubescit, teste Val. Cordo. sapore autem est dulci, amaritudinis tamen exiguum saliuã eliciens subsequitur.

Vulgare autem istud Colchicum Italię, Galliæ, ac Germaniæ est: vbi in humidis, sed tamẽ pinguibus ac lætis pratis exit, & non rarò in montium conuallibus. Reperitur etiam nõnullis locis, foliis angustioribus. Dioscorides in Messena & Colchide enasci tradit. Germinant folia Vere; circa æstiuum solstitium siliquę cum semine maturantur; flores circa Autumni ęquinoctium, vt diximus, reperiuntur.

Κολχικὸν Dioscorides appellat: plerique ἐφήμερον. est tamen & aliud ἐφήμερον non lethale. Latinè à nonnullis Bulbus agrestis: Germanis Zeitlosen: nostris Titeloosen: Gallis *Mort au chien*: vulgò Hermodactylus.

Hermodactylus. Sed tamen quo in medicamentorum compositionibus Hermodactylo vtimur, ab isto differens est. Bulbus nempè huic magnitudine & forma satis respondens, verùm resiccatus, & albidus permanens, neutiquã rugosus, modicè durus, tundiq; facilis, cuius puluis cãdidus est.

Valerius Cordus Colchicum quoddam reperiri scribit superioribus simile, sed flore candido, & radicis bulbo, cùm resiccatus est, inalbicante interiusque candidissimo; cuius contusi puluisculus speciem exhibeat farinæ Triticeæ; sapore suaui ac dulci. Hoc in Germania, inquit, non nascitur, sed aliunde infertur. Et verisimile est albidi istius & peregrini Colchici radices esse, quæ in Officinis Hermodactyli nomine veneunt: nihilque aliud Hermodactylum istum esse, quàm albæ candidæque radicis Colchicum.

Atque ita duo erunt vnius generis: legitimus videlicet Hermodactylus, candida & foris & intùs radice; & spurius Hermodactylus, siue perniciosum Colchicum, nigricante aut rubente foris, interiusque bulbo.

In hac sententia fuisse Auicennam, quæ ab eo scripta sunt cap. CCCLII. ostendunt. Hermodactylum siquidem, ait, radicem esse plantę habentis rosas (id est flores) albos aut citrinos (rectiùs purpureos) & meliorem esse album: rubentem & nigrum malos, ac perniciosa venena.

Cæterùm Hermodactylus vim habet purgandi; priuatim arthriticis, inquit Paulus, tunc cùm humores fluunt, exhibetur: verùm stomacho aduersatur. At Colchici radix, in cibo accepta strangulando enecat, similiter vt fungi; Dioscorides auctor.

De Cicuta. CAP. XXXV.

Cicuta.

PROCERO, ferulaceo, glabro, læui, eoq; crasso, intùs inani, dilutè virenti, nõnullis tamen subrubentibus veluti serpentũ maculis resperso culmo, supra tres non rarò cubitos Cicuta assurgit; vmbellæ fastigia occupant; candidi in his flosculi; semina posteà Anisi æmula aliquantò candidiora; radix dodrantalis, crassitudinis digiti, candida, & quando caulem facit interius caua, prius solida. Ingratum, grauem fœdumque ipsa tota spirat herba odorem.

Circa oppida & pagos abundat locis vmbrosis & pinguibus, prope fossas aggeresque, agrorum pratorumque sepimenta.

Cum floribus Iulio: semine prægnantem Augusto ac serius videre est.

Græcis *κώνειον*, Latinis Cicuta est: Germanis Schirling/wutzerling: Brabantis Scheerlinck/dulle keruel: Hispanis *Ceguta y Canaheia*: Gallis *Cigue*.

Extremè, vt Galenus testatur, refrigerantis est facultatis. Temerarium fuerit hanc vel puerorum testibus, vel virginum mamillis imponere, incrementumque harum partium eo modo reprimere. Præter enim quòd partes illas facilè efficiat contabescere, cordi quoque ac iecinori foris admota etiam obest: tametsi multò magis intrò assumpta. Est etenim ex lethalium numero, frigiditate sua, vt Discorides refert, enecans.

Remedio est, Plinius ait, priusquam perueniat ad vitalia, vini natura excalfactoria: sed in vino pota irremediabilis existimatur.

Athenienses in interimendo sapientissimo philosopho Socrate Cicuta vsos, Plato refert.

Quàm grauiter & periculosè hallucinantes Officinę, huius semine loco seminis Harmel, id est, Rutæ, quandoque vsæ fuerint, exploso iamdudum errore, notissimum est.

LIBRI QVARTI PEMPTADIS TERTIÆ
FINIS.

STIR-

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS TERTIÆ LIBER QVINTVS,

DE FILICIBVS, MVSCIS, AC FVNGIS.

PRÆFATIO.

POST deleterias ac perniciosas herbas, ad Filicum explicanda describendaq́ genera, tum & Muscorum ac Fungorum conuertimur, quæ licet plurima parte perniciosa homini non sint, subinde tamen vel nocent, vel humano generi incommoda, vel parum vtilia existunt.

Filicum autem complures sunt species: sunt & Muscorum: nec deest in Fungis differentia. Commune Filicibus omnibus est, vt & floribus & semine destituantur. Desiderantur eadem in Fungis: in plurimis quoque, sed non tamen in omnibus, quæ inter Muscos referri contingit.

DE FILICE.

CAPVT I.

Filix mas.

Filix femina.

FILIX duorum est generum iuxta veterũ sententiam: mas & femina; quæ quidẽ propriè Filix est. nã aliæ, quas inter Filices referri cõtingit, proprias suas habẽt appellationes.

Mas folia mox à radice promit ampla, aspera, subdura, frangi facilia, diluto colore virẽtia, odore grauia, cubito altiora, alarum instar expansa, veluti de plurimis ad vnum cohærentibus pediculum cõposita, quorũ singularia pinnata, & secundũ margines crenata, à tergo veluti tenuissimo sordidoq; puluere obsidẽtur, qui temerè semẽ esse à plerisq; creditur. radix è multis cirris cõfibrata, crassa, nigraq; est: caule, flore, semineq; destituitur: tota natura sterilis. 1.

Femina Filix & flore ac semine caret, sed caulẽ promit vnicũ, striatũ, aliquatenus angulosum, medulla refertũ versicolore; quo obliquè inciso, bicipitis Aquilę species quędã apparet, 2.

 circa

circa hũc folia ſunt cõplura, allata, & maris foliis ſimilia, ſed minora. radix oblõga, nigra, ſub terra ſerpit, digitum ſubinde craſſa, aut aliquãto tenuior. odor quoq; huc grauis eſt, vti mari.

Amat vtraque Filix loca ſterilia, arida, ac deſerta: & vt Horatius teſtatur:

Neglectis vrenda Filix innaſcitur agris.

In cultis ac ſtercoratis locis non prouenit: nam & fimo ſuperiniecto, vt Theophraſtus lib. VIII. cap. VIII. refert, interit.

Mas apertis gaudet ac patentibus locis: montibus ac ſaxoſis, vt Dioſcorides ait.

Femina circa margines agrorum, ſub ſentibus, & in ſyluis vmbroſis non rarò reperitur.

Marceſcit vtraq; Filix ſub hyemẽ: noua Vere erumpunt folia, tota æſtate in vigore futura.

1. Prior Græcis πτέρις ἢ πτέριον: à nonnullis βλῆχνον appellatur: à Nicandro in Theriacis βλῆτρον: ab aliis πολύῤῥιζον: item & πτερίνεον, δασύκλωνον, ἀνάσφορον: Latinis Filix mas: Italicè *Felce:* Hiſpanicè *Helecho, Falguero*, & *Feyto*: Germanicè Waldt farn & waldt farn menle: Gallicè *Fougere, ou feuchiere maſle*: à Belgis Varen mannelken.

2. Altera ſpecies Græcis eſt θηλυπτέρις, id eſt, Filix femina, & Νυμφαία πτέρις: Latinis, vt quidem inter notha Dioſ. Lingua ceruina: Germanicè Waldtfarn weiblin/ & groß farnkraut: à Belgis Varen wijfken: Gallis *Fougere femelle.*

Calidam, amaram, ac ſiccam, paululumq; adſtringentem facultatẽ Filix vtraque obtinet.

Latum lumbricum radix maſcula, auctore Dioſ. denariorum quatuor pondere pellit, cum aqua mulſa pota, melius verò ſi cum Scammonij aut Veratri nigri obolis quatuor detur. Oportet autem, ait, vt ſumpturi allia præſumant. Ad eundem modum, addit Galenus, fœtum quidem viuum necare; mortuum verò eiicere mirum non eſt. Prodeſſe verò & huius radix lienoſis traditur: iam & cum axungia trita & impoſita contra ictus ab harundine factos vtilis. Cuius probationem Dioſcorides eſſe ait, quòd Filix per ambitum ſata harundine pereat, & vice verſa, harundo Filice ſepta. Sed vanum eſt, exiſtimare id per ſingularem aliquam antipatheiam accidere, & aliunde contingere, quàm quòd hæc Filix in humidis non adoleſcat, nec harundo in ſicco.

Filix femina ſimilem vim ſuperiori, vt Galenus ait, habet. Dioſcorides hanc præcipuè feminis ſterilitatem, & abortum prægnantibus facere refert. Addit farinam huius humidis vlceribus inſpergi: & iumentorum ceruicibus attritis mederi. Fertur & vinum ne aceſcat conſeruare poſſe Filicis radix in dolium immiſſa.

De Filice paluſtri. CAP. II.

Filix paluſtris.

PLAV-

PALVSTRIS Filix caules complures edit bicubitales aut altiores, folioſos veluti Filicis feminæ, cuius & folia referret, niſi particularia molliora latioráque eſſent, & haudquaquam per margines ſerrata: circa ſummos ramulos denſa veluti ſeminum futurorum rudimenta adhærent, quæ tamen ſemina non ſunt: (nam ſterilis & hæc Filix vti cæteræ) radix craſſa, ampliſſima omnium Filicum, multis craſſis nigris fibris capillata, in quarum medio ſubcandidum quoddam, quod efficaciſſimum putatur radicis.

Naſcitur hæc Filix locis riguis ac paluſtribus, non rarò in foſſis aquas habentibus, in humidioribus quoque ſyluis. Apud Gallos, tum & apud Britannos pleriſque locis reperitur: Germaniæ ac Belgio ſatis quoque frequens.

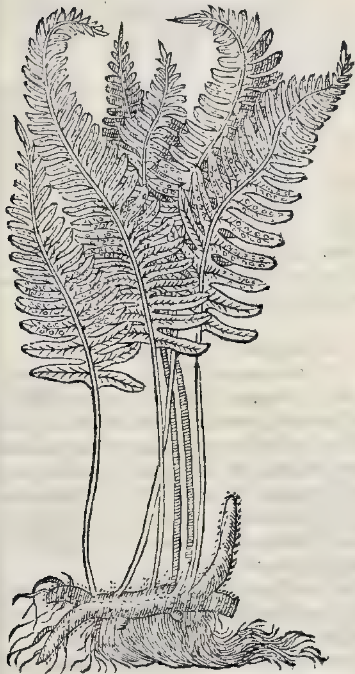
Viget vt antecedens æſtate: hyeme marceſcunt folia: radix reſtibilis.

Vulgò Oſmunda in Belgio dicitur: rectius Filix paluſtris aut aquatilis nuncupatur: Sunt qui Filicaſtrum: plerique ex Chymicis Lunariam maiorem vocant: Valerius Cordus Filicem latifoliam facit. Videtur autem haud diſſimilis ei Filici, quæ πτέρις μεγάλη à Theophraſto appellatur, cui Polypodium ſimile facit: nam huius ſingulari folio, Polypodij folium ſatis ſimile eſt. Germanis Groß farn: Belgis Groote varen/wilt varen.

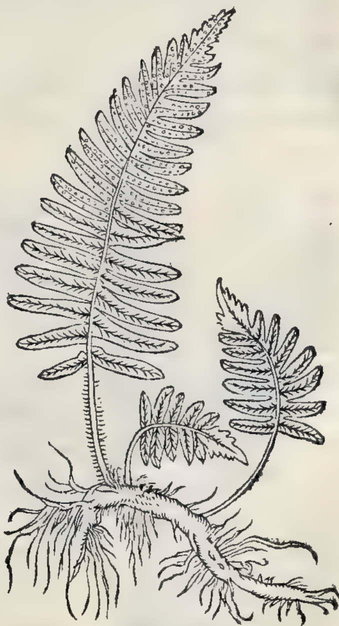
Radix huius & calida quoque eſt ac ſicca, ſed minus quàm ſuperiorum. Vtilis habetur, ac præſertim quod eius medium, non modo vulneratis, ſed & cæſis, ruptis, ex alto deturbatis, decocta vel etiam tuſa, & cum liquore aliquo ſumpta: In decoctis, quæ vulneraria recentiores appellant, ea de cauſa ab Empyricis additur. Sunt qui tantam huius potẽtiam exiſtiment, vt ſanguinem alicubi intra corpus hærentem ac concretum diſſoluere queat, & foras etiam per vulnus expellere.

De Polypodio. CAP. III.

Polypodium maius.

Polypodium minus.

POLYPODII folia Filicis maris ſimilia videri poſſent, niſi & minora multò, & per margines haudquaquam ſerrata aut crenata forent: exeunt hæc mox à radicibus, vtrimque pluribus altis ſectionibus ad mediam vſque coſtam diuiduntur; à fronte ac anteriore parte læuia ſunt, à poſteriore, veluti adhærentibus ex puluere verrucis, leuiter exaſperantur. radix longa, digito tenuior, per obliquum ſerpit, in qua tubercula quædam acetabulis iis ſimilia, quæ in Polyporum ac Sepiarum cirris apparent; ſapore hæc dulcedinem quandam cum ſub-

acerbo gustu præ se fert. Caret & istud Filicis genus non modò flore ac semine, sed & caule.

Nascitur in veterum arborum carie exesarum caudicibus, tum & super veteres muros, ac ædium tecta: reperitur & in aggeribus secus agrorum margines, præsertim sub arboribus ac sentibus, ac subinde in syluis: & nõnullis lætius amplioreq; folio: aliis locis minus ac tenerius.

Prefertur in veterum Quercuum caudicibus enatum. Huius loco vtuntur pleriq; eo quod sub Quercubus reperitur; quod tamen reuera Quercinum appellari nequit.

Quouis anni tempore viret colligique potest Polypodium: Vere nouo, noua folia promit.

Græcis πολυπόδιον est, ab acetabulis Polyporum in radicibus apparẽtibus: Latini nomen retinent; tamen & Filiculam, quasi paruam Filicem, quandoque nominant: Itali *Polipodio:* Hispani *Filipodio* & *Polypodio*: Germani **Engelsüß/ Baumfarn/ Dropffwurtz**: Belgæ **Boom varen**: Galli *Polypode*.

Resiccantis autem Polypodium est facultatis, sed tamen citra morsum, vt Galenus ait.

Purgandi vim habere Dioscorides refert, detrahereq; bilem ac pituitam. Actuarius etiam bilem atram subducere posse addit: Aliis nulla, aut si quæ sit, omnino exigua clemensq; subducendi vis Polypodio esse videtur. In qua sententia Ioannes quoque Manardus, qui admodum imbecilliter ipsum purgare sentit: cui & accedit ipsa rerum magistra experientia: Nam reuerà Polypodium per se haudquaquam purgat, sed ex iure veteris galli gallinacei cũ Beta aut Malua, aliisve lubricantibus aluũ decoctum, ad alui lenitionẽ nõnihil tantũmodo cõfert.

Ioannes Mesues Polypodium inter ea refert, quæ corpora maximè exiccare ac extenuare queant; fortassis ad Arthritidis quoddam genus respexit, quo non vna corporis pars, sed complures ferè afficiuntur: ad quod à Menapiis aliisq; Rheni ac Mosæ accolis plurimum cõmendatur. Tument in hoc morbi genere manus, pedes, vtriusque genu cubitorumq; articuli: adest impotentia præ doloris magnitudine mouendi, subinde superiores minus; grauius verò inferiores partes afficiuntur: facilè quoque ex vna in aliam partem humores fluẽtes decumbunt. Huic malo Menapij Polypodij decoctum, vt diximus, adhibẽt, quo superfluos humores absumi ac resiccari posse sperant; non quidem mox, sed temporis mora. nam continuis aliquot diebus decocti huius vsum præcipiunt ac instituunt.

Arthritis vniuersalis

Citius autem hoc morbi articularis genus, aut venę sectione, vel purgationibus, vel vtrisq; deinde sudore tollitur. Nec difficilis eius curatio, si tempestiuè vniuersalia hæc remedia adhibeantur: neque enim in ipsis articulis humores impacti hærent, sed circa ipsos non tam consistunt quàm confluunt. Idcircò citissimè corpus vacuandum; deinde quod reliquum procuratis sudoribus digerendum discutiendumque est.

Luxatis præterea efficaciter imponi Polypodij radicem, Dioscorides ait, & rimis quæ inter digitos fiunt.

Dryopteris candida.

De Dryoptere. CAP. IIII.

FILICEM marem Dryopteris satis refert, minora tamen multò & tenuius dissecta eius sunt folia, anterius læuia, colore è viridi vnà cum pediculo mediisque neruis pallent: à tergo eodem quo Filicis exasperantur modo: absque caule & hæc Filix viuit: sine semine gignitur. radix è fibris inter se complicatis commissa, & mediocris crassitudinis, subinde noua germina molitur.

Locis rarò insolatis, in montium colliumque conuallibus quandoque reperitur, & in densis syluis.

Pereunt huius folia per hyemem: Vere noua erumpunt.

Græcis δρυοπτερίς est: Latinis Querna Filix dici potest. Oribasius medicinalium collectionum lib. XI. Bryopterim appellat: & rectius fortassis βρυοπτερίς, à musco cum quo reperitur, quàm Dryopteris nominatur: nam &, Diosc. auctore, in Quercuum musco nascitur.

tur. Officinæ Pharmacopœorum Adiantum olim perperàm appellarunt: ineptius pro Adianto medicamentorum compositionibus admiscuere. Valerio Cordo est πτερίδιον: Belgis Eyckenvaren: Hispanis *Helecho de roble*.

Mistam autem, vt quidem Galenus, Dryopteris gustatu facultatem præ se fert, dulcem, acrem, amaram; in radice verò acerbam habet & septicam; proinde & pilis glabram cutem reddit. Dioscorides Dryopterim cum radicibus tritam, psilothrum siue depilatorium esse quoque refert, si post sudorem, eumque extersum, corpori imponatur.

De Dryoptere nigra. CAP. V.

Dryopteris nigra.

SVPERIORI Dryopteri & alia quædam Filicis species similis reperitur, sed cauliculis ac foliorum neruis nigricans, tum & foliis saturatiùs virens: exeunt hæc mox quoq; à radice, variè etiam, sed rarius, dissecta. radix ex pluribus tenuibus confibratur.

In syluis, ac locis vmbrosis subinde, sed tamen haud frequenter, nascitur.

Viret non secus ac Polypodium aut Adiantum anno toto; non cessat tamen sub æstatem noua folia promere. flore semineque, veluti prior, destituitur.

A similitudine cum Dryoptere, Dryopteris nigra à recentiorum nonnullis appellatur: ab aliis Adiantum nigrum, ad superioris videlicet differentiam, quod perperam, vti ostendimus, Adiantum nominatur. Sunt autem ex recentioribus, qui Lonchitidem asperam esse velint: Sed quæ foliorum cum Scolopendrij similitudo? planè nulla: Non est igitur aspera Lonchitis: multò minus Adiantum Plinij. à Theophrasti Adianto non differt; quæ etenim de Adianto, ea ex Theophrasto habet. Adiantum legitimum paulò inferius describendum. Vsurpatur tamen nihilominus hæc Dryopteris nigra à nonnullis Adianti loco: & versantur hi quidem quoque in errore, sed non tam graui ac illi, qui Dryopteridem priorem loco Adianti veri assumunt. *Adiantum Plinij.* *Error quorundam.*

Est siquidem hæc nigra Dryopteris haudquaquam septica, sed Adianto & Trichomani facultate respondet.

De Phyllitide. CAP. VI.

PHYLLITIDIS oblonga, haud dissecta sunt folia, Oxylapathi similia, subinde longiora, duriora, virentioraque, parte anteriore læuia, posteriore adhærescentes veluti vermiculos ostentant; odore graueolentia, gustu acerba. radix è tenuibus nigris fibris committitur. caule, flore, semineque, vt alia huius generis, destituitur.

Per ætatem quandoque folium in partes veluti lacinias quasdam ita finditur, vt ex vno folio alia exire ac progigni videantur.

Locis petrosis, in vetustis parietibus, secus fontes, in conuallibus, & aliis humidis ac vmbrosis gignitur.

Viret quouis anni tempore, haud aliter quàm Polypodium.

Græcè φυλλῖτις dicitur: Latini nomen seruant: Officinæ Linguam Ceruinam appellant; perperàm verò Scolopendriam: à legitimo siquidem Scolopendrio multùm differens: Germani Hirßzung: Belgæ Herstonge: Hispani *Lengua Ceruina*: Galli *Langue de Cerf*. Apuleius etiam Radiolum capite LXXXIII. nominat.

Phyllitis.

Phyllitis laciniata.

Adſtringens & reſiccans facultate eſt: ad dyſenterias & inteſtinorum leuitates commendatur. Serpentium etiam morſibus in vino potam aduerſari, Dioſcorides refert.

De Hemionitide. CAP. VII.

Hemionitis.

Hemionitis peregrina.

HEMIONITIS Phyllitidi ſimilis foret, niſi folia eius inferiore ſede latiora eſſent, & vtrimque angulos haberent prominentiores, veluti Ari ac minoris Dracunculi: ſunt etenim inferius lata & ſemicirculi inſtar, ferè dimidiæ ac διχοτόμου Lunæ modo excauata, reliqua

reliqua parte anguſtiora ſunt, & in acumen deſinentia: anteriore etiam ſuperficie læuia ac viridia; à tergo quædam vermiculorum ſpecie ipſis quoque adhærent. radices ſimiliter è pluribus tenuibus fibris commiſſæ.

Variat verò & quandoque foliorum huius forma, inferiore ſede ac circa baſim, veluti apophyſes vtrimque habentium.

In obſcuris quibuſdam Romæ locis naſci Anguillara ſcribit: reperitur & in Britanniæ vmbroſis. tranſlata illinc tenella quandoque in Belgium, poſteaquam adoleuiſſet, Phyllitidem anguſtis & oblongis foliis æmulari reperta eſt: ſoli anguli inferiores, paulò prominentiores, nonnihil diſcriminis oſtendêre.

Dioſcoridi ἡμιονῖτις eſt: nonnullis eodem auctore, Σπλήνιον dicitur. Meminit Theophraſtus Hemionij, ſed à Dioſcoridis Hemionitide multùm differt: Hemionion ſiquidem Theophraſto idem cum Aſplenio, de quo mox.

Sapore autem ac facultate Hemionitis proximè Phyllitidem refert: eſt etiam guſtu acerba: facultate adſtringens. Dioſcorides ait ex aceto potam lienem abſumere. Quod fortaſſis ex Aſplenij facultatibus huc tranſlatum.

De Aſplenio ſiue Scolopendrio. CAP. VIII.

Aſplenium.

ASPLENIO folia ſunt parua, longitudine palmi, vtrimque profundis ſectionibus alterno ordine inciſa, inferius mollia lanuginoſaq́;, ſuperius glabra ac virentia, quæ cùm inareſcunt complicantur, & in teretem figuram contracta, foriſque hirſuta, ſcolopendræ ſimilia apparent. pro radicibus tenues nigræ inter ſe complicantur fibræ.

Naſcitur in vetuſtis parietibus, in rupibus, in ſaxoſis, opacis, ac vmbroſis. Galliæ, Italiæ, Hiſpaniæ, Britanniæ, Belgioque ſatis notum.

Toto anno viret; remiſſius tamen hyeme: æſtiuis menſibus noua ſubinde folia promit.

Græcis eſt Ἀσπλήνιον καὶ Σκολοπένδρειον: Latini Aſplenum, Aſplenium, & Scolopendrium ſimiliter appellant: nonnullis Σπλήνιον dicitur: Theophraſto ac aliis ἡμιόνιον: Gaza Mulam herbam nominat: Dicitur & πτέριξ: In Officinis Ceterach: Nicolao Myrepſo λιθοπτέριον, & (ſi non fallimur) ἀσπληνοδάπανον: Italis *Scolopendria*: Hiſpanis *Doradilla*, *Douradinha*: Germanis Steynfarn / Miltzkraut: Belgis Steen varen / Miltcruyt.

Aſplenion autē ac Σπλήνιον ex eo dicitur, quòd aduerſus ſplenis morbos efficax ſit: Scolopendrium verò à ſimilitudine cum Scolopendra, hirſuto ac multorum pedum verme.

Tenuium partium, inquit Galenus, herba ipſa eſt; non tamen calida. Dioſcorides folia tradit in aceto decocta, per dies quadraginta epota, lienem abſumere: contrita quoque ex vino lieni imponi: vrinæ ſtillicidio, regioque morbo prodeſſe: calculoſque in veſica comminuere: (quæ ab iis perficiuntur quæ tenuium ſunt partium) addit & ſingultus hanc ſedare: in opinione deinde eſſe, hac herba conceptum adimi, per ſe aut cum muli liene appenſam; atque eius rei gratia noctu colligendam Luna ſilente.

Simile & Theophraſtus habet: folium Hemionij, inquit, ſterilitatem mulieribus facere volunt, & aliquid vngulæ muli ac σπέρματος, aliàs δέρματος, id eſt, cutis, miſcendum præcipiunt. Plinius etiam non dandum Aſplenium feminis ait, quoniam ſterilitatem faciat.

Inter huius ætatis Empeiricos ſunt, qui hac herba nō modò lienis durities ac tumores, ſed & omnes iocinoris languores ac morbos feliciter ac citò curari poſſe prædicant: tantaſque huius in roborando hoc viſcere vires eſſe affirmant, vt etiam animalis alicuius excoctum iecur, ſi cum hac recoquatur, crudo ſimile reddatur, & ad priorem ſuam conſtitutionem reſtituatur.

Sed hoc inter aniles fabulas referendum, vnà cum eo quod Dioſcorides de noctu colligendo

gendo Aſplenio refert,& pleraque alia vaniſſima,quæ in Veterum libris ſubinde ſparſim reperiuntur; à quibus nec recentiorum plerique abſtinent, qui mendaciis ac inanibus nugis paginas quandoque implent, ſtudioſiſque non parum imponunt.

De Lonchitide aſpera. CAP. IX.

Lonchitis aſpera.

ASPERÆ Lonchitidis dodrante longiora ſunt folia, ab vtraq; parte pluribus, ac multò crebrioribus,quàm Polypodij, inciſuris diſſecta; quæ anteriore parte virent, læuia ac glabra ſunt;poſteriore verò vt Polypodij exaſperantur. radix nigricans multiplicibus tenuibus capillamentis confibratur.

Naſcitur in ſcrobibus ac foſſis locis vliginoſis,humidis ac vmbroſis.

Nec caulem,nec florem, nec ſemen vlla anni parte profert: perpetuò viret: æſtate viget.

Nonnulli hac ætate Aſplenium ſylueſtre aut Aſplenium magnum appellant: Valerio Cordo Strutiopteris eſt: Dioſcoridi verò Lonchitis aſpera cognominatur. Duas ſiquidem Lonchitides Dioſcorides deſcribit: vnam foliis Porri: alteram Scolopendrij folio maiore ac aſperiore, quæ vtique preſens eſt,cuius folia ampliora maioraq; ſunt,quàm Scolopendrij; aſperiora etiam, crebrioribusque ſectionibus inciſa. Græcis λογχῖτις τραχεῖα dicitur:Latinis,eodem auctore, Longina & Calabrina: Germani Groß milzkraut: Belgæ Graecht varen nominant.

Lonchitidis autem aſperę,Dioſ.ait,folia vulnera glutinandi vim habere,& prohibere ne inflammationes excitentur, potaque ex aceto lienem abſumere.

Galenus virentia quidem Lonchitidis aſperę folia ad glutinanda vulnera idonea eſſe tradit: ſicca verò ex aceto pota lienes induratos ſanare.

De Adianto. CAP. X.

Adiantum.

BREVIS ac humilis herba Adiantum eſt: cauliculi eius palmum longi, læues, ſubnigro punico colore nitent: folia exigua inciſuris diuiſa, ambituque crenata, Coriandri aliquatenus æmulantia, nullo ordine digeruntur. radix è tenuibus pluribus capillamentis conſtat.

In parietibus, locis petroſis, vmbroſis,humidis, ſecus fontes & aquarum ſtillicidia exit: Italiæ & Galliæ notius eſt, quàm Germaniæ aut Belgio.

Viret quauis anni parte;nunquam tamen vel florem vel ſemen facit.

Gręci Ἀδίαντον appellant:Theophraſto,ac deinde Plinio Adiantum eſt nigrum: duo ſiquidem his Adianti ſunt genera: candidum ac nigrum.De candido ſequente capite agetur. Dicitur verò Adiantum iſtud & καλλίτριχον, πολύτριχον, καὶ ἐβενότριχον: Latinè Polytrichum, Callitrichum,Cincinalis, Terræ capillus, Supercilium terræ: ab Apuleio Capillus Veneris, Capillaris,Crinita: à nonnullis Coriandrum putei: Officinæ Italiæ Capilli Veneris appellationem amplexæ ſunt:Officinæ Belgij pro Capillo Veneris,Ruta vtuntur muraria.

Ἀδίαντον autem ex eo dicitur,quòd folium,vt Theophraſtus ait,non madeſcat: aquas enim reſpuit; perfuſum merſumque ſicco ſimile,vt Plinius ait. Dicitur verò Callitrichon & Polytrichum

trichum ab effectu, tingit ſiquidem capillum, ac denſum eum facit.

Eſt autem Adiantum, Galeno auctore, reſiccans, extenuans, diſcutiens, in caloris frigoriſq; medio: viſcoſorum humorum craſſorum è pectore ac pulmonibus excreationibus non mediocriter confert: calculoſque frangit epotum; & quidem non modò renum calculos expellit, verùm & eos, qui in pulmonibus, & aſperæ arteriæ exiguis ramulis hærent, frangit, atque cum ſputo educit, Eclegmate, ſiue, vt vulgò, Serapio inde confecto.

Strumas verò & abſceſſus Adiantum quoq;, eodem auctore, digerit; & caput ex alopecia glabrum conueſtit.

Adianti vires & facultates Dioſ. multas refert, non modò differentes, ſed & repugnantes: inter alias, ſanguinis reiectiones ipſum cohibere ait: paulò verò antè, ſecundas ac menſes ciere. Quæcunque verò ſanguinis reiectiones cohibent, ea etiam menſes ſupprimunt. Addit in fine, Seri circa ouilia vtilitatis pecorum gratia: quę autem vtilitas ex eo, non oſtendit. Iam & ſeri Adiantum nequit, cùm ſemine careat; nec etiam commodè transferri. Apparent idcircò hoc loco multa aliundè tranſlata, huic capiti addita. Et fortaſſe quædam ex Cytiſi hiſtoria acceſſere. *Dioſcorides notatur.*

Adiantum ex diſſimilaribus partibus Meſues conſtare tradit; quaſdam quidem aqueas ac terreas habere, eaſque adſtringentes: alteram ſuperficiariam calidam ac tenuem. Et hac quidem obſtructa aperire, craſſa extenuare, ventrem ſubducere, præſertim dum recens eſt; nam vt tenuis hæc pars eſt, ita citò reſoluitur: adſtringentibus verò partibus ac terreis, ventrem ſiſtere ac fluxiones cohibere.

De Ruta muraria. CAP. XI.

Ruta muraria.

RVTA muraria cauliculos edit complures, teretes ac tenues; ac circa hos foliola exigua indigeſta, ambitu crenata, graueolentis Rutæ ſatis ſimilia, anteriore parte læuia, virentiaq́; auerſa verò obſoleti coloris, punctulis obſita. radix fibroſa nigra eſt.

Naſcitur in parietibus ac muris vetuſtis, iuxta aquas, puteos, fontes, locis videlicet humectis, ac quæ ſæpius rigantur, raroque à Sole illuſtrantur. viuax & hæc eſt: hyberno frigore non extinguitur.

Æſtate amplius viret: flore & ſemine caret.

Vulgò Rutam murariam, aut Rutam muralem appellant: Germani Maurrauten: Belgæ Steenrupte: Galli *Rue de muraille*: ſunt qui Vitæ ſaluiam nuncupent: Officinæ Belgij Capillum Veneris nominant, ac pro legitimo multo vſæ ſunt tempore. Eſt autem Adianti genus, quod Candidum Theophraſto dicitur: nam Adianti duo hic genera facit, vt ſuperiore cap. diximus: Nigrum vnum: candidum alterum; Et nigrum quidem ſuperiore capite deſcriptum eſt; Candidum verò ipſa Ruta eſt muraria, quæ quidem nigro Adianto magnitudine & forma, deinde & reliquis ſatis ſimilis. Conueniunt natales: folia craſſiora pauloque minora ſunt: cauliculi non nigri, ſed ex albido virent; vnde Candidi cognomen accepit.

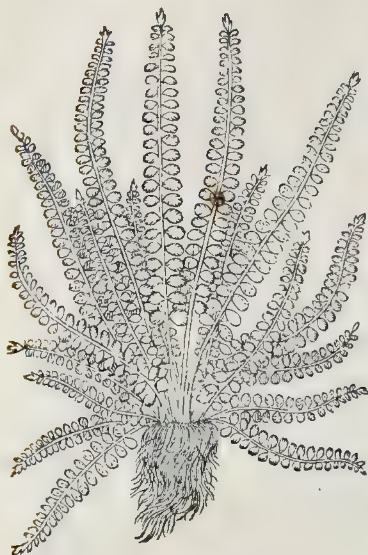
Plinius duo ſimiliter Adianti refert genera: candidius vnum: alterum nigrum lęuiusque: Maius ait Polytrichon; minus verò Trichomanes nominari, perperàm Trichomanes inter Adianti genera referens: nam Trichomanes ab Adianto differt. *Plinius notatur.*

Nec deſunt, qui Rutam murariam Paronychiam Dioſcoridis eſſe ſentiant: Paronychia autem Peplo ſimilis eſt, minor longitudine, & maioribus foliis eſſe traditur: Pepli verò folia lata in rotunditate oblonga ſunt, ambitu nequaquam crenata, graueolentis Rutę haud ſimilia; iam & quàm Rutæ muralis maiora. quæ manifeſtam Rutæ murariæ cum Paronychię deſcriptione diſſimilitudinem oſtendunt. nec repugnat quòd Peplus Rutæ folio deſcribatur: non etenim graueolentis Rutæ, ſed alterius Rutæ eſt folio, Hyperico ſimilis, cui multarum, vt alibi oſtendimus, herbarum folia comparantur.

Cæterùm

Cæterùm Ruta muraria Adianto temperamento ac facultatibus haud multo absimilis. Prodest tussientibus, difficiliùs respirantibus, latera dolentibus: crudorum pulmoni inhęrentium concoctionem decocta promouet: valet ad renum & vesicæ dolores: vrinam clementer cit: calculosque expellit. Sunt qui ad puerorum enterocelas commendent, ac valdè efficacem referant, si quadraginta continuis diebus huius aridæ puluis sumatur.

Trichomanes.

De Trichomane. Cap. XII.

TRICHOMANES cauliculos quoq; promit tenues, teretes, complures, nigricante colore nitentes; circa quos ordine digesta perquam exigua tenuia vtrinq; foliola, aliquantum crenata, haud multò quàm ipsę sunt Lentes minora, ab aduersa parte punctulis exiguis exasperata. radices vt Adianti, tenuissima nigra capillamenta.

Iuxta fontes, riuulos, locis humidis, in vetustis parietibus ac muris, & saxosis aliis vt plurimum exit.

Diuturnum ac viuax quoque est: hyemis iniuria non offenditur: sterile vti Adiantum, & reliquæ omnes Filices, cuius species est.

Græcis est τριχόμανες: Latinis Filicula, quasi parua Filix: item & Capillaris: Apuleius cap. LI. cum Callitricho idem facit. Adianto, vt Dioscorides & Galenus referunt, facultatibus omnibus respondet.

Muscus arboreus.

De Musco arboreo. Cap. XIII.

MVSCI complures reperiuntur, & natalibus ferè differentes. quidam arboribus adnascuntur & adhærent: alij terræ superficiem occupant: non desunt etiam marini.

Arborei musci villosa quædam sunt, ex multis tenuiter ac variè dissectis, subinde veluti foliis inter se implicitis, confusa, quę arborum adhærescẽtia corticibus, à truncis ac ramis dependent. vnus in hoc genere magis tenuis; crassior alter: quidam breuior; prolixior alius, subcandido vt plurimùm colore omnes candescentes; tamen quandoque & niger quidam est, sed minor & tenuior. Prima laus, inquit Plinius, candidissimis: secunda rutilis: nulla nigris.

Reperitur hic Muscus in Quercu, Populo alba & nigra, Vlmo, Betula, Pomo, Pyro, Pinu, Pinastris, Picea, Abiete, Cedro, Larice, ac aliis compluribus arboribus. Optimus, inquit Dioscorides, Cedrinus est; proximus Populeus, quo in genere candidus & odoratus præstat; nigricans improbatur. Matthiolus è Pinu, Picea, Abiete, ac Larice in Italia odoratum esse refert, & odoratiorem Larignum esse.

Græci Βρύον appellant: Latinis Muscus dicitur, & Σπλάγχνον, σφάγνος, καὶ ὕπνον: Oribasius Muscum Δορκάδιαν βοτάνην appellat: Arabes & Officinæ Vsnea: Germanis Moß: Belgis Mosch: Gallis *du mousch*: Italis *Musgo*: Hispanis *Musco de los arboles*.

Cæterùm

Cæterùm Muſcus refrigerandi ac adſtringendi nonnullam vim ac potentiam obtinet, quæ tamen pro natura ac facultate eius, cui adnaſcitur, arboris, ac potiſſimum eius corticis, vel remittitur, vel intenditur; eius ſiquidem cui adhæret corticis, veluti parentis ſui, aliquam ſibi aſciſcit ac retinet facultatem. Idcirco in Quercu natus muſcus refrigerat ac valde adſtringit; præter propriá, aſcita etiá ipſius Querni corticis vehementer adſtringente facultate.

Ex Cedro, Pinu, Picea, Abiete, Larice, Reſiniferis, minus adſtringit, & pręterea digerendi ac emolliendi facultatis particeps eſt. Serapio vinum in quo Muſcus aliquot diebus maduerit, altum, ait, ſomnũ inducere, vẽtriculum roborare, vomitiones compeſcere, & aluũ ſiſtere.

Dioſcorides Muſci decoctum vtile ad inſidendum tradit, ex vtero fluore laborantibus: vnguento denique Balanino, oleiſque inſpiſſandi gratia miſceri: thymiamatum acoporumq́; compoſitionibus conueniens eſſe; ad quæ potiſſimum is conuenit, qui odoratiſſimus.

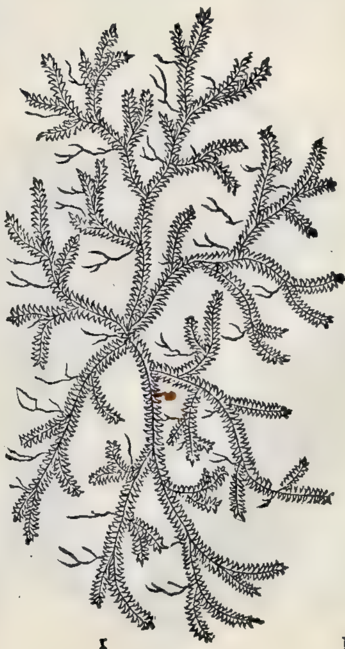
De Muſco paluſtri ac terreſtri. CAP. XIIII.

Muſcus terreſtris vulgaris.

Muſcus terreſtris ſiue Lycopodium.

Muſcus terreſtris minor.

Muſcus terreſtris minor alter.

IN terræ ſuperficie varij quoque exoriuntur Muſci,forma non parum differentes.

Quædam enim ſpecies omninò villoſa,admodum denſa,candicãs,quę latè ſubinde expatiatur, ampla loca occupans. hæc macro ac ſterili ſolo,in ſyluis aut aliis deſertis,ſed tamen riguis, reperitur locis;rarum etenim eſt hunc Muſcum alibi inuenire, quàm vbi aquæ ſubſunt.

Nomen hic aliud quàm generis commune, nondum inuenit; poterit tamen haud ineptè Paluſtris Muſcus appellari, quando vix aliis, quàm humidis reperiatur locis.

Altera ſpecies longis tenuibus, ac ſubinde ramoſis,è luteo colore vireſcẽtibus, latè ſerpit viticulis,quæ minutiſſimis foliolis aut citius craſſioribus pilis denſiſſimè conueſtiuntur, ab his fibræ hinc inde demittuntur tenues,quibus pro radicibus vtitur; ſuperficiei ſeſe affigit, ac proximis adhæret:ſurgunt & à ramulis cauliculi albicãtes, in quibus veluti quædã ſpicę,Coryli iulis ferè perſimiles;quę tamẽ ſteriles,nec ſemẽ nec florẽ ferũt.

Locis hic Muſcus reperitur deſertis, inuiis, in ſyluis,ſubinde etiã petroſis:& non modò in Hercynia ſylua,aut in Germania,verũ & in Belgio:Et nonnullis locis maior:aliis minor ac tenerior.

Iunio menſe ſpicæ vigent: reliquo tempore inanes ac effœtæ apparent.

Muſcum terreſtrem non pauci hac ætate appellant: Germani Beerlap/Gurtelkraut/Seilkraut/ harſchar/ Teuffels klauwen: Belgæ Wolfsclauwen appellant: vnde Lycopodium & Pes lupi à nobis dici cœpit: Officinæ pleræque perperam Spicam Celticam nominant: peius ac cum maximo errore pro Spica Celtica in medicamentorum compoſitionibus ſubſtituunt.

Officinarum error.

Cæterùm Muſcus terreſtris,Lycopodij donatus nomine,vrinas mouet,&,vt Hieronymus Tragus refert,calculos cõminuit ac educit. Contuſus ac in vino decoctus, podagricos dolores impoſitus lenit. Vinum fluctuans quod iam lentorem contraxit, in vaſe ſuſpenſus, integritati reſtituit: eodem auctore.

Lichen.

De Lichene. CAP. XV.

LICHEN Muſci quoque ſpecies,ex multiplicibus pinguibus foliolis, ſquamarum inſtar compactis, conſtat; quæ ſuperiore parte amplius, infera minus virent. exeunt inter hæc tenuiſſimi breues pediculi, cacumine ſtellatim radiati. quædam perexiles deorſum demittuntur fibræ, quibus ſaxis ſemitiſque adhæreſcens, viuit ac viget.

Vmbroſis,humidis,petroſis, lapidibuſque ſtratis viis,item & aliis ſemitis, quò Solis radij rarius perueniunt, & quas nullus viator frequentat, Lichen crebrò reperitur.

Maio ac Iunio menſe capitula ſtellata profert, & ſimul alia ſæpenumerò foliola prioribus addit.

Λειχὴν Græcis: Latinis Lichen:aliquibus etiam βρύον,id eſt,Muſcus, Dioſcoride teſte, appellatur: Officinæ Hepaticam vocant:Sunt tamen & complures aliæ Hepaticæ nomine donatæ,ad quarum differentiam Hepatica petræa haud incommodè hæc nuncupari poterit, à Germanis mutuata appellatione,qui hoc Muſci genus Steyn leberkraut appellant: Belgicè Steen leuercrupt.

Frigida

Frigida autem ac ficca,& aliquantulum adſtringens,temperamento Hepatica hæc petræa eſt. Aduerſus iocinoris inflammationes, calores,febres acutas,& tertianas ex bile ortas efficax habetur.

Dioſcorides Lichenem impoſitum ſanguinis ſiſtere profluuia,inflammationes omnes arcere,impetigini ſiue Licheni mederi tradit: prodeſſe verò & iis,quos regius tenet morbus, à iocinoris nempè inflammatione exortus: oris deinde & linguæ inflammationes cohibere.

De Pulmonaria. CAP. XVI.

Pulmonaria.

ACCEDIT Licheni Pulmonaria & alia Muſci ſpecies, aridior, ambitu latior, ac ſquamoſa,huius ſibi inuicē multipliciter implicata folia maiora ſunt,non perinde lęuia, ſed rugoſiora,aſpera, ac corij ferè modo dēſa, lentaq́; virent hæc ſupina parte,prona inalbicāt aut pallent. Qua tota forma pulmonem aliquo modo referre hic Muſcus apparet.

In veterum Quercuum, fagorum, aliarumq́; ſylueſtrium arborum caudicibus, in opacis ac denſis ſyluis gignitur:reperitur & in petris quandoque,vel etiam vmbroſis aliis locis.

Nomen à formę ſimilitudine inuenit Pulmonaria: Germanis Lungenkraut: Belgis Longhencruyt: Gallis *Herbe a poulmon.*

Refrigerantis hæc eſſe facultatis & reſiccantis videtur. Feruntur autem paſtores, ac etiam Mulomedici quidam, huius puluerem addito ſale vtiliter ouibus ac aliis pecoribus tuſſiētibus & difficiliùs reſpirantibus exhibere. Prodeſſe hinc & hominibus poſſe creditur, & ad pulmonis vlcera ſanguiniſque ſputationem perquàm vtilis.

Commendatur etiam ad cruenta ac recentia vulnera,pudendorum vlcera, muliebria profluuia; quin & ad dyſenterias, tum & ad alias vacuationes nimias,præſertim bilioſas; ſiue per inferna,ſiue per ſuperna: vomitum,vt aiunt,ſiſtit; & aluum cohibet.

De Rore Solis. CAP. XVII.

Ros Solis.

PARVA & humilis hæc herba eſt:foliola habet in tenuibus pediculis pauca, exigua, ſubrotunda,aliquantulum & inſtar auriſcalpij concaua,vnà cum cauliculis hirſuta ac rubentia, ariddiſſimis temporibus, ſubq́ue feruidiſſimo Solis æſtu,ipſa meridie ac pòſt, rore humoreq́ue madentia.coliculi inter hæc ſurgunt quadrantales aut minores,in quibus floſculi candiduli. tenuiſſimæ ac capillaceæ radiculę ſunt.

Exit locis deſertis, arenoſis, apricis, ſed riguis, & rarò alibi,quàm in ipſo humi naſcente candido paluſtri muſco.

Æſtate Ros Solis viget: Maio aut Iunio floret: colligendus cùm cæli conſtitutio ſicciſſima ac ſereniſſima fuerit. Aqua ex hoc per vitrea organa extracta ſiue deſtillata, auri luteo relucet colore. *Aqua roris Solis.*

Germanis Sondaw & Sindaw dicitur: Latinis Ros Solis: à nonnullis Rorella: ab aliis Salſirora. A rore, quo ſub ardentiſſimo Solis æſtu madet,nomen induit. Dicitur & Loopichcruyt, quòd huius etiam guſtatu pecudes ad Venerem incitentur; quod Loopich eſſe Belgæ vocant.

Acris admodum & caustica herba est: ad quartum caliditatis ac siccitatis gradum accedit.

Trita cum exiguo salis foliola, vesicas excitant & locum exulcerant, cuicunque tandem corporis parti applicata fuerint.

Existimarunt recentiores phthisicis ac tabidis omnibus hanc herbam singulariter & valdè vtilem; & præsertim stillatitium eius liquorem. Veluti enim herba humoris rorisque tenacissima videtur, atque adeò quidem, vt ne feruentissimus Solis ardor humorem queat absumere; ita & naturalem genitalemque in hominum corporibus humorem conseruari ac foueri hac creditum fuit. Verùm aliud vsus docet: aliud & ratio dictitat. Nam cùm acerrima sit herba, & hac ipsa acrimonia aqua stillatitia non integrè destituatur, citra offensam & noxam sumi nequit: perire etiam citius obseruatum huius stillatitio liquore vsos, quàm eos qui abstinuissent, & rectam viuendi victusque rationem sectati fuissent.

Incitantur huius vel exiguo pastu ad Venerem quadrupedes feminæ, quod non parùm vanam opinionem temerè auxit: Neque enim ex eo turgere facit & ad libidinem incitat quadrupedes, quòd seminis materiam augeat, sed quia acrimonia sua sopitum Veneris desiderium excitet.

De Musco capillari. CAP. XVIII.

1.

2.

Muscus capillaris.

EST inter Muscos & alia humilis species, cuius exigui cauliculi palmum non alti, densissimis breuibus, ex obscuro luteo virescétibus, pilis conuestiuntur, à quibus aliquando tenuissimi nudi subnigricantes surgunt pediculi, in quorum fastigiis, veluti exigua dependent granula. radices tenuissimæ ac minutissimæ.

Huius & altera species omnino minor ac humilior. Nascitur Musci hæc species locis humectis, & frequenter in muscosis carieque exesis vetustis arboribus; item & in petris, ac sæpè in hiantibus parietum ac murorum rimis.

Germani Widertodt/ golden Widertodt/ Jungfrawen har appellant: Belgæ gulden Wederdoot. Fuchsius Polytrichon nominat, & Apuleij esse existimauit: re vera tamen Apuleij Polytrichon haud aliud est, quàm Dioscoridis Trichomanes: atque ea de causa Muscum maluimus capillarem dici, à multiplicibus quibus conuestitur tenuibus pilis.

Cæterùm de facultate huius quod adferamus habemus nihil: videtur autem in calore ac frigore quidem esse symmetrum; siccum verò aliquantulum.

De Musco marino. CAP. XIX.

MARINVS Muscus graciles, geniculis interseptos promit coliculos, qui & in apophyses tenuissimas ac capillaceas dispartiuntur.

Durus totus hic Muscus est, lapidis substantiam proximius quàm herbæ refert: colore subalbidus est: subinde nonnihil rubet.

Nascitur in scopulis ac testaceis marinis: non raro ostrearum testis adnatum reperiri est: Corallio etiam adhærescere sunt qui referant.

Græcis Βρύον θαλάσσιον: Latinis Muscus marinus: Officinis, Italis, ac Gallis *Corallina*: Hispanis *Malhorquiana yerua*: Germanis Meermoß: Belgis Zee mosch: Anglis Zea mosse.

Theophrastus hunc inter Fucos retulisse videtur, & τριχόφυλλον, siue capillarem Fucum appellasse.

Compositus est Muscus marinus, inquit Galenus, ex terrena & aquea essentia, vtraque frigida; siquidem gustu adstringit, & calidis quibusuis impositus, etiam euidenter refrigerat. Dioscorides & podagris, vbi refrigerari opus sit, commendat.

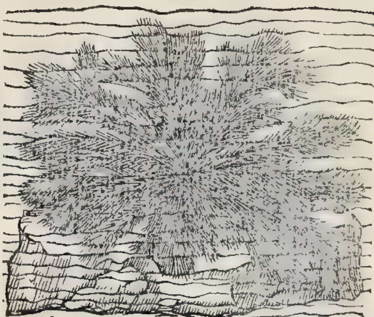
Terrena autem Musci huius essentia particeps etiam salsilaginis, cuius occasione & potenter resiccat: vermes verò ac ventris lumbricos enecare recentiorum experientia compertum. datur aduersus hos denarij pondo aut etiam minus pueris.

Præfertur à plerisque Coralliis adhærescens, nonnihil rubicundi coloris: subcandidum deterio-

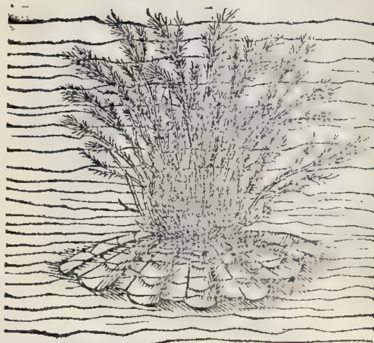
Muſcus marinus I.

Muſcus marinus II.

Muſcus marinus III.

deteriorem habent. In Oceano tamen Gallico, Britannico, Belgico, vel etiam Germanico vix alius quàm ſubcandidus reperitur, quo vicinæ gentes feliciter vtuntur.

De Fuco marino. CAP. XX.

FVCI marini, Dioſcoride auctore, tria ſunt genera: vnum latum: alterum oblongius: tertium Creticum.

Theophraſtus primum genus non modò folio lato, ſed & extenſo, ac herbidi coloris eſſe refert. Huius meminiſſe videtur Ariſtoteles lib. De animalium hiſtoria VI. Purgamentum autem hunc eſſe ait maris: fieriq́ue æſtatis initio, eoque oſtreas tum & piſciculos ali. 1.

Atque huiuſmodi Fuci genus & Oceano Germanico familiare eſt circa ſaxoſos ſcopulos: foliolis tenuibus, latis, aliquantulum criſpis, & eleganter virentibus, quod vnà cum mitulis, conchis, ac oſtreis prima æſtate ſubinde ad vicina loca defertur.

Proximum genus Dioſcorides ſublongius ac rubens refert. Iſtud hoc eſſe apparet, quod à 2.
Theophraſto radice deſcribitur foris δασεῖα, denſa ſiue piloſa: interius verò λεπυρειαν, teſtaceam, longam, craſſam, κερμμυγητείοις ſimilem habens, quod inter φύκους primo loco à Theophraſto refertur. Nam alterum Fuci genus huic τρυχόφυλλον dicitur, quod in teſtaceis ac ſuper lapides naſcitur. Hoc autem non abs re idem videtur cum Muſco marino Dioſcoridis, vt ſuperiore capite monuimus. Cum ſecundo autem Dioſcoridis Fuco ſatis conuenit, (ſi nos coniectura non fallit) quod oblongo folio, & radice foris piloſa expreſſum eſt.

Tertium Fucum Dioſcorides criſpum & valde floridum eſſe ait, ac nulla corruptionis la- 3.
be pollui, ac in Creta naſci. Theophraſtus & Fuci ſpeciem in Creta inſula haud procul à terra ſuper ſaxa plurimum optimumq́ue prouenire refert, quo non ſolùm vittas, ſed etiam lanas veſtesq́ue inficiunt, colore longè purpuram præſtante, quamdiu recens eſt.

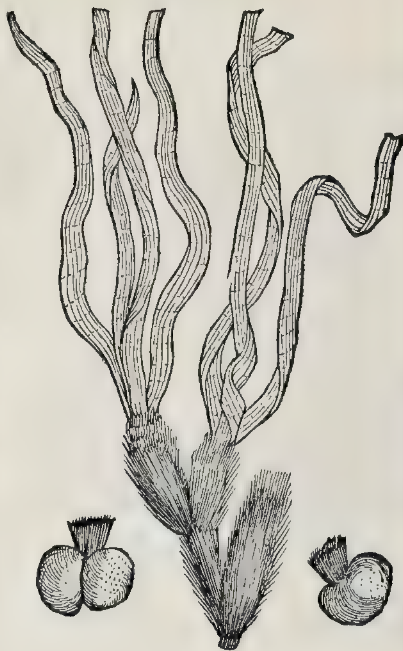
Appellatur autem Fucus φῦκος Græcè: eſt tamen & Fucus herba Anchuſæ ſpecies, multùm ab iſto differens, qui & ea de cauſa non rarò φῦκος θαλάσσιος, & Fucus marinus vocatur: Sunt verò qui φῦκον Algam Latinè dici velint; in qua fuit Theodorus Gaza ſententia, qui in

 Theo-

Fucus marinus prior.

Fucus marinus alter.

Fungi.

Plinij incō-stantia.

Theophrasti versione φύκον Algam reddidit. Plinius verò vno loco hanc interpretationem improbat: alibi sequitur. Lib. XXXII. cap. VI. Algam maris Theriacen esse ex Nicandro refert: Nicander autem φύκον in Theriacis commendat. Et ibidem Plinius genera referens Algæ, Fuci ex Dioscoride recenset: Lib. autẽ XIII. in alia omnino est sententia: Non habet, ait, lingua alia nomen, quod Græci vocant Φύκον: quoniam Alga herbarum magis vocabulum intelligitur.

Cæterùm Phycum etiamnum humentem resiccare ac refrigerare ordine secundo Galenus docet. Dioscorides non modò podagræ, sed etiam inflammationibus in cataplasmate vtilem ait, & humido eo vtendum, prius quàm inarescat.

De Fungis. CAP. XXI.

FVNGORVM quidam ex terra exeunt: alij veterum arborum caudicibus adnascuntur, à prioribus omninò differentes.

Terreni fungi crasso tereteq; insident pediculo, instar lati ac circinatæ rotunditatis pilei siue galeri; superiore parte initio & dum vigere desierint conuexi; inferiore ac prona concaui, tenuibus incisuris à medio centro ad circumferentiam vsque productis striati: carent autem omnes medulla, neruo, vena.

Differunt nõ parum magnitudine & colorẽ. Ampli

Fungorum alia genera.

Ampli quidam ſunt,& exigui pilei magnitudinem referunt: minores alij,qui argentei nummi (cui talero nomen) latitudinem exiguùm aut nihil excedunt.

Rubent inferiore ac pronâ parte plerique: nonnulli verò intenſius: alij remiſſius: quidam exiguùm aut nihil. conuexa ſuperior facies aut pallet aut inalbicat,vel etiam ſordente colore (griſeum vulgò dicunt) cinerem refert,aut ſublutea apparet.

Circa arborum radices, locis herboſis, in pratis & veruactis, in ſyluis quoque locis arenoſis, ſed tamen humentibus, proueniunt Fungi. Naſcuntur & ex lignis,arborum caudicibus carioſis ac corruptis; ſed reprobi & inutiles. Venenoſi autem gignuntur,Dioſ.referente,vbi clauus ferreus rubiginoſus aut panni marcor adfuerit, aut iuxta ſerpentis cauernam, vel arborum noxios proferentium fructus radices.

Præferuntur à nonnullis è montibus ac montoſis locis: Horatius verò ait:

Pratenſibus optima Fungis natura eſt.

Apparent nonnulli Aprili menſe,quos Maio menſe requirere temerè fuerit, nec etenim poſt Aprilem vigent: alij ſerius circa Auguſtum gignuntur: omnes tamen poſt pluuias; atque idcirco vno anno citius: altero ſerius reperiuntur. Imbribus,inquit Plinius, proueniunt Fungi. origo,eodem auctore,ex pituita eſt arborum.

Græci Fungos μυκήτας appellant: Itali *Fonghi*: Hiſpani *Hungos, Cugumelos:* Galli *Campinion*,voce Belgis etiam vſitata,quibus & Campernoellen dicitur:Germani Schwemme/Pfifferling. Qui Aprili menſe apparent,à nonnullis Spongiolæ: ab Italis *Prignoli*:à Germanis verò Morchel appellantur. Dilutius rubentes inter ſerotinos,Boletos dictos volunt: quorum ortus & occaſus ſeptem diebus concluditur. Candidi aut ſublutei Suilli exiſtimantur: quos recentiores Porcinos nominant. Siccantur,inquit Plinius,pendentes Suilli iunco transfixi:Siccatorum autem in Bohemia & Pannonia ſuperiore,hac noſtra ætate etiam vſus eſt. Iuxta Populorum radices enati αἰγειρῖται Græcis: Latinis Populnei appellati reperiuntur.

Eſt autem Fungus,Galeno auctore, admodum frigidus ac humidus: quamobrem etiam proximè ad deleteriam enecantemq; facultatem accedens, præſertim qui admiſtam habet qualitatem putredinoſam. In libris verò De aliment. facult. Boletos ait,ſi probè in aqua elixi fuerint,propè accedere ad cibos inſipidos,non tamen ipſos ſolos, ſed variè conditos edi: vt pleraque alia nulla inſigni qualitate prædita: alimentum verò ex ipſis eſſe pituitoſum ac frigidum,prauique ſucci, atq; hos quidem omnium minimè eſſe noxios; poſt hos ſecundo loco eſſe Aminitas: (cum Suillis conuenire putantur.) reliquos tutius non attingere. Tutiſſimi ſunt qui callo rubent,minus diluto rubore quàm Boleti: mox candidi: tertium genus Suilli venenis accommodatiſſimum.

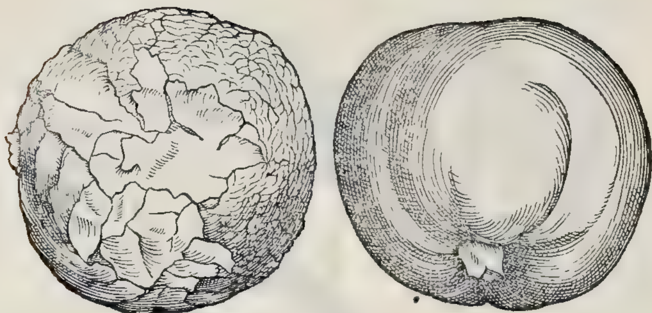
Naſcuntur,inquit Athenæus,ex terra Fungi,ex quibus pauci ſunt edules: plurimi etiam ſuffocant.

De Fungo orbiculari & Lucernarum Fungis.

CAPVT XXII.

SVNT & in Fungorum genere nonnulli, globoſæ formæ ac inſtar rotundi orbis terræ adhærentes,nullo pede aut cauliculo fulti,albidi,nulla quoque parte patentes; quorum interior

Fungus orbicularis.

terior medulla laxa & præhumida: qui dum resiccati rumpuntur, tenuissimum puluerem instar fumi quodammodo eructant.

Locis isti reperiuntur patentibus, arenosis, & humidis, & quidem quoque post imbres.

Vulgò Lupi crepitus appellant: Itali *Vescie de Lupo*: à Plinio Pezicæ dicti videntur, quasi sessiles: Nam in Fungorum genere quosdam ait Pezicas dici, qui sine radice ac pediculo nascuntur. Hi nullo manduntur modo. Puluis resiccatarum citra morsum resiccat: ad abrasa & intertrigines non inutiliter adhibetur.

Lucernarũ Fungi. De Lucernarum Fungis hîc nihil adferendum, non etenim ad stirpium naturam pertinent, cùm aliud non sint, quàm quod in extremitate ellychnij concrescens, lumini impedimento est. Hos humidæ constitutionis esse præsagium, Virgilius Georgicon libro primo scribit, vbi signa futuræ pluuiæ recenset:

Tum Cornix plena pluuiam vocat improba voce,
Et sola in sicca secum spatiatur arena:
Nec nocturna quidem carpentes pensa puellæ
Nesciuère hyemem: testa cùm ardente viderent
Scintillare oleum, & putres concrescere Fungos.

De Fungis arboreis. Cap. XXIII.

ARBOREI Fungi caudicibus, subinde etiam ramis arborum adnascuntur, circumferentiæ partem occupant ipsi semiorbiculares, superiore parte nonnihil plani, subinde exiguum concaui, inferiore in angustius contrahuntur. materia solida est, quæ resiccata ignem concipit, & aliquamdiu retinet.

Vix vlla est arbor, cui non senescenti huiusmodi Fungi subinde adnascantur.

Μυκῆτας quoque appellant: verùm ad differentiam superiorum, Fungi dicuntur arborum, & Fungi arborei: Germani similiter Schwemme appellant.

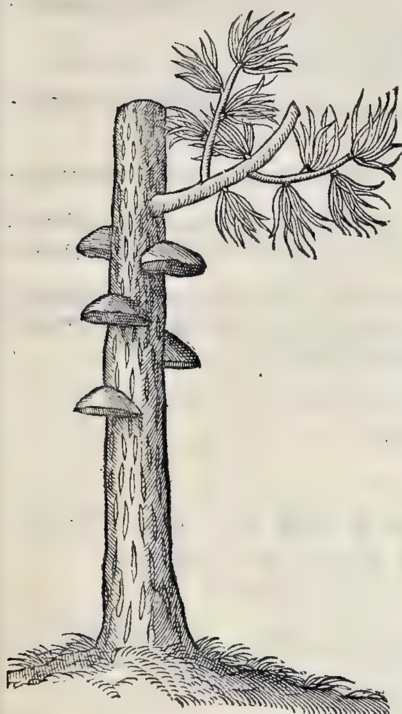
Perniciosi omnes intrò assumpti existimantur. Nicander lethales esse refert in Olea, Ilice, & Quercu enatos.

De Agarico. Cap. XXIIII.

INTER arboreos Fungos venit & Agaricum numerandum. est autem Fungus candidus, haud inodoratus, materia constans quàm præcedentium rariore. Plinius lib. XVI. cap. VIII. Galliarum maximè glandiferas arbores Agaricum ait ferre; Sed non glandiferæ, verùm coniferæ, & inter has vel sola Larix hunc profert, & quidem non in Gallia, quæ nunc Francia; sed potius in Cisalpina Italiæ Gallia, vbi Laricum syluæ: quanquam & alibi, vbi Laricum prouentus, ipsum etiam reperiri contingat.

Præstat quod candidissimum, rarissimum, frangi facile ac leue est, primoque gustu dulce, durum, densum. Graue, nigricans, in fragmentis ceu villos neruorum ostentans, perniciosum habetur.

Græci

Agaricus.

Græci Ἀγαρικόν: Latini & Officinæ Agaricum quoque vocitant: Itali, Hiſpani, aliæque nationes Græcam vocem imitantur.

Agaricum autem inter ea, quę ordine quidem primo excalfaciant, ſecundo verò reſiccant, placuit veteribus numerari: Incidit, attenuat, extergit, viſcerum obſtructiones expurgat, tum & per aluum deorſum purgat.

Iuuat regio morbo ex obſtructione laborantes: rigores à craſſis frigidiſque humoribus perſanat: & demorſis à frigore lædentibus beſtiis, cùm foris appoſitum, tum intrò aſſumptum: vrinas remorantes mouere poteſt: item & menſes: corporis colorem emendat: lumbricos pellit: febres, præſertim quotidianas, tum & erraticas, aliaſque longiores curat, idoneis ad morbum facientibus permixtum. Et hæc quidem educendo, expurgandoque craſſos frigidos & pituitoſos humores, morborum cauſas, poteſt.

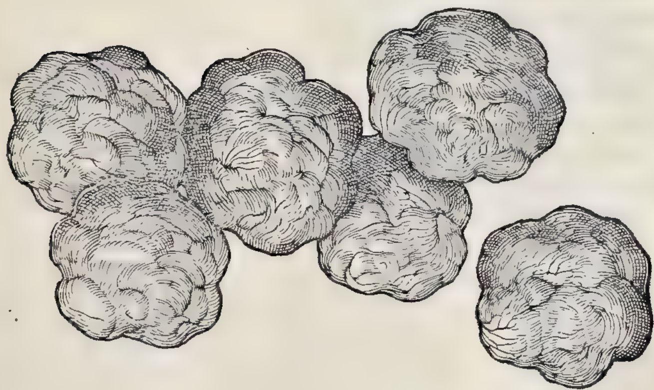
Modus exhibitionis in ſubſtantia aut puluere eſt, à denario vel ſeſquidenario ad duos: Infuſi autem aut decocti à denariis duobus ad quinque.

Tardè autem purgat: ventriculum quoq; nonnihil perturbat: Idcirco & Zinziber miſcendum ei præcipitur, vel Dauci, vel Liguſtici ſemen, vel ſal foſſilis, quem Gemmæ cognominant.

Galenus (vt quidem Meſues refert) cum vino in quo maceratum Zinziber, exhibuit. Non deſunt qui Agaricum cum Oxymelite propinent, quo modo tutiſſimè exhibetur.

De Tuberibus. CAP. XXV.

Tubera.

TVBERA globoſa ac tuberoſa quædam ſunt ſua ſponte intra terram nata, & ab ea vndequaque circumdata, abſque caule, foliis, fibris, aut capillamentis adnatis. ſunt hæc foris aut nigra aut ruffa; interiore verò pulpa candida aut ſubflaua; magnitudine mali Cotonei, ſubinde ampliora.

Siccis,

Siccis, sabulosis, frutetosis tractibus gignuntur, vt in Pannonia, & plerisque Italiæ regionibus. locum in quo gignuntur nec extuberare nec rimas agere, Plinius refert: Martialis verò findi frequenter solum cui subsunt, his verbis ostendit:

Rumpimus altricem tenero de vertice terram
Tubera, boletis poma secunda sumus.

Cùm fuerint imbres Autumnales ac crebra tonitrua, tunc potissimum nascuntur, Plinio auctore.

Vere & æstate effodiuntur, Dioscorides ait.

Ὕδνα Græcis: Latinis Tubera: Italis *Tertuffi, Tertufali*: Hispanis *Turmas de tierra, Tofenas, Tuberas de terra:* Gallis *Trufle.*

Tubera autem, vt quidem Galenus ait, iis annumeranda sunt, quæ nullam euidentem qualitatem habent; quibus omnibus commune est, vt alimentum nulla insigni qualitate constans præbeant; frigidiusculum tantùm.

De his Auicenna diligentius ac veriùs: Tubera terrena magis quàm aquea, omnisque qualitatis gustabilis expertia refert; sed tamen melancholicos & crassos ab ipsis in corpore gigni humores sæpiusque manducata apoplexim ac paralysim inferre.

LIBRI QVINTI ET PEMPTADIS TERTIÆ
FINIS.

IN REMBERTI DODONÆI MEDICI HISTORIAM FRVMENTORVM
IOHANNIS POSTII CARMEN.

VIDERAT *hunc titulum flaua quæ cincta corona*
Frugibus atque aruis præsidet alma Ceres:
Historiamque suam mirata, simulque figuras,
Omnia quæ referunt conuenienter, ait:
Dum renouabit agros, sulcis dum semina credet
Rusticus, & facili demetet arua manu:
Semper honos, Remberte, tuus, laudesque vigebunt,
Namque sacrabo mea nomen in æde tuum.
Et tibi solennes posthac mea turba choreas
Instituent, festas instituentque dapes.
Et positis læti repetent tua nomina mensis,
Rembertumque canet vir mulierque meum.
Atque aliquis iuuenum, grati monumenta laboris,
Suspendet tumulo spicea serta tuo.
Et pius optabit tua molliter ossa quiescant,
Sanctaque perpetuis floreat vrna rosis.

REM-

REMBERTI DODONAEI DE FRVMENTIS, LEGVMINIBVS, PALVSTRIBVS, ET AQVATILIBVS, AC EO PERTINENTIBVS HERBIS;

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTAS QVARTA.

DE FABA, EPISTOLA AD IVLIVM ALEXANDRINVM SVB FINEM ACCESSIT.

DE FRVMENTIS LIBER PRIMVS.

PRÆFATIO.

ACTENVS *stirpium herbarumq́ prosequnti sumus historias ad medicam materiam facientes: nunc verò ad eas properamus, quæ corpus alunt, atque ex numero sunt alimentorum: fruges videlicet & olera.*

Frugum autem nomine continentur Frumenta & Legumina, quæ Latinis Cerealia semina, Græcis σιτηρὰ καὶ δημήτρια σπέρματα *appellantur, quarum historias modò prosequi huius est instituti, tum & eorum quæ eò pertinere, necnon stirpium earum, quæ ipsis coniungi posse videbantur.*

Pertinent verò ad frugum harum historiam, omnia ex frumentis factitia, vt far, chondrus, alica, tragus, amylum, ptisana, polenta, maza, βύνη, *zythum, & si quæ sunt alia eiuscemodi.*

Faciunt eodem & alia multa semina à Theophrasto lib. octauo inter fruges, & tertio quidem loco, reposita, quæ & à Galeno primo De facultatibus alimentorum libro, inter ἐδώδιμα *siue edulia enumerantur, cuiusmodi sunt Sesami, Erysimi, Lini, Cannabis, Fœnogræci, & aliorum similium, veluti & Fegopyri, quibus vel prior ætas in cibis vsa est, vel nostra hæc vtitur.*

Iam & frugum vitia, tam ex ipsis frugibus degenerantibus, & per cæli aut soli inclementiam in peius mutatis enata, quàm etiam inter eas exeuntia ipsis molesta, frugibus etiam oportunè succedunt: commodè saltem omitti, aut ab iis seiungi non possunt. Cum quibus non inconcinnè, nec præter institutum, aruorum quoque ac pratorum pestes ac vitia, in hanc operis partem admittuntur.

Additæ sunt palustrium multarum & aquatilium herbarum descriptiones, quia nulli nostri operis parti commodius, quàm huic, coniungantur. Palustrium etenim plurimæ iumentorum aliorumq́ pabula quadrupedum sunt, veluti & multarum frugum vitia, & ipsæ quoque non rarò fruges. Aquatiles autem paucas quidem, aut nullas, animalia hæc pascuntur, sed natalium locorum vicinitas ac affinitas, eas in palustrium consortium traxit.

Descriptæ autem sunt palustres non omnes, sed quæ huic parti congruere magis visæ sunt; non paucas siquidem de industria & data etiam opera omisimus, quæ videlicet aptiùs aliis locis describi contigit. Sunt verò & inter palustres minimè tales, veluti trifolia quædam, quæ vel propter nominis communionẽ, vel terna cohærẽtia folia, ab aliis palustribus trifoliis diuelli non potuerunt.

Et propter has maximè rationes horum omnium historias in vnam hanc, vt diximus, partem contraximus. A frumentis autem exordientes, de Tritico primùm agemus, vt & priore loco describatur, quod omnibus frumentis etiam præfertur.

DE

DE TRITICO.

CAPVT PRIMVM.

Triticum.

TRITICVM folio exit Secalis minore: culmis assurgit plurimis, geniculatis, hordei altioribus; quorum tertio aut quarto articulo spica eminet, vt plurimum mutica, interdum verò & aristis nonnullis breuibus cincta: grana profert colore flaua; quæ è glumis ac folliculis facilè excidunt, ac exiguo negocio in area exteruntur: radicibus firmatur multis tenuibus.

Prouenit in omnibus ferè habitati ac culti orbis regionibus, à quibus & complura eius notantur genera, cognomina ab ipsis natalibus sortita; quæ colore, magnitudine, specie, & proprietate inter se differunt: testis Theophrastus.

Lætum autem pingueque solum Triticũ postulat, idque magis apricum & siccum, quàm riguum. In sicco enim, vt Columella refert, melius coalescit: In humido verò ac vliginoso degenerat; & post tertiam sationem in Siliginem, hoc est, læuius & candidius Triticum conuertitur: quæ tamen & rursus in Robum, id est, præstantius Triticum biennio transit, si in conueniens solum translata, grauissima eius grana serantur: auctor Plinius.

Seritur frequentius Autumno: interdum Vere. Autumno satum per hyemem in herba est, & pluribus culmis attollitur, & frequentioribus radicibus firmatur. Æstiuis mensibus vtrumque ad maturitatem peruenit.

Appellant Germani Weissen: Belgæ Terwe: Itali *Grano*: Hispani *Trigo*: Galli *Bled ou fourment*: Angli Weet. Græcis πυρὸς dicitur: Latinis Triticum. Significat verò Triticum generaliter quidem omne frumentum, quod ex spicis tritum ac trituratione repurgatum est: in quo significato Iurisconsultus nonnunquam hac voce vtitur: vt ff. de verb. oblig. propriè tamen idem cum eo, quod Græcis πυρὸς, est.

1. In Tritici verò genere, quod durum solidumque, & rutilo colore non modò extrinsecus *Robus.* splendet, verùm etiam in partes diuisum, eundem interius refert: Columellæ Robus appellatur. Pondere hoc (quo maximè omnis frumenti præstantia discernitur) & nitore præstat.

2. Aliud genus mollius, læuius, interioreque medulla laxius ac candidum, (quale plerisque *Siligo.* locis laudatissimum habetur) Siligo à veteribus Latinis appellatur. Hanc Plinius propter candorem, ac in mandendo suauitatem, commendat, & Tritici etiam delitias nuncupat. Siliginem (inquit) propriè dixerim Tritici delitias: candor est, sine virtute, & sine pondere, conueniens humidis tractibus, quales Italiæ sunt & Galliæ Comatæ: lib. XVIII. cap. VIII. Columella verò, eius quidem speciem in pane præcipuam concedit; sed tamen quia pondere inferior, Tritici vitium esse censet: Quod extrinsecus, inquit, albidum, intus verò conspicitur candidum, leue ac vanum intelligi debet; nec nos tanquam optabilis agricolis, fallat Siligo. Nam Tritici hoc est vitium, & quamuis candore præstet, pondere tamen vincitur.

3. Quod Vere seritur, Galli, Ruellio auctore, Martium cognominant: Belgæ Soomerterwe: *Setanium.* Græcis τρίμηνος πυρὸς, id est, Trimestre Triticum, & σητάνιας: Latini Setanium vocant. Huius vsus, Columella ait, agricolis gratissimus: vbi enim propter aquas aliámve causam matura satio est omissa, præsidium ab hoc petitur. Trimenon autem siue trimestre dicitur, quòd tertio à satione mense, Italiæ maturescat. A Tritico ac Siligine potissimùm, (cui candore leuitateque simile est, eiusque idcircò genus quoddam) solo sationis tempore differt. Quod si enim maturius sereretur, commodius proueniret. Neque enim vllum natura trimestre Triticum: quippe idem satum autumno melius respondet: Columella.

Triticum autem, vt inquit Galenus, frequentissimè ac summa cum vtilitate ab hominibus vsurpatur. Inter ea plurimum habent alimenti, quæ densa sunt, totamque substantiam

habent

habent adeò compactam, vt dentibus vix diuidi queant. Talia enim exigua mole, corpora plurimum nutriunt; quæ verò iis sunt contraria, quæque dentibus facilè franguntur, fractaq; rara & laxa apparent, magna mole exiguum reddunt alimentum.

Vt medicamentum verò foris impositum, primi est ordinis excalefacientium, non tamen nec resiccare, nec humectare manifestè potest. Habet etiam quiddam lentoris obstruentisque naturæ.

Tritica, Dioscorides ait, cruda in cibis teretes lumbricos gignunt: canum morsibus prosunt mansa & imposita.

Farina cum Hyoscyami succo imponitur aduersus neruorum rheumatismos: item contra interaneorum inflationes: lentigines ex aceto mulso tollit. Setaniorum farina contra venenatos ictus cum aceto aut vino imposita prodest: eadem si decocta in glutini modum delingatur, cruentis excreationibus succurrit: contra tussim & exasperatas arterias, cum Mentha & butyro decocta efficax est.

Tritici γύρις si ex aqua mulsa aut hydrelæo decoquatur, omnē discutit inflammationem.

Furfures autem in acri aceto decocti lepras remouent, & incipientibus omnibus inflammationibus commodè imponuntur: cum Rutæ verò decocto cocti, turgentes mammas sedant, viperarum ictibus auxiliantur, & torminosis prosunt.

Siliginis grana, Plinius lib. XXII. combusta & trita in vino Amineo, oculis illita, epiphoras sedant. Tritici verò combusta, iis, quæ frigus vsserit, præsentaneo sunt remedio. Farina ex aceto cocta, neruorum contractionibus auxiliatur. Furfures tonsillis faucibusque gargarizatione prosunt.

De Tritico Typhino. CAP. II.

Triticum Typhinum.

REPERITVR verò & aliud frumenti quoddam genus, grano & culmis Triticum referens, quod culmos quidem habet breuiores ac tenuiores; spicam verò aristis longis & duris Hordei similitudine munitam; granum autem durum, densum, colore fuluum, Tritico minus, quodque facilè è glumis suis exteritur.

Nascitur in quibusdam Hispaniæ, ac insularum Fortunatarum agris: Phalaridis enim semini, quod illinc aduehitur, permixtum reperitur: vnde collectum atque in hortis satum, ea, qua depictum est, forma prodiit.

Suspicari quis posset, semen hoc Typham esse, cuius Theophrastus & Galenus meminerūt. Sed cùm Typhæ granum, multiplici folliculo inclusum, difficulter deglubatur, huius autem facilè, Typha propriè esse nō potest: licet tamen ex Typha natum, & degeneratū esse possit; nam quod ad reliquas notas attinet, ei simillimū est. Inter ea enim quæ Tritico ac Zeæ similia, leuissimum est, tenui ac simplici culmo assurgit, vt de Typha Theophrastus scribit. Semē eius paruum quoque est, & exile, densum item & coactum, atque colore quàm Triticum magis ruffo, vt Galenus de Typha scriptum prodidit. Iam & spica aristas habet longas ac duras, quales Typhę esse ex veterum plerisq; locis manifestum est.

Quæ omnia tam magnam huius frugis cum Typha similitudinem ostendunt, vt planè non aliud, quàm ex Typha Triticum ac Typhinum quoddam Triticum esse videatur. Nam & Typha, auctore Theophrasto, in Triticum transit, si pista ac purgata, seratur. Rationi autem consentaneum videtur Triticum ex Typha natum similitudinis plurimum cum ea retinere, non secus ac Triticum ex Zea genitum, quod culmo spicaque Zeam refert.

Huic non admodum dissimile videtur, quod Hieronymus Tragus Wälsch weyssen, hoc est, Triticum Italicum aut Romanum cognominat: nam & huius spica aristas habet longas & asperas; est tamen culmis, spicis, atque granis maius, spicas etenim habet pleniores, rotun- *Triticum Romanum.*

dioresque quàm Triticum; ſemen verò pulcherrimũ atq; Triticeo ſimile, vti Tragus refert.

Seritur frequentius in Alſatia, rariùs in aliis Germaniç regionibus, idque locis potiſſimùm montoſis, præſertim vbi apri fruges depaſcuntur, nam ab hoc vno ferè abſtinent, quòd durioribus eius ariſtis offendantur.

De pane ex Tritico. CAP. III.

CONFICITVR panis ex omni quidem frumento, ſed ex Tritico longè præſtantiſſimus. Veluti etenim Triticum reliquis omnibus frugibus præſtat, ita & ex Tritico panis, reliquorum omnium frumentorum panificia antecellit.

Sunt huius panis aliquot genera, quæ à Triticeæ farinæ partibus, primaria differentiæ nomina acceperunt.

Moliti ſiquidem Tritici, partes quædam tenuiores ſunt ac puriores, aliæ craſſiores impurioresque, quas inter ſe commixtas ac confuſas, tota farina continet.

Flos. Siligo. Puriſſima, molliſſima, nec non tenuiſſima ea eſt, quæ ab omnibus furfuribus exactiſſimè repurgata. Dicitur hæc Latinis Flos & Siligo, tranſlato à candidiore ac leuiore Tritico nomine, quod propriè, vt diximus, Siligo nuncupatur. Gręci voce à Latinis mutuata hanc partem σιλίγνιν appellant, proprio, vti Galenus ait, nomine deſtituti. σεμίδαλις inquit Græcum nomen & antiquum; σιλίγνις verò neque Græcum, neque ipſam aliter poſſum exprimere: lib. I. De aliment. facul. Alij tenuiſſimam hanc partem, γύρυν, ac παιπάλην appellari exiſtimant. Heſychius tamen γυρύτην ἄρτον, αὐτόπυρον ſiue confuſaneum interpretatur, & παιπάλην, Hordei Miliique non farinæ tenuiſſimum; ſed ἄλευρον λεπτὸν, hoc eſt, farinam tenuem.

Pollen. Plinius puriſſimam Tritici farinam Latinè etiam Pollinem nominat, ſic tamen vt inter eum & florem, diſcriminis nonnihil faciat. Flos ſiquidem puriſſima ei eſt farina Siliginis, ſiue candidioris Tritici: Pollen verò Tritici alterius. Pollinem (ait) appellant in Tritico, quod florem in Siligine. Verùm in hoc ſignificato Pollinis nomen à Cornelio Celſo non vſurpatur, qui per Pollinem impuriorem ac furfuraceam farinæ partem intelligit; vtpote ex quo panes fiunt cibarij, autopyris impuriores infirmioresque, veluti hæc ipſius verba lib. II. cap. XVIII. euidenter commonſtrât. Ex Tritico firmiſſima Siligo: Simila deinde, cui nihil ademptum eſt (quod αὐτόπυρον Græci vocant) infirmior eſt: ex Polline infirmiſſimus cibarius panis. Quæ Cor. Celſi verba, cum iis conueniunt, quæ à Paulo Ægineta hunc in modum ſcripta ſunt, lib. I. cap. LXXVIII. τροφιμώτατος δὲ τῶν ἄρτων ὁ σιλιγνίτης, ἐφεξῆς δ᾽ ὁ σεμιδαλίτης, καὶ τρίτος ὁ συγκόμιστος, ὁ δὲ ῥυπαρὸς ἄρτος ἧττον μὲν τρέφει.

Marcelli error. Quod cùm Marcellus Vergilius obſeruauerit, ac in Commentariis, quos in Dioſcoridem edidit, ſcriptum reliquerit, admirari animo ſubit, quâ ratione vel argumento inductus Pollinem exiſtimare potuerit, tenuiſſimum puluerem magis eſſe quàm farinam, qualis circa molas plerumque, & loca in quibus panis pinſitur, parietibus hærens inuenitur. Nam ſi panis ex Polline, cibarius, ac ῥυπαρῷ Græcorum reſpondet, (vt ordo ipſe oſtendit) Pollen Cor. Celſo non puluis vel farina tenuiſſima, ſed aliud nihil eſſe poteſt, quàm ſordidior farinæ pars, furfurum multum habens, ex qua puriſſima molliſſimaque farina excuſſa eſt. Ex Polline ſiquidem cibarium panem, poſt αὐτοπύρους Celſus collocat, eodem videlicet loco, quo apud Græcos ῥυπαρός.

Similago. Poſt Florem ſiue Siliginem, Similago, quæ & Simila eſt, à Gręcis σεμίδαλις dicta, & tenuis quædam farinæ pars, ſed Siligine impurior, vtpote ex qua non omnes excuſſi ſunt furfures, ſed craſſiores tantùm repurgati: medium videlicet quoddam genus inter florem & farinam confuſaneam. Laudauit hanc Martialis in Xeniis hoc diſticho:

Nec dotes poteris Similæ numerare nec vſus,
Piſtori toties cùm ſit & apta coquo.

Ex craſſioribus verò moliti Tritici partibus, vna quidem impurior, quædam & furfuracea farina eſt, ex qua Flos ſiue Siligo, hoc eſt, tenuiſſima farinæ pars excuſſa eſt: altera verò, craſſiorum partium furfures ſunt. Priorem Cor. Celſus, vt diximus, Pollinem appellat: vnde & excuſſoria per quæ floris fit ſecretio, Pollinaria Plinio dicuntur. Poſteriorem veteres Canicas, Græci πίτυρα nominant; Palladio cretura eſt: plerique vtriculos & exta Tritici dici volunt: alij Græcè κυρήβια appellant, quæ tamen Galenus Hordei purgamenta interpretatur, in expoſitione linguarum Hippocratis.

In horum omnium medio farina eſt, omnes frumenti partes in ſe continens, cui nihil vel floris vel furfurum deceſſit, Latinè Farinam dixeris confuſaneam, Græci communi nomine, ἄλευρον nuncupant.

αὐτόπυρος ἄρτος. Ex hac panis coctus αὐτόπυρος nominatur, & συγκόμιστος, quaſi confuſaneus, quoniam caſtratus non ſit, ſed ſimul omnia ferat: item & ἀλευρίτης, ξηροπυρίτης, σύγκρινος: ac teſte Heſychio, γυρύτης.

Sed ex puriſſiſſima, molliſſima, nitidiſſimaque farina Siligineus ac σιλιγνίτης dicitur. Quod & Iuuenalis Sat. 5. oſtendit, ſeruari referens domino, ex ſiligine confectũ panem, his verbis: *Siligineus panis.*

Sed tener & niueus molliq; Siligine factus
Seruatur domino.

Ex ſimilagine verò, ſimilagineus & σεμιδαλίτης. *Similagineus panis.*

Qui autem ex polline ſiue furfuracea farina, coactus eſt, ῥύπαρος nuncupatur, ac Latinè cibarius, gregarius, ac ſordidus, pauperum ac ſeruorum olim cibus. *Cibarius panis.*

Pacuuius ſordidum panem Canicaceum, Feſtus Pompeius Aceroſum nominat. Ex horum genere πιτυρίας, hoc eſt, Furfuraceus, qui furfuris plurimum recipit. *Furfuraceus panis.*

Panis autem nomen à Pano dici Varro putat: Meſſapij redundantiam & ſaturitatem πανίαν (teſtis Athenæus) appellant: vnde Latini nomen Panis deflexerunt, vt Ruellius ait.

Parantur porrò omnes panes, aut cum ſale & fermento, aut abſque his: item aut in clibano furnóve coquuntur, aut in craticula, aut ſub cineribus, vel alio modo.

Qui fermentum, ac ſalem accepit, ζυμίτης & fermentatus; abſque fermento verò factus ἄζυμος, non fermentatus, & à Nicandro Colophonio δάρατος appellatur; teſtis Athenæus. *ζυμίτης ἄρτος Azymus panis.*

Κλιβανίτης ἢ κριβανίτης ac furnaceus, dicitur in furno coctus, idem Varroni teſtuaceus; nam κλίβανον teſtum nominat. Ex horum genere ἰπνῖται quoque ſunt, in minoribus furnis cocti. *Furnaceus.*

Ἐσχαρίτης ſuper craticulam torretur. Huic ſimiles ſunt, ſuper cineres calidos, ἐπανθρακίδες Athenæo dicti, aut foci pauimentum aſſati. Eſcharitem, Athenæus ait, paſſo olim intingi ſolitum, ac ſub finem menſæ inferri, multis rebus iucundis ac mollibus ita miſtum, vt multam habeat ob delitias, ad vinum paſſum proportionem, ſic vt ebrios quaſi reſipiſcere faciat, ac rurſus eſurire eos, qui anteà ſatis comederant. *Eſcharites. ἐπανθρ. panis.*

Ἐγκρυφίας, ſiue ἔγκρυπτος, Latinè Subcineritius dicitur, qui cineribus obductus coquitur, qualis Iudæis olim familiaris. *Subcineritius.*

Eſt & διπυρίτης ſiue δίεφθος, Biſcoctus, qui ignem ac coctionem bis expertus eſt. *Biſcoctus.*

Inter panes autem (vt Galenus in libr. De alimentorum facultatibus ſcribit) Siligineus plurimum alimẽti præſtat: poſt ipſum autem Similagineus: tertio loco medius, qui & συγκομιστὸς καὶ αὐτόπυρος: quartum poſt hunc eſt ῥυπαρῶν ſiue ſordidorum genus, in quibus πιτυρίας, hoc eſt, Furfuraceus; poſtremus eſt, minimumque omnium nutrit, & omnium maximè per aluum ſecedit.

Concoctu autem inter panes, ſunt facillimi, qui plurimum ſunt fermentati, & probiſſimè ſubacti, quique in clibano igne moderato cocti ſunt.

At qui ſuper craticulam, aut cineres calidos, aut foci pauimentum aſſantur, praui omnes ſunt, vt qui inæqualiter ſe habeant; nam partes ipſorum extimæ ſupra modum ſunt coctæ, interiores autem crudæ.

Cæterùm iis, quos ſubcineritios nuncupant, propterea quòd cineribus tecti decoquantur, cineres ipſi prauitatem quandam aſpergunt; quapropter omnium panum (ſi ipſis cætera omnia pariter adfuerint) quod ad aſſandi ſaltem modum attinet, propemodũ ſunt deterrimi.

Panis cum melicrato coctus, (Dioſcorides ait) & crudus, inflammationes omnes impoſitus mitigat. Nam emollit & quadamtenus refrigerat, pręſertim herbis ſuccíſve quibuſdam permiſtus. Vetus panis, ac aridus, cùm per ſeipſum, tum quibuſdam admixtus, citam aluum cohibet. Recens autem muria maceratus & impoſitus, vetuſtas impetigines ſanat.

Quod ex pane fit cataplaſma, vt Galen. lib. De facul. ſimplic. medicament. tradit, vim habet magis digerentem, quàm quod ex Tritico: nimirum cùm ſalem & fermentum panis adiuncta habeat. Fermentum etenim vim habet attrahendi, digerendiq; ea, quę in alto reſidet.

De Zea. CAP. IIII.

ZEA, ſiue, vt vulgò, Spelta, culmis ſpicaque Tritico ſimilis; culmis enim aſſurgit numeroſis, geniculatis, Hordei altioribus, ſpicam profert inconditam, vt plurimùm abſque ariſtis: grana multiplici folliculo, à quo non facilè deglubuntur, incluſa, geminis vtriculis duo ſimul iunguntur, quæ repurgata & è glumis extrita, Tritici granum referunt. Radix ei quoque, vt Tritici, multiplex.

Naſcitur qualicunque ſolo, etiam humidiore, quoniam folliculum, ait Columella, quo continetur, firmum, ac durabilem, aduerſus longioris temporis humorem habet; læto tamen pinguique melius proficit.

Mutatur atque in Triticum tranſit, ſi piſta atque purgata ſeratur, idque non protinus, ſed anno tertio; vt Theophraſtus tradit.

Spelta, vt diximus, vulgò nominatur; Germanis Speltz / nonnullis verò Dinkel / noſtris

Spelte: Gallis *Espeautre*: Italorum plerisque *Pirra farra*: Hetruscis *Biada*: Insubribus *Alga*, quasi alica. A Græcis ζέα καὶ ζεία nuncupatur.

Zeæ autem genera Dioscorides duo facit, vnam ἁπλῆν siue simplicem; alteram δίκοκκον, quæ in duobus putaminibus grana bina cõiuncta fert. Est autem Spelta Dioscoridis quidem Dicoccos, quæ eadem est cum Theophrasti ac Galeni Zea.

Antiquissimi ac Prisci Latinorũ, Zeam siue Speltã, Far nuncupauere, vt locupletissimus testis est Dionysius Halicarnassæus. Nominabant (inquit) prisci Romani sacras nuptias, vocabulo suo φαρρακία, quia coniuges vescerentur codẽ Farre, quod nos Græci ζέαν dicimus. idem affirmat Asclepiades apud Galenum, κατὰ τόπους lib. 9. ita scribens: φάρεως ὃ καλοῦσι ζέαν. id est, Farris, quod ζέαν appellant.

Adoreum. Appellatur verò Far istud Latinis quoque Ador, Adoreum & semen Adoreum, ac à posterioribus propter frugis præstantiam, peculiari nomine Semen. Hôc populum Romanum tantùm, è frumento ccc. annis vsum, Verrius tradit.

Genera huius Columella quatuor scribit: Far Clusinum candoris nitidi: Far quod vocatur Venniculum rutilum, atque alterum candidum, sed vtrumque maioris ponderis, quàm Clusinũ: Semen trimestre, quod dicitur Halicastrum, idq; pondere & bonitate præcipuum.

Ex his cum Halicastro conuenire Spelta posset, si trimestris esset, ac Vere sereretur; verùm cùm Autumno seratur, Venniculo albo magis similis esse videtur. Nam veluti Venniculum, sic & Spelta, pondere præstat ac candida est.

Nutrit Zea Hordeo, vt Dios. tradit, potentius, εὔστομος, hoc est, ori grata est, (Galenus εὐστόμαχος, hoc est, vẽtriculum iuuat,) panificia ex eo confecta minùs quàm ex Tritico nutriunt.

Galenus Zeam vniuersa sua facultate, in medio quodammodo Tritici & Hordei esse, in lib. De simplicium medicamentorum facultatibus, scribit.

De frumento Monococco. CAP. V.

Monococcon.

QVOD Germani Einkorn / hoc est, Monococcon, siue vnius grani appellãt, ad Zeam recentiores quoque referunt, breuioribus est & tenuioribus quàm Zea culmis: spicæ in ordines quosdam veluti Hordei digestæ sunt, ac aristas habent asperas: semina parua sunt, Zeæ granis minora, singulis singula vtriculis contenta, à quibus nõ in area, sed in mola, ac quo Zea modo, repurgantur. Culmis autem id, glumis, aristis, semineque nigri ex rubore coloris esse, Tragus tradit. In Belgij tamen hortis satum, Tritico aut Hordeo colore satis simile enatum.

Nascitur asperis & montosis plerisque Germaniæ locis.

Autumno cum reliquis frugibus seritur, seriùs tamen ac subinde Septembri demùm mẽse maturescit.

Einckel ac Dinkelkorn à quibusdam etiam appellatur: ab aliis, Sant Peters korn / id est, D. Petri Frumentum: à nonnullis Blicken / agro Wormatiẽsi Einkorn: quod Monococcon sonat.

Zea Mnesithei. Nostri temporis scriptores, vti iam diximus, ad Zeam referunt, ac ἁπλῆν siue simplicẽ Zeam Dioscoridis esse volunt, & nec temerè quidem. Potest verò idem, & Mnesithei zea esse, quam ipse Typha sua deteriorem facit; Typham nimirum, quæ Theophrasto Zea est; Zeá autem, translatis & transpositis vocabulis, aliud omnino genus faciens, quod communi Græcorum Zea, à Theophrasto ac aliis descripta, longè sit deterius. Nam simplex Dioscoridis Zea, cum Mnesithei Zea conuenire videtur, & non alia de causa Zeæ generi adscripta, quàm quòd aliud eius nomẽ ignoraretur, à Mnesitheo autem Zea nominaretur. Simplicis siquidem Zeæ Theophrastus, Diocles, & alij plerique Dioscoride vetustiores non meminerunt.

Mnesi-

Mnesithei autem hanc Zeam, Galenus non absque ratione conuenire cum eo frumento suspicatur, quod Macedoniæ ac Thraciæ incolæ Brizam appellant; frumẽtum Typhæ Græcorum, quæ in Asia nascitur, non arista modò, sed & tota planta simillimum; ex quo panis fit ater, grauis odoris, ac membranosam substantiam habens: cum qua Monococcon istud non exiguam quoque similitudinem, ac affinitatem habet. Panis etenim, qui ex Monococco conficitur, ex rubore nigricat, sordidus atque ingrati saporis, (Trago teste) est; veluti ex Briza factus. *Briza.*

Conuenire præterea Monococcon istud videtur, cum ea Farris, ac Frumenti barbati, siue, vt vulgò Galli nominare consueuere, Bladi apud Ruellium specie, quod Rubrum agricolæ appellant frumentum; partim etiam Locar, quasi loculare, quòd pluribus tunicis perinde quasi loculis inuolutum condatur; partim item Pullare, quia ex rubro in pullum degeneret colorem. Serunt id Galli, ait Ruellius, concauis tractibus, qui facilè sentiũt rubiginem. Nam istud, vt volunt, nec pruinas, nec rubiginem horret: in perflatis & excelsis, etsi benè conualescat, sationem tamen inibi damnant. *Frumẽtum loculare.*

Similitudinem quoque nonnullam, fortassis & Monococcon cum Farre Venniculo rutilo habet: verùm in tanta Columellæ breuitate, simile aut idem sit, nec ne, quis diuinauerit? Multa siquidem sunt frumentorum genera, suis regionibus peculiaria, quæ licet aliarum regionum seminibus similia videantur, in aliquo tamen subinde differunt; idque partim loci natura; partim cultus, atque humanæ industriæ occasione: quæ ambo ad mutationem & seminum, & herbarum, plurimùm possunt. *Far Venniculum rutilum.*

Ex Monococco autem panis confectus, ater est & hominibus ingratus, vti superius scriptum, & Tragus ait.

De Amyleo frumento. CAP. VI.

ZEÆ generibus non perperam quoque accedit, Amyleum Germanis dictum frumentum, æstiuum siue trimestre genus, quod culmo ac grano Triticum proximè refert; cæterùm spicam habet, aristis quibusdam Hordei ferè similitudine cinctam, ac in duos versus digestam. Semen folliculis includitur, & non secus ac Zea, repurgari postulat.

Seritur Vere.

Germani, quia ex eo amylum conficiunt, Amelkorn appellant, Latinè Amyleum frumentum dixerimus. Existimant Tragus & Fuchsius trimestre Triticum esse, sed cùm granum habeat glumis conditum, ex Tritici generibus esse nequit. Inter Farra citiùs reponendum fuerit, inter quæ Halicastrum forte erit. Hoc enim, teste Columella, Vere seritur, & trimestre eam ob causam cognominatur. *Far Halicastrum.*

De Oriza Germanica. CAP. VII.

AD Zeam quoque referre consentaneum videtur, Orizam Germanicam à Trago nuncupatam. Frumentum est culmis geniculatis, spicis, aristis asperis, atque acutis, Hordeo simile, singulis tamen maioribus, & grano candidiore, quod vtriculis etiam continetur, ac Hordei, aut Zeæ modo deglubitur. Ex æstiuarum siue trimestrium frugum numero est.

Apud Mediomatrices, cum aliis trimestribus seminibus lætissimis agris seritur.

Nomen huic Orizæ Germanicæ à vulgari nomenclatura Hieronymus Tragus inuenit, qui & ipsam Farris speciem, ac Tragum cerealem esse, existimat, in quo veritatẽ nobis haud videtur assecutus. Nam Tragus ille Chondro assimilis, ex Olyra aut consimili aliquo, res factitia est, vt Galenus testatur, tantùm abest, vt frumentum aliquod naturale sit.

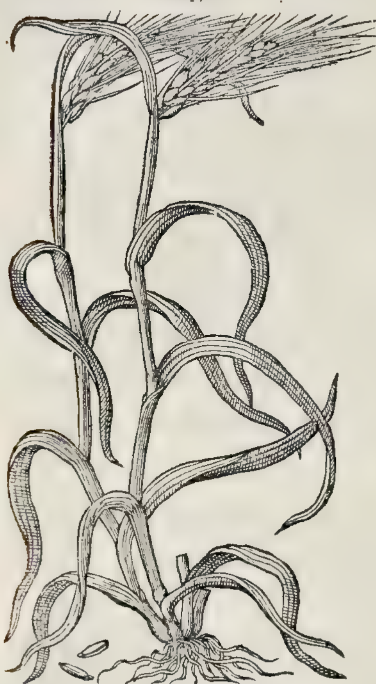
Olyræ autem magis similis Oriza hæc Germanica est, quæ à Dioscoride Zeæ generi adscribitur; aut Plinij Santalo, Farris Gallici specie, nitidissimi grani, illic Brance, ait Plinius, vocant: aut certè Farri Clusino, quod fortè idem cum Plinij Santalo est. vtrumque enim candidum, & Clusinum, à Clusio dici potuit, oppido transpadanæ Italiæ, quæ aliàs togata Gallia nominatur. Si quid repugnet, quò minùs hæc Oriza, vel Clusinum, vel Olyra sit, sola vtique erit vernalis satio. Nam Olyra & Clusinum Far, ex hybernis sementibus sunt. Adeò certi, de plerisque frumentaceis, definiri nihil potest: cùm propter veterum ipsorum breuitatem; tum frumẽtorum appellationes aut diuersas, aut sæpenumerò confusas, eandem rem aliis aliter subinde appellantibus. *Santalum Plinij. Far Clusinum.*

Ruellius Farris Gallici, siue frumenti Barbati genus quoddam esse ait, cuius granum candidius, ac spica minoribus aristis circumuallatur, quàm Locularis, quod, inquit, Clusinum putatur: istud autem an simile sit, vel idem cum Oriza Germanica, expendendum est.

Vtilis autem Oriza Germanica, ad multa culinæ opera; cibis admixta ori grata est: cum lacte Orizæ modò decocta, probè alit.

De Zeopyro. CAP. VIII.

Zeopyron.

ANNVMERATVR præterea & Zeis, quod Germani Kern appellant. naſcitur hoc, inquit Tragus, eodem quo Spelta modo, niſi quòd ſemen huius non perinde ac Zeæ ſiue Speltæ glumis ac folliculis inuoluatur, ſed in area facilè exteratur; veluti Triticum, cui ſubluteo colore ſimile eſt.

Seritur pleriſque Germaniæ locis, ad piſtrinarum & culinarum opera, in quibus Hordei vſum præbet.

Ζεόπυρον quoddam eſſe videtur, vtriuſque enim ſimilitudinem ac naturam habet, ζείας videlicet ac πυροῦ ſiue Tritici. Cum Chondro aut Alica rebus factitiis (quod Tragus ſuſpicatur) nullatenus conuenit.

Zeopyron ſiquidem, vt Galenus in lib. De alimentorum facultatibus ſcribit, vtriuſque naturam refert: ac ſicuti nomen ex Zea & Pyro compoſitum, ita ſubſtantia eius inter vtrumque media quodammodo eſt, veluti ſi ex vtroque eſſet commixta.

De Olyra ac Typha, ex Theophraſto, Galeno, & aliis. CAP. IX.

OLYRAM ac Typham Mneſitheus idem frumentum, vtroque nomine appellatum exiſtimauit, ſed eius opinionem Galenus reprobat, Diocli ac Theophraſto accedens: qui Olyram à Typha diſtinguunt. Olyram Dioſcorides Zeæ generi aſſcribit.

Theophraſtus Olyram ac Typham inter ea quæ maturè ſeruntur, ac Tritico ſimilia ſunt, enumerat; & Olyram quidem ait, Zea ac Bromo molliorem atque infirmiorem, Typham verò omnium leuiſſimam. nam ſimplici culmo aſſurgit, & ſolo tenui contenta eſt; nec, vti Zea, pingue lætumque deſiderat. Vtramque præterea ſcribit multiplici folliculo includi: ac Typham vti Zeam in Triticum mutari ſolere, ſi piſta ſeratur, idque non protinus, ſed tertio anno.

Plinius Olyram Latinis Arincam dici affirmat. Ex Arinca, inquit, dulciſſimus panis: ipſa ſpiſſior quàm Far, & maior ſpica, eadem ponderoſior, rarò modius grani non XVI. libras implet: exteritur in Gallia difficulter, ob id iumentis dari, ab Homero dicta; hęc eſt enim quam ὄλυραν vocant.

Recentiores Typham, cognominant cerealem, ad differentiam nempe alterius Typhæ, quæ in paludibus enaſcitur, de qua infrà ſuo loco.

Typhæ ſemen, Galenus ait, corticem extrinſecus veluti Olyra ac Hordeum habet. Quod verò ad colorem naturalem attinet, in Hordeis quidem ac Olyris eſt albus, in Triticis verò ſubflauus: Typhæ autem vel Triticis ſunt flauiores. Quin & harum corpus coactum eſt, ac denſum, quod fortaſſis ad ſeminis paruitatē nonnihil adfert momenti. Eſt enim id Tritico longè exilius, quamquam non deſint, qui ipſum quoque in Tritici numero ponant; velintq; id ſemen eſſe, cuius Homerus meminit, cùm Hectorem equos ſuos alloquentem facit, his verbis: Ὑμῖν μὲν προτέροισι μελίφρονα πυρὸν ἔθηκεν:

Hoc eſt, Triticum enim vobis primum prædulce ferebam. Aiunt enim Typham paruum Triticum eſſe, eamque equos ſine noxa mandere, verum autem Triticum non abſque noxa. Nec abſurdè certè Typham quis exile Triticum vocauerit, cùm ei, & colore, & denſitate, & caliditate ſit aſſimilis. Vtrumque autem ſemen Olyræ videlicet ac Typhę in Aſia eſt frequēs, & potiſſimùm in regione, quæ eſt ſupra Pergamum, adeò vt ruſtici ipſi panibus ex iis factis ſemper vtantur, propterea quòd Triticum omne in oppida comportent. Olyrini ſanè, ſi modò ex bona Olyra fiant, poſt Triticeos ſaltem ſunt præſtantiſſimi: ſecundi autem ab his ſunt Typhini. Quòd ſi Olyrini ex vitioſo ſemine ſunt facti, Typhini non erunt eis inferiores. Calidi

lidi verò panes ex laudatissima Typha facti, Olyrinis longè sunt præstantiores; asseruati verò deteriores seipsis euadunt. Cùm enim massa eorum sit tenax ac ductilis, densatur maiorem in modum; & maximè cùm negligẽter parati fuerint, adeò vt qui panem huiuscemodi, post vnum aut duos dies, ac multò magis sequentes aliquot, comederit, putaturus sit lutum ventriculo suo inesse. At calidus adhuc cùm est, ab ipsis etiam vrbanis expetitur, ipsúmque cum caseo quodam mandunt, quem vernaculo nomine ὀξυγαλάκτινον appellant. Porrò hunc quoque tenerum esse oportet, & ipsum panem calorem clibani adhuc retinere. Qui certè hunc in modum est paratus, non rusticis modò, sed vrbanis quoque hominibus in deliciis habetur.

Qui verò trium, quatuórve dierum est vel ipsis rusticis manditur insuauiùs: præterea concoctu est difficilior, ac tardiùs per aluum subducitur, quæ calido minimè accidunt: qui tametsi ab Hordeaceo, quod ad deiectionem attinet, multùm relinquitur; non tamẽ in eo adeò, vt Miliaceus, est vituperandus. Quin etiam corpus admodum, dum calidus est, nutrit, vt penè Triticeo syncomisto par sit.

Congeritur autem in panes Typhæ semen repurgatum, omniqúe vsu accommodatur: nam & ex aqua manditur, haud aliter ac vocatum à rusticis ἀπότερμον, hepsemate, quod alij σίραιον nominant, iniecto: nonnunquam etiam cum sale esitatur.

Et de Zea atque ei similibus hactenus: nunc ex his factitia sequuntur, quæ apud veteres in vsu esse solent, vt sunt: Far, Chondrus, Halica, Tragus, & similia.

De Farre factitio. CAP. X.

FAR aliâs naturale frumentum, quod Græcis, vti ostendimus, ζέα καὶ ζεία appellatur; aliâs res factitia artisque & non naturæ opus, de illo superioribus capitibus, de factitio verò modò.

Fuisse autem istud apud veteres illos Romanos, quos pulte Ferracea, non pane, longo tempore vixisse Plinius scribit, ex Farre frumento factum, nomen ipsum & frugi & rei factitiæ commune, indicat. Quod inde translatum est, ad cuiusuis frumenti granum, ab vtriculis quibus conditur, eo modo, quo Archigenes Far confici tradit, repurgatum, atque in partes confractum. Nam & Far Hordei, Palladius vino consperſum, phasianorum pullis primis diebus dari præcipit. & Plinius in Ægypto ex Olyra Far confici scriptum reliquit.

Modum autem conficiendi Farris, Archigenes apud Aëtium Sermone IX. ostendit: Σῖτον id est, frumentum, ait, modico tempore aqua madefacito, indeque extractum ac in pilam coniectum, veluti ptisanam à cortice repurgato: vbi verò corticem exuerit, tollito atque in sole siccato: deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, crassissimè molito, ita vt granum vnum in quatuor aut quinque partes redigatur, & siccum asseruato.

Porrò factitium istud Far, præsertim ex Zea siue Farre frumento, plerique nostræ ætatis idem cum Chondro aut Alica esse existimant, similitudine quadam eorum inducti. Chondro etenim simile est, non tamen idcircò idem, veluti ipse Archigenes ostendit, quando Far Chondri modo coqui scribit.

Differentiam horum præparationis modus efficit. Chondrus siquidem gypso harena addita (vt paulò pòst dicetur) purgatur: Far absque his cum aqua sola. Differt verò etiam ab Halica; Far etenim antiquum, quo Romanorum vetustissimi vixerunt; Halica verò, vt Plinius ait, res noua ætate Magni Pompeij nondum cognita, cui non solùm aqua, sed & creta candorem teneritudinemque confert. Differentiam præterea horum etiam ostendit Trallianus lib. & cap. VIII. vtrisque vti diuersis vteds, & eorum inter se comparationem faciens.

Quod autem Germani ac finitimi Frisij, Hollandi, Batauique ex Hordeo & Auena conficiunt, Farri simillimum est, ac eius quoddam genus: Germani Grupen/ Hollandi Gort appellant, & ex Hordeo quidem gerstene grupen/ gersten gort/ ex Auena verò haberen grupen / haueren gort.

Cæterùm Far quod ex Zea factum est, facultate Chondro aut Halicæ quodammodo simile est, nutrit ea de causa valenter, sed tardiùs descendit, ægriusque concoquitur. Vsus tempore, vt Archigenes tradit, Chondri modo coquitur, & à sanis in cibo sumitur. Pro ægris verò variè apparatur, & epithematis quoque admiscetur. Ex Hordeo autem vel Auena Far leuius est, minusque alimenti adfert.

Est & Far apud Aëtium cognomento Clusinum, non naturale aliquod Far; verùm puls quædam Farracea, de qua Martialis Epigrammaton lib. XIII. *Far Clusinum.*

Imbue plebeias Clusinis pultibus ollas,
Vt satur in vacuis, dulcia musta bibas.

De Chondro & Halica. CAP. XI.

CHONDRVS & ἄλιξ ex factitiarum similiter rerum numero sunt. Fit autem vtraque ex Zea, & Chondrus quidem ex Zea Dicocco, Dioscoride auctore. Theophrastus & ex Hordeo syluestri bonum fieri Chondrum tradit. Galenus Chondrum ex Tritici genere esse ait, quod nihil aliud sonat, quàm ex Triticeo genere ipsum confici, non quòd Tritici aut alterius frumenti aliquod genus sit, veluti nonnulli perperam sibi persuaserunt. Nō enim frumenti aliquod genus, sed res planè, vti diximus, factitia.

Galeni & aliorū Græcorū medicorū interpretes χόνδρον, Latinè Halicam siue Alicam, interpretantur, Chōdrum omnino idem cū Halica esse putantes; qua in re, non parū à veritate recesserunt. Chondrus siquidem & Halica differunt, veluti abunde vnus pro multis, Paulus Ægineta non vno ostendit loco: aut videlicet de vtrisque seorsim agens, & suas cuique vires ac facultates tribuens, vt lib. I. cap. LXXVIII. aut vnam alterius loco substituens, veluti cap. XIX. XXXIX. & LXII. libri tertij.

Differunt autem hæc inter se, non quidem toto genere, sed quodammodo, veluti genus & species, aut potius vt vnius generis duæ species. Nam Halica siue Alica, Latinis ac Plinio generalius est nomen, Græcorum cùm χόνδρον, tum ἄλικα ipsis peculiariter nominatam, sub se continens.

Est enim vna Halica ex Zea, quæ semen appellatur, propria quidē ac genuina, quæ à Plinio, lib. XXII. res Romana esse fertur, Magni Pompeij tempore nondum in vsu. Hæc à Paulo Ægineta Græcè ἄλιξ dicitur, & à χόνδρῳ ipso præparationis modo differt; non enim gypso & arena veluti hic repurgatur, sed creta candorem perfectionemque suam assequitur.

Est verò & altera Halica, ex Zea in Africa degenerante, cognomento adulterina, Græcorum Chondro simillima: gypso siquidem & arena, veluti Chondrus perficitur: licet tamē Halica quidem ex degenerante; Chondrus verò ex Dicocco Zea, fiat. Nam præparandi ratio apud vtrasque nationes consimilis, eandem esse rem prorsus ostendit, quemadmodum & ea dissimilis res diuersas. Non enim tam species frumenti, quàm præparandi conficiendiq; ritus ac modus considerandus. Frumenti enim aliqua diuersitas, speciem rei factitiæ non videtur mutare, modò in præparandi ratione nihil varietur. Siquidem ex Zea & Hordeo Far: ex Zea & Hordeo syluestri Chondrus: ex Hordeo & Tritico Ptisana confici possunt.

Qua autem ratione Chondrus conficiatur ac præparetur, in libris De agricultura, siue τῶν γεωπονικῶν, Constantino Imp. dicatis à Cassio Dionysio Vticensi, docetur his verbis.

Zea tunditur & in feruentem aquam inijcitur, ac premitur; deinde gypsum album tusum cribratum, & arenæ albissimæ ac subtilissimæ ad gypsum pars quarta paulatim admiscetur, donec Zea probè repurgetur. Præparetur autē in Canicularibus diebus, ne acescat. Postquā verò rursus totus perpurgatus fuerit, per cribrum densius excutiatur. Optimus est Chondrus, qui primùm excussus est: secundum locum habet, qui succedit: deterior autem tertius est.

Halicarum verò præparationem Plinius lib. XVIII. cap. XI. tradit. Halica fit, inquit, ex Zea, quam semen appellauimus: tunditur granum eius in pila lignea, nam lapidis duritia conteritur. Nobilius, vt notum est, pilo vinctorum pœnali opera, primori inest pyxis ferrea, excussis inde tunicis, iterum iisdem armamentis nudata conciditur medulla; ita fiunt Halicæ tria genera, minimum, ac secundarium; grandissimum verò ἀφαίρημα appellant: nondum habent candorem suum, quo precellunt, iam tamen Alexandrinæ præferuntur. Posteà, mirum dictu, admiscetur creta, quæ transit in corpus, coloremq; & teneritatem adfert.

Deinde paulò infra: Halica adulterina fit maximè quidem ex Zea, quæ in Africa degenerat. Pinsunt cum arena, & sic quoque difficulter conterunt vtriculos, fitque dimidij modij mensura, posteaq; gypsi quarta pars inspergitur, atque vt cohæsit farinario cribro subcernunt. Quæ in eo remansit, exceptitia appellatur, & grandissima est: rursus quæ trāsit, arctiori cernitur, & secundaria vocatur: item cribraria, quæ simili modo in tertio remansit, cribro angustissimo, & arenas tantùm transmittente.

Et hactenus quidem Cassij, & Plinij verba: ex quibus manifestum est, ἄλικα à Chondro differre, & Chondrum cum secunda Plinij Halica conuenire; vtramque item rem factitiam esse, & non peculiaria frumentorum genera.

Cæterùm Chondrus, vti Paulus libro primo tradit, egregiè nutrit, & glutinosos parit humores; verùm puls ex eo confecta nocet, quoniam quamprimùm crassescens incocta permanet. Probatur magis χύλος ipsius ex integro Chondro bene decocto, expressus ptisanę similis.

Ἄλιξ in cæteris Chondro quidem respondet, sed aluum magis adstringit.

Galenus Chondrum valenter nutrire, ac succum lentum habere affirmat: siue in aqua duntaxat coctus, cum mulso, vino dulci, adstringentive: siue cum oleo saleque frixus sumatur.

tur. Atque eo modo, inquit, Chondrum medici ptisanæ fuisse confectionem dictitant; quidam autem ex χονδροπτισάνης ægrotum fuisse cibatum. χονδροπτισάνη.

Veterum verò nonnulli, vt Diocles & Philotimus, πτισάνην πυρίνην, Chondrum hoc modo apparatum appellant. Et vno quidem horum modorum, eo videlicet qui prior est, Halicam etiam coqui ac edi apud Romanos solitam, Martialis in Xeniis hoc disticho ostendit:

Nos Halicam, mulsum poterit tibi mittere diues,
Si tibi noluerit mittere diues, eme.

De Trago. CAP. XII.

TRAGVS Chondri, vt Dioscorides ait, similitudinem ac figuram gerit, res quoque factitia. Fieri eum, Galenus in lib. De alimentorum facultatibus, ex nobilissima Olyra ait, cùm, vt decet, fuerit excorticata: in Commentariis verò lib. primi De ratione victus in morbis acutis ἐκ τῶν ζειῶν, hoc est, ex zeis, quarum vtique Olyra species est. Cassius Dionysius Tragum ex frumento conficit Alexandrino. Plinius lib. XVIII. ex Tritici semine in Campania duntaxat & Ægypto fieri tradit. In Ægypto autem, cuius celeberrima ciuitas Alexandria, Olyra facilis fertilisque: eiusdem lib. cap. x.

A Chondro & Halica & materia, sed potissimum ipsa præparatione differt: Chondrum siquidem, gypsum & harena perficiunt. Halicam creta emundat; Tragus sola aqua maceratus excorticatur.

Eius conficiendi modum Cassius tertio De agricultura lib. sic docet: Frumẽtum Alexandrinum appellatum, maceratur decorticaturque, & in sole calido siccatur; deinde idem rursus fit, donec ei pelliculæ & quicquid fibrosum est, in frumento delabatur. Appellatur autem Tragus iste, subinde cognomento frumentaceus, ad discrimen eiusdẽ nominis, & animalis, & herbæ, non quòd naturale aliquod frumenti genus sit. Nam vt veterum auctorum testimoniis abundè constat, res factitia est.

Trago autem, Galeno auctore, plerique vtuntur, primùm eum in aqua decoquentes, deinde ea effusa ἕψημα, aut vinum dulce, aut mulsum infundentes, superiniiciunt & nuces pineas aqua præmaceratas, donec plurimùm intumuerint: multò tamen minùs quàm Zea, Dioscorides ait, nutrit.

De Amylo. CAP. XIII.

AMYLVM ex Siligine fit, vt Cato scribit; item & ex Zea: optimum verò ex Setanio, auctore Dioscoride. Fit etiam in Germania hac ætate, ex eo quod Amelkorn, id est, Amyleum frumentum nuncupatur, quod veluti Zea quædam trimestris ac Halicastrum (vti scripsimus) est.

Rationem conficiendi paucis complexus est Cato cap. LXXXVII. Dioscorides latius his verbis tradidit. Purgatũ trimestre Triticum madescit quinquies die, & si fieri potest nocte. cùm emolliri cœperit, effundatur sensim sine agitatione aqua, quò minus, quod vtile est, vnà effluat. Vbi mollissimum factum fuerit, effusa aqua pedibus calcare oportet, deinde affusa aqua iterum calcare, tum enatantes ibi furfures, cribro excipiendi, reliquumque per colum traiectum, confestim in tegulis nouis sub ardentissimo sole siccandum. Nam si vel modicè humidum manserit, acorem contrahit.

Ἄμυλον autem ex eo nomen habet, quòd absq; mola, Græcis μύλη dicta, fiat. Officinæ corrupta voce Amydum appellant: Germani Ammel / Krafftmeel: Brabanti Ameldonck / & quòd glutine inde facto, mulierum pepla inalbentur, ac durentur, Stijffel.

Tritico, inquit Galenus, cùm frigidius, tum siccius est: læuigandi exasperatas partes vim obtinet. Dioscorides sanguinis reiectiones potu cohibere, contraq; oculorum fluxiones, cœlotetas, pustulasque efficax esse addit: quod verò ex Zea fit, nullius in medicina vsus esse; ad alia tamen conueniens.

Galenus lib. VII. κατὰ τόπους Amyli loco, Siligine, id est, purissima Tritici farina vtitur. *Amyli succedaneum.*

De Athera & Κόλλῃ, siue Glutine. CAP. XIIII.

ATHERA sorbitio est, inquit Dioscorides, ὥσπερ πολτάριον ὑγρόν, id est, veluti pulticula liquida. Fit ex Zea tenuissimè molita. Apud Belgas non ex Zea tantùm, sed ex quauis etiam puriore farina coquitur; veluti Secalis, Hordei, frequentissimè autem Tritici, cum tenui ceruisia vel alio liquore permixta.

Est autem edulium, quod citò concoquitur, facileq; nutrit, infantibus idcirco & senibus conueniens; interiora tamen viscera nonnihil obstruens. Datur capite dolentibus, ex tenuissima Secalis, vel Hordei farina; dolorem enim sopit, & somnum clementer conciliat.

Athera crassius & solidius est gluten, Græcis κόλλα, ex Similagine & farina Tritici, quo Κόλλα.

chartæ

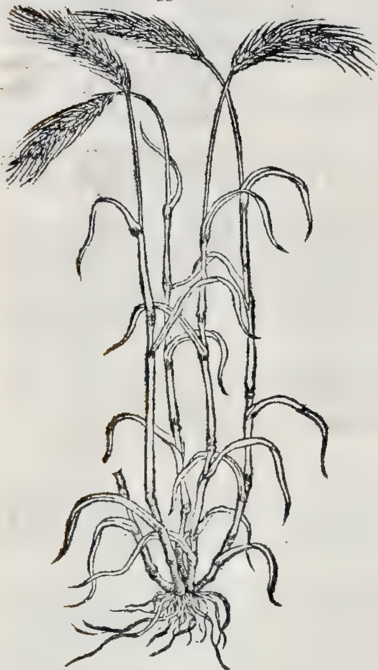
chartæ glutinantur. Quod propter eam, quam habet obstruendi vim, sanguinis excreationibus prodest.

Πολτὸς. Puls. In vtriusq; medio πολτὸς, siue puls est, solidior quidem ac spissior Athera; liquidior verò Glutine; & minus Glutine, plus autem quàm Athera viscera obstruens.

Atheræ, aut potiùs pultis genus est, edulium, quod Galenus ex multa Tritici farina lacti permixta fieri scribit, quo hac ætate Belgium, ac vniuersa inferior Germania frequentissimè vtitur. Cibus boni succi & multi alimenti, sed eos, qui ipso assiduè vtuntur, offendens. Nam in hepate obstructiones parit, & calculos in renibus gignit, auctore Galeno.

De Rogga siue Secali. CAP. XV.

Rogga siue secale.

SECALE folio cùm primùm prodit, rubescit; inde vt reliqua frumēta viret. numerosis culmis assurgit, Tritici tenuioribus, lōgioribus, quatuor, vt plurimùm, genicula habentibus. spica in ordines & versus digesta, breuibus, non acutis, sed innocentioribus aristis cingitur, quæ cùm floret, erecta est; semine verò prægnans, procumbit ac deorsum dependet. Granum oblongum, nigricans, gracile, ac nudum; quod è glumis facilè concidit, ac sæpenumerò spontè exilit. radices multæ, tenues, fibrosæ.

Nascitur cùm in Germania ac apud alias nationes plurimas, præsertim Septentrioni subiectas, tum in Belgio omnibus ferè agris tam sterilibus quàm lætis, veluti in Brabātiæ Campania, quæ hoc frumentum, licet arida ac sterilis, feliciter progignit. Qualicunque enim solo prouenit, quantumuis rigenti, gracili, aut arido; fœcundiore tamē ac lætiore melius præstantiusq;.

Seritur Autumno, quod & lętius; item & Vere, ęstiuum, altero gracilius, paucioribus culmis, spica breuiore ac tenuiore, granoq; leuiore.

Germani Rocken / Belgæ Rogge appellant: Hispani *Centeno*: Itali *Segala*: Galli *Seigle*, veteris Latinæ nomenclaturæ vestigia retinentes.

Plinio Secale est, de quo lib. XVIII. cap. XVI. sic scribit: Rarum dictu, esse aliquid cui prosit negligentia; id autem, quod Secale & Farrago dicitur, occari tantùm desiderat. Secale Taurini sub Alpibus Asiam vocant, deterrimum (sed

Plinij locus emendatus. veriùs aterrimum) & tantùm ad arcendam famem vtile, fœcunda, sed gracili stipula, nigritia triste, sed pondere præcipuum, & tamen sic quoque ingratissimum ventri est: nascitur qualicumq; solo cum centesimo grano, ipsumq; pro letamine est.

Quæ Plinij verba frumentum rocken ac rogge dictum, cum Secali conuenire satis cōmonstrant. Dicitur autem id, vt Plinius tradit, etiam Farrago; verùm non secus, quàm Far, Hordeum, Auena, Triticúmve, subinde Farragines nominantur, quando videlicet iumētorum, pecudumq; pabulo cedunt.

Farrago. Farrago siquidem, quam Græci χράσιν appellant, generale nomen est, ad omnem viridem segetum herbam, quæ pabuli causa seratur. Seritur ea, ex recrementis Farris prædensa, admixta aliquando & Vicia: eadem in Africa fit, ex Hordeo: Plinius. Atq; inde Farrago, quòd Far sit ferro cæsum. aut quòd primùm in farracea segete seri cœptum, Varrone auctore, dicitur.

Ex Hordeo Farraginem facere docet Columella: Farraginem, ait, in restibili stercoratissimo loco, & altero sulco serere conuenit. Ea fit optima cùm Chanterini Hordei decem modiis iugerum obseritur, circa æquinoctium Autumnale, sed impendentibus pluuiis, vt consita rigataq; imbribus, celeriter prodeat, & confirmetur ante hyemis violentiam. Nam frigoribus cùm alta pabula defecerint, ea bubus cęterisq; pecudibus, optimè desecta prębetur: & si depascere sæpius voles, vsque in mensem Maium sufficit. Quod si etiam semē ex ea voles percipere, à Calendis Martiis pecora depellenda, & ab omni noxa defendenda est, vt sit idonea frugibus. Similis satio Auenæ, quæ Autumno sata, partim cæditur in fœnum, vel pabulum, dum adhuc viret: partim semini custoditur.

Iam

Iam & ex Tritico Farraginem fieri Plinius quoque teſtatur. Et in Tritici, inquit, genere, pars aliqua pabuli eſt, quadrupedum cauſa ſati: vt Farrago. Abſyrtus etiam πυρίνην χίλωσιν, id eſt, Triticeam Farraginem, equulis maximè probat: ea ſi non adſit, κριθίνην, quam Eumelus iis refert, poſt trimatum dari ſolitam. Hoc modo & Secale Farraginis genus eſt, quando videlicet pecudum iumentorumq́; per hyemem pabulum efficitur.

Recentiores Roggam Siliginem ferè interpretantur: qua in re quantum hallucinentur, ſatis ex iis, quę capite De Tritico, ſcripſimus, apertum eſt. Nam Siligo candidius ac leuius Triticum eſt, ac Tritici, vt inquit Plinius, delitiæ, ex qua lautiſſimus panis & piſtrinarum opera laudatiſſima fiunt; at Secale nigrum eſt, & ex eo panis ater, pauperum, non lautiorum, menſis ac cibis dicatus.

In non diſſimilem errorem lapſi videntur, qui rocken cum Olyra conuenire autumant: Olyra ſiquidem candida eſt, ac vtriculis multis continetur; Secale verò præter quod nigrum eſt, glumis nullis implicatur. Ruellij coniectura plus veriſimilitudinis habet, qui Secale à Briza non longè diſſidere credi ſcribit, atque inde putari nomen Bizi panis in Galliç vulgus manaſſe. Panis ſiquidem ex Secali fit grauis, firmus, concoctu non facilis, qualem ex Briza fieri Galenus tradit, & hunc nigrum ex Secali panem, extrita litera r, *pain biz*. Galli nuncupant; ſic vt ab inuicem non diſſidere exiſtimari poſſint, niſi Secalis granum nudum foret, Brizę verò glumis implicitum, quod hæc inter ſe differre manifeſtè oſtendit.

Quòd verò Brizæ ſemen glumis implicetur, ex his videtur colligendum: tum videlicet, quòd eam Typhæ perſimilem Galenus ſcribat, quæ multiplici folliculo conditur: tum etiam quòd membranoſam ſubſtantiam panis ex ea factus habeat, ex ipſorum nempe folliculorum admixtione; contrà planè quàm Secalinus, qui Triticeo ſyncomiſto membranas ac furfures vel pauciores vel non plures habere comperitur. *Briza.*

Porrò Secale proximum inter frumenta à Tritico Triticeiſq; ſeminibus locum habet. Panis ex eo factus, lentoris atque obſtruentis naturæ nonnihil obtinet, difficulter concoquitur, ac ventriculo grauis eſt, præſertim ſi furfurum expers fuerit. Nam confuſaneus, qui ſimul omnia recipit, ac ex tota farina concinnatus eſt, ſi probè coctus beneq́; fermentatus fuerit, minus lentus eſt, non admodum ægrè conficitur, citoq́; deſcendit, nondum tamen Triticeo ſyncomiſto par, quo grauior & concoctu difficilior etiamnum eſt. Alimentum autem corpori ſolidum, ac firmum præſtat, nec mali ſucci, ſi ex bono frumento coctus fuerit; ex malo autem fruměto & corrupto paratus, prauos & corruptos ſuccos ingenerat, & diuturniores morbos procreat, veluti morbum, Germanis ſcorbuck aut ſcorbupck/ dictum. Admiſcetur huic non rarò Triticum, vt leuiorem gratioremq́; panem efficiat, qui Secalino puro minus grauis ac lentus eſt, & teneritudinem ſuam Triticeo diutius retinet.

Secale autem vt medicamentum, Tritico in calefaciendo ac digerendo potentius eſt.

Panis ex hoc aut fermentum, promptiùs ac citiùs abſceſſus maturant & rumpunt, quàm ex Tritico facta.

Farina confuſanea, diuturniores capitis dolores lenit, in linteo capiti circumligata.

De Hordeo. CAP. XVI.

CVLMO Hordeum eſt, quàm Triticum breuiore fragilioreq́;, pluribus articulis geniculato; folio in ſtipula latiore, ſcabrioreq́;: ſpica longarum, aſperarum, mordaciumq́; ariſtarum vallo munitur, ac in verſus ſtriata, ordinibus conſtat, ſubinde binis, aliâs ternis quaterniſve, vt plurimum, vti Theophraſtus ait, ſenis; ſed, vt Tragus, etiam octonis. Spiſſior autem poſituq́; arctior eſt, quæ pluribus conſtruitur. Granum tenui oblonga palea includitur: radices ſubſunt frequentes tenueſque.

Hordeum autem (vt Plinius inquit) frugum omnium molliſſimum, atque ex omni frumento minus calamitoſum, quodque celerrimè reddit fertiliſſimumque.

Seritur (auctore Columella) ſoluta ſiccaque terra, & vel præualida vel exili.

Naſcitur paſſim, ac vniuerſæ familiare Europę eſt: cùm Autumno, tum frequentius Martio, Aprili, Maioque menſibus ſeritur.

Græcis κριθὴ dicitur: Germani gerſten: Belgæ gerſte: Itali *orzo*: Hiſpani *Ceuada*: Galli *orge* nuncupant. In huius genere, quod pluribus verſibus ſpicatur, πολυστιχὸν recentiores appellant, ac Germani groß gerſten. Quod ſex verſuum ἑξαστιχὸν: Cantherinum hoc Columellæ eſt. Aliud duorum verſuum διστιχὸν, à Columella Galaticum, à Germanis futer gerſten/ klein gerſt/ id eſt, exiguum ac paruum Hordeum nominatur. Quod magnum & plenum, ſpicamq́; gerit erectam, ἀχιλλαῖς κριθὴ, ab Hippocrate vocatur, ærugini id obnoxium eſt: quod verò incuruatur, ἐπιόκριθος; ab ærugine hoc minus infeſtatur.

Ad Hordei genus & reducendum, inquit Ruellius, putauerim, trimeſtre illud Hordeum, quod

Hordeum.

Hordeum diſtichon.

Secourgeon. quod Gallicè *ſecourgeon* dicitur,quòd rebus ad egeſtatem adductis, cùm annonæ premit penuria,plebem alat,& à famis noxa vindicet. Seritur verò & in Gallia , quod mundum Hordeum vocant,Ruellio eodem teſte: huius granum nudum eſt,ac ſponte gluma concidit , cætera Hordeo ſimile: Γυμνόκριθον ac nudum Hordeum, tale à Galeno, in lib. De aliment. facult. appellatur. *γυμνόκριθον.*

Cæterum Hordeum,vt Galenus in lib.De aliment. facult. non eandem cum Tritico facultatem habet. Siquidem Triticum palam calefacit : Hordeum verò non modò non calefacit,ſed quoquo modo ea vtare,ſiue panes ex eo feceris,vim quandam refrigerandi habere cernitur. Diſſidet præterea à Tritico ſucci ſpecie,quam vtrumque ipſorum gignere conſueuit. Siquidem Triticum craſſum & lentum eſt:Hordeum autem tenuem,& nonnihil deterſorium ſuccum in nobis gignit.

Panes Hordeacei Triticeis multò minus alunt,qui tamen ex pręſtantiſſimo Hordeo conficiuntur,minus à Triticeis in eo ſuperantur: qui verò ex laxo & leui, panibus furfuraceis reſpondent. Panes autem ex Hordeo eiuſmodi citiſſimè per aluum ſubducuntur , quod reliquis non minimum accidit,ſi Triticeis eos contuleris. Sunt autem non modò Triticeis , verùm etiam Olyrinis,& multò magis Typhinis, friabiliores,nihil in ſe lentoris, vt illi,habentes. Ex quo perſpicuum eſt, quod exiguum corpori præbent alimentum , & potiſſimùm , ſi facti ex peiore Hordeo fuerint, ex quo Hippocrates ne Ptiſanam quidem fieri voluit: neque enim dum coquitur,ſuccum copioſum ex ſeipſo emittit.

Laudatiſſimum autem Hordeum quod candidum,vbi pinſitum eſt,apparet,nonnihilque denſitatis ac ponderis (quantum Hordeo datum eſt) habet. Porrò quod totum plenum eſt, & circumſcriptionem externam habet tenſam,melius eo eſt,quod gracile eſt,ac rugoſum.

Hordeum primi eſt ordinis in exiccando & refrigerando , ait Galenus in lib De facult. ſimplic. habet etiam pauxillum abſterſionis,paulò etiam plus deſiccat,quàm farina fabacea, cui non inſunt cortices.

Hordeum,Dioſcorides inquit,abſtergit,vrinam cit,inflationem parit, ſtomacho aduerſatur,œdemata concoquit. Farina Hordeacea in mulſa aqua cum Ficu decocta, inflammationes & œdemata diſcutit:duritias,cum pice,reſina & fimo columbarum concoquit:cum Meliloto

liloto autem & Papaueris calyce, dolores finit, qui latus excruciant: aduersus intestinorum inflationes, cum Lini semine, Fœnogræco & Ruta imposita iuuat: strumas cum pice liquida, cera, oleo, & impubis pueri vrina, ad concoctionem perducit: cum Myrto verò aut Lentisco, aut Malicorio, aut syluestribus Pyris, aut Rubo, alui profluuia sistit: podagricis inflammationibus cum Cotoneis aut aceto prodest: decocta in acri aceto, modo quo ὠμὴ λύσις, & calida imposita, lepris medetur.

Est autem ὠμὴ λύσις, Pelagonio auctore, mistura æqualis Fœnigræci, seminis Lini, & farinæ Hordeaceæ. ὠμὴ λύσις.

Cremor verò farinæ Hordei ex aqua, aut cum pice & oleo decoctus, puri mouendo est: cum aceto subactus, itidem & cum pice, contra articulorum fluxiones prodest.

Habet præterea & Hordeum multiplicem vsum, nam ex eo Ptisana, Polenta, Mazæ, Maltum & Ceruisia conficiuntur, de quibus deinceps.

De Ptisana. CAP. XVII.

PTISANA ἀπὸ τοῦ πτίσσειν dicitur, & nomen quidem commune omnium frumentorum à corticibus suis, διὰ τοῦ πτίσσειν, purgatorum esse potest, sed propriè tamen & peculiariter non aliam, quàm Hordeaceam Ptisanam significat, quæ simpliciter ac citra adiectionem πτισάνη nuncupatur. Nam si hoc modo, frumentorum aliorũ quorundã semina mundata, alicubi (quod tamen rarissimum) Ptisanæ nominentur, frumenti appellatio coniungitur. Ita Hippocrates lib. περὶ παθῶν, & Dioscor. περὶ κεδρῶν cap. πτισάνην πυρίνην, & ex Oriza Ptisanam Plinius dixit: ad Hordeaceæ nempe Ptisanæ differentiam, propriè & simpliciter Ptisanæ nominatæ.

Est autem Ptisana hæc aliud nihil, quàm Hordei granum à membranis & corticibus suis mundatum & excorticatum. Πτίσσειν, id est, macerare, tundendoque expurgare hoc oportet, ac in Sole siccare, deinde rursus πτίσσειν, rursusq; ad solem siccare. Quod autem tenue ex eo decussum est, ipsi inspergendum; hoc enim ipsam conseruat, vti Didymus in Geoponicis.

Humectat autem & refrigerat Ptisana, eduliumq; est (Hippocrates ait περὶ διαίτης ὀξέων νοσημάτων) in acutis morbis, reliquis omnibus frumentaceis præferendum. Nam viscositas eius leuis, continua, iucunda, lubrica, & mediocriter humida: sitim minimè infert, & si quid ablui eget, probè abluit: non adstringit: non malè turbat: nec in ventre intumescit, cùm saltem, vt decet (Galenus addit) fuerit parata: hoc est, quando in coctione, quàm plurimùm intumuerit, posteà igne lento, per multum ocium in chylum fuerit redacta, acetum tunc ei admiscetur, cùm planè intumuerit: vbi verò cocta exactè fuerit, sub edendi tempus, salem tenuem iniicere oportet. Oleum autem si initio statim adieceris, coctioni nihil nocueris, aliud tamen nihil miscendum, nisi velis Anethi aut Porri quippiam, idque initio statim admiscere: hæc Galenus.

Nostro tempore rarò aut nunquam, horum aliquod additur, sed sacharum ferè, & aqua è Rosis albis stillatitia ei admiscentur; & subinde Amygdala aliquot amara, vt palato gratior fiat: aut seminum Melonum vel Cucumeris nonnihil, præsertim quando impensius refrigerandum, aut somnus ea conciliandus est. Admiscetur ei & nonnunquam Amygdalorũ dulcium χυλὸς, siue succus, (Officinæ lac Amygdalinum vocant) præsertim cùm aluum liquidiorem cohibere vtile est.

Fit item ex Ptisana potus, quem Officinę Ptisanam nominant, cùm tamẽ nec Ptisana, nec Ptisanę χυλὸς siue cremor sit, sed eius tantùm tenuius decoctum, ipsius substantiæ parum aut nihil retinens, quod ferè non ex sola Ptisana, siue Hordeo mundato, sed & ex Glycyrrhiza, & Vuis passis additis, decoquitur. Qua ratione parata potio vtilis est iis qui inflammatione pulmonis, partiumque respirationi deseruientium, vel renum vesicæque exulceratione aut inflammatione laborant.

Plus alimenti (inquit Dioscorides) Ptisana ob cremorem in decoctione redditum prębet, quàm Polenta ex Hordeo facta. Contra acrimonias atq; arteriæ asperitates, exulcerationesq; pollet.

De Polenta. CAP. XVIII.

POLENTA Hordei frixi farina est, quam Græci propriè ἄλφιτον nominant: quanquã subinde τοῦ ἀλφίτου nomen, de omni alia præsertim rudiore farina, sed impropriè, dicatur.

Pluribus hæc, Plinius ait, fit modis: Græci perfusum aqua Hordeum siccant nocte vna, ac postero die frigunt, deinde molis frangunt. Sunt qui vehemẽtius tostum, rursus exigua aqua aspergant, siccentq; prius quàm molant: alij verò virentibus spicis decussum Hordeum, recens purgant, madidumq; in pila tundunt, atque in corbibus eluunt, ac siccatum sole, rursus tundunt, & purgatum molunt.

Galenus ex recente Hordeo mediocriter frixo, laudatiſſimam fieri ait, atq; ex hac Mazas præparari; deficiente autem recente Hordeo, nonnunquã & ex aliis ipſam confici, omnemq; rectè factam boni eſſe odoris, eam verò ſuaueolentiſſimam, quæ ex optimo & recente Hordeo, quod ariſtam nondum habet ſiccam, eſt confecta.

Exiguum autem corpori, vt Galenus quoque tradit, Polenta alimentum dat, & priuatis quidem ac ab omni exercitatione abſtinentibus ſatis multum; iis verò qui quoquo modo exercentur, minus quàm ſatis eſt.

Deſiccat verò multò magis quàm Hordeum: aluum etiam (Dioſcorides ait) cohibet, & inflammationes mitigat.

De Maza. CAP. XIX.

MAZA è Polenta humido aliquo permixta & ſubacta conficitur. Et aliqua quidem, cum ſola aqua ſubigitur; aliæ verò, aut cum vino, aut cum oleo, aut cum melle, aut cum aliquot horum permixtis.

Cum aqua autem eam ſubigi, præter quod ex libro Hippocratis De diæta ſecundo ſatis euidens ſit, teſtis quoque eſt Xenophon ſexto *παιδίας* Cyri, vbi hic concione conuocata, milites ſuos ad aquæ potionem adhortatur, & à conſuetis non admodum receſſuros oſtendit. *καὶ γὰρ ὅσις, φησὶ, ἀλφιτοσιτεῖ, ὕδατι μεμυγμένην ἀεὶ τὴν μάζαν ἐσθίει. καὶ ὅσις ἀρτοσιτεῖ, ὕδατι δεδευμένον τὸν ἄρτον*, id eſt: Etenim qui Polenta victitat, Mazam aqua permixtam edit; & qui pane vtitur, panem aqua ſubactum.

Subigi verò Mazam, & cum vino, ex Hippocratis libro De internis affectionibus apparet, vbi in hepatico morbo, cui ſuffocatio accedit, & ſimiliter in coxendicum dolore, eam, quæ vino dulci ſubacta eſt, non edendam conſulit.

Idem Mazam oleo & melle quàm maximè ſubactam, in typho quodam eodem libro exhibendam præcipit.

Heſychius verò *μάζαν* interpretatur, Polentam aqua & oleo permixtam.

Et à principio, Athenæus ait, popularem cibum ex Alphitis, Mazam veteres vocarunt, ipſamque præparare *μάττειν* dicebant, poſteà verò neceſſarium victum, ob intemperantiam varietate diſtinguentes, ſtudioſeque paulatim immutantes, nomen ipſum Mazæ in *μάττυαν* commutarunt, ita appellantes omnem cibum magnificum; *ματτυάζειν* verò ipſos cibos præparare dixerunt. Atque inde fortaſſe, quæ ex Amygdalis & ſacharo placentæ conficiuntur, in

Maſſepanes. Officinis Maſſepanes, hac ætate adhuc nominantur.

Porrò Maza, vt Galenus ait, panibus Hordeaceis ægrius concoquitur, magiſque ventriculum flatu implet, in quo etiam ſi diutius manſerit, turbationem excitat. Citius autem ſubducitur, ſi commixta diutius fuerit ac ſubacta. Quòd ſi mel quoque addatur, citius etiam ob id, ventrem ad excretionem incitabit.

De Crimno. CAP. XX.

CRIMNON, inquit Galenus in Commentariis libri ſecundi prędictionum Hippocratis, craſſior Polentæ pars appellatur, quæ grandiuſcula effracto inuehitur Hordeo, refugiens videlicet molæ exactiorem confractionem. Dioſcorides, quem Galenus etiam in lib. De facultat. ſimplic. ſequitur, non Polentæ modò, ſed & Tritici, Zeæ, ac Olyræ, ſiue anteà toſtorum, ſiue non toſtorum craſſiorem farinam *κρίμνον* appellat, Crimni nomen ad rudiorem craſſioremque farinam cuiuſuis frumenti transferens.

ἄλευρος. Solo molæ diſcrimine ac trituræ modo à farina ſiue *ἀλεύρῳ* differt. Ἄλευρος enim dicitur quando granum in tenuiſſimas partes quàm exactiſſimè contritum eſt; *κρίμνον* verò rudior farina, quæ fragmenta maiuſcula ipſorum granorum continet.

Πόλτον, id eſt, pultem ex eo faciunt, inquit Dioſcorides, quæ abundè alit, facilè conficitur, & aluum vehementius aſtringit, ſi Zea ex qua fit, prius torreatur.

De Malto ſiue Byne. CAP. XXI.

MALTVM à recentioribus nuncupatum, ex Hordeo quoque fit. Nam ipſum Hordei granum eſt, primùm donec intumuerit aqua maceratum, quod deinde germen emiſit, ac poſtremò cum ipſis germinibus ſiue enatis ligulis reſiccatum eſt.

Reſiccatur autem frequentiſſimè ignis calore, quem ad hoc conſtructus fornax per exigua ſpiramenta admittit: rarò verò abſque ignis ſubſidio, idque non niſi æſtiuis menſibus vigente æſtu, cùm in tabulato, eminentiore loco perflato, tenuiter ſparſum, ſæpius per diem vertitur.

Noſtri mout/ Germani maltz/ recentiores Maltum voce à Germanis mutuata appellant.

Βύνη. Aëtius Græcus medicus, Hordeum hoc modo præparatum *βύνην* nominat.

Ad Beræ ſiue Cereuiſiæ decoctionem conficitur, & laudatiſſimum quidem Martio & Aprili menſibus.

Quali-

Qualitatem habet ſiccam quidem Hordei intenſiorem, frigidam verò multò remiſſiorem; præſertim quod ignis calore toſtum ac reſiccatum eſt. nam ἐμπύρευμα, quod illi ab aſſatione diutinaque toſtione inhæret, ſiccitatem eius intendit, ac frigidam non ſolùm remittit, ſed & qualitatem quandam calidam ei imprimit. Quod verò æſtiuis caloribus reſiccatum, minus quidem calet, tamen & ipſum Hordeo calidius vel ſola germinatione redditum; quæ abſque leui quadam putrefactione, ob alienam humiditatem, non ſuccedit. Putrefactione autem caliditatem multis accedere, ſatis notum.

Galenus lib. De aliment. facult. Hordeum ait, quoquo modo quis eo vtatur, ſiue Ptiſanam coxerit, ſiue Polentam fecerit, vim quandam refrigerantem retinere, verùm id de Malto non videtur intelligendum, quod vel germinatione ſola; deinde & toſtione, ſi acceſſerit, magis à natura ſua receſſit, quàm Polenta, quæ vel ex crudo nondumque maturo Hordeo, vel in aqua macerato tantùm, vt diximus, conficitur.

Abſtergit præterea & Maltum Hordeo potentiùs; minus lentoris habet, cùm, quia farinæ minus, ſiliquarum verò plus habeat, quàm crudum Hordeum; tum ab inhęrente illi nonnullo calore; partim à leui illa corruptione; partim ab empyreumate, qui abſterſionem coniunctam habet. Ventris torminibus aliiſq; ſimilibus ex frigida cauſa doloribus, Maltum ſubuenit, toſtum feruensq; in ſacculo appoſitum.

Cataplaſma ex Bynes farina tumoribus hydropicorum vtiliter, Aëtio teſte, imponitur.

De Bera ſiue Ceruiſia. CAP. XXII.

BERA ex Malto, & Lupuli ſalictarij floribus modo, proportioneq; certis, aquę dulci permixtis, coquitur: & ſimpliciſſima quidem ac propriiſſima talis eſt. Proxima, quæ Triticum, Zeam, aliáſve fruges, vnà cum malto Hordeaceo admittit. Quæ verò præter fruges, herbas, ſemina, flores, aromata, aut alia huiuſmodi caput implentia, ac ebrietatem inducentia, à frugum natura aliena, permixta habent, compoſitæ quædam Beræ, ſiue Ceruiſiæ ſunt ac medicatæ, ab Hordeacea Triticeáve Bera & ſapore & qualitate diſſidentes.

Nominant autem huiuſmodi ex frugibus potum cùm Germani omnes, tum Britanni reliquæq; Septentrioni ſubiacentes gentes, communi quidem ac patria voce, Bier ſiue Bere/ Latina autem paſſim Ceruiſiam. Veteres verò ex Hordeo potum variis nominibus appellarunt: & οἶνον quidem κρίθινον, id eſt, Vinum hordeaceum, omnem ex Hordeo compoſitum Græci. Eundem Ariſtoteles, Athenæo teſte, πῖνον dixit: alij βρῦτον: veluti Sophocles in Triptolemo, & Hecatæus in Europæ periodo, vbi Pæonas βρῦτον ait bibere, ex Hordeo; παραβίην verò ex Milio & Conyza. Hellanicus tamen non ſolùm ex Hordeo, ſed & ex radicibus fieri βρῦτον aſſerit: Bibunt, inquit, ex radicibus βρῦτον, veluti Thraces ex Hordeo.

Ægyptij Hordeaceam potionem, ζύθον ſiue ζῆθον, Theophraſtus ait, appellant. Idem teſtatur Plinius lib. XXII. Ex frugibus, inquit, potus, Zythum in Ægypto, Celia & Ceria in Hiſpania, Ceruiſia & plura genera in Gallia, aliiſq; prouinciis. Quos lib. XIIII. nominibus quidem aliis, ſed ratione eadem confici tradit. ζύθον.

Diodorus Siculus, Zythum non in Ægypto ſolùm, ſed & in Galatia quoque fieri affirmat. Tanta eſt (inquit de Galatia ſcribens) aëris frigiditas, vt neque vinum ea regio, neque oleum, producat; quare coacti homines potum ſibi ex Hordeo componunt, quē appellant Zythum.

Dioſcorides vnum Hordeacei potus genus Zythum: alterum Curmi nominat.

Simeon Zethij ex poſterioris ætatis Græcis, huiuſmodi potionem Arabico nomine φούχαν vocat, alij φοκάδιον, ſiue φουκάδιον: Arabibus tamen, Phoucas non ex Hordeo tantùm potus eſt, ſed etiam, veluti Rhaſis ſcriptum reliquit, ex pane Heueri, hoc eſt, Similagineo, Mentha, ac Apio compoſitus: ac, vt Hali Abbas teſtatur, quædam etiam Phoucas ex pigmentis; aut ex malorum punicorum ſucco conficitur. φούχας.

Hæc autem omnia ſiue ſimilia ſint genera, diuerſis appellata nominibus, ſiue proprietate aliqua diſcrepantia, cum Bera ſiue Ceruiſia noſtra in eo conuenire poſſunt, quòd ex Hordeo, ac frugibus componantur, præparationis tamen modo, vel alia qualitate aliqua ab ea fortaſſe differunt. Nam ſi Zythum, vt Galenus ait, lib. De facultat. ſimplic. medicament. ex putredine proueniat, aut ex frugibus fiat aqua madefactis, donec reſoluantur in liquorem Vino ſimilem, veluti Hermolaus Barbarus in Corollariis ſcribit: ac acre maliq; ſucci ſit: renes & neruos tentet, quæ à Dioſcoride ac Galeno quoque ei attribuuntur, cum Bera ſiue Ceruiſia noſtra nequaquam conuenire poteſt. Nam Bera ex fruge non fit putreſcente, multò minùs ex ea in liquorem reſoluta, ſed ex Hordeaceo Malto, vt diximus, coquitur, ab omni putredine aſſeruato. Eſt & Bera per ſe ſuauis, dulcis, ac boni omnino ſucci. Quę certè Beram à Zytho, cum conficiendi modo, tum facultate diſſidere oſtendunt. Sin autem Zythum non eo, quo Galenus, aut Hermolaus tradunt, conficitur modo, ſed ex Hordeo ac Tritico fiat leui-

ter tantùm putrefactis,ac à natura sua commutatis, vt Theophrastus scribit, Zythum & Bera simillima sunt. Nam Hordeum in Maltum transiens,leuiter quodammodo computrescit & à natura sua recedit. Verùm tunc Galenus, Dioscorides, & qui deinceps eorũ sententiam ac doctrinam insequuti sunt, minus rectè Zythi facultates cognouisse videbuntur. Propter leuem hanc etenim putrefactionem siue mutationem,Hordeum, aut ex eo potus, mali succi statim fieri non potest,non minus quàm Polenta,quæ ex non recente Hordeo, sed ex maturo & sicco in aqua macerato conficitur. Siquidem & tunc leuiter quodammodo Hordeum computrescit,humoremq; alienum imbibit, veluti dum Maltum futurum est. Polentam tamen hanc ob causam,neque Galenus ipse,neque veterum quisquam,mali succi fore asseruit, sed contrà omnem boni odoris,suaueolentemq; esse,sicuti & Maltum ritè confectum est.

Zythum autẽ,siue ζῦθος, ex Hordeo & Tritico confici leuiter putrefactis, Theophrastus lib. De causis sexto,vbi de saporibus agit,his verbis tradidit. Nõnullos verò,ait, naturã commutantes & leuiter putrefacientes, in succos cogimus, ad bibendum idoneos, veluti qui vinum ex Hordeo ac Tritico conficiunt,quod in Ægypto ζῦθος appellatur.

Cæterùm vt ad temperiem Beræ veniamus,pendet ea ex qualitatibus eorum, ex quibus componitur. At materies eius,vt diximus, sunt,aqua,Maltum Hordeaceum, subinde Triticum aut Zea,& Lupuli salictarij flores. Aqua quidem simplex cuiusmodi ad Beræ decoctionem sumitur,frigida est & humida: Maltum cum exigua caliditate resiccat & abstergit: Triticum ac Zea temperatè calida siccaq; sunt: Lupuli flores secundo ordine calefaciunt, resiccantq;,caput tentant,vrinas mouent,abstergendi quoque,ac aperiendi potentia præditi. Faciunt hi ad Beræ cùm saporem,tũ diuturnitatẽ; fruges verò alimenti materiã subministrãt.

Ex horum autem varia & inæquali mistura,diuersa Berarum genera, dissimilibus qualitatibus prædita,fiunt. Tenues quædam,potentes aliæ,rubicundæ siue nigræ hæ,candidæ illæ,amaræ pleræque,dulciores nonnullæ. Quæ frugum plurimum admiserunt,potentiores sunt: quæ minus tenuiores: minimũ tenuissimæ. Ex Hordeaceo Malto, diutiùs tosto, rubicundæ; & præsertim,si diuturnior decoctio accesserit: præcipua autem parte ex Zea ac Tritico confectæ candidæ sunt,senescentesq; tenue & aquosum vinũ substantiæ tenuitate quodammodo referunt: amariores caputq; citiùs tentantes,lupuli flores copiosius incocti efficiunt; dulciores eorum parsimonia. fruges enim ex se dulcedinem conferunt.

Inter has tenuissima,frigida quidem est & humida, superante in ea aquæ qualitate ac substantia,non tamen alicuius caliditatis expers.

Potentiores caloris plus habent,cuius etiã vi atq; potentia, in vasa cõditæ nõ secus ac mustũ fluctuãt ac efferuescũt, minus tamẽ quàm mediocre vinũ calidæ,à quo nõ solũ tẽperamẽti caliditate,sed & tenuitate substãtiæ superãtur. Calefactio siquidẽ Beræ clemẽs mitisq; est.

Alimentum autem præstant illæ quidem exiguum,aut nullum; hæ verò copiosius; copiosissimum potentiores: omnes probi succi, si ex bonis frugibus & bene decoctæ fuerint. Crassiores circa præcordia aliquantisper hęrent,tardeq; descendunt: candidę, tenuiores & citius digeruntur: amarę, abstersione aluum leniunt: medię, medio se modo habent.

Compositę Berę,quę videlicet pręter fruges ac Lupulum,& alias quasdam herbas,vel flores, semina,fructus,aromata, similiave recipiunt, pro qualitate eorum quę admiscentur, varias qualitates ac facultates obtinent,subinde etiam noxias.

Recens Bera quæ nondum subsedit,non secus ac mustum,vitia complura gignit: inflationem parit,aluum conturbat,calculum procreat,ac vrinę sępenumero stillicidium excitat: foris tamen admota,neruosarum partium dolores sopit,si dulci calenteq; ea foueantur: pręstat ad hoc recentissima,& cui nondum Lupulus incoctus est, ac inter omnes potentior.

Acida neruos & renes tentat,ventriculum conturbat,ac vitiosum in corpore succũ gignit.

Acetum quod ex Bera conficitur,Vini aceto minùs acre, minusq; potens est, nec partium adeò tenuium.

De Milio. CAP. XXIII.

MILIVM multiplici fruticat culmo,geniculato: folia habet ampla,harundinacea: summo caule,non spicam sed effusam promit iubam,siue φόβην,deorsum reflexam, flaui vt plurimùm coloris,subinde nigricantem,in qua semen gignitur paruum,durum,splendensq;, paucis tenuibus tunicis conuestitũ,à quibus facillimè excidit. radice nititur numerosa,altaq;.

Leuẽ solutamq; humum desiderat,nec in sabuloso solùm, sed & in arenoso quoq; prouenit,modò vel humido cælo,vel riguo solo: nam siccum cretosumq; reformidat, Columella ait. Milio Plinius Campaniam præcipuè gaudere tradit. Ante ver commodè seri non potest; teporibus maximè lætatur.

Milium,Theophrastus ait,siccitate sua diuturnum esse,plus centum annis seruari posse,si quò ventus & aër nõ perueniunt,vt auctor quoque est Varro, condatur.

Græcis

Milium.

Græcis κέγχρος, nonnullis κεγχρὺς dicitur; Hippocrati Paſpale, vt Hermolaus ait: Hiſpanis *Myo, Mill*: Italis *Miglio:* Germanis hirs: Gallis *millet:* noſtris hirs & milie.

Milij grana ac paleæ, vt Hippocrates ait, ſiccant & ventrem ſiſtunt, & cum ficubus, fortibus doloribus conferunt. Ipſum autem Milium coctum alit, non tamen aluo ſecedit.

Primo ordine, Galenus ait, refrigerat, exſiccat verò tertio, aut certè ſecundo intenſo, paululumque etiam habet tenuitatis.

Panis qui ex Milio fit, exigui eſt alimẽti; frigidus, præaridus, & friabilis; nihil enim in ſe habet neque lentoris, neque pinguedinis: iure ergo aluum humentẽ deſiccat, veluti & Panicum, quo tamen ad omnia eſt præſtantius, ſuauiusq; editur, facilius concoquitur, ventrem minùs ſiſtit, magis nutrit: foris impoſitum in ſacculis, idoneum eſt fomentum iis, quæ citra morſum exſiccari poſtulant.

Torretur, auctore Dioſcoride, feruensque in ſacco ponitur, vt torminibus reliquisq; doloribus, ſi foueatur, auxilio fit: neq; aliud, teſte Plinio, vtilius, quoniam leuiſſimũ molliſſimumq; eſt, & caloris capaciſſimum. Itaq; talis vſus eius eſt, ad omnia quibus calor profuturus eſt.

Farina eius cum pice liquida, ſerpentum & multipedæ plagis imponitur.

Lachryma Iobi.

De Lachryma Iobi. CAP. XXIIII.

MILII generi aſcribitur & quam Lachrymam Iobi recentiores nominant, arundinaceæ quoque naturæ φύτον: folia habet longa, lata, & arundinacea; culmos craſſos, geniculatos, ex quorum ſuperioribus geniculis duo, tres, aut plures exeunt pediculi, & in ſingulis ſemina ſingula, dura, quaſi rotunda, Ochris maiora, à quibus dependent quædam veluti ſpicæ inanes & muticæ: radices in fibras multas diuiduntur.

In hortis Italiæ, Galliæ, ac ſubinde etiam Belgij ſeritur; peregrinum ſiquidem eſt, & aliunde illatum.

Nonnulli Lithoſpermi ſpeciẽ faciũt, propter ſeminis duritiem; toto tamen genere à Dioſcoridis Lithoſpermo differt. Itali *Lachrymam Iobi* appellant: poſſet fortaſſe nõ ineptè Arundo Lithoſpermos nuncupari, vt Geſnerus ait.

Vſum habet nullum, niſi quòd mulierculæ, ſeminibus iſtis lycio ſiue filo tranſmiſſo pro ſphærulis precatoriis ſubinde vtantur, catenulas inde facientes.

De Panico. CAP. XXV.

PANICVM Milij ſimilitudine culmis prodit complurimis, intus farctis, multis articulis geniculatis, ac ſenſim extenuatis: folia ei arũdinacea ſunt, multò quàm Tritici latiora: ſpicã ſiue paniculam fert oblongã, craſſam, prædenſam, ex multis coaceruatam & cõpactam granis rotundis, duris, ſplendẽtibus, folliculis quibuſ-

Panicum.

dam intectis, colore subluteis, Milio similibus, sed minoribus. Radice nititur fibrosa & valida.

Seritur simili, quo Milium, solo: calidis & siccis regionibus libentius nascitur: ex vernalium frugum numero est, quæ teporibus gaudent: nimia aquatione folium dimittit, vti & Milium: sed validius, ait Theophrastus, Milium, dulcius Panicum ac infirmius: consummatur celerrimè, & reseruari egregriè potest.

Græcis ἔλυμος dicitur; nõnullis μελίνη, aut μέλινος. Diocles medicus Mel frugũ appellauit. Germani **heydelpfenich** aut **pfenich**: Hisp. *Panizo*: Galli *panic*; Latini à panicula, nomen Panico dedere. Ruellius Panicũ ab Italis *Melicã* nũcupari refert; Matthiolus autem Melicam Sorghum nominat.

Errãdi occasionẽ præbuisse videtur Ruellio, nominis Melicæ cum μελίνης, siue μελίνου, vicinitas; quę fecit vt Panicũ & Sorghũ inter se cõfuderit, & Melicæ descriptionem cum Panici miscuerit.

Panicum autem facultate pauci nutrimenti est, & exsiccatoria, auctore Galeno: sistit quoque ventris fluxus ceu Milium, in lacte caprino decoctum (addit Plinius) & bis die haustum. Si verò foris illinatur, exsiccat atque refrigerat.

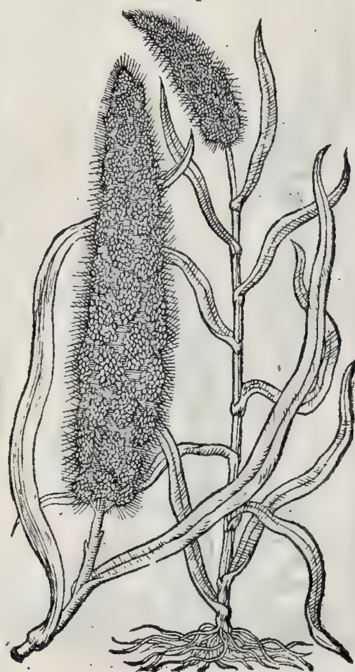
Panis, qui ex Panico fit, vt & is, qui ex Milio, exigui est alimenti, frigidus, præaridus, friabilis, nihil in se habens neque lentoris, neque pinguedinis; quare & aluum humentem desiccat.

De Panico Indico. CAP. XXVI.

Panicum Indicum.

Panici Indici spica.

PRÆTER superius Panicum & aliud quoddam peregrinum ostenditur, quod Indicum cognominatur. Culmos istud promit crassos, VIII. aut IX. pedes altos, crebris geniculis articulatos: folia verò è singulis geniculis dura, magna, longa, lataque, omnino arundinacea: spicæ siue veriùs paniculæ crassæ sunt, & densè compactæ, aliquantulum hirsutæ, breuiores non rarò quàm vulgaris Panici, sed crassiores. exeunt hæ & è summo culmorum, & è foliorum sinubus, breuioribus ac tenuioribus veluti culmis insidentes: semen oblongum capillaceis glumis implicatur, quæ ipsas paniculas hirsutas efficiunt. radices validæ sunt ac fibrosæ, ampliores quàm prioris Panici.

Sub finem æstatis, etiamsi calida feruensque fuerit, maturitatem semen in Belgio vix consequitur: in calidioribus regionibus meliùs proficit.

Panici speciem esse, ipsa densè compacta panicula ostendit.

De Melica siue Sorgho. CAP. XXVII.

Melica siue Sorghum.

MELICA tribus, quatuor, aut pluribus assurgit culmis arundinaceis, præaltis, septem, octo, subinde decem, pedum altitudine vel ampliore, nouem articulis vt plurimùm geniculatis, medulla candida farctis: foliis è singulis geniculis cubito longioribus, trium quatuórve digitorum latitudine: iuba dodrantali aut longiore, milij crassiore, erecta, non dependente: grano multò quàm milij maiore, ac lentis ferè magnitudine, aliâs in rufo, aliâs plenius nigricante: radicibus nititur fibrosis, multis ac validis. Tota planta arundinem refert: culmi & spica, semine maturescente rubescunt.

Solùm amat pingue & humidum. ex æstiuis sementibus est: autumno maturescit: gignitur in Italia, Hispania, ac aliis calidioribus regionibus.

Ab Insubribus *Melegua*, & *Melega*: Latinè Melica: in Hetruria *Saggina*: aliis Italiæ locis *Sorgho*: Germanis Sorgsamen/ hoc est Belgis Sorgsaet: Lusitanis *Milium saburrum* appellatur: nonnulli Panicum peregrinum, aut Indicum cognominant, idipsum videlicet ex Panici genere esse existimantes; quorum certè opinio probabilior est, quàm eorum, qui illud inter Farris genera reponunt. Cum Farre siquidem similitudinem nullam, cum Panico verò aliquam habere potest.

Conuenire & cum eo Milio videtur, quod Neronis principatu ex India in Italiam inuectum, nigrum colore, amplum grano, harundineum culmo, adolescit ad pedes altitudine septem; prægrandibus culmis, lobas vocant, omnium frugum fertilissimum, vt Plinius tradit.

Melicæ autem huic, & similis alia quædam Melica candida reperitur, quæ harundinaceis foliis, præaltis & geniculatis culmis, effusa iuba Sorghum quoque refert; sed semen eius rotundius & candidum est.

Bellonius hanc Melicæ speciem in Cilicia ac Epyro seri, & illic à se repertam scribit: ibiq; panes ex ea coqui.

Ab Arabibus Hareoman, eodē teste, appellatur. Apud Auicennam tamen Cap. CCCXXXI. Areoman non Melica, sed Zea est, si interpreti fides.

Cæterùm Melicæ vtriusque semen Panico sapore & temperamento simile est. cogitur subinde à rusticis in panes, sed friabiles, & parum alimenti subministrantes: frequentius, & vt plurimùm, gallinacei generis ac columbarum saginæ seruit.

De Oriza, ex Theophrasto & aliis. CAP. XXVIII.

ORIZA Lolio aspectu similis est, vti Theophrastus refert: non spicam, sed veluti iubam effundit Milij aut Panici modo: folia ei, Plinius ait, carnosa, ac Porro similia; sed la-

tiora: flos purpureus: radix gemmeę rotũditatis.

Ariſtobulus apud Strabonem, Orizam tradit in aquis concluſam ſtare, areolis quibuſdam factis: eamque eſſe altitudine cubitorum quatuor. multiplicem ſpicam habere: copioſumq; fructum adferre: meti circa Pleiadum occaſum, atque vt Zeam repurgari: naſci in Bactriano agro, & in Babylonio, & in Suſio, & in inferiore Syria.

Hac autem ętate nõ in iis ſolùm regionibus, ſed & in aliis plurimis prouinciis, veluti in fortunatis inſulis & Hiſpania prouenit: vnde in Belgium, piſta ac ptiſanæ modo repurgata adfertur. Naſcitur paluſtribus ac riguis.

Oriza.

Vere ſeritur, & in India quidem, auctore Eratoſthene, cùm æſtiuis imbribus madet.

Græci ὄρυζαν, aut vt Theophraſtus, ὄρυζον appellant: Latini Græcam vocem retinent: Galli *Riz*: Germani Riß & Rys, nominant.

Semine hoc, inquit Galenus, omnes in ſiſtenda aluo vtuntur, ipſum eodem modo, quo Chondrum coquentes: difficilius tamen quàm Chondrus conficitur, & minus alit. Belgæ Orizam cum lacte coquunt, edulium parantes, quod mediocriter cùm aluum adſtringit, tum nutrit.

De frumento Turcico, ſiue Maizo.
CAPVT XXIX.

TVRCICO frumento culmus eſt arundinaceus, ſolidus, fungoſa medulla refertus, multis articulis geniculatus, quinum ſenúmve pedum proceritate, inferiore parte craſſus, ac ſubinde purpureus, ſuperiore paulatim extenuatus: folia lata, longa, venoſa, arundinacea: ſpicæ ſummo caule dodrantales, iubæ ferè modo multiplices, muticæ, procumbentes, vacuæ, nullum ſemen gignentes, inſtar tamen Secalis floreſcentes, flore aut candido, aut luteo, aut purpureo, prout videlicet fructus coloratus erit. Fructum ferunt prægrandes veluti ſpicæ, quæ ex culmi geniculis, atque ab vno culmo tres quatuórve, alterno exeunt ordine, multis foliaceis ac membranoſis tunicis, veluti vagina quadam, obuolutæ, è qua longi tenueſque capilli prominent, ſinguli ſingulis granis adhærentes. Semina magna ſunt, Eruiliæ magnitudine, qua mediaſtino hærent anguloſa, ſuperficie verò rotunda: colore aliâs candida, aliâs lutea, purpurea, aut rubra; ſapore dulcia ac ſuauia: quæ in ordines ac verſus octo aut decem digeſta arctiſſimè coniuncta, naſcuntur. Radicibus nititur hoc frumentum multis, fibroſis ac firmis.

Frumentum Turcicum.

Seritur in hortis, idque Martio aut Aprili: fructus autumno matureſcit.

Haudquaquam ex Aſia quæ Turcorum Imperatori paret, (vt à pleriſq; & vulgò creditum eſt) aut ex Oriente, ſed ab Occidente & ex America, viciniſque inſulis, in Hiſpaniam primùm, deinde in alias Europæ prouincias inuectum

ctum est. vbi & seritur, & ex eo panis conficitur, ac subinde procerius multò adolescit.

Germani Turkischkorn: Belgæ Turcx coren: vulgò Frumentum Turcicum: Galli *Blé de Turquie* appellant: Americæ ac vicinarum insularum habitatores Maizium & Maizum nominant: Valerius Cordus Triticum nuncupat Bactrianum, sed ratione aut occasione non optima: Nec enim cum Tritico nostro similitudinem habet: neque cum eo quoque Frumento, quod in Asiæ quodam loco vltra Bactra nasci proditur. Nam hoc Theophrastus quidē adeò grande fieri, narrari refert, vt grana singula magnitudine nucleos Oliuæ æquiparent. Quod & Plinius lib. XVIII. cap. VII. scribit. Tradunt, inquit, in Bactris grana tantæ magnitudinis fieri, vt singula spicas nostras æquent. In quibus verbis, pro dictione, spicas, fortassis rectius legeretur, Oliuas, vt apud Theophrastum, ex quo hæc transscripta. *Bactrianum Triticum.* *Plinij locus suspectus.*

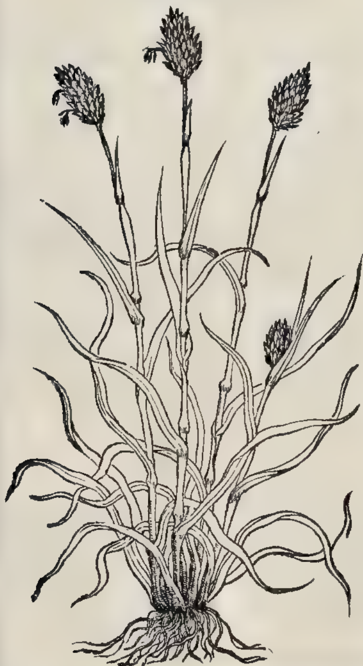
Extat etiam apud Strabonem, lib. XV. Bosmori mentio, qui Eratosthene teste, in Bactriano quoque ac Babylonio agro, iisdem quibus Oriza locis nascitur. Est hoc frumēti genus, quod in veneratione esse, Onesicritus tradit, Tritico minus: inter amnes prouenit, excussumq; areis protinus torretur. Iureiurando etenim adiguntur messores, non asportaturos se inde, priusquam coxerint, ne semen in alias terras exportari possit. Huic Bosmoro Frumentum istud etiam parùm simile, cùm semen eius Triticeo dissimile & maius sit. *Βώσμορος.*

Quam ob causam, cùm duo hæc apud veteres solùm reperiantur, quæ Bactriani Tritici nomine appellari posse videntur, atque his ipsis Frumentum Turcicum dissimile sit: nō Triticum Bactrianum, sed nouo Tritici Turcici, aut Maizij nomine potius nuncupandum, donec vetus eius nomen Oedipus aliquis demonstrârit, qui à veteribus alicubi descriptum, aut cognitum fuisse, persuadere queat.

Cæterùm in nutriendo Frumentum istud Turcicum, Triticeis omnibus, ipsoq; non solùm Secali, sed & Hordeo longè est inferius. Panis ex eo apparatus mediocriter quidem candidus est, absque furfuribus concinnatus, sed durus ac siccus, veluti biscoctus, nihilq; lentoris habens. Concoctu eas ob causas difficilis, corporiq; nullum aut omnino exiguū alimentum præbens: tardè descendens, ac aluum constringens, veluti ex Milio, aut Panico factus.

De Phalaride. CAP. XXX.

Phalaris.

PHALARIS culmos tres, aut quatuor promit, cubitales, geniculatos, Zeæ aut Tritici culmis minores: folia item similia, sed minora quoque: spicas breues turbinatas, exiguis squamis candicantibus compactas; è quibus flores candiduli, à breuibus staminibus dependent: semen deinde inter eas gignitur, splendidum candidumque, vti Milium, maius, oblongum Lini semini forma ac magnitudine, aut, vt Plinius ait, Sesamæ simile.

Peregrinum hoc semen Belgio est; infertur autem ex Hispania ac Fortunatis insulis.

Seritur Vere: sub finem Æstatis hic maturescit.

Græcis pariter ac Latinis φαλαρὶς dicitur: Galeno φαληρὶς: nostri Canariesaet / hoc est, Canariense semen appellant, à Fortunatis nimirum insulis, quarum vna Ptolemæo Canaria nominatur.

Succus & semen ad vesicæ cruciatus vtiliter bibi, Galenus ait, creduntur. Pharmacopœi plerique, deficiente Milio, eo in fomentis non infeliciter subinde vtuntur. In siccis siquidem fomentis, Milij vsum habet, ac eius succedaneum est.

De Auena. CAP. XXXI.

CVLMO geniculato, folioq; Triticum ac Zeam Auena imitatur. in cacumine veluti iubam emittit, ex qua paruulę veluti bipedes locustæ dependent, in quibus semen oblongū, superiore parte, exiguis capillis hirsutum, ac glumis

Auena.

Auena nuda.

ac glumis inuolutum, conditur. Radicibus nititur copiosis, à quibus plurimis dispargitur culmis.

Loca amat rigua. Vere sata, sub finem Æstatis maturescit.

A Græcis βρῶμος ἢ βρόμος dicitur: Germanis Habern: Brabantis Hauere: Gallis *Auoine*.

Est verò & βρῶμος cognomento πόα, ex frugum vitiis, de qua infrà.

Auena nuda. Iam & Auena quædam est, cuius semen nudum nullis glumis implicatur, aliâs vulgari Auenæ per omnia similis: nudam Auenam quis nuncupauerit.

Auena autem, vt Galenus ait, iumentorum est alimentum, non hominum: nisi vtique aliquando extrema fame, ad panes ex ea conficiendos compellantur. Panis qui ex ea fit, est insuauis, non tamen aluum aut sistit aut proritat; sed, quod ad illud saltem pertinet, medium locum obtinet.

Vt medicamentum verò similem Hordeo vim habet. nam cataplasmatis modo imposita desiccat, & mediocriter ac sine morsu digerit: temperiem autem habet paulò frigidiorem; nonnihil etiam astrictionis obtinet, vt ad ventris profluuia iuuet.

Pulte huius, Dioscoride auctore, aluus sistitur, & prodest eius in sorbitione tussientibus succus.

Auenæ farinam, in aceto coctam, tollere næuos, Plinius præterea tradit.

De Fegopyro. CAP. XXXII.

IN frumentaceorum numero Fegopyrum quoque esse videtur; subinde enim cogente necessitate, panis ex eo, aut cum eo conficitur: habet id culmos rotundos, læues, striatos, rubicundos, in plures alas diuisos: folia Hederæ molliora minoraq;, Semydæ proxima: flores paruos, candidos, racemosos: semina sordido colore nigricantia, triangularia, Smilacis nigræ (malococissum veteres nominant) similia, sed paululum maiora: radicibus nititur paruis ac fibrosis.

Nascitur qualicunque solo, neque vllum quantumuis aridum, macrumq; respuit: gaudet imbribus: citò prouenit, celeriter maturescit.

Seritur Martio aut Aprili; ac non rarò Autumno, pabuli causa. Plerisque Germaniæ locis

Fegopyron.

locis & Brabanticæ Campaniæ vulgare; Italiæ etiam non incognitum.

Tridentina rura *Formentone*: Foroiulienſia *Saracino*, vt teſtis Matthiolus, nominant: Germani ſuperiores heydenkorn / inferiores bock-weydt aut bueckenweydt/ quæ hirci aut Fagi Triticum ſonant: Græcè φαγόπυρον aut φηγόπυρον, Latinè Fagotriticum dixeris à ſeminis figura, quod Faginam glandem, forma triquetra & colore ſordido, quodammodo refert, licet quantitate multò minus. Bucail.

Apud veteres nullum nomen habet: nam Ocimum quidem non eſt, ſiue illud Dioſcoridis, ſiue alterum Varronis & Columellæ. Ocimum ſiquidem Dioſcoridis, aut vt pleriq; Ozimon, herba eſt odorata, quam noſtra ætas Baſilicum nominat.

At Varronis ac aliorum rei ruſticæ Latinorum ſcriptorum Ocymum, non alicuius herbæ genus, ſed pabuli nomen eſt, ex ſegetibus videlicet, ac leguminibus, veluti Varro lib. II. cap. XXXI. de Ocymo ſcribens, teſtatur. Id genus pabuli ſunt, inquit, ſegetes virides ſectę antequã ſiliquas ferant. Item & Plinius lib. XVIII. cap. XVI. Apud antiquos, ait, erat pabuli genus, quod Cato Ocymum vocat, quo ciebant (exemplaria pleraque minus bene, ſiſtebant, habent) aluum bubus, id erat è pabulis, ſegete viridi diſſecta antequã gelaret. Sura Manilius id aliter interpretatur, & tradit Fabæ modios decẽ, Viciæ duos, tantundem & Eruiliæ in iugero Autumno miſceri & ſeri ſolitos, melius & Auena Græca, cui non cadit ſemen admixta: hoc vocitatum Ocymum, boumq; cauſa ſeri ſolitum, Varro appellatum à celeritate proueniendi ait.

Ocymum. *Plinij locus emendatus.*

Ex quibus ſanè euidentiſſimum eſt, Fegopyron propriè Ocymum non eſſe; ſed frugem nouam, veteribus vel non cognitam, vel non vſitatam, vel neglectam.

Cæterùm Fegopyron Tritico quidem, Secali ac Hordeo minus nutrit, plus tamen quàm Milium aut Panicum.

Pulmentaria ac placentæ quæ ex eius farina conficiuntur, facilè concoquuntur, citò deſcendunt, alimẽtumq; corpori adferunt, exiguum quidem, non tamen malum aut vitioſum.

Panis qui ex eo aliquando, cogente annonæ penuria, coquitur, aut farinam eius admixtam habet, humidus eſt, citiusq; deſcendit, ac flatulenti plus obtinet, quàm ex Secali coctus.

Herbam viridem priuſquam ſemen maturuerit, boues iumentaq; paſcuntur. Semine gallinaceum genus paſtum citiſſimè pingueſcit.

LIBRI PRIMI PEMPTADIS QVARTÆ
FINIS.

STIR-

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS QVARTÆ

LIBER SECVNDVS, DE LEGVMINIBVS.

PRÆFATIO.

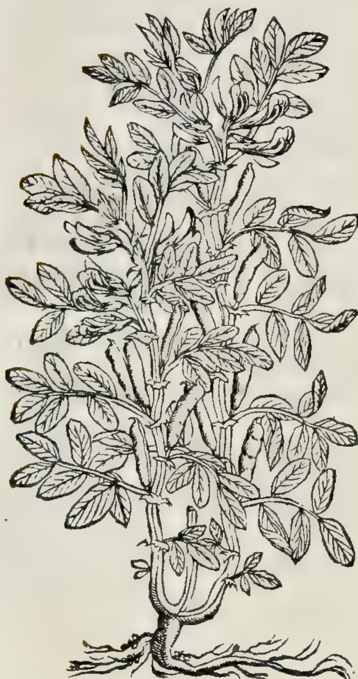

FRVMENTIS succedunt Legumina, frugum alterum genus. Veteres siquidem Frugum nomine Frumenta & Legumina complexi. Legumina Græcis ὄσπρεια dicta sunt, quæ quia manu leguntur, non autem vt frumenta subsecentur, Legumina Latinis nominari putantur. Galenus in lib. De alimentorum facult. tertium quoddam genus addit, eorum videlicet, quorum semina in cibariorum numerum subinde admittuntur. horum autem multa inter Legumina reposita, pauca alibi descripta.

De Bonis siue Faselis, ac primùm de maiore.

CAPVT PRIMVM.

Bona siue Phaselus maior.

VVLGO dictarum Bonarum tria occurrunt genera: maior, minor, & syluestris.

Maior Bona culmo siue scapo exit quadrangulari, glabro, inani, nullis geniculis interseptо, longo & erecto; qui vbi quidem densè seritur, pedamentis aut adminiculis quibus sustentetur non eget: vbi verò seorsim, facilè in terram collabitur. folia ex interuallis promit oblonga, ex pluribus vni costæ siue pediculo adnatis composita, quorum singularia subpinguia sunt, venosa, glabra, rotundis longiora: flores spicati sunt, forma oblongi, colore aut candidi, lituris nigris conspicui, aut ex purpura nigrescentes: succedunt siliquæ longæ, crassæ, carnosæ, inferiore parte tenuiores, interius quodam veluti candido tomento aut mollibus floccis lanosæ & hirsutæ, quæ ante maturitatem virent, post verò sicciores factæ, nigræ sunt ac duriusculæ, veluti & Genistæ siliquæ, his longiores tamen maioresque; in quibus fructus tres, quatuor, aut quinque, raro plures, oblongi, lati, compressi, humani ferè vnguis similitudine, magni & semidrachmæ sæpenumerò pondo, vt plurimùm candidi, subinde ex rubicundo colore purpurascentes; qui superiore sua parte oblongum nigrum veluti vmbilicum habent, quem tegit oblongus dilutè virens vnguiculus. Putamen huius densum est, interior pars resiccata dura solidaque, in duas partes facilè finditur, & ab vno latere germinationis principium euidens habet; veluti & Ochri, Pisa, Ciceres, & plura alia legumina. Radices huius longæ sunt, ac multis fibris firmantur.

Seritur Bona hæc in agris ac hortis.

Floret Aprili ac Maio mensibus, & particulatim quidem ac diu: fructus Iunio ac Iulio ad maturitatem peruenit.

Germani **Boonen**: Galli *Febues*: Itali *Fauam*, quasi Fabam, vulgarem appellationem secuti, nominant: Hanc etenim veterum Græcorum κύαμον, ac Latinorum fabam esse, non solùm Officinæ, sed omnes passim crediderunt; qua in re quantum à veritate absint, ea vel liquidò ostendunt, quæ de Fabæ forma & magnitudine, apud veteres sparsim reperiuntur, quę parum admodũ aut omninò nihil, cum Bona, præsertim eius fructu, conueniunt. Nam Fabæ quidẽ fructus rotũdus est, & paruus; Bonæ verò longus, latus, & Fabæ comparatione magnus.

Rotun-

Rotundam autem eſſe Fabam, multorum rotundorum & fructuum & aliorum ad eam collationes oſtendunt. Theophraſtus, Terebinthi ſemen, magnitudine Fabæ eſſe ſcribit: ſimiliter & Loti rotundum fructum, quem Dioſcorides Pipere maiorem facit: Tiliæ item fructum, & acinos Vitis Idęæ (paſſulas Corinthiacas nominant) quos Hederæ acinis ſimiles etiam perhibet: Taxi denique fructum, Faba minorem affirmat. Dioſcor. Xyridis rotundum ſemen Fabæ ſimile aſſerit. Plinius Tithymali Paralij fructum, magnitudine Fabæ eſſe ait. Galenus lib. XI. De ſimplic. medicament. facul. Oniſcos qui ſub hydriis naſcuntur, etiam κυάμους, hoc eſt, Fabas appellari refert: quod vbi ſeſe in globum conuoluerint, eſculentis Fabis ſunt perſimiles: Libro verò De aliment. facul. cap. de Aphace & Vicia, Horum ſeminum, inquit, figura non eſt rotunda, veluti Fabarum. Cornelius Celſus, acrochordones thymos, epinyctidas, rotunda & exigua tubercula Fabis ſimilia facit.

Quæ omnes ſimilitudines & comparationes, non ſolùm Fabæ rotunditatem, ſed & paruam eam eſſe, euidenter commonſtrant. Omnia enim ipſis comparata non ſolùm rotunda, ſed & exigua quoque ſunt.

Paruitatem porrò earum, præter illa, & hoc ſimiliter confirmat, quòd Dioſcorides Ægyptiam Fabam, vulgarem Græcorum magnitudine ſuperare tradat: quæ tamen & ipſa parua eſt, Bωnaque longè minor. Pendet enim Ægyptia Faba, auctore Galeno, ſemiobolum tantùm: Bωna verò ſemidrachmam (vti ſcripſimus) id eſt, obolos integros tres, ſæpè complet. Idem oſtendunt, quæ apud veteres nonnullis locis reperiuntur & alia, veluti apud Galenum & alios eius ætatis ſcriptores, huiuſcemodi capituli alicuius titulus: Si calculus aut Faba aut conſimile quippiam in auditorium meatum illapſum fuerit. Item quod Lucianus in ὀνείρῳ Mycillum adducat obiicientem gallo, quòd Fabas ſublegiſſet: ac in Icaromenippo formicam fingat Fabæ tunicam apportantem: & alia ſimilia, paſſim occurrentia: ſicuti & quod Ariſtoteles libro De animalium hiſtoria ſexto, pullorum gallinaceorum oculos, decimo ab incubitu die, Fabis maiores eſſe ſcribit, qui tamen in excluſis, non admodum magni ſunt. Decimo iam die, inquit, pullus totus perſpicuus eſt, & membra omnia patent: caput grandius toto corpore eſt: oculi capite grandiores hærent, quippe qui Fabis maiores per id tempus emineant.

Ex quibus omnibus euidentiſſimum manifeſtiſſimumque, veras Fabas rotundas ac paruas eſſe; multoque ipſis Bωnis minores, quæ omnibus iis quæ Fabis comparantur, longè ſunt maiores, & ea de cauſſa, à Fabis differentes. Vt interim prætereamus, Fabam ſubſtantiam habere, vti Galenus ait, raram & laxam: Bωnam verò reſiccatam cornu modo ſolidam. iam & Fabam, eodem auctore, minus alere, quàm ciceres; Bωnam autem Ciceribus gratiorem, ac alimentum corpori humano copioſius præſtare: & ſi quæ alia ſunt eiuſmodi argumenta, quæ Fabarum & Bωnarum diſſimilitudinem aliquo modo oſtendunt.

Bωna igitur non Faba, ſed omnino alterius nominis legumen. Cùm autem apud veteres nullum aliud reperiatur quod Bωnæ ſimilius eſſe queat, quàm Faſelus, Bωnam eandem cum Faſelo eſſe conſequi videtur: quem Græcorum complurimi φάσηλον, Dioſcorides φασίολον, Simeon Sethij φάσουλον nominauit.

Habet enim in primis Bωna, fructum Dolichis forma ſimilem, at maiorem, quæ maior eſt, cuiuſmodi Faſeli eſſe Dolichus innuit, diminutiua voce, à ſimilitudine Faſeli, φασίολος nuncupatus.

Iam & Bωna alta proceraque eſt, qualem Faſelum eſſe Columella teſtatur lib. X.

Et grauis at triplici conſurgit longa Faſelus.

Vulgarem item olim per Italiam fuiſſe Faſelum, ex libris Columellę, Palladij, Virgilij notiſſimum eſt, ſationis enim eius & tempus & modus in his docetur: Bωna verò hac ætate nihil familiarius.

His accedit, quòd minoris Bωnæ fructus, Sparti fruticis, ſiue Spartij lobum magnitudine ac forma, & non rarò colore, proximè referat: at Spartij λοβοὺς ὥσπερ φασήλους ἢ φασιόλους, Dioſcorides tradit, id eſt, lobos veluti Phaſiolos.

Phaſioli autem, quibus Sparti fruticis lobi à Dioſcoride ſimiles perhibentur, iidem ſunt cum Phaſelis, à Galeno in lib. De aliment. facult. appellatis. Differentem etenim φασίολον, à Smilace hortenſi, qui aliàs δόλιχος, Dioſcorides facit: tertium autem ſimilis nomenclaturæ legumen, nuſquam deſcriptum reperitur, quam ob rationem, quadriſyllabus φασίολος per ἰῶτα ſecunda ſyllaba, à triſyllabo φασήλῳ per ἦτα differre nequit.

Duorum præterea Bωna eſt generum, candida videlicet & rubicunda: duplex quoque φάσουλος apud Simeonem Sethij: vnus candidus, rubens alter. φασόυλον autem nuncupat, quem alij φάσηλον.

Reperiuntur poſtremò in Bωna facultates eæ, quas φασιόλῳ Dioſcorides tribuit: nam re-

cens Bωna nondumq; matura esitata,& inflationem parit,& tam ægrè difficulterq; cōcoquitur,vt sæpè vnà cum excrementis alui, non permutata descendat, aluum quoque cōmouet, ac non rarò cit; quæ Dioscorides Phasiolo tribuit. Phasioli,inquit, inflant, flatus mouent, ægrè concoquuntur,virides cibo aluum emolliunt,ad vomitiones autem idonei.

Quæ omnia pariter ac simul,tam manifestè innuunt, ostendunt atque demonstrant, Bωnam Germanicè dictam,veterum Græcorum & Latinorum φάσηλον,ac Dioscoridis φασίολον esse, vt dubitandi nullus locus superesse videatur: nihil enim de Phaselo alicubi occurrit, quod non cum Bωna conueniat.

Est autem Bωna,siue Faselus,quod ad facultates eius attinet,in alimētorum numero non postremo loco, arida vt cætera legumina, decocta & in cibis assumpta: nam recens quidem inflat,& flatus, veluti mox scripsimus,gignit. At resiccata & arida, probeq; deinde cocta, minùs aut parùm admodum flatulenta est,corpori alimentum mediocre, & illud mediocriter confert: descendit autem cum putaminibus quidem,nec omninò facilè nec omninò tardè; absque his autem aluum constringit, & potentius quidem,quæ rubra est.

Farina Bωnarum,cataplasmatis præsertim resiccantibus,deficiente Fabarum,eius loco hac ætate admiscetur,& non inutiliter quidem. Sicuti enim temperies eius parùm à medio recessit,ita ad multa vtilis est. Talia siquidem medicamenta, auctore Galeno, multis aliis miscentur, ceu materiæ quædam. Abstergendi autem facultatem Fabaceæ farinæ, Bωnarum non habet.

Galenus lib.1. De aliment. facult. Phaselus,ait,medium quodammodo locum obtinet inter ea quæ succum bonum & prauum generant: inter concoctu facilia & difficilia: tardè & celeriter transeuntia: flatulenta & flatus expertia: parùm & multùm nutrientia. Nullam enim effectricem habet qualitatem instar quorundam,quæ acres,aut austeros, aut acerbos, aut salsos, aut amaros, aut dulces habent sapores.

De Bωna siue Faselo minore. CAP. II.

MINOR Bωna caule, foliis, floribus, ac siliquis, maiori similis est,singulis tamen minoribus,& foliis pluribus multoq; crebrioribus; ex quorum alis, flores in singulis paruis pediculis,vt plurimum seni,spicatim digesti prodeunt,quos totidem ferè succedunt siliquæ, torosiores minoresq; quàm alterius: fructus quoque minor est, verùm non omninò latus neque compressus,sed teretis quodammodo figuræ, ac in rotunditate oblongus; colore aliâs subalbicans aut subflauus, aliâs niger, qui & vmbilicum superiore parte paruum ac nigrum habet. Putamen huius duriusculum quoque est; interior autem medulla minùs densa aut dura,sed rarior & laxior. Fœcundum admodum legumen,quod maiorem Bωnam nō solùm multitudine foliorum,sed & florum,siliquarumq; numero superat.

Seritur in agris,& frequentiùs apud Zelandos, equorum iumentorumq; pabulo. Medium quoddam genus est,inter maiorem,ac syluestrem rotundam Bωnam: maioribus siquidem, minor & rotundior; syluestribus verò maior ac longior.

Brabanti vnà cum Flandris,Hollandis,Zelandis,ac aliis finitimis,vulgò Peerts boonen/hoc est,Bωnam equinam, & cleyn boonkens, id est, paruas Bωnas, appellant; plerique etiam Zeeusche boonkens/siue Zelandicas Bωnas.

Est verò hæc Bona, & Phaselus siue Phasiolus quidam,& potissimum ille,quem Dioscorides videtur solùm nouisse; ille certè, cum cuius fructu Sparti lobum comparauit, qui huic fructui,& forma,& magnitudine tam similis est,vt sublato eo,quo stirpi adhæret,ac adnascitur pediculo,nihil aliud,quàm huiuscemodi parua Bωna,primo aspectu videatur.

Cæterùm facultate ac temperamento,hęc Bωna non admodum dissimilis maiori est;non tamen,tam hominum cibo,quàm equorum saginæ seruit ac vtilis est. In cataplasmatis farina huius idem quod maioris potest.

De syluestri Bωna siue Faselo. CAP. III.

SYLVESTRIS siue nigra Bωna, caule quoque est angulari,inani,nullis geniculis interscepto,& quidem vbi suæ spontis est,vt fertur,breuiore ac erecto; in hortis autem nostræ inferioris Germaniæ,longioris,ac nisi adminiculis fulciatur,caduco: foliis quoque Bonæ similibus,sed in clauiculas desinentibus, quibus propè assistentia apprehendit, ac complectitur. Flos Bωnarum forma,colore è puniceo nigricans: siliquæ quoque veluti aliarum per maturitatem nigræ, interiore sui parte albos mollesque floccos continentes, in quibus semina tria, quatuor,aut quinque rotunda,Eruiliæ forma & magnitudine, subinde paulò maiora, colore nigra,paruum candidum vmbilicum habentia; quorum septem, octo, aut subinde nouem semidrachmam pendent. Substantia horum seminū rarior est,ac minus dura solidáve,quàm Bωna-

Bωna ſylueſtris.

Bωnarum maiorum: dum autem manduntur, fœtorem veluti quendam ingratum excitant.

In Narbonenſi Gallia ac Aquitania pleriſq; locis ſua ſponte exit: apud Belgas rarum eſt legumen, neque alibi quàm vbi ſatum eſt, prouenit. Siccitatibus in Belgio gaudet: imbribus ac humido cæli ſtatu æruginoſum efficitur, maximè cùm in flore eſt: paucis à ſatione diebus exit, citoq; attollitur.

Noſtri wilde boonkens & sweerte boonkens/ hoc eſt, ſylueſtrem & nigram Bωnam appellãt, à ſimilitudine videlicet & caulis, & foliorum, & ſiliquarum cum Bωna.

Græcorum κύαμον, & Latinorum Fabã forſitan quis dixerit. Quæ enim de Faba ſparſim apud Theophraſtum aut alios veteres reperiũtur, multa cum hac Bωna cõueniunt, vt ex his, quæ ſequente capite de Faba collegimus, ſatis manifeſtum eſt. An autem propter hanc ſimilitudinem, pro vera Faba haberi debeat, conſiderandum relinquimus.

Porrò vſum Bωna hæc nigra nullum apud nos habet, cùm, vt diximus, rara ſit, & in paucorum hortis, quos varietas & ſtudium herbarum delectat, tantùm ſeratur.

De Faba, ex Theophraſto, & alijs.
CAP. IIII.

FABA inter legumina ſola potiſſimùm, inquit Theophraſtus, caule conſtat erecto, quadrangulo, ac, vt Plinius tradit, vnico, eoq; geniculato (aliàs ἀγονατώδει, hoc eſt, abſque geniculis) & inani, quamobrem calamus appellatus eſt: foliis exit rotundis, multis. floret diutiſſimè, diebus quadraginta, & particulatim quidem, alio atque alio flore ſubinde prodeunte. fructus paruus, rotundus, & numeroſus, (inuentus eſt enim, teſte Plinio, ſcapus centum fabis onuſtus) ſiliquæ adhæret, germinationis principium euidens oſtendit: putamen eius craſſum: interior ſubſtantia rara laxaq;: in colore & ſapore differentiam obtinet, candidior autem dulcior; eſt & nigra quædam. Nam apud Galenum lib. x. De medicamentis ſecundum loca, Aſclepiadis pharmaco admiſcetur, ἄλευρον ἐρεγμένον τοῦ μέλανος, hoc eſt, nigræ Fabæ lomentum ſiue farina. Radice nititur Faba parua, non numeroſa.

Solum amat leue, terramque ſolutam. Columella tamen Fabæ, ait, pinguiſſimus locus vel ſtercoratus deſtinatur; & ſi veruactum erit, in valle ſitum, quod à ſuperiore parte ſuccum accipit. Aquas fluentes his magis prodeſſe quàm cæleſtes affirmat Theophraſtus. Solum in quo ſata eſt lætificat ſtercoris vice, ideoque circa Macedoniam & Theſſaliam cùm florere incipit, vertunt arua; Plinius. At Columella, ſunt qui putent, inquit, in aruis hanc vice ſtercoris fungi; quod ego ſic interpretor, non ſationibus eius pingueſcere humum, ſed minus hanc quàm cætera ſemina vim terræ conſumere.

Naſcitur & ſua ſponte pleriſque in locis, ſicuti in Septentrionalis Oceani inſulis, quas ob id Fabarias Romani appellarunt. Item in Mauritania ſylueſtris paſſim, ſed prædura & quæ percoqui non poſſit: auctor Plinius.

Seri debet ante hyemem, maturæ imbecillitatis ſuæ cauſa, quo ſerenis diebus radices concipiat, quibus valenter frigori & tempeſtatibus hyemis poſſit reſiſtere: ſi enim cùm ſata fuerit, imber plus æquo ſucceſſerit, prouentu omnino difficilis redditur. Virgilius per Ver eam ſeri iubet, Circumpadanæ Italiæ ritu; ſed maior pars malunt fabalia maturæ ſationis, quàm trimeſtrem fructum eius.

Floret Vere ortu Vergiliarum. Apicula procedens Fabam florere indicat, Fabaque floreſcens eam euocat. Solſtitio autem metitur.

Prodeſt Fabæ imber cùm floret, tunc enim præcipuè madefieri cupit, ſed poſteaquam defloruerit, parum omnino aquæ deſiderat, imberque ei tunc nocet.

Sentit Faba inter legumina ἐρυσίβην, hoc eſt, rubiginem magis: tum quia folia vndique multa

multa gerit,tum quia densè obseritur, tum etiam quia humorem maximè ad se trahit, suæ raritudinis causa; adde quia fructum terræ proximum gerit: putrescunt enim inferiora potissimùm,quoniam minus perflantur.

Fabam autem hanc Græcè κύαμον ἑλληνικὸν appellant, hoc est, Fabam Græcam: item & πύανον; vnde πυανέψια Atheniensium festa, Apollini sacra, quibus πύανοι, id est, Fabæ & legumina coquebantur; à quibus rursus mensis, quo hæc celebrabantur, πυανεψιῶν nuncupatus est, qui ferè cum Octobri conuenit.

Nominantur porrò κύαμοι, etiam testiculi, quòd sint τοῦ κύειν αἴτιοι, hoc est, pariendi auctores, vel εἰς τὸ κύειν δεινοί, quod est, ferendo vtero valentes. Ab his κυάμοις abstinendum Pythagoram præcepisse plerique interpretantur, ac rei venereæ vsum, hoc symbolo, eum detestatum aiunt, non autem esculentarum Fabarum.

Farina Fabarum lomentum, inquit Plinius, appellatur. Græcè ἔρεγμος aut ἔρειγμος, Faba fresa aut fracta nominatur; & ἐρέγμινον ἄλευρον, Fabæ fresæ farina.

Flatulentus autem cibus (inquit Galenus lib. De aliment. facult.) Faba est, etiam si cocta diutissimè fuerit, ac quouis modo parata. Habent verò substantiam nō densam nec grauem, sed fungosam ac leuem: quæ vim quandam habet detergendi. Apparet enim perspicuè, ipsarum farina sordes à cute detergere: ob quam sanè facultatem ventrem non cunctanter permeat. Cùm autem Fabarum puls sit flatulenta, multò adhuc magis erunt flatulentæ, si quis integris ipsis coctis vtatur. Si tamen frixæ fuerint, flatum quidem deponunt, sed concoctu sunt difficiliores, tardeque prætereunt, & crassi succi alimentum corpori exhibent. Quod si virides priusquam maturæ sint atque exsiccatæ, edantur, idem eis accidet, quod fructibus omnibus, quos ante perfectam maturitatem mandimus, humidius scilicet alimentum corpori præbebunt: obque id excrementosius, non in intestinis modò, sed in toto etiam habitu: meritò igitur Fabæ eiusmodi minus quidem nutriunt, sed promptiùs deiiciuntur.

In lib. verò De simplic. medic. facult. Faba, ait, in vtroque medij temperamenti proximè est in exsiccando & refrigerando. Caro eius paulum quoq; abstergentis facultatis continet, sicuti putamen nonnihil adstringentis: idcircò medicorum nonnulli totam Fabam cū oxycrato decoctam, dysentericis, cœliacis, ac vomentibus exhibuerunt. Excreationibus ex pectore & pulmone idonea est: foris imposita desiccat innoxiè in podagricis: ea sæpenumero vsi sumus ex aqua cocta, & ita adipi suillo admixta: ad neruorum tum contusiones, tum vulnerationes farinam eius cum oxymelite imposuimus; ad eos quos ex ictu plegmone occupauerat, cum polenta: sed & testium, & vberum aptum est cataplasma. Nam hę partes cùm inflammatione tenentur, moderatè refrigerari amant, maximè quando vbera ex lacte in ipsis concreto inflammationem patiuntur. Quin lac quoque ab eo cataplasmate extinguitur, sicuti puerorum pubes farina Fabacea illita, plurimo tempore glabra permanet.

Furunculos (addit præterea Dioscorides) suggillata parotidasq; cum Fœnigræci farina, & melle, lomentum eius discutit: cum rosa autem thure, & oui candido oculorum procidentias, staphylomata & œdemata reprimit: subactum vino suffusionibus & ictibus oculorum medetur.

Manducata sine cortice Faba, ad sistendas fluxiones fronti imponitur: decocta in vino, testium inflammationem sanat: puerorum pubi ex ea cataplasma impositum, ipsos diu impuberes conseruat: alphos quoque abstergit.

At cortices Fabarum, capillis euulsis impositi, graciles & vt non nutriantur eos conseruat: cum polenta, scisso alumine, & vetere oleo impositi, strumas discutiunt: decoctum illorum lanas inficit.

Faba dempto cortice in duas illas partes diuisa, ex quibus natura coaluit, sanguinis fluxiones ab hirudinibus natas, imposita supprimit, si dimidia apponatur.

De AEgyptia Faba, ex Theophrasto & aliis.
CAPVT V.

ÆGYPTIA Faba, folia habet ampla, petasi similitudine, super aquas eminentia; caulem lignosissimum, quatuor cubitorum, (Dioscorides cubitalem tradit) digiti crassitudine, calamo molli, & non geniculato similem, qui rimas intrinsecus habet, tendentes per totum, Lilij modo: flos duplo maior, quam papaueris, colore roseus, qui vbi defloruerit, caput profert fauo orbiculato vesparū simile, in cuius singulis cellulis, singulæ Fabæ continentur, paululū & bullantis, vt Dioscorides, ampullæ modo superemině tes, multitudine, vt plurimùm, triginta, quæ resiccatæ nigrescunt, & vulgares Græcorum Fabas magnitudine superant. In his amarum quoddam est, ex quo fit, inquit Theophrastus, ὁ πίλος. Radix crassissima, harundine plenior, spinosa, rimas similiter ac caulis habet.

Nascitur

Naſcitur Faba hæc in Ægypto, vel ſua ſponte plurima, in paludibus ac ſtagnis. Seritur & in limo paleis admixtis, vt deſcendat, incorruptaq; maneat, ſicq; fabeta, ſiue Græcè κυάμωνας, faciunt. Si autem ſemel apprehenderit, perpetuò manet: radix enim valida eſt, nec harundinum radicibus diſſimilis; cæterùm ſpinas ferens. In Syriæ etiam & Ciliciæ lacubus reperitur, ſed tractus ipſi non plenè conficiunt. Et circa Toranam agri Chalcidici quodam in lacu exit, magnitudine mediocri, vbi & percoquitur & perficitur, & in plenum fructificat.

Fabam hanc Græci κύαμον αἰγύπτιον, id eſt, Fabam Ægyptiam appellant; nonnulli etiam κύαμον ποντικὸν, vt Dioſcorides refert.

Fructum, inquit Galenus, incolę κίβοι καὶ κιβώριον nominant. Item κιβώτιον, auctore Dioſcoride, quaſi ſcriniolum, aut arculam, quoniam ſeratur ipſa humenti glebæ mandata, & ita in aquam demiſſa.

Radici κολοκασίη nomen eſt, quæ & cruda & elixa & aſſa manditur, eoque cibo, qui paludes incolunt, vtuntur.

Cæterùm Ægyptia faba, vt Galenus lib. 1. De aliment. facult. tradit, ſicuti Græcorum magnitudine longè ſuperat, ita & naturam habet humidiorem, magisque excrementitiam.

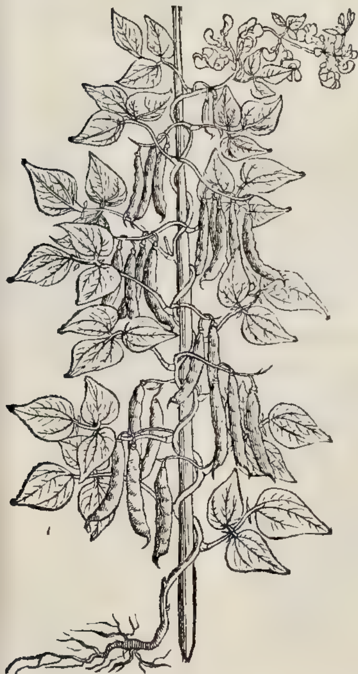
Adſtringendi facultatem obtinet, Dioſcorides ait, & ſtomacho vtilis eſt: dyſentericis, cœliacisque prodeſt, inſperſa, polentæ vice, farina: datur quoque in pulte. At cortices in vino mulſo decocti, ſi terni inde cyathi bibantur, magis efficaces ſunt.

Facit ad aurium dolores, quod in earum medio viride ſpectatur, guſtu amarum, ſi tritum & cum roſaceo coctum inſtilletur.

Cornelius Celſus Ægyptiæ fabæ amarum cum Roſis contritum, oculorum cum dolore inflammationibus adhibet.

De Dolicho ſiue Phaſeolo. CAP. VI.

Dolichus ſiue Phaſeolus.

Phaſeolus peregrinus.

DOLICHVS caules profert tenues, longos, ramoſos, perticis ac vicinis fruticibus ſeſe circumuoluentes: folia per interualla Hederæ foliis maiora, aſperioraq; tria vni pediculo hærentia: flores ex omnibus aliis erumpunt numeroſi, candidi, lutei, pallidi aut rubentes, 1.

Eruiliæ ſimiles: ſiliquæ deorſum pendent longæ, rotundis latiores, extrema parte in paruum veluti vnguiculum deſinentes, in quibus continentur ſemina ſeptem, octo, aut nouem, oblonga, in latitudinem compreſſa, paruis renibus, ac maioribus vulgaribus Bœnis ſiue Faſelis ſimilia, ſed minora, colore luteo, nigro, rubente, aut vario, ſæpenumero etiam candido, qui & reliquis paulò longiores ſunt, & renum formam preſſius referunt. Radices ſubſunt multæ, longæ ac duræ.

Facilè ac citò Dolichus aſſurgit, ac in longitudinem maximam excreſcit, longis pedamentis propè affixis, aut iuxta topiarias ac perticales ſcenas ſatus, quas iis ſeſe circumuoluens adumbrat: aliâs humi procumbit, tardè germinat, difficulter fructificat, vitioſus ac æruginoſus, vt Theophraſtus ait, redditur.

Seritur Vere; fructus ſub finem Æſtatis matureſcit.

Hippocrates, Diocles, Theophraſtus & plerique alij, δόλιχον appellant; nonnulli à ſiliquarum magnitudine λόβον ac λόβιον, Latinè Siliquam: à Dioſcoride σμίλαξ κηπαία nominatur, quòd Smilacis ſimilitudine conſcendat, & vicina adminicula aut frutices apprehendat. Ab aliis φασέολος dicitur voce diminutiua à φασήλῳ, cui fructum, vt diximus, ſimilem, ſed minorem gignit.

Neque enim, vt quidam exiſtimant, φάσηλος ac φασέολος idem ſunt legumen diuerſis nominibus appellatum, ſed fructus diuerſi ac differentes, veluti Galenus lib. I. De aliment. facult. ſatis oſtendit, vbi de vtroque agit. Nam primum quidem, de Phaſelis & Ochris, deinde poſteà, aliis interpoſitis, de Dolicho, qui & Phaſeolus, diſputat: & licet videatur addubitare, quale legumen ſit à Theophraſto Dolichus appellatus; tamē Dolichum colligit ac reſoluit, fructum eſſe in Italia quidem hortenſis plantæ; in Caria verò, in agris naſcentis, qui formam habeat Lathyris longiorem, ac vulgò ſua ætate Faſeolus nominabatur.

Huic accedit Paulus Ægineta, de Phaſelo & Phaſeolo, quem Dolichum nominant, vt diuerſis, eodem cap. tractans, lib. videlicet primo cap. LXXIX.

Iam & Faſelus, Italiæ quidem ac Romæ vulgare olim fuit legumen: Dolichus verò peregrinum. Nam ſationis Faſeli, Columella & Palladius rei ruſticæ ſcriptores meminerunt, & vilem eum Virgilius appellat; Georg. primo.

Si verò viciamq́, ſeres vilémque Faſelum.

De ſatione verò Dolichi nemo Latinorum ſcripſit, vtpotè qui in Italia rarus fuerit, atque in hortis tantùm ſatus, veluti Galenus innuit, eum ſubinde plantam hortenſem nominans, ac in Caria, vt diximus, ſeri referens: & ſimiliter Dioſ. σμίλακα κηπαίαν, id eſt, Smilacem hortenſem eum nuncupans, quòd videlicet in hortis ſeratur. Qui etiam ſeorſim, ſeparato ac alio capite hanc perſtringens, aliam ac differentem Smilacem hortenſem ſiue Dolichum à Faſelo eſſe, quem Phaſiolum nuncupat, euidenter commonſtrat.

Quas ob rationes dubium eſſe nequit, Faſelum trium ſyllabarum, à Faſeolo quadriſyllabo diuerſum eſſe; non minùs quàm Cicer, Cicercula, & Cicera differunt, quæ tamen nomenclaturis affinia ſunt: ac à veritate receſſiſſe eos, qui vnum legumen diuerſimodè appellatum eſſe exiſtimant.

At Dolichi, vt Hippocrates tradit, magis Piſis per aluum ſecedunt, minus inflant, & probè alunt, & non minùs quàm Piſa, auctore Diocle, nutriunt: pręterea flatu ſimiliter carent; quòd verò ad ſuauitatem ac deiectionem pertinet, vincuntur.

Dioſcoridis locus ſuſpectus. Siliqua, vti Dioſcorides ait, cum ſeminibus cocta oleris loco, veluti Aſparagus eſtur; vrinam cit, & tumultuoſa ſomnia facit: Quod tamen poſtremum, perperam à nonnullis adiectum exiſtimatur, ac ex capite De Smilace læui, huc, ab imperitis, tranſlatum.

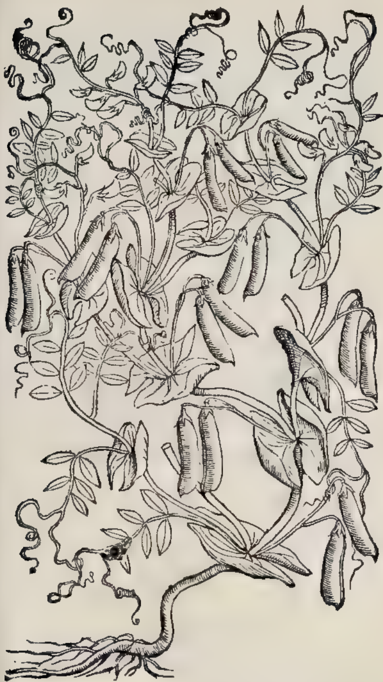
2. Eſt verò & alius Dolichus, minor, breuior, ſiliquis minoribus, cuius flores & fructus, forma Dolichis ſimiles, ſed multò minores. Sunt hi fortè Faſioli illi quos Alexander Trallianus lib. VII. φασιόλους μικρούς, & lib. XI. Phaſiolos Alexandrinos nominat, ſi modò non per Faſiolum paruum, Dolichus veniat intelligendus, quod veriſimillimum videtur. Dolichus enim, vt diximus, Faſelo minor eſt.

3. Iam præter hos & alius quidam extat peregrinus Phaſeolus, perticis & vicinis adminiculis ſeſe quoque circumuoluens, cui terna ab vno pediculo folia etiam dependent, veluti Phaſeolis, ſed ſingula anguſtiora multò, ac ſimiliter nigriora: ſiliquæ breuiores, planiores ac magis compreſſæ, pauciores fructus continent.

De Piſo maiore. CAP. VII.

PISVM quod maius vulgò dicitur, caules habet longos, fiſtuloſos, fragiles, ex candore vireſcentes, ramoſos, humi ſparſos, niſi propè appoſitis adminiculis ſuſtineátur: folium frequens, amplum, & longum, ex multis rotundis læuibus ac candidis, vni coſtæ adnatis, & ex aduerſo

Pisum maius.

Pisi maioris alia icon.

aduerso sitis, compositum, extrema parte in clauiculas, ac capreolos desinit, quibus iuxta assistentibus adminiculis sese implicat. Flos candidus, circa vmbilicum purpuream notam habet: siliquæ longæ sunt, teretes cylindri figura, in quibus grana continentur, Ochris, id est, minoribus pisis, maiora, quę resiccata angulosa sunt, inęqualesq; angulos habent: colore aliâs candido, aliâs sordido. radices subsunt paruæ.

In Germania ac Belgio, subinde in hortis seritur: serendum autem vere, sicuti & legumina alia, cum quibus etiam æstate perficitur. Cæli statu calido felicius prouenit: frigoribus, præsertim quando floret, facilè offenditur.

Nostri vulgò **Roomsche erwiten/** & **groote erwiten** aut **stock erwiten** appellant, ac Latinè Pisum Romanum aut maius. Theophrastus & alij veteres, Græcè πίσον, Latinè Pisum nominarunt. Plerique etiam λέκυθον, sed parum propriè nuncupant. Lecythos siquidem non peculiare aliquod legumen aut frugis genus, sed pulmentarium ex leguminum farinis, vti Galenus lib. De Euchymia & Cacochymia testatur: ἔτνος appello, inquit, pulticulam, quæ ex decorticatis & fresis leguminibus fit: λέκυθον verò ex molitorum farina, in aqua, cum aliquo pingui decoctá. ἔτνος. λέκυθος.

Pisum autem, veluti Hippocrates tradit, minus Fabis inflat, per aluum autem magis secedit. Galenus, Pisa cum Fabis tota substantia quandam habent, inquit, similitudinem, eodemque cum Fabis modo sumuntur. His duabus tamen rebus ab eis discrepant, tum quòd non æquè ac Fabæ sunt flatulenta, tum etiam quòd detergēdi facultatem non habent: ideoq; segniùs quàm illæ per aluum secedunt.

De Piso minore, siue Ochro aut Eruilia.

CAP. VIII.

PISVM minus, siue vt Græci ὤχρος, caule inani, foliis, capreolis, siliquisque maiori Piso simile est, singulis tamen minoribus: flores habet vt plurimùm candidos, aliquando tamen ex purpura obscuros; siliquas quoque cylindri figura, rotundas ac longas, in quibus semina nascuntur octo, nouem, aut decem rotunda, Pisis minora, colore vt plurimùm luteo, subinde virenti.

Pisum minus.

Eruilia syluestris.

In hortis & agris prouenit; & quod quidem in hortis, maius est, ac nisi prope affixis adminiculis ac pedamentis sustentetur, exiguum fructum cumque serius reddit. Quod verò in agris seritur, amplum vagumque humi spargitur, ac absque vllis, quibus incumbat aut fulciatur adiutoriis, fructum perficit, vberiorem tamen loco aprico, & cęli statu calido siccoque; nam vliginosis parum proficit, & veluti Pisum frigoribus quoque citò offenditur.

Seritur autem Vere. Iulio mense ad maturitatem peruenit.

Germani Erweyssen: nostri Erwiten: Galli *des pois*, appellant. Græci ὤχρον, à luteo videlicet ochræ colore; quem interior fructus medulla refert: Plinius & alij Latini auctores Eruiliam; recentiores ac Officinæ, passim Pisum, & Pisum minus nominant: propter eam nempe, quam cum Piso, & caulis, & foliorum, & siliquarum similitudinem gerit, licet tamē fructus rotundus, & non angulosus sit, quale, Plinio teste, Pisum est.

Facultate autem, & viribus Pisum istud Faselo simile est, nullam effectricem qualitatem insignem habet, & medium quodammodo locum obtinet inter ea, quæ boni ac praui sunt succi: multùm ac parùm nutriūt: facilè ac difficulter concoquuntur: tardè & citò descendunt; flatulenta sunt ac flatus expertia, veluti Galenus lib. De aliment. facult. de his, & Faselis scriptum reliquit.

De Eruilia siue Ochro syluestri.
CAP. IX.

SYLVESTRIS Eruilia caules promit angulosos, Lathyri quodammodò similes, sed latiores, infirmos atque humi procumbentes, ex quibus per interualla folia exoriuntur, longa, lata, in capreolos desinētia, & inferius quidem singularia, altius verò in plura parua foliola diuisa: Flores candidi sunt; siliquę Lathyri similes, minores, in quibus rotunda semina Eruiliis minora ac duriora, colore sublutea, aut nigra, sapore subinde amara. radix, vt aliorum leguminum, fibrosa est. Caules foliaque Pisum, Ochrum, ac Lathyrū colore referunt.

Rarum quidem & peregrinum legumen, quodque à studiosis herbarum stirpiumque tantùm, ac raro quidem in hortis seritur.

Eruiliam, siue Ochron syluestrem appellauimus, alio destituti nomine, propter eam quam fructus cum Eruilia similitudinē habet.

Multum autem à veritate recessit, qui legumen istud Aracum, & quidem nigrum fecit. fructus etenim tametsi quandoque non tamen semper niger est. Aracus siquidem, Galeno teste, Lathyro similis est, angulosus videlicet; sed tamen minor ac durior: istius autem fructus, vt diximus, rotundus est. Plus autem huic

huic similitudinis cum legitimo Eruo est; vt inferius Cap. XVII. latiùs ostenditur.

Lathyrus siue Cicercula.

De Lathyro siue Cicercula. CAP. X.

LATHYRVS caules habet complures angulosos, vtrimque in membranosam latitudinem extensos, vagos, humi procumbentes: folia è caulium geniculis exeunt glabra, angusta, in mucronem desinentia, bina vni insistentia pediculo, inter quæ medius hæret capreolus, intortus, quo adminicula propè assistentia, ac proprios etiam cauliculos apprehendit: flores candidi sunt: Siliquæ Eruiliæ siliquis minores, non cylindraceæ, sed latæ atque compressæ, colore similes; fructus in his gignuntur angulosi, foris candidi, intus lutei, sapore Eruiliæ. radix tenuis & fibrosa.

Rarum Belgio legumen, quodque in hortis tantùm colitur, & eorum quidem, quos varietas stirpium delectat: vnà cum aliis leguminibus & seritur, & colligitur.

Græci λάθυρον: Latini Cicerculã nominant.

Substantiam Ochris & Faselis assimilem, vt Galenus scribit, habet, crassiorem tamen: obq; eam ipsam causam plùs aliquantò quàm illa nutriunt.

Ararus siue Cicera.

De Araco, siue Cicera. CAP. XI.

SIMILIS Lathyro Aracus est, caule enim foliisq; eum omnino refert: flores habet ex rubra purpura in puniceum inclinantes; siliquas paulò minores: atq; in his grana angulosa quoque & Lathyris similia, sed minora durioraque, minusque compressa, colore obsoleta, nigroque proxima. 1.

Rarum & hoc etiam legumen, quod neque ab aliis quàm rei herbariæ studiosis seritur.

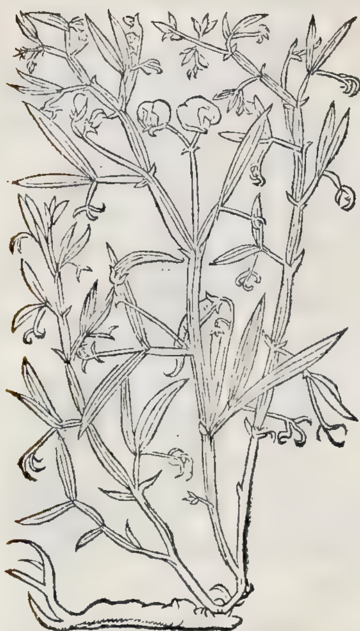
Galenus lib. De aliment. facult. ἄρακον appellari scribit, & posteriorem nominis syllabam, per κ, in Aristophanis Holcadibus, notatam inueniri, ad differentiam videlicet alterius Arachi, per χ, qui cerealium frugum vitium est. Latini Ciceram nominant, quòd videlicet Cicerculæ similitudinem habeat, atque solo potissimùm colore ab eo dissideat. Cicera, inquit Columella, sapore nihil à Cicercula differt, colore tantùm discernitur: nã est obsoletior & nigro proprior. Item Palladius in Martio, nunc Cicera seritur, quæ distat à Cicercula solo colore, quo sordet & nigrior est.

Vsus omnis Araci, & facultas, inquit Galenus, Lathyri facultati est assimilis, nisi quòd Araci sint duriores, minusq; facilè elixantur: quæ causa etiam est, cur Cicerculis concoctu sint difficiliores.

Est porrò & alius Aracus, flore fructuq; candidis, cæterùm magnitudine, & forma seminis, reliquisq; omnibus, priori similis, quem nõ Aracũ, sed Lathyrũ minorẽ esse, fortè quis dixerit. 2.

De

Lathyrus ſylueſtris.

De Lathyro ſylueſtri. CAP. XII.

CVM Lathyro & Araco, ſimilitudinem magnam, ſylueſtre quoddam legumen habet, quod pleriſque Germaniæ ac Brabantiæ locis, ſua ſponte exit. Caules id promit, folia, capreoloſque Lathyri longiores maioreſq́; flores Araci colore, ſiliquas deinde paruas, & anguſtas, in quibus ſemina parua, rotunda, duraq́; continentur, Craccæ, ſiue Aracho rotundo ſimilia. radix huius magna, craſſa, dura, lignoſa, ac diuturna, ſingulis regerminat annis.

Læto pinguique agro, circa eorundem margines, prope ſepes, dumos ac ſenticeta enaſcitur, quæ capreolis ſuis apprehendens conſcendit ac ſuperat.

Sylueſtrem Lathyrũ, aliud eius nomẽ ignorantes, nuncupauimus, neque enim, vt pleriq; aliquando perperam crediderunt, Eruum eſt. Eruum enim non viuiradice conſtat, ſed veluti alia legumina, ſingulis annis ſeritur, & fruticoſum, ſiue vt Theophraſtus ait, πλαγιόκαυλον eſt, ſpõteque ſua aſſurgit: iſtud autem inualidum, & ἐπιγειόκαυλον, per terram ſpargitur, niſi propè naſcentibus fulciatur.

Mochus ſiue Cicer ſatiuum.

De Mocho, ſiue Cicere ſatiuo. CAP. XIII.

LEGVMEN quod ab Italis *Mochus* ſiue *Mocho* appellatur, caulem habet duriuſculum, non quidem erectum, nec tamen procumbentem, ſed in latus vergẽtem, πλαγιόκαυλον ſiquidem (vt huiuſmodi legumina Theophraſtus nominat) eſt: folia Lentis ſimilitudine ex paruulis & anguſtis compluribus, vni pediculo, ſiue coſtæ aut ῥάχι vtrimque adnatis, & ſibi inuicem oppoſitis, componuntur: Flores exigui ſunt, ſubcandidi, poſt quos paruæ, oblongæ, toroſæ, à ſeminibus interſeptæ, ſiliquę ſequuntur, in quibus terna quaternáue ſemina, plurima quidem parte rotunda, ſed vno eminente angulo, Arietinis Ciceribus quodammodo ſimilia, ſed multò, atque ipſis etiam Eruiliis minora, guſtui non inſuauia, ſed Eruiliæ haud multùm abſimilia. Radicibus firmatur tenuibus.

Naſcitur Hiſpaniæ & Italiæ compluribus locis: In Germania verò ac Belgio non niſi in hortis, & à paucis ſeritur.

Dioſcorides legumen iſtud ἐρέβινθον ἥμερον, id eſt, ſatiuum Cicer appellat. Theophraſtus Cicer magnitudine ab Arietino differens ὀρόβιαιον nominat, ab Orobi videlicet aliqua ſimilitudine.

Plinius verò, Columbinum ac Venereum: Ciceris differentiæ, inquit, plures ſunt, magnitudine, figura, colore, ſapore. Eſt enim Arietino capiti ſimile, vnde ita appellatur, candidum & nigrum: eſt & columbinum, quod alij Venereum vocant, candidum & rotundum, læue, Arieti-

Arietino minus, quod relligio peruigiliis adhibet. Deinde mox: dulcissimum, quod Eruo simillimum.

Officinis legumen istud incognitum est: Itali *mocho*, vti scripsimus: Hispani *yeruo* & *yeruos*, quasi Eruum appellant, non, vt verisimile videtur, antiqua nuncupatione, sed à quibusdā medicis aut pharmacopœis recens introducta. nam Mochum hunc multi ex recentioribus ὄροβον siue Eruum esse existimant. Sed hi nostra quidem opinione & aliorum rectè iudicantium sententia, à veritate non parùm recesserunt. Mochus siquidem folia non habet angusta, verùm Lentis modo alata, nisi singularia, ex quibus totius folij compositio est: ad quę foliorum angustia non videtur referenda. Nulla præterea gustabilis qualitas euidenter amara, aut ingrata ei inest: vnde & cum Eruo nequaquam conuenire potest.

Eruum enim στενόφυλλον, siue angustifolium est, & vt Galenus ait, gustu insuauissimum, ac praui succi, & ab eo quidem homines abstinent, boues verò, in aqua dulcoratum pascuntur. *Eruum.*

Porrò Cicer satiuum aluo, Dioscorides ait, idoneum est: vrinam cit: inflationem parit: colorem bonum facit: menses ac fœtus pellit: lac auget. Cum Eruo decoctum imponitur ad testium inflammationes & myrmecias: ad scabiem: vlcera capitis manantia: impetigines, λειχῆνας vocant: carcinomata, & vlcera quæ cacoëthe dicuntur, cū melle & Hordeo prodest.

De Cicere Arietino. CAP. XIIII.

Cicer Arietinum.

ARIETINVM Cicer, caules profert tenues, lignosos, ramosos, modice hirsutos, in latus declinantes: folia ex pluribus vni pediculo siue ῥάχει vtrimque adnatis, & sibi inuicem oppositis congesta, quorū singularia parua sunt, lata ac in ambitu crenata, Teucrij foliis minora: flores parui sunt, colore aut candidi, aut ex purpura rubescentes; quibus succedunt singulæ paruæ, breuesq; siliquæ, vtriculorum modò ac veluti à flatu distentæ, in quibus duo, aut ad summum tria claudūtur semina, angulosa, turbinata, vnoq; acuto angulo prædita, Arietino capiti nō admodum dissimilia, colore aut candida, aut ex subrubente purpura nigra, quę germinationis principium haud obscurùm ostendunt. Radice nititur gracili, candida, longaq;: vt enim Theophrastus ait, radicem inter legumina altissimam Cicer agit.

In Italia, Hispania, & Gallia, passim in agris seritur: perutilis eique familiaris est salsilago. Natura enim eius, vt Theophrastus tradit, est cum salsilagine nasci, ideoque solum vrit, & non nisi madefactum pridie, Plinio auctore, seri debet.

Græcis ἐρέβινθος κριός, Latinis Cicer Arietinum dicitur, & colore quidem ex purpura subnigrum, Cicer nigrum, Officinis rubrum Cicer: alterum verò candidum, siue album appellatur.

Cicer autem edulium est, Galenus lib. De aliment. facult. scribit, non minùs quàm Faba flatulentum, sed valentius nutrit quàm illa. Ad Venerem autem incitat: creditumq; est, semen quoque generare; vnde quidam equis admissariis ipsum exhibent. Inest præterea Ciceribus, facultas abstergendi maior, quàm Fabis: adeò vt quidam ex ipsis calculos in renibus constantes manifestè comminuant, nigra autem sunt ea & exigua, Arietinaque ipsa nuncupant. Satius autem est, succum ipsorum in aqua coctorum bibere.

Dioscorides, Arietinum vtrumq;, inquit, vrinas cit, dato cum Rore marino, hydropicis aut regio morbo laborantibus eorum decocto. Lædunt autem ea exulceratam vesicam & renes.

De syluestri Cicere. CAPVT XV.

CICER syluestre satiuo simile est, Dioscorides ait, odore acri, sed semine discrepat. Recentiores aliquot syluestria Cicera proponunt.

Vnum

Cicer ſylueſtre primum.

Cicer ſylueſtre alterum.

1. Vnum cauliculos promit complures, ramoſos, humi decumbẽtes; circa quos folia ex pluribus ad vnam coſtam commiſſa, veluti Arietini Ciceris, ſed ambitu haud crenata, Securidacæ foliis idcirco ſimiliora: flores in pediculis iuxta cauliculos exeuntibus, è luteo pallentes, ſpicato ordine prodeunt: ſuccedunt folliculi exigui, Arietini Ciceris fructus figura & magnitudine, nigri & nonnihil hirſuti; in quibus ſemen exiguum, durum, planum, ſplendens, guſtu Phaſeoli. radix ſatis altè dimittitur, fibris aliquot firmata.

Herboſis & incultis prodit tractibus, & non modò in Italia aut Gallia, ſed & apud Bohemos.

Æſtiuis menſibus ſemina perficit.

2. Alterum ſylueſtre Cicer cauliculos quoque complures habet per terram iacentes; circa quos folia mollia ſubhirſuta candicantia, ex tribus aut quinque ferè ad vnam coſtam cõmiſſis, compoſita; quorum minima, quæ ad pediculum; maximum verò extremum: flores ex annexu foliorum exeunt lutei plures ſimul, ſequuntur folliculi oblongi, molles, & hirſuti; in quorum ſingulis ſiliqua parua, in qua duo grana Arachis ſimilia.

3. Tertium ſylueſtre Cicer & ramoſum, cauliculos verò ſpargit cubitales aut longiores; circa quos terna folia, Trifolij modo, maiora, craſſiora, latioraque quàm ſingularia Arietini Ciceris, ambitu tamen crenata: ſiliqua breuis eſt: ſemina in his compreſſa, multò Ciceribus minora. radix reſtibilis ſingulis annis promit germina.

In Heluetiorum & Allobrogum, quos Sabaudos vocant, finibus reperiri P. Pena & M. Lobelius auctores ſunt.

Cicer ſylueſtre non aliud apud Græcos quàm ἀγρίου ἐρεβίνθου nomen habet: à recentioribus verò nullum inuenit.

Ex illis verò, quæ pro ſylueſtri Cicere ab his oſtenduntur, quod primo loco deſcriptum, magis quàm reliqua, cum ſylueſtri Cicere conuenire nobis videtur.

Cæterùm Cicer ſylueſtre, vt Dioſcorides ait, idem quod ſatiuum præſtat. Galenus verò agreſte Cicer ad omnia efficacius ſatiuo ait; & eò tum calidius, tum ſiccius, quantò & acrius & amarius.

De Lente. CAP. XVI.

LENS tenuibus exit cauliculis, duriuſculis ac obliquis foliolis, ab vtraque medij pediculi parte, multis & anguſtis, Viciæ ſimilibus, ſed anguſtioribus & minoribus: flores exigui ſunt,

Lens.

Lens minor.

ſunt,colore purpuraſcentes: ſiliquæ paruæ, latæ; ſemina in his, tria, aut quatuor, parua, rotunda,plana, compreſſaque: radicibus firmatur paruis.

Solum amat tenue, cælique temperiem ſiccam.

Græcis φακὸς ἢ φακὴ: Latinis Lens & Lenticula: Germanis Linſen: Gallis *Lentille*: Italis *Lentichia* nominatur: Hiſpanis *Lenteia* & *Llentillas*.

Tenent autem Lentes,vt Galenus ait,medium caliditatis & frigiditatis, deſiccant tamen ſecundo ordine; corticem habent adſtringentem, & quæ ipſorum eſt veluti caro, craſſi eſt ſucci,ac terrei,auſteram qualitatem habens exiguam,cuius cortex multæ eſt particeps. Succus porrò in ipſis eſt,adſtringenti contrarius. Quocircà ſi quis in aqua ipſas coxerit, & deinde aquam ſale & garo,aut cum ipſis oleo condiens ſumpſerit, potus is aluum deiicit. At ex biſcoctis Lentibus, Lens apparata,facultatem habet ſucco contrariam,vt quæ ventris fluxus ſiccet,ſtomachum, inteſtina, & totum denique ventrem corroboret. Quam ob rem cœliacis, & dyſentericis,cibus eſt accommodus.

Lens verò decorticata, vt illam adſtringendi vehementiam, & ea quæ ipſam conſequuntur,amittit,ita magis nutrit,quàm quæ cortice ſpoliata non eſt;ſuccum craſſum prauumque gignit: tardeque commeat; non tamen alui fluxus deſiccat, vti ea cui cortex non eſt ademptus. Iure igitur,qui largiùs hoc edulio vtũtur,elephantiaſin,& cancros incurrunt. Siquidem craſſa ſiccaque cibaria,ſucco melancholico generando ſunt idonea. Quare iis duntaxat,quibus aquea in carnibus eſt καχεξία, Lens in cibo vtiliter præbetur: aridis verò & ſqualentibus admodum damnosè. Eandem ob cauſam viſum integrum & inculpatum hebetat, ipſum immoderatè exſiccans: ei verò,qui contrario modo ſe habet, confert. Ad menſtruas autem purgationes non eſt accommoda: craſſum enim & tardiſſimum ſanguinem reddit:at muliebri profluuio eſt vtiliſſima. vt Gal. in lib. De aliment. facult.

Somnia tumultuoſa (vt Dioſcorides præter hæc ſcribit) excitat, capiti,neruis,& pulmoni inutilis. Contra alui fluxiones, melius ſuo fungitur officio, addito cum aceto, Intybo, aut Portulaca,aut Beta nigra,aut Myrti baccis,aut putamine Punici,aut Roſis aridis,aut Meſpilis,aut Sorbis, aut Pyris Thebanis, aut Malis Cotoneis, aut Cichorio, aut Arnogloſſo, aut Gallis integris,quæ poſt decoctionem abiiciuntur,aut Rhoë,quæ obſoniis inſperguntur: verùm

rùm acetum cum eo diligenter percoqui debet, aliâs aluum cõturbat. Contra ſubuerſionem ſtomachi, triginta grana Lentis decorticata, deuorari proderit: decocta cum polenta, & illita podagras lenit: ſinus cum melle glutinat: cruſtas rumpit: vlcera purgat: decocta in aceto duritias & ſtrumas diſcutit: cum Cotoneo Malo aut Meliloto medetur inflammationibus oculorum, ſedisque, addito roſaceo. verùm in maioribus ſedis inflammationibus & magnis ſinubus, cum putamine Mali Punici, ac ſiccis Roſis adiecto melle decoquitur: & ſimiliter ad nomas gangrænicas, adiecta maris aqua: Puſtulis item & herpetibus, ac eryſipelatis, pernionibusque, vti dictum eſt. Contra mammas verò, in quibus lac in grumos coiit, & quæ lactis nimiam redundantiam non ferunt, cocta in aqua maris, & impoſita auxiliatur.

De Eruo, ex Theophraſto & aliis. CAP. XVII.

ERVVM ex leguminibus eſt, quorum in latus caulis tendit, vt Theophraſtus ait, ſiue, vt Dioſcorides, frutex, paruus eſt, tenuis, anguſtis foliis: floris eius productio diuturniſſima eſt, veluti Ciceris. σπερμάτια, id eſt, exigua ſemina, in ſiliquis cylindraceis ſe inuicem contingunt Arachis, Galeno teſte, maiora; Æthiopidis verò, Dorycnij, ac Lithoſpermi ſimilia; Lathyridis autem, auctore Dioſcoride, minora, ſapore inſuauiſſima: quæ ſapore & colore differentiam obtinent, & dulciora quidem, ac minus medicamentoſa candida ſunt iis, quæ ad flauitiem, ſiue πρὸς τὸ ξανθὸν, aut ad ochræ colorem accedunt.

Lætatur ſolo, ait Columella, macro; maturè ac ſerò ſeritur, ſed ſi Vere ſeratur, facilè gratumq; exit, non graue, veluti autumno ſatum. Seritur inter Braſſicas, contra papiliones.

Græci ὄροβον nominant: Officinæ Germaniç Orobi nomen retinuerunt, rem autem ignorantes, pro eo Viciam perperam ſubſtituerunt.

Neotericorum plerique, Eruum eſſe exiſtimant, quod ab Italis *Mocho* nominatur, verùm quàm parum cum Eruo conueniat, cùm ex capite de Mocho ſiue Cicere ſatiuo, tum ex præſente Erui deſcriptione, facilè animaduerti poteſt.

Eruo ſimilius videtur, ſylueſtre quoddam legumen, quod ſubſequente capite, pro Eruo ſylueſtri deſcriptum eſt, quamquam nec ipſum verum aut legitimũ ſit. Nam στενόφυλλον quidem eſt, ac πλαγιόκαυλον, ſiliquasque habet cylindraceas, & forma modoque loquendi Dioſcoridis, oportuniſſimè θαμνισκὸν ipſum quis dixerit; nullis enim pedamentis, aut propè aſſiſtentibus adminiculis eget, ſponteque ſua erigitur, & in altum aſſurgit; cuiuſmodi ſtirpes, Dioſcoridem θάμνους ἢ θαμνίσκους aliquando appellare, πολυγόνατον abundè oſtendit, quod ipſe θάμνον facit, non alia de cauſa, quàm quòd ab humo ſurſum ſpõte ſua aſſurgat. Sed cùm ſemen proferat Aracho non maius, & durum, ſapore non amarum, non ingratum, pro vero Eruo haberi non poteſt, niſi fortè & paruum quoddam Eruum ſit, quod in has inferioris ac maritimę Germanię regiones tranſlatum, inſuauitatẽ ſuam deponat, quod veriſimile nõ eſt. *θαμνισκοὶ*

Accedere verò ad Erui deſcriptionem & legumen illud apparet, quod Cap. IX. huius libri Eruiliæ ſylueſtris nomine deſcriptum eſt. folia ſiquidem eius oblonga ſunt, quæ nõnullorum comparatione anguſta dici poſſunt: fructus rotundi Arachis maiores, Lithoſpermi ſeminibus magnitudine haud diſſimiles; colore ſublutei, quandoque nigri; ſapore veluti Eruum amari; minus tamen qui albicant quàm nigricantes. Quæ huius leguminis cum Eruo (ſi non idem) affinitatem maximam oſtendunt; & tantam quidem vt pro Erui ſuccedaneo citra errorem haberi queat, atque omnibus medicamentis eius loco adhiberi: repugnantibus licet ſiliquis non omnino cylindri modo teretibus: quales Eruo Theophraſtus tribuit. Quæ ſi tales, exiguum Erui deſcriptioni repugnans adeſſet: nunc verò ad Lathyri accedentes, ſcrupulum iniiciunt. Veluti quoque & ipſa ſtirps non θαμνίσκος, vt Dioſ. ait, hoc eſt fruticis in modum aſſurgens, ſed humi, niſi pedamentis ſuſtineatur, procumbens. Quod & ſylueſtrem Eruiliam ab Eruo differentem facit. *Erui ſuccedaneum.*

Cæterùm ab Eruo, vt Galenus lib. I. De aliment. facult. tradit, homines prorſus abſtinent, eſt enim inſuauiſſimum & praui ſucci; boues verò tum in Aſia, tum apud alias pleraſque gentes in aqua dulcoratum paſcuntur. In magna tamen fame, quemadmodũ Hippocrates quoq; ſcripſit, neceſſitate coacti ad ipſum nonnunquam accedunt. Nos verò ad eundem modum, quo Lupinos, præparantes, Orobis cum melle vtimur, ceu medicamentis craſſos thoracis ac pulmonis humores expurgantibus.

Porrò inter Orobos, albi minus ſunt medicamentoſi iis, qui ad flauitiem aut ochræ colorem accedunt. Qui verò cocti bis fuerint, & in aqua identidem dulcorati, inſuauitatem quidem deponunt, ſed vnà cum ea abſtergendi etiam & incidendi facultatem, vt ſola in eo relinquatur terreſtris ſubſtantia, quæ alimentum fit: quod citra inſignem amarorem, deſiccandi vim habet.

In libris verò De ſimplic. medicament. facult. deſiccat, ait, Orobus exceſſu ſecundo intenſo, ca-

ſo, calefacit verò primo: porrò quatenus amaritudinis eſt particeps, eatenus incîdit, extergit, obſtructiones expedit. cæterùm ſi ſumatur copiosè, ſanguinem per vrinas euocat.

Dioſcorides, capitis, inquit, Eruum grauitatem efficit: aluum eſu turbat, & ſanguinem per vrinam extrahit: elixo tamen boues ſaginantur appoſito.

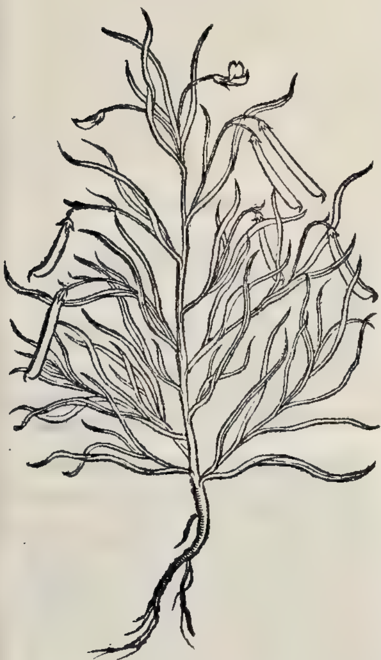
Fit è ſeminibus farina, quam ὀρόβινον ἄλευρον, id eſt, farinam Eruinam nominant, ad medendi vſus conueniens. ὀρόβινον ἄλευρον.

Parandæ eius ratio hæc eſt: Vberiora grana candidaque deliguntur, permiſcẽdoque aquâ reſperguntur, & donec ſufficienter combiberint, ſinuntur, poſtea torrentur, vſque dum cortex diſrumpatur, deinde mola trita, farinario cribro incernuntur, farinaque reconditur.

Hæc aluo vtilis eſt: vrinam cit: meliorem colorem efficit: frequenter in cibo aut potu ſanguinem cum torminibus per aluum, & veſicam ducit: vlcera cum melle purgat, lentigines, item, ephelidas & maculas, quas ἀτίλους vocant, totumq́; corpus emundat: nomas, σκληρώματα, & gangrænas ſerpere non patitur: mammarum durities emollit: vlcera fera, quæ θηριώδη vocant, carbunculos, fauosq́; emarginat ac rumpit: cum vino ſubacta morſibus canum, hominum, viperarumq́; illita medetur: vrinæ difficultates, tormina, teneſmosq́; ex aceto mitigat. Prodeſt etiam iis, qui alimentum à cibo non ſentiunt, frixa & ad nucis magnitudinem melle excepta ſumptaq́;. Decoctum eius fouendo, perniones & pruritus in toto corpore ſanat.

De Eruo ſyluestri ſiue Catanance prima.

CAPVT XVIII.

Eruum ſylueſtre.

SYLVESTRE iſtud à nobis nuncupatum Eruum, cauliculos profert pedales aut longiores, rotundos, erectos, nonnihil ad latus inclinantes, in exiguos quoſdam ramuſculos diuiſos: folia tenuia, oblonga, anguſta, graminis foliis multò & minora & anguſtiora: flores tenuibus pediculis, ex foliorũ alarumq́; ſinubus exortis hærent, parui, luteoli: ſiliquæ deinde ſuboriuntur paruulæ, forma oblonga, tereti & anguſta; in quibus ſemina nouem aut decem vel plura, rotunda, dura, nigra, ſplendentia, Arachis aut exiguis Eruis ſimilia, guſtu non inſuauia.

Floret magna æſtatis parte, exoriẽtibus ſubinde nouis, prioribus marceſcentibus floſculis. Naſcitur ſua ſponte pleriſque in aruis, & iuxta ſcrobes foſſasque; reperitur etiam locis quibuſdam non procul à mari, quod ſiliquas non rotundas, ſed latiuſculas progignere fertur. Herbarum ſtudioſi ſubinde apud Belgas in hortis ſerunt.

Sylueſtre quoddam Eruum videtur, cum deſcriptione enim eius, excepto ſolo ſemine, vt ſuperiore capite diximus, conuenit. Videtur etiam Dioſcoridis prima Catanance, tametſi etiam ſemen non in capitulis, ſed in ſiliquis ferat. κεφαλὰς etenim in quibus ſemen hanc Catanancen ferre Dioſcorides ſcribit, nõ capitula, ſed ſiliquas hoc loco interpretari debere, quod cũ eo cõiungitur, oſtendit: nãCatananchẽ κεφαλὰς veluti Orobũ habere, Dioſcorides ait: at Orobus nõ capitula gerit, ſed ſiliquas.

Verba autem Dioſcoridis de priore Catanance hæc, in veteri exemplari, ſunt: ἡ μὲν τις αὐτῆς ἔχει φύλλα μακρὰ, ὡς κορωνόποδος, ῥίζαν λεπτὴν, σχοινώδη, κεφαλὰς δὲ ὡς ὄροβος, ϛ´ ἢ ζ´, ἐν αἷς καρπὸς ὅμοιος ὀρόβῳ· κάμπτεται δὲ ξηραινόμενος ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἰκτίνου ὄνυξιν ὁμοιοῦται νεκροῦ, id eſt, vna quidem folia habet longa vt Coronopus: radicem tenuem, iunceam, ſiliquas veluti Eruum ſenas ſeptenáſve, in quibus ſemen Eruo ſimile: Areſcens in terram flectitur, & ſe contrahit ad ſpeciem milui exanimati. *Dioſcoridis locus expoſitus.*

Plinius Catanancen Theſſalam herbam, qualis ſit, ſuperuacuum ſcribi ait, cùm ſit eius vſus

vſus ad amatoria tantùm,ad quæ etiam ſola cùm hæc,tum altera à Dioſcoride vtilis traditur. Vtramque,inquit, narrant in amatoria expeti: Theſſalicæ mulieres his vti traduntur.

At Erui iſtius ſylueſtris nullus omnino eſt vſus.

De Lupinis, ac primùm de Satiuo. CAP. XIX.

Lupinus ſatiuus.

INTER Lupinos hi ſatiui : alij ſylueſtres ſunt.

Satiuus Lupinus caule aſſurgit ſingulari, rotundo, interiùs concauo, exterius modicè lanuginoſo, firmo, & qui abſque adminiculis rectus conſiſtit; è quo, poſtquam primi marcidi facti ſunt, flores in huius faſtigio eminentes, alij tres ramuli, infra ſpicam florum prodeunt,quorum ſinguli non rarò & alios quoque, modò binos, aliâs ternos eodem proferunt modo; præſertim ſi tempeſtiuè Lupinus ſatus, æſtatem calidam diuturnamque nactus fuerit: folia ex quinque, ſex,aut ſeptem cohærentibus componuntur, Viticis ſimilia, ſuperiore parte virent, inferiore verò candida & lanuginoſa, & ſub veſperam circa Solis occaſum, veluti flaccida facta deorſum dependent. Flores in ſummo cauliculorum ſpicatim digeſti candidi ſunt:ſuccedunt ſiliquæ craſſæ,latæ,*Bonæ* ſiue Faſeli minores,duræ,ſubflauæ, foris tenuiter hirſutæ, intus verò glabræ, in quibus ſemina quina,ſenáve, plana,rotunda ac veluti compreſſa,foris alba,intus lutea,ſapore amariſſima,quæ & germinationis principium haud obſcurum, & qua parte ſiliquæ adhærent, concauitatem quandam,veluti exiguum vmbilicum habent. radice Lupinus nititur ſingulari, tenui, lignoſa, paucis capillamentis fibrata.

Poſcit,inquit Theophraſtus,ſolum arenoſum ac vitioſum, cultis ægrè prouenit, natura ſua ſylueſtris.

Floret apud Germanos, primùm quidem, ſub finem Maij; deinde Iunio, aut initio Iulij ſecundò,tertiò verò Iulio aut Auguſto mẽſibus,ſi anni tempeſtas calida ſiccaque fuerit. Fructus duo priores ſæpè ad maturitatem perueniunt,tertius in inferiore Germania rarius.

Græci hoc legumen *θέρμον ἥμερον* : Latini Lupinum, & Lupinum ſatiuum nominant: Germani **Feigbonen**: Itali *Lupino domeſtico*: Hiſpani *Entramocos* : Brabanti **Vijchboonen & Lupinen** : Galli *Lupins*.

Lupini ſemen *πολύχρηστον*, hoc eſt, frequentis multíque vſus eſt, Galenus in lib. De alíment. facult.ait: elixus enim,deinde in aqua dulci maceratus,tantiſper donec in ea omnem ſibi ingenitam exuerit inſuauitatem,ita demum manditur cum garo aut oxygaro, vel etiam ſine his, ſale mediocri conditus. Lupini dura & terreſtris eſt ſubſtantia: quocirca ipſe concoctu ſit difficilis, ſuccumque craſſum gignat eſt neceſſe, ex quo non probè in venis confecto, crudus propriè appellatus ſuccus aceruatur. Cæterùm cùm inter parandum quicquid habuit amaritudinis deponat, *τοῖς ἀποίοις*, id eſt, qualitatis quæ ſenſu deprehendatur expertibus, ſimilis euadit,& ita præparatus, vt in lib. De medicam. ſimplic. ait, ex generè eſt emplaſticorum.

At vbi natiua etiamdum manet amaritudo,extergendi digerendíque vim obtinet: interficit lumbricos,tum illitus, tum addito melle linctus, tum ex poſca epotus. Quin & decoctum eius lumbricos eiicere poteſt: tum etiam foris identidem perfuſum vitiligines, achoras, exanthemata, pſoras, gangrænas, vlcera maligna iuuat, partim extergendo, partim citra mordacitatem digerendo ſiccandoque. Expurgat iecur & lienem cum ruta & pipere ſuauitatis gratia, aſſumptum: elicit menſes, ac fœtum eiicit, cum Myrrha & melle impoſitum.

Porrò Lupinorũ farina, ſine mordacitate digerit, nec enim liuida tãtùm, ſed & chœradas & phymata curat; ſed tunc in aceto aut oxymelite, aut poſca coquatur oportet, idq́; pro laborantiũ temperamento & affectus diuerſitate, quod ex vſu eſt eligendo: digerit item & quæ liuida ſunt, & quæcunq; modò diximus præſtare poſſe decoctum, eadẽ omnia efficit & farina.

Decocti

Lupinus syluestris.

Vicia.

Decocti pluuiali aqua Lupini, Dioscorides præter hæc scribit, donec in cremorem lentescant, faciem abstergunt: medentur ouium scabici, cum radice nigri Chameleonis, si tepente decocto abluantur.

Cit vrinam radix cum aqua cocta & pota.

Lupini vbi edulcati fuerint, triticum aceto, poti stomachi fastidium leniunt, & cibi appetentiam excitant.

De Lupino syluestri. CAP. XX.

SYLVESTRIVM Lupinorum duo triáve sunt genera, vnum florem profert luteum: alia purpureum.

Luteus caule foliísque satiuo similis est, vtrisque tamen minoribus ac breuioribus; flores habet pulchros, luteos, suaueolentes, in spicam congestos, violæ luteæ colore & quadamtenus odore: siliquas paruas, duras, aliquatenus hirsutas: semina parua, plana, rotunda, sapore amarissima, colore vario, sordida, satiuis multò minora.

Purpurei, caules longiores procerioresque sunt quàm lutei, & in plures alas ramosq; diuisi: folia verò minora tenuioraque: flores parui ac luteis minores, ex purpura cærulei, aut subrubentes: fructus colore similiter vario, amari, & inter omnes minimi.

Nascuntur syluestres Lupini plerisque locis sua sponte, verùm apud Germanos non nisi sati proueniunt.

Florent eodem quo satiui tempore.

Amariores sunt, vt Galenus ait, & ad omnia valentiores, quàm satiui, eiusdem genere cum ipsis facultatis.

De Vicia. CAP. XXI.

VICIA tenues habet & quadrangulares cauliculos, tres ferè pedes altos: folia oblonga in clauiculas desinunt; ex pluribus vni costæ siue neruo adnatis composita, quorum singularia maiora, latiora, crassioraque sunt quàm Lentis: flores Bonæ siue Faseli forma similes, sed colore ex purpura nigri: siliquæ latæ, exiguæ, atque in singulis grana quina senáve, non globosa; sed Lenticulæ instar propemodum compressa, colore nigra, gustu insuauia.

Seritur quocunque solo, cultu facillimo.

Maio floret, fructum inde perficit.

Latinis Vicia, à vinciendo, vt Varroni placet, dicitur, quòd item capreolos, inquit, habet vt Vitis, quibus sursum versus serpit, ad scapum Lupini, aliúmve calamum, ad quem vt hęreat, eum solet vincire. Galenus in Asia Pergami βίκιον: ab Atticis verò σὰθακον aut κύαμον nominari ait. Germani Wicken: Brabanti Vitsen: Galli *Vesce* nominant: Officinæ pleræque perperam ὄροβον ac Eruum: multum enim Eruum à Vicia differt.

Aphace legumen. Theophrastus lib. VIII. Aphaces cuiusdam leguminis meminit, cuius siliquæ latæ, & fructus celeriter perit: hæc an cum Vicia nostra conueniat, considerandum est.

Porrò Viciam, cum ipsis siliquis atq; integra planta rustici reponunt, vt brutis pecudibusq; sit pabulo. Per famem tamen noui, Galenus ait, qui hanc quoque comederint, potissimùm Vere, cùm etiamnum viret: quemadmodum Fabas & Ciceres esitare consueuerunt. Est autem non insuauis modò, sed concoctu etiam difficilis, aluumque inhibet.

Perspicuum ergo est, quòd cùm natura sit huiusmodi, alimentum, quod ex ipsa distribuitur, habeat haudquaquam boni succi, sed crassum & ad succum melancholicum gignendum idoneum.

De Sesamo ex Theophrasto, Plinio & aliis.
CAPVT XXII.

Sesamum.

SESAMO caulis siue culmus est ferulaceus, altus, crassior multipliciorq; quàm Milio. Seminis ferax & fœcũdum est, quod oleosum ac pingue & vasculis continetur, candidumque, vti Plinius: Theophrastus, genus eius quoddam candidum, inquit, radice singulari cohæret. Viride Sesamum nullum mandit animal, propter amaritudinem & grauitatem saporis: sed siccatus, acceptior euadit frutex eius, & suaue semen efficitur, ciboque idoneum.

Nascitur cùm in Ægypto, tum in India. Ab Indis, Plinius ait, Sesama venit, ex eo oleum conficiunt.

Ex æstiuis sementibus est, & quæ ante Vergiliarum exortum, Plinio auctore, seruntur. Columella tamen, Sesama, scribit, ab æquinoctio autumnali serenda sunt, in Idus Octob.

Putre solum, quod Campani pullum vocant, plerumq; desiderant: non deterius tamen etiam pinguibus arenis, vel congestitia humo proueniunt. Sed hoc quidem semen Ciliciæ Syriæque regionibus ipse vidi mense Iunio & Iulio conseri, & per autumnum cùm permaturuerit tolli. Palladius in Septembri, nunc Sesama, inquit, seritur, putri solo vel pinguibus arenis, vel terra congestitia.

Quadraginta diebus à flore, Plinius ait, maturatur, magna tamen cæli terræque differentia. Molestissimum terræ Sesamum, plurimum eam posse extenuare putatur. Diuturnum est: optimè reponitur, quia pingue.

Hanc frugem Græci σήσαμον, Latini quoque Sesamum ac Sisamum, nonnunquam feminino genere, Sesamam nominant: Officinis Germaniæ incognitum est.

Semen eius, vt Galenus lib. De aliment. facult. ait, pingue est, ideoque repositum celerrimè fit oleosum: quamobrem eos, qui ipso vescuntur, celeriter implet, stomachumque subuertit, ac tardè concoquitur, pingueque corpori præbet alimentum. Liquet ergò quòd ventriculi partibus vigorem ac robur addere nequit, quemadmodum nec aliud quoduis pingue. Est autem crassi succi, ideoq; non properè peruadit. Ipso autem solo non admodum vescuntur, sed cum melle crudo, quas σησαμίδας vocant effingẽtes. Panibus etiam inspergitur, temperamento est calidum, ob eamque causam sitim etiam excitat.

In libris verò De facult. simplic. Sesamon non parum in se continet, ait, viscosum & pingue, quare emplasticum est, & emolliens, ac modicè calidum. Eiusdem facultatis est, quod conficitur oleum, & herbæ quoque decoctum similem vim obtinet.

Dioscorides, Sesamum, scribit, stomacho aduersatur: oris graueolentiam facit, quoties inter mandendum commissuris dentium inhæsit: neruorum crassitiem impositum, discutit: medetur aurium contusionibus, inflammationibus, ambustionibus, artuum doloribus & cerastæ morsibus: capitis dolores, qui ab æstuatione oriũtur, ex rosaceo lenit: eadem efficit herba decocta in vino: præsertim autem inflammationibus doloribusque oculorum prodest.

Ex ea fit oleum, quo Ægyptij vtuntur, quod auribus, Plinio teste, vtile est.

De

De Camelina, siue Theophrasti Erysimo, & Myagrio Dioscoridis.

CAPVT. XXIII.

Camelina siue Myagrion.

CAMELINA surculosa est herba, caule recto, rotundo, in alas diuiso, duos aut tres pedes longo: folia oblonga, angusta, in acutum desinunt, singularibus Rubiæ foliis haud dissimilia: flores secundum cauliculos, exigui: semen orbiculatis vtriculis, Lini vasculis propemodum similibus, sed compressioribus continetur, minutum Fœnogræco minus, pingue & oleosum.

Plerisque Galliæ locis, vt apud Suessiones, bene subactis & stercoratis agris, vt Ruellius scriptũ reliquit, seritur: seritur & in agro Leodiensi, apud Zelandos, & aliis Belgij locis: in Germania non nusquam sua sponte exire fertur, atque vnà cum Lino enasci, cuius vitium existimatur.

Germani **Flachsdottern** & **Leyndottern** nominant, Galli *Cameline*, quo etiam nomine Belgis innotuit: Officinæ pleræque Sesamum appellant, oleoque huius pro Sesamino vtuntur.

Est autem Camelina hæc, cereale illud Erysimum, quod à Galeno lib. 1 De aliment. facul. ac à Theophrasto ἐρύσιμον appellatur, quodque inter fruges vnà cum Sesamo refertur. Siccum id, vt inquit Theophrastus, cibo idoneum est, quia quãtum in eo amaritudinis difficultatisq; solis opera percoctum excretumque est. Viride verò à nullo animali tangi videtur, propter amaritudinem, & grauitatem saporis. *Erysimum Galeni.*

Est tamen & aliud ἐρύσιμον, à Dioscoride lib. II. descriptum, cuius lib. De simplic. medicam. facult. VI. Galenus meminit, ab hoc Theophrasti Erysimo multùm differens: nam præsentem frugem Dioscorides non ἐρύσιμον, sed μυάγρον nominat, quod aliqui, inquit, μελάμπυρον vocãt, similitudine fortè foliorum, quam cum altero Theophrasti ac Galeni Melampyro, à Myagrio differente, habet.

Plinius frugem Sesamo similem Latinis Irionem, Græcis ἐρύσιμον, Gallis *Velarum* appellari, lib. XXIII. cap. XXV. scribit: & Libro XVIII. cap. X. huic (scilicet Sesamo) simile, ait, in Asia Græciaque ἐρύσιμον: idemque erat, nisi pinguius esset, quod apud nos vocant Irionem.

Porrò quemadmodum, Galenus inquit, Milio Panicum, adsimile quidem quodammodò est, verùm vndequaque deterius: ad eundem modum & Sesamo Erysimum, corporis substantia quodam pacto est affine: sed in cibo est insuauius, corporique alimentum parcius exhibet, prædictoque omnino est deterius.

Temperamento autem, calidum quoque, vti Sesamum est, sitimque etiam excitat.

Seminis oleosa pinguitudine corporis asperitates læuigari atque expoliri, Dioscorides ait, creditur.

Vlceribus oris herbam succo suo mederi: oleo pauperes in epulis, diuites in lucernis vti, Ruellius auctor est.

De Lino. CAP. XXIIII.

TENVIBVS ac rotundis culmis siue virgis Linum assurgit, folia ei oblonga, angusta, acuminata: flores in summis virgis speciosi, colore cærulei, quos parua, rotunda, orbiculata capitula, siue vascula succedunt, in quibus semen, figura aliquatenus oblonga, læue, glabrum, splendens, ex fuluo colore punicans. radicibus nititur exilibus.

Pingui lætoque solo, locis humilioribus non sitientibus, felicius prouenit. Pinguissimum enim, vt Columella ait, locum & modicè humidum poscit. Aliqui, inquit Palladius, macro solo spissum serunt, ita assequuntur vt Linum subtile nascatur. Plinius scribit seri sabulosis, maximè vno sulco, nec magis festinare aliud, vrereque agrum & deteriorem ipsum facere, quod & Virgilius in Georgicis attestatur:

Linum satiuum.

Vrit Lini campum seges, vrit Auena,
Vrunt lethæo perfusa Papauera somno.

Seritur Linum Vere: Maio & Iunio mensibus floret: post messem (Plinius lib. XIX. cap. I.) virgæ ipsæ merguntur in aquam, solibus tepefactam, pondere aliquo depressæ: maceratas indicio est membrana laxior; iterumq; inuersæ, vt priùs, Sole siccantur: mox arefactæ in saxo tunduntur stupario malleo. Quod proximum cortici fuit, stupa appellatur, deterioris Lini, lucernarum ferè luminibus aptior.

Græci λίνον pariter vt Latini nominant; Germani Flachß: Itali & Hispani *Lino*: Galli *du lin*: Belgæ Vlas.

Hoc semine, Galenus lib. I. De aliment. facul. ait, nonnulli quidem frixo vti obsonio cum garo, non secus ac factitio sale, vtuntur: Vtuntur autem & melli permiscentes: quidam panibus & ipsum quoque aspergunt. Stomacho autem noxium & concoctu difficile, exiguumque alimentum corpori exhibet. Quod verò ad ventris deiectionem pertinet, ipsum nec probaueris nec vituperaueris: exiguam tamen vrinę mouendę habet facultatem, quæ magis apparet cùm frixum sumitur. Tunc autem aluum quoq; magis sistit. Rustici autem homines, eo vtuntur sæpenumero, frixo tusoq; mel admiscentes.

In libris verò De simplic. medicament. facult. Lini semen esum flatuosum est, inquit, etiam si frigatur. adeò sanè recrementitia humiditate plenum est. Est verò etiam in primo ordine quodammodo calidum, at humiditatis & siccitatis veluti in medio est situm.

Quantopere autem flatuosum, & recrementitia humiditate plenum semen Lini sit, paucis ab hinc annis Middelburgi in Zelandiis animaduerti potuit, cùm propter frumenti aliarumq; frugum inopiam, plerique ex ciuibus pane & libis ex hoc coctis vescerentur. Distenta enim his valdè citò hypochondria fuerunt, & facies aliæq; partes tumidæ factæ. quorum non pauci sic affecti, etiam mortui sunt. Neque enim aliunde hęc symptomata, quàm ex recrementitia seminis humiditate, quæ flatulentiam parit.

Lini semen, vt Dioscorides memoriæ prodidit, easdem quas Fœnumgræcum vires obtinet: discutit & emollit, omnem intus forisq; inflammationem, cum melle, oleo, exiguaque aqua decoctum, aut melle cocto exceptum: cutis in facie vitia, quas ἐφήλεις vocant, crudum, & varos cum nitro & ficubus impositum tollit: cum lixiuio verò parotidas duritiasq; discutit: herpetas fauosq; cum vino decoctum expurgat: vngues scabros eximit, cum pari modo Nasturtij & mellis: quæ in pectore vitiosa educit, cum melle eclegmatis modo acceptum, & tussim lenit. Venerem exstimulat, si pipere & melle acceptũ, pro placenta largiùs assumatur.

Huius decoctum ad interaneorum vuluæq; erosiones immittitur, & alui excrementa educenda: insessu ad vteri inflammationes, veluti Fœnumgræcum, perquàm vtile est.

Oleum quod ex semine eius exprimitur, multiplicem vsum habet, nec enim à pictoribus aut statuariis aliisve artificibus expetitur solùm, vel ad lucernas tantùm vtile est, sed etiam medico vsui seruit. Nam & duritias omnes mollit: neruorum tensiones, contractionesq; laxat; dolores illitum sopit. Sunt etiam qui bibendum exhibeant lateris aut coli dolore laborantibus, verùm recens sit oportet, rancidum enim factum & nauseam excitat, & plùs quàm par est calefacit.

De Lino syluestri. CAP. XXV.

LINVM syluestre satiui Lini similitudinem ac speciem quandam habet: cauliculis assurgit tenuibus; circa quos angusta sunt foliola, veluti Lini: flosculi forma similes, sed aliquantò minores, & haudquaquam cærulei, sed colore lutei: succedunt rotunda quoque capitula, sed minora.

Haud

Linum ſylueſtre.

Haud procul à mari, in pratis ac herboſis locis, in nonnullis regionibus gignitur, veluti in Narbonenſi Gallia.

Iunio ac Iulio floret, ſeriùs quàm ſatiuum.

Linum appellatur ſylueſtre, quòd non ſatū, ſed ſpontè exeat: item & Marinum Linū, quòd maritimis gaudeat. in ſtamina diduci & iſtud poſſe refertur.

Sunt verò & alia quædam ſylueſtria Lina à C. Cluſio diligentiſſimè deſcripta in ſuis per Hiſpanias obſeruatis.

Vnum foliis refert eſſe latiuſculis, trineruiis, lanuginoſis: ramulis faſtigio, vti Heliotropij maioris, reflexis: floſculis Lini maioribus: capitulis & ſemine ſimilibus. 1.

Alterum anguſtioribus foliis, floſculis, capitulis, & ſeminibus Lini minoribus. 2.

Tertium perpetuò virens: foliis anguſtis, ſubalbidis, & radice reſtibili. 3.

Reperiuntur in Hiſpaniis primū & tertium: alterum in Gallia haud procul Lutetia.

Cæterùm ſylueſtria hęc Lina nullum in medicina vſum habent; facultates idcircò eorum incompertæ.

De Cannabe. CAP. XXVI.

CANNABIS caules profert rotundos, erectos, inanes, quinque aut ſex pedes altos, alis compluribus luxuriantes; quando videlicet, ſua ſponte ſylueſtris exit: vbi verò in agris

Cannabis ſterilis.

Cannabis fœcunda.

ſeritur,

ſeritur, ramis nullis, aut omninò pauciſſimis. folia ei dura ſunt, aſpera, ſubnigra, & ſi cōfricentur graueolentia, ex ſex, ſeptem, aut pluribus aliis ſimul hærentibus coaceruata, quorum ſingularia anguſta, oblonga, acuminata, & per oras ſerrata. ſemen ex alarum & foliorum ſinubus exit rotundum, duriuſculum, medulla refertum candida. radices multas fibras habent.

Eſt in huius genere quædam ſterilis; flores tamen proferens paruos, herbaceos, racematim cohærentes, ſed inutiles & vaneſcentes: alia verò ſeminis fœcunda; cuius flos non eſt conſpicuus.

Eſt & ſylueſtris quædam Dioſcoridi Cannabis: eadem & Maluæ ſylueſtris, ſiue Alceæ ſpecies, de qua in olerum hiſtoria inter Maluas.

Solum autem Cannabis, vt Columella ſcribit, pingue ſtercoratumque & riguum, vel planum atque humidum, & altè ſubactum depoſcit. In quadratum pedem ſeruntur grana ſex ſeminis Arcturo exoriente, quod eſt vltimo menſe Februario, circa ſextum, aut quintum Calendas Martias: nec tamen vſque in æquinoctium, ſi ſit pluuius cæli ſtatus, improbè ſeretur.

Apud Belgas, hac ætate Arcturus ἀκρονυχῶς exoritur circa Martij diem IX. aut X. & Cannabis Martio ſeritur ac Aprili.

Græci κάνναβιν ἢ ἀστέριον nominant: item σχοινοστρόφον: Latini Cannabem: Officinæ nomen retinent: Germanis zamer hanff: Italis *Canape*: Hiſpanis *Canamo*: Gallis *Chanure*: Brabantis kemp dicitur.

Semen Cannabis, Galenus in lib. De alimentorum facultatibus prodidit, concoctu eſt difficile, ſtomacho ac capiti nocet, prauiq; eſt ſucci.

Τραγήματα. Sunt tamen, qui eo frixo cum aliis tragematis veſcãtur. Τραγήματα voco, ait, quæ poſt cœnam, voluptatis inter bibendum excitandæ gratia, eduntur. Multùm autem calefacit, ideoq; ſumptum paulò largiùs, caput ferit, vaporem ſurſum adipſum mittens calidum ſimul ac medicamentoſum.

Flatus item extinguit, vt lib. De medicament. facult. adeoque deſiccat, vt ſi pluſculum edatur, genituram exſiccet.

Succus ex recenti herba conuenienter aurium doloribus, Dioſcorides ait, inſtillatur, ab obſtructione, vt mihi videtur, Galenus addit, natis.

Ruſtici in Belgio ſeminis contuſi medullam, ac liquido aliquo expreſſam, ictero laborantibus initio ipſius mali, exhibent, & crebrò non abſque præſidio, ſi quando ex ſola obſtructione, citraque febrim exoritur. Aperit enim fellis meatum, & bilis per corpus digeſtionem promouet.

Gallinas Matthiolus, hoc ſemine, ait, ouiferaciores reddi.

Fœnumgræcum.

De Fœnograeco. CAP. XXVII.

CAVLEM Fœnumgræcum emittit ſingularem, tenuem, virentem, intus concauum, in alas ramoſque diuiſum: folia pratenſi Trifolio ſimilia, rotundiora tamen ac minora, quæ ſuperiore parte virent, inferiore verò ad cineritium inclinant: flores in ſummis virgis exiguos candicantes, Lupini floribus minores: ſiliquas longas, graciles, anguſtas, inſtar corniculorum recuruas, in quibus ſemina non magna, forma oblonga, anguloſa, flaueſcentia, quæ reſiccata cum grauitate quadam iucundè olent. radice nititur tenui & candida.

Seritur in Belgio in hortis medicinæ cauſa, & quidem Vere; olim in agris ſerebatur. Lætum poſcit ſolum, tenui enim, vt Theophraſtus ait, inareſcit.

Duo tempora ſationum habet, auctor Columella, quorum alterum Septembris mẽſis, cùm pabuli cauſa ſeritur, iiſdem diebus quibus Vicia, circa æquinoctium: alterum menſis Ianuarij vltimo, vel Februarij primo, cùm in meſſem ſeminatur.

Græcis

Græcis τῆλις appellatur, item κάρπος, siue, vt Pliniana exemplaria, κάρφος: & βούκερως, αἰγόκερως, κεραῖτις, λῶτον: Latini Fœnumgræcum: rustici Siliquam, Columella ait, appellant. In Plinio Silicia legitur, apud Varronem verò Silicula: Germanis Bockshorn oder kuhhorn: Italis *Fiengreco*: Hispanis *Alfornas* & *alholuas*: Gallis *Fenegrec*: nostris Fenigrieck dicitur.

Semen Fœnigræci inter manifestò calfacientia, Galenus in lib. De aliment. facult. tradit, censetur, eundemque hominibus in cibo vsum præstat, quem Lupini. Sumitur enim ipsum cum garo, alui subducendæ gratia: estque huic rei multò quàm Lupini accommodatius, cùm nihil ex propria substantia habeat, quod transitum remoretur. Manditur autem & cum aceto & garo, sicut Lupini. Multi præterea & Fœnumgræcum & Lupinos ex vino, garo, & oleo sumunt: alij etiam panem addunt, eoq; obsonio sunt contenti, quod vt ventrem minus subducat, caput certè (ceu nonnullis Fœnumgræcum ex garo facere solet) non ferit: præterea stomachum non subuertit: nam id quoque Fœnumgræcum in quibusdam efficit.

Vescuntur autem nonnulli Fœnogræco, prius quàm planta ipsius semen produxerit, aceto & garo intingentes: quidam autem oleum affundentes, eo obsonij vice, cum pane vtuntur: sunt qui cum aceto quoque & garo ipsum mandunt. Caput autem hoc quoque sumptum copiosius ferit: quod faciet impensiùs, si quis ipsum sine pane sumpserit: quibusdam item stomachum subuertit.

Succus autem elixi Fœnigræci, cum melle sumptus, ad omnes prauos humores, qui in intestinis habentur, subducendus est accommodus, suo quidem lentore leniens, calore autem dolorem mitigans. Quod autem abstersoriæ facultatis quoque sit particeps, intestina etiam ad excretionem instigat, sed parcius mel ei est admiscendum, ne mordacitas exuperet. In diuturnis verò thoracis citra febrē affectibus, pingues cum eo Palmulas elixare quidē oportet; vbi autem succum ipsum expressum, copioso melle miscueris, ac rursum super carbones ad mediocrem crassitiem coxeris, tum demum longè ante cibum vti.

In lib. De simplic. medicament. facult. Fœnumgræcum, ait, calidum est, secundi ordinis, deficcat primo: proinde feruentes phlegmonas irritat acerbatque: quæ verò minus sunt calidæ & magis duræ, eas digerendo curat.

Fœnigræci farina, Dioscorides tradit, vim habet emolliendi discutiendiq;: cum melicrato decocta & imposita, facit ad inflammationes, tam internas, quàm externas; lienem cum aceto & nitro subacta, & imposita extenuat.

Spergula.

Decoctum eius insessu, ad muliebria mala, quæcunque ex inflammatione, aut præclusione consistunt, vtile est.

Expressus in aqua decocti succus, capillos, furfures & manantia capitis vlcera, ἀχῶρας vocant, purgat: cum anserino adipe pessi vice subiectum, locos circa vterum dilatat & emollit.

Viride cum aceto debilibus locis, & exulceratis prodest. Decoctum eius aduersus tenesmos, & grauiter olentia dysentericorum excrementa confert.

Oleum quod ex eo exprimitur, capillos & in genitalibus cicatrices abstergit.

Sunt porrò & quædam syluestria appellata Fœnogræca, de quibus inferius cap. xv. huius Pempt. lib. III.

De Spergula. CAP. XXVIII.

SPERGVLA cauliculis exit tenuibus, rotundis, geniculatisque, dodrantem aut pedem altis. foliola circa genicula radiantis stellæ modo, in orbem disponuntur, parua, tenuia, & angusta. flores in summo cauliculorum candiduli, Alsines persimiles. parua deinde rotunda ac orbiculata vascula, Lini capitulis similia, in quibus semen conditur, paruum, rotundum, nigrum, Rapi semine minus. radix tenuis est.

Seritur

Seritur in aruis, & potiſſimùm quidem autumno, vt hyeme, ac primo vere, cùm alia pabula defecerint, bubus præbeatur.

Vulgò in Brabantia Spurrie appellatur, atque inde Latinè Spergula. Nonnulli Polygalum nominant, quòd lactis abundantiam bubus promoueat. Non eſt tamen Dioſcoridis πολύγαλον, quod multùm ab hac differt.

Pabuli, vt diximus, cauſa ſeritur, nec alium vſum, quòd ſciam, habet.

Semen vomitione pituitoſos humores educere plerique referunt; eſtur tamen à gallinis & columbis, quæ non ſolùm citra noxam idipſum ſublegunt, verumetiam, hoc paſtæ, & oua plura, & citius excludere creduntur.

LIBRI SECVNDI PEMPTADIS QVARTÆ
FINIS.

STIR-

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS QVARTÆ LIBER TERTIVS,

DE VITIIS FRVGVM.

PRÆFATIO.

DE Frugibus huc vſque egimus, ad earum vitia, pabulorúmque reliqua genera, & ſi quæ quoque ipſorum vitia, ac alias conſimiles tranſire conſentaneum eſt.

DE LOLIO.

CAPVT I.

Lolium.

PRIMVM inter vitia locum Lolium facilè obtinet. Gerit id folia culmosq; Tritici aut Hordei, hirſutiora tamen; ſpicam longam veluti ex multis paruulis ἐφεξαλλήλως, ac alterno ordine digeſtis, compoſitam; quorum ſingulæ bina ternáve grana continent, Triticeis minora; quæ nullis quoq; aut exiguis glumis includuntur, & facillimè ſimiliter exteruntur.

Naſcitur in aruis cum Tritico ac Hordeo, ſeminibus ipſorum corruptis ac in deterius, vt Galenus ait, permutatis, & ſolo quidem, præſertim vliginoſo, per cæli, mẽſibus potiſſimùm hybernis, tempeſtatem humidam.

Græci αἶραν nominant: Arabes *Zizaniam* & *ſceylem*: Galli *Yuraye*: Itali *Loglio*: Belgę Dolick.

Deſiccat, vt Galenus lib. VI. De ſimplic. medicament. facult. & excalefacit efficaciter, vt propinquum ſit acribus, magis quàm Iris: ſed non eſt perinde vt illa ſubtilis eſſentiæ, verùm multum ab hac deficit. Secundum hoc, ponat ipſum quiſpiam in principio tertij ordinis excalefacientium, ſecundi verò in fine exiccantium.

Dioſcorides, Lolium molitum, ait, vim habet compeſcendi nomas, putreſcentia vlcera, gangręnasque cum raphanis & ſale impoſitum: feras impetigines ſiue λειχῆνας, & lepras cum ſulfure viuo & aceto ſanat: cum fimo columbino & Lini ſemine in vino decoctum, ſtrumas diſcutit, & quæ ægrè maturantur rumpit: decoctum cum μελικράτῳ, & impoſitum Iſchiadicis prodeſt. Cum polenta autem, aut Myrrha, aut Croco, aut Thure ſuffitum, conceptionem adiuuat.

Lolium autem frugibus, ex quibus ceruiſia coquitur, permixtum, ebrietatem citò excitantem eam reddit: idem poteſt pani copioſius additum. Nocet verò & oculis, caliginem ipſis adferens: quod & Ouidius Faſtorum lib. primo ſcriptum reliquit:

Et careant Loliis oculos vitiantibus agri.

Atque hinc natum videtur Prouerbium; vt cæcutientes Lolio victitare dicantur.

De Ægilope. CAP. II.

ÆGILOPS Triticum ac Hordeum foliis æmulatur, ſed culmos promit tenues & breues, dodrante haud altiores, atque in horum faſtigio exiguas ſpicas, bina ternáve grana proferentes, quàm Hordei paulò minora, glumis ſtriatis implicita, à quibus tenues, prælongæ, & acutæ ariſtæ eminent.

In Italiæ & Narbonenſis Galliæ agris inter ſegetes crebrò reperitur. Frequenter, vt Gale-

Ægilops.

nus ait,in Hordeis inuenitur. Germaniæ minus cognita eſt, cui tamen & alia vitia non deſunt, frugibus moleſta.

Græcis αἰγίλωψ dicitur: Latinis,Plinio teſte, Feſtuca.

Digerendi vim obtinet,Galenus ait: id quod ex guſtu patet, leuiter enim eſt acris: verùm & ex eo liquet,quòd phlegmonas induratas & ægilopas ſanat.

Medetur, inquit Dioſcorides, herba ægilopiis, & duritias diſcutit, cum farina impoſita: Succus ad eadem ſeruatur, farinæ admixtus & reſiccatus.

De aliis Feſtucis. CAP. III.

REPERIVNTVR verò & in Germaniæ ac Belgij agris, quæ ad Ægilopis ſiue Feſtucæ ſimilitudinem accedunt.

1. Prior Feſtuca folio quoq; Tritico ſimilis eſt: culmi huius tenues; ſpicæ ſiue iubæ Auenæ ſimiliores: grana oblonga ſunt, hirſuta, ſubrubra, folliculis incluſa, ac tenuem capillaceam longamq́ue ariſtam habent.

Non modò in Hordeo,ſed & cum Secali hęc frequentius enaſcitur: potiſſimùm vbi hyemis conſtitutio humida fuerit: aut ager fimo columbino,vt plerique aiunt, ſtercoratus.

2. Altera Feſtuca culmis foliiſq́ue Secale refert, culmos obtinet Tritico Hordeóve tenuiores,in quorum ſummo veluti effuſæ pendent iubæ, Auenæ propemodum ſimilitudine,ſed breuiores arctiusq; coniunctæ. Semina oblonga ſunt,longitudine grani Secalini, ſed anguſtiora, te-

Feſtuca prior.

Feſtuca altera.

nuiora,

Phœnix siue Lolium murinum.

nuiora,leuioraq; multò,quæ membranulis siue vtriculis paruis continentur, è quibus cùm in area teritur,concidunt.

Propriè Secalis est vitiú, cum aliis enim fruḿetis,aut non,aut rarissimè reperitur: succrescit, veluti & alia huius generis, per imbres frequentes; anni,hyemisque constitutionem clementem ac tepidam.

Priorem Ægilopis esse speciem satis apparet: nec impropriè idcircò & Festuca dicitur: Brabantis Ghehaerde euene appellatur. 1.

Alteram Germani Dort & lulch vocant: Brabanti Drauich: Latinè Festucam alterá non malè quis dixerit. Nam inter ea quæ frugum similitudinem gerunt,illasq; interim infestant, minimum ac leuissimum est granum; Festucis ea de causa simillimum. 2.

Sunt autem facultates harum Festucarum incognitæ,& nondum exploratę vires.

De Phœnice. CAP. IIII.

PHOENIX culmis, foliis, spicaq; Lolio similis,singulis tamen minoribus.culmos habet multos, breues, geniculatos: folia Hordei minora angustioraque: spicas Lolij, sed minores,tenuiores,breuiores ac rariores.

Nascitur in aruis, secus vias, & in ædificiorum tectis: in Italia & Gallia frequens & vbiq; ferè obuia: reperitur etiam in Vbiorum & Eburonum finibus.

Bromos herba.

Φοίνιξ Grecis à phœniceo colore dicitur:Latinis etiam Lolium rubrum & Lolium murinum: Plinius Hordeum murinum nuncupari scribit.

Appellatur autem Belgis Hordeum aut Triticum murinum (vulgò Muyse coren) & aliud omninò herbæ genus, breue ac humile, frequentibus breuibusque culmis, dodrantis altitudine, foliis angustis, quod spicas gignit complures,frequétibus aristis cinctas, Hordeo similes, sed breuiores, tenuiores, molliores que: nascitur secus vias; nullius planè vsus ac omninò inutile. *Triticum murinum.*

At Phœnix, vt Dioscorides scriptum reliquit, vim habet, vt in vino austero pota diarrhœam, sanguinis ex vtero profluuium, & copiosiorem vrinæ fluxum sistat.

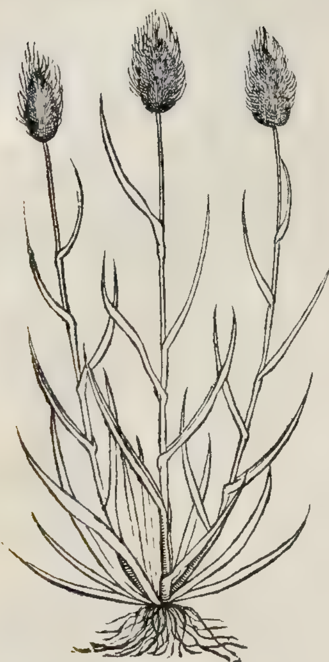
Sunt etiam qui sanguinem eam supprimere prodant, phœniceæ lanæ inuolutam & corpori alligatam.

De Bromo herba. CAP. V.

BROMVS herba Auenæ & Ægilopi similis est,habituque ipso syluestris quędam Auena, multiplicibus enim geniculatisque culmis, foliisque eam refert, licet vtrisque teneriori-bus. iuba rarior,aristas asperiores, longioresque habet. radice firmatur copiosa ac tenui.

Herba natura sua in totum syluestris, æstate secus vias & agrorum margines reperitur.

Alopecuros.

Triticum vaccinum.

Nominant eam Græci βρῶμον πόαν, id eſt, Bromum herbam, ad differentiam Auenæ, quę Græcis quoque βρῶμος aut βρόμος dicitur.

Exiccatoriam, Dioſcorides inquit, vim habet. Decoquitur cum ſua radice in aqua ad tertias, colatur, deinde mellis tantúdem admiſcetur, rurſusque decoquitur, ad liquidi mellis ſpiſſitudinem: facit ad narium ozænas & fœtida vlcera, linteo eo humore imbuto naribus indito: aliqui tritam Aloën addunt, & eo modo vtuntur: facit & cum Roſis ſiccis in vino decocta, ad oris graueolentiam.

Eſt verò & alia quędam quorundam iudicio herba Bromos, Agroſtis videlicet altera, infrà deſcripta. Quam nos non Bromum aut Bromi herbæ ſpeciem, ſed à veteribus etiam pro legitimo Gramine ac Agroſti habitam non abſque veterum teſtimonio iudicauimus.

De Alopecuro. CAP. VI.

ALOPECVROS geniculatis culmis foliisq; frumentaceis ſimilis eſt, culmos tamen habet breuiores, foliaq; minora & anguſtiora: Spica eius nec acuta nec ariſtata eſt, ſed mollis, hirſuta, denſaque lanugine conſtans, haud multum diſſimilis vulpium caudis, vnde & nomen obtinet.

Naſcitur in aruis vnà cum frugibus æſtate, reperitur in pluribus Galliæ, præſertim Narbonenſis, agris.

Α'λωπέκουρον Græcè Theophraſtus nominat; Latinè Caudam vulpinam dixeris: Gallicè *Queue de renard*: noſtrate idiomate **Voſſenſteert.**

Nullius, quod ſcitur, eſt vſus; de viribus enim eius, Theophraſtus vel Plinius, nihil ſcriptum reliquere.

De Tritico vaccino, ſiue Melampyro. CAP. VII.

VACCINVM Triticum, caulem gerit cubitalem aut minorem, in alas diuiſum: folia oblonga, acuminata, nigricãtia, per oras ſerrata: ſpicas in ſummo caulium latas, craſſas, aſpectu pulchras, foliorum florumq; purpureorum plenas, quæ, poſteaquã defloruerunt, virent, ac complures folliculos latos proferunt, in quibus bina vt plurimùm ſemina, Triticeis ſimilia, ſed minora nigrioraque.

Exit in aruis vnà cum Tritico ac Secali, & lęto potiſſimum pingui ac reſtibili agro. Theophraſtus ex Tritico, aut Hordeo corruptis naſci ait.

Vnà cum frugibus floret, & ad maturitatem peruenit.

Germani **Kuweyſſen**/ hoc eſt, Triticum vaccinum aut bouinum: nonnulli **braun fleiſchblůmen**: Brabanti **Peerts bloemen** nominant.

Galenus Græcis μελάμπυρον dici ait, quaſi dicas, nigrum Triticum; & ex Tritici quoq; mutatione

tatione generari, sed prauitate quàm plurimum à Lolio relinqui.

Theophrastus quoq;, res innocens Melampyrum ait, neq; sicuti Lolium graue, & caput tentans.

Vstilago.

De Vstilagine. CAP. VIII.

QVAM recẽtiores Vstilaginem nuncupant, Auenę ac Tritici propriè morbus & vitium est, spicas siue iubas eius, priusquam perfectè è vaginis suis erumpere queant, infestans. Marcescunt hoc vitio spicæ, & atro puluere obsidẽtur.

Nascitur Aprili & Maio mensibus, cùm cæli tempestas crebrò incõstans, aliâs nimbosa, aliâs serena, feruensq; fuerit; tunc enim spicæ humore madidæ, à solis feruore corrumpuntur, ac quodammodo, vti aiunt, aduruntur.

Germani vulgò **brant**: Latinè Vstilaginem appellant. Videtur ἐρυσίβη quædam, Latinè rubigo, ac robigo dicta; quæ, veluti Theophrastus *ἐρυσίβη quid.*
ait, corruptela quædam est residentis humoris, ac commune quoddam vitium cerealium seminum, frumentacea tamen magis quàm legumina infestans: frequentissima hæc in roscido tractu, conuallibus, ac perflatum non habentibus: è diuerso carent ea, ventosa & excelsa. Gignitur plenilunio.

De Cracca siue Aracho.
CAP. IX.

FRVGVM, ac frumẽtorum præcipuè, vitium 1.
quoque Cracca siue Arachus est. cauliculos

Craccæ primum genus.

Craccæ alterum genus.

promit graciles, angustos. folia ex pluribus, paruis, angustis foliolis, vni costæ, siue ῥάχι adnatis, ac sibi inuicem oppositis, congesta, in capreolos siue viticulas desinunt. flores parui & purpurei. siliquæ paruæ, rotundiores, minoresq; quàm Viciæ; semina in his sena, septenáve, rotunda, nigra, duriuscula, Eruo, vt Galenus inquit, minora.

Græci huiusmodi vitium ἄραχον nominant, & tertiam nominis syllabam per χ exprimunt, ad differentiam alterius Araci per κ scripti. Galli *Vesse sauuage*, & *Vesseron*, quasi Viciolam aut Viciastrum dicas: Germani Wilde wicken/ & Sant Christoffels kraut: Brabanti Crot. Ruellius Craccam etiam appellari refert. Leonhartus Fuchsius in commentariis suis De stirpium historia, Craccam hanc Aphacen appellat: Matthiolus verò, in commentariis in Dioscoridem, Aphacen nominans quam passim Viciam, Craccam non Aphacen, sed Viciam fecit: quantum autem vterque hîc à veritate recesserit, seminis Craccæ figura ostendit, exquisitè globosa: nam Viciæ & Aphaces seminum forma non est rotunda, sed aliquantò latior veluti lentium: testatur Galenus lib. 1. De aliment. facult.

2. Craccæ autem huius, & aliud simile genus est, caule foliisq; paulò minus: flosculis, in paruis spicis, candidulis; siliquis deinde breuioribus ac paruulis, in quibus bina, terna aut quaterna gignuntur grana, rotunda, colore & sapore prioris Craccæ similia.

Arachis. Appellatur & istud genus, Brabantis Cror/ & Arachus quoque quidem est, aut potius ἀραχίς quædam: nam vt in expositione linguarum Hipp. scribitur, minuta Tritici legumina, Græci ἀραχίδας nominant.

Prouenit vtrumq; vitium vnà cum segetibus, quibus cæli statu humido admodum perniciosum est, tunc enim citò incrementum sumens, confestim segetem præoccupat, teneramq; pertinaci vinctu, crebrisq; circumuolutionibus, deorsum trahit, delapsamque erigi non patitur, ac calamitosam ipsam efficit.

Seligunt hæc, Galenus ait, rustici apud nos, & abiiciunt vti Securidacæ semen.

At nostri cum herbas ipsas virentes æstate, tum reficcatas hyeme, cum aliis frugum repurgamentis, bubus non iniucundè obiiciunt.

Craccæ granum, vt auctor Ruellius, columbarum cibo gratissimum habetur, ferunt ea de causa eam villici, qui numerosa fieri columbaria cupiunt, siquidem illectæ eo cibatu colûbæ, cùm emittuntur ad peculiares cellas tam cicures alias, quàm feras adcersere noscuntur.

Arachus latifolius.

De Aracho latifolio. CAP. X.

EST verò & aliud quoddam syluestre legumen, quod citiùs ad Arachos, quàm ad Eruum referri potest.

Cauliculos iste Arachus profert complures, crassiusculos, sed breues, pedalis vix longitudinis, qui non attolluntur, sed humum versus inclinantur: foliis luxuriat, quę ad vnum pediculum ferè quinque, raro tria, lata, & in rotunditate oblonga. è sinu horum in longioribus pediculis congesti flores, colore aut candidi, aut dilutè purpurei, minores quàm Eruiliæ, alioqui haud absimiles: succedunt siliquæ longæ, angustæ, planæ, in quibus semen Vicia minus. radix diutinè viuax, fibris firmatur.

In collibus herbosis apud Bohemos subinde reperitur: In hortis Belgij facilè proficit.

Floret Vere: Æstate siliquæ cum semine perficiuntur.

Pleriq; Eruum Venetum appellant; non tamen Eruum aut Erui species, sed syluestre legumen, quod haud alio quàm ad Arachi, per ch, genera referendum videtur.

De vsu autem ac facultate huius Arachi latifolij nihil compertum habemus.

De Ornithopodio. CAP. XI.

ORNITHOPODION paruulis, multis, tenuibus ac gracilibus exit cauliculis, non quidem erectis, sed per terram stratis. foliola ei sunt

Ornithopodium.

ſunt parua Arachi ac Lentis minora & tenuiora: floſculi in exiguis corymbis luteoli: ſiliquæ paruæ, tenues, oblongæ veluti articulatæ, extrema parte recuruæ, in quibus ſena, ſeptenáve minuta, rotunda ſemina, Napi ac Rapi ſimilia.

Naſcitur in aruis, ſegete potiſſimùm demeſſa: reperitur & locis incultis, veluti in collib. pratiſque ſiccis & apricis, ac ſecus vias, quod in aruis nato, minus etiam ac tenerius eſt.

Brabanti Vogelvoet appellant, id Græcè eſt ὀρνιθοπόδιον, Latinè auis pes, à ſimilitudine nempe pedum paruarum auicularum, quos ſimul coniunctimq; naſcentes, tenues, recuruæ articulatæque ſiliquæ referunt. Ex Arachidum quoque eſt numero ac genere.

Nonnulli πολύγαλον eſſe exiſtimant, quod Dioſcorides tradit, exiguum fruticem eſſe, palmi altitudine, foliaque habere lenticulæ ſimilia, & guſtu eſſe ſubacerbo, qui potus lactis abundantiam facere credatur. *Polygalon.*

Porrò Ornithopodium eundem quem Arachides vſum habet: bubus enim ac iumentis lætum iucundumque pabulum eſt.

2. Aliud præterea ab iſto & nonnulli Ornithopodion oſtendunt; folia cuius maiora & Galegę ferè ſimilia, attamen minora ſunt: flores in parua vmbella, corymbi forma exeunt, coloris dilutè rubentis; poſt quos tenues aliquantulum recuruatæ, plures ſimul exiguæ ſiliquæ, Ornithopodij ſuperioris ſiliquis ferè ſimiles, ſed maiores, & nequaquam articulatam digitorum ſpeciem referentes.

Reperiri fertur pleriſq; Gallię, prę ſertim Narbonenſis, locis, ſecus vias & in agris.

Ornithopodion quoque appellari poſſe videtur; à ſimilitudine ſiliquarum, cum paruarum auicularum pedum digitis: & Ornithopodion quoddam eſſe maius.

Aphace.

De Aphace. CAP. XII.

APHACE tenuibus, anguloſis, geniculatis, longis, Painteq; altioribus cauliculis aſſurgit: folia ei ſunt parua, tenuia, latiuſcula, in acutum deſinentia, è ſingulis geniculis bina, ſibi inuicem oppoſita, & circa hæc, tenues viticulæ, & graciles pediculi, flores ferentes, paruos ac luteolos: quos ſiliquæ ſequuntur latæ, Lentis longiores, in quibus ſemina quatuor, quináve lata, nigra, dura & Lente minora, plana, rotunda. radicibus nititur paruis ac fibroſis.

In agris frumentariis lęto pinguique ſolo, vnà cum Tritico, Secali ac aliis frugibus exit.

Floret Maio: ſemē Iunio ac Iulio maturū eſt.

Noſtris ἀνώνυμος, licet tamen non infrequens ſit. Dioſcoridi verò & Plinio ac ſimiliter Galeno ἀφάκη eſt. eſt tamen & ἀφάκη quædam apud Theophraſtum, cuius ſiliquæ & fructus celeriter perit, quæ cum hac Dioſcoridis Aphaca non conuenit, ſed Viciæ, de qua ſuprà ſcriptum eſt, *Aphace Theophraſti.*

 ſimilior

similior videtur. Nam Aphace, hoc capite depicta, durabilis est, ac diutinè asseruari potest.

Aphace olus.

Est item & Aphace apud Theophrastum, ex olerum & intubaceorum numero, herba ingustabilis & amara, quæ & cum hac Aphaca nihil habet commune.

Cæterùm Aphace, vt Galenus lib. De facult. simplic. medica. ait, facultatem obtinet adstrictoriam, sicut & ipsa Lenticula: sed & similiter vt ipsa Lenticula edi solet; verùm ægriùs quàm illa concoquitur: valentiùs autem desiccat, & moderati caloris est: his autem haud dissimilia de Aphace & Dioscorides quoque scribit.

Semina, inquit, adstringendi vim habent, quaproptèr stomachi & alui fluxiones tosta, fracta & decocta Lentis modo sistunt.

Hanc autem adstringendi facultatem ac vim Aphacen, quam descripsimus, habere, certo experimento cognouimus.

De Hedysaro. CAP. XIII.

Hedysarum primum.

Hedysarum alterum.

HEDYSARVM caules promit à radice multos, cubitales, rotundos: folia oblonga ex multis Lentis foliolis rotundioribus, vt Arachi, Viciæ & similium, congesta: flores in corymbis, luteos: siliquas deinde oblongas, planas, nonnihil recuruas, in quibus semina complura, rufa, & amara angulosa securis effigie.

Est huius & alterum genus, superiori caule foliisque simile, vtrisque tamen minoribus: siliquæ huic breuiores sunt & magis recuruæ, in quibus & semina quadrangularia, ancipitem quoque securim æmulantia.

Nascitur Hedysaron, Dioscorides ait, in Hordeis & Triticis. Galenus Lentis vitium esse, atque vnà cum ea enasci, lib. I. De aliment. facult. scribit. Idem testatur Plinius. Theophrastus autem, cum Aphace exire refert.

Primum in Germaniis incultum non prouenit, floret in hortis Maio ac Iunio mensibus: alterum sua sponte, plerisque superioris Germaniæ aridis & apricis locis exit, Gesnero in hortis Germaniæ teste.

Græci hoc, siue legumen siue cerealium frugum vitium, ἡδύσαρον & πελεκῖνον nominant; Latini à seminis figura Securidacam: Officinis incognitum est.

Huius semen, Galenus lib. De simplic. medicament. facultat. VI. ait, amarum & subacerbum

Ferrum equinum.

bum apparet. Quamobrem potum gratum est stomacho,& viscerum obstructiones expurgat: idem præstant totius fruticis germina.

Dioscorides, stomacho etiam in potu commodum refert,& antidotis admisceri; ante verò coitus, existimari, cum melle appositum conceptionem impedire.

De Ferro equino. CAP. XIIII.

FERRVM equinum vulgò Italorum nuncupatum,cauliculos habet multos, tenues, & procumbentes: folia tenuia Hedysaro minora: flores secundum ramulos paruos: siliquas deinde oblongas,latiusculas,& nonnihil recuruas,quæ ab vno latere,profundas, rotundas, ac sinuosas incisuras, soleam equi ferream quodammodo præ se ferentes,obtinent.radix longiuscula est.

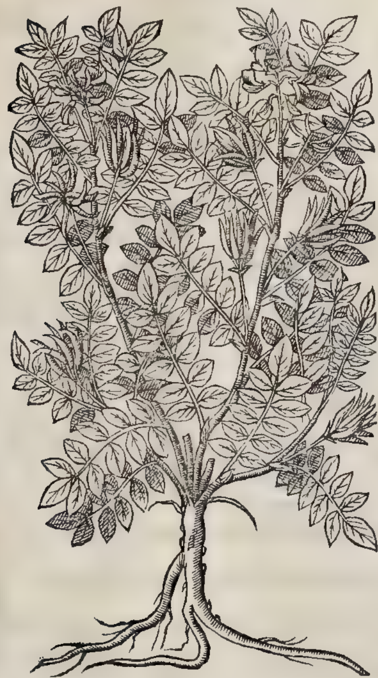
Prouenit incultis quibusdam & apricis Italiæ & Narbonensis Galliæ locis.

Sferro de cauallo Itali vulgò nominant: Latinè Ferrum equinum dixeris.

Tota amara est, & Hedysaro natura assimilis.

De syluestri Fœnogræco. CAP. XV.

Fœnumgræcum syluestre primum.

Fœnumgræcum syluestre alterum.

SYLVESTRE appellatum à Trago & recentioribus Fœnumgræcum,multis,rotundis,& longis repit caulibus: folia ei oblonga sunt, veluti Viciæ, singulis particularium tamen maioribus,latioribus ac rotundioribus: flores ex foliorum sinubus prodeunt,albicantes: sili- i.

quæ oblongæ sunt & aliquantulum recuruæ, Fœnigræci similes, sed minores; in quibus semen angulosum, sapore Viciæ. Radix longa & sæpè tricubitalis, quę non facilè intermoritur, verùm singulis annis primo Vere regerminat.

Reperitur in vtraque Germania, locis syluosis, opacis & incultis.

Germani Waldtbockshorn: Belgæ Wildt fenigrieck/ id est, syluestre Fœnumgræcũ appellãt.

Nullius in medicina, aut cibatu, quod scitur, vsus.

2. Præter istud verò, & aliud syluestre Fœnumgræcum recentior ætas obseruauit, Fœnogręco legitimo similius; vtpote etiam trium foliorum. folia siquidem habet terna Trifolij modo cohærentia, eaq́ue exigua & per ambitum crenata: flores perpusillos, aliorũ minutorum leguminum persimiles: siliquas deinde teretes, tenues, paruulas, oblongas, tres quatuórve simul ab annexu foliolorum exeuntes, in quibus semen exiguum.

In Hispania plerisque incultis locis spontè exire istud Fœnumgræcũ syluestre accepimus.

Facultatem aut vtilitatem porrò, nobis cognitam, nullam habet, in medicinæ vsu.

De Galega. Cap. XVI.

Galega.

1.

GALEGA caulibus constat rotũdis ac erectis. folia Arachi maiora ac longiora: flores spicati sunt, colore aut cærulei aut candicantes; siliquæ forma oblongæ, rotundę & angustæ. radix breuis & lignosa, multas fibras habet, & diuturna est, aliquot continuis annis primo Vere regerminans.

In Italia passim locis pinguibus, humectis, & prope aquarum riuos copiosè prouenit. In Germania verò & Belgio non nisi sata.

Itali Galegam & Rutam caprariam; nonnulli corruptè Gralegam nominant. Hieronymus Fracastorius herbam Gallicam; Hetrusci *lauanese*. Appellatur verò & aliis differentibus nominibus in diuersis Italię locis, vt Gesnerus ait, vt sunt: *Castracanę, lauanna, thorina* vel *taurina, martanica, sarracena, capragina, herbanesa*, Fœnumgræcum syluestre, & teste Brasauolo, *giarga*.

Quidam Onobrychim à veteribus nuncupatam esse iudicant, alij Glaucem, nõnulli Polemonium esse volunt: verùm omnibus, non tam Petr. And. Matthiolus in suis commentariis, quàm singularum descriptiones à Dioscoride memoriæ mandatę, ac scripto traditę, contradicũt: quemadmodũ & iis, qui Galegam Polygalon esse autumant, & Galegę nomen à Polygalo luxatũ; ipsa quoq; Polygali descriptio repugnat: altior enim & maior Galega est, quàm exiguus frutex palmũ tantùm altus, dici possit.

2. Galegæ autem huic & alia quædam, altera veluti Galega, similis reperitur, quæ caulibus, foliis, floribusq; eam æmulatur. Cauliculis hæc est tenuibus: foliis oblongis in exiguos capreolos desinentibus, Aracho similibus: flores in spicis ex purpura cærulei sunt: siliquæ verò paruæ, latiusculæ, & semina in his parua, Viciæ minora. radix durabilis quoque naturæ pluribus annis, primo Vere regerminat.

Nascitur subinde in sentibus circa margines agrorum, frequentiùs autem in pratis secus fossas, fluminum ac riuulorum siue torrentium ripas.

Nostri wilde Vitsen/ hoc est, Viciam syluestrem appellant: Galegam autem syluestrem aut Germanicam nõ impropriè quis ipsam nominauerit: nam Galegæ quædam species videtur.

Porrò Galega, vt Baptista Sardus, & alij scriptum reliquere, ad omnes pestilentes morbos, contra ventris lumbricos, & venena assumpta efficax est: remedio quoque est, aduersùs animalium venenosorum cùm morsus, tum ictus, & succo epoto & herba contusa plagis imposita. Pueris etiam conuulsis, ac comitiali morbo laborantibus, succus dimidię vnciæ pondo sumptus prodesse fertur.

De Onobrychi. CAP. XVII.

Onobrychis.

QVAM Onobrychim hoc loco nominamus, caules profert à radice multos, cubitales, non sua quidem sponte erectos, sed procumbentes,& per terram reptantes: folia Galegæ similia, tenuiora tamen, subtus albicantia, ex pluribus angustis in acutum desinentibus, coaceruata: flores in longiusculis spicis dilutè rubent; fructus echinati sunt, asperi, plani, ac subrotundi.

Plerisque superioris Germaniæ locis exit; circa Curiam, inquit Gesnerus, in pratis abundat: in Bohemiæ agris secus scrobes, per quas pluuia delabitur aqua, frequens est: apud Brabantos ac Flandros ab herbarum studiosis in hortis subinde seritur.

Augusto cum flore & fructu reperitur.

Ἀνώνυμος recentioribus herba est; à veteribus autem ὀνοβρυχὶς dicta apparet: quæ enim de Onobrychi apud Dioscoridem aut Pliniũ reperiuntur, ea omnia huic maximè conuenire videntur. Scribit autem Dioscorides quidem sic:

Onobrychis folia habet Lenti similia, longiora: caulem dodrantalem, florem phœniceum, radicem paruam: nascitur in humidis & incultis. Plinius verò hunc in modum:

Onobrychis folia habet Lentis, longiora paulò: florem rubentem; radicem exiguam & gracilem: nascitur circa fontes.

Quæ omnia & singula ἀνώνυμον hanc herbam habere euidens est. Quam ob causam & eam veterum esse Onobrychim minimè dubium esse videtur.

At Onobrychis, vt Galenus lib. De facultat. simplic. medicament. scriptum reliquit, rarefaciendi digerendique vim obtinet, proinde folia eius virentis, etiamnum imposita ad morem cataplasmatis phymata digerunt; arefactæ verò si in vino bibantur, strangurias sanant. Quin etiam sudores elicit, cum oleo inunctum.

Quæ & de Onobrychi Dioscorides quoque his verbis perhibet: Vim habet herba phymata discutiendi trita & imposita; cum vino verò pota strangurias sanat; cum oleo autem illita sudores mouet.

De altera Onobrychi. CAP. XVIII.

AD Onobrychim superiore capite descriptam proximè accedit alia, temerè inter Securidacas relata. Sunt huic multi à radice cubitales cauliculi, procumbentes ac humi proserpentes: folia è multis congesta veluti Lentis, sed quàm Onobrychis superioris latiora: flosculi veluti Genistæ, minores, eleganti colore rubent, spicatim digesti: succedunt fructus asperi, spinosi, plani, clypeolis exiguis similes; in quibus semen minus quàm Genistæ. radix satis altè demittitur.

In hortis Belgij apud herbarum studiosos conspici interdum contingit. qua in regione spontè nascatur, aut qualibus locis gaudeat, nondum cognouimus.

Falluntur qui ad Securidacæ genus referre student. Securidaca nomen habet, quòd semina eius angulosa securim æmulentur: talia autem huius non sunt. Cum Onobrychi superiore plus habet affinitatis: quamobrem & alteram idcircò Onobrychim nuncupauimus.

Non desunt verò qui velint Helenium esse Ægyptium: Dioscorides enim duo descripsit Helenia: vnum Inula & Enula campana vulgò dicitur: alterum ait Crateuam referre in Ægypto gigni: herbamque esse cubitalibus ramulis, Serpylli modo per humum repentibus; *Helenium Ægyptium*

Onobrychis altera.

Helenium Theophrasti.

Helenium Plinij.

1.

Terræ glandes.

2.

pentibus: foliis veluti Lẽtis, sed lõgioribus, & ad cauliculos multis: radice lutea, digiti parui crassitudine, inferius tenui, superiùs crassa, cortice vestita nigro: nasciq; in maritimis collibusque.

Meminit verò & Theophrastus Helenij quod φρυγανώδες esse refert, & lignosum, & vniuersa sua natura cum foliis ac floribus odoratum.

Facit & mentionem Helenij Plinius lib. XXI. cap. X. quod ait fruticem esse humi se spargentem, dodrantalibus ramulis, foliis similem Serpillo. Sint autem hæc vna vel diuersæ stirpes, relinquimus diligentiùs perquirendum: hoc tamen addendum, si inter se conueniant, non posse Onobrychim alteram, Helenium Crateuæ esse, cùm odorata non sit.

De Terræ glandibus. CAP. XIX.

TERRÆ glandes exilibus & infirmis cauliculis exeunt: folia tenuia & paruula, oblongis & tenuibus adnascuntur pediculis, qui in viticulas desinunt, quibus propè assistentia complectuntur atque apprehendunt: flores summis caulibus, piso similes, sed minores, ex purpura rubent, odoris nõ ingrati, quos paruulæ, oblõgæ siliquę succedũt, in quibus semina terna quaternáve rotunda. radices crassæ, oblongę, glandibus forma quodámodo similes, sed multò maiores, foris nigrę, intus albicãtes, sapore ferè Castaneę, à quibus inferius longa tenuisq; fibra dependet. Exeunt ab iisdẽ & aliæ fibræ, iuxta caulis exortum, quibus obliquè serpentibus aliæ adnascuntur glandulosę radices, ita se multiplicãte stirpe.

Proueniunt in agris frumentariis, tũ vnà cum ipsis frugibus, tum circa margines agrorũ in rubetis ac senticetis. Reperiuntur in superiore ac inferiore Germania, in Bohemia Belgioq; locis plurimis, &, vt Ruellius testatur, in Gallia quoq;.

Seri & semine & radice potest; sed radice citius perficitur, vna enim glãs sata, in plures breui tempore multiplicatur.

Cæterùm huic simile & aliud quoddam reperitur Legumen: cauliculi eius tenues, imbecilles, angulosi, vicinis stirpibus sese implicant: folia paruula, veluti superioris, bina cohærent, pediculo in capreolo desinente: flosculi alterius similes, sed colore lutei. radix tenuis serpit, extuberãtes glãdes nullas profert. durabilis autẽ est.

Secus aruorum margines multis in Brabantia locis gignitur.

Florent Iunio & Iulio. post messem effodiuntur ac colliguntur radicum glandes.

Germani **erdnussen/ erdeychelen/ grundeychelẽ/ ackereychelen/ erdfeyghen:** Belgæ **eerdnotẽ/** & **eerdeerkelen** appellant, & subinde **muysen met steerten/** hoc est, mures caudatas, à domesticorum paruorum murium similitudine, quam nigræ, rotundæ, oblongæ, glandes retrò propendente tenuis fibræ parte referunt. Recentiores Latinè terræ glandes, siue terrestres glandes nominant, & Græcè quidem χαμαιβαλάνους.

Est

Eſt tamen & alius χαμαιβάλανος, qui ἄπιος, & ἴσχας dicitur, cum quo terreſtres glandes non conueniunt, vtpote & forma non parùm; viribus autem plurimùm ab eo differentes. Nam Apios quidem Tithymali ſpecies eſt, & radice ſua aluum vtrimq; mouet; glandes verò iſtæ eandem conſtringunt, non ſecus ac Aſtragalus, cui ſimiliores videntur. Talorum ſiquidem ſimilitudinem quandam gerunt, ac formam etiam quodammodò referunt, vnius ſatiuæ rotundioris, ac breuioris Raphanidis, minores tamen, plures quoque παραφυάδας iuxta ipſas naſcentes, ſibi inuicem implicatas habent; & reſiccatæ duræ ſunt, ac ægrè tunduntur. ἄπιος.

Porrò terræ glandes coctæ ac in cibo aſſumptæ, difficiliùs quidem quàm Rapæ aut Paſtinacæ concoquuntur, ſed alimenti tamen non minus quàm Paſtinacæ ſubminiſtrant, minùs quàm illæ inflant, tardiùs deſcendunt, ventrem quoque adſtringentes: crudæ verò eſitatæ etiam difficiliùs concoquuntur, & ægriùs ſeriusq; deſcendunt.

Temperiem autem obtinent calidam quidem mediocrem, ſiccã verò paulò intenſiorem, cum non exigua adſtrictione coniunctam; vnde etiam non ſolùm ventris fluxus, ſed & ſanguinis fluores, præſertim ex vtero, aut per veſicam reprimunt.

De Aſtragalo, ex Plinio & aliis. CAP. XX.

ASTRAGALVS, vt Plinius tradit, folia habet longa, inciſuris multis, obliqua circa radicẽ: caules tres aut quatuor foliorum plenos: florem Hyacinthi: radices villoſas, implicatas, rubras, prædnras.

Dioſcorides verò, Aſtragalus, ait, paruulus in terra frutex: foliis & ramis Ciceri ſimilis: flores purpurei, parui; radix rotunda veluti Raphanus grandis, propagines habet firmas, nigras, duras, veluti cornua, inter ſe implicatas, guſtu adſtringentes.

Naſcitur in petroſis, apricis, & iiſdem niualibus: Plinius. Aut, vt Oribaſius, in ventoſis ac niualibus. Dioſcoridis exemplaria addunt, συσκίοις, id eſt, opacis. Copioſa in Pheneo Arcadiæ, vt Galenus & Plinius. In Dioſcoridis exemplaribus ἐν μέμφιδι τῆς ἀρκαδίας legitur: at Memphis Ægypti ciuitas eſt, in Arcadia verò nulla. *Dioſcoridis locus animaduertitur.*

Radices habet Aſtragalus, inquit Galenus, adſtringentes: quamobrem etiam ex numero eſt non inſtrenuè exſiccantium: nam vlcera vetera glutinat, & aluum fluxu tentatum ſiſtit, ſi quis in vino decoctam radicem bibat.

Eadem quoq; de Aſtragali viribus memoriæ Dioſcor. prodidit: alui fluxum, ait, ſiſtit radix in vino pota, & vrinam mouet: facit ad vetuſta vlcera ſicca inſperſa: ſanguinem ſupprimit: ægrè autem propter duritiam tunditur.

Aſtragaloides.

De Aſtragaloide. CAP. XXI.

CAVLES Aſtragaloidi eriguntur, & cubiti altitudinem petũt, anguloſi ſunt, tenues, duri, & in alas diuiſi: folia qualia Galegæ, ex multis ad vnam coſtam collecta: floſculi elegantes in ſummis virgulis è cæruleo purpurei, minores quàm Viciæ: ſiliquæ ſuccedunt teretes, oblongæ, nigricantes, vti maioris Arachi; in quibus ſemen Vicia minus, maius verò quàm Arachi, ſed non perinde rotundum ac globoſum. radix longa, tenuis, non abſque fibris, altè deſcendit, & multo tempore durat, hyemis frigoriſque patiens.

Ad hortos Belgij aliunde illatum, peregrinum eſt legumen.

Iunio ac etiam ſeriùs floret, ſiliquæ interea perficiuntur.

Quod cum Aſtragalo ſimilitudinem habere exiſtimatur, Aſtragaloidis nomen accepit: nonnulli Eruum ſylueſtre appellant.

Non deſunt verò & alia quædam leguminoſa, ſiliquas proferentia, quę & Aſtragaloidea dici poſſunt: horum cognitionis cupidus requirat in Caroli Cluſij obſeruationibus diligẽtiſſimis.

Aſtragaloides autẽ quali ſit facultate donatũ, aut cuiuſmodi virib⁹ prçditũ, cõpertũ nõdũ eſt.

De Anthyllide Lenti simili. CAP. XXII.

Anthylli Lenti similis.

Anthyllis altera Lenti similis.

DVPLEX Dioscoridi Anthyllis: vna Lenti similis: altera Chamæpytin siue Aiugam refert.

1. Ad prioris descriptionē proximè accedit herba quædam humilis, cauliculi cuius dodrantales: folia Lentis modo ex pluribus formata; vtraque verò mollia, tenui lanugine incanescentia: flosculi in cauliculorum fastigiis lutei, complures, veluti in vmbella coniuncti; post quos siliquæ paruæ, in quibus semen exiguum. radix tenuis, duriuscula. Talem siquidem priorem Anthyllidem esse Dioscorides refert: foliis siquidem Lentis similibus, sed mollibus: ramulis dodrantalibus rectis: radice parua tenui. Qualis est quam descripsimus.

2. Nec tamen & illa ab Anthyllidis prioris similitudine abhorret, quæ à C. Clusio in suarum obseruationum lib. 2. pro Glauce depingitur. Ternis aut quaternis hęc assurgit tenuibus cauliculis, incanis; folia quos conuestiunt è pluribus ad vnam costam cohærentibus veluti Lentis, superiore parte herbido colore virentia, inferiore verò lanuginosa & albicantia: flosculi in summis virgulis coaceruati purpurascunt: radix tenuis & candidula.

1. Prior harum circa agrorum margines plerisque Galliæ Narbonensis & Angliæ locis, teste Lobelio, gignitur: reperitur & in longius à mari sitis regionibus, veluti in quibusdam Germaniæ, & Parisiorum agris: Brabantis hortensis est.

2. Alteram Clusius refert à se iuxta Thormis fluuij ripas, infra Salamancam Hispaniæ, procul à mari repertam.

Vtraque ad Anthyllidem priorem referenda videtur, quæ Græcis Ἀνθυλλίς, Latinis similiter Anthyllis: Auicennæ Zahara appellatur cap. 755.

Cæterùm quòd ad facultates attinet prioris Anthyllidis, vrinæ difficultatibus & renibus plurimùm prodesse denariorum quatuor pondere epotam, scribit Dioscorides: tritam verò cum rosaceo & lacte vteri inflammationes emollire impositam. Plinius verò vuluis vtilissimam, torminibusque & secundarum moræ in vino potam refert. Galenus autem vtramque modicè desiccare a.t.

De Limodoro siue Orobanche. CAP. XXIII.

Limodoron siue Orobanche.

LIMODORVM cauliculus est pedalis aut maior, subrubens, fistulosus, fragilis: flores secundum caulem, parte superiore nascuntur, subcandidi, aut sublutei, Vrticæ inertis floribus haud multùm absimiles. floribus succedunt oblongi calyculi, in quibus semina minutissima, candicantia, & inutilia. radices subsunt rotundæ, turbinatæ, digiti aut pollicis crassitudine, foris squamis nigricantibus contectæ; intus verò subcandidæ aut subluteæ: quæ recentes succum habent lentum, ac facilè franguntur; aridæ verò cornu modo durescunt.

Gignitur in agris, inter legumina quidem frequentius, cum Lino quoque Cannabe, & Fœnograeco non raro: exit etiam vnà cum segete; iuxtà vias quoque secusque agrorum sepes, vt Matthiolus scribit, in Italia frequẽs prouenit: In Belgio in arenosis iuxta maris littora tumulis, etiam reperitur.

Theophrastus huiusmodi vitium λιμόδωρον, appellat, veluti λίμον, hoc est, famem adferens: frugum enim alimentum ad se trahit, ipsasque & extenuat, & incrementum sumere, perfectéve adolescere, non finit. Sotioni ὀσπρεολέων siue leguminum Leo est, aliis κυνομόριον, à similitudine canini genitalis, vt Plinius refert: Dioscoridi verò ὀροβάγχη nominatur.

Est tamen & alia Orobanche, quæ complexu ac circumligando se, legumina Eruumque enecat, quam Theophrastus & Plinius peculiariter Orobanchen nominant.

In olerum, inquit Dioscorides, Orobanche numero est, & tum cruda tum cocta in patinis Asparagi modo editur: cum leguminibus decocta facere creditur, vt ipsa citius percoquatur.

De Anblato, Neottia, aliis Limodori generibus. CAPVT XXIIII.

AD Limodori genera referenda sunt quoque Valerij Cordi Anblatum, & quam Neottiam ex vernaculæ vocis significatione dixeris.

Sunt autem Anblato folia quidem nulla, cauliculus verò dodrantalis, erectus & succosus, à cuius medio summum versus, flores in ruffo candicantes, ab exiguis veluti calyculis squamosis exeunt, omnes antrorsus & ad eandem partem spectantes, post quos parua acuminata vascula prodeunt, in quibus semen paruum. radices habet minusculas, albicantes, succulentas, & squamis, vt Limodori contectas.

Putri & vmbroso gaudet solo: in Franconiæ, Bohemiæ, Silesiæ, Italiæque syluis, ac alibi reperitur.

Vere germinat: Aprili ac Maio mensibus viget, postea delitescit.

Anblatum Cordus appellat: alij radicem squamatam: Matthiolus Dentariæ maiorem speciem facit.

Facultate autem resiccans hæc est: radix gustu acerba. Aquam ex tota stirpe destillatam aduersus Comitialem morbum nonnulli cõmendant, si aliquanto tẽpore à ieiuno sumatur.

Profert similiter & Neottia caulem absque foliis, Limodori colore quidem similem, sed tenuiorem, teneriorem, ac minorem, in cuius summo flosculi veluti in paruam spicam congesti, eiusdem cum caule coloris. radices multæ fibrosæ sibiinuicem, nidi alicuius auis modo, implicantur; vnde νεοττίαν, auis nidum, & vulgò nostrate Brabantica lingua **Vogels nest** nominarunt: Gallicè *Nid d'oiseau*: Germani autem **margen dieken** appellant.

Λιμοδώρον, vt diximus, genus quoddam est, quod fortè etiam λειμώδωρον per ει prima syllaba, aut λειμωνόδωρον potius, haud abs re, quis nuncupauerit, veluti τῶν λειμωνῶν δῶρον, hoc

Anblatum. Neottia.

eſt,pratorum donum: nam in paluſtribus & vliginoſis locis prouenit, ac in ſyluis humidioribus,veluti & Anblatum,quod eadem ex cauſa & λειμωνόδωρον eſſe poteſt.

Sunt porrò & alia Limodori genera,vt quæ à Ciſti radicibus exit Hypociſtis,& Rapũ quod paſſim cùm in ſuperiore, tum in inferiore Germania Geniſtæ connaſcitur. Sed de his in capitibus de Ciſto & Geniſta, ſuis locis agetur.

De Caſſutha. CAP. XXV.

CASSVTHA plurimis lyrarum fidibus ſimilibus, lõgis repit cirrhis, aliàs craſſitudine capreolorũ ac clauicularum vitis, aliàs tenuibus ac capillamentorum quorundam inſtar, qui ſtatim ab ipſo exortu, herbarum fruticumq́ue ramulis ac foliis ſeſe implicant, atque crebris voluminibus proſerpentes, comas complectuntur, tam ſpiſſo non rarò contextu, vt & propriam parentem ſubinde laqueis ſuis ſtrangulent, ſic vt, aut mole oneratę ſtirpes procumbant, aut natiuo alimento deſtitutæ cõtabeſcant. Cirrhi autem vel candidi ſunt, vel ex dilutiore purpura rubẽt. Flores edit Caſſutha paruos, cirrhos ipſos quibuſdã locis veluti ambientes, à quibus ſemina quædam exigua, ſed inutilia prodeunt: folia habet nulla. radicibus nititur nullis, in terra enim non gignitur, ſed fruticibus herbisq́ue tantùm innaſcitur.

Reperitur Iunio, Iulio & Auguſto menſibus: in Rubo, Vepribus, Lupulo & Lino, maior, craſſior & candidior: in Thymo verò, Thymbra, & aliis humilioribus, ac durioribus, vt Eryngio, Geniſta, & aliis, tenuior ac ruffior.

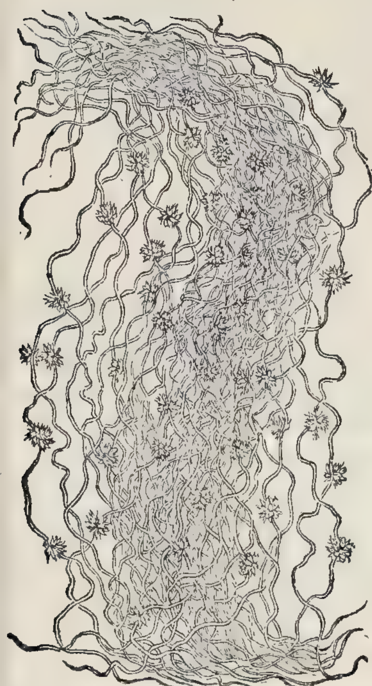
Maiorem craſſioremq́ue Officinæ paſſim Cuſcutam appellant: nonnulli quòd Linum amplectatur, podagram Lini: doctiores Caſſutham aut Caſſytham, Geſnerus λινοδεσμὸν: Arabes *Keſſuth* ac *Chaſuth*: Brabanti vulgari ſua lingua **Schorſte** & **Wranghe**: Germani **Filtzkraut** & **Todtern/ Flaſchſeyden:** Galli *Goute de Lin*, & *Augurre de Lin*.

ἐπίθυμον. Minorem ac tenuiorem, quæ duriori Thymo Thymbræq́ue ſe implicat, Dioſcorides ἐπίθυμον nominat, Officinæ nomen ſeruant. Alij inter quos Actuarius ſolius Thymi Epithymum; quod verò Thymbræ Epithymbrum; & ſimiliter quod Stœbæ innaſcitur, Epiſtœben

ἐπιστοίβη. nominauere, ſingularem cuique generi appellationem tribuentes.

Videtur autem Caſſutha, nonnullis quidem huius ætatis doctis, eadem eſſe cum Cadyta, quam

Caſſutha.

quam Theophraſtus Syriacam herbulam tradit,arboribus, vepribus, & aliis quibuſdam innaſcentem. Verùm cùm Caſſutha non ſolùm non βοτάνιον, hoc eſt, herbula, ſiue exigua herba,ſed nec herba propriè videatur,vt quæ longioribus tantummodo cirrhis cõſtet,ac vitium ſiue morbus potius ſit,quàm herba: nec in Syria ſolùm,ſed nuſquam ferè non reperiatur: ac non arboribus quidem, ſed herbis citiùs, vel herboſis fruticibus,vepribusq; ſe implicet,cum Cadyta non admodum conuenit.

Cadytas etenim,vt Theophraſtus ait, βοτάνιον eſt & Syriacum quidem,quod etiam arboribus innaſcitur,modo quo Viſcum,Stelis,Hyphear,Polypodium,& alia ſimilia quædam,de quibus eodem loco Theophraſtus agit, quo de Cadyta ſcribit. Meminit Cadytæ Plinius quoque lib. XVI. exemplaria quædam Caſſythas, ſed emendatiora Cadytas habent. *Cadytas.* *Plinij locus emendatus.*

Alij Caſſuthan ſiue Cuſcutam, Dioſcoridis Androſacen eſſe exiſtimant, ſed quantum & illi à vero aberrarint, Antonius Muſa Braſauolus in examine ſimplicium dilucidè commonſtrat: tametſi enim Androſace ἄφυλλος ac ſine foliis ſit,alia tamen ac diuerſa à Caſſutha eſt. Nam maritima Androſace eſt herba, breuis, tenuibus veluti iuncis aut cirrhis,ab vna radice conſtans plurimis, in quorum ſummo, exigui naſcuntur folliculi,ſemen continentes: amara inſuper,totaq; candida eſt,& non vepribus aut aliis herbis innaſcitur, ſed è terra, Muſa teſte, prodit. *Androſace.*

Probabilior ac veroſimilior,eorum videtur ſententia, qui Cuſcutam ſiue Caſſutham, Orobanchæ ſimilem, & genus quoddam eius eſſe exiſtimant, non quidem Dioſcoridis Orobanches,ſed eius de qua Theophraſtus,& quam Plinius lib. XVIII. ait, circumligando ſe,Cicer enecare ac Eruum. Hæc etenim Orobanche Caſſuthæ quædam ſpecies eſſe videtur,Erui videlicet Caſſutha.

Orobanchen ſiquidem Theophraſtus Erui vitium eſſe ſcribit, Eruumq; ipſum ſuperare, & amplexu compreſſuq; ſuo necare: atque in hoc ei ſimilem Aparinen facit, quòd ea videlicet Lentem ita aggrediatur, ac veluti laqueis,vel retibus totam capeſſat, ſicuti Eruum Orobanche, ſiue Eruangina,vt Latinè Theodorus Gaza vertit. *Orobanche Theophraſti.*

Temperiem autem, Caſſutha habet calidam quidem remiſſiorem, ſiccam verò paulò intenſiorem,ſecundi nempe ordinis,abſtergendi deinde facultatem,cum quadam adſtrictione coniunctam,& præſertim ea quæ in Rubo reperitur. Parentis enim ſuæ,cuique innaſcitur ſtirpis,naturam ac facultatem aliquam ſibi quoque adſciſcit. Quæ enim calidioribus herbis, Thymo videlicet,ac Thymbræ adnaſcitur, calidior, ſiccior, tenuiorumq; partium redditur. Quæ Geniſtam ſuperat,vrinas potentiùs mouet,& ad alui deiectiones magis efficax eſt: humidior quæ Lino implicatur. Adſtringendi,vt diximus,facultatem admixtã habet, quæ Rubo inſidet: quæ & propter hanc potentiam adiunctam,aliis ad iocinoris lieniſq; affectus meritò præfertur: cùm enim expurgandi adſtringendiq; facultates ſimul habeat, viſceribus iſtis in primis vtiliſſima eſt. Talia enim iocinoris lieniſque oportere eſſe medicamenta, Galenus lib. XIII. methodi medendi abundè docet.

Expedit autem hæc Caſſutha iocinoris infarctus, lieniſq; obſtructi vitia: venas à pituitoſis bilioſiſq; corruptis ac ſuperfluis humoribus exonerat: vrinam mediocriter pellit: renes aperit: regio morbo quem iocinoris felliſq; obſtructio comitatur, ſuccurrit: febribus auxiliatur diuturnis,vt tertianis impuris ac longioribus,item quartanis, & propriè infantium febribus, vt Meſues apud Serapionem ait. Qui & naturam Caſſuthæ eſſe tradit, flauam bilem per aluum deducere: ac efficaciorem cum Abſynthio præbere effectum: nimio deinde eius vſu ventriculum grauari. Auicenna tamen non grauare eam, ſed fortem efficere ventriculũ qui debilis ſit,ſcriptum reliquit,quod & nobis magis probatur. *Caſſuthæ ex rubo vires.*

Epithymi vires. Epithymum, Caſſutha de qua ſcripſimus, calidius eſt & ſiccius, ad tertiũ videlicet vtriuſq; qualitatis gradum, Galeno teſte, accedens; partiũ item tenuiorum, & extergendi aperiendiq; efficaciore potentia præditum; lieni idcirco vtiliſſimum, & longè quàm iocinori vtilius. Nam vt Galenus lib. XIII. methodi ſcribit, valentiora lienis medicamenta eſſe debent, quàm iocinoris, tantò videlicet, quantò craſſiore vtitur alimento.

Opitulatur igitur Epithymum cũctis ferè lienis affectionibus: obſtructionibus ac ſchirroſis eius vitiis omnibus ſuccurrit: ad diuturnos capitis dolores, morbũ comitialem, melancholiam, & potiſſimùm hypochondriacam efficax eſt, alioſque ab atra bile morbos exortos: prodeſt lue venerea, malignis vlceribus, elephantiaſi & ſcabie laborantibus: datur etiam vtiliter aduerſus quartanas.

Crista Galli.

Purgat humores atros & melancholicos per inferna, vt Aëtius, Actuarius & Meſues ſcribũt; nec nõ pituitam, Dioſcoride teſte. Purgat item & inferiorem ventrem, quod in Thymbra ac Stœbe naſcitur, ſed facultate, vt Actuarius ait, eſt imbecillius.

De Criſta galli. CAP. XXVI.

TENVIS & erectus caulis altitudine pedis, Criſtæ galli eſt: folia anguſta per ambitum crenata: flores lutei aut candidi, inertis Vrticæ haud multùm abſimiles. ſemen latum, colore nigrum aut ſubluteum, in valuulis latis, quæ quodam veluti folliculo breui, conteguntur. radix tenuis & parua.

Exit in aruis & non rarò in pratis, vtrobique inutilis & vitioſa: plurima æſtatis parte floret.

Belgæ **ratelen** & **geele ratelen** nominant, & plerique **hanecammekens**/ vulgò Latinè Criſtam galli, & gallinaceam Criſtam: Germani **geel Rodel**. Videtur nonnullis ἀλεκτορόλοφος veteribus dicta, aut Mimmulus herba.

Alectorolophos. De priore Plinius lib. XXVII. cap. V. ſic: Alectorolophos, quæ apud nos Criſta dicitur, folia habet ſimilia gallinacei criſtæ, plura, caulem tenuem, ſemen nigrum in ſiliquis.

Mimmulus. Mimmuli autem herbam in pratis peſſimam ait, lib. XVIII. cap. XXVIII.

Sed Alectorolopho ſimilior, quàm Mimmulo, Criſta galli noſtra videtur.

Qua autem hæc facultate aut potentia prædita, cognoſcere, curæ adhuc nulli fuit, cùm inutilis habeatur.

Fiſtularia.

De Fiſtularia. CAP. XXVII.

FOLIA Fiſtularia parua habet, crebris inciſuris criſpa; caules tenues, breues, quoſdam per terram ſerpentes, alios erectos, circa quos flores vt Criſtæ gallinaceæ, ſed minores & colore rubentes aut albicantes: ſiliquæ deinde haud abſimiles, paruæ, in quibus ſemen latum, & nigricans. radix tenuis & fibroſa.

Naſcitur in vliginoſis pratis: herba non ſolùm parum vtilis; ſed & noxia, ac pratorum ipſorum vitium.

Maio ac Iunio menſibus cum flore ac valuulis reperitur.

Germa-

Germanorum plerique braun rodel/alij leußkraut & braun leußkraut/ Græcè φθίειον, Latinè Pedicularem ab effectu nominant, quòd pecori ac iumentis, quæ in pratis vbi hæc prouenit, pascuntur, pediculorum copiam gignat: nostri roode ratelen; recentiorum nonnulli Fistulariam; non pauci Cristam etiam galli appellant. Cum Mimmulo Plinij plus similitudinis, quàm superior habet.

Creditur ad Fistulas & sinuosa vlcera vtilis esse, nec non menses, & aliunde profluentem sanguinem, in vino austero decocta, potaque sistere.

De Tribulo terrestri. CAP. XXVIII.

Tribulus terrestris.

TERRESTRIS Tribulus, quem nunc describimus, caules promit tenues, foliosos, circa quos folia ex multis vni costæ adnatis congesta, Mochi siue satiui Ciceris, aut citius Lentis foliis similia: fructus secundũ caules, post quinq; foliolorum flosculos, iuxta foliorum exortus, à breuibus dependent pediculis, duri, multis aculeis ac spinis horridi, in quibus semen; radice nititur fibrosa.

Apud Hispanos in aruis frequens, frugibus infestus, sed tamen, vt Plinius ait, inter frugum morbos potius, quàm inter terræ pestes numerãdus: reperitur & plerisq; Italiæ ac Galliæ locis.

Fructus æstate perficitur.

Τρίβολος Græcè, & Latinè Tribulus dicitur, ac ad differẽtiam alterius in aquis nascentis τρίβολος χερσαῖος, & Tribulus terrestris.

Est autem terrestris Tribulus Theophrasto duplex; vnus folio exit Ciceris: alter spinoso constat. Hunc φυλλάκανθον appellari ait, serius germinare, & semen nigricans in lobo ferre: illum verò πρώϊον siue præcoquum esse. Cum πρώϊῳ autem, qui hoc loco descriptus, magis conuenit; quem & terrestrem Theophrasti Tribulum, non omninò abs re, quis nuncupauerit. *Tribulus terrestris Dioscoridis.* Dioscorides enim, qui vnius terrestris tantùm meminit, hunc omisit. Suum siquidem Tribulum, non Ciceri sed Portulacæ, similia tradit habere folia, ac tenuiora, & κλήματα, siue tenuiores tenerosque ramulos, per terram stratos, in quibus spinæ acerbæ & duræ. Qui certè Tribulus φυλλακάνθῳ, alteri videlicet Theophrasti tribulo, magis similis est, quàm πρώϊῳ siue præcoquo.

Cæterùm in terrestri Tribulo terrea & frigida qualitas, quæ & adstringens, auctore Galeno, superat: fructus eius cùm tenuium sit partium, potus lapides in renibus comminuit.

Terrestris tribulus, Dioscorides ait, drachmæ pondere epotus & impositus commorsis à vipera opitulatur: auxiliatur etiam aduersus venena cum vino potus; decoctum eius respersum pulices necat.

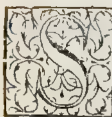
LIBRI TERTII PEMPTADIS QVARTÆ FINIS.

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS QVARTÆ

LIBER QVARTVS,

DE GRAMINIBVS ET TRIFOLIIS.

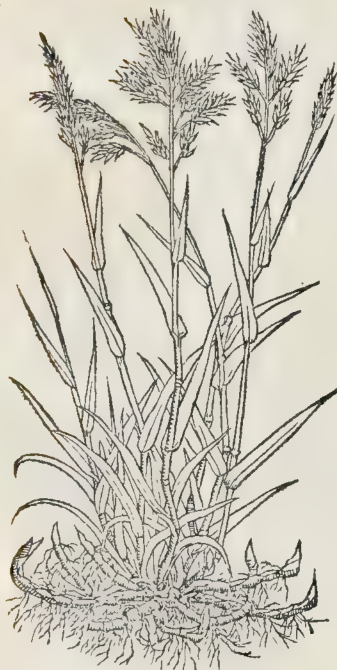
PRÆFATIO.

VCCEDVNT *Frugum vitiis Gramina & Trifolia, quorum plurima in pabulum cedunt iumentorum; veluti quoque ex vitiis multa. Sunt autem graminum innumeræ quodammodò ſpecies, ſed non omnes vtiles: Trifoliorum etiam non pauca genera, quæ aliò referri poſſent: ſed congeneres ac ſimiles ab inuicem diuellere, noſtrum inſtitutum non admiſit. Proinde graminum multa; Trifoliorum verò quotquot occurrerunt genera, hoc libro complecti conati ſumus.*

De Gramine, quod Græcis ἄγρωστις dicitur.

CAPVT I.

1. Gramen.

FOLIIS, culmis, ac iuba paruę Harundini Gramen iſtud haud multùm abſimile eſt: folia etenim ei ſunt anguſta, in acumē faſtigiata, Harundinis quidem longè minora, ſed quàm pratenſis Graminis duriora ac maiora: culmi rotundi, ſeſquipedales, aut paulò longiores, quatuor aut quinq; genicula habentes: non ſpicam, ſed iubam fert, Milij aut Harundinis ſimilitudine, minores tamen ac rariores. radicibus ſerpit longis, candidis, geniculatis, guſtu non ingratæ dulcedinis, ſibi inuicem implicitis, quæ plurimis locis emicantes progerminant, folia cauleſq; proferunt.

Naſcitur potiſſimùm in aruis, & agris frumentariis, tam frugum quàm agrorum vitium ac peſtis, agricolis ingratum: nam agro proſciſſo radices raſtris eruunt, ac collectas, flammis ne renaſcantur exurunt. Facilè enim licet ſemiaridæ, terra obrutæ radices reuireſcunt: tam pertinacis eſt vitæ, & ægrè intermoritur.

Floret æſtate vnà cum frugibus, autumnò radices leguntur. Rura Brabantiæ Peen nominant, alij Ledtgras. Græcis ἄγρωστις eſt; Latinis communi nomine Gramen: Ἄγρωστις autem ab ipſis agris dicta putatur, qui Græcis quoque ἄγροι nominantur. Appellatur porrò idem & ἀμαξῖτις, αἰγιλὸν, Sanguinalis & Vniola.

Radix Graminis mediocriter frigida eſt & ſicca, ſapore dulcis inſtar aquæ, acre tamē quiddam exiguum ac ſubacerbum, vti Galenus ſcribit, obtinet: cruenta vulnera glutinat. Decoctum radicis, renibus & veſicæ prodeſt: vrinam mediocriter mouet: calculos ſubinde pellit.

Dioſcorides eaſdem Gramini, quas Galenus, tribuit vires. Radix, inquit, trita & impoſita vulnera glutinat: decoctum eius potum ad tormina facit, & vrinæ difficultatem: calculoſa etiam circa veſicam excrementa conterit.

Recentiores decoctum radicum infantium ac puerorum vermes necare, ac excludere potum, autumant.

2. Aliud item & Agroſteos reperitur genus, quod culmis foliiſque præcedens refert, & non ſpicam,

ſpicam,ſed iubam quoque profert; tametſi non tam effuſam,ſed rariorem & Auenę ſimiliorem,nonnihil tamen ab eius differentem.radices eius craſſis,magnis,crebriſq; tuberibus valdè ſunt nodoſæ,& hàc illacq; ſerpentes progerminant.

Naſcitur iſtud Gramen ſimilibus vti præcedens locis, & non rarò ſecus agrorum margines reperitur.

Noſtri à crebris geniculis ac tuberoſis radicum nodis, Knoopgras / id eſt, Nodoſum Gramen, appellant.

Meminit huius Marcellus vetus auctor, cap. XXVI. Herba, inquit, quæ Gramen dicitur, nodorum XXVII. ex vino ad medias decocta & expreſſa atque colata,potuiq; ſtrangurioſo ex vini cyatho vno mixta data,adeò potenter ſuccurrit, vt vbi ſine tormento vrinam facere cœperit,dari non oporteat: ſed febricitantibus ex aqua ſola dabitur.

Ex quibus verbis apparet,nodoſum iſtud Gramen,apud veteres pro Gramine propriè dicto ſiue Agroſti habitum, & aduerſus calculum & veſicæ morbos commendatum quoque fuiſſe.Recentior ætas nunc huius,modò illius indifferenter, pro Graminis radicibus vtitur.

De Gramine Mannæ. CAP. II.

Gramen Mannæ primum.

Gramen Mannæ alterum.

AD Graminis genus referenda videntur & alia duo ſylueſtria ſpuria degeneraque Frumenta,cerealium ſeminum vitia.

Vnum culmis aſſurgit cubitalibus aut altioribus,crebrò geniculatis, per maturitatem ſubrubentibus: foliis arundinaceis,piloſis,præſertim ea qua culmos ambiunt, & amplectuntur parte. Iuba ferè Milij modo effunditur,minùs tamen denſa,colore nigricans, cuius ſingulæ ſectiones ac veluti ſpicę,longæ & perquam tenues ſunt,ſemenq; ab vna tantum parte habet, Milio minus, forma oblonga; quod à glumis ac vtriculis, quibus continetur, repurgatum candidum eſt. radix vt aliorum cerealium ſeminum fibroſa. *Gramen Mannæ primum.*

Pleriſque Italiæ & Germaniæ locis incultis ſua ſponte exit; reperitur & in Bohemia ſylueſtre,apud quos tamen & in agris ſeritur,veluti & in Goritienſi agro & Carinthia, vti Matthiolus refert; apud Belgas peregrinum,non niſi ſatum, prouenit.

Germani Himeldau/ id eſt,Cæli rorem,appellant; Matthiolus ea de cauſa Mannę gramen.

Milij ſylueſtre ac ſpurium quoddam videtur genus. Creditur à Leoniceno ac Ruellio Capriola ac Sanguinaria dicta. Sunt qui velint Plinij Gramen aculeatum eſſe, ſed quia eius omninò breuis deſcriptio, affirmari nihil poteſt. Multum autem à veritate recedunt, qui Coronopum eſſe exiſtimant. Coronopus ſiquidem, vt Dioſcorides ait, per terram repit & foliis eſt fiſſis: huius verò culmi erecti aſſurgunt, & folia harundinacea nequaquam in partes finduntur. quæ Mannæ gramen non eſſe Coronopum euidenter oſtendunt.

Cæterùm facultate Graminis iſtius ſemen Milio ac Panico ſimile eſſe videtur. Bohemi cum pinguium carnium iure coctum edunt, & ſic apparatum, gratum ac ſuaue edulium eſt.

Gramen Mannæ alterum. Alterum Mannæ gramen harundinaceæ quoque naturæ eſt. culmos gignit complures, quoſdam autem erectos, nonnullos verò in latus & terram verſus reclinatos: folia vti prioris harundinacea: non iubam, ſed veluti ſpicam fert, eamque aſperiuſculam, Panici paniculis breuiorem, rariorem & tenuiorem multò; & ſubinde ſingularem, non rarò autem multiplicem ac ex pluribus conſtantem; quandoque item herbacei coloris, aliâs in rubore nigricantem; in qua ſemen candicans, duriuſculum, Panico minus.

Frequens eſt iuxta agrorum aggeres, in hortis & alibi: reperitur non modò in Germania & Belgio, verùm & Italia, Gallia, ac aliis Europæ prouinciis.

Panicum paluſtre nonnulli; alij Panicum ſylueſtre appellant. Eiuſdem cum ſuperiore generis eſt, & cerealium quoque frugum vitium quoddam, veluti & illud, Mannæ graminis ſpecies, ea de cauſa, altera.

Semen à gallinis, columbis, atque aliis auiculis, veluti & ſuperioris, ſubinde editur.

De aliis Graminibus. CAP. III.

Gramen pratenſe I.

Gramen pratenſe II.

SVNT verò & alia multa propemodum infinita Graminum genera. Ex his quædam iumenta & quadrupedia paſcuntur animantia: alia parùm aut nihil vtilia ſunt.

Quæ pabulationi conueniunt omnia anguſtis foliis, & gracilibus quoque exeunt culmis: quorum quædam Lolij, aut Milij, aut Panici, aut alterius omninò frugis; nonnullæ peculiarem, ac ſibi propriam ſpicam, aut iubam proferunt. radices omnibus tenues, plurimis fibroſæ, capillamentis ſimiles, pauciſſimis longæ & ſerpentes.

Naſcun-

Gramen pratense III.

Gramen pratense IIII.

Gramen pratense V.

Gramen pratense VI.

Nascun-

Gramen pratenſe VII.

Gramen Eriophoron.

Naſcuntur frequentius in pratis ac locis paluſtribus, non raro tamen & in montibus, & quibuſuis aliis incultis, aut deſertis locis virent.

πόα. Hæc genera Theophraſtus πόας, hoc eſt, herbas nominat. Eſt tamen & πόα, eodem auctore, generaliter omnis herba à radice foliata, non ramoſa, quæ caule ſemen fert, vt frumenta, & pleraque olera.

Huiuſcemodi autem Gramen Latini generali ac communi Graminis nomine appellant, Gallis *de l'herbe* dicitur: Germanis ac Belgis Gras.

Paſcuntur id boues & iumenta, cùm viride, tum ſiccum & iam fœnum factum.

Inutilium Graminum non exigua quoque eſt turba. Quædam horum in locis exeunt paluſtribus riguis & plurima parte aquas habentibus; alia in aridis & apricis.

8. Inter paluſtria aut potius aquatilia, & vnum eſt, quod Eriophoron rectè appellatur. Habet iſtud pauca perquàm anguſta & oblonga folia Gramini ſimilia; inter quæ medius exit teres & longus ſtylus, iunco læuore & forma ſimilis, ad cuius ſummum mollis, candicans dependet lanugo. radix huius vti aliorum fibroſa.

Pleriſque humidis & deſertis Brabantiæ & Germaniæ locis, huiuſcemodi Gramen reperitur; præſertim Iunio ac Iulio mẽſibus, quãdo ex ipſis iunceis ſtylis lana candicans depẽdet.

Germani Matten-flachs appellant.

9. Ex eorum verò numero, quæ in apricis & aridis locis exeunt, minimum quoddam ac tenuiſſimum eſt, ſubinde vix palmum altum, cui pro foliis iunci ſunt tenuiſſimi, inter quos geniculati, & tenuiſſimi ſimiliter culmi exeunt, dodrantales, aut breuiores, mollem, lanuginoſam, inconditamq́ue ſpicam, aut potius φόβην, ſiue iubam, proferentes. Pro radicibus fibræ ſunt capillis ſimiles.

Naſcitur non in paluſtribus, ſed tenui ac macro ſolo, locis aridiſſimis.

Spicæ ſiue iubæ, Iunio & Iulio menſibus emicant.

Gramen quis dixerit iunceum, propter eam, quam cum tenuiſſimis iuncis folia ſimilitudinem habent.

Spartum herba. Sparti autem herbæ, quæ in Carthaginienſi Hiſpania gignitur, ſpecies fortè quædam eſt. Nam & huic Sparto, pro foliis, ſtyli iuncei ſunt, lenti, obſequioſi, ad omnia vitilia vtiliſſimi: locis quoq; gignitur aridis: Plinio etenim auctore, Spartum iſtud, iuncus propriè eſt aridi ſoli.

De Gramine Leucanthemo. CAP. IIII.

Gramen Leucanthemum.

AD Graminum genera pertinet & Leucanthemum gramen. cauliculos id gerit à radicibus multos, tenues, teretes, crebrò geniculatos, facilè in terram nisi propè nascẽtibus fruticibus fulciantur, procumbentes: folia ex singulis geniculis bina, contra se posita, angusta, oblonga, duriuscula, Graminis tamen breuiora. Flosculi summis caulibus erumpunt plurimi, singuli suis insidentes pediculis, candidi, ex aliquot exiguis & angustis foliolis congesti, Leucoij floribus minores; quibus pereuntibus, folliculi succedunt oblõgi, in quibus semen paruum Milio simile: radices tenues & geniculatæ, latè veluti Agrosteos serpunt.

Secus scrobes, agrorum aggeres, locis frutetosis ac opacis crebrò reperitur.

Floret Maio & Iunio mensibus, & non rarò serius quoque.

Recentiorum pleriq; Eufragiam faciunt, verùm perperam; multùm enim ab Eufragia differt. Germani Augen-tröst graß: Brabanti Ooghen-troost gras nominant. cum κραταιογόνῳ autem Dioscoridis similitudinem habet nonnullam, quòd à nonnullis κραταιόγονον, à Theophrasto verò κραταῖος appellatur. Nam folium quidem habet Myagrio, quod à Dioscoride Melampyron quoq; dicitur, haud multùm dissimile, verùm minus: culmos etiam geniculatos, ab radice vna complures, & semen exiguum: conueniunt etiam natales, nam frutetosis quoque ac opacis locis prouenit.

Cratæogonon autem, vt Dioscorides ait, folia habet Melampyro similia: caules ab vna radice multos, geniculatos: semen Milio simile: nascitur in vmbrosis ac fruticosis, vehementer autem acre.

Porrò, vt Theophrastus tradit, κραταῖος nascitur ὥσπερ λίνον πύρινον, hoc est, veluti Linum triticeum, & fructum tanquam Milium fert.

Plinius autem Cratæogonon non Melampyri folio, aut Lino pyrino: sed spicæ Tritici simile esse prodidit, non absq; errore: qui vti satis euidens est, ita & suspicionem mouet, Theophrasti quoque locum corruptum ac vitiatum esse, ac pro eo, quod legitur, ὥσπερ λίνον πύρινον, legendum esse, ὥσπερ μελάμπυρον: præsertim cùm Lini pyrini, vel apud Theophrastum, vel alios etiam auctores, ne nomen quidem vspiam reperiatur.

Plinij error.

Theophrasti locus corrigitur.

Cæterùm Cratæogoni, vt Galenus inquit, herbæ fructus & acris gustanti est, & vtenti admodum similis Milio. Traditum est à quibusdam, Dioscorides scribit, seminis Cratæogoni potionem efficere, vt mulier masculum pariat, si post mensium purgationem, priusquam concipiat, ieiuna ter in die, trium obolorum pondo, in cyathis aquę duobus, per dies quadraginta bibat, similiter & vir, totidem diebus, deinde cum ea coëat.

De Gramine Polyanthemo. CAP. V.

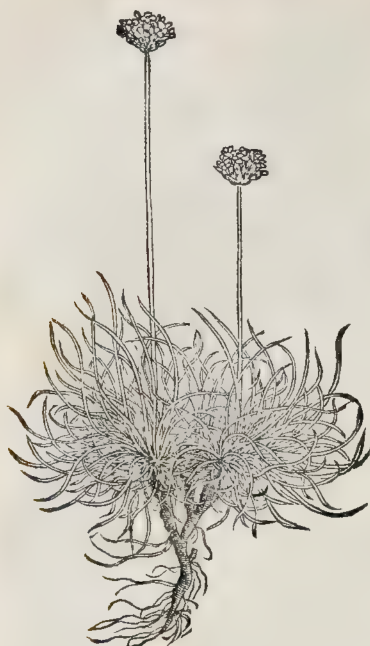
ACCEDIT Graminum generibus & Polyanthemum Gramen, quod folia pratensis Graminis minora, tenuiora ac breuiora profert: cauliculi inter hæc exeunt dodrantales, foliis vidui, in quorum summo flosculi in exigua vmbella compacti, in candido leuiter purpurascentes, Leucoij floribus singuli minores. radice nititur tenui & longa.

Reperitur in pluribus per Germaniam, Bohemiam, & Silesiam locis in agris, ac non rarò iuxta Rhenum ac Mosam: atque vno quidem loco maius ac altius, alio verò minus ac humilius. Exit & in palustribus nonnullis, haud procul à mari in Zelandia.

A Maio mense in multam æstatem floret.

Gramen appellari potest Polyanthemum, à florum multitudine, alio nempe destitutum

Gramen Polyanthemum minus.

Gramen Polyanthemum maius.

nomine: Nam cùm μώλυος similitudinem nullam habeat, propriè ψευδομώλυ (quod plerisq; visum) esse non potest.

Gramen Parnasium.

Vsum in medicina habet nullum: flosculi gratiam aliquam obtinent, & coronis subinde adduntur.

De Gramine Parnasio.

CAP. VI.

AD Graminum genera pertinere videtur, quod Parnasium vulgò cognominatur. Sunt huic folia lata, nonnihil acuminata, Hederæ foliis satis similia, sed nequaquam angulosa, minora item & candidiora, dilutè nempe virentia. erumpunt inter hęc complures dodrantales, graciles, angulosi cauliculi, vnico ferè folio, eoq; absque pediculo, ipsum amplectente; in cuius fastigio flosculi odorati, candidi, quinq; foliorum; atque inde capitula rotunda, acuminata tamen, in quibus semen. radix nigricans fibris multis firmatur.

In riguis & humidis pratis, solo tamen gracili, sæpius prouenit, tum apud Germanos ac Belgas, tum & alibi.

Iulio mense cum flore reperitur, semen postea succedit.

Germani **Leberblümlin** appellant, atque idcirco Valerius Cordus Hepaticam albam. Poloni Enneadynamin Gesnero teste vocant. Cum eo Gramine, quod à Dioscoride Parnasium dicitur, similitudinem non exiguam habet: atque inde Belgis Gramen Parnasium nominatum. Describitur

bitur autem iſtud à Dioſcoride his verbis: Quod in Parnaſo Gramen naſcitur, πολυκλαδώτερον ſiue multorum eſt ramulorum: folia Hederæ ſimilia fert: florem album & odoratum: ſemen exiguum, non inutile: radices quinque aut ſex digitalis craſſitudinis, candidas, molles, & admodum dulces. Cum qua deſcriptione Gramen à nobis propoſitum conueniret, ſi radices reſponderent, quæ neque craſſæ neque candidæ ſunt. Qua de cauſa non legitimum, ſed ſpurium genus habendum.

Cæterùm ſpurium iſtud Gramen Parnaſium adſtringentis facultatis non expers eſt, quod ſapor eius nonnihil acerbus ſatis oſtendit, quale quoque legitimum eſſe apparet. Nam Dioſcorides Graminis in Parnaſo naſcentis ſemen ait valde quidem diureticum eſſe ſiue vrinas mouere: aluum autem & vomitiones ſiſtere.

De Trifolio pratenſi. CAP. VII.

Trifolium pratenſe.

PRATENSE trifolium caules cubitales aut longiores promit, rotundos, ſubinde nonnihil hirſutos, plurima ſui parte per terram ſerpentes: folia circa hos per interualla ex tribus ſimul hærentibus compoſita, quorum ſingularia, quæ quidem terræ ac radicibus proxima, rotundiora ſunt; quę verò ſecundum caules enaſcuntur, oblongiora, & crebrò candidiorem maculam διχοτόμου, Lunæ ferè ſimilitudine in medio habent: Flores in ſummis caulibus exeunt ab vmbella craſſiore ac breuiore veluti ſpica, colore aliâs in rubro purpurei, aliâs candidi, guſtanti dulces: ſemen in exiguis folliculis rotundum. radix longa & lignoſa, teres, in altum deſcendit.

Naſcitur in pratis ac paluſtribus locis, præſertim iis, quæ ſubinde fluuiali aqua rigantur.

Seritur & in aruis apud Brabantos nonnunquam huius generis Trifolium: eſt hoc, eo quod in pratis gignitur, lætius & procerius.

Floret Maio & Iunio, ac reliquę deinde æſtatis maxima ſæpenumero parte.

Græci huiuſmodi Trifolium, τρίφυλλον ἐν τοῖς χορτοκοπείοις γινόμενον, & nō rarò, λωτὸν τὸν ἐν χορτοκοπείοις nominant: Latinis Trifolium pratenſe dicitur: Italis *Trifoglio*: Hiſpanis *Trebol*: Germanis Wiſenklee vnd fleyſchblumen: noſtris Clauweren: Gallis *Treffle*, & vetere eiuſdem gentis lingua, *Viſumarus*, vt tradit Marcellus ſcriptor antiquus. Quod in agris ſeritur, Medicam, imperiti cognitionis herbarum ac ſimplicium, perperam nominant.

Trifolij autem huius, cùm folia, tum flores refrigerandi ac reſiccandi potentiam obtinēt. Fertur, ex horum decocto addito melle enema, inteſtinorum roſiones ac dolores ſedare, & viſcidos lentoſque adhærentes inteſtinis humores educere: ex ipſa verò herba cataplaſma vtiliter inflammationibus imponi.

Paſcuntur herbam cùm boues & iumenta, tum vtiliſſimè vituli & agnelli. Flores apibus grati ſunt.

Trifolium quoque inhorreſcere & folia cōtra tempeſtatem ſurrigere certū eſt, Plinius ait.

De Trifolio Bituminoſo. CAP. VIII.

TRIFOLIVM bituminoſum, virgis fruticat tenuibus, magna ex parte erectis, bicubitalibus & altioribus; vnde longiores enaſcuntur pediculi, tenues, veluti ramuli; in quibus terna folia, oblonga, veluti in mucronem deſinentia (quæ tamen ante caulem exeunt rotundiora ſunt) pratenſis Trifolij latiora, maiora ac nigriora, è quorum ſinubus rurſus alij tenues prodeunt cauliculi, vmbellas ferentes, Scabioſæ vmbellis ſiue σκιαδίοις minores, plenas florum, coloris cærulei, ſiue Hyacinthini, id eſt, eius quem Hyacinthus refert cæruleus. Semen inde ſubſequitur oblongum, & vti Dioſcorides tradit, aliquatenus latum, hirſutum,

Trifolium bituminoſum.

Tarſilon.

& ab altera parte ſummoq́ue cacumine, veluti apicem habens. radix tenuis eſt & oblonga. Odorem herba, foliaq́ue bituminis referunt.

Naſcitur, Hippocrates non Cous, ſed Hippiatros ait, locis fragoſis, vt Ruellij conuerſio habet. In Belgio ac Germania, nuſquam ſua ſponte, ſed in hortis tantummodo ſatum prouenit; vbi Iulio & Auguſto demum menſe floret.

Græci τρίφυλλον, & vti Dioſcorides ſcribit, ὀξυτρίφυλλον nominant: plerique μηνυανθὲς; alij ἀσφάλτιον; nonnulli κνίκιον: Nicander etiam τριπέτηλον: Romani Trifolium acutum aut odoratum: noſtra ætas Trifolium bituminoſum. Auicennæ Tarifilon eſt, non autem, vt quidam exiſtimant, Handacocha. Sub Handacochę ſiquidem nomine Auicenna Dioſcoridi Lotos dictas comprehendit, vrbanam videlicet, ſylueſtrem, & Ægyptiam, quas vno capite inter ſe confundit.

Deſcribit Trifolium iſtud Scribonius etiam Largus cap. CLXIII. his verbis: Quod ὀξυτρίφυλλον Græci appellant, naſcitur hoc Siciliæ plurimum, nam in Italiæ regionibus nuſquam eam vidi herbam, niſi in Lunę portu, cùm Britanniam peteremus cum Deo noſtro Cæſare, plurimum ſupèr circumdatos montes. Eſt autem foliis & ſpecie & numero ſimilis communi Trifolio, niſi quòd huius pleniora ſunt, & quaſi lanuginem quandam ſuper ſe habent, & in extrema parte veluti aculeum eminentem. Sed huius frutex duorum pedum interdum, aut etiam amplior conſpicitur, & odorem grauem emittit, quorum nihil circa pratenſe Trifolium inuenitur.

Vis autem Trifolio, quod Aſphaltion dicitur, calida & ſicca, Galenus ait, vti bitumen, vtrimque tertio ordine, proinde potum laterum dolores ab obſtructione iuuat, & vrinam menſesq́ue prouocat.

Hippocrates Trifolium non ſolùm menſes prouocare, ſed & fœtus cùm ſumptum, tum appoſitum expellere tradit: Mulier, inquit, ſi ex partu non fuerit purgata, Trifolium in vino albo bibendum dato, hoc etiam menſes educit & fœtus. Et alio loco: Idem etiam (de Trifolio ſcribens) appoſitum menſes erumpere facit, & fœtum eiicit.

Dioſcorides, ſemen, ait, & folia in aqua pota, pleuriticis, vrinæ difficultati, comitialibus, iis, qui aquæ inter cutem principia ſentiunt, & hyſtericis auxiliantur. Dari autem debent ſeminis drachmæ tres, foliorum verò quatuor. Præſidio etiam ſunt commorſis à ſerpentibus folia trita & ex aceto mulſo pota. Tradunt aliqui, totius fruticis, radicis, foliorumq́ue decoctum, fotu dolores eorum finire, quos ſerpentes momorderint: qua autem aqua ſanatus quis fuerit, ſi ea quiſpiam alius vlcus habens foueatur, perinde eum affici ac à ſerpente ictus. Quidam etiam terna folia, aut ſemina in tertianis cum vino exhibent, & in quartanis quaterna, veluti febrium circuitus exoluentia. Radix quoque antidotis additur, Dioſcorides ait.

At veteres alij non radicem modò, ſed & ſemen ipſis admiſcuerunt, vt ex plurimis compoſitionibus, lib. II. De antidotis apud Galenum videre eſt: Theriacis videlicet Ælij Galli, Zenonis Laudocei, Claudij Apollonij, Eudemi, Heraclidis, Dorothei & Heræ.

De Trifolio ex America. CAP. IX.

Trifolium ex America.

TRIFOLIO bituminoſo aliud quoddam ſimile reperitur peregrinum ex America Trifolium. caules iſtud fert à radice complures, rotundos, ramoſos, in latus declinantes: folia in ſingulis pediculis terna, colore in virore ſubnigra, figura rotundiuſcula, primis & è radice exeuntibus bituminoſi Trifolij, forma, colore & odore quoq; quadantenus ſimilia, latiora tamen & per ambitus magis crenata. flores in ſummo ramulorum exeunt, exigui, ſubcandidi,

Trifolium ex America.

Trifolium odoratum siue Melilotus.

candidi, spicatim digesti; fructus inde rotundi, aliquantulum plani, Aphaces à nobis descriptæ semini ferè similes. radix in plures diuiditur.

Ex America in Belgium Trifolium istud illatum est; vbi Iulio & Augusto floret.

Trifolij bituminosi speciem odor grauis, & eius odori haud multum dissimilis, ostendere videtur.

De Trifolio odorato, siue Meliloto.

CAP. X.

TRIFOLIVM odoratum, siue vt Pharmacopœorum Officinæ nominant, Melilotus, stirps est tres aut quatuor pedes alta, caule in alas ac ramulares adnascentias complures, mox à radice diuiso: folia ei terna, Trifolio aut citius Fœnogræco similia, candidiora, per oras lentè ac minutè fimbriata: flores lutei melini coloris, in breuibus spicis exeunt: semen inde subsequitur in exiguis, nigris ac latiusculis siliquis, paruum, colore pallidum. radix longa est. Refert tota herba odorem gratum, ac præcipuè flos eius luteus, qui & siccescentibus ipsis intenditur, exiguam quoq; amaritudinem cùm folia, tum flores gustatu referunt. 1.

Est & alterū huius genus flore candido, caule, foliis & reliquis priori simile. 2.

Item & tertium quoddam peregrinum ac rarissimum genus, flore purpureo cæruleo, sed inodorato. 3.

Reperitur & lutei floris longioribus siliquis, quam Ciliciam plerique cognominant. 4.

Præter hanc & alia est lutei floris quædam, foliis per circumferentiam non crenatis. 5.

Nascitur lutea siue vulgaris Melilotus nō in Germania, Gallia, ac Italia modò, verùm & in Belgio, circa aruorum & pratorum margines, fluuiorum ac torrentium ripas, ac subinde secus vias, locis asperis & in ruderibus. Similibus locis & candida in multis regionibus exit, apud Belgas tamen rarior, vbi nonnunquam in hortis seritur.

Nominant priorem Melilotum recentiorū 1. nonnulli Trifolium odoratum: plerique Trifolium equinum & caballinum, quod videlicet ab equis auidissimè in pabulo expetatur: Germani grosse Steinklee, id est, nostra lingua, groote Steenclaueren/ item & Beren klee/ id est, Trifolium vrsinum: Romani ac Hetrusci *Tribolo*, vt Matthiolus scribit: Saxifragam luteam Fuchsius; alij Melilotum Germanicam aut Officinarum, appellare malunt. Altera, Melilotus alba dicitur. 2.

Vtuntur autem luteo Trifolio odorato, vniuersæ Germaniæ Officinæ in omnibus medicamentis ac compositionibus, pro veterum vera Meliloto.

Reprehendunt id ex recentioribus complurimi, qui veram esse Melilotum pernegant: quorum

quorum rursus nonnulli nouum & veteribus incognitum Trifolij genus: alij Cytisum veterum esse contendunt: verùm neutri horũ veritatem assecuti. Cum Cytiso enim exiguum, imò nihil similitudinis habet, vt ex ipsa Cytisi descriptione, satis euidens est: nec etiam prioribus seculis incognita stirps est. Nam etiam si non alterius (quod tamen nõ verisimile) ipsius certè Auicennæ Melilotos est, quam eandem cum Dioscoridis Meliloto esse, de viribus ac facultatibus eius, ipsius Dioscoridis testimonium adductum, ostendit.

Duorum autem generum Melilotum Auicenna facit, vnam videlicet lutei floris: alteram candidi: vtramque odoratam & nonnullæ amaritudinis participem, ac simul digerendi facultatem cum nonnulla adstrictione habentem. Qualis vtique est præsente capite delineata, qua officinæ & huius inferioris & superioris Germaniæ, vtuntur. Qua de causa nec noua nec veteribus incognita stirps, sed ipsa veterum verissima videtur Melilotus: præsertim cùm ei nullæ veræ Meliloti notæ desint, & in qua facultates ac vires omnes, Meliloto à veteribus asscriptæ, reperiantur.

Est enim odorata herba, quæ & plenius resiccata redolet, ac talis aliquandiu perdurat, qualem Melilotũ esse, Theophrastus lib. De causis sexto, XXII. & XXIII. cap. memoriæ prodidit.

Florem etiam habet lutei coloris, veluti eius esse, quæ in Campania nascitur, Dioscorides tradit, (color enim ad florem contrahẽdus, nam herba, Plinius ait, incana est) laudatissimam siquidem in Attica, Cyzico & Chalcedone natam ait, quæ colore Croco vicina est, & boni odoris; at eam, quæ in Campania, in luteum languescere ac odore infirmiorem. Vnde colligendum odorem & colorem floris, remitti atque intendi, pro locorum ac regionũ varietate.

Iam & habet Melilotus Germanica amaritudinem, quam Auicenna, vti diximus, Meliloto inesse scripsit.

Digerendi quoque potentiam obtinet, quam non Auicenna modò, sed & Galenus Meliloto tribuit. Cataplasmatis siquidem, ac emplastris digerentibus resoluentibusque, necnon concoquentibus, tum & acopis omnibus vtiliter admiscetur.

Quæ certè omnia satis luculenter ostẽdunt, vulgarem Melilotum à veterum non discrepare, quam Græci quidem μελίλωτον, Latini Sertulam Campanam, Cato Sertam Campanam, plerique Coronam Regiam nominant.

Copiosior autem, vt Galenus ait, in Meliloto substantia est calida, quàm frigida, (primi videlicet ordinis calida & sicca) habet etiam quiddam adstringẽs, sed & discutit & maturat.

Dioscorides Melilotum tradit adstringentem & malacticam vim habere: At malacticam habet non propriam, sed quatenus in inflammationibus, aut aliâs collectos humores discutit ac digerit: nam eatenus, quod durum est ac tensum, emollit, quæ propriè non emollitio, sed digestio & per halitum discussio est, cuiusmodi facultatem διαφορητικὴν Græci nominant.

Atque hoc modo inflammationem omnem emollit, præsertim, vt Dioscorides tradit, circa oculos, vterum, sedem, aut testes, cum passo cocta & imposita: interdum autem addito oui luteo assato, aut Fœnigræci farina, aut Lini semine, aut Tritici farina, aut capitulis Papaueris, Serideve. Sanat eadem recentes melicerides per se in aqua: & ἀχῶρας siue manantia capitis vlcera, cum terra Chia, Vino aut Galla illita: stomachi item dolorem & cocta, & cruda, cum aliquo ex antedictis, leuat.

Aurium etiam dolores crudæ expressæ succus cum passo instillatus, sedat: Capitis verò dolorem, quem κεφαλαλγίαν nominant, lenit, cum aceto & rosaceo irrigatus.

De Cytiso, ex Dioscoride, Galeno & aliis.

CAPVT XI.

FRVTEX Cytisus est, vt Dioscorides ait, candidus totus, vti Rhamnus, (aut, vt Plinius, aspectu canus, breuiterque si quis exprimere similitudinem velit, angustioris Trifolij frutex) ramos spargit cubitales aut longiores, in quibus folia Fœnogræci aut Loti trifoliæ, sed minora, & medio eorum neruo maiore ac eminentiore, quæ digitis contrita Erucam olent, gustu Cicer nondum maturum resipiunt.

Galenus lib. I. De antidotis, Cytisum fruticosam plantam esse tradit, eam altitudinem attingentem, ad quam Myrti crescunt. Theophrastus χαλεπὸν, siue molestum eum esse scribit, ac omnia sibi propè assistẽtia enecare, sed eo tamen valentiorem ἅλιμον, qui ipsum etiam Cytisum interimit.

Materies Cytisi nigra est, & proximè ad Hebenũ accedere videtur, vt Plinius post Theophrastum lib. XVI. refert.

Pro legitimo autem Cytiso à recentioribus ostenditur frutex quidam lignosus, bicubitalis, aut altior, in multos ramulos sese explicans: folia cuius vnà cum caulibus incana & albicantia, quæ trita Erucam nonnihil redolent, & terna ab vno pediculo Trifolij instar dependent:

Cytiſus vt exiſtimatur.

dent: flores in ſummis virgulis elegantes, luteo auri relucent colore, forma Geniſtæ, ſed minores, & amplius colorati: valuulæ planæ ſunt ac recuruæ, & falcatę, creſcentis Lunę formam referunt; in quibus ſemen. radix in ramulos ſpargitur.

Belgis hæc ſtirps hortenſis tantùm eſt.

Inuentus eſt hic frutex in Cythno inſula, inde tranſlatus in omnes Cycladas: mox in vrbes Græcas, magno caſei prouentu; propter quod maximè miror rarũ in Italia: nõ æſtuum, non frigorum, non grandinum aut niuis iniuriam expaueſcit: Plinius.

Galenus in Myſia, qua parte Græciæ finitima eſt, tractum quendam occurrere, memorię prodidit, quem Britum nominant, vbi collem non magnum, Thymo, & Origano refertum, alibi locum Cytiſo plenum vidiſſe ſe, ſcribit.

Satio autem Cytiſi (Columella ait) vel autumno circa Idus Octobris, vel Vere fieri poteſt. Cùm terram bene ſubegeris, areolas facito, ibique, veluti Ocymi ſemen, Cytiſi autumno ſerito, plantas deinde Vere diſponito, ita vt inter ſe, quoquo verſus quatuor pedum ſpatia diſtent. Si ſemen non habueris, cacumina Cytiſorum Vere deponito, & ſtercoratam terram circumaggerato. Si pluuia non inceſſerit, rigato quindecim proximis diebus, ſimulatque nouam frondẽ agere cœperit, ſarrito. Poteſt etiam ante Septembrem, ſatis commodè ramis Cytiſus ſeri, quoniam facilè in quouis agro, quamuis macerrimo comprehendit, & iniuriam omnem ſine noxa ſuſtinet.

Nuncupant hunc fruticem Græci ac Latini κυτισὸν, Theocritus etiam κυτιλὸν, nonnulli κυθίσον per ϑ, alij τιλίν. A Cythno, aut vt alij, à Cythiſa inſula nomen, auctore Seruio, habet.

Refrigerant porrò Cytiſi folia, Dioſcoride auctore, tumores intra initia diſcutiunt, ſi cum pane trita imponantur: decoctam vrinam cit potum. Galenus Cytiſi folia digerendi facultatem obtinere refert, aqueæ ac temperatæ miſtam, ſicut & Maluæ.

Mulieres, Columella ait, ſi lactis inopia premantur, Cytiſum aridum in aquam macerare oportet, & cùm tota præmaduerit, poſtero die expreſſi ſucci ternas heminas permiſceri modico Vino, atque ita potandum dari, ſic & ipſæ valebunt, & pueri abundantia lactis confirmabuntur. Hippocrates Cytiſum etiam inter ea, quæ lac extinctum reuocant, libr. De natura muliebri, & de morb. mulieb. enumerat. Ariſtomachus quoq; Athenienſis apud Plinium, nutricibus in defectu lactis, aridum, atque in aqua decoctum potui, cum vino dari iubet.

Apes non defore Cytiſi pabulo contingente, promittunt Democritus & Ariſtomachus. Siquidem de Cytiſo ſcriptores vno ore, Galenus inquit, traduut, apes ex Cytiſi flore plurimum mellis excerpere.

Columella Cytiſum etiam vtiliſſimum tradit gallinis, apibus, capris, bubus, & omni generi pecudum, quod ex eo citò pingueſcit, & lactis plurimum præbere ouibus.

Marcellus antiquus auctor, alium quendam Cytiſum deſcribit, à ſuperiore Græcorum Cytiſo differentem, quem non iumentorum pabulo laudat, aut ad lactis copiam augendam commendat; ſed mirum eſſe remedium tradit aduerſus iſchiadem & arthritim. *Cytiſus Marcelli.*

Herba eſt vel fructetum, ait, quòd maximè circa ſepes vinearum naſcitur, Latinè Cytiſus dicitur, virgultis eſt ſubtortis vel curuis, foliis oblongis, bene virentibus, floribus concluſis, oblongis, albis vel etiam galbineis, bene olentibus, id eſt, mellito odore, fructetum ipſum ſemper virens æſtate atque hyeme.

De Pſeudocytiſis. CAP. XII.

OCCVRRVNT verò & aliæ Trifoliæ, lignoſæ ac fruticoſæ ſtirpes, quę cum Cytiſo ſimilitudinem habere poſſe videntur.

Pseudc cytisus prior.

Pseudocytisus alter.

1. Assurgit vna à radice cauliculis teretibus, fragilibus complurimis, in alas ac ramulos diuisis; folia circa quos crebra, minora quàm Trifolij pratensis, colore virentia : flosculi circa virgularum fastigia spicato quodammodo ordine digesti, lutei, minores quàm Genistæ, alioqui consimiles: succedunt siliquæ tenues, oblongæ, angustæ, & ipsis Genistæ siliquis minores; in quibus semina exigua nigricantia. radix longa, altè descendit, quandoque in obliquũ tendit.

2. Altera species copiosis ramulis ac cauliculis superiorem referret, nisi humilior ac lanuginosior esset, nec attollerentur, sed magis ad latus cauliculi eius inclinarent: folia quoque paulò maiora, sed tamen quàm Trifolij pratensis minora : flosculi etiam magis coniuncti, atque veluti in capitulum compressi, tum etiam nonnihilo maiores sunt: siliquæ quoque aliquanto grandiores, hirsutęque. radix altè demittitur, in paucos diuisa appendices. Contingit autem non rarò vno loco hanc reperiri hirsutiorem siue lanuginosiorem, quàm altero : quo autem hirsutior ac lanuginosior, hoc etiam magis incanescit, nam ipsa hirsuties albicantẽ quendam colorem vnà confert.

Reperiuntur huiusmodi Cytisi, in nostra ætate appellata, Morauia, Marcomannorum olim prouincia,& in Pannonia superiore siue Austria, iuxta vias, præsertim profundiores, & agrorum limites. vmbra etenim aliquo modo gaudere videntur.

Iunio ac Iulio cum floribus præcipuè vigẽt: semen interea & post, ad maturitatẽ peruenit.

Carolus Clusius in suis per Hispanias obseruationibus & huiuscemodi aliquot genera describit, quæ ab istis exiguum vel nihil differre videntur. Differentia si qua est, cœli solique differentium ac dissimilium occasione contingere potest: Nam hæc duo ad stirpium mutationem plurimum posse, Theophrastus scribit.

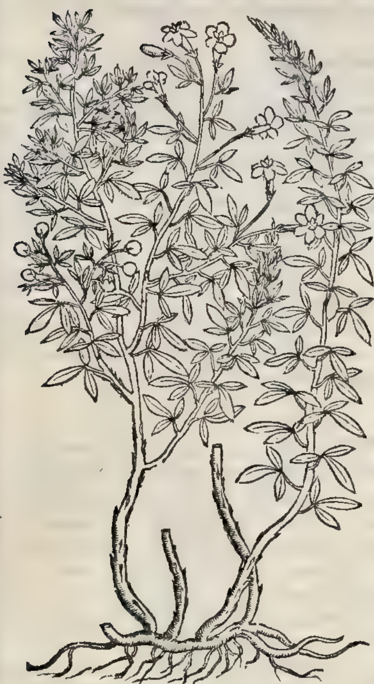
Cytisi autem esse spurias species satis manifestum; idcirco & Pseudocytisi dici ac nuncupari possunt, vel Cytisi syluestres.

Qualis autem facultas horum fruticum, vel ad quæ vtiles, exploratum aut cognitum nondum habemus.

De Trifolio fruticante. CAP. XIII.

TRIFOLIVM fruticans virgulas profert tenues, virentes, bicubitales & longiores, in obliquas, breues, ramulares adnascentias subinde diuisas: folia circa has proximè ab ipsis radicibus

Trifolium fruticans.

radicibus plurima, singulis pediculis terna, sed medio eorum maiore ac longiore, Trifolüs angustiora & minora, ex nigro virentia, inferiore tamen parte viridiora: flosculi in ramulorum summo, exiguis insident pediculis, lutei, ab angustiore exigua veluti fistula, sese in quinque aut sex foliola pandentes, Buglossi vulgaris floribus quodammodo similes, sed minores: fructus rotundus est, magnitudine Eruiliæ, initio viridis, per maturitatem verò niger, in quibus semina lata, Lentibus similia. radix alba, longa, latè sub terra serpit, ac plurimis non rarò progerminat locis.

Reperitur istud Trifolium apud Belgas in studiosorum hortis aliunde inuectum.

Floret æstate: autumno semen maturatur: frutex ipse perpetuò viret, & viuiradice cōstat.

Cytisum plerique appellant: nos Trifolium fruticans nominare maluimus: cum Cytiso etenim non conuenit, vt ex eius descriptione superiore capite satis manifestum; nisi Marcelli Cytisus sit, cum quo aliquam fortè similitudinem habere videri posset, si flos, qui ei luteus est, albus esset aut galbineus.

Galbineus autem color idem videtur cum cæruleo, aut similis. Vegetius enim Renatus in sua veterinaria, lib. I. cap. XVII. & lib. III. cap. II. Eryngium herbam describens, florem, inquit, habere aureum vel galbineum. Reperitur autem Eryngij flos cæruleus & luteus. *Galbineus color.*

Sunt verò & nonnulli, qui Trifolium istud Polemonium esse existimant, quòd videlicet cum vulgaris Rutæ, aliquam huius folia similitudinem habere videantur. Sed Polemonium non vulgaris siue graueolentis Rutæ est folio, sed alterius, Hypericoidis videlicet, veluti & Hypericum, Anonis, & Cētaurium minus, quæ etiam folio Rutæ describuntur.

Porrò Trifolium fruticans nullius quidem vsus est, nec animantium cuiquam, multò minus apibus, quod sciatur, gratum.

Trifolium odoratum alterum siue Lotus satiua.

De Trifolio odorato altero, siue Loto satiua. CAP. XIIII.

TRIFOLIVM odoratum alterum, cauliculos habet erectos, rotundos, inanes, cubitales aut longiores, ramulares adnascētias multas: folia singulis germinationibus trina, Trifolio similia, leniter ac superficie tenus per ambitum crenata, ex quorum alis in singulis pediculis flores in exiguis veluti spicis, pallidi ex cæruleo albicantes, quos aspera sequuntur capitula, in quibus semen Fœnogræco minus. radix fibrosa est.

Tota herba cum caulibus & foliis, Trifolio non solùm bituminoso, sed & pratensi candidior est: odorata item est, & aroma cum grauitate quadam sentit, & plenius resiccata quidem: qui in decerpta aridaque diu etiam odor inhæret,

inhæret,& pluuiosa ac humente cæli constitutione intenditur. Fertur virens atque crescens septies in die odorem mutare,vnde & Germanicè **sieben gezeiten kraut** / annosæ anus ipsum appellant.

Floret Iunio,Iulio ac Augusto eiusdem,quo satum est,anni mensibus:in hortis cùm in superiore,tum in inferiore Germania,in Italia,Gallia,ac aliis in regionibus seritur.

Trifolium vulgò odoratum appellant: Germani,vt diximus, **sieben gezeiten** / nostri **Seuen ghetijcruijt**,hoc est,septem temporum herbam:Hispani *Trebol Real:* Galli *Treffle odoriferant.* Lotus videtur vrbana,siue satiua,de qua Dioscorides lib.IIII. quæ Græcis λωτὸς ἥμερος, & à quibusdam τρίφυλλον,ab aliis τετρόδιον nuncupatur.

Vim autem vrbanam siue domesticam Lotum mediocriter concoquendi, & resiccandi possidere, Galenus ait,& in caliditatis frigiditatisq; coniugatione mediam quodammodo ac temperatam esse. Quæ certè facultates in hoc odorato Trifolio euidenter conspicuæ sunt.

Dioscorides,extractus,ait,succus addito melle oculorum argemas,nubeculas, λευκώματα (albugines vocant) & quæ pupillas oculorum obscurant,expurgat.

Nostri oleum in quo folia floresq; odorati huius Trifolij macerata, recentia vulnera glutinare tradunt,&ad puerorum enterocœlas,bubonocœlasq; plurimùm commendant. Interponitur & arida herba vestimentis,quæ ne à tineis rodantur,defendere putatur.

De Loto syluestri. CAP. XV.

Lotus syluestris ex Cod.Cæsareo.

DIOSCORIDES trium Lotorum, excepta tamen Loto arbore, mentionem facit: Satiuæ videlicet, syluestris, & Ægyptiæ. has tres Auicenna vno capite, videlicet 341. sub Handocochę nomine complexus est.

De ea quæ prò satiuo habetur, præcedente capite scriptum.

Syluestrem Lotum Dioscorides caule esse ait bicubitali,& maiore, multas alas habente: folia similia Trifolij pratensis: semen veluti Fœnogræci,minus paulò, gustu medicato.

Plurimum hanc in Libya nasci, idem auctor est,& Trifolium minus appellari. Huiuscemodi autem syluestris Lotus hactenus incognita latet: In vetusto autem Bibliothecę Cęsareæ Codice,Loti syluestris huius imago reperitur. Depingitur autem caule recto, foliis Trifolij; & e sinu horum, pediculis flores, deinde siliquas,proferentibus; quæ tenues sunt, &quàm Fœnogręci minores;vt imago ostẽdit.

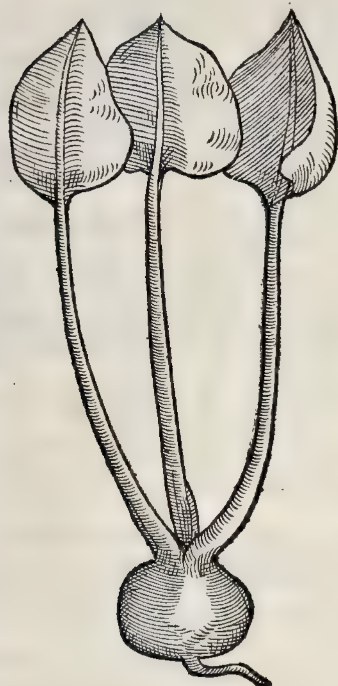
Vim autem calfacientem & leuiter adstringentem habet: vitia cutis in facie,& ephelidas cum melle peruncta expurgat. bibitur & vtiliter per se trita; aut cum Maluæ semine, cum vino passo,aduersus vesicæ dolores.

De Loto Aegyptia. CAP. XVI.

LOTVS quæ in campis Ægypti aqua inundatis prouenit,caulis est,vt Dioscorides refert, Ægyptiæ fabæ assimilis : florẽ habet paruum,candidum,Liliis similem ; quem ferunt oriente Sole explicari, occidente verò occludi; totoque capite sub aquis condi, & rursus oriente Sole emergere. simile caput eius est Papaueris maximo calyci; in quo semen Milij quantitate,quod resiccatum Ægyptij in panificium recipiunt. radicem Cotoneo malo similem habet. Eadem de hac Loto Theophrastus refert paulò tamen latius hanc describens: florem siquidem,ait,candidum,Liliis angustia foliorum proximum, multos verò ac densos promiscuè exire,Sole occidente sese contrahere caputq; integere; ad ortum verò aperiri, & supra aquam assurgere: idq; facere dum caput perficiatur, floresque defluant : capitis autem magnitudinem quantum Papaueris maximi: radicem rotũdam mali Cotonei amplitudine, cortice nigro,quali Nux castanea tegitur; corpus verò internum candidùm esse.

Extat

Lotus Ægyptia ex Cod. Cæsareo.

Extat in antiquo illo Bibliothecæ Cæsareę Codice, Ægyptiæ Loti icon, sed quæ non nisi folia & radicem exprimat. folia autem depinguntur tria, lata, singula longis ac crassis pediculis insidentia, ac e radicibus exeuntia: radix verò rotunda, mali instar.

Ægyptia Lotus dicitur, quòd in Ægypto gignatur. Radicem huius Corsium appellari Theophrastus ait: Strabo autem Geographię lib. XVII. Corsium fructum esse tradit piperi similem.

Radicem crudam & coctam edi Dioscorides scribit: Theophrastus elixam assamq; in speciem albuminis verti memoriæ prodidit, & cibis gratam: mandi etiam crudam, sed gratiorem decoctam, seu aqua, seu pruna.

Qui huius radicibus victitant Lotophagos dici, Strabo auctor est. Theophrastus autem ex Loti arboris fructu, qui dulcis ac suauis est, viuentes, Lotophagos appellat.

De Trifoliis Corniculatis.

CAP. XVII.

CORNICVLATORVM, hoc est, quæ exiguas siliquas instar corniculorum proferũt, Trifoliorũ aliquot reperiuntur genera.

Corniculatorum autem horum Trifoliorum primum genus, multis exit tenuibus & infirmis cauliculis, humi procumbentibus; circa quos foliola incana, minora & angustio- 1.

Trifolium corniculatum I.

Trifolium corniculatum II.

ra quàm

ra quàm Trifolij: flores profert luteos, ſplendentes, Ochri floribus minores, complures ſimul in virgularum faſtigiis eminentes: ſuccedunt ſiliquæ aliquot paruæ, oblongæ, tenues, teretes, & anguſtę, in quibus ſemina rotunda exigua. radix dura ac lignoſa, ſingulis annis regerminat.

2. Alterum genus cauliculos quoque habet tenues, longoſque: folia Trifolij aut Fœnogræci, ambitu ſerrata: floſculos luteos, pallentes, in vmbella inſtar ferè pratenſis Trifolij; poſt quos exiguæ complures, recuruæ corniculorum modo, ſiliquæ exeunt, in quibus ſemina parua, ſapore ac forma ſeminis Geniſtæ: radicibus firmatur longis, tenuibus & fibroſis.

3. Tertium genus caule, foliis, ac radicibus, prioribus, vti Tragus ait, ſimile, flores autem maiores, & in luteo ſplendidiores, ſiliquæ verò ei longiores, ex ſingulis tres, aut quatuor, auium vnguibus perſimiles, in quibus ſemina rotunda, vt Arachi.

Naſcuntur hæc genera, pluribus Germaniæ locis ſua ſponte: primum Belgio familiarius eſt, vbi ſecus vias, & agrorum margines paſſim reperitur: florent æſtate.

Trifolia corniculata, ad differentiam aliorum nominari poſſunt, aut Loti ſylueſtres. Differunt tamen non parùm, à Dioſcoridis ſylueſtri Loto, quæ in Libya prouenit. Nam Dioſcoridis ſylueſtris Lotus, caule eſt bicubitali, & ſæpè maiore: alis multis: foliis Trifolij pratenſis: ſemine Fœnogræci, multò minore, guſtu medicato. Quale in totum nullum horum corniculatorum Trifoliorum eſt.

Sylueſtris Lotus.

Habent autem iſta corniculata Trifolia, cum Serapionis, aut Yſaaci Meliloto ſimilitudinem maximam. Serapio enim ex Yſaaco Melilotum deſcribens, vaginas ipſam facere ait, veluti & iſta Trifolia faciunt, quam ob cauſam (cæteris notis non repugnantibus) Yſaaci & Serapionis Meliloti videntur: non tamen idcircò Dioſcoridis, aut Galeni, licet tamen has inter ſe Serapio confundat, vt ſæpè multas alias confundere Arabibus proprium quodammodo eſt vitium.

Differentiam vtriuſque, ipſe ſiue Yſaac, ſiue Serapio oſtendit, vaginam & ſemen huius Meliloti præcipuè commendans: nam alterius Meliloti floribus potiſſimùm, veteres Græci vſi ſunt, non ſiliquis aut ſemine, vt ex emplaſtrorum, malagmatum, & aliorum compoſitionibus, quæ apud Galenum, Paulum, Aëtium, & alios reperiuntur, euidens eſt. Meliloti ſiquidem, quod à Dioſcoride deſcribitur, in floribus præcipua facultas eſt.

Melilotus Yſaaci aut Serapionis.

Deſcribit autem Melilotum ſuam ex Yſaaco, Serapio his verbis: Alchilel, ſiue Melich (ita enim Melilotum Arabes hi nominãt) herba eſt, quæ habet folia rotunda, viridia: ramuli eius ſunt ſubtiles multùm, & folia rara, & fructus habens vaginas ſubtiles, rotundas [ſicut virgæ puerorum paruulorum] & ſunt in eis grana pauca, glauci coloris, rotunda, minora granis Sinapis, & quod de ipſa adminiſtratur, ſunt illæ vaginæ, cum eo, quod eſt in eis ex granis.

[ ] Videtur redundare.

Quæ certè deſcriptio iſtis corniculatis Trifoliis ſatis reſpondet, & præſertim primo ac tertio generibus.

1. At primum horum Germani **wilden klee/ ſtein klee / vnſer frauwen ſchuchlin/ vnd voghels wicken** appellant: noſtri **ſteen claueren & vogels vitſen**: nonnulli herbam leporinam: Fuchſius Melilotum Germanicam facit.

2. Alterum genus idem Melilotum Italicam, & Germanis **Wälſcher ſteinklee** nuncupat, & cum vera Meliloto conuenire exiſtimauit, cum qua tamen per omnia non communicat.

1. Facultatem autem primum genus poſſidet euidenter adſtringentem, frigidum ac ſiccum natura ſua, incipientibus idcirco inflammationibus vtile, & omnibus, quæ reprimi ac refrigerari deſiderant.

Cæterorum duorum non ita exploratæ, aut cognitæ nobis vires ſunt.

De Trifoliis cochleatis, hoc eſt, quorum ſiliquæ teſtæ cochlearum ſimilitudine, in vertiginem tortæ ſunt. CAP. XVIII.

1. HVIVSCEMODI Trifoliorum duo potiſſimùm ſunt genera. Primum cauliculos habet tenues, rotundos, non erectos, ſed per terram repentes: folia Trifolio ſimilia, verùm minora, teneriora: & per ambitum crenata: flores ex luteo pallentes, paruulos in ſummo pediculorum: fructus latus eſt, & aliquot circumuolutionibus in ſpiras cochleæ modo contorquetur, in quibus ſemina parua, candida, nonnihil recurua. radix tenuis eſt.

2. Alterum cauliculis prius refert: folia quoque Trifolij minora, ſed haudquaquam per margines inciſa: floſculi quoque lutei: valuulę quoque in ſpiras contortæ, ſed longiores, anguſtiores, & ſpinulis aliquot horridulæ.

Conuenit iſtud aut ſaltem proximum eſt ei, quod à Carolo Cluſio Medica Marina appellatur, & à ſe in Hiſpania, & Gallia Narbonenſi iuxta maris Mediterranei; in Luſitania verò iuxta Oceani littora, repertum refert.

Apud Belgas & Germanos vtrumque hortenſe eſt. Æſtate flores ac ſemina proferunt.

Galli

Trifolium cochleatum primum.

Trifolium cochleatum alterum.

Galli huiuſcemodi Trifolium *L'herbe au limaſſon* nuncupant: Recentiorum plerique hæc Trifolia Medicas eſſe iudicant;nos Trifolia cochleata appellare maluimus,à ſiliquis cochleæ alicuius modo conuolutis: nam cum Medicæ deſcriptione (licet fortè ſimilitudinem aliquam habeant) non conueniunt. Lentis enim magnitudinem, fructus ſiue ſiliqua multùm excedit. ſemen verò quod in ipſis continetur,non modò Lentis formam non habet, ſed nec magnitudinem, multò Lente minus. Iam & iumentorum aut boum pabulo hæc Trifolia nec requiruntur,nec vtilia habentur,ita vt his de cauſis (præter alias rationes) non eſſe veras Medicas, abundè conſtare videatur.

De Medica. Cap. xix.

EX Trifoliorum, & eorum quidem, quorum valuulæ cochlearum modo intorquentur, genere & Medica eſt. Virgulas hæc ſiue cauliculos habet complures,rotundos,virentes: folia Trifolio ſimilia,circa caules minora & contractiora:flores in vmbella breui, craſſæque ſpicæ quodammodo perſimili exeunt,pratenſis Trifolij anguſtiore & minore;colore vt plurimùm in cæruleo purpurei: ſequuntur inde ſiliquæ ſiue cornicula cochlearum ſimilitudine intorta, ſed multò, quàm cochleatorum Trifoliorum, anguſtiora, Lentis videlicet tantùm latitudine, aut paulò ampliore,ac in pauciores ſpiras contracta, duas videlicet aut tres tantùm, in quibus ſemen minutum & candidum. radices ſubſunt, vti aliorum Trifoliorum, longæ, tenues,& lignoſæ.

Naſcitur plerîſque Hiſpaniæ locis ſua ſponte, quod ſatiuo tenuiora habet folia, & flores ſubinde ſubluteos. In Valentino regno, & vocata Catalonia, Terraconenſis Hiſpaniæ prouinciis,in agris ſeritur,vbi crebrò ſingulis æſtiuis menſibus reſecatur,& in decem aut duodecim annos perdurat.

Serendam Medicam,Varro ait,in terra non nimium arida,aut varia,ſed temperata.Palladius Aprili menſe,ſerendam eſſe Medicam ſcribit, ac ſemel ſatam decem annis permanere, ita vt quater vel ſexies poſſet per annum recidi.

Appellant hanc herbam Græci Μηδικὴν: Latini ſimiliter Medicam: Caſtellani *Mielguas*: Valentini ac Catalani *Alfafa*, voce aut Barbara, aut ab Arabica deflexa:nam Arabum prin-

Medica.

ceps Auicenna Medicam *Cot, alaſeleti* & *alfasfaſa* nominat. Veram autẽ & legitimam hanc eſſe Medicam, ipſa Medicæ dilucida apud Dioſcoridem deſcriptio, euidenter oſtendit, quæ talis eſt: μηδικὴ ἔοικε μὲν ἄρτι φυομένη τριφύλλῳ τῷ ἐν χορτοκοπίοις, προάγουσα δὲ στενοφυλλοτέρα γίνεται, καυλοὺς ἀνίεισι τριφύλλῳ ὁμοίους, ἐφ' οἷς τὸ σπέρμα προσπέφυκε φακοῦ τὸ μέγεθος, ἐπεστραμμένον ὡς κεράτιον. hoc eſt, Medica cùm recenter prodiit ſimilis eſt Trifolio pratenſi, verùm in progreſſu folia eius anguſtiora, caules producit Trifolio ſimiles, quibus fructus accreſcit Lentis magnitudine, corniculi modo intortus.

σπέρμα. In qua deſcriptione σπέρματος nomen ad totum fructum (vt non rarò aliâs) referendum, qui, vti ſcripſimus, Lentis magnitudinem proximè exprimit, & corniculi implicati ac contorti ſimilitudinem refert.

Nominatur autem Medica à Media. Externa, inquit Plinius, Græciæ, per bellum Perſarum, quod Darius intulit, inuecta.

Facultatem autem Medica frigidam habet, ea de cauſa, quibus refrigeratione opus eſt, viridis impoſita prodeſt.

Trifolium agrarium.

De Trifolio agrario.
CAP. XX.

IN Medicæ nomen & appellationem recipi quoque poſſe videtur, Trifolij quoddam genus ſylueſtre: cauliculi huic ſunt tenues: folia ex interuallis Trifolio ſimilia, verùm minora, per oras leniter crenata: flores exigui & lutei, in breues veluti ſpiculas aut paniculas compacti, quos ſuccedunt parua capitula, ex multis nigricantibus, latis, recuruis ſeminibus congeſta: radix tenuis eſt & fibroſa.

In Germania ac Belgio ſecus vias, agrorum margines, ac non rarò in ipſis agris frumentum ferentibus reperitur.

Plurima æſtatis parte floret: ſemen interea producitur.

Trifolium agrarium. Plerique noſtrate idiomate ſteenclaueren & Germanico ſteinklee nominant; propriùs tamen veltklee & veltclaueren, ac Latinè Trifolium agrarium quis nuncupauerit: exiſtimatur, vti diximus, Medicæ eſſe ſpecies, propter ſeminis cum Lente aliquam ſimitudinem; quod tamen non rotundum eſt, nec corniculi alicuius intorti, vel cochleæ modo in ſpiras vllas cõtractum: vnde manifeſtum eius cum Medica diſcrimen. Iam & herba ipſa iumentorum, pecudum & quadrupedũ pabulo, nõ expetitur, ſed ferè negligitur. Medica enim, auctor Dioſcorides, pro gramine vtuntur, qui pecora alunt.

De Trifolio candido. CAP. XXI.

CANDIDVM Trifolium, rectis aſſurgit caulibus compluribus, ſeſquipedalibus, aut

aut altioribus: folia ei Trifolio, aut Fœnogræco minora, in singulis pediculis trina, acuminata: flores candidi, aut tenuiter ex albido purpurascentes. radix lignosa & viuax est. Tota herba, vnà cum caulibus & foliis, ab vtraque parte, incana est, & molli tenuiq; lanugine hirsuta.

Nascitur in quorundam hortis: peregrina enim Belgio & aliunde inuecta, floret hîc sub finem æstatis.

Studiosorum plerique Glaucem, alij Cytisum faciunt, nonnulli Scribonij Oxytriphyllon. At Scribonij Oxytriphyllon à Trifolio bituminoso non differt.

Cytisus verò frutex est, vti paulò antè scripsimus, lignosus, apibus & iumentis gratus; at istud Trifolium nec lignosum est, nec vel apibus vel animantium cuiquam iucundum esse, obseruari potuit.

Cum Glauce autem similitudinis quoque nihil aut exiguum omnino habet, neq; enim caulibus suis serpit, neq; flores habet purpureos, & ramuli eius dodrante sunt longiores.

Describit verò Glaucem Plinius his verbis: Glaux antiquitus εὐγαλακτὸν vocabatur, Cytiso & Lenticulæ foliis similis, auersa candidiora (superna virent. Diosc. addit) rami in terram serpunt quini, senive admodum tenues (dodrantales, Dioscorides) ab radice: flosculi purpurei exeunt: inuenitur circa mare. Eugalacton ab effectu nominatur, & idcircò à quibusdam non γλαῦξ, sed γλᾶξ aut γάλαξ pronunciatur: hæc, inquit Dioscorides, decocta cum farina hordeacea & sale, & oleo, & in sorbitione exhibita, extinctum lac reuocat: eamque quę hauserit, Plinius superaddit, balneis vti conuenit. *Glaux.*

At candidum Trifolium cuius facultatis sit, aut ad quæ vtile, incompertum.

De Lagopo. CAP. XXII.

Lagopus.

Lagopus maior folio Trifolij.

LAGOPVS caule enascitur rotundo, erecto, foliis Trifolij minoribus, paucis: paniculas, sive spicas, in summo cauliculorum & ramulorum gerit, molles, lanuginosas, leporinis pedibus simillimas: flores vt plurimum luteoli: semen paruum. 1.

Sunt tamen & Lagopi quidam maiores, flore rubentes: vni folium latius, & Trifolij pratensis æmulum: alteri oblongius. 2. 3.

Lagopus maior alter.

Lagopyrus.

1.

In segetibus & hortorum areis Iulio & Augusto mensibus reperitur: & quibusdam locis maior & altior, aliis minor & humilior.

Græcis λαγώπους: Latinis Leporinus pes, & pes leporis, à similitudine dicitur: Germanis Hasen füß/ katzen klee: nostris Hasen pootkens & Hasen voetkens: Hispanis *Pie de liebre*: Italis *Pie de lepre*: Gallis *Pied de lieure*: nonnullis Trifolium humile: quibusdam Hippocratis λαγώπυρος videtur.

At Lagopyrus, non Trifolio, sed Tritico similis est vbi arescit, & folio paruo velut Olea, sed longiore, vti Hippocrates scribit.

Adstringit autem Lagopus & exsiccat. Vim habet, Dioscorides ait, sistendi aluum, cum vino pota; febrientibus autem, cum aqua danda. Alligatur eadem, contra inguinum inflammationes.

De Trifolio acetoso.
CAP. XXIII.

HVMILIS herba Trifolium est acetosum, cauliculi ei è radice tenues exeunt, in quorum singulis tria insident foliola, exigua, tenuia, pallidè virentia, sapore acida, quorum singula cordis effigiem quadamtenus referunt: flores in breuibus pediculis inter folia è radice prosiliunt, candidi, quinque foliolorum, post quos capitula Ochris minora, pentagona, in quibus semen exiguum & luteum: radix obliqua, tenuis & rufa.

Nascitur locis syluosis, humidioribus, iuxta arborum sæpè radices, secus aquosa, & subinde petrosa loca. In Germania Belgioque satis frequens.

2.

Apud Hispanos verò quibusdam locis, alia huius reperitur species, flores ferens luteos, & siliquas tenues, teretes, & oblongas, vulgari alioqui similis.

Trifolium acetosum.

Oxys Plinij

Aprili mense & sub initium Maij florent: semen citò pòst succedit.

Trifolium nominant acetosum: Officinæ & vulgò Alleluya, & Panem cuculi: quòd vel cuculus auis eo vescatur, aut quia hoc erumpente, ac florēte vocem potissimùm edat, quo etiam tempore Alleluya in templis frequentiùs cani consueuit. Hieronymus Fracastorius Luyulam nominat. Alexander Benedictus vulgò Alimoniam vocari tradit. Germanis Saurerklee/ buchklee / buchampffer/ buchbrot/ guckgauchklee/ gauchklee/ & hasenklee: Belgis Coeckoeckbroot: Gallis *Pain de cocu* appellatur.

Plinio Oxys dicta putatur, de qua sic lib. XXVII. cap. XII. Oxys folia terna habet, datur ad stomachum dissolutum, edunt & qui enterocelen habent. Galeno autem lib. IIII. De simplicibus, Oxys eadem quæ & Oxalis. Dicitur Plinio Oxys etiam Iunci species.

Porrò

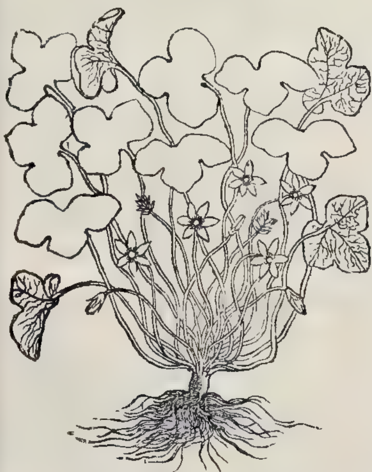
Oxys siue Trifolium acetosum.

Porrò temperiem Trifolium acetosum, frigidam & siccam habet. Putridis ac fœtidis oris vlceribus medetur: sitim arcet, & eadem, quæ Oxalis potest.

De Trifolio aureo. CAP. XXIIII.

Trifolium aureum.

AVREVM Trifolium absque caule herba est: folia habet lata, magnitudine foliorum Asari; sed in tres diuisa partes; & magno alicui Trifolio similia; inter quæ medij ex ipsis radicibus graciles, teretesq́; , subhirsuti, ac modicè ex virore rubentes, erumpunt coliculi, dodrante breuiores: in quorum summo singuli flosculi, forma & magnitudine Ranunculi hortensis floribus similes, colore cæruleo diluto, ex senis, septenisq́; foliolis cōmissi, quorum medium exiguum occupat capitulum, paucis & exiguis staminibus candidis circumdatum, in quo semen deinde nascitur paruum candicansq́;, quod sua sponte maturum exilit. radices subsunt graciles, numerosæ, nigræ, & in diuersa tendentes.

Folia hyeme permanent: flores, si cælum clemens fuerit, circa Februarij medium erumpūt; sin rigidius, mense Martio. Semen Maio maturescit. Post florum defluuium noua erumpunt folia, quæ auersa parte nonnihil purpurascunt, sed minus tamen quàm Cyclamini minoris.

Reperitur plerisque Germaniæ superioris locis in syluis vmbrosis, inter fruteta, in Bohemia verò & secus vias: in Belgio autem non nisi satum prouenit. Inueniri & apud Italos, & non modò cæruleo flore, eoq́; subinde multiplici, sed & candido, ab Alfonso Pancio Doctore Medico in Academia Ferrariensi, in simplicium cognitione versatissimo, accepimus.

Herbarij nostræ ætatis Hepaticam appellant: Germanicè **edel Leberkraut**/ item & **gulden klee**/ hoc est, Trifolium aureum: nostris **edel Leuercruijt**/ & **gulden Leuercruijt**: Gallis *Hepatique*. Baptista Sardus, Trinitatem & Trinitatis herbam nominat.

Sunt qui *βάλαειν* esse suspicentur, quam Trifoliam herbam esse Hesychius scribit. Sed Balaris descriptione nusquam extante, nihil definiri potest. *βάλαειν.*

Refrigerandi autem ac reficcandi potentia cum adstrictione, hæc herba prædita est: hepati per caliditatem debilitato conferre fertur; nam & refrigerat, & robur ei non exiguum confert.

Laudatur, & ad radicem efficax à Bap. Sardo perhibetur, si reficcatæ puluis cochlearis mensura, ex vino aut iure aliquo, aliquot continuis diebus exhibeatur.

De Trifolio paluſtri. CAP. XXV.

Trifolium paluſtre.

PALVSTRE Trifolium caulibus exit cubitalibus,virentibus,leuibus,interna parte poroſis: folia ei lata,glabra & carnoſa, Faſelorum, ſiue Bωnarum foliis ſimilia, niſi quòd in ſingulis pediculis nòn plura,ſed tria tantùm vt Trifolio: flores à medio caulis ſurſum verſus ordine digeſti,candidi,folioſi: folliculi inde parui, rotundi, in quibus ſemē ruffum Milio ſimile: radicibus ſerpit pluribus, geniculatis, intùs candidis,& poroſis, in diuerſa tendētibus,quę & pluribus locis erumpunt, & caules foliaq; promūt, vnde facilè herba ipſa latè propagatur. Saporem habet ſemen nonnullæ amaritudinis participē.

Naſcitur vliginoſis paluſtribus locis,ſterili ac macro ſolo.

Germani Biberklee, id eſt, Caſtoris Trifolium,ſiue Trifolium fibrinum nuncupant. Belgæ autem à ſimilitudine foliorum cum Bωna ſiue Faſelo, Bocxboonen/ hoc eſt,Faſelum hircinum: aut Bωnam hircinam: Recentiores Trifolium paluſtre nominät. Cum Iſopyro autem non exiguam ſimilitudinem habet: nam Phaſiolo, ſiue Faſelo, foliis ſimillimum eſt, ita vt propter hanc quoq; ſimilitudinem, vulgò etiam à Belgis, vti iam diximus, Faſelus nuncupetur hircinus.

Iſopyron enim & Phaſiolum dici, propter eam quam cum Phaſiolo ſimilitudinem haber, Dioſcorides auctor eſt. Additur & alia in vulgaribus Dioſcoridis & Plinij exemplaribus ratio: & in illius quidem τῷ κατ' ἄκρον τὸ πέταλον ἕλικα φέρειν, id eſt, quòd in ſummo folio clauiculas ferat: In huius verò, quoniam folium, quod eſt Aniſo ſimile, in pampinos torquetur. Quæ vtrique auctori, perperam acceſſiſſe, ſatis manifeſtum: nec etenim Faſeli, nec Faſeoli, ſiue Dolichi, folium clauiculas habet; & Aniſi folium, pręter quod clauiculis careat, cum Faſeli aut etiam Faſeoli foliis, nullam habet ſimilitudinem.

Dioſcoridis & Plinij loca emendata.

Emendandum igitur Dioſcor. exemplar,& hoc modo legendum: Ισόπυρον, οἱ δὲ φασίολον καλοῦσιν, ἀπὸ τοῦ ἐοικέναι φασιόλῳ, ἔπεισι δὲ κεφαλαὶ ἐπ' ἄκρου τοῦ καυλοῦ λεπταὶ, σπερματίων πλήρεις, παραπλησίων μελανθίῳ τὴν γεῦσιν. hoc eſt, Iſopyron aliqui Phaſiolum nominant, à ſimilitudine Phaſioli, capitula ei ſunt in ſummo caule tenuia, plena ſeminis, in guſtu Melāthio ſimilis.

Iſopyron.

Quod verò deinde ſequitur: τὸ δὲ φύλλον ἀνίσῳ, id eſt, folium verò Aniſo, aut acceſſorium ſimiliter eſt, aut de guſtu quoque venit intelligendum: forma ſi quidem folium Iſopyri Aniſum referre non poteſt, cùm Phaſioli foliis ſimile ſit: ſed veriſimilius eſt ab aliquo adiectum; Oribaſij enim liber ex Dioſcoride tranſcriptus, hoc poſtremum non habet.

Atque hoc quidem modo, Iſopyri deſcriptione emendata & caſtigata, Trifolium paluſtre ei tam ſimile eſt, vt non aliud quàm verum Iſopyrum videatur.

Iſopyri autem ſemen, vt Dioſcorides ait, contra tuſſim & dolores circa thoracem cum melicrato ſumptum prodeſt: confert etiam hepaticis & ſanguinem exſcreantibus. Extergit enim, inquit Galenus, & incīdit humores craſſos, cum hoc, vt corpora cōtrahat & cōſtringat.

LIBRI QVARTI PEMPTADIS QVARTÆ
FINIS.

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS QVARTÆ LIBER QVINTVS,

DE AQVATILIBVS ET PALVSTRIBVS HERBIS.

PRÆFATIO.

POST Gramina ac Trifolia ad aquatiles & reliquas palustres transeundum videtur. quæ, vt antea diximus, nulli alteri operis nostri parti, quàm huic addi potuerunt. Subsequi hic liber tertium potuisset, sed Graminum & Trifoliorum descriptiones præmittere magis consonum fuit; aquatilium verò & palustrium postea tractare.

DE TRIBVLO AQVATILI.

CAPVT I.

Tribulus aquatilis.

AQVATILIS Tribulus caules habet longos, inferiore, & qua sub aquis est parte, graciliores, iuxta verò aquæ superficiem crassiores ac foliosos. adhærent sub aquis crebra capillamenta, quibus & fundo affigitur: superior folia promit lata, Populeis aut Vlmeis propemodum similia, sed breuiora & forma quodammodo rhombi, per circumferentiam crenata; inter quæ flosculi exeunt; deinde fructus Auellanis nucibus paulò maiores, nigricantes, quatuor duris aculeis modicè recuruis spinosi; in quibus nucleus cădidus, gustu haud ingratus, qui & recens mandi, & arefactus molaque contritus in panem cogi posse fertur.

In superiore Germania in lutosis lacubus & vrbium fossis, quibus limosus subest fundus, nasci Cordus refert: apud Brabantos verò & alibi in Belgio in stagnătibus puris & fontanis aquis non rarò reperitur. Matthiolus non modò in dulcium aquarum lacubus, sed & in marinis quibusdam iuxta Venetias prouenire, auctor est.

Τρίβολος ἔνυδρος Græcis: Latinis Tribulus aquatilis siue aquaticus, & Tribulus lacustris: Officinis Tribulus marinus dicitur. Germanis Wasser nuß/ weyhernuß/ seenuß/ stachelnuß/ spitznuß: Brabantis Waternoten, & à similitudine aculeorum ferreorŭ Minckijsers: Galli *Macres*.

Fructus autem huius Tribuli, plerique Castaneas aquatiles appellant.

Refrigerantis porrò Tribulus iste est naturæ: ex humida & frigida essentia componitur, quæ magis in hoc aquea est, quàm in terrestri, in qua terreum frigidum potentius, vt Galenus ait: proinde inflammationes omnes, vti Dioscorides tradit, cataplasmate adiuuat: cum melle aphthas, tonsillas, oris putredines, gingiuasque persanat. Succus ad oculorum medicamenta colligitur.

Thraces, Plinius inquit, qui Strymona habitant, foliis Tribuli equos saginant, ipsi nucleo viuunt, panem facientes prædulcem, & qui contrahat ventrem.

De Fontali siue Potamogeitone. CAP. II.

Potamogeiton.

Potamogeiton altera.

1. CAVLICVLOS habet Fontalis, tenues, viticulosos, geniculatos; folia oblonga, Betæ foliis minora, durioraque, quæ tenuibus ac longiusculis pediculis insidentes, supra aquas eminent, & ipsius superficiei, vti Nymphææ folia, incumbunt: flores in breuibus spicis, ex dilutiore purpura rubent, vt Bistortæ. semen durum.

Reperitur in paludibus, lacubus, vrbium fossis, & aliis stagnantibus aquis, non raro etiam in riuulis lentè fluentibus: vbique frequens.

Flores conspicui sunt, Augusto aut Septembri.

A Græcis ποταμογείτων dicitur & σταχυΐτης: Latinis Fontalis & Spicata: Germani Samkraut: nostri Fonteyncruyt: Galli *Espi d'eaue* nominant.

2. Est verò & alia quædam Potamogeiton siue Spicata, quæ compluribus tenuibus ac teretibus cauliculis luxuriat, in alas subinde distributis. folia huic sunt lata, oblonga, acuminata, multò quàm prioris minora: è sinu ramulorum ac foliorum pediculi subinde prodeunt, in quibus spica breuis, flosculos proferens candicantes, muscosos; ac deinde semina plana, rotunda veluti Aphaces. radix fibrosa fundo adhæret.

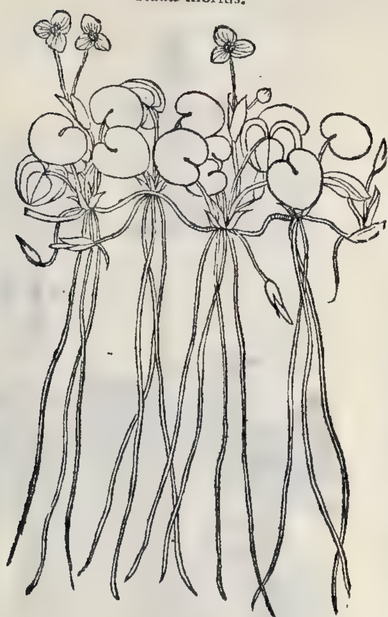
Tota autem sub vndis nascitur, eminente tantummodo cacumine, sed in aquis haud profundis & dulcibus, quæ tamen maritimo æstu attolluntur: veluti in sinu illo qui à Dordraco Hollandiæ ciuitate, ad Bredam Brabantiæ ciuitatem patet.

Potamogeiton autem, inquit Galenus, adstringit & refrigerat similiter Polygono, sed essentia eius crassior est, quàm Polygoni: pruriginibus vtile, & contra veterum vlcerum depastiones; auctor Dioscorides.

De Ranæ morsu. CAP. III.

FLVITAT & in aquis, ac eius occupat superficiem, sicuti Fontalis, huius veluti species, quem Ranæ morsum plerique nominant: sunt huic folia breuiora, rotunda; Asari foliis ferè similia sed minora, eodem quo Fontalis modo, aquæ innatantia. Flores in lon-

Ranæ morsus.

in longioribus pediculis inter folia exeunt, parui, candidi, medio lutei, ex tribus foliolis, Plantaginis aquaticæ floribus maiores, Iulio aut Augusto conspicui. Pro radicibus tenues fibræ sunt, quæ ex breui ac paruo veluti capite, vnde foliorum exortus, fundum versus tendunt: à quo etiam obliquæ fibræ exeunt, quibus progerminantibus seipsum multiplicat.

Reperitur similibus & iisdem crebrò, quibus Fontalis, locis.

Nostri **Vorschen beet** / id est, Ranæ morsum, vti diximus, appellant: plerique etiam Nymphæam paruam, & **Cleyn plompen**.

Fontalis siue Potamogeitonis species videtur, & eiusdem cum eo facultatis.

Ranæ morsus altera icon.

De Millefolio & Viola aquatilibus.

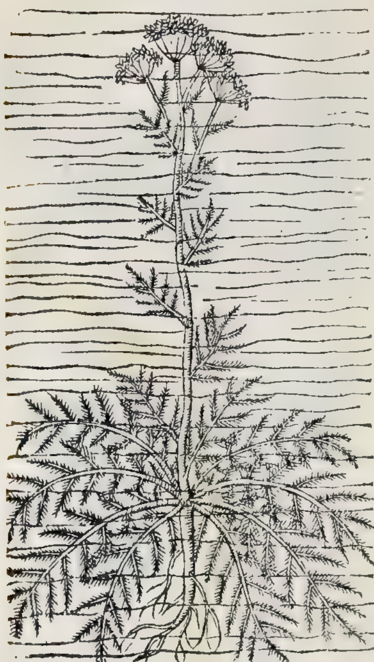
CAPVT IIII.

AQVATILE Millefolium caulem promit rectum, læuem, & tenerum: folia verò complura, multis incisuris diuisa, Fœniculi foliis similia, amplius verò dissecta, quæ super vndas eminent: flosculi in vmbellis veluti Millefolij. radix singularis. 1.

Huius autem species esse habetur, quæ Viola nuncupatur aquatilis: caules quoque hæc habet teneros, rectos, singulares: folia circa imum caulis, orbiculatim ipsum ambientia, multifida, similia quodammodo vulgari Millefolio, verùm quàm huius ampliora maioraq́; flores iuxta summum caulis proueniunt, & ipsi orbiculato ambitu digesti, & ex quinque foliolis congesti, Leucoiis similes, sed minores, candidi, medio illorum luteo, odorati: radices subsunt tenues, fibrosæ, nigræ, extrema tamen parte alabastri modo resplendentes. Tota herba, ante caulis prouentum, sub aquis conditur, atque tunc ei innatans nouella videtur Abies: 2.

caulis

Millefolium aquatile.

Viola aquatilis.

Violæ aquatilis altera icon.

1.

2.

caulis verò vbi excreuerit, vnà cum floribus superficiem superat ac supra aquas eminet.

Reperiuntur in lacubus & aquis stagnantibus aut pigrius fluentibus, apud Belgas frequenter.

Priorem herbam Græci μυριόφυλλον appellant: Latini Millefolium ac Myriophyllum: Dicitur verò & spuriis vocibus μυλλόφυλλον, στρατιωτική, ἀχίλλειος, & Romanis Superciliũ Veneris: Officinis incognitum. Differt autẽ istud Millefolium ab altero terrestri, στρατιώτην χιλιόφυλλον quem nominant, de quo Pemptadis primæ, lib. IIII.

Alteram vulgò water Violiere appellant, id est, Violam aquatilem: Gallicè *Gyroflees d'eaue*. Matthiolus hanc quoque Myriophylli speciem facit, tametsi cum descriptione eius parum conueniat. Nec enim caule est singulari, nec radice vnica, quale Myriophyllon esse describitur: constant siquidem radices multis fibris, & caules profert complures.

Describitur autem Myriophyllon à Dioscoride his verbis: Cauliculus est μονοφυής, id est, singularis, tener, vnica radice nixus, circa quem folia multa læuia, Fœniculo similia.

At Myriophyllon, vt Galenus ait, resiccatoriæ est facultatis: cùm verò & inflammationes vulnerum arceat, refrigerans quoque esse apparet. Dioscorides siquidem Myriophyllon recentia vulnera, inquit, ab inflãmatione vindicare, cum

aceto

aceto virens aut resiccatum impositum. Datur verò & ex alto præcipitatis eum aceto & sale.

Facultatem autem Viola palustris frigidam similiter videtur habere & siccam; nullius tamen in medicina vsus.

De Nymphæa. Cap. v.

Nymphæa alba.

Nymphæa lutea.

AQVARVM soboles & Nymphæa vtraque est, candida videlicet & lutea.

Folia cãdida habet in lõgis, teretibus, glabris, intusq; porosis pediculis, magna, lata, & propemodũ rotũda, aquæ plurima parte supernatantia, quæ superiore parte glabra & læuia sunt, inferiore verò fibris aliquot distincta. flores in similibus cauliculis & in singulis singuli eminent candidi, ex compluribus foliolis oblongis & acuminatis, in quorum medio stamina multa lutea. post florem capitulum prodit rotundum, in quo semen nigricans, splendens, Milio maius. radices subsunt crassæ, nodosæ, foris nigræ, intùs candidæ ac fungosæ, vnde plurimæ exeunt fibræ, quibus in fundo hæret.

Luteæ, folia similia candidæ sunt, paulò tamen oblongiora; foliorum florumque pediculi similes, nisi angulosi essent: flores lutei, ex quinque tantùm foliolis breuibus, rotundiusculis commissi, in medio quorum capitulum gignitur rotundum, turbinatum, compluribus luteis staminibus, circumdatum, in quo, vbi ad maturitatem peruenerit, semina quoque splendentia, maiora quàm alterius, Triticeo grano minora. radices crassæ sunt, longæ, quibusdam veluti acetabulis asperæ, intùs forisque candidæ, substantia fungosa & porosa.

Nascitur vtraque in paludibus, stagnantibus aquis, amplioribus fossis, & pigro lapsu dilabentibus riuulis, ac subinde fluminibus. Maio ac Iunio floret.

Græcis Νυμφαία ac Latinis similiter Nymphæa, quòd aquosa loca amet, dicta, auctore Dioscoride: Officinæ Nenuphar nuncupant. Apuleius Latinè ait appellari, matrem Herculaniam, Algam palustrem, Papauer palustre, Clauum Veneris ac Digitum Veneris. Marcellus peruetustus auctor, Latinè Clauam Herculis, & Gallicè *Baditin* nominari refert. Germani **wasser mahem/ horwurtz/ horstrang/ seeblumen/ wasser gilgen**: Belgæ **Plompen** appellant: Galli *Blanc d'eaue*. Luteæ flos βλέφαρα, vt Dioscorides refert, dicitur.

Habet autem, Galenus ait, Nymphææ tum radix, tum semen desiccandi vim citra morsum: itaque ventris profluuia cohibet, semenque siue per insomnia, siue alio pacto immodicè profluens retinet. Iuuat porrò etiam dysentericos.

Cæterùm

Cæterùm Nymphæa, quæ candidam habet radicem, potentioris est facultatis, vt & muliebri medeatur profluuio. Verùm & hæc, & ea quoque quæ atram habet radicem ex vino nigro austero bibitur: nonnullam verò habent & abstergendi potentiam: itaque & alphos sanant, & alopecias. ad alphos macerantur aqua: ad alopecias pice liquida. Sed ad hæc aptior est ea, cuius radix nigra est, sicuti ad alia, cuius alba. Theophrastus, trita, inquit, & plagæ imposita, sanguinem sistere traditur.

Nostra ætas, candidæ Nymphææ flores, ad capitis ex causa calida affectus commendat: luteæ verò radicem, renum & vesicæ calidis morbis mederi, & aduersus gonorrhœam efficacem, non temerè existimat.

De Lente lacustri. CAP. VI.

Lens lacustris.

LACVSTRIS Lens, veluti Muscus quidam viridis est, minimis foliolis, rotundis, Lentis magnitudine, è quorum medio, inferiore parte, tenuissimę fibræ capillorum instar descendunt, quæ ipsis radicum loco sunt: caule, flore & fructu caret.

In lacubus, vrbium fossis, & aliis non decurrentibus aut fluentibus aquis, innatans & latè sæpè superficiem eius occupans, reperitur.

Græcis φακος ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων dicitur; Latinis Lens lacustris, Lens aquatilis, & Lens palustris. Pharmacopœi aquæ Lenticulam nominant: Germani Meerlinsen / Belgæ Waterlinsen / & frequentius Enden gruen / hoc est, Anatum herbam, quòd videlicet eam Anates pascantur. Itali *Lente di palude*: Galli *Lentille d'eaue*: Hispani *Lenteias de agua.*

Est autem, vt Galenus tradit, humidæ & frigidæ temperaturæ, vtrimque ex secundo quodammodo ordine.

Prodest, Dioscorides ait, omnibus inflammationibus, erysipelatis, podagrisque, & per se, & cum polenta imposita: puerorum etiam enterocelas glutinat.

De Ranunculo aquatili. CAP. VII.

RANVNCVLVS aquatilis cauliculos habet rotundos, tenues, in rectum & obliquum sparsos: folia sub aquis multifida, Chamæmeli foliis similia, extra aquas autem rotunda, & per ambitum crenata. flores candidi sunt & odo-

Ranunculus aquatilis.

rati,

rati, forma Ranunculi persimiles, quos, veluti in hortensi Ranunculo, aspera consequuntur capitula, semen continentia. radices tenues sunt & capillaceæ.

In fossis aquas habentibus, & lentè decurrentibus riuulis; necnon iuxta eorundem ripas, ac aliis locis humentibus gignitur.

Aprili, Maio & subinde Iunio mensibus abundè & latè floret.

Ranunculus quidem est aquatilis, & Polyanthemum aquatile. pharmacopœorum & herbariorum plerique Hepaticam aquaticam, & Hepaticam albam perperam appellant, & cum maiore errore refrigerantis Hepaticæ albæ loco, medicamentis admiscent: facultate siquidem hic aquatilis Ranunculus calidus est, & Ranunculo herbæ similis.

De Sagitta. CAP. VIII.

Sagitta maior.

Sagitta minor.

SAGITTA herba in longis triangularibus læuibus pediculis, folia profert triangularia, Ari foliis longiora & angustiora, alatæ sagittæ cuspidem proximè referentia, inter quæ medius exit caulis rotundus, læuis, intus spongiosus, in quo per interualla terni nascuntur flores, & ipsi ex tribus foliolis commissi, candidi, staminibus quibusdam in medio puniceis. Floribus subnascuntur virentes, rotundæ & nonnihil asperæ pilulæ, castaneis minores. radices subsunt pallidæ & fibrosæ.

Gignitur in lacubus, & aquis residibus, vel etiam riuulis lentè defluentibus. radices fundo inhærent: folia, flores, & fructus super aquas eminent: & vno quidem loco lætior ac maior reperitur: altero verò minor & angustioribus foliis.

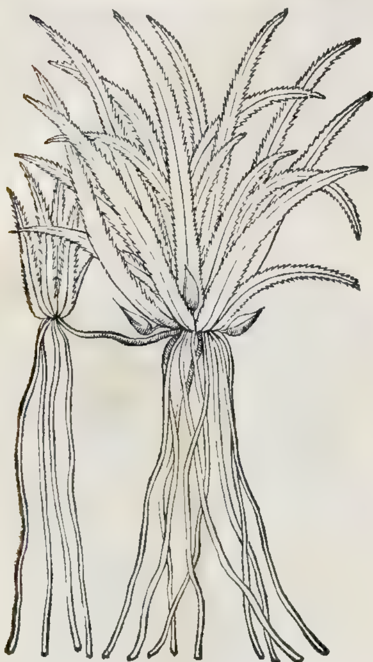
Floret potissimùm Maio: fructus Iulio perficitur mense.

Sagittam & Sagittalem recentiores appellant: nonnulli Linguam serpentis, & vulgò **Serpents tonghen.** Sagittam autem, à Græcis πιςάναν appellari, Magonem referre Plinius tradit; Pistanam dicit à Græcis vocari, quam inter vluas sagittam appellamus, lib. XXI. cap. XVII. πιςάνα.

De Sedo aquatili siue Stratiote potamio. CAP. IX.

AQVATILE Sedum, folia habet Aloës herbæ similia, sed breuiora & minora, per ambitus, duris quibusdam breuibus aculeis spinosa; inter quæ vaginæ quædam erumpunt,

Sedum aquatile ſiue Stratiotes potamios.

Sedi aquatilis icon cum floribus.

Cancrorum forficulis perſimiles, quibus dehiſcentibus flores exeunt candidi, trium foliorum, Ranæ morſus perſimiles, luteola exigua ſtamina in medio gerentes. Pro radicibus fibræ longæ ſunt, rotundæ, candidæ, craſſioribus lyrarum fidibus, aut longis lumbricis perſimiles, quæ ab ipſo folia promente, breui capite deſcendentes, aquæ fundum petunt, quem tamen rarius aſſequũtur. Exeũt ab eodẽ & alię obliquę fibrę, quibus vti Ranę morſus multiplicatur.

In ſtagnantium aquarum lacubus, & foſſis, locis circa Scaldim & Diliam Belgij flumina complurimis reperitur. Maxima foliorum pars vnà cum floribus aquas ſuperat, reliquæ ipſius ſtirpis, ſub aquis conduntur.

Iunio, Iulio, & ſubinde Auguſto floret.

Sedum appellari poteſt aquatile, ab Aloës videlicet ſimilitudine, quod Latinè quoque Sedum appellatur; à quibuſdam Cancri chela, ſiue Cancri forficula dicitur. Videtur autem στρατιώτης ὁ ἐπὶ τῶν ὑδάτων φυόμενος, id eſt, Stratiotes aquatilis, quem & στρατιώτην ποτάμιον nominant, Latinè Militarem aquatilem quis appellauerit. Nam aquis innaſcitur, iiſdemque ſupernatat, & ſi fibræ illæ quas ad aquarum fundum demittit, radices non ſunt, abſque radice etiam viuit: iam & Semperuiuo orbiculato foliorum ambitu ſimilis eſt, foliiſque quàm illud maioribus ac longioribus, necnon refrigerantis etiam naturæ, qualem Stratiotem potamium eſſe Dioſcorides memoriæ prodidit.

Siſtit autem hic Stratiotes, eodem auctore, ſanguinem è renibus fluentem; vulnera ab inflammatione aſſeruat: eryſipelatis & œdematis cum aceto impoſitus prodeſt.

De Sio. CAP. X.

SIVM longis, tricubitalibus aut amplioribus, craſſis, ſtriatis & inanibus aſſurgit caulibus, qui ſuperius attenuati, in alas quaſdam diuidũtur: folia ei oblonga, ex pluribus aliis commiſſa, quorum ſingularia, pinguia, glabra, & per circumferentiam ſerræ modo inciſa, particularibus Hippoſelini foliis minora: flores in vmbellis candidi. Radices tenues, nigræ & capillaceæ veluti fibræ ſunt, quæ non modò ſubſunt; ſed & caulium geniculis adnaſcuntur, iis quibus aquis conduntur aut limo infiguntur partibus. Apio aut etiam Hippoſelino, tota herba odoratior eſt, Naphthæ (vulgò Petrolei) odore vicina.

Huic autem affine eſt, quod Lobelius in paluſtribus ac ſcrobibus nonnullis haud procul

Antuer-

Sium.

Sium alterum.

Antuerpia reperiri refert, foliis (vt pingitur) magis diſſectis, ſingularibus per marginem quoq; crenatis: cuius flores in vmbellis è luteo virent: ſemen ſapore nonnihil habet acredinis. radix multis fibris fundo adhæret.

In perennibus naſcitur riuulis, & ſubinde, ſed rariùs, in reſedibus exit aquis.

Iulio & Auguſto floret.

Germanorum plerique waſſer eppich/ froſch eppich/waſſer merck: & noſtrate dialecto water eppe nominant: aquatile Apium, aut Hydroſelinon quis dixerit: Itali *Gorgoleſtro*: Hiſpani *Rabaças*. Plinio ac Latinis Lauer; Dioſcoridi Σίον eſt: quod in vetuſtis eius exemplaribus, Anagallis aquatica & Iuncus quoque dici odoratus legitur: vnde occaſionem ſumpſiſſe videntur, qui Anagallidem vulgò dictam aquaticam, verum Sium eſſe exiſtimarunt. Qui ſi diligenter Sij deſcriptionem expendiſſent, vocibus his ſuppoſititiis, aut adulterinis: licet ſæpenumerò ad ſtirpium notitiam conferant, non tamen temerè ipſis quicquam tribuendũ, facilè animaduertiſſent. Nam cum Anagallide aquatica, aut Iunco odorato, Sium, vti à Dioſc. deſcribitur, ſimilitudinis habet nihil. Eſt etenim Sium, vti ſcribit, *θαμνίον ὀρθὸν, λιπαρὸν, φύλλα ἔχον πλατέα ἱπποσελίνῳ ἐοικότα, μικρότερα δὲ καὶ ἀρωματίζοντα*, id eſt, frutex rectus, pinguis, folia habens lata, Hippoſelino ſimilia, ſed minora & odorata, qualis non eſt Iuncus odoratus: nec etiam Anagallis aquatica, quæ neque fruticis ſpecie adoleſcit, aut odorata, vel Hippoſelino aliquo modo ſimilis, ſed planè diſſimilis, à Sio his de cauſis multum differens.

Porrò Sium, vti Galenus ait, quantum guſtu odoratum eſt, tantum etiam excalefacientis facultatis eſt particeps. Crudum coctumq; eſu calculos, Dioſcorides tradit, conterit & expellit, vrinas cit, partus & menſes euocat, comeſtum dyſentericis vtile.

De Iunco odorato aquatili, altera Sij ſpecie.
CAP. XI.

SIo autem ſiue Laueri odore & facultate proximum eſt, alterum quoddam veluti Sij genus, multò tamen & minus & tenuius. Cauliculi huic ſunt tenues, rotundi, læues, obſcurè geniculati, inanes, Iuncis quodámodò ſimiles. pro foliis pauci, tenues ſunt & inanes quoque pediculi, ſiue ῥάχεις aut coſtæ, à quibus parua aliquot & anguſta promuntur foliola: flores in exi-

Iuncus odoratus aquatilis.

Phellandrium.

in exiguis vmbellis, Scabiosæ angustioribus & minoribus, candidi, simul compressi exeunt: semen Aniso maius, subcandidum, superiore parte latius. radices tenuissimæ & nigræ fibræ sunt, caulibus inferius adhærentes. Emittit verò & ex imo caulis, fibras obliquè serpētes, quæ alicubi terræ aut luto hærentes, radices faciunt & cauliculos promunt; seipsam hoc modo multiplicante stirpe, quæ tamen & semine seri potest.

Reperitur in perennantibus riuulis, aut aliis aquis frequentius, ac sæpissimè, vbi Sium gignitur: non rarò etiam in palustribus & riguis, iuxta riuulos ac fossas.

Adolescit etiam in hortis aut alibi, locis non perinde humidis, satum; quod tamen minùs attollitur & breuius est; foliaq; habet terrę proxima, Chærefolio similia, sed tenuiora; reliqua verò, vti eius, quod in aquis exit; radices autem crassas, paruis syluestribus Rapis similes, verùm minores ac breuiores, à quibus & transuersæ quædam serpentes exeunt fibræ, ab his verò & radiculæ ac folia prodeunt. Ita non rarò in aliū locum translatæ stirpes, formam effigiemq́ue aliqua parte commutant.

Floret vtrumque æstiuis mensibus.

Augusto semen, in hortis quidem, ad maturitatem peruenit.

Iuncus odoratus. Anonymos & absq; nomine est, nisi Sium illud sit, cui σχοίνου ἀρωματικοῦ, id est, Iunci odorati nomen tribui potest: quod Sio datum legitur, inter eas voces, quæ suppositit iæ habentur: quo nomine istud Sij genus non impropriè appellari posse videtur, quando illi caules sunt Iuncis similes & odorati; tametsi non ille sit odoratus Iuncus qui propriè ac verè talis nominatur.

Matthiolus huius genus illud, quod in hortis aut alibi loco non palustri natum, formam commutauit, inter Oenanthes à se depictas quartam fecit; ab Oenanthe tamen multùm differens est.

Cęterùm Sium istud vt odore saporeq; prius refert, sic & viribus ac temperamento simile: calidum videlicet ac siccum, & vrinas ciens.

De Phellandrio Sij tertia specie.

CAP. XII.

EST verò & tertium, Sio odore & facultate cognatum genus: caulem istud habet crassum, inanem, geniculatum, supra aquas bicubitalem, aut longiorem, in plures alas diuisum, primùm viridem, postea verò, cùm semen maturum esse cœperit, in luteum languescentem: folia hortēsis Apij (vulgò Petroselini) tenuiora. flores in non magnis vmbellis, parui sunt & candidi: semen odoratum, subnigricans, Aniso maius. radices fibræ sunt, veluti Sij nigrę, ad inferiorē caulis partē ipsis geniculis adhęrescētes.

Exit

Exit iisdem ac similibus quibus Sium locis, & simul cum eo sæpè reperitur.

Æstate floris productio: Augusto semen maturum est.

Apud nostros, quod sciam, nomen non habet: Officinis etiam incognitum, sicuti & Sium; à Plinio Phellandrium nominatum videtur, quod lib. XXVII. cap. XII. scribit in palustribus nasci, folio Apij. potest autem & istud genus, Sium illud esse, quod Pseusippus, apud Athenæum in aqua nasci affirmat, foliumq; habere palustri Apio simile, de quo Homerus: *Phellandrium.*

Ἀμφὶ δὲ λειμῶνες μαλακοὶ σίου ἠδὲ σελίνου. id est,

Sunt Apio atque Sio circum mollißima prata.

Si modò hoc Pseusippi Sium non idem est, cum priore loco descripto Sio.

Quod autem ad facultates attinet, haud dubium est, quin calidum sit & siccum, ac Sio potentia ac temperamento simillimum. Qua de causa, vrinam & menses prouocat; ad vesicæ frigidos affectus vtile, & ad calculum, quem comminuere ac expellere potest, si natura sua friabilis fuerit.

Plinius, Phellandrij, inquit, semen bibitur propter calculos & vesicæ incommoda.

De Nasturtio aquatico, siue Sio Crateuæ. CAP. XIII.

Nasturtium aquaticum.

NASTVRTIO aquatico caulis est crassus, longus & inanis: folia multa, oblonga, & virentia, ex pluribus in rotũditate oblõgis composita. flores iuxta alarum & caulis superiores partes particulatim prodeũt: siliquæ deinde rotundæ, tenues, oblongæ, in quibus semen paruum lutei coloris. Pro radicibus fibræ tenues candidæq; sunt, cauli, qua parte aquis immergitur, pluribus locis adhærescentes.

In fontium limpidissimorum riuulis, & aliis locis puras aquas habentibus, gignitur.

Floret æstate, semẽ interea maturatur: hybernis mẽsibus ad epulas infertur, & acetariorũ locum explet. Tota herba odorem, sed saporem magis, Nasturtij refert, vnde & illi nomen.

Appellatur autem nostris Waterkersse/ Germanis Brunkreß: Italis *Creßione*: Gallis *Cresson d'eaue.* Latinè recentiores Nasturtium nominãt aquaticum: pleriq; etiam Nasturtiariam. Dioscoridis autem σισύμβριον ἕτερον siue Sisymbrium alterum est, quod à nonnullis, quia gustu κάρδαμον, hoc est, Nasturtium repræsentet, καρδαμίνη nominatur; ab aliis verò Sium.

Appellatur autem Sium, à Crateua, ac Plinio. Crateuas siquidem, σίον, ait, πόα θαμνοειδὴς, ὀλίγη, ἔχουσα φύλλα πολλὰ, περιφερῆ, μείζονα ἡδυόσμου, μέλανα, παρεγγίζοντα εὐζώμῳ. id est, Sium herba est fruticosa, vilis, multa ferens folia, rotunda, maiora quàm Menthæ, nigra & ad Erucã accedentia. Plinius verò lib. XXII. cap. XXII. Siũ, inquit, latius Apio in aqua nascẽs, pinguius nigriusq;, copiosum semine, sapore Nasturtij. *Sium Crateuæ.* *Sium Plinij.*

Quarum descriptionum vtraque Nasturtio aquatico conuenit, quod non modò diuisura foliorum, aut flore & semine ad Erucam accedit; verumetiam odore ac sapore hortensi Nasturtio, ac Erucæ simile est.

Facultatem autem istud Nasturtium euidenter habet calidam & siccam: ad stomacacen, quam Germani Schorbuck & Schoorbuyck nuncupant, in vino aut lacte decoctum, & aliquot continuis diebus epotum, multùm prodest. Vrinam prouocat, calculum & arenulas conterit ac expellit; renibus & vesicæ vtile.

Sunt qui referant maligna, & antiqua vlcera, vtiliter decocto huius foueri, ac lauari, herbamq; ipsam deinde imponi. Galenus Sisymbrium alterum, calidam habere & siccam temperiem, ait, & virens quidem secundi, siccum verò tertij ordinis.

Estur, inquit Diosc., crudum: vrinas mouet: purgat lentiginem & ephelim, tota nocte impositum, matutinoque tempore detractum.

De flore Cuculi. CAP. XIIII.

Flos cuculi.

FLORI, vti vulgò nuncupant, Cuculi mox à radice folia in oblongis pediculis sunt rotundiuscula, inter quę medius exit caulis tenellus, pedali ferè altitudine: circa quem folia tenuia, Erucæ hortensis foliorum diuisura: flores in summo candidi, aut modicè purpurascẽtes, paruis Leucoiis quodammodò similes: semen in exiguis valuulis minutum. radix fibrosa est.

Nascitur non tam in aquis, quàm in locis humilioribus, & quæ creberrimè, non modò cęlesti ac pluuia, sed & riuulorum, ac redundantium stagnorum aquis irrigantur.

Florem Aprili ac Maio edit.

Vulgò, vti scripsimus, Cuculi florem appellant: plerique Nasturtium aquaticum minus, vel Nasturtium aquatile alterum: Germanicè **Gauchblům/ Wilderkreß/ & Wisen kreß** dicitur: Brabanticè **Coeckcoecx bloeme/ cleyn Waterkersse:** Gallicè *Passerage sauuage*.

Sisymbrij alterius species quædam esse videtur, ei facultate ac temperamento similis, acris quoque & calida.

De Anagallide aquatili. CAP. XV.

CAVLES Anagallis habet aquatica, pingues, rotundos, & in nõnullas alas diuisos: folia crassa, lęuia, lata, subnigra: flores circa cauliculorum & alarum summa, cęruleos, Anagallidis feminę floribus similes, sed minores. radix subest candida, longa, serpens, tenuibus hærens fibris, ex qua complures attolluntur caules.

Anagallis aquatica.

Et hæc in residibus exit aquis, & circa fontes, ac riuorum ac fluuiorum margines.

Iunio, Iulio ac Augusto flores, semẽq; profert.

Nostra ætas Anagallidẽ aquaticam nominat; pleriq; Becabungam, à Germanica appellatione voce mutuata: Germani **Bachpunghen & Punghen**/ Belgæ **Waterpunghen/ & Beeckpunghẽ:** Galli *Berle* nominant, vnde & Berula Latinè dicitur. Marcellus tamen Berulam dici refert, quam Græci καρδαμίνην vocant.

Cepæa. Putatur autem Anagallis hæc, Cepæa esse, quam Dioscorides Portulacæ similem scribit, sed nigriora habere folia, & radicem tenuem, cum qua Anagallis ista aquatica conuenire potest, si per ἀντίφρασιν, κηπαία, id est, hortensis dicatur. Quod si verò idcircò κηπαία, quòd vel solùm, vel vt plurimùm in hortis nascatur, nominata sit; parùm ei Anagallis hæc respondebit, quæ nusquam minùs quàm in hortis nascitur: natura sua in totum syluestris, aquosa requirẽs loca, perenniterque rigari postulans.

Qualitatem autem ac temperiem Anagallis aquatica calidam habet ac siccam, Nasturtio aquatico similem, remissiorem tamen: editur etiam vt illud: & ad Germaniæ maritimæ σηπεδόνα malũ, quod **Scuerbuyck** appellãt, vtilis quoq; eodẽ quo Nasturtiũ aquatile sumptũ modo. Facultate tamẽ ac viribus minus potẽs.

De

De Cochlearia. CAP. XVI.

Cochlearia.

Cochlearia Britannica.

HVMILIS herba Cochlearia est: folia fert in mediocris longitudinis pediculis à radice exeuntibus, complura, ſplendentia, lata, craſſa, modicè caua, inſtar parui & non valde profundi cochlearis, interdum nonnihil anguloſa. inter folia caules prodeunt dodrantales, flores in coliculis candidi, ſecundum longitudinem eorum naſcuntur. ſemen paruum, ruffum, in exiguis valuulis, vti Naſturtij. radices tenues ſunt & albæ fibræ.

In Friſia, Hollandia, ac aliis maritimis inferioris Germaniæ regionibus, locis paluſtribus, & circa aggeres ſpõtè naſcitur: apud Brabãtos & alibi quoq;, in hortis ſata, feliciter prouenit.

Gignitur verò & Cochlearia in Britannia haud procul à Tameſi fluuio, vt Lobelius refert, flore, ſemine, guſtuque priori ſimilis: foliis quoque, colore quidem, ſed non perinde cauis, & ad exigui Lapathi aut Atriplicis magis accedentibus.

Amat autem Cochlearia non aquas, ſed paluſtria loca & rigua.

Floret Aprili & Maio menſibus, altero à ſatione anno: ſemen Maio & Iunio particulatim matureſcit.

Nominant eam Hollandi, Friſij, ac aliæ finitimæ nationes Loffelkraut & Lepelcruyt/ Latinè Cochleariam: veteribus, ni fallor, incognita. Nam cum Telephio aut Britannica (quod aliquando ſuſpicati fuimus) non conuenit. Caule enim & foliis Portulacam non refert, vti Telephium: nec adſtringens aut Lapathis facultate aſſimilis, veluti Britannica eſt, Dioſcoride & Galeno auctoribus.

Facultatem autem Cochlearia calidam euidenter habet, & ſiccam, virenti Naſturtio ſapore, & qualitate perſimilem. Malo, quod Scorbuck Germania nuncupat, efficaciter medetur, in lacte aut vino decocta, & aliquot continuis diebus epota. Scorbuck.

Eſt autem malum iſtud graue, permoleſtum, ac diuturnum; abſcedunt, tument, exulceranturque gingiuæ: ex ore malus odor: in femoribus aut cruribus liuores, haud multùm diſſimiles iis, qui parte quapiam ſuggillata excitantur, creberrimè concomitantur: facies reliquumque corpus ſæpenumerò pallet: pedeſque œdematoſi, veluti in leucophlegmatia.

Caſtrenſis, Olaus Magnus ait in gentium Septentrionalium hiſtoria, eſt morbus, qui

vexat obſeſſos,& incluſos; ac ſalſorum videtur ciborum eſu naſci, frigida verò murorum exhalatione foueri.

Nominant hoc malum Germani,vt diximus, Scorbuck & Scoorbuyck: à Plinio huius mali ſymptoma,os infeſtans στομακακὴ; crura verò afficiens, σκελοτύρβη appellatur: Marcellus vetus ſcriptor,oris malum Oſcedinem nuncupat.

Hippocrates lib. De internis affectionibus,huic malo ſimile (ſi modò non idem eſt) deſcribit,quod εἰλεὸν αἱματίτην nominat. Ex ore malè,ait,olet à dentibus, & gingiuæ diſcedunt, & à naribus ſanguis fluit: aliquando etiam ex cruribus vlcera pullulant, & alia ſaneſcunt, alia emergunt,& color fit niger,& cutis tenuis.

Ex craſſo autem,frigido,lentoque ſanguine,qualis eſt,non ex aduſtione,ſed qui veluti limus ſanguinis,melancholicus ſuccus,originem ſumit: qui ex praua viuendi victusque ratione,vt diximus,in corporibus colligitur.

Afficiuntur autem per hoc malum,non modò oculis patentes partes, verùm & interiores non parùm læduntur: nam iecur quidem nō rarò,creberrimè autē lien,craſſo huiuſcemodi, frigido lentoque ſucco repletur,tumidumque efficitur, vtpote cuius ſubſtantia rara laxaque ſit,& promptiſſima ad recipiendos huius generis craſſiores frigidioresque humores.

Quod & Hippocrates,prorrhetici lib. II. ſcriptum reliquit. Gingiuę,ait,viciatæ,& ora graueolentia his ſunt,quibus ſplenes magni. Quicunque verò habent ſplenes magnos, & neque ſanguinis eruptiones ipſis contingunt,neque oris graueolentia, horum tibię vlcera praua habent & cicatrices nigras. Tradit idem Paulus Ægineta lib. III. cap. XLIX. vbi huius morbi differentiam,ab ictero nigro, promptum eſt videre.

Sed de hoc morbo hactenus,& præter inſtitutum: nunc ad ſtirpes herbasque reuertimur.

De Hepatorio aquatili. CAP. XVII.

Hepatorium aquatile.

AQVATILE Hepatorium caule aſſurgit bicubitali,obſcurè rubēte, complurimis alis ramoſo,folia quàm vulgaris ſiue adulterini Hepatorij latiora ſunt, alioqui ei ſatis ſimilia,ambitu quoque crenata atque inciſa. in faſtigiis cauliculorum floſculus eminet aliquot exiguis foliolis veluti alabaſtris cinctus,colore luteus ſed nigro permixto, Chryſanthemi aut Chamæmeli medio diſco ſimilis; cuius confarcta ſtamina plana & oblonga poſt ſe relinquunt, ſemina, parte ſuperiore aſpera, & prætereuntium veſtitui, vbi inaruerint, adhæreſcentia. radix multis fibris hinc inde ſpargitur.

In riguis gignitur, quæ rarò & non niſi ſicciſſimis ac feruētiſſimis temporibus, aquis carent. prodit verò & intra fluuiorum quorundam latè patentes alueos; quod altius creſcit & flores profert, orbiculato ambitu, multis exiguis luteis foliolis ſtipatos, Buphthalmi æmulos. Non modò autem in Belgio, ſed & in Germania, ac Bohemia reperitur; nec deſtituuntur eo humida Britanniæ loca.

Plurima æſtatis parte floret ac viget, ſemenque perficit.

Ad Hepatoriū illud videtur referendum, quod vulgare & adulterinum cognominatur, quod & Terzola dicitur, de quo Pemptadis primæ lib. II. cap. VII. qua de cauſa Hepatoriū aquatile & Terzola aquatica dici poteſt.

Amara autem hæc herba eſt, proinde calida ac ſicca. vſum tamen in medicina habere ignoratur.

De Marrubio aquatili. CAP. XVIII.

MARRVBIVM quod aquatile dicitur,nigrum Marrubium ſiue Ballotem caule & florum calycibus,aſperis,pungentibus ac verticillatim cauliculos ambientibus ſatis refert.

Marrubium aquatile.

fert. folia eius nigricant quoque, ſed longiora, duriora, per margines profundius inciſa quàm Ballotes, nequaquam tamen piloſa, ſed rugoſa quidem. floſculi parui inalbicant. radix multis nigricantibus fibris cohæret.

In riuulis, ad ſcrobium aquas habentium margines, & ſecus foſſas, gignitur. rigari etenim poſtulat; in aridis autem non prouenit.

Viget ac floret æſtiuis menſibus: Iulio & Auguſto.

Aquatile ac paluſtre Marrubium dicitur. videtur Matthiolo Sideritidis eſſe ſpecies, & illa quidem, quę à Dioſcoride primo loco deſcribitur, ſed cum hac magis conuenit herba Iudaica, vt primæ Pemptadis libro quarto ſatis luculenter oſtendimus. Cum ſecunda autem Sideritide (quod & ſuos aſſertores habet) multò minus reſpondet: nulli ſiquidem Filici folio ſimilis eſt. Sunt verò & quibus placeat Ægyptiam dici herbam, quòd hi qui ſe Ægyptios mentiuntur (quales per Germanię ciuitates ſubinde diſcurrunt ac diuagantur) hac herba, nigricantem colorem, qualemque Ægyptij, & Africani obtinent, ſibi aſciſcant. Succus enim huius herbæ, huiuſcemodi colore quæuis inficit; qui & adeò pertinaciter inhæret, vt elui aut abſtergi nequeat: adeò vt telæ lineæ hoc infectæ perpetuò eum retineant.

Refrigerandi autem atq; vnà validè adſtringendi facultatem habere videtur.

De Bechio ſiue Farfara. CAP. XIX.

BECHIO ſiue Farfaræ ſex ſeptem, aut plura à radice prodeunt folia lata, anguloſa, Hederæ foliis maiora, candidioraque, Populi albæ ſimiliora, ſed tamen maiora, quæ ſuperius molli tenuique lanugine inalbicant; inferius herbaceo colore virent. flores in breuibus pediculis ante folia exeũt, colore lutei è multis foliolis farcti, qui citiſſimè in pappos euaneſcunt. radix tenuis & candida latè ſub terra ſerpit.

Sub finem Martij & circa Aprilis calendas fugaciſſimi flores conſpicui ſunt, qui citò vnà cum pediculis marcent; inde folia progignuntur tota æſtate in vigore futura. Atque hinc data occaſio, vt abſque flore Bechium creditum fuerit, quod & Plinius lib. XXVI. cap. VI. etiam ſcripſit.

Secus fontes, & riuulorum fluuiorumque ripas, ſcrobium ac foſſarum margines, aliiſque humentibus & aquoſis locis ſponte naſcitur.

Græci Βήχιον, Latini Bechion & Tuſſilaginem nominant: in Officinis Farfara & Vngula caballina; nonnullis Pata equina; aliis Populago aut Farfarella: Germanis Roßhub/ brantlattich: Belgis Hoefbladeren: Italis *Vnghia di cauallo*: Hiſpanis *Vnha de aſno*: Gallis *Pas d'aſne*: Anglis Fole foote & Coltes foote dicitur.

Eadem verò & Chamæleuce eſt, quam Plinius lib. XXIIII. cap. XV. Farfugium & Farranum (ſi non in exemplari lapſus) appellari etiam refert. Quod & Aëtius ſatis innuit lib. primo, Bechij nomen prætermittens, Chamæleucæ verò omnes Bechij vires & facultates aſcribens. Accedere videtur Oribaſius Collectionum medicinalium lib. XV. Chamæleuces ſolius mentionem faciẽs. Conſentit & ipſe Plinius, quoſdam Bechion alio nomine Chamæleucen dictam putare referens: lib. XXVI. cap. VI. Et fieri poteſt vt de vna eademque herba, ſeparatis locis, differentibuſque nominibus Dioſcorides ſcripſerit. Si modò pro χαμαιλεύκη non ſit legendum χαμαιπεύκη. vt quidam exiſtimat in Dioſcoridis exemplari legi oportere. *Chamæleuce.*

Bechion autem & Tuſſilago ab effectu dicitur: Farfara verò à Populo alba, cuius folia refert, quæ veteribus Latinis Farfarus dicta eſt, vt apud Plautum in Pœnulo:

——Viſcum legioni dedi
Fundaſq;, eos proſternebam vt folia Farfari.

Appel-

Bechij siue Farfaræ flores.

Farfaræ folia.

Appellatur verò Populus alba Græcis λεύκη, atque hinc quoque Chamæleuces nomen Bechio accessit.

Recenset Plinius lib. XXVI. cap. VI. duas Bechij species, quarum alteram à quibusdam Saluiam appellari ait, & re vera hæc non alia quàm Saluia, Græcis ἐλελίσφακος dicta, quam Apuleius cap. CI. Bechion ac Tussilaginem etiam dici testis est.

Cæterùm Bechij recentia & adhuc virentia folia refrigerandi nonnullam vnà cum resiccandi potentia vim obtinent: vlceribus calidis, & partibus inflammatione laborantibus imposita prosunt. Arida verò folia calida sunt & sicca, & modicè acria; horum in prunas cadentes iniectorum fumus per infundibulum aut harundinem patente ac hiante ore receptus, orthopnœę & tussi siccæ medetur. præstant idem radices aridæ recepto quoque earum fumo. Auxiliantur verò & eædem in tabellis ex sacharo, aut eclegmate permixtæ aduersus tussim veterem & respirandi difficultatem. Recentium verò foliorum & radicum decoctum, vel ex his Serapium, recenti & ex tenui destillatione tussi medetur.

De Petasite. CAP. XX.

PETASITES priusquàm folia, flores, veluti Bechion, similiter profert, sed exiguos, muscosos, colore purpurascentes, qui in crassam veluti spicam coacti, citò vnà cum crasso, carnoso, fragiliq; suo cauliculo marcescunt ac concidunt. folia prægrandia petaso siue galero aut rotundo pileo similia, tantæ amplitudinis, vt humanum caput ab insolatu & pluuiis vnicum vindicare queat; atque idcircò quàm Bardanæ maiora; colore subcandida, inferiore tamen parte albidiora. singuli autem pediculi sua sustinent folia. pediculus verò non rarò cubitalis, crassus, carnosus, cui folium circumferentiæ centro aut proximè insidet, amplissimi fungi (nisi vna parte fissuram ad pediculum pertingẽtem haberet) speciem quandam referẽs, præsertim peteũtis ac emarcidi. Nam initio quidem fungorum superior superficies conuexa apparet; cùm verò marcescunt, concaua magis. Ita & Petasitis folium concaui nonnihil superiore parte habet. radix crassa, longa, foris nigricat, interius candida, sapore amariuscula, sæpenumero tamen à vermiculis exesa.

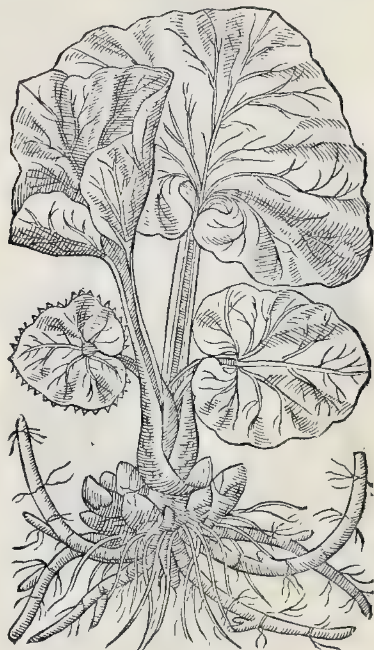
In humidis prouenit prope fluuiorum ripas, iuxta lacuum & stagnorum margines ac vicinos aggeres.

Circa

Petaſites.

Petaſites ſine flore.

Circa Calendas Aprilis ſpica cum floribus viget; ſequuntur inde folia in hyemem vſque permanſura, nouis ſubinde ſubnaſcentibus.

Græcis eſt πετασίτης ab amplitudine folij πέτασον ſiue galerum, vt diximus, referente: Latini Petaſitem ſimiliter appellant: Germani Pestilentz wurtz: Belgis Dockebladeren. Similem Bechio ſiue Tuſſilagini, ac congenerem eſſe, ſatis apparet; ſed idcircò non eſſe Petaſitem, haudquaquam cõſequitur. Sed folium, refractarius dicet, non eſt rotundum ac ſolidum veluti fungus, ſed rimam habet. At Dioſcorides folium non eſſe vti fungum ſolidum ait; ſed ſuo pediculo προσκείμενον ὥσπερ μύκης, id eſt, incũbens veluti fungus, vti re vera eſt. Sed quorſum hîc vrgemus nimium Dioſcoridis verba? conſtat enim in comparationibus non ſemper ipſum fuiſſe valde exquiſitum; & qualemcunque ſimilitudinem ſæpè illi ſatis fuiſſe. Quid Viticis & Conyzę foliis cum Oliuæ? quid Altheæ cum Cyclamini? quid Cannabis cum Fraxini? quid item Quinquefolij cum Menthæ? & tamen harum, cum illarum foliis comparatę reperiuntur.

Temperiem Petaſitis radix & quidem arida, calidam ac ſiccam obtinet ordine ſecundo; tenuium quoque eſt partium: & ad ſudores mouendos efficax. valet idcircò aduerſus peſtilentes morbos, & alios qui ſudore leuari poſſunt, ventris lumbricos eadem interimit, vrinas cit, & menſes promouet; præſertim cortex, qui radicis præſtantior pars eſt. folia malignis & erodentibus vlceribus vtiliter quoque imponi poſſe feruntur.

De Caltha paluſtri. CAP. XXI.

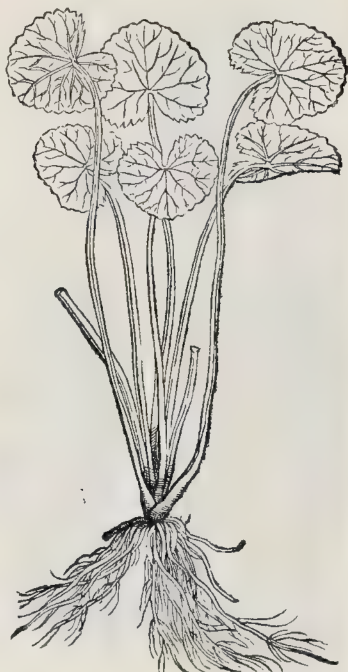
PALVSTRIS Caltha foliis ac floribus minus Chelidonium ita refert, vt ſpecies omnino eius aliqua videri poſſet; niſi multò maior foret, ac durabilis nec facilè intercidens. folia huius lata ſunt, ſubrotunda, læuia, eleganter virentia, ambitu tenuiter crenata, quadruplo aut amplius quàm minoris Chelidonij maiora. caules inter hæc dodrantales in obliquum aſſurgunt; in quibus flores auri luteo reſplendent colore, Ranunculi ſimiles, ſed maiores etiam. radices multis committuntur fibris.

Humidis, paluſtribus locis, veluti riguis pratis gaudet. ſubinde ab ipſis aquis exit; cuius folia ſupereminentia longioribus nituntur pediculis, quæ aliâs breuioribus inſiſtunt: flores huic

Caltha paluſtris.

Caltha paluſtris abſq; flore in aquis proueniens.

huic rarò vel nunquam apparent; quamobrem Epimedium eſſe quandoque viſum fuit: ſed temerè. Nam hęc ab illa, quæ in locis minus aquoſis gignitur, in pratis videlicet, haud alia eſt.

Vnà cum Ranunculis Vere floret, tamen & ſeriùs; ſubinde quoque æſtate. toto autem anno ipſa viret herba.

Germanis **Moßblůmen/Dotterblůmen/geel weißblůmen/** & **Marterblůmen** appellatur. Valerius Cordus Caltham paluſtrem nominat. Non eſt Chamæleuce aut Tuſſilaginis ſpecies aliqua. Ineptè quoque Farfugium & Farranum habetur. Chamæleuce ſiquidem, quæ à Plinio Farfugium ac Farranum dici perhibetur, à ſimilitudine foliorum λεύκης, id eſt, Populi albæ appellationem accepit. Virent autem Leuces folia ſuperius quidem, at inferius tenui candidaq́ue lanugine incaneſcunt. Calthæ verò huius neutra inalbeſcunt parte: nec forma eorum reſpondet.

De facultatibus verò huius, quod vel ex aliorum ſcriptis, vel vſu & experientia compertum adferamus, occurrit nihil.

De Epimedio. CAP. XXII.

INTER eas ſtirpes quæ locis exeunt riguis venit & Epimedium numerandum, quod auctoribus Dioſcoride ac Plinio in humidis naſcitur. Caulis eſt haud magnus, Hederæ foliis, denis aut duodenis, neque florem neque fructum ferens, radice tenui, nigra, grauis odoris: Atqui tale quidem Epimedium nondum à quoquam repertum accepimus. Oſtenditur tamen huius nomine, herba paluſtris flores & fructus faciens.

Folia huius ampla numeroſa & creberrimè ter trina à teretibus tenuibusq́ue dependent pediculis. ſunt hæc Hederæ foliorum figura, lata, acuminata, duriuſcula, ſed dilutius virentia, ac per circumferentiam ſerrata. ſurgit inter hæc teres & dodrantalis cauliculus rarò folia ſuperans, perquam elegantes progignens floſculos, forma quadrangulares; quorum rubent margines; interiora lutea; medij verò virent apices. rubet verò & exteriore & auerſa parte floſculus, ſed diſcurrentibus rectis candidiſq́ue ſtrijs variegatus. radix multas in obliquum propagines emittit, inferius fibroſa.

Naſcitur

Epimedium.

Nascitur in humidis & in plerisque Italiæ pratis circa Bononiam ac Vincentiam; apud Belgas in hortis quandoque reperitur.

Appellant posteriores Epimedium, sed legitimum esse affirmari nequit. Nam, vt suprà diximus, Epimedio Dioscorides florem & semen esse negat. Plinius nunquã florere Epimedium etiam refert.

Epimedium autẽ moderatè refrigeratoriam vim habere Galenus affirmat, cum aquea humiditate. talis verò & facultas eius esse videtur herbæ quæ pro Epimedio habetur.

De Argentina siue Potentilla.

CAP. XXIII.

ARGENTINA siue Potentilla tenuibus & viticulosis cauliculis humi serpit. folia eius oblonga, veluti ex pluribus composita, Agrimoniæ ferè similia, sed Tanaceto proximiora; minora tamen, ambitu quoque serrata; superiore parte herbaceo colore virentia; inferiore verò inalbicantia: flosculi in tenuibus pediculis lutei, veluti Pentaphylli.

Humidis locis ac secus scrobes, riuulosq; frequenter occurrit.

Flores Iunio ac Iulio promit.

Argentinam & Potentillam recentior ætas appellat: nonnulli Agrimoniam syluestrem: alij Tanacetum syluestre: Germani Grensich & Gensserich: Brabanti Ganserick: Galli *Argentine*.

Argentina.

Temperiem autem Argentina mediocriter frigidam habet, siccam verò ordine tertio fere; vnà cum adstringendi facultate.

Sanguinem autem vndequaque fluentem reprimit; menses mulierum sistit; hæmoptoicis ac dysentericis vtilis. valet & ad alias alui fluxiones, quocunque tandem adhibeatur modo. puluis aridæ abrasa & intertrigines etiam iumentorum inspersus sanat; prodest & hoc modo cruentis vulneribus. Decoctum ex aqua mobiles dentes firmat, & gingiuarum ac oris vlceribus conducit.

De Nummularia. CAP. XXIIII.

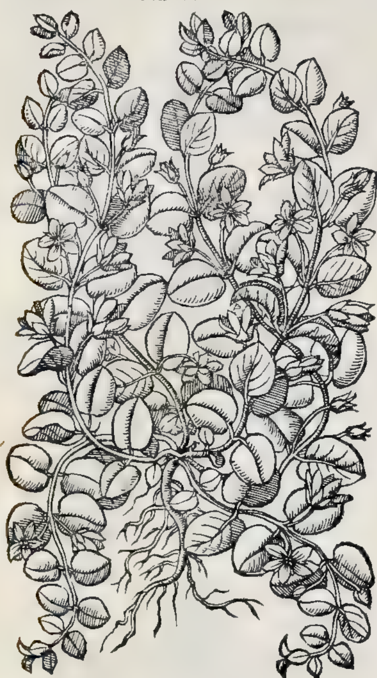
SERPIT Nummularia veluti Argentina; tenues oblongos coliculos multos emittit; circa quos ab vtroque latere, folia digitalis latitudinis, propemodum rotunda, virentia; atque è sinu horum flosculi in breuibus pediculis, colore lutei, Ranunculi floribus similes. radix tenuis est.

Iuxta scrobes & fluenta, aliaque rigua loca prouenit, subinde & in humidis reperitur syluis.

A Maio mense in multam æstatem floret.

Nummulariam appellant, & Centummorbiam: nonnulli & Serpentariam. feruntur autem serpentes vulnerati, hac sibi mederi, vnde nomen accepit Serpentariæ. Centummorbia à

Nummularia.

mirifica aduersus multos morbos efficacia dicta existimatur: Nummularia verò à figura nummi, quam folia referunt. Germanis Egelkraut/ Pfenningkraut: Belgis Penninckcruyt.

Resiccantem autem hanc herbam esse, sapor eius adstringens ostendit; est verò & simul modicè refrigerans.

Flores & folia trita vulneribus & nonnullis vlceribus imposita prosunt: eadem cum vino sumpta dysenterias, ventris imbecillitates fluxusque sanant. Conducunt & ad sanguinis reiectiones, profluuia muliebria & interaneorum vulnera, & pulmonis exulcerationes. Vinum in quo herbæ folia decocta, vlceribus confert, si hoc lauentur & abstergantur: auctor Leonhartus Fuchsius.

De Gladiolo aquatili. CAP. XXV.

FOLIA à radice Gladiolus aquatilis multa emittit Pseudoiridis luteæ foliis angustiora, longioraque; inter quæ caulis medius exit, duos longus cubitos, aut altior, læuis, æqualis, nullis internodiis interceptus; in cuius summo complures erumpunt flosculi, longioribus pediculis insidentes, in purpura diluti, in quibus stamina exigua crocei coloris. sequuntur inde capitula purpurea, quasi rotunda, paruarum pilularum instar, & in his semen minutum. radix crassa, candida, geniculis constat, & adhærentes fibras complures habet.

Nascitur locis palustribus in stagnantibus aquis, aut lentè pigreq; fluentibus riuulis.

A Maio ad Augustum vsque floret.

Nostri water lisch appellant: Latinè Gladiolum palustrem siue aquatilem: plerique etiam Scirpum: sunt qui inter Iuncos perperam referant; & Iuncum floridum vocitent. Videtur Dioscoridis esse σπαργάνιον, quod folia Gladioli sed angustiora, & magis inclinata habere, & in summo caule quasi globulos ferre traditur. ξιφίδιον id quoque à nonnullis nuncupatur.

Facultatem autem Gladiolus iste palustris refrigerantem habet, non tamen insignem. Dioscorides Sparganij radicem & semen, cum vino dari ait, à serpentibus ictis.

Gladiolus aquatilis.

Sparganion

De Platanaria, siue Butomo Theophrasti. CAP. XXVI.

PLATANARIA angusta habet folia, aspera, dorso eminétiore quodámodò triangula: caules læues, rotundos, bicubitales, aut altiores, in ramulos & alas quasdam diuisos: fructus circa hos complures, rotundi, nucis paruæ magnitudine, & vbi ad perfectionem peruenerunt, asperi, Platani pilulis quadamtenus similes, coloris herbacei: radices subsunt fibrosæ.

Locis palustribus, perennes aquas habentibus exit, ac iuxta riuulorum quorundamque fluuiorum margines.

Pilulas Augusto mense profert.

Platana-

Platanaria ſiue Boutomon.

Platanaria altera.

Platanaria à fructuum cum Platani pilulis ſimilitudine nuncupari poteſt. Ex noſtris pleriq; Rietgras nominant, id eſt, Gramen arundinaceum, ac Græcè καλαμάγρωσιν: non videtur tamen Gramen arundinaceum eſſe, quod Dioſcorides ait, in Babylone iuxta vias naſci & iumenta necare, tradi. *Gramen arundinaceũ*

Matthiolus hanc vel huic omninò ſimilem pro Sparganio depingit: verùm quantum ab eius deſcriptione abſit, vel ſolus pilularum ſitus oſtendit, quæ non ἐπ' ἄκρου τοῦ καυλοῦ, ſiue in ſummo caulis modò, ſed & multò infra eius faſtigium & alibi quoque, exoriuntur.

Exhibet autem & alterius cuiuſdam huius generis ſtirpis iconem Lobelius, pilulas & circa caulem, & ἐπ' ἄκρου ferentis, quæ cum Sparganio plus, quàm ſuperior, ſimilitudinis poſſe habere videtur.

Plus ſimilitudinis Platanaria cum βουτόμῳ habet, cuius Theophraſtus lib. I. & IIII. De ſtirpium hiſtoria ſæpius meminit, quodque ait locis paluſtribus exire, foliis multis angularibus, Harundini ac Cyperi ſimilibus: caule, qui æqualitatem peculiarem ſortitus ſit; & fructu nigro, Sidæ magnitudine proximo.

Sida autem lacuſtris eſt planta, quæ caput gerit vti Papaueris, eodem Theophraſto teſte, lib. IIII. *Sida.*

Huius Butomi mentionem facit Democritus Geoponicon Caſſij Dionyſij lib. II. vbi ait folia ipſum habere Cyperi, grata boum pabulo. vnde nomen, Ruellio auctore, accepit. In Græco exemplari habetur: φύλλα ὅμοια φέρει ἀειρίοις. ſed pro ἀειρίοις, reſtituẽdum κυπειρίνοις. *Geoponicon locus reſtitutus.*

Porrò Platanariæ facultas, cùm ea nullius ſit in medicina vſus, incomperta eſt. Nec de Butomi viribus, apud Veteres quicquam ſcriptum reperitur.

De Harundine vulgari. CAP. XXVII.

HARVNDO vulgaris, multos profert culmos, craſſiores quidem quàm vllius vulgaris Frumenti, ſed tenuiores quàm multarum aliarum Harundinum, inanes, geniculatos, interiore parte membrana tenui ſubcinctos: folia longa, lata, aſpera: In ſummo caulis effuſa exit iuba, mollis, ac veluti lanuginoſa. radices ſubſunt longæ, numeroſæ, geniculatæ, latè ſerpentes.

Harundo Phragmites.

Harundo donax ſiue Cypria.

Naſcitur in aquis reſedibus,veluti in vrbium foſſis,& circa fluminum laxiorum ripas.

Iubæ ſub finem æſtatis exeunt.

Harundinem Græci κάλαμον nuncupant:noſtri Riet:Germani Rorh:Galli *Canne ou roſeau.*

Tradunt autem Veteres calamorum ſiue Harundinum complura genera. Theophraſtus omnes in duo prima genera primùm diſtinxit,inde in plures ſpecies ſubdiuiſit: Calami, ait, duo genera tradunt,τόν τε αὐλητικὸν,καὶ τὸν ἕτερον,hoc eſt,tibialem, vt Plinius reddidit, & reliquum ſiue alterum.

Αὐλητικὸν,ſiue tibialem,Plinius foraminibus multis peruium eſſe ſcribit, ac tibiis vtilem, eumque & Orchomenium nominat: reliquos autem calamos inter ſe differre, Theophraſtus affirmat,firmitate,craſſitudine,tenuitate, exilitate.

Craſſam & validam χαρακίαν nominant,Gaza Harundinem vallatoriam; tenuem verò & exilem πλόκιμον,texilem,Plinius plotiam,ſi modò non vitioſum exemplar:hanc naſci,Theophraſtus refert, ἐπὶ τῶν πλοάδων, id eſt,in inſulis fluitantibus, Plinio interprete: illam verò ἐπὶ τοῖς κώμυσι,in ripis expatiantis lacus, reddit Plinius. *Plinij locus ſuſpectus.*

Κωμῦθαι. Κώμυθας autem appellant,vbi aceruata harundo, multò radicum mutuo implexu eſt.

Feruntur Auleticæ,ſiue tibiales Harundines,aucta altitudine lacus, durante inundatione craſſari, & vt Plinius ait, cùm anno vno, inundatio permanſerit, proficere in aucupatoriam amplitudinem,hanc ζυγίτην ille,hic armamentariam appellat:cùm verò aqua non permanſerit,& maturiùs reciproca fuerit, graciles βομβυκίας, ſiue bombycinas naſci.

Eſt autem ζυγίτης plenior,carnoſior, folium eius amplius candidiusque,& minus lanuginis habet quàm cæteræ:quædam etiam omninò nihil habent,quas εὐνούχιας, & ſpadones nominant:ex hac optima fieri affirmant τὰ ζεύγη, Gaza paria: Plinius,hinc erant armamenta ad incluſos cantus,vertit.

Genera autem non hæc ſolùm, ſed plura etiam intelliguntur: Theophraſtus deinde ſcribit: Quædam enim denſa tam carne, quàm geniculis; alia caua tota, quam σύριγγα ſiue συρίγγιαν & fiſtularem nominãt,fiſtulis vtiliſſimam:alia ſolida & penè tota intus repleta. Item; alia breuis: alia procera,excelſa craſſaq;: & alia gracilis & folioſa: aliis paucis omninò foliis, ſiue vnifolia. Multæ etiam differentiæ pro natura vſuq; intelliguntur, ſingulæ autem ad ſingula

gula vtiles, nominibus autem variis appellantur, sed δόναξ communissima, quam densissimam maximè omnium referũt,& apud flumina lacusque potissimùm nasci: Τοξικὴ quoque, quam Creticam quidam appellant, Plinius Sagittariam, sui generis est, nodis paucis geniculata, carnosior omnibus, flexumq; maximè recipiens, obsequensq; quò libeat flecti, calefacta.

Sunt & differentiæ magnæ, ex foliorum non multitudine, aut magnitudine modò, sed & colore, quippe quæ Laconica cognominatur, versicolor est; item & ab ipso situ, quædã enim ab ima parte foliorum plurimum ferunt, alia fruticis modo adolescit.

Genus etiam quoddam ἐπίγειον nascitur, quod non erigit caulem, sed iuxta terram Graminis modo se spargit: vocatur à quibusdam Elegia: Plinius inquit. Huius mascula solida est, femina verò caua & inanis.

Dioscorides Harundines in quinque contraxit genera, verùm an bene, vel secus, expendendum lectori relinquimus.

Primam in Harundinum genere, ναστόν, id est, solidam siue plenam facit, ex qua sagittæ fiunt: τοξικὸν κάλαμον hunc Theophrastus, id est, sagittariam harundinem nominat. 1.

Proxima femina est, ex qua ligulæ tibiarum, hæc ζεύγίτης καὶ εὐνάχίας dicitur. 2.

Tertia syringias, quam πολυσάρκην, hoc est, multùm carnosam, siue multum carnis habentem, πυκνογονάτην siue frequentibus geniculis, & ad librorum conscriptionem vtilem Theophrastus refert, qui & hanc κοίλην cauam & inanem esse tradit, quod & syringiæ nomen satis ostendit. 3.

Quarta δόναξ, crassa, concaua, apud amnes nascens, quæ à quibusdam Cypria. 4.

Quinta phragmites, sepicularis, sepiaria, gracilis, candicans, vulgò cognita: Ruellius hanc Vallatoriam interpretatur: at Gaza Vallatoriam eam conuertit, quam Theophrastus χαράκιαν vocat. Quòd si Matthiolus animaduertisset, non tam facilè vitiosam Dioscoridis lectionem esse, suspicatus fuisset: nam mendum hîc nullum apparet, tali omninò existente sepiculari, qualem eam Dioscorides perhibet. Siquidem, vt existimamus, Phragmites sit passim Belgio ac Germaniæ vulgaris, tenuis, candicans, præsertim vbi inaruerit, & inanis Harundo: quæ certè non solùm ad operiendas domos vtilis, sed & sepimentis maximè idonea est. 5. *Matthiolus notatur.*

Inanem verò & φραγμίτην esse, ipse etiam Hippocrates, lib. De Hæmorrhoidibus ostendit, vbi καυστῆρα, siue κλυστῆρα efformare docet, ad modum Calami Phragmitis, instrumentũ per quod ferrum candens in anum mittatur. Potest verò hæc vulgaris Harundo & Theophrasti συρίγγιας, siue fistularis esse, quæ, Theophrasto & Plinio auctoribus, vacua & inanis est.

Cæterùm quod ad facultates attinet, Calami Phragmitis, inquit Galenus, radicem cum bulbis aculeos & stipites ex alto extrahere quidam scripsere, ceu trahendi quædam vis ei inesset: nos tamen eius rei periculum non fecimus, verùm quantum gustu liceat coniicere, abstergentem facultatem possidet non paucam, minimeq; acrem. Quinetiam folia ipsa abstergentis sunt facultatis: cortex verò eius combustus admodum tenuium partium, & digerentis facultatis efficitur, adiunctum habens abstersorium quiddam, vt exsiccet & excalefaciat tertio quodammodo ordine, plùs tamen deficcet quàm excalefaciat. Vitandus est eius flos, quem ἀνθήλην vocant: nam si in aures incidat, adeò tenaciter adhærens affigitur, vt auelli non possit, auditumque vitiat: quamobrem sæpissimè exurdat.

De Typha Palustri. CAP. XXVIII.

PALVSTRI Typhæ oblonga sunt folia, angusta, dorso eminentiore triangula: caulis inter ea exit rectus, altus, glaber, lęuisq; & enodis, non inanis, cui summo cacumine primùm tenuis gignitur spica muscosos flores proferens, qua marcescente ac decidente panicula relinquitur, densa compactaq; lanugine stipata, pollicis crassitudine, palmo non rarò longior, punicei ac obscuri coloris, in pappos tandem euanescens. radices crassæ, geniculatæ, candidæ, sapore dulces.

Locis palustribus, in stagnantibus aquis, & iuxta laxorum fluuiorum ripas exit.

Iulio & Augusto paniculæ vigent, flosculorum spica iam arida ac decidente. Restant subinde paniculæ ad alterius anni æstatem, atque tunc non rarò pediculi in ipsa panicularum lanugine nati reperiuntur. quod admiratione haud caret. Cùm enim caulis tunc omnino sit aridus, & lanugo adeò sicca vt vento abripiatur, animalcula huiuscemodi sub lanugine ista gigni ac viuere posse mirum est.

A Dioscoride τύφη siue Typha nuncupatur: recentiores ad differentiam alterius Typhæ, quæ inter fruges est, palustrem & lacustrem Typham hanc nominant: appellatur ab iisdem Cestum morionis, necnon Typha aquatica.

Theophrastus Typhæ siue Tiphæ etiam cuiusdam meminit in lacubus exeuntis, quę absque folio, vti scribit, est, quia non vt reliqua radice numerosa adhæreat, & huic nostræ ea de

φλεώς.

Typha paluſtris.

cauſa parùm ſimilis. Plus certè ſimilitudinis noſtra cum φλεῷ Theophraſti habet, eo videlicet, qui in lacubus naſcitur.

Reperitur enim & alter Phleus, ſpinoſa ſtirps, quæ & ςοίβη.

ἀνθήλη. Lacuſtris Phlei flos ἀνθήνη ſiue ἀνθήλη, id eſt, panicula dicitur: id πλακανθώδες, Theophraſtus ait, quoddam molle & ſubrubens eſt, quo vtuntur πρὸς τὰς κόνιας, hoc eſt ad opera tectoria, miſcentes videlicet (vti veriſimile eſt) pappos ſiue lanuginem luto aut calci, ſicuti nunc iiſdem, pilus aliquis, fœnum, aut conſimile quippiam, ab his qui in operibus verſantur tectoriis, adiicitur admiſceturque, quò aut tenacius parietibus adhæreant: aut minùs findantur diſrumpantúrve, ex luteo illiniti, cratitij parietes.

De hac etiam Paluſtri Ariſtophanes in Ranis, vbi eas inter ſe loquentes adducit, admodum lętantes, quòd totum diem conſumpſiſſent inter Cyperum & Phleum ſaltantes.

Huius generis feminam, ait quoque Theophraſtus ſterilem & ad nexus vtilem; marem verò inutilem. Quod & noſtri de Typha paluſtri referunt. aiunt enim folia eius, quando caulem non promit, ad tegetes & ſtoreas, quas mattas vulgò, contexendas, vtilia fore; vbi verò caulem facit, inutilia.

Dioſcorides Typhæ paluſtris florem ἀνθήλην quoque à nonnullis nuncupari, refert. Ouidius hanc ſtirpem ſcirpum videtur nominare; ex ea

Scirpus. etenim ſtoreas ſcirpeas mattas nominat, vt Faſtorum VI.

At dominus, diſcedite, ait; plauſtroq́ morantes
Suſtulit, in plauſtro ſcirpea matta fuit.

Germani caulem cum ſpica Narrenkolben & Lieſzknoſpen / noſtri Liſchdodden & Donſen: Galli *Maſſes* appellitant: & appoſitè quidem, inquit Ruellius: Galliæ rura Maſſas dixerunt, quòd ſceptra regum, Maſſas vulgò dictas, perpolitus caulis lanoſa floccorum denſitate ſummatim faſtigiatus æmuletur. Hetruſcis, Matthiolo auctore, *Mazza ſorda* dicitur, quòd eius lanugo, ſi in aures decidat, ſurditatem afferat.

Cibo idonea, Theophraſtus ait, Phlei pars tenera ab radicibus proxima eſt, vt quam pueri paruuli potiſſimùm mandunt.

Dioſcorides Typhæ florem ſuillo adipe eloto exceptum, ambuſtis mederi, refert.

Herodotus Indos qui in paluſtribus fluminis habitant, veſtem ferre ſcribit φλοΐνην, id eſt, ex φλεῷ, quem ipſe φλοῦν nominat.

Noſtri ex foliis ſtoreas ſiue mattas, & alia multa contexunt.

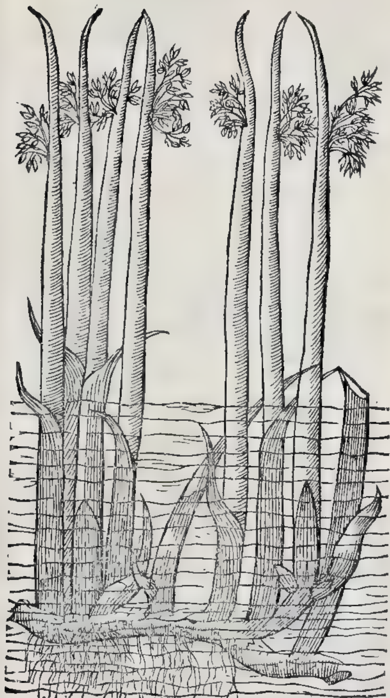
De Iunco. CAP. XXIX.

IVNCORVM non vnum genus eſt, omnes autem abſque foliis, foliorum verò loco rectos, rotundos, tenues, longos & enodes promunt, veluti ſtylos, in acumen faſtigiatos: fructum non omnes, ſed qui ferunt, paulò infra cacumen, ab vno latere findente ſe Iunco edunt, in paruis breuibusque pediculis, cohærentium paruarum vuarum modo, in quibus ſemen exiguum cuſpidis effigie. radices tenues & fibroſæ. Plinius, & eo prior Theophraſtus, Iunci radices omnibus annis emori, renaſci autem eundem ex ſemine, marem verò ſterilem ex ſemetipſo cacumine in terram defixo, affirmant. Quale tamen nihil à nobis obſeruari potuit.

1. Horum vnum genus magnitudine & craſſitudine reliquos ſuperat, quod læue, plenumq́; medulla eſt fungoſa, candida, ad lucernarum lumina, in quibus ellychnij vice eſt, tum & alia multa vtili. Iuncus etiam ipſe ad tegetes & vtilia omnia vtiliſſimus, locis gignitur humidioribus, aquas crebrò aut ſemper habentibus.

2. Proximus huic læuore ſimilis alter eſt, ſed minor, breuior, tenuiorque, qui & ad nexus ſimiliter vtilis, & medulla candida fungoſaq́; refertus: exit locis haud diſſimilibus, ſed non perinde humidis.

Iuncus Holoſchœnos.

Iuncus læuis. Iuncus acutus.

Tertius ſecundo magnitudine ſimilis eſt,ſed aſperior,& medullam habet candidam qui- 3.
dem,ſed omninò exiguam,plurima parte inanis,ad vinciẽdum quoq; idoneus,& præſertim reſiccatus & aridus: huius Iunci ſiue ſtyli, non omnes è radicibus, vt duorum aliorum, ſed nonnulli ex aliorum ſinubus oriuntur,ſicuti Iridis & Ferulaceorum multorum folia ab aliis ante caulis productionem exeunt: reperitur iiſdem,quibus priores,locis.

Appellatur autem Iuncus Græcis quidem σχοῖνος: Germanis Bintzen: Belgis Biesen: Italis *Giunco*: Hiſpanis *Iunco*: Gallis *Ionc*.

Et primum quidem à nobis deſcripti genus ὁλοσχοίνῳ à Græcis nuncupato ſimile eſt: ple- 1.
rique ex noſtris vulgò Mattenbiesen nominant.

Proximus læuis Iuncus,ſiue σχοῖνος λεία Dioſcoridis eſſe videtur. 2.

Tertius acutus Iuncus,& ὀξυσχοῖνος appellari poteſt: à noſtris Pſeren biesen nuncupatur. Iun- 3.
ci enim aliquot differentia genera veteres tradunt.

Tria enim Iunci genera ſunt,inquit Theophraſtus,vt nonnulli diſtinguunt, ὀξὺς καὶ ἄκαρπος, acutus & ſterilis, quem marem appellant, κάρπιμος frugifer, quem μελαγκρανὶν (artiferum Gaza vertit) vocitamus, quoniam ſemen nigrum ferat, craſſior hic Iuncus & carnoſior: tertius magnitudine,craſſitudine,carnoſitate inſignis,qui ὁλοσχοῖνος vocatus eſt, Gaza Mariſcum interpretatur.

Plinius tamen Holoſchœnum,à Mariſco differentem facit.

Dioſcorides tria quoque Iunci aſſignat genera, aliter tamen, quàm Theophraſtus ea diſtinguens,vnum læuem Iuncum,ſiue σχοῖνον λείαν nuncupat: alterum ὀξυσχοῖνον & acutum; tertium cum Theophraſto ὁλοσχοῖνον. Et acuti quidem vnum ait, ἄκαρπον ſiue ſterilem: alterum fructiferũ,ſemen nigrum ferentẽ. Hanc μελαγκρανὶν; illum marem Theophraſtus nuncupat.

Holoſchœni autem, vt Galenus inquit, fructus ſomnum adfert; conciliat & oxyſchœni eius,quæ ſemen fert, ſomnum, ſed minùs quàm holoſchœni: quanquam tamen hoc caput tentet. Vtrumque ſi frictum cum vino bibatur, ventris fluxus deſiccat, & muliebre rubrum profluuium ſiſtit. Ex quibus clarum eſt,quòd compoſita eorum temperies eſt, ex terrena videlicet eſſentia leuiter frigida & aquea leuiter calida: vt & inferna deſiccare poſſent,& ſen-

Plantago aquatica.

Hydropeperi.

Alisma.

sim frigidos ad caput vapores summittere, quibus somnolentos efficiant.

Dioscorides, quę proxima sunt radici folia tenera, conuenienter, ait, imponuntur à phalangiis demorsis.

De Plantagine, vulgò dicta, aquatica.

CAP. XXX.

PLANTAGO aquatica, vti à recentioribus nominatur, folia habet in prælongis, crassis pediculis, longa, lata, in mucronem desinentia, Plantaginis maioris foliis longiora & acuminatiora. Caules inter ea exeunt longi, triangulares, intus fungosi, in complures ramulos diuisi, in quibus flores candidi, parui, tribus constantes foliolis, & fructus deinde parui, & triangulares, virentes. radices subsunt fibrosę.

Exit humilioribus & aquas habentibus locis, in fossis iuxta lacuũ & riuulorũ margines.

Floret Iunio, Iulio, & subinde Augusto mensibus.

Nostræ ætatis studiosi Plantaginem appellant aquaticam; & Germanicè wasser Wegerich, id est, nostrate lingua, water Wechbree / & Gallicè *Plantain d'eaue*; Plantagini tamẽ non admodum similem: præter enim folium, nihil habet Plantaginis, quod tamen & ipsum Plantaginis folio non satis respondet: nam longius, magis fastigiatum & minùs neruosum est. Simon Ianuensis hanc Barbam syluanam nominat.

Sunt qui velint Alisma esse, cui quoque nõ videtur simile: Alisma siquidem, Dioscoride & Plinio auctoribus, folia habet Plantaginis angustiora, in terram reflexa, & caulem simplicem: sed hæc verba, Plantaginis maiora, longiora, non deorsum reflexa, at sursum erecta habet, & caulem plurimis alis ramosum. Quæ manifestam huius cum Alismate differentiam ostendunt.

Facultatem autem hæc Plantago frigidam videtur habere & siccam, nullius interim tamen, quòd sciatur, vsus.

De Hydropepere. CAP. XXXI.

HYDROPEPERI caules edit cubitales, rotundos, lęues, geniculatos, in plures ramulos diuisos: folia oblonga, mali Persicæ aut Salicis foliis similia: flores ex alarum foliorumq; sinubus, tum & in summis cauliculis, in longioribus pediculis racematim cohærent, colore candidi, aut purpurei: quos deinde semen sequitur minutum, latiusculum, ruffum, aut nigricans: radicibus multis ac fibrosis nititur. Tota herba cum foliis, floribus & semine, acris est, & Piper sapore refert, citra tamen vllam odoris gratiam.

Nascitur locis palustribus, in fossis & scrobibus hybernis mensibus aquas habentibus, & iuxta stagnantes aquas.

Iulio

Iulio & Augusto potissimum floret. Græcis ὑδροπέπερι: Latinis Hydropiper siue Piper aquaticum, aut Piper aquatile dicitur: Germanis wasser Pfeffer/ oder Muncken kraut / nostris water Peper: Gallis *Curaige*: Hispanis *Pimienta aquatica*.

Facultatem autem habet euidenter calidam & siccam: non tamen, vti Galenus affirmat, tam calidum, quàm Piper. Folia vnà cum fructu imposita, Dioscorides ait, œdemata & veteres durities discutiunt, ac suggillata delent.

De Persicaria. CAP. XXXII.

Persicaria.

PERSICARIA caulibus, foliis, floribus, semine, Hydropeperi simillima est. caules habet rotundos, geniculatos, folia quoq; Persicæ aut Salicis, sed sæpè latiora & nigriora quàm Hydropeperis, macula siue litura in medio nigra, plumbi colore, qua nota manifestissima ab Hydropepere dignoscitur: flores similiter racemosi, candidi, frequentiùs purpurascentes, semen nigrum, & radices fibrosæ. Sapore autem hæc herba non est acris, sed subacidum quippiam resipit.

Reperitur similibus, & sæpè iisdem quibus Hydropeperi locis; floretq; eodem tempore.

Persicaria à foliorum Persicę similitudine, nuncupatur. Germani Persichkraut vnd Flochkraut: Belgæ Persicruyt nominant. Sunt qui velint Plinij Plumbaginem esse, propter eas, quæ in foliis conspiciuntur plumbei coloris, notas. Sed Plumbaginem Plinius non à colore, sed magis ab effectu nomen habere vult, quòd videlicet plumbo oculorum affectui medeatur.

Nascitur, Plinius lib. XXV. cap. XIII. ait, vulgò Molybdæna, id est, Plumbago etiam in aruo, folio Lapathi, crassa radice, hispida: hac commanducata, si oculus subinde linatur, plumbum, quod est genus vitij, ex oculo tollitur. *Molybdæna Plumbago.*

Temperiem autem Persicaria frigidam habet, & nonnihil siccam, inflammationibus incipientibus & recentibus vulneribus fertur prodesse imposita.

LIBRI QVINTI PEMPTADIS QVARTÆ FINIS.

REM-

REMBERTI DODONÆI
AD IVLIVM ALEXANDRINVM
DE FABA EPISTOLA.

OSTEAQVAM *annotationes tuæ, mi Alexandrine, in quædam Galeni loca ad me peruenerunt, atque in cap.* XIX. *lib. primi De alimentorum facultatibus incidissem, non satis potui admirari, quòd nostram, de Bœna Germanis dicta, sententiam ac iudicium olim tibi probatum, nunc putaueris (vt planè loquar) futilibus vanisq́; quibusdam argumentis refellendum. Placebant tibi tum ex Veteribus adductæ obseruationes & variorum locorum testimonia, quibus Bœnam vulgò dictam Fabam, non esse κύαμον ac legitimam Fabam euicimus. Tantoq́; magis iudicium hoc nostrũ tibi cõmendabatur, quòd olim etiam in eadem sententia fuisset Doctiss. vir Euricius Cordus in suo Botanologico, quod tibi primus & ostendi & communicaui. In quo iisdem quidem, sed paucioribus testimoniis vulgò habitam Fabam, siue Bœnam, non esse legitimam ac genuinam veterum Latinorum Fabam ac Græcorum κύαμον ipse item docet. Cuius nos iudicium amplexantes, hoc ipsum quoque pluribus argumentis, ac ex Veteribus petitis testimoniis confirmare ac adstruere annisi sumus. Quæ talia sunt, vt vel ipsa luce clarius ostendant, vulgarem Fabam siue Bœnam, nõ esse κύαμον & Fabam, sed omninò alterius nominis legumen. Cumq́; confitearis ipse, mi Alexandrine, argumenta ac testimonia nostra magna & non pauca esse, tamen, à priore tua sententia nunc recedens, hæc confutare conaris; vnicum & paruum, vt ipse ais, his opponens, quo vniuersum nostrum iudicium corruiturum speras, ac nescio qua temeritate tibi persuades. An verò vnico & exiguo argumento dilui poterunt multa & magna? Falleris Alexandrine, si hoc ex animi sententia censes. Maioris auctoritatis semper habita sunt multa & magna argumenta, quàm pauca & exigua. Quid ergo te mouit, vt vnico eóque paruo argumento, putaueris magna & non pauca refellenda? Hilum ais. Hilúmne res minima ac nullius precij? Sanè si non aliud habes, quàm ab Hilo petitum aut diductum, sententia tua in se mox corruet, & in nihilum abibit. Nam Hilum ne γρῦ quidem pro tua sententia facere, aut tibi prodesse potest. Sed dilues quoque, dicésque nostra argumenta, atque ex Veteribus petita testimonia, aliter esse accipienda ac intelligenda, quàm nos fecimus. Sed de his posterius. Nunc prius de Hilo nobis respondendum. Testes adducis Ciceronem, Varronem, ac Festum, magnos quidem celebres classicos auctores, sed qui in nullo tibi patrocinentur. Neque enim pro tua sententia ex his quicquam in medium proferre potes. Cicero eloquentiæ princeps Tusculanarum quæstionum libro primo, satis quidem Hilum rem esse minimam ostendit, sed tamen quid propriè sit, multò minus aliquid esse Fabæ adhærens, non explicat: ex Poëta verba adferens:*

—Num illud quod Sisyphus versat
Saxum, sudans nitendo, neque proficit hilum.

Varro Hilum significare prodidit, non quod Fabæ adhærens reperitur, sed medullam eius ferulaceæ plantæ quæ Asphodelus dicitur, vt refert Isidorus. Et hæc quidem de Hilo apud Ciceronem & Varronem. Ex his autem nihil quod secundum te faciat colligere potes. Superest Sextus Pompeius Festus, ex quo Hilum interpretaris minimum esse in Fabæ grano nigricans illud, quod in summo grani est. Addis deinde: quod in nullo (quòd scias) cùm visatur, quàm Fabæ (nempe vulgaris) grano, nigrum exiguúmque id. hoc in quo visitur Fabæ habendum esse granum seménque quasi demonstrari. Ac paulò pòst: Et reperiri, ais, quidem in Phaseoli quoque grano, sed grani in medio, non autem in summitate nigrum quippiam. esseq́; id in Phaseolo multò quàm in Faba maius, locumq́; occupare maiorem, vt propterea Hilum esse non possit; quippe non tam paruum: tum verò neque carpi aut decerpi digitis manuq́; ex Phaseolis illud posse, vt ex Fabis potest. ex quibus exemptile est, & digitis decerptum, abiici in contemptum tanquam nihili res (vt fieri solet) possit. Hactenus quidem Alexandrine tua, in quibus Festum adducis, veluti pro tua facientem sententia. Sed nec vel hunc sententiæ tuæ adstipulantem offendes; si modò emendata consulueris exemplaria, quale est à Iosepho Scaligero summa cum diligẽtia ac animaduersione quàm correctissimum emendatissimumq́; an. LXXII. *editum, in quo Hilum esse in summitate (vt tu refers) nigricans Fabæ grano adhærens haudquaquam legitur; sed omninò aliter. Verba autem hæc sunt Festi:* Hilum putant esse quod grano Fabæ adhæret. *Vides nunc temerè Hilum te facere quod in summitate Fabæ grano adhæret: & Festum secus quàm exemplar habet à te testem adduci. Festus siquidem nullum locum designans, Hilum illud putari ait, quod Fabæ grano adhæret. Iam verò, vt & ipse affirmas, Hilum exiguum quiddam est, atque idcircò vestigium illud, in Phaseoli medio, quo siliquæ annectitur, negas Hilum esse: Maius siquidem ais, quàm Hilum esse queat; vtpote nigrum*

illud

illud in summitate Fabæ (vulgaris nempe) apparens, magnitudine excedens. Adhibe oculos, admoue perspicilla si caligant, profer in medium Bωnam, etiam minorem, & Phaseoli granum siue fructum: obserua deinde notam qua Phaseoli fructus siliquæ adhæret, & nigricans illud oblongum, quod in huius Bωnæ summitate conspicuum est, haud poteris non improbare sentẽtiam tuam; & aliena à veritate te scripsisse non mox confiteri. Manifestissimum siquidem est, etiam minoris Bωnæ notulam oblongam nigricantem, maiorem esse & plus spacij occupare, quàm Phaseoli, de qua scripsimus, nota siue vestigium. Si ergo Phaseoli vestigium, Hilum dici non debet, quòd maiusculum sit, nec certè vel oblonga nigra macula, vel id, quo hæc tegitur, in summitate Bωnæ adhærens, Hilum esse poterit, nam ipsam in Phaseoli grano apparentẽ notam quantitate excedunt: non modò quidem maioris, sed etiam minoris Bωnæ, cuius, & nota nigra, & quo hæc contegitur vnguiculus minora sunt quàm maioris. Quid restat nunc Alexandrine, nisi vt ingenuè agnoscas, Hilum quod multis & magnis argumẽtis opponere studuisti, ne γρῦ quidem ac ne Hilum pro te facere, aut sententiæ nostræ aduersari posse. Prætèr verò istud de Hilo inualidum argumentum, & aliud in medium producis, & ipsum nihili; de pulte videlicet, quæ Græcis ἔτνος dicitur, quam Galenus lib. 1. De aliment. facult. ex Fabis in ollis liquidam, in patinis spissam confici scribit. Tu verò ex nullo alio legumine meliorem præstari, quàm ex vulgaribus Fabis, hoc est, Bωnis, nullamq́ hac frequentiorem mensis inferri addis. Ex quo autem legumine huiuscemodi pultes Tridẽtini aut Ananienses rustici coquant, ignorare me fateor. Sed in Pannonia superiore, in Bohemia, ac in Belgio scio tales frequentissimè ex Eruilijs parari. Et Galenus non ex solis Fabis, sed ex quouis legumine ἔτνον parari, in lib. De Euchymia & Cacochymia scriptum reliquit. Ἔτνος, ait, οὖν ὀνομάζω τὸ ἐκ τῶν ἐρεχθέντων ὀσπρείων τε καὶ χεδρόπων σκευαζόμενον: hoc est, Etnos appello ex decoctis osprijs & leguminibus confectum. Quid nunc habes Alexandrine, cùm ἔτνος non modò ex Fabis, sed & ex aliis leguminibus componatur? Atque sic argumentis, exiguis (vt ipsus scribis) quibus magna & non pauca oppugnanda duxisti, responsum esto. Reliqua siquidem quæ præterea adfers responsione non sunt digna, vtpotè ad rem non facientia. Pergamus igitur ad ea quibus nostra diluere ac conficere te præsumis. Occurrunt autem primùm quæ de rotunditate ac paruitate Fabæ adduxi, quam talem esse, ex quarundam stirpium baccis ac seminibus ad Fabam comparatis ostendimus, vt sunt Terebinthi, Loti, Tiliæ, Taxi, Xyridisq́ fructus. Hic tu mox plures Terebinthos à Theophrasto lib. De historia stirpium describi in medium adfers. Quod vt nemo negauerit, ita quoque fatendum ex femininis appellatis Terebinthis alteram fructu magnitudine Fabæ à Theophrasto describi. Exiguum autem & rotundũ huius esse vel amicissimus tuus Matthiolus testabitur: qui Terebinthum hanc pictura exprimit, quare non est quod incognitam suspiceris aut affirmes. Indica est Terebinthus quam tu haud notam existimas, sed hæc fructum non Fabæ magnitudine, sed amygdalis similem profert. Loti verò, Tiliæ, & Taxi fructus, qui Fabis quoque comparati reperiuntur, nescio vnde existimes à Theophrasto maiores visos, quàm sint modò orbi nostro ac præsenti tempore cogniti; hos etenim vel magnitudine vel forma iam alios factos à nemine hactenus proditum est. tuum istud est commentum aut potius somnium. Xyridis semen Fabæ simile quoque Dioscorides refert, forma videlicet, nempe στρογγύλον, idcircò tamen nec colore nec sapore ipsam referre ait, quod tu nihilominus affirmare studes; Dioscoridis verba in alienum detorquẽs sensum, contra loquendi eius consuetudinem, & secus quàm à quoquam vnquam hæc verba accepta sunt. Interpretaris verò & στρογγύλον esse, id quod teres & cylindratum, & similiter contra Dioscoridis mentem loquendiq́ vsum. Dioscorides siquidem στρογγύλον globosam figuram habens appellat, nõ quod teretem aut cylindri formam obtinet; Aristolochiam oblonga & cylindri ferè modo terete radice μακρὰν: alteram verò globosa radice στρογγύλην vocat. ita & κρόμμυον siue cepam, cuius bulbus ad globosam figuram accedit, στρογγύλον nominat. κρόμμυον, ait, δριμύτερον τὸ μακρὸν τοῦ στρογγύλου. Sunt & talia globosa rotunda nonnulla alia; vt Rubiæ semen, syluestris vnius Cymini capitula, Rusci baccæ, &c. quæ Græcè à Dioscoride στρογγύλα quoque dicuntur. Latini hæc rotunda appellant; sed magis propriè globosa dixerint, nam & rotunda habentur, plana ac compressa circularem habentia circumferentiam, vt sunt Sampsychi, Cotyledonis, Cyclaminiq́ folia, Cretici Seseleos semen, Lupini fructus, Anthemidis capitula, Achilleæ aliorumq́ similium vmbellæ, quæ à Dioscoride haudquaquam στρογγύλα, sed περιφερῆ perhibentur. In Tithymalo Paralio non est hærendum, neque refert huc adduci, quomodo vel in Oribasii vel Plinij exemplaribus legatur. ipse notissimus est, & non in Italiæ, verùm & Belgij maritimis nonnullis frequens nascitur. Vmbellam fert paruam, quam Dioscorides κεφαλὴν nominat, & περιφερῆ esse tradit, in qua fructus, aliorum Tithymalorum æmulus. Plinij exemplaria quædam magnitudine Fabæ hunc esse habent: alia verò aliter. Oniscos autem Galenus esculentis Fabis similes facit, non colore, vt tu interpretaris: sed (si diligenter verba eius expendantur) tunc vbi sese in globuli figuram contraxerint. Si etenim colore similes essent, quorsum opus foret in globulum aut sphæram contrahi, vt similes Fabis redderentur? Nam sese in orbiculum siue sphærulam contrahendo colorem haud immutant. Sunt autem Onisci

non

non omnes natura tales, sed præcipuè tantummodò φαιοὶ κατὰ τὴν χρόαν ὄντες, id est, fusci colore existentes. Inter Oniscos siquidem quidam sunt colore sordentes, ac terreum quid præ se ferentes, qui omninò non conglobantur, aut certè nec citò nec facilè: alij ad cæruleum colorem inclinant, & superficie nonnihil splendent. Hi sunt φαιοὶ à Galeno nuncupati, qui facilè & vel leuissimo contactu sese in globulum conformant, quam formam vbi acceperint, Galenus ait esculentis Fabis persimiles esse, atque idcircò & κυάμους à nonnullis appellari. Intelligis modò Galenum ac sensum verborum eius tenes? Hunc nescio quomodo aliò detorquere conaris perperam eius verba transferens, ne Fabam veterũ paruam ac absolutè rotundam tibi consitendum foret. quod tamen tandem agnoscere debebis; vtcunque & alium elabendi modum quæras, Oniscos cùm se contrahunt orbicularem ac sphæricam formam prorsus non reddere, sed oblongam ex parte referre scribens; quæ Fabæ figura est & forma, vt tu addis. Hic iterum te moneo, vt cæcutiẽtibus tuis oculis perspicilla admoueas, quò de figura Oniscorum contractorum rectius iudicare, & in absolutæ sphæræ modum hos sese contrahere (talem enim formam exquisitè referunt) meliùs videre queas: atque hanc elabendi rationem ac viam tibi in nullo vtilem esse cognoscas. Simili modo & illudere nostrum argumentum ex cap. de Aphace & Vicia studes, in quo hæc verba statim initio leguntur: τὸ σχῆμα τῶν σπερμάτων τούτων οὐ στρογγύλον ἐστὶν, ὥσπερ τὸ τῶν κυάμων, &c. id est, forma horum seminum non est globosa, veluti est Fabarum. Quibus verbis τοὺς κυάμους στρογγύλους, hoc est, globosos esse manifestè innuitur. Tu verò στρογγύλον non quod globosum, sed quod teretem figuram habet, iterum esse contendis. Ad quod non aliud respondeo, quàm quæ paulò antè de στρογγύλῳ scripta. Acrochordones, Thymos, Epinyctidasque exigua esse tubercula, quis negauerit? Si fortuito casu aliquod istorum quandoque maius reperiatur, ad hoc comparatio non est facienda. Ad ea enim quæ frequentissima ac communissima, comparatio adhiberi solet. temerè idcircò & præter rem adfers te verrucas vidisse dimidiatæ vulgaris Fabæ magnitudine. De pondere verò Fabæ quæ scripsimus per euidentem calumniam diluere laboras. Ais te ex aceruo commune granum Fabæ accepisse, idque vix decem tritici grana pependisse. Accepisti haud dubiò minoris Bωnæ granum. At ego non istius sed maioris Bωnæ fructum sæpè dimidiam drachmam pendere scripsi. idque in cap. de Bωna maiore. Quod ne inficias ire posses, hinc quoque & maiores & minores aliquot Bωnas ad te misi, vt discrimen vtrarumque cognosceres, quod videris noluisse animaduertere, tametsi separatis capitibus à me de his sit scriptum. Harum maiores (plus minus) semidrachmam pondere æquarunt, tametsi nõ huius generis maximæ, sed mediocris magnitudinis tantummodo. An ne manifesta calumnia, ad minores pertrahere, quod de maioribus scripsi? Ita sanè videtur. Maiores autem negabis fortassis te vnquam vidisse, quod certè non potes, cùm Viennæ & Pragæ harum & recentium & aridarum etiam sit vsus, vbi haud dubiò, illas non solùm vidisti mensis inferri, sed, vt verisimile est, gustasti & edisti quandoque. Sed dissimulandum hoc erat, vt liberior calumniandi occasio relinqueretur. Quod non hoc loco, sed & alibi facere videris, siquidem quòd Bωna in auditorium meatum incidere nequeat, id quoque de minoribus accipis, in cap. tamen de maioribus Bωnis à nobis traditum. Vidisti ne aliquando tam patentem hominis auditorium meatum, vt in eum facilè maior Bωna incidere potuerit? negas. Quid ergo hîc cauillaris? Simile est de gallo gallinaceo, quem ais posse Fabas deglutire: minores Bωnas fortassis posset; sed maiores à gallo non meministi integras (vt credo) deuoratas. Hîc verò etiã cauillaris, in ὀνείρῳ Luciani legi affirmas, quod ex ἐνυπνίῳ citaui: esto. sit lapsus iste transscribentis vel meus, quid ad rem? Luciani locum esse confiteris: atque in eius Dialogis reperiri Mycillum obiicere gallo, quòd Fabas sublegisset. De reliquis abstineo, vt de formicis Fabæ tunicã aderẽtibus, &c. quia ne minora ac tenuia nimis, vt ais, prosequamur postulas. Ad Aristotelis locum lib. De Historia animalium sexto veniendum. In hoc autem quasdam voces aliter reddendas censes, quàm à Theodoro Gaza sint conuersæ. Verùm prætermissis istis ad inspectionem pulli te prouoco. Frange ac aperi ouum gallinaceũ decimo, vndecimo, aut duodecimo ab incubitu die, qualisque tunc sit pulli formatio cõsidera & vide. Reperies caput formatũ, & vtrimque eminentes oculos, partibus tamen eorum indiscretis, reliqui verò corporis fibras ac rudimenta: vt hinc pateat haud perperam ab Aristotele scriptum, decimo die caput reliquo corpore grandius esse, & oculos Fabis maiores per id tempus eminere; Fabis videlicet quas veteres κυάμους dixerint. Quid nunc Alexandrine, Fabam ne de loco sedeque sua deiectam restituisti? & de bonorum facultatumque suarum possessione deturbatam reduxisti? exauctoratæ auctoritatẽ reddidisti ne omnem? Ita enim lib. VII. De simp. medic. facult. cap. de Faba inaniter gloriaris, triumphum canens ante victoriam. Sed erubescere te nunc video, Salua res est. Agnoscis modò te temerè nimis Euricij Cordi ac nostram sententiam impugnasse, tuaque argumenta omnia concidisse, ac in nihilum euanuisse: Bωnamque nec maiorem, nec etiam minorem, veterum κύαμον Latinis Fabam dictam, esse confiteris. cùm orbicularem siue sphæroïdem formam, neutra obtineat, qualem κυάμου esse, abundè ostensum. Vale.

REMBERTI DODONÆI
AD IVLIVM ALEXANDRINVM
EPISTOLA ALTERA:
DE PHASELO.

DVDVM *absolueram Alexandrine priorem epistolam, cùm in locum secundi libri De alimentorum facultatibus cap. primi, inciderem, vbi refers recentis Phaseli siliquas esculentas esse, vt & Phaseoli siue Dolichi; ex quo deinde nonnullam occasionem iterum arripis, reiiciendæ ac reprobandæ nostræ de vulgari Faba siue Bœna sententiæ. Galeni sunt verba,* κυάμων δ᾽ οὐκ ἔστιν χλωρῶν ὁ λοβὸς ἐδώδιμος: *id est, Fabarum autem viridium siliqua non est esculenta. Quibus tu hæc adiicis:* Vbi igitur sunt, qui nostrates Fabas maiores, minorésve, veterum esse Phaselos persuadere nobis conantur? est siquidem Phaseli siliqua esculenta, recentis, vt & Fasioli, siue Dolichi, itidem recentis: estur enim vtraque hodie pariter: at Fabarum nusquam editur. *Hîc optarim interrogatum te Alexandrine apud quem auctorem vnquam legeris Phaseli recentis siliquas edules esse. Nullum enim (si rectè iudico) auctorem proferre poteris. Nam Galenus, eodem loco, solius Dolichi, dum adhuc virescit, fructum integrum vescum esse testatur. Fructum autem nominat, quod ex siliqua & semine componitur. Vnde ergo Phaseli etiam immaturum fructum esculentum esse cognouisti? Sed fortassis Phaselum, Phaseolo siue Dolicho congenerem facis: vt posteriora tua verba ostendunt, in quibus Phaselos & Phaseolos siue Dolichos veluti duo differentia quidem legumina nominas, sed tamē forma similia eorū semina affirmas, & renū quorundam animalium similitudinem vtraq. referre.* Illud insuper (*ais*) in vtrisque, Phaselis inquam, & Phasiolis, siue Dolichis, magna cum animalium quorundam renibus similitudo, in Fabis nulla. *Hæc certè verba ostendunt exiguum te discrimen inter Phaselum trisyllabum, & Phaseolum tetrasyllabum siue Dolichum agnoscere. Quod & cap. XXV. eiusdem libri apertius ostendis. vbi Phaselum aliud nihil esse affirmas, quàm qui ab Italis omnibus Fasolo dicitur: Phasiolum verò (vt quibusdam placet) nihil aliud quàm Fasolo Turchesco, à Dioscoride Smilax hortensis, à Galeno verò Dolichus dictus; cum Phaselo genus non diuersum, specie, vt ais, diuersa tamen. Hic velim ex te scire, mi Alexandrine, quid inter hæc genere eadem, specificam differentiam pariat, quod tu nec exprimis nec ostendis. Sunt quidem, scio, nonnulli, qui inter Phaseoli albida semina, & alia quæ vel lutea, vel rubentia, vel nigricantia, vel ex albido nigroq. permixtis colorata, discrimen facere conantur: propterea quòd albida semina renum quorundam animalium figuram paulò magis exprimere videantur, quàm alterius coloris. Quod si autem huiuscemodi est discrimen, quo specie diuersa ac differentia esse existimas: valde exiguum illud est, & certè tam exiguum, vt nec nomine nec specie, hæc ea propter distinguenda sint. Neque enim color vel nomen vel speciem mutat, nisi alia adsint discrimen ostendentia. Cuiuscunque ergo coloris Dolichi semina sint, haud idcirco nominibus distinguenda, & quædam Phaseli, alia Phaseoli dicenda. Phaselus etenim haud alius est, quàm vulgaris Faba Germanis Bœna dicta, à Phaseolo siue Dolicho differens: vt Pempt.* IIII. *lib.* II. *cap.* I. *abundè multis ostensum est. Quibus accedere potest, quod Galenus lib.* I. *De alimentorum facult. inter ea semina, quæ in aqua eoúsque dum radices egerint, id est, germina fecerint, macerata eduntur, Phaselos quoque recenseat: & nostra hac ætate vulgares Fabæ, siue Germanorum Bœnæ in aqua maceratæ quoque edantur; & quidem à Religiosis montis Athou: vt Bellonius Singularium lib.* I. *cap.* XXXVIII. *&* XLVIII. *refert, quos verisimile est hanc consuetudinem à veteribus retinuisse, sic vt & hinc colligendum videatur, veteribus Phaselos dictos fuisse, quas modò vulgò & perperam Fabas, Germani verò Bœnas vocant. Semina autem quæ in aqua macerata, donec radices produxerint, eduntur, referente Galeno, sunt Fœnigræci, Phaseli ac Eruiliæ; item & Lupini. horum autem nullum cum vulgari Faba siue Bœna conuenire potest, excepto solo Phaselo. Proinde & hæc tua argumenta planè Alexandrine concidunt, neque enim vulgarē Fabam Phaselum esse negare potes. multò verò minus, legitimam Fabam esse affirmare. Neque tibi in vllo prodesse queunt Galeni verba quæ ex cap. de Dolicho, haud integra sed mutila in medium profers; deinde & aliò detorques. Refert Galenus Dioclis verba de Dolicho ac Pisis, post quæ deinceps Ochri, Lentis, Ciceris, & Orobi mentionem faciens, Lathyri siue Cicerculæ nomen prætermittens, eandem, inquit, dubitationem præbet. (quam videlicet Hippocrates prius) Dicere tamen (addit) quis posset: omnia hæc, Ochrum, Lathyrum, Faselos, vnum esse genus, verùm pluribus nominibus appellari. Hîc tu mox Alexandrine adiicis:* Et re vera sunt

genere eadem, speciebus quibusdam diuersa cuncta hæc. *At Galenus, dicere aliquos posse eadem esse genere hæc refert; non, vt tu, affirmat. An ne Ochri, Lathyri, ac Faseli eadem sunt? negas. Sed Phaselum ac Phaseolum eadem genere esse respondes. Verùm hoc ex istis Galeni verbis colligi nequaquam potest. Desine ergo Galeni verba ad alium sensum, contra mentem eius detorquere, & integra, non mutila, in medium proferto. Quod quia abs te non factum, hîc integra adscribenda putauimus.* In libro De ratione victus, Hippocrates scriptum sic reliquit: Pisa minus quidem inflant, sed magis per aluum secedunt: Ochri autem & Dolichi iis quidem secedunt celerius: verùm minus sunt flatulenti, & nutriunt affluentius. Cùm enim Hippocrates his verbis Pisa Fabis comparet, quarum prius vt cibi flatulenti meminerat: deinde Ochros & Dolichos adscribat, in eo significat, Dolichon eiusdem esse generis cum prædictis seminibus, & potissimùm cum Ochris. Verùm cùm nullam prorsus Lathyri aut Phaseli mentionem fecerit, suspicari quodammodo possumus, illorum seminum quoddam licere appellare Dolichon. Quod si quis Phaselos etiam in Lathyrorum genere reponat, negare saltem non poterit, quin Lathyri in prædicta oratione Dolichi appellari queant. Nam & Diocles in Leguminum catalogo, vt Fabas primas recensuit, mox Pisa, deinceps ad verbum sic scribit: Dolichi verò non minus quàm Pisa nutriunt: præterea flatu similiter carent: quod verò ad suauitatem pertinet, ad deiectionem, vincuntur. Verùm is quoque deinceps Ochri quidem, & Lentis, & Ciceris, & Orobi mentionem faciens, Lathyri autem nomen prætermittens, eandem præbet dubitationem. Dicere tamen quis possit, omnia hæc, Ochros, Lathyros, Phaseolos, vnum esse genus, verùm pluribus nominibus appellari. *Hæc sunt, mi Alexandrine, integra Galeni verba, quæ quàm nihil pro tua sententia faciant, vel nostræ aduersentur, satis manifestum. Vale.*

F I N I S.

REM-

REMBERTI DODONAEI DE OLERIBVS, ET CARDVIS,

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTAS QVINTA.

DE HERBIS EDVLIBVS, LIBER PRIMVS.

PRÆFATIO.

NTECEDENTE Pemptade Frumentorum leguminumq́; materia comprehensa est: Nunc altera edulium herbarum succedit pars, quæ Olerum historia continetur. Est autem inter hæc differentia haud exigua. quædam etenim herba siue foliis edulia sunt: alia fructu: radicibus verò non pauca.

Eorum autem, quæ herba siue foliis edendo sunt, duplex est genus: nonnulla enim tota, ac subinde sola edi possunt, vt Atriplex, Beta, Braßica, Lactuca, &c. alia verò nec sola nec tota eduntur, sed ciborum ac olerum aliorum condimenta sunt, vt Apij genera, Sinapi, Eruca, Nasturtium, &c. Quæ omnia vt verè Olera dicuntur, sic & hæc, Pemptas ista explicabit: Additis quinto loco spinosis Carduis, quorum nonnulli edules sunt, vt Cinara, Carduus Leucographus, & alij.

Primo autem loco occurrunt herbæ, quæ totæ ac subinde solæ esitantur. additis interim & iis, quæ cognatione aliqua ipsis adhærent, tametsi etiam edules non sint. Nec enim, vt sæpius admonuimus, similes ab inuicem diuellendas existimauimus: Iam & expediens cum vtilibus inutiles describi: Ita enim facilius vna ab altera dignosci potest.

DE ATRIPLICE.
CAPVT I.

ATRIPLICIS genera sunt duo: hortense ac syluestre.

Hortensi caulis procerus & erectus nonnullis alis & ramis brachiatur: folia lata, acuminata, & Bliti foliorũ ęmula, lęuiora interim molliorаq́;: flosculi exigui sublutei coaceruati. semen foliatum, tenui cortice obductum, racematim cohæret. radix in altum descẽdit, multæ ex qua fibræ promuntur. Sunt folia caulesq́; initio subcandido relucentia colore, ac veluti tenui respersa farina; procedente verò tempore in luteum nonnihil subinde elanguescunt. 1.

Syluestris læuitate formaque foliorum, floribus, semine folioso hortensem æmulatur, sed humilior ac minor est omnibus partibus. 2.

Vtriusque generis caule, foliisque, & succo rubens species etiam quandoque reperitur; frequentius tamen hortensis. 3.

Est verò & alia syluestris, humillima, ramosior, foliis angustioribus, floribus, seminibusque prioribus respondens. 4.

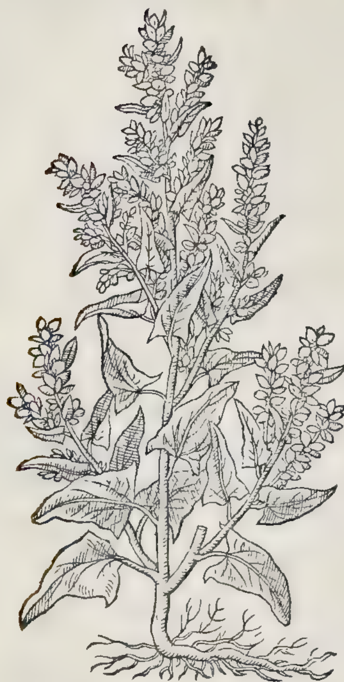
In hortis olitoriis frequenter, Satiua etiam non sata prouenit. Syluestres iuxta vias, semitas, scrobes, & margines agrorum sæpius gignuntur.

In Maritimis ad Tergestini salinas à se repertam & Atriplicem quandam Matthiolus refert, humi suis caulibus procumbentem: foliis candidis, Spinachiæ minoribus: semine in summis virgis racematim congesto. radice multiplici. quam Marinam appellat. 5.

Iunio ac Iulio, subinde Augusto mense vigent, semenque perficiunt.

Græcis ἀτράφαξις dicitur: item & χρυσολάχανον: Latinis Atriplex, & Aureum olus: Officinæ Latinam retinent nuncupationem: Germanis Molten/ Milten: Belgis Melde: Italis *Atriplice*, & *Armola*, *Trapese*: Hispanis *Armolles*: Gallis *Arrouches, ou bonnes dames*: Anglis Orage: Bohemis Leboda. Plinius de Atriplice & Chrysolachano seorsim differit, veluti ab inuicem differentibus: De Atriplice siquidem lib. xx. De Chrysolachano lib. XXVII. cap. VIII.

Atriplex hortensis.

Atriplex syluestris.

Atriplex syluestris humillima.

Atriplex marina.

vbi sic scribit. Chrysolachanon, inquit, in Pineto Lactucæ simile nascitur: sanat neruos incisos si confestim imponatur. Et aliud genus Chrysolachani traditur flore aureo, foliis Oleris.

Temperamento Atriplex, Galeno auctore, in secundo ordine humida; frigida in primo: hortensis verò etiam humidior ac frigidior. Dioscorides edi olerum modo coctam ait: aluū item mollire; ac panos quoque discutere, siue cruda siue cocta imponatur. Semen cum aqua mulsa regium morbum sanare.

Pes anserinus.

Galenus huic ex eo abstergendi vim adesse existimat, & iocinoris obstructiones aperire posse.

De Pede anserino. CAP. II.

AD Atriplicum genus referenda vulgaris occurrit herba, Pedem anserinum appellant. cubitali aut altiore caule, nonnihil striato, ac ramoso hæc assurgit. foliis circumuestitur latis, læuibus, splendentibus, aliquot sectionibus per oras diuisis. flosculi exigui subrubent. semen ramulorum cacuminibus racematim adhęrens; Atriplicis syluestris satis simile est. radix in multas fibras diuiditur.

Secus veteres parietes, vias, semitas, alibiq; incultis ac desertis humentibus nonnihil locis frequens exit.

Viget ac floret vnà cum Atriplicibus reliquis.

Nomen recentior ætas Pedi anserino dedit, à similitudine pedis anseris, quem angulis & sectionibus suis, foliū quadantenus exprimit: Germanicè **Genß füß**: eadem vocatur Gallicè *Pied d'oye*: Italicè *pede di Ocha*: Anglicè **Goose foote**: Belgicè **Gansen voet**.

Facultate hæc herba frigida quoque ac humida est, & quidem non minus Atriplice, sed, vti apparet, etiam amplius refrigerans. Suum generi exitialis ac perniciosa, si edatur, fertur. In Medicinæ vsum non admittitur: multò minus inter edulia.

Garosmus.

De Garosmo. CAP. III.

ADMODVM fœtida hæc herbula est, corrupta putridaq; salsamēta, ac fœtens horum ius grauissimo molestissimoq; odore superat. exiguis repit cauliculis, circa quos foliola colore formaq; Atriplicis, sed minora multò, omnino videlicet exigua: flosculi pusilli: semenq; minutum veluti syluestri Atriplici. radix tenuis fibris nonnullis capillatur.

Locis incultis, iuxta semitas nasci gaudet: semel ad hortos translata diutinè recurrit.

Annua est vti reliquæ Atriplices, cum quibus viret, viget, ac perit.

Garosmum ex eo quod fœtidum γάρον, siue liquamen piscium redoleat Cordus appellat: Tragium Germanicum aut Atriplex fœtida dici potest; hirci siquidem virosum odorem, huius fœtens odor etiam superat. Ad Atriplicum autem genera referendum.

Nullus autem vsus est herbæ; ex vtero tamen laborantibus grauitate odoris prodesse potest: Nam vti Hippocrates ait: Cùm vterus strangularit ad nares graueolentia adhibenda.

De Blito. CAP. IIII.

Blitum maius.

Blitum minus.

Blitum rubens.

Blitum maculosum.

Amarantus purpureus saturo cocci colore.

Amarantus maior floribus obsoleti coloris.

BLITI plura sunt genera, magnitudine, tum & nomine differentia.

Quod maius appellatur, supra duos aut tres pedes attollitur: caulis eius rotundus in alas non paucas distribuitur. Folia sunt lata, acuminata, veluti Atriplicis, sed virentiora ac glabra: flosculi & semina latis membranis inclusa in ramulorum fastigiis racemosa. radix multiplicibus fibris deorsum demittitur. 1.

Minus Blitum humilius est, foliisque angustioribus: flosculi huius obscurè rubent: semina vt Atriplicis ac maioris Bliti: radix eiusdem modi. 2.

Vtriusque rubens quædam reperitur species. maioris autem caules potissimum rubent: minoris verò & caulis, foliaque, ac radices; quæ & è purpura rubicantem succum attritu reddunt. 3.

Est & Blitum foliis non modò virentibus, sed rubro luteoque coloribus pulchrè distinctis, forma prioribus simile. Quod non abs re Blitum maculosum siue maculatum dicitur: & à nonnullis herba Papagalli, aut rectius Psittaci herba, à foliis variè coloratis, similitudine Psittaci plumas referentibus. 4.

Iam & ad Bliti genus referendus quoque venit Amaranthus purpureus vterque, cùm cocci saturato ac eleganti rubore tinctas; tum obsoleti coloris ampliores ac laxiores spicas progignens: De quibus Pemptadis 2. lib. 1. scriptum est. 5. *Amaranthus.*

Passim reperiuntur vulgaria Blita locis incultis: non rarò in hortis sponte enascuntur.

Vnà cum Atriplicum generibus recurrunt, vigent, ac florent.

Græci βλῆτον Latini Blitum appellant: Germani Maier: Hispani *Bredos:* Itali *Biedoni, Blito:* Galli *Blete.*

Olus, Galenus ait lib. VI. De simpl. med. facult. esculentum est Blitum, humidæ frigidæq; temperaturæ, in secundo maximè excessu. Alimentum autem corpori præbet exiguum, vt 2. de De aliment. facultatibus. Ex oleribus siquidem est ἀποίοις, siue gustabilis qualitatis expertibus; quorum substantia aquosior est.

Huiuscemodi autem olera non solum exiguum nutriunt, sed & ad facilem deiectionem sunt propensa, non tamen vehementer, cum nulla ipsis adsit qualitas acris aut nitrosa, quæ ventrem ad excernendum excitet.

De Spinachia. CAP. V.

Spinachia.

SPINACHIA Blito vel etiam Atriplici cognata eſt. folia profert mollia, obſcurè virentia, ſucci plena, acuminata, & latiore baſe triangula, iuxta pediculum ſæpenumero vna vtrimque profunda ſectione diuiſa: caules teretes, pedales, intus concauos, ſimilibus foliis conueſtitos, iuxta quæ, tum & in faſtigiis ramulorum floſculi racematim cohærent, ſuccedente molliter ſpinoſo ſemine. radix tenuibus fibris cõſtat.

In hortis facillimo cultu prouenit: ſolum vix vllum refugit.

Quouis ferè anni tempore ſeri poteſt. Vere ſata citò adoleſcit, & intra duos menſes perficitur. Quæ verò Autumno ſeritur, non ita celeriter increſcit; ſed per hyemem reſtans, mox primo Vere ſemen profert.

Spinachiam noſtra ætas appellat: nonnulli Spinacheum olus: alij Hiſpanicum olus: Fuchſius Græcè Σπιναχίαν vocat: Ab Arabibus ac Serapione Hiſpanac dicitur. Sunt qui σευτλομαλαχὴν, aut τευτλομαλαχὴν, id eſt, maluaceam betam nominant. Germanis Spinet: Belgis Spinagie: Hiſpanis *Eſpinaca*: Italis *Spinacci*: Gallis *Eſpinars*: Anglis Spynache.

Boulapathon. Falluntur qui Plinij Boulapathon eſſe exiſtimant: Lapathi ſiquidem genus Boulapathon eſt: radicis tantum altitudine ab aliis differens, vt lib. XX. cap. XXI. ipſe refert. Nec quoque Hippocratis Blitum eſt, quod veluti linguá eſſe ſcribit lib. II. De morbis muliebribus: Nam inter ſubdititia iſtud refertur, quę rubrum fluxum muliebrem reprimunt ac ſiſtunt. Talis autem Spinachiæ facultas haudquaquam eſt, adſtrictione omni carens.

Eſt autem Spinachia humida planè ac frigida ordine ferè ſecundo; ſed humida magis: ex olerum numero, quorum ſubſtantia aquoſior, & ſapor qualitatis expers: citò idcircò deſcendit, & aluum emollit.

Editur decocta, ſed alimenti exiguum aut nihil confert: flatulenta nonnihil eſt, & nauſeam facilè parit, niſi Zinzibere aut alio conſimili condiatur: Recipitur & inter cruda acetaria recens enata, prius ſcilicet quàm latiora ei ſubnata fuerint folia.

De Beta. CAP. VI.

BETA duorum eſt generum: candida vna: nigra altera: cuius vna ſpecies radice eſt craſſa admodum, ac eduli.

1. Sunt autem folia priori magna, lata, læuia, reſplendentia, quandoque dilutius, aliàs ſaturatius virentia: caules longi, bicubitales, ſtriati, in ramulos effuſi: circa quos initio floſculi copioſi ordine digeſti, colore ſubuirentes: deinde ſemina aſpera, rugoſa. radix teres, longa, intus candida eſt.

2. Altera Beta foliis, caule, ſemine, radiceq; ſimilis, ſolo colore differens eſt. qui in foliis, caulibus rubens elucet.

3. Tertia & caule foliiſq; rubet, ſed ſubinde dilutius. radices verò habet paulo breuiores, ſed craſſas, Napis ſæpenumero perſimiles, quæ interiore pulpa rubent, & ori quàm reliquorum gratiores, ciboque aptiores.

Seritur in hortis Beta: ſolum amat madens ac lætum. Oportuniſſima ſatio eius Vere: tota æſtate viret, nec non & hyeme: altero anno caulis cum ſeminibus aſſurgit.

Iulio aut Auguſto ſemen ad maturitatem peruenit.

Tertiæ radix priuſquam caulis exeat eruenda, alioqui cibo inutilis futura.

Græcis Σεῦτλον, τεῦτλον, & à nonnullis τεύτλιον dicitur: Latinis Beta: Germanis Mangolt: Belgis Beete: Italis *Beta, Bietola*: Hiſpanis *Aſelgas*: Gallis *de la Porée, Bette*: Anglis Betis.

Nomine

Beta candida.

Beta rubra.

Beta rubra Romana.

Nomine vicina eſt σευτλὶς dicta: ſed vt apud Athenæum diuerſum genus & à Beta differens.

Candidam Betam σικελικὴν, id eſt, Siculam 1.
cognominari Theophraſtus ait: Hinc Siclę vox, qua Barbari & Officinæ pleræq; Betã appellitãt.

Tertiam Betam Germanis rot Ruben / id eſt, 3.
Rapum rubrum dici Fuchſius auctor eſt. Non eſt tamẽ Rapi, ſed Betæ ſpecies, quam nonnulli Romanam Betam vocant.

Cæterùm Beta candida quidem humidum 1.
ac frigidum olus eſt, quod adiunctam quandam ſalſilaginem ac nitroſam facultatem habet: vnde & extergit, & per nares pituitam euocat. Cocta autem editur, citò deſcendit, & aluum ad excernendum & deponenda excrementa excitat; præſertim cum iure in quo decoquitur ſumpta: abſque iure eſitata, depoſita nitroſitate, minus extergit, ac aluum irritat. Nutrimentum autem ex Beta qualicunque tandem exiguum aut nullum corpori accedit, idque minus quàm ex Lactuca probum.

Succus autem naribus inditus pituitam clementer extrahit & caput purgat. Decoctum foliorum & radicum furfures & lentes abſtergit. Radix deraſo nonnihil cortice ano glandis modo impoſita, aluum quoque ad excrementorum expulſionem inuitat, præſertim exiguo ſale conſperſa.

Rubra Beta nonnullæ adſtrictionis particeps, 2.
aluum minus mouet, ſed cibo minus idonea.

Tertiæ

Tertiæ radix, menſibus hybernis, cum ſale & aceto condita, acetarij alterius loco ſubinde cocta inſertur: palato & ori grata.

De Braßica. CAP. VII.

Braſſica vulgaris ſatiua.

Braſſica rubra capitata.

BRASSICAS duas Dioſcorides facit: ſatiuam vnam, ſylueſtrem alteram: & quidem præter tertiam Marinam, quæ ad Helxines genera pertinet: de qua lib. 3. Pempt. tertiæ. Tria autem huius Theophraſtus genera ſtatuit, οὐλοφύλλον, ſiue Criſpum vnum: alterum λειοφύλλον, Læue: tertium ἄγριον, ſiue ſylueſtre. Theophraſtum Cato imitatur, tres quoque Braſſicas referens: primam quidem læuem, grandem, latis foliis, caule magno: alteram criſpam: tertiam minutis caulibus, teneram & acerrimam. Eandem diſtinctionem refert & Plinius lib. XX. cap. IX. vbi in tres ſpecies diuiſiſſe eam ait Græcorum antiquiſſimos: vnam criſpam: alteram λείαν: & tertiam, quæ propriè appellata ſit κράμβη: Libro verò XIX. & alia plura genera his adiicit, Tritianum, Cumanum, Pompeianũ, Brutianũ, Sabellicum, Lacuturrium.

Noſtra ætas non paucas quoque obſeruauit, vel colore vel forma differentes, Braſſicas. Quædam enim ſeſſili folio patulæ ſunt: aliæ contracto capitatæ: nigræ nonnullæ: pleræque albidæ; vel etiam ſaturato colore virentes: Iam & læui folio iſtæ: illæ verò criſpo, aut laciniato. Eſt & in caulibus differentia.

1. Prior Braſſicæ ſpecies foliis luxuriat magnis, latis, expanſis & patentibus, iiſque in ſaturato cum virore rubore nigricantibus: pediculis tamen foliorum, coſtis ac fibris paulò dilutiùs rubentibus. caulis qui è mediis Vere ſurgit foliis ramoſus, floſculos profert luteos; ſiliquas oblongas, quales Rapi, & ſemina rotunda ſimilia. radix fibris firmatur.

2. Huius ſpecies & quędam foliis in orbem & globum contractis capitata reperitur, cuius tamen globoſum caput minus quàm albidę capitatæ. color verò foliorum huius dilutius etiam quàm antecedentis rubet: reliqua conueniunt.

3. Tertiæ folia minora ſunt, vtrimque ad coſtam vſque mediam profundius ſemel atq; iterum inferius inciſa, per margines verò admodum criſpa: in reliquis non differt.

4. Quarta foliis eſt fiſſis, & in lacinias multas diſſectis: ſecus ab aliis non differens.

5. Quinta caule foliiſq; omnino minor eſt, & natura ſua ſylueſtris: idcircò nec in cibatu deſiderata:

Braſſica criſpa.

Braſſica Selinoides.

ſiderata: ſeminis autem cauſa præcipuè ſeritur ac colitur, ex quo ſubinde non exiguus quæſtus accedit.

Sexta caule innititur craſſo: folia initio effundit ampla, lata, ex albo virentia, craſſis coſtis 6.
albidioribus diſtincta, reliqua in globi aut capitis formam arctiſſimè contrahit, quæ candidiſſima ſunt. quibus Vere diſſolutis caulis aſſurgit ramoſus, floſculos, ſiliquas, ac in his ſemina proferens.

Eſt verò & alia quædam capitata, albida quoque, quam Sabaudam vocant. oblongiora 7.
huius ſunt capita, minuſq; arctè concluſa, quæ ſi Vere explicentur, caules emittunt ſimiliter ramoſos, floribus albidis ſpecioſos: quos ſiliquæ & ſemina ſuccedunt aliorum ſimilia. Hyemis rigorem hæc non ſuſtinet, neque ad Ver peruenit, niſi admodum clemens hyems fuerit.

Succedit Cauliflora dicta; hæc priore caule foliiſq; albidas refert, ſed foliorum loco, quæ 8.
in caput conglomerantur, caules huic in mediis exeunt foliis craſſi, albidi, molles, qui ori grati cum ſuauitate cocti eduntur; à quibus Vere, ſi hyemem ſuperare (quod rariſſimum) potuerint, altioribus factis, flores, ſemina aliorum ſimilia prodeunt.

Iam & alia quædam ex albarum genere, cuius caulis omnino craſſus redditur; nõ quidem 9.
in mediis foliis, verùm infrà & proximè radicibus, quo loco ſtrumoſus factus etiã Rapi haud parui magnitudinem æmulatur: huius interior medulla, qualis reliqui caulis, & reliqua veluti aliarum.

Supereſt & alia Braſſica reliquis procerior. folia huius non læuia, ſed rugoſa, ſaturato viro- 10.
re nigricantia. caules, flores, ſiliquæ, & ſemina ab aliorum haud diſſident.

Braſſicæ omnes hortenſes ſunt, ſed quæ ſylueſtrior in agris ſeritur. Amat Braſſica ſolum mediocre, pingue, probè ſtercoratum, & benè ſubactum. Tranſlatione omnis proficit, ac melior euadit. Indigenæ omnes Belgio ſunt; Sabauda, Cauliflora, & poſterioribus duabus exceptis, quarum ſemen aliunde infertur.

Seri ac transferri quouis anni tempore Braſſicam poſſe Petrus Creſcentius ſentit. Apud Belgas Martio menſe, Aprili, & quandoque Maio ſeritur: Auguſto verò etiam non rarò, aut ſub initium Septembris. Transferri, inquit Columella, ſex foliorum Braſſica debet. In alium autem locum transferuntur ac tranſplantantur Braſſicæ in Belgio, Maio aut Iunio, quæ quidem

Brassica sylvestris Crambe dicta.

Brassica capitata albida.

dem primis Veris mensibus satæ sunt; quæ deinde hybernis mensibus virent, ac succedente Vere flores ac semina proferunt: Augusto verò demum mense satæ, Octobri aut Nouembri transferuntur, vel quandoque etiam Martio mense, qualis præcipuè albidæ capitatæ sunt, quæ deinde post Solstitium in capita extuberant. Sabaudæ verò & Cauliflore tempestiuè serendæ, Maioque transferendæ sunt.

Omnis autem Brassica Dios. & Galeno Græcè κράμβη appellatur: & satiuæ quidem κράμβαι ἥμεραι: Theophrasto verò hæc ῥάφανος dicitur. Est quidem Rhaphanus Dioscoridi, quę Latinis Radicula; sed Theophrastus Radiculam non Rhaphanum, sed Rhaphanida vocat. Eadem verò & Α'μέθυσος herba est, sic dicta, non modò quòd ebrietatem arceat, verùm quòd & colore (quæ prioris generis est) Amethyston gemmam referat. Officinæ & vulgò Caulem nominant, ab ipsius caulis præstantia: Germani Köle kraut: Brabanti Koolen: Galli *des Choux*: Hispani *Colhes, Couues*: Itali *Caulo, Verza.*

1. Prior species est ea, quam Theophrastus λειοφύλλον: Plinius vno loco λείαν, alio Cumanam cognominat: eandem & Cauloden quosdam vocitare ait: Cato hanc Lęuem appellat: vulgò Rubra caulis: Germanis Breiter rooder kölen: Braban. Groote roode koolen: Gal. *Choux rouges.*

2. Alteram speciem Brabanti vulgò RoosKens vocant: Latinè Rosaceam brassicam dixeris. Pertinere hæc ad Tritianum genus nonnullis videtur: Plinius siquidem lib. XIX. cap. VIII. Tritiani caulem sapore & magnitudine præcipuum esse ait, sed ex terræ aggestione talem fieri: cuiusmodi Rosacea non est. Magis cum Lacuturribus ex valle Aricina, capite prægrandibus, & foliis innumeris, conuenire videtur.

3. Tertiam Crispam, Theophrastus οὐλοφύλλον nominat, atque inter Brassicas primo loco refert: Catoni secunda est: Plinio Sabellica est: Sabellico, inquit, (generi) in admirationem crispa sunt folia. Germanis Krauß köl: Belgis Ghecronckelde koole: Gallis *Choux crespuz.*

4. Quarta foliis fissis σελινοειδὴς, Latinis Brassica Apiana rectè vocari potest; tametsi Plinius lib. XX. cap. IX. Crispam sic dictam velit à similitudine foliorum Apij: sunt autem Apij folia haudquaquam crispa, sed in varias partes dissecta: Vulgò apud Brabantos Ghehackelde koole.

5. Quinta Veteribus tertia est, quam Plinius propriè κράμβην dici affirmat: Brabātis Sloozen.

6. Quæ inter albidas prima est, vulgò Capitata nuncupatur: & à nonnullis Brassica Imperialis;

Brassica Sabauda. Brassica Cauliflora.

lis: Germanis Kappes kraut: Belgis Cabuys koole / Sluytkoole: Gallis *Choux Cabuz*: Hispanis *Repolho, Colhes morcianos*: Italis *Caulo Cappuccio, Cappuzzino*: Anglis Cabbuge.

Sextam Brassicam Tritianam nonnulli à Plinio dictam esse censent, cuius magnum & sæpè pedale caput aliquando conspici lib. XIX. cap. VIII: & paulò antè ex terrę aggestione tale fieri, affirmat. Brassica autem ista capitata, non ex aggerendo aut accumulando terram, talis nascitur, sed sua natura, si tempore & loco idoneis transplantetur, capitata efficitur. 6.

Quæ succedit, septima ordine, Brabantis Sauoijekoole/ id est, Sabauda Brassica dicitur. Fertur ex semine prouenire Cauliforæ, quod in Belgio maturuit. Inter Lacuturres capitatas non temerè numerari potest. 7.

Caulifloram verò nonnulli etiam Cypriam Brassicam vocitant: Italis *Caulofiore*: Gallis *Choux floriz*: Brabantis Bloemkoole. Hæc cum Plinij Pompeiana conuenire videtur, de qua sic lib. XIX. cap. VIII. Pompeianũ (genus) procerius, caule ab radice tenui, intra folia crassescit. 8.

Proximam Rapæcaulem vulgò nominant. 9.

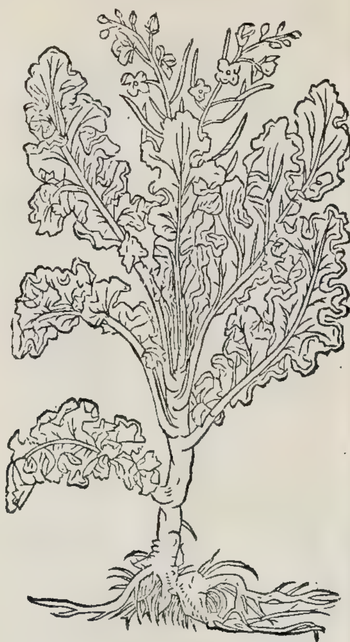
Postremam Nigram cognominant Brassicam: ab Italis *Negrecaulem* (vt fertur) dictam. An hæc ad Brutianum referenda sit expendendum. quod Plinius prægrandibus foliis, caule tenui, sapore acuto esse scribit. 10.

Cæterùm Brassica omnis resiccantem & adstringentem facultatem habet, atque vna nitrosam quandam vehementius abstergentem qualitatem: hanc autem succus aut decoctum eius sibi vendicat. substantia siue Brassicæ corpus adstringentem & resiccantem retinet. Deponit etenim Brassica decoctione nitrosam hanc qualitatem, quæ succo ac humido eius insidet: quam omnem aqua, in qua primò decoquitur, ad se pertrahit. Quam ob causam decoctum eius aluum mouet: veluti & succus si bibatur. Abiecto autem primo iure in quo decocta est, aluum Brassica siccat & adstringit: alimentum autem corpori præbet exiguum; succum verò ingenerat non probum, vtpote crassum ac melancholicum: minus tamen crassum aut vitiosum, quæ albidæ sunt: quæ idcirco & aliis præstant. Cato tamen crispam maximè commendat: sed huic albidæ cognitæ non fuerunt. Obscuritate visus laborantibus & tremulis comesam auxiliari, Dios. auctor: Cymam verò eius acriorem, stomacho vtiliorem, & ad

Brassica caule rapum gerens.

Brassica nigra.

ad vrinam ciendam validiorem esse: Sale autem cōditam stomacho inimicam esse,& aluum conturbare: Crudam verò ex aceto mansam lienosis prodesse; idem ait. Plinius spleniticis in vino albo per dies quadraginta exhibendam scribit.

Fertur & Brassica cruda ante alium cibum sumpta ebrietatem arcere,neque inebriari posse eum, qui crudam præsumpserit: posteà verò sumptam crapulam etiam discutere: Causa cuius naturale Brassicæ cum vite dissidium; quod tale est,vt si quando in aruis appropinquauerit viti, aut statim tabefiat, aut vitis sarmenta tabefaciat: aut si, dum coquitur, vinum instilletur, de cætero non coquatur,ac color eius corrumpatur: vt in Geoponicis Cassij Dionysij Vticensis scribitur. Athenæus tamen arcendi ebrietatem potentiam,non foliis, sed semini Brassicæ asscribit. Conferunt verò & folia omnibus inflammationibus ac œdematis cum polenta trita ac imposita. cum sale carbunculos rumpunt.

Succus Brassicæ,auctore Dioscoride,cum iride & nitro sumptus aluum mollit: cum vino verò epotus viperarum morsibus aduersatur. Idem cum Fœnogræci farina podagricis ac articularibus doloribus impositus prodest; tum & vlceribus sordidis ac vetustis: caput purgat naribus infusus: cum loliacea farina subditus menses mouet. Plinius succum cum vino auribus instillatum,auditus tarditati prodesse refert.

Semen,præsertim Ægyptiæ Brassicæ,quod amaræ, Galeno teste, qualitatis particeps est, lumbricos pellit: faciei lentigines, ephelidas, & quæcunque modicam abstersionem expostulant, expurgat.

A qua,in qua decocta est,neruos articulosq; mirè adiuuari ferunt: tum & vulnera recentia ac vetera: etiam carcinomata,quæ nullis aliis remediis sanari possunt,si hac foueantur.

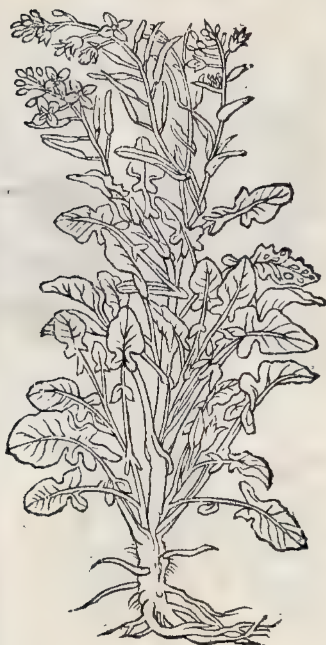
Cauliculorum cum radicibus crematorum cinis admodum resiccans est, & adipe vetusto exceptus ad inueteratos laterum dolores prodest.

De Syluestri Brassica. CAP. VIII.

I. SYLVESTRIS Dioscoridi nuncupata Brassica, satiuarum minori quinto loco descriptæ similis esset,nisi hirsutior, albidior, ac sapore amarior foret. folia siquidem,flores,siliquæque satis respondent.

Nasci

Braſſica ſylueſtris.

Braſſica ſylueſtris perfoliata.

Naſci autem hanc in maritimis præruptis locis Dioſ. ait: reperitur verò & in Zelandiæ altioribus iuxta mare tumulis.

Præter hanc verò & alia ſylueſtris eſt,folio omnino minore,læui,indiuiſo,latæ & oblongę formæ caulem quodammodo amplectente,Perfoliatæ ferè ſimili: cuius cauliculi teretes,tenues,inanes floſculos initio proferũt cãdidos,atq; ſiliquas inde tenues,oblõgas, & anguloſas. In campis ſponte gignitur, in Hiſpaniis quidem auctore Cluſio : tum verò & in nonnullis Auſtriæ ac Germaniæ locis. 2.

Florent Braſſicæ iſtæ æſtiuis menſibus, atque interea etiam ſemen perficiunt.

Κράμβη ἀγρία à Dioſcoride Græcè prior dicitur: Latinis Braſſica ſylueſtris, Braſſica ruſtica, & à nonnullis Braſſica marina; differens tamen à Braſſica illa, quam Dioſ. hoc nomine inſcribit,& recentiores Soldanellam appellant: de qua Pemptadis tertiæ lib. III. ſcriptum eſt.

Alteram campeſtrem Braſſicam nominant: nonnulli etiam montanam, vel perfoliatam.

Eſt verò prior illa ſylueſtris calida ac ſicca; & quia amara extergens quoque. folia, inquit Dioſcorides, impoſita vulnera conglutinant,& inflammationes tumoresq; diſcutiunt.

De alterius facultatibus compertum nihil extat: à nemine enim in cibum admittitur.

De Boragine ſiue Bugloſſo vero. CAP. IX.

BORAGINI lata ſunt folia,rotundis tamen longiora,humi decumbentia, Verbaſci foliorum ferè magnitudine; ſed nigricantia & aſpera, bubulas æmulantia linguas: caulis cubitalis,aut altior,ramoſus: floſculi in cacuminibus eleganter cærulei,rarò albidi,ex quinq; foliolis compoſiti: è quorum medio nigra eminent ſtamina, faſtigio coëuntia, Pyramidis in modum acuminata. radix fibris cohæret,hyemis ac frigoris impatiens. 1.

Huius verò & altera extat ſpecies,foliis ſimilibus,ſed minoribus: floſculis cæruleis paruis, abſque ſtaminibus,quàm vulgaris Bugloſſi minoribus. radix reſtibilis hyemem ſuſtinet : foliis interea quoque virentibus. 2.

Vulgaris Borago paſſim in omnibus hortis reperitur: quouis ſolo prouenit.

Altera omnino rara eſt, paucisque cognita.

Magna æſtatis parte,& in multum Autumnum vſque, Borago floret ac viget.

Borago.

Boraginis altera species.

Officini Borago dicitur: Germanis Burretsch: Italis *Borragine:* Hispanis *Borraces:* Gallis *Borrache* & *Bourrache*: Brabantis Bernagie: Anglis Borage: Bohemis Borak: à nonnullis Porrago. Veterum est Βούγλωσσον, quod Latinis Lingua bubula, Lingua bouis, Buglossus, & Libanium dicitur: Apuleio & Corago; vnde fortassis Boraginis nomen C. in B. mutato: nisi apud Apuleium Borago pro Corago legendum sit: A Plinio verò & εὐφρόσυνον, siue Euphrosynum; quod hilaritatem excitet: quod & antiquus versiculus de Boragine testatur:

Buglossus vera.

Ego Borago gaudia semper ago.

Humidi autem euidenter est temperamenti, calidi non item: sed in calore frigoreque medij esse apparet.

In vinum coniectum Buglossum, inquit Dioscorides, animi lętitiam efficere creditur: Galenus quoque & Plinius, vino iniectum lætitiæ & hilaritatis causam esse existimari, animiq; voluptates augere, affirmant.

Nostra ætas non modò herbam, sed præcipuè flores subinde in vinum coniicit, vel acetariis inspergit, lætitiæ ac hilaritatis excitandæ causa: Condiuntur & in hunc vsum cum sacharo flores: tum & alia ex iis parãtur, quibus ad cordis corroborationem, tristitiam pellendam, & animi lætitiam augendam Medici passim vtuntur.

Folia cum aliis oleribus decocta ad aluum molliendam nonnihil conferunt. Conueniunt verò & iis, qui ob faucium asperitatem tussiunt cum melicrato, auctore Galeno. Aiunt (vt inter Dioscoridis notha) Buglossi herbam, quæ tres caules emittit, si cum radicibus & semine tota teratur, & in potu detur, contra tertianos rigores prodesse: ad quartanos verò, quæ quatuor.

De Buglossa vulgari, siue Lycopsi.

CAP. X.

1. QVAM Officinæ Buglossam appellant, folia quàm Boraginis longiora promit, acuminata, maiora quàm Lactucæ, aspera, & hirsuta. caulis in altum surgit bipedalis, aut altior, superius in ramulos diuisus; quos ordine digesti flosculi conuestiunt, priusquam toti dehiscant in rubro purpurascentes, deinde cærulei, non magni, quinque foliolis patentes; in quorum conceptaculis oblonga, aliquantulum rugosa terna quaternaque succedunt semina. radix oblonga, teres, digitalis crassitudinis, pluribus annis restans: in calidis regionibus locis apricis

Buglossa vulgaris.

Buglossa sylvestris.

apricis foris rubens, alibi subnigricans, interiore carne candida, lentoque succo prædita.

Est huius & minor omninò species, foliis quæ, & asperis ac oblongis, sed multò minoribus: flosculis quoque cæruleis, sed exiguis; radix cuius tenuis & albida. Prior, vt Dioscorides ait, in campestribus nascitur: seritur verò in Germania ac Belgio, tum & alibi in hortis. 2.

Minor frequenter in agris frumentum ferentibus reperitur.

Floret vulgaris Buglossa à Maio aut Iunio vsque in æstatis finem: folia hyeme pereunt, Vere verò noua erumpunt.

Minor æstiuis quoque mensibus viget.

Posterior ætas Buglossam, & Buglossam domesticam hanc appellat; ac pro vero Buglosso in vsum recepit: vnde & Germanis **Ochsenzunge / Ossentonghe /** & **Buglosse** dicitur. Legitimum Buglossum Borago est.

Hæc autem à veteribus λύκοψις, siue Lycopsis est dicta. quam Galenus inter Anchusę species numerat: à quo Dioscorides quoque haud alienus est, Lycopsim à nonnullis Anchusam vocari referens. Nec temerè inter Anchusas habetur, cùm omnibus partibus ipsas referat. Esse verò hanc Lycopsin veterum, dubitare non poterit, qui ipsam cum huius descriptione conferre voluerit. quæ sic habet:

Λύκοψις τὰ μὲν φύλλα ἔχει ὅμοια θρίδακι, μακρότερα δὲ καὶ τραχύτερα καὶ παχέα καὶ πλατύτερα, πεπτωκότα περὶ τὴν τῆς ῥίζης κεφαλήν. καυλὸν ἀνίησι μακρὸν, ὀρθόν, τραχύν, παραφυάδας ἔχοντα πολλάς, πηχυαίας τραχείας. καὶ ἐπ' αὐταῖς ἄνθη μικρὰ, πορφυρίζοντα. ῥίζα δὲ ἐρυθρά. hoc est: Lycopsis folia habet Lactucæ similia, sed maiora, asperiora, & crassa, ad radicis caput reflexa. caulem emittit longum, rectum, asperum, adnata multa aspera dodrantalia habētem; in quibus flores parui purpurascentes. radix rubicunda. An ne talis Buglossa vulgaris? folia aspera & Lactucæ maiora respondent: & caules ramosi: flosculi item circa alas è cæruleo purpurascentes: nec non radix in calidis regionibus foris rubens. Qua de causa audiendi illi minimè sunt, qui Buglossam vulgarem Cirsion esse existimant: Cirsion siquidem ex Carduorum est generibus, cuius flos in pappos abit. ex horum autem genere Buglossa neutiquam est; nec flos eius in pappos resoluitur. *Lycopsis.*

Altera species, Lycopsis quædam minor est, aut potius Anchusæ quoddam spurium genus: vulgò Buglossam syluestrem nuncupant. 2.

Cæterùm facultate Lycopsis, auctore Galeno, refrigerans & desiccans est. Cum oleo, inquit Dioscorides, radix imposita vulneribus medetur: cum farina hordeacea erysipelatis. Sudorem, Plinius ait, in febribus mouet succo aquę calidæ admoto. Recentior ætas huius folia, flores, & radices eodem, quo Boraginis siue legitimi Buglossi, loco habet, & medicamentis omnis generis quę tristitiam depellere, mœrorem excutere, hilaritatem excitare, voluptatem adferre, & cor corroborare creduntur, admiscet. Oleribus folia addita idem, quod Boraginis, queunt.

De Anchusis. CAP. XI.

Anchusa Alcibiadion.

Anchusa tertia.

ANCHVSÆ, excepta Lycopsi, tria Dioscoridi sunt genera, Onoclia videlicet, Alcibiadion, & tertia proprio nomine destituta.

1. Onoclia lata, acuminata, hirsuta, & aspera promit folia, Buglossæ vulgaris breuiora, sed quàm Lactucæ latiora: caules complures breues, humum versus reclinatos, foliis non minus asperos, quorum fastigia in alas sparsa flosculis ornantur, Buglossæ dictæ æmulis, sed minoribus. radix digitalis crassitudinis longa.

2. Alcibiadion foliis est multò minoribus angustioribusq́; asperis tamẽ, hirsutis, ac pungentibus. caulis mediocris exiles fundit ramulos: flosculi parui puniceo colore purpurascunt, forma Buglossæ similes. radix teres & longa.

3. Tertia foliis etiam quàm Alcibiadion minoribus, angustioribus, nihilominus asperis & hirsutis: flosculi in alis cærulei. radix aliarum similis.

Harum radices in calidis locis ac regionibus rubent, & sanguineo colore manus inficiunt: In Belgio verò satæ ac aliis frigidis regionibus id minimè prę̨stant: neque colore rubent. Tantum Solis calor feruorq́ue, ad colorem radicum intendendum, potest.

4. Præter has verò & quarta quędam reperitur: foliis asperis, hirsutis, ac pungentibus, ac non rarò humi orbiculariter procumbentibus, tertiæ similis, è cuius cauliculo dodrantali flosculi dependent oblongi, interius caui, doliolis pertusis similes, colore lutei. radix oblonga altè descendit.

Locis apricis Anchusæ nasci gaudent, ac pingui lætoq́ue solo. Prior in Hispàniæ agris reperiri fertur: Reliquæ non modò Italiæ, sed & Narbonensis Galliæ indigenæ sunt: Reperiuntur

Anchuſa quarta ſiue Pſeudoanchuſa.

tur & alibi. Dioſcorides Alcibiadion in locis arenoſis naſci ſcribit.

Quarta non rarò in Bohemia occurrit ſecus agrorum & viarum margines.

Florent ac vigent Anchuſæ æſtiuis menſibus: Meſſis tempore ſanguineum ſuccum radices fundunt, auctore Dioſcoride.

Ἄγχουσα Græcis dicta, apud Latinos nomẽ ſeruat: extant verò & huius inter nothas voces quædam nomina, vt, Κατάγχουσα, λιβυκὴ, ἀρχιβέλλιον, ὀνόφυλλος, πορφυρὶς, μύδουσα, aut μέδουσα, à nonnullis verò & Fucus herba.

Prior Ὀνόκλεια appellatur: & à nonnullis κάλυξ: à nonnullis in Belgio Bugloſſa Hiſpanica. 1.

Secunda Ἀλκιβιάδιον, ὀνοχειλὲς, & Anchuſa altera. 2.

Tertia Anchuſæ nomen retinet. Galli cùm hanc, tum alias *Orchanette* appellant: Hiſpani *Soagem:* Itali *Anchuſa.* 3.

Quarta illa eſſe poteſt, quę à Plinio lib. XXII. cap. XX. Pſeudanchuſa appellatur: & à quibuſdam Enchuſa ac Doris. 4. *Pſeudanchuſa.*

Cæterùm Anchuſæ Onocliæ radix refrigerat & reſiccat, auctore Galeno, & vnà adſtringit: & quia ſubamara bilioſos etiã extergit humores: folia imbecilliora, adſtringunt tamen quoque & reſiccant. Dioſcorides ad ambuſta & vetera vlcera ex oleo & cerato efficacem radicem ait: eryſipelatis cum polenta mederi: lepris & vitiliginibus cum aceto imponi: partus extrahere genitali impoſitam: decoctum exhiberi Ictericis, nephriticis, & ſpleniticis, febricitantibus cum melicrato: ad vnguentorum ſpiſſamenta à pigmentariis vſurpari: folia in vino pota aluum ſiſtere. 1.

Alcibiadij radicem, Galenus calidiorem eſſe tradit, ac magis medicatam. hac verò etiam calidiorem tertiæ paruæ, vtpote quæ cæteris amarior ſit, & amplius medicata. Dioſcorides verò has aduerſus virus viperarum ac aliorum ſerpentum commendat, & ſiue in potu ſiue in cibo aut etiam alligatu auxiliari. Plinius lib. XXI. cap. XV. Anchuſæ radicem aptam eſſe tradit inficiendo ligno ac ceris. 2.

Recentiorum nonnulli butyrum recens inſulſum cum Anchuſæ radice addito vino, donec ruborem contraxerit, coquunt: quod Butyrum rubrum appellant, & non modò ex alto delapſis exhibent, verùm & ad exanthematum facilem eruptionem prodeſſe ferunt, ſi cum calenti ceruiſia mox initio propinetur. *Butyrum rubrum.*

De Echio. CAP. XII.

ECHIO folia à radice exeunt oblonga, non admodum lata, hirſuta, aſpera, & veluti exiguis ſpinis horrida, humi procumbentia, Anchuſę ſimilia; inter quæ medius aſſurgit caulis teres & rectus, folioſus, non minus quàm folia aſper, adnatis multis appendicibus extrema parte reflexis, veluti ramuli Heliotropij; quę pręter exigua foliola floſculos proferunt cauos, ſurſum hiantes, initio è rubro purpureos, inde cæruleos, ſtaminibus aliquot purpureis mediis; quibus ſemen ſuccedit anguloſum, acuminatum, anguis caput aliquo referens modo. radix prolixa, teres, locis apricis ſubinde foris rubeſcit. 1.

Huius & ſpecies quædam flore rubens quandoque viſa, cęteris priori ſimilis: Candidis etiam floſculis alicubi extare fertur. 2.

Secus vias & ſemitas, nec non agrorum margines, ac in ipſis deſertis agris prouenit: lętum pingueq; ſolum amat. locis gaudet apricis.

Tota æſtate floriferum eſt: ſemen interea maturatur: hyeme folia reſtant.

Græci ἔχιον & ἀλκιβιάδιον, auctore Dioſcoride, appellant: à Nicandro verò ἔχιος, ἐχίειον, & ἀλκίβιον dicitur. Facit autem hic duas Echij ſpecies, vnam Anchuſæ ſimilem: alteram altio-

Echium.

Echij altera species.

rem,maiore folio,flore paruulo,capitulis viperæ. Prior non temerè Anchusæ species creditur,tertia videlicet aut secunda,quæ & Alcibiadion nominatur.

Alterum autem Echium non aliud esse apparet,quàm quod à Dioscoride describitur.

Appellatur verò istud Echium spuriis quidem nomenclaturis,vt,ὑπέρυθρα,δασεῖα,aut δειδά: Latinis Alcibiacum. Officinis hæc stirps incognita est.

Apuleius cap. v. de Viperina herba agit,quam ait ἐχίδνιον καὶ θηριόδειζον dici, Latinè Serpentariam & radicem Macedonicam: sed hæc ab Echio differens est. Echium Hispani *yerua de la Biuora*,vel *Chupamel:* Itali *Buglossa saluatica:* Galli *Buglosse sauuage*: Germani Wilde ochsenzunghen nominant.

Facultate autem Echium Anchusis,secundæ præsertim ac tertiæ simile est. Radix percussis à serpente ex vino prodest: eos verò qui antè biberunt feriri non patitur. folia & semen idem præstant: Dioscorides auctor. Nicander in Theriacis Echion quoque inter eas refert stirpes,quæ serpentium,ac præsertim viperę morsui resistunt,ac serpentes abigunt.

De Maru herba. CAP. XIII.

1. MARV folia promit lata,oblonga,è virore ad cæruleum inclinantia, candicantibus aliquot maculis signata,subinde deorsum reflexa: caules rotundos ac ramosos, similibus foliis,sed sensim attenuatis conuestitos: è quorum cacuminibus flosculi dependent rotundi, oblongi,intus caui,colore lutei, circa annexum quandoque exiguo limbo purpurascentes; quibus semina succedunt angulosa,nigricantia. radix oblonga,mediocriter crassa.

2. Huius verò & minor quædam species,foliis angustioribus,nihilominus oblongis:cauliculis tenerioribus, alioqui priori similis.

In lætis ac herbosis collibus exit:tum & secus vias ac agrorum margines in Bohemia,Rhetia, Vindelicia, Norico, Pannonia,ac vltra citraq; Danubium locis complurimis.

Viget ac floret à Maio in multam æstatem.

Recentior ætas Maru appellat. Meminit autem Maru herbæ Auicenna cap. CCCCLXIIII. quinque eius species enumerans; quarum prima & secunda odoratæ calidæq; : quarta similiter calida,sicca,& attenuans: Tertia verò temperata,quæ existimatur esse Buglossum : quinta refri-

Maru herba.

ta refrigerans Misebar dicta: Cum qua autem harum specierum Maru à nobis descriptum conueniat (si modò ex his est) difficile est in tanta Auicennæ breuitate, ne dicamus obscuritate, cognoscere. Si ex facultatibus iudicium faciendum, poterit esse Misebar; nam & hæc Maru species frigida apparet potentia. Videtur verò & Cerinthe eadem stirps esse, de qua Plinius lib. XXI. cap. XII. his verbis: *Misebar.*

Est Cerinthe folio candido, incuruo, cubitali, capite concauo, mellis succum habente. Nec abhorret enim Maru ab ista descriptione. Albicantibus siquidem maculis folia candicant; deorsum quoque reflexa incuruantur; cubitalis stirps est; capitulum siue fastigium caulis concauos flosculos promit, è quibus Apes mel legunt. Theophrastus Κηρίνθον inter æstiuos flores lib. VI. enumerat; inter quos & Maru herbæ flos habendus. Meminit Virgilius Georg. IIII. vbi ipsam appellat ignobile gramen: quod Seruius interpretatur vile atque vbique nascens: *Cerinthe.*

——huc tu iussos asperge sapores,
Trita Meliphylla & Cerinthe ignobile gramen.

quibus verbis, aut Graminis nomine Poëta (quod verisimile) abutitur, aut aliam vult intelligi Cerinthen, quæ Graminis sit species.

Extat verò & apud Plinium Leucographidis herbæ nomen: lib. XXVII. cap. XI. quæ qualis esset scriptum se non reperisse refert. Quòd si verò non temerè nomina stirpibus indita, hęc non abs re λευκογραφὶς dicetur, folia etenim albis maculis inscripta habet. Potest verò eadem & Cerinthe ac Leucographis esse. Non rarò siquidem eadem stirps, sub diuersis nominibus locis separatis occurrit: vt & alibi scripsimus. *Leucographis.*

Non esse autem hanc Memitham, quæ Græcis γλαύκιον, adeò palam est, vt refutatione opus non habeat.

Cæterùm facultate hæc Maru species frigida apparet atque adstringens: & talis quoque Leucographis est Plinio auctore: Vtilis, inquit, proditur sanguinem excreantibus, tribus obolis cum croco: item cœliacis, trita ex aqua & apposita: profluuio feminarum: oculorũ quoq; medicamentis: & explendis vlceribus, quæ fiunt in teneris partibus corporis.

De Bupleuro. CAP. XIIII.

DVÆ Bupleuri sunt species, angustioris folij vnum: alterum latioris.

Angustioris folij Bupleuron bicubitalibus aut altioribus assurgit caulibus rotundis, geniculatis, in complures alas diffusis: foliis circa singulos articulos oblongis, angustis, striatis, latioribus quàm Graminis: flosculis in ramulorum fastigiis exiguis, veluti Anethi, luteis, vmbellatim compositis; quibus succedit oblongum, & Perfoliatæ æmulum semen. radix tenuis in ramulos diuellitur. 1.

Alterius folia latiora, breuiora, sed non minus striata, quædam à radice, alia iuxta caulem exeunt, qui teres, geniculatus, crassior, ac breuior est: flosculi similiter lutei: vmbellæ paulò maiores: tum & semen: radix oblonga, crassa, foris nigricans. 2.

In montosis ac iuxta saxosas fluuiorum ripas nascitur: angustioris folij plerisq; iuxta Mœnum Germaniæ fluuium valdè frequens. Vtraque in Bohemia pluribus locis viret, ac non rarò in ipsis rupibus, quod latioris est folij. Reperitur & aliis Germaniæ, tũ & Hispaniæ locis.

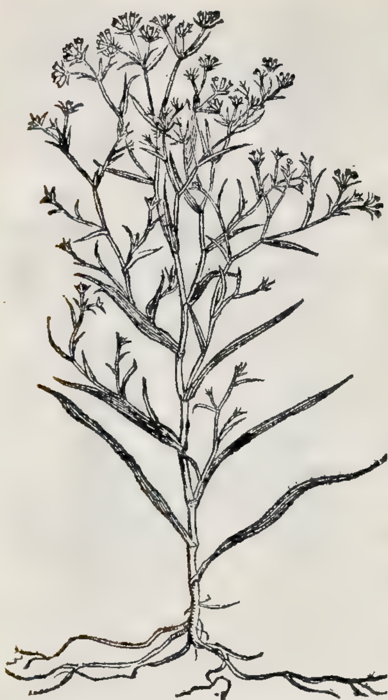
Iulio ac Augusto florent: deinde semina perficiunt.

Pro Boupleuro vtrumque habetur: nec descriptioni Βουπλεύρου repugnant, quæ apud Plinium lib. XXII. cap. XXII. extat. Boupleuron in sponte nascentium numero Greci, inquit, habent: caule bicubitali: foliis multis, longisq;, capite Anethi.

Latioris folij Valerius Cordus. Isophyllon, non scio, quo auctore, nominauit: Plerique

Elapho-

Bupleurum angustifolium.

Bupleurum alterum latifolium.

Elaphoboscum,alij Gratiam Dei vocitant: Sed aliud Elaphoboscum, aliaque Gratia Dei, à nobis describuntur.

Ceterùm Bupleuri semen calidum siccumq; secundo apparet ordine. Valet contra serpentum ictus,vt non modò Plinius,sed & Nicander in Theriacis affirmat. Fouentur verò & decocta herba plagæ adiectis foliis Mori aut Origani. folia ad secundas,vel succus ex vino illitus prodest: strumis verò cum sale & vino folia imponuntur: Plinius auctor. qui & in cibis ab Hippocrate Bupleurum laudatum refert.

De Cichorio & Intybo. CAP. XV.

EIVSDEM generis sunt Cichorium & Intybum: sed Intybum satiuum: Cichorium verò syluestre.

Intybum. Intybum folia edit oblonga,lata,læuia, ex albido virentia, Lactucæ ferè æmula, ambitu nonnihil crenata. caulis inter hæc assurgit rotundus,inanis,in ramulos diuisus, è quo vulnerato lacteus profluit succus nonnihil amaricans. flores secundũ caules ex multis foliolis commissi, colore frequenter cærulei,rarò candidi. radix oblonga, candida, non absque adnatis fibris,post seminis maturitatem deficiens.

Seritur Intybum in hortis,& quod Vere satum celeriter adolescit,ac ipsa æstate florens semina profert,ac deinde intercidit. Iulio verò satum in hyemem restat,Septembri aut Octobri terra obrutum,colligatis prius foliis,niuis instar candidum redditur, ac deinde mensibus hybernis,mensis aliorum acetariorum loco infertur. Id quod Plinius haud ignorasse videtur lib.XX.cap.VIII.vbi Seridem duorum generum esse ait: nigram æstiuam,deteriorem; & hybernam, candidiorem.

Cichorium. Cichorium duplex est: vnum folij latioris,ac minus atrosi,veluti Intybi,sed tamen minoris,ac non adeò læuis,& nonnihil pilosi: alterum foliis laciniosis,& ad costam vsque mediam vtrimque incisis. vtrique caulis qualis Intybo: flores similes, colore cærulei: semen subalbidum: radix oblonga,candida,in plures annos restans. Diffluit & ex his,caule,foliis,aut radice vulneratis,albicans & amarus succus:amari verò saporis & ipsius herbæ folia ac radices sunt.

Non

Intybum satiuum.

Cichorium latioris folij.

Non modò in hortis seritur, sed & per vniuersam Germaniam, tum & alibi secus vias, ac locis incultis exit: ac potissimùm folia habens profundioribus incisuris laciniata; quod & reliquis amarius est.

Iulio & Augusto mensibus præcipuè cum flore reperitur: semen interea perficitur.

Est verò & præter ista syluestre quoddam, Cichorio foliis, sed exiguis, simile: caulibus teretibus, ramosis, in obliquum tendentibus: flosculis secundum ramulos paucis, raris, & paruulis, luteis, qui in pappos soluuntur. *Cichorium syluestre luteum.*

Nascitur & istud passim in Germania locis neglectis ac incultis: & æstiuis mensibus floriferum est.

Appellantur hæ herbæ vno nomine Græcis Σέριδες: Latinis Intyba.

Prior Σέρις ἥμερος, Intybum satiuum: à nonnullis Endiuia: ab Auicenna ac Serapione Taraxacon: ab Italis *Scariola*, quam appellationem pleræque Officinæ seruant, quæ & Seriolam ipsam quasi Seridem haud perperam vocitant, sed minus rectè Serriolam per duplex r: nam Serriola Lactuca est syluestris: ab Hispanis *Serraya Enuide*: Germanis Scariol: Gallis *Scariole*.

Altera species σέρις ἀγρία ac κιχώριον dicitur: Latioris folij Plinio Hedypnois est: quæ verò amarior πικρὶς Dioscoridi dicitur: Latinis Intubum syluestre, Intubum agreste, Intubum erraticum, & Cichorion: Officinis Cicorea dicitur: quæ vox non modò posterioribus Medicis recepta, verùm & ab ipso Horatio Ode XXXI. lib. primo vsurpatur: *Picris.*

—— me pascunt Oliuæ,
Me Cicorea, leuésque Maluæ.

Erraticum Intubum, Plinius lib. XX. cap. VIII. apud nos quidam, inquit, Ambugiam appellauere. (Ambubeiam alij legunt.) Non desunt verò & qui Rostrum porcinum nominẽt, inter quos est Guilhelmus Placẽtinus: Petrus verò Crescentius Spõsam Solis, & Solsequium vocat: Germani Wegwarten/ id est, custodem viarum: Itali *Cichorea*: Hispani *Almerones, Cicoria*: Galli *Cichoree*: Belgæ Cicoreye: Angli Cychorye: Bohemi Czakanka.

Tertium genus floribus exiguis luteis non abs re Hyosiris, aut (vt quædam exemplaria) Hyosciris esse existimatur: de qua Plinius lib. XX. cap. VIII. Hyosiris, inquit, Intubo similis, sed minor & tactu asperior; contusa vulneribus præclarè medetur. *Hyosiris.*

Est

Cichorium syluestre, Picris.

Est autem vtrumque Intubum frigidum ac siccum secundo excessu, atque adstringendi facultatis particeps: quia verò subamarum, etiam extergens ac aperiens. Et satiuum quidem frigidius, ac minus resiccans aut extergens: Syluestre verò, quod Cichorium dicitur, siccius, minus refrigerans, magis aperiens ac extergens. Et propter has qualitates, vt Galen. lib. VIII. De compositione medicamentorum secundum loca, scriptum reliquit, optima pharmaca calidis intemperaturis ipsius hepatis existunt. Vltra hoc enim quòd moderatè refrigerant, amplius & robur visceri addũt per adstrictoriam facultatem. Insuperque commissuras osculorum venarum in sima visceris parte ad eas quæ in gibba sunt, extergunt. Neque verò frigidas intemperies magnoperè lædunt, quemadmodum quæ frigidam humiditatem absque adstrictione aut amaritudine possident, facere solent.

Iuuare etiam viscus talium olerum substantia potest, etiam si citra serosorum aut aliorum humorum vitiationem intemperies fiat per se, & cum humiditatis cuiuscunque complexu, ex mixtura enim mellis, humiditatem per vrinam educunt. Quapropter etiam si siccata tusa quis potioni inspergat, itidem iuuant. Quin & decoctorum decoctum, potatum multum commodi adfert. Si verò non calida aliqua intemperies infestet, aut si obturatio quædam fit circa viscus, magnoperè auxiliatur, ex vino albo tenui potata, cum his quæ vrinam ciunt.

Vtilis autem non solùm succus ipsorum est tum recens, tum exsiccatus, sed & ipsa olera exsiccata, tusaque ac trita potui inspersa, & eorum decoctum in potu acceptum, auxiliantur. Hactenus Galenus.

Stomachum verò eadem, si edantur, æstuantem adiuuant, & imbecillum roborant, præsertim quod syluestre: Nam vtrumque cibarij est generis, vel Galeno teste.

Satiui folia in olere subinde coquuntur: eadem hybernis mensibus (vt dictum est) candefacta, cruda cum oleo & aceto alterius acetarij loco non rarò inferuntur, ac eduntur. Foris adhibita podagræ & oculorum inflammationibus succurrunt.

Herba item & radix imposita à scorpione percussis subueniunt: & erysipelatis cum polenta medentur. Dioscorides auctor.

De Dente Leonis. CAP. XVI.

1. DENS Leonis vulgò dicta herba, folia à radice promit oblonga, vtroq; margine profundis incisuris veluti per lacinias diuisis, syluestris Cichorij æmula, sed læuiora. caule caret, sed pediculos habet concauos, in quibus flores singuli maiores quàm Cichorij, & ex pluribus foliolis densius farcti, colore lutei, odore suaues, qui tandem in globosum pappum resoluuntur; quibus semen subest. radix oblonga, tenuis, lacteo succo turget, qualis & è foliis florum, cauliculis, ac calycibus vulneratis manat. Amara autem hæc herba omnibus suis partibus est, & magis quàm Cichorium.

Reperitur frequenter in locis herbosis, non omninò aridis: nam vnà cum Gramine, præsertim in hortis, nasci gaudet.

Mox ipso Vere floret, & ante Augustum vix florere desinit: pappi interea succrescunt. qui vento rapiuntur.

2. Huic foliis, pediculis, flore, & pappis similem sibi Constantinopoli missam P. A. Matthiolus depingit, cui radices multæ subsunt, veluti Asphodelo, singulæ tamen minores.

3. Ad hunc verò & referenda videtur & alia Cichoracei generis herba: folia huius oblonga, incisa, veluti latioris folij Cichorio: caules haud dissimiles, in ramulos distributi, Dentis leonis æmuli, sed minores, in papposam lanuginem quoque pereuntes. radix oblonga, albida.

In

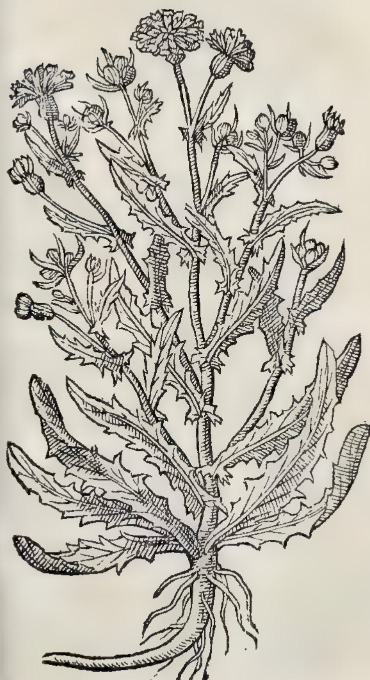
Dens Leonis.

Dens Leonis Monſpelienſium.

Dentis Leonis tertia ſpecies.

In pratis ſecus ſcrobes aquas habentes quandoque reperitur.

Eodem cum Cichoriis tempore floret.

Pertinent hæ ſtirpes ad olera Cichoroidē ſiue Cichoracea dicta: inter quæ à Theophraſto lib. VII. habentur, κιχώρειον (ſiue κιχώρη) propriè dictum, Ἀφάκη, χονδρύλλα, (exemplaria quædam perperam ἀνδρύαλα, aut χόνδρας.) ὑποχοιρὶς, ἠριγέρων: quæ quòd Cichorio ſimilia ſint κιχωρειώδη appellantur, vt Theophraſtus ait.

Leonhartus Fuchſius Dentem Leonis Hedypnoida Plinij eſſe exiſtimat: de qua lib. XX. cap. VIII. quod ait eſſe Cichorij ſylueſtre genus latioris folij: idem verò Dentem Leonis Taraxacon eſſe ait: Taraxacon autem, auctore Auicenna cap. VI[c]. XCII. Intybum eſt ſatiuū, & ſimiliter Serapione cap. I[c]. XLIII. qui Paulū de facultatibus eius teſtem adducens, ea verba refert, quæ à Paulo de Seride & Intybo ſcribuntur. Ex recentioribus nonnulli Dentem Leonis etiam Roſtrum porcinum vocant: quo nomine à Guilhelmo Placentino ſcripſimus Cichorium appellari. Germanis **Korlkraut/ Pfaffenbladt/ Pfaffenrörlin/ Lewen zan:** Belgis **Papencruyt/ Honts rooſen/ Canckerbloemen/ Scorftbloemen/ Peerdts bloemen:** Hiſpanis *Diente de Leō:* Gallis *Piſſe en lict, ou Dēt de Lyon.* 1.

Alteram ſpeciem Matthiolus Cichoriū Conſtantinopolitanum nominat: Sed Lobelius Den- 2.

tem Leonis Monſpelienſium facit: nec etiam aliò, quàm ad Dentem Leonis referri poteſt.
3. Tertia abſque nomine oberrat: ex Cichoraceorum genere haud dubio eſt.

Eſt autem Dens Leonis Cichorio, hoc eſt, ſylueſtri Intybo facultate ſimilis; refrigerans quidem, ſed magis reſiccans, & vnà extergens ac aperiens, propter eam quam habet coniunctam amaritudinem: proinde & ad eadem, ad quæ Cichorium, vtile ac commodum eſt.

De Chondrilla. CAP. XVII.

Chondrilla prior.

Chondrilla altera.

CHONDRILLÆ à Dioſcoride deſcribuntur duæ.

1. Prior folia habet oblonga, forma ac diuiſura Cichorij ſylueſtris ſimilia, ſed minora, & denſa lanugine, qua obſidentur, incaneſcentia: caulis pedalis, albidus, ac lanuginoſus, in aliquot alas diuiſus, in ſummis virgulis floſculos profert, farctos veluti Cichorij, ſed colore luteos, qui in pappos reſoluuntur. radix longa, mediocris craſſitudinis. Effluit non modò ex hac, verùm & è foliis ac caulibus ſuccus albidus, qui reſiccatus ruffeſcit & acris eſt. iuxta autem huius ramulos gummi reperitur, vt Dioſ. ſcribit, cuius hac ætate in Lemno vſum eſſe, Bellonius teſtatur.

2. Altera Chondrillæ ſpecies foliis vtrimque profundius, & ad vſque mediam coſtam inciſis, ſylueſtre æmulatur Cichorium; ſunt tamen minora, & minoribus ſectionibus diuiſa. caulis tenuis ſimilibus, ſed ſenſim extenuatis foliolis exornatur, in cuius ramulorum faſtigiis floſculi eminent multiplices, colore cærulei, Cichorij ſimiles, ſed minores radix albida, oblonga. Turgent & huius caulis, folia, ac radix lacteo ſucco.

Vtraque in Italiæ locis incultis iuxta ſcrobes & agrorum aggeres naſcitur. C. Cluſius priorem in pluribus Hiſpaniæ locis prouenire refert, atque inibi circa ramulos fulueſcentes grumos concreti ſucci reperiri.

3. Præter has & alia quædam reperitur ad Chondrillam referenda. folia oblonga, anguſta, & aliquantulum aſpera hæc promit, adnatis veluti exiguis alis ramoſa, Cornu cerui dictæ herbę ſatis ſimilia, & eodem quo illius ferè modo per humum decumbentia, tamen aliquantò maiora ac longiora, è quibus mediis cauliculi aſſurgunt tenues, ramoſi, culminantibus in ſummo capitulis, ex paruis candicantibus, argenteoq; propemodum fulgore ſplendentibus ſquamis compacti; floſculi è quibus prodeunt multiplices, Cichorij æmuli, colore pulchrè cęruleo.

ruleo. tenuis & oblonga radix altè descendit. Ex qua similiter vulnerata liquor lactei candoris, veluti è caulibus ac foliis, profluit.

Augusto mense, vel etiam seriùs apud Hispanos priorem Chondrillam florere scriptum reliquit Clusius.

Chondrillæ species tertia.

Hieracium primum.

Posteriores duę in Belgij hortis Maio, Iunio, aut Iulio cum flore quandoque repertæ sunt.

Græci κονδρίλλην & χονδρίλλην appellant: Latini nomē seruant: Plinio Chōdryllon & Chondrylle dicitur: à nonnullis verò, etiam Dioscoride teste, Cichorion ac Seris, propter nōnullam, haud dubiò, cum his similitudinem: quæ si in floribus requiratur, in posteriorum duarum elucet: nam vtriusque cæruleus, veluti Cichorij.

Lobelius priorem Matthioli Zacintham & Cicoream verrucariam esse contendit: Exhibet tamen Matthiolus pro priore Chondrilla quandam, cuius imago à Zacinthæ icone (quam & expressit) differens est. 1.

Tertia nōnullis Sesamoides minus esse videtur: parum tamen cum isto Sesamoide cōuenit. Sesamoides vtrumque ab aliqua cum Sesamo similitudine nomen & appellationem accepit: hæc verò herba nullam Sesami speciem refert. Quamobrem ad Chondrillę genera citius referenda venit. flores etenim habet forma & colore Cichorij: liquorem qualem priores Chōdrillæ. Non tamen ea de causa vna earū, quę à Dioscoride describuntur, sed ipsis affinis. Neq; enim alienum plures vnius herbæ species esse, quàm Dioscorides referat. Quotidiana siquidē ostendit obseruatio, herbarum ac stirpium multarum genera multò plura reperiri, quàm veteribus cognita fuerint aut descripta. 3.

Cæterùm Chondrilla Cichorio facultate similis, sed aliquantò siccior: vt Galenus. Succus prioris per se aut cum vino potus aluum sistit. Radix cum foliis trita addito melle in pastillos formatur, qui nitro admisto alphos siue vitiligines expurgant.

Gummi inordinatos palpebrarū pilos replicat: quod & alterius succus potest. Cum myrrha gummi tritum ac linteo impositum, menses ducit, Diosc. auctor.

Priores duas, Matthiolus à rusticis inter acetaria recipi scribit.

De Hieracio. CAP. XVIII.

AD Intubaceum genus Hieracium etiam pertinet: Huius genera Dioscoridi quidem duo: posteriori nostrę ætati plura: quædam ex his caule assurgunt folioso: aliorum caules foliis carent.

Primum Hieracium caules promit complures cubitales, aut altiores, foliis qui conuestiuntur oblongis, digito latioribus, virentibus, per margines exiguū incisis. flores in cacuminibus lutei, farcti, in pappos resoluuntur. radix fibrosa. 1.

Alterum caule quoque folioso viret, sed folia vtrimque profundius incisa, & exiguis spinis, instar foliorum mollioris Sonchi, per margines 2.

Hieracium alterum.

Hieracium tertium.

Hieracium quartum.

Hieracium quintum.

exaspe-

exaſperantur. flores & pappi quales prioris. radix ſimiliter fibris quoque cohæret.

Tertium folia promit à radice multa, oblonga, circumroſa, Dentis Leonis ferè ſimilia, ſed minora, non rarò procumbentia; aſſurgunt è medio horum aliquot cauliculi tenues, læues, glabri, ſubnigricantes, faſtigio flores proferentes luteos, ac deinde pappos. radix candida, tenuis, ac oblonga eſt. 3.

Proximum folia habet ſatis ſimilia, ſed minora, & altioribus inciſuris diſſecta: cauliculi teneriores ſunt: flores minores. radix breuis, veluti præmorſa, multas fibras demittit. 4.

Huic ſimile & minimum quoddam, quod foliis, nudis cauliculis, exiguis floſculis, pappis, ac radicibus fibroſis proximum refert. 5.

Gignuntur Hieracia locis incultis, iuxtaq; margines agrorum. primum quandoque in ſyluis reperitur: veluti quod minimum non rarò in agris inter frumenta exit.

Florent quædam citiùs: alia ſeriùs: omnia æſtate.

Continentur hæ plantæ vno Hieracij nomine; quod Græcis *ἱεράκιον* etiam appellatur: Latinè à nonnullis Accipitrina; quod Germanis eſt Habichkraut: Belgis Hauickcruijt: Gallis nonnullis *Cichorce iaulne:* Anglis Hawke wede. Apuleius etiam Lactucam ſyluaticam, & Græcis *θρίδακα ἀγρίαν*, & *πικρίδα* dici ait.

Ab Accipitre, qui Græcis *ἱέραξ*, nomen habet: Feruntur enim huius ſucco oculos tingendo, obſcuritatem eorum diſcutere.

Poteſt verò & hæc *ὑποχοιρὶς* à Theophraſto dicta eſſe: à Gaza Porcellia. Numeratur enim inter Cichoraceas, inter quas Hieracium quoque eſt. Cuius vt nomen apud Theophraſtum non extat, ita nec *ὑποχοιρίδης* penes Dioſcoridem; cùm tamen reliquæ Cichoraceæ ab vtroque deſcribantur. *Hypochœris.*

Duo priora ad illud genus referuntur, quod *ἱεράκιον μεγὰ*, & Hieracium magnum dicitur: à nonnullis *σιθιλέα, σογχίτης*, & Lampuca. Reliqua ad alterum pertinent, quod *ἱεράκιον μικρὸν*, ſiue Hieracium paruum; & à quibuſdam Intybum agreſte nuncupatur: quorum, quod præmorſa eſt radice, quandoque etiam Morſus diaboli appellatur. quod verò minimum, ab Hiſpanis *Terra crepoli*.

Hieracium autem frigidam habet, & cum adſtrictione nonnulla reſiccantem facultatem: vnde, Dioſ. infert, ſtomacho æſtuanti ac inflammationibus impoſitum prodeſt. Auxiliatur & à ſcorpione ictis cum radicibus trita & impoſita. Quæ non maiora modò, verùm & minora præſtant.

De Senecione ſiue Erigero. CAP. XIX.

ANNVMERATVR Cichoraceo generi à Theophraſto & Erigeron. caulis ei rotundus, ſtriatus, in ramulos effuſus. folia virentia, oblonga, ambitu nonnihil inciſa, ferè veluti Cichorij, ſed minus, ipſis etiam minora, Erucæ quodammodo ſimilia. flores lutei citiſſimè in pappos pereunt. radix fibras emittit. Eſt autem huius ſpeciem quandam maiorem, paululum hirſutam & graueolentem: alteram verò minorem, læuem, & inodoram reperire, ſola alioqui quantitate differentes. 1. 2.

Naſcuntur Erigera paſſim ſecus vias, agrorum margines, locis haud cultis. Maius ſyluoſis gaudet: Minus, frequenter in hortis, vnà cum oleribus ſuccreſcit.

Citò & primo Vere Erigerum floret, & mox in pappos flore permutato caneſcit.

Accedit his duobus & tertium quoddam, in Cichoraceorum ac Intubaceorum familiam quoque reponendum: Differt tamen ab Erigero foliis maioribus, profundius, ac Cichorij modo, inciſis. caules ramoſi, pedales, comantibus in ſummo floſculis luteis, qui citiſſimè & caneſcunt, & in pappos reſoluuntur, veluti Erigeri. radix craſſior. cętera Erigero qualis. Fœtet autem hæc herba nonnihil, vnde Cichorij fœtidi à nonnullis appellationem adepta eſt. 3.

Annumeranda Erigeris & alia quædam, citò quoque caneſcens, videtur. huius autem cauliculi tenues, dodrantales, parum hirſuti, ex obſcuriore rubore ſubnigricant: folia anguſta, pauca, molliaque. Floſculi in ramulis eminentes, pallidè lutei, citiſſimè, ac non modò eodem die, ſed ſæpè intra horæ ſpatium in pappoſam lanuginem conuertuntur. 4.

In vliginoſis ericetis, quandoque in ſyluis macro & ſterili ſolo naſcitur.

Dicitur autem *ἠριγέρων* Latinis Senecio, ex eo videlicet, quòd citò ac ipſo Vere caneſcat: appellatur verò & reiectaneis vocibus *ἐρεχθίτης* & Herbutum: A Germanis verò Creutzwurtz/ Grindtkraut/ hoc eſt, Belgis Grindtcruyt/ Cruyſcruyt/ & à nonnullis Cruyſwortel: Hiſpanis *Bon varon, & yerua cana:* Italis *Cardoncello, Speliciosa*: Anglis Grounſell.

Tertium cum Aphace Theophraſti conuenire videtur: meminit autem lib. VII. Aphaces, non modò leguminis, ſed & herbæ, cui hæc Erigeri ſpecies perquam ſimilis. Nam, vt Theophraſtus, Aphace herba ex Olerum & Cichoraceorum eſt numero, inguſtabilis & amara: feſtinanter floret: ſed celerius flos ſeneſcit, atque lanugine pappoſa marceſcit. Talis quidem *Aphace olus.*

Erigerum maius.

Erigerum minus.

Erigerum tertium.

Erigerum quartum.

hæc

hæc Erigeri ſpecies. Sed addit Theophraſtus, tota hyeme totoque vere florere. Huius autem flores æſtate tantum vidimus, inclementioris cæli noſtri fortaſſis occaſione. Poteſt in natiuo ac patrio ſolo diutius florere.

Mixtas autem vires Erigeron habet: refrigerat ac ſimul modicè diſcutit: vt Paulus Ægineta auctor eſt. Teſtium ac ſedis inflammationes folia cum floribus addito exiguo vino, aut per ſe impoſita ſedant: Plinius verò cum thuris farina (quæ Manna dicitur) aut cum vino id præſtare ſcribit. Dioſcorides cum manna aliis vulneribus, etiam neruorum, mederi ait. ſimile pappi cum aceto impoſiti poſſunt; qui ſi recentes bibantur, ſtrangulationem adferunt. Caulis in aqua decoctus, & cum vino muſto potus, ſtomachi à bile contractos dolores ſanat. Dioſcorides auctor.

Recipitur Erigeron, quod minus eſt, apud Belgas hybernis menſibus non rarò inter acetaria, nec ori ingratum eſt.

De Iacobea. CAP. XX.

Iacobea.

AD Erigeri genus pertinere non abs re exiſtimantur Iacobeæ nuncupatæ herbæ: quarum non vna eſt ſpecies.

1. Prior, vulgò notiſſima, folia initio promit ampla, magna, vtrimque laciniosa, quæ Abſinthij latifolij prioribus foliis reſponderent, niſi longiora, latiora, craſſiora, non albida aut mollia, ſed glabra ſaturato colore virerent. caulis aſſurgit cubito altior, ſtriatus, ſubrubente colore nigricans, in alas effuſus; quæ foliis conueſtiuntur minoribus, Erigeri aut ſylueſtris Erucæ æmulis. flores in faſtigiis ramulorum, & medio diſco, & ambientibus foliolis auri colore lutei, qui in papposam lanuginem reſoluuntur. fibræ pro radicibus ſunt.

2. Alterius caules haud rubent: folia candidiora, molliora, & ſubinde minora. Flos pallidior: radicis fibræ longiores.

3. His accedit & Cineraria vulgò dicta, cuius maiora & ampliora multò ſunt folia, non modò prioris Iacobeæ, ſed & Abſinthij maiora, vtriſq; marginibus ſinuoſa, craſſa, molli quodam tomento ſubalbida: flores ſimiliter lutei ſunt, qui & in papposam vaneſcunt lanuginem.

1. Prior paſſim per vtramque Germaniam locis incultis paulò humidioribus, & iuxta aruorum margines exit.

2. Altera Zelãdiæ & maritimis locis frequẽtior.

3. Fertur & Cineraria haud procul à mari reperiri.

Æſtiuæ ſunt herbæ: quædam ſerius, aliæ citius in Belgij hortis olim floruerunt.

1. Herbam S. Iacobi, aut S. Iacobi florem, priorem appellari ex eo contigit, quòd Germanis Sant Jacobs blůmen/aut Sant Jacobs kraut dicatur: vnde Iacobeæ nomen accepit: & à Belgis Sint Jacobs cruyt: à Gallis *herbe ou fluer du S. Iacques* dicitur.

2. Altera, vt huius ſpecies, ita & Iacobeæ nomenclaturam retinet: addito Marinæ epitheto. Non deſunt verò & qui Artemiſiam marinam faciant; in qua & nos quandoque ſententia fuimus.

3. Tertia à ſubalbido cinerum quorundam colore quem refert, Cinerariæ nomen accepit: à nonnullis Erigeron marinum dicitur.

Eſt autem Iacobea ordine ſecundo calida ac ſicca, & propter eam quam habet amaritudinem etiam extergens. Ad vulnera & vlcera inueterata ac ſordida à recentioribus commendatur: quæ ſucco huius cum melle permixto expurgantur. Laudatur verò & huius decoctum gargarizatum ad gutturis tumores & abſceſſus, quos & diſcutit ac perſanat.

De Soncho. CAP. XXI.

Sonchus læuis.

Sonchus aſper.

Sonchus tertius aſperior.

SONCHI duo ſunt: vnus tenerior ac mollior: alter ſpinoſior ac ſylueſtrior, præter tertium marinum.

1. Caulis prioris ſubinde cubitalis, anguloſus,& inanis eſt, & ſubinde nonnihil rubens. Folia virentia, læuia, lata, vtroque margine altioribus inciſuris diuiſa, ſpinis carent. Flores in ſummis cauliculis eminent, ex pluribus foliolis cõfarcti, quos albi pappi, qui vento rapiuntur, ſuccedunt: quibus ſubeſt ſemen paruum, planum, oblongioris formæ, multò quàm Lini minus. radices multis fibris cohærent. Profluit ex huius foliis ac caule fractis candidus ac lacti ſimilis ſuccus.

2. Alter priori ſimilis, ſed folia eius anguſtiora paulò, minuſque laciniosa, paruulis, ſed tamen duriuſculis ac pungentibus aculeis per circumferentiam ſpinoſa. Flores, ſemina, albidus ſuccus,& radices à ſuperioribus non differunt.

In hortis vnà cum oleribus frequentius quàm in agris naſcuntur.

3. Præter hos verò & tertius quidam ſpinoſior Sonchus reperitur: cuius caules ſubrubentes ſpinis horrent; ac folia, quæ & omninò aſpera veluti Echij, flos & reliqua cum aliorum conueniunt.

In Flandriæ & Zelandiæ agris haud procul à mari ſpontè naſcitur.

Iunio ac Iulio omnes florét, vel etiam ſeriùs.

Qui

Qui Græcis σόγχοι, Latinis similiter Sonchi: à nonnullis verò Cicerbitæ, Lactucellæ, & Lacterones nominantur: Apuleio Sonchus Lactuca Leporina dicitur.

Priorem Germani Hasenköll/ id est, Brassicam Leporinam nominant: Belgæ Hasen lattouwe: Galli *Palays de lieure:* Hispani *Cerrayas, Cerralhas:* Itali *Lactucella:* Angli Cicerbita: Latini Sonchum teneriorem. 1.

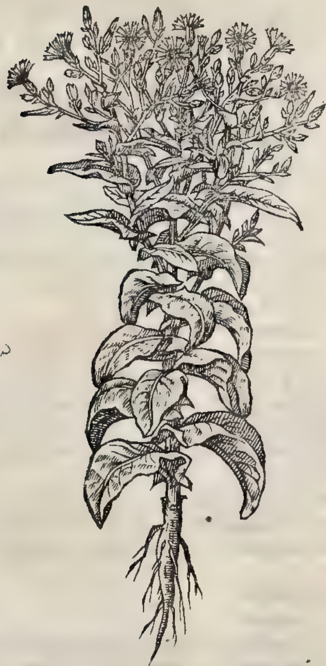
Alter spinosior, asperior ac syluestrior cognominatur: Tertius verò Marinus. 2. 3.

Temperamentum autem Sonchi, auctore Galeno, mistum est. constat enim ex aquea ac terrestri substantia, vtraque leuiter frigida: adstrictionis quoque cuiusdam particeps est. Tener verò & adhuc virens editur aliorum olerum modo. Siue autem edatur, siue foris cataplasmatis modo applicetur, manifestè refrigerat: prodest idcirco omnibus inflammationibus impositus.

Succus in sorbitione datus stomachi ardores ac rosiones mitigat, & lactis abũdantiã facit. Tam radix quàm herba scorpionum ictibus auxiliantur.

De Lactuca. Cap. XXII.

Lactuca satiua.

Lactuca crispa.

DVORVM generum Lactuca est: hortensis vna: syluestris altera.

Hortensis siue satiua Lactuca folio exit oblongo, lato, læui, diluteq; virente: caule verò rotundo, crasso, folioso, lactei succi pleno, qui in latam effusus comam, flosculos profert subluteos, papposos; succedente semine pusillo, oblongo, plano, & albicante, rarissimè nigricante. radici longæ, crassæ, multæ adhærent fibræ. Vulnerata hæc aquoso lacti similem quoq; succum non minus quàm ipse eius caulis effundit. Et talis quidem quam natura produxit, nõ ars formauit, Lactuca est. 1.

Culturæ siquidem mangonio non rarò folia eius in aliam speciem transformantur; vel etenim crispantur, aut ita in se contrahuntur, vt capitatam Brassicam æmulari videantur: atq; huius quidem media ac interiora folia ex diluto admodum luteo colore inalbicant.

Præter has verò & alia quædam Lactuca folio est obscurius virente, aut, vt Columella ait, viridis coloris: quam Plinius Nigram appellat. 2.

Iam & quædam fusci ac veluti purpurei coloris, siue ex albido rubicunda: hanc Rubentem, 3.

Lactuca capitata.

tem, ni fallimur, Plinius nominat.

Amat folũ Lactuca, Palladius ait, fubactum, pingue, humidum, ftercoratum. Aprico cæli ftatu, locis quibus aquarum copia eft, feri poteft, Columella auctore. Lætior fit fi rara ponatur.

Certum eft, Palladio tefte, toto anno Lactucam benè feri: Seritur verò in Belgio primo quoque Veris tempore, & mox quidem hyemis rigore remiffo, in multam vfque æftatem. Quæ maturè fata eft, citò transferri poteft: quod nifi fiat, velociter quoq; & intra tres mẽfes, vel etiã citius in caulem abit, flores feminaque inde perficit.

Lactuca fatiua Græcis θρίδαξ ἥμερος, Galeno θριδακίνη dicitur: à nonnullis μαρούλιον: à Pythagoricis εὐνοῦχον: in Officinis Lactuca. A lacteo fuccò qui vulneratis caulibus ac radicibus profluit, nomen Latinis accepit. Germanis Lattich: Belgis Lattouwe/ Salaet: Hifpanis *Lechuga, Lettuga, & Alface:* Italis *Lattuca*: Gallis *Laictue*: Bohemis Salat: Anglis Lettes.

Huius generis cùm folia crifpantur, Crifpa Plinio, Ceciliana Columellæ cognominatur: Germanis Krauser lattich: Belgis gekronkelde Lattouwe: Gallis *Laictue crefpue.*

Altera verò foliis in orbem contractis vulgò Lactuca capitata, Lactuca feffilis, Plinio Lactuca Laconica, Columellæ Lactuca Bętica, Petro Crefcentio Lactuca Romana: Belgis Crop falaet: Gallis *Laictue pommée ou teftue:* Hifpanis *Lechuga parada por el fuelo.*

Purpurei folij, fiue ex albido rubentis, Cypria eft Lactuca Columellæ, Plinio Græca.

Olus autem Lactuca humidum ac frigidum eft, non tamen vehementer, fed omnino moderatè, alioqui enim edulis non effet. Æftuantem verò ventriculum hæc refrigerat: à bile infeftatum adiuuat: fitim arcet: fomnum conciliat: lactis abundantiam facit, mulieribus quidem, quibus propter caliditatẽ ac ficcitatem, lac vel deficit, vel parcius fuccedit; nam ficcitatem & caliditatem contemperando ad huius generationem conducit: natura verò frigidis, lactis generationem non adeò promouet, fed citius remoratur.

Editur autem Lactuca non iniucundè cruda aceto, oleo, & exiguo fale condita: Elixa verò in aqua citius concoquitur, & magis alit. Infertur mox initio cœnæ, & ante alium cibum editur. Quod & olim factum Martialis teftatur, qui antiquiores eam fub finem cœnæ appofuiffe, eodem difticho refert:

Claudere quæ cœnas Lactuca folebat auorum,
Dic mihi, cur noftras inchoat illa dapes?

Poteft verò vtroque tempore fubinde haud abfque fructu affumi: præfumpta etenim languentẽ appetentiam fubinde excitat: à cœna verò temulentiam ex vino difcutit, dum nempe vapores ad caput efferri impedit.

Succus autem, qui ex Lactuca in venis gignitur, humidus ac frigidus eft, non tamen vitiofus, fed non multus. Ex reliquis omnibus oleribus omninò pauciffimus, ac prauus, Galeno tefte, fuccedit. Aluum verò, eodem auctore, hæc nec fiftit, nec proritat: Nihil enim habet neque aufteri neque acerbi, à quibus venter fiftitur: nihil quoque falfi aut acris, quæ vim habent extergendi ad excretionem excitantem. Vtcunque autem hæc Galenus fcribat, & qualitatibus quoque iftis deftituta fit, vfu tamen compertum, ad alui facilitatem, coctam præcipuè, conferre. Aluum fiquidem humectans faciliorem eam reddit. Quod & Martialis haud ignorauit, fic fcribens Epigrammaton lib. XI. ad Iulium Cerealem:

Prima tibi dabitur, ventri Lactuca mouendo Vtilis. ——

Foris admota omnes inflammationes Lactuca mitigat: ambuftis prius quàm puftulæ aut veficæ fiant cum fale (Plinius ait) impofita prodeft.

Semen Lactucæ refrigerat, & genitale femen, fi frequenter fumatur, extinguit: Somnum idem conciliat forbitionibus additum.

De syluestri Lactuca, siue Officinarum Endiuia.

CAP. XXIII.

Lactuca syluestris.

SYLVESTRIS Lactuca folia promit oblõgã, minora tamen & angustiora quàm Satiuæ, ac vtrcque latere profundioribus incisuris sinuosa; quorum media costa inferiore parte, à duriusculis aliquot spinis, ordine quodam & instar serræ digestis, obsidetur: caulis cubitalis, qui in alas effusus flosculos profert satiuæ Lactucæ æmulos, in pappos quoque suo tempore se resoluentes: semen nigricans, aliâs veluti satiuæ. radix breuior ac minor. Effluit ex hac fracta aut incisa succus albidus, diluto lacti colore assimilis, sapore amaricans.

Nascitur secus vias, agrorum aut pratorum margines, tum & iuxta scrobes: reperitur & in vineis, ac hortis, in quibus olera seruntur. Facillimè autem vbi semel sata singulis annis recurrit.

Iunio, Iulio, & Augusto præcipuè viget ac floret.

Græcis θρίδαξ ἀγρία: Latinis Lactuca syluestris: In Officinis Pharmacopœorum perperam Endiuia vocatur: Intybum enim voce deprauata Endiuia dicitur. Appellatur verò Lactuca syluestris à quibusdam Serriola per duplex rr. quòd serræ modo acutas spinas folij costa à tergo habeat: Germanis wilder Lattich: Belgis wilde Latouwe: Gallis *Laictue sauuage*: Italis *Lattuca saluatica*: Hispanis *Lechuga saluage*.

Apud Galenum De alimentorum facultatibus lib. 2. legitur, Lactucam satiuam θριδακίνην appellari: præter hanc verò apud suos (id est, Pergamenos in Asia) & aliud quoddã esse olus agreste θριδακίνης nomine, quod in viis ipsis nascitur & locis fossarum eminentioribus, & præterea riguis ac plerisque incultis.

Exiguum autem id olus est, instar Lactucæ hortensis nuper enatæ, amarorisque quippiam præ se fert, & multò magis dum adolescit: vbi autem caulem iam produxerit, saporem amarum habet vel manifestissimum: Hactenus Galenus. *Thridacina.*

An autem hæc Thridacina, Lactuca ista syluestris sit, nec ne, cui integrum erit diligentius perquirere, per nos licet. Nobis satis fuit ea de Thridacina hoc loco asscripsisse, quæ de hac à Galeno referuntur.

Cæterùm Lactuca syluestris frigida est, & quidem (si papaueri, vt Diosc. scribit, similis) circiter tertium ordinem: sicca verò secundo: & simul expurgans atque aperiens, quia nonnullæ amaritudinis particeps est. Dioscorides huic quoque purgandi per aluum facultatem tribuit: Purgat, inquit, cum oxycrato epotus succus, duorum obolorum pondere, aquosa per aluum. Argemas & oculorum caligines expurgat: cum lacte muliebri aduersus ambusta confert. In summa somnifera & dolorem sopiens. Menses verò etiam mouet, & contra scorpionum ac phalangiorum ictus bibitur. Hæc Dioscorides.

Recentior ætas loco Intybi hac non infeliciter vtitur: Nam ad iocinoris inflammationes, & morbum regium confert; calorem siquidem contemperat, & meatus expurgando aperit.

Semen huius idem quod Satiuæ potest, & Veneri refragatur.

De albo Olere. CAP. XXIIII.

LACTVCÆ generibus accedere potest, vulgò dictum Olus album, herbula exigua, primum erumpenti Lactucæ foliorum quantitate, forma, & colore satis similis; foliola siquidem eius paruula, latiuscula, non tamen digitum lata, rotundis longiora, dilutè quoque virent: cauliculum hæc promit tenuem, angulosum, tres aut quatuor digitos altum rarius dodrantalem, duobus aut tribus geniculis articulatum, è quorum singulis foliola bina prioribus è radicibus erumpentibus angustiora longioraque: in fastigio verò cauliculorum flosculi albidi

Album Olus.

albidi perquam exigui aliquot veluti in sciadio cohærent. capillaceæ fibræ paucæ pro radicibus sunt.

In agris vnà cum frumentis frequentissimè nascitur in Germania, Belgio, ac Bohemia, tum & alibi. Hyeme & paulò pòst herbula in agris viret, & collecta mensis infertur.

Belgæ **Wit moes**, id est, Olus album appellant; Nonnullis verò & **Veltcrop**: aliis **Cleerooghe** dicitur: nec alia eius nomina cognita: λευκολάχανον Græcè quis dixerit.

Refrigerans autem hæc herba, & nonnihil humectans, facultate ac temperamento Lactucæ haud dissimilis; cuius loco hybernis & primis Veris mensibus infertur, ac cum aceto, sale, & oleo iucundè editur, veluti alia acetaria: inter quæ haud postremum locum obtinet.

De Lapatho siue Rumice.

CAP. XXV.

GENERA Lapathi Dioscorides quidem quatuor refert: syluestre siue oxylapathũ: alterum satiuum: tertium rotundi folij: & quartum acetosum, quod Oxalis dicitur: quibus & Hippolapathum postea annumerat. Posterioris ætatis obseruatio & alia quædam his adiecit.

1. Syluestri Lapatho siue Oxylapatho folia sunt oblonga, dodrantalia, acuminata, non valdè lata, duriuscula: caulis rotundus, articulatus, subinde bipedalis; cuius ramulis ac appendicibus flosculi adhærent exigui ordine digesti, & deinde semina triangularia haud magna, tenuibus membranis implicita, colore subruffo nigricantia. radix recta, æqualis, prolixa, lutei interius coloris.

2. Huic foliis, caule, semine, longa luteaque radice simile est satiuum Lapathum: foliis tamen maioribus, mollioribusque, & caule multò altiore, vt qui hominis altitudinem non rarò assequatur.

3. Præter hæc verò & tertiũ est, Hippolapathũ dictũ, quod etiã folio est ampliore ac maiore quàm satiuum: flosculi & semina similia. radix verò crassa, interior pulpa dilutè rubescens.

4. Oxalis, Oxylapathum foliis & reliquis æmulatur, sed folia molliora, virentioraque sunt, & sapore acida.

5. Huius verò & species quædam reperitur, radice in multa rotũda capitula, ex fibris dependentia, extuberante, instar Filipendulæ: sed rara admodum hæc Oxalis est.

6. Accedit & alia quædam Oxalis, folio breui, lato, & quasi rotundo, ex albido virenti: cauliculis tenuibus ac tenellis, qui facilè concidunt: semine exiguo.

7. Iam & minima quædam Oxalis est, caule palmi vix altitudine: foliis angustis ac paruulis, quæ frequenter, præsertim semine maturo, tota rubens apparet.

8. Nec deest verò & rubens siue nigrum Lapathum, quod caule est Oxylapathi breuiore, foliis minoribus, saturato rubore nigricantibus, costa tamen media ac fibris dilutius rubentibus, ex quibus succus instar vini rubentis exprimitur.

1. Oxylapathum autem in pratis locis humentibus riguisq; spontè gignitur.

2. Satiuum in hortis seritur: solo gaudet stercorato, & benè subacto.

3. Hydrolapathum in fossis ac scrobibus aquas habentibus requirendum.

4. Oxalis licet quandoq; in syluestribus reperiatur, cultura tamẽ melior ac speciosior euadit.

6. Rotundi folij Oxalis syluestris est, & in asperis ac montosis plerisque locis exit: transfertur verò & ad hortos.

7. Minimum genus in aruis ac agris occurrit.

8. Postremum frequentius in hortis quàm alibi, nemine tamen serente, nascitur.

Semine maturo plurima Lapatha Iulio & Augusto turgent. Oxalis verò minima Autumno ac Septembri mense viget.

Lapa-

Lapathum ſylueſtre ſiue Oxylapathum.

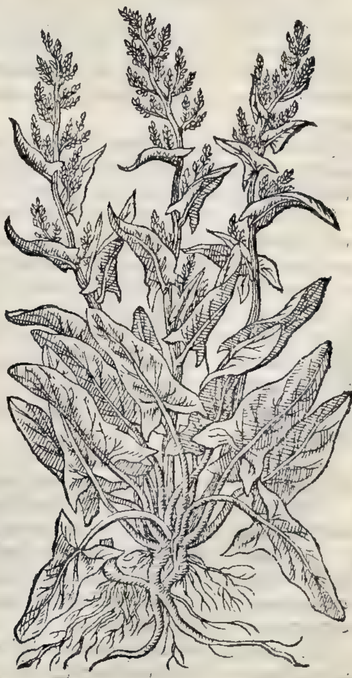
Lapathum ſatiuum.

Hippolapathum ſiue Rhabarbarum Monachorum.

Oxalis.

Oxalis tuberosa.

Oxalis rotundifolia.

Quod verò Græcis λάπαθον, Latinis Rumex nominatur: Plinius tamen lib. XIX. cap. XII. Rumicis appellationem satiuo soli tribuere videtur.

1. Ὀξυλάπαθον Latinis Rumex acutus: in Officinis Lapathium acutum dicitur: A Germanis Mengelwurtz/Streyffwurtz/Grindtwurtz/Zitterwurtz: Italis *Rombice:* Hispanis *Romaza, Paradella,* & *Lapaça*: Belgis Patich/ à Lapatho voce deducta; vel etiam Peerdick: Gallis *Pareille:* Anglis Dock.

2. Alterum λάπαθον ἥμερον, Rumex satiuus, Lapathum satiuum: Vulgò Patientia à Gallis nomenclatura mutuata, qui hoc Lapathi genus *Lapatience* appellant; quos & Belgæ imitantes Patientie hoc quoque olus vocant.

3. Tertium genus quod reliquis maius ac procerius est, Dioscoridi & Galeno ἱππολάπαθον est: Plinio verò etiam ὑδρολάπαθον, à loco in quo nascitur: Latinis Lapathum magnum, Lapathum aquatile, Rumex palustris. Hoc genus plerique Rhabarbarum nominant Monachorum, quòd eius radice Rhabarbari loco quidam vtantur.

4. Quartum Lapathum Græcis ὀξαλὶς est, & ἀναξυρὶς, Galeno etiam ὀξυλάπαθον, id est, acidum Lapathum, siue acidus Rumex: Officinis & vulgò Acetosa: Germanis Sawrampffer: Belgis Surckele/Zurinck: Hispanis *Azederas, Agrelles,* & *Azedas:* Italis *Acetosa*: Gallis *Ozeille*: Anglis Sorrel: Bohemis Sstowijk.

5. Tuberosam Acetosam, & tuberosum Lapathum quintum genus non abs re recentiores nuncupant.

6. Sextum genus syluestre Lapathum, & ἄγριον λάπαθον est, quod Dioscorides tertium facit: & à nonnullis Oxalis Romana, & Acetosa Romana temerè vocitatur.

7. Minima Acetosellæ rectè, & Oxalidis paruulæ nomen adepta est: Germanis klein Sawrampffer: Brabantis Scaeps surkele/hoc est, Acetosa ouilla: à Gallis *petite Ozeille.*

8. Posterius nigrum Lapathum, & niger Rumex dicitur, aut rubrum Lapathum. Perperam autem faciunt, qui istud Sanguinem Draconis vel esse suspicantur, vel nuncupant: nam succus aridus qui Sanguinis Draconis nomine in Officinis venundatur, non ex herba hac, sed omnino ex alia stirpe colligitur.

At Lapathum omne temperiem habet nonnihil frigidam; & quoddam quidem exiguam ac moderatam: aliud verò intensiorem. resiccant verò & omnia, sed non omnia æqualiter.

Satiui

Oxalis minima.

Lapathum rubens.

Satiui Lapathi folia, quę esculenta sunt, frigiditatem quidem exiguam, humiditatem verò maiorem obtinent, ac vnà lentorem: vnde & facilè ac citò, quando eduntur, per aluum descendunt. Dioscorides etiam omnium decocto olere, aluum emolliri tradit. Quod & Horatius annotauit Sermonum lib. 2. Satyra quarta sic scribens: 2.

Si dura morabitur aluus,
Mugilus, & viles pellent obstantia conchæ,
Et Lapathi breuis herba.

Breuem autem appellat Lapathi herbam, prius quàm caulis enatus fuerit decerptam. quo tempore esui potissimùm idonea est. Editur autem hęc cocta, sed minus quàm Beta vel etiam Spinachia suauis: succum verò ingenerat humidum, mediocriter crassum, & parum alimenti conferentem.

Oxylapathi autem folia cum frigiditate resiccant: Semina verò huius, tum & satiui, ac etiam Oxalidis cum tenuitate quadam substantię refrigerant, valdè resiccant & adstringunt. Contra dysenterias, cœliacos affectus, ventriculi ex bile subuersiones & fastidia: tum & aduersus scorpionum ictus, vt Dioscorides refert, bibuntur. Prosunt & sanguinem spuentibus addita acacia, auctore Plinio.

Oxalis haud dubiò refrigerat, & potenter resiccat: quia verò acida, etiam lentos humores incidit. Huius succus æstiuis mensibus multorum cibariorum vtile condimentum est, ac palato gratum. Ventriculum æstuantem refrigerat: appetentiam ciborum excitat: Iocinoris calorem contemperat, obstructiones eiusdem aperit. Folia decoctis (quorum aduersus febres vsus) vtiliter adduntur. 4.

Similis facultate Oxalis rotundioris folij est, quam, vt diximus, Romanam cognominant. 6.
Nec inferioris facultatis paruula illa Acetosella est, quæ etiam magis resiccat. 7.
Radices Oxylapathi, satiui Lapathi, ex Oxalidis ex aceto decoctæ, & per setaceum transmissæ, scabies, impetigines, & pruritus curant, si affectis partibus illinantur: præsertim butyro per decoctionem nigrefacto, aut oleo ex Lauri baccis, & Zinziberis nonnihilo additis. Dioscorides hoc & crudas radices posse refert: & earum ex vino decoctum dentium auriumque dolores mulcere, si eo os colluatur. Decoctum autem harum etiam scabies ac pruritus collutione mitigat. quod & balneo radices præstant. Feruntur verò eædem ex vino decoctæ po- 1.

tione regio morbo mederi, & corporis colorem emendare: ex aceto coctas lieni impositas prodesse: cum vino verò strumas ac parotidas discutere: Quod & vinculo collo appēsas præstare quidam nugantur. In pesso muliebres fluxiones tritæ & appositæ sistunt.

Hydrolapathi autem radix aluum sumpta mouere fertur: quod tamen nobis compertum affirmare nequimus.

De Tota Bona. CAP. XXVI.

Tota bona.

TOTA bona recentioribus dicta, Lapathi ab iisdem generibus annumeratur. caules hæc edit complures crassos, foliosos, pedales, vel paulò altiores; cuius ramulis sursum versus herbacei racemosi adhærent flosculi, ac deinde semina Atriplicis æmula. folia, quæ longis innituntur pediculis, lata sunt & acuminata, forma quodammodo foliorum Ari, sed candida, & veluti tenui farina respersa. radix crassa in plures quandoque diuaricatur, colore veluti Oxylapathi interius lutea.

Incultis locis, ac sæpenumero ruderatis, secus vias, veteres muros, & agrorum sepimenta frequenter reperitur.

Iunio ac Iulio præcipuè cum flore viget.

Recentiori ætati Tota bona dicitur: Belgis Al goede & Lammekens oor: Anglis English mercury. Sunt qui suspicentur χρυσολάχανον, id est, aureum Olus esse: sed Chrysolachanon Atriplicē esse diximus, nisi quis velit Plinij illud Chrysolachanon esse, quod in Pineto Lactucæ simile nasci refert lib. XXVII. cap. VIII. Germanis Schmerbel vocatur, & Güter Heinrick, id est, Bonus Henricus, à singulari quadam vtili facultate: veluti & perniciosam quandam, Malū Henricum appellant. quam Conrardus Gesnerus in Quadrupedum historia cap. de Boue his describit verbis: Prouenit apud nos (in Heluetia) noxia quædam herba, à qua non solùm ipsi boues abstinent, sed etiam gramine circum circa nascente, licet eodem equi vescantur. Rustici quidam apud nos Malum florem: alij Malū Henricum appellant (Ægolethron esse existimo.) Caulis ei albus, pedalis, solidus, & substantia quadam humida molliq; infarctus: flores hirsuti, purpurascentes, in spicam congesti, vt in Testiculo canis ferè: semine rotundo instar Milij, gustu subastringente: radice altissima, nodis quibusdam exasperata, & veluti squamata, longissima, ad quinque vel sex cubitos descente: quamuis rarò integra effodiatur. Recens planè frigida humidaq; tactu percipitur. vites vicinas corrumpit & frigore suo lædit. Hæc Gesnerus.

Malus Henricus.

Sed vt ad Bonum Henricum siue Totam bonam redeamus, calida & sicca hæc moderatè est, & vnà abstergens atque expurgans.

Folia cum oleribus cocta, atque esitata, lubricam reddunt aluum. Eadem concisa aut contusa recentia vulnera imposita veniunt: sordida verò ac vetera, tum & eiusmodi vlcera expurgant, & vermes, si qui in ipsis enati fuerint, interimunt.

Plinius Chrysolachanum quod in Pineto nascitur, sanare ait neruos incisos, si confestim imponatur. Hoc autem si Tota bona præstare queat, non abs re, nec temerè, nomen suum adepta est.

De Malua, & primùm de hortensi.

CAP. XXVII.

MALVÆ genera complura sunt: ex quibus satiua, siue hortensis vna est: reliquæ syluestres Maluæ sunt.

Satiua siue hortensis Malua folia ampla & rotunda promit, in virore albicantia, asperiora, & maiora, quàm syluestris: caulem siue scapum rectum, simplicem, quatuor aut quinque cubitos non rarò altiorem, cui præter inferiora folia, flores è pediculis breuibus adhærent, maiores

iores

Malua hortensis.

Malua hortensis multiplici flore.

iores multò quàm syluestris,alioqui forma non admodum dissimiles, quandoque simplices, & quinque tantummodo foliorum; frequenter verò multiplices,colore aut candidi, aut rubentes, eoque modò saturato,aliàs purpuræ modo relucente, non rarò verò omninò diluto. His succedit orbiculus rotundus instar placentæ ex multis tunicatis seminibus planis coagmentatus. radix longa,albida,lenta,ac flecti facilis,altè descendit.

In hortis seritur: temerè alibi quæritur.

Altero anno à quo sata est,caulem profert,ac flores Iulio aut Augusto facit: semine perfecto caulis inarescit: radix subinde aliquot annis restat,Vere nouo noua folia promens.

Μαλάχη Græcis dicitur,& ad differentiam alterius,μαλάχη κηπευτὴ, id est, Malua hortensis: à nonnullis verò Rosa vltramarina, & Rosa hyemalis. Atque hæc illa est Rosa, quam ex Maluaceo caule fundi, Plinius lib.XXI. cap.IIII. tradit: folia oleracea (perperam in plerisq; *Plinij locus* exemplaribus, Oleæ, aut Oleacea) habens, quam Mosceuton vocant. Germanis Garten *emendatus.* pappeln/ Herbstroß/ Ernroß: Belgis Winter roosen/ Herfstroosen: Gallis *Rose d'outre mer, Maulue de iardin ou cultiuée:* Anglis Holy hocke.

Appellari verò istam Maluam aliis quibusdam nominibus inter spurias Dioscoridis voces reperitur: vt à Pythagora ἄνθεμα, à Zoroastre διάδισμα, ab Ægyptiis χοκορτής, ab aliis αἰγὸς σπλὴν,id est,capræ splen,aut οὖρα μυός,id est,vrina muris.

Calida autem moderatè hortensis Malua est, & humida quoque, sed paulò, quam syluestris, minus: glutinosam similiter vt illa substantiam habet, quæ in flore, semine, ac radice manifestior.

Florum huius Maluæ decoctum, præsertim rubentium, superfluentes muliebres menses sistit,si in vino rubro decoquantur,& alia quædam eò facientia addantur.

Folia,radices,& semina,omnia possunt quæ syluestrium, quarum frequentior & familiarior est vsus.

De Malua syluestri. CAP. XXVIII.

SYLVESTRIVM Maluarum vna folio est lato, rotundo simili,sed tamen anguloso, per 1. circumferentiam leuiter crenato, glabro,læui, ac virente. caules subinde emittit plures, rotundos, quandoque bicubitales vel altiores; circa quos præter folia, flosculi in mediocris

Malua ſylueſtris procerior.

Malua ſylueſtris pumila.

Malua criſpa.

longitudinis pediculis, ex dilutè purpureo rubentes; quibus ſuccedit & placentæ inſtar orbiculus, Lupino non maior, ex pluribus congeſtus ſeminibus. radix albida, longa, mediocris craſſitudinis.

2. Altera humilior eſt : cauliculi huius tenues non erecti aſſurgunt, ſed procumbentes quaſi repunt : folia rotundiora, ſed minora, ambitu tenuiter inciſa : floſculi exigui & albidi : ſeminum orbiculus paruulus. radix albida, craſſa, & longa eſt.

3. Maluæ item ſpecies quædam procera, & erecto caule: folia cuius rotunda, læuia, dilutè virentia, per circumferentiam criſpa ſunt: floſculi minuti, albidi. radix haud magna.

4. Arboreſcens verò & quædam Malua eſt, ad VIII. aut X. cubitos aſſurgens : caule, aut potius caudice recto, foliis viduo, brachij craſſitudine; qui faſtigio inſtar arboris in alas diuiſus, folia profert rotunda, mollia, lęuia, virentia, maiora quàm prioris ſylueſtris Maluæ: floſculi ſaturata purpura rubent, medio nigri, à quo & ſtriæ quædam nigrę aſcēdunt. radice firmatur ſatis valida, ſed fibroſa.

1. Sylueſtris Malua prior incultis locis exit, ſolo tamen fœcundo, non ſterili, iuxta vias, hortorum ſepimenta, agrorum margines, locis nonnihil humentibus.

2. Proxima non rarò in ruderibus, ac aliis perinde incultis ac neglectis locis reperitur.

Reli-

Reliquas duas non memini me alio, quàm in hortis, loco videre. 3. 4.

Maluæ agrestes à Iunio mense in multam æstatem flores proferunt, interea & semen earum ad maturitatem peruenit.

Syluestris Malua Græcis *μαλάχη ἀγρία* dicitur: à Dioscoride verò *μαλάχη χερσαῖα*: à nonnullis *ἄκοπος*, quasi doloris mitigatiua: item & *ἡλιοσέῤῥος*, Osiriaca: Germanis Pappeln: Brabantis Maluwe/Keeskens crupt: Italis & Hispanis *Malua*: Gallis *Maulue*: Anglis Mallow: Bohemis Slijz. 1.

Huius alteram speciem plerique Maluam Pumilam nominant. Belgæ cleyn Maluwe: Galli *petite Maulue*. 2.

Tertiam Crispam cognominant. 3.

Quarta à Theophrasto *δενδρομαλάχη* vocatur, hoc est, arborescens Malua. 4.

Moderatum autem & tepidum quendam calorem cum humiditate syluestris Malua obtinet: succus eius lentus ac glutinosus est. Satiuæ autem hæc præferenda est, vt apud Athenæum Diphilus Siphinus rectè sentit, qui apertè agrestem Maluam meliorem esse hortensi refert: tametsi Dioscorides hortensem præferat, in quo nec ei nec Galeno accedendū: Nam syluestris haud dubiò esui aptior, ac suauior est. Inter olera autem hæc non postremo est loco: Commendatur ab Hesiodo:

> Νήπιοι οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντός,
> οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ. id est,
> *Stulti, neque sciunt, quantò plus dimidium sit toto,*
> *Neque quàm magnum in Malua & Asphodelo bonum.*

In hanc sententiam & Horatius Epodon Ode secunda scribit:

> —— *& graui Maluæ salubres corpori.*

Nutrit autem Malua, vt Galenus ait, mediocriter: succum verò ingenerat crassiorem: aluum reddit lubricam, ac duram emollit. facilè autem descendit, non solùm quòd humida, sed & quia glutinosa.

Folia Maluę aduersus omnes aculeatos ictus scorpionum, vesparum, apum, & similium efficacia sunt si imponantur: his verò tritis cum oleo prius peruncti, etiam (vt Dioscorides ait) non feriuntur. Achoras, furfures, omnesq; in cute asperitates cum vetere oleo (Dioscoridis exemplaria quædam perperam μετ' οὔρου habent) imposita sanant. Erysipelatis & ambustis vtiliter quoque adhibentur. Intestinorum rosiones ac dolores, foliorum, tum & seminis, & radicum decoctum per clysterem infusum sedat: vteri verò durities insessu mollit; quod & ipsa Malua in cibo assumpta efficit. Datur & succus parturientibus, vt partum faciliorē reddat, aut ex vino decoctum. In summa, vesicam, renes, intestina, thoracem, & pulmonē iuuat. *Diosc. locus emendatus.*

De Althæa. CAP. XXIX.

MALVÆ & quædam agrestis species Althæa est: sed albida mollis & lanuginosa: folia similiter lata sunt, nonnihil acuminata, ambitu modicè serrata: caules rotundi erecti, binûm frequenter cubitorum, vel altiores: flores vt syluestris prioris Maluæ, non tamen rubentes; verùm candidi, aut ex albido dilutè admodum purpurascentes: seminum orbiculus qualis & illius. radix crassa, lenta, intus albida, & viscido lentoque succo prædita. 1.

Pinguibus ac humentibus gaudet: iuxta scrobes & lentè decurrentes riuulos ad pratorum margines nascitur.

Flores Iulio & Augusto mensibus vigent: radix viuax singulis annis primo Vere regerminat, quæ & vel tunc, vel Nouembri mense colligi potest.

Ἀλθαία & ἰβίσκος, aut ἰβίσκος Græcis appellatur: à nonnullis Ἀρισταλθαία: Latini Althææ & Ibisci nomina seruant: Officinæ Bismaluam ac Maluauiscum, quasi Maluam Ibiscum dicunt. Germanis Ibisch: Belgis witte Maluwe/witten Hueust: Italis ac Hispanis *Maluauisco*: Gallis *Guimaulue*: Anglis Marshe mallowe.

Althææ verò & peregrina quædam species, apud Belgas tantummodo hortensis, occurrit, ex albido hæc virescens, minus quàm prior incanescit. caules eius crassi, rotundi: folia mollia, inferiore parte albidiora: quinque foliorum flos, maior quàm Althææ, dilutè in rubro purpureus, aut ex albido purpurascens, stamine, vt reliquis Maluis, medio: fructus haudquaquam planus, sed tuberosus, rotunda ferè ac globosa, quinquangulari tamen specie: radix qualis Althææ. 2.

Nonnulli hanc Sidam esse voluerunt, sed Sida aquatilis est stirps, capite quàm Papaueris maiore, vt Theophrastus testatur; qualis non hæc Althæa. Quæ autem de Sida Theophrastus lib. IIII. scripta reliquit, in hunc modum se habent:

Sida forma Papaueri similis est, nam & Cytinodes caput superius gerit; verùm maius, magnitu- *Sida.*

Althæa, Ibiscus.

Althæa hortensis siue peregrina.

gnitudine tantæ amplitudinis quantæ pomum; non nudum, sed candidis iuxta ipsum membranis, super quæ folia foris herbacea, numero quaterna, similia Rosarum alabastris adhuc in calyce contentis. apertum caput grana rubra ostendit; figura non vt mali punici, sed orbiculata, exigua, nec multò Milio maiora: succum aliquatenus aquosum veluti Tritici reddit: maturescit æstate; pediculo paruo annectitur: flos Rosę calyci similis, sed maior & duplex ferè magnitudine. Hunc itaque & folium supra aquas emicare affirmant: & mox, vbi defloruerit flos, fructum formatum magis in aquam declinare, demumque terram attingere.

Nasci autem hanc in lacu Orchomenio Athenæus testem citans Theophrastum refert, & oues frondibus vesci: germina verò sues comedere. Theophrastus in hoc lacu tria fructificare proditum ait, Sidam, Boutomon, & Phleon.

Moderatè autem calida Althæa est, sed siccior quàm cæteræ Maluæ: sicciores verò huius radices & semen, ac partium tenuiorum, vt quidem Galenus.

Folia digerendi, laxandi, & dolores mitigandi, & concoquendi vim obtinent. Fomentis, tum & cataplasmatis ad lateris, calculi, ventris, vesicæque dolores ac cruciatus vtiliter admiscentur: in balneo etiam dolores omnes leniunt. Decoctum eorum idem præstat si bibatur, quod & non modò dolores ex calculo sepit, verum & ad ipsius faciliorem descensum ac exitum confert.

Radices & semina ad eadem proficiunt. Iuuat verò & dysentericos radicum decoctum, non quidem adstringendo, sed torsiones rosionesque mitigando: Non enim adstrictionem vllam habent; tametsi Galenus aliter sentiat. Additis verò & adstringentibus, vt Bistortæ, Tormentillæ, aut similium radicibus, dysenteriam curant.

Muccago radicum omnibus oleis, vnguentis, emplastris laxantibus & dolorem sedantibus vtilissimè admiscetur.

De Abutilo. CAP. XXX.

ABVTILON caule assurgit rotundo, duriusculo, ramoso, duos aut tres cubitos alto; quem cum suis alis folia conuestiunt lata, subrotunda, sed acuminata, albida, mollia, tenuissimè hirsuta, Cucurbitinis similia, è longiusculis pediculis dependentia. Flores è foliorum ac ramulorum sinubus exigui lutei: fructus rotundi, nigri, crispi, ex multis paruis siliquis cohærentes; in quibus & semen nigricans. in ramulos tenues radix diuaricatur.

Peregri-

Abutilon.

Peregrinum Belgio eſt, nec alibi quàm in hortis conſpicuum olim fuit.

Solet ſub finem æſtatis florere, quod erat Martio aut Aprili ſatum.

Abutilon nominant, nec repugnat ei quod Auicenna cap. XXIX. ſimile Cucurbitæ (ſcilicet folio) eſſe ſcribit, & Abutilon ac Arblutilon dici. Videtur verò & nonnullis Althæa hæc eſſe illa, cui Theophraſtus lib. IX. De hiſtoria ſtirpium, florem tribuit μήλινον, hoc eſt, Melini ſiue lutei coloris: Nam vulgò notæ Althææ, non luteus, ſed albidus eſt flos. Sed poteſt Theophraſti exemplar, quod multis locis vitioſum, & hiatus multos habet, & hoc loco mendo non carere: quamobrem nō facile fuerit hanc Theophraſti Althæam affirmare, præſertim cùm tantum lentoris etiam Althææ radici Theophraſtus tribuere videatur, vt aquam condenſare queat, ſi trita huic iniiciatur, quod vulgaris Althææ radix omnino poteſt; Abutili verò minimè. *Theophraſti locus ſuſpectus.*

Abutilon autem Auicenna ait vtile haberi vulneribus recentibus, & conglutinare ac conſolidare ea ſtatim.

De Alcea. CAP. XXXI.

SYLVESTRIS quoque Maluæ ſpecies Alcea eſt. caules huius rotundi, erecti, cortice conueſtiuntur lento, & qui in ſtamina etiam diduci queat, veluti Cannabis: folia circa hos virētia, profundis inciſuris in quinque particulas diſſecta. flos qualis ſylueſtris Maluæ: orbiculus placentæ inſtar & conſimilis. radix prolixa, mediocris craſſitudinis, intus albicat. 1.

Huius verò & alia quædam ſpecies minor, ſola magnitudine differēs: cætera reſpōdent. 2.

Inculta amant loca, agrorum margines, ſcrobeſque aquas non habentes.

Vnà cum ſylueſtribus reliquis Maluis florent, ac ſemen proferunt.

Alceam Græci eadem quoque voce Ἀλκέαν nominant: à nōnullis noſtræ ætatis Herba Hungarica, & Herba Simeonis dicitur: Germanis **Sigmaertskraut**: Italis *Malua ſaluatica*: Hiſpanis *Malua monteſina*: Belgis **Sigmaerts cruyt**: Gallis *Guimauulue ſauluage*.

Dicitur verò & eadem κάνναβις ἀγρία, ſiue Cannabis ſylueſtris, quod videlicet ex cortice eius, Cannabino perſimili, funes intorqueri queant. Deſcribitur tamen & quædā Cannabis ſylueſtris à Dioſcoride. Sed qui volet diligenter expendere & Alceæ & Cannabis ſylueſtris deſcriptiones, mox vtramque vnius eſſe ſtirpis facilè agnoſcet: *Cannabis ſylueſtris.*

Alcea vulgaris.

Cannabis ſylueſtris, inquit, virgas habet Althææ ſimiles, minores & nigriores: folia nigriora & aſperiora: florem Lychnidis: ſemina & radices Althææ. Quæ deſcriptio ipſi

Alceæ

Alceæ vel maximè respondet: caule foliisq; non albicat, sed viret, atque idcirco vtraque nigriora quàm Althææ: flos qui est agrestis Maluæ primæ, & Lychnidis satiuæ, & syluestri Rosæ comparari potest: reliqua Althææ similia perhibentur. Quid ergo restat, nisi vt Cannabis syluestris & Alcea eadem sit stirps, à Dioscoride bis sub diuersis nominibus descripta? præsertim cùm & ipsa Alcea cortice conuestiatur Cannabino simili, vt prius scripsimus, & Dioscorides etiam referat.

Alcea autem, veluti glutinosum lentorem quendam obtinet, ita quoq; ad Maluarum facultatem accedit, media, vt apparet, inter syluestres Maluas & Althæam. Radices dysentericis & ruptis cum vino aut aqua potæ medentur: Dioscoride & Paulo Ægineta auctoribus.

De Alcea vesicaria. CAP. XXXII.

Alcea vesicaria.

Sabdarifa.

1. DIFFERT hæc à præcedente Alcea: cauliculis autem exit rotundis, ramosis, haud firmis, sed facilè collabentibus: foliis verò altis incisuris dissectis, per margines crenatis, læuore, splendore, ac colore, tum & quadamtenus forma ad satiui Acanthi accedentibus, sed tamen minoribus multò: flores pulchri, Maluaceis similes, subalbidi, sed medio ac vmbilicum versus eleganti colore nigricant, è quo auri lutei coloris stamen eminet: aperiuntur hi tribus aut quatuor horis post Solis exortum: hora vna aut sesquihora vigent. relinquitur post florem folliculus patens, in quo capitulum rotundo longius, hirsutum, semine intus paruo ac nigricante. radix mediocris longitudinis fibras emittit.

In Atrebatum ac Morinorum finibus iuxta agrorum margines reperiri ac sponte progigni fertur: Italiæ ac aliis prouinciis haud incognita.

Eodem & nascitur & perit anno.

Alcea vesicaria haud perperam dici potest: plerique Venetam cognominant: alij Maluam Theophrasti nuncupant: Sed Theophrasti Malua à vulgari haudquaquam diuersa est. Matthiolus pro Hypecoo depingere videtur, cum quo nihil habet vel similitudinis vel affinitatis. Hypecoon foliis est, (vt ostendimus) Rutæ: huius verò longè ab iis dissident.

2. Ad hanc verò non abs re pertinere existimatur, Sabdarifa appellata herba, Maluacei quo-
Sabdarifa. que generis. cauliculi huius teretes, in nonnullasq; alas diuisi, erecti per se consistunt: folia in aliquot

aliquot partes diſſecta: flores ſpicato ordine digeſti, Alceæ Veſicariæ æmuli, medio videlicet eleganter nigricantes.

Aliunde autem in hortos Belgicos olim illata fuit. Sed vt ad Alceam veſicariam reuertamur: folium huius læue, lento ſucco præditum, ad Maluæ temperiem hanc accedere, & emollientis quoq; facultatis eſſe participem, oſtendere videtur. Sed tamen cùm nihil compertum habeatur, quid affirmandum?

De Mercuriali. CAP. XXXIII.

Mercurialis mas.

Mercurialis femina.

MERCVRIALIS duûm eſt generum: Mas & femina. Vtrique caules teretes, læues, internodiis aliquot geniculati, dodrante altiores, ſubinde cubitales, in ramulos diſtributi: folia circa hos complura, lata, oblonga, acuminata, ad Parietariæ accedentia, ſed tamen læuiora, virentiora, ac per margines ſerræ modo inciſa, Ocymi foliis ſatis ſimilia. radices ſubſunt fibroſæ. 1.

Maſculæ è ſinu foliorum in breuibus ac tenuibus pediculis bina cohærentia prodeunt ſemina, ad Aparines & forma & aſperitate accedentia, compreſſiora tamen; in quorum ſingulis vnicum ſemen paruum ac rotundum.

Feminæ veluti exiguæ ſpicę, in quibus racematim muſcoſi tenues cohęrent floſculi, abſq; fructu, nulloq; ſuccedente ſemine pereuntes. 2.

Reperitur Mercurialis in hortis olitoriis, in vinetis, aliiſque locis humentioribus ac vmbroſis, ſecus hortorum aruorumq; ſepimenta.

Tota æſtate vtraque viget, hyeme plurima parte intercidit.

Græcis λινόζωσις: item & παρθένιον, καὶ ἑρμοῦ βοτάνιον: vnde Latinis Mercurialis: à Theophraſto φύλλον: Eſt tamen & aliud Parthenium, & apud Dioſcoridem quoque aliud Phyllon: Germanis Zam bengelkraut/ Kuwurtz/ Mercurius kraut: Italis *Mercorella:* Hiſpanis ac Gallis *Mercuriale:* Belgis ſimiliter Mercuriaell/ & Tam bingelcrupt: Anglis French Mercury. *Phyllon Theophraſti.*

Mas Theophraſto Græcè ἀρρενόγονος; femina verò θηλυγόνος appellatur.

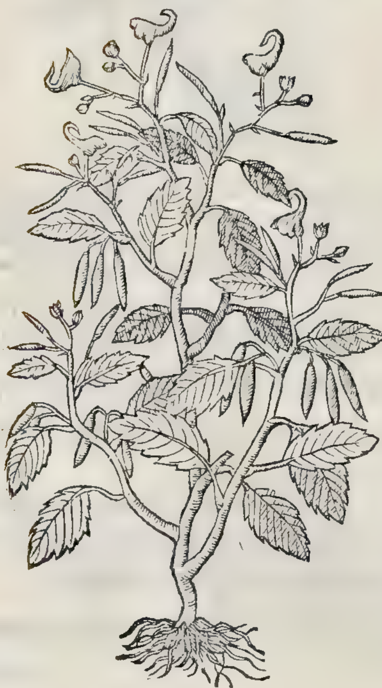
Plinius λινόζωστιν Mercurij inuentum eſſe refert: ideò, inquit, apud Græcos ἑρμοῦ πόαν multi vocant, & apud nos omnes Mercurialem.

At Mer-

Cynocrambe, Mercurialis ſylueſtris.

Impatiens herba.

At Mercurialis calida quidem & ſicca temperatura, neutra tamen primum gradum excedit: abſtergentem verò præterea obtinet, & (vt Galenus) digerentem etiam facultatem.

Vſus eius in enematis hac ætate frequens, in quibus ad excrementorum aliorumque in inteſtinis hærentium facilem expurgationem abſterſionemq; non exiguũ poteſt. Facit etiam ad alui deiectioné in olere aut aliâs aſſumpta; non modò excrementa, ſed ſubinde pituitoſa ac bilioſa expurgans. Dioſcorides etiam aquoſos humores huius decocto duci poſſe refert.

Mirum, vt etiam Plinius, quod de vtraque proditur, vt mares gignantur maſculam facere, vt feminæ feminam.

De Mercuriali ſylueſtri, ſiue Cynocrambe.
CAP. XXXIIII.

SYLVESTRIS Mercurialis alteram ſatis refert, ſed humilior tamen: cauliculi eius tenelli dodrantales ſunt: folia quàm alterius maiora: ſemina veluti maſculæ Mercuriali. radix fibroſa, candida, latè ſub terra progrediens ſerpit. Tota herba viroſi odoris ingratum redolet.

In ſyluis, ac aliis perinde vmbroſis gignitur.

Viret, vigetq; eodem, quo altera Mercurialis, anni tempore.

Græcis κύνια & κυνοκράμβη: Latinis Canina, & Braſſica Canina, & paſſim Mercurialis ſylueſtris.

Eſt tamen & alia κυνοκράμβη, quæ & ἀπόκυνον: de quo lib. III. Pempt. tertiæ. Germanis **Waldt bengelkraut/ hundßkoll:** Italis *Mercorella baſtarda*: Belgis **Wildt Mercuriael:** Gallis *Mercuriale ſauuage.*

Facultate autem hæc Cynocrambe, ſiue ſylueſtris Mercurialis alteri reſpondet. ſi folia quidem cum cauliculis aluum moueant, & inter olera recipi queant, & decoctæ herbæ ius pituitam, bilem, & aquoſa detrahat, vti Dioſcorides ſcribit.

De Impatiente herba. CAP. XXXV.

AD Mercurialis formam ac effigiem accedit quoque Impatiens. cauliculis hæc aſſurgit teretibus, glabris ac geniculatis, cubito altioribus, in alas ac ramulos diuiſis. Folia latè acuminata veluti Mercurialis, ſed tamen teneriora, ac dilutius virentia. floſculi è faſtigiis pediculorum dependent lutei, anteriùs latiores, in corniculum tenue poſterius deſinentes: ſuccedunt ſiliquæ teretes, paruæ, Chelidonij maioris perſimiles, quæ vel leuiſſimo contactu, exiliente maturo ſemine, in ſpiras contrahuntur. radix tenuibus fibris cohæret.

In Germaniæ, Bohemiæ, Galliæque ſyluis, tum & alibi reperitur: adoleſcit citò, ac nimis facilè in hortis: locis gaudet humidis ac vmbroſis, haud apricis.

Floret

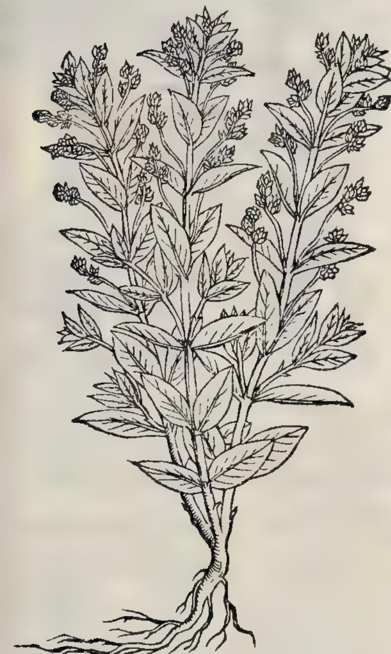
Floret æſtate: annua eſt herba: hyemem non ſuſtinet; ſemel tamen ſata ſingulis facilè annis renaſcitur, niſi prius, quàm ſemen maturuerit, fuerit euulſa.

Germani Springkraut: Belgæ Cruijdeken en ruert my niet: vulgò Noli me tãgere, quòd videlicet vel leuiſſimum manus contactum ſiliquæ haud admittant. Qua de cauſa Impatiens dici poteſt, vtpote quæ non patiatur ſiliquas maturato ſemine attingi. Plinius lib. XXIIII. cap. XVII. Æſchinomenen herbam nominat ſic appellatam, quoniam appropinquante manu folia contrahat. Quod ſi mutare lectionem Plinij integrum foret, & pro dictione Folia, Siliquas recipere, Impatiens hæc Æſchinomene eſſet, nam appropinquantibus digitis, ſiliquas mox, vt diximus, contrahit. *Æſchinomene.*

Cæterùm facultate hæc herba fertur pernicioſa, ac inter deleterias habenda.

De Phyllo Dioſcoridis. CAP. XXXVI.

Phyllon Theligonon.

DVORVM generum Phyllon eſt: mas, & femina, veluti Mercurialis.

Aſſurgit vtrumq; Phyllon tribus, quatuor aut pluribus rotundis cauliculis, dodrantalibus: è cuius ſingulis veluti geniculis bina oppoſita exeũt folia oblõga, Oliuæ foliis latiora, multò quàm Mercurialis anguſtiora. radix deſcendit vnica, nõ abſq; adnatis fibris. Mari ſemina gemina, veluti Mercuriali maſculæ: feminæ verò ſpicæ muticæ ac ſteriles, veluti feminæ. Herbæ verò ipſius & cauliculi & folia, perquàm tenui ac exigua molliq; lanugine ſubalbida.

Nec paſſim, nec vbique obuium Phyllon: in Narbonenſi Gallia ac in Hiſpaniis repertum accepimus: in ſaxoſis Dioſcorides naſci tradit.

Æſtiuis mẽſibus & viget & floret Phyllõ.

Dioſcorides φύλλον appellat, & ἐλαιόφυλλον; ad differẽtiam fortaſſe Mercurialis, quæ & φύλλον à Theophraſto vocatur: Deſcribit enim Theophraſtus φύλλον folio Ocimi: quod haudquaquam de iſto Phyllo, ſed de Mercuriali veritatem habet. Maſculum autem Phyllõ Dioſcorides ἀῤῥενογόνον; feminam verò θηλυγόνον nominat, iiſdem videlicet vocibus, quibus φύλλου ſui genera Theophraſtus diſtinguit.

Facultatẽ autem Dioſcorides huic Phyllo omnino eam tribuit, quam alteri Phyllo ſiue Mercuriali etiam Theophraſtus: Arrhegonon videlicet maſculi ſexus partum efficere; feminam verò feminei adferre; Cuius Crateuam eſſe auctorem refert.

De Portulaca. CAP. XXXVII.

PORTVLACÆ duæ ſunt: Maior ac ſatiua vna: altera minor ſylueſtris.

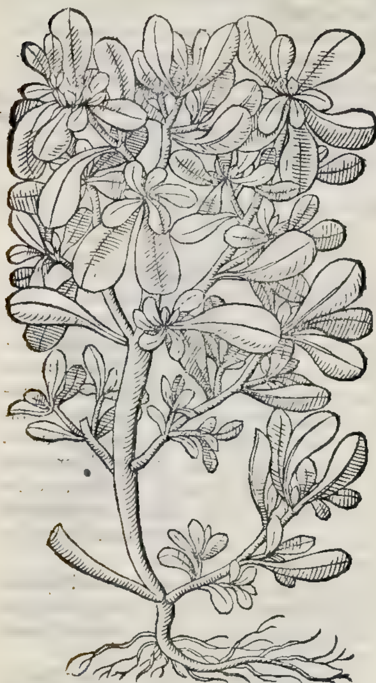
Maioris caules non rarò dodrantales, teretes, craſſi, ſubrubentes, ſuccoſi, læues, reſplendentes, in alas quaſdam diſtribuuntur. folia vncialis longitudinis, latiuſcula, craſſa, pinguia, glabra, virẽtia, à tergo albidiora: floſculi minuti, pallidè lutei ad annexum foliolorũ gignuntur, ſuccedente conceptaculo exiguo herbacei ac virentis coloris, inſtar ferè dimidij grani hordeacei, in quo ſemen puſillum nigrum. radix fibras habet. 1.

Altera minor cauliculis ſimilibus rubentibus, ſed minoribus per humum ſternitur: folia priori forma, colore, læuore, craſſitudineq; reſpondent, ſed minora multò.

In hortis ac eorum areis ſubactis ac ſtercoratis commodè prior ſeritur: ſolum deſiderat lętum, pingue, non aridum. 2.

Altera in ſemitis hortorum ac vinearum, ac quandoque in petroſis ſponte gignitur. rigua & hæc amat loca. ſemel ſata, ſi ad ſeminis maturitatem relinquatur, facilè annis aliquot pòſt ſequentibus renaſcitur.

Portulaca satiua.

Portulaca syluestris.

Seri potest Martio aut Aprili, Iunio verò ac deinde in Autumnum vsque viget ac viret.

Græcè Α'νδράχνην nominant: Latini Portulacam: Est tamẽ & ἀνδράχνη quædam arbor syluestris, quæ vnius literæ diuersitate Latinis Potulaca dicitur. Germani Burtzel kraut: Galli *du Poupier*, aut *Pourcellaine* vocant: Belgæ Porcelleyne: Itali *Procacchia, Porcellana*: Hispani *Verdolagas, Baldroegues*: Angli Porcelain.

3. Præter has verò duas eiusdem generis, & aliam quandam Portulacam, & quidem syluestrem, à Græcis quoque ἀνδράχνην ἀγρίαν nuncupatam, veteres referunt, quæ alio nomine Illecebra à Latinis appellata est. Confunditur autem hæc quandoque cum minore, siue syluestri Portulaca modò descripta. Neque ab hoc errore pleraque Dioscoridis exemplaria libera sunt. Nam quod in Portulacæ syluestris descriptione, Cauliculos manducatos bonũ succum parere, viscosos & aliquantulum salsos esse affirmatur, ad minorem syluestrem referendũ est: Quod verò sequitur: vis ei excalfactoria, acris exulcerans &c. non huius, sed Illecebræ facultas est; de qua nos cap. x. lib. v. Pemptadis primæ. *Dioscorides notatur.*

4. Iam & Peplis, ab Hippocrate Peplion, à nonnullis quoque Portulaca syluestris appellatur, Dioscoride teste. Quod nomen idcirco ad Portulacam etiam Plinius lib. xx. cap. xx. sed minus rectè transtulit. *Plinij error.*

5. Recentior ætas & quandam superioribus marinam dictam Portulacam annumerat: quæ cùm fruticosa sit, libro secundo Pemptadis sextæ requirenda.

At Portulaca frigida est, ac tertio quidem ordine, humida verò secundo. syluestris verò minus humida. Salsilaginem quandam coniunctam habet, quæ in syluestri copiosior apparet.

Cruda non rarò in acetariis etiam sola editur cum oleo, sale & aceto. Æstuantem autem ventriculum sedat: appetentiam excitat: alimentum autem ab hac corpori exiguum, vitiosum, frigidum, crassum, humidumq; accedit. Commanducata dentium stupores tollit: idem potest & succus in ore detentus, & aqua per organa extracta. Quæ & aduersus vermes pueris commendatur, & valdè vtilis est, præsertim si febris adsit: Nam & nimium calorem contemperat, & vermes interimit: Quod quidem salsilagine permixta efficit, quæ & vermibus & putredinibus aduersatur.

LIBRI PRIMI PEMPTADIS QVINTÆ
FINIS.

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS QVINTÆ LIBER SECVNDVS,

DE CVCVMERARIIS ET ALIQVOT ALIIS HERBACEIS FRVCTIBVS.

PRÆFATIO.

MVLTI sunt edules fructus arborum & fruticum, herbarum verò & nonnulli; & præter frumenta quidem & legumina. Hæc siquidem & fructus sunt, frequentiùs tamen σπέρματα, id est, semina, quàm καρποὶ, siue fructus nominantur.

Qui autem καρποὶ siue fructus dicuntur, herbarum haud multi sunt; & exceptis paucis, non alij quàm ad Cucumerum naturam accedentes, atque idcirco Cucumerarios etiam appellatos, quos cum paucis aliis, hoc libro prosequi præsentis est instituti.

DE VVLGO DICTIS CVCVMERIBVS.

CAPVT I.

Cucumis vulgaris.

Cucumis oblongus.

LONGIS, sarmentosis, ramosis, & asperis caulibus Cucumeres isti per terram hûc illûc reptant: circa quos folia angulosa, ampla, aspera, ambitu serrata; & subinde claiculæ quædam. è sinu foliorum flosculi erumpunt dilutè lutei: deinde fructus crassi, semipedem longi, quandoque sed rarò dodrantales, angulosi, tuberculis quibusdam exasperati, per maturitatem lutei, in quibus transparens solidior medulla, quæ vnà cum seminibus editur, paulò antequam ad integram maturitatem peruenerint. Semina autem oblonga & plana subcandicant.

Seritur in hortis Cucumis: pinguia & aprica amat loca.

Iulio & Augusto mense fructus edules, sed Septembri demum ad perfectam maturitatem perueniunt.

Passim Cucumis, & in Officinis Cucumer appellatur, & pro eo habetur qui Græcis σίκυς ἥμερος, id est, Cucumis satiuus dicitur.

Melopepon Galeni. Galeno autem non Cucumis aut σίκυς, sed μηλοπέπων est. Nullius enim fructus Cucumerarij medulla siue caro interior editur, sed omnis abiicitur, excepta huius carne, quæ cum seminibus, vt diximus, estur. Quod de Melopeponibus fieri Galenus scribit lib. 2. De alimentorum facultatibus: Homines, inquit, à carne intima Peponum abstinent: Melopeponum autem mandunt.

Germani **Cucumern**: Itali Insubres, *Concomero*: Hispani *Cogombro*: Galli *Concombre*: Belgæ **Concommeren** vocant: Bohemi **Wokurka**. In Hetruria, inquit Matthiolus, Citrulum appellant, à Citrij luteo colore, qui in maturo fructu euidens est. Sunt verò & qui Anguriam dici velint, sed omninò alius fructus Anguria.

Cucumis longus. Sunt verò huius generis & oblongi quidam Cucumeres, quos ars & cultura primùm (vt fertur) produxit, natura deinde conseruauit: Primò enim fructus rudimento in fistulam aut tubum imposito, oblongus nascitur Cucumis, cauitate siquidem angustiore impleta, in longitudinem incrementum capit: Et huiuscemodi Cucumerum semen satum, non quales antea erant, sed quales culturæ mangonium genuit, profert; qui cum suopte ductu, longi quidem, sed crebrò recurui reperiuntur: quos & Anguinos inde vocant.

Omnium autem Cucumerum frigida ac humida ordine secundo temperies est: horum autem minus quàm reliquorum humida. atque idcircò quando eduntur, minus citò in ventriculo corrumpuntur: succi verò etiam minus praui sunt. Alimentum verò corpori conferunt frigidum quidem nec non humidum, ac omninò exiguum, & succi haud probi.

Eligi debēt virides, nondū maturi, maturi siquidē & iā Citrini facti, esui haud sunt idonei.

Semen frigidum quidem, sed multò minus quàm fructus. aperiendi vim atque extergendi præterea obtinet: vrinas mouet: iocinoris obstructiones aperit: pectori ac pulmoni inflammatione laborantibus prodest: contusum forisque absterforij loco adhibitum, cutim splendidam reddit.

De Melone siue Melopepone. CAP. II.

Melo siue Melopepo vulgò, Cucumis Galeni.

Cucumis syluestris.

QVEM

QVEM recentior ætas Melonem nuncupat caulibus humi procumbentibus, longis, sarmentosis, atque asperis, vulgari Cucumeri similis. Folia satis respondent, minora tamen, rotundiora, minusq; angulosa: flosculi similiter lutei: fructus crassiores, initio nonnihil pilosi, qui modò oblongam, aliàs contractiorem rotundam figuram obtinent: subinde verò & maiores, quandoque minores reperiuntur. cortex horum vt plurimum exterius viret, subdita pulpa siue caro, quæ editur, è luteo languescit, medulla lutea, muscilaginosa, humida, defluens, in qua semen veluti superioris Cucumeris.

Seritur locis cultis. tumulos amat Soli vel maximè expositos; terram verò mediocrem, non nimis pinguem aut stercoratam.

In Germania ac Belgio non nisi serò, & cùm æstas calens ac sicca fuerit, ad maturitatem perueniunt.

Vulgò Melones appellant: Itali *Mellone*: Hispani *Melon*: Galli *Melons*: Germani ac Bohemi Melaun: Belgæ Meloenen. μῆλον autem Græcis pomum significat. Proinde rectius μηλοπέπων hic Cucumis appellandus; Pepon videlicet Mali odorem referens. Nam huius fructus odoriferis malis odore sæpenumerò vicini sunt, subinde verò & obscurè moschum redolent; qui idcircò & Moschatellini cognominantur. Galenus non istum, sed superiore capite descriptum Melopeponem facit; hunc verò pro Cucumi habuisse videtur, qui Græcis σίκυς ἥμερος, Latinis Satiuus Cucumis dicitur. *Cucumis Galeni.*

Huius autem vel etiam superioris syluestre genus est, quem σίκυον ἄγριον, & syluestrem Cucumerem vocant, de quo Pempt. tertiæ lib. 2. cap. 26. *Cucumis syluestris.*

Frigida porrò quoque ac humida Melonum caro est: difficilius quàm reliquorum Cucumerariorum concoquitur: in ventriculo autem si diutius hæreat, corrumpitur, & malignis febribus occasionem præbet. Quod & Aëtius testatur Tetrab. primi lib. 1. febres malignas inducere esum Cucumerum scribens; est siquidem & huic Cucumis, qui vulgò Melon. Semen verò huius idem quod alterius ac superioris Cucumeris potest.

De Anguria. CAP. III.

Anguria, Cucumis Citrulus.

Cucumeris Citruli alia icon.

ANGVRIA sarmentosis, viticulosis, asperis, ac humi repentibus caulibus, tum & claniculis superiores Cucumeres refert; folia autem maiora sunt, & profundis vtrimque in-

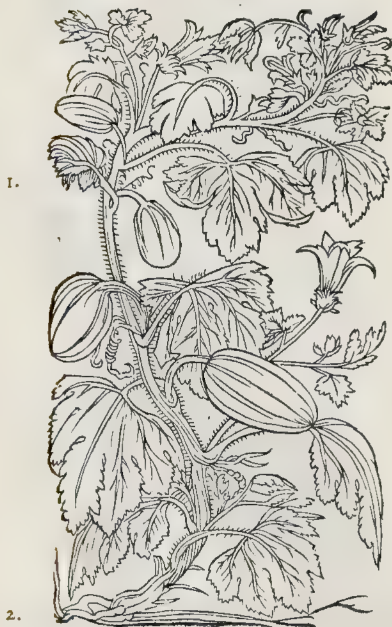
Colocynthis.

Cucumis Citrulus.

Colocynthis.

Pepo maior oblongus.

cisuris dissecta: flos aurei coloris: fructus globosi, striati, colore superius virentes, inferius, quà humi iacent, inalbicantes, quorum exterior cutis læuis, interior caro mediocriter dura, Peponum quam Melonum similior: medulla fungosa, in qua semen oblongum, planum, maius quàm Cucumerum, aut Melonum, minus quàm Peponum, exterior cuius cortex nigricans aut subrubens ac durus est. Non facilè autem istius Cucumerarij fructus cõputrescũt (veluti vulgaris Cucumeris aut Melonis dicti, qui decerpti facilè corrũpuntur) sed diutinè asseruari queũt, præsertim Tritici aceruis, vt Matthiolus ait, impositi.

In calidis regionibus, vt, Apulia, Calabria, Sicilia, ac similibus facilè prouenit: In Germania rarò seritur, rariùs verò etiam maturescit.

Anguriam recentior ætas appellat: Officinis Citrulus & Cucumis Citrulus dicitur: inter semina siquidem frigida, Officinis nuncupata maiora, huius semen admittitur nomine seminis Citruli. Si autem Cucumis Citrulus à Citri luteo colore nomen habet, vulgaris Cucumis propriè Cucumis Citrulus est.

Syluestre autem huius genus est Κολοκύνθις siue Colochyntis dicta, de qua cap. 27. lib. 2. Pempt. 3.

Cæterùm Anguriæ caro, quæ cortici subest, cruda, sed frequentius cocta comeditur: alimẽtum autem confert exiguum, idq; frigidum ac humidum, sanguinemque ingenerat aquosum, qui internarum partium inflammationes mitigat, & bilis acrimoniam ac feruorem contemperat. Cruda in ore commansa linguæ in febribus asperitatem lenit, & sitim sedat.

Semen facultate Cucumerum simile est.

De Pepone. Cap. IIII.

PEPONVM aliquot reperiuntur species vel magnitudine vel forma differentes.

1. Maior Pepon crassos, asperos, spinisq; nõnullis obsitos caules promit prælongos, qui clauiculis siue capreolis suis vicina compræhendentes, perticas, scenas, ac sepimenta conscendunt, quæ nisi iuxta posita fuerint, humi repunt. folia ampla sunt, valdè aspera, aliquot profundis incisuris diuisa, marginibus serratis. flores admodum magni sunt, calathi forma, auri colore lutei, per orã quinque prominentibus angulis denticulati. fructus magni, crassi, rotundi, oblongi, crassioribus striis veluti angulosi, quorum pulpa cortici subiacens candida mediocriterq; dura est, interior medulla fungosa: semen magnum, latum, planum, subalbidum, multò quàm Cucumeris maius; forma alioqui haud differens. color corticis quandoque obscurè virens, aliàs albidus: virentis autem Peponis cortex durior est, ac veluti lignosus; albidi verò mollior ac tenerior.

2. Alterum Peponum genus caulibus ac foliis, vtrisque asperis, tum & clauiculis priori simile est;

Pepo rotundus maior.

Pepo rotundus minor.

Pepo latus.

eſt; ſed foliorum fiſſuræ minus profundæ, caulesq́; teneriores. flores ſimiliter lutei, patentes, & anterius anguloſi veluti prioris. fructus autem globoſi, rotundiores, modò maiores, frequenter minores; & quandoque virentes, duriorisque corticis: ſubinde cute molliore ac albicante, caro quibus ſubeſt veluti prioris: ſemina quoque eiuſdē formæ, ſed aliquantò minora.

3. Huius generis & tertius eſt Pepon, aſperis caulibus, foliisque fiſſis ac ſerratis priorem referens: flos magnus quoque ac luteus veluti aliorum: fructus mediæ magnitudinis, cuius cortex tuberculis nonnullis exaſperatur veluti mali Citrij cutis, qui per maturitatem ſimiliter luteus eſt, proinde & Citrium malum cùm colore, tum aſperitate referens.

4. Quarti generis Pepon forma ab aliis plurimum differt: caules quidem, folia, floresque aliorum ſimiles ſunt; fructus autem haud longus aut globoſus, verum omnino latus, & quodammodo planus, ſcuto alicui propemodum ſimilis; in medio quidem craſſior, per circumferentiam verò tenuior, & quibuſdam locis reflexus criſporum inſtar: cortex huius mol-

Peponis latioris fructus.

lis,tenuis,ac candidus eſt,caro interior ſatis dura ac durabilis: ſemen quàm Cucumeris maius,forma & colore conueniens.

Omnes Pepones hortenſes ſunt: lætum ſolum,pinguemque mediocriter terram poſtulát.

In calidis regionibus citius matureſcunt: apud Belgas omnes ſerotini ſunt,& niſi æſtas calida ſiccaque fuerit,vix ad perfectionem perueniunt.

σικυοπέπων. Græcis πέπων: Latinis ſimiliter Pepo. πέπονες autem omnes fructus perfecti ac maturi communi nomine dicuntur: vnde Medici quidam, inquit Galenus, fructum hunc σικυοπέπονα, id eſt, Peponem Cucumeralem nominari oportere contenderunt. Plin. lib. IX. cap. V. Cucumeres,inquit,cum magnitudine exceſſere,Pepones vocantur. Germanis Pluțer: Bohemis Dijne: Gallis *Ponpons*: Belgis Peponen vocantur. Maiores à nonnullis Turcici cognominantur: Secundi verò Marini: Tertij Hiſpanici: Quarti autem Latorum Peponum nomen obtinuerunt.

Eſt autem omnium Peponum natura frigida cum copioſa humiditate: habent autem vim quandam abſtergendi,cuius beneficio vrinam ciunt, & deorſum expeditius quam Cucurbitæ aut Melopepones permeant; vt Galenus ſcriptum reliquit.

Editur autem caro Peponum haudquaquam cruda, ſed cocta. Deſcendit autem ſic omninò faciliter,aluum facilem & quodammodo lubricam reddens. Alimentum autem confert exiguum,tenue,humidum frigidumque,(vitioſum,inquit Galenus) idque potiſſimùm cùm probè concocta non fuerit. Quo caſu choleræ morbo obnoxios efficere ſolet.

Durior caro Latorum eſt,qui & idcirco diutius quam reliqui incorrupti aſſeruari queunt: eduntur autem hi non modò elixi, ſed & in pingui aliquo fricti. Deſcendunt verò & per aluum haud ſegniter,alimentum verò adferunt quale aliorum.

Semen magis quàm caro extergit,vrinas promouet,renibus ex calculo infeſtatis vtile eſt.

De Pepone ſylueſtri.

CAP. V.

VELVTI Cucumeribus & Anguriæ ſylueſtres ſuæ ſunt ſpecies, ita quoque & Pepones quidam agreſtes & tota natura ſylueſtres. proferunt hi caules aſperos ſpinis obſitos: folia aſpera: flores luteos veluti ſatiui, ſed minora ſingula: fructus craſſos, oblongos, ſtriatos, durioris corticis ac colore virentes, ſed minores multò; quorum pulpa & interior medulla vnà cum ſemine, veluti ſatiuorum; ſed admodum amara; ſemen quoque paulò minus.

Alicubi locis incultis ſpontè huiuſcemodi Pepones gigni dubio procul eſt: Verum in Germania ac Belgio non niſi ſati proueniunt.

Tametſi Veteres horum non meminerint,res ipſa tamen oſtendit πέπονες ἀγρίους, & Pepones ſylueſtres hos dici oportere.

Sylueſtres autem Pepones vti tota ſua natura valde amari, ita quoque temperamento calidi ſiccique, & ſecundo quidem ordine intenſo: expurgandi quoque non minorem vim, quàm

Pepo syluestris.

Cucurbita prior.

quàm syluestres Cucumeres, obtinent.

Vinum quod calyci, exempta cum semine medulla, infusum, tantisper in eo hæserit, donec amaritudinem plenè contraxerit, per aluum purgat, ac pituitosos biliososque educit humores. In summa huius succus idem quod Cucumeris agrestis præstat: resiccatus verò, Elaterij loco succedere potest.

De Cucurbita. CAP. VI.

CVCVRBITA oblongos, viticulosos, & angulosos caules in alas nonnullas distributos profert, qui adnatis capreolis vicina propeq; assistentia adminicula comprehendentes, sursum scandunt, & in altum tolluntur: folia admodum magna, lata, & nonnihil acuminata, Bardanæ ferè magnitudine similia, sed mollia, alboq; veluti tomento vnà cum caulibus ac foliorum pediculis candicantia, instar Altheæ. Flores foliorum è sinu albidi exeunt: fructus subsequuntur non vnius formæ: quandoque enim lagenarum formam quasi exprimens, in ventris modum turgescit, supereminente collo, quod; quà parte ventri adhæret, frequenter angustius: subinde verò & ventricosa ac crassa, sed absque collo, & inferiore sede latior, pyri turbinatam figuram quodammodo referens: aliàs verò in longitudinem producitur. Crescit, inquit Plinius lib. XIX. cap V. Cucurbita qua cogitur forma, plerumque & intorti draconis figura. Libertate pensili cõcessa visa est nouem pedum longitudinis. Omnibus autem cortex per maturitatem durus, ligneus, ac flaui coloris: caro autem siue pulpa interior candida: semina oblonga, plana, compressa, anteriore parte acuminata, posteriore lata, duobus eminẽtibus angulis quasi cornuta; cortex quorum durus & candidus, medulla similiter albida ac dulcis.

Cucurbitæ in hortis coluntur ac seruntur.

Sub Autumni tempus ad maturitatem demum perueniunt: in calidis tamen regionibus citius, maximè præcoces: Præcoces autem Cucurbitæ, tum & Cucumeres sic redduntur, vt Quintilij tradunt. In cophinos aut fictilia inutilia terra cribrata mittenda stercore admixto liquidior facta: & anticipato consueto tempore, Vere videlicet inchoante, semina implantanda, & cùm Sol fuerit & calor & moderata pluuia, cophinos sub dio expones, circaque Solis occasus in domum contectam inferendi: atque hoc assiduè faciendum, aqua irrorata quando vsus postulauerit: postquam verò perfectè cessabunt frigora & glacies, cophini siue dolia in locum subactum & excultum defodiendi, ita vt labra æqualia sint terræ, deinde reliqua cura adhibenda: sic ille.

Græcis Κολόκυνθα, & Κολόκυνθα ἐδώδιμος: item Κολόκυνθα ἥμερος dicitur: Latinis Cucurbita, Cucurbita edulis, Cucurbita satiua: à nonnullis

Cucurbita latior.

Cucurbita longior.

nullis verò κολόκυντα per τ vltima syllaba : ab aliis σικυώνια : à Plinio Cucurbita Cameraria, quòd cameras, testudines, pergulas, topiarias hortorum scenas scandat ac operiat. Huic verò & altera, quæ nullis propè assistentibus fulta humi repit, Plebeia cognominatur. Italis autem Cucurbita *Zucca* dicitur: Hispanis *Calabaza*: Gallis *Courge*: Germanis Kurbs: Belgis Cauwoorden: Bohemis Tykew.

Cucurbitæ autem caro siue interior pulpa frigida ac humida temperamento est, vtraque qualitate secundi ordinis. Succus ad aurium cum phlegmone dolores, addito rosaceo, infusus prodest: tumores etiam omnes calidos pulpa imposita mitigat, capitis dolores puerorum & oculorum inflammationes hoc modo sedat. Si infanti dormienti paris longitudinis Cucurbita vel etiam Cucumis in lectulo adiungatur, & febricitauerit, mox à febri liber erit.

Editur verò & hæc pulpa cocta, sed quia succum habet aqueum ac tenuem, exiguum corpori præbet alimentum, atque frigidum ac humidum: facilè autem subsidet pręcipuè elixa, quæ & propter substantiæ suæ lubricitatem, tum & humiditatem, aluum emollit.

Assa autem vel frixa in sartagine, quàm plurimum de propria humiditate deponit, atque idcirco minus facilè descendit, nec aluum adeò citò emollit.

Semen vrinæ acrimoniam contemperat, & eandem mediocriter prouocat.

De Cucurbita syluestri. CAP. VII.

SYLVESTRIS autem Cucurbita & quædam præter superiores est: hæc autem viticulosis caulibus, capreolis, ac foliis mollibus, ac veluti lanuginosis satiuam æmulatur, omnibus ac singulis multò minoribus. scandit verò & hæc scenas, vmbracula, ac testudines hortenses: fructus Cucurbitis ventricosis ac lagenulas referentibus forma quidem similis, sed magnitudine longè inferior, omnino videlicet paruulus, nec vulgari pyro maior, vtpotè qui & manu concludi ac compræhendi queat. cortex huius exterior initio viret, postea durus factus ligni quoque colorem assumit. interior medulla humida & admodum succulenta est, in qua semen latet. amara autem hæc est, veluti syluestrium Peponum.

In calidis regionibus spontè alicubi gignitur, sed in Germania ac Belgio non nisi sata reperitur, vbi & tardè ac rarò perficitur.

Græcis

Cucurbita sylueſtris.

Græcis κολόκυνθα ἀγρία: Latinis Cucurbita ſylueſtris. Plinius lib. xx. cap. III. Cucurbitam ſylueſtrem Græcis σόμφον dici affirmat, quæ inanis eſt, digitali craſſitudine, non niſi in ſaxoſis naſcens, cuius commanducatæ ſuccus ſtomacho admodum prodeſt: Sed huiuſcemodi hæc Cucurbita ſylueſtris non eſt, quæ craſſitudine digitum excedit; nec inanis, ſed ſucci plena, ac ſtomachum nimia amaritudine offendit. σόμφος.

Sunt verò & quibus legitima hæc Colocynthis videtur, ſed à veritate aberrantibus: Nam κολοκύνθις Anguria ſylueſtris eſt, cuius & tenuis cortex facilè adimitur, & pulpa interior fungoſa reſiccatur; de qua Pempt. tertiæ lib. tertij cap. XXVII. Huius autem Cucurbitæ ſylueſtris durum ac lignoſum putamen, medulla verò adeò humida, vt reſiccari ſe non, aut ægrè admodum patiatur.

Cæterùm facultate hæc Cucurbita calida & ſicca eſt, nec minus quàm Colocynthis, aut Pepones ſylueſtres, vtriuſque videlicet qualitatis ordine ſecundo: Eſt verò & inſigniter amara, quamobrem & obſtructos meatus expurgat ac aperit: purgandi quoque vim per inferiorem ventrem æquè ac ſylueſtres Pepones obtinet.

Vinum etiam quod in excauatam hanc Cucurbitulam nocte tota permanſerit, valenter quoque purgat, & bilioſos ac pituitoſos humores educit.

Charantia.

De Charantia. CAP. VIII.

CHARANTIA tenuibus aliquot ac gracilibus viticuloſis cauliculis vicina quæque conſcendit, & capreolis ſuis, ex alarum ſinu prodeuntibus, apprehendit: folia non magna, lata, glabra, ac mollia, in quinque partes diſſecta, quarum ſingulæ ambitu circumroſæ: floſculi ex quinque foliolis mediocris latitudinis ex albido in luteum elangueſcunt: fructus oblongi, aliquantulum turbinati, oui ferè forma, ſed minores, veluti ſpinulis aut aculeis innocentibus exaſperati, qui per maturitatem foris intuſque rubent, ſponteque finduntur; in quibus ſemen latum, planum, ferè veluti Anguriæ, ſubnigricans vbi inaruerit.

Non niſi ſata prouenit: Melius ac facilius in Italia calidiſque regionibus proficit, quàm in Germania vtraque, vbi rarò & tardè fructus matureſcit.

Baptiſta Sardus Momordicam appellat: alij Viticellam, Balſaminam, Charantiam: Italis eſt *Garanza*: Germanis Balſam opffell: Gallis *Merueill*, Latinis Pomum mirabile: nonnullis Pomu n Hieroſolymitanum: Belgis Balſam appel. Balſaminæ nomen inde accepiſſe exiſtimatur, quòd oleum in quo maturum pomum maceratum ad multa vtile, veluti Opobalſamum, habeatur: Eſt tamẽ & alia Balſamina, de qua mox.

Obtinent autem fructus huius, tum & folia eximiam

eximiam resiccandi vim cum moderata quadam frigiditate temperiei mediæ proxima.

Vulnera recentia conglutinare folia imposita feruntur: cum vino verò assumpta coli intestinorumq; dolores sopire, & ruptis conuulsisque vtiliter exhiberi.

Oleum in quo fructus, exempto semine, vel insolatus, vel in calentis aquæ balneo decoctus, vel in fumo equino maceratus, vulnerum inflammationes arcet: eadem & facilè ac citò vnit ac persanat. Doloribus ac vlceribus mammillarum auxiliatur: vteri exulcerationes ac inflammationes iniectum curare posse existimatur: punctis ac vulneratis neruis vtiliter adhibetur: aduersus combustionem ex aqua oleóve feruente, ferro ignito, vel igne multum confert: cicatrices extenuat. ramices quoque huius vnctione sanescunt, si foliorum puluis aliquot diebus interea exhibeatur. Steriles quoque hoc fœcundas reddi affirmatur, si post balnei conuenientis vsum partes circa pubem ac vterum isto vngantur, ac demum viro mulier misceatur.

De Balsamina. CAP. IX.

Balsamina.

BALSAMINA hæc à Charantia, quę & Balsamina, non parum differens est: caules promit non tenues aut viticulosos, sed rectos, crassos, ab imo ramosos, glabros, læues, succosos, veluti Portulacæ, inferius nonnihil sæpè rubentes, circa quos folia oblonga, acuminata, Salicis similia, per marginem tenuiter serrata, è quorum sinu duo aut tres subrubentibus insidentes pediculis flores erumpũt, anterius latiores ac patentes, posterius in tenue corniculum, veluti recuruam caudam, desinentes; colore eleganti dilutè rubentes. succedunt fructus rotundi, asperi, ac hirsuti, sed quàm superioris minores, per maturitatem lutei, qui & spontè diffinduntur, semina spargentes, Lentibus satis similia.

Et hæc stirps non nisi hortensis ac peregrina Belgio.

Autumni tempore quandoque fructus maturescunt: flos antea apparet.

Vulgò Balsaminam nuncupant; & quandoq; neutro genere Balsaminum: Gesnerus Balsaminam amygdaloidem: Cordus maluit Balsamellam appellare: alij Balsaminam feminam, quibus prior mas: vnde hæc Germanis Balsam apffell weiblein / & Brabantis Balsam appel wijfken.

De huius autem facultatibus nihil afferendum: Plerique priori facultate similem affirmare audent, sed temerè, cùm huius experimentum à quoquam factum non constet.

De Fragis. CAP. X.

1. INTER herbaceos fructus Fraga quoque locum obtinent. Horum herba nullis caulibus nititur, sed pediculos tenues & lanuginosos à radicibus promit, quorum nõnulli folia, alij flosculos proferunt: deinde & fibras quasdam proserpentes edit, quibus seipsam multiplicat: folia autem in vno pediculo terna, oblonga, lata, per circumferentias serræ modo incisa, superiùs virentia, inferiùs albidiora, quorum singula maiora, latioraque quàm Pentaphylli: flores quatuor aut quini ab vno pediculo exeunt albidi, quinquefolij: subsequuntur Fraga superficie exasperata, exiguis Moris quodammodo similia, colore rubentia, quandoque, sed rarò, candida, gustu vinoso suauia, quorum interior pulpa mollis, humida, & albida, in qua semen pusillum. radix diuturna, subnigricans, multis fibris capillata.

2. Horum verò & alterum genus, quod superiori pediculis, fibris, foliis, flosculis simile est, sed Fraga gustu dulciora: firmius etiam suis pediculis adhærescunt, nec ita facilè decerpi se, vt superiora, patiuntur: radix huius quoque restibilis, & capillis fibrata.

In montibus, non rarò in conuallibus, in syluis ac aliis similiter aliquantulum vmbrosis Fraga gignuntur: proficiunt & in hortis. Priora passim vbique vulgaria sunt, sed altera rariora, nec alibi quàm in hortis requirenda.

Viret

Fragaria & Fraga.

Fraga altera.

Viret toto anno herba: Vere latiùs fibris suis expatiatur,ac deinde flores facit: Iunio, vel etiam prius fructus maturi sunt.

Fraga ipsi fructus Latinè Virgilio ac Ouidio dicuntur, nec aliud nomen vulgò cognitum: Germani Erdbeeren: Belgæ Eertbesien: Galli *Fraises* appellant. Herbam Fragariam vocant: Iacobus verò Manlius Fragulam: Germani Erdbeeren kraut: Brabanti Eertbesien cruyt.

Hallucinantur autem non parum,qui fructum hunc Rubi Ideæ morum existimant: nec minus qui Comarum faciunt.

Cæterùm herbæ folia ac radices refrigerant,& cum adstrictione resiccant: Fraga verò frigida sunt & humida.

Vulnerum inflammationem folia imposita arcent. Decoctum eorum gingiuas roborat, dentes firmat,& aduersus incipientes oris & tonsillarum inflammationes vtiliter gargarizatur. Fluxus muliebres eadem sistunt, & dysenterias curant.

Fraga sitim sedant,& ventriculi inflammationes,caloremq́; reprimunt: alimentum conferunt exiguum,tenue & aquosum; & si in ventriculo ipsa corrumpi contingat,etiã prauum.

Stillatitius horum liquor faciem fertur expurgare, & deletis maculis nitidam ipsam reddere,aduersusque calculum renum vtiliter bibi.

LIBRI SECVNDI PEMPTADIS QVINTÆ
FINIS.

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS QVINTÆ LIBER TERTIVS,

DE ESCVLENTIS RADICIBVS, AC EIVS GENERIS BVLBIS, AC NONNVLLIS ALIIS.

PRÆFATIO.

Vcvmerariis fructibus, paucísque herbarum aliis qui vescendo sunt, radices edules oportunè succedunt. Cùm autem illarum exiguus sit numerus, & bulbos, qui esui idonei habentur, in istarum societatem admittere operæprecium fuit. Plurimos quidem bulbos Pemptadis secundæ libro secundo descripsimus, sed quorum flores elegantes ac venusti hortis gratiam ac ornatum conferunt, oculósque magis quàm ventrem pascunt.

Restant præter illos nonnulli, sed tamen non omnes edules, quos tamen vnà cum his prosequemur; ne qui vnius generis censentur, ab inuicem diuellerentur. Satis sit floriferos ab istis separasse, qui alioqui, vnà cum reliquis simul vno libro compræhendi potuissent.

De Rapo. CAPVT I.

Rapum vulgare.

Rapum oblongius.

RAPO oblonga, aspera, & virentia sunt folia, vtrimque profundis incisuris dissecta: caulis verò ramosus: flosculi lutei: siliquæ ac semina qualia Brassicæ. Rapum, quod pro radice est, tuberosum, raro globi instar orbiculatum, frequentius in latitudinem effusum, rarissimè oblongius supra terram extans, inferius tenuem quandam radiculam demittit, cortice vestitur crasso, albicante, & carne interius albida, quæ cruda coctaq; editur.

Ferunt

Ferunt autem nonnulli & Rapum quoddam esse, interiore pulpa rubens: sed fortassis hoc illud est, quod inter Betas reposuimus, & à nonnullis pro Rapo rubente haberi scripsimus Pemptadis huius lib. primo cap. VI.

Est vero & syluestre quoddam Rapum, cuius varias species Pemptadis secundæ lib. primo ostendimus.

Terram Rapum mediocrem postulat & solutam, ac adeò solutam, Petro Crescentio auctore, vt ferè in puluerem sit redacta: In agris & nonnullis vinetis quibusdam locis gignitur.

Seritur Vere, vel post demessam segetem, in eodem in quo Secale natum agro. Altero anno vnà cum Brassica flores & semina producit. Transferri autem primo Vere, vel etiam citius Rapa oportet, si ad sationem Raporum semen vtile speratur: Non translatorum ad reliqua quidem vtile semen, verùm ex eo non extuberans Rapum, sed exiguæ radicis excrescit.

Rapum autem Græcis Γογγύλη, aut Γογγυλὶς dicitur; & γογγύλη ἥμερος, quod vulgaris vsus, in Officinis & passim Rapa: à Lacedæmoniis verò γαστήρ: apud Bœotios verò ζεκελτὶς, vt Athenæus refert: Germanis Ruben: Belgis Rapen: Gallis *Naueau rond*: Hispanis *Nabo redondo*, vel *Naps redons*: Italis *Rapi*: Anglis Turnepe.

Cæterùm Rapi tuberosa radix, quæ propriè Rapum, & stirpi nomen dedit, cruda quandoque, sed frequentiùs cocta editur. Cruda inflat, & succum crassum frigidumque ingenerat: Cocta minus refrigerat, imò adeò exiguum, vt refrigerare non percipiatur; humida tamen nihilominus & flatulenta existit. Refert autem non parum quo modo Rapum decoquatur: In aqua aut iure aliquo decoctum humidius est, citoque descendit, & aluum facilem reddit. Super carbones verò assatum siccius est, & flatuum minus ingenerat, non omnis tamen expers. Quocunque autem tandem coquantur modo, amplius multò quàm cruda alunt, alimentum conferunt non vitiosum, temperato proximum, sed non copiosum: ad lactis tamen & seminis generationem faciunt. Est verò & facultas eorum nonnihil diuretica.

Decoctum Rapi ad tussim & vocis raucedinem confert, vesperi bibitum addito sacharo aut exiguo mellis despumati. Dioscorides hoc & podagras & perniones foueri refert. Idem & ipsum Rapum tritum vtiliter pernionibus imponi addit; tum & ceratum rosaceum, quod in excauato Rapo per cineres feruentes excoctum fuerit, exulceratis pernionibus prodesse.

Asparagi Rapi siue prima à transplantatione germina decocta, vrinas, si edantur, mouent.

Semen in antidota recipitur, & Theriacis admiscetur: in potu sumptũ venenis aduersatur.

Belgæ oleum ex semine expressum ad reliquos à partu dolores subinde exhibent: tum & ipsis pueris aduersus vermes, quos perimit & expellit. Idem lotum cum aqua frigida calores, feruoresq́; & asperitudines cutis illitum mitigat. Vtũtur verò & hoc in cibatu, sed nõ prius quàm probè coctum aliquãdiu efferbuerit, vel pleraq; in eo incocta fuerint. tale autem facilè, in vẽtriculo innatans, amarescit, & bilem commouet.

Napus.

De Napo. CAP. II.

NAPVS foliis, caulibus, flore, siliquis, semineq́; Rapum refert, sed radix quæ Rapo in orbiculatam latitudinẽ extuberat, Napo in longitudinem exporrigitur. Napi siquidem crassa & longa radix est, Napi & ipsa nomen retinens.

Solutam quoque terram haud aliter quàm Rapum postulat, in lætiori tamen etiam prouenit. nascitur in Gallia, Bauaria, aliisq́; frequenter regionibus.

Seritur, transfertur, semẽ perficit eodem quo Rapum tempore.

Huius autem, tum & Rapi, syluestris habetur species, quam Galliæ rura Nauetam, Ruellio teste, appellant. Quæ ex non transplantatorum siue Raporum siue Naporum semine nascitur: & foliis, caule, reliquisq́; Rapum ac Napum æmulatur, sed radice non crassa, oblonga quidem, & haud magna est. Rapum etenim transferri, & in alium locum defigi debere, ex cuius semine nas- *Naueta.*

citurum expectatur Rapum, antè dictum: eodem modo & Napus translationem desiderat.

Seritur autẽ huiuscemodi stirps non paucis locis in agris seminis causa, veluti & syluestrior illa Brassica, Crambe veteribus nuncupata. Ex vberiore enim horum seminum prouẽtu magnum subinde lucrum, & haud mediocris quæstus agricolis accedit: Trusatilibus siquidem molis ex eo oleum excuditur, cuius non modò ad obsonia, aut ad lucernarũ lumina vsus est, verùm etiam ad saponis compositionem requiritur: Nam ex hoc, & vnà fortissimo ex nõnullis cineribus lixiuio, sapo decoquitur, quo ad eluendas expurgandasq; lineas vestes vniuersum ferè Belgium vtitur.

Rapistrum.

Napus Græcis βουνίας dicitur; quod tamẽ nomen Rapo magis cõuenit: Nam Bouniadis appellatio à tumente figura diducta apparet: Germanis Steckrübẽ: Brabantis Steckrapẽ / Parysche rapen: Hispanis *Nabo commun*, & *Naps*: Italis *Napo*: Gallis *Naueau*: Anglis Nape.

Galenus inter Γογγυλίδα & Βουνιάδα differentiã nullã facit, & reuera Napus à Rapo nisi sola radicis forma dissidet: vt & antè scriptum est.

Est & Napus à Rapo facultate & tẽperatura nõ differens, nisi quòd Napus paulò siccior, minusq; facilè concoquatur aut descẽdat, paucioresq; flatus ingeneret. in reliquis cũ Rapo conuenit.

De Rapistro. CAP. III.

RAPISTRO folia exeunt lata, oblõga, aspera, veluti Rapi ac Napi, sed lateribus indiuisa. cauliculi eius tenues, hirsuti, pedales vel altiores. secundum ramulos exiguos flosculos proferunt colore subluteos; ac postea tenues, oblongas, & paruas siliquas, in quibus semẽ veluti Rapi, sed feruens ac acre gustu veluti Sinapis, sed amarius. radix non magna.

Frequenter in agris, dum requiescunt, & aratro non proscinduntur, spontè nascitur; non minus tamen & secus vias, prope veteres muros, & aliis incultis & asperis.

A Martio mense in multam æstatem cũ flore reperitur: interea verò & semen perficitur.

Lampsana.

Nostra ætas Rapistrũ nominat: nonnulli verò & Sinapi syluestre: Germanis Hederich: Belgis Herick: Gallis *Velar, ou de la Tortelle*: Nõ esse Erysimum, vt quibusdam visum, folium indiuisum, & haudquaquam Erucæ simile, ostendit.

Cæterùm Rapistri semen calidum & siccum nõ minus quàm Sinapis. Vsurpatur à nonnullis huius loco, qui condimentũ à Sinapi nomẽ habens, vel ex hoc componunt, vel ei admiscent; sed palato tale minus gratũ, quod amaricans sit.

De Lampsana. CAP. IIII.

LAMPSANÆ folia Napi aut Rapi similiter satis similia sunt, sed minora, minusque aspera: cauliculi cubitales, tenues ac ramosi: flosculi in fastigiis virgularum lutei, minores, Hieracij æmuli, ex aliquot videlicet paruis foliolis cõgesti. radices tenues, ac cohærẽtes fibre.

Iuxta agrorum & hortorum latera ac margines, secus vias; locis incultis, non omninò aridis haud rarò exit.

Tota æstate cum floribus viget.

Λαμ-

Λαμψάνη hoc olus Græci nominant: Latini eadem voce vtuntur: Inter nothas tamen à Romanis Napium dici refertur. Napio autem illi nomen à Napi similitudine, quem folio refert.

Resiccantem autem ac extergentem, nonnihilque digerentem facultatem obtinet. Galenus hanc esam malos succos procreare scribit: Dioscorides verò plus alere ait quàm Rumicem, & stomacho vtiliorem. Coquuntur autem, eodem auctore, caules foliaque, & in cibum recipiuntur.

De Raphanide, siue Radicula. CAP. V.

Raphanis siue Radicula satiua.

Radicula satiua minor.

RADICVLARVM satiua vna, syluestris altera: tertia magnæ cognomen accepit. De singulis autem seorsim agendum.

Satiua Radicula folia emittit magna, virentia, aspera, vtroque latere profundis incisuris dissecta, Rapi foliis haud dissimilia, sed maiora: caules teretes sunt inq; alas sparsi; è quibus flosculi quatuor foliolorũ dilutè purpurei; succedentibus siliquis crassis, acuminatis, interius fungosis, in quibus duo aut tria semina, maiora quàm Rapi aut Brassicæ. radix foris intusque frequentissimè albida, quandoque exterius nigricans; crassa, & longa, si conueniens solum nacta fuerit; subinde verò crassior ac breuior.

Diu beneque subactam ac solutam terram Radicula requirit, & mediocriter pinguem: in arenosa etiam quandoque non infeliciter prouenit.

Post æstatis solstitium Iunio aut Iulio mense commodissimè ac optimè Radicula seritur. Vere tempestiuè sata, parum radice probatur aut proficit. Nimis enim citò in caulem assurgens, mox flores, seminaque profert: seriùs sata radice grandescit: hybernis mensibus infertur: Vere sequente flores seminaque demum facit.

Theophrasto, Dioscoridi, ac Galeno, aliisque Veterum Græcè ῥαφανὶς dicitur: & quæ seritur ῥαφανὶς ἥμερος: Posteriores ῥάφανον appellant: Antiquiores autem, & Attici, teste Galeno, Brassicam ῥάφανον vocarunt. Latinis autem ῥαφανὶς Radicula, & satiua Radicula est: Officinis verò Raphanus: Germanis Rettich: Belgis Radijs: Gallis *Raifort:* Italis *Radice, Rafano:* Hispanis *Rauano:* Anglis Raddyshe/Radon: Bohemis Rzedkew. Radiculæ semẽ Cælius à Marcello Empirico Bacanon dici affirmat: & similiter ab Aëtio Tetrabibli lib. II. cap. II. Cornarius *Bacanon.*

rius tamen non Bacanon,ſed Cacanon legit. Inuenitur verò nomen Bacani etiam apud Nicolaum Myrepſum compoſ. CCLV. lib. primi.

Radicula manifeſtè excalfacit & reſiccat: attenuandi & aperiendi vim habet, acri in ea qualitate ſuperante: In tertio autem ordine excalfacientium, & ſecundo reſiccantium hanc Galenus ſtatuit, & obſonium magis eſſe refert quàm alimentum.

Editur autem cruda. Nonnulli autem hanc cum pane alterius cibi loco ſumunt: hoc modo eſitata, pauciſſimum confert alimentum, idque vitioſum ac reprobum. Plerique verò non ſolam hanc mandunt, ſed inter prandendum, aut cœnandum, aliorum ciborum veluti condimentum, & appetentiæ incitamentum adhibent: & minus vitioſum ſuccum ſic ingenerat; ſed cùm difficiliùs reliquis cibis concoquatur, quandoque & ventriculo moleſta ipſum perturbat: ad ciborum tamen diſtributionem adiuuat, præſertim ſi à cibo ſumatur. ante verò cibum ſumpta ipſum ſubleuat; ructus excitat; ventriculum ſubuertit. Vomitum etiam ante cibum data promouet, ſed præcipuè cortex, qui ipſa interiore carne vt acrior, ita quoque maiore efficacia vomitiones cum oxymelite datus facit. Prouocat verò & Radicula vrinas, ac cohærentes calculos diſſoluit ac expellit: decocto eius ad ternos cyathos manè, vt Plinius ait, epoto. quod, & auctore Dioſcoride, ad veterem tuſſim confert, & quæ in pectore craſſa hærent extenuat. Huius loco noſtra ætas ſtillatitio vtitur per organa extracto liquore, qui & vrinas potenter cit, & calculos renum eiicit. Idem verò & ad vomitionem confert, additis iis, quæ ipſam prouocant. Radicula verò tuſa, lienoſis impoſita prodeſt: ſuggillata tollit, & contra viperarum morſus auxiliatur.

Eadem & ſemen poteſt, nam & vomitionem facit: vrinas ſimiliter mouet: & ex aceto impoſitum lienem extenuat. Galenus Radiculæ cauliculum Vere erumpentem elixum à nonnullis edi refert, ipſumque magis ait nutrire, quàm Radiculam crudam: propterea quòd in aqua magnam decoctione acrimoniæ partem depoſuerit; nihilominus tamen pauciſſimum habere alimentum.

De Radicula ſyluestri. CAP. VI.

SYLVESTRIS Radicula folio eſt breuiore, anguſtiore, crebrioribusq; inciſuris diſſecto, propemodum veluti Erucæ, ſed multò quàm huius maiore. cauliculi tenues, pedales, vel altiores: floſculi lutei exigui: ſiliquæ paruæ: minutum quoque ſemen. radix digitum quandoque craſſa, oblonga, alba, ſapore acris, mordaxque ac viuax.

Iuxta foſſas ac ſcrobes aquas habentes ſponte naſcitur: & pluribus annis reſtat.

Flores eius Iunio menſe potiſſimùm vigent: radix Februario aut Martio aliquando effoditur, & ſatiuæ loco infertur, ac editur.

Radicula ſylueſtris Græcis *ῥαφανὶς ἀγρία*: à nonnullis verò & Armoracia dicitur: Germanis wilder Rettich: Belgis wilde Radijs: Hiſp. *Xaramago:* Italis *Ramolacci:* Gallis *Raifort ſauuage.*

Facultate autem hęc Radicula non inferior ſatiua eſt, ſed calidior ac ſiccior, quia & acrior.

Dioſcorides folium inter olera recipi ſcribit: tum & radicem coctam, quæ, vt ait, excalfacit, vrinas mouet, & æſtuoſa eſt.

De Raphanide, ſiue Radicula magna. CAP. VII.

MAGNA Raphanis grandia profert folia, longa, lata, acuminata, ſaturato colore virentia, Hippolapathi æmula, ſed maiora & aſperiora: caulem (ſi quando promit) edit tenuem, atque in eo floſculos albidos, paruulos, & exiguas ſiliquas. radix magna & albida eſt, guſtu admodum acris.

Humentibus hortorum locis gaudet, atque in his meliùs, quàm in aridioribus aut aridis proficit. gigni verò & in pratis nonnullis Fuchſius auctor eſt.

Aprili aut Maio quandoque huius flores apparent, ſiliquis pòſt ſuccedentibus. adeò verò rarum hoc eſt, vt ſemen nullum hanc proferre Petrus Creſcentius ſcripſerit: qui Nouembri, Decembri, Ianuario, Februario, vel etiam Martio ait menſe radicum particulas ſerendas, ac in pinguem ſolutamque terram defigendas, exque iis facilè magnas craſſaſque ſubnaſcituras radices.

Raphanum magnum aut Raphanum Ruſticanum vulgò appellant: nonnulli, & ſimpliciter, Raphanum: Nos Raphanidem magnam, aut Radiculam magnam, aut Ruſticanam dicere maluimus: Germanis verò eſt Merrettich/aut Krain ſiue Kren: Gallis *Grand raſain, grand raifort:* Belgis frequentius Raphanus quandoque ad imitationem Germanorum Meerradijs: Bohemis Chren.

Inimicam autem hanc magnam Raphanidem ſiue Radiculam vitibus eſſe nonnulli ſentiunt, & tantum quidem inter hæc odium eſſe, vt Raphanis magna iuxta vitem ſata retror-

ſum

Raphanis magna.

ium fugiens abeat; & huius radix arida ac tusa in vinum coniecta, ipsum mox in acetum cōmutet. Vetustissimi autem scriptores, dissidium cum vite, Raphano quidem, sed non huic, sed Brassicæ asscribunt; quam antiquissimos ῥάφανον nominare iam antè scriptum est.

Cæterùm Raphanidis huius radix admodum acris est: calida tertio & sicca secundo intenso: Contusæ admodū frequens apud Germanos pro condimento vsus est. Valent ad eadem ad quę satiuæ, sed & vehementiores sunt.

Oxymeli ex aceto, in quo triduū cortices maduerint, vomitum excitat, & aduersus quartanas commēdatur: Quin & cortices ipsi in aceto macerati, si cum exiguo mellis edantur, deinde aqua superbibatur tepida, vomitione quoq; expurgāt.

Herbæ folia cum vino decocta, additoq; modico oleo, ac cataplasmatis in modum imposita, iocinoris ac lienis duritiες molliunt: pectini verò admota, vrinæ stillicidio auxiliantur.

De Pastinacis tenuifoliis. CAP. VIII.

PASTINACARVM duo posterior ætas genera ostendit; tenuioris folij vnū: latioris alterū.

Tenuifoliarum autem Pastinacarum quędam satiuæ sunt: syluestris verò alia.

Satiuæ Pastinacæ folia saturato colore virent, ampla sunt, sed in tenuissimas ac minutas partes multiplicibus sectionibus diuisa. caulis, quando 1.

Pastinaca tenuifolia satiua.

Pastinaca satiua rubens.

aſſurgit, rectus & rotundus eſt, foriſque nonnihil hirſutus, interiore parte cauus, culminantibus in ſummo rotundis vmbellis, in quibus floſculi paruuli albicantes. ſuccedit ſemen non magnum, ſed aſperum & hirſutum. radix craſſa, dodrantalis, lutea, eſui grata, & ori iucunda.

2. Huius altera ſpecies, priori omnibus partibus ſimilis, ſolo radicis colore ab ea differt, qui huic non luteus, ſed ſaturato rubore nigricat.

Seruntur iſtæ Paſtinacæ in agris ac hortis, in quibus & alia olera habentur: terram quoque deſiderant non firmam & bene ſubactam.

Altero à ſatione anno caulem promunt, & floſculos. ſemenque proferunt.

Eſt verò hæc propriè à Græcis σταφυλῖνος dicta: Nam quam nos latioris folij Paſtinacam nuncupauimus, à Veteribus alio deſcripta eſt nomine: Huius autem ſatiuum genus σταφυλῖνος ἥμερος, Latinis Paſtinaca ſatiua dicitur: Theophraſtus autem lib. IX. De ſtirpium hiſtoria hunc Staphylinum δαῦκον nominat, & apud Arcades naſci refert: ac in Spartenſi Achaiæ laudatiſſimum, radicemque ait μηλίνην, id eſt, luteam eſſe. exemplaria quædam μέλαιναν legunt: quod de altera ſpecie veritatem habet. Galenus lib. De med. ſimp. facultatibus Daucum quoque facit, ſed tamen non ſimpliciter Daucum, ſed compoſito nomine Daucum Paſtinacam appellat. Nam Theophraſto quidem, vt diximus, Daucus eſt. à Dioſcoride verò pro Paſtinaca hanc haberi, ſylueſtris ab ipſo deſcripta Paſtinaca, huic foliis, flore, ſemineque aſſimilis, ſatis oſtendit. Nos autem hanc Paſtinacam tenuifoliam, ad differentiam alterius latioris folij, & candidæ radicis, vocauimus.

Daucus Theophraſti.

Priorem autem harum Paſtinacarum Germani **Zam peſtinaken / & geel ruben** appellant: Brabanti **geel peen/geel pooten/ geel wortelen**: Galli *Paſtinade iaulne*: Itali *Paſtinaca*: Hiſpanis *Canahoria, Paſtinagues & Cenouras*.

Alteram vulgò Carotam vocant. Iacobus Manlius Caryotam, & Paſtinacæ, cuius radix citrina eſt, ſpeciem facit: Veteres autem Caryotam inter palmæ fructus numerant. Carota autem hæc Paſtinaca dicitur à Germanica voce **Gar rot**, quod eſt, in totum rubens: quæ non modò ad Brabantos, verùm & ad Italos Galloſque vox peruenit.

Cæterùm Paſtinacæ luteæ radix frequētiſſimè cum pinguium carnium iure cocta editur. temperatè calida eſt, & nonnihil humida. alimentum, non multum quidem, ſed minus vitioſum, quàm alia pleraque, ſuggerit. flatulentum quoque quiddam obtinet, ſed minus quàm Rapa; quibus etiam minus citò deſcendit.

Rubra ſiue nigra, & ipſa coquitur, ſed rarò cum carnibus: cum oleo verò, ſale (quod pro garo Veterum) & aceto frequētius editur: acetariorum aliorum loco hybernis mēſibus ſuccedēs. Similis autem hæc facultate Luteæ eſt. Semen vtriuſque calidum ac ſiccum: flatus diſcutit, vrinaſque mouet, veluti ſylueſtris Paſtinacæ, ſed minus efficax eſt.

Paſtinaca ſylueſtris tenuifolia.

De Paſtinaca tenuifolia ſylueſtri.

CAP. IX.

SYLVESTRIS tenuifoliæ Paſtinacæ folia tenuiter ac variè diſſecta ſunt, veluti ſatiuarum, ſed albidiora, & paulò hirſutiora: caules ſimiliter hirſuti & aſperiuſculi: floſculi in latis rotundiſq; vmbellis parui, albidi, quorum medius ſaturato colore purpureus eſt: ſemen aſperum & hirſutū, quo ad maturitatē perueniēte, vmbella cōtrahitur. radix albida, tenuis, mediocris longitudinis.

Incultis locis ſecus agros, ipſorum margines, prope vias ac ſemitas: quandoque & in ruderibus ſua ſponte gignitur.

Auguſto ſemen legi poteſt: flores Iunio aut Iulio vigent.

Græcè σταφυλῖνος ἄγριος: Latinè Paſtinaca ſylueſtris: Officinæ pro Dauco habent, eiuſq; loco, nec malè, nec infeliciter vtuntur. Nam & Galenus ſuo tempore pro Dauco habitum fuiſſe teſtatur; & Dauci à Theophraſto dicti ſylueſtre genus eſt. Germanis **wild Paſteney/ Vogelneſt**: Braban-

tis

tis Vogels nest/Croonkens crupt/ wilde Pastenaken: Gallis *Pastenade sauuage:* Italis *Pastinaca saluatica:* Hispanis *çanahoria saluage.* Athenæus Diphilum auctorem citans, Pastinacam ait φίλτρον vocari, quòd ad res promoueat venereas. Orpheus etiam, auctore Plinio, amatoriũ & huic quid inesse dixit: Sunt autem hæc de syluestri Pastinaca scripta, cuius radix efficacior est quàm satiuæ: & venereum quid, vt Galenus ait, obtinet.

At semen huius syluestris Pastinacæ, tum & radix secundo ordine excalfaciunt, resiccant, & vnà aperiunt ac attenuant.

Radix decocta, aut epota vrinam cit, calculos pellit, fœtus ex vtero detrahit, quod & in pesso apposita facit. flatuosum autem quid obtinet, vnde & ad Venerem extimulat.

Semen potum & appositum similiter & menses ducit: vrinæ difficultati succurrit: flatus discutit: hydropicis prodest, & quibus venter tumidus est. aduersus colicos ac nephriticos dolores cum vino sumptum, aut decoctum, plurimum confert: muliebres suffocationes & hoc modo assumptum lenit, & conceptus adiuuat. Cõtra venenatorum omnium morsus ac ictus vtilissimum: fertur, ait Dioscorides, ab his non lædi qui præsumpserit.

De Pastinaca latifolia. CAP. X.

Pastinaca latifolia satiua.

Pastinaca latifolia syluestris.

LATIFOLIA Pastinaca duplex quoque est: satiua videlicet, & syluestris.

1. Satiuæ folia ampla sunt, ex multis ad vnam costam cohærentibus collecta, Fraxini similia, siue (vt Dioscorides) vt Terebinthi: quorum singularia oblonga, digitos duos lata, & ambitu serræ modo incisa. caulis rectus, striatus, ad hominis altitudinem quandoque attollitur; comantibus in summo flosculis, in vmbellis, luteis, & semine deinde plano, rotundóque, maiore quàm Anethi. radix candida, oblonga, dulcis, esui apta.

In hortis ac nonnullis agris & hæc Pastinaca seritur: terram autem requirit pinguem, ac solutam, alteque perfossam.

2. Syluestris huius generis Pastinaca satiuam foliis, caule, vmbella, flosculis luteis, semine plano, rotundoq; refert, sed radix tenuis, durior, ac lignosior, esui minus idonea est.

Gignitur hæc non paucis Belgij ac Germaniæ locis incultis, ac subinde penes hortorum sepimenta.

Vtraq;

Vtraq; Iulio aut Augusto florē profert, semē deinde perficit,& altero quidē ex quo vel sata vel enata est anno: satiuæ radix Autūno & hyeme vsq; in proximū Ver esui aptissima est.

Nostra ætas eam quæ seritur σταφυλῖνον ac Pastinacam quoque appellat: Idcirco & eam Latifoliam,ad differētiam alterius tenuifoliç (quç verè & propriè veterum Staphylinus) cognominauimus: Germanis est Mœrn/weiß Mœrn/zam Mœrn: Brabantis Pastinaken.

Syluestre huius genus,quidam hæsitantes ac ignorātes quò referri posset,Panacis speciem esse finxerunt: Nonnulli verò Bauciam, alij Brancam Leoninam vocarunt. Baucia autem, auctore Iacobo Manlio in Luminari maiore , Pastinaca est Dioscoridis & reliquorum veterum, Tenuifolia videlicet dicta.

A Veteribus autem,ac prçcipuè Dioscoride,Pastinaca hæc Græcè ἐλαφόβοσκον nominatur: Id quod conferenti Elaphobosci descriptionem cum hac mox fit manifestum. Radicem verò & esui idoneam esse,ipse etiam Dioscorides agnoscit.

Elaphoboscum. Elaphobosci siquidem caulis,vti Dioscorides scribit,est Libanotidis siue Fœniculi similis, geniculatus: folia digitos duos lata,sed longiora multò,ac veluti Terebinthi, περικεκλασμένα, hoc est,ambitu perfracta siue incisa,aliquantulum aspera : caules verò habent παραφυάδας, siue ramulares adnascentias compluras,proferētes vmbellas quales Anethi: flores subluteos: semen Anetho simile. radix trium digitorum longitudine, vnius crassitudine, candida, dulcis, & esui idonea.

Dicitur verò istud etiam ἐλάφικον, νέφελον, ὀφιγένιον, ὀφιοκτόνον, ἑρπυξὴ λύμη, & Latinè Cerui ocellus; vt inter nothas asscriptum reperitur.

Dulces autem ac edules Pastinacæ huius radices,moderatè calidæ sunt,& plus siccæ quàm humidæ. alimentum conferunt amplius quàm Rapa,aut cæteræ Pastinacæ, idq; etiam paulò crassius, non tamen vitiosum aut reprobum. Eduntur autem coctę. flatulenti quoque aliquid obtinent : descendunt autem nec tardè nec citò ; sed quod ad aluum pertinet , mediocriter sese habent: vrinas autem promouent: ventriculo,renibus,vesicæ,ac pulmonibus vtiles.

Semen calidius ac siccius est,ad secundum vtriusque qualitatis gradum pertingens. Vrinas hoc mouet,& flatus discutit. Fama est, Dioscorides ait, Elaphobosci herbæ pabulo ceruas serpentum morsibus resistere: vnde & contra serpentum ictus semen ex vino datur.

De Sisaro. CAP. XI.

Sisarum.

SISARI folia ex pluribus similiter ad vnā costam committuntur , quorum particularia per circumferentias nonnihil quoque crenata, sed minora,virentiora,ac lçuiora sunt,quàm Latifoliæ Pastinacæ. cauliculi breues cubitū frequenter non attingunt. flosculi in vmbellis albidi. radiculæ verò ab vno capite plures dimittuntur, palmi longitudine , digito sæpissimè tenuiores, duriusculo in medio neruo , dulces , candidæ, & esui idoneæ,oríque suauissimæ.

Sisarum istud in hortis seritur, & radice potissimùm : nam maioribus ac crassioribus sublatis, minores iterum in terrā defiguntur. quod Martio ac Aprili oportunè fit, priusquā caules assurgant: atq; hoc tēpore exemptæ radiculæ coctæ edūtur.

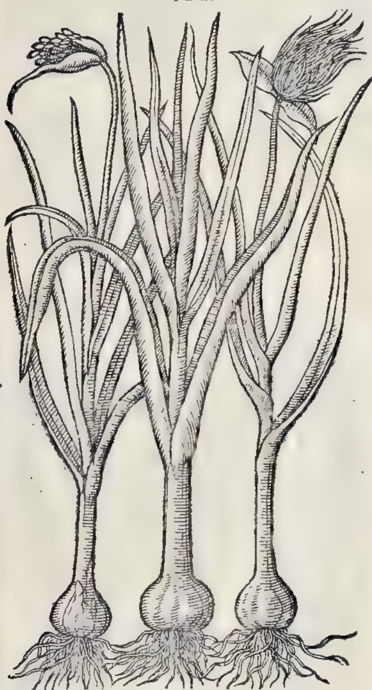
Sisarum autem Græci pariter σίσαρον vocant: Latini verò etiam Siser: posteriore nonnulli Seruillum,aut Cheruillum,vel Seruillam: Germani Gierlin / Tragus zam garten Rapuntzelen: Belgæ Supcker wortelen / id est, sacchareæ radiculæ, & quandoque Serillen: Hispani *Cheriuia*: Itali *Sisaro*: Galli *Cheruy*: Angli Seyrret. Atque Siser illud est,quod à Gelduba ad Rhenum castello sibi Tiberius imperator adferri iubebat, vt refert Plinius lib. XIX. cap. V. Inter medica, inquit, dicendum Siser, & ipsum Tiberius princeps nobilitauit,flagitans omnibus annis à Germania. Gelduba appellatur castellum Rheno impositum, vbi generositas præcipua.

Serapio-

Serapionis autem Secacul, de quo cap. LXXXIX. vt nonnulli existimant, haudquaquam *Secacul.*
est: Secacul siquidem folio describitur Iulben, id est, Pisi, interprete Matthæo Syluatico: & fructum fert nigrum Ciceris magnitudine, humore plenum, ac sapore dulcem: qui granum Culcul dicitur. Pisi autem folium non habet Sisarum, nec fructum nec granum fert nigrum Ciceri simile. Vnde satis constat, Sisarum à Serapionis Secacul plurimum differre: tantum abest vt idem sit.

Sisari autem radiculæ moderatè calidæ ac humidæ sunt: facilè concoquuntur, non tardè descendunt: nutriunt mediocriter, nec praui sunt succi: flatulenti autem quiddam etiam obtinent Venerem promouentis. Eduntur coctæ, & quandoque cum aceto, sale, & exiguo oleo acetarij in modum: quandoque verò in oleo aut butyro frixæ apparantur & aliis modis. In Sueuia, ait Hieronymus Heroldus, mulieres præparant maritis suis, atq; vsum norunt.

De Allio. CAP. XII.

Allium.

ALLII satiua quædam sunt genera: syluestria verò alia. Satiui Allij bulbus tenuissi- 1.
mis membranis ex albido dilutè admodum purpurascentibus velatus, ex pluribus cohærentibus nucleis, siue, vt vocant, spicis separatim conuestitis coaugmentatur; à quibus inferius tenues quędam fibræ pro radicibus dimittuntur. foliis viret oblongis, Cepæ similibus, inter quæ caulis, sed admodum rarò, nec primo aut altero anno, sed serius, assurgit: quamobrem & caule semineque carere à quibusdam creditur.

Præter verò istud & aliud quoddam satiuum 2.
Allium Valerius describit Cordus, cuius bulbus minor est, & ex paucioribus nucleis, ipsisq; nudis, ac non conuestitis compositus, membrana tamen tenuissima, ac dilutè purpurascente bulbum ipsum quoque contegente. folia huius qualia prioris, sed nonnihilo minora: cauliculus verò teres, cubitalis, glaber, fastigio capitulum proferens acuminatum, candida membrana velatum, qua per maturitatem disrupta, fructus apparent instar pilularum, orbicularem figuram habentes, Pisis maiores, racematim cohęrentes, colore foris purpurascentes, sed pulpa interiore candida, sapore & odore, bulbi nucleis similes, qui in terram defixi in plantas succrescunt.

Veteres verò & aliud quoddam satiuum Al- 3.
lium descriptum reliquerunt Vlpico nomine. *Vlpicum.*
hoc, Columella lib. XI. ait, lõgè maioris est incrementi, quàm Allium. habet autem velut Allium plures cohærentes spicas. Plinius lib. XIX. cap. V. & hoc grandius esse testatur, & præcipuè Africæ celebratum inter pulmentaria ruris.

Nouembri mense aut Decembri Allium benè seritur, Palladio auctore, & Vlpicum terra maximè alba fossa & subacta sine stercore: licet & in alia etiam stercorata, addit Petrus Crescentius, proueniant. qui seri posse hæc mense Septembri, Octobri, Februario & Martio: in calidis autem locis mense Decembri tradit. Plantantur autem, vt idem ait, in areis vno palmo distantes.

Allium autem Græci σκόρο̄δον dicunt: Officinæ Latinam appellationem retinent. Germa- 1.
ni Knoblauch: Belgæ Loock: Hispani *Aio*, *Alho*: Itali *Aglio*: Galli *Ail*, aut *Aux*: Bohemi Czesnek: Angli Garlyke. appellatur verò & spuriis vocibus γήθοσκον, & ἐλαφόβοσκον.

Alterũ genus Cordus ἀμφικάρπον appellat, quòd duobus locis fructus sine nucleis gignat. 2.

Vlpicum Græci ἀφροσκόροδον nominãt, à spuma quæ ab eo effertur, vt Plinio videtur. Tri- 3.
tum, inquit, in oleo & aceto, mirum quantum increscat spuma: Dicitur verò ab eodem & ἀντισκόροδον ac Cyprium Allium.

Potest verò & istud Allij genus esse, quod μώλυζα nũcupatur, quo nomine Galenus in ex-
positione

positione linguarum Hippocratis Allium appellari ait simplex caput habens,& non diuisum in spicas,cuiusmodi tamen & primum est Allium.

Cæterùm Allium acre admodum est, reficcat ac calfacit quarto, vt Galenus ait,excessu; summam corporis cutem vesicas excitando exulcerat.

In cibo sumptum corpus insigniter excalfacit, & qui in ipso sunt humores crassos attenuat,lentos tenacesque incidit, digerendi etiam vim ac obstructiones aperiendi facultatem quoque habet. aduersatur verò & omnibus venenis frigidis, & virulentorum animalium ictibus:quamobrem & à Galeno Theriaca appellatur rusticorum.

Alimentum autem corpori confert omninò nullum: succum autem ingenerat prauum ac acrem: ab eius idcirco vsu, qui calido præditi sunt temperamento abstinere vel maximè oportet. Quod si autem in aqua elixum fuerit eousque donec acrimoniam deposuerit, vires habet imbecilliores, & succi quidem prauitatem, vt Galenus ait, non amplius retinet; alimenti tamen corpori quàm paucissimum confert. Vtile verò in cibo sumptum contra aquarum mutationes: asperam arteriam clarificat: veterem tussim lenit ac mitiorem reddit: vrinas cit: flatus discutit: hydropicis ex aqua frigida auxiliatur: ventris vermes interimit atque expellit. Datur verò & pueris lac,in quo decoctum fuerit,vtiliter aduersus vermes. Nonnulli cum carnibus coctum Allium edunt, & sic quidem minus quoque acre est; ventriculum verò frigidum adiuuat, flatusque tum in hoc,tum in intestinis hærentes discutit, vrinas mediocriter promouet,& à pestilentis aëris contagio tutos reddit.

Allij comæ decoctum in insessionibus menses & secundas,Dioscorides ait,trahit: quod & suffitu potest. Cum Origani verò decocto Allium epotum pediculos & lendes enecat: vstum & cum melle permistum,illitumque hypopia & alopecias sanat. Cum nardino vnguento, sale,& oleo exanthemata curat. aufert verò & alphos, impetigines,lentigines, achoras, furfures,& lepras cum melle. Cum teda & thure decoctum, si in ore contineatur,dentium dolores mitigat. Contra muris aranei siue μυγαλῆς morsus cum fici foliis & cumino imponitur.

De Allio syluestri. CAP. XIII.

Allium syluestre tenuifolium. Allium syluestre latioris folij siue Allium Vrsinum.

SYLVESTRIA Allia recentioribus duo sunt: vnum folij angustioris: alterum latifolium.
1. Priori folia sunt Iuncis similia,teretia, glabra,& interius vacua, inter quæ medius exit caulis

caulis nudus, teres, glaber, durus, ac solidus, in cuius fastigio post flosculos semina exigua in globum collecta, exiguis nucleis persimilia, odore saporeque Allij. pro radice vnicus paruus est bulbus in nullos nucleos diuisibilis.

Gignitur non rarò in agris frumenti feracibus: non rarò verò & in pratis; quod tamen aruensi magna ex parte minus est.

Alterũ syluestre Alliũ folia emittit bina ternáve, palmo lõgiora, duos digitos lata, læuia, & dilutè virẽtia: caulẽ dodrãtalẽ, tenuẽ, comãtibus in summo aliquot flosculis cãdidis. pro radice bulbulus est oblõgus, tenuis, fibras qui multas deorsum demittit, & mẽbranis cõuestitur. 2.

In syluis frequenter istud reperitur: in hortis verò & quandoque nascitur.

Vtrumque autem satiuum Allium odore ac sapore refert.

Syluestria Allia ambo quoque sunt, siue σκόροδα ἄγρια: & prius quidẽ Dioscoridi ὀφιοσκόροδον, id est, Anguinum Allium; à nonnullis verò & ἐλαφοσκόροδον, siue Ceruinum Allium dicitur: à Germanis **Wilder knoblauch / Feld lauch**: Brabantis **Wildt loock**: Hispanis *Aio saluage*: Italis *Aglio saluatico*: Gallis *Aux sauuage*: Anglis **Wilde garlyke**. 1.

Alterum Allij vrsini nomen à recentioribus accepit: Germanis **Waldt lauch / waldt knoblauch** / id est, Allium nemorense: Brabantis verò **Das loock**: Allium Taxi: existimatur verò istud & Hippocratis μῶλυ esse, de quo tamen pauca apud ipsum extant. 2.

Est autẽ syluestre Allium, & præcipuè Ophioscorodon, auctore Galeno, satiuo valentius ac potentius. Allij autem vrsini folia contusa, nonnulli in Belgio cum nonnullorum piscium salsamentis, pro condimento edunt.

De Moly. CAP. XIIII.

Moly angustifolium.

Moly latifolium.

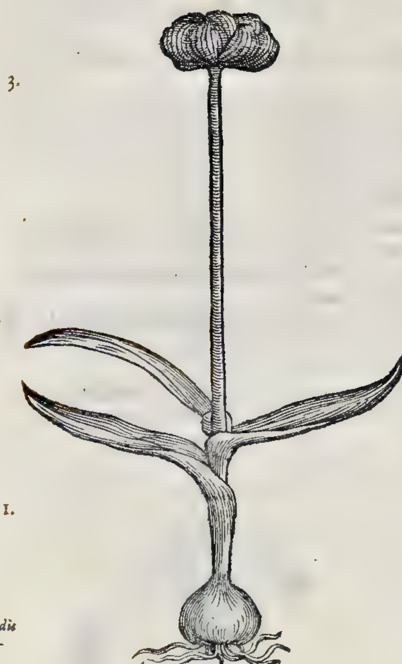

NON vnius modi Moly est: differentes etenim aliquot eius reperiuntur species.

Foliis autem angustis primum est, & Graminis similibus, quæ cùm à seipsis robur non habeant, facilè in terram concidunt. caulis procerus, glaber, ac tenuis, culminante in summo muscario flosculos proferente candidos Leucoiis minores. bulbus paruus subest, fibris aliquot deorsum demissis. 1.

Alterum folia promit longa, lata, læuia, pinguia, quàm Porri maiora, intra quæ medium globosum quoddam exilit, eiusdem cum foliis coloris. caulis rectus, crassiusculus, teres, ac glaber, cubito altior, fastigio vmbellam fert latam, in qua flosculi purpurei, & capitula postea 2.

Moly Indicum.

Alliaria.

exigua triangularia. bulbus cepaceus pro radice eſt. Tota herba cepacei generis ſpeciem præ ſe fert, odorem tamen nullum, aut perquam exiguum à ſe demittit.

3. Huic foliis, orbiculo è foliorum ſinu erumpente, caule, bulboque ſimile eſt, quod Indicum cognominatur, ſed vmbellam floriferam iſtud non habet, ſed veluti capitulum, aliquanto latioris quàm globoſæ formæ, tenui contectũ membrana, in quo fructus gignuntur (nullo apparente flore) nucleis aut exiguis bulbis ſimiles, qui terræ commiſſi, incrementum accipiunt, & folia cauleſque proferunt.

Solent hæc quãdoq; in Belgij elegãtioribus hortis coli. Theophraſtus Moly apud Phenæũ exire ſcribit, & affirmari apud Cyllenã quoq; eſſe. Ad Moly, cuius Homerus Odyſſeias κ. mentionẽ facit, tria hęc recentiores referre conantur. In Galatia verò & Cappadocia & aliud Moly prouenit, non bulboſum quidem, ſed quod Harmala dicitur: vt teſtis Dioſcorides: de quo Pemptadis primæ lib. v. ſcripſimus.

1. Primum autem, μώλυος apud Dioſcoridem extantis deſcriptioni, ſatis reſpondet; folia ſiquidem habet ἀγρώστει ſimilia: flores λευκοΐοις perſimiles, albidos, minores: caulem λεπτὸν, hoc eſt, tenuem, vt Oribaſij exemplar habet. (non λευκὸν, vt in Dioſ. perperam legitur) & radicem exiguam bulboſam. Atque iſtud eſt, quod à Galeno lib. VII. De ſimp. med. facultatibus μυλὴ appellatur, ſi non tranſſcribentium errore pro μῶλυ ſcriptum ſit μυλὴ.

Dioſcoridis locus corruptus.

2. Proximum genus latioris folij, Moly eſt à Theophraſto lib. De hiſtoria IX. deſcriptum: radice videlicet rotunda, Cepæ ſimili: folio Scillæ. cuius vſus vt Alexipharmaci aduerſus veneficia & incantamenta. quod etiam non difficulter, (vt haud verè Homer. ait) effoditur.

3. Tertium ad ſecundi generis Moly referendum: nonnulli hoc Caucaſon vocant, aut Moly Indicum.

Cæterùm Moleos bulboſa radix valde vtilis ad apertiones vteri cum Irino vnguento trita & ſubdita: vt Dioſcorides auctor. Sed Galenus etiam teſtem citans Dioſcoridem, pro ἰρίνου μύρου, ſiue vnguẽto Irino, legit αἰρίνου ἀλεύρου, hoc eſt, Lolij farina. Cum farina, ait, ærina apertum vterum ſanare ſcribit Dioſcorides.

Dioſcoridis locus ſuſpectus.

De Alliaria. CAP. XV.

AD Allij ſocietatẽ, Alliariam dictam herbam, non forma, quæ differẽs eſt, ſed odor pertrahit; contrita ſiquidem Allium omninò redolet. Folia autem huic lata ſunt, dilutè virentia, ambitu inciſa, & acuminata: caulis tenuis, cubito altior, circa cuius ramulos floſculi gignuntur candidi, quibus ſuccedunt tenues, paruæ, formæ oblongioris ſiliquæ, atque in his ſemen nigrum exiguum. radix oblõga, tenuis, duriuſcula.

Prope hortorum ſepimenta, veteres muros, ſecus vias, vel ad pratorum margines frequenter ſponte ſua prouenit.

Flores huius Maio aut Iunio præcipuè vigent: ſemen interea perficitur: Martio aut Aprili folia ad condimenta adhibentur.

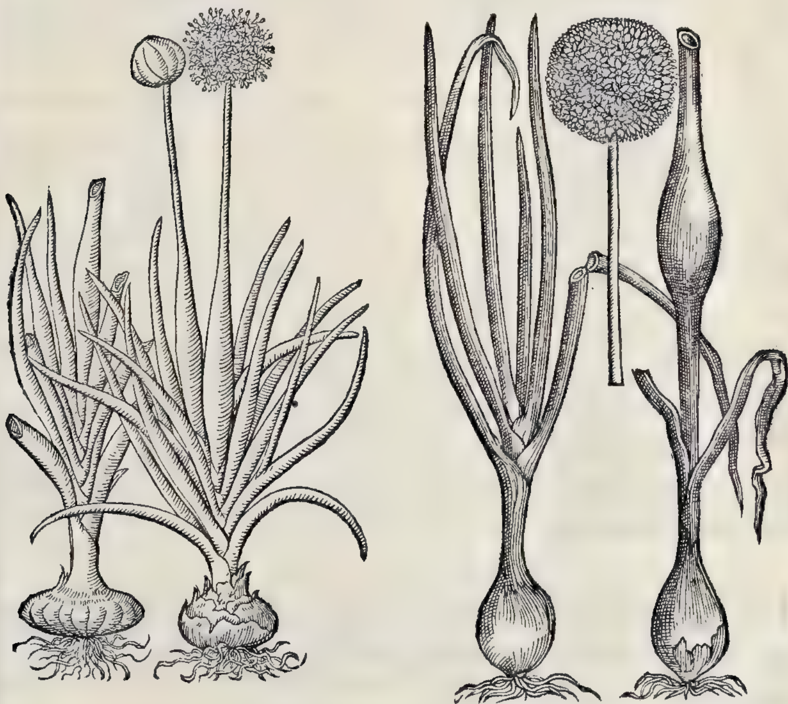
Recentioribus Alliaria ac Alliaris dicitur. Non eſt autem Scordium, pro quo olim Officinæ hac perperam vſæ ſunt: Nec Scordij ſpecies eſt, de quo Pempt. primæ lib. v. à nobis ſcriptum. Fertur verò à nonnullis Pes aſininus dici. Germani Knoblauchkraut/ Leuchel/ & Saßkraut vocant: Belgæ Loock ſonder loock: Allium non bulboſum Latinè dixeris: Galli *Alliayre*.

Excalfacit quidem ac reſiccat Alliaria, ſed multò quàm Allium minus, ſecundo videlicet ordine intenſo, aut tertio remiſſo.

In medicina autem vſum nobis cognitum nullum habet: folia autem contuſa cum piſcibus ſalitis à nonnullis pro condimento eſitantur, veluti Allij vrſini, vt paulò antè ſcripſimus.

Sunt verò & qui folia enematis incoquant, quæ vel ad coli, vel nephriticos dolores iniiciuntur; in quibus non modò flatus inſigniter diſcutere, ſed & ex calculo dolores mitigare ac ſopire feruntur.

De Cepa. CAP. XVI.

Cepa rotunda. Cepa oblonga.

CEPARVM, inquit Theophraſtus, genera plura, quæ à locis cognomina accepêre. Sunt verò & minores nonnullæ; maiores aliæ: Item quædam rotundæ; oblongiores verò & non paucæ. Sylueſtres autem nullæ ſunt, auctore Plinio.

Folia autem Cepæ anguſta ſunt, & intus concaua: caulis ſingularis, teres, inferiore parte craſſior, cuius faſtigio capitulum profertur membrana tenui velatum; qua diſrupta floſculi in globi formam congeſti apparent candidi, ac deinde ſemen triangulare nigrum, ſed albicantibus glumis implicitum. pro radice bulbus ex pluribus compactus tunicis, fibras aliquot deorſum à medio demittens. qui quandoque latior Rapi in modum extuberat; non rarò oui modo oblongus; ſummatim autem prætenuibus conueſtitur membranis, vt plurimum ſubrubentibus.

Terram autem Cepa deſiderat pinguem, vehementer ſubactam, irriguam, ſtercoratam, vt Palladius ait. Paſſim autem per vtramque Germaniam in hortis olitoriis pingui beneq; foſſo

solo colitur. Subinde autem in areis sola seminatur: quandoque verò cum aliis herbis permixta, veluti Lactuca. Palladius cum Satureia seri probat, quoniã melius, Plinius ait, proueniat.

Seritur autem Martio aut Aprili: In Italia verò etiam Ianuario ac Februario, Palladio auctore: vel etiam Nouembri, vt per vniuersam Tusciam, teste Petro Crescentio. Bulbi Vere quoque plantandi sunt, à quibus semen speratur, quod Augusto mense ad perfectionem venit. Nouellæ autem Cepæ exactis messibus colligi ac reponi postulant.

Cepa autem Græcis κρόμμυον dicitur: Latinis, vt diximus, Cepa, & quandoque Cepe neutro genere: Officinæ nomen retinent. Cognomina autem huic multa à locis apud Veteres accesserunt: Quædam enim Cypriæ, Sardiæ, Cnidiæ, Creticæ, Samothraciæ, Ascaloniæ ab oppido Iudęæ, quæ & Pompeiana. Iam & Marisca quædam, quam vnionem vocant rustici, inquit Columella. atque inde esse, quòd à Gallis *Oignon* dicatur, Ruellius sentit: hinc fortassis etiam à Belgis Ajuijn/ Gallica voce corrupta, nomen habet.

Setaniæ. Setaniæ appellantur quæ minimæ sunt & dulces. atque hæ putantur illæ esse, quas Palladius Cepullas, quasi paruas Cepas nominat.

Schistæ. Schistæ verò siue scissiles aut fissiles, quæ hyeme cum coma relinquuntur, quibus & Vere noua folia detrahuntur, & alia subnascuntur iisdem diuisuris, vt Plinius ait.

Cepæ verò species ἀκέφαλος, siue absque capite, & quasi longam ceruicem habens, germinationemque totam in fronde obtinens, quæque sæpius vt Porrum attondetur, à Theophrasto γήθυον nominatur. de hoc verò & Plinius lib. XIX. cap. VI. Apud nos duo prima genera (Cepæ videlicet): vnum condimentarium, quod illi Gethyon, nostri Pallacanam vocant: alterum capitatum. *γήθυον.*

Germani autem Cepam Zwibel nuncupant: Itali *Cipolla:* Hispani *Cebolla, Ceba, & Cebola:* Angli Onyon: Bohemi Cybule.

Cepa autem omnis acris est, & odore lachrymosa, calida & sicca, auctore Galeno, ordine quarto, sed tamen minùs quàm Allium feruet. succus tenuis, aqueę aëreæque substantiæ: reliquum crassarum est partium. Optima autem quæ rotundissima: longa acrior quàm rotunda: rufa siue ξανθὴ quàm candida: sicca quàm viridis: cruda quàm cocta, aut sale condita.

Mordicant autem omnes Cepæ, extenuant, sitim excitãt. Acrimoniam coctæ deponunt, præsertim bis terve aqua mutata; extenuandi tamen potentiam ne sic quidem amittunt: flatus verò etiam discutiunt: vrinas mouent: & aluo quàm crudæ vtiliores. alimentum autem crudæ corpori nullum; coctæ exiguum conferunt: Natura biliosis aduersantur: his autem, qui crudum ac crassum succum pituitosum coaceruarunt, conueniunt, & quibus menstrua ex frigiditate deficiunt; obstructa enim aperiunt; refrigerata excalfaciunt; & menses prouocant. Hæmorrhoides verò & eædem appositæ, vel cum aceto inunctæ, prouocant, vt Galenus ait. Dioscorides verò aperitiuas ait esse hæmorrhoidum, & aliarum ἐκκρίσεων, siue expurgationum, detractis tunicis in oleum coniectis, ac glandis instar subditis.

Succus Ceparum per nares attractus caput purgat; crudos pituitosos humores extrahit. Frequenter autem Cepa in cibo etiam cocta comesa, capitis dolores efficit, oculos lædit, ac aciem eorum retundit, & sensus stupidiores reddit. Trita autem cum sale, ruta, ac melle, canis rabiosi morsui imposita, prodest.

De Porro. CAP. XVII.

FOLIA Porro oblonga sunt, latiuscula, sed complura, & dorso eminentiore carinata, odore saporeque Cepæ similia. caulis, si non frequenter folia subsecantur, altero aut tertio anno assurgit rotundus, flores proferens in cacumine in orbiculum collectos, veluti Cepa: succedunt & talia semina, sed non nigra. bulbus tenuis & oblongus est, potissimùm sectiuo; crassior ac maior, ei quod non attondetur.

Mediocrem terram Porrũ postulat: in pingui, stercorata, & mediocriter soluta benè proficit. habetur in Germania ac Belgio, in omnium ferè hortis.

Tempestiuè seri potest: Martio aut Aprili in vtraque Germania: In Italia verò etiam Februario. Sectiuum siue Sectile post duos à satione menses, manens in areis suis, desecari potest: Sed quod capitatum vt fiat desideratur, attondendum non est, & Octobri mense, vel etiam prius, transferri debet.

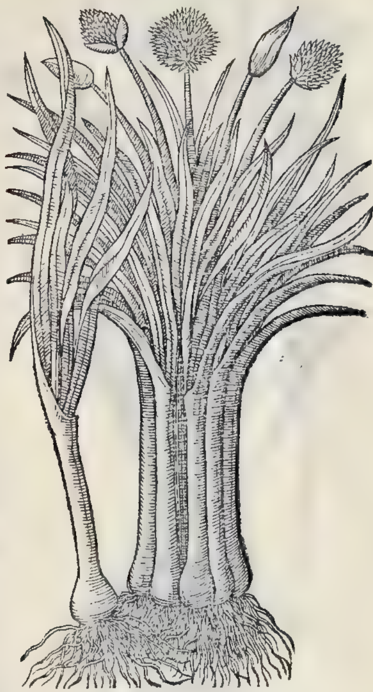
πράσον Græcis: Latinis Porrum: & Palladio masculino genere Porrus dicitur: Germanis Lauch: Brabantis Parreye: Hispanis *Puerro:* Italis *Porro:* Gallis *Porreau:* Anglis Leke: Bohemis Wosslenych.

Quod frequenter resecatur & attondetur, Porrum sectiuum siue Sectile Columellæ ac Palladio nominatur: Sed quod non resecatur Porrum capitatum est: Græcis πράσον κεφαλωτόν. Istud autem Diphilus apud Athenæum vocari ait γηθυλλίδα: à nonnullis verò & γήθυον dici. *γηθυλλίς.*

Porrum.

Porrum ſectiuum.

dici. Gethyum autem Plinius Cepæ ſpeciem facit, & Theophraſtus frequenter veluti Porrum attonderi tradit: vt ſuperiore capite ſcripſimus.

Excalfacit autem Porrum: reſiccat & extenuat, perinde ac Cepa: corpus excalfacit: craſſos, lentosq; humores incidit. Noxium tamen ſuccum ingenerat: tumultuoſa ac terribilia inſomnia parit: oculos offendit: viſus aciem obſcurat: natura calidiores ac bilioſos lędit: ingratum & ventriculo: inflationes facit.

Coctum minus nocens, acrimoniæ ſuæ parte depoſita: & nec ſic tamen bonum ſuccum corpori confert. Cum frigidis autem oleribus permixtum, qualitatem eorum contemperat. Cum Ptiſana coctum & comeſtum, quæ in pectore cruda ſunt, concoquit & educit. Scribitur etiam & in delinctu vtile eſſe, & arteriam expurgare.

Succus cum melle potus contra ferarum morſus prodeſt: & ſimiliter folia trita impoſita. Idem verò ſuccus cum aceto, thure, & lacte, aut roſaceo inſtillatus, aurium doloribus & ſonitui prodeſt: Veteres ſanguinis reiectiones cohibent ſeminis drachmæ duæ cum æquali baccarum Myrti pondere potæ. Idem in vinum coniectum, ipſum in acetum mutari prohibet, & iam conuerſum emendat: vt nonnulli ſcribunt.

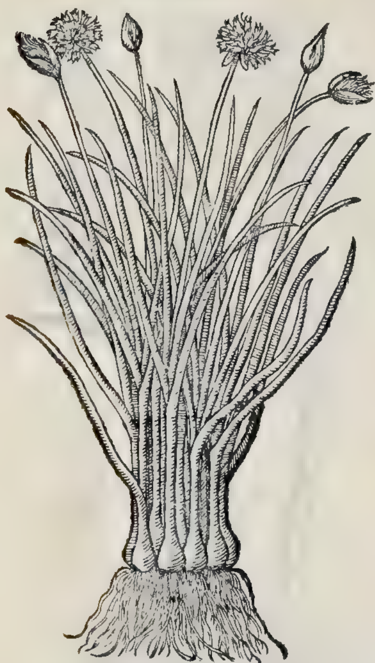
De Schœnopraſo. CAP. XVIII.

PORRI ſpecies & iſtud eſt. folia verò promit multa quidem, ſed palmo raro longiora, tenuia, teretia, exiguis iuncis ſimilia: inter quæ ſubinde cauliculi breues eminent, capitula quædam cum floſculis proferentes, inſtar Cepæ, ſed minores multò. bulbuli ſubſunt exigui multi cohærentes, à quibus fibrę deorſum plurimę dimittuntur. Odore autem & ſapore Cepam ac Porrum refert.

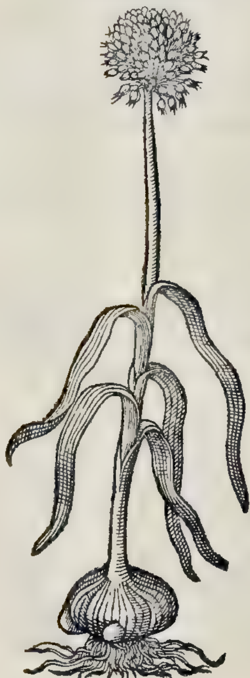
Seritur in hortis Germaniæ ac Belgij. diutinè viget, ac plurimis annis reſtat: hyemis ac frigoris patiens: ſubſecatur & attondetur frequenter, veluti Porrum ſectiuum.

Germani Schnit Lauch / & Bynßlauch appellant: Galli *petit Pourreau*: Brabantis Bieſloock / quaſi dicas, Iunceum Porrum: vnde nomen illi facere auſi, σχοινόπρασον, Schœnopraſum appellauimus.

Schœnopraſum.

Ampelopraſum.

Facultate autem iſtud Porro ſimile eſt: excalfaciens, reſiccans, attenuans, aperiens, vrinas prouocans; calidiorem verò & noxium ſuccum ingenerat: frigidos humores contemperat, concoquit, incîdit: vapores craſſos ſurſum mittit, oculis cerebroque moleſtos: tumultuoſa inſomnia adfert: & quæcunque Porrum, iſtud quoque poteſt.

De Ampelopraſo. CAP. XIX.

AMPELOPRASVM foliis exit porraceis: caule verò aſſurgit bicubitali, aut haud multò inferiore, in cuius faſtigio capitulum initiò membrana tenui contectum, qua tandem ſponte dehiſcente, flores & ſemina proueniunt Cepæ ſimilia. bulbus rotundus, durus, ac ſolidus eſt, qui plures à ſe remittens, facilè ac citò multiplicatur.

In vineis, ac iuxta vites in pleriſque regionibus ſua ſponte naſcitur: tranſlatum ad hortos diutinè viuit, ſingulis annis regerminans, n..c enim vlla vel aëris inclementia, vel hyemis rigore bulbus eius, etiam in Belgio, corrumpitur.

Æſtiuis autem menſibus folia caulesque virent, ac ſuo tempore flores, fructus procedunt: hyeme bulbi in terra latent.

A vitibus ac natali loco Ἀμπελοπράσου appellationem accepit: Latinis Porrum vitium, aut Vitigineum Porrum dici poſſet: Officinis incognitum. Syluestre autem tota ſua natura eſt: nec inter edulia idcircò recipitur.

Plus autem quàm Porrum excalfacit: κακοστομαχώτερον, hoc eſt, ſtomacho magis aduerſatur: vrinas ac menſes vehementius cit. contra ſerpentum morſus eſum conuenit: auctor Dioſcorides.

De Scilla. CAP. XX.

SCILLA, priusquàm folia apparent, caulem profert cubitalem vel altiorem, rectum, foliis viduum, ῥαβδοειδῆ vt Berytius ait, ac Anterico ſimilem, à medio ſurſum verſus floribus particulatim prodeuntibus grauidum, iisq; candidis: (quidã luteos eſſe ſcribit) quos excipiunt valuulæ ſiue ſiliquæ triangulares compreſſæ, in quibus ſemina nigricantia plana ac paleacea: folia quę ſerius exeunt latiuſcula ſunt, quina ſenáve, lata, pinguia, & elatiore dorſo quaſi carinata, quę humum verſus reclinantur. bulbus magnus eſt, albidus, ex tunicis veluti Cepa compactus, lento ſucco plenus, multis fibris deorſum capillatus.

Non modò in Hiſpania, verùm & in Italia, aliisq; prouinciis Scilla ſponte exit, & frequentius locis arenoſis apricis, haud procul à mari diſſitis.

Septembri ac Auguſto menſibus floret, & particulatim quidem: primùm ſiquidem inferiores: deinde medij: poſtremò caulis faſtigium occupantes vigent; quos ternos florum exortus Theo-

Scilla abſque caule.

Scilla cum flore ac ſemine.

Theophraſtus tria arandi tempora oſtendere affirmat, ſic vt primum arandi tempus ſit prioribus prodeuntibus: alterum medio tempore: tertium cùm ſuperiores florent. Octobri ac Nouembri ſemen perficitur. poſteaquam autem caulis emarcidus factus inaruerit, tum demum folia in conſpectum veniunt, ante caulis aduentum peritura.

Bulbum hunc Græci σκίλλαν: & Latini quoque Scillam: Officinæ Squillam nominant: nonnulli Cepam muris: Germani Meerzwibel: Brabanti Zee ajeuijn: Hiſpani *Cebolla albarrana*: Galli *Stipoulle, Squille*: Angli Sea onyons.

Scilla ex ſecundo eſt ordine excalfacientium, & admodum incidentem facultatem obtinet, vt Galenus ait: prȩſtat autem aſſam aut elixam ſumere, ſic enim virium eius vehementia exoluitur.

Aſſatur autem paſta aut luto oblita, (vt Dioſcorides tradit) in clibanum deinde conijcitur, aut carbonibus obruitur, donec obducens cruſta ſufficienter intoſta fuerit, qua exempta, ſi non emolleſcat, altero polline ſimili, aut luto circumlinitur, & eadem quæ prius, fiunt. nam quæ ita non aſſatur, interaneis maximè noxia eſt. Torretur item in olla, indito operculo, quæ in furnum demittatur. Sumi etiam ſolet, quod maximè eſt medium, direpto viuotenus tunicis: quod fruſtatim conſectum coquitur, mutata ſæpius aqua, donec ipſa nec amaritudinem, nec acrimoniam habeat, traiectaq; lino fruſta ſiccantur in vmbra, ita vt ne vlla quidem parte ſe contingant. his Scillæ ſegminibus ad oleum, vinum, aut acetum ſcillinum vtimur.

Ex aceto autem ſcillitico, addito melle, oxymeli coquitur; cuius ad incidendum craſſos, lentos, viſcidos humores vſus eſt.

Aſſa Scilla potionibus aliiſq; medicamentis admiſcetur, quæ vrinam prouocant, obſtructiones iocinoris lieniſq; aperiunt: tum & theriacis. datur hydropicis; regio morbo, & torminibus laborantibus: & contra veterem tuſſim, difficulterq; reſpirantibus in eclegmate.

Pars autem Scillæ cum octo ſalis partibus ſubacta, & à ieiunis vnius aut duorum cochleariium pondere ſumpta aluum mouet: Semen etiam tritum cum caricis, aut melle exceptum, ſi manditur, idem præſtat.

Cauendus autem Scillȩ vſus iis, quibus interaneum aliquod exulceratum.

Pythagoras Scillam in limine ianuæ ſuſpenſam malorum medicamentorum introitum pellere tradit: vt Plinius refert.

De Pancratio. CAP. XXI.

Pancratium.

CVM Scilla ſimilitudinem haud exiguam habet,quod Pancration dicitur:folia huius maiora amplioraque ſunt, & , vt Dioſcorides ait, Lilij foliis longiora, ſed anguſtiora. bulbus verò etiam maior eſt quàm Scillæ, ex multis ſimiliter tunicis conſtans, exterius rubens, ſiue ὑπέπυρος ἢ ὑποπόρφυρος, ſubrubens,aut ſubpurpureus.

In mediterraneis Hiſpaniæ locis reperitur. Cum Scilla autem germinat.

Παγκράτιον Græcis dicitur;& ſimiliter Latinis Pancratium: à nonnullis verò & Scilla, & ab Hiſpaniæ ruſticis, vt C. Cluſius refert, etiam Cebolla albarrana.

Scillæ autem ſpeciem eſſe ſimilitudo oſtendit. Poteſt autem illud genus eſſe, quod à Plinio femina dicitur lib. XIX. cap. V. Nobiliſſima eſt,inquit, Scilla,quanquam medicamini nata, acetoque exacuendo. Duo genera medica: Maſculus albis foliis: (malim legere, bulbis) femina nigris. (potius rubris.) Meminit tamẽ &Pancratij lib. XXVII. cap. XII. Pancration, ait, aliqui Scillam puſillam appellare malunt, foliis albi Lilij longioribus craſſioribusque, radice bulbi magni, colore rufo: In quibus verbis & contradictio quædam apparet, & à Dioſ. ſententia diuerſa: Si enim radice magni bulbi, quare Scilla puſilla appellatur? Folia Lilij albi craſſiora, Plinius: anguſtiora, Dioſcorides habet. Atque vel hinc Plinij exemplaria pleriſque locis corrupta eſſe, apparet: proinde & quæ de vtraque Scilla ſcribuntur, poſſe vitiata eſſe. *Plinij exemplaria corrupta.*

Cæterùm Pancratij radix Scillæ ſimilem guſtum refert, vt Galenus ait: quare & ea pro Scilla quidem, ea ſi non adſit, vtuntur, efficit enim omnia ſimiliter, ſed longè imbecillius. quod & Dioſcorides ſentit: Scillæ, inquit, vires & pręparationem habet, eodemque pondere in morbis efficaciter aſſumitur; minor tamen quàm Scillæ ei facultas ineſt.

De Bulbo Eriophoro. CAP. XXII.

BVLBI Eriophori meminit Theophraſtus lib. VII. De ſtirpium hiſtoria, & poſt eum Athenæus Dypnoſophiſtarum lib. II. quem aiunt lanam ſub primis tunicis habere, ſic vt inter internum quod editur, & externum media contineatur, ex qua & togæ & alia veſtimenta texuntur.

Hunc in littoribus naſci tradunt.

Ε'ριόφορος autem dicitur, hoc eſt, laniferus, ab ipſa quam ſub primis tunicis reconditam lanam habet. interpres quidam Lanoſum cognominat.

Huius autem iconem olim vir quidam magnificus ad me miſit, quam tamen non genuinam eſſe nonnulli affirmant.

Memini verò & me quandoque in horto Ioannis Brancionis bulbum videre Eriophori nomine inſcriptum, ſed caulem floremque non proferentem; quem C. Cluſius Viennæ ſuperioris Pannoniæ in horto Ioannis Aijcholtzij Medicinæ profeſſoris florem feciſſe ſcribit, imaginem eius in ſtirpium per Hiſpanias obſeruatarum hiſtoria ſua vnà cum deſcriptione exhibens.

Sunt autem ei folia Hyacinthinis ſimilia. caulis cubitalis vel altior, veluti Scillæ, floſculos proferens cæruleos, inodoros, particulatim quoque ſeſe explicantes. bulbus ex pluribus tunicis contextus, albus, tomentoſus, ac veluti aranearum telis obſitus, adnaſcentibus aliis bulbis, quibus multiplicatur.

Et ſanè hic bulbus, cum pictura nobis miſſa haud conuenit: quapropter ſi iſte Eriophorus verus eſt, haud poterit legitimus eſſe, cuius iconem accepimus. Non poſſum tamen facilè induci,

Bulbi Eriophori icon ab amico missa.

Bulbi Eriophori Viennæ nati effigies.

induci, vt existimem fictam ac ementitiam imaginem ab honestissimo ac amicissimo viro transmissam, nisi fortassis huic ab alio fuisset impositum, quod haud verisimile: Citius idcirco crediderim, si Eriophori hæc icon non est, esse tamen peregrini ac rari alicuius bulbi, veluti τειχωδοῦς, quem apud Indos nasci Theophrastus & Athenæus referunt: nam flos qui Narcissis similis, lanuginosus, ac capillaceus ei depingitur: quam ob causam rectè τειχώδης, siue capillaceus, aut capillaris dici potest. Vtcunque autem est, nos & huius & alterius imaginem coronidis loco hîc duximus apponendam, atq; sic bulborum historiæ finem imponere. *Bulbus Trichodes.*

PEMPTADIS QVINTÆ LIBRI TERTII
FINIS.

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS QVINTÆ LIBER QVARTVS,

DE OLERACEIS QVÆ AD CIBARIORVM CONDITVRAM ADHIBENTVR.

PRÆFATIO.

RELIQVA *Olerum ac Oleraceorum ſeſe offert multitudo, eorum videlicet, quæ ad cibariorum condituram magis, quàm ad alimenti materiam faciunt ac pertinent. Multa autem ex his licet acrimoniam habeant, & propriè Olera idcircò non cenſeantur, neque per ſe ſoláque, vt alia Olera, edantur: veluti Beta, Braßica, ac ſimilia: tamen ab Olerum cenſu ac familia nec excludi nec ſeiungi debuerunt, cùm plurimum in cibatu vſum obtineant, & cibos grato ſapore condiant, palatoq́; vel gratiores, vel ſalubriores reddant. Id quod Apium, Sinapi, Eruca, Naſturtium, ſimiliaq́; his, efficaciter præſtant, quæ ſola & per ſe non eduntur, ſed cibariis admiſcentur: & ipſorum vel qualitates corrigunt, ac in melius emendant; vel concoctionem promouent; aut languentem appetentiam excitant.*

DE APIO HORTENSI.

CAPVT I.

Apium hortenſe.

APII genera complura ſunt. ſed de ſingulis ſeorſim agendum, ac primùm de hortenſi, quod familiarius ac cæteris notius eſt.

Folia autem hortenſis Apij pulchrè virentia, ex multis exiguis cohærentibus, tripartito ferè diuiſis, ambitu etiam inciſis compoſita ſunt: caulis cubito altior, tenuis, aliquantum ſtriatus, in cuius faſtigio culminãtes vmbellæ floſculos perquàm exiguos, ac deinde ſemina parua proferũt, guſtu nonnihil feruida. radix longa & albida eſt, eſui grata.

In hortorum areis ſeritur. calida ac frigida ſuſtinet loca, modò vel humidum natura ſolum ſit, vel ſæpius rigetur. Loca ſiquidem amat humentia, aqua lætatur, atque idcircò circa fontes commodè prouenit. Fuchſius in paluſtribus nonnullis Germaniæ ſpontè natum reperiri ſcriptum reliquit.

Tempeſtiuè ſeri poteſt, ſed tardè erũpit: æſtate ſæpius attonderi ac demeti poteſt: caulem altero anno profert: ſemina verò Iulio vel Auguſto ad maturitatem perueniunt.

Omne Apium Græcis σέλινον dicitur: iſtud verò σέλινον κηπαῖον, id eſt, Apium hortenſe: Officinæ & vulgò Petroſelinum nuncupant: Germani Peterſilgen/ & Peterlin: Belgæ Peterſelie: Galli *du Perſil*: Hiſpani *Perexil, Iuliuert*, & *Salſa:* Itali *Petroſello:* Angli Perſele: Bohemi Petruzel.

Non eſt tamen verum aut legitimum Petroſelinum, quod in petroſis gignitur: vnde nomen accepit; & in Macedonia præſtantiſſimum eſt. parùm rectè idcircò ſentiunt, qui hortenſe Apium à Petroſelino genuino ſola cultura differre exiſtimant. & nihil aliud intereſſe, quàm quòd hortenſe imbecillius ſit, ſylueſtre verò potentius: Solent enim ſylueſtria facultatibus, ſatiuis ſuperiora eſſe.

Hortenſis autem Apij calida quidem ac reſiccans eſt facultas, ſed magis excalfaciens ac ſiccans

ſiccans ſemen,quod ad ſecundum caliditatis,& tertium ferè ſiccitatis ordinem attingit. radix moderatam etiam caliditatem obtinet.

Folia in condimentis ſingularem gratiam habent, per iura,vt Plinius lib. xx. cap. xi. largis portionibus innatant,in quibus præter quod grato ſapore ipſa condiunt, ad aperiendum obſtructa,vrinasq; promouendas,etiam non exiguum conferunt: Quod & radices iuri ſimiliter incoctæ haud ſegniter præſtant: deinde & ori ventriculoq; gratæ ſunt.

Semina Medicinæ vſui vtiliora,extenuant,aperiunt,vrinas ciunt,calculos cohærentes diſſoluunt,flatus diſcutiunt,conueniunt hydropicis,mēſes promouent,ſecundas & fœtus mortuos expellunt: commendantur & contra veterem tuſſim eclegmatis permixta,aut incocta: venenis etiam aduerſantur; atque idcirco Theriacis admiſcentur.

De Eleoſelino, ſiue Apio paluſtri. Cap. II.

Eleoſelinum.

PALVSTRE Apium foliis læuibus ac reſplendentibus, ac in cōplures particulas diſſectis ſimiliter viret,maioribus tamē & latioribus quàm hortenſis: cauliculi ſtriati in alas diffuſi, ſummis virgulis floſculos candidulos proferunt,ac deinde ſemina paulò minora quàm hortenſis. radix multis fibris cohæret.

Humentibus locis Apij iſtud genus naſci gaudet,transfertur verò & ad hortos.

Cum hortēſi Apio viget ac viret: altero quoq; à ſatione anno caulis eius aſſurgit, ac ſemina adfert: quæ & poſt ſolſtitium matura ſunt.

Ἐλαιοσέλινον, aut potius ἑλειοσέλινον: Latinis paluſtre Apium : à Gaza Paludapium : Officinis abſolutè Apium nuncupatur: Germanis Eppſich: Belgis Eppe: & nonnullis Jouffrouwmerck: Hiſpanis ac Italis *Apio* : Gallis *de L'ache*. Extant verò huius & inter ſpurias voces quædā nomina: vt πεδινόν,ὑδρεοσέλινον ἄγριον,& Apium ruſticum: Hydroſelinon verò ſiue aquatile Apium etiam à Germanis Sium dicitur: vt cap. x. lib. v. Pemptadis quartæ ſcripſimus.

At facultate ac temperamento hortenſi quidem iſtud Apium ſimile,ſed & calidius ſicciusq; & ad pleraq; efficacius. In cibatu autem huius nullus vſus, neq; ad condimenta vtile habetur: Medicinæ autem haud inutile.

Succus eius ad multa confert,extergit,aperit, craſſa attenuat,obſtructiones tollit,& vrinas mouet; atque idcirco Serapia dicta, quæ hunc permixtum habent,veluti Byzantinum,iocinoris lienisq; obſtructiones aperiunt, & diuturnis, ſiue tertianis,ſiue quartanis febribus,omnibusq; ex cauſa frigida,tum & obſtructionibus, enatis,auxiliantur,ac regio morbo ſuccurrunt. Idem ſuccus oris tonſillarumq; etiam maligna vlcera cum hordei decocto,addito melle roſaceo,gargarizatu ad ſanitatem perducit. prodeſt verò & omnibus externis vlceribus & ſordidis vulneribus cum melle ; cancris etiam exulceratis confert: Nam tametſi hos curare nequeat,putredini tamen reſiſtit, ac fœtorem eorum reprimit.

Semen ad eadem,ad quæ ſatiui Apij,vtile habetur; minus tamen tutus vſus eius eſt: Nam comitiali morbo obnoxij,ab hoc offenduntur, vt euidentibus experimentis compertum.

Eleoſelino vis,vt Plinius ſcribit,priuata contra araneos.

De Oreoſelino,ſiue Apio montano. Cap. III.

OREOSELINO autem,vt Dioſcorides ait,caulis eſt dodrantalis, ex tenui radice prodiens,circa quem ramuli & capitula (Theophraſtus folia:) Cicutę ſimilia, multò tamen tenuiora,in quibus καρπὸς,id eſt,fructus,ſiue ſemen,oblōgum,acre,tenue, & odoratum,Cumino ſimile. Et tale quidem Oreoſelinon in notitiam hac ætate perueniſſe non cōſtat. Nam Chærephyllon verum Oreoſelinon eſſe (vt pleriſque videtur) haud eſt veriſimile. Pro Oreo-

ſelino

Veelgutta.

Oreoſelinum ſiue Veelgutta.

ſelino autem exhibetur à nonnullis, quam Sileſij, olim Quadi dicti, Veelguttam modò appellant.

Folia huic ſunt veluti hortenſis Apij, ſed maiora & ampliora, ex multis in tenuibus pediculis hærentibus compoſita. caulis breuis eſt: floſculi in muſcariis albidi: ſemen exiguum. radix mediocris longitudinis ac craſſitudinis albida, guſtu nonnihil acris, & amaricans, ac odorata.

Naſci in petroſis & montibus Oreoſelinon Dioſcorides refert. prouenit verò & in montibus Veelgutta, vt in iis qui Sileſiam à Morauia, olim Marcomannorum prouincia, dirimunt, tum & in aliis montibus ac collibus. Memini verò & olim hanc ad me miſſam à Martino Tulemanno, qui in montoſis apud Eburones ac Tongros, nunc Leodios, hanc repertã, in horto ſuo Traiecti ad Moſam ſtudioſe alebat.

A montibus autem Ὀρεοσελίνῳ apud Græcos nomen eſt, quod Latini & idcirco Apium montanum ac Montapium appellant. Dicitur verò & idem, vt inter reiectaneas voces reperitur, πετροσέλινον ἄγριον, & Latinis Apium: Sed Dioſcorides Petroſelinum ab Oreoſelino diuerſum ſtatuit. Nec enim, ait, hallucinari nos oportet, exiſtimantes Oreoſelinon eſſe quod in ſaxis prouenit: aliud ſiquidẽ eſt Petroſelinum.

Veelguttam verò Latinè Multibonam quis dixerit, hoc enim nomen accepit, quòd ad multa vtilis & commoda habeatur. Non omninò verò impropriè & hæc Oreoſelinon nuncupatur, nam in montibus, vt diximus, gignitur, & Apio non diſſimilis eſt. Deſideratur ſemen Cumino ſimile: tale ſi haberet, Oreoſelinon legitimum eſſe, quis negauerit?

Oreoſelino autem, auctore Galeno, facultate Apio ſimile, ſed & valentius. Dioſcorides vrinas, inquit, cit, ſemine ac radice in vino potis: menſes mouet: antidotis, diureticis, & calfacientibus medicamentis admiſcetur.

Veelguttæ radix excalfaciens & reſiccans quoque eſt, & ſecundo quidem ordine intenſo. extenuat, incîdit, aperit, vrinas mouet, calculos diſſoluit & expellit, menſes promouet, iocinoris ac lienis obſtructiones aperit, regio morbo auxiliatur. manducata dentium dolores mitigat, ac ſaliuam elicit.

De Petroſelino. CAP. IIII.

DE Petroſelino admodum pauca Veteres ſcripta reliquere. Dioſcorides ſemine illud eſſe Ammios ſimili, odoratiore verò, acri, ac aroma redolente tantummodo ſcribit: de foliorum forma, florum colore, & radicis modo nihil. Breuior verò etiam Plinius eſt. Theophraſtus verò ne nomen quidem habet: Apij, Hippoſelini, Elioſelini, & Oreoſelini tantummodo mentionem faciens.

Petroſelinum Macedonicum Fuchſii. Pro Petroſelino autem Leonhartus Fuchſius olim propoſuit ſtirpẽ, non Apij modo ſparſis ac diſſectis foliis, ſed oblongis & ex nonnullis ambitu crenatis, pediculoq; medio vtrimq; cõnexis compoſitis, Pimpinellæ Saxifragæ, eius quæ minor eſt, primis foliis aliquatenus, non tamen omnino ſimilibus. cauliculus tenuis & cubitalis eſt: floſculi in vmbellis albidi: ſemen ſubnigricans, Ammij ac hortenſis Apij æmulum, admodum odoratum, nonnihil acrimoniæ obtinens. radix tenuis, fibroſa.

Petroſelinum Macedonicum Venetorum. Pro Petroſelino autem legitimo aliud Lobelius exhibet, à Venetis Macedonicum vocatum: cui folia Apij hortenſis, vel potius Pimpinellæ Saxifragæ: caulis cubitalis: albicantes vmbellæ: ſemen puſillum, euanidum (vt ait:) facultate & viribus quàm ſatiui Apij inferius. An autem iſtud verum ac legitimum ſit, neſcire ſe addit.

In præruptis locis ac petroſis Petroſelinum gignitur, apud Macedones verò præſtantiſſimum: vnde illi Macedonico cognomen acceſſit.

A petroſis

Petroſelinum Macedonicum Fuchſij.

Petroſelinum Macedonicum ex Lobelio.

A petroſis autem locis πετροσέλινον dicitur: Latinè Petrapium ac Petroſelinum Macedonicum: Officinis incognitum eſt. Hallucinantur non parum qui à Fuchſio depictam Amomum eſſe volunt: multum enim ab hac differens Amomũ eſt, vt ex eius apud Dioſcoridem deſcriptione vel luce clarius conſtat. Nos verò & hanc pro Petroſelino amplectimur, donec aliquis aliud nobis oſtenderit, Apiis folio ſimilius, & ſemine tali, quale Petroſelini eſſe oportet. Et poteſt vel ſolum ſemen in hac ſentẽtia nos retinere, adeò deſcriptioni reſpondẽs vt nullum magis: acre nempè, & quàm Ammios odoratius, aromaque redolens: non repugnantibus interim foliis, quæ licet exquiſitè aliorum Apiorum formam non referant, nõ omnino tamen diſſimilia ſunt.

At Petroſelini ſemen, quod maximè vſui eſt, calidum ac ſiccum eſt, vnà cum incidendi effectu: vrinam & menſes cit: contra ventriculi & coli inflationes, ac tormina prodeſt: ἄφυσον ſiquidem, vt Galenus ait, hoc eſt, flatus diſcutiẽs eſt. Laterum, renum, & veſicæ doloribus auxiliatur: miſcetur & antidotis: Dioſcorides.

De Hipposelino. Cap. v.

FOLIA Hippoſelino in plures lacinias diſſecta, Eleoſelini quidem ſimilia, ſed multò maiora latioraq́; læuia quoque, & ſaturato colore virentia: caulis craſſus, ſubinde cubitalis: ex vmbellis floſculi prodeuntes albidi: ſemen verò craſſum, oblongum, nigrum, amaricãs, & aroma redolens. radix craſſa, foris nigricans, intus alba, Raphanidi exiguæ ſimilis, eſui idonea: qua vulnerata aut præciſa, ſuccus profluit citò concreſcens, acri amaritudine, Myrrham ſapore referens; quod & Theophraſtus annotatum reliquit: Lachryma ex eo Myrrhæ ſimilis, inquit, defluit.

Apud Arcades, Theophraſtus: in vmbroſis ac paluſtribus, Dioſcorides inquit, naſcitur.

Semen altero anno in Belgij hortis matureſcit, Auguſto menſe.

A magnitudine, qua reliqua Apia ſuperat, Græcis ἱπποσέλινον dicitur: à Gaza Equapium. Appellatur verò & Olus atrũ; & à nonnullis γεώηλον, & ἀγριοσέλινον, hoc eſt, ſylueſtre Apium: Galeno verò, & aliis quibuſdam etiam σμύρνιον eſt, propter ſuccum ab ipſo profluentem, qui Myrrham, hoc eſt, σμύρναν (vt diximus) refert: Eſt verò & aliud Smyrnium Amani montis, de

Hippoſelinum.

Smyrnium Amani montis.

quo ſequente capite. Officinæ Petroſelinum appellant Macedonicum : alij Petroſelinum Alexandrinum: Germani Groß Epffich: Belgæ Peterſelie van Macedonien / Peterſelie van Alexandrien: Itali *Macerrone* : Hiſpani *Perexil Macedonico*: Galli & Angli *Alexandre*.

Excalfacit autem & reſiccat Hipposelini ſemen ac radix nō minus quàm Apij hortenſis: expurgant verò & extenuant : ordine tertio calida & ſicca.

Dioſcorides folia cum caulibus decocta manducari ait,& per ſe,vel cum piſcibus pręparari: eadem etiam cruda muria condiri: radicem ſimiliter & crudam & coctam edi; & εὐςόμαχον,ſiue ori gratū eſſe. Infertur autem ac menſæ apponitur, hac etiam ætate cruda huius radix, acetariorū aliorū locum explés. Semina remorantes menſes prouocant, ſecundas expellunt, flatus diſcutiunt, vrinam ciunt,eiuſque ſtillicidio auxiliátur. Idem radicis poteſt, præſertim ex vino,decoctum.

De Smyrnio montis Amani. CAP. VI.

SMYRNII huius inferiora ac ex radicibus prodeūtia folia lata & ampla quidem ſunt, & in complures particulas multipliciter diſſecta, quarum ſingulares ambitu ſerratæ,ab vno pediculo ferè ternæ cohærent:reliqua rotunda, veluti Ariſtolochiæ, cauliculos ſic ambiunt, vt per medium eorum quodammodo tranſire appareant : ſunt autem hi ramoſi, in quorum alis comantes vmbellæ floſculos edunt luteos:ſemina verò rotunda,globoſa, Braſſicæ ſimilia, ſubnigricantia, intus candida. radix foris nigricat, odorata.

In Amano monte prouenit : in ſaxoſis, & collibus,& aridis,ac incultis terræ angulis, vt Dioſcorides refert,naſcitur.

Σμύρνιον & iſtud dicitur : differens tamen ab Hippoſelino,quod etiam Smyrnion eſt,vt ſuperiore cap. ſcriptum. In Cilicia verò olim Petroſelinum nuncupatum fuit : vt Dioſcorides & Galenus teſtantur.

Viribus autem non longè iſtud à Petroſelino, Galeno auctore, abeſt : Petroſelino tamen ac Apio minus acre. vlceribus imponi poteſt, quia videlicet citra moleſtiam deſiccat:digerere verò & quę indurata ſunt poteſt: reliqua vis Apio ac Petroſelino ſimilis: quocirca & ſemine eius vtimur ad menſes, vrinas, & aſthmata : hæc Galenus.

Vis radicis, herbæ, & ſeminis excalfacere. radicem autem contra ſerpentum ictus bibere conuenit : tuſſes & orthopnœas mitigat: vrinæ difficultati medetur: partus abortu vitiat ſi feruefacta ſubiiciatur. Semen lienis,renum,ac veſicæ vitiis prodeſt: mēſes & ſecundas pellit: peculiariter hydropicis in potu datur,& cōtra febriū circuitus: Dioſcor. auctor.

De

De Apio ſylueſtri, ſiue Thyſſelio.
CAP. VII.

Apium ſylueſtre ſiue Thyſſelium.

MVLTIPLICI foliorum ſectione, tum & magnitudine, Apij iſtud genera refert: ſunt etenim ampla, in pluresque partes diſſecta: caules verò rotundi, ſtriati, geniculis aliquot articulati, interius concaui, cubitales, vel altiores, ab vna radice ſubinde bini ternive, inferiore ſede quandoque obſcurè ſubrubentes: flores in rotundis muſcariis albidi: ſemen rotundum, planum, Anethi ſimile. radix in ramulos ac appendices diſtributa in rectum & obliquum ſpargitur, interius candida. Tota autem hæc ſtirps lacteo redundat ſucco, qui, quacunque tandem parte vulnerata, ex ea profluit.

Iuxta lacus, vliginoſis ac humidis locis, in ſcrobibus aquas reſedes habentibus, quandoq; iuxta Alnorũ etiam veteres truncos reperitur.

Iunio ac Iulio menſibus flores ac ſemen profert.

Officinę Belgij olim perperam Meum nuncuparunt, ac legitimi Mei loco in vſu habuerunt. Germanis Olſenich: Valerio Cordo Olſenichium dicitur: apud Belgas à nonnullis Wilde eppe, hoc eſt, Apium ſylueſtre: non defuerunt verò & qui Water eppe/ id eſt, Hydroſelinon ſiue aquatile Apium nominarent. Hydroſelinon autem, vt antè ſcriptum, & Eleoſelinum & Sium quandoque appellatur: Sylueſtre Apium rectius dici poteſt. *Olſenichiũ.* *Syluestre Apium.*

Meminit ſylueſtris Apij Dioſcorides cap. de Dauco: & Theophraſtus lib. VII. vbi Apiorum cùm in foliis, tum in caulibus diſcrimen conſtare refert: & quædam caule candido: alia purpureo, vel verſicolore: ſylueſtre etiam quoddam Apium eſſe oſtendit: Nam quæ purpureum caulem, aut verſicolorem habent, ſylueſtri Apio proxima eſſe refert. Atque idcircò cùm Olſenichium caule inferius eſſet ſubpurpureo, ac foliis Apio accederet, olim maluimus ipſum Apium ſylueſtre appellare, quàm cum Officinis in errore verſari ac pro Meo habere. Poſteaquam verò nunc pro Plinij Thyſſelio recipi cognouimus, nec haberemus cur aduerſaremur, facilè quoque in eandem ſententiam deuenimus: præſertim facultatibus etiam conuenientibus.

Thyſſelium, inquit Plinius lib. XXV. cap. XI. eſt non diſſimile Apio: huius radix purgat capitis pituitas. quod & Olſenichij radix efficaciter, vt mox dicemus, præſtat. Reſpondet verò & nomen: dictum ſiquidem θυσσέλειον videtur, quia ſe per ἑλείους, ſiue loca paluſtria θύσσῃ, hoc eſt, extendit. *Thyſſelium.*

Eſt autem huius radix calida & ſicca tertio ordine: commanducata multam ex ore pituitam elicit, & dentium dolores ſopit. Non dubium verò eſt, quin & eadem extenuet, incîdat, & aperiat: vrinas & menſes moueat: & quæ Apij genera reliqua, eadem & nec ſegnius, ſed etiam efficacius præſtet.

De Caucalide. CAP. VIII.

FOLIA Caucalidi ſunt aſpera, veluti Paſtinacæ ſylueſtris, variiſque modis diſſecta, multoque quàm Apij tenuius diuiſa. cauliculus raro cubitalis, in cuius alis vmbellæ culminantes floſculos edunt ſuauè olentes, albicantes, exiguos, per circumferentiam tamen maiores: ſemen aſperum, oblongum, non minus quàm ſylueſtris Paſtinacæ, maius quàm Cumini. radix nullius momenti.

In campeſtribus ſolo inculto per Italiam frequenter, veluti in Hetruria, occurrit. reperitur & quandoque in agris haud procul Traiecto ad Moſam, in Tongrorum finibus.

Floret in Belgio Iunio ferè menſe: ſemen deinde ſuccedit.

Caucalis.

Caucalis, Græcis similiter καυκαλίς dicitur: à nonnullis verò & δαῦκος ἄγριος, hoc est, Daucus sylvestris: & spuriis vocabulis καῦκον, μυῖτης: à Democrito βείον: Latinis Pes gallinaceus, Pes pulli: Ægyptiis Seselis: Hetruriæ rura *Petrosello saluatico* nominant.

Caucalidem autem Dioscorides olus esse affirmat, quod crudum ac coctum editur, vrinasq; moueat. Plinius Caucalidem inter olera quoq; enumerat: Galenus verò muria, ad repositionem, hanc condiri adiicit.

Semen autem Caucalidis euidenter excalfacit ac resiccat, nec minus quàm secundo ordine: vrinas & menses cit: calculos & arenulas dissoluit ac expellit; à iocinoris, lienis, & renum obstructionibus liberat: crudos pituitososque humores incidit, & concoquit: ventriculum frigidum adiuuat: flatus dissoluit. fertur à ieiuno sumptum, aciem oculorum intendere, cordíque prodesse.

De Chærefolio. CAP. IX.

CHÆREFOLIO tenuia ac multipliciter diuisa sunt folia, nonnihil hirsuta, ex albido virentia: cauliculi breues, tenues, teretes, intusq; concaui, qui initio vnà cum foliis dilutè virent, sed seminibus perfectis subrubent: flosculi in laxis vmbellis albidi: semen verò oblongum, angustum, tenue, acuminatum. radix fibrosa.

In hortis cum aliis oleribus colitur: terra stercorata, & aliquantulum humente lætatur.

Vere satum celeriter in caulem assurgit, esuiq; citò parum idoneum redditur: Sed quod Augusto seritur, per totam insequentem hyemem, ac etiam serius, vtile est.

Chærefolium.

Cerefolium vulgò dicitur, &, vt nonnullis placet, Cerofolium per o secunda syllaba: Columellæ verò Chærephyllum, siue χαιρέφυλλον: Nominari autem sic putatur, quòd multis foliis gaudeat: vel potius, quòd gaudium ac hilaritatem excitet. Germani **Korffelkraut** / aut **Kerbelkraut**: Belgæ **Keruel**: Itali *Cerefoglio*: Galli *du Cerfueil*: Angli **Cheruel** vocant.

Non est autem Gingidium, vt plerisque visum fuit, haud amarum siquidem, sed grato iucundoque sapore commendatum. Oreoselinon quoque haud est; hortense etenim est, non montanum; semen etiam non acre, aut Cumino gustu simile, veluti Oreoselini esse scribitur. Plinius lib. XIX. cap. VIII. inter ea quæ Autumni æquinoctio seruntur, Chærefolij meminit, sed quemadmodum Cornarius admonet, locus admodum corruptus est: qui & Macro imponere potuit.

Cæterùm Chærefolium inter familiaria olera recipitur: ventriculo ac ori gratum est: temperatè excalfacit, modiceq; desiccat, multoque minus quàm Apij genera. Vrinas verò etiá promouet, & potissimùm in vino decoctum, & pubi

deinde

Myrrhis.

Scandix, Pecten Veneris.

deinde calens admotum, vino verò, in quo decoctum fuerit, hausto. Flatulentum verò etiam aliquid obtinet, quamobrem & Venerem promouet.

De Myrrhide. Cap. X.

MYRRHIS caule foliisque Cicutæ, vt Dioscorides scribit, similis est. sunt etenim huius folia magna, ampla, & admodum dissecta veluti Cicutæ, sed & nonnihil hirsuta; colore verò, sapore, & odore Chærefolium referentia: caulis verò quandoque binûm cubitorum, crassus, geniculatus: flores in vmbellis candidi: semen verò magnum, oblongum, crassum, nigricans, Cumino maius. radix longa, candida, mollis, quasique fungosa, dulcis, cibo, vt Dioscorides quoque scripsit, idonea, sapore ferè Pastinacæ albæ.

Fertur apud Germanos in pratis alicubi nasci: apud Belgas hortensis tantummodo est.

Maio mense flores profert: Iunio ac Iulio semen maturescit. radix singulis annis primo Vere regerminat, post seminis perfectionem restans.

Græcis μύῤῥις dicitur: nec aliud nomen apud Latinos habet: nonnulli verò & Myrrham aut Conilam vocant, vt inter spurias voces annotatum est. Germanis wilder Korffelkraut: Brabantis wilde Kervel.

Meminit verò & huius Plinius lib. XXIIII. cap. XVI. vbi & Smyrrhizam appellari refert: Myrrhis, ait, quam alij Smyrrhizam, alij Myrrham vocāt, simillima est Cicutæ, caule foliisq; & flore, minor tantùm & exilior, cibo non insuauis. Occurrit verò & mentio huius lib. XXVI. cap. XI. sed ibi cum Geranio confunditur: vt Pempt. primæ lib. III scriptum est.

Myrrhidis autē folia non minus quàm Chęrefolij edulia sunt, in eorundemq; locum quandoque assumuntur.

Radix, auctore Galeno, ex secundo est ordine excalfacientium, & tenuitatem substantiæ adiunctam habet. Dioscorides hanc in vino potam aduersus phalangiorum morsus auxiliari refert: expurgare verò & menses ac secundas: in sorbitione verò coctam phthisicis vtiliter exhiberi.

De Scandice. Cap. XI.

EX syluestrium olerum numero Scandix est: folia habet tenuiora quidem quàm luteæ radicis Pastinacę; latiora verò crebriusque dissecta; nigriora item minusq; odorata, quàm Chęrefolij: cauliculus dodrantalis: vmbellæ angustæ: flosculi candiduli: semē longum in mucronem extenuatum, rostellis, aut citiùs crassis magnisque acubus simile. perquam exiguæ radiculæ subsunt.

In aruis pingui lætoque solo exit: & non rarò inter ipsas segetes, non modò in Italia, verùm & in Belgio.

Maio ac Iunio mensibus præcipuè viget. Scandicem Latini appellant, à Græcis mutuato nomine, quibus Σκάνδιξ est. Inter nothas autem voces reperitur Romanos Scanariam herbam & Aculam vocare: Acula autem à semine acum referẽte aptè dicitur. Ruellius hanc sub Pectinis Veneris nomine describit. Apud Hispanos alicubi in forum venalis infertur, ac editur: *Quixones* vocant: Belgæ Naelde kervel: Angli Pinke nelde/ & Storkes byll nuncupant. Hæc est, Plinius lib. XXII. cap. XXII. ait, quam Aristophanes Euripidi Poëtæ obiicit ilocalariter: matrem eius ne olus quidem legitimum venditasse olim, sed Scandicem.

Pecten Veneris.

Scandix autem, vt Galenus ait, olus subacre est & amarum, adeò vt in siccando & excalfaciendo aut secundi ordinis intensi, aut tertij sit incipientis. Crudum & coctum, Dioscorides ait, manditur: stomacho & ventri vtile. Decoctũ eius vesicæ, renibus, & iocinori confert.

De Gingidio. CAP. XII.

Gingidium primum.

Gingidium alterum.

GINGIDIVM, Dioscorides ait, βοτάνιον siue exigua herba est, Pastinacæ syluestri similis, tenuior, & amarior: radicula subalbida & amaricans. Duo autem Gingidia nostra ætas exhibet.

1. Primum folio est Pastinacæ, cauliculo rotundo, striato, geniculato, ac quandoque subnigricante, & hirsutulo in ramulos distributo: in quorum fastigiis eminẽtes vmbellæ, aliquot circumambientibus foliolis stipatæ, flosculos edunt albidos, succedente semine; quo ad maturitatem perueniente, vmbellæ similiter, vt Pastinacæ syluestris, contrahuntur, & tactu aliquantulum glutinosæ sentiuntur. radix parua & albida. Amara autem huius herbæ folia, tum & radix est.

2. Alterum Gingidium Pastinacam syluestrem quoque satis refert, teneriora tamen, læuiora, minusq; pilosa huius apparent variè dissecta folia. caules geniculati satis respondent: flosculi similiter albidi: contrahuntur & huius vmbellæ semine maturo, quarum pediculi nonnihil odorati, adeò duri tandem redduntur, vt ad expurganda ea, quæ dentibus à cibo inhærent, dentiscalpiorum vicem suppleant. Et huius quoque folia ac radices amaricant.

Vtrumque in Syria nascitur, & plerumque in Cilicia: postremum verò & in Hispania alicubi reperiri fertur.

Quod

Quod Græcis Γιγγίδιον, Latinis etiam Gingidium est: in Syria verò etiam Lepidium: & aliud tamen Lepidium est, de quo posterius agetur. A Romanis Bisacutum dici inter nothas ac reiectas voces extat, cuius nominis, apud Syros, reliquum vestigium est: quibus alterum Gingidium, vulgò Visnaga dicitur.

Gingidij autem maximus est, Galenus in lib. De aliment. facult. ait, in Syria prouentus, manditurque non aliter, quàm Scandix apud nos Pergami: stomachumque admodum iuuat, siue crudum, siue elixum ipsum mandere velis. Perspicuum autem quòd medicamentum potius quàm alimentum. Sicuti autem gustu amaritudinem & adstrictionem præ se fert; sic & temperie caliditatem & siccitatem: caliditatem verò non admodum conspicuam obtinet, duobus autem numeris desiccat: Idem in lib. De simp. medic. facult.

Dioscorides eadem quoque habet: Olus hoc crudum, ait, coctum, conditumque estur magna stomachi vtilitate: vrinam cit: decoctum ex vino potum vesicæ prodest.

De Asparago. CAP. XIII.

Asparagus hortensis.

Asparagus syluestris siue Corruda prior.

ASPARAGI duo sunt: hortensis siue altilis vnus: syluestris alter.

Hortensis Asparagi caulis posteaquam adoleuit crassus, durus, ac rotundus, bicubitalis, ac non rarò altior, in multos ramulos diffunditur; qui foliolis conuestiuntur mollibus, virentibus, copiosis quidem, sed exiguis, & capillamenti instar tenuibus. Flosculi secundum ramulos exeunt minuti. succedunt baccæ per maturitatem Corallij similitudine rubentes, rotundæ, Ochri magnitudine, in quibus aliquot nigra semina conduntur. radices sunt multæ, crassæ, molles, spongiosæque fibræ; ab vno capite dependentes, & in omnem partem sparsæ. 1.

Seritur autem huiuscemodi Asparagus in hortis, pingui, humido, beneque subacto loco. Hyeme vel stercus, ait Columella, vel cinis iniiciendus, vt succus eius pluuiis manans ad radicem perueniat. Palladius solum quoque stercore tegi præcipit, sed per hyemem super stramina iaciendum, & primo Vere tollenda.

Contingit verò & huiuscemodi Asparagum quandoque sponte & citra culturam prouenire, & locis quidem humentibus ac herbosis, veluti in pratis, in quibus haud procul Moguntia frequens reperiri fertur. Exiguum hic ab hortensi differt, nec ab eo genere aut specie,

Aſparagus ſylueſtris alter.

Aſparagus ſylueſtris tertius.

ſed cultura tantummodo differens eſt. quæ ſpecioſiora & ampliora omnia reddit.

Cauliculorum prima rudimenta Aprili erumpunt, & dum adhuc tenera ſunt, cruda, ſed ſæpius cocta eduntur, quę niſi citò decerpantur in caulem aſſurgunt: cui adnaſcentes fructus ſub finem æſtatis maturitatem conſequuntur.

2. Sylueſtres Aſparagi caulibus ac ramulis ſatiuum referunt, ſed quæ huic mollia, inertia, tenuiaque veluti capillamenta, acutæ ſylueſtribus, duræ, & pungentes (exiguæ licet & tenues) ſpinæ ſunt. differentia verò & inter hos: vni etenim ſpinæ frequentiores: alteri rariores ac pauciores: baccæ rotundæ ſunt, huic quidem nigræ; priori verò cineritio colore ſordentes. radices ambobus quales ſatiuo, aut breuiores paulò.

3. Tertium verò & quendam ſylueſtrem deſcribit C. Cluſius, acutis ſecundum ramulos alterno ordine diſpoſitis, duris, horrentibus, & candicantibus ſpinis deorſum nutantibus, circa quos quina ſenáve cohærentia foliola longiora, molliora&qacute; quàm prioris ſylueſtris, quæ commanducata ſubdulcia ſint, & lenti aliquid habeant. Floſculi huius: deinde & fructus ex longis dependet pediculis carnoſus, initio virens, ſed per maturitatem rubeſcens, rotundus quidem, ſed tricocci ſpeciem referens. radix multiplex veluti aliorum.

1. Sylueſtrium horum prior locis petroſis, tum in agris, ac iuxta ſepes in Caſtellæ ac Granatæ regnis à C. Cluſio repertus: naſcitur verò & idem in Narbonenſi Gallia.

2. Alter in petroſis quoque in Bętica inuentus.

3. Tertius verò in Luſitania locis ſabuloſis. Meminit verò & ſylueſtris in Cręta naſcentis Petrus Bellonius Singularium lib. primo, cap. XVIII.

Appellatur autem qui hortenſis eſt, Græcis quidem *ἀσπάραγος*, nonnullis *ἀσφάραγος*: Latinis ſimiliter Aſparagus: Officinis Sparagus, & Speragus: Germanis Spargen: Gallis *Aſperges*: Belgis ſimiliter **Asperges**, & quandoque Coraelcrupt/ id eſt, herba Coralli, à baccis coralli inſtar, vt dictum eſt, rubentibus: Italis *Aſparago*: Hiſpanis *Eſparragos*: Anglis Sperage aut Sperache: Bohemis Hromowe korenij.

Per eminentiam autem ſiue ἐξοχὴν Aſparago nomen datum, quòd videlicet huius, reliquarum omnium ſtirpium Aſparagis præferantur. Propriè ſiquidem Aſparagus primum germen cuiuſque ſtirpis, præſertim tenerum ac prius quàm in caulem abiens dureſcat: vt ſunt

ſunt Lupuli primi turiones, item Vitis ſylueſtris, Bardanæ, Rubi, Oxyacanthæ acidæ, Sambuci, & aliorum ſimilium.

Sylueſtris Aſparagus propriè μυάκανθα, hoc eſt, muris ſpina, & ἀσπάραγος πετραῖος, ſiue petræus Aſparagus dicitur: Latinis etiam Aſparagus ſylueſtris, & Corruda: Officinis incognitus eſt.

Recens autem enati turiones ſiue Aſparagi quandoque in pinguium carnium iure decocti eduntur: vel in aqua cocti, cum oleo, aceto, & exiguo ſale acetarij loco inferuntur. Ori autem grati ſunt: facilè concoquūtur: aluum leniter molliunt: vrinas nonnihil promouent: renibus & veſicæ vtiles: alimentum verò corpori exiguum, & humidum, non tamen vitioſum adferunt. Semen genitale augere, & ad Venerem excitare exiſtimantur.

Radices autem cùm ſatiui, tum ſylueſtris Myacanthæ citra manifeſtam caliditatem ac ſiccitatem extergendi vim habent: renes & iecur ab infarctu liberant: pectori ac pulmonibus proſunt. Decoctum earum dentium doloribus mederi, Dioſcoridis eſt.

Commendatur verò & ſemen ad eadem.

De Crithmo. CAP. XIIII.

Crithmum marinum.

Crithmum ſpinoſum.

CRITHMI ſiue Crithami aliquot genera poſteritas obſeruauit.

Primum fruticoſum & vndequaque folioſum eſt: caulibus quandoque cubitalibus: 1.
foliis pinguibus, numeroſis, in particulas diſſectis, quarum ſingulares longiores quàm minoris Portulacæ, guſtu cum exigua ſalſilagine aroma referentes. vmbellæ in ſummo culminantes flores proferunt candidos. ſemen ſuccedens ceu Libanotidis eſt, & odoratum. tres aut quatuor radices cohærent grati ac iucundi odoris.

In rupibus ac ſcopuloſis littoribus maritimis Italiæ, Hiſpaniæ, & Galliæ naſcitur, & abundè frequens eſt.

Proximum genus priori ſimile eſt, ſed caulis geniculatus, procerior: folia in anguſtiora ſe- 2.
gmenta diuiſa, duro mucrone pungentia ac ſpinoſa. ſemen maius eſt, oblongum, & ſpinis obſitum. radix oblonga, Paſtinacæ albæ ſapore & figura, eſui apta.

Tertium Crithmum complures ab vna radice cauliculos promit, foliis circumdatos mul- 3.
tis oblongis, extrema parte diſſectis, craſſioribus, latioribusque quàm Abrotoni, in quorum faſtigiis

Crihtmum Chryſanthemum.

Sinapi ſatiuum prius.

faſtigiis flos exit Chryſanthemi ęmulus, medio videlicet diſco & orbiculato ambitu luteus. Hæc duo genera rariora ſunt: gignuntur tamē alicubi haud procul à mari; & ſpinoſum quidē in Narbonenſis Galliæ ſabuloſis maritimis.

Κρίθμον ſiue κρίθαμον, à Galeno verò χρήθμον Græcè dicitur: Latinis eadem vox manet: à nonnullis verò & Bati: In Belgij Officinis Creta marina: Petro Creſcentio Cretamū & Rincum marinum: Germanis Meerfenchell: Italis Fœniculus marinus, *Fenocchio marino*, *Herba di San Pietro*: vnde & à nonnullis Sampetra: Hiſpanis *Perexil de la mar*, *Hinoio marino*, *Fenol mari*, & *Funcho marinho*: Gallis *Bacille*, & *Fenoil marin*: Et hęc quidē prioris nomina ſūt.

Reliqua duo reuera & Crithma ſunt: ſed recentiorum pleriq; aliò pertrahere conantur: nam ſecūdum, Paſtinacam marinam quidam appellat: tertium verò, Aſtera Atticum marinum facit. Nobis verò, ſicuti & Matthiolo, inter Crithmi genera recipere magis placuit: & alterū quidem Crithmum ſpinoſum, tertium verò Crithmum Chryſanthemū nuncupare.

Cęterùm Crithmi vis, vt Galenus ait, exſiccatoria eſt & abſterſoria. Dioſcorides radicem, ſemen, & folia vino incocta vrinæ difficultati ac regio morbo auxiliari tradit: menſes item & ciere. edi verò & crudum & coctum oleris modo, tum & in muria aſſeruari.

In muria autem conditum quandoque in Belgium infertur, quod coctum, veluti Cappares cum oleo & aceto manditur. Gratū autem admodum ciborum condimentum eſt: vētriculo bene facit: iocinori, lieni, renibus, ac veſicæ prodeſt: vrinam moderatè prouocat: viſcera ab obſtructionibus expedit: appetentiam ciborum excitat.

De Sinapi. CAP. XV.

SINAPIOS tria ſunt genera: ſatiua duo: & ſylueſtre tertium.

Satiuo priori Rapo ſimilia ſunt folia, aſperiora tamen & minora: caulis rotundus, aſper, & hirſutus, bicubitalis vel altior, ramulis aliquot brachiatus; circa quos floſculi ordine digeſti, colore lutei: ſiliquæ deinde oblongæ, tenues, aſperæ, in quibus ſemen globoſum, maius quàm Rapi, colore luteum, guſtu acre ac mordax.

Alterum ſatiuum foliis, ramoſis caulibus, vtriſque aſperis, floribuſque luteis prius refert, ſed ſemen huius non luteum, ſed è nigro ſubruffum, interiore medulla è luteo vireſcens: quod & ſimiliter nō parū acre aut mordax eſt.

Sylueſtre à ſatiuis minore proceritate differens eſt: floſculi quoque lutei ſunt, quadrifolij: ſemen in ſiliquis ſubrubet, nec minoris tamen, quàm reliquorum, acrimoniæ.

Satiua in agris ac hortis ſeruntur. Terram diligunt,

Sinapi satiuum alterum.

Sinapi syluestre.

diligunt, vt inquit Palladius, aratam, & si fieri potest congestitiam : gaudent humore.

Syluestre vbique sponte nascitur, asperis, petrosis, & ruderatis locis, quandoque verò etiam humentibus.

Primo tempore Sinapi seri potest : Iulio aut Augusto semen maturum reddit; perficitur siquidem eodem anno.

Græcorum quidem reliqui σίνηπι: Atticorum verò nemo, vt apud Athenæum legitur, σίνηπι, sed νᾶπυ dixit: Latinis Sinapi est: Barbaris Sinapium: Germanis Senff: Gallis *Seneue*, & *moustarde:* Belgis Mostaert saet: (quod autem ex semine condimentum conficitur, Mostaert simpliciter appellatur) Italis *Senape:* Hispanis *Mostaza*, *mostalla*, & *mostarda:* Anglis Mudsterd/ Senvepe: Bohemis Horcice. Plinius Sinapi etiã à quibusdã Thlaspi: ab aliis Saurion dici refert.

Satiui semen quod luteum & maius Belgij Officinæ pro Erucæ semine exponunt & vendunt: vulgò tamen wit mostaert saet nominatur, id est, Sinapios albi semen.

Alterum Sinapios nomine cognitum: & ex hoc condimẽtum conficitur, quo ad ciborum intinctus vtuntur. Vtrunque autem Sinapi hortense, & σίνηπι κηπαῖον est.

Tertium σίνηπι ἄγριον dicitur, & Sinapi syluestre: Germanis wilder Senff: Brabantis wilden Mostaert: Gallis *Seneue sauuage*: Hispanis *Mostaza saluage*: Italis *Senape saluatica.*

Sinapios autem semen, quod præcipui vsus, calfaciendi, extenuandi, & extrahendi vim habet: Excalfacit verò, vt Galenus ait, & reficcat ordine quarto.

Commanducatum pituitam elicit, & dentium dolores mitigat: tritum naribus appositum sternutamenta cit, & feminas ab vtero strangulatas excitat: epilepticis prodest. Lethargicis deraso capite emplastri modo imponitur. cum ficis admistum, & donec locus rubescat admotum Ischiadicis: ad omnes item diutinos ex frigida causa dolores cõfert. conducit quoq; cùm ex alto aliquid in superficiem attrahendum est. Extrahentibus emplastris necnon scabiem extenuantibus vtiliter admiscetur. Alopeciis impositum auxiliatur. Suggillata cum melle, adipe, & cerato delet : cum aceto contra lepras & feras impetigines illinitur : tum & contra scorpionum ac serpentum ictus. Breuiter Sinapios seminis magna vis est, non modò ad nares, sed & ad cerebrum etiam penetrans: Quod facilè percipitur, quando nimium condimenti ex Sinapi cum cibo assumitur, mox enim nares impetũtur, cerebro etiã consentiẽte.

Fit

Fit autem ex ſemine Sinapios, quo Germania & Belgium frequenter vtitur, condimentum, quod & Sinapi dicitur, vt plurimum cum aceto, quandoq; verò & cum vino muſto.

Palladius verò ex Sinapi condimẽtum componere docet, cui pręter acetum, mel & oleum adduntur: Sinapis ſemen, inquit, ad modum ſextarij vnius & ſemis redigere curabis in puluerem, cui mellis pondo quinque, olei Hiſpani vnam libram, aceti acris vnum ſextarium miſces, & tritis omnibus diligenter, vteris.

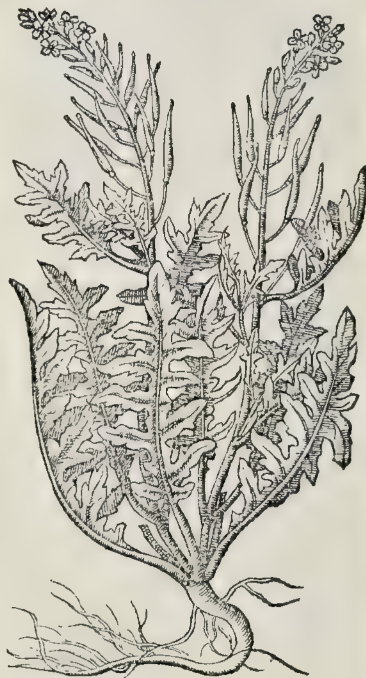
Columella autem lib. XII. cap. LV. multò alium modum oſtendit: Semen Sinapis, inquit, diligenter purgato & cribrato: deinde aqua frigida eluito, & cùm fuerit bene lotum, duabus horis in aqua ſinito. poſtea tollito, & manibus expreſſum in mortarium nouum, aut bene emundatum conijcito, & piſtillis conterito. cùm contritum fuerit, totam intritam ad medium mortarium contrahito, & comprimito manu plana, deinde cùm compreſſeris, ſacrificato, & impoſitis paucis carbonibus viuis, aquam nitratam ſuffundito, vt omnem amaritudinem eius, & pallorem exaniet. deinde ſtatim mortarium erigito, vt omnis humor eliquetur. poſt hoc album acre acetum adijcito, & piſtillo permiſceto, colatoque. Hoc ius ad rapa condienda optimè facit. Cæterùm ſi velis ad vſum conuiuiorum præparare, cùm exanieris Sinapi, nucleos pineos quàm recentiſſimos, & amygdalum adijcito, diligenterque conterito infuſo aceto. Cætera, vt ſuprà dixi, facito. Hactenus Columella.

De Eruca. CAP. XVI.

Eruca ſatiua.

Eruca ſylueſtris.

DVPLEX Eruca eſt: vna hortenſis & ſatiua: altera agreſtis.

1. Caule cubitali ſatiua aſſurgit Eruca: folio longo, anguſto, vtrimque profundis inciſuris laciniato: floſculis ſecundum ramulos quadrifoliis ſublutei: ſemine in ſiliquis oblongis Rapi ac Napi ſimili. radix candida ac reſtibilis eſt.

2. Agreſtis ſiue ſylueſtris Eruca caule, foliiſque ſatiua minor eſt: flores lutei: ſiliquæ verò etiam tenuiores. cætera reſpondent.

Satiua in hortis colitur, quandoque verò & inter rudera veterũ ædificiorũ ſpontè gignitur. Sylueſtris ſecus vias incultis locis naſcitur.

Viget ac florem vtraque profert Iunio ac Iulio menſibus.

Erucam

Erucam autem Græci εὔζωμον nominant: Germani Raucken/Rauckenkraut: Galli *Roquette:* Belgæ Raketté: Itali *Ruchetta,* & *Rucola:* Hiſpani *Oruga,* & *Arugua:* Angli Great Rockett: A Poëtis quandoque Herba ſalax appellatur. Differt autem Eruca herba ab Æruca per diphthongum: hæc ſiquidem æris corruptela, quæ & Ærugo dicitur. Eſt verò & Eruca inſectum animal oleribus & maximè Braſſicis infeſtum, Græcis κάμπη, cuius varias ſpecies & metamorphoſes, non intereſt huc referre.

Excalfacit autem ac reſiccat Eruca tertio ordine; proinde ipſam ſolam edere, vt Galenus ait, non eſt facile, nec verò vſu receptum. Additur cruda in acetariis Lactucæ aut Portulacæ, aliiſve frigidis herbis, vt nimio frigori par feruor immixtus temperamentum æquet; vt Plinius rectè ait. Semen generare creditur, & Veneris concitatrix eſſe. Capiti autem dolorem infert, præſertim ſi quis ſola ea veſcatur, auctore Galeno.

Semen eius vrinam quoque mouet, & ſcorpionum ac muris aranei venenis medetur. Beſtiolas omnes corpori innaſcentes arcet: vitia cutis in facie cum melle illitum emundat; lentigines ex aceto: cicatrices nigras traducit ad candorem cum felle bubulo: Plinius.

De Dracone herba. CAP. XVII.

Draco herba.

DRACONI dictæ herbæ oblonga & anguſta ſunt folia, obſcurè virentia, maiora, longióraq; quàm vulgaris Hyſſopi: cauliculi tenues, ac rotundi, cubitales vel altiores: circa quorum ramulos rotundi exigui floſculi nunquam integrè patentes dependent lutei nigro permixti. radice ſerpit tenui Graminis modo, qua progerminante multiplicatur.

In hortis colitur, ſæpius ramulis quàm ſemine ſeritur: Mirabili modo hæc, Ruellius inquit, naſci prædicatur, ex ſemine Lini, Raphanis aut Scyllę bulbo incluſo, & in terram obruto. Matthiolus facto periculo nihil ſcribit ſucceſſiſſe, atq; idcirco eos, qui eo modo naſci tradunt, falli.

Tota æſtate in multum Autumnum viret: Iulio autem floſculos facit.

Draconem noſtra ætas appellat: Itali *Dragoncellum:* Galliæ olitores *Dragon,* quo nomine Belgis ac Anglis innotuit. Exiſtimatur verò Auicennę Tarcon illud eſſe, de quo cap. DCLXXXVI. Sed breuis adeò de hoc Auicenna eſt, vt certò affirmari nihil queat. Fertur & Dracone herba, quæ & πολυΐδος, Glaucus olim in vitam reſtitutus; de quo in Eraſmi Chiliadibus. Differentem verò hanc à vulgari Dracone veriſimillimum eſt.

Acria autem huius Draconis folia ſunt: ſaliuam dum manduntur ciunt: atque idcirco valdè calfacientia.

In acetariis autem eduntur non ſola, ſed Lactucis addita, quarum etiam frigiditatem temperare non minus, quàm Eruca, poſſint. Nec alium huius herbæ vſum nouimus.

De Dracone ſylueſtri, ſiue Ptarmica. CAP. XVIII.

AD Draconis herbæ, ſi non abſolutam ſimilitudinem, facultate certè proximè accedit, quam Draconem ſylueſtrem nominant, & Dioſcoridis Ptarmice eſſe creditur. Cauliculi huius cubitales vel altiores, alis nonnullis brachiati: foliis conueſtiuntur oblongis, forma & magnitudine Oleaginis ſimilibus, ſed marginibus crenatis. floſculi in ſummis virgulis medio diſco ſublutei, ſed circumambientibus plurimis foliolis albidi, minores quàm Chamæmeli. radici multæ adhærent fibræ. 1.

In montoſis, ſaxoſis, iam & circa margines quandoque agrorum vel pratorum, lociſq; vmbroſis naſcitur: ad hortos verò etiam transfertur, in quibus citò multumque luxuriat.

Cum flore Maio, Iunio, ac Iulio menſibus viget.

Alterum verò & huius genus habetur, foliis quoque oblongis & anguſtis veluti Oleæ: co- 2.

Draco ſylueſtris ſiue Ptarmice.

Ptarmice Auſtriaca.

liculis quandoque cubitalibus, faſtigiante in ſingulis flore eleganti mediocris magnitudinis, medium cuius diſcum XIIII. aut XV. oblonga orbiculariter cingunt foliola, diluto rubore purpuraſcentia, è capitulo hic prodit ſquamoſo. radix recta in altum deſcendit.

In campeſtribus ſuperioris Pannoniæ ſiue Auſtriæ, ac in Morauia non rarò occurrit.

De prioris autem nomine non omninò conuenit: Sunt qui velint Pyrethrum dici ſylueſtre: aliis verò Draco ſylueſtris aut Tarcon videtur eſſe ſylueſtre, quod magis placet: Nam Draconem foliis referre poteſt, cum Pyrethro autem ſimilitudinem habet nullam.

Leonhartus Fuchſius hanc Dioſcoridis Ptarmicen eſſe iudicauit: quadrant caules, folia, & floris forma: ſed florem odoratu vel acrem eſſe, vel ſternutationem excitare, nondum Belgis exploratum. Ptarmice ſiquidem, vt Dioſcorides ait, θάμνιον, ſiue exiguus eſt frutex; ramulos habens λεπτοὺς, tenues, multos, rotundiores, ſimiles Abrotoni, atque circa hos folia oblóga, qualia Oleæ, multa, in ſummo capitulum veluti Anthemidis paruum, rotundum, odore acre & ſternutationem excitãs. Poteſt autem in frigidis regionibus ignauior vis huius eſſe, quàm in calidioribus: In calidis ſiquidem omnia odoratiora & efficaciora, vt Theophraſtus ait, gignuntur. Ptarmices autem Plinius & Theophraſtus non meminerunt. quod ſuſpicionem nonnullis adfert, nullam eſſe πταρμικὴν propriè dictam, & eandem cum Struthio hanc eſſe.

Ptarmica. Struthion. Πταρμικὰ ſiquidem generali voce Græcis dicuntur, quæcunque ſternutationem excitant: inter quæ & Struthion. Quod ſi ita ſe habet, eademq́; ſit Ptarmice cum Struthio, ſylueſtris Draco nequaquam Ptarmice erit: nam Struthion ſpinoſa ſtirps eſt, caule ferulaceo, tenui, lanuginoſo; foliis Oleæ, vt Plinius lib. XIX. cap. III. ſcribit. qualis modò deſcripta non eſt.

Alteram Matthiolus pro Ptarmice quandoque etiam habuit, ſed poſtea mutata ſentẽtia, Fuchſij iudicium amplexus, priorem quoque pro Ptarmice habet, & hanc quaſi alteram eius ſpeciem facit.

Facultate autem & viribus Draco ſylueſtris hortenſi non eſt inferior: excalfacit & reſiccat: guſtu acris & feruens. Adduntur verò & Lactucis aliiſq́; acetariis huius folia, quorum frigiditatem, veluti Eruca & Draco, corrigunt quoque ac temperant.

De

De Nasturtio. CAP. XIX.

Nasturtium hortense.

ANGVSTA, laciniata, ac dissecta, non tamen magna Nasturtio sunt foliola: cauliculi rotundi, pede altiores, flosculis primùm albidis, deinde valuulis paruis rotundiusculis grauidi; in quibus semen ruffo colore rubens.

In hortis seritur: quocunque solo prouenit, præsertim si rigetur.

Quoduis anni tempus, excepta hyeme, ad sationem eius commodum: celeriter enascitur: citò quoque in caulem assurgit, ac semen perficit. quod tamen seriùs satum est, non ita citò attollitur.

Græcis *κάρδαμον*: à quibusdam & *κυνοκάρδαμον*: vt inter nothas voces habetur: Latinis Nasturtium: nonnullis verò mutuata, à Germanica & Gallica appellatione, voce Cressio: Germanis **Kreß/** & **garten kreß**: Belgis **kersse/** & **hofkersse**: Italis *Nasturtio*, & *Agretto*: Hispanis *Mastuerço, morritort*, & *mesturço*: Gallis *Cresson*, & *Cresson du Iardin*: Anglis **Gardyn cressys** / aut **Towne cressys**: Bohemis **Zahradnij Rzericha.**

Nasturtium autem Latinis appellatum, vt Varro & Plinius sentiunt, à naribus torquendis, quodque odore & seminis acrimonia sternutamenta prouocet.

Nasturtij autem herba acris & mordax est: potenter idcirco excalfaciens ac resiccans: sed minus tamen cùm adhuc virens & tenella est, propter aqueæ humiditatis admixtionem acrimoniam eius obtundente, adeò vt cum pane veluti obsonium, vt Galenus ait, hoc vti liceat: veluti non raro apud Belgas, qui Nasturtio cum pane & butyro mense Maio frequenter vescuntur. Acetariis verò & inditur, veluti Draco & Eruca: atque huius causa maximè seritur. Facit eadem ad graue illud malum, quod Germani Scorbutum appellant: nec minor est huius, quàm vel Cochleariæ, aut Nasturtij aquatilis, in hoc morbo vis & facultas.

Semen Nasturtij multò acrius est quàm herba. calfacit & desiccat ordine propemodum quarto: adurentis facultatis particeps, & inter rubefacientia siue *φοινιγμοὺς* non postremo est loco: proinde ad coxendicis dolores, aliosque veteres, qui rubefieri postulant, conducibile. Lienem cum melle impositum extenuare & reprimere Diosc. ait: Cum aceto autem ac polenta ischiadicis auxiliatur, & œdemata ac inflammationes discutit: lepras & impetigines abstergit: furunculos, quos Græci *δοθιῆνας*, cum muria ad suppurationem ducit. Sorbitionibus admixtum quæ asthmaticis exhibentur, crassos thoracis humores valenter incîdit ac educit. Stomacho autem, referente Dioscoride, inimicum est: aluum turbat: lumbricos pellit: lienem imminuit: menses cit: fœtus enecat: venerem tamen excitat.

Ex alto delapsis aut præcipitatis datum confert: sanguinem coagulatum dissoluit, & ne alicubi in corpore coëat aut coaguletur præcauet: sudorem etiam mouet, vt recentiorum experientia inuentum ac comprobatum.

De Barbarea. CAP. XX.

BARBAREA Rapum ac Napum foliis æmulatur, quæ tamen læuiora, ac minus aspera sunt. caulis rectus, striatus, cubitalis, qui à medio ferè ad fastigium vsque tam ipse quàm eius ramuli flores promunt luteos, ac siliquas oblongas, teretes, in quibus exiguum & colore ruffum semen. radix mediocriter crassa & oblonga est.

In campis ac hortis in quibus olera serũtur, tum & alibi, veluti secus semitas ac vias quandoque nascitur.

Tota hyeme viret: flores Maius, Iunius semen largitur.

Germani **Sant Barberen kraut** nominant, Latinè Barbaream idcircò vocauimus: Belgis

Barbarea.

I.

Pſeudobunium.

Winter kerſſe dicitur, hoc eſt, Cardamum ſiue Naſturtium hybernũ, quòd videlicet Naſturtij loco acetariis hyeme addatur : à nonnullis verò & Steencrupt/ à facultate qua aduerſus calculum pollere fertur.

Dioſcoridis autẽ ψευδοβούνιον, hoc eſt, falſum Bunium eſſe videtur. folia ſiquidem & ramulos cum floribus ac ſiliquis Napi fert, & guſtu acre eſt, quale Pſeudobunium eſſe ipſe ſcribit. Nõ eſt autem Sideritis, aut aliqua eius ſpecies, vel Scopa regia, vt nonnullis viſum.

Cæterùm Barbarea valdè excalfacit ac reficcat, vtpote ſapore acris, & Naſturtio facultate aſſimilis eſt. Acetariis verò & additur, hyeme prçſertim, cùm Naſturtij copia deeſt: in quibus quod illud poteſt.

Medetur verò & eadem Scorbuto non minus quàm Naſturtium. Semen admodum quoque acre, calidum ac ſiccum, adeoque tenuium partium, vt vrinas euocet, & cohærentes calculoſas harenulas diſſoluat ac expellat.

De Thlaſpi. CAP. XXI.

THLASPIOS tria genera noſtra obſeruauit ætas.

Primum latioribus eſt foliis atque oblongis, vtroque margine nonnihil inciſis: caule pedem alto non abſque adnatis ramulis; circa quos floſculi primùm albidi, poſtea verò planæ rotũdiuſ-

Thlaſpi latius.

Thlaſpi alterum.

culæ

Thlaſpi minimum.

Draba ſiue Arabis aut Thlaſpi Candiæ.

culæ valuulæ, ſuperiore parte fiſſæ ac infractę; in quibus ſemen nigricās, acre, & feruens guſtu, allium etiam ſimul nonnihil reſipiens. radix tenuis eſt.

Alterius folia minora ſunt & acuminata: caulis ſimiliter ramoſus & paris altitudinis: cauliculi quoq; ramoſi: floſculi albidi: valuulæ planæ, rotundæ ac infractæ, ſed minores multò: ſemē acre, mordax, Naſturtio ſimile. 2.

Tertium cauliculis tenuiſſimū eſt, ſed magis ramoſum: folia exilia; valuulæ minimę: ſemen valde exiguum, non tamē minus quàm ſuperiorum, acre aut feruens. 3.

Iuxta vias, ſæpè in agris, locis non raro ſaxoſis ac incultis Thlaſpi gignitur. In Bohemia ac Germania frequentia ſunt: Rheni ſaxoſam amant ripam. Galenus Thlaſpi in Cappadocia ac Creta natum commēdat, ſed peculiariter ex Sauro aſportatum, quod optimum eſſe ait, & nec Cretico, nec paſſim naſcęnti ſimile. lib. I. De Antidotis.

Thlaſpi cum maturo ſemine à menſe Iulio vſque in Auguſti finem reperitur.

Hoc herbæ genus Græci *θλάσπι*, à fructu qui ſcutum exiguum infarctum refert, nominant. Extant verò & alię eius inter nothas voces appellationes: vt, *θλασπίδιον, σίνηπι περσικὸν, σίνηπι ἄγριον, μύïτης, μυόπτερον, δασμοφῶν, ϐίζον*, Scandulaceum, Capſella, Pes gallinaceus. Nec deſunt recētioribus ſua nomina, quibus Naſturtium tectorum, & Sinapi ruſticum dicitur: Germanis **Baurnſenff/ baurnkreß/ wilder kreß**: Brabantis **Wilde kerſſe/ boeren kerſſe** / Gallis *Seneue ſauuage*.

Primum genus à nonnullis in Belgio **Viſſelcruyt**/& Scorodothlaſpi: tertium à Germanis **Byſemkraut**/ hoc eſt Brabantis **Beſſemcruyt**, quandoque nuncupatur.

Dioſcorides & aliud præterea Thlaſpi à Crateua traditum refert, foliis latis, magnis radicibus. quod eſſe videtur vulgò Bolbonac dictum, ac lib. I. Pempt. ſecundæ Violę latifoliæ nomine deſcriptum extat. *Thlaſpi Crateuæ.*

Thlaſpios autem ſemen facultatem habet, vt Galenus ait, acrē: Internos abſceſſus rumpit: menſes mouet: fœtus enecat: per ſedem infuſum ſanguinolenta euacuans iſchiadicis prodeſt: bilem per inferna & ſuperna acetabuli menſura potum expurgat; auctore Dioſc. Admiſcetur verò & antidotis veluti Theriace, & aliis eiuſmodi.

De Draba ſiue Arabi.

CAP. XXII.

DRABA caule aſſurgit pedalis altitudinis, aut proceriore, in tenues ramulos ſparſo: foliis oblongis, anguſtis: faſtigiantibus muſcariis cū floſculis è cæruleo rubroq; permixtis, vtriſq; dilutis, elegāter purpuraſcentibus. ſuccedunt thecæ paruæ infractæ, alterius

Thlaſpios magnitudine; in quibus ſemen ſimiliter acre veluti Naſturtij.

Huius verò & ſpecies quædam floſculis in vmbellis candidis, veluti Sambuci.

In Pannonia ſuperiore, Auſtria nunc dicta, locis incultis, & ſecus vias hæc naſcitur.

Iulio ac Auguſto menſibus florem ac ſemen profert.

Græcis Δράβη dicitur, vel Ἀράβις facili lapſu ex Δ. in A: Latinis Arabis & Draba: à Plinio lib. XXVII. cap. IX. Dryophonon: vulgò Thlaſpi Candiæ.

Feruentis guſtus; ac potenter idcirco excalfaciens huius non minus quàm Thlaſpios ſemen eſt. Admiſceri verò idipſum aridum obſoniis, maximè in Cappadocia, Dioſcorides ait: herbam verò vnà cum ptiſana coqui, cui incocta ad crudorum humorum pectori inhærentium concoctionem & expurgationem conferre poteſt.

De Irione. CAP. XXIII.

Irio ſiue Eryſimum.

IRIO foliis ab vtraque parte profundius inciſis Erucam vel potius Sinapi refert. cauliculi tum & ramuli tenues ſunt, lenti admodum ac obſequioſi, ac flecti faciles; quibus adhærent floſculi lutei, ac deinde ſiliquæ teretes, tenues, oblongæ, graciliores quàm Fœnogræci, in quibus ſemen exiguum veluti Naſturtij, feruentioris guſtus.

Locis ſaxoſis, iuxta rudera, ſecus ſemitas, aliiſque incultis ac deſertis, ſubinde nonnihil humentibus reperitur.

Flores & ſemen & hæc Iulio & Auguſto perficit.

Irionem Græci ἐρύσιμον vocant: nonnulli verò & χαμαίπλιον, Chamæplium: Deſcribitur autem iſtud à Dioſcoride. Theophraſto autem aliud eſt Eryſimum: illud videlicet quod Dioſcorides Myagrum appellat, vt lib. 2. cap. XXIII. quartæ Pempt. latius ſcriptum eſt. Hallucinantur autem non parum, qui Irionem Verbenæ ſpeciem exiſtimant, & Verbenam feminam nominant.

At Irionis ſemen ſicuti guſtu Naſturtio appa-ret ſimile, ita, Galenus ait, & facultate igneum eſt & excalfactorium: eſt verò & ſimul extenuans. Facit autem ad thoracis rheumatiſmos, ſuppurationes, tuſſes, icterum, & coxendicum dolores cum melle delinctum. Vbi autem in eclegmate vti eo expedit, præſtat aqua maceratum refrigerari, aut linteo inuolutum, & maſſa piſtoria oblitum, peraſſari.

Bibitur verò & aduerſus mortifera venena, addit Dioſcorides, quod cum aqua & melle cataplaſmatis in modum impoſitum occultis proſit cancris, parotidibus, duritiis, & mammarum teſtiumque inflammationibus.

De Iberide. CAP. XXIIII.

MVLTIS tenuibus ramulis à cubitali cauliculo prodeuntibus Iberis luxuriat: folia ei parua, oblonga, anguſta veluti Naſturtij: floſculi ſecundum ramulos albidi, exiguæque valuulæ, in quibus ſemen. radix longa, ſenſim attenuatur, intus foriſque candida, ſapore acris.

Iuxta veteres muros, & inculta itinerum in Italia alibique prouenit: apud Belgas non niſi hortenſis eſt.

Græcis ἰβηρίς & καρδαμαντική: à nonnullis & Galeno λεπίδιον: à Plinio Latinè Hiberis, Naſturtium ſylueſtre, & ſimiliter etiam Lepidium. Aliud tamen & Lepidium latioris eſt folij Plinianum, proximo capite deſcribendum. Exiſtimatur verò & iſtud herba eſſe Grias dicta, de quo Apuleius cap. XL. cuius ad iſchiadicos vſus quoque eſt commendatus. *Grias herba.*

Iberis autem ex quarto eſt ordine excalfacientium, ſimile Naſturtio tum odore, tum guſtu, tum viribus, ſed minus eo deſiccat, auctore Galeno.

Radices, inquit Dioſcorides, calfacientes & adurentes, quæ vtiliter cum pinguedine porcina

Iberis.

cina salsa cataplasmatis in modum ischiadicis horis quatuor imponũtur; si deinde in balneum descendatur, & postea locus oleo cum lana perungatur. Quæ & latius à Damocrate aliquot carminibus explicantur apud Galenum lib. IX. De medic. secũdum locos his verbis extantibus:

Herba hæc vbique multaq; frequens nascitur,
Monumenta iuxta antiqua, muros & veteres,
Tritasq; quondam publicè pedibus vias,
Quas iuxta aratrum duxit haud quis agricola,
Semper virescens, foliis Nasturtij
Florentibus Vere, attamen maioribus.
Caulem cubitalis longitudinis gerit
Paulò minorem aut rursus ampliorem, ab hoc
Aestate pendent folia, donec multa hyems
Sarmentitiam deducat hæc ad imaginem, &
Deiecta & exiccata depereant gelu.
Adnata radici tamen cernes alia.
Aestate florem fert colore lacteo
Multum tenuem variumq; valde cauliculum.
Ad quem sequitur semen penitus sic exiguum,
Visum ferè vt fallens, oculos quoque effugiat.
Odorem habet radix at inde acerrimum,
Vero similem quàm maximè Nasturtio,
Hanc erutam larga satis cape copia
Aestate, nam tunc optima & fortissima est
Adhuc recens, siccata fit sed debilior.
Tusam hinc probè, (nam difficulter tunditur)
Pauca subactamq; excipies axungia,
Cruriq; toti & maximè coxendici
Adhibebis, & ligabis, & sines duas
Horas mulieribus, viris sed quatuor.
Hinc balneo inductos, nec vllo ex vnguine,
Nec smegmate vllo pinguiore collines,
Sudore sed modico exiliente, in solium
Merges, iubens perferre, nam mordacitas
Ingens, caloris sensus atque exoritur.
Verùm hinc rigatos leniter producito.
Illati enim quamuis manibus sint plurimum,
Exibit attamen suis pedibus valens
Quicunque consilium hoc bonum susceperit.
Ad multum oleum miscebis hinc vinum modicum:
Et concuties, & illines lotos eo.
Ac mox madore terso & pinguitudine,
Totum teges crus mollibus tu velleribus,
Iubens obire assueta vitæ munia,
Quæcunque vult, & non grauatim suscipit.
Hoc auxilium certum atque constans integrè est.
Et nullo alio adiiciendo ei simul indigum.
Quare dolore ablato adora radiculam,
Cuius beneficio tibi sanitas data est.
Quod si tamen inde affectionis vestigium
Quoddam supersit, post repetes hoc præsidium,
Diebus vt multum decem his præteritis.

De Lepidio Pliniano. CAP. XXV.

LEPIDIO huic folia sunt oblonga, lata, è cæruleo virentia, Laurinis maiora, molliorque, ambitu verò etiam crenata: caules cubito altiores, teretes, ac lenti; quorum ramulis flosculi adnascuntur candidi, semenque exiguum. radix albida, serpit & non nullibi progermi-

Lepidium Plinij.

nans ſtirpem multiplicat, veluti Rhaphanidis magnæ.

Apud Belgas temerè fuerit alibi quàm in hortis requirere, in quibus diutinè radix viget: vmbroſa autem amat loca, & nõ omnino arida.

Vere folia erumpunt: Iunio ac Iulio apparent floſculi.

Deſcribitur iſtud Lepidiũ à Plinio lib. XIX. cap. IX. Exit, ait, in cubitalem altitudinẽ foliis Laurinis, ſed mollibus. Dicitur idem & à nonnullis Raphanus ſylueſtris, aut potius Raphanis ſylueſtris: item & Piperitis. Eſt tamen Piperitis etiam Capſicum, de quo mox. Germani Pfefferkraut nominant: Belgæ Pepercruyt: Galli *Paſſerage*: Angli Dittanmer.

Huius autem folia, ſed præcipuè radices, vehementer quoque excalfaciunt, vtpote feruida & acria guſtu.

Inter vrentia, inquit Plinius lib. XX. cap. XVII. intelligitur. Sic & in facie cutem emendat exulcerando; vt tamen cera & roſaceo facilè ſanetur. Sic & lepras & pſoras tollit ſemper facilè, & cicatrices vlcerum.

De Capſico. CAP. XXVI.

CAVLICVLVM promit Capſicum virentem, nõnihil ſtriatum, cubito quandoque longiorem: folia oblonga, latiuſcula, læuia, hortenſis Solani ferè ſimilia, ſed anguſtiora, ac ma-

Capſicum oblongioribus ſiliquis.

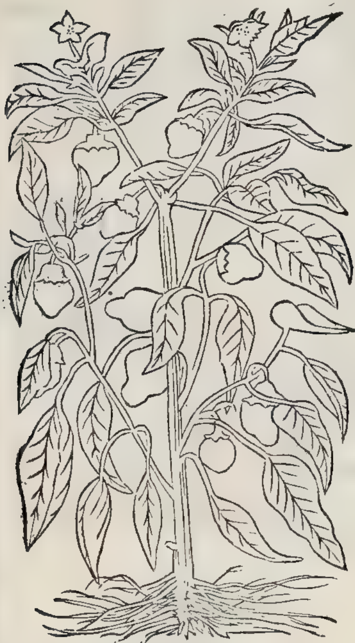

Capſicum recuruis ſiliquis.

gis

Capſicum latis ſiliquis.

Capſicum minimis ſiliquis.

gis acuminata: ſecundum ramulos floſculi è foliorum alis apparent candidi, vt plurimum quinquefolij, vmbilico medio aſteriſci inſtar virente: ſiliquæ forma & magnitudine differentes poſtea ſequuntur; initio quidem virentes, ſed per maturitatem eleganti rubētis Coralli colore, ac nitore reſplendentes; in quibus exiguum planum, ex diluto luteo ſubalbicans ſemen, guſtu Piperis modo acre, veluti & ipſa eſt ſiliqua: Sunt autem hæ quandoque oblongæ, & inſtar digiti rectæ; aliâs oblongæ quidem, ſed corniculi modo recuruatæ: nõnunquam latiores, & cordis turbinatam figuram referentes: rotundæ & ſphæroides etiam quædam ac minimæ; acredinis autem vehementia omnibus ſimilis.

Aliunde & ex Indiis aduectum apud Germanos ac Belgas in hortis ſeritur: ſed frequētius in fictilibus colitur, ſic etenim commodius transferri, & hyeme, quæ huic inimica eſt, ſub tectum deferri poteſt.

Tardè admodum, & ſub finem Autumni demum fructus in Germania maturitatem conſequuntur.

Appellatur autem iſtud ab Actuario Græcè καψικόν: exiſtimatur verò & illud eſſe, quod ab Auicenna Zinziber caninum dicitur: à Plinio verò Siliquaſtrum, quod Piperis ſaporem magis quàm Panax refert; Piperitis idcirco & nominatur, vt lib. XIX. cap. XII. ſcriptum reliquit: Panax, inquit, Piperis ſaporem reddit, magis etiam Siliquaſtrum, ob id Piperitidis nomine accepto.

Recentiores ſubinde Piper vocant Indianum, aut Indicũ: aliquando Piper Calecuthium, vel Piper Hiſpanum: Germani Indianiſcher Pfeffer/ Kalechutiſcher Pfeffer: Belgæ frequētius Breſilie Peper/ Breſilianum Piper: quandoque & Peper van Indien: Galli *Guinee*, aut *Poiure d'Inde*, & *de Breſil.*

Cæterùm excalfactorium vehementer ac pariter reſiccans Capſicum eſt, ad quartum vtriuſque qualitatis ordinem accedens; multò videlicet calidius ac ſiccius, quàm Zinziber caninum eſſe Auicenna tradit. Vtuntur autem nonnulli huius ſemine Piperis loco, ſed non rectè: nam malignum ac venenoſum quid obtinet, quo iocinori aliiſque viſceribus incommodat. Auicenna Zinziber caninum canes ſcribit interimere.

De Pseudocapsico. CAP. XXVII.

Pseudocapsicum.

PSEVDOCAPSICVM altius ac fruticosius est quàm Capsicum: caules eius quandoque bicubitales, lignosi, ramosi: folia oblonga, latiuscula, læuia, longiora angustioraque quàm hortensis Solani: flores candidi: fructus rotundus, rubens, dilutius tamen quàm Capsici: semen in hoc planum nullius aut exigui gustus.

Peregrina etiam stirps, quæ & in fictilibus à Belgis alitur. Diuturnioris autẽ quàm Capsicum vitæ est, & pluribus annis superesse potest, si hybernis mensibus à frigore caueatur.

A Capsici similitudine Pseudocapsicum nomen inuenit: Sunt qui Solanum rubrum, aut Solanum lignosum esse velint: Sed Solani non est species. Hispani *Guindas de las Indas* appellant.

Temperie autem Pseudocapsicum cum Capsico non conuenit: non excalfaciens siquidem est, sed refrigerans. Quæ autem præterea eius sint facultates nondum exploratum.

LIBRI QVARTI PEMPTADIS QVINTÆ FINIS.

STIR-

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS QVINTÆ LIBER QVINTVS,

DE CARDVIS.

PRÆFATIO.

CARDVORVM varia est materia. ad Olerum genera referri potest: Cinara, Scolymus. Carlinæ radix ad multa vtilis medicamentis annumeratur. Inter medicas herbas Carduo etiam Benedicto locus, veluti & Eryngio, ac aliis nonnullis. Venenatis accedit Chamæleon niger.

Cùm igitur ad vnum aliquod genus, vel classem aliquam à nobis institutam referri hac de causa nequeant, nec separari eos conueniat, in quintum huius Pemptadis librum digestos, veluti Parerga olerum historiæ subiunximus, atque in hunc recepti, stirpium earum historiæ, quæ ad herbarum censum pertinent, finem imponunt. Reliqua enim sexta Pemptas frutices & arbores proponit ac prosequitur.

DE ACANTHO.

CAPVT I.

Acanthus satiuus.

Acanthus syluestris.

ACANTHI duo genera: vnum aculeatum & spinosum, vereq; ἀκανθώδες: alterum læue, spinis carens. quod à similitudine cum priore Acanthi quoque nomen & appellationem accepit. hic hortensis ac satiuus; ille syluestris.

Satiuo Acantho ampla, læuia, subnigricantia sunt folia, profundis ab vtroque margine, & frequentibus incisuris sinuosa; inter quæ medius erectus assurgit caulis crassus, compluribus floribus à medio ordine digestis adornatus, colore candidis, forma oblõgis, qui duobus veluti nucamen-

nucamentis, vno ſuperiore, altero inferiore muniuntur. ſequuntur valuulę, in quibus ſemen latum. radices foris nigricant, intus candidæ, lentoq; ſucco plenæ, in plures diuiduntur propagines, quæ vti latè ſerpunt, ita ſubinde progerminant. Tam pertinacis autem hæ ſunt vitæ, vt quantulacunque earum relicta pars ſtirpem non rarò etiam progignat.

Syluestris Acanthus caule, faſtigio acuminato, floribusq; cincto, florum colore ac ſpecie, tum & ſemine ſatiuum refert, ſed tamen breuior ac humilior: folia ſimiliter ampla, multis inciſuris laciniosa, ſed haudquaquam læuia, verùm frequentibus aſperis, duris ſpinis circa marginum crepidines horrentia.

Satiuum Acanthum Dioſ. in petroſis, riguis, ac etiam in hortis naſci tradit: in vtraq; Germania temerè fuerit alibi quàm in hortis requirere.

Syluestris in maritimis quibuſdam Italiæ locis reperitur. Huius folium, flores, ac ſemen olim ad me in Belgium miſit Clariſſimus vir Alfonſus Pancius Ferrarienſis Ducis Medicus, & ſimplicium ac Medicinæ, dum viueret, profeſſor.

Vterque Acanthus æſtiuis floret menſibus: ſemen ſub Autumnum perficitur. radix reſtibilis; ſubinde tamen hyeme in vtraque perit Germania, ſi rigidior fuerit.

Græci ἄκανθων nominant: Latini nomen ſeruant: Acanthus tamen generaliter omnem ſpinam ſignificat: Per Antonomaſiam autem iſte Acanthi nomen accepit.

Satiuus ſiue hortenſis Acanthus παίδερως quoque appellatur, & μελάμφυλλος Galeno, Oribaſio, & Plinio auctoribus: Plinius verò & hunc Acanthum læuem nominat, ac topiariam & vrbanam herbam eſſe refert. Dicitur à quibuſdam Branca vrſina: (alij Spondylium Brancam vrſinam vocitant:) Italis *Acantho*, & *Branca orſina:* Hiſpanis *yerua giguante.*

Huius Acanthi folia in epiſtiliis columnis, ac aliis operibus, poculorum etiam anſis veteres ſculptores olim imitati ſunt: vti inter alios Virgilius vel ipſe teſtatur Bucolicorum Ecloga tertia:

Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit,
Et molli circum eſt anſas amplexus Acantho.

Item & Theocritus Eidyllio primo:

παντᾶ δ᾽ ἀμφὶ δέπας περιπέπταται ὑγρὸς ἄκανθος.

Alter Acanthus ſpinis horrens ἄγριος ἄκανθος, & ſyluestris Acanthus nominatur. atque hic propriè ἄκανθα ſiue ſpina dici poteſt; quo nomine Acanthus pleriſque dictus reperitur. Eſt tamen & alia Acantha frutex ſpinoſus, cuius, vt Herodotus & Theophraſtus aiunt, lachryma gummi eſt. ad cuius fortaſſis differentiam, Herbacantha hoc Acanthi genus à nonnullis dictum. Reperitur & inter Acanthi appellationes Mamolariæ vox, item & Crepulæ, ſed cui, ſylueſtrine an ſatiuo, debeatur, non expreſſum.

Cæterùm Acanthi ſatiui folia temperie in calidi & frigidi medio quaſi conſiſtunt, nonnihil humida, emollientem ac leuiter digerentem facultatem, veluti Maluæ, obtinent. Enematis idcircò non minus quàm Maluæ vtiliter incoquuntur. Radix, auctore Galeno, reſiccatoria magis eſt.

Dioſcorides ait, ab igne vſtis & luxatis artubus has impoſitas ſubuenire: potas vrinas ciere, & aluum cohibere: ruptis, conuulſis, tabidiſque prodeſſe. Proſunt autem tabidis ſanguinem ſpuentibus, tum ex alto delapſis, ab ictu, aut conatu aliquo ſupra vires læſis non minus, quàm Symphiti maioris radices, quas ſubſtantia, lento ſucco, & qualitate proximè referunt.

De Acanthio. CAP. II.

1. ACANTHIO magna, longa, lataque ſunt folia, vtrimque inciſuris diſſecta, & acutis duriſque ſecundum marginum crepidines ſpinis horrentia, quæ molli lanugine tota candicant; è quibus medius caulis aſſurgit procerus, ſupra duos cubitos altus, adnatis membranis anguloſus ac ſpinoſus. capitula ſimiliter ſpinoſa, ac acanacea in caulis ac alarum faſtigiis eminent; flores ex multis purpurei coloris ſtaminibus, hæc proferunt. ſemen ſuccedens lanugine conditur, oblongum, glabrum, diluti punicei coloris, minus quàm Cnici. radix alta, candida, dura, ac lignoſa, fibris non deſtituitur.

Naſcitur in vtraque Germania ſecus vias, tum & alibi.

A Iunio in Auguſtum vſque floret; altero à quo enatum eſt anno: interea & ſemen maturitatem conſequitur, quo maturo perit, vt plerique & alij Cardui, quibus non diuturnior eſt vita, quàm ad ſeminis vſque perfectionem.

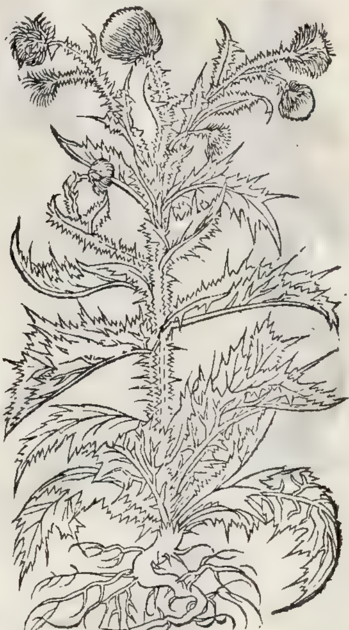
2. Huic autem & ſimilis Carduus, foliis quoque candicantibus, & ſecundum margines & angulos ſpinoſis, ſed anguſtioribus, tenuioreque ac non ita denſa lanugine obſitis: caules alti veluti prioris. capitula minora quàm ſuperioris, longioribus pediculis inſiſtunt, & innocentioribus ſpinis horrent. flores purpurei ac ſtaminei ſunt, veluti prioris.

Habe-

Acanthium.

Acanthium alterum.

Habetur autem iste Carduus pro eo, qui Græcis ἀκάνθιον dicitur, quod Dioscorides foliis describit per extremitatem aculeatis, & araneosa lanugine obductis, ex qua collecta & neta vestes similes bombycinis parari queant. Germanis **Weiß wege distell**: Belgis **Witte wech distell**: Gallis *Chardon argentin*: Anglis **Ote thistell**/vel **Cotton thistell**.

Dioscorides, folia vel radices huius ad remedia Opisthotoni bibuntur, ait. Galenus excalfactoriæ facultatis hæc esse, ex eo sentit.

De Carduo Leucographo. CAP. III.

SVPERIORI Acanthio foliorum magnitudine non cedit Carduus Leucographus. folia siquidem eius magna, lata, ampla, ambitu crenata, multis duris ac asperis spinulis stipata, veluti Acanthij, sed lanugine carent, omninò glabra, dilutè virentia, notis ac lineis variè ductis iisque candidis ac lactei coloris maculata: caulis altus, digito crassior: flores è capitulis spinosis staminei ac colore purpurei: semen lanugini implicatum Acanthij simile.

In hortis in quibus olera seruntur, non raro & secus vias locis incultis exit.

Floret semenque facit eodem quo Acanthium tempore.

Vulgò Carduus lacteus, & Carduus Mariæ nuncupatur; Germanicè **Mariendistell**/ **frawen distell**: Belgicè **Onser vrouwen distell**: Gallicè *Chardon de nostre Dame*: Anglicè **Our Lady thistell**.

Leucographus autem haud impropriè dici potest, à candidis foliorum notis ac lineis. Meminit Plinius lib. XXVII. cap. XI. Leucographidis herbæ. sed qualis ea sit non expressit; difficile idcirco fuerit hanc cum Carduo Leucographo eãdem esse asserere. Existimatur verò hic Carduus esse Spina alba, Græcis ἄκανθα λευκὴ dicta, quæ à λευκακάνθα differens est, & spuriis vocibus etiã ἀγριοκινάρα, δονακῖτις, ἐρισίσκηπτρον, ῥήγια, & Carduus ramptarius vocatur, ab Arabibus Bedoard siue Bedeguar Matthæo Syluatico teste. Describitur autem hæc spina à Dioscoride foliis Chamæleonis albi angustioribus & candidioribus, ὑποδασέσι siue subhirsutis: talia autem cùm Cardui Leucographi non sint, legitimam Spinam albam esse, non satis etiam constat. ἄκανθα λευκή.

Cæterùm Cardui Leucographi folia tenera, demptis spinis, aliquando oleribus non in-

Carduus Leucographus.

1.

2.

commodè adduntur. ad quæ preterea vtilia, incognitum est.

Galenus Spinæ albæ radicem deficcatoriam esse inquit, & modicè adstringentem; Cœliacos & dysentericos idcircò adiuuare; sanguinis reiectiones cohibere: œdemata cōtrahere: dentium dolores lenire, si decocto eius colluantur. Semen eius tenuis essentiæ ac calidæ facultatis esse; itaque potui datum conuenire iis qui conuelluntur. Dioscorides autem epotum semen conuulsis infantibus, & à serpente demorsis scribit auxiliari: & gestatum pro amuleto, tradi serpentes abigere.

De Carduo sphærocephalo.

CAP. IIII.

SPHÆROCEPHALI reperiuntur complures Cardui.

Vnus caule est prealto: foliis laciniosis, magnis, longis, latis, profundius incisis, graueolentibus, superiore parte virentibus, inferiore verò candidioribus ac lanuginosis. flosculi è globoso & absolutæ rotunditatis capitulo in cauliculorum fastigiis exeunt candidi, exigui, stamine in medio cæruleo. semen oblongum, nonnihil hirsutum, mediocris longitudinis. crassa & ramosa radix.

Alter acutus Sphęrocephalus folia habet minora, at spinosiora: capitula quoq; globata; sed è quibus, præter flores, longæ quædam & duræ eminent spinæ.

Carduus sphærocephalus.

Carduus sphærocephalus acutus.

Ter.

Echinops spinosus ...

Tertius primo forma figuraque similis, sed longè minor, & flosculi eius ad cæruleum magis accedunt colorem. 3.

Minimus est quartus, foliisque acutissimis ac spinosissimis: capitulo exiguo; cuius flosculi, vt primi, albidi sunt. 4.

Referri huc & alius quidam posse videtur, sed tamen capitulo minus globoso, compressiore videlicet ac superius latiore, è quo flosculi cærulei. tenuis, huic caulis est, exilique lanugine candicans: folia oblonga, vtrimque similiter laciniatim diuisa, & ad singulos angulos spinis munita. 5.

Sua sponte nati in Germania Cardui isti non reperiuntur. Memini verò olim hos videre in horto Petri Coudebergi Pharmacopœi Antuerpiensis: Prior verò & in aliorum hortis frequenter seri solet.

Priorem Fuchsius quandoque Chamæleonem nigrum facere studuit, sed postea rectiùs sentiens, Spinam peregrinam nuncupauit. Valerius Cordus Sphęrocephalum appositè appellauit: conuenit & reliquis idem nomen, nam orbiculatum sphæræ instar capitulum habent. Quintum autem plerique esse volunt, quem Matthiolus pro Spina alba proponit.

Cęterùm de temperatura & facultatibus Sphęrocephali Cardui nihil compertũ habetur.

De Eriocephalo Carduo. CAP. V.

Carduus Eriocephalus.

ERIOCEPHALVS Carduus caulibus assurgit crassis & altis: folia eius laciniosa, magna, spinosa, prona parte candidiora. capitula rotunda multa, tenui, candida, mollíq; lanugine conuestiuntur, emicantibus vndequaque exiguis pungentibus aculeis; superius verò stamineis purpureis floribus. semen splendens & oblongius, vti multis Carduis.

Aliunde in Belgium hic venit: fertur cõplurimis Hispaniæ incultis locis reperiri; sed tamen breuior, humilior, ac minor, quàm in Germanię inferioris hortis; in quibus luxurians, altior atq; omnino amplior nascitur.

Eriocephalus, à capitulo lanoso, alio destitutus nomine appellatur. Videtur nonnullis esse, quam Barptolomæus Vrbevenetanus & Angelus Palea Franciscanæ familiæ fratres Coronam fratrum nominari referunt: Sed ab Eriophoro multùm differens hic Carduus est, vt ex iis, quę de Corona fratrum ab ipsis scripta, manifestum. Quæ sic habent: In confinibus Regni Aragoniæ, versus Regnum Castellæ reperimus aliud Cardui genus, quod copiosè ibi iuxta viarum semitas, & in triticeis campis nascitur.

Quod quidem habet folia super terram expansa, similia foliis Carlinæ. Caret caule omnino, & producit capita plura; taliter ordinatè composita: videlicet vnum magnũ caput, echino marino simile est in medio, ac immediatè radici annexum, & circum circa ipsum octo, nouem, vel decem, & aliquando plura, pauciorávе capitula, Nucis Iuglandis & ampliore magnitudine sic contigua, quòd vnum tangit aliud, omniaq; terræ adhærentia, &c. Et dum baculo effodiebamus ex ipsis plantam vnam, transeuntem quẽdam rusticum interrogauimus, an sciret nomen illius plantæ. Qui vulgari suo idiomate nomen indicans, idem est quod Latinè Corona fratrum. Quod nomen nobis visum est non disconueniens esse rei. Quia caput magnum stat tanquam pater, capitula verò tanquam filij eius, & fratres in modum coronæ stant circundantes ipsum patrem, &c. Demum effossa ex parte radix, baculi grossitiem habens, tenera, alba, & cum quadam adstrictione iucundi saporis erat: hæc illi.

De Eriocephali verò facultatibus nihil quoque adferri potest.

De Cinara. CAP. VI.

Cinara.

CINARÆ nulla quidem verè genera sunt: nam aculeata & spinosa (Carduum vocant) non nisi degenerans Cinara est; ex eiusdem siquidem stirpis semine vtraque tam spinosa quàm non spinosa enascitur.

Folia autem Cinaræ ampla, magna, oblonga, & lata sunt, profundis incisuris ab vtroque latere laciniata, spinis carentia, aut omninò paucis obsita, è viridi cineritio colore candicantia. caulis cubito altior, fastigio fructum profert globosum; Pini cono initio similē, ex multis videlicet compactum squamis; quæ fructu grandiore facto dissoluuntur ac superius virent, interius verò ac inferius carnosæ sunt & albidæ: pandente verò se & ipso cono flos prodit stamineus ex subcæruleo colore eleganter purpureus. semen oblongum, maius & crassius quàm Cardui Leucographi; mollibus ac lanosis pilis subest, qui intra fructum continentur. radix crassa, mediocris lōgitudinis.

Carduus siue spinosa Cinara à priore non differt, nisi quòd foliorum huius omnes anguli, ac coni squamæ, duris, pungentibus spinis armētur. vnde & Cardui nomen meritò accepit.

Colitur autem Cinara in hortis: stercoratam & solutam terram diligit; quamuis & in pingui posset melius prouenire.

Serenda est circa Calēdas Martias Luna crescente si fieri potest: semina in area spatio semipedis discreta, non altè imprimenda sunt, sed tribus digitis comprehēsa mergantur, donec ad primos articulos terra peruenerit: tunc leuiter terra operiantur, & herbis liberentur assiduè. Cacumina seminum si confracta fuerint spinis carebunt. Circa Calendas Nouembris, (vel etiam citius in Germania,) planta deprimenda, multoq; cinere stercoranda: Id enim genus stercoris huic oleri videtur aptissimum. Singulis annis à caudice auferendæ sunt plantæ siue soboles, cum aliqua tamen radicis parte vellendæ, quæ circa Autumni æquinoctium disponendæ sunt, Columella & Palladio auctoribus.

A cinere, quo stercorari amat, Cinara dicta: Galenus Κύναραν quoque Græcè appellat, sed per κ & υ prima syllaba: Italis *Carcioffi, Archiocchi*: Hispanis *Alcarrhofa*: Gallis & Belgis *Artichaux*: vnde & Articocalus, & Articoca à nonnullis nuncupatur: Germanis Strobildorn.

Spinosa Cinara non modò vulgò, verùm & à Palladio Carduus vocatur: Italis *Cardo*: Hispanis *Cardos*: à Gallis *Chardōs*. Scolymum autem hunc esse Dioscoridis, Leonharto Fuchsio, & plerisque aliis visum fuit. Scolymus autem Dioscoridis folio est Chamæleonis aut Spinæ albæ: caule multum folioso: capite spinoso. Cinara autem huiuscemodi non est, & nec illa quidem quæ spinosa: Nam tametsi caput spinosum illi sit, caulem tamen non habet multum foliosum, sed sæpè foliis viduum, vel vno aut altero tantumdem folio ornatum.

Cactus. Conuenit magis Cinara cum eo qui κάκτος à Theophrasto ac Plinio dicitur, tametsi per terram repentes caules à radice non emittat. folia habet lata & spinosa: desquamatæ siue detracto cortice, foliorum mediæ costæ edules sunt, & fructus, exempta cum semine lanugine, vescendus; quodq; subest, Palmæ cerebro teneritudine haud inferius. Quæ de Cacto Theophrastus & Plinius referunt.

Quod autem de caulibus scribunt mox in terram à radice missis, qui esui sunt idonei, fortassis foliorum sunt costæ, quæ sublatis vtrimque foliosis additamentis (quemadmodū mensis inferuntur) caulem referre possunt. Nisi vel in Sicilia, vbi tantum Theophrasti ætate nascebantur, & caules quosdam ἐπιγείους, siue in terram procumbentes, & alium erectum quoq; proferat: postea verò in Italiam aut Germaniam translatus ἐπιγείους illos emittere desinat: Solum siquidem ac cælum ad stirpium mutationem plurimum posse, non modò Theophrastus auctor; sed & ipsa rerum experientia ostendit. De Cacto verò hæc Theophrastus.

Κάκτος

Κάκτος in Sicilia tantùm naſcitur, ſtatim à radice caules in terram procumbentes emittit, folio lato atque ſpinoſo, caules deſquamati cibo idonei ſunt, paulùlum amaricantes, qui in muria aſſeruari queunt. alium verò & caulem producit, quem πτέρνικα vocant, is quoque cibo aptus, ſed reſeruari nequit, περικάρπιον ſiue fructus ſpinoſa facie, exemptis lanuginoſis ſeminibus, veſcendo eſt, & Palmæ cerebro ſimilis, σκαλίαν appellant, (Plinius Aſcaliam legit:) Athenæus Ἀσκάληρον. πτέρνιξ.

Ipſius autem Cinaræ fructus exteriorum ſquamarum vngues, hoc eſt, inferiores albidæ craſſioresque partes, tum & ipſius medius diſcus cui pappoſum ſemen inſidet, & cruda cum pipere & ſale; frequenter verò cum pinguium carnium iure addito pipere decocta eduntur, ac inter delitias habentur, gulæq; venerisq; incitamenta. Sic & foliorum mediæ ſpinæ ſiue coſtæ culturæ mangonio candidæ teneræq; factæ magno apparatu menſæ vnà cum bellariis inferuntur: manduntur verò ſale & pipere additis veluti crudæ Cinaræ. Vtraque autem praui ſunt ſucci.

Cinara ſiquidem ſuccum in ſe continet bilioſum copioſiorem, ſubſtantiam verò habet duriorem, adeò vt ex hac ſuccus melancholicus, ex illo verò tenuis ac bilioſus gignatur: auctore Galeno in lib. De aliment. facultatibus. Præſtat autem ipſam elixam mandere. Foliorum autem coſtæ omninò durioris ſubſtantiæ, crudum & melancholicum ſuccum corpori conferunt, & flatulenti multum obtinent.

De Carduo Chryſanthemo, ſiue Scolymo Theophraſti.

CAP. VII.

Carduus Chryſanthemus. Cardui Chryſanthemi altera icon.

CHRYSANTHEMO Carduo caules à radice ſubinde complures efferuntur rotundi ac ramoſi. folia autem hos conueſtiunt oblonga, pulchrè virentia, vtroque latere profundius inciſa, ac ſpinis per angulos horrentia. flores à foliorum alis è paruo acanaceo capitulo folioſi prodeunt, Cichorij floribus perſimiles, ſed auri colore lutei, latum, planũ, paleaceumq; ſemen, non magnum, nulla lanugine implicitum ſuccedit. radix longa, digitalis craſſitudinis, dulcis ac mollis, eſuiq; idonea; qua & ſues delectantur. Effluit autem ex hoc Carduo, quacunque parte vulnerata, albidus & lacteus ſuccus.

In Belgij hortis ſatum cognouimus. Petrus Bellonius in Creta frequentem eſſe ſcribit:

tum & in Italiæ plerisque locis gigni. Clusius in Hispaniæ, & præsertim regni Castellæ agris à se repertum refert: & circa Monspelium; paucioribus tamen ramis & altius assurgentem.

Diutinè & serò in Belgij hortis floruit; à mense videlicet Iunio ad Autumnum vsque.

Chrysanthemus autem iste Carduus à Theophrasto σκόλυμος nuncupatur. Quæ etenim de Scolymo lib. VI. & VII. apud hunc leguntur, ea Chrysanthemo huic omnino quadrant: *Scolymus Theophrasti.* Scolymus, ait, solstitio floret: pulchrè diuque floret: radicem vescendam cùm decoctam tum crudam obtinet, & durescens lacteum emittit succum. Gaza Carduum nominat. Meminit verò & huius Plinius lib. XXI. cap. XVI. Scolymos, inquit, Carduorum generis ab iis (Acorna videlicet & Atractili) distat, quòd radix eius vescẽdo est decocta. Item lib. XXII. cap. XXII. Scolymũ in cibos recipit Oriens, & alio nomine λειμώνιον appellat. Quod & Theophrastus lib. VI. innuere videtur. vbi etenim φυλλάκανθα, hoc est, foliis spinosa recenset, addit: σκόλυμος ἢ λειμωνία.

Facit tamen Plinius & alterius Scolymi mẽtionem, quem ait florem mittere purpureum, & inter medios aculeos celeriter canescere, & cum aura abire: lib. XX. cap. XXIII. Qui haud dubiò differens est à Carduo Chrysanthemo, hoc est, Theophrasti Scolymo, atque illo, de quo prius. Ita duo apud Plinium Scolymi. vnus radice eduli: alter flore purpureo papposo, & celeriter canescente.

Scolymus verò & à Dioscoride describitur, sed hic cum Theophrasti Scolymo haud conuenit: vnus autem eorum est qui à Plinio referuntur: vt infrà latiùs ostendetur.

Sed ad Chrysanthemum conuertatur oratio. Hunc Cretæ inhabitatores, veteris vestigia nominis retinentes, Ascolymbros vocant: Itali *Anconitani Riuci*: Romani *Spina borda*: ab Hispanis *Cardon Lechar*: à nonnullis verò & Glycyrrhizon, id est, dulcis radix. Sunt qui velint Eryngium esse à Vegetio in arte veterinaria nuncupatum, qui falluntur. Nam Eryngium illud, de quo Vegetius, Marinum est Eryngium: de quo paulò pòst agendum.

Porrò Scolymi huius radix & tenera folia, quæ subinde eduntur, stomachum mediocriter iuuant, sed nutrimentum habent paucissimum, ipsúmque tenue & aquosum, Galeno auctore. Plinius radicem huius Eratostheni laudatam esse ait in pauperis cœna: vrinam verò & ciere præcipuè tradi: sanare lichenas & lepras ex aceto: venerem stimulare in vino, Hesiodo & Alcæo testibus: item graueolentiam alarum emendare radicis emedullatæ vnciam in vini Falerni heminis tribus decoctam ad tertias, & à balneo ieiuno, itemque post cibum cyathis singulis potam. Quæ posteriora verba, Dioscorides quoque de suo Scolymo habet; ex quo Plinius hæc transcripsisse videtur.

De Carlina siue Leucacantha. CAP. VIII.

1. CARLINÆ valdè spinosa sunt folia, vtroque margine frequentibus sectionibus profundius incisa, & per angulos duris multumq; pungentibus spinis communita, quorum mediæ costæ subinde rubent: caulis dodrantalis aut altior, vnicum vt plurimum proferens capitulum, exteriore circuitu ac ambitu echini Castaneæ instar spinosum; quo superius patente, flos exit latus, medio disco ex multis staminibus farctus; quem paruula oblonga foliola cingunt, sæpè albicantia, rarissimè rubentia: semen tenue & angustum subest. radix oblonga, digitalis crassitudinis, subnigricans, adeò rimosa, vt scissa videatur, odorata, gustu nonnihil amaricans.

2. Huius verò & altera species caule carens; foliis quoque valdè spinosis, alterius ferè similibus, circumquaque per terram procumbentibus; inter quæ medium orbiculatum erumpit capitulum, exterius eodem spinosum modo, sed maius, cuius flos medio stamineus rubentibus foliolis, quandoque verò candidis ambitu circumseptus est. Sereno autem cœlo cùm huius, tum & superioris flos explicatur lateque patet: nubilo verò veluti se recludens contrahitur. radix huius oblonga quoque & odorata, sed albida, solida, non rimosa, aut fissa, sapore verò etiam minus acris aut amaricans; atque idcircò Medicinæ minus expetita.

Nascuntur ambo in montibus altis, locis desertis, ac quandoque secus vias: sed quæ caulem fert Germaniæ frequentior.

Iulio & Augusto, tum & serius quandoque florent ac semen maturum proferunt.

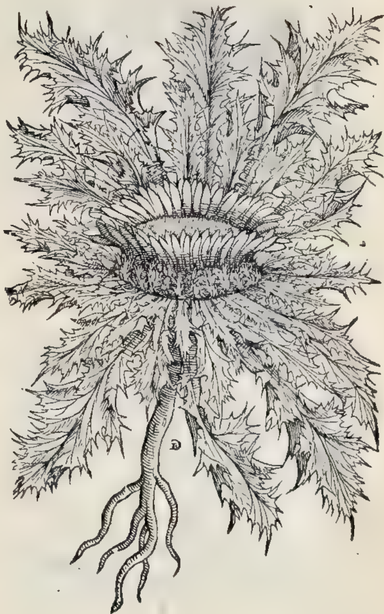
1. Prior Carlina & Cardopatium, ac à nonnullis Carolina dicitur; à Carolo Magno primo eius nominis Romanorum Imperatore, cuius exercitus huius radice liberatus & præseruatus à peste olim fuisse fertur: Germanis Eberwurtz: Belgis, Gallis, ac aliis quoque *Carline*. Dioscoridis est λευκάκανθη: *Leucacantha.* conueniunt radices validæ & amaræ: respondent quoque facultates, vt mox referetur. Appellatur verò Leucacãtha & aliis, sed nothis vocibus, πολυγόνατον, φύλλον, ἰσχάς, à Romanis Gniacardus, à Thuscis verò Spina alba. Differens tamen ab ea spina, quam Dioscorides ἄκανθην λευκήν, hoc est, Spinam albam facit: De qua etiam seorsim scribens, vires quoque cuique suas, & dissimiles quidem, tribuit.

Alteram

Carlina siue Leucacantha.

Carlina altera.

Alteram verò & Carlinam recentiores faciunt: & Carlinam humilem, vel minorem appellant. Falluntur autem non parum, qui ambas ad Chamæleones referre student: In Italia siquidem, Germania aut Gallia nusquam Chamęleones nascuntur, vt vnus, pro multis, testis est Petrus Bellonius lib. singularium primo: qui quantum discriminis inter Carlinas ac Chamæleones sit, satis ostendit, quod & ex Chamæleonum subsequente descriptione manifestum fiet. 2.

At Carlinæ radix, cuius præcipuè vsus est, secundo ordine satis intenso excalfacit: & cum partium ac substantiæ tenuitate, tertio ordine resiccat. sudores verò etiam mouet: ventris tineas ac lumbricos pellit: venenis omnibus resistit: pestis contagia non modò arcet, sed & eandem curat si tempestiuè propinetur: commanducata dentium dolores sedat: iocinoris ac lienis obstructiones aperit: vrinas cit: menses promouet: hydropicis confert: datur & ex alto delapsis ac cæsis.

Atque his similia de Leucacantha Dioscorides habet: Leucacantha, inquit, prædita est radice Cypero simili, amara ac forti, quæ commanducata dentium dolores sopit. Decoctum eius cum vini cyathis tribus auxiliatur aduersus veteres laterum dolores: ischiadicis item, ruptis ac conuulsis. Succus verò & eadem potest epotus.

De Carlina syluestri. CAP. IX.

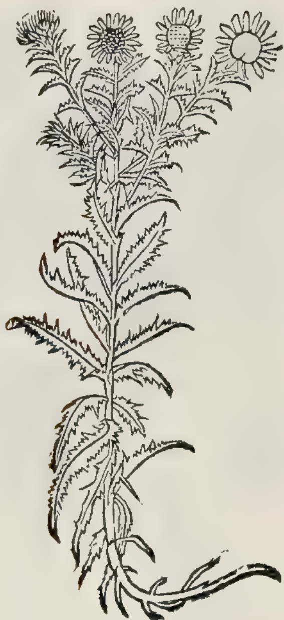
CAVLE assurgit syluestris Carlina dodrantali vel altiore in ramulos aliquot distributo: foliis oblongis, marginibus asperis ac valde spinosis, Carlinæ æmulis: flore è spinosis similiter capitulis in medio stamineo, ambitu verò foliolis subluteis circumsepto. radix tenuis, & acre resipit. 1.

Passim in locis incultis ac desertis per vtramq; Germaniã, & quãdoq; in mõtosis reperitur.

Huius verò & alteram quandam speciem Carolus Clusius describit, cauliculo vnico, tenui, breui, & palmum non superante: foliis spinosis veluti prioris, sed minoribus, vtrisque lanugine quadam incanescentibus: capitulis ferè binis; flos media lanugine pallens, foliolis verò circumambientibus rigidiusculis ac luteis: radice tenui ac ruffescente. 2.

Hanc in aridis, petrosis, ac desertis quibusdam circa Salmanticam Hispaniæ vrbem se reperisse memoriæ prodidit.

Carlina ſylueſtris.

Carlina ſylueſtris minor.

Germani **Drei diſtell/frauwen diſtell/** & **Seuwdiſtell** ſubinde nominant: Belgæ **Drije diſtell:** Vulgò non ineptè Carlina ſylueſtris dicitur: nam flore Carlinam æmulatur, nec foliis valdè diſſimilis eſt. Hanc autem eſſe Ἄκορναν tantò eſt difficilius affirmare, quò breuior de hac Theophraſtus eſt: Ait autẽ hanc Cneco vrbano ſimilẽ, colore flaueſcentem, ſucco pinguem.

Acorna. Differt autem Acorna ab Acarna: Acarna ſiquidem, vt Heſychius ait, δάφνη ἐστὶ, ſiue Laurus eſt: Sed Ἄκορνα ἀκανθῶδες φυτὸν, id eſt, ſpinoſa ſtirps.

Excalfacientem verò & hanc eſſe, præſertim radice, ſapor eius acrimoniæ particeps oſtendit. Sed cùm nullius ſit vſus, facultates eius reliquæ non exploratæ ſunt.

De Chamæleone, & primùm de albo, ex Dioſcoride, Theophraſto, & aliis. CAP. X.

CHAMÆLEONES duo ſunt: vnus candidus: alter niger. vires radicum inter ſe diſtant: & ipſæ radices ſpecie differunt, vt Theophraſtus.

Chamæleon albus foliis Silybi aut Scolymi amplioribus, & per terram ſtratis, craſſioribus, aſperioribus, & validioribus, quàm Chamæleonis nigri: caule caret, ſed è mediis foliis caput promit marino Echino, Cinaræ, aut Acano ſimile: flos purpuraſcens, qui ſeneſcens in pappos conuertitur: ſemen veluti Cnici. radix magna, craſſa, in lætis collibus inſtar humani cruris, interius albida, valde odorata, ſic vt odore facilè cameram aliquam totam, caput interim aggrauans, adimpleat; ſapore verò dulcis. Sub huius foliis circa radicem gummi reperitur; quod à mulieribus Cretenſibus non aliter manditur, quàm in Chio ab iiſdem Maſtix.

In Creta inſula à ſe repertum Chamæleonem album Bellonius prodidit, nuſquam verò in Italia, Germania, aut Gallia illum prouenire.

Plinius gummi circa radicem, maximè circa Caniculæ exortum, reperiri ait.

A Græcis χαμαιλέων λευκὸς: à nonnullis verò & ἰξία: Latinis Chamæleon albus, & Ixine. Gummi tamen ſiue Viſcum propriè Ixia dicitur. Nothis verò etiam ac ſpuriis vocibus χευσίσκεπτρον, & Carduus ſuarius. Extant & multæ eiuſmodi voces apud Apuleium cap. cx. ſed multorum Carduorum inter ſe confuſæ.

Vocari autem hunc Chamæleonem idem ait propter foliorum varietatem: Quod & Plinius

nius lib. XXII. cap. XVIII. asserit: Mutat enim, inquit, cum terra colores, hîc niger, illic virens, alibi cyaneus, alicubi croceus, atque aliis coloribus. quod Dioscorides de nigro scriptum reliquit.

Porro Chamæleonis albi radix temperamēto calida est & sicca, ordine ad minus secūdo. Hæc, inquit Dioscorides, oxybaphi mensura latos lumbricos pellit. sumenda autem cum vino austero aut Origani decocto: hydropicis drachma commodè in vino datur, etenim eos extenuat. Contra difficultatem vrinæ decoctum eius propinatur: cum vino autem sumpta Theriace est, hoc est, aduersus omnium virulētorum animalium morsus & ictus remedium. Occidit autem canes, sues, & mures cum polenta, addito hydrelæo, subacta.

Radicem, inquit Plinius, eius aliqui concisam seruari iubent funiculis pendentem, decoquuntque in cibo contra fluxiones, quas Græci Rheumatismos vocant.

De Chamæleone nigro. Cap. XI.

Chamæleon niger Cortusi.

Chamæleon niger Salmanticensis.

Niger Chamæleon foliis est Scolymi minoribus, tenuioribus, & rubro distinctis: caulis dodrantalis, digitum crassus, subrubens: σκιάδιον siue vmbellam profert, in qua flores spinosi, tenues, cærulei hyacinthini coloris. radix verò crassa, foris nigra, densa, interdū exesa: quæ dissecta interius est colore subflauo, manducata verò mordicat.

In Lemno, inquit Bellonius, valdè communis, vbi tam eleganter cæruleum florem profert, vt coloris pulchritudine cum ipso cælo certare, & Cyanus flos cum isto collatus, pallere videatur. Nascitur & in campis iuxta Abydum, & prope flumina Hellesponti, & in Heraclea Thraciæ.

Iconem autem Chamæleonis nigri coloribus expressam olim ad me misit Magnificus vir Iacobus Antonius Cortusus patritius Patauinus, radice crassa ac nigra, inferius in plures diuaricata, per summa capillata: foliis oblongis, vtrimque valdè spinosis: caule rubente, in alas quasdam diuiso, vmbellis fastigiantibus, è quibus flores è paruis virentibus acanaceis capitulis, dilutè purpurei rubentis coloris. *Chamæleon niger Cortusi.*

Accedit verò hæc icon ad descriptionem propositam, nisi quòd flores non depingantur cærulei hyacinthini coloris, quales esse Chamæleonis nigri non modò Dioscorides, sed & Nicander

Nicander in Theriacis testatur, in quibus nigrum Chamæleonem κυάνεον; à florum nempe colore appellat: nisi fortassis alicubi alterius coloris flos eius existat. id quod dictionem ποικίλα post ὑακινθίζοντα subsequentem ostendere plerique suspicantur, sed hoc non verisimile. Nam dictio ποικίλα varietatem significans cum ὑακινθίζοντα cohærens, non nisi cærulei varietatem ostendit, qui modò remissior siue dilutior, aliàs intensior esse potest.

Memini verò & in hortis Belgij olim me spinosum quendam humilem videre Carduum Chamæleonis nigri nomine: folia huic numerosa, longa, & angusta, valdè spinosa, dilutè virentia quasi candicantia: caule striato, pedem alto, in ramulos diuiso; quorum fastigia occupant aliquot cohærentes flosculi è spinosis acaneis prodeuntes, colore purpurei: radice nigra ac dulci. Describitur hic à Clusio in suis Hispaniensibus obseruationibus Chamæleonis Salmanticensis nomine, à loco in quo ab ipso repertus. In agro siquidem Salmanticēsi frequentem hunc esse ait. Verùm hunc non esse Chamæleonem nigrum satis manifestum, nec Clusius quoque affirmat.

Chamæleon niger Salmanticēsis.

Sed vt ad Chamæleonem nigrum reditum faciamus: dicitur hic Græcis χαμαιλέων μέλας: à nonnullis verò & inter notha reperitur πάγκαρπον, ὀυλόφωνον, ἰξία, κυνόμαζον, κυνόξυλον: Romanis Carduus niger, Vernilago.

Radix autem huius lethale quiddam, vt Galenus ait, obtinet. Numeratur verò & inter deleterias à Nicandro in Theriacis, à Dioscoride lib. VI. & à Paulo Ægineta; quamobrem & ad externa tantummodo adhibetur, veluti ad psoras, lichenas, vitiligines, & in summa ad ea quæ detersionē postulát: præterea digerentibus & emolliētibus admiscetur, Galeno auctore.

De Eryngio. CAP. XII.

Eryngium marinum.

Eryngium campestre.

ERYNGII vnius Dioscorides meminit. Plinius lib. XXII. cap. VII. duo videtur agnouisse: vnum in asperis natum: alterum in littoribus maris. Posteritati verò & plura sunt obseruata: marinum quidem vnum: campestre verò & aliud: deinde & alia quædam spuria.

1. Marino Eryngio lata sunt folia, Maluaceis ferè similia, sed marginibus angulosa, durisque spinis circumsepta, pinguia, è cæsio candida, gustu aromatico: caulis crassus, dodrante altior, inferius subinde nonnihil rubescens: cacuminibus verò capitula proferens spinosa ac globosa, nucis ferè magnitudine, senis vt plurimum spinosis foliolis cauliculi fastigium orbiculariter

ter ambientibus incumbentia, quæ vnà cum capitulis cæruleo nitent colore: flosculi autem è capitulis similiter cærulei, staminibus mediis candidis. radix digiti aut pollicis crassitudine, valde longa, & adeò prolixa, vt tota extrahi nequeat, nisi admodum rarò, aliquot locis nodosa, candicans, sapore dulcis & grata.

In tumulis arenosis littore marino apud Belgas nascitur, veluti & in Italia ac alibi.

Alterius Eryngij folia multipliciter in varias particulas dissecta spinis secundum marginum 2.
crepidines horrent: caulis in complures alas diuisus capitula promit spinosa, sed quàm Marini minora, à quibus & flosculi cærulei exeunt, rarò lutei: subsunt & singulis horum sex aspera pungentiaque foliola, vti prioris, sed tenuiora minoraque. radix huius oblonga quoque, foris nigricans, intus albida, digitum crassa, sapore & odore alterius, veluti & folia & ipsa gustu aromatica, quæ recens enata, & adhuc tenella, esui etiam apta sunt.

Locis incultis, asperis, etiam quandoq; saxosis, secus vias per vniuersam Germaniam, tum & in Bohemia frequens reperitur.

Vtrumque post solstitium floret æstiuum: ac Iulio mense.

Dicitur hæc Spina Græcis ἠρύγγιον: Latinis similiter Eryngium: à Plinio verò etiam Eryngе: in Officinis Iringus: Inter spurias verò voces & hæc sequentia extant nomina: ἐρυνῆεις, κάρυον, γοργόνιον, ἔρμιον, χλόνιον, μυράκανθον, Capitulum Martis.

Prius Eryngium marinum: à Belgis vulgò **Cruysdistell/ Eindeloos/ Meerwortele** dicitur: An- 1.
glis **See holye.**

Alterum à Plinio lib. XXII. cap. VIII. Centum capita vocatur: à Germanis **Manßtrew/** 2.
Brachendistell/raden distell: ab Hispanis *Cardo corredor:* ab Italis *Eringio*, & *Iringo*. Campestre autem istud ad alterius differentiam cognominatur.

Vtriusque autem radix excalfactoria, sed moderatè, siccitatem verò cum tenuitate substantiæ non exiguã obtinet, Galeno teste. Vrinas mouet: menses pellit; tormina & inflationes discutit in vino decocta. Iocinorosis, aduersus venenatorum ictus, & contra assumpta venena eodem auxiliatur modo. Sacharo aut melle condita non modò nephriticis prodest, sed & Veneris concitatrix est. Idem in pinguium carnium iure decocta potest, si edatur.

Affirmabat quidam, inquit Aëtius, assiduo Eryngij vsu, nunquam postea minxisse calculos, cùm prius eo morbo frequentissimè vexaretur. Bibitur, inquit Dioscorides, cum Staphylini semine aduersus plurima drachmæ vnius pondere.

Foliorum succus cum vino expressus iis prodest, qui venerea gonorrhœa vexantur.

Aiunt autem Eryngium herbam, si capella vna in os sumat, ipsam primùm, mox totum gregem subsistere, donec accedens pastor ori eam eximat, Plutarchus auctor.

De spuriis Eryngiis. CAP. XIII.

SPVRIORVM Eryngiorum primum folia & è radicibus, tum & secundum caules lata 1.
profert, rotundis longiora, virentia, mollia, non spinosa, sed secundum margines leniter crenata, Mali Cotonei foliis maiora: caules verò cubito altiores in altum surgentes, in quorum fastigiis spinosa capitula quina senáve eminent veluti aliorum, colore vnà cum floribus cærulea. radices subsunt tres aut quatuor rectæ, albidæ, pedalis longitudinis.

In hortis Vratislauiæ primum istud obseruauimus: ostendit verò Adamus Zaschsslauw ciuis Glazensis, à quo in Borussia spontè nasci locis accepimus maritimis, iuxta videlicet mare Germanicum.

Matthiolus verò & Eryngium quoddam pictura exhibet, Plano cognomine, foliis latis, 2.
ambitu serratis, cauliculis compluribus, quod nullis ab ipso describitur verbis: Si autem hoc illud est, cuius P. Pena & M. Lobelius in Aduersariis meminerunt, perquam cæruleo arridet colore, & cauliculos promit rectos sesquicubitales vel altiores, per interualla geniculatos: folia inferiora maiora latioraq;, ambitu crenata; superiora verò minora stellatim articulos ambientia, molliter ac innocentibus aculeis spinosa: capitula item spinosa, colore cærulea: radicem torosam, veluti Helenij, foris nigricantem, intus albidam, odoratam, sapore Eryngij.

Prouenire istud scribitur in Iuræ montis, aliorumque finitimorum arduis iugis, palustribus humentibusque locis.

Tertium verò & C. Clusius ostendit pumilum ac humile Eryngium, cuius priora folia 3.
maiuscula, lata, ac mollia, in orbem circa radicem humi sparguntur: caulis gracilis, alis aliquot brachiatus, foliolis multifidis, tenuibus, aculeatis, radiatim circumpositis: capitula in alarum cacuminibus globosa spinosaque, colore cum circumambientibus foliolis ac floribus cærulea. radix tenuis & annua.

In agro Salmanticensi in collibus à se repertum Clusius refert.

Præter hæc verò & aliud quoddam, non quidem forma, sed sapore Eryngium referens. 4.

Eryn-

Eryngium ſpurium primum.

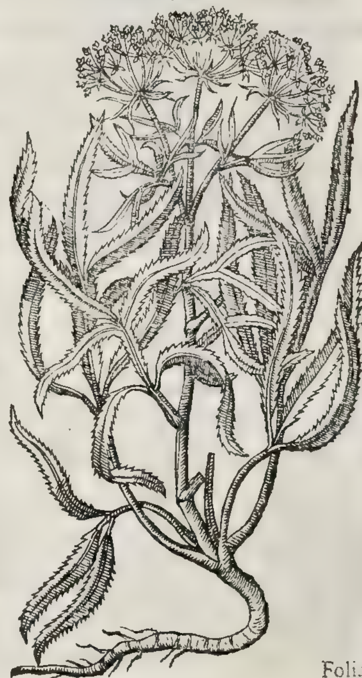
Eryngium planum Matthioli.

Eryngium pumilum Cluſij.

Eryngium quartum.

Folia

folia huic ab vno mediocris longitudinis pediculo terna vt plurimum cohęrent, rarò quina, angusta, oblonga, dura, dilutè virentia, vtroque margine serræ modo incisa, sapore foliorum Eryngij: caulis cubitalis, ramosus, geniculatus dissoluta profert muscaria, in quibus flosculi, ac semina deinde parua, longioris figuræ, odorata, & aliquantulum acria. radix albida, prolixa, digito tenuior, gustu initio dulcis, postea acre quiddam resipiens, & non ingratum redolens; quæ resiccata admodum friabilis citissimè conteritur.

In planis ac campestribus haud procul Praga in Bohemia reperitur: nascitur & in Flandrię quibusdam sabulosis.

Spuria autem hæc sunt Eryngia, ac posterioris obseruationis: idcirco & nulla eorum vetera nomina.

Primum Eryngium Borussicum, aut non spinosum appellari potest. 1.

Alterum Matthiolus Planum vocat: alij Alpinum Eryngium dicere malunt. 2.

Tertium rectè Pumilum nominatur. 3.

Quartum Crithmi generibus asscripsit Matthiolus: alij verò Eryngij, quod nobis probatur: Odore siquidem & sapore non Crithmum, sed Eryngium refert. 4.

De facultatibus autem horum nihil adferendum sese offert, cùm in medicina vsum nullum hactenus habuerint, nec inter edules numerentur. Sed tamen excalfacientia esse vel solus sapor ostendit.

De Carduo Stellato. CAP. XIIII.

Carduus stellatus.

STELLATVS Carduus, tametsi Carduus appellatus, nusquam tamen spinas, quàm in solis capitulis gerit. folia eius initio oblonga, dodrantalia, molli lanugine hirsuta, secundum margines grandibus incisuris laciniosa; inter quę cauliculi cubitales in alas quàm plurimas diuisi, fastigiantibus oblongis, haud magnis, numerosis capitulis, quæ longæ, acutæ, durissimæque spinæ in modum radiantis stellæ ambiunt: flosculi purpurei. prolixa radix & tenuis est.

Exit passim in Zelandiis & aliis maritimis: circa Antuerpiam frequens: reperitur & in Germania, Italia, ac alibi secus vias.

Iulio ac Augusto potissimũ cum flore viget.

Nonnulli Stellariam vocant: Cordus Polyacantham; sed tamen πολυάκανθα siue πολυάκανθος Theophrasti (Gaza Aculeosam vocat) fortassis ab hac differt. Falluntur autem qui Eryngium, aut aliquam eius speciem esse autumant. Matthiolus *Calcatrippam* Italis dici ait: Germanis Wallendistell/ Radendistell: Belgis Sterre distel: Gallis *Chausse trappe*.

Facultate autem hic Carduus excalfacientis naturæ est.

Semen ad vrinæ difficultatem commendatur: vrinas ciere & calculos expellere fertur cum vino exhibitum.

Baptista Sardus aquam ex hoc Carduo destillatam auxiliari affirmat lue venerea infectis: iecur item huius vsu adiuuari, obstructiones eius tolli, sanguinemque à vitiosis humoribus emundari, & aduersus diuturnas febres, siue quotidianas, siue tertianas, vtiliter exhiberi.

De Spina Solstitiali. CAP. XV.

SPINA Solstitialis Cardui stellati altera quædam species esse videtur: neque etenim alibi quàm circa capitulum spinosa est; spinæ eius stellatim quoque digeruntur. caules cubitales in ramulos pauciores quàm Stellati distribuuntur: membranaceas secundum longitudinem appendices habent, quibus quadrangulares apparent. folia longiuscula sunt, incana, ab vtraq; parte profundis sectionibus laciniosa: flosculi ex staminibus compacti lutei: semen exiguum. radix oblonga, tenuis. 1.

Iuxta Monspelium vulgarem esse Gesnerus scribit.

Spina Solſtitialis.

Spina Solſtitialis altera.

Solſtitialis autem Spina dicitur, quòd ſolſtitio æſtiuo floreat, Geſnero auctore: vel potius quòd poſt ſolſtitium ſpinæ eius maximè pungant: alia eius nomina, ſi quæ habet, incognita.

2. Facere huc videtur & alia Iaceæ luteæ nomine deſcripta: foliis vtrimque profundius diſſectis: floribus luteis: capitulis perquàm ſpinoſis: ſed priore maior, & caule abſque membranaceis appendicibus. Hanc autem in Salmanticenſi agro iuxta vineas, arido ſolo, à ſe repertam Cluſius ſcribit.

De facultatibus harum quæ incompertæ ſunt, nihil adferendum.

De Dipſaco. CAP. XVI.

DIPSACI genera noſtra ætas duo ſtatuit: ſatiuum vnum: ſylueſtre alterum. Non autem niſi culturæ hæc mangonio differunt: Lætiora ſiquidem quæ excoluntur, & vſibus humanis vtiliora pleraque reddi ſolent.

Aculeatarum autem generis Dipſacos quoque eſt. caulem edit rectum, præaltum, geniculatum, & ſpinis horrentem: folia è ſingulis articulis bina, non modò contra ſe poſita, ſed & caulem amplectentia, ſimulq; coalita, atque ita cohærentia, vt exigui labri modo rorem imbremque pluuium contineant; longa autem hæc ſunt, dilutè virentia, & Lactucæ ſimilia, ſed marginibus ſpinoſa; dorſo verò eminente durioribus etiam ſpinis rigentiora: ſcaporum faſtigia oblonga occupant capitula, mordacibus ſpinis echinata, mucronibus hamulorum inſtar reflexis; è quibus floſculi candidi, frequentius quidem ſatiuo, ſed dilutè purpurei ſylueſtri: ſemen ſuccedit veluti fœniculi, guſtu amaricans: inalbicant per vetuſtatem capitula, ac in ipſis per medium ſectis ſubinde paruuli quidam vermiculi reperiuntur. radix candida, mediocris longitudinis.

Nonnullis locis in agris Dipſacus ſeritur, cuius echinata capitula vtiliora ad rudes pannos expoliendos habentur, quàm ſpontè ac citra culturam nati: Naſcitur verò ſpontè iuxta fluuiorum ac ſcrobium margines; humidos ac madentes tractus ſequitur ac diligit.

Præter verò iſta & tertium huius generis oſtenditur, prioribus foliis cauleq; aculeato ſimile, ſed procerius ac altius; capitulis verò breuioribus ac rotundioribus, magnitudine videlicet tantummodo nucis.

Reperitur

Dipſacus ſatiuus.

Dipſacus ſylueſtris.

Dipſacus tertius.

Reperitur verò & iſtud, præſertim in Belgio, humidis etiam limitibus, ac iuxta fluenta & ſcrobes aquas habentes.

Iunio ac Iulio Dipſacus floret: echinata capitula Autumno colligenda ſunt.

Appellatur autem Dipſacus Græcis ſimiliter *δίψακος, ἀφροδίτης λουτρόν*: Latinis verò etiam Labrum Veneris, Carduus Veneris. Dipſacus autem quaſi ſitiens dicitur, quòd aquam in cohærétium foliorum ſinu contineat, qua ad ſitis iniurias abigendas vtatur.

Labrum verò Veneris à foliorum etiam poſitu, peluis vel lauacri ſpeciem conſtituéte, humorem perpetuò continente: Vulgò Virga paſtoris, & Carduus fullonum: Germanis **Karden diſtell/ Bubenſtrell/ Weberkarten:** Belgis **Caerden/ Volders caerden:** Hiſpanis *Cardencha*, & *Cardo pentcador:* Italis *Diſſaco*, & *Cardo*: Gallis *Chardon de foullon; Verge à bergier:* Anglis **Taſel.**

Nominibus verò & aliis appellatur, ſed ſpuriis ac reiectaneis, vt ſunt *κεϱκοδείλιον, χαμαιλέων, ὀνοκάϱδιον*.

Tertium genus Plinij Galedragon eſſe non temerè exiſtimatur, de quo lib. XXVII. cap. X. Galedragon vocat, ait Xenocrates, Leucácatho ſimilem, paluſtrem ac ſpinoſam, caule ferulaceo, alto, cui ſummo capite inhæret ſimile ouo. In hoc creſcente ætate vermiculos naſci tradunt.

Cęterùm Dipſaci exiguus quidem in medici-

na vſus eſt. Capita, vt diximus, ad interpoliendum laneos pannos vſurpantur. radix ad quędā à Dioſcoride commendatur. Galenus ex ſecundo ordine exiccantium hanc eſſe ait, habereq; nonnihil abſterſorium. Dioſcorides in vino decoctam & tuſam ad cerati craſſitudinem, rimas fiſtulasq; ſedis impoſitam ſanare refert: recondi autem ærea pyxide medicamentum hoc deberi: ac præterea dici formicis ac verrucis penſilibus remedio eſſe.

Quæ autem de vermiculis in Cardui capitulo repertis & appenſis præterea adduntur; & ſimile quod de Galedragone Plinius, non refert huc transferri, non enim niſi vaniſſimæ ſunt nugæ.

De Atractylide. CAP. XVII.

Atractylis.

CNICI ſpecies & ſylueſtris quidem Atractylis eſt. Duplex verò & hæc, Theophraſto & Plinio auctoribus: Recticaulis vna: ὀπισθιόκαυλος ſiue procumbentis caulis altera, Carduū benedictum vulgò nominant.

Recticaulis Atractylis rigidum, rectum, ac firmum caulem promit, ſuperius in alas quaſdam diuiſum. folia autem habet oblonga, ſinuoſa, ac ſpinis horridula: capitula in cacuminibus alarum valdè aculeata; è quibus flores ſtaminei, veluti Cnici, ſed dilutè lutei coloris, quandoque verò & purpurei: ſemen maiuſculum, nigricans, amarum, Cnici alioqui ſimile. radix mediocris eſt craſſitudinis.

Naſcitur in Creta, nonnullisque Gręciæ prouinciis ac inſulis, & in Narbonenſi Gallia: Germanis ac Belgis hortenſis eſt.

Serò admodum floret, & ſemen maturat.

Nominatur Græcis Ἀτρακτυλίς, & κνίκος ἀγρία: à nonnullis φόνος vt Theophraſtus ſcribit: Latinis Atractylis, Sylueſtris Cnicus; & quòd olim mulieres rigido eius caule pro fuſo aut colo vterentur, Fuſus agreſtis & Colus ruſtica. quod & hac ætate apud Græcos mulieres facere Bellonius refert, qui voce deprauata Atractylidem nunc Ardactyla nominant. Recentiorum nonnulli ſylueſtrem Carthamum appellant, hoc eſt, Belgis **Wilden Carthamus**. Nothis verò vocibus ἄμυρον, ἀσπίδιον, & Præſepium etiam dicitur.

At facultatem Atractylida habere deſiccandi & modicè digerendi Galenus tradit. Coma, ſemen, & folia, Dioſcorides ait, trita ac cum pipere & vino pota, à ſcorpione ictis auxiliantur.

De Carduo benedicto, altera Atractylidis ſpecie.
CAP. XVIII.

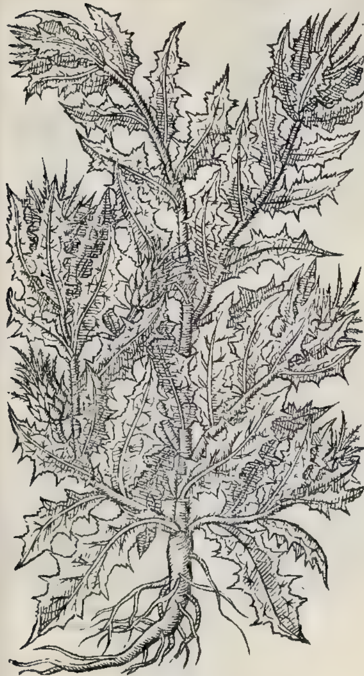
CARDVI benedicti caules teretes, lenti ac obſequioſi, & in alas nonnullas effuſi, humi accumbunt: folia vtrimque laciniata, innocentibus aculeis per margines ſpinoſa ſunt: capitula in ſummis virgulis acanacea, ſpinoſis & pungentibus foliis ac aculeis ſtipata, è quibus flos emicat luteus: ſemen oblongum ſuperius barbæ modo capillatum. radix albida in fibras diuiditur. Tota herba cum foliis ac caulibus, nec non capitulis, molli tenuique lanugine contegitur, & guſtu amara eſt.

In Lemno Mediterranei maris inſula locis campeſtribus frequens occurrit Petro Bellonio teſte: apud Germanos & Belgas, tum & Italos ac Gallos ſtudioſè in hortis colitur.

Iulio ac Auguſto floret, quo tempore ad medicinæ vſum maximè colligendus ac reponendus eſt.

Carduum benedictum paſſim vulgò nominant: Officinæ Cardobenedictum compoſita dictione. Atractylidis alteram eſſe ſpeciem, vt antè diximus, ſatis manifeſtum: Nam quæ de hac Atractylide Theophraſtus, huic adſunt. Δασεῖος ſiue lanuginoſus eſt, ac ὀπισθιόκαυλος, cauliculisque per terram reptantibus: ſemē barbæ modo hirſutum; & amara ſunt folia. Quamobrem & à nonnullis Atractylis hirſutior dicitur. Valerius Cordus Cnecum ſupinum nominat:

Carduus benedictus.

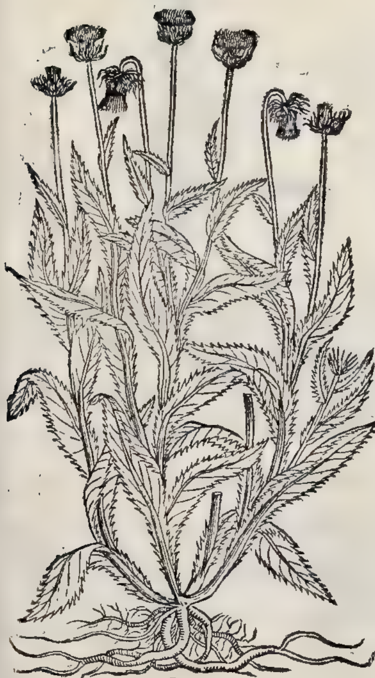

nat: Germani Beseegneter distell/ Kardobenedict: quarum postrema vox etiam Belgis innotuit: Hispanis *Cardo sancto*: Gallis *Chardon benoist, ou beneist*: Bohemis Kard benedykt: in Lemno *Garderacantha*.

Veluti autem amara Cardui huius herba est, ita quoque & excalfaciens ac resiccans ordine secundo, & simul expurgans ac aperiens. Venenis omnibus resistit, & pestilentibus morbis auxiliatur, si tempestiuè propinetur: curat & quartanas, ac inueteratas ac diuturnas alias febres: viscera, hepar, ac lienem ab obstructionibus liberat: ventriculo, quem bilis infestat, confert, eiusque dolores, præsertim vitio ventriculi superuenientes, sopit: vẽtris lumbricos interimit ac expellit: tormina sedat: sudores mouet: vrinam cit: nephriticis, ac calculosis prodest: renũ ac laterum dolores mitigat.

Optimum autem herbæ decoctum ex vino si febris adsit. Datur & aridæ puluis cum vino. Minus efficax aqua est per organa destillatoria extracta. Contumacia pręterea ac rebellia vlcera huius decocto aliquot diebus assumpto curari quoque affirmant: Prodest verò & herba tusa imposita, vel succus eius. commendatur & eodem vsurpata modo aduersus virulentorum animalium morsus ac ictus: tum & assumpta.

Cirsion.

De Cirsio. CAP. XIX.

EX Carduorum & Spinarum numero etiam Cirsion est: folia eius oblonga, Lactucę quasi similia, verùm acuminata, & per circumferentias aculeata, candidiora, longioraque quàm vulgaris Buglossi: caules recti, bicubitales, in alas nonnullas discreti, in quorum singulis capitulum eminet spinosum ac hispidũ, quod post floris vigorem deorsum reflexum nutat, tandemq; in papposam lanuginem resoluitur. flos purpureo rubet colore. semen læue resplendet aliorum multorum Carduorum instar.

Similes verò & huic nonnullæ aliæ Spinæ, quæ ad Cirsij genus non ineptè referri posse videntur.

Vna foliis est Cirsio nigrioribus, per circum- 1.
ferentiam altius serratis: floribus purpureis: capitulo Cirsij, quod etiam aliquantulum reflectitur. Altior hæc spina est, & caules eius membranaceis appendicibus angulosi.

Altera foliis est spinosioribus: flosculis con- 2.
coloribus, sed tribus quatuórve vnitis, quorum minora capitula non reflectũtur. Hanc pro Cirsio Matthiolus depinxisse videtur.

Tertia tota sua stirpe magis spinosa est: folia 3.
profundis incisuris secta, durissimis & acutissimis spinis horrent, colore virentia, medio tamen candicante neruo: capitula nutant quoque: flosculi purpurei: caules crassi, membranacei, & angulosi.

Nascuntur quædam horũ plurimis per Germaniam

maniam locis incultis quidem, non rarò ſaxoſis ac ruderatis, ac ſecus vias: quædam verò in maritimis, vt in Zelandia, Flandria, ac Hollandia iuxta Oceani littora.

Florent omnes menſibus æſtiuis: quædam citius: aliæ tardius.

Huiuſcemodi Spinam Græci κίρσιον appellant: Latini eadem voce vtuntur: aliqui verò etiam, vt inter ſpurias voces, Bugloſſum magnum, & Spinam mollem nominant.

De facultatibus autem Cirſij nihil apud veteres ſcriptum reperitur. Andreas quidam, qui nugas multas & mendacia in medicinam inuexit, radicem adalligatam varicum dolores ſedare ſcripſit, vt Dioſcorides refert.

De Carduo, quem Onopordon appellant recentiores.

CAP. XX.

Onopordon.

Leo, Carduus ferox.

1. INTER omnes ſpinas & Carduos ſpinoſiſſimus hic eſt: caules eius prælti, adnatis & à foliis demiſſis membranis anguloſi apparent: folia vtrimque profunde laciniata multis vnà cum caulibus horrent ſpinis: capitula ſpinoſiſſima, ex ſquamis multis compacta, è quibus flores purpurei veluti aliis, rarò albidi. radix ferè recta, ſed non altè deſcendit.

Peregrinus iſte Carduus Belgio eſt. Onopordon herbarij appellãt: Plinij tamen eſſe Onopordon affirmari nequit: nihil enim apud eum de Onopordi forma.

Fortaſſis etiam Acanos eſt, quem Bellonius omnium carduorum ſpinoſiſſimum refert: & in Creta hac ætate Aconachiam vocari.

Pauca autem de Acano à veteribus prodita extant: pauciora verò etiam de Onopordo. Certius eſt Acanon ſpinam eſſe, quàm Onopordon.

2. Huic verò & ille accedere poteſt, quem Lobelius ab Italis Leonem & Carduum ferocem dici ſcribit: ab infeſtiſſimis ſiquidem ac duriſſimis ſpinis; quibus totus redundat, cauliculus eius breuis, vix palmum æquat: flos è capite acanaceo pallidè luteus, veluti Atractylidis, longis, duris ſpinis ac aculeis circumambientibus horrens.

Fertur in aridis nonnullis collibus haud procul ab Apennino monte, in Italia quandoq; ſed tamen rarò, reperiri.

De

De reliquis ſyluestribus Carduis. CAP. XXI.

Carduus ſylueſtris primus.

Carduus ſylueſtris alter.

SVPERSVNT verò præter eos quos hactenus deſcripſimus Carduos & alij ſylueſtres non modò in Belgio, ſed & alibi occurrentes.

Primus ſupra cubitalem aut bipedalem altitudinem rarò aſſurgit: caules promit complures, rotundos, alis multis ramoſos: folia Acanthij æmula, ſed minora, nigrioraque, & non lanuginoſa. in faſtigio cauliculorum ſpinoſa echini inſtar capitula prodeunt; è quibus flores eleganter purpurei exeunt; qui in pappoſam lanuginem tandem commutati, ſemina aliorum ſimilia relinquunt. radix ex multis fibris commiſſa eſt. 1.

Alter caule aſſurgit altiore, ſubinde bicubitali, rotundo, minus ramoſo, paucioribus foliis conueſtito, quæ ſicuti prioris ſpinoſa ac mordacia ſunt, ſed minora & anguſtiora. capitula quoque minora, oblongiora, non vſque adeò ſpinoſa. Floſculi purpurei in pappos abeuntes. radix nigra ac pedem longa. 2.

Tertius altitudine, alarum paucitate, nec non & foliis, item & floribus ſecundum refert, ſed caules multò ſpinoſiores: & radices magis fibroſæ. 3.

Paſſim ſecus vias ac ſemitas exeunt, præſertim primus: reliqui duo non rarò in pratis reperiuntur.

Iulio menſe, deinde & Auguſto præcipuè florent: Septembri verò pappoſa lanugo vento rapitur.

Sylueſtres quidem hi Cardui ſunt; qui verò ſecundus Scolymus eſt; non quidem ille quem Theophraſtus oſtendit lacteſcens, de quo prius ſcriptum, ſed vnus illorum, quos Plinius lib. xx. cap. xxiii. deſcribit. *Scolymus Plinij.*

Sylueſtrium, inquit, Carduorum genera ſunt duo: vnum fruticoſius à terra ſtatim: alterum vnicaule craſſius: vtrique folia pauca (aliâs plura) ſpinoſa, muricatis cacuminibus. Sed alter florem purpureum mittit inter medios aculeos, celeriter caneſcētem & abeuntem cum aura: *σκόλυμον* Græci vocant.

Meminit verò & alterius Scolymi Plinius lib. xxii. cap. xxii. quem ait in cibos Orientem recipere; qui idem cum Theophraſti Scolymo, & ab iſto differens eſt. Nominatur verò

Carduus ſylueſtris tertius.

Scolymus Dioſcoridis.

ille & λειμώνιον. poteſt & hoc nomen huic quoq; conuenire, in pratis ac paluſtribus ſiquidem gignitur.

Deſcribitur verò & à Dioſcoride Scolymus, qui cum hoc Pliniano cõuenire exiſtimatur: folia habet, inquit, Chamæleonis aut λδυκῆς ἀκάνθης, nigriora & pinguiora: caulem edit longum, folioſum, capite ſpinoſo, radice nigra & craſſa. Quę certè deſcriptio à Scolymo iſto ſylueſtri aliena non eſt. Facit huc quòd Scolymus Carduus intelligatur ſylueſter, & agreſtium nomine veniat, vt Ruellius ſentit.

Scolymum autem hunc Galenus ait calidum ſiccumque ſecundo ordine eſſe: ab eſſentiæ tamen proprietate & graueolentem vrinam, ſi in vino cocta radix bibatur, euocare: ac graueolentiam corporis ac alarum ſanare.

Dioſcorides radicem ait emplaſtri modo impoſitam graueolentiam alarum totiusque corporis emendare: ac idem poſſe ſi in vino decocta bibatur, copioſamque vrinam fœtidam expellere. Idem verò & herbam recentem adhuc teneram inter olera Aſparagi modo recipi aſſerit.

Plinius, hic antequã floreat contuſus, ait, atque expreſſus, illito ſucco alopecias replet. Radix cuiuſcumque ex aqua decocta, potatoribus ſitim facere narratur: Stomachum corroborat, & vuluis (ſi credimus) etiam conferre aliquid traditur, vt mares gignantur. Ita enim Chereas Athenienſis ſcripſit & Glaucias, qui circa Carduos diligentiſſimus videtur. Manducatus Carduus hic odorem commendat oris. Hactenus ille lib. xx. cap. xxiii.

QVINTI LIBRI ET PEMPTADIS QVINTÆ
FINIS.

REM-

REMBERTI DODONAEI
DE FRVTICIBVS, AC ARBORIBVS,

STIRPIVM HISTORIAE PEMPTAS SEXTA.

DE FRVTICIBVS SPINOSIS, LIBER PRIMVS.

PRÆFATIO.

ACTENVS *circa herbarum historias ac descriptiones præcipuè versati sumus: nunc frutices sese offerunt ac arbores, hanc operis partem posteriorem ambientes. In qua primi occurrunt spinosi frutices: deinde spinis carentes: tertio loco arbores succedunt fructiferæ. quarum videlicet fructus edules sunt, & vsibus humanis deseruiunt: quarto loco reliquæ sunt arbores, fructu hominibus inutiles. quas idcirco syluestres appellauimus. Posteriorem sedem ac ordinem occupant perpetua fronde virentes, inter quas Coniferæ sunt ac Resiniferæ.*

Atque sic nostro operi tandem finis imponitur, quod animo diu conceptum, aliquando attentatum, antehac ad perfectionem peruenire non potuit: vel ocio desiderato, quod inter medicæ negotiosas ægrotorum curationes sæpè ac frequenter exiguum contigit: vel animo, communi patriæ, tum & domestica clade perturbatißimo, à studiorum laboribus nos auocante.

A spinosis autem hanc Pemptadem auspicati sumus, quòd præcedentis finem concludant spinæ: Sic enim à spinis ad spinas transitus fit, & aßimiles non videntur separatæ.

De Rubo. CAPVT I.

RVBI duo sunt: vnus fructu nigro, vulgaris: alter rubro, qui Idæus cognominatur.

Vulgaris Rubus tenues, oblongos, lentos, ac obsequiosos, sed per se non consistentes 1.
caules edit, duris, minacibus, ac asperis spinis communitos. folia ex pluribus cohærentibus componuntur, quæ aspera, dura, & per margines incisa sunt, superna parte virentiora, inferiore verò candicantia. flosculi aliquot, singuli in breuibus pediculis, in caulium fastigiis spicatim ferè digesti oriuntur albidi, ex quinque foliolis commissi. fructus ex compluribus acinis Moris similis, sed multò minor est; initio rubens, per maturitatem niger, gustu cum dulcedine quadam subacidus. radix fibrosa etiam serpit, subinde noua germina proferens.

Huius autem duo genera Ruellius statuit, sed sola magnitudine differẽtia. Fit autem non 2.
raró, vt vno loco lætior: altero tenerior eadem stirps proueniat, pro soli videlicet, in quo nascitur, conditione.

Ad limites agrorum Rubi gignuntur, ac in syluis, agrisque, qui coli desierunt.

Maio mense flores conspicui sunt: sed Augusto ac Septembri mora ad maturitatem perueniunt.

Hic frutex Græcis Βάτος: Latinis Rubus & Sentis dicitur: quandoque & Vepres, vt ab Ouidio Metamorphoseon quinto.

Aut lepori, qui Vepre latens hostilia cernit
Ora canum.

à nonnullis κυνόσβατος: Sed Cynosbatus Rosa est syluestris, vt alibi scriptum. Germanis Bremen: Brabantis Braemen & Breemen: Gallis *Ronce*: Italis *Rouo*: Hispanis *Carça*: Anglis Bramble bushe/aut black berrye bushe: Bohemis Wostruzina.

Fructum Græci μόρον τῆς βάτου, μόρον βάτινον: Latini Morum Rubi nominant, ac, vt Fuchsius sentit, Vacinium: quod tamen nec nobis, nec aliis probatur: Officinæ Mora bati, & quæ barba-

Rubus.

Rubus minor.

barbariores sunt, Mora bassi: Germani Brembeer: Braembesien/& haghebesien: Hispani *Carçamoras:* Bohemi Wostruziny.

Minorem Rubum χαμαίβατον ac humirubum à Theophrasto dictum nonnulli esse volunt. Fructum Ruellius Gallis *Catherine* nominari affirmat.

Rubi autem germina, folia, flores, ac immaturi fructus valēter exiccatoriam vim habent, & simul adstringentem facultatem obtinent. Manducata oris, tonsillarumque inflammationes reprimunt: aduersus dysenteriam, alui profluuia conferunt, sanguinisque eruptiones qualescunq; sistunt. Idem potest & illorum decoctū, quod & oris vlcera addito melle curat. Oculos procidentes, condylomata, hæmorrhoides sanguinem fundentes folia imposita sanant. Succus ex caulibus, foliis, aut immaturis fructibus expressus, ac in Sole densatus ad omnia efficacior est.

Maturus fructus dulcis est, & non parum habet succi temperatè calidi; esui idcirco non insuauis; adstrictionis verò nonnihil etiam retinet: Ventriculo idcirco & gratus est: & si quis, Galenus ait, largius eo vescatur, capitis dolorem sentiet: Resiccatus verò dum adhuc immaturus est, magis quàm maturus adstringit ac exiccat.

Radix præter adstrictionem non paucam in se habet substantiam tenuem, propter quam & in renibus lapides comminuit: Galenus ait. Plinius Rubi mora & flores vrinam ciere refert, & calculorum ex vino decoctum præsentaneum esse remedium.

De Rubo Idæo. CAP. II.

IDÆVS Rubus vulgarem non paucis refert, sed caules & folia dilutius virentia, paucioribus spinis ac aculeis exasperantur; tenelli verò recensque enati turiones spinis quandoque etiam carent: fructus acinosi, sed colore rubentes, cum dulcedine insuaue quiddam resipiunt. radix valde serpit, & multis locis erumpens germina noua profert.

Fertur & in nōnullis Germaniç ac Bohemiç syluis reperiri: apud Belgas in hortis habetur. Floret eodem, quo prior, tempore: fructus verò & serotinus Augusto demum maturescit.

Βάτος ἰδαῖα: Latinis Rubus Idæus, ab Ida monte iuxta quem nascitur: Germanis Hinnebãmen:

Rubus Idæus.

Anonis.

brâmen: Belgis Hinnebesien: Hispanis *Carça llamada Idea*: Gallis *Framboises*: Anglis Framboyse/ Raspis/& Hindberp.

Fructum Matthiolus à Tridentinis ac Ananiensibus Ampoucele nominari refert.

Viribus autem ac facultate alteri Rubo iste similis videtur, sed tamen minus adstringens aut resiccans. Eadem, Dioscorides ait, præstat quæ supradictus.

Flos cum melle oculorum inflammationibus commodissimè illinitur: erysipelata restinguit; stomachicis ex aqua bibendus datur.

De Anonide. CAP. III.

CAVLICVLIS Anonis dodrantalibus aut paulò altioribus exit, geniculis aliquot articulatis ramosis, obsequiosis, duris acutissimisq; spinis horrentibus: iuxta quas folia parua Hypericoïdis Rutæ magnitudine & forma similia, particularibus Lentis foliolis maiora, colore saturato virentia: flosculi secundum cauliculos quoque enascuntur, forma veluti Ochri, sed colore vt plurimum purpurei, rarò albidi, rarissimè verò lutei: subsequuntur valuulę exiguæ, in quibus semina plana. radix longa latè per summa terræ progreditur, lenta admodum ac frangi contumax.

In agris ac iuxta limites siue margines læto pingui ac restibili solo gignitur: reperitur in Germania ac Belgio, ac in Italia, tum & alibi. stirps autem admodum viuax est, quæ nec facilè perit, sed nec extirpari, nisi difficillimè, potest. Agricolis sæpè molesta est, quando duræ ac lentæ radices aratrum remorantur, & boues sistunt.

Noua sub finem Veris germina emittit, Autumno perficitur, & tunc quidem spinosissima. Iulio & Augusto cum flore videtur.

Ἀνωνὶς siue Ὀνωνὶς Grecis quidē appellatur, ac similiter Latinis Anonis & Ononis: Vulgò autē herbariorū Arresta bouis, Resta bouis, & Remora aratri, quòd arantes boues in opere hęrere efficiat, & quò minus aratrum progredi queat, frequenter radices eius impedimento sint. Dicitur verò & Acutella, à duris acutis spinis, quibus transeuntes pungit.

A Crateua verò Αἰγίπυρος siue Ægipyrus: Germanis est Hauwhechell/ Ochsenkraut/ Stalkraut: Belgis Prangwortele/ Stalcrupt: Italis *Bonaga*: Hispanis *Detiene buey* & *Gattilhos*: Gallis *Arreste beuf*: Anglis Camocke & peti Wyne.

Anonidis autem radix excalfaciens est, &, vt Galenus, tertio quadantenus ordine; extenuans verò ac incidens quoque est. Cortex eius cum vino epotus vrinam cit, calculosque dissoluit ac pellit; crustas verò & abstergit.

Decocta radix in posca dentium dolores mitigat, ore sæpius colluto. Plinius comitialibus decoctam in oxymelite ad dimidias, dari refert. Matthiolus sibi notum hominem affirmat, pul-

uere

uere huius radicis pluribus mensibus assumpto, à carnoso ramice curatum.

Primos huius fruticis turiones siue asparagos, priusquam spinosi fiant, muria condiri, & cibis gratissimos esse; auctor Dioscorides.

De Rusco. CAP. IIII.

Ruscum.

HVMILIS stirps Ruscum est, cauliculi aut potius pediculi eius rotundi, lenti, uirentes, & ramosi, semipedem alti: folia parua, latiuscula, Buxi, aut citius Myrtinis similia, sed pungenti cacumine mucronata: baccæ è mediis dependent foliis, per maturitatem rubentes, maiores quàm Asparagi. radices albidæ, ramosæ, serpentes, mediocris crassitudinis, gustu dulce quiddam resipientes.

In nonnullis regionibus, veluti in Burgundia, & Italia; tum & alibi locis asperis frequens nascitur. In Belgij hortos transferri solet.

Primo Vere virentes ac teneros admodum turiones promit, qui edi aliorum asparagorum modo possunt. Autumno semen perficitur.

Ὀξυμυρσίνη, quasi acuta Myrtus, & *μυρσίνη ἀγρία*, id est, syluestris Myrtus Græcè dicitur: Latinis Ruscum aut Ruscus: Officinis Bruscus: à nõnullis Scopa regia, vt testatur Marcellus Empiricus vetus scriptor: Germanis Muesdorn: Belgis Steckende Palm: Italis *Rusco*, & *Pongotopi*: Hispanis *Gilbarbeyra*. Reperiũtur verò & huius spuria quædam nomina ac nothę appellationes, vt, *μυάκανθα, ἱερόμυρτον, μυάκανθα, ἄγονον, σκίγκος, κατάγγελος, ἀνάγγελος, ἄκαιρον, χαμαιμύρτη*, & tales aliæ.

Inueniuntur, inquit Plinius lib. XXV. cap. XIII. qui Oxymyrsine radicem Acaron vocãt: Ideoq; quidam Acaron agrion vocare malunt. Sed po-
Plinius notatur. tuit Plinio vocum affinitas imposuisse, & pro Acæron, quæ vox inter nothas, Acaron aut Acoron legisse.

Serapio cap. CCLXXXVIII. Myrtum agriam eandem cum Cubebis esse sentit, rationem adducit, quòd Galenus Myrtum agriam, hoc est, Ruscum non descripserit, nec Dioscorides Cubebas. Quæ vt nullius momenti ratio est, ita nec veritatem habet: Galenus etenim nusquam Cubebarum mentionem facit; & vt fecisset, non consequeretur idcircò Ruscum Cu-
Carpesium bebas esse. Meminit autem Galenus Carpesij, quod Auicenna cap. CXXXVII. Cubebas facit. Carpesium autem à Rusco multùm differens esse, ostendunt ea quæ de hoc lib. primo De Antidotis Galenus scripta reliquit.

Est Carpesium herba, inquit, Phu appellato genere similis, validior tamen & aromaticum quiddam plus spirans: plurimum hæc in Sida vrbe Pamphiliæ nascitur. tenuia autẽ quædam Carpesij sarmenta Cinamomi virgultis similia sunt. Eius duo genera reperiũtur. vnum quod Laërtium: alterum quod Ponticum nominatur. à monte, in quo nascuntur, vtraque nomen habent: sed Ponticum melius est: quod cùm plurimum haberem permultis medicamentis admiscui, in quibus Phu vocata imponi debuerat. Est enim Carpesium, vt dixi, Phu simile, validius tamen, & qualitatem quandam aromaticam gustatum odoratumq; remittens: Hactenus Galeni verba.

Ex quibus manifestè constat, Ruscum non esse Carpesium, hoc est, Auicennæ Cubebas;
Serapionis error. & hallucinatum Serapionem qui tale aliquid suspicatus fuerit. Sunt verò & fructus siue gra-
Cubebe. na quædam Cubebe nomine, non sarmenta; verùm nec illa cum Rusco quadrant, nec Galeno cognita extitere.

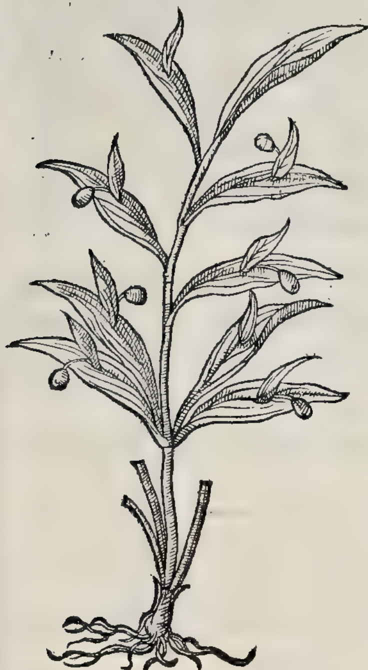
Rotunda siquidem grana sunt, Piperis magnitudine, sed oblongo angulo eminente, quasi caudata, gustu aromatica, & acre nonnihil resipientia. Ysaac Practicæ suæ lib. secundo inter grana numerat: & similiter Hali Abbas Practicæ etiam lib. secũdo, numero CLXII. Posteriores Græci, inter quos Nicolaus Myrepsus, Combebas appellant.

Cæterùm

Cæterùm Rusci radices, quarum præcipuè vsus, temperatè calidæ sunt, ac essentiæ tenuitate mediocriter quoque resiccantes. Vrinam ciunt; renum calculos, ac arenulas expellunt: vrinæ stillicidio succurrunt, decocto earum ex vino assumpto. Eadem Dioscorides de foliis ac baccis, quæ præterea & menses pellere, capitis dolores, ac regium morbum sanare ait. Prosunt verò & radices ad crassorum pulmoni pectoriq; inhærentium humorum facilem expurgationem, ac concoctionem eorumdem promouent.

De Hippoglosso. Cap. V.

Hippoglossum.

HIPPOGLOSSVM cauliculos erigit dodrantales, rotundos: folia circa hos oblonga, lata, acuminata, sed non pungentia, Laurinis quidem similia, sed multò minora; maiora verò quàm Rusci, è quorum medio neruo alterum exit folium acuminatũ etiam, sed paruum, nec Rusci folio maius: deinde & bacca Ochri magnitudine, colore per maturitatem rubens, quæ ipso exiguo foliolo quasi tota subinde contegitur. radix albida, longa, & suauis odoris.

In Liguriæ Alpibus, ac Pannoniæ superioris mõtibus reperitur: Bellonius circa Athon montem valde frequentem esse scriptum reliquit.

Sub Autumni tempus fructus maturus est.

Græcis *ἱππόγλωσσον* dicitur: à nonnullis verò & *ὑπίγλωσσον*: ab aliis *ὑπόγλωσσον*: à recentioribus Bonifacia, Vuularia, Bislingua, Lingua pagana, Victoriola. Eadem verò & *δάφνη ἀλεξάνδρεια*, & *δάφνη ἰδαῖα*, ab Ida Troadis monte, quæ & Alexandri Troas dicta est.

Nec refert quòd Dioscorides de Hippoglosso vno loco; alio verò de Lauro Alexandrina scripserit: aut quòd Ruellij versio habet, semina inter folia exire: aut quòd talem iconem, Ruellianę nempe interpretationi respõdentem, Matthiolus exhibuerit, fructu videlicet in longis pediculis è cauliculis inter folia dependente. Nam de vna stirpe quandoque sub diuersis appellationibus, separatisque locis Dioscoridem agere, & alibi ostendimus: veluti cap. de Tussilagine. Ruellij autem conuersionem non esse fidelem & ipse Matthiolus postea agnouit. *Ruellij versio infidelis.* Græcum exemplar habet, *καρπὸν ἐν μέσοις* (scilicet *φύλλοις*) *ἐρυθρὸν*, hoc est, fructum in mediis foliis rubentem. Quod & sic se habere Theophrastus etiam testis, qui Laurum Alexandrinam & Ruscum lib. III. *ἐπιφυλλόκαρπα*, hoc est, fructum folio ferentia esse refert. Præter hæc duo nec alia *ἐπιφυλλόκαρπα* nominans, innuere volens, non restare epiphyllocarpa alia. Quod sententiam nostram adstruit, & Hippoglossum Laurum Alexandrinam siue Idæam esse confirmat. Huc verò etiam facit, quòd inter appellationes Lauri Alexandrinæ nomen *ὑπόγλωττον* asscriptum quoq; sit. Matthioli verò falsam esse iconem, & ad infidelem Ruellij *Matthioli falsa icon.* versionem excogitatam, ex his, quæ hactenus scripsimus, satis apparet. Mirum autem quòd cùm ipse erroré Ruellianæ interpretationis animaduerterit, tam falsam & imaginariam iconem in suis commentariis relictam voluerit.

Cæterùm Hippoglossum siue Laurus Alexandrina à Germanis quidem Zapflinkraut/ & Zungenbladt dicitur: Belgis Tonghenbladt: Hispanis *Lengua de cauallo*: Anglis Double tonge. Supersunt verò & alia quædam eius apud veteres Græcos nomina: vt, *δανάη*, *ζάλεια*, *στεφάνη*, ac inter nothas *Σαμοθρᾳκική*, *μήθειον*, *δίγλωσσον*: apud Græcos verò nostri temporis Coracó Votano.

Porrò Laurus Alexandrina temperatura euidenter calida est. Radix pondere drachmarum sex cum dulci vino difficulter parientibus, & stillicidio laborantibus succurrit; & sanguinem quoque menstruum elicit, vt auctor Dioscorides. Similia & Plinius habet: Celeres partus, ait, facit, radice pota trium denariorum pondere, in vini dulcis cyathis tribus. Secundas etiam pellit mensesque eodem modo pota.

Baptista Sardus ad suffocationes ex vtero hanc vehementer commendat: Exhibendo, inquit, cochlear paruum puluetis, vel herbæ, vel radicis mulierem suffocatione ex vtero laborantem mox liberat: Eandem verò & ad intestinorum ramices extremum esse scribit remedium, puluere videlicet radicis exigui cochlearis mensura cum iusculo carnis aliquot continuis diebus propinato.

De Cappare. CAP. VI.

Capparis.

ACVLEATVS frutex Capparis est, cuius ramuli non minus acutis & hamorum instar aduncis spinis horrentes quàm Rubi, per terram orbiculariter sternuntur, si non pedamentis quibusdam fulciantur. folia circa hos lata, veluti Mali Cotoneæ, sed tamen rotūdiora; è sinu quorum tenues exeunt pediculi capita rotunda proferentes, quibus dehiscētibus flos candidus panditur, quem sequuntur fructus oblongi, Oliuis similes, in quibus semina parua & albida conduntur. radix lignosa, grandis, numerosa, crassiore cortice conuestitur, cuius in medicina frequens vsus.

In Italia, Hispania, aliisq; calidioribus regionibus absque cultura Capparis nascitur, tenui solo, asperisque locis, & iuxta rudera, vt Dioscorides scribit Theophrastus natura sua syluestrem esse, & cultum non admittere refert: nostra tamen ætate à nonnullis colitur, ac siccis lapidosisq; locis seritur.

Capparis æstate floret: viget verò in Autumnum vsque: rudimenta florum antequam dehiscant colligenda, & muria aut sale condienda.

Nomen apud Græcos idem, quod apud Latinos obtinet; κάππαρις siquidem dicitur: à nonnullis verò & κυνόσβατος, sed propriè Cynosbatos siue Canirubus, est syluestris Rosa: vt alibi ostensum est: Germanis **Cappern**: Belgis **Cappers**: Italis *Capparo*: Hispanis *Alcaparras*: Gallis *Cappres*: Anglis **Capper**.

Capitula siue rudimenta florum, hoc est, nondum completi flores, Capparorum nomen in Officinis acceperunt.

Cappares itaque siue flores nondum completi temperamento calidi sunt ac tenuium partium. si recentes edantur exiguum admodum alimenti conferunt: sale verò macerati multò etiam minus: non tam edulia idcircò, quàm ciborum obsonium & medicamentosum condimentum. collapsam ciborum appetentiam excitant: humido ventriculo conferunt: saliuationem eius reprimunt; pituitam verò & in eo hærentem detergunt: iocinoris lienisq; obstructiones expurgant: quartana laborantibus ac lienosis cum cibo prosunt. Eduntur autem, sale prius eloto, decocti, addito oleo & aceto, acetariorum aliorum instar, aut vnà cum cibis coquuntur.

Cortex autem radicis ex diuersis facultatibus constat: excalfacit, extergit, purgat, incīdit, digerit, contrahendi adstringendiq; quadam potentia coniuncta.

Lienes induratos, si quod aliud medicamentum, iuuare valet, cùm foris idoneis remediis admixtus, tum intra corpus assumptus, & quidem vel in aceto aut oxymelite decoctus; vel aridus contusus, aliisq; permistus. hoc etenim modo crassos lentosq; humores euacuat, & eos per vrinas, sæpè etiam per ventrem sanguinolentos defert, vnde & lienes adiuti & coxendicum dolores: menses verò etiam promouet, & ex capite pituitas purgat detrahitque, quod ἀποφλεγματίζειν vocant: auctor Galenus. Idem cortex, vt Dioscorides scribit, vlcera vetera sordida, & quæ occalluerunt expurgat: lienosis cum Omelysi imponitur: mādu cata dentium doloribus auxiliatur; cum aceto verò vitiligines abstergit. folia verò & radices contrita, duritias & χοιράδας siue strumas discutiunt. Succus aurium vermiculos infusus enecat.

De Cappare Fabagine. CAP. VII.

Capparis Fabago.

AD Capparem autem & referre recentiorum plerique ſtudent Capparem Fabaginem nuncupatam, non fruticis quidem, ſed herbę ſpeciem. cauliculos hæc promit teretes, læues, ramoſos; & circa hos folia lata, oblonga, craſſiuſcula, minora quàm Capparis, Portulacæ æmula, ab vno pediculo bina, ſaturato colore vnà cum cauliculis virentia· flores verò priuſquam pateant rudimentorum Capparis florum ſimilitudinem referentes; completos autem inalbicantes, ſtaminibus aliquot luteis mediis: ſuccedunt ſiliquæ in quibus ſemina. radix tenuis in diuerſa tendit.

Quibus locis ſponte exeat aut gignatur nondum accepimus: in hortis Belgij olim hanc conſpicere datum fuit.

Nominatur hæc à recentioribus Capparis Fabago, vt ſcripſimus, & à pleriſque Capparis leguminoſa. Veteribus notam fuiſſe non conſtat: Cepçam ſiquidem eſſe nõ fuerit facile affirmare, breui ac ſuccincta admodum apud Dioſcoridem deſcriptione extante. Deſcribitur verò ab Auicenna cap. XXVIII. herba quædam Ardifrigi nomine, cum qua Capparis Fabago melius reſpõderet, ſi tam graui eſſet odore, quàm ſapore amaricat: Ardifrigi ſiquidem valde acuti & grauis odoris eſt, vt Auicenna ſcribit:

Eſt herba, inquit, ſimilis Cappari, acuti odoris valde & grauis, habens fructum in vaginis. *Ardifrigi.* Quod ſi autem errore tranſſcribentium, pro ſaporis, odoris vox ſuppoſita eſſet, Capparis Fabago cum Ardifrigi conuenire poſſe videretur. Sed quis hoc temere affirmauerit? Sit ergò Capparis Fabago, ſua contenta appellatione, nec aliam expetat aut requirat.

De facultatibus verò nihil occurrit ſcribendum.

De Vua criſpa. CAP. VIII.

BICVBITALIS aut altior hic frutex eſt, & admodum ſpinoſus: multis tenuibus lignoſis aculeatis & albicantibus ramulis luxuriat: folia non magna, lata, rotunda quoque eſſent, niſi profundius inciſa, Vitiginea quodammodo referrent, ambitu verò reliqua etiam crenata, colore autem pulchrè virent; mollia verò & vnà ſunt ac modicè piloſa: floſculi ex herbaceo albidi, aut perquam exiguum purpurei: fructus acini rotundi, non racematim cohærentes, ſed ſecundum ramulos ſparſim baccarum aliarum modò dependentes, colore initiò virentes, guſtuque auſteri, per maturitatem verò ſubflaueſcentes, vinoſo ſucco pleni, ſapore aliquantulum dulces, in quibus ſemen candicans. radix lignoſa fibris non deſtituitur.

Ad limites agrorum & hortorum hæc ſpina collocatur, & non rarò ipſa hortorum eſt ſepimentum.

Citò admodum, & frequenter ante Veris æquinoctium folia erumpunt: acerbi fructus Aprili ac Maio menſibus colliguntur: maturi verò ſub finem Iunij demum decerpuntur.

Nomen frutex hic apud Veteres non habet, qui eum non cognouerunt, vel neglexerunt: Recentiores quandoque Groſſulariam, frequentius verò ab acinis Vuam criſpam, Vuam ſpinam, Vuam ſpinellam, Vuam criſpinam appellant: Germani **Krußbeer** aut **Kruſelbeer**: Belgæ **Stekelbesien / Knoeſelen** & **Croeſbesien**: Hiſpani *Vua creſpa*, ſiue *Eſpina*: Itali *Vua ſpina*: Galli *Groiſelles*: Angli **Goos berrye**. Non eſt autem Rhamni ſpecies, vt ex iis, quæ de Rhamno mox ſcribenda, ſatis conſtat. Non eſt etiam ſpina Græcis ἄκανθα κανῶδης dicta, quam Theophraſtus Graminis ferè modo germinare ſcriptum reliquit.

Sunt autem huius fruticis baccæ nondum quidem maturæ temperamento frigidæ ac ſic-

Vua crispa.

1.

cæ,& ordine quidem secundo intenso,& facultate adstringentes. In cibatu harum vsus omphacij loco est. Iuscula, in quibus incoctæ, ori grata,& febricitantibus vtilia. Eduntur verò & aliis decocta modis:quocunque autem tandem modo,semper crudum ac frigidum succum ingenerant,qui ad alimenti substantiam nihil aut exiguum admodum conferat: aluũ verò etiam sistunt,& sanguinis fluores, ac mensium purgationes reprimunt,nisi in debilem admodum ac frigidum incidant ventriculum, quem non adiuuant,sed vel aggrauant, vel aluo quoque vnà permota conturbant.

Maturi fructus vti dulciores sunt, sic & parum aut nihil adstringunt, & caloris exiguum quid obtinent: alimenti verò & paulò amplius quàm immaturi conferunt, idq; non adeò crudum; verùm rarò hi vel ad condimenta desiderantur,vel eduntur.

De Ribesio. CAP. IX.

RIBESIVM non spinosum quidem est, sed certis de causis ab Vua crispa non videbitur diuellendum. Eius species duæ sunt, fructus colore & sapore differentes; vnius enim rubet: alterius niger est.

Fruticosa autem stirps est, lentos ac flexibiles ramos profert cortice subnigricãtes, quibus adnascuntur folia lata, ambitu & crenata, & Vitis foliorum modo dissecta, sed minora multò,è quorum sinu pediculi dependent oblongi,floribus initio onusti, deinde baccis vuæ non racemosæ modo digestis,colore per maturitatem rubentibus,sapore grato acidulis.

2. Altera species priorem ramis, foliis, floribusq; refert, sed fructus niger est, & ingrati saporis,& idcircò nullius pretij ac inutilis habetur.

1. Ribesium rubentis baccæ in multorum hortis habetur: ad sepimenta vtile, tum & ad topiarias scenas, quas non difficili opere conuestit ac ornat.

2. Alterum in hortis habere nemini vel paucis curæ est: iuxta fossas & scrobes agrorum aut pratorum quandoque reperitur.

Floret Ribesium Aprili ac Maio, sub finem verò Iunij quandoque, sæpius verò Iulio mense baccæ maturæ.

Nostra ætas Ribesium appellat, & Grossulariam rubram, ac Grossulariam transmarinam: Germani Sant Johans treubel siue treublin / Sant Johans beerlin: Belgæ Besiekens ouer zee: Itali *Vuetta rossa:* Galli *Groisseletz, Groiselles d'outre mer*: Bohemi Jahody S°. Jana. Officinis Ribes nomine cognitum quod fructu rubet. Describitur verò istud à Serapione cap. CCXLI. Sed Fuchsius & Matthiolus nostrum negant idem cum illius esse: facultates tamen conuenire diffiteri nequeunt; At descriptio,aiunt,non respondet.

Ribes est,inquit Serapio,planta habens capreolos rubros ad viriditatem tendentes, & folia magna,lata,rotunda,viridia: grana,quorum est sapor dulcis cum acetositate, & ipsa sunt frigida & sicca in secundo gradu. Quid autem in hac descriptione repugnans? Plantam esse, ait,hoc est,fruticem, habentem ramulos (interpres capreolos nominat) rubeos, ad viriditatem tendentes,& talia sunt Vere noua erumpentia cum foliis germina,quæ vetustate subnigricant. folia, si cum aliorum minorum nonnullorum fruticum multò minoribus comparentur foliis,magna sunt; lata eadem & virentia esse, manifestum: rotunda verò etiam dici possunt. Quid igitur desideratur? nisi rectum iudicium: id si adhibeatur, Ribes nostrũ idem cum Serapionis ac reliquorum Arabum est. Quod si in aliquo verbo, veluti in dictione, Capreolos,hæsitatio aliqua occurrat,interpreti imputandum, qui nõ fidissimus Serapioni contigit,vt ex cap.de Mummia satis constat. Núquam Serapio Mummiam existimauit esse mixturam ex aloë & myrrha & eo quod his admiscetur ex humiditate corporis humani: Interpretis istud est commentum. Ita eum hic pro Ramulis, Capreolos scripsisse, quid vetat?

Petrus

Ribesium fructu rubro.

Ribesium fructu nigro.

Petrus Bellonius in lib. De arboribus Coniferis, pro Ribesio aliam ostendit stirpem à se in Libano monte locis frigidissimis repertam, vbi ferè toto anno nix visitur; foliis Lapathi grandioribus ac rotundioribus, senis septenísve ab vna radice, baccis rubentibus, è medio sinu foliorum veluti Lauro Alexandrinæ & Rusco exeuntibus, racematimque dependentibus. quod legitimum esse Ribes ex eo colligit, quia Serapio Ribes in niuosis prouenire scriptum reliquerit: verùm & aliæ stirpes in niuosis non rarò nascuntur, quæ tamen idcircò Ribesia non sunt. In summa autem Arabum breuitate nihil temerè affirmandum, præsertim cùm Ribes vulgare, descriptioni quam ex Ysaaco Serapio adfert, non repugnare queat, & facultates conueniant, vt ostendimus. *Ribes Bellonij.*

Ribesij autem nostratis rubentes baccæ, quarum vsus & non aliarum est, frigidæ & siccæ temperamento sunt, ordine secundo satis intenso, & cum partium tenuitate nonnihil quoq; adstrictionis obtinent. Ardores febriles restinguunt ac mitigant; bilem reprimunt, sanguinem contemperant; putredinibus aduersantur; sitim vehementer sedant; ventriculi subuersiones, & choleram morbum sistunt: dysentericis ex calida causa laborantibus vtiles.

De Spina acida siue Oxyacantha. CAP. X.

FRVTEX acida Spina est procerus, plurimis virgultis ac ramis assurgens, aculeis candicantibus & valde pungentibus, admodum spinosis, quorum cortex læuis ac tenuis est, ligni verò materies lutea; foliis hæc conuestiuntur paruis, oblongis, dilutè virentibus, ambitu crenatis, & nonnihil asperis, sapore acidis. flosculi ex oblongis pediculis cohærent lutei: baccæ succedunt paruæ, oblongæ, tenues, colore per maturitatem rubentes, osseo intus exiguo nucleo, sapore acidę; quæ vbi inaruerunt nigræ sunt. radices lignosæ in diuersa sparguntur, luteę quoque, sed coloratiores quàm sit ligni materies.

In pluribus regionibus in incultis ac desertis, non tamen arentibus, sed nonnihil humentibus locis gignitur. tum & in syluis: quandoque verò & iuxta agrorum limites. Transfertur verò & ad hortos, ad quorum sepimenta vtilis est.

Aprili folia ei subnascuntur noua, atque eodem tempore ex veteribus caudicibus turiones

Spina acida ſiue Oxyacantha.

Oxyacanthus ſiue Spina acuta.

erumpunt oblongi, molles, Myacanthæ Aſparagis ſimiles, qui eſui idonei ſunt, nec citò lignoſi fiunt aut dureſcunt. Maius flores adfert: ſed September fructus.

Galenus hanc Spinā Græcè Ὀξυάκανθαν vocat, & ab ὀξυακανθῳ differentem in lib. De facult. ſimp. medic. facit: ſed & manifeſtius in lib. De facul. aliment. vbi Oxyacanthæ Aſparagos inter edules refert, quales non Oxyacanthus, ſed Oxyacantha ſiue Acida ſpina, vt iam ſcripſimus, profert.

Dioſcorides huius Spinæ non meminit, nam quā ipſe Oxyacantham feminino genere nominat, Galeni eſt maſculini generis Oxyacanthus; vt ſequente capite etiam dicendum.

Amyrberis. Auicēna vtrumq; fruticē ſub Amyrberis nomine complexus videtur: ait enim: Et ex eo eſt rotundum, rubeum, campeſtre: & nigrum, oblongum, arenoſum (*lego* acetoſum) & montanum. Quibus verbis vtriuſq; fructum expreſſit: nam rotundus ac rubens Oxyacāthi eſt: niger verò & oblōgus Oxyacanthæ, quem ſcripſimus arefactū nigrum eſſe. Officinis autē hic frutex Berberis appellatur, ab Amyrberis voce deprauata: recentioribus Creſpinus: Italis ſimiliter *Creſpino*: Hiſpanis *Eſpino de maiuelas*: Germanis Paiſſelbeer / Saurich / Erbſell / Veiſich: Belgis Sauſeboom / Suerboom: Gallis *Eſpine vinette*, atque inde Latino nomine Spiniuineta: Anglis Haudthorntre / & May: Bohemis Drack / Driſtall.

Folia autē & fructus huius Spinę ordine ſecundo refrigerant ac reſiccant: &, vt Galenus quoq; affirmat, tenuiū ſunt partium, ac inciſiuum quid obtinent.

Folia ad ciborum conditurам & obſonij loco à nonnullis vſurpātur, veluti Oxalidis. Decoctum eorundem aduerſus ardentes & bilioſas febres confert: ſanguinis feruorem & iocinoris nimium calorem cōtemperat.

Fructus ad eadem conferunt, qui & cœliacis ac dyſentericis vtiles habētur, & omnes ſanguinis ſuperfluos fluores cohibere poſſunt.

De Spina acuta. CAP. XI.

1. ACVTA Spina magnus eſt frutex, non rarò in arborem Pyri altitudine excreſcens, præſertim cultu accedente. caudices ei ſunt craſſi, rami duri ac lignoſi, oblōgis acutis & duris ſpinis horrentes: folia latiuſcula, profundis inciſuris diſſecta, læuia, cum virore reſplendentia: flores in vmbellis albidi, ſuaue odorati: baccæ rotundę, per maturitatem rubentes, in quibus mollis ac dulcis pulpa, & ſemina aliquot albida. radix altè in terram deſcendit.

In ſyluis, ſecus vias, agrorum hortorumque

rumque ſepimenta ac limites naſcitur: ac non rarò hortos ipſos ſepit, vbique frequens.

Huic verò & altera quædam annumeratur acuta ſpina, cuius folia anguſtiora, ſed oblonga ſunt: flores quoque in exiguis muſcariis candidi & odorati, prioris ſimiles: baccæ forma & magnitudine pares, ſed luteo Croci colore rubentes. Humilior autem hæc ſpina eſt, nec ita facilè arboreſcit, rara quoque, & in paucorum tantummodo hortis apud Belgas reperibilis. 2.

Vtraque menſe Maio floret: folia paulò prius erumpunt: baccę Auguſto aut ſerius matureſcunt, eſca futuræ turdis, ſturnis, merulis, ac aliis per hyemem auibus.

Dioſcorides hanc deſcribit, & ὀξυάκανθαν feminino genere nominat: Galenus verò in lib. De ſimp. med. facult. maſculino genere ὀξυάκανθον. Oxyacanthus, ait, arbor, vt Pyri ſylueſtris habet ſpeciem: ita & vires non diſſimiles. &c. Sic & Dioſcorides de Oxyacantha: Arbor eſt Pyraſtrò ſimilis, valdè ſpinoſa, &c. Serapio hanc Amyrberim appellat. Sunt verò, vt & Dioſcorides ſcribit, quibus πυρίνα dicitur aut πυξάκανθη. Pyrinæ autem nomen alteri ac minori Spinæ proprium eſſe videtur. Germanis Hagdorn: Belgis Hagedoren/& witte Hagedoren prior Spina dicitur: Italis *Bagaia, Amperlo*: Hiſpanis *Pirlitero*: Gallis *Aube ſpine*. Nuncupatur verò & à nonnullis Spina vallaris, & Spina ſepicularis.

Cæterùm huius baccæ, vt Dioſcorides ſcribit, alui profluuiū & menſiū abundantiā ſiſtūt.

De Tragacantha, ſiue Hirci ſpina. CAP. XII.

Tragacantha, ſiue Hirci ſpina.

TRAGACANTHA humilis ſpina eſt, ſurculos edit breues, robuſtos, latè diſperſos: folia verò circa hos complura, ex multis ad vnum neruum ſiue coſtam cohærentia, inſtar foliorum Lentis, quorum ſingularia tenuia ſunt & anguſta; ſub his autem duræ, albicantes, rectæque ſpinę. radix lignoſa in obliquū latè ſpargitur, ſummo terræ ceſpite hærens. ex qua vulnerata lachryma ſiue gummi effluit albidum, facileque concreſcens.

Theophraſtus ſpontè lachrymā effluere atque ſpiſſari, nec opus eſſe vt radix vulneretur, lib. IX. ſcriptum reliquit. Præſtat autem, Dioſcorides ait, pellucens, gracilis, læuis, ſyncera, & ſubdulcis.

In Creta inſula copioſam reperiri Bellonius lib. primo Singularium refert, & quidem non niſi in mōtium iugis. Theophraſtus: hæc anteà naſci tantum in Creta, ait, putabatur: nunc verò in Achaia, Peloponneſo, & aliis locis, ac in Aſia circa mediam comperiri certum eſt. In Arcadia etiā naſcitur, quæ Cretica non deterior exiſtimatur. Noſtra ætas in Gallia Narbonenſi hāc etiam obſeruauit.

Gręci hanc Spinam τραγάκανθαν vocant, Latinè Hirci ſpinam dixeris. Lachryma ſiue gummi, Tragacanthæ quoque nomen habet: in Officinis gummi Tragacanthæ, aut gummi Dragaganti barbarè vocatur.

Tragacantha autem ſiue Lachryma Tragacanthæ, emplaſticam vim obtinet, quare acrimoniam humorum obtundit, reſiccat verò etiam nōnihil. Ad tuſſes, arteriæ exaſperationes, raucedines, omneſq; acriores ac tenues deſtillationes plurimum in eclegmate prodeſt. Linguæ ſubdita aſperitatem eius colliqueſcens tollit: renum doloribus, veſicæ roſionibus, ac vrinæ ardoribus auxiliatur cum paſſo aut glycyrrhizæ decocto epota. Vſus quoque eius ad ocularia medicamenta.

De Acacia. CAP. XIII.

DVARVM Acaciarum Dioſcorides meminit, quarum prior vera ac legitima eſt.

Eſt autem hæc frutex arboreſcens, non tamen ὀρθοφυὴς, hoc eſt, rectè aſſurgens, proferens ramos lignoſos, duris & oblongis ſpinis aculeatos, circa quos folia ſunt ex pluribus ad

Acacia.

Deprauata Matthioli imago.

Acacia altera.

vnam ῥάχιν ſiue coſtam hærentibus compoſita, veluti ſunt Lentis: flores albidi: lobi ſiue ſiliquę planæ ſunt, & latæ quidem inſtar Lupini qua parte ſemen continent: quod modò vna, quandoque duabus lobi particulis anguſtiore collo cohęrentibus comprehenditur: ſemen glabrum & reſplendens. Exprimitur autem ex his ſuccus, qui in vmbra ſiccatus: niger ex maturis eſt: ὑπόπυῤῥος ſiue ſubruffus ex immaturis: aliqui verò ex foliis & fructu ſuccum colligunt.

Gummi verò & ex hac ſtirpe profluit.

Naſcitur, ait Dioſcorides, Acacia in Ægypto.

Inter frutices autem ac arbores perpetuò virentes Acaciam etiam numerat Petrus Bellonius Singul. lib. 1. cap. XLIIII.

Hanc ſpinam Græci ἀκακίαν etiam noſtra ætate vocant: Latinis ſimiliter Acacia eſt: Dicitur & Ægyptia ſpina.

Succus Acaciæ quoque nomen habet. Officinæ Germanię huius loco ſuccum ex ſylueſtribus Prunis expreſſum ſubſtituunt: quem & Acaciam appellant.

Gummi in Officinis Arabicũ gũmi dicitur.

Matthiolus pro Acacia Arborem Iudæ recẽtioribus dictam, pictura exhibet, cui præter veritatem ſpinas addidit, vt Acaciam mentiretur. ſed tamen nec ſic Dioſcoridis deſcriptioni reſpondentem reddidit.

Acaciæ autem ſuccus, vt Galenus ait, non eſt partium ſimilarium, ſed cum ſubſtantia frigida & terrea, cui & quædam aquea commiſta, quaſdam etiam in ſeſe diſperſas partes habet tenues & calidas. Eſt itaq; tertij ordinis exiccantium, refrigetantium verò non lotus primi: ſecundi verò vbi lotus fuerit. Lotione enim acrimoniã ac partes calidiores deponit.

Cõducit autem, inquit Dioſcorides, ad oculorum medicamẽta, & ad eryſipelata, herpetas, chimetla, pterygia, oris vlcera: proptoſes oculorum reprimit: menſium abundantiam ſiſtit: procidentem vterum contrahit: alui fluorem ſupprimit, tum potus, tum per clyſterem inditus: capillos denigrat. Ad oculorum autem medicamenta lauatur.

Gũmi adſtringens & modicè refrigerans eſt: emplaſticam verò vnà facultatẽ habet, qua acrimoniam medicamẽtorum, quibus admiſcetur, retundit. Ambuſtis cum ouo illitum, veſicas excitari prohibet: Dioſcorides.

De Acacia altera. CAP. XIIII.

ALTERA Acacia ſpinæ Ægyptiæ aſſimilis, vt Dioſcorides ait, ſed longè minor teneriorque, ſtirps humilis, aculeatis ſpinis conuallata: folia habens Rutæ: ſemen in ſiliquis trium aut quatuor capacibus Lente minus. Et pro hac quidem, exhibita olim à Matthiolo fuit, ſtirps lignoſis & aculeatis ramis; foliis ternis cohærentibus, Rutæ graueolentis non valde diſſimilibus;

bus; ſemine minore quàm Lentis,tribus aut quatuor in vna ſiliqua,quę per maturitatem colore ſunt luteo,& ſub radiis Solis auri colore refulgent. Si verò & hæc eadem eſt quam Anguillara ſecundam Acaciam eſſe iudicat: flos ei quoque luteus, veluti ſiliqua eſt.

Naſcitur altera Acacia in Cappadocia ac Ponto, vt Dioſcorides refert: reperitur verò & in Corſica,ac nonnullis Italiæ montibus; tum & alibi.

Autumno ſemen maturum eſt.

Hanc ἑτέραν ἀκακίαν,ſiue alteram Acaciam,& Ponticam Acaciam nominant: Officinis & multis incognita eſt.

Huius autem ſuccum Dioſcorides adſtringere etiam ait, ſed viribus quàm alterius inferiorem,& ad ocularia medicamenta inutilem.

De Pruno ſyluestri, ſiue Acacia Germanica.

CAP. XV.

Prunus ſylueſtris.

SYLVESTRIS Prunus humilis ac ſpinoſus frutex eſt, Pruno multò breuior ac minor, ramis tenuioribus duriſq; hinc inde ſpinis aculeatis: foliis verò & anguſtioribus, durioribus,ac minoribus: floſculi ſimiliter albidi: fructus rotundus, paruus inſtar magni vuæ acini, è cæruleo vireſcens,oſſe intus exiguo,guſtu admodum auſtero adſtringẽs.radix lignoſa in diuerſa tẽdit.

Aggeres agros ſepientes, aliaq; eiuſmodi editiora & inculta loca, ſylueſtris Prunus occupat. Apud Germanos & Belgas frequens, tum & alibi.

Primo Vere floret, Autumno exigua Pruna colligi poſſunt, & expreſſus ſuccus reſiccandus: reſiccari verò & ipſos expediens ac vtile quoque fuerit.

Fruticem hunc ἀγριοκοκκυμηλέαν, aut κοκκυμηλέαν ἀγρίαν nominant: fructum verò ἀγριοκοκκύμηλον,hoc eſt, ſylueſtre Prunum.

Succum ex his expreſſum & reſiccatum Officinæ Acaciam appellant,& deficiente legitima Acacia,hanc eius loco ſubſtituunt: vnde & Acaciæ Germanicæ ſtirpi nomen factum. *Acacia ſuccedaneum.*

Germani fruticem Schlehedorn: fructum Schlehen vocant: Belgæ ſimiliter Slehedoren/ & Slehen dicunt: Galli *Prunier ſauuaige*: Angli Slootree: Bohemi Trnka.

Refrigerant autem & reſiccant tertio propemodum ordine Pruna ſylueſtria, ac præſertim ipſorũ denſatus ſuccus:& vnà validè adſtringũt.

Prodeſt ſuccus ad omnia quæ adſtrictionẽ poſtulant: ſanguinis vndequaque fluores reprimit:emplaſtris ac cataplaſmatis quæ reprimendi vim habent vtiliter admiſcetur,tum & cœliacorum ac dyſentericorum medicamentis.

Fructus poſt maturitatem, vt Dioſcorides ait, reſiccati, & cum paſſo decocti, ventriculo vtiliores,aluumque magis adſtringunt,quàm hortenſia videlicet Pruna.

De Rhamno. CAP. XVI.

RHAMNI Theophraſto duo ſunt,albus & niger, vterq; ἀκανθόφορος,ſiue ſpinas ferens. Plinius ſimiliter lib.XXIIII. cap.XIIII.Rhamnos duos receſet.Inter genera, inquit,Ruborum Rhamnos appellatur à Græcis candidior ac fruticoſior: alterum eſt ſylueſtre, nigrius, ac quadantenus rubens: fert veluti folliculos: huius radice decocta fit medicamentum quod Lycium dicitur. Horum duorum Rhamnorum meminit & Dioſcorides, ſed tertium addit, quem reliquis proponit, priore loco ipſum enumerans: candidum ſecundum: nigrum verò tertium facit.

Primum autem fruticem eſſe refert iuxta ſepes naſcentem, & ramos ferentem rectos ac 1.

ſpinas

Rhamnus primus.

Rhamnus primus alter.

ſpinas duras veluti Oxyacanthæ : foliis paruis, oblongis, ſubpinguibus & mollibus. Et hanc quidem doctiſs. Cluſius diligentius deſcripſit his verbis:

Eſt Rhamnus frutex ſepibus faciẽdis idoneus, ramis rectis, in multa virgulta ſeſe diuidentibus, candidis, validis ac firmis aculeis horrentibus: foliis, quæ plerumque quaterna aut quina ad ſingularum ſpinarum exortus naſcuntur, oblongis, ſubpinguibus, Oleæ ſimilibus, ſubalbidis, ſed teneris, & ſucculentis, quæ Autumno, nouis ſuccreſcentibus, interdum decidunt: flores Autumno longiuſculi, candicantes, extremis oris in quinque crenas diuiſi : quibus decidentibus, quoddam ſeminis rudimentum, vt in Iaſmino relinquitur: nunquam tamen eius fructum videre mihi contigit: craſſa multipliciq; radice firmatur.

Iſtius verò generis & alium ſe obſeruaſſe addit, ferè aſſimilem, ſed humiliorẽ, & frequentioribus ramis fruticantem, ac candidiorem: minoribus foliis, magis carnoſis : floribus eiuſdem formæ, ſed colore purpureis.

Horum priorem, naſci ait, multis Hiſpaniæ, Luſitaniæ, & Galliæ Narbonenſis locis: alterum verò rariorem, & non niſi vno loco in Regni Valentini finibus à ſe repertum.

2. Alter Rhamnus multis albidis ramulis, lentis ac frangi contumacibus, acutarum longarumq; ſpinarum vallo communitis latè diffunditur : folia oblonga, anguſtiora, candidiora, minoraq; quàm Oleæ: flos herbaceus circa ramulos frequens: baccæ deinde rotundæ, racematim quaſi cohærentes, Aſparagi minores, colore flaueſcentes, ſucco interius luteo.

Non deeſt hic Rhamnus in Hollandiæ, ac potiſſimùm Flandriæ maritimis littoribus : reperitur verò & alibi in conuallibus, ac iuxta profluentes amnes : veluti iuxta Lycum Vindeliciæ fluuium, vbi eum frequentem eſſe Valerius Cordus ſcribit.

Vterque autem hic Rhamnus, prior videlicet ac ſecundus, perpetuò cum foliis virent: fructus ſiue baccæ ſecundi, etiam hyeme frutici adhærentes permanent.

3. Tertium Rhamnum Dioſcorides deſcribit nigricantibus, & quadantenus rubentibus: ramis oblongis, quinûm cubitorum, ſpinoſis, ſed minus duras ac infirmiores ſpinas habẽtibus: fructu lato, tenui, folliculari, σφονδιλίῳ ſiue verticillo ſimilem. Exiſtimantur autem hęc verba à nonnullis doctis, & quidem haud temerè, non ad tertij Rhamni, ſed ad Paliuri deſcriptionem facere, quæ mutila & imperfecta apud Dioſcoridem eſt.

Nam

Rhamnus ſecundus.

Rhamnus tertius.

Nam Theophraſtus & ipſus Plinius, non videntur inter ſecundum & tertium, hoc eſt, inter album & nigrum, aliud quàm coloris diſcrimen agnouiſſe. Quod ſi ita eſt, Paliurus tertia Rhamni ſpecies eſſe non poterit, qui pro tertio Rhamno à multis habitus fuit: ſed omnino ſtirpem aliam tertium Rhamnum eſſe conſequetur, Rhamnis cæteris nō abſimilem: qualis eſt Cluſij Rhamnus tertius.

Fruticoſus autem hic admodum eſt, frequentes habet ramos, cortice veſtitos nigro, ſpiniſq; longis aculeatos: folia oblonga, anguſta, craſſiuſcula, aliquot ſimul enata ac cohærentia, colore virentia, guſtu adſtringente: flores exiguos iuxta folia plurimos, coloris herbacei: fructus nigri, rotundi, ac acerbi. *Rhamnus tertius.*

Perpetuò & hic viret: fructus verò æſtate ad maturitatem peruenit.

Spinam autem hanc Græci *ῥάμνον* appellant: Latinis ſimiliter Rhamnus: à nonnullis verò & *περσεφόνιον, λευκάκανθα*, id eſt, Spina alba, Spina Cerualis: vt inter nothas voces aſſcriptum eſt. A Marcello verò etiam Spina ſalutaris, & Herba ſalutaris, quæ velut vuam, inquit, habet. Italis *Marruca*, & *Rhamno*: Hiſpanis *Scambrones*.

Valerius Cordus alteram Rhamni ſpeciem Oleaſtrum Germanicam facit.

At Rhamnus, vt Galenus ait, deſiccat & digerit ordine ſecundo: refrigerat verò primo completo, ac ſecundo incipiente.

Omnium folia, Dioſcorides ait, eryſipelatis ac herpetibus efficaciter in cataplaſmate adhibentur: ſed teneris adhuc vtendum: Galenus addit.

De Paliuro. CAP. XVII.

PALIVRVS frutex prædurus, quandoque in arborem tranſiens, ramis longis & aculeatis, ſed ſpinis iuxta folia minoribus ac minus nocentibus: foliis verò paruis, latis, quaſi rotundis, acuminatis, è virenti nigro quaſi ſubrubentibus: floſculis ad faſtigia cauliculorum coaceruatis, colore luteis: lobis planis ac latis ſpondylis ſiue verticillis aſſimilibus; in quibus ſemina terna quaternáve læuia, pinguia vt Lini, ſiue, vt Dioſcorides ait, *λινώδη*. 1.

Naſcitur in humidis & aridis veluti Rubus, & pluribus in Græcia locis.

Eſt verò & alius præter hunc Paliurus, fruticoſior Loto: folia cuius qualia prioris, ſed fru- 2.

ctus

Paliurus.

ctus differens; qui non planus, sed rotundus ac ruber, magnitudine qua Cedri bacca aut paulò minor, nuclei cuius non simul eduntur. fructus suauis est, & esui per se iucũdus: si quis autem vinum infundit, tum & ipse suauior, & ipsum vinum suauius reddi asseueratur. Quod & Plinius lib. XIII. cap. XIX. Fruticosior hic fructuq; magis rubẽs, cuius nucleus non simul manditur: iucundus per se (fructus) atque suauiter è vino, quin & vina succo suo commendans.

In Libya hic nascitur. Postponit huic Cyrenaica regio Loton suam, vt Plinius affirmat.

Huius Paliuri mentionẽ quoq; facit Diphilus Siphnius apud Athenęum lib. XIIII. referens sępius in secũdis mensis in pulchra Alexandria appositos se comedisse fructus.

Folia autem Paliuro decidua sunt, non quemadmodũ Rhamnis perpetua. Ceptiuo Vere germinat Paliurus: Plinio teste.

Spinosus autẽ hic frutex Græcis παλίουρος dicitur: Latini ac Itali eandem retinent vocem. Plinius semẽ Zurá appellari refert.

Porrò Paliuri folia & radix nõ obscuram habent adstringendi vim: semina verò incidendi, qua calculos vesicæ comminuunt, & ad pectoris pulmonisque excretiones auxiliantur: vt Galenus ait.

Foliorum, inquit Dioscorides, & radicis decoctum aluum sistit, vrinas mouet, cõtra venena & serpentum morsus auxiliatur.

Radix phymata & œdemata discutit trita & imposita.

Semen tussi opitulatur, & vesicæ calculos comminuit.

Rhamnus solutiuus.

De Rhamno solutiuo. CAP. XVIII.

QVEM Rhamnum solutiuum appellant, frutex est facilè arborescens, caudice mediocris crassitudinis, cuius exterior cortex qualis Ceraso; interior verò ligni materies sublutea, & rami aliquot acutis spinis veluti Pyrastri sepiuntur: folia viridia, lata, tenuissimè per margines serrata, minora quàm Pomi: flosculi exigui iuxta foliorum pediculos aliquot exeunt herbacei: succedunt baccæ initio virides, per maturitatem nigræ, vno aut altero intus exiguo nucleo.

Iuxta limites agrorum, in sepibus, in syluis, atque aliis incultis exit locis, amat riuulos & scrobes aquas habentes.

Maio mense flores promit: Autumno baccæ maturescunt.

Rhamnum solutiuum recẽtiores nominant, quòd videlicet instar Rhamni spinosa sit, & expurgandi facultatem baccæ obtineant. Matthiolus Spinam infectoriam: Valerius Cordus Cerui spinam facit: nonnullis verò & Burgispina. Germanis Creutzbeer/Weghedorn:

Italis

Italis *Spino merlo, Spino Zerlino, Spino Ceruino*: Belgæ fructum Rhijnbesien/id est, quasi dicas, Baccas Rhenanas vocitant.

Baccæ autem huius Spinę, vt gustu amaritudinem cum adstrictione nonnulla referunt, ita & calidæ siccæque sunt ordine secundo. Purgatrices eædem sunt, crassam pituitam & biliosos quoque humores per aluum educunt. Datur aridarum in puluerem tritarum à drachma ad sesquidrachmam: nõnulli baccas numerant, qui à XV. ad XX. exhibent, vel etiam plures duris hominibus. Præstat autem ipsas confractas in iusculo pinguis carnis absque sale incoquere, atque iusculum ebibere: sic etenim minore cum molestia, ac paucioribus ventris doloribus ac torsionibus euacuant. Incoquuntur autem baccæ à XL. ad LX. pro robustissimis etiam plures.

Baccæ nondum maturæ resiccatæ, in aqua temperatæ, luteum præbent colorem; sed maturæ virentem.

Exprimitur ex maturis succus, qui cum modico aluminis decoctus, pictoribus pro saturato virenti colore in vsu est: quem Safftgruen appellant. Safftgruen.

De Pyxacantha & Lycio ex Dioscoride.

CAP. XIX.

Pyxacantha Matthioli.

PYXACANTHA spinosa est arbor, ramulis trium cubitorum aut longioribus, cortice luteo, & colore diluti Lycij; iuxta quos folia Buxi æmula, πυκνά, densa siue crassa. Fructum habet Piperis magnitudine, nigrum, amarum, πυκνόν, densum siue succi plenum, & læuem: radices multas obliquas lignosas.

Nascitur in Cappadocia & Lycia, & aliis regionibus plurimis: loca amat aspera. Bellonius in Palęstina à se repertam scribit.

Pro Pyxacantha à Matthiolo pictura exhibetur stirps foliis Buxi, frequẽtibus admodum ramulis, spinis aliquot intermediis, sed hanc non esse legitimam, doctiss. Anguillaræ aliorumque sententia, cui quoque & nos accedimus.

Extrahitur autem ex Pyxacanthæ foliis ac ramulis, aut, vt Plinius, ex ramis & radicibus, per decoctionem succus, cui Lycio nomen. Folia, inquit Dioscorides, cum ramis tundũtur, & multis diebus macerata decoquuntur: postea lignosis reiectis, quod reliquum rursus decoquitur, donec mellis habeat consistentiam. Plinius sic habet: Coquuntur in aqua tusi rami radicesque summæ amaritudinis æreo vase ferè per triduum: iterumque exempto ligno donec mellis crassitudo fiat: lib. XXIIII. cap. XVIII.

Quam Græci πυξάκανθαν vocant: Latinè Buxeam spinam quis dixerit: Nominatur verò & λύκιον à succo, qui ex ea coquitur.

Succus propriè λύκιον dicitur, apud Latinos idem nomen retinens. Officinis Lycium incognitum est, quæ eius loco succum fructuũ Periclymeni siue Caprifolij perperã, & cũ grauissimo errore substituũt: vt suo loco scriptũ est. *Officinarũ error.*

Dioscorides ex Rhu χύλισμα facere docet, ad eadem, ad quæ Lycium conueniens. quod deficientis ac desiderati Lycij succedaneum est, & in omnibus medicamentis eius loco adhiberi ex re est. *Lycij succedaneum.*

Lycium autem, auctore Galeno, exiccatoriæ est facultatis, & compositum ex diuersi generis substantiis: vna quidem tenuium partium digerente atque calida: altera terrestri ac frigida, ex qua adstrictionem obtinet: in calore autem mediis ac symmetris proximũ est. Proinde ad varia eius vsus. Caliginem, inquit Dioscorides, oculorum discutit: palpebrarum scabiem, pruritus, veteresq; fluxiones sanat: facit ad aurium putredines, exulceratas gingiuas, & tonsillas, labiorum fissuras, sedis rimas, attritusq; illitum. Cœliacis & dysentericis potum &

per clysterem inditum prodest. Datur sanguinem excreantibus & tussientibus ex aqua: muliebria etiam appositum sistit. Contra rabiosi canis morsus in catapotio deuoratur, aut in aqua bibitur, aut ex melle sumitur.

De Agrifolio. Cap. XX.

Agrifolium.

AGRIFOLIVM frutex est, quandoque, cultura præcipuè, in arborem excrescés. caudices arboribus mediocris crassitudinis; fruticibus non valdè crassi, quorum ramuli lenti sunt ac flexibiles, & cortice conteguntur læui ac virente. materies ligni dura ac solida, ac interius nigricans, quæ & in aqua sidit; veluti Lignum Indicum, quod Guaiacum dicitur: folia pulchrè virent, læuia ac glabra, Laurinis ferè similia, sed minora, ac pungentibus aculeis per margines angulosa; quos tamen senescente arbore pauciores vel nullos habent. flores albi & odorati: baccæ rotundæ, Ochri magnitudine, vel non multò maiores, colore rubentes, sapore ingratæ, nucleo intus albido, quæ non facilè decidunt, sed diutinè ramis adhærent. radix lignosa.

Fit ex huius arboris aut fruticis cortice, qui læuis est, Viscum, quo in capiendis auibus aucupes & rustici vtuntur. Corticem, inquit Ruellius, detrahunt, & facta humi scrobe, locis vliginosis maximè, obruunt, frondibus arborum inuoluentes, & inibi putrescere patiuntur, quod ferè duodenis diebus fieri solet. Tunc marcidum eruunt, & tantisper pila contundunt, donec in viscum lentescat: demum in profluente, vt adhærentes corticum reliquiæ sordesque fluitent, proluunt, & adiecto olei nucum momento, fictilibus recondunt.

Exit Agrifolium locis incultis ac desertis, tum & quibusdam locis iuxta vias, ac in syluis.

Perpetua autem ac immortali coma viret: Autumno ferè baccæ maturantur, quæ non rarò etiam hyeme ramulis adhærent.

Agrifolium hunc fruticem arborescentem Latini vocant: Itali *Agrifoglio* ac *Aguifoglio*: Hispani *Azebo*: Germani Walddistell / & nonnulli Stechpalmen: Belgæ Hulst: Galli *Hous* & *Housson*: Angli Holy.

Creditur esse à Theophrasto ἄγρια dicta, quam plerique Latinè etiam Aquifolium aut Aquifoliam dici volunt. Plinius autem lib. XXVII. cap. XXVIII. Aquifolium interpretatur κράταιγον: Sed Cratægus folio est oblongo Mespili simili, quem Athenæus lib. secundo eundem cum Ceraso esse iudicat. Theodorus Gaza φιλύκην Theophrasto nuncupatum Aquifolium interpretatur. Philyce autem ex perpetuò virentibus quidem est, sed candor ei qualis Celastro, cuius materies albida: & in alendo pecore honor, fronde semper redundans. At tale Aquifolium non est, cuius materies neque albida, neque frondes pecori vtiles præbet.

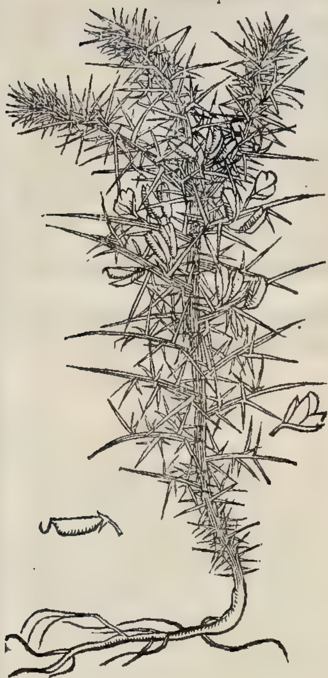
Agrifolij autem baccæ temperamento calidæ sunt ac siccæ: tenuiorum item partium: & flatus discutiunt. Ad colicos dolores vtiles sunt: crassos siquidem pituitosos humores per aluum educunt, X. aut XII. numero assumptæ, vt ab his accepimus, qui earum experimentum quandoque fecerunt.

Viscum autem ex huius cortice factum non minus nociuum est, quàm ex arboreo Visco præparatum: tenacissimum siquidem est: interanea omnia conglutinat: excrementorum exitus contrahit ac claudit, atque hoc modo perniciem homini adfert, non qualitate aliqua, sed glutinosa sua substantia.

De

De Genista spinosa. CAP. XXI.

Genista spinosa.

Genistæ spinosæ altera icon.

Genistella.

IN totum Spina hæc stirps est, densa spinarum duarum acutarumq; agmine circumquaque circumsepta: foliis caret, nisi Vere & quidẽ exiguis ac mox deciduis. fruticosa autem est, & nõ rarò cauliculis lignosis pluribus assurgens, humilior quandoq;, subinde altior, pro loci natura. flosculi è spinosis ramulis erumpunt, quales Genistæ, lutei, qui in calidis regionibus sub feruenti Solis æstu adeò rufo colore intenso sunt, vt purpurei appareant: siliquæ sequuntur assimiles. radix lignosa ac lenta, modò recta descendit, aliàs per obliquum fertur. 1.

Huic accedere potest & altera spinosæ Genistæ species, quę virgulas quasdam admodum tenues promit, initio minutulis foliis ac innocentibus exiguis spinulis circumuallatas: postea verò cùm annuæ fuerint, defluentibus foliolis, solis durioribus spinulis communitas. flosculi huic pallidè lutei, minores quàm Genistæ: siliquæ paruulæ, in quibus semina exigua rotunda & subrubentia: radix lignosa & lenta quoq; est. 2.

Prior in pluribus reperitur regionibus, vt in Germania, Belgio, Italia, Gallia, Hispania, Anglia, & locis quidem incultis quoq; ac neglectis. 1.

Altera pluribus per Brabantiam locis occurrit, nonnihil humentibus, sed incultis quoque ac neglectis. 2.

Flores harum Maio conspicui: & prioris quidem in Hispania Autumno etiam: vt Clusius refert.

1. Harum priorem Belgæ Genistam nominant spinosam: vulgò Gaspeldoren. Habetur autem hæc pro Theophrasti Scorpio, quem Gaza Nepam nominat. Duo siquidem, Theophrastus ait, ex toto aculeata esse, & difficulter alia præter hæc reperiri posse. In totum aculei sunt, inquit, Corruda & σκόρπιος. deinde pòst: Quod ex toto spinosum exiguo est numero, & difficile quicquam inuenetis præter Corrudam & Scorpium. Corruda autem nota est: relinquitur Scorpius idem cum Genista spinosa. Scorpij autem nomen apud Plinium quidem, πολυώνυμον, & aliquot stirpibus commune. Præter enim hunc Scorpium, cuius lib. x x v. cap. v. mentionem facit, Theophrasti verba referens, & Aconitum Theliphonon Scorpius illi est lib. x x v. cap. x. Iam & Scorpioidem dictam herbam Scorpium quoque nominat. Ex argumento nomen, inquit lib. x x i i. cap. x v. accepit Scorpius: semen habet ad similitudinem caudæ Scorpionis: folia pauca. Quæ de Scorpioide Dioscoridis sunt verba. *Scorpius.*

2. Altera, Genistella passim vocatur: Germanis Erdtpfrimmen / Stechend pfrimmen: Belgis Steckende brem: Gallis *Genest picquant*.

De spinosi autem Scorpij facultatibus nihil apud Theophrastum extat. Plinius easdem quas Scorpioidi vires ei tribuere videtur. Est & alia, ait, eiusdem nominis effectusque sine foliis: lib. x x i i. eodem quo suprà loco.

LIBRI PRIMI PEMPTADIS SEXTÆ
FINIS.

STIR-

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS SEXTÆ
LIBER SECVNDVS,
DE FRVTICIBVS NON SPINOSIS.

PRÆFATIO.

A Spinosis *fruticibus ad non ſpinoſos tranſeundum, quorum non exiguus numerus occurrit: Sed tamen non omnes Veteribus cognitos deſcribere inſtituimus, ſed quorum notitia ad poſteritatem peruenit, vel quos cognoſcere refert. Superiori autem libro finem impoſuit Geniſta ſpinoſa, huius verò initium non ſpinoſa exhibet Geniſta.*

De Geniſta. Cap. I.

Geniſta cum rapo.

Geniſta Italica.

Frvticosa ſtirps Geniſta eſt: caules aut potius tenues caudices habet lignoſos, à quibus plurimæ tenues ſparguntur virgulę anguloſæ, virentes, lentæ, & flecti nectique faciles, non raro quoque in alas diuiſæ; circa quas folia exigua, obſcurè virentia, & floſculi eleganti colore lutei, & tandem ſiliquæ planæ per maturitatem nigricantes, veluti Faſeli ſiue Bωnæ dictæ, in quibus ſemina plana, dura, ſubruffa, Lentibus minora. radix dura & lignoſa fibras quaſdam obliquas ſubinde à ſe dimittit. Attollitur autem Geniſta frequenter in ſatis magnam altitudinem, hominis ſtaturam attingens: floribus hæc multis ſæpè grauida; quandoq; verò humilis permanet, quæ raro florifera. Huius verò radicum fibris adnaſcitur quod Rapum appellant Geniſtæ. 1.

Eſt autem hoc tuberoſum quoddam, turbinatum, ſubnigricantibus ſquamis opertum, pulpa interiore ſublutea, à quo caulis aſſurgit dodrante breuior, floribus circa faſtigium ſubcandidis, Lamij ferè æmulis; ſuccedentibus oblongis, craſſis, teretibus, non tamen magnis lo- *Rapum Geniſtæ.*

 culis,

culis, in quibus ſemina minutiſſima & ſuperuacanea. Tota autem facie iſtud Orobanchen Dioſcoridis refert, lib. III. Pempt. IIII. deſcriptam: hoc ſolo ab ea differens, quòd non inter Legumina exeat: ſed è fibris radicum Geniſtæ, quibus adhæreſcit.

Naſcitur Geniſta in Germania, inferiore præſertim, frequentiſſima aridis, incultis, ac deſertis locis: tum & iuxta ſyluarum & agrorum limites: & quæ humilior eſt rapumque ferens, macro, tenui, ac arenoſo ſolo gaudet.

2. Præter verò hanc & alia elegantior Geniſta eſt, ramuli ſiue virgæ cuius virentes quoque, lentæ ſimiliter, & ad vinciendum accommodæ, paucis adeò foliis conueſtiuntur, vt nudæ ferè appareant: circa harum autem faſtigia flores ſpicato ordine exeunt, eleganter quoq; lutei, odorati, maiores quàm prioris; ſiliquæ verò & nigræ, planæ, & longiores.

Hæc Italiæ indigena eſt: fertur & in Hiſpania prouenire: apud Belgas verò hortenſis.

3. Iam & hirſuta quędam Geniſta eſt, candidioribus ac mollioribus foliis, qualis in Hiſpanię nonnullis regnis, & præſertim iuxta Calpem naſcitur. Meminit huius Titus Calphurnius Bucolicon Æcloga ſecunda, ſic ſcribens:

Cernis vt, ecce pater, quas tradidit Ornite vaccæ
Molle ſub hirſuta latus explicuere Geniſta?

Floret Germanica Geniſta ſub finem Aprilis, aut Maio menſe, atque tunc rudimenta florum adhuc virentia, prius videlicet quàm lutea fiant, decerpta, muria aut ſale condiuntur, quæ poſteà elota & decocta Capparorum in obſoniis loco habentur, nec minore cum ſuauitate manduntur.

Siliquas cum maturis ſeminibus Auguſtus menſis præbet. Rapum Iunio præcipuè menſe apparet ac conſpicuum eſt.

Italica Geniſta ſeriùs quidem, ſed diutiùs in Belgio floret.

Appellatur autem hic frutex à Latinis quidem Geniſta, aut, vt quidam volunt, Geneſta: Italis *Geneſtra*: Hiſpanis ſimiliter *Geneſtra* aut *Gieſtra*: Germanis Pfrimmen: Belgis Brem: Gallis *Geneſt*: Anglis Broome.

At Geniſtæ virgæ, flores, ac ſemina excalfaciunt ac reſiccant ſecundo ordine: tenuis quoq; ſunt eſſentiæ, & expurgandi ac aperiendi vim obtinent: & præcipuè ſemen quod ſiccius eſt, minuſque excrementitiis humiditatibus redundat.

Decoctum virgularum & cymarum Geniſtæ, hepar, lienem, & renes expurgat ac aperit: per aluum aquoſos humores detrahit, hydropicis idcirco auxiliare; præſertim ex vino: reliquis ex aqua vtilius. Ad eadem commendatur & ſemen.

Paratur verò & ex Geniſtæ ramulorum ac virgultorum aridorũ & combuſtorum cinere cum vino tenui albo, cuiuſmodi Rhenanum eſt, lixiuium. quod ad Cachexiam & Leucophlegmatiam à nonnullis valde commendatur: & potenter quidem hoc aquoſos ac ſeroſos humores cum vrina & per veſicam expellit: ſed & acrimonia ſua interna viſcera quandoque & lædit & exedit.

Meſues floribus ac ramulis humiditatem ait incidentem adeſſe, ſed excrementoſam, & ob id vomitoriam: & ſtirpem omnibus ſuis partibus cõturbare, prouocare, incidere, attenuare: pituitam & crudam materiam à iuncturis cum violentia vomitione ac deiectione expurgare. Videntur autem iſta non de Geniſta, ſed de Sparto ſcripta; quod per ſuperna Hellebori ritu purgare, auctores ſunt Dioſcorides & Plinius. Addit verò & Meſues Geniſtam calculum frangere renalem atque veſicæ, neque permittere vt in his materia diutius hæreat, aut in calculum dureſcat.

Flores exigui muria conditi, & pro obſonio manſi, languentem excitant appetentiam, & hepatis ac lienis infarctus expediunt. Iidem completæ maturitatis cum axungia porcina triti ac permiſti, dolores podagricos lenire feruntur. Meſues verò hos cum melle roſato aut ouo ſtrumas ſcribit reſoluere.

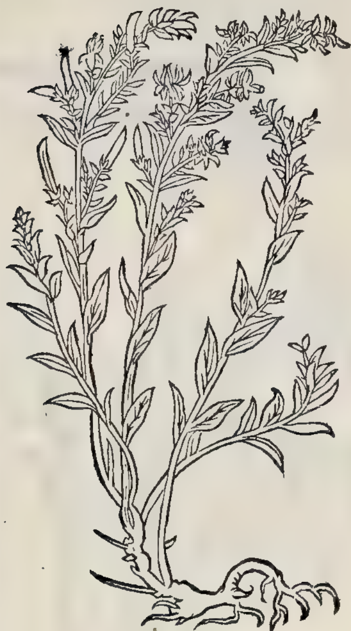
Rapum Geniſtæ in vino decoctum ad renum & veſicæ dolores commendatur, vrinas promouet, calculos diſſoluit & expellit. Succus è recenti rapo Geniſtæ expreſſus, recentia vulnera glutinat, vetera & ſordida expurgat: vlceribus quoque malignis ac diuturnis prodeſſe recentiores affirmant.

De Geniſta tinctoria. CAP. II.

FOLIOSA hæc Geniſta amplius eſt quàm præcedentes, humilior tamen & raròrectè aſſurgens, ſed ad latus declinans: ſarmentoſas quoque ac tenues herbaceas virgulas à caudice exiguo & lignoſo promit, foliis circumueſtitas multis virentibus, latioribus, longioribuſque quàm vulgaris. flores circa faſtigia copioſi, pulchrè lutei, quales Geniſtę: ſiliquæ quoque eiuſmodi: ſemen non abſimile. radix lignoſa.

Pluribus

Geniſta tinctoria.

Geniſtæ tinctoriæ altera icon.

Geniſta humilis.

Pluribus per vtramque Germaniam prouenit locis incultis, quandoque humentibus aut vmbroſis: ſyluas quoque ac montoſa non rarò ſubit. Italiæ quoque haud incognita.

Iulio & Auguſto cum flore reperitur: atque tunc à nonnullis ad tincturæ vſum colligitur ac ſubſecatur.

Cluſius & alteram huius ſpeciem exhibet 2. magis fruticoſam & altiorem, & ad duorum cubitorum altitudinem rectè aſſurgentem: cuius caudex enodis, digitum craſſus, candicante obducitur cortice, ramosque multos ſpargit fragiles, circa quos folia Lini, ſupernè virentia, inferius incana ac reſplendentia: flores ſpicati, Geniſtæ tinctoriæ æmuli. Hanc autem in Murciano Hiſpaniæ regno ſecus vias à ſe conſpectam, & menſe Martio cum flore repertam, refert.

Eſt verò & inter Geniſtas quędā omninò hu- 3. milis, ac terræ ſuperficiei incumbēs, cuius cauliculi in membranoſam latitudinē extēſi, folia oblōga referūt, à quibus & deinde alij enaſcūtur, & ab his rurſus alij, nec finis donec ad faſtigiū peruentum: folia autem nulla habet alia. ex horum faſtigiis emicant floſculi lutei veluti Geniſtæ, ſed minores; & ſiliquæ exiguæ. radix tenuis eſt.

Harum autem Geniſtarum priorem plerique 1. florem appellant tinctorium: rectius verò Geniſta tinctoria dicitur. Meminit huius Plinius:

Tingendis, inquit, vestibus nascentes Genistæ: lib. XVI. cap. XVIII. Germanis Ferbblumen/ Heydenschmuck: Belgis Ackerbrem: Italis (ni fallor) *Cerretta, Braglia,* & *Cosaria,* vt Cap. de Lysimachia Matthiolus scribit: Anglis Dierweed.

2. Altera ab Hispanis Scoba nominatur.

3. Tertia à nonnullis Genista humilis vocatur: à Germanis Erdtpfrimmen/ hoc est, terrestris Genista, siue Chamægenista.

Sapore autem Genista tinctoria amaro, Genistam priorem refert, proinde & secundo excessu calida siccaque. existimatur verò & reliquis facultatibus ei assimilis.

De Sparto frutice. CAP. III.

Spartum frutex maius.

Spartum frutex minus.

DVPLEX Spartum est: vnum frutex: alterum herba.

Spartum frutex Genistæ, quam Itala terra producit, virgulis similis est; quæ virentes, striatæ, tenues, & ad nexum flexumque faciles ac expeditæ sunt. Folia ei nulla, nisi prima germinatione, quæ paruula & citò defluunt: flores in lateralibus pediculis spicato exeunt ordine lutei: lobi qui succedunt rotundis oblongiores, minoribus Bœnis siue Faselis (quos Dioscorides Phasiolos nominat) adeò similes, vt sublato pediculo, ab huiusmodi Faselis non mox discernantur; in quibus semen durum ac nigrum. radix lignosa.

In Hispaniæ prouinciis Spartum nascitur, & vno loco altius ac fruticosius: altero verò humilius, cuius tamen lobi maiores sunt.

Græcis σπάρτον ac σπάρτιον dicitur: Latini iisdem vocibus vtuntur, modò Spartum, aliàs Spartium nominantes: Hispani *Retama* vocant.

Sparti autem, quo vites alligantur, tum fructus, tum virgarum succus non instrennuè trahentis est facultatis: sic Galenus. Dioscorides verò, Semina, ait, & flores cum melicrato quinque obolorum pondere pota, purgant per superiora vehementer, veluti Helleborum; sed tutò, ac citra periculum. Semen per inferna purgat.

Ramorum in aqua maceratorum ac tusorum extractus succus, ischiadicis & angina laborantibus auxiliatur, si quantũ cyathus manè bibatur. Quidam verò hos ramulos marina aqua macerantes, ischiadicis per clysterem iniiciunt: educunt autem sanguinea & strigmentosa.

De

De Sparto herba. CAP. IIII.

Spartum herba.

Sparti herbæ alia ſpecies.

ALTERVM Spartum herba, vt inquit Plinius, ſponte naſcens. tenuia ac iuncea hæc è radice numeroſa emittit folia, cubitalis ſubinde longitudinis, lenta quoque & obſequioſa, quæ ætate duriora redduntur; culmi inter hæc aſſurgunt altiores, paniculam ferè arundinaceam proferentes, nonnullorum Graminum aſſimilem, in quibus oblongum naſcitur ſemen. radices fibroſæ ſunt ac perpetuæ, quæ facilè luxuriantes atque inter ſe implicitæ latum conſtituunt ceſpitem, duorum quandoque pedum ſpacium occupantem.

In compluribus Hiſpaniæ Bæticæ locis hoc Spartum prouenire Cluſius ſcribit, ſed tamen omnium frequentiſſimè ab initio Granatenſis regni ad Murgim vſque vrbem, quæ modò Murcia, in quo terræ ſpacio & Noua Carthago, nunc Cartagena, ſita eſt: Reperitur verò & in Valentino agro, vbi lætius & vberius exit.

Conueniunt autem hæc cum iis quæ de Sparto herba Plinius lib. XIX. cap. II. ſcriptum reliquit: & quidem his verbis: Herba hæc ſponte naſcens, & quæ non queat ſeri. Iuncusq; propriè aridi ſoli, vni terræ dato vitio: namque id malum telluris eſt: nec aliud ibi ſeri aut naſci poteſt. In Africa exiguum ac inutile gignitur. Carthaginienſis Hiſpaniȩ citerioris portio, nec hæc tota, ſed quatenus parit, montes quoque Sparto operit. Hinc ſtrata ruſticis eorum, hinc ignes faceſque, hinc calceamina, & paſtorum veſtes: animalibus noxium præterquam cacuminum teneritate.

Conficiuntur verò ex hoc & hac ætate aulȩa, corbes in quibus vuæ paſſæ & caricæ: tum & alia conduntur: nec alius huius, quod ſcitur, vſus eſt: nec nomen prȩterquam Sparti, aut Sparti herbæ.

De Tamarice. CAP. V.

TAMARIX frutex haud magnus eſt, hominis ferè altitudine: caudices habet lignoſos quidem, ſed nequaquam craſſos: ramulos verò ab his complures: folia verò circa hos frequentia, parua, oblonga, teretia, ac tenuia, quaſi lineolis tranſuerſis ac obliquis ſiue inciſuris ſuperficietenus exaſperata, indiuiſa tamen: flores muſcoſi, numeroſi, albidi, aut ex albido purpuraſcentes tenuium ſurculorum faſtigia occupant; quibus ſemen ſuccedit pappoſum, quod

Tamarix.

Tamaricis ramulus cum floribus.

quod per maturitatem, dehiſcentibus conceptaculis in quibus continetur, effluit, ac à vento abripitur, non minus quàm Salicis. radix qualis fruticum lignoſa, in diuerſa tendens.

Secus profluentes amnes, ac quandoque exorbitantes fluuios, non rarò etiam circa paludes naſcitur, ſolo frequenter ſaxoſo: humidiores ſiquidem & lapidoſos amat tractus. reperitur in Germania, Vindelicia, Italia, Hiſpania, ac in Græcia quoque.

In Ægypto autem ac Syria, vt Dioſcorides, Tamarices quoque gignuntur: In Tylo verò & Arabiæ inſula, vt Theophraſtus ſcribit, quarum, inquit, lignum, non vt apud nos Græcos imbecillum, ſed validum veluti πρίνινον, ſiue Ilignum, aut aliud quoddam forte.

Tamaricem hanc Dioſcorides ἥμερον, ſiue ſatiuam aut vrbanam nominat, & fructum ait proferre Gallis perſimilem, guſtu inæqualiter adſtringentem.

Petrus Bellonius Singularium lib. ſecundo Tamarices præaltas & aliarum arborum inſtar magnas ſe in Ægypto vidiſſe refert: & locis quidem quandoque humidis ſecus flumina: non rarò verò etiam in aridis & ſabuloſis, vbi nulla alia naſceretur arbor. quę Gallas, incolis Chermaſel dictas, ſubinde adeò multas è ramis dependentes ferrent, vt onere earum grauatæ ferè fatiſcerent.

Tamarix Græcis μυρίκη: Latinis verò etiam Myrica: in Officinis Tamariſcus dicitur: ab Octauio Horatiano Murica. Dioſcorides in Græcia & Italia naſcentem ἀγρίαν ac ſylueſtrem facit: Germanis eſt Tamariſchen holtz & Portz: Belgis Ibenboom/Tamariſchboom: Italis *Tamarigio*: Hiſp. *Tamargueira* & *Tamariz*: Gallis *Tamaris*: Angl. Tamariſck: Bohemis Tamaryſſk.

Myrica autem abſtergentis eſt ac incidentis facultatis abſque perſpicua deſiccatione: habet verò & adſtrictionem nonnullam. Atque ob has facultates admodum prodeſt lieni indurato decocta cum aceto aut vino; ſiue radice, ſiue foliis, ſiue extremis ramulis. auctor Galen.

Decoctum foliorum ex vino lienem abſumere Dioſcorides quoq; ſcribit: deinde & idem ad dolorem collutione prodeſſe: & ad muliebres menſes inſeſſu: & aptè iis qui pediculis & lentibus abundant affundi.

Cinis combuſtæ admodum deſiccatoriæ eſt facultatis, plurimam abſtergendi facultatem habens, pauxillum adſtringendi.

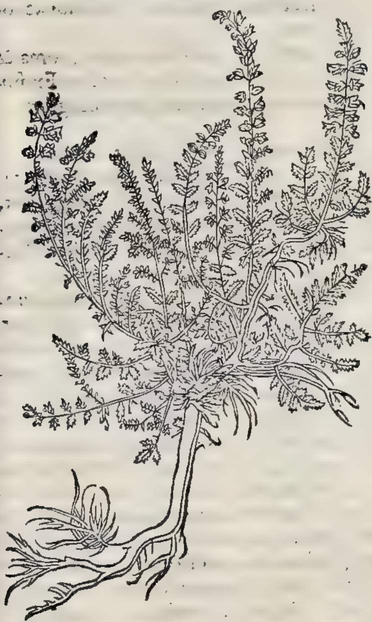
Fructus autem ſiue galla maioris Tamaricis non paucam ſortita eſt adſtrictionem, adeò vt gallæ

gallæ omphacitidi siue immaturę proxima sit, nisi quòd acerbitas euidentior est in galla: Myricæ autem fructus temperatura inæqualis, immista est enim naturæ eius multa partium tenuitas, atque vis abstergendi, quòd sanè gallæ haud inest, vt Galenus ait.

Conuenienter hoc vtimur, inquit Dioscorides, vice gallæ in medicamentis oculorum ac oris: ad sanguinis excretiones: prodest verò & cœliacis, fluxui muliebri, ictero, ac à phalangio demorsis. Cortex ad eosdem vsus adhibetur. Conficiuntur ex ligno ad bibendum pocula, vt ex his potus sumptus lienosis prosit.

De Erica. CAP. VI.

Erica prior.

Erica altera.

ERICA humilis, sed tamen lignosa ac fruticosa stirps, raro dodrantalis altitudinis: virgulas promit complures, ac circa has foliola duriuscula ac asperiuscula, Tamaricis aut Cupressi quodammodò similia: flosculos secundum virgulas ordine digestos, exiguos, diluto rubente colore purpurascentes, raro albidos: radicem lignosam per summam terram sparsam. Et hæc verè ac propriè Erica apud Veteres habetur. 1.

Sunt verò & alij humiles lignosi frutices, qui inter Ericas numerantur. Quarum vni virgulæ quoque lignosæ à radicibus complures, sed tenues, subrubente colore nigricantes, non raro sesquipedales vel altiores, foliis quæ admodum exiguis circumuestiuntur, quàm vulgaris Thymi minoribus: flosculi in fastigiis ac cacuminibus virgularum quini senive, aut plures cohæret, deorsum dependentes, forma oblongi, intus caui, dolioli alicuius effigiem referentes, colore diluto purpurascentes. radix serpens, pluribus germina locis edit. Ex hac Erica scopæ fiunt, quibus domus verruntur, tum & aliæ, quibus vestes expurgantur. 2.

Vtraq; inferiori Germaniç siue Belgio satis vulgaris, locis aridissimis, sterilibus, ac incultis. Floret & vtraq; æstate, sed prior diutius, sic vt & Autumno cum flore reperiri queat.

Memini verò & aliam quandam me obseruare Ericam, humilem quidem, sed lignosis virgulis etiam luxuriantem, cuius exigua quoque sunt foliola, sed angusta, & oblongioris formæ. huic spicato ordine ad fastigia virgularum, vnico tamen tantummodo latere, exeunt flosculi eleganter rubentes, nigris prominentibus apicibus. 3.

Nascitur hæc in Germaniæ illo tractu, qui ex Bohemia Norinbergam ducit, locis aridis & incultis, ac iuxta syluas.

Mense

Erica tertia.

Mense Aprili cum elegantibus flosculis reperta. Describuntur verò & multæ aliæ à doctiss. C.Clusio Ericæ, quas ex suis per Hispaniam obseruationibus requirendas relinquimus.

Erica autem à Græcis ἐρείκη dicitur:nônulli perperam Myricam nuncupant: Germanis ac Belgis Heyden: Italis *Erica*: Hispanis *Breço*, *Queiro*: Gallis *Bruyre*: Anglis Heth.

At Ericæ, vt Galenus sentit, digerendi per halitum facultatem obtinet. Flore eius ac foliis vtendum.

Auxiliantur, inquit Dioscorides, coma & flores serpentium morsibus imposita. Ex floribus autem reprobum mel apes colligunt.

De Vacciniis nigris. CAP. VII.

VACCINIA, de quibus hoc loco agimus, à Violis differunt: nec flores sunt, sed baccæ: istorum autem Vacciniorum aliquot reperiuntur species, Nigra videlicet, Rubra, & quæ Palustria dicuntur.

Vulgatissima Germaniæ sunt nigra, quorum fruticem Myrtillum quidam appellant. est autem hic exiguus, vix dodrantalis, cauliculis & ramulis tenuibus, virenti cortice conuestitis: foliis maioris Buxi, tenuioribus tamen & ambitu leuiter serratis, ad Myrti vnius generis accedentibus: flosculi secundum ramulos rotūdi, concaui: baccæ Iuniperis magnitudine satis respondent, in summitate concauum veluti vmbilicum habent, perinde ferè vt Taxi; colore è cæruleo saturato nigricāt, sapore subacido ac adstringente, in quibus complura tenuia, parua, albicantia semina. radix subest lignosa, tenuis, & subinde proserpens.

Vaccinia nigra.

Macro sterilique solo, ac incultis syluosisq; gaudet: subinde in editis, vento expositis, ac montanis reperitur: non rarò etiam ad plana descendit. In Germania vtraque, Bohemia, & nonnullis Galliæ locis frequens.

Subnatis Vere nouis foliolis, paulò pòst flosculi apparent: baccæ sub finem Iunij ac Iulio perficiuntur. reperiuntur verò nonnunquam & Septembri: tametsi enim maturæ, non facilè tamen corrumpuntur.

Baccas istas Germani Heydelbeeren appellant: Brabanti Crakebesien / quòd strepitum quendam, dum dentibus franguntur, edant: nonnulli Hauerbesien: Galli *Airelle* aut *Aurelle*, vt Iohannes de Choul scribit: Bohemi Czerne iahody. Germaniæ pleræque Officinæ Myrtillos; propriè autem Myrtilli fructus sunt Myrti, prout hoc tempore Pharmacopœi loquuntur. Apud Græcos & veteres Latinos nomen, quòd sciamus, non habet; nam quòd plerique Vitem Idæam, à Plinio Alexandrinam cognominatam, existiment, veritati repugnat. Vitis siquidem

ſiquidem Idæa non modò cùm Vite vinifera ſimilitudinem aliquam habet, ſed Vitis etiam ſpecies eſt. Siquidem Theophraſtus, qui huius meminit, nullo addito epitheto, ἄμπελον ſimpliciter nominat (vt paulò pòſt oſtendetur) quod haud dubiè non fuiſſet facturus, ſi à Vite vinifera differentem habuiſſet.

Quæcunque enim ſtirpis alicuius nomen acceperunt, addito aliquo epitheto exprimuntur, vt ab ea, cuius nomen mutuatæ ſunt, differentes agnoſcantur: vt Laurus Alexandrina: Vitis alba: Vitis nigra: Vitis ſylueſtris: & tales aliæ.

Iam quæ & à ſtirpe aliqua appellationem mutuantur, ſi non in vniuerſum, tamen vel folio, vel fructu, vel alio aliquo ipſas referunt. Vitis alba & nigra, ſiue Bryonia vtraque, folia claiculasque habent, vt Vitis vinifera, repũt & eodem modo. Vitis ſylueſtris ſarmenta Vitis modo emittit, & fructũ exiguis vuis ſimilem profert. Laurus Alexãdrina & Chamædaphne, item & Daphnoides Laurum foliis æmulantur. Sycomorus fructu Ficum, foliis Morum refert. Chamædrys folio eſt Quercus ſimili: Peucedanus Peuces. Ita de aliis quæ ab alia aliqua nomen acceperunt. Frutex autem iſte humilis, nec vllo modo, nec vlla parte Vitem refert.

Naſcitur autem Vitis, quam modò Idæam cognominant, non in altiſſimis ac niuoſis Idæ tractibus, (vt quidam interpretari ſtuduerunt) ſed circa Idam prouenit: Idam quidem montem non Cretæ, ſed Troadis in Aſia minore, quæ à Ptolomæo Geographiæ lib. v. cap. II. Alexandri Troas appellatur. Vnde & non temerè à Plinio lib. XIIII. cap. III. Vitis Alexandrina dicta eſt: haud ſecus quàm illic enata Alexandrina Laurus à Theophraſto nominatur: Propria περὶ τὴν ἴδην, id eſt, circa Idam eſſe feruntur, inquit, Alexandrina dicta Laurus, & Ficus quædam, & ἄμπελος, id eſt, Vitis. Huic autem Viti ſimiles apparent, quas Philoſtratus in vita Apollonij apud Mæones & Lydos (haud procul à Troade ſitos) naſci refert, cum iis vitibus illas comparans, quæ apud Indos vltra Caucaſum gignuntur. Vites autem, ait, paruæ admodum, quales apud Mæones Lydosque ibi naſcuntur: vinum tamen ex illis expreſſum guſtatu ac ore iucundiſſimum.

Traditur autem hæc Vitis, iuxta Idam nata, θαμνώδης, id eſt, fruticis inſtar eſſe, ῥαβδίοις μικροῖς, id eſt, virgulis paruis, ramulis verò ad inſtar cubitum extenſis, circa quos ῥᾶγας, ſiue acini, ἐκ πλαγίου, ſiue obliqui, nigri, magnitudine Fabæ, dulces; intus habentes γιγαρτῶδές τι, id eſt, vinaceum quoddam, molle: folium autem huius rotundum, indiuiſum, ac paruum. *Vitis Idææ.*

Deſcribitur hæc à Plinio lib. XIIII. cap. III. iiſdem ferè verbis: Alexandrina appellatur, inquit, Vitis iuxta Phalacram breuis, ramis cubitalibus, acino nigro, Fabę magnitudine, nucleo molli & minimo, obliquis racemis prædulcibus: folio paruo ac rotundo ſine diuiſuris.

In quibus verbis, pro eo quod Theophraſtus habet, ῥᾶγας εἶναι ἐκ πλαγίου, Plinius non acinos, ſed racemos obliquos legit: quod Viti magis conuenit.

Cum deſcriptione autem hac, fruticulum Germaniæ Officinis Myrtillum dictum, haudquaquam conuenire ſatis manifeſtum. humilis enim eſt, vix cubitum altus, paucis breuibus & nequaquam cubitalibus ramulis; haud racemos, ſed nec vuarum acinis ſimiles fructus, ſed veluti Taxi baccas profert; non dulces, ſed ſubacidos & adſtringentes; in quibus quoque non γιγαρτῶδές τι molle, ſed multa exigua candida plana ſemina: folium verò non rotundum, ſed rotundo longius; non vt Vitis, ſed ad Buxi accedens. Iam & credibile eſt hunc in Italia, Græcia, ac minore Aſia non reperiri, cùm Germaniæ & Bohemiæ proprium Matthiolus aſſerere videatur: tantum abeſt vt Vitis Idæa aut Alexandrina dici aut haberi queat.

Vaccinia autem huius fructus poſſe non abs re nominari videntur, cùm baccæ ſint: nam à baccis Vaccinia quaſi Baccinia dici poſſunt. Sed tamen & alia Vaccinia eſſe non repugnat: Vaccinium etenim πολύσημος eſt dictio pluribus communis. Violas Vaccinia dici cap. de Violis ſcriptum. Hyacinthum ſcriptum & Vaccinium Latinis appellari innuit Virgilius Bucolicon primo Æcloga x. Theocriti verſiculum Latinè reddens, qui eſt Eidyllio x:

Καὶ τὸ ἴον μέλαν ἐστὶ καὶ ἁ γραπτὰ ὑάκινθος.

Virgilius:

Et nigræ Violæ, ſunt & Vaccinia nigra.

Vitruuius Architecturæ lib. VII. Vaccinium quoque à Viola diſtinguit, & ex ea purpuram elegantem fieri refert, ad quam cùm Hyacinthus ſcriptus non conferat, aliud omninò iſtud Vaccinium ab Hyacintho eſſe oportet, quod ad tingendum purpureo colore faciat.

Meminit & Plinius lib. XVI. cap. XVIII. Vacciniorum, quæ ad veſtes ſeruitiorum purpura tingendas adhibentur.

Sint autem hæc eadem cum noſtris Vacciniis difficile fuerit aſſerere: præſertim cùm Plinius Vaccinia inter eas ſtirpes recenſeat, quæ in aquoſis gignantur: noſtra verò in montanis, editis ac vento expoſitis: nec conſtat deinde in Italia cognita eſſe. Vtcunque eſt, Vaccinia hæc

nostra dici possunt, & cum Vacciniis Plinij ac Vitruuij in eo conueniunt, quòd vestes telæq; lineæ tingi purpureo colore his queant.

Cæterùm Vaccinia hæc facultate secundo ordine, eoq; satis intenso frigida sunt, & vnà cum manifesta adstrictione resiccant. Ventriculo æstuanti conueniunt: sitim sedant: ardentium febrium calores mitigant: aluum reprimunt: vomitum sistũt: dysenteriam ex flaua bile natam curant: aduersus choleram morbum prosunt.

Excoquitur horum succus donec crassescat, & addito melle & sacharo conseruatur, Rob Officinæ appellant: quod ipsis crudis baccis ad omnia præferendum: nam subinde, dum hæ crudæ eduntur aut assumuntur, ventriculum debilem ac frigidum offendunt, & tantum abest vt aluum adstringant, aut fluentem reprimant, vt etiam eam sua frigiditate ac cruditate perturbent: quod succus coctus siue Rob haudquaquam efficit.

De rubris Vacciniis. CAP. VIII.

Vaccinia rubra.

RVBRORVM Vacciniorum frutex quoque humilis est, nec quàm nigrorum altior: virgulis tenuibus; paucis ramis: foliis durioribus, perpetuò virentibus, maioris Buxi similibus, aliquantò maioribus. flosculi non secundum ramulos, sed in fastigiis virgularum aliquot simul proueniunt, forma oblongi, rotundi, diluto colore rubentes: succedentibus baccis, quę maturę rubent, sapore acidæ & adstringentes. radix tenuis serpit.

Syluosis & interdum opacis quibusdã Brabantiæ locis reperitur. Gesnerus in altis Heluetiorum montibus gigni scriptum reliquit.

Nomen à nigris, quibus forma satis respondent, Vaccinia rubra habent. Germanis Roter Heydelbeere: Belgis Roode Crakebesien: Gallis *Aurelles rouges*: Conrardus Gesnerus Vitem Idæam rubris acinis dixit. sed multò minus quàm nigram cum Idæa Vite hanc conuenire ipsarum baccarum exortus ostendit: non etenim ad latera cauliculorum veluti nigra (quod existimantibus vitem Idæam esse imposuit) sed è ramulorum cacuminibus corymborum instar dependent.

Facultatem autem rubra Vaccinia & frigidam siccamque habent, & simul adstringendi vim.

De Vacciniis palustribus. CAP. IX.

Vaccinia palustria.

PALVSTRIBVS Vacciniis graciles ac ferè instar setarum tenues, nonnihil subrubentes coliculi, dodrante breuiores exeunt; circa quos parua foliola, veluti Thymi aut vulgaris Serpylli. flosculi in extremis virgis, deinde baccæ dependent, rubra Vaccinia referentes; sed turbinatæ, per maturitatem rubentes, quandoque punctulis purpureis conspersæ, sapore acidę. radix instar tenuis bacilli, obliqua, ex qua sursum complures coliculi, & inferius fibræ aliquot demittuntur. Talem enim obseruare me memini, quando virens cespes vnà cum baccis olim ad me missus fuit, sublata siquidem vndequaq; terra ac herbis, radix, qualem descripsimus, relicta est.

In humidis & vliginosis locis proueniunt sæpenumerò apud Hollandos. Valerius Cordus quasdam his similes baccas, si non eædem, in macris, humidis, putridis, muscosisque quoque

quoque reperiri refert, & plurimum circa Wittenbergam Saxoniæ oppidum.

Sub finem Iulij, ac Augusto mense baccæ ad maturitatem perueniunt.

Hollandi Veenbesien: Germani Moßbeeren, id est, acinos aut baccas palustres appellant: Oxycoccon Valerius Cordus: nos Vaccinia palustria nominauimus, à similitudine, quam ab aliis habent Vacciniis.

Frigida autem & sicca huiusmodi Vaccinia, vnà cum quadam partium ac substantiæ tenuitate, quæ tamen quandam adstrictionem coniunctam habeat.

Ardentium febrium calorem, atque in his sitim, mulcent: bilis ardorem reprimunt: vomitum sistunt: ciborum appetentiam, per biliosos corruptosque humores deiectam, restaurant: pestilentibus morbis aduersantur.

Coquitur verò & horum succus, donec crassior factus addito sacharo conseruari queat. qui ad omnia, ad quæ baccæ, etiam vtilior est.

De Portulaca marina. CAP. X.

Portulaca marina.

Portulacæ marinæ ramulus.

MARINA dicta Portulaca non herba veluti hortensis, sed exiguus est frutex: cuius ramuli duri ac lignosi: folia pinguia, carnosa, forma Portulacæ æmula, sed albidiora ac duriora: flosculi cauliculos parte superiore ambiunt, quales Blito aut Atriplici ferè; nec dissimile semen latum ac planum. radix lignosa, viuax, veluti & ipsa stirps, quæ defluentibus paucis foliis hyemem sustinet.

In maritimis Zelandiæ, Flandriæ, Hollandiæ aggeribus ac tumulis arenosis gignitur: & alibi similibus locis.

Iulio mense cum flore potissimum viget.

Huius verò & aliæ reperiuntur species foliis candidioribus, longioribus, & Oliuæ ferè similibus, non rarò quoque altiores aut ramulis teneriores, quales in Lusitania & Valentino Hispaniæ regno se vidisse & obseruasse Clusius scribit.

Hanc stirpem Græci ἅλιμον cum aspiratione vocant: differt ab ἀλίμῳ absque aspiratione: Latinis quoq; Halimus est: vulgò Portulaca marina: Belgis Zee porceleijne: Angl. Sea porcelline.

Partium autem est Halimus, vt inquit Galenus, dissimilarium: Maior verò pars eius calida

lida est temperatè, cum humiditate non concocta & leuiter flatuosa.

Folia, Dioscorides ait, decoquuntur ciborum gratia. radix conuulsa, rupta, torminaq́; mitigat cum melicrato drachmæ pondere pota: eadem lactis vbertatem facit. Folia autem in Belgio veluti Cappares sale aut muria cōdiuntur, & eorū loco mensis inferuntur eduntúrq́; & nec quidem reluctante palato, cui grata sunt. Galenus verò etiam prima eius germina in Cilicia esitari ac reponi, in posterum vsui futura, memoriæ proditum reliquit.

De Myrto. CAP. XI.

Myrtus prior.

Myrtus altera.

MYRTVS magnitudine foliorum non parum differens est: differt & fructus colore, qui modò albicans, aliàs niger est.

Frutex autem Myrtus haud magnus, cultura in exiguæ arboris speciem quandoque adolescens, cuius ramuli siue virgæ lentæ, flexibiles, ac obsequiosæ, subrubente cortice conuestiuntur: folia circa hos læuia ac resplendentia, lata aliquantulum & acuminata, vni quidem minuta, alteri verò maiora, & Vineæ peruincæ vulgaris æmula, tertiæ autem mediæ magnitudinis: sunt eadem nonnullis rariora, quibusdam frequentia cauliculos densius stipantia. flores candidi sunt, stàminibus aliquot concoloribus mediis. fructus baccæ sunt oblongæ, colore aut nigræ aut subalbidæ, in quibus copiosa minuta candidaque semina. Foliis ac floribus Myrtus iucundè odorata est. qui etiam ex his, & præsertim è floribus, stillatitius elicitur liquor, gratùm ac suauè redolet.

Myrtidanum. Circa autem Myrti ramulos ac caudices inæquale quoddam eminensque subinde nascitur, eiusdem coloris, ramos ipsos veluti manus aliqua amplectens ac ambiens: quod Myrtidanum vocatur.

Lætatur Myrtus littoribus marinis, lacuum, stagnorum, fluuiorumque ripis, montium conuallibus. gignitur feliciter in hortis & viridariis, cultuque luxuriat. Vento Septentrionali exposita ac frigidiora odit loca: montes fugit: In calidis idcircò regionibus facilis copiosusque eius prouentus.

In Germania verò reliquisque frigidis ac rigidis prouinciis ægrè ac difficulter colitur, & nisi intra penuarias cellas hybernis mensibus transferatur, intercidit.

Vbi

Myrtus tertia.

Myrti ramuli cum flore ac ſemine.

Vbi ſuę ſpontis eſt ac naſci gaudet, vnà cum Roſis floret: fructus Autumno matureſcit: alibi florem tardè: fructum nunquam perficit.

Græcis μυρσίνη eſt: Latinis Myrtus: Arabibus Alas: Italis *Myrto:* Hiſpanis *Arrayhan:* Luſitanis *Murta,* & *Murtella*: reliquæ nationes Latinam ferè appellationem ſeruant.

Inter Myrtos autem, quæ minuto ac exili folio, Plinio Tarentina eſt: quæ verò frequentibus foliis denſiſſima, exotica. Nigra Myrtus, cuius baccæ nigræ: candida, quæ albidas baccas gignit, appellatur: virent verò & huius dilutius folia. Satiua item habetur in hortis ac viridariis culta: ſylueſtris quæ ſua ſponte naſcitur: huius baccæ crebrò minores: illius autem maiores. Numerat Plinius & alias ſpecies, Patritiam, Plebeiam, ac Coniugalem, quæ qualesq́; ſint, non oſtendit. Oxymyrſinen etiam inter Myrti ſpecies reponit, quæ tamen Myrtus non eſt, ſed aculeata ſtirps: de qua inter ſpinoſas.

Quod caudices ambit μυρτίδανον, vt ſcripſimus, appellatur: Plinius tamen lib. XIIII. cap. XVI. vinum ex ſylueſtribus Myrti baccis Myrtidanum vocari ait, ſi modò integrum eſt exemplar. Dioſcorides ſiquidem, & ſimiliter Sotion in Geoponicis, ex maturiſſimis Myrti nigris baccis vinum exprimi referunt: verùm hoc ipſum μυρτίτης οἶνος, hoc eſt, vinum Myrteum aut Myrtites dicitur. *Vinũ Myrteum.*

Conficitur verò & vinum ex Myrti baccis cum foliis tuſis, ac in muſtum infuſis, quod μυρσινίτης οἶνος, id eſt, Myrſinite vinum, vt Dioſcorides ait, vocatur. Neutrum Myrtidanum à Græcis nominatur. *Vinũ Myrſinite.*

Veneri autem ſacra habita olim fuit Myrtus: Plinius lib. XV. cap. XXIX. Ara, inquit, vetus fuit Veneri Myrteæ, quam nunc Murtiam vocant.

Cæterùm Myrtus ex contrariis ſubſtantiis conſtat, vincente frigido terreno: habet & tenue quiddam calidum: itaque valenter, vt Galenus ait, deſiccat.

Adſtringunt autem folia, fructus, germina, ac ſuccus, tum foris appoſita, tum aſſumpta. ſanguinis ſputationes, tum & alias eruptiones reprimunt. contra muliebria profluuia inſeſſu proſunt; quo modo, tum & fotu ſuperfluentes hæmorrhoides ſiſtunt. Alui fluore laborantibus ac dyſentericis auxiliantur: Renum ac veſicæ vlcera roſioneſque ſanant: Oculorum inflammationes mitigant cum farina polentæ impoſita: vtiliter quoque omnibus incipienti-

bus inflammationibus exterius admouentur: nec non recentibus ex casu, ictu, aut conatu supra vires doloribus. Ventriculum humidiorem adiuuant: vrinas mouent fructus foliaque resiccata; virentibus enim humiditas quædam superflua ac nocens adest.

Luxatos artus horum decocto foueri expedit, & fracta curationi rebellia, tum & extremarum partium vlcera ex vino: vitiligines emendat: purgat furfures & achoras: capillos denigrat, & fluentes continet.

E virentibus autem baccis extrahitur succus, qui resiccatur, & ad vsus supradictos seruatur. Exprimitur verò & è foliis succus, affuso vetere vino aut aqua pluuia, cuius recentis vsus est, nam exiccatus cariem sentit, & vires, vt Dioscorides ait, amittit.

Myrtidanum magis quàm Myrrus desiccat, & vehementius adstringit. Quidam id tondentes, ac vino austero subigētes, pastillos formant, qui ceratis, insessionibus, cataplasmatisq; admisti, ac aliis vbi adstringendum est, folio ac semine efficaciores sunt.

De Vitice siue Agno casto. Cap. XII.

Vitex.

Viticis ramulus cum flore.

VITEX haud magnus frutex est, arboris exiguæ in modum assurgit: caudices habet lignosos non crassos; ramulos verò oblongos, lentos, flexibiles, frangiq; contumaces. folia ex vno pediculo cohærent quina, oblonga, acuminata, veluti Salicis, sed minora molliora-que, medio horum maiore ac longiore. flores verticillatim spicato ordine virgularum fastigia circundant, colore aut purpurei toti, vel purpurei albo intermixto. semen rotundum instar piperis.

Nascitur in fluuiorum asperis ripis, in conuallibus, torrentium alueis, locis videlicet palustribus, in Italia, ac aliis calidioribus prouinciis. Germania aut Belgium Viticem non habet, nisi cum diligentia ac cura in hortis exculta m.

In Belgio serò, ac Augusto demum mense cum flore reperiri quandoque contigit.

Græci hunc fruticem ἄγνον nominant, & λύγον: Quoniam, inquit Plinius lib. XXIIII. cap. IX. matronæ Thesmophoriis Atheniensium castitatem custodientes, his foliis cubitus sibi sternunt: Latinis verò Vitex appellatur. Dicitur verò & à nonnullis, vt inter voces nothas ac spurias refertur, ἄγνος, ἀμικτομίαινος, ϖιδάκτυλος: Latinis Salix marina, aut Salix Amerina, &

Piper

Piper agreste: Germanis Schaffmulle/ Keuschbaum: Belgis vnà cum Officinis Agnus castus: Italis *Vitice, Agno casto*: Hispanis *Gattilo casto*: Anglis Chaste tree.

Agni autem folia & fructus excalfaciunt ac reficcant tertio ordine: partium sunt admodum tenuium, & flatus discutiunt. Edule autem apud nonnullos semen habetur, teste Galeno, & quidem per se vel frixum. Non frixum dolorem capitis adfert: frixum verò minus caput tentat. Alimentum autem præbet corpori exiguum, idque reficcans: flatus validè dissipat: quamobrē accommodū iis, qui à venereis puros se conseruare cupiūt; huic enim resistit.

Præstant eadem fruticis flores ac folia, tum & assumpta, tum & substrata. Prodest verò & Viticis semen ad iecur & lienem indurata ac obstructa: à serpentibus demorsis: spleniticis & hydropicis bibitum. lac euocat, & in vino drachmæ pondere potum promouet.

Decoctum herbæ ac seminis circa vterum morbos ac inflammationes insessu mitigat. Cit menses etiam semen cum Pulegio bibitum: item & suffitum ac suppositum. Capitis dolores in cataplasmate soluit. fouentur hoc addito oleo & aceto Lethargici ac phrenitici.

Folia suffita ac substrata venena fugant, & imposita morsibus illorum auxiliātur. Testium duritias cum butyro & foliis vitium emolliunt: sedis rimas semen cum aqua impositum mitigat: cum foliis verò medetur luxatis & vulneribus. Virgulam qui manu tenuerit, dum iter facit, negatur intertriginem sentire: auctor Dioscorides.

De Ligustro siue Phillyrea. CAP. XIII.

Phillyrea.

FRVTEX arborescens Ligustrum est, cuius ramuli aut virgæ rectæ foliis conuestiuntur mollibus, resplendentibus, saturato colore virentibus, Clematidis Daphnoidis siue Peruincæ æmulis, sed tamen longioribus, quàm Oleæ etiam maioribus, latioribus ac nigrioribus: flores candidi, suauiter odorati, paruuli, racemosi; sequuntur baccæ initiò virentes, per maturitatem nigræ, in exiguæ vuæ modum congestæ, quæ succum reddunt è rubro punicante purpureum: radices hinc inde per obliquum sparguntur.

Italiæ, Galliæ, Germaniæ vtrique, aliisque plurimis Occidentis regionibus Ligustrum familiare est: secus aruorum margines, & in syluis quandoquè reperitur: rigua & aquosa amat. Ad topiarias scenas à nonnullis expetitur, quas facili opere haud ineleganter conuestit.

Sub finem Maij mensis, aut Iunio flores facit: Autumno ac circa hyemem baccæ maturantur, quæ subinde tota hyeme restāt, defluentibus interim foliis, quæ Vere noua renascūtur.

Latini Ligustrum: Itali hac ætate *Guistrico*, voce à Ligustro corrupta, appellant: Græcorum est φιλλύρεα, nequaquam verò κύπρος: Cyprus siquidem frutex Orienti proprius, Ligustrum Occidenti familiarius. Magna quidem vnius cum altero similitudo est, vt ipsæ descriptiones ostendunt: sed tamen hoc differunt, Bellonio teste, quòd Ligustro folia hyeme defluant, Cyprus verò perpetua fronde vireat: Iam & Cypri folia capillos ruffant, vt Dioscorides ait; ac, vt Bellonius refert, ad luteo tingenda colore faciunt; Ligustri verò ad tincturæ vsum haud quaquam seruiunt. Proinde perperam Plinius lib. XXIIII. cap. X. Ligustrum eandem arborem esse censet, quæ in Oriente Cyprus. Quod tamen non ex sua, sed ex aliorum videtur sententia scripsisse: nam lib. XII. cap. XXIIII. Quidam, ait, hanc (scilicet Cyprum) esse dicunt arborem, quæ in Italia Ligustrum vocetur. Esse verò Ligustrum ipsam Græcis appellatam φιλλύρεαν descriptio ostendit. *Plinius notatur.*

Phillyrea, inquit Dioscorides, arbor est Cypro magnitudine similis: foliis Oleæ nigrioribus ac latioribus: fructum habet Lentisci similem, nigrum, subdulcem, racematim cohærentem: & tale omninò ipsum Ligustrum, vt iam ostendimus.

Arabs Serapio Liguſtrum cap. XLIIII. Mahaleb nominat: Eſt tamen & aliud Mahaleb granum, cuius mentionem facit Auicenna cap. 478. tepido calore reſoluens ac dolore ſopiẽs. Serapio de vtroque ſimul egiſſe videtur, & diuerſa Mahaleb ſub vnius capitis titulo cõplexus. Appellatur verò à Germanis Liguſtrum Beinholtzlein / Mundtholtz / Rhein oder Schulweiden: à Belgis Keelcruyt/ Monthout: à Gallis *Troeſne*: ab Anglis Pryuet: à Bohemis Gyjwonij.

Mahaleb Serapionis.

Baccas ſunt qui velint Vaccinia etiam dici, atque Vaccinium illud eſſe, cuius architecturæ lib. VII. Vitruuius meminit cap. XIIII. de coloribus purpureis: Eadem ratione, inquit, Vaccinium temperantes, & lac miſcentes, purpuram faciunt elegantem. In tanta veterum breuitate, quid poterit certi adferri, aut ſtatui?

Frigida autem & adſtringentia ſunt folia: ad oris & tonſillarum incipientes inflammationes plurimum conducunt. Baccis merulæ, turdi, aliæq; nonnullæ aues hyeme haud iniucundè veſcuntur.

De Cypro ex Dioſcoride & aliis. CAP. XIIII.

Cyprus.

Cyprus latiore folio.

NON magna quoque arbos Cyprus eſt, mali Punicæ magnitudine, aut paulò amplior: folia eius oblonga ſunt vti Oliuæ, ſed tamen latiora, molliora, & non perinde candida, ſed virentiora: flores candidi, racemoſi, odorati: fructus ſunt baccæ nigræ, Sambuci acinis ſimiles.

Optimum, inquit Dioſcorides, naſcitur in Canopo & Aſcalone: Canopus autem vrbs eſt Ægypti, olim celebris, quæ vni ex ſeptem Canopico Nili oſtio agnomen dedit. Aſcalon ciuitas eſt Palęſtinæ, quæ Syriæ eſt prouinciæ.

Plinius Cyprum in Ægypto quoq; arborem eſſe tradit, Ziziphi foliis, ſemine Coriandri, flore cãdido, odorato: Coriandri autẽ ſemẽ cum Sambuci baccis magnitudine ſatis cõuenit.

In Ægypto magnus huius, & hâc ætate eſt prouentus, vbi eius folia ſtudioſè colliguntur, reſiccataque in alias prouincias mittuntur, præſertim Turcarum Imperio ſubditas, vt Bellonius lib. II. Singularium refert.

Græcis κύπρος eſt: Latini eandem vocem retinent. Falluntur qui Liguſtrum, Plinij auctoritate decepti, exiſtimant, vt ſuperiore capite oſtendimus. Arabum Alkanna ſiue Henne eſt: appellatur & modò à Turcis Henne.

Adſtrictoriam

Pſeudoliguſtrum.

Syringa.

Adſtrictoriam autem vim Cypri habent folia, vt Dioſcorides. Commanducata oris vlceribus medentur: feruidis inflãmationibus impoſita proſunt. Decoctum ipſorũ ambuſtis affunditur. Ruffant eadem trita capillos, herbæ Lanariæ ſucco macerata, & illita, vt quidem Dioſcorides. Bellonius non modò capillos, ſed & inferiores humani corporis partes, tum & vngues his colorari ac tingi refert: quod apud Turcas, vt ait, pulchrum habetur.

Flores cum aceto fronti impoſiti, capitis dolores ſedant.

Fit & ex his Cyprinum oleum, odoratum, calfaciens, & neruos emolliens.

De Pſeudoliguſtro. Cap. XV.

PSEVDOLIGVSTRVM ad mediocris arboris magnitudinem ferè adoleſcit: folia ei ſunt oblonga, lataq; veluti minoris Ceraſi: flores candidi, ſuaueolentes, plures ab vno tenui oblongo pediculo ordine digeſti dependent; quibus ſuccedunt baccæ per maturitatem nigræ, oſſe intus duro, haud magno, criſpis lineolis elegãter imbricato, in quo exiguus nucleus.

Reperitur hæc arbos nõ paucis Belgij locis, ſed tamẽ rarò obuia. in Auſtria frequẽs admodũ viſitur, ac in denſis Sileſiæ quibuſdã ſyluis.

Floret autem Liguſtrum iſtud incipiente Maio menſe: baccę ſub Autumnum ad maturitatem perueniunt.

Pſeudoliguſtrum, alio deſtitutum nomine, appellatur: ſunt qui ἄγνον ſiue Viticẽ, ſed perperam vocitent: vnde & Pſeudoagnos à nonnullis dictum: vulgò Vogelkersen nominant. Suſpicantur nonnulli Mahaleb illud eſſe, de quo Auicẽna cap. 478. & quod à Serapione ex Meſuæ ſententia refertur: ſed idipſum difficillimum fuerit aſſerere, cùm Mahaleb iſtud ab Auicenna nullis exprimatur notis.

Cæterùm quòd ad Pſeudoliguſtrum attinet, eius quidem in medicina vſum eſſe nondum accepimus.

Nuclei qui in oſſiculis continentur, vti Ceraſi nucleos ſapore ſatis referunt, ita quoque facultate ipſis reſpondere videntur; temperatè videlicet calidi, & vrinas clementer promouentes, ac nephriticis ea propter vtiles.

De Syringa. Cap. XVI.

SYRINGA frutex ampliter luxuriat. caudices eius ac rami geniculis articulati, tenui cortice ſubrubro exterius ſordeſcunt, interius verò cãdida, fungoſa, molliq; medulla replentur: folia oblonga, lata, venoſa, ambitu leuiter inciſa, Pyri foliis magnitudine formaq; ferè aſſimilia, ſed aſperiora, ex vno geniculo bina ſibi oppoſita: flores ſpicato breui ordine digeſti faſtigiis adnaſcuntur candidi, ex quatuor mediocris longitudinis foliis, cum grauitate quadam odorati:

odorati: fructus parui, crispi, ac quasi ex multis exiguis valuulis cohærentes, superius latiores, versus pediculum contractiores, per maturitatem nigri; in quibus semen tenue & oblõgum. radix aliorum fruticum modo in ramulos diuulsa.

Apud Belgas temerè alibi quàm in hortis requiritur: fertur ex Hispania allatus frutex.

Sub finem Maij aut serius flores in hortis apparent: semẽ Augusto aut Septẽbri perficitur.

Syringa à recentioribus nominatur, aut potius σύριγξ, id est, fistula; quòd caudices & ramuli exempta medulla fistulosi sint & inanes. Cognominatur non rarò quoque candida, aut Syringa candido flore, ad differentiam nempe Lillach, quæ Syringa cærulea subinde dicitur.

De vsu autem & facultate huius fruticis nihil compertum vel ipsi habemus, vel ab aliis accepimus.

De Lillach. CAP. XVII.

Lillach.

FRVTICOSA stirps est quæ nostra ætate Lillach appellatur. complures hæc à radice promit virgas, siue tenues caudices rectos, ramosos, geniculis quoque, vt Syringæ, intersceptos, sed breuiores; cortice minus russo; interiore verò medulla candida quoque ac fungosa. folia huic è singulis geniculis duo situ opposita, lata, acuminata, læuia, maiora, duriora, virentiora, ac magis resplendentia quàm Syringæ. flores racematim cohærent exigui, dilutè cærulei, ex tenui oblongiore collo in quatuor paruula folia explicati. succedunt siliquæ planæ, oblongæ, per maturitatem punici coloris, membrana media intersepte, in quibus semina quaterna ferè, angusta, ac russa. radix in non paucas fibras distribuitur.

Aliunde quoque in Belgium hæc stirps venit, hortorum facta alumna.

Floret sub finem Aprilis ac Maio mense.

Matthiolus notatur. Recẽtiores, vt diximus, Lillach nominãt: quidam etiam Syringam cæruleam. Vocem autem Lillach plerique Ben interpretantur: Ben verò Serapionis & Arabum, Glans est vnguẽtaria, hoc est, βάλανος μυρεψική Græcorum, à qua Lillach plurimum differens est. Inter alia discrimina euidentissimum est, Lillach nullam nucem ferre; vtcunque à Matthiolo contra veritatem ei appingatur: sed siliquam exiguam tantummodo profert, cuius semen nihil oleosi continet.

Glans vnguentaria. Glans vnguentaria fructus est arboris Tamarici similis, magnitudine Auellanæ nucis, è cuius nucleo, non secus ac ex Amygdalis amaris, oleosus exprimitur succus, cuius ad pretiosa vnguenta vsus est, vt Dioscorides ait: hac verò ætate non omninò etiam neglectus: nam huius oleo odoribus imbuto, chirothecis aliisque, suauis odoris gratia conciliatur.

Cæterùm Lillach vsum aliquem in Medicina esse ignoratur: idcirco & facultates eius incompertæ & latentes.

De Rhoë siue Rhu coriaria. CAP. XVIII.

RHVS ad duos aut tres cubitos assurgit, subinde culto & fœcundo solo proceri hominis altitudinem superat, in ramulos, aut citius virgulas multas diffunditur: folia ex pluribus, IX. videlicet aut XI. committuntur, quorum medius neruus siue costa rubet, singularia verò foliola inalbicant, lata, oblonga, & ambitu serrata. flores candidi racematim prodeunt; succedente semine aliquantulum lato, quasi Lentis, ad Terebinthi fructus magnitudinem accedente; quod tandem rubescit. radix haud altè descendens, per summa cespitum hæret.

Theophrastus huius duas facit species: masculam & feminam: quarum vna sterilis: altera fructifera.

Plinius lib. XXIIII. cap. 11. Rhoïs duo etiam genera describit: alterum ἐρυθρόν, quod reiterata non nisi Rhois semen: prius herbam syluestrem foliis Myrti esse refert: mox fruticem coriarium appellari ait, subrutilum, cubitalem, crassitudine digitali, &c. Suspectus autem hic *Plinij locus suspectus.* locus

Rhus coriaria.

locus videtur, & duarum ſtirpium deſcriptiones complecti, vel aliàs errore ac vitio aliquo haud carere.

Naſcitur, inquit Dioſcorides, Rhus in petroſis: apud Hiſpanos nonnullis in montibus ac ſyluis frequens: prouenit & pluribus in Apennino Italiæ monte locis: tum & iuxta Pontum. Archigenes apud Galenum de med. ſecundum loca lib. VIII. in Syria gigni oſtendit, Syriacũ eligens.

Flores Rhoïs Iulio menſe prodeunt: ſemen Autumno cum vua maturatur.

Græcis ῥοῦς: Rhus, inquit Plinius, Latinis nomen non habet. Gaza tamen ex etymo Græcæ vocis nomen effingens, Fluidam appellat. Arabibus eſt *Sumach:* Italis *Somacho:* Hiſpanis *Sumagre*: Belgę Arabicam vocem contrahẽtes Smack vocant. Folia fruticis ῥοῦς βυρσοδεψική appellantur: Latini Rhun coriarian dicunt ſiue Rhoën. Semen verò ἐρύθρος, & ῥοῦς ἐπὶ τὰ ὄψα nominatur: Latini Rhoën culinariam, & Rhoën obſoniorum nuncupant.

Huius fructus, folia, & ſemen inſigniter adſtringunt, vnaque refrigerant ac reſiccant: & reſiccant quidem ordine tertio, ſecundo verò refrigerant; vt auctor Galenus.

Foliorum vſus ad denſanda coria præcipuus: Laudantur hircorum & caprarum his præparata. Decoctum verò foliorum capillos denigrat: dyſentericis vtiliter infunditur, & in horum potiones ac inſeſſus additur. Eadem ex aceto & melle gangrænas & pterygia cohibent impoſita.

Conficitur ex aridis foliis in aqua ad mellis conſiſtentiam decoctis χύλισμα (recentior ętas extractum dixerit) ad eadem vti Lycium conueniens, auctore Dioſcoride: Paulus verò Ægineta expreſſum è virentibus foliis ſuccum huius loco commendat. *Lycij ſucce-daneum.*

Semen eoſdem effectus præbet: Cœliacorum & dyſentericorum obſoniis admiſcetur: fractis, luxatis, ſuggillatis cum aqua impoſitum inflammationes arcet: linguæ aſperitatem cum melle permixtum abſtergit: muliebria profluuia ſiſtit: hæmorrhoides nimiũ profluentes cum querno carbone impoſitum cohibet.

Aqua in qua ſemen infuſum decocta concreſcit, ſpiſſaturq́ꝫ, quæ & ipſo ſemine efficacior habetur. Defluit & ex ipſo frutice gummi, quod dentium cauitatibus inditum dolores tollit, vti Dioſcorides refert.

De Cotino Coriaria. CAP. XIX.

COTINVS Coriaria frutex quoque eſt haud magnæ altitudinis, ad quatuor aut quinqꝫ cubitos aſſurgens: ramulos fert complures, rotundos, obſcurè ſubrubente cortice conueſtitos: folia lata, venoſa, rotundis longiora, quorum pediculi rubent, Vlmi foliis ferè ſimilia, ſed minora, læuiora, & dilutius virẽtia. pro floribus in ſummis caulibus criſpa exit, tenuis, mollis, veluti lanugo, copioſa, inſtar racemi compacta, obſcurè purpurei ſiue punici coloris, Lentibus minora exigua ſemina, quæ poſtea ſequuntur, è ruffo ſubnigricant. radix lignoſa haud altè dimittitur.

Reperitur in pleriſque Italiæ & Galliæ montibus, in Hiſtriæ Alpibus, in Pannoniæ ſuperioris, ſiue Auſtriæ, tum & in Hungariæ, ac Bohemiæ arduis ſyluis.

Nominatur à Plinio Cotinus lib. XVI. cap. XVIII. Eſt, inquit, in Apennino frutex, qui vocatur Cotinus, ad lineamenta modo Conchylij colore inſignis. Eſt tamen & κότινος Oleaſter ſiue Olea ſylueſtris, à qua frutex iſte multum differt. Proinde Cotinus Coriaria rectè dici poteſt: placet nonnullis Scotinum appellari, quæ apud nullum Veterum vox extat. Pannonij Farblauff vocant. Exiſtimatur verò & hic frutex Plinij eſſe Coggygria, de qua lib. XIII. cap. XXII. his verbis agit: Similis (ſcilicet Vnedoni) & Coggygria folio magnitudine minor, proprietatem habet fructum amittendi lanugine (pappum vocant) quod nulli alij arborũ euenit. *Coggygria.*

Sunt

Cotinus coriaria.

Sunt autem huius folia, tenuiaque virgulta, vnà cum seminibus validè adstringentia, frigida, siccáq;, veluti Rhus. Densantur etiam coria non minus feliciter & eleganter huius fruticis foliis, ac tenuibus virgultis, quàm cum Rhoë.

Radix ad tincturam (vt refert Anguillara) vtilis, rubente colore lanás pannosque inficiens. Quod Plinius haud ignorauit, ad lineamenta modo Conchylij colore insignem fruticem hunc (radice nempe) esse referens.

De Chamelæagno. CAP. XX.

CHAMELÆAGNVS humilis & exiguus est frutex, cubiti altitudinem raró attingens. ramulos promit nonnullos: foliola circa hos latiuscula, oblõga, Myrti foliis haud multum dissimilia, sed duriora, & subinde longiora. è sinu foliorum flores spicati exigui luteoli exeunt; quibus semina succedunt aspera, cacumine pungentia, in racemi exigui & oblongi formam cohærentia, oleoso succo per maturitatem redundantia. radix subest lenta & dura. Totus frutex cum grauitate quadam odoratus est, præsertim semen, & eius oleosa pinguetudo.

Gaudet locis incultis & ericastris, aliquantulum aquosis ac palustribus. In Británia plerisque locis, & apud Brabantos ac Flandros non raró occurrit.

Maio ac Iunio flores apparẽt: Iulio & Augusto semen perficitur. tunc collectus fruticulus ad forum vnà cum fructu infertur.

Chamelæagnus.

Elæagnus. Brabanti ac Flandri **Gagel** appellant: nonnulli Myrtum Brabanticam, & Pseudomyrsinen: Cordus Elæagnum: nobis Chamelæagni vox placuit. Elęagnus siquidem Theophrasto describitur fruticosa, Vitici similis: folio molli ac lanuginoso: flore Populi. qualis haud est à nobis descripta.

Nomen apud Veteres, quod sciamus, non inuenit, nisi sit Rhus syluestris Plinij, de quo lib. XXIIII. cap. XI. Herba est, inquit, syluestris, cauliculis breuib⁹, quę venena & tineas pellit.

Rhus syluestris. P. Pena & M. Lobelius alium omnino pro Rhu syluestri fruticem exhibẽt, ad coria præparanda etiam vtilem, ramulis quadrangulis luxuriantem: virentibus frequentibus foliis exornatum, Myrti aut Rusci similibus, cuius semen in angulosis valuulis spiræ aut cochleæ modo conuolutum gignitur: quod minus quàm Kali herbæ sit.

Familiare esse referunt Narbonẽsi Galliæ, & iuxta Lani fluminis ripas siue margines copiosum frequensque nasci.

Sed ad Chamelæagnum reuertimur: huius semina impensè calida ac sicca sunt, ad tertiũ vtriusque gradum accedunt. Folia quoque calida & facultate sicca sunt, sed multò minus.

nus. Fructus cerebro molestus: ceruisiæ inter coquendum additus (quod à plerisque fit) admodum caput tentantem, & citò ebrietatem adferentem eam reddit. Totus frutex cum fructu aridus, vestimentis interpositus, à tineis & vermibus ea tuetur.

De Lantana siue Viburno. Cap. XXI.

Lantana.

INTER humiles frutices & Lantana numeratur. virgas lignosas siue tenues caudices edit bicubitales, aut altiores, digitalis aut pollicaris crassitudinis, lentos, flecti faciles, frangique contumaces, cortice albicantes: folia verò magna, lata, ambitu siue marginibus crenata, Vlmeis magnitudine & forma ferè similia, sed hirsuta & dum vigent candida, rubentia verò cùm citò casura emarcescunt; quæ ex singulis ramulorum geniculis bina ex aduerso cohæret: flores racematim enascuntur candidi. acini succedunt in vuam congesti, Lentis magnitudine ac similitudine, vtrimque leuiter compressi, qui initio virent, inde rubent, per maturitatem nigricant. radix per summa cespitum huc & illuc diuagatur.

Locis frutetosis, asperis, ac petrosis, in montibus ac syluis etiam prouenit: Italiæ, Germaniæ ac Galliæ nota.

Æstate flores visuntur: baccæ siue acini sub Autumnum ad maturitatem perueniunt: Vere noua folia exeunt.

Itali vulgò *Lantanam* nominant: Gallis *Viorne* dicitur. Creditur esse Viburnum, quod humilem lentumque fruticem Virgilius Bucolicon Æcloga prima ostendit, Romam commendans vrbem:

Verùm hæc tantum alias inter caput extulit vrbes,
Quantum lenta solent inter Viburna Cupressi.

Sunt autem Lantanæ & folia & baccæ refrigerantis, resiccantis, & adstringentis facultatis.

Ad tonsillarum & gutturis, omnesque oris cum inflammatione tumores decoctum initio vtiliter gargarizatur: laxiores gingiuas contrahit & dentes firmat. In lixiuio eadem decocta capillos denigrant. Acini facultate respondent, quorum aridorum puluis alui fluores, sanguinisque profluuia; tum & muliebria cohibet. Ex cortice radicis aliquamdiu sub terra macerato, ac deinde decocto tusoque, viscum ad aucupia parari posse sunt qui referant ac affirment.

De Buxo. Cap. XXII.

BVXVS paruæ arboris similitudine assurgit, caudicibus subinde humani cruris, raro femoris crassitudine. ramosa est. folia verò habet magnitudine Myrti ferè, sed duriora crassioraque, rotundis longiora, læuia, ac resplendentia. flosculi herbacei sunt: fructus rotundiusculi, ingustabiles, & omnibus animantibus inuisi: vt & Theophrastus lib. III. testatur. Materies ligni durissima ac densissima quidem, sed ad opera quæuis conueniens, & valdè tractabilis, grauissima quoque, & in aqua subsidens, colore luteo pallescens, cariem ac teredines non sentit. 1.

Huius verò & alia quædam species humilis existit, quæ ad duos aut tres pedes tantummodo attollitur, sed in latitudinem diffunditur. ramuli huic numerosi tenues admodum: folia verò rotundiora & dilutius virentia. 2.

Algentia & vmbrosa Buxus loca amat: nascitur in altis quoque ac rigentibus montibus.

Perpetuò autem viret, nec frigora horret: Aprili noua germina promit, atque subinde flosculos.

Buxum autem Græci πύξον vocant: Germani Buchßbaum: Belgæ Buxboom: imperitum

Buxus.

verò vulgus Palmboom: Itali *Bosso:* Galli *Buys:* Angli Boxe: Bohemi Pussspan.

Minor χαμαιπύξος ac Humibuxus dici posse videtur: aut humilis Buxus.

Buxi folia, quantum quidem gustabilis qualitas ostẽdit, cum siccitate quadam adstringunt; vsum tamen nullum in medicina habent: nam quòd quidam huius comam tusam apoplecticis propinent ratione caret. nam fructus vel odore frequenti, quem tamen exiguum habet, cerebro ac capiti molestus est. Multùm verò & à veritate aberrabit, qui huius scobe, ligni Guaiaci loco vti voluerit.

De Virga sanguinea. CAP. XXIII.

VIRGA sanguinea ab Italis dicta, Corno assimilis est, in arborem tamẽ non excrescit, sed fruticosa permanet. virgulæ eius nouellæ geniculatæ sunt, ac obscurè purpureo colore rubent; intus verò medullam albidam ac fungosam habent, veluti Sambuci: vetustiores verò caudices, ligni materia dura ac ossea, Corno non cedunt, quam & albidam habent. folia qualia Corno, lata, virẽtia sunt, ac neruosa. quorum pediculi etiam rubent; quandoque & quædam intercursantes venulæ. fastigiantes vmbellę floribus albidis grauidæ sunt: baccis verò initio virentibus, cùm verò maturæ fuerint nigricantibus, sapore ingratis & volucriũ nulli desideratis.

In dumis ac sepibus crescit, ponè agros ac syluas.

Vere, Aprili mense flores exeũt: fructus Autumno maturitatem consequuntur.

Virga sanguinea.

Θηλυκρανία.

Italis vulgò *Sanguino* & *Sanguinello* vocatur: Petro Crescentio Sanguinus: Matthiolo Virga sanguinea. Extant pauca de Virga sanguinea apud Plinium lib. XXIIII. cap. X. Nec Virga, inquit, sanguinea felicior habetur: cortex eius interior cicatrices, quæ præsanauere, aperit. Difficile aut fortassis etiã temerè fuerit, ex his paucis verbis, Plinij Virgam sanguineam eandem cum Sanguino affirmare. Germani hanc Hartriegel nominant: Belgæ wilde Cornoellie/ id est, Cornum syluestrem: & Gallicè *Cornellier sauuage.* Valerius Cordus ψευδοκρανίαν facit, id est, falsam siue spuriam Cornum. Videtur verò & hæc esse Theophrasti θηλυκρανία, siue Cornus femina. Virgulas hæc habet paruas, medullam intus continentes, non veluti maris duras ac solidas: fructum verò ἄβρωτον, hoc est, esui haud idoneum, & serotinum, vt quĩ post Autumni æquinoctium demum perficiatur. Ac talis quidem Cornus syluestris siue Virga sanguinea, cuius noui ac tenelli termites rubentes medullam intus, vt scripsimus, habent: fructus verò ingrati, & qui tardè maturentur.

Partium dissimilariũ baccæ istius sunt. quasdam enim habent calidas, amaras, & extersorias: plurimas verò frigidas siccas, acerbas & adstrin-

ſtringentes: Vſum tamen in medicina nullum habent. Matthiolus ex baccis prius decoctis, deinde prelo ſubditis, oleum exprimi refert, quo Ananiéſes ruſtici in lucernis vtantur. Quod verò de cortice Virgæ ſanguineæ Plinius ſcribit, id præſtare poſſe corticem huius Corni ſylueſtris ſiue Virgæ ſanguineæ nec compertum, nec veriſimile eſt: Ait enim, vt iam retulimus, corticem eius interiorem cicatrices, quæ præſanauere, aperire.

De Euonymo. CAP. XXIIII.

Euonymus.

HAVD procerus frutex Euonymus eſt, mali Punicæ magnitudine. ramulis plurimis diffunditur. veteres caudices corticibus inalbicant: recentiores ac non ita dudum enati virent, & quibuſdam à cortice eminentiis quadrangulares apparent. ligni materies dura; ex dilutè luteo albida. folia oblonga, lata, tenuia, ac mollia ſunt. Floſculi albidi quini ſenive, ex tenui pediculo vmbellæ ferè inſtar cohærent. fructus quadrangularis, rubens, quatuor continet grana albida, quorum ſingula luteo conteguntur cortice, qui detractus luteo inficit colore.

Locis incultis ac frutetoſis exit, circa aſperos colles & aggeres: non rarò & agris pro ſepimento eſt vnà cum Rubis aliiſque ſentibus.

Aprili menſe flores: fructus ſub finem Auguſti aut Septembri menſe maturi apparent.

A Theophraſto hic frutex εὐώνυμος appellatur, & lib. III. De ſtirpium hiſtoria ab ipſo deſcribitur: nonnulli Anonymos parum rectè legunt. Petrus Creſcentius Fuſanum appellat, quòd ex huius ligno fuſi fiát: atque ex eadem cauſa à Germanis Spindelbaum; pleriq; tamen Hanhödlin dicunt: Brabanti verò Papenhout: Itali *Fuſano*: Galli *Fuſin*, & *bonnet de preſtre:* Angli Spindel tree. Qui hanc ζυγίαν ſiue Iugalem faciunt, à vero recedunt: Zygia ſiquidem Aceris eſt ſpecies, vt infrà dicetur.

Pernicioſus autem hic frutex omnibus eſt, vt Theophraſtus ſcribit; capris verò & nociuus. Fructus huius, inquit, oues enecat: ſimiliter & folium ac fructus capras maximè interimit, niſi infrà ſupraque purgentur. Fertur verò hic fructus homini exhibitus, & per ſuperna ac per inferna purgationem moliri, ſi terni aut quaterni fructus dentur.

De Frangula. CAP. XXV.

COMPLVRES à radicibus rectas virgas edit Frangula, X. aut XII. pedes altas, pollicaris craſſitudinis, in ramulos nonnullos diuiſas; quarum exterior cortex niger eſt; qui verò ligno proximus ſubeſt, luteus, ac luteo quoque Croci colore tingit. ligni materies candida & fragilis, ruffeſcēte quadam medulla media. folia ſunt qualia Alni vel Ceraſi, nigriora tamen & paulò rotundiora. floſculi inalbicāt. baccæ rotundæ fructus ſunt, in quibus fiſſura quędam apparet, quaſi ex duabus in vnam coaluiſſent, colore initio virentes, deinde rubentes, poſtea nigricantes; nuclei verò in his duo ſunt exigui. radix per ſumma ceſpitum vagatur.

In ſyluis apud Brabantos frequens eſt, præſertim humidioribus ac vliginoſo ſolo ſitis. Reperitur & in Germania ac Bohemia.

Vere noua folia & flores naſcuntur: Autumno baccæ.

Alnum nigram fruticem hunc ſunt qui vocitent: aliis Frangulæ nomen magis placet: Petro Creſcentio Auornus eſt: Brabanti Spoꝛkenhout/ & quandoque Pijlhout/ quòd pueri ex his ſibi tela conficiant: Germanis Faulbaum: Bohemis Kruſſyna.

Frangula.

Interior autem huius cortex apud rusticos nonnullos in vsu est, qui eius vtuntur diluto, quando corpus expurgare cupiunt. Expurgat autem crassos pituitosos humores, tum & biliosos: & non modò per inferiorem sedem, sed frequenter etiam vomitione, cum magna ventriculi perturbatione ac molestia. Rusticorum idcircò magis est medicamentum, quàm vrbanorum; ac eorum qui crassa victus ratione vtuntur, quàm delicatè viuentium. Sunt verò & qui asserant, corticem aridum mitiorem esse, & minores molestias excitare: recenti siquidẽ ac nondum resiccato humiditatem quandam superfluam adesse, quæ torsiones adferat ac vomitiones excitet, ventriculumque perturbet.

Idem verò cortex in vino aut aceto decoctus collutione dentium dolores mitigat: aduersus scabiem & cutis fœditates etiam commendatur.

Folia lætum feruntur bubus, ac pręcipuè vaccis pabulum, quæ horum pastu lac reddunt copiosius.

De Colutea. CAP. XXVI.

FRVTICOSA quoq; stirps Colutea est, hominis altitudinem superans; caudicibus lignosis nõ admodum crassis, qui in tenues ramos sparguntur. folia oblonga sunt, ex pluribus ad vnum neruum composita, veluti Viciæ, sed maiora; quorum singularia cum particularibus Fœnogræci conuenire possunt. flores lutei sunt instar Genistę. succedunt siliquæ vesicularum instar distentæ, ac veluti vento inflatæ, colore nonnihil purpurascentes; in quibus semina dura, nigra, plana, ac Lentibus proxima.

Col.itea.

Colytea.

Hortensis apud Belgas est stirps, & semine nascitur: citò perficitur: tertio anno flores & fructus facit.

A Maio in multam æstatem floret: interea siliquæ maturum semen præbent.

Frutex hic à Theophrasto Græcè κολόυτεα per ου diphthongum in secunda syllaba dicitur: Latinè, interprete Gaza, Coloutea, aut Colutea: Germanis Welsch linsen: Gallis *Baguenaudier.* Falluntur qui Senam esse rentur: idcirco & impropriè Belgis Senebоom vocatur.

Differens autem hæc Colutea est ab altera κολύτεα per υ secunda syllaba: Colytea siquidem hęc, vt Theophrastus lib. III. scribit, fruticosa & ὀζώδης, id est, odorata, & multiramosa est, inuentu rara, non frequẽs: folium habet Laurinum veluti latifoliæ Lauri, rotundius tamen ac maius, simile apparens Vlmi folio, sed oblongius, colore vna parte herbido; inferiore verò albido ac

neruoso,

neruoſo,cortice non læui,ſed veluti Vitis veſtitur. ligni materies dura ſolidaque. radices per ſumma vagantur graciles,ſolutæ,criſpæ,& valdè luteæ. florem fructumque dicitur non proferre. Et de Colytea quidem hæc.

At Coluteę fructum ſiue ſemen,quod in ſiliqua naſcitur,mirum in modum oues pinguefacere, Theophraſtus ſcriptum reliquit.

De Anagyri. CAP. XXVII.

Anagyris.

Eghelo.

ANAGYRIS exiguæ arboris inſtar frutex eſt, ad hominis altitudinem, aut interdum amplius aſſurgens: ramos à caudicibus ſuis fundit complures, ſubinde tenues, quorum cortex ſaturato virore nigricat. Folia circa hos ab vno pediculo terna, Trifolij Aſphaltitis æmula,dilutius tamen ſuperius virentia: flores oblongi,auri colore lutei, Geniſtæ perſimiles, bini ternive quoque cohærentes. ſiliquæ ſuccedunt pollicem latæ, in quibus renum forma Phaſeolis ſimiles duri fructus, ſed minores,initiò albidi,deinde purpuraſcentes, poſtremò è cæruleo nigricantes. Ingrato autem huius folia ac flores odore ſunt, veluti Spatulæ fœtidæ, adeoque graui, vt & prætereuntibus moleſtus ſit. 1.

In pleriſque Galliæ Narbonenſis, tum & Hiſpaniæ locis abſque cultura gignitur: tum & alibi ſecus vias,veluti in Creta inſula,vt Bellonius refert.

Primo quoque tempore flores producit: ſemen cum vua,Dioſcorides inquit, dureſcit.

Græcis ἀνάγυρις, aut ἀνάγυρος, quæ & incorrupta adhuc vox in Creta permanet: Latinis Anagyris: à nonnullis verò & ἄκοπος, aut, vt inter nothas ſcribitur, ἀγνάκοπος.

Exiſtit verò & alter huic haud multùm diſſimilis frutex, non raro arboreſcens: folio quoque Trifolij: floribus luteis, racematim palmi longitudine digeſtis: ſiliquis ac ſemine vti prioris: qui non modò graui, ſed & omni deſtitutus eſt odore. 2.

In ſyluis ac montibus haud procul Tridento frequens naſcitur.

Vulgò apud Ananienſes Eghelo dicitur. Refertur hic ad Laburnum, de quo Plinius lib. XVI. cap. XVIII. Alpina hæc arbor eſt, nec vulgò nota,cuius florem cubitalem longitudine, apes non attingunt. Repugnat autem Matthiolus, qui mauult Anagyridis alteram ſpeciem ſtatuere, quàm Laburnum eſſe concedere: floris ſiquidem racemum, ait, non cubitalem, ſed *Laburnum.*

palmi tantummodo longitudinis esse: apibus verò flores gratos affirmari. quæ à Plinij dissentiunt verbis.

Cæterùm Anagyris, vt Galenus scribit, excalfacientis ac digerentis est facultatis. Folia, Dioscorides ait, tenera trita œdemata reprimunt imposita: cum passo verò drachmę pondere bibuntur aduersus asthma, & si menses, secundæ, aut fœtus hæreat: ad capitis verò cum vino dolores. Radicis succus digerit ac maturat. Semen comestum vomitiones cit. Quod non modò graueolentis Anagyridis, sed & alterius Eghelo dicti, vt Matthiolus scribit, facit.

De Arbore Iudæ. CAP. XXVIII.

Arbor Iudæ.

INTER frutices numerãda venit & Arbor Iudæ dicta, non nisi cultura arborescens; qua accedente, haud difficulter arboris assurgit modo. è caudice lignoso ramulos nonnullos promit, corticibus è purpura nigricantibus; à quibus flores in breuibus pediculis exeunt forma Ochri, sed colore eleganti purpureo rubentes, quandoque & cãdidi, ramulorum cortice & vnà albicante. folia rotunda sunt, Asari ferè similia, sed molliora, tenuiora, dilutiusque virentia. siliquæ succedunt floribus, digitum longę ac latæ, planæ, tenues, compressæ; in quibus semen planum durumq; veluti Lentis.

In nonnullis Hispaniæ prouinciis in sepibus ac dumis reperitur: Italiæ quoque montes, ac Narbonensis Galliæ agri hoc non destituuntur frutice.

Flores primo tempore erũpunt, & prius quàm folia: siliquas æstas maturat.

Vulgò Arboris Iudæ nomen inuenit: Sunt qui Sycomoron appellauerint, quòd videlicet è crassioribus ramulis flores ac siliquæ dependeant: Sed legitima Sycomorus fructu Ficum refert, & folia habet qualia Morus arbor: vnde illi nomen. Ab aliis κερκὶς creditur esse, de qua his verbis Theophrastus: Cercis fructum in siliqua facit. Quæ adeò pauca sunt verba, vt ex his nihil certi haberi queat: plures etenim in siliqua fructum ferentes frutices sunt. Galli *Guainier*, quasi vaginulam, appellant. Hispanorum plerique *Algorouo loco*, id est, siliquam syluestrem aut fatuã: alij *Arbol d'amor*, propter elegãtiam.

Sycomorus. *Cercis.*

Incompertæ autem & incognitæ huius fruticis vires sunt & facultates. Nam quòd Matthiolus hanc Acaciam (additis præter veritatem spinis) faciat, figmentum est.

De Ceratonia. CAP. XXIX.

CERATONIA ex fruticum arborumque siliquas ferentium numero quoque est. mediocris autem magnitudinis arbor, valdè ramosa: foliis oblongis ex aliis pluribus coaceruatis, veluti Fraxini; sed particularibus eorum latioribus, durioribus, rotundioribusq;. fructus oblongæ sunt siliquæ, pede longiores, pollicem latæ, planæ, crassæ, in quibus semina plana lataque. siliquæ ipsæ sapore dulces sunt, & à nonnullis eduntur; sed non prius quàm dudũ collectæ & resiccatæ fuerint: nam virentes adhuc, etiam maturæ, ingrato sapore, esui displicent.

In Apulia regni Neapolitani prouincia, tum & nonnullis Hispaniæ locis incultis gignitur. Nascitur verò & apud Indos aliosque Orientales populos, vbi siliquæ melleo adeò redundant succo, vt eo ad condituram Zinziberis, aliorumque fructuum vtantur, vt Matthiolus refert. Strabo autem lib. xv. Aristobulum referre ait, arborem esse in India non magnam, quæ magnas siliquas habeat, denum digitorum longitudine, mellis plenas, quas qui ederint, non facilè seruari. Quod de recentibus, atque nondum resiccatis siliquis, veritatem tantummodò fortassis habet.

Floret Ceratonia mox soluta hyeme: Vere appetente fructus maturos sub Autumnum proferunt.

Arbori

Ceratonia.

Arbori κερατωνία nomen eſt: Latinis ſimiliter Ceratonia: Hiſpanis *Garouo.*

Fructus ſiue ſiliqua κεράτιον dicitur: Siliqua Latinis, aut Siliqua dulcis: in Officinis nonnullis Xylocaracta: in aliis *Carobe* aut *Carobole* vocibus Italicis: ab Apulis verò *Salequa* vocatur: Hiſpani *Alfarobas* aut *Algarouas*, & abſque articulo *Garouas*: Germani Sant Johans brot/ id eſt, Sancti Iohannis panem, nec alio nomine vulgo Belgarum innotuit.

Ceratonia autem exiccantis eſt & adſtringentis facultatis, ſicuti & fructus, nonnihil etiam dulcedinis continens, vt Galenus auctor. Siliquæ autem recentes aſſumptæ ſtomacho aduerſantur, vt Dioſcorides ait, & aluum ſoluunt: reſiccatæ verò eandem ſiſtunt, & ſtomacho gratiores ſunt. Vrinam quoque ciunt, ſed præcipuè vinaceis exemptis. Eſt autem praui ſucci edulium, concoctu difficile, & quod non facilè aut celeriter deſcendit.

De Caſia nigra. CAP. XXX.

Casia nigra.

TAMETSI non frutex ſed arbor ſit Caſiæ nigræ, quia tamen ſiliquas profert, hoc loco deſcribenda fuit, ne ſiliquarum feraces ſeiungerentur. Magna autem & procera eſt hæc arbor inſtar nucis Iuglandis. folia habet haud diſſimilia, ex pluribus compoſita, ſed ſingularibus magis acuminatis. materia arboris ſolida & compacta eſt, colorisque nigri veluti Guaiaci. exterius verò cortice contegitur lutei aut buxei coloris. Fructus ſiliquæ ſunt oblongæ, teretes, nigræ ac lignoſæ, crebris ligneis membranis tranſuerſalibus interſeptæ, inter quas, præter ſemina plana lataque, qualia Siliquæ, & nigra dulciſque continetur medulla; quæ exempta inter medicamenta clementia locum inuenit.

In Ægypto hæc arbor frequens naſcitur: præfertur Memphitica & Alexandrina.

Veteribus hęc arbor incognita, vel adeò neglectim habita, vt eius non meminerint. Arabes vſu medullæ ſiliquarum cognito in precio primi habuerunt, atque deinde poſteriores Græci, vt Actuarius & eius ætatis alij, à quibus κασία μέλαινα, id eſt, Caſia nigra appellatur. Eſt autem fructus, inquit Actuarius lib. v., eius fiſtuloſus & oblongus, nigrum intus humorem concretum geſtans, qui haudquaquam vna continuitate coaluit, ſed ex interuallo tenuibus lignoſis membranis dirimitur.

Officinæ Caſiam fiſtulam, & Caſſiam, per duplex ſſ, fiſtulam nominant. At Veterum Caſia fiſtula, ſiue σύριγξ Græcè, cortex ille odoratus eſt, fiſtulæ oblongæ ac teretis inſtar conuolutus: quem nunc Officinæ Canellam vocāt, & quo legitimi Cinamomi loco vtūtur. *Caſia ſyrinx.*

Cæterum medulla Caſiæ nigræ, cuius eſt vſus, humida eſt ordine primo ſatis intenſo: in

 calorē

calore verò parum medium temperatumque excedit. Vim habet leniendi, & aluum clementer subducendi: feces educit, & humores qui circa primas venas hærent, idque citra torsiones & molestiam, sed tamen ventriculo minus grata, facilè nauseam excitat. Admiscetur idcirco à nonnullis ei vel aloë, vel hieræ picræ puluis nondum melle addito: sic verò & ventrem magis subducit, & ventriculo minus nocens redditur. Alij Rhabarbarum addunt, & ita quidem cholagogum fit medicamentum, atque febricitantibus ac tertiana laborantibus vtile. Possunt & alia admisceri pro conditione morbi & laborantis. Calculosis quoque ac nephriticis hæc quoque admodum conueniens est, præsertim admixtis nonnullis diureticis, sed non vehementibus: dolores siquidem sopit: vias laxat: & ad calculi aut arenularum faciliorem descensum ac exitum non parum confert.

Tam benignum autem, vt Mesues ait, & innoxium hæc medulla est medicamentum, vt cuiuscunque tandem ætatis hominibus, ac etiam pueris, tum & grauidis ac puerperis tutò exhiberi queat. Foris admota cutis asperitates mitigat, & inflammationibus imposita ad suppurationem adiuuat.

LIBRI SECVNDI PEMPTADIS SEXTÆ

FINIS.

STIR-

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS SEXTÆ LIBER TERTIVS,

DE ARBORIBVS FRVCTIFERIS.

PRÆFATIO.

RVTICIBVS arbores succedunt. quarum tria nobis sunt fastigia: vnum fructiferarum: alterum syluestrium: tertium perpetua fronde virentium. fructiferæ autem hæ omnes sunt: sed illas fructiferas nuncupare libuit, quarum fructus hominibus edules ac vtiles, quæ ἥμεροι, siue domesticæ aut cultiuæ idcircò etiam dicuntur: Plinius has urbanas non improbè dici sentit, quia videlicet fructu mites, vel aliqua dote homines iuuant: lib. XVI. cap. XIX.

Quæ verò fructus ferunt humanis vsibus abdicatos, ἄγριαι ac syluestres dici possunt.

Arborum verò & earum, quæ fructus idoneos proferunt, discrimina quædam sunt: Quædam fructus carne edules sunt, vt Poma ac Pyra: alia nucleo, vt Amygdala & Nuces: nonnulla verò & carne ac nucleo, veluti Mala Persica, Pruna, Cerasa, & id generis alia. Sunt verò & in singulis differentiæ, quas historiæ progressu facile erit cognoscere.

Cùm autem de iis arboribus primùm agendum videretur, quarum fructus carne sua præcipuè esui apti, Malus siue Pomus se reliquis omnibus præferendã offert. Ab hac igitur initiũ sumẽdum.

DE POMO SIVE MALO.

CAPVT I.

Malus.

MALI nomen latè apud Veteres patet, pluribusque commune est, sed de præcipuè dictis Malis primùm: de reliquis deinde.

Est autem Malus arbor quidem caudice subinde mediocris crassitudinis, nõ alta, sed longis ramis iisque inconditis in latitudinem expansa. cortex mediocriter æqualis, non valde scaber est: folia lata, rotundis longiora, marginibus leuiter crenata: flores quinquefolij, non parui, colore albidi, sed frequentius ex albido & diluto purpureo rubentes: fructus magnitudine, forma, colore, & sapore differentes sunt. horum superior pars floris specimen retinet; inferiori, qua sinuosi sunt, pediculus adhæret breuis, cum quo arbori annectuntur. radicum quædam altius, sed per obliquum tamen, descendunt: reliquæ sub ipso terræ cespite huc illuc spargũtur. Constant autem fructus exteriore cute, interiore carne & semine, quod in loculis duriusculis membranaceis inclusum in medio residet, & cortice quidem nigricat, medulla verò albidum est. Permagna autem nõnulla Poma sunt: quædam paruula: medij generis plurima non desunt. pallido colore albicant pleraq;: cineritio sordent alia: rubent illa, & vel parte aliqua vel tota. forma

forma quibusdam rotundior: plerisq; oblongior. Sapore vel dulcia, vel subacida: plurima ex his variè mistum saporem obtinent: austera sunt syluestria.

2. Sunt etenim & quædam syluestres Mali culturæ expertes, non insitæ videlicet, quarum fructus acerbi sunt & adstringentes. Insitione siquidem Poma & Pyra mitescunt.

3. Est tamen & χαμαιμηλέα quædam, siue humilis Malus, fruticis modo adolescens, quæ non propter insitionem, sed natura sua Poma fert præcocia, mediocriter dulcia, colore admodum dilute flauo albicantia.

Plantantur ac seruntur in hortis ac paradisis eò destinatis cultæ ac insitæ Mali: syluestres alicubi neglectim habentur.

Florent circa finem Aprilis, aut sub initium Maij: Poma præcocia quidem, matura circa Calendas Iulij: reliqua Septembri ferè mense: paucissima prius.

Malus Græcis μηλέα est: Latinis & Pomus: Germanis Opffelbaum: Belgis Appelboom: Gallis *Pommier*: Bohemis Jablon.

Fructum Græci μῆλον vocant: Latini Malum aut Pomum: Germanis Opffell: Belgæ Appel: Galli *Pome*: Hispani *Mansanas*: Bohemi Jablko.

Precocia poma humilis Mali, Brabāti vulgò Poma Paradisi, aut Poma D. Ioānis nominăt.

Est autem Pomorum omnium temperies frigida & humida, coniūcta cum humore quodam excrementitio: verùm sicuti neque frigiditas omnibus æqualis est, ita nec quantitas superflui humoris. Citius corrumpuntur in quibus hic redundat: diutius verò asseruari possunt in quibus paucior est. aduentitia siquidem & excrementitia humiditas corruptionis est causa.

Dulcia Poma. Dulcia autem Poma minus frigida sunt ac humida: carnis suæ soliditatem hæc cocta retinent: alimentum conferunt amplius ac minus humidum, quàm cætera Poma: minus facile per ventrem etiam descendunt.

Acida Poma. Acida frigidiora sunt, tum & humidiora: horum coctorum substantia diffluit, nec soliditatem suam retinet: alimentum parcius subministrant, idq; crudum ac frigidum: ita verò & facilè ac citò delabuntur, vt etiam remorantem aluum promoueant; præsertim ante alium cibum assumpta.

Acerba siue Austera Poma. Acerba aut Austera Poma, vt sunt syluestria ac immatura, frigidiora sunt: succum ingenerant crassiorem, ac omnino flatulentum. minus nocent, si citò ac velociter descenderint; si hæserint flatus gignunt, ac colicos adferunt dolores.

Medij saporis Poma. Quæ inter hæc medij sunt saporis Poma, ac non rarò duarum vel trium qualitatum gustum referunt, vincentis saporis facultates præcipuè obtinent; aliarū verò & participes sunt.

Præstant autem semper crudis, Poma cocta: quorum malignitas sæpenumerò non modò per ignem emendatur, sed & additis vel aromatis, vel aliis corrigi potest.

Prodesse autem possunt Poma ventriculo calido. austera verò etiam calore languentem ac resolutum roborare queunt. Inflammationibus omnibus, sed præcipuè incipientibus, Poma etiam commodè imponuntur.

Succus Pomorum odoratorum ac medij saporis compositionibus nonnullorum medicamentorum admiscetur, tum ad humorum melancholicorum contemperationem, tum & ad medicamentorum impensius resiccantium qualitatem remittendam: vt sunt, Serapium ex Pomis Regis Saporis, Antidotum ex granis cocci Baphici, & si quæ sunt alia.

Vnguentum Pomatum. Conficitur verò & cum eiusmodi Pomis vnguentum ex adipe porcina & aqua rosacea, cuius ad nitorem faciei & aduersus cutis asperitatem vsus est.

Arboris folia cum astringendi facultate refrigerantia: inflammationibus initio quoque vtilia habentur.

De Malo Medica. CAP. II.

ARBOR hæc non admodum magna est. rami eius lenti ac obsequiosi cortice virent, & spinulas aliquas, non tamen frequentes adnatas habent: folium oblongum, latum, læue, odoratum, Laurino simile: flores subpurpurei, staminibus in medio tenuibus ac capillaceis: fructus oblongus est, Cucumere vulgò dicto non rarò maior, quandoq; minor, & Limonia mala non multum magnitudine excedens: cortex huic diluti aurei coloris, tuberculis nonnullis exasperatus, odore grato præstans. subest caro crassa, albida, dura aromaticū quid resipiens, sed exiguum, & neq; acris neq; acida, sed ferè qualitatis gustabilis expers. interior medulla non multa quidem, succo acido plena turget; in qua semen conditur Hordei grano maius ac crassius; cortice duro, interiore substantia albida ac amara.

Ad huius genus pertinent & Limonia mala, tum & Anerantia dicta, quorum arbores Malum Medicam magnitudine, virentibus spinosisque ramis, ac foliis Lauri æmulis referunt. flores autem vtriusque candidi sunt; & Anerantij odorati admodum, cuius & folia subinde maiora.

Limonia

Malus Medica.

Malus Limonia.

Limonia autem mala oblongi crassique sunt fructus, Citriis tamen minores: cortex luteus, amaricans & suaueolens, sed tenuis; caro albida cui valde exigua accedit. copiosam autem admodum hæc mala medullam habent, succo magis prægnantem ac redundantem, qui & acidior est. semina & in hac continentur veluti Citrij, nec minus amara. *Mala Limonia.*

Anerantia mala rotundam formam instar globi obtinent, & Limoniis minora sunt. cortex horum intensiore auri colore nitet; odoratus quoque, exterioreque cute amaricat, nonnihil asper, quasi rugosus, subinde crassior, quandoque tenuior, sed tamen quàm Limoniorum crassior, subditam habens substantiam albidam, mollem, ac fungosam. interior pulpa siue medulla multo copiosoque succo madet; & semina comprehendit minora quàm Citriorum, forma, colore, saporeque alioqui similia. succus modò dulcis est; aliâs acidus; non rarò medij ac vinosi saporis. *Mala Anerantia.*

Huc verò & alia quædam referuntur Mala, Assyria nuncupata. horum arbor aliarum Malorum similitudinem refert: rami haud dissimiles: folia paulò quàm Limoniorum maiora: flores Medicæ mali æmuli: fructus rotundus, sed triplo quadruplóve quàm Anerantij maior, crasso è luteo pallidulo rugoso ac asperiusculo cortice, in quo quandoque quædam veluti fissuræ patent. interior substantia succosa admodum est, sapore acidula veluti Limoniorum, sed palato minus grata: in qua & semina gignuntur veluti Mali Citrij & aliorum. *Malus Assyria.*

Nascuntur Mali Medicæ, tum & Limoniæ & Anerantiæ in Italiæ præcipuè maritimis, ac in Adriatici & Tyrrheni, tum & Ægæi maris insulis: gignuntur verò & in Mediterraneis iuxta grandiores lacus, qualis est Benacus, vbi & Citria, sed cæteris minora, proueniunt. Est & Hispania horum ferax, sed locis præcipuè vel iuxta mare, vel haud procul dissitis: Galliæ & quædam prouinciæ, quæ Mediterraneum mare attingunt, etiam istis gaudent fructibus.

A Media autem primùm in Italiam venisse non modò Plinius apertè scribit, sed & Virgilius innuit Georgicon II. de Malo Medica sic scribens:

Media fert tristes succos, tardumq; saporem
Felicis mali, quo non præsentius vllum,
Pocula si quando sæuæ infecere nouercæ,
Miscueruntq; herbas, & non innoxia verba,

Auxi-

Malus Anarantia.

Malus Aſſyria.

Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
Ipſa ingens arbos, faciemq́; ſimillima Lauro.
Et ſi non alium latè iactaret odorem,
Laurus erit, folia haud vllis labentia ventis,
Flos apprimè tenax, animas & olentia Medi
Ora fouent illo, & ſenibus medicantur anhelis.

Arbores iſtæ perpetuò virent, &c, vt Plinius inquit, omnibus horis pomiferæ ſunt, aliis cadentibus, aliis matureſcentibus, aliis verò ſubnaſcentibus.

1. Prior μηλέα μηδικὴ: Latinis Malus Medica ac Malus Citria dicitur.

Fructus verò μῆλον μηδικὸν ἢ κίτρεον: Malum Medicum ſiue Citrium, & Citromalum. Æmylianus apud Athenæum, Iubam Mauritaniæ Regem refert, de Citrio meminiſſe, qui Malum hoc apud eos Malum Heſpericum dicat nominari. Galenus Malum Medicum amplius vocari negat ſed Citrium dici, atque eos qui Medicum appellant, hoc agere ait, vt quæ loquuntur nemo intelligat: Officinæ huiuſcemodi mala Citrones vocant: Germani Citrin opffel/Citrinaten: Belgæ Citroenen: Itali *Citroni* ac *Cedri*: Hiſpani *Cidras:* Galli *Citrons:* Angli Citron appel: Bohemi Cytrynowe iablko.

2. Alterum Pomi genus Limonium malum dicitur: Officinis Limones: Gallis *Limons:* Belgis Limonen.

3. Tertium Malum Anerantium aut Anarantium; à quibuſdam verò Aurantium: ab aliis Aurengium, ab auri luteo colore: Sunt qui Arantia dici velint ab Arantio Achaiæ oppido: vel Arania à gente eius nominis in Perſia: Italis *Arancio:* Germanis Pomerantzen: Belgis Araengie appelen: Gallis *Pommes d'Orenges:* Hiſpanis *Naranſas:* Bohemis Pomerancij.

4. Quartum Pomum Aſſyrium à quibuſdam dicitur: vulgo Italorum *Lomie* appellatur, à quibus & Pomi Adami nomen accepit, ex eo nempè, quòd rude vulgus huiuſcemodi Pomum fuiſſe exiſtimet, de quo Adamus in Paradiſo, tranſgreſſus Dei mandatum, comederit: vnde & in illo morſus veſtigia apparere aiũt. Sed alij, nõ huius generis Pomũ, ſed illud fuiſſe ferũt, quod Arabes Muſam ſiue Moſam vocãt, cuius Auicẽna cap. 395. meminit: Iſtud etenim Iudęorũ nõnulli pro eo habẽt, ex quo Adamus cõedens peccauit; vt Andreas Theuetus refert.

Cæterùm

Cæterùm fructus omnes isti ex dissimilibus & facultate multùm differentibus partibus compositi sunt.

Cortices odorati, amaricantes, sicci sunt ac calidi.

Caro albida frigida ac crassi succi, præsertim Citriorum.

Interior succosa pulpa siue medulla acida, qualis Citriorum ac Limoniorum, refrigerans est, & cum partium tenuitate resiccans.

Semen verò quia amarum, excalfaciens atque resiccans.

Cortex autem Citrij venenis omnibus aduersatur: qua de causa & Theriacis compositionibus quandoque admiscetur: commanducatus oris halitum commendat, & suaueolentem reddit: assumptus verò & frigidum ventriculum roborat. *Citrij mali vires.*

Caro verò albida, solida, duraque subinde editur, sed difficulter admodum concoquitur, & crassum, frigidum pituitosumq; succum procreat. Galenus cum garo & aceto ipsam mandi refert, vt saporis hebetudinem acuant: atque hoc modo assumptam facilius concoqui. Posteritas hanc cum sacharo condire didicit: quo modo præparata ori gratior, facilioris concoctionis, & copiosioris alimenti redditur, & obstructionibus minus obnoxia.

Veteres Citria mala (vt Theophrastus hist. lib. IIII. scribit) non edebant, placebant odore, & inter vestes reponebantur, quas à tineis & blattis inoffensas conseruāt: contra verò venena mortifera, quando opus, ipsis vtebantur, quo nomine vel maximè fuisse commendata etiam Virgiliani versus, quos suprà attulimus, attestantur. Extat apud Athenæum lib. III. facinorosorum ad serpentes damnatorum, qui ab esu Citrij mali liberi ac salui euaserint, historia.

Interiorem pulpam succo acido plenam Galenus non vescam ait: sed nostra ætas hac non rarò pro condimento vtitur, atque inter hæc assumpta, bilem, si quæ in ventriculo est, reprimit, languentem appetentiam excitat, & ventriculo grata est. Facit eadem aduersus vehementes ardentesque febres, & omnes morbos pestilentes ac venenosos, quibus à totius substantiæ proprietate resistit. Cor eadem roborat: refrigerat, & simul crassa attenuat, & lenta viscidaque incidit.

Paratur ex hac & Serapium, quod de acetositate Citri Officinæ nominant, ad eadem vtile & conueniens, palato gratius.

Conficitur verò & tale Serapium ex Limoniorum acido succo, similis omninò facultatis. Nam & Limoniorum interioris pulpę siue substantię succus acidus, Citrij succum tum qualitate, tum facultatibus reliquis ita refert; vt vno deficiente, alter eius loco substitui queat. Cortex Limonij nec inferior Citrij cortice habetur: Albidam autem carnem Limonium malum tam habet exiguam, vt nullius censeatur momenti. *Limonij mali facultates.*

Aqua ex integris Limoniis per vitrea organa elicita, vitiligines & maculas tollit, facieique nitorem conciliat. Eadem pota vrinas prouocat, & calculos cohærentes dissoluit, frangit, & expellit.

Malorum verò Anarantiorum cortex Citriorum ac Limoniorum facultate satis similis, tantò tamen calidior, quantò acrior ac amarior. Interior succosa pulpa siue medulla acida quidem eiusdem aut non multò inferioris est facultatis, quàm sit Citriorum aut Limonum, at dulcis non adeò refrigerat aut resiccat, sed ad temperatum quendam calorem & humiditatem accedit, ori grata; & alimēti plus quàm acida confert, sed idipsum tenue ac exiguum: medij autem saporis succo vinoso prædita, medio se habet modo, frigidior quàm dulcis, minus verò frigida quàm acida. Flores Anarantij odorati ab vnguentariis ad odoramenta paranda vsurpantur. Extrahitur verò & ab ipsis per vitrea organa aqua admodum odorata, quæ assumpta sesquiunciæ pondo sudorem mouet, & febribus medetur. *Anarantij mali vires.*

Semen autem omnium istorum vetris lumbricos necat & expellit: venenis quoq; potenter resistit, & aduersus scorpionum ictus assumptum conducit. *Seminis facultates.*

Quæ Adami vocantur Poma, Limoniis præsertim acido succo facultatibus respondere videntur, sed tamen minus efficacia.

De Malo Punica. CAP. III.

MALI Punicæ duæ sunt: vna fructifera: altera sterilis.

Vtraq; humilis & haud magnus frutex est, tenues aliquot ramulos promit, exiguis paucisq; aculeis spinosos. foliola parua sunt, & Myrti æmula, pediculis annexa rubentibus. flores secundum ramulos vnà cum staminibus mediis ac ipsis quoq; Cytinis eleganti purpureo colore rubent.

Cytinus calyx est oblongus, anteriore parte latior, in septem rimulas (totidem videlicet quot flori foliola) fatiscens, Asari floribus maior, cuius inferior pars in fructum ac amplum transit pomum: superior denticulata vnà cum staminibus ipsi medio insidet Pomo. durus ac *Cytinus.*

Malus Punica.

quasi lignosus huius Pomi cortex est, foris obscuri ac sordidi purpurei coloris, interius luteus, in quo oblongioris figuræ granula reconduntur, quæ, vbi maturitatem assecuta fuerint, eleganti colore rubent, ac succi plurimum habent, vno in singulis vinaceo simili semine. differunt grana sapore: quædam dulcia: alia acida: tertia vinoso gustu media.

Syluestris Malus Punica florem quidem facit, sed qui nullo succedente fructu perit: è breuibus calyculis hic exit, & frequentibus densisque foliolis multiplex est. Huius genera complura Dios. colore differentia esse refert: vnum candidum: alterum πυῤῥὸν siue fuluum: & tertium ῥοδόχεον, siue rubentis rosei coloris: Officinis autem Belgij, notior est rubentis coloris.

Proueniūt Mala Punica in calidis meridiem versus regionibus, veluti in Italia, Balearibus insulis, Hispania, ac præcipuè in regno nunc appellato Granatæ: quod à frequētia malorum Punicorum (quæ vulgò Granata) nomen accepisse creditur. Gignuntur autem passim etiam citra culturam: culta tamen melius proficiunt: In hortis siquidem, vinetis, viridariis, aliisq; perinde excultis lætiora proueniunt.

Malus Punica Græcè ab Atticis ῥόα: ab Ionibus verò ῥόια, vt Galenus ait.

Fructus verò & ipse ῥόα siue ῥόια dicitur: Latinis Malum Punicum: Officinis Malum aut Pomum Granatum: Germanis Granatopffell: Belgis Granaetappel: Italis *Melagrano*, & *Pomo Granato*: Hispanis *Granadas* & *Romanas*: Gallis *Pommes Granades*: Anglis Pomgranat: Bohemis Granatowe.

Flos fœcundę Mali Punicæ Græcis κύτινος dicitur, qui tamen propriè ipsius floris calyx est: Latini nomen seruant.

Syluestris verò ac sterilis flos Βαλαύστιον nominatur: Officinæ similiter Balaustium vocant.

Cortex siue putamen ipsius mali, cuius frequens vsus, Græcis σίδιον: Latinis Malicorium & Sidium: Officinis cortex Granatorum appellatur.

Sunt autem Mali Punici interiora succulenta grana esui apta, boni mediocriter succi, ventriculo grata, sed omnia tenuis ac exigui aut nullius alimenti.

Dulcia non æquè vti cætera refrigerant: ad nutriendum aptiora sunt, sed promptæ inflationes pariunt; febricitantibus idcircò minus laudata.

Acida, & præsertim nonnihil austeritatis referentia, manifestè refrigerant, resiccāt, & nonnihil adstringunt: æstuanti ventriculo prosunt: choleram morbum reprimunt ac sistunt: aduersus dysenterias, nauseam, & vomitum conducunt.

Fit autem ex acidorum eiusmodi granorum succo Serapium, quod eadem potest, & grauidis κιττᾷ laborantibus sæpenumero multū prodest, nisi omnino vētriculi frigiditas obstet.

Nuclei acinorum, ac præsertim acidorū, resiccati refrigerant similiter & adstringunt: ventris fluores, vomitus, & sanguinis excreationes cohibent: ventriculum roborant.

Idem verò & Cytini & Balaustia præstant, temperamento ac facultatibus nucleis similia: mobiles verò dentes firmant, gingiuarumq; vitia & hæc collutione emendant: Enterocœlen erumpentem cum cataplasmate imposita repellunt.

Malicorium, acinos, cytinos, ac balaustia facultate non modò refert, sed & ipsis potentius est: refrigerat etenim & adstringit valentius: oris tonsillarumq; inflammationes gangrænatione reprimit: & ad omnia quæ refrigerari adstringiq; postulant valdè conducit.

Succum verò refert Dioscorides & ex cytinis ac balaustijs colligi: hic autem facultate ac viribus assimilis est Hypocistidi: eodem auctore.

De Malo aurea. CAP. IIII.

AD Mali Punici formam accedit, Mali aureæ dictæ, Pomum & ipſum cognomento aureum, ſed magna & procera hęc arbor eſt; longis ramis valdè patula: folia etiã prægrandia, tres ſubinde cubitos longa & duos lata, in quibus craſſiores venæ ſecundum longitudinem productæ, veluti in Cinaræ foliis: fructus permagnus eſt, ad inſtar humani capitis, forma & colore Malo Punico ſimilis: habet verò & intus recondita complurima ſucci plena grana, ſed oblongiora & maiora, quàm Punici mali, & colore non rubentia, ſed auri luteo ſplendentia, ſapore ſubacidulo, ori grata.

A quo huius deſcriptionem habuimus, ſibi hanc Panormi in Sicilia viſam retulit in horto excellentiſſimi cuiuſdam Medici: haud dubium autem, quin peregrina ſit, & ex India vel aliunde illuc olim aduecta.

Nomen autem hic vel arboris vel fructus huius nullum ſibi aliud cognitum affirmabat, quàm Mali aurei, atque hoc nomine fructum appellari: Poteſt autem hoc nomen accepiſſe, quòd grana auri luteum colorem referant.

Plinius huius, vt videtur, meminit lib. XII. cap. VI. vbi arborem hanc Palam: fructum verò Arienam dici refert. *Pala Ariena.*

Maior alia (videlicet in India) Pomo & ſuauitate præcellentior, quo ſapientes Indorum viuunt. folium alas auium imitatur: longitudine trium cubitorum, latitudine duûm. fructum cortice emittit, admirabilem ſucci dulcedine, vt vno quaternos ſatiet. Arbori nomen Palæ: Pomo Arienæ. Plurima eſt in Sydracis, expeditionum Alexandri termino.

De facultatibus verò nihil quoque aliud accepimus, quàm quòd ipſa auri colore ſucculenta grana valdè & acutè febricitantibus admodum eſſent & grata & vtilia; vtpotè quæ & calorem magnum contemperarent, ac ſitim vehementer ſedarent.

De Malo Cotonea. CAP. V.

Malus Cotonea.

HAVD magna arbor Malus Cotonea, ſed humilis, frequenter verò etiam inſtar fruticis naſcitur: cortice veſtitur aſperiuſculo, ſquamas quaſdam quandoq; dimittẽte: ramos explicat aliarum arborum modo, circa quos folia ſubrotunda, veluti vulgaris Pomi, ſuperna parte virentia ac glabra; prona verò mollia ac albicantia. flores ex purpureo candidi ſunt: fructus Pomo ſimiles, niſi inciſuris quibuſdam quandoq; criſpentur: figura & magnitudine differunt: quidam enim rotunditatis in orbem circinatæ, minores: alij oblongiores, maiores: tertij ſe medio habẽt modo: omnes tenui pubeſcunt lanugine, colore auri lutei, odore fragranti caput ſubinde ferientes: ſapor quoque omnibus auſterus: caro interior lutea: ſemenq; nigricans in membranis, vti aliorum pomorum, conditum.

In hortis & cultis locis proueniunt: non rarò verò in hortorum ac vineарũ ſepimentis ſerũtur: planis ac mediocriter humentibus gaudet.

Autumno & Octobri potiſſimum menſe maturitatem poma iſta adipiſcuntur.

Arbor *μηλέα κυδωνία*: Latinis Malus Cotonea.

Fructus *μῆλον κυδώνιον*: Malum Cotoneum, Pomum Cydonium, & non rarò Cydonium abſolutè: quo nomine Officinis innotuit: à quibuſdam verò etiam *χρυσόμηλον*, ab exterioris cutis colore aurum referente: Germanis Quitten / Quittenopffel aut Kuttenopffel: Belgis Queappel: Italis *Mele cotogne:* Hiſpanis *Codoyons, Membrilhos, & Marmellos*: Gallis *Pomme de coing:* Anglis Quince: Bohemis Kdaule.

Maiora huius generis mala, quæ ferè pyri turbinatam figuram exprimunt, Galeno *στρουθία*, Struthia, & *στρουθιομῆλα* appellantur: Belgis Queepeeren / id eſt, Cotonea pyra. Columella

tria Cydoniorum genera ſtatuit,Struthia,Chryſomeliana & Muſtea: ſed quæ aut qualia ſint non exponit. Struthia Galenus commendat: Dioſcorides verò minora iſtis præfert.

Sunt autem Mala Cotonea refrigerantia quidem ac reſiccantia ordine ſiue exceſſu ſecundo, ac vnà validè adſtringunt, præſertim cruda: adeſt verò & ipſis ſuperflua quædam & excrementitia humiditas,quę diu ipſa incorrupta aſſeruari non patitur.Crudorum vix vllus eſt vſus: Cocta gratiora ſunt: ventriculum roborant: vomitum ſedant: alui fluores reprimunt: dyſentericis ac cœliacis vtilia: proſunt verò & ſanguinem expuentibus, vel etiam vomentibus: tum & quibus menſes copioſius fluunt.

Cotoneum malum addito oleo Maſtichino coctum,ac deinde tritum,& cataplaſmatis in modum ventriculo impoſitum,ſingultum potenter ſedat,& vomitum ac choleram ſiſtit.

Ex carne leuigata & cum melle cocta, quod μηλοπλακοῦντα Galenus appellari ait,olim in Hiſpaniis coquebatur, ac Romam deferebatur, diuque aſſeruari poterat. Nunc caro eorundem non cum melle, ſed cum ſacharo coquitur, varieque apparatur: quæ non modò ſeruari diutinè poteſt, ſed & multis annis incorrupta durat: Veluti & illud, quod ex decocti pomi expreſſa ſubſtantia cum ſacharo concreti iuris inſtar gluten conficitur: vel quæ ex crudorum ſucco parantur: vt ſunt Serapia: vel etiam ipſa poma integra ſacharo condita. Quæ omnia diutiſſimè citra corruptionem aſſeruari poſſunt. Sapiunt hæc omnia palato: ventriculo grata ipſum roborant: fluores omnes ſiſtunt, ſiue ventris,ſiue aliarũ partium, tum etiam ſanguinis.

Coquitur & oleum cum Cotoneis,quod μήλινον vocatur,quo vtimur, inquit Dioſcorides, quotiens adſtringente opus eſt.

Semen Cotoneorum in aqua temperatum muccaginem reddit, quæ in ore detenta linguæ aſperitates in ardentibus febribus vehementer ac citò lenit: ambuſtis eadem vtiliter illinitur,ac dyſentericorum enematis additur, dolores etenim inteſtinorum lenit, & mordacium humorum acrimoniam obtundit.

De Malo Perſica. CAP. VI.

Malus Perſica.

ARBORESCIT quidem Malus Perſica, ſed in arborem magnam haud excreſcit: ramos effundit nõnullos,fragiles adeò, vt quandoque fructuum ponderi ſuccumbẽtes dirumpantur. Folia oblonga ſunt,ambitu crenata, Salignis ferè ſimilia, guſtu amara: flores dilutè purpurei. Fructus rotundi,rimæ quodammodò perſimilem figuram ab vna parte oſtẽtant;molli tenuique lanugine pubeſcunt; colore foris vt plurimum albidi; quidam vna parte; alij in totum ſaturo colore rubentes; lutei etiã nonnulli. caro exteriorem corticem colore refert: lutea luteis: rubens ſaturatè rubentibus: candida albicantibus. quorum tamen nonnullis,vna videlicet parte extrinſecus rubicundis, circa nucem eleganti purpuræ rubeæ colore caro nitet: ſunt verò huiuſcemodi Perſica ſapore vinoſiſſima, atque idcirco gratiſſima; lutea verò cæteris duriora. in medio autem Perſici lignoſa,dura, ſcabra, & rimoſa nux latet, in qua amygdali æmulus nucleus,cortice perſimili: ſubſtantia interius albida,ſapore ſubamara.

Ex cortice autem Perſicæ vulnerato gummi profluit initiò liquidum, quod ſucceſſu temporis ſiccius ac durius redditur,veluti ex Amygdalis ac Ceraſis.

Perſica in hortis ac vinetis ſeruntur ac plantantur.

Citò Perſica malus enaſcitur:tertio aut quarto à ſatione anno fructus facit: facilè etiam perit: diuturna non eſt. floret paulò pòſt erumpentibus foliis Aprili menſe: fructus Septembri maturos reddit.

Μηλέα περσική: Latinis Malus Perſica, & Perſica: Germanis Perſichbaum: Belgis Perſe boom: Gallis *Perſcher:* Anglis Perche tree.

Μῆλον

Μῆλον περσικὸν, & περσικὸν quoque absolutè, fructus, vt Galenus testatur, dicitur: Latinè Malum Persicum,& Persicum: Germanis Pfersing: Belgis Persen: Italis *Pesche*: Hispanis *Pexegos*: Gallis *Pesches*: Bohemis Brzskew. Horum quædam Duracina Latinis dicuntur, quorum nempe caro à nuce non facilè abscedit, sed firmius adhærescit.

Sunt verò & alia quædam Persica nullam ferentia lanuginem, sed glabra, læuia, exterius tum & interiore carne virétia, aliis duriora; in cuius lignosa nuce nucleus reconditur Amygdalo persimilis. Arbor horum Persicam refert. Medium quoddam genus inter Persicum & Amygdalum videtur: vulgò *Persenaux* aut *Persenoix* appellant: Latinè id Nucem Persicam sonat. 2.

Persica autem frigida sunt & humida, vtriusque qualitatis ordine secundo: succum habent ac vnà substantiam facilè corruptibilem, qui alimenti conferre queat nihil, nocere verò potest, præsertim si post alios cibos postremoque loco edantur: tunc enim & alios cibos in corruptionem pertrahunt. Sed ante alios cibos assumpta minus mala existunt: cùm enim humida ac lubrica sint, facilè ac citò descendunt, & aluum lubricam reddentes aliis ad descensum viam præparant.

Nuclei autem Persicorum calidi sunt ac sicci: aperiunt & extergunt: aduersus lienis ac iocinoris obstructiones conducunt: breuiter Amygdalis amaris facultate ac viribus similes. Extrahitur verò ex his cum aqua Pulegij succus lacti similis, quem in ore frequenter contineri Apoplecticis prodest, saliuam elicit & linguam expedit.

Folia Persicæ amara excalfaciunt quoque ac resiccant: viscerum obstructiones aperiunt: ac purgandi potentiam obtinent, qua biliosos ac pituitosos humores per aluum detrahunt: Decoquuntur in aqua, sero lactis, aut vino diluto. Eadem contusa ac vmbilico puerorum imposita, vermes interficiunt ac educunt. Resiccata verò & cruentis vulneribus inspersa, ad sanitatem perducunt.

Feruntur & flores, sacharo potissimùm conditi, ad alui expurgationem quoque facere.

Gummi temperamento mediocre est: sed substantia lentum ac glutinosum, cuius beneficio tenuium humorum acrimoniam obtundit: phthisicis ac tussientibus in eclegmate conducit, & ad omnes sanguinis excretiones, aliosque fluores accommodatur.

De Malo Armeniaca. CAP. VII.

Malus Armeniaca.

HÆc arbor maior est quàm Persica: caudices nanciscitur crassiores. durabilior est, præsertim insita. folia huius lata & acuminata veluti nigræ Populi, at minora, & ad Betulæ magis accedentia, marginibus serrata: flores albicant: fructus rotundus Persico similis, colore intus forisque luteus; in quo cõcluditur ossea nux nigricans, nequaquam aspera aut scabra vt Persici, breuior etiam ac minor, in qua nucleus dulcis.

Differunt autem poma siue fructus non parum magnitudine. parui quidam sunt, nec Prunis vulgaribus maiores; alij verò ad mediocrium Persicorum magnitudinem accedunt, vel etiam æquant. Ex huius autem arboris caudice, qua parte cortex rimosus est, vel etiam ramis, gummi quoq; quoddam effluit, veluti ex Persica.

Habentur ac seruntur in hortis: & quædam absque cultura aut insitione, quę exigua sunt: alia insita maiora. Inseruntur autem optimè in Prunum, & si taleolus siue surculus, qui inseritur, arboris fuerit per insitionem cultiuæ, elegantęs magnique fructus sunt futuri.

Præueniunt Armeniaca multo tempore Persica, nam Iulio matura sunt.

Græci arborem μηλέαν Ἀρμενιακὴν: Latini

tini Malum Armeniacam faciunt. Fructus verò μῆλον Α'ρμενιακὸν vocatur: à nonnullis verò πρεκόκκιον, vel βερικόκκιον vocibus à Latina deprauatis; Latinè siquidem præcox quandoque præcoquum dicitur: nominatur verò & Malum Armeniacum: vulgò Armeniacum: Germanis Mollettten/Mollelin/S. Johans Pfersing: Belgis vroege Persen/ Auant Persen: Italis *Armeniache, Bacoche, Grisomele, Moniache*: Gallis *Abricoz*: Hispanis *Aluarcoques, Aluarchigas, & Albercocs*: Anglis Abzecock.

Galenus inter Præcocia & Armeniaca differentiā facere videtur in lib. De aliment. facultatibus: Præcocia Armeniacis præferens: vtraq; tamen Α'ρμενιακὰ appellari confitetur. quæ alij Αρμένια per quatuor syllabas proferunt. In libris verò De simp. medic. facultatibus, tum fructum, tum arborem πρεκόκκιον vocari affirmat. Recentiorum nonnulli differentiā quandam inter hæc etiam constituunt: vt quidem maiora ac insita Armeniaca sint, Gallis *Auant Perses*: minora verò præcocia, Gallis *Abricoz*.

Sunt autem Armeniaca siue præcocia mala frigida quoque ac humida secundo ordine, sed tamen minus humida quàm Persica, qua de causa nec ita citò aut facilè corrumpuntur, & ventriculo ac ori gratiora apparent. Corrumpuntur tamen & ipsa, nec alimenti conferunt quicquam: atque hoc ipsum frigidum, humidum, ac excrementitium. Post alios cibos sumpta ipsos corrumpunt ac vitiant: initio verò & ante alios cibos esa, facilè descendunt, & aliorum faciliorem descensum procurant, veluti & Persica.

Nucleus interior horum dulcis est, Persicorum nucleis facultate nullatenus similis.

Foliorum huius arboris facultas nondum explorata.

De Amygdalo. CAP. VIII.

Amygdalus.

PERSICÆ similitudinem Amygdalus refert, arbor tamen procerior, caudice crassior, & vita diuturnior. folia eius oblōga, acuminata, marginibus crenata, qualia Persicæ: flores similes: fructus Persicum quoque æmulatur, fissuram ab vna parte instar rimæ habens, & exteriore cute molli, araneosaq; quasi lanugine obducta; sed sub hac nulla, vel exigua eaq; dura ac cartilaginea caro subest, quæ non editur. interior nux longior quàm Persico, non ita aspera, sed læuis, in qua nucleus, hoc est, Amygdalū cōtinetur, Persici nucleo longius, sapore dulce, quandoque amarū. radix arboris altè descendit. Gummi autem quod ex hac manat simile est Persicorum.

Amat loca regionesq; calidiores, atque idcircò rarò ac difficulter nascitur aut fructum facit in Belgio.

Floret eodem, quo Persica tempore: Amygdala subinde Iulio ad perfectionem perueniunt.

Arbor à Græcis Α'μυγδάλη: Latinis Amygdalus nominatur: Germanis Mandelbaum: Gallis *Amandier*.

Α'μυγδαλον, & Amygdalum fructus appellatur: Officinis Amygdala: Germanis Mandell: Belgis Amandelen: Italis *Mandole*: Hispanis *Almendras, Amelles, & Amendoas*: Gallis *Amandes*: Anglis Almond: Bohemis Mandlij.

Amygdala autem quæ dulcia sunt, vbi inaruerunt moderatè calida ac sicca sunt: Amara verò calida ac sicca ordine secundo. Adest verò vtrisque oleosa quædam ac pinguis substātia, quæ prælo excuti potest, sed tamen exigua.

Dulcia Amygdala recenter decerpto ori grata sunt, alimenti nonnihil conferunt, sed hoc ipsum crassum ac terrestre: Crassius verò etiam quæ arida ac dudum collecta sunt. Tardè autem & hæc descendunt, præsertim à putaminibus liberata: Nam veluti frumentorum cortices siue

ces siue furfures ad facilem excrementorum alui descensum adiuuant; ita quoque & Amygdalorum putamina. Ab his itaq; quæ repurgata sunt, adeò tardè descendunt, vt etiam fluentem aluum cohibeant: quamobrem & cœliacis & dysentericis vtiliter exhibentur.

Extrahitur ex Amygdalis dulcibus, addito liquore, chylus albidus lacti similis, qui præter quod alat, ac dysentericis ac cœliacis vtilis sit, pleuriticis quoque ac purulenta expuentibus prodest, vt Alexander Trallianus testatur: adest enim & Amygdalis aperiēdi concoquendiq; cum extersione quadam facultas, qua pectori ac pulmonibus auxiliātur, & ad sputi purulentorumque expurgationem adiuuant. Conficiuntur verò & ex Amygdalis istis bellaria ac tragemata, vt sunt vocati Massapanes, & alia eiusmodi, quæ plus quidem, quàm extractus succus resiccant, & ventrem fluentem retinent; ad pectoris tamen pulmonisque expurgationes non minus faciunt.

Oleum ex Amydalis dulcibus recenter expressum anodynon est, & dolores omnes sopit: exhibetur sanguine prius detracto pleuriticis, sed vtilissimè nephriticis, & à calculi doloribus molestatis: vrinarios meatus laxat, lubricosq;, & ad calculorum descensum aptiores reddit: aluum etiam lenit, faciliorem facit, quamobrem & colicis huius vsus accommodus: Vtile verò & puerperis, relictos enim à partu dolores citò tollit.

Amygdala amara extenuandi ac aperiendi vim obtinent: iecur ac lienem ab obstructionibus liberant; lateris doloribus idcirco auxiliantur: aluum quoque faciliorem efficiunt: vrinas & menses prouocant: stranguriæ medentur: expurgantur & facilius in pulmonibus ac pectore hærentia, Amygdalis amaris in eclegmate admixtis: sanguinis sputationes addito Amylo supprimunt. feruntur quina senáve à ieiuno assumpta ebrietatem arcere. Abstergūt verò & hæc cutis in facie vitia, & in reliquis corporis partibus: putrescentia vlcera quæ serpunt emundant: canis morsibus cum melle imponuntur: cum aceto vel rosaceo temporibus imposita, capitis doloribus prodesse, Dioscorides refert.

Exprimitur & ex istis oleum, quod vrinas prouocat, sed potissimùm scorpionibus aliquot in eo extinctis ac maceratis, quod calculosis, ac cum molestia ac difficultate vrinam reddentibus, pubi perinæoque illitum, multum prodest. *Oleum scorpionum.*

Gummi Dioscorides ait calfacere & adstringere, quę tamen in hoc non percipiūtur. Sanguinem autem expuentibus auxilio esse potest, non adstringendi facultate, sed substantię suę lentore; meatus videlicet ac poros obliniendo, & sic quidem & veteri tussi mederi potest, & magnos ex calculo dolores lenire, & potissimùm vrinæ acrimoniam retundere, si cum passo vino bibatur, vel etiam cum alia quauis dulci potione, vt glycyrrhizæ, vel vuarum passarum decocto. Extergere verò idem cum aceto dissolutum impetigines, summū corpus occupantes (quod Dioscorides addit) à ratione haud alienum est.

De Pyro. CAP. IX.

PYRORVM vrbanæ plurimæ sunt: syluestres verò aliæ.

Vrbana Pyrus arbor est Malo procerior: ramis non in latitudinem effusis, sed altum petentibus. caudex subinde crassus. ligni materies admodum tractabilis, ad typos ex ea sculpendos valdè accommoda, colore sublutea. folium latiusculum, ambitu leuiter circinatum, virens, sed prona siue inferiore parte albidius. flores albicant. Pyra (hoc est, fructus) magna ex parte oblonga, & turbinatæ formæ, sed magnitudine, colore, forma, & gustu siue sapore admodum differentia: cute etiam conteguntur non vnius coloris. quædam enim virenti: alia ex parte, vel in totum subrubente: pleraque sordente. caro albida est: semen in membranaceis loculis nigrum, medium occupat. radix Pyri in rectum ac obliquum fertur.

Syluestris Pyrus vrbanam satis referret, nisi subinde breuior, & spinas secundum ramos duras haberet ac pungentes, & fructus duros, austeros, & esui haudquaquam aptos.

Plantantur ac in hortis habentur Pyri vrbanæ, non secus ac Mali, quorum varia insitione ex agrestibus mites ac edules fructus redditi sunt.

Syluestres Pyri in plerisque locis, vel in syluis, vel circa agrorum margines, secusque vias, nulla cura aut cultura adhibita sponte sua nascuntur.

Flores Pyri Aprili mense vt plurimum appatent: folia inde sequuntur: fructus non omnis eodem temporę maturatur. quędam enim Pyra Iulio; alia Augusto: Septembri nonnulla, vel etiam serius, vt austeriora quæ hyemem attingunt.

Nominatur Pyrus vrbana siue cultiua Græcis ἄπιος, ἀπίδιος, vel per duplex ππ ἀππίος & ἀππίδιος: à Tarentino in Geωponicis ἀππίδιον: Germanis Bijrbaum: Belgis Peerboom: Gallis *Porrier*.

Pyrum Græcis ἄπιον & ἀππίδιον: Germanis Byrn / Byre: Belgis Peere: Italis *Pere*: Gallis *Poyre*: Hispanis *Peras*: Anglis Pear: Bohemis Hrusska.

Pyrus.

Syluestris Pyrus Latinis Pyraster etiam dicitur: Græcis ἀχράς: quo nomine & fructus & arbor ipsis cognita. Cognomina Pyrorum multa apud veteres ac præcipuè Plinium lib. xv. cap. xv. quorum nullum ad posteritatem peruenisse apparet: Non desunt verò & recentioribus suæ nomenclaturæ, quas ad veterum referre difficillimum, cùm præter sola cognomina vix quicquam posteritati reliquerint: deinde & singulis nationibus, vel etiam vrbibus suæ sint: & aliis atque aliis locis, aliter Pyra nuncupentur.

Relictis igitur Pyrorum variis cognominationibus, ad facultates, quæ Medico cognoscédæ, conuertimur, quæ pro saporum differentiis etiam variant: Pyrorum enim quædam dulcia: vnctuosa nonnulla: acida alia: austera aut acerba pleraque, præsertim syluestria: nec desunt ex horum mistione composita, vel etiam quæ insipida dici queant, ad aquæ saporem accedentia.

Sunt autem Pyra quidem omnia frigida; adest verò & cunctis adstringendi quędam facultas, ac terrena substantia: & acerbis quidem & austeris copiosior: dulcibus verò paucior: Quæ nonnullis adeò multo est excrementitio humore imbuta, vt diutinè conseruari nequeant: alia verò minus huiuscemodi humoris obtinent, quæ diutius conseruari, vel omninò etiam resiccari queunt.

Alimenti autem Pyra omnia amplius & copiosius quàm Mala siue Poma conferunt, sed hoc ipsum frigidum quidem ac reprobum.

Dulcia & vnctuosi saporis plus quàm cætera nutriunt: aquosa exigui habent alimenti: parcè etiam alunt acerba & austera; velut & acidiora. Crudis semper cocta vtiliora, & ad corporis nutritionem meliora. Quædam verò & adeò acerba aut austera sunt, vt non nisi cocta edi queant: horum autem & nonnullis tam copiosa humiditas, vt super prunas, vel sub ipsis coqui ipsa expediat.

Retinent autem Pyra omnia ventrem, & acerba quidem & austera potissimum: dysentericis & cœliacis in cibo conueniunt.

Arida ac resiccata Pyra, siue cocta siue cruda edantur, ventris fluxus sedant, & sanguinis quoque fluores sistunt: ad muliebria profluuia accommodari possunt.

Incipiétibus inflammationibus Pyra, austera aut acerba maximè, vtiliter imponi possunt, tum & arboris folia, quæ & adstringendi cum refrigeratione vim & facultatem obtinent.

De Mespilo. Cap. x.

MESPILI duæ Dioscoridi, vna Aronia vocitata: altera in Italia nascés, quę vulgaris est. Vulgaris Mespilus arbor est non magna: caudice frequenter tortuoso: ramis duris, frangi contumacibus: foliis oblongioribus, sed angustioribus quàm Mali: floribus albis magnis, quinquefoliis: pomo paruo, rotundo, vmbilico lato & amplo: pulpa initiò albida, & tam acerba, vt edendo non sit, prius quàm mollescat; in qua semina siue ossicula quina, plana, dura recondita sunt.

Mespili in hortis habentur: non rarò verò & in dumetis ac viuis sepibus virent ac vigent. In Oxyacanthum, non quidem in Acidam illam spinam, sed in alteram acutam, insita, optimè proficit, & fructus profert duplo triplóve, quàm non insitæ maiores, exiguis Malis magnitudine ferè æquales. *Oxyacanthum.*

Serò admodum sub finem Octobris mensis Mespila maturescunt: flores tamen satis tempestiuè exeunt.

Arbor

Meſpilus.

Meſpilus Aronia.

Arbor à Theophraſto Græcè *μεσπίλη*: Latinè Meſpilus: Germanis Neſpelbaum: Belgis Miſpelboom: Gallis *Neſflier*.

Pomum *μέσπιλον*: Latinis ſimiliter Meſpilum: Germanis Neſpel: Belgis Miſpele: Italis *Neſpolo*: Gallis *Neſfle*: Hiſpanis *Neſperas*: Anglis Melder & Medeler: Bohemis Nyſſpule.

Hanc autem Meſpilum Dioſcorides *ἐπιμηλίδα* quoque dici affirmat, & à nonnullis *σιτάνιον*: Galeno etiam in lib. De ſimp. medic. facultatibus hæc *ἐπιμηλὶς* eſt: quæ à ruſticis in Ita- *ἐπιμηλὶς.*
lia (vt ait) *οὐνήδων*, ſiue *Vnedo* appellatur, ac plurima in Calabria gignitur. Sub Meſpili ſiqui- *Vnedo.*
dem voce, haud alterius quàm Tricocci, quæ & Aronia, meminit.

Sitanij nomen Theophraſto cognitum eſt, tametſi non *σιτάνιον*, ſed *σατάνειος* exemplaria habeant. Tria huic Meſpilo ſunt genera, *ἀνθηδών, σατάνειος, ἀνθηνοειδής*: Satanios fructum grandiorem candidioremque habet: reliquę minorem. Conuenit Satanios hac de cauſa cum Meſpilo vulgari: aliæ ad Aroniam Meſpilum referendæ.

Aronia Meſpilus, quæ apud Dioſcoridem prima, arbor eſt Malo altitudine inferior: ramis 2.
duris ac aculeatis: foliis fiſſis veluti acutæ ſpinæ, maioribus (vt Theophraſtus ait) quàm Apij (videlicet hortenſis) diuiſuris, quæ antequam decidunt rubeſcunt: flores herbacei racematim cohærent: fructus rotundis longiores, quàm vulgaria Meſpila minores, qui initio virent ac duri ſunt; maturi rubentes ac molles, guſtuq; ſuaues, in quibus tria tantummodo continentur dura oſſicula.

Eſt autem Meſpilus Aronia Græciæ quàm Italiæ, à Galeni & Dioſcoridis ætate notior. Naſcitur modò Neapoli in hortis, teſte Matthiolo.

Fructus huius tardè etiam matureſcit.

Appellatur hæc Græcis *μέσπιλος* & *μεσπίλη*: à nonnullis *Ἀρωνία*. Galenus hanc quoque *μεσπίλον* nominat, nec alterius mentionem facit: priorem ſiquidem, vt ſcripſimus, *ἐπιμηλίδα* vocat. Huius fructus *τρίκοκκος* etiam à tribus granis dicitur: Neapolitanis verò *Azarolo*.

Vtriuſque autem Meſpili fructus refrigerans, & potenter adſtringens eſt. Vulgaris quidem acerbus admodum & *κακοστόμαχος* ac ventriculo ingratus; capitis mouet, vt Galenus ait, dolores. quod quidem verum eſt, ſi adhuc durus & priuſquam mollis tenerque redditus fuerit, edatur. Mollior factus minus adſtringit, nec ventriculo æquè moleſtus, citò tamen corrumpitur,

pitur,vt qui iam ſemicorruptus exiſtat: quamobrem & parcè admodũ hoc fructũ vtendũ eſt.

Aroniæ verò Meſpili fructus ventriculo gratiores, crudi ac cocti eduntur. condiuntur hi quandoque cum ſacharo aut melle, quo modo apparati ori ac palato grati ſunt ac iucundi: vterum verò gerentibus etiam perquam vtiles,ventriculum etenim roborant,&illarum malaciæ ac nauſeæ reſiſtunt.

De Corno. CAP. XI.

Cornus.

MEDIOCRIS arboris in modum frequenter Cornus naſcitur; quandoq; verò numeroſis virgis fruticat:cortice veſtitur ſcabro. materies ligni admodum dura & ſolida eſt.folia læuia,lata, & venoſa. flores muſcoſi,ſublutei: baccæ oblongę,initio virent; maturitate rubent; ſapore cum aciditate quadam auſteræ; oblongo, oſſeo, albido intus nucleo, veluti in Oliuis; quibus & fructus forma,& non rarò magnitudine aſſimilis eſt.

Pleriſque Germanię locis citra culturam gignitur: habetur tamen & in hortis,& non modò Germaniæ aut Belgij, ſed & in aliis regionibus.

Citò & multò prius quàm pleræque aliæ arbores Cornus flores ſuos profert: fructus tamen Auguſto demum menſe maturitatem nanciſcitur.

Græci *κρανίαν* arborem vocant: Latini Cornum: Germani Cornelbaum / Thierlinbaum / Kurbeerbaum: Belgæ Cornoele boom: Itali *Corniolo*: Galli *Cornillier*: Hiſpani *Cornizolos*: Angli Cornell tree: Bohemi Wlaſſka wiſſne.

Cornum, fructus eſt: Germanis Cornell: Belgis Cornoele: Italis *Cornole*.

Atq; hæc Cornus, Theophraſti mas quidem eſſe videtur, duplicem ſiquidem Cornum facit: marem videlicet & feminam. Mari tribuit ſolidum lignum, quale huic Corno; quam tum propter hanc,tum & alias rationes pro Mare recipimus. Femina videtur vulgò dicta Virga ſanguinea, quæ & Cornus ſylueſtris,& *θηλυκρανία*,vt huius Pemptadis lib. II. cap. XXIII. latius oſtenſum eſt.

Cæterùm Corni fructus admodum acerbus: refrigerat,deſiccat,& adſtringit, eſui tamen & aptus; non rarò quoque editur: aduerſus alui profluuia & dyſenterias auxiliatur: frigido tamen ventriculo nocet,& cruditates eius adauget. Folia autem arboriſq; germina acerba ſimiliter guſtu ſunt,valenterq́ue deſiccant: maxima vulnera glutinare poſſunt, potiſſimũ durorum corporum: at paruis vulneribus mollioribuſq́ue corporibus magis contraria, Galeno auctore.

De Sorbo. CAP. XII.

1. PROCERÆ magnitudinis arbor Sorbus eſt: caudice recto: cortice læui: ligni materia ſolida & cõpacta: folio oblongo Fraxini æmulo,ab vnius medij pediculi lateribus,vtrimque alarum inſtar ſingularibus prodeuntibus ac expanſis, vno ad faſtigium eminente; quæ mollia,oblonga,auerſa parte inalbicantia, per margines ſerrata,Orni foliis perquam ſimilia. minuti candidi & racemoſi flores cohærent & fructus racematim,palliduli, ab vno latere rubentes,forma nonnihil differentes,ac etiam ſapore. Quidam enim rotundiores ſunt: alij oblongiores, ouali figura Pyris quibuſdam quodammodo aſſimiles. hi guſtu ſunt aſperiores: illi verò ſuauiores ac mitiores.

2. Eſt verò & ſylueſtris quædam Sorbus,Vitigineo folio,læui,Aceris aſſimili; quæ arbor quoque procera,cortice læui,& materia ſatis dura: floſculis in laxiore vmbella candidis; ſuccedunt baccæ oblongiores,Auellanarum aut Oliuarum non magnarum magnitudine,punicei aut rubentis coloris,ſapore cum aciditate quadam acerbæ,in quibus exigui nuclei nigricant.

Ad

Sorbus.

Sorbus torminalis.

Ad Sorbi ſylueſtris genus refertur,& à nonnullis Ornus dicta, quæ lib. IIII. huius Pempt. cap. XIII. exhibetur. 3

Sorbi Italiæ familiares ſunt: in Germania verò & quandoque reperiuntur,in montanis ac frigidis,ſolo lapidoſo,& non raro iuxta Rhenum, aut alios fluuios.

Sylueſtris ſyluis quoque gaudet ac montoſis; ac pingui cretoſoque ſolo.

Fructus Sorborum Autumno demum ad maturitatem vnà cum Meſpilis perueniunt.

Dicitur arbor Græcis quidem ὄη & οὔη: Latinis Sorbus: Germanis Sperwerbaum: Belgis Sorbenboom: Gallis *Cormier*.

Sylueſtris verò à Plinio Sorbus torminalis: Germanis Areſſel/ Eſchröſel/ & wilder Sperwerbaum.

Baccæ ſiue fructus Sorbi ὄον ſiue οὔον: Latinis Sorbum: Germanis Speierling/ Sporopffel: Belgis Sorben: Italis *Sorbe*, & *Sorbole*: Gallis *Corme*: Hiſpanis *Seruas* & *Sorbas*: Bohemis Kzerbinij.

Adſtringentem autem ac refrigerantem Sorba facultatem obtinent. & validius quidem dura,quàm quę mitia molliaq; reddita ſunt. Molleſcunt autem alicubi tepente,aut non omnino frigido loco,ſuſpenſa,aut fœno paleiſve ſubſtratis repoſita. Nimium fluente aluo talia in cibo admittuntur: ventrem enim retinent: alimenti verò ſi quid præbeat, hoc ipſum valdè exiguum,craſſum,frigidumq; eſt.quamobrem cùm ab his,tum aliis ſimilibus fructibus in cibatu abſtinere expedit; nec aliter quàm vt medicamentoſis vti. Siſtunt autem hæc omnes ventris cœliacas & dyſentericas fluxiones: vomitiones reprimunt: ſanguinis item eruptiones compeſcunt,ſi prius quàm matura fuerint diſſecta,& in Sole ſiccata, ad vſum ſeruentur. Poteſt verò variis modis iſtis vti,pro conditione videlicet affectus & loci malè habentis.

De Arbuto. CAP. XIII.

HVMILIS magna ex parte Arbutus eſt,Cotoneæ mali (cui hanc Dioſcorides cōparat) magnitudine plurima parte ſatis aſſimilis: caudice aſperi ac ſcabri corticis: ramis frequentibus per faſtigia rubentibus: foliis latis, oblongis, læuibus, Lauri vel Ilicis æmulis, è virente colore pallidulis: floſculis racematim cohærentibus,concauis & albidis, ſubinde vna parte

Arbutus.

Arbuti ramus cum flore.

parte purpurascentibus. succedunt fructus è tenuibus dependentes pediculis Fragis similes, sed maiores, magnitudine Sorbi, nullo intus ossiculo, sed exiguis tantummodò seminibus; qui per initia virent, maturi verò eleganti colore rubent; gustu subausteri, ac quasi insipidi, quibus turdi ac merulæ per hyemem vescuntur.

Arbuti in Græciæ plerisque regionibus, in Creta Insula, in Italia, ac Hispania gignuntur. Proueniunt & in conuallibus Athou montis, vbi, quæ alibi pumilę, in magnas arbores excrescunt, vt Petrus Bellonius scribit. Iuba etiam auctor est, quinquaginta cubitorum in Arabia esse: vt tradit Plinius lib. xv. cap. xxiiii.

Iulio & Augusto Arbuti flores demum erumpunt: hyeme fructus maturitatem assequitur. Theophrastus anno integro fructum ait maturescere, sic vt simul vnum haberi, alterum verò flore sponderi contingat. Quod & Plinius. fructus, inquit, anno maturescit; pariterque floret subnascens, & prior coquitur.

Arbor hæc Græcis κόμαρος dicitur: Latinis verò Arbutus.

Vnedo. Fructus μεμαίκυλον, aut vt alij legunt, μεμάκυλον: Latinè Memæcylum: Plinius verò etiam Vnedonem appellat. Aliud corpus, ait, est terrestribus Fragis: aliud congeneri eorum Vnedoni: quod solum Pomum simile fructui terræ gignitur. Galenus tamen Vnedonem Epimelidem facit, vt antè scriptum. Arbutum autem Itali *Albatro*: Hispani *Madrono, Medronheyro*, & *Medronho*: Galli *Arboutes*.

Dioscoridis locus suspectus. At Arbuti fructus edulis quidem est, sed ἀχυρώδης: vt exemplar Dioscoridis habet: (acetosus Ruellius vertit; fortassis rectius ἀχυλώδης, siue insipidus) ventriculo infestus, capitisque dolorem adferens.

De Pruno. CAP. XIIII.

MEDIOCREM Prunus altitudinem & crassitudinem assequitur: cortice vestitur leuiusculo. folia habet lata, & quàm sint rotunda longiora, circumferentiis serræ modo incisis: flosculos albos. Pruna colore, forma, & magnitudine differunt. omnia carne cuteque constant, ac nucleo lignoso putamini incluso, quod ossiculum dicitur. Prunorum siquidem quædam ex cæruleo nigricāt; quorum & longiora hæc, rotundiora illa: alia ceræ colore lutea: ex punico rubentia nonnulla, reliquis ferè maiora: nec desunt virentia subinde admodum longa,

Prunus.

longa, ſapore dulci gratiſſima. Caro etiam quibuſdam ſiccior, facileq; ab oſſe ſeparabilis: aliis humidior, & pertinacior adhærens.

Gignuntur Pruni in omnibus cogniti orbis regionibus: terram amant ſolutam & hortenſem. Differẽtiam verò ab ipſis regionibus etiam accipiunt, non ſolùm formæ quidem, ſed præcipuè, vt dicetur, facultatum.

Inſeruntur verò & Pruni in alterius nonnunquam generis arborem, quæ faciem parentis, ſuccum adoptionis, vt Plinius dicit, exhibent.

Præter has verò & ſylueſtris quædam Prunus eſt: vt cap. XIIII. huius Pempt. lib. I. ſcriptum. 2.

Theophraſtus autem, & Plinius Ægyptiæ etiam cuiuſdam Pruni meminerunt. quæ inſignis magnitudinis eſt arbor, fructum ferens natura & magnitudine Meſpilo proximum: quæ menſe Pyanepſione florere incipit: fructum verò circa ſolſtitium hybernum perficit; nec folia dimittit. Verùm huiuſcemodi Prunus incognita eſt. 3.

Vulgares ac hortenſes Pruni Aprili menſe flores edunt: folia mox vnà erumpunt. æſtate Pruna matureſcunt: quædam citiùs: nonnulla tardiùs.

Prunus autem Græcis κοκκυμηλέα appellatur: Germanis Pflaumenbaum: Belgis Pruymboom: Hiſpanis *Ciruelo, Andrino, & Amexeiyra:* Gallis *Prunier.*

Pomum, κοκκύμηλον, Prunum: Germanis Pflaumen/ Praumen: Belgis Pruymen: Italis *Prune & Suſino*: Gallis ſimiliter *Prune*: Hiſpanis *Prunas, Andrinas, Amexas, & Ciruelas:* Bohemis Sſweſſka Slywa. Acceſſerunt autem his à regionibus & patria cognomina. Damaſcena Veteres appellarunt in Syria prope Damaſcum nata: Hiſpanica, quæ in ea regione proueniunt: Sic & noſtra ætas Pannonica ſiue Hungarica: item Morauica: quædam & Gallica, à patria appellat. Clearchus Peripateticus Damaſcena Pruna Rhodios ac Siculos dicit Βράβυλα appellare: quemadmodũ & Theocritus Syracuſius: *Brabyla.*

> Ὄρπηκες βραβύλοισι καταβρίθοντες ἔραζε.
> *Flectuntur Brabylorum onerati pondere rami.*
> Et rurſus:
> ὅσον μῆλον βραβύλοιο ἥδιον.
> *Quàm malum Brabyli iucundius.*

Eſt autem hic fructus, Athenæo auctore, circumferentia Prunis minor, cibo verò idem, ſed paulò δριμύτερος, ſiue acrior. Seleucus (teſte eodem) Βράβυλα, ἧλα, κοκκύμηλα, & μάδρυα eadem eſſe affirmat. & Madrya veluti μαλόδρυα dici: Brabyla quia ἐγκοίλια ſiue ventri grata, & cibum expellant: ἧλα quaſi μῆλα. ſicuti Demetrius Ixion in Etymologia.

At Pruna, quę quidem matura, recens abs arbore decerpta, qualiacunque tandem ſint, humectant ac refrigerant, atque ab ipſis quàm minimum corpori alimenti accedit, atque hoc ipſum nequaquam bonum. Nam veluti Pruna citiſſimè corrumpuntur, ita quoque & ipſorum ſuccus in corpore corruptioni ac putredini obnoxius eſt, & alia ſecum aſſumpta alimenta corrumpit: Vtilia autem tantummodo his ſunt qui aluum ſibi mediocriter humectari ac refrigerari poſtulant. humiditate enim ſua ac lentore aluum faciliorem reddunt.

Paſſa verò Pruna ac reſiccata vtiliora ſunt, ſtomacho gratiora: alimenti plus ac omninò melius, nec facilè corruptibile conferunt. Fama eſt, inquit Galenus in lib. De aliment. facult. omnium eſſe præſtantiſſima, quæ in Damaſco vrbe Syriæ naſcuntur: ſecunda autem poſt illa, quæ in regione quam Iberiam ac Hiſpaniam nominant, proueniunt. verùm hæc nihil adſtrictionis præ ſe ferunt: nonnulla verò Damaſcenorum plurimum. Damaſcena ſiquidem magis adſtringunt: at quæ Iberia profert dulciora ſunt. Dioſcorides Damaſcena reſiccata ventrem ſiſtere dicit: ſed Galenus in lib. De ſimp. medic. facult. ipſa palam etiam ſubducere aluum affirmat; minus tamen, quàm quæ ex Iberia importantur. Cocta autem in melicrato

in quo plusculum sit mellis, aluum admodum (eodem auctore) deiiciunt, etiam si quis sola ipsa sumpserit, & multò magis si post ipsa Melicratum sorpserit.

Nostra ætas in Germania circa Damascum Syriæ vrbem natis caret: Pannonica siue Hungarica laudat, oblonga & dulcia; sed magis tamen Morauica ad aluum leniendam commendat, præsertim Brunnæ nata, quæ Morauiæ olim Marcomannorum prouinciæ vrbs est primaria. hæc etenim, vbi aquea humiditate consumpta, resiccata fuerint, ori suauia palatoque gratissima, aluum citra molestiam ita facilè ciunt, vt deiectoria vi Cassiam & Mannam post se relinquant: vt Thomas Iordanus affirmat.

Gummi autem quod ex Pruno profluit, Dioscorides ait agglutinare: potum in vino calculum comminuere: ex aceto illitum lichenas infantium sanare. Potest autem idem, quod Persicæ ac Cerasi.

De Myxis. CAP. XV.

AD Prunorum genus Myxa referri posse videntur. arbor horum Pruno haud multùm dissimilis, sed humilior: folia rotundiora ac duriora: flores in racemulis, aut citius in laxioribus exiguis vmbellis albicantes; subsequuntur paruis Prunis assimiles fructus siue baccę, calyculo cuidam veluti glandes insidentes; quibus maturis color est ex atro siue nigro virescens, triangulum in his officulum nucleum continens. sapore autem hi fructus dulces sunt, sed pulpam habent lentam admodum ac viscidam, ad viscum conficiendum idoneam.

In Syria ac Ægypto frequentia Myxorum arbusta sunt: olim Italiæ peregrina, nunc in illius hortis familiaria, Plinij ætate primum illata: Nunc cœperunt, inquit lib. xv. cap. xxviii. Myxæ Romæ nasci insitæ Sorbis.

Ἀμαμυξίς. Arborem Plinius Myxam appellat. hanc verò eam esse, quam Ἀμαμυξὶν Matron Parodus in cœna Attica apud Athenęum appellat, suspicari quidem licet: sed affirmare non est promptum, præsertim cùm & exemplaria quædam Ἀμαμαξὶς habeant. Bacca autem siue fructus μύξον & μυξάριον dicitur: neque aliud nomẽ Latinis. Arabes & Officinæ Sebesten appellant.

Sunt autem Myxa siue Myxaria temperatè admodum frigida ac humida, ac substantiam habent viscidam ac crassam; corpus idcirco plus quàm alij quidam fructus nutriunt; sed & viscera angustosque meatus facilè obstruunt, ac inflationes pariunt. Leniunt eadem exasperatas fauces & pulmones: sitim quoque sedant in eclegmate, aut alio quocunque modo apparata, vel etiam per se assumpta. Ventrem verò & horum pulpa lenit drachmarum x. aut sesquiunciæ pondere exhibita.

Conficitur verò & ex his Antidotus siue Electuarium ventrem subducens, sed quod facilè muccorem contrahit: proinde non nisi recenter parato vtendum.

De Zizypho. CAP. XVI.

1. ZIZYPHVS arbor est Pruno non multò minor: caudice contorto: cortice scabro ac rimoso: ramis duris, frequentibus ac fortibus aculeis, spinosis, à quibus dodrantales aut longiores pediculi emittuntur, Iuncorum instar, lenti ac obsequiosi, tenuesque instar virgularum Sparti; circa quæ ex interuallis alterno ordine folia prodeunt oblonga, haud magna, duriuscula, Clematidis prioris, Peruincæ dictæ, æmula; iuxta verò folia palliduli ac muscosi exeunt flosculi; deinde baccæ succedunt oblongæ, magnitudine mediocrium Oliuarum aut paruorum Prunorum, in quibus ligneum veluti in Prunis officulum, quo nucleus cõtinetur.

In Italiæ complurimis locis Zizyphi nunc nascuntur, quæ olim peregrinæ ex Syria illuc allatæ sunt, & circa Plinij quidem ætatem, vt ipse lib. xv. cap. xiiii. scriptum reliquit.

Zizypha grano seruntur mense Aprili, inquit Plinius lib. xvii. cap. x.

Græcis ζίζυφος & ζίζιφος per ἰῶτα secunda syllaba nuncupatur: Latinis similiter Zizyphus: Petro Crescentio Zezulus.

Fructus ζίζυφα, ζίζιφα, & à nonnullis ζίνζιφα dicuntur. Galenus etiam σηρικὰ appellat: vt satis ostendit Auicenna cap. 369. de Iuiubis, hoc est, Ziziphis, in quo adscripta ea sunt, quæ de Sericis in lib. De aliment. facult. Galeni habentur. Latinis similiter Zizipha ac Serica: Officinis verò Iuiubæ nominantur.

2. Præter hanc verò & alia est appellata Zizyphus.

Arbor autem hæc est non magna, sed fruticosa ac ramosa: cortex læuis est, & veterum ramulorum puniceo colore nitet, à quibus & tenues veluti priori Zizypho virgulæ exoriuntur tenues, albidæ ac molles; quibus folia adnascuntur oblonga, mollia similiter & albicantia, & auersa parte etiam candidiora, Salicis similia, nisi angustiora & albidiora essent. flosculi verò & secundum folia bini terníve prodeunt, concaui, sublutei, odorati, staminibus aliquot exiguis mediis: fructus qualis prioris Zizyphi, Oliuæ similis, albidus, dulci quoque & candida pulpa, officulo medio, in quo nucleus.

Non

Ziziphus.

Ziziphus Cappadocia.

Non paucis Italiæ & præſertim Hiſpaniæ locis naſcitur: Colitur quoque in nonnullis Germaniæ ac Belgij hortis.

Flores Iunio menſe in Belgio apparent: fructum Autumno in Italia ac Hiſpania maturari contingit: In Belgio nullus floribus ſuccedit.

Altera hæc Ziziphi ſpecies eſt, quam Columella lib. IX. cap. IIII. albam nominat, ad differentiam prioris, quæ illi rutila. Plinius hanc Cappadociam cognominat: lib. XXI. cap. IX. vbi agit de honore Coronarum, quarum duo ait eſſe genera. quando aliæ flore conſtant: aliæ folio. florem eſſe dixerim, inquit, geniſtas (nam ex iis decerpitur luteus:) item Rhododẽdron: item Zizipha, quæ Cappadocia vocantur: his odoratus, ſimilisq; Olearum floribus. Nec temerè hæc à Columella, vel à Plinio pro Zizipho haberi videtur: nam & folia & flores ex teneris recenterque enatis virgulis, veluti priori Zizipho, exeunt: flores valdè odorati, vtpotè latè etiam odorem diffundentes: & fructus Ziziphi alterius ſimilis. Ziziphus Cappadocia.

Sunt autem Zizipha, priora quidem illa Officinis notiſſima, temperie quidem frigida, ſed non vehementer, vtpotè primum frigiditatis ordinem non excedentes: humida quoq; nonnihil: ſubſtantiæ autem ſiue eſſentiæ craſſioris. pro edulio aſſumpta difficulter concoquuntur: ægrè ac tardè deſcendunt: ventriculum aggrauant: parum omnino corpori alimenti exhibent. Medicamenti vice data, acrimoniam tenuium mordacium ac ſalſorum humorum obtundunt ac mitigant, eoſdemque incraſſant: Atque idcirco quæ ex ipſis fiunt eclegmata aut Serapia perquam commoda ſunt aduerſus tuſſes, ſanguinisque ſputationes, ex acrium tenuium aut ſalſorum humorum deſtillationibus.

Valet ad eadem & decoctum ipſorum, ſed potiſſimum aduerſus vrinæ ardores ac ſtillicidia, renum exulcerationes, & veſicæ roſiones.

De Ceraſis. CAP. XVII.

CERASORVM quatuor genera noſtra ætas numerat. vna maior ac ſylueſtris eſt: altera hortenſis: tertia aciduli fructus: Chamæceraſus quarta eſt.

Prior magna & procera arbor eſt: caudice mediocriter craſſo, atque in ramos plurimos ſuperius diſtributo: cortice nonnihil læui è puniceo colore ſubnigricante, lento ac obſequioſo. 1

 ligni

Cerasus.

Chamæcerasus.

ligni materia medio quoque subnigricat; circumferentia inalbida. folia magna sunt, lata, oblonga, venosa, ambituque crenata. flores albi, mediocris magnitudinis, quinque constant foliolis, & aliquot staminibus concoloribus mediis: fructus in rotunditate oblongi ex tenuibus ac prælongis descendunt pediculis, officulo intus duro, quod exigua carne contegitur; cuius nucleus cum leui quadam ac exigua amaritudine non ingratus. Colore autem fructus quidam rubent, alij nigricant; sapore verò dulces.

2. Altera Cerasus cortice, magnis foliis, floribus candidis priorem refert; sed humilior est, nec in tantam vt illa altitudinem excrescit: caudices etiam minus crassi: Cerasum autem maius, carnosius, plus succi habet; quod & dulce, & colore vel rubens, vna tamen parte albidiore; vel nigrum. officulum huius & nucleus, veluti superioris.

3. Tertia Cerasus etiam quàm priores humilior ac tenerior est: caudices tenuiores: cortex asperior, non minus tamen obsequiosus: folia similia quidem, sed minora: flores haud dissimiles; at fructus, hoc est, Cerasum rotundius, carnosius, plus succi habens, sapore vinoso acidulum: colore similiter aut rubens aut nigricans; quoddam verò & quasi albidum, quod rarius est. Est autem in hoc, & nonnulla varietas alia. quæ etenim citra insitionem nascuntur Cerasi, aut in alias eiusdem generis insitæ, magna admodum Cerasa frequenter ex breuibus pediculis dependentia gignunt; quæ subinde adeò magna sunt, vt XVI. vel etiam plura suorũ officulorum pendeant: Earum verò quæ in syluestrem siue priorem Cerasum (quod sæpè fit) inseruntur, Cerasa minora sunt, & longioribus hærent pediculis; citius autem maturitatem hæc assequuntur; officula verò istorum minora sunt quàm superiorum.

Præbent autem & hæ omnes Cerasi gummi, è corticibus aliqua parte vulneratis; quod ex luteo colore pallescit, & tandem durum redditur.

4. Quarta, quæ quidem Chamęcerasus, humilis est, non arbor, sed exigua fruticosa ac ramosa stirps, subinde cubitalem altitudinem non excedens: foliola cum aliarum forma conueniunt, sed omnino exigua sunt: fructus verò etiam paruuli, aliisque persimiles.

5. Præter has verò Cerasos & alterius cuiusdam iconem Matthiolus exhibet, cuius Cerasa complura racematim instar vuæ simul cohærent, quam & idcircò Racemosum appellat, & sibi Verona à Francisco Calzolario missam refert.

Cerasus

Ceraſus prior natura ſua ſylueſtris in ſyluis,ſecus agrorum margines, aliiſque incultis fre- 1.
quentius,quàm alibi gignitur.

Duæ ſuccedentes hortenſes ſunt. 2. 3.

Chamæceraſus in Bohemia,Morauia,Auſtria iuxta ſemitas,ac vias non rarò reperitur:&, 4.
vt Matthiolus,in Tridentino ſolo.

Aprili menſe Ceraſi florent. In fructu præbendo,quædam præcociores,aliæ ſeriores. Rubra autem Ceraſa ſemper ſui generis nigra præcedunt. Prima autem ſylueſtria ſunt Ceraſa, quæ Iunio maturantur: ſuccedunt circa Iulij Calendas Amarenæ, præſertim in ſylueſtrem Ceraſum inſitæ,nam aliæ ſunt tardiores: tardiſſima ſunt ſecundi generis Ceraſa,quæ & hortenſia ac dulcia.

Arbor Græcis κέρασος: Latinis ſimiliter Ceraſus eſt: Germanis Kirſchenbaum: Belgis Kerſenboom/ & Crieckenboom: Gallis *Ceriſier*.

At fructus κεράσια & κέρασα à Græcis appellantur: & Latinis ſimiliter Ceraſa: Germanis Kirſchen & Chirſchen: Belgis Kerſen & Crieckẽ: Italis *Ceregie*: Gallis *Ceriſes*: Hiſpanis *Cerezas*: Bohemis Wiſſne.

1. Prioris generis Ceraſa vulgò cleyn kerſen/id eſt,parua Ceraſa,quia cæteris minora,dicuntur:
item & wilde kerſen:Germani wilder Chürſchen/ hoc eſt, ſylueſtria Ceraſa, ſunt enim ſylueſtris
Ceraſi fructus:eadem & præcocia ſunt, prius ſiquidẽ quàm reliqua maturitatẽ conſequũtur.

2. Secũdi generis vulgò Hiſpanica cognominãtur Ceraſa. fieri autem poteſt, vt hæc ſint Lu-
ſitana à Plinio dicta; quibus principatum Belgica illius ætate tribuit.

3. Amarenas tertiæ Ceraſi fructus, poſterior ætas nuncupat, vel etiam Merendas: Italorum
plerique *Maraſche & Amerine*: alij *Marchiane*, vel *Duracine*: Germani Amarellen: & quæ nigra ſunt Weichſſen/weinſtell: Brabanti Crieckẽ:alibi in Belgio etiam kerſen. Plinius lib. XV. cap. XXV. Duracinis principatum tribuit;quæ Campania, Pliniana,ait,appellat. Ad hoc verò genus referenda videntur Cæciliana rotunda,neq; enim ex Ceraſis alia his rotundiora: item & nigerrima Actia nominata,quædam ſiquidem & horum nigra ſunt. quæ reſiccari ac diutinè conſeruari queunt.

Inter Ceraſia autem optima ſunt acidula, Amarena dicta: Dulcia illa parua ſylueſtria ſiue præcocia deterrima, mali ſunt ſucci,citiſſimè corrumpuntur, & malos ingenerant humores. vnde non ſolum facilè lumbrici,ſed & moleſtæ ac ſubinde peſtilentes febres gignuntur. Atq; idcirco in bene inſtitutis Rebuſpublicis, ne in forum veneant peſtilentiæ temporibus, diligenter cauetur.

Luſitanica ſiue Hiſpanica Ceraſa,facultatibus his vicina ſunt, minus tamen promptè corrumpuntur,& frigidiora ſunt,nec tamen boni ſucci.

Amarena verò, quæ quidem rubent,melioris ſunt ſucci, ſed aquei, frigidi, ac humidi: ſitim ſedant: æſtuanti ventriculo proſunt: febricitantibus vtilia: facilè deſcendunt, & aluum lubricam reddunt: nutrimenti verò nihil exhibent. At nigra huius generis ſicciora ſunt, & nonnihil quoque adſtringunt. hæc reſiccata ſiue paſſa, Prunorum inſtar ori ac ventriculo grata ſunt,& aluum laxiorem cohibent.

Ceraſorum gummi cum vino diluto ſumptum, fertur adiuuare calculoſos: prodeſſe autem poteſt vias lubricando,& humores,ſi qui acres ſunt,contemperando: tuſſi veteri & hoc modo medetur: Addit Dioſcorides bonum colorem,oculorum claritatem, & ciborum appetentiam facere.

De Moro. CAP. XVIII.

PROCERA arbor Morus eſt,nec minus ramoſa. caudex eius non rarò craſſus: cortex ſcaber,radicis verò luteus: folia lata & acuminata, duriuſcula, & ſecundum margines ſerrata. pro floribus iuli ſunt virentes,lanuginoſi. fructus oblongus, ex granis coaceruatus, Moro in Rubo naſcenti ſimilis,ſed craſſior,longior,ac omnino maior, initiò virens, maturitate nigricans,ſucco tamen,quo redundat,rubens. radix in multas ſpargitur propagines.

In hortis ſeritur ac plantatur Morus: calida & ſicca loca deſiderat,ac lætum ſolum:in humido deterior redditur,& pauciora Mora adfert. Seritur Morus commodè talea ſiue ſurculo: Inſeri verò aut inoculari etiam poteſt in nonnullas arbores: In Populum albam inſita mora fert candida: vt quidem Beritius in Geoponicis refert.

Inter vrbanas arbores nouiſſimè Morus germen emittit, nec prius quàm frigore ſoluto, Maio menſe: Arborem idcirco ſapientiſſimam,eam Veterum nonnulli appellarunt.

Auguſto menſe matura mora leguntur. Hegeſander apud Athenæum, ſuis temporibus intra viginti annorum ſpatium Moros fructum non tuliſſe affirmat, atque tantam Podagræ peſtem omnes inuaſiſſe,vt non viri ſolùm,ſed pueri,puellæ eunuchique,& mulieres eo morbo laborarent.

Morus.

Morus candida.

Μορέα autem & συκαμινέα vel συκάμινος arbor Græcis: Latinis Morus eſt: Officinis Morus Celſi: Germanis Maulberbaum: Belgis Moerbeſie boom: Gallis *Meurier*.

Μόρον & συκάμινον fructus nominatur: Latinis Morum : Officinis Morum Celſi: Germanis Maulbeer: Belgis Moerbeſie: Italis *Moro*: Gallis *Meure*: Hiſpanis *Moras*, & *Mores*: Bohemis Moruſſe.

At Mora ante maturitatem collecta refrigerant & reſiccant ordine propemodum tertio, & valenter adſtringunt: reſiccata ad cœliacos & dyſentericos affectus vtilia ſunt. admiſcetur puluis obſoniis, vel cum vino & aqua bibitur. Sanguinis fluores, & ſuperfluentes menſes eadem reprimunt: ad oris & faucium inflammationes conducunt : tum & ad aliarum partium inflammationes incipientes idonea.

Matura ac recentia Mora frigida ſimiliter ſunt, & humore vinoſi ſaporis copioſo redundant, qui nonnihil reſiccantis eſt facultatis, & adſtrictionis haud expers eſt : atque idcircò quoque ad ſtomatica medicamenta, qui oris tonſillarumque inflammationibus adhibentur, vtilis & perquàm commodus.

In cibo hæc mora ſumpta, ac ante alios ingeſta, citiſſimè per inteſtina ſubſtantiæ ſuæ humiditate ac lubricitate deſcendunt, & aliis cibis ductu ſuo viam, vt Galenus ait, ſtruunt : aduerſus ſitim conducunt : appetentiam calore languentem excitant : ventriculo non aduerſantur; parciſſimè autem corpus alunt. Secundo autem loco, aut poſt cibos aſſumpta, citò quoque vnà cum cibis corrumpuntur: Tametſi enim fugacibus ſint innocentiores, corrumpuntur tamen ac vitiantur, niſi celeriter deſcendant.

Cortex radicis Mori amarus, calidus, ac ſiccus eſt, & expurgandi facultatem obtinet. Decoctum huius iocinoris ac lienis obſtructiones aperit: aluum mouet, & latos lumbricos expellit. Idem cortex in aceto maceratus dentium dolores ſedat. præſtat hoc ipſum foliorum & corticis decoctum, Dioſ. ait. Qui & circa meſſis tempus ex Mori inciſa radice ſuccum promanare tradit, quem poſtridie ſit concretum inueniri, atque hunc aduerſus dentium dolorem efficacem, phyma diſcutere, & ventrem purgare. In foliis autem ac primis germinibus huius arboris, mediam quandam eſſe Galenus ait adſtringentis ac expurgantis facultatem.

Vermes ſericum præbentes. Foliis verò nutriuntur ac ſuſtinentur vermes illi qui ſericum nent ac præbent: Ex Erucarum

rum ſunt hi genere, ſerico confecto in Aurelias tranſeunt: inde in Papiliones vertũtur, veluti & aliæ omnes Erucæ. Papiliones iſti corpore graues, exiguas pro ratione corporis habent alas, proinde non auolant, ſed generationi intenti citò pereunt: mas quidem coitu, femina vbi oua excluſerit.

De Sycomoro. Cap. xix.

Sycomorus.

SYCOMORVS non exiguæ proceritatis arbor eſt, Moro magnitudine & aſpectu proxima: folio verò & ipſum referens. fructum verò fert magnitudine & figura Ficus, ſucco & ſapore Caprifici perſimilem; verùm dulciorem, & interioribus granis carentem. qui non ex tenerioribus ramulis prodit, ſed ex caudice & maioribus vetuſtiſque ramis fœcundiſſimo prouentu erumpit. multo autem lacteo ſucco hæc arbor turget, qui vulnerata parte aliqua mox effluit.

Naſcitur, vt Dioſcorides ſcribit, plurimum in Caria, Rhodo, lociſque non multi Tritici feracibus, in quibus iuuamentum adfert, & pro pane frumentoq; ſufficit, cùm annonæ premit penuria. Galenus Sycomori plantam in Alexandria Ægypti, vnà cum fructu Ficui albæ aſſimilem, ſe vidiſſe ſcribit. Huius ramum cum fructu ac foliis olim ad me miſit magnificus vir Iacobus Antonius Cortuſus patritius Patauinus.

Ternos quaternoſque fructus anno vno fundit, & ſi ferreis vnguibus ſcalpatur, etiam frequentiores.

Huic arbori *συκομόρῳ* à Ficu & Moro nomen eſt: Cornelius Celſus inuerſo nomine Moroſycon appellat: Ægyptij noſtro tempore Ficum Pharaonis, teſte Bellonio: Dicitur verò & *συκὴ αἰγυπτία*, ſiue Ficus Ægyptia: item & *συκάμινος αἰγυπτία*, id eſt, Morus Ægyptia.

Fructus verò *συκόμορον* quoque appellatur, & ab Italis *Sycomoro, & fico d'Egitto.*

Sycomori autem fructus, vt Galenus ait, nullam habet acrimoniam; exiguæ dulcedinis particeps; eſtque facultate vt Mora humidior quodammodo ac frigidior.

Vtilis, inquit Dioſcorides, aluo, ſed *ἄτροφος*, hoc eſt, nullius alimẽti, & vẽtriculo moleſtus.

Eximitur verò ex arboris cortice lachryma primo Vere prius quàm fructus ferat, quæ ſpongia aut vellere excepta ſiccatur; in paſtillos cogitur; ac fictili reponitur. Facultatem hæc habet mollientem, vulnerum conglutinatricem, & crudorum reſolutricem: Bibitur verò & illinitur contra ſerpentium morſus, lienis duritieſ, ſtomachi cum refrigeratione dolores. Celerrimè autem hic ſuccus teredinem ſentit.

De Ficu. Cap. xx.

FICVS non omninò recto aſſurgit caudice, nec omninò læui cortice, ſed aſperiuſculo contegitur. materies ligni alba, fungoſa; tenellorum verò ramulorum mollis etiam ac medulloſa. Folia ampla in quinque partes, eminentibus totidem angulis, diſſecta, veluti Vitis; ſed maiora, duriora, aſperiora, ac nigriora. fructus, nullo apparente prius flore aut iulo, alióve quod floris vicem ſupplere queat, iuxta pediculorum, quibus folia adhærẽt, annexum erumpunt, & quidem particulatim; initio admodum paruuli, ſucceſſu temporis maiores; forma turbinata vt Pyri, nonnulli tamen longiores, alij verò breuiores ac magis ſeſſiles; colore vel albidi, vel ſubrubentes, vel ex cæruleo ſaturato purpurei; pulpa interiore molli, ſuaui, ac prædulci, granis compluribus referta. Ex Ficus autem cortice, foliorum pediculis, immaturis ficubus vulneratis liquor fluit lacti ſimilis, ſed acris & amarus. 1.

Ficus.

Ficus Pumila.

In Græcia, Italia, Hiſpania, aliiſq́; regionibus perinde calidis, ac Solis radiis expoſitis frequentes Ficus ſunt: In Germania ac Belgio creſcunt quidem, ſed raro ad perfectionem fructus perueniunt, niſi vel diligenti cura adhibita, vel hyems admodum clemens, æſtasq́ue feruida fuerit.

Germina cum foliis Maio menſe in Germania erumpunt, atque his in longitudinem proficientibus multiplicantur & folia & Ficuum rudimenta: quorum priores Septembri ad maturitatem perueniunt, ſi æſtas fuerit calida: In Italia verò ac Hiſpania etiam citius ac prius. poſterius verò enatę Ficus, ſi per hyemem non deciderint, altero anno mox adueniente æſtate perficiuntur.

Arbor Ficus Græcis *συκῆ* dicitur, & à nonnullis ad differentiam Caprifici *συκῆ ἥμερος*: Latinis Ficus, & Ficus ſatiua, ſiue Vrbana: Germanis **Feigenbaum**: Belgis **Vijghenboom**: Gallis *Figuier*: Italis *Fico*: Hiſpanis *Higuera*.

At fructus *σῦκον* Græcis: Latinis verò etiam Ficus; & qui nondum maturus eſt, *ὄλυνθος*: Latinis Groſſus: qui verò reſiccatus ſiue paſſus, Græcè *ἰσχὰς*, Latinis Carica dicitur: Germanis **Feygen**: Belgis **Vijghen**: Gallis *Figues*: Italis *Fichi*: Hiſpanis *Higos*: Bohemis **Fijk**. Semina quæ in ipſis Ficubus *κεγχραμίδες*, Cechramides Galenus appellat.

2. Inter vrbanas Ficus & humilis quoque ac parua quędam eſt ſeſquicubitalis altitudinis, foliis & fructu priori aſſimilis. Pumilam hanc Ficum recentior ætas rectè appellat.

3. Eſt verò & ſylueſtris quædam ſpecies, cuius fructus ad maturitatem peruenit nunquam: Theophraſto *ἐρινεὸς*: Plinio Caprificus appellatur. fructus *ὀλύνθοι* quoque nominantur; &, vt Dioſcorides, *ἐρινεοί*.

Virides autem recentes ac maturæ Ficus reliquis fugacibus in cibo præferuntur, alimenti quoque amplius quàm cæteri præbent, ſed non omninò optimi ſucci. Superfluam verò & quandam excrementitiam humiditatem coniunctam habent, propter quam & flatibus ventrem implerent, niſi citò deſcenderent, & facilè per ventrem permearent; huius etenim beneficio nec flatus vel permanent vel dolorifici ſunt: Proſunt verò & eædem Ficus nephriticis, nam vias laxant, lubricant, aperiunt, & nonnihil quoque abſtergunt: vnde poſt earum eſum arenulas ſubinde multas excerni contingit.

Siccæ

Siccæ autem Ficus, siue Caricæ, mediocriter excalfaciunt, nutriunt quoque, & alimenti non exiguum conferunt, sed tamen non probum sanguinem gignunt: quamobrem & offenduntur qui iis largius vescuntur, & copia pediculorum ipsis prouenit: Aluum verò & faciliorem reddunt, & ad excretionem irritant; præsertim ante alios cibos præsumptæ. Asperæ arteriæ, pectori, pulmoni, renibus, ac vesicæ vtiles sunt, nec muliebri vtero incommodæ: attenuandi siquidem, leniendi, concoquendi, ac maturandi facultatem obtinent. Quæ pectori inhærent concoquunt, maturant, & expurgant, præsertim cum Hyssopi aut consimilis herbæ decocto: ventri, tussi, ac diuturnis pectoris ac pulmonis vitiis hoc modo auxiliantur. renes expurgant, & ab arenulis liberant: vesicæ dolores mitigant: grauidæ si Ficubus aliquot ante partum diebus vescuntur facilius pariunt: exanthemata siue papulas præterea, & sudores Ficus etiam, vt Dioscorides ait, prouocant. Tumores vel concoquunt vel discutiunt; ad concoquendum Triticea farina; ad digerendum Hordeacea admixta, Galeno auctore, conferunt.

Decoctum Ficuum oris ac faucium tumores & abscessus citò facileq; ad suppurationem perducit, sæpius in ore detentum aut gargarizatum.

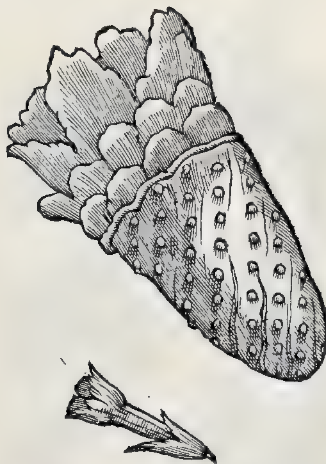
Lacteus autem Fici arboris liquor & succus foliorum eius non mordicat tantùm, aut abstergit vehementer, sed & vlcerat, & ora vasorum reserat, & myrmecias eiicit: verùm & purgare potest: auctor Galenus. Coaguli modo, Dios. ait, lac coagulat, concretumque vt acetum dissoluit. Menstrua cum oui luteo aut Tyrrhenica cera appositus cit: podagricorum cataplasmatis cum farina Fœnigræci & aceto vtilis. lepras, lichenas, discolorem à Sole cutem, alphos, scabies, ichoras cum polenta expurgat. Instillatum plagæ percussis à scorpione, venenatorum ictibus, & rabiosi canis morsibus auxiliatur. dentium doloribus lana exceptus prodest, & cauitati eorum inditus. myrmeciam tollit cum adipe circumlita in ambitu carne.

De Ficu Indica. CAP. XXI.

Ficus Indica.

Ficus Indicæ fructus & flos.

INDICA hæc Ficus appellata arboris specie absque caudice & ramis adolescere videtur, tota enim nihil aliud quàm ex foliis folia apparet; folium siquidem in terram depactum mox radices agit, & alia ex se promit, à quibus & aliis prodeuntibus succedunt rursus & alia, donec ad arboris altitudinem peruenerint, effusis interim & veluti ramis, ab vno nempe subinde

inde duobus aut tribus foliis enatis. nonnunquam tamen caudicé facit; tunc videlicet quando non ex folio enata, sed ex semine sata fuerit. Oblonga autem Ficus Indicæ lataq; sunt folia, & pollice non rarò crassiora, è quibus albidæ, tenues, oblongæ, acutæq; prominent spinæ (rarò vbsque his prouenit.) in extremis autem foliis primùm flores erumpunt oblongi; deinde fructus subsequuntur Ficubus turbinata forma quodammodo similes, nec minores; colore è viridi purpureo, interiore pulpa succosa rubicunda, sanguineoque colore manus veluti Mora inficiente, quorum fastigium foliosa quædam instar coronæ ambiunt; veluti ostendit icon, quam magnifico viro Iacobo Antonio Cortuso patritio Patauino acceptam ferimus.

Ex India in Italiam aliasq; prouincias illata fertur: In Germaniæ ac Belgij hortis hanc quandoque reperiri contingit, sed haudquaquam fructum proferentem: quem Italia tamen quandoque videt; Hispania autem frequentiùs.

Opuntia. Existimatur autem hæc esse Opuntia à Plinio dicta herba, de qua lib. XXI. cap. XVII. sic habet: Circa Opuntem Opuntia est herba, etiam homini dulcis: mirumq; è folio eius radicem fieri, ac sic eam nasci. Opuns autem ciuitas Phocidi in Græcia vicina, vt Pausanias, Strabo, & Plinius testantur. Vulgò autem hęc stirps Ficus Indica nominatur: ab Indis verò Tune.

Ficus Indica Theophrasti. Describitur autem alia quædam pro Ficu Indica à Theophrasto lib. IIII. quam Plinius lib. XII. cap. V. iisdem ferè verbis, sed Latinè redditis, eleganter exprimit: Ficus, ait, ibi exilia poma habet. Ipsa se semper serens, vastis diffunditur ramis: quorum imi adeò in terram curuantur, vt annuo spatio infigantur, nouamque sibi propaginem faciant circa parentem in orbem quodam opere topiario. Intra sepem eam æstiuant pastores, opacam pariter & munitam vallo arboris, decora specie subter intuenti, proculque fornicato ambitu. Superiores eius rami in excelsum emicant, syluosa multitudine, vasto matris corpore, vt LX. p. pleræque orbe colligant, vmbra verò bina stadia operiant. Foliorum latitudo peltæ effigiem Amazonicæ habet: ea causa fructum integens, crescere prohibet. Rarusque est, nec Fabæ magnitudinem excedens: sed per folia solibus coctus prædulci sapore, dignus miraculo arboris: gignitur circa Acesinem maximè amnem.

De Castanea. CAP. XXII.

Castanea.

Castanea Equina.

ADMODVM magna & procera arbor Castanea est: ramos extendit plurimos: caudex crassus, qui aliquando tantæ amplitudinis visus, vt à tribus hominibus vix complecti potuerit:

fuerit: ligni materia solida ac durabilis: folia magna, aspera, rugosa, ambitu incisa, singularibus Nucis iuglandis foliis maiora: tenues, oblongi, viridesq; iuli: fructus calyce concluditur rotundo, aspero, & echini modo spinoso, qui sponte dehiscens maturum fructum siue nucem demittit: Nux non rotunda, sed compressior ab vno latere, plana, & superiore parte acuminata: cute contegitur dura, lenta, & admodum lęui, obscuri punicei coloris: caro siue interior nuclei substantia dura ac alba, tenuiq; membrana velatur, quæ cuti subest.

Montibus & opacis gaudent: descendunt verò quandoque & ad plana: solum amant molle ac nigrum. Quibusdam verò in locis ac regionibus maiores ac mitiores: aliis verò minores gignuntur.

Iuli cum foliis Aprili mense erumpunt, sed nuces serius, ac Autumno demum perficiũtur.

Castanearum autem arbor Græcis pariter ac Latinis cum fructu nomen habet cõmune: Germani Kestenbaum / & Kastanibaum: Belgæ Castaniboom: Galli *Castaignier*: Angli Chestnutztree vocant.

Nux autem Græcis κάστανον: à nonnullis διὸς βάλανος, σαρδιανὰ βάλανος, λόπιμα aut κασάνιον appellatur: Latinis Castanea, Iouis glans, Sardiana glans: Germanis Kesten: Belgis Castanien: Italis *Castagne*: Gallis *Chastaigne*: Hispanis *Morones*, *Castanas*: Anglis Chestnutz: Bohemis Kaſstan. Quæ autem maiores Italis *Marroni*: Gallis atq; Belgarũ nonnullis *Marons* vocãtur.

Est verò præter hanc & alia quædam Castanea, arbor procera quoque & magna, cuius folia in quinque segmenta diuisa Pentaphylli referunt, sed maiora & ad Ricini quodammodo accedentia. clauduntur & huius nuces duris ac spinosis echinis, quæ crassiores, & quàm vulgares Castaneæ rotundiores sunt. 2.

Hæc Italiæ peregrina, in Orientis regionibus gignitur. Equina autem Castanea idcircò nominatur, quod anhelosis & tussientibus equis auxilietur. *Castanea equina.*

At vulgares nostræ Castaneæ admodum resiccant, & simul adstringendi facultatis participes; in calido verò ac frigido temperatæ videntur; habent tamen & flatulentum quiddam, atque propter hoc, nisi prius cute vulnerata, cum strepitu repentè, dum ab igne coquuntur, exiliunt.

Inter omnes glandes, Galenus ait, principatum Castaneæ tenent, solæq; syluestrium fructuum alimentum memorabile corpori præbent. Tardè autem admodum descendunt, difficulter concoquuntur, & crassum humorem adferunt, flatusque ingenerant; ventrem verò etiam sistunt, præsertim crudæ.

Coctæ Castaneæ minus difficulter conficiuntur, facilius descendunt, flatulenti minus habent; ventrem tamen & adstringunt.

Ex Castaneis crudis arefactis, & in farinam deinde redactis, panem coqui posse, sunt qui affirment; verum hunc siccum & friabilem admodum esse oporteret; difficulter concoqui; & tardè admodum descendere: Auxiliaris autem talis esse posset cœliacis & dysentericis.

De Nuce Iuglande. CAP. XXIII.

PRÆGRANDIS arbor hæc Nux est, crasso ac procero caudice: cortice cineritio colore subuirente, & frequenter rimoso: ramis in amplitudinem sese diffundentibus: foliis ex quinis senisve ad vnã costã Fraxini modo cohærentibus, vnoq; eminente; quæ latiora lõgioraque sunt quàm singularia Fraxini, læuia item & odore graueolentia. Iuli nuces præcedunt, quæ iuxta foliorum pediculos binæ aut ternæ prodeunt, per initia cum tenellę suaueolentes, herbaceo ac virente hæ conteguntur corticé; lignosum putamen subest, in quo nucleus continetur, tenui velatus cuticula, quadripartito ferè diuisus, intermedia lignosa veluti membrana, cuius interior caro albida, dulcis, & ori grata est: recens quidem; arida enim oleosum ac rancidum quid subinde contrahit.

In agris secus vias ac semitas, pingui ac restibili solo Nux proficit, & in hortis: lætis gaudet collibus: aquosos non amat tractus.

Primo Vere folia ac vnà iuli erumpunt: Nuces Augusto mense leguntur.

Ipsa arbor κάρυα appellatur: Latinis Nucis nomen & arbori & fructui commune est: Germanis Nußbaum: Belgis Nooteboom / & Nootelaer: Gallis *Noisier*: Hispanis *Nogueyra*: Anglis Walnut tree: Bohemis Wlasky worech.

Nucem Græci κάρυον vocant, & κάρυον βασιλικὸν, id est, Nucem regiam: Dicitur verò & Nux Iuglans, quasi Iouis glans, aut iuuans glans: & à quibusdam Persica nux: Germanis Welschnuß & Baumnuß: Brabantis Okernoten / Walsche noten: Italis *Noci*: Gallis *Noix*: Hispanis *Nuezes* & *Nous*: Anglis Walnut: Bohemis Wlasky worech.

Nucũ autẽ adhuc virentiũ recentes nuclei ori quidem grati sunt, frigidi exiguũ habẽt, humidi verò imperfectè cõcocti nõ parũ. Difficulter cõcoquuntur, parùm alũt, ægrè descẽdunt.

Aridæ

Nux iuglans.

Aridæ nuces excalfaciunt & reficcant, & magis quæ oleosæ ac rancidę factæ sunt: ventriculo hæ valdè inutiles, & præter quòd difficulter cōcoquantur, bilem etiam adaugent; capitis item dolorem adferunt, & tussientibus ac pectori nocent. Cum Carycis autem & Ruta præsumptę, lethalibus venenis aduersari feruntur: & latos lumbricos largius esitatæ pellere. Cum Cepa, sale, & melle canis hominisq; morsui imposita conueniunt. Commanducatæ verò ac impositæ gangrænas, carbunculos, ægilopas, & alopecias celeriter, vt Diosc. refert, sanãt. Efficaciter & hoc pręstat oleũ ex ipsis expressum, quod tenuium est partium, digerens ac excalfaciens.

Nuces integrę, priusquam lignosum indurerit putamen, decerptæ, ac cum sacharo aut melle conditę, ori ac palato gratę sunt, aromaticum quid resipiunt, & propter exterioris corticis adstringendi potentiam, ventriculum etiam roborant; non tamen vt alimentum, sed vt medicamentum assumptæ.

Exterior Nucum virens cortex adstringendi eximiam vim obtinet. stomaticũ medicamentum ex eius succo cōponere Galenus inuenit ac docuit, ad omnes oris inflãmationes vtilissimũ.

Folia & prima germina aliquid adstrictionis, eodem auctore, possident; excellit tamen in ipsis sicca calidaq; temperatura. Ad balnea, corporisque lotiones quidam recentiorum hæc adhibent, in quibus & digerendi, & sudores mouendi vim exercent.

Nux auellana siue Corylus.

De Nuce auellana, siue Corylo.
CAP. XXIIII.

CORYLVS crassis sæpenumero caudicibus aut robustis fruticat stolonibus, qui hominis staturam frequenter multùm superant, & in ramos sparguntur enodes, lentos, ac obsequiosos. folia lata sunt, maiora rugosioraque quàm Alni, marginibus serratim incisa, colore virétia, auersa parte albidiora: cortex tenuis est: radix crassa, alta, & robusta: oblongi tenues compactiq; iuli pro floribus dependent: nuces Iuglandibus multò minores calyci inhærent calloso, herbacei coloris, extremis partibus fimbriatis, Rosarum alabastra propemodum referentibus. putamen læue & lignosum est. interior nucleus carne constat albida, dura solidaq;, tenuis quem contegit membranula, quandoque rubicunda, sæpius candicans, sapore non ingratus.

Coryli frequenter in syluis ac in vliginosis incultis proueniunt: feruntur & in hortis, quarum nuces meliores sapidioresque, nucleo foris plerumque rubent.

Iuli primo quoque tempore erumpũt, nondum soluta hyeme, qui Martio aut Aprili succedentibus foliis defluunt: Augusto mense maturæ carpuntur Nuces.

Frutex Latinis Corylus dicitur: Græcis verò

κάρυα ποντικὴ, id est, Nux Pontica: Germanis Haselstrauck: Belgis Haseleer.

Nux κάρυον ποντικὸν,& λεπτοκάρυον; id est,Nux Pontica,tenuis Nux,parua Nux: Nominatur verò & Nux Prænestina, Nux Heracleotica,& vulgò Nux auellana, quo nomine etiã Officinis innotuit: Germanis Haselnuß: Belgis Haselnoten: Italis *Nocciuole, Auellane, Nocelle*: Gallis *Noisettes*,& *Noiselles*: Hispanis *Auellanas*: Bohemis Lyskowy worech.

Quę autem harum cute rubent satiuę ac vrbanæ Auellanæ habentur, ac legitimæ Ponticæ: Germanis Rhurnuß & Rotnuß: Belgis Roode Haselnoten dictæ.

Alię verò albidę, syluestres iudicantur.

Auellanæ autem nuces recentes nondumque resiccatæ,humiditatis quoque excrementitiæ nonnihil in se continent, cuius occasione flatulentæ sunt. Concoctioni verò non modò recentes,sed & aridæ admodum rebelles sunt,essentiæ siquidem sunt terrestris & frigidæ, & densioris solidiorisque substantiæ,qua de causa & difficulter admodum descendunt: ventriculo quoque idcircò molestæ ipsum aggrauant.

Succus autem ex his,veluti ex Amygdalis,lacteus extractus valenter aluum adstringit,atque cœliacis & dysentericis hac ratione prodesse potest.

Iuli frigidi ac sicci,& similiter adstringentes: ventris quoque fluxiones sistunt.

De Pistaciis. CAP. XXV.

Pistaciorum arbustum.

Pistacij ramulus cum fructu & corniculis.

ARBOR Pistacia ferens Terebintho similis est. Folia huius quàm Lentisci maiora, sed eodem modo composita,similique ordine disposita ac digesta;colore è viridi in luteum languescente. Fructus siue nuces racematim ex suis pediculis dependent, conorum Pini nucibus siue strobylis maiores, Amygdalis verò multò minores; exterius horum corium tenue ac virens est; putamen ligneum fragile & albicans; nucleus pulpa viret, sapore subamaro dulcis,ori gratus,nonnihilque odoratus.

In Persia,Arabia,Syria,tum & apud Indos Pistacia nascuntur: Iam verò & Italiæ indigena facta sunt: Venetiis enim,& Neapoli,ac alibi prouenient.

Nucem autem hanc Græci πιστάκιον vocitant; apud Athenæum, Nicander Colophonius in Theriacis ψιττάκιον nominat:

Ψιττάκι' ἀκρεμόνεσσιν ἀμυγδαλέοισιν ὁμοῖα.

Posidonius Βιςάκιον: alij φιςάκιον: Latini voces seruantes & Pistacion, Bistacion, aut Phistacion dixerunt: Officinæ Fistici: Hispanis *Albocigos*, & *Fisticos:* Italis *Pistacchi.*

Terebinthus Indica. Theophrastus lib. IIII. De stirpium historia Pistaciorum arborem sub Terebinthi apud Indos nascentis nomine descripsisse videtur: In India siquidem Terebinthum esse tradit, aut Terebintho similem, quæ folio, ramis, ac reliquis Terebinthum æmuletur, sed fructu differens sit, quem Amygdalis similem facit. Et hanc in Bactris esse, & fructus Amygdalis etiam suauitate præstantiores.

Pistaciorum autem nuclei non rarò veluti strobylôn eduntur: temperati calidi ac humidi sunt: concoquuntur non ita facilè, sed multò quàm nuces faciliùs: succi sunt boni, aliquantulum tamen crassi; alimenti corporibus conferunt non exiguum: extenuata reficiunt: vires reparant: phthisicis ac tabidis prosunt: cruda pulmoni aut pectori inhærentia concoquunt, maturant & expurgant: iecur ab obstructionibus liberant: nephriticis quoque auxiliantur. renes etiam ab arenulis & calculis liberant; dolores eorum mulcent; vlcera leniunt: semen & libidinem augent.

De Nuce vesicaria. CAP. XXVI.

Nux vesicaria.

HVMILIS arbor Nux vesicaria est, non rarò emissis aliquot à radice virgis fruticans: ligni materia albida & perquam dura ac solida est: cortice è viridi inalbicat: folia ex quinis ferè particularibus cohærent, per ambitus incisa, Sambuci æmula, sed minora, dilutius virentia, nec graueolentia: flores candidi racematim ex tenuibus pediculis dependent: folliculi succedunt vesicarum instar, in quibus crebrò duæ, quandoq; vna tantummodo nux parua, Auellana minor, sed quàm Cicer Arietinũ maior, putamine lignoso ac subrusso, pulpa interiore virescente, sapore initiò dulci, sed tandem nauseoso.

Loca amat inculta, neglecta, syluas, dumos, & sepimenta.

In Italia, Germania, Gallia, & alibi gignitur.

Flores Maius mensis; nuces præbẽt Augustus ac September.

Coulcoul. Vulgò Germanorum **Pimpernuß**/ hoc est Belgis **Pimpernoten**: Gallis *Nez coupez*: nonnullis Pistacium Germanicum: aliis Arbor vitis: Nucis vesicariæ appellatio nobis præ cæteris placuit. Matthiolus in Epistolis suis Coulcoul & Hebulben Turcorum cum hac conuenire sentit. Gulielmus Quacelbenus Coulcoul à quibusdã Constantinopoli in delitiis haberi affirmat, præsertim quando recentes ex Ægypto aduehuntur. Vetus autem nomen hæc stirps non habet, nisi sit Staphylodendron Plinij, pro quo à recentioribus habetur. Meminit verò huius Plinius lib. XVI. cap. XVI.

Staphylodendron. Est & trans Alpes, inquit, arbor, simillima Aceri albo materia, quæ vocatur Staphylodendron: fert siliquas, & in iis nucleos sapore nucis Auellanæ.

Cæterùm nuces istæ humidæ sunt, superfluoq; crudo humore redundant: atque idcirco & facilè nauseam excitant, & ventriculum perturbant, vtpotè quæ adstrictionis obtineant nihil: atq; idcirco edules non habentur. Vsum verò in medicamẽtis nec vllũ habent cõpertum.

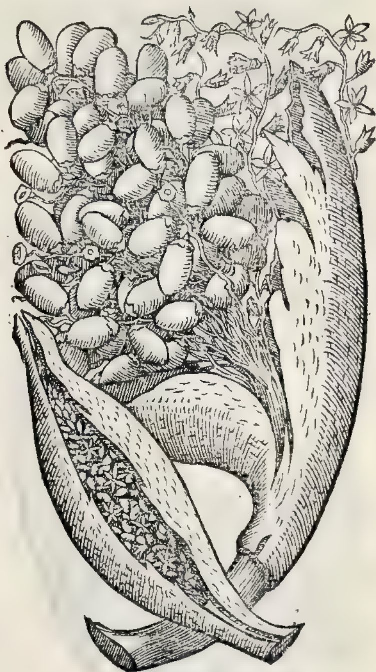
De Palma. CAP. XXVII.

PALMA procera admodum est arbor; caudice crasso & squamoso, ramos fastigio tantummodo promit, & quidem numerosos ac foliosos; foliis vestitos oblõgis quasi veluti Iridis. flores inuolucro quodam includuntur; quod inter ramos exit; quo tandem dehiscente ac sese pandente, albidi prodeunt, ex breuibus ac tenuibus pediculis, virgulis quibusdam adhærentes;

Palma.

Palmarum fructus & flores cum Elate.

hærentes; ſuccedunt ab iiſdem virgulis dependentes Palmulæ, forma tereti ac oblonga, dulces, & quandoque cum leui quadam auſteritate, colore ſubruffæ; oſſiculo intus duro ac oblongo; quod pro nucleo ac ſemine eſt.

In Africa ac Ægypto Palmæ frequentes ſunt: earum autem quæ in Palęſtina Syriæ præſtantiores Palmulæ ſunt: iudice Galeno.

Autumno Palmulæ matureſcunt, atque tunc decerptæ in Sole ſiccantur, vt commodius & transferri & conſeruari queant.

Arbor Φοίνιξ Græcis dicitur: Latinis Palma.

Fructus Βάλανος φοινίκων, id eſt, glans Palmarum, & vna dictione φοινικοβάλανος: Latinis Palmula: Officinis Dactylus: Germanis Dattelen: Belgis Dadelen: Italis *Dattoli:* Gallis *Dattes*: Hiſpanis *Tamaras* & *Dattiles:* Bohemis Daktyle. Palmularum autem dulciores, quales Palęſtinæ καρυωταὶ appellantur.

Inuolucrum ſiue tegumentum florum ac Palmularum σπάθη, & à quibuſdam ἐλάτη nominatur: A nonnullis verò & ipſorum florum ac fructuum rudimentum inuolucro contentum ἐλάτη vocatur; ab aliis verò Βόρασος.

At Palmulæ qualeſcumque tandem omnes concoctu difficiles ſunt, & capitis dolorem mouent: deteriores quidem ſiccæ & adſtringentes, vt Ægyptiæ: molles verò humidę & dulces, vt καρυωταὶ, innocentiores ſunt. Succus autem qui à Palmulis in corpore generatur craſſus omnino eſt, lentoris quoque quippiam obtinet. Celerrimè autem à talibus iecur obſtruitur, præſertim inflammatione aut ſcirro occupatum: lien quoque læditur ac offenditur. In regionibus frigidioribus enatę Palmulæ, vbi integrè matureſcere nequeunt, ſi frequentius edantur, crudis etiam humoribus corpus implent, & flatus gignunt.

Sicciores Palmulæ, vt Dioſcorides refert, ſanguinem excreantibus, ſtomachicis ac dyſentericis vtiles ſunt: cum Cotoneo & cerato œnanthino veſicæ medentur malis impoſitæ.

Caryotæ pulmonis & arteriæ aſperitatem leniunt.

Oſſiculorum ſiue nucleorum cinis adſtringendi, & ſimul emplaſticam facultatem habet: contra oculorum puſtulas, ſtaphylomata, palpebrarum defluuia cum nardo efficax eſt: cum

vino ὑπερσαρκώματα, in vlceribus carnis excreſcentias reprimit, atque vlcera ad cicatricem perducit.

Rami & folia adſtrictionem euidentem quoque obtinent, ſed præcipuè ipſa Elate, hoc eſt, florum inuolucrum: Proinde vbi adſtrictione opus eſt, his vti licet.

Extat compoſitio Diacalcitheos in lib. De medic. ſecundum genera, quæ cum Palmæ ramo, rudiculæ loco, mouenda eſt, nō alia de cauſa, quàm vt adſtrictionis aliquid inde accipiat.

De Chamærrhiphe. CAP. XXVIII.

Chamærrhiphes.

PALMÆ ſed humile genus Chamęrrhiphes à Theophraſto habetur. huic autem mox à radice germen quoddam erumpit cubitale, inferiore parte omnino craſſum, ſuperiore tenuius; à quo folia Palmę ſimilia, ſed minora ac breuiora; à latere verò & coma erumpit, cum floſculis racematim cohęrentibus. germē verò iſtud, prius quàm flores conſpicui ſunt, innumeris ferè membranaceis inuolucris, circumſepta in ſe continet foliorum florumque rudimenta; vtraque admodum candida, quę ſecundis menſis cum exiguo ſalis & piperis eduntur; ori palatoque grata.

Naſcuntur, vt Theophraſtus tradit, in Creta, ſed multò plures in Cicilia: Iam verò & in maritimis quibuſdam Italię reperiuntur: tum & in Hiſpanię nonnullis locis proueniunt. vnde Antuerpiam adferuntur.

Χαμαιρρίφες à Theophraſto appellatur: A Neapolitanis *Cephaglione*: vulgò Palmites. Quod verò in medio ipſius germinis edule habetur, ἐγκέφαλος τῆς φοίνικος: Latinè Palmæ cerebrum dicitur.

Galenus Palmæ cerebrum ex differentibus partibus conſtare ſentit; aquea videlicet quadam ſubſtantia tepida, & altera terreſtri frigida: proinde humidum eſt, & cum adſtrictione quadam refrigerans.

In cibo ſumptum crudos humores ac flatus gignit: atque idcirco cum ſale & pipere edi conducibile eſt.

De Olea. CAP. XXIX.

OLEARVM quædam ſatiuæ ac vrbanæ: aliæ ſylueſtres.

1\. Vrbanæ ſiue ſatiuæ Oleæ prægrandes ſæpiſſimè ac proceræ arbores ſunt: ramis complurimis in latum amplumque diffuſis. folia oblonga, anguſta, dura ſubcandicant. flores racemoſi albidi. fructus ſiue baccæ oblongæ virent initio, ſed maturæ nigricant ac oleoſæ ſunt, nucleo interius duro.

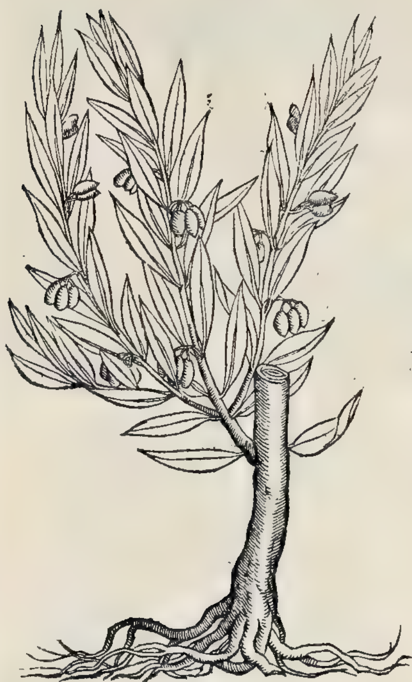
2\. Sylueſtres Oleæ humiliores ac minores ſunt: rami harum aculeati: folia magnitudine cedunt ſatiuis: baccæ quandoque frequentiores dependent, ſed minores, pauciorisque carnis.

Naſcuntur ſatiuæ ac ſylueſtres Oleæ in complurimis Italię, Gallię, ac Hiſpanię locis, tum & circumuicinis inſulis. amare feruntur loca maritima: plerique enim, vt Columella refert, exiſtimant vltra miliarium ſexageſimum à mari Oleam aut non viuere, aut non eſſe feracem.

Iunio menſe Oleę omnes florent: decerpuntur Nouembri aut Decembri: vbi verò paululum reſiccatę fuerint & rugas contraxerint, torcularibus ſubiiciuntur, & oleum ex ipſis addita aqua exprimitur. Quę ſale autem & muria condiendę ac aſſeruandę ſunt, prius legi debent; & quidem antequam maturæ ſint, dumque adhuc virent.

Ἐλαία & ἐλαία ἥμερος Gręcis appellatur, quę ſatiua ac vrbana Latinis Olea eſt: Germanis Oelbaum: Belgis Olÿfboom: Italis *Oliuo domeſtico*: Gallis *Oliuier*: Hiſpanis *Oliuo* & *Oliuera*.

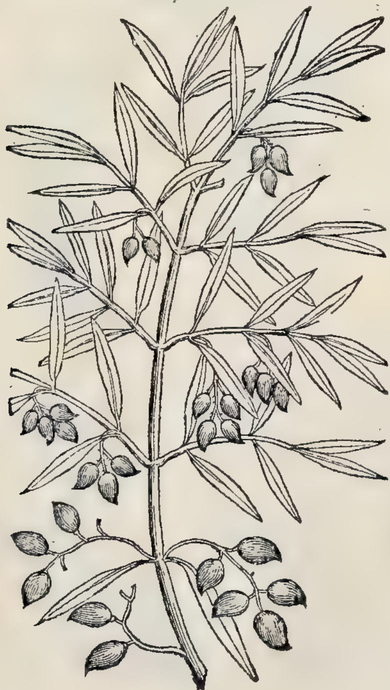
Bacca

Olea.

Olea cum fructu ac flore.

Oleæ ſyluestris ramulus.

Bacca Oliua dicitur: Græcis verò etiam ἐλάια: Hiſpanis *Azeytuna*: Gallis & Belgis *Oliue*.

Oliuæ ſale ac muria conditæ, Græcis ἁλμάδες & κολυμβάδες nominantur.

Syluestris Olea Ἀγριελάια, ac etiam κότινος vocatur: à nonnullis ἐλάια αἰθιοπικὴ: Latinis Oleaſter, Cotinus, Olea Æthiopica: Germanis wald Oelbaum: Italis *Oliuo ſaluatico*: Hiſpanis *Azebuche*, *Azambulheyro*: Gallis *Oliuier ſauuaige*.

Oliuæ autem, quæ quidem adeò maturæ ſunt, vt ſponte ſua vel cadant, vel mox caſuræ (quas δρυπεπεῖς appellant) moderatè calidæ ac humidę ſunt; exiguum tamen, ſi edantur, corpori præbent alimentum.

Immaturæ adſtringunt ac reſiccant.

Halmades ſiue muria aſſeruatæ, quæ & Colymbades, humentem nimium ventriculum reſiccant & roborant; aduerſus eius ſaliuationem conducibiles: cibi faſtidium tollunt: appetentiam excitant; alimentum verò ab his nullum, multò minus probum expectandum.

Rami, folia, & germina Oliuarum refrigerant, reſiccant, adſtringunt; & potiſſimum ſylueſtris: Satiuæ vi ac facultate inferiora ſunt: idcircò ad ocularia medicamenta, quæ

 adſtrin-

adstringētia admisceri postulant, vtiliora, vtpotè mitiora. Cohibent eadem, auctore Dioscoride, erysipelata, herpetas, epinyctidas, carbunculos, nomas, siue depascentia vlcera: crustas expurgant cum melle imposita; emundant verò & sordida: inflammationes & phygethla cum melle imposita discutiunt: amotam capitis cutem agglutinant: oris vlceribus commanducata medentur.

Succus & decoctum eosdem præbet effectus: Succus verò etiam sanguinis eruptiones & muliebria profluuia sistit.

Exprimitur succus tusis foliis, affusoque vino (quod præstat) aut aqua, siccatusque in sole, in pastillos digeritur.

Sudor è virenti ligno accenso profluens, lichenes, furfures, & scabiem illitu sanat.

Oleum ex maturis Oliuis, quales δρυπεπεῖς dictæ, humectat ac modicè calfacit: ac tale quidem omninò dulcissimum quoque est: At ὠμοτριβὲς & ὀμφάκινον appellatum, ex immaturis videlicet Oliuis, quantum habet adstrictionis, tantundem & frigiditatis.

Vetus Oleum quod ex dulci ac maturo inueterato tale redditum est, calidius vnà etiam factum est, & potentioribus ad digerendum viribus pollet: quod verò ex crudo consenuit, quippiam adhuc adstrictionis conseruat, & mixtæ est facultatis; partim videlicet adstringentis, & partim discutientis; digerendi siquidem facultatem ætate contraxit, adstringendi à seipso retinuit.

LIBRI TERTII PEMPTADIS SEXTÆ

FINIS.

STIR-

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS SEXTÆ

LIBER QVARTVS, DE ARBORIBVS SYLVESTRIBVS.

PRÆFATIO.

QVÆ sint syluestres nobis arbores, in præcedentis libri præfatione dictum est, nempe quarum fructus homini edendo non sunt, quæ verè syluestres ac ἄγριαι, magna siquidem ex parte in syluis, aut aliis locis agrestibus proueniunt: neque etiam cultura sic mitescunt, vt fructus esui idonei reddantur.

De Quercu. CAPVT I.

Quercus.

Quercus humilis.

GLANDIFERARVM arborũ, quas Græci δρύες appellant, complura sunt genera: Eius tamen quæ communiter δρῦς, à Latinis Quercus, duo sunt: ἥμερος videlicet quæ ἡμερὶς: & ἄγρια, quam Robur appellant: nam reliquæ δρύες propria nomina obtinent. veluti πρῖνος, φέλλος, αἰγίλωψ, πλατύφυλλος, ἁλίφλοιος; quibus quandoque & φηγὸς siue Fagus & ὀξύα annumerantur.

Hemeris Quercus Robore siue agresti quercu sæpè humilior est; caudice tamen crassissi- 1.
mo, eo autem nec recto nec læui, sed detorto, multis ramis alisque comoso. materies huic robusta, verum infirmior quam Fago; tractatu ad omnia opera quàm Roboris facilior; glans omnium maxima, & dulcis.

Syluestris Quercus non rarò in permagnam altitudinem assurgit, frequenter ingentium 2.
ramorum armamentis latissimè patet: caudices eius subinde admodum crassi, ambitu duas aut tres orgyas patentes. ramos amplissimos fundit, in plurimas alas diuisos. folia læuia sunt,

duriuſcula, lata, oblonga, ambitu ſinuoſa, ſuperna parte virentiora: glandes oblongę quidem, ſed breuiores quam Hemeridis; ſingulæ ſuis inhærent calycibus, foris aſperiuſculis; & membranaceo cortice conteguntur. interior nucleus ex duabus partibus componitur, veluti Faſelorum Eruiliorumque fructus, & Amygdala. Cortex nouellarum, ac veluti fruticantium, læuis, glaber, ad coria denſanda vtilis: veterum verò aſper, craſſus, durus & rimoſus. interior ligni materies ſufflaua, dura, ac ſolida, & quò vetuſtior hoc quoque durior. exterior cortici proxima candida, facilè cariem ſentit: præſertim ſi tempore non idoneo cæſa arbor fuerit. radices & latè fundit quercus, & partim in altum demittit, quibus firmiter inhæret.

Vix vllum ſolum Quercus reſpuit, nam & arido ſteriliqúe prouenit: lætiore tamen ſolo melius proficit: in collibus & montoſis gignitur: ad plana etiam deſcendit. paſſim per Europæ prouincias obuia eſt Quercus, præſertim Robur: Hemeris ſiquidem nõ ita vulgaris eſt.

Syluestris autem in quibuſdam regionibus altior, in aliis humilior euadit: nam in plerisq; Hiſpaniæ prouinciis ad tantam, vt Cluſius refert, altitudinem haud excreſcit, quantam vel in Germania, vel in Belgio: adeò verò & humilem Quercum quandam haud procul Vlixipone à ſe repertam refert, vt pedem altitudine vix ſuperet, quę tamen & glandem fert Roboris ſimilem, ſed calyci foris læuiori inſidentem, quæ guſtu admodum amara.

Folia Quercubus vt plurimum ſub Autumni finem defluunt: quibuſdam tota hyeme, ſed arida permanent, donec à nouis ſuperuenientibus deturbentur, quod ſub finem Aprilis in Germania accidit.

In agro Thurio quandam Quercum Theophraſtus eſſe inquit, quæ nunquam folia demittit, & non cum aliis, ſed poſt exortum Caniculæ germinet.

Glandes Autumno maturæ è calycibus decidunt, & non multò pôſt ipſi calyces.

Cedendæ ſunt Quercus ad ædificia vtiles futuræ Decembri aut Ianuario menſe, & decreſcente quidem Lunæ lumine. Si etenim incrementum Luna capiente ſuccidatur Quercus, ligni materies citò carioſa fit, præſertim candida.

Quercus Græcis δρῦς, vt diximus, appellatur.

Quæ glandem dulciorem & maiorem profert, ἥμερος eſt, quę & ἡμερίς nominatur: Latinè Placida, vt Gaza vertit: poteſt ſatiua & vrbana, aut etiam culta dici: nonnulli μύδιον quoque vocant: Macedones ἐτυμόδρυν aut ἐτυμόδρυον, quaſi dicas Veriquercum, interprete Gaza, aut verè Quercum.

Altera Δρῦς ἀγρία: Latinis Robur dicitur & ſylueſtris Quercus: vulgò Quercus: Italis *Quercia*: Hiſpanis *Roble* aut *Roure*: Gallis *Cheſne*: Germanis Eichbaum: Belgis Eyckenboom: Anglis Oke tree: Bohemis Dub.

Fructus Græcis βάλανος: Latinis Glans: Germanis Eichell: Belgis Eeckel: Hiſpanis *Bellotas*: Italis *Ghiande*: Bohemis Zialud appellatur. Sunt tamen & aliæ βαλάνοι, ſed quæ non ſimpliciter, verùm cum adiectione alterius vocis proferuntur: vt, διὸς βάλανος, & σαρδιάνα βάλανος, Caſtaneæ fructus: φοινικοβάλανος, Palmæ fructus.

Ὀμφακὶς. Cauum cui glans inhæret, Grçcis ὀμφακὶς appellatur, Paulo Ægineta lib. III. cap. XLII. teſte: ὀμφακὶς, inquit, ἐςὶ τὸ κοῖλον ἐξ οὗ ἐκπέφυκεν ἡ τῆς δρυὸς βάλανος: hoc eſt, Omphacis eſt cauum ex quo glans Quercina enaſcitur. Latinis calyx glandis: Officinis Cupula glandis.

Quercus autem folia, cortices, glandium calyces, glandesque ipſæ vim habent validè adſtringentem cum reſiccandi tertio ordine potentia & nonnulla refrigeratione. Præſtat autem reliquis (vt Galenus ait) membrana quæ cortici caudicis ſubeſt, & quæ fructus carnem conueſtit. Ad fluxum muliebrem, ſuperfluentes menſes, ſanguinis expuitiones, ventriſque fluores vtilia & commoda habentur: Datur decoctum horum aut aridorum puluis: miſcentur & peſſis.

Glandes, ſi edantur, ægrè concoquuntur; alimenti homini quidem nihil, niſi fortaſſis craſſum, crudum, & frigidum conferunt: Sues his pingueſcunt, & duram ſolidamque carnem colligunt.

De Gallà, & pilula Quercus. CAP. II.

MVLTA præter glandem proferre Quercum Theophraſtus annotauit, quorum non omnia, ſed præcipuè nota, ac in vſum recepta, nobis deſcribenda: vt ſunt Galla, Pilula, & Viſcum.

Gallas autem ferunt ſingula glandiferarum genera, ſed Hemeris & Robur Medicinæ vtilem, & ad coria denſanda accommodam.

Duplex autem Dioſcoridi & Galeno Galla eſt: vna paruula, ſolida, non perforata: altera maior, flaueſcens, foraminoſa, & interiore parte laxior: vtraque rotunda; & pilulæ formam refert. & quædam exteriore ſuperficie læuis; in aliis tubercula quædam exigua eminent.

Similis forma Gallæ eſt, quæ foliis abſque pediculo quoque inhæret ac inſidet, pilula ſiue ſphærula

Galla maior. Galla minor.

ſphærula dilutè virens, laxa, & aquoſa, in cuius medio ſubinde aut muſca aut vermiculus re- Pilula Quercus.
peritur: quæ in calidis regionibus, in modum læuis paruæ Gallæ quandoque indureſcit, vt Theophraſtus ait.

In ramulis tenuibus abſque pediculo vt plurimum gignuntur Gallę, quandoque, ſed rarò, ab extremis virgulis dependent.

Apud Italos, Hiſpanos, atque Bohemos frequenter reperiuntur. In vtraque Germania raræ aut nullæ naſcuntur: Sed pilulæ in foliis in his regionibus ſatis frequentes.

Naſcitur, inquit Plinius, Galla Sole de Geminis exeũte, erumpens noctu ſemper vniuerſa.

Galla autem Græcis κηκὶς dicitur: Latinis, vt diximus, Galla: nomen Officinę & Itali retinent: Germanis Galopffel: Belgis Galnoten: Hiſpanis *Agalla*, *Galha*, & *Bugalha*: Gallis *noix de Galle*: Bohemis Dubowa kulka/ Galles.

Prior, quæ minor, Græcis ὀμφακιτὶς dicitur, non quòd immatura, ſed acerba admodum ſit, Omphacij ſiue ſucci immaturæ vuæ inſtar. Differt ab hac galla ὀμφακὶς, quæ eſt, vt ſuprà ſcripſimus, cauum Glandem continens.

Maiorem Galenus à ruſticis appellari refert οἰνοκηκίδα, quaſi vini Gallam: nonnulli legunt ὀνοκηκίδα, hoc eſt, aſininam Gallam.

Theophraſtus quoque duarum Gallarum meminit: vnam paruulam eſſe ait: alteram πιττώδη καὶ μελαίναν, hoc eſt, piceam (alij reſinoſam) & nigram: Plinius nigram lib. XVI. cap. VII. tradit diutius virere & creſcere, vt interdum Mali compleat magnitudinem.

Quod in foliis natum reperitur, σφαίριον τῆς δρυὸς appellatur: Latinè Pilula quercus: plerique Gallam viridem, aut mollem Gallam: Germani Eichopffel: Brabantis Eycken appel.

At Galla Omphacitis, auctore Galeno, tertij in deſiccando, ſecundi in refrigerando eſt ordinis: admodum acerbum eſt medicamentum: partes languidas & laxas conſtringit contrahitque, veluti in carne excreſcentias: fluxiones repercutit, ac reſiccat ſtrenuè ipſis reſiſtens, præſertim ad gingiuas, tonſillas, aut vicinas oris partes decumbentes.

Altera Galla deſiccat & adſtringit quoque, ſed tantò minus, quantò acerbæ qualitatis minus eſt particeps. Decocta, trita, & cataplaſmatis modo ad ſedis inflammationem & procidentiam vtiliter imponitur. Decoquitur in aqua, ſi modica adſtrictione opus: in vino verò, præſertim acerbo, ſi vehementiore.

Denique

Denique Gallæ combustæ, sanguinis reprimendi facultatem acquirunt, suntque iis quæ ignem expertę non fuerint, tum subtiliorum partium, tum maiore desiccandi potestate: Carbonibus autem imponere ipsas oportet vsque dum vndequaque candeant: aceto & vino deinde extinguendæ.

Prosunt verò Gallæ dysentericis & cœliacis cum vino aut aqua & impositæ & assumptæ, vel obsoniis additæ. In summa his vtendū ad resiccāda & adstringēda, quæ his opus habent.

Pilulæ quæ in foliis reperiuntur ad Gallarum facultatem accedunt, sed tamen ipsis multò infirmiores ac minus efficaces.

De Visco. CAP. III.

Viscum.

Οἰνάς.

CVBITI altitudinem Viscum non excedit, in latitudinē verò sese effundit, ramis multis, geniculatis, lentis, & lignosis, qui in multas alas diuiduntur, & cortice conuestiuntur dilutè admodum virente. Folia oblonga sunt, duriuscula, Buxi maioris foliis satis similia, attamen paulò longiora, circa genicula, post exiguos flosculos subluteos succedunt baccæ tres aut quatuor cohærentes, candidæ, transparentes, exiguo in medio semine nigro, quibus inest lentus admodum, viscidus, ac tenax succus. radices nullas profert; arborum enim ramis adhæret.

Nascitur autem non modò in Quercu, ac reliquis δρυῶν generibus, verùm & in Pomis, Pyris, Tiliis, Betulis, Salicibus, Mespilis, Cotoneis, & aliis. In terra satum non prodit; solius arboris comes est; nec nasci proditur, nisi semine per auis alicuius aluum reddito. Fertur, inquit Athenæus lib. IX. si οἰνὰς Visci semen comederit, super quacunque arbore ventrem exonerauerit, Viscum nasci.

Oenadem autem Latini interpretes Vinaginem nominant; quæ à nonnullis Turdus existimatur, nam hæc vinearum accola est.

Viscum semper viret, tam hyeme quàm ęstate: baccę Autumno perficiuntur, tota hyeme restant, esca futuræ nonnullis auibus, vt turdis, merulis, ac palumbis.

Ἰξὸς & ἰξία Græcis, Latinis Viscum appellatur: Germanis Mistell: Belgis Marentacken: Italis *Vischio:* Hispanis *Liga*: Portugallensibus *Visgo.*

Glutinum autem, quod ex baccis Visci conficitur, similiter Viscum & Ixia vocatur. Dicitur verò ἰξία quoque Chamęleon albus, propter Viscum quod iuxta radices eius quandoque reperitur. Chamæleoni quoque nigro hæc vox inter nothas adscripta est. Refertur Ixia quoque lib. VI. à Dioscoride, & à Paulo Ægineta lib. V. inter deleteria & venenosa: quæ autem sit hęc venenosa & maligna Ixia, difficultate & ambiguitate non caret. Multi Chamæleonem nigrum esse volunt: alij glutinum esse, quod ex Visci acinis siue baccis confectum, qui Ixiam à Chamęleone nigro differentem haud temerè existimant.

Paulus siquidem Ægineta in enumeratione simplicium venenorum, lib. V. cap. XXX. Chamęleonis nigri primùm meminit: deinde paulò pòst Ixiæ. Cùm verò particulatim singula prosequitur, de Chamæleone nigro cap. XXXII. de Ixia verò, quæ & Vlophonon, cap. XLVII. agit, & vtriusque multum differentia symptomata praua ostendit.

Dioscorides verò & ipse lib. VI. in censu simplicium venenosorum, Chamæleonem nigrum prius, deinde paulò pòst Ixiam reponit; tametsi de sola Ixia particulatim scripserit.

Ostendunt hæc Chamęleonem nigrum ab Ixia, quę inter venenosa habetur, differre. Iam & Chamæleonem nigrum Viscum ferre, aut ita glutinosam & lentam habere substantiam, vt ἰξία aut Viscum dici debeat aut queat, nusquam legitur.

Proinde Ixia inter venena relata, ex acinis siue baccis Visci glutinum est, quod cùm acre sit, linguę inflammationem excitare potest, & tenaci ac lenta sua substantia interanea ita congluti-

glutinare, simul contrahere ac concludere, vt excrementorum exitus ac descensus impediatur: quæ inter nocumenta Ixiæ referuntur.

Cum acrimonia autem Viscum, id est, glutinum ex acinis confectum, calfacit; ex plurima etenim aërea & aquea, paucissima terrestri substantia, auctore Galeno, constat; nam acrimonia in eo amaritudinem superat: humores vehementer ex alto extrahit, nec eos tantum tenues, sed etiam crassiores, eosq; diffundit ac digerit. Phymata, ait Dioscorides, parotidas, & alios abscessus cum resina ac pari cera maturat: cum thure vetera vlcera & malignos abscessus mollit: lienem cum calce aut gagate lapide, aut asio coctum, & impositum minuit: cum auripigmento aut sandaracha vngues extrahit: mixtũ cum calce & vini fece vim suã intẽdit.

Intro autem assumptum istud Viscum lethale est, & grauissima symptomata adfert: vehemens linguæ cum tumore inflammatio excitatur; mens mouetur; cordis vires, animusq; recedunt. ——— *& ambo*

In cæco obstructi conniuent ventre meatus
Potus atque cibi. flatus vbi carcere clausi
Dant strepitum, & circum spaciis voluuntur iniquis:
Sic miserè afflictus vix tandem ducere presso
Ore potest animam, vt in Alexipharmacis Nicander, interprete Gorræo.

Ligno in Quercu nati Visci, pro amuleto aduersus comitialem morbum nonnulli vtuntur, & similiter contra sanguinis vndequaque eruptiones; sed exiguo, imò nullo cum fructu aut successu.

De Ilice coccum ferente, siue minore. CAP. IIII.

Ilex minor coccigera.

TAMETSI Theophrastus vnius tantummodò πρίνου siue Ilicis meminerit, duo tamen eius genera posteritas statuit: vnũ Coccum ferens: alterum Glandiferum tantum. Quod à Dioscoridis sententia haud alienum: Ilicem siquidem glandiferam lib. I. inter δρύες refert: alteram verò lib. IIII. sub titulo κόκκου βαφικῆς describit.

Coccum autem ferens Ilex quandoque vnico caudice arborescens attollitur: sępè fruticans plures à radice caules promit ramosos; circa quos folia oblonga, marginibus crenata, ad singulos angulos aculeata ac spinosa, minora non modò quàm Roboris, sed & quàm Ilicis glandiferæ, ramulis grana absque pediculis adhęrent, colore primùm albido, per maturitatem verò cineritio, Eruilię magnitudine, in quibus exigui vermiculi gignuntur, qui immobiles initiò, donec Soli expositi vi caloris prorepant, & aufugere conentur, sed à custodibus qui assident in linteo tantisper concutiũtur, donec exanimentur: glandem (si quãdo profert) pusillam gignit, calyce spinoso ac echinato inhærentem, gustu amarum. alta, inquit Theophrastus, radice descendit.

In Gallia Narbonensi, ac eiusdem Prouincia, in Hispaniis quoque Ilex crescit, sed tamen non vbique Coccum gignit, sed iis potissimùm quæ ad mediterraneum mare vergunt locis, & quæ Solis ardore torrẽtur, C. Clusio teste: Neq; illic perpetuò, sed tantisper quàm humiles frutices sunt; vbi enim adoleuerint & glandem fecerint, Coccum ferre desinunt. Idcirco incolę prægrandiores succidunt, vt iterum noui prodire cauliculi queant, qui Coccum adferant.

Petrus Bellonius in Singularium suorum libris in Palęstina, ac iuxta Lacum qui mare Tyberiadis dicitur, nasci Coccum baphicum refert, & in exiguis quidem arboribus prouenire: Item & in Creta insula paruulas esse arbores Coccum ferentes, ex quo indigenę locupletem prouentum accipiunt, qui cortices à pulpa siue vermiculis separant, atque hanc leui compressu in pilam efformatam, multò pluris quàm inanes exuuias, & veluti relictas granorum vesiculas;

veſiculas, diſtrahunt; ad tincturam purpurei coloris, quem vulgò Scarlatum vocant, vtilem.

Meminit & huius Cocci Pauſanias lib. x. atq; arborem, quę hanc producit, haud magnam quoque oſtendit, vtpotè Rhamni magnitudine; & in Phocide quidem naſci, quæ Macedoniæ prouincia eſt, iuxta Bœotos, haud procul à Parnaſſo monte.

Gignitur, inquit Plinius, in Galatia, Africa, Piſidia, & Cilicia.

Theophraſtus πρῖνον arborem eſſe magnam, & Roboris modo aſſurgere, & quidem non vbique; ſed ſi locum, & ſolum adipiſcatur idoneum, montibus propriã eſſe, & in planis haud naſci, quorum contrarium recentiorum obſeruationes docent.

Ipſo Vere, ſpirantibus Fauoniis ac imbribus decidentibus, granula exigua circa ramulos, præſertim vbi in alios diuiduntur, apparere incipiunt: Iunio menſe ad perfectionem veniũt vnà cum innatis vermiculis, qui calore Solis animati mox auolant, ſi non ſtudio ac diligentia cuſtodum ſæpius concuſſi intereant. Arbuſcula ſiue frutex perpetua fronde ac coma viret. Glans ſerò admodum perficitur, noua veterem occupat: quamobrem biferam quidam exiſtimant, auctore Theophraſto.

Frutici ſiue paruulæ arbori huic πρῖνος Græcis nomen eſt: Latinis Ilex: recentiores Ilicem Coccigeram aut Cocciferam appellant: Hiſpani *Coſcoia*: Dioſcoridi κόκκος βαφικὴ dicitur, ſed minus propriè.

Granum autem, quod tingendo eſt, propriè κόκκος βαφικὴ: Latinis Coccus infectoria, aut Coccum infectorium: Plinio etiam Cuſculium, ſiue (vt pleriq; legunt) Quiſquilium dicitur: Idem & Scolecion nominari ait, quod in Aſia & Africa naſcitur, quia celerrimè in vermiculum mutetur: Arabes & Officinæ Cheſmes & Kermes nomine agnoſcunt. Hallucinantur qui Cheſmes ab Infectorio Cocco differens eſſe opinantur: & circa radices alicuius herbæ veluti Pimpinellæ reperiri ac colligi. Itali Cocci granum, *grano de tintori*: Hiſpani *Grana para tannir*, & *grana de tintoreros*: Germani Scharlachbeer: Galli *Vermillon, & graine eſcarlate, & Scarlatum* vocitant.

Glans ſiue fructus huius à nonnullis, Theophraſtus ait, ἄκυλον dicitur.

Cæterùm granum tinctorium adſtringendi vim cum nonnulla amaritudine habet, citra acrimoniam ac morſum reſiccat. Proinde, inquit Galenus, ad ingentia vulnera conuenit, & ad neruorum læſiones impoſitum: cum aceto nonnulli, alij cum oxymelite terunt.

Aduerſus ſuperfluentes menſes à recentioribus commendatur, & exhibetur. Refertur & inter ea quæ cordi proſunt, & ipſum corroborare exiſtimãtur. Ab hoc celebris illa apud Arabes Medicos compoſitio Alkermes nomen accepit: quæ ad cordis affectus à multis probatur; tametſi non niſi ad melancholicorum purgationes præcipuè inuenta ac inſtituta. Id quod Lapidis Cyanei, vulgò Lazuli, in abundè magna quantitate additio, euidenter oſtendit. nam hic cùm facultatem habeat deleteriam, & ſimul melancholici humoris expurgatricem, cordi per ſe prodeſſe nequit: proſunt autem reliqua, quæ idcirco admixta, vt cor à Cyanei lapidis iniuria tueãtur, & malitiam ipſius reprimerent.

Confectio Alkermes.

Commẽdatur autem hæc compoſitio ad cordis tremorem, palpitationemq; & ſyncopen: aduerſus melancholicas affectiones, triſtitiamque abſque cauſa euidente: animum recreare & exhilarare fertur.

Aduerſus melancholicos affectus, vanas imaginationes, ſuſpiria, triſtitias, & mœrores citra manifeſtam occaſionem conuenit quidem, quòd melancholicos & atros humores expurget. Prodeſſe & hoc modo cordi poteſt, & animum hilariorem reddere, auferendo nempè cauſam quæ moleſta eſt. Sed alio modo cor debile aut malè affectum roborare non poteſt, niſi Lapide Cyaneo prætermiſſo.

Idcirco qui hac compoſitione aduerſus palpitationes, tremoreſq; cordis, animi defectiones, ſed haudquaquam veluti expurgante medicamento vti inſtituit, prudenter & rectè faciet prætermittendo lapidem Cyaneum: Nam exiguo pondere aut parua quantitate hic aſſumptus, expurgare nequit, perturbare interim ventriculum poteſt, pręter quòd acri ſua qualitate ac deleteria potentia interna viſcera (ſi frequenter ſumatur) plurimũ offendat: atque hoc modo plus mali, quàm auxilij conferat.

Deinde non neceſſe, imò non expediens eſt, vt in hanc compoſitionem addatur ſeta tincta in Cheſmes, vt Officinæ loquuntur, nam ſeta hæc abſque auripigmento & aliis pernicioſis additis non tingitur, quorum malignæ qualitates vnà cum colore ſuccis communicãtur; ſi ſericum tinctum his incoquatur.

Cocci grana per ſe ſumenda ſunt, quæ ſola ſuccos tingere abundè poterunt, & ſuarum virium participes reddere: Neq; opus quoq; eſt ſetam crudam vnà cum granis incoquere, vt plerique iudicant; omitti hæc poteſt, ad cordis enim roborationem nihil facit.

De

De Ilice glandifera, siue maiore. CAP. V.

Ilex maior glandifera.

ILEX maior ad iustæ arboris altitudinem non rarò excrescit, subinde Pyro magnitudine haud inferior, ramis aliarum glandiferarum more diffunditur. materies firma ac solida. Folia humilis ac tenellæ, per margines, ferè vti prioris, spinosa & aculeata; adultæ verò haudquaquam spinis horret, ambitu quidem nonnihil sed minus quàm Roboris sinuosa, instar foliorum Suberis, sed maiora & latiora, quæ superius virentiora, inferius inalbicant. Glans calyci spinoso inhæret, Quernæ similis; quæ per maturitatem nonnullis locis nigricans est, nucleo intus candido, sapore haud ingrato.

Dependet ex huius ramis subinde tenuis & capillaceus muscus cineritij coloris.

Vestiuntur Ilicibus in nonnullis regionibus nemora, colles, loca campestria, aut conualles: compluribus Hispaniæ regnis familiaris. In Narbonensi Gallia ac Prouincia etiam haud infrequens. In Italia quoque nascitur. Glandem verò vno loco maiorem ac grandiorem quàm sit Quercus: alio minorem ac breuiorem profert.

Omni anni tempore viret: glandes serò ac tardè perficiuntur. florem racemosum flauescentem se Maio mense conspexisse, Clusius scribit.

Græcis est πρῖνος: Latinis Ilex: Hispanis *Enzina*: Italis *Elice*: Gallis *Chesne verd*, & *eouse*: Allobrogibus *Eulse*. Fructum Hispani *Bellota* aut *Abillota* nominant. Theophrastus hanc arborem non πρῖνον sed σμίλακα appellare videtur: vnius siquidem Ilicis tantummodo meminit, coccum videlicet ferentis: altera verò non Ilicem, sed Smilacem ab Arcadibus vocari tradit. Est autem σμίλαξ vox πολυώνυμος siue multa significans. Inter Legumina est Smilax cognomento hortensis, quæ Dolichus & Phasiolus quoque appellatur: Smilax aspera & læuis inter eas quæ sese aliis conuoluunt: Smilax item Dioscoridi est Latinis Taxus dicta. **Smilax.**

De Smilace autem Theophrastus sic habet lib. III. Qui Arcadiā incolunt, arborem quandam Smilacem appellant: similis hæc Ilici est: folia eius haud aculeata, sed teneriora & longiora, plurimasq; differentias habentia.

De hac Smilace etiam Plinius lib. XVI. cap. VI. Ilicis, inquit, duo genera: Ex iis in Italia folio non multùm ab Oleis distant, Smilaces à quibusdam Græcis dictæ, in prouinciis Aquifoliæ. In quibus verbis pro Oleis, rectiùs fortassis Suberis aut φέλλοις erit reponendum: Nam Oleæ folio neque est, neque à quoquam veterum hæc Ilicis species siue Smilax esse traditur: Suber autem, vt diximus, folio refert, quod Græcis φελλός. **Plinij locus suspectus.**

Cæterùm Ilicis folia refrigerandi ac reprimendi vim, veluti omnium glandiferarum, habent: tusa aut trita tumoribus œdematosis imposita prosunt, & imbecilles partes corroborāt.

Radicis cortex cum aqua coctus vsque dum dissoluatur, nocteq; tota impositus, capillos denigrat; prius cimolia terra purgatos, vt Dioscorides ait.

Glandem expeti, edi, ac in forum venalem inferri apud Salmanticenses, ac plerisque aliis Hispaniæ locis C. Clusius refert. Atque de hac glande scripsisse potuit Plinius lib. XVI. cap. V. his verbis: Quin & hodieq; per Hispanias secundis mensis glans infertur.

De Phello siue Subere. CAP. VI.

SVBER mediocris magnitudinis arbor est, Ilici similis; caudice tamen crassiore; ὀλιγόκλαδος, siue paucorum ramorum. folia plerumque maiora, latiora, rotundiora, per margines incisa & aculeata; quandoque verò longiora & acuminata. cortex crassus, admodum scaber, & rimosus, sponteq; dehiscens, ac in fragmenta sese separans; quæ nisi tempestiuè detra-

Phellos siue Suber.

hantur, alteri subnascenti cortici cedunt; qui sublato vetere, veluti colore aliquo oblitus, insigniter rubet. glans calyce maiore, hispido, aspero, magisque echinato insidet, adstringens, & gustu multò quàm Iligna ingratior: vno loco maior; altero minor.

Nascitur in Aquitaniæ tractu Pyrenæis montibus vicino. est verò & in Hispaniæ regnis frequens, ab Aquitanico nonnihil differens, vt C. Clusius tradit: gignitur & in Italia, ac in agro quidem Pisano folio longiore ac acuminatiore: in Romano verò solo, latiore, & per margines serrato ac asperiore, Matthiolo teste.

Perpetua fronde in Hispania ac Italia viret: circa Pyrenæos montes foliis hyberno tempore exuitur. Quod & de φελλῶ Theophrastus scribit: γίνεται μὲν ἐν πυῤῥηνίᾳ οὐκ ἀείφυλλον. id est: nascitur quidem in Pyrrhene folio haud perpetuò viréte.

Φελλὸς Græcis: Latinis Suber dicitur: Gallis *Liege*: Italis *Sugaro*: eadem & cortici apud hos nomina: Hispani arborem *Alcornoque*: corticem verò *Corcha de Alcornoque* vocant: vnde Belgis Corck dicitur, qui tamen & ipsum Vlothout appellant.

Euidenter autem cortex iste cum adstrictione resiccat: tritus & cum aqua sumptus sanguinem vndequaque fluentem reprimit. Suber ex vinorũ cadis, inquit Paulus, combustum, cinerem reddit siccãdo vehementissimũ, qui medicinis ad dysenterias inscriptis admiscetur.

Est deinde ad multa Suber vtile. Vsus eius, inquit Plinius, ancoralibus maximè nauium, piscantiumq; tragulis, & cadorum obturamentis, præterea in hyberno feminarum calceatu. Qui ætate adhuc nostra, vsus perdurat; nam piscatores corticem hunc, reticulorum alis, ne sidant, appendunt: & sutores soleas aduersus frigora hoc muniunt.

De Phellodry ex Theophrasto. CAP. VII.

INTER glandiferas arbores reponitur & Phellodrys dicta: hæc media quædam inter Ilicem & Robur apparet: materies eius mollior ac solutior quàm Ilicis, fuluior verò quàm Quercus: fructum minorem quàm Ilex habet, minimis glandibus similem; & dulciorẽ quidem quàm Ilicis; amariorem verò quàm Quercus.

In Arcadia nascitur, &, si Matthiolo credimus, in agro Senensi, & Comitatu S. Floræ apud Italos.

Ex syluestribus perpetuò virentibus & hæc est.

Φελλόδρυν Arcades, inquit Theophrastus, appellant, & θῆλυν πρῖνον, id est, Ilicem feminam esse existimant: ideoq; vbi Ilex non prouenit, hac ad plaustra similiaq; vtuntur opera: Lacedæmonij verò, Elij, & Dores ἀγρίαν, id est, syluestrem (nempe Ilicem) nominant: nõnulli non

Ἄρια. ἀγρίαν, sed ἄριαν legunt: (Est autem Aria syluestris quoque arbor, perpetuò virescens.) Itali, Matthiolo auctore, Phellodryn *Cerro sugaro* vocant, quasi Cerri suberem: Dicitur autem Φελλόδρυς quasi Suberi quercus. Plinius eandem cum Subere esse existimare videtur, verba quæ de Phellodry Theophrastus habet ad φέλλον transferens, lib. XVI. cap. VIII. his verbis: Sunt & qui feminam Ilicem vocent: atque vbi non nascitur Ilex, pro ea Subere vtantur, in carpentariis præcipuè fabricis, vt circa Elin & Lacedæmonem.

Glans

Glans huius ἄκυλον ἢ ἄκυλος etiam dicitur. Appellant, inquit Theophrastus, Ilicis & huius fructum ἄκυλον.

De facultatibus ex veteribus quod adferamus non occurrit.

De Ægilope ex Plinio & aliis. CAP. VIII.

Ægilops siue Cerris maiore glande.

Ægilops minore glande.

EX numero glandiferarum δρυῶν, Ægilops quoque est arbor procera, caudice recto, excelso, ac læui, per longitudinem robustissimo, sed materia improba. glans tristis, amara. echinatus asperque calyx, veluti Castaneæ. fert quoque & gallas Hemeridis similes, sed læuiores ac inutiles.

Quod verò φάσκον (Gaza penem) appellant, βράγχίοις simile sola Ægilops producit, canū, muscosum, cubitali lōgitudine depēdēs, ceu vill⁹ lintei alicuius prolixus. nascitur id è cortice, nō è surculo vnde glans, nec ex ὀφθαλμοῦ siue gēma, sed à latere supernorū ramulorum. φάσκον.

Incultis autem amica Ægilops: rarò non nisi in syluestribus reperitur. Italiæ magna ex parte incognita, vt Plinius refert. Græcis Α'ιγίλωψ: Latinis Cerrus: Meminit tamen & Ægilopis & Cerri Plinius. Est verò & Αιγύλωψ inter frugum vitia, quæ Festuca dicitur, multum ab arbore Ægilope differens.

Ex ramis dependens Plinius Panum nominat lib. XVI. cap. VIII. E glandiferis, inquit, sola quę vocatur Ægilops fert panos arentes, muscoso villo canos, non in cortice modò, verùm & è ramis dependentes cubitali magnitudine, odoratos, vt diximus inter vnguenta.

Nihil autem apud veteres de huius facultatibus scriptum reperitur.

De Platyphyllo siue Latifolia ex Plinio. CAP. IX.

AB Ægilope proxima Latifoliæ proceritas est, & ipsa inter glandiferas δρῦς referenda: sed materies ædificiis minus vtilis, quæ carbone dotata, vitiis obnoxia est. Glans huic post Quercus gratissima. radix altè descendit: & si Virgilio credimus, Æsculus quantum corpore eminet, tantum radice descendit. Non vbiq; vt Plinius ait, nascitur.

A latitudine & magnitudine folij, πλατύφυλλος, ac Latinis Latifolia dicitur: Eadem verò & Latinis Æsculus nuncupari censetur: de qua in Odis Horatius: ÆEsculus.

Nec rigida mollior Æsculo.

Dicata olim Æſculus Ioui fuit:nec de eius vſu aut facultatibus plura cognoſcere contigit.

De Haliphlæo, ſiue Salſicortice ex Plinio & Theophraſto.
CAP. X.

HALIPHLÆOS altitudine non excellit: cortex eius craſſiſſimus: caudex plerumque cauus ac fungoſus, nec alia putreſcit ex hoc genere etiam cùm viuit: peſſima verò & carboni & materiæ: ad axes materiem eius tantummodo accommodam Theophraſtus tradit,alioqui omnino inutilem: carbonem quoque parum vtilem,quòd ſcintillet & tranſiliat. raró eidem glans, vt & ſterilem nõnulli exiſtiment: cùm autem fert, amaram gignit & adeò vitioſam,vt eam pręter ſues nullũ attingat animal;ac ne eæ quidẽ,ſi aliud pabulum habeant.

Gignit verò & Haliphlæos quiddam ſimile Phaſco quem Ægilops profert, ſed idipſum nigricans & puſillum.

Ἁλίφλοιος Græcis,Latinis & Plinio Salſicortex appellatur: Macedonibus, auctore Theophraſto Ἄσπρις dicitur; huius etenim fructum adeò ait vitioſum, vt eum nullum animal mandere queat,præter ſues,& has cùm alium non habeant. Quod de Ægilope ſcribitur. Ἄσπρις.

De Fago. CAP. XI.

Fagus.

FAGVS procera arbor eſt, in orbem non raró latè comoſa : caudice craſſo multis ramis brachiato. cortex cuius læuis eſt, interior verò materies candida, dura,ad multa vtilis : folia læuia, tenuia, lata,minora quàm nigræ Populi: Iuli minores quoque ac breuiores quàm Betulæ,lutei. Fructus calyci includuntur foris hiſpido, & aliquantulum echini modo aſpero,minus tamen quàm Caſtaneæ,qui læui molliqúe cute contecti,colore & ſapore Caſtaneis ab echinis exemptis ſimiles, ſed multò ſunt minores, & forma differentes; vtpote triangulares. interior horum nucleus dulcis eſt, adiuncta quadam adſtrictione.radices Fagus nec multas nec altas agit, ſed quæ ſummo terræ ceſpite gaudeant.

Plana & campeſtria Fagus amat:naſcitur & in montoſis, ſed nonnihil humentibus.

Iuli cum foliis Aprili menſe erumpunt, ſed fructus Autumno demum maturatur.

Græcis eſt φηγός: Latinis Fagus: Germanis Buchbaum/aut Buche: Belgis Bukenboom:Italis *Faggi*:Hiſpanis *Haia,Faia,* & *Fax*:Gallis *Fau*,aut *Heſtre*:Anglis Bech tree: Bohemis Buk.

Fructus,Nuces fagi : Græcis βάλανοι τῆ φηγοῦ: Belgis Buecken noothens: Gallis *Faine*: Bohemis Bukwice dicuntur. Glandiferis autem arboribus Dioſcorides Fagum annumerat, tametſi fructus Quernæ glandi nihil ſimile habeat.

Ὀξύα. Ad Fagi genus à nonnullis refertur,quæ ὀξύη à Theophraſto dicitur ; à Gaza Sciſcima. Arbor hæc eſt erecta,læuis,enodis,craſſitudine & altitudine Abietis ſimilitudinẽ referẽs:lignũ eius εὔχρουν ſiue bene coloratum,robuſtum,ac neruoſum:cortex læuis:folium craſſum,σχιδές, id eſt,diſſectum,oblongius quàm Pyro,extremo aculeatum: radices neque multæ neque profundæ: fructus læuis βαλανώδης in echino,non tamen ſpinoſo,ſed lęui,non hiſpido vt Caſtaneæ,ſimilis tamen illi dulcedine atque ſucco: Gignitur & in montibus. vtile lignum eius ad multa. Hucuſque Theophraſtus.

Plinius & huius arboris meminit,ſed ſub Oſtryæ nomine (ſi modò non pro Oſtryà legendum ſit Oxya) lib.XIII.cap.XXI. Gignit, inquit, (Græcia videlicet) arborem Oſtryn, quam & Oſtryam

& Ostryam vocant,solitariam circa saxa aquosa,similem Fraxino cortice & ramis: foliis Pyri, paulò tamen longioribus crassioribusque ac rugosis incisuris, quæ per tota discurrunt: semine Castaneæ (perperam Hordeo) simili colore. materia est dura atque firma: qua in domum illata,difficiles partus fieri produnt,mortesque miseras. *Ostrya.* *Plinij locus emendatus.*

Cæterùm vt ad Fagum redeat noster sermo,folia huius refrigerandi facultatem cum nonnulla adstrictione obtinent: inflammationibus omnibus incipientibus vtiliter imponuntur: commanducata labiorum asperitatibus & gingiuarum doloribus medentur.

Interiores fructus nuclei sapore cum leui adstrictione dulces,calidi quidem sunt ac humidi: feruntur renum ex calculo dolores si edantur mitigare, & ad calculorum ac arenularum faciliorem exitum prodesse. Muribus autem hi gratissimi sunt,ac sciuris,quorum etiam prouentum augent. Saginantur & horum pastu porci,& alia quædam animalia: delectantur his quoque turdi ac columbæ.

Ligni autem cinerem ad vitri compositionem vtilem Petrus Crescentius scribit.

De Fraxino. Cap. XII.

Fraxinus.

ALTA & procera arbor Fraxinus quoq; est: caudice assurgit recto,crassitudinis subinde haud exiguæ:frequenter mediocris:cortice contegitur læui. lignum albidum est, læue, durum, & subcrispum: ramuli huius teneriores recensq; enati geniculis aliquot nodosi sunt,medullamq; intus habent candidam & fungosam : sed vetustiores toti lignosi geniculis ac medulla carent. Folia oblõga,pennata ex compluribus constant, ab vno pediculo siue costa,aut,vt Theophrastus, ἀφ' ἑνὸς μίσχου, coniugatim hærentibus, sibique inuicem ex aduerso positis; excepto extremo, vnico; quorum singularia oblonga, lata, Laurinis similia,nisi molliora,dilutius virentia, ac nequaquam odorata, & per circumferentiam leuiter serrata. à tenerioribus ramis iuxta foliorum exortum multæ prodeunt simul dependentes, oblongæ, angustæ, planæque veluti siliquæ, volucrium nonnullorum linguis ferè assimiles; in quibus semen perficitur; quod gustu amaricans est. radices multæ & sublimes.

Locis humẽtibus,veluti circa pratorum margines, aut fluuiorum ripas, melius Fraxinus proficit,quàm in siccis,aut aridioribus.

Aprili mense in Germania ac Belgio folia & siliquæ prodeunt: semen tamen non ante Autumnum maturitatem consequitur.

Arbor hæc Græcis μελία dicta est:à nonnullis etiã μίλτα: Latinis Fraxinus: Germanis Eschernbaum/ Eschernholtz/ & Steynescheren: Belg. Esschen & Esschenboom: Italis *Frassino:* Gallis *Fresne:* Hispanis *Fresno, Fraxino,* & *Freixo:* Anglis Asshe tree: Bohemis Gesen.

Fructus siliquarum instar Officinæ Linguam auis & Linguam passerinam vocitant. Græcè ὀρνιθόγλωσσον quis dixerit: Sunt tamen qui velint Orneoglossum dici: alij Ornum ipsam Orneoglossum faciunt.

Facultatem autem Fraxini folia & cortex cum moderato calore efficaciter resiccantem habent: Semen calidum ac siccum est ordine secundo.

Foliorum succus,aut ipsa folia imposita,aut ex vino assumpta viperarum morsibus ac ictibus resistunt,vt Dios.ait. Tanta autem est huius arboris contra serpentes vis,vt ne matutinas occidentésve vmbras,quàm sint longissimæ,arboris eius,serpens attingat, adeoq; ipsam procul fugiat: vt Plinius lib. XVI. cap. XIII. Idem verò ait Fraxini frondibus circumseptum serpentem,citius in ignem proximum,si adsit,abiturum,quàm ad Fraxini frondẽ accessurum: & præterea florere Fraxinum prius quàm serpentes appareant; nec priùs demittere folia, quàm hi conditi sunt.

Experti, inquit, prodimus: si fronde ea gyro claudatur ignis & serpens, in ignem potius quàm in Fraxinum fugere serpentem. Mira naturæ benignitas, priùs quàm hæ prodeant florere Fraxinum, nec ante conditas folia dimittere.

Vtraque, hoc est, folia & cortex ventrem feruntur adstringere, & cum aceto & aqua decocta ventriculo imposita vomitum sistere.

Semen quod folliculis eius inest medetur iocinoris ac lateris doloribus ex causa frigida cum vino. Aquam quę cutim subit educit, vrinam cit: fertur & Veneris esse incitamentum; præsertim vnà cum Pistaciis ac Pini nucleis assumptum.

Ligni materies est ad plurima vtilis, Homeri præconio & Achillis hasta, vt Plinius ait, nobilitata. Eius verò πρίσματα siue ramenta potu perniciem adferre tradunt: Dioscorides ait. Corticis cinis ex aqua illitus lepras curat, Plinio auctore.

De Orno. CAP. XIII.

Ornus.

ORNVS & arbor quidem subinde magna est, & Fraxino similis, eiusq; altera species, sed humilior. folia ex pluribus ad vnum pediculum cohærētibus, vnoq; eminente, constant, veluti Fraxini; sed minus dilutè virentibus, mollioribus, ac nonnihil pilosis, per ambitum profundius serratis, instar Sorbi. cortex mediocriter læuis est. interior ligni substantia minus crispa, coloratior, sed non minus dura. flores in vmbellis albidi & odorati. baccæ initio virent, maturæ rubent, gustu insuaues, ac sapore ingratæ.

In prealtis & asperis montibus Ornus gignitur, atque his gaudet: ad plana non, aut rarò admodum descendit; in quibus ægrè quoque adolescit, fruticis tantummodo, non arboris speciem referens.

Maio mense & folia redeunt & flores vigent: Autumno verò baccæ ad maturitatem perueniunt.

Ornum hanc arborem Latini nominant, & non rarò syluestrem Fraxinum: Et Fraxini quoque species est. Græci siquidem, vt non modo Plinius scribit, sed & Theophrastus, duo Fraxini genera fecêre: vnum altum atque procerum: alterum humilius: Alta autē & procera, Fraxinus vulgaris est; humilior verò Ornus, quæ & ὀρεινὴ μελία, siue montana Fraxinus, quia montibus propria: veluti altera πεδεινὴ siue campestris vocatur, quæ & Βουμελία, siue (vt Gaza) Bubula Fraxinus; sed rectius magna dicitur Fraxinus. Particula enim βοῦ, intentionis nota, solet magnis præponi: sic Βουλιμία, aut Βουλίμος magnam significant famem, & Βουμελία, Fraxinum magnam. Nominatur verò Ornus Germanis **Malbaum**: Belgis **Hauereffchen**: nonnullis **Qualster**: Gallis *Fresne sauuage*: Bohemis **Habr.** Matthiolus hanc Sorbum syluestrem facit. (*Βουμελία.*)

De facultatibus autem vel foliorum, vel corticis, aut etiam baccarum, vt nihil apud veteres extat: sic & à recentioribus nihil compertum. Plinius verò Ornum facultatibus similem Fraxino facere videtur; lib. siquidem XVI. cap. XIII. vbi de vtraque Fraxino scribit, campestrem crispam esse tradit, montanam spissam. mox hæc subdit: folia earum iumentis mortifera, cæteris ruminantium innocua Græci prodidere. Quæ quidem de Taxo veteres scripsere, non autem de Fraxino. Fefellit Plinium vocum μίλου ac μελίας affinitas: μίλος Taxus est: μελία Fraxinus. sic vt Fraxino perniciosam illam facultatē perperam tribuerit, quæ Taxi est. (*Plinij error.*)

Lapsus est & in Orni historia Benedictus Curtius Symphorianus, cùm ex Virgilij Georgicis Ornum Pyri flore esse existimat: ex ipso siquidem Virgilij carmine nequaquam hoc rectè colligi potest; agit siquidem non de formis arborum, sed de insitione nonnullarum in (*Symphoriani lapsus.*)

alias

alias diſſimiles ac natura differentes; veluti Nucis in Arbutum: Mali in Platanum: Fagi in Caſtaneam: Pyri in Ornum: Quercus in Vlmum. Atque hoc modo Platanum ſcribit pomiferam: Fagos Caſtaneam ferre: Ornum incaneſcere Pyri flore. &c. vt ex ipſis Virgilij verbis manifeſtiſſimum eſt, quæ ſic habent Georgicôn ſecundo:

Inſeritur verò ex fœtu nucis Arbutus horrida,
Et ſteriles Platani malos geſſere valentes,
Caſtaneæ Fagos: Ornus incanuit albo
Flore Pyri, glandemq́ ſues fregere ſub Vlmis.

De Populo. CAP. XIIII.

Populus alba.

POPVLI duæ ſũt: alba & nigra: Plinius tertiam annumerat Lybicam; Theophraſtus verò κερκὶν dictam.

Alba Populus perquam facilis auctu arbor eſt, citò in altitudinem aſſurgit, ſuperius ramoſa: caudicis cortex læuis eſt; ramulorum vèrò etiam albicans. lignum candidum facilè finditur. Folia lata profundius inciſa ac anguloſa, Vitigineis ferè ſimilia, ſed multò minora, ſuperiore parte læuia, glabra, ac virentia; auerſa verò albida, ac lanuginoſa: iuli oblongi, pappoſi, initiò purpuraſcentes: radices in diuerſa tendunt, ſummo terræ ceſpiti ſubſunt, nec altius demittuntur: atque idcirco validiore vento has arbores ſubuerti non rarò accidit. 1.

Nigra Populus proceritate alba non eſt inferior, ſubinde verò & excelſior, frequenter ramoſior: non rarò craſſioris caudicis: cortex eius læuis ſimiliter eſt, ſed ligni materia durior, flauior, ac minus albida, neruoſior, ac difficilius finditur. prima huius germina futurorumq́; foliorum rudimēta oblonga, hordeaceo grano maiora, pingue oleoſum ac reſinoſum quiddam continēt digitis adhæreſcēs, colore flauo ad luteum accedens, odore ſuaui gratum, quod maioribus factis & in folia iam abeuntibus perit. folium autem non anguloſum, ſed inſtar priorum Hederę foliorum latum & acuminatum, per ambitum verò nonnihil crenatum, colore virens, læue ac reſplendens, longo tenuique pediculo appenſum, quamobrem ventis concuſſum ſtrepitum exhibet. profert hæc & iulos: ac deinde poſt hos oblongum veluti racemum, vuæ oblongioris ſpeciem exhibentem, cui baccæ adhærent rotundæ, quæ vbi maturuêre, in pappoſam vaneſcunt lanuginem. radix huius altiùs deſcendit, & firmiùs hæret. 2.

Tertia Populus non multò minùs quàm priores excelſa & procera eſt. cortex ac ligni materies ad nigræ ſimilitudinem accedunt: iuli longiores ac nigriores: folia quoque nigriora ac duriora, ſubrotunda, marginibus profundius inciſa, quæ è longioribus pediculis dependētia continuò ferè mouentur, atque inter ſe colliſa crepitant, cœlo etiam tranquillo ac ſudo, vel quàm minimum ventoſo. radices huius firmiores, profundiùs quàm albæ deſcendunt. 3.

Lucos, aquoſa, & paluſtria Populi amant: ſtagnis gaudent: lætiores circa amnes naſcuntur, ac præſertim alba.

Inter primas Populus germinat: præcedit reliquas nigra, cuius prima germina tunc colligenda, cùm in ipſis reſinoſus liquor reperitur, quod ſubinde circa æquinoctij tempus, aut paulò pòſt contingit.

Populus alba Græcis λευκὴ nominatur: Latinè verò à nonnullis Farfarus. vt à Plauto in Penulo: *——viſcum legioni dedi*
Fundasq́; eos proſternebam vt folia Farfari.

Populus nigra. Populus Libyca.

Germanis est Pappelbaum/weiß Alberbaum/weiß Popelweyden: Belgis Abeelboom, quã Grammatici perperam Abietem interpretantur: Italis *Popolo bianco*: Hispanis *Alamo blanco, & Amieyro*: Gallis *Peuplier blanc*: Bohemis Topel.

2. Altera species Græcis Αἴγειρος: Latinis Populus nigra: Petro Crescentio Albarus: Germanis Aspen: Belgis Populier & Popelaer: Italis *Popolo nero*: Gallis *Peuplier noir*: Hispanis *Alamo nigrilho*: Anglis Asp vel Popler tree.

Primum illud erumpens germen, cuius in medicina vsus, Officinæ Oculos Populi appellant: alij malunt Gemmam Populi dicere: Græcorum quidam σπέρμα appellant. vnde erroris occasionem acceperunt, qui non prima illa germina resinosa, sed racematim cohærentia granula, in compositione vnguenti ex Populo assumenda temerè existimant; in quibus nihil resinosum. Græci certè non aliud quàm quod resinosum est, accipi volunt, licet fortassis hoc ipsum haud proprio nomine exprimant. πολλὴ, Paulus Ægineta lib. VII. ait, περὶ τὸ σπέρμα, ἐστὶ ῥητίνη: id est, multa circa semen resina existit.

Error quorundam notatur.

In non minore autem versantur errore, qui Poëtarum fabulis addicti, Succinum ex Populi lachrymis in Padum defluentibus coire ac durari credunt. Neque enim ex Populi liquore, sed ex alio concrescit: neque in Pado, sed in littore Borussico, Germanici siue Balthici maris Succinum colligitur.

Succinum.

3. Tertia autem Populus Tremula à quibusdam cognominatur, voce à Gallis mutuata, quibus *Tremble* dicitur: Belgis à crepitu ac strepitu foliorum nomen quoque accepit, qui Ratelleer ipsam nominant. Existimatur verò hæc esse à Plinio Libyca dicta, & à Theophrasto κερκὶς, quam Gaza montanam Populum vocat.

1. Cæterùm alba Populus abstersoriæ est facultatis, inquit Galenus, & temperaturæ mistæ, ex aquea tepida & terrena extenuata essentia.

Cortex, Dioscoride auctore, vnciæ (aut vt alij, & rectius denarij) pondere ischiadicis prodest, & aduersus vrinæ stillicidium. Ischiadicis verò hunc corticem vtilem scribit & Q. Serenus Sammonicus:

Sæpius occultis victa coxendice morbus
Perfurit, & gressus diro languore moratur:
Populus alba dabit medicos de cortice potus.

Fertur

Fertur verò & idem cortex ſterilitatem facere cum Muli rene potus. quod & folia poſt purgationes ſumpta poſſe exiſtimantur. foliorum tepens ſuccus aurium dolori inſtillatus ſuccurrit.

Populi verò nigræ reſina, quæ primis ineſt germinibus ſiue Oculis dictis, calida ac ſicca, partium tenuium, attenuandi, ac molliendi facultatem obtinet: acopis & malagmatis commodè admiſcetur.

Folia ſimilem quodammodo facultatem habent, ſed ad omnia infirmiorem, Galeni ſen- 2.
tentia. Cum aceto hęc trita magna vtilitate podagricis doloribus imponi, Dioſcorides tradit. Semen, hoc eſt, prima germina, vt antè oſtendimus, ex aceto potum comitialibus vtile eſſe, idem auctor eſt. Fit ex Populi oculis vnguentum Officinis notiſſimum: Docet verò & Oleum ex his conficere Paulus Ægineta, quod Ægyrinum dicitur.

De Vlmo. Cap. XV.

Vlmus.

INTER proceras & altas arbores & Vlmus 1.
eſt, ab imo ferè frequenter ramoſa: craſſi, ſcabri, ac rimoſi exteriores caudicis cortices ſunt; lenti verò & flexibiles, qui ſubſunt, veluti & ramulorum, qui non minus quàm Tiliæ obſequioſi ac flexu inuicti ſunt: ligni ſubſtantia ſolida ac ſufflaua. folia lata, indiuiſa, rugoſa, venoſa, longiora quàm Pyri, ambitu crenata, quadrupedum nonnullorum animantium, ac præcipuè boum, pabulo grata; in quibus folliculi ſuperiore parte eminentes gignuntur, præter exiguos veluti culices, & liquorem continentes lentum ac viſcoſum, qui quandoque Solis caloribus induratus gummi inſtar concreſcit. ſemen planum, rotundum, tenue, membranoſum, maius quàm Atriplicis, quod inter folia ac ſub ipſis latitat. radix non in altum dimittitur, ſed per obliquum ſpargitur.

Loca amat plana ac campeſtria, lætumque ac humidum ſolum: iuxta fluenta, vel ſcrobes aquas habentes feliciter gignitur, & facilè in altitudinem aſſurgit.

Huic autem non multùm diſſimilis & alia 2.
quædam præalta quoque ac procera arbor naſcitur, cuius lignoſa materiès multò durior eſt, & ad opera idcirco vſurpatur quæ pondus ac vim ſuſtinent: vt ſunt Cochleæ & molendinorum rotæ. folia huius rugoſa ſimiliter & ambitu ſerrata exiſtunt, veluti prioris, ſed longiora & auerſa parte læuiora, dilutius virentia; quæ vbi reſiccata fuerint gratum olent. ab his verò nulli exeunt aut naſcuntur folliculi, & bubus eadem minus grata ſunt: ſemen prioris ſatis ſimile.

In denſis ſylvis, locis montoſis ac arduis hoc genus prouenit, veluti in Arduenna ſylua ac Sonia in Brabantia dicta, olim Arduennæ parte: in quibus hæc arbor frequens reperitur.

Erumpunt vtriuſq; folia ſub finem Aprilis aut circa Maij initium in Belgio quidem: eodē tēpore & ſemen nō modò prodit, ſed & perficitur, ac vēto mox abripitur & decidit, quod inutile habetur: Nemo enim, vt Columella ait, Vlmos ex ſemine ſerit, ſed ex ſobolibus.

Liquor & folliculus Iunio menſe colligi poteſt, priuſquam denſari incipiat.

Vlmum Græci πτελέαν nominant: Germani Rüſtholtz/ Rüſtbaum/ Vlmbaum: Belgę Olmen: Galli *Orme*: Itali *Olmo*: Hiſpani *Vlmo*: Angli Elmtree: Bohemi Gilm.

Semen à Plinio ac Columella Samera dicitur.

Vermiculi qui intra folliculos cum liquore reperiuntur, Græcis κνῖπες: Latinis Culices ac Muliones vocantur.

Et prior quidem harum ea eſt, quam Theophraſtus ſimpliciter ac citra adiectiuum πτελέαν 1.
appellat: Duo ſiquidem huic genera ſunt: vnum ὀρειπτελέα: alterum πτελέα. Eadem verò & Atinia Columellę, ſiue Gallica Vlmus. Nam & hic duo Vlmi genera facit; Gallicum & Vernaculum: Illud, inquit, Atinia; hoc noſtras dicitur. Atiniam ſiquidem lætiorem ac procerio-

rem

rem esse, frondemq; iucundiorē bubus prębere, quàm aliā; quod de priore quoq; scripsimus.

2. Altera Vlmus ὀρειπτελέα Theophrasto est, quam Gaza Montiulmum interpretatur: Columellæ verò Vernacula ac nostras dicitur, id est, Italica: Belgis hæc Herseleer: & quibusdam locis Heerenteer nuncupatur.

Plinius lib. XVI. cap. XVII. quatuor Vlmi genera refert: sed Atiniam & Gallicam tanquam differentes pro duobus numerat, quæ Columellæ vnum idemque sunt genus. Tertium nostratem sibi ac Columellæ dictam facit. quartum genus addit syluestrem Vlmum, cuius nec Columella nec Theophrastus meminerunt.

Vlmi autem prioris folia & cortex cum moderato calore abstersionem non obscuram obtinent: lentum ac viscidum quid in mandendo habent.

Vulnera folia glutinant: idem & cortex fasciæ modo ipsis impositus ac circumligatus. Ad lepras cum aceto trita faciunt & folia. Crassiorem corticem vnciæ pondo cum vino aut aqua potum pituitam detrahere Dioscorides refert.

Humor in folliculis repertus abstersorius est, atque vnà conglutinans: illitus cuti nitorem inducit, facieique maculas delet. Vulnera recentia consolidat: curat & enterocœlas non inueteratas cum splenio impositus, ligatura rectè adhibita.

De Tilia. CAP. XVI.

Tilia.

1.

2.

DVVM generum Tilia est: mas & femina.

Tilia femina, vulgò nota, & magna arbor est: multis & oblongis ramis in latitudinem amplam sese facilè diffundens: caudices crassi sunt: cortex læuis, foris subnigricans, sed interius ex luteo inalbicans, lentus, flexibilis, admodum obsequiosus, ex quo & funes & chordæ conficiuntur, ac alia quędam texuntur. interior materia lęuis, non dura, enodis, & inalbicans, ex qua carbones confiunt, quorum ad pulueris eius compositionem vsus, quo bombardæ & bellica implentur tormenta: folia læuia, splendentia, lata, acuminata, Hederæ non angulosis ferè similia, sed dilutius virentia, & per margines incisa. Flosculi racematim aut vmbellatim potius, in longis cohærent pediculis, qui à quibusdam veluti angustis & albicantibus foliolis exeunt. semen in rotundis folliculis baccarum Hederę magnitudine nigricans, sponte vbi maturuerit excidit. radices in profundum descendunt, ac in latitudinem simul expatiantur.

Tilia mas, non minor aut minus in amplitudinem diffusa est quàm femina: cortices lenti ac obsequiosi similiter sunt; & ad funes conficiendos idonei, sed tamen paulò duriores ac fragiliores. lignum durius, nodosius, & ex luteo coloratius, Vlmi satis simile: folia lata, haudquaquam læuia, sed asperiora, propemodum veluti Vlmi, in quibus tamen folliculi nulli gignuntur. Fructum adeò raro profert, vt sterilis & nec vllum facere existimetur. Est autem hic planus, rotundus, & vti maioris Thlaspios infarctus, cohærentque plures è longiusculis pediculis racematim.

Pingue lætumque solum Tiliæ requirunt: in stercorato optimè proficiunt: in arido ægrè adolescunt: gignuntur quandoque, sed raro, in syluis.

Flores femina Maio mense adfert: fructū verò maturū Septembri mense, aut paulò prius.

Ruellij error. Tiliam Græci φιλύραν nominant, quæ differens à φιλλυρέα est: Ruellius perperam φιλλυρέαν Latinè Tiliam interpretatus est. Dicitur autē Tilia Germanis Linden & Lindenbaum: Belgis Linde & Lindenboō: Italis *Tilia*: Hispanis *Teia*: Gallis *Tilet*: Anglis Linden tree: Bohemis Lypa.

Marem, Belgarum nonnulli patria voce Ypeline appellant.

Error quorundam. Falluntur autem non parùm, qui Vlmum, aut huic cum folliculis in foliis similem pro Tilia mare icone exprimunt ac exhibent.

Tiliæ

Tiliæ autem folia & cortex resiccandi quandam vim habent, & vnà repellendi. Folia in aqua decocta oris pustulas resiccant ac sanant ore ex hac colluto. tumores etiam pedum reprimere feruntur, cum aqua decocta, & emplastri modo imposita.

Flores calidi sunt ac sicci, & partium admodum tenuium: aduersus capitis ex causa frigida dolores, vertigines, apoplexiam, ac etiam morbum comitialem, à quibusdam commendantur: & non modò ipsi flores, sed & ex ipsis stillatitius liquor.

Tiliæ folia, Theophrastus ait, prædulcia, & plerisque animalibus pabulo: fructus mandi à nullo potest.

De Alno. CAP. XVII.

Alnus.

NON minus quàm præcedentes alta ac procera Alnus est. caudice assurgit mediocris crassitudinis recto. cortex eius scaber, fragilis, nigricans, ad corij aliorumque tincturas vtilis: lignum subrubet, molle, ac tractabile, quod extra aquas non diu incorruptum durat; sub ipsis verò aquis, ac in aquosis ad æternitatem immortale, ædificiorum fundamenta ac immania structurarum pondera sustinet: multa certè ædificia ex Alno palos subditos habet. folia autem Alni, Pyri foliis maiora rugosioraque ad Colurna accedunt; per circumferētiam similiter crenata, tactu glutinosa. iulos quales Betula pro floribus emittit. oblongum est & ex multis squamulis cōpactum quod pro fructu habetur, quibus dehiscentibus semen excidit.

In aquosis nascitur, ac in humidis & paludosis syluis, nec alibi proficit.

Iuli Vere erumpunt: semen Autumno excidit.

Græcis κλῆθρα nominatur: Latinis Alnus: Petro Crescentio Amedanus: Germanis **Erlenbaum** & **Ellernbaum**: Belgis **Elsen** & **Elsenboom**: Italis *Alno:* Gallis *Aulne*: Bohemis **Wolsse**.

Cæterùm Alni cortex refrigerantem ac adstringentem cum siccitate facultatem obtinet. Incipientibus inflammationibus vtiliter imponi possunt. Conducunt quoque ad oris & tonsillarum inflammationes ac tumores, veluti nucum Iuglandium cortices.

De Betula. CAP. XVIII.

BETVLA sæpè ad mediocris arboris altitudinem excrescit: quandoque humilior fruticosa magis. cortex eius exterior caudicem conuestiens crassus, scaber, albidus, ac rimosus; qui verò huic subest interior, tenuis admodum, læuis, atque instar membranę pellucidus. crassiorum ramulorum cortices inalbicāt quoque, sed minimorum non ita, qui punico, qualis est Castaneæ echino exemptæ color, resplendent, qui ferè deorsum reclinati ex arbore dependent, veluti iulorum aut foliorum pondere grauati. ligni materia alba est, similiter & ramulorum, qui & adeò lenti ac flexibiles, vt ad circulos vasarios non minus vtiles sint, vel etiam vtiliores habeantur, quàm Saligni rami. folia lata, acuminata, & per margines incisa, minora quàm Fagi, læuioraque ac virentiora. Iuli oblongi sunt, in quibus quod semen existimatur, gignitur; quod dehiscentibus per ætatem iulis effluit.

In Germaniæ ac Bohemiæ montibus ac syluis, tum & alibi gignitur: & quandoque in arenosis ac aridissimis, veluti in Brabantiæ Campania, quibusdam locis adeò sterilibus, vt ne herbam quidem producant, in quibus tamen Betula viget ac crescit.

Iuli primo tempore prodeunt: deinde folia Aprili mense aut paulò serius.

Nominatur hæc arbor Græcè à Theophrasto σημύδα: à nonnullis σημὺς: ab aliis σημός: Latinis Betula: non desunt verò & qui per duplex ll. Betulla scribant, veluti quædam Plinij exem-

Betula.

1.

Acer maior.

2.

3.

exemplaria habent: Germanis Bircfenbaum: Belgis Berckenboom: Italis *Betula*: Tridentinis *Bedollo*: Gallis *Bouleau*: Bohemis Bryza.

De medico autem vſu Betulæ vel partium eius, nihil vel apud veteres, vel recentiores extat.

Gallica hæc arbor, inquit Plinius lib. XVI. cap. XVIII. mirabili candore atq; tenuitate terribilis Magiſtratuum virgis: nam ex ea olim conſtabant faſces magiſtratuum. hac verò ætate, pueros quoque pędagogi ac parentes virgis ex Betula terrent.

De Acere & Carpino.

CAP. XIX.

ACERIS ſpecies tres ſunt: vna maior: altera minor: tertia Carpinus dicta.

Maior ſpecioſa ac procera arbor eſt: cortice mediocriter læui: materia interiore tenera ac tractabili: ramos expandit in omnem partem complures, circa quos folia magna, lata, anguloſa, vitigineis ſatis ſimilia, ſed lęuiora molliora que, & pediculo longiore eoque rubente annexa. flores racematim dependent ex albido herbacei. ſuccedunt fructus oblongi, bini ex aduerſo cohærentes, circa annexum nuclei conceptaculo tumentes, reliqua parte plana, ac membranæ inſtar tenui, Ephemeri aut interiorum Cicadę alarum ſimiles. nuclei candidi ac exigui ſunt.

Minor Acer frequenter in arboris ſpeciem quoque adoleſcit: ſæpè verò fruticis in modum humilis permanens naſcitur: cortex huius ſimiliter læuis: interior ligni ſubſtantia albida ac tractabilis: folium vti prioris anguloſum, læue, glabrumque, pediculoque adhæreſcens rubente, ſed multò minus, Saniculę folio cùm magnitudine, tum & ſplendore ferè perſimile, niſi quòd profundius inciſum: flores veluti maioris, herbacei, non tamen racematim, ſed in vmbellis exeunt: fructus ſimiliter ſimiles bini ab vno pediculo dependent.

Carpinus caudice aſſurgit procero; cortice inalbicante, nonnihil aſpero ac ſcabro: ligno ſolido ac tenaci. rami in latitudinem effundũtur foliis circumueſtiti latis, haud anguloſis, ſed ad Vlmi folia accedentibus, niſi teneriora eſſent: inter hæc triangularia quædam racematim dependent, iuxta quę capitula Cicerum magnitudine; in quibus fructus ſiue ſemẽ. radix firma craſſaq;.

Montibus

Acer min. Carpinus.

Montibus propria maior Acer est, descendit tamen & ad plana ac campestria; præsertim cultu accedente. 1.

Minor & in syluis montosis gignitur, vbi facilè arborescit: reperitur verò & iuxta agrorum septa, ac quandoque secus riuulos fruticis instar nascens. 2.

Carpinus & syluis & montibus gaudet. 3.

Vere omnibus folia exeunt, ac flores vtriq; Aceri: semen sub finem æstatis perficitur.

Acer Græcis *σφένδαμνος* nominatur.

Maiorem Germani Ahorn & Waldeschern vocant: Galli *Plasne*: Bohemi Brek: & propriè *σφένδαμνος* hæc dicta esse existimatur. A veritate autem longè recedunt, qui pro Platano hanc habent, vicinitate Gallicæ vocis decepti: Platanus siquidem multùm ab hac differens est. 1.

Minorem Germani Maßholder: Brabanti Booghout: Galli *Erable* appellant: Creditur esse *γλῖνος* dicta. 2.

Tertia Carpinus est: nomen Itali & Allobroges retinent. *ζυγίαν* hanc Græcis vocari testis Plinius est. Dicitur autem *ζυγία* quasi coniugalis, quod ad *ζυγla*, Latinis iuga, quibus boues iunguntur, conueniat. quæ & nũc ex hac cõfici testatur Benedictus Curtius Symphorianus. 3.

Theophrastus tria quoque Aceris genera statuens, Primum *σφένδαμνον*: alterum *ζυγίαν*: tertium *κλινότροχον* appellari ait: prout videlicet Stagyritę distinguere solent: Zygiam autem à Sphendamno differre, quòd huic candida ac neruosa materia sit; illi autem flaua ac crispa. At verò Olympi incolæ, eodem auctore, Zygiam montanam esse volunt: Sphendamnon verò in planis nasci: Nascentem verò in monte Acerem gratè coloratam, crispam, & ligno solidam esse: campestrem verò in planis candidam, rariorem corpore, minusq; crispam: & hanc à nonnullis *γλῖνον* siue *γλεῖνον*, non autem *σφένδαμνον* vocari.

Plinius quoque tria Aceris genera tradit lib. XVI. cap. XV. (Titulus perperam notam denarij X. pro ternarij III. habet.) sed Zygiam siue Carpinum tertiam facit, *κλινοτρόχου* non meminit: campestrem *γλῖνον* etiam vocari refert. *Plinij locus emaculatus*

Cæterùm Aceris aut Carpini quis sit in medicina vsus, à Græcis proditum non reperitur.

Plinius verò lib. XXIIII. cap. VIII. Aceris radicem contusam i[illegible]oris doloribus efficacissimè imponi scriptum reliquit.

Q. Serenus Sammonicus bibi cum vino aduersus lateris dolorem affirmat:

Si latus immeritum morbo tentatur acuto,
Accensum tinges lapidem stridentibus vndis,
Hinc bibis: aut Aceris radicem tundis, & vnà
Cum vino capis: hoc præsens medicamen habetur.

De Platano. CAP. XX.

Platanus.

MAGNA arbor Platanus est, prælongis & amplissimè luxuriãtibus ramis latissimè patet, spaciosam admodum vmbram efficiẽs, cuius gratia olim Romanis gratissima, expetita, & commendabilis fuit: folia habet Ricini modo angulosa, maiora quàm Vitis, rubentibus annexa pediculis. flosculi non magni, palliduli: fructus pilularum instar rotundus, scaber, & nonnihil hirsutus: In Asia quidem hirsutior ac maior, ad Iuglandis nucis quantitatem accedens.

Fontes ac fluuios Platani amant: Plinius aliquando vino enutritas refert. Tantum, inquit, postea honoris (scilicet Platanis) increuit, vt mero perfuso enutriantur: compertum id maximè prodesse radicibus. docuimusq; arbores vina potare. lib. XII. cap. primo.

Italiæ autem hæc arbor aduena & peregrina: In Germania aut Belgio nusquàm apparet: In Asia frequentior est: reperitur & in Cretæ conuallibus, ac iuxta Athon mõtem: vt Petrus Bellonius in Singularibus refert.

Platani, folia hyeme dimittunt, teste Bellonio; proinde nec mirum si solem æstate arceant, hyeme verò minimè. Commendatio arboris, Plinius ait, nulla alia maior, quàm solem æstate arcere, hyeme admittere.

Dicitur autem hæc arbor Græcis πλάτανος: & similiter Latinis Platanus. à latitudine nomen habet. Gallorum *Plasne* multùm ab hac differt, quæ Aceries species est.

At Platanus humidioris ac frigidioris essentiæ est, vt Galenus ait. folia viridia ad œdemata & incipientes inflammationes faciunt: in vino decocta oculorũ fluxiones imposita sedant.

Cortex & Pilulæ maiorem resiccandi potentiam habent. in aceto decoctus cortex dentium dolores sopit: Pilulæ virentes cum adipe tritæ ambusta persanant: eædem ex vino potæ, à serpentibus demorsis auxiliantur. Crematus cortex vehementius resiccat, & vnà abstergit: lepras pellit, & humidis vlceribus medetur.

Vitandus est puluis, Galenus ait, foliis arboris insidens, spiritu siquidem attractus, arteriam offendit, valenter desiccans & exasperans, vocemque lædit; sicuti & visum & auditum, si in oculos aut aures inciderit. Dioscorides hoc non modò foliorum, sed & pilularum lanugini tribuit.

De Salice. CAP. XXI.

SALICES duæ sunt: vna procera: altera humilis.

1. Procera Salix, caudice mediocriter crasso, in altitudinem non minorem assurgit, quàm aliæ maiores arbores; si non initiò & citò à satione præcisa illi summa pars fuerit. cortex eius læuis, lentus, ac flexibilis est. lignum albidum & adeò lentum frangique contumax, vt nullo oneri succumbat; quamobrem & machinæ ex eo ad eleuanda maximi ponderis onera conficiuntur. folia oblonga, minora & angustiora quàm Persici, superiore parte virentia ac glabra;

Salix.

Salix humilis.

auerſa verò molliora albidioraque. rami cortice vel purpureo vel albido conneſtiuntur. iuli qui primo tempore promuntur oblongi, muſcoſi, citò in albidos & lanoſos pappos abeunt.

Minor à capite paululum eminente virgas progignit tenues, cortice nonnihil rubentes aut virentes, viminibus vtiles. ſeritur taleis aut virgis in terram depoſitis, quarum, vbi incrementum acceperint, ſuperior pars præſcinditur, ſic quod caput dicitur, illis ſubnaſcitur, vnde tenues virgulæ exeunt, quibus ſæpius reciſis, caput grandius redditur. Mutilantur quandoq; & procerarum Salicum depoſitæ ac plantatæ taleæ ſiue ſurculi, ſed altius & ſupra hominis ſtaturam; vnde craſſiores naſcuntur perticæ, ad multa vtiles, & frequentius ad circulos, quibus lignea vaſa ac dolia colligantur. 2.

Salix aquoſa deſiderat ac humentia loca, nec etenim alibi Saliceta commodè proueniunt. Minor in paluſtribus omninò riguis feliciter naſcitur.

Aprili menſe, vel, ſi ſerius, Maio, cum foliis prodeunt iuli, in quibus ſemen (ſi modò ferant) citius cum pappis abripitur, quàm ad perfectionem perueniat. Ocyſſimè, inquit Plinius poſt Theophraſtum, Salix amittit ſemen, antequam omninò maturitatem ſentiat, ob id dicta Homero Frugiperda: Græcè ὠλεσίκαρπος. Virgulæ & perticæ cæduntur quoque Vere, priuſquam germinare Salix incipiat, & eodem tempore ſurculos deponere & ſerere cõuenit.

Salix Græcis ἰτέα vocatur: Germanis Weyden: Belgis Wilgen: Italis *Salice*, *Salcio*: Gallis *Saux*: Hiſpanis *Salgueiro*, *Salzer*, & *Sauz*: Bohemis Wrba.

Maior Salix perticalis appellatur, præſertim quæ ſæpius mutilata ab vno capite plures ramos effundit. Huius generis cortice rubens Theophraſto nigra dicitur: altera verò candida. Plinius nigram Græcam cognominat (finditur, inquit, Græca rubens) candidiorem verò Amerinam.

Minorem ἑλίκην, non ἰτέαν Arcades nominare, Theophraſtus ſcribit: Plinius & hanc Helicen nominat. Vterque hanc Salicis tertiam ſpeciem ſtatuit: Dicitur verò & eadem Salix pumila, Salix viminalis, Gallica Salix, & à Columella Sabina, quam & Amerinam vocari à plurimis ſcribit: Germanis kleyn Weyden: Belgis Wijmen: Petro Creſcentio Vincus.

Salicis autem folia refrigerandi facultatem obtinent, & cum nonnulla adſtrictione citra morſum reſiccantem: ad cruenti idcircò vulneris curationem adhiberi commodè poſſunt.

Inferuntur etiam perquam vtiliter rami cum foliis virentes in cubicula, ac iuxta lectulos ponuntur, acutè febricitantium; aëris siquidem calorem vehementer contemperant, quod febricitantibus multùm expedit.

Cortices similem facultatem habent. hos in cineres combustos, & cum aceto maceratos, callos & clauos extrahere Dioscorides scribit. Nonnulli, inquit Galenus, dum floret Salix corticem incidunt, & succum quendam colligunt, quo vtuntur ad ea quæ pupillas offuscant; extergente videlicet simulque tenuium partium medicamine.

De Sambuco. CAP. XXII.

Sambucus.

Sambucus laciniosо folio.

1. SAMBVCVS subinde mediocris arboris magnitudinem æquat, ramis suis latè effusa: quandoque verò fruticosa permanet. caudex plurima parte lignosus exiguum admodum medullæ intus habet. at rami, & præsertim iuniores geniculis articulati, medullam multam albidam crassam interius recondunt, ac lignosi minus habent. cortex caudicum scaber ac rimosus cineritio colore sordescit: ramulorum non omninò læuis, colore ferè assimilis, qui quidem exterior; subest enim huic & alius, ligno vicinior, virens. ligni materies dura solidaque, subflauescens, findi facilis. Folia ex pluribus ad vnum medium pediculum quinis seníve cohærent, veluti Iuglandis, sed singulis minoribus, ambitu serratis, & graueolentibus. flosculi in latis laxisque vmbellis albidi & odorati. succedunt baccæ non magnæ, initiò virentes, postea nigricantes, quorum succus saturo colore rubet: semina in his parua, plana, oblongioris formæ.

Adnascitur non rarò veterum arborum aut fruticum caudicibus gummi quoddam, molle, nigricans, tenue, membranosumque, hominis auriculam quodammodo subinde referens, quod ablatum, resiccatumque contrahitur ac durescit. Et huiusmodi quidem est passim vulgaris Sambucus.

2. Præter hanc verò & aliæ quædam nascuntur raræ ac peregrinæ. cuiusdam siquidem baccę non nigræ, sed albidæ existunt: foliis ac floribus priorem referens.

3. Tertiæ folia admodum fissa & multùm laciniosa: foliis ac baccis primæ simillima.

4. Quartæ flores quidem albidi sunt, sed baccæ rubent, & vtraque non in vmbellis, sed racematim

matim congesta, ac vuæ in modum gignuntur: foliis autem ac reliquis vulgari accedit, nisi quòd subinde altius excrescat, & procerior reddatur.

Iam & Sambuci species esset Ebulus, nisi herba foret, & nequaquam arbor aut fruticosa stirps. de hoc autem Pempt. tertiæ, lib. II. cap. XXIIII. scriptum. F.

Humidis lætatur Sambucus ac opacis, tamen & alibi prouenit, vt in hortorum, agrorum, pratorumque sepimentis.

Reliquæ species similes requirunt natales: sed cui fructus racemosus, montana est.

Sub finem Maij, aut circa Iunij Calendas apud Germanos ac Belgas Sambucus cum flore est: maturæ baccæ Septembri ac Octobri leguntur.

Græcis ἀκτὴ, quæ Latinis & Officinis Sambucus: Gulielmo Saliceto Beza: Germanis Holunder/Holder: Belgis Vlier: Italis *Sambuco*: Gallis *Hus* & *Suin*: Hispanis *Sauco*, *Sauch*, *Sambugueyro*: Anglis Elder tree: Bohemis Bez.

Quartam speciem nonnulli Sambucum syluestrem, sed Matthiolus montanam facit.

Gummi è caudice Sambuci profluens, Aurē Sambuci pleriq; alij Iudæ auriculā nominānt.

Galenus Sambuco qualem Ebulo facultatem asscribit, resiccandi videlicet, conglutinandi, ac modicè digerendi: verùm non hæ tantùm, sed & aliæ ei facultates adsunt. Nam Sambuci quidem cortices, folia, prima germina, flores, ac fructus, non modò resiccant, sed & calfaciunt, & vnà quidē purgandi vim obtinent; sed nō absq; molestia & ventriculi incōmodo.

Prima enim germina cocta, & Asparagi modo assumpta ventrem commouent; & quandoq; ventriculo perturbato vomitionem faciunt. Simile possunt & folia.

Interior virensq; cortex potentius purgat: bilem & aquosos humores detrahit, hydropicis ea de causa vtilis. Tunditur, & cum vino aut lactis sero liquor expressus propinatur.

Facultatis huius participes sunt & flosculi recentes quidem, cum cibo aliquo permixti, veluti cum ouis frixi, ventrem quoque conturbant & deiectionem moliuntur: resiccati verò simul cum humiditate, purgandi potentiam amittunt: digerendi & attenuandi retinent. Acetum in quo flores aridi macerati sunt, in cibis ventriculo gratum; appetentiam excitat; crassos crudosque humores incidit ac attenuat.

Seminis facultas paulò quàm reliquorum mitior: ventrem quoque mouet, & humores aquosos detrahit, in puluerem redactum, & drachmæ pondere exhibitum. recens collectum in aceto id macerari expedit, ac deinde resiccari, commodè additur fæcis vini aridæ par pondus, & nonnihil seminis Anisi; sic etenim citra omnem molestiam potentiam suam exercet; & hydropicis subuenit. continuis autem aliquot diebus exhibendum, cum modico vini, quibus placet.

Gummi Sambuci adstringendi ac resiccandi vim obtinet. Dilutum eius in quo paucis horis maceratum fuerit collutione ac gargarizatione oris tonsillarumq; incipientes inflammationes sedat, & columellam laxiorem reprimit.

Dioscorides tenera ac virentia Sambuci ait folia cum polenta inflammationes mitigare: ambustis ac à cane demorsis prodesse: dolores podagricos cum seuo arietino aut hircino lenire imposita: glutinare verò & ὑπόφορας, id est, cauernosa vlcera. Nouellorum ramulorum medulla qualitatis expers est: hæc resiccata, atque nonnihil compressa aut contorta, ad fistularum angustiora ora dilatanda, imposita, conducit.

De Sambuco palustri. CAP. XXIII.

PALVSTRIS quæ dicitur Sambucus, non foliis, sed ramis ipsam refert. humilior multò est, & fruticis in modum nascitur. rami cortice conuestiuntur veluti Sambuci, cineritio colore sordente; geniculis per interualla intersepti sunt, ac multam copiosamq; albidam medullam intus reconditam habent; lignosi idcirco minus, quod candidum & fragile est. folia lata, angulosa, Vitigineis ferè similia, sed minora & molliora. vmbellæ flosculos edunt, quorum exteriores secundum marginum crepidines maiores sunt, eleganter albidi & quinquefolij, Leucoiis minores; reliqui verò medij ac intra margines exigui. baccæ vbi maturuerint rubent, Vuæ acinis minores, maiores, quàm Sambuci, sapore haud gratæ, in quibus duri planique nuclei. 1.

Circa humidos tractus, & palustres gignitur: sepit verò & non raro prata ac veruacta.

Vmbellæ cum floribus Maio vigent: Autumno baccæ perficiuntur, quæ subinde tota hyeme in frutice restant.

Huius verò & altera est species; similiter fruticosa tantummodò, quæ caudicibus, ramis per interualla articulatis ac nodosis, medullaque candida refertis; foliisque angulosis priorem omninò exprimit; sed flores huius non ab vmbellis exeunt, sed in rotundum, densum, orbicularemque globum confertim collecti simul vigent, exterioribus & vmbellam superioris 2.

 rioris

Sambucus paluſtris.

rioris ambientibus, magnitudine & forma pares omnes; colore eleganter albidi, ſed odore deſtituti; nullo ſuccedente fructu.

Hortenſis hæc eſt, & culturæ mangonio talis, vt creditur, facta. Apud Germanos ac Belgas ſubinde reperitur.

De hac Sambuci ſpecie apud Veteres nihil memoriæ proditum: neque enim Opulus eſt, vt nonnullos temerè ſuſpicari contigit: multò minus Platani ſpecies. Recentiores Sambucum paluſtrem, aut Sambucum aquaticam nominant. Valerius Cordus Lycoſtaphylon facit; & priorem fructiferam feminam: alteram ſterilem marem nuncupat. Saxones, inquit Geſnerus, Vuam lupinam vocant: vnde λυκοςαφύλου nomẽ, Cordus inuenit: Germanis Waltholder/& Hirſchholder: Belgis Swelcken/& Swelckenhout: Gallis quibuſdam *Obiere*.

De facultatibus autem huius & baccarum eius nihil compertum apud aliquem extat: neque nos quicquam adferre poſſumus.

De Loto. CAP. XXIIII.

LOTVS, de qua ſcribimus, arbor magnitudine Pyri, vel etiam maior altiorque: caudices ſubinde habet valde craſſos, cortice circumueſtitos lęui, atque è cæruleo colore eleganter virente: ramos promit lõgos, in latitudinem expanſos: folia verò veluti Ilicis, ſerræ modo marginibus inciſis. baccæ rotundæ ſunt, ac è longioribus dependent pediculis inſtar Ceraſorum, initiò ex candido flaueſcentes, rubentes deinde; ſed vbi maturuerint nigricantes.

Peregrina & rara admodum hęc arbor Belgio ac Germaniæ: ex Italia olim illata fuit, vbi ſatis frequens, Matthiolo teſte, reperitur.

Lotus.

Lotos Aphricana.

Naſcitur verò & Lotos arbor in Aphrica, ſed ab Italica in fructu aliqualiter differens, vt Plinius apertis verbis lib. XIII. cap. XVII. oſtendit. Aphrica, inquit, qua vergit ad nos inſignem arborem Loton gignit, quam vocant Celtin, & ipſam Italiæ familiarem, ſed terra mutatam. Magnitudo quæ Pyro, quanquam Nepos Cornelius breuem tradat. Inciſuræ folio crebriores: alioquin Ilicis videretur. Differentiæ plures, eęque maximè fructibus fiunt. Magnitudo huic Fabæ, color Croci, ſed ante maturitatem alius atq; alius, ſicut in vuis.

Naſcitur denſus in ramis Myrti modo, non vt in Italia, Ceraſi: tam dulci ibi cibo,

cibo, vt nomen etiam genti terræque dederit, nimis hospitali aduenarum obliuione patriæ.

Ferunt ventris non sentire morbos, qui eum mandant. Melior sine interiore nucleo, qui in altero genere osseus videtur. Vinum quoque exprimitur illi, simile mulso, quod vltra denos dies negat durare idem Nepos: baccasque contusas cum alica ad cibos doliis condi. Quin & exercitus pastos eo accepimus, vltro citroque commeantes per Africam. Ligno color niger. Ad tibiarum cantus expetitur. E radice cultellis capulos, breuesque alios vsus excogitant. Hæc ibi natura arboris. Hactenus Plinius. Præcipuam autem hanc, eodem loco ait, circa Syrtes ac Nasamonas. lib. verò v. cap. vii. haud procul à Syrti minore, insulam esse tradit Menyngem, Lotophagitim dictam, à copia Lotorum.

Strabo autem lib. xvii. non modò Menyngem, sed & ipsam minorem Syrtim Lotophagitim dici affirmat. In principio, inquit, Syrtis insula quædam adiacet oblonga, nomine Cercinna: item altera minor Cercinnitis. his continua est minor Syrtis, quam Lotophagitim Syrtim vocant. huius sinus ambitus est M. & DC. ferè stadiorum. oris latitudo DC. Iuxta vtrumque promontorium insulæ adhærescunt continenti, Cercinna scilicet & Menynx, magnitudine æquales. Menyngem Lotophagorum terram putant, cuius Homerus meminit, & signa quædam extant, & Vlyssis ara, & fructus ipse. Nam Lotos arbor multa in ea est fructu suauissimo. Hæc Strabo.

Describit & hanc Lotum Theophrastus lib. IIII. Genera eius complura esse refert, fructu discreta. qui magnitudine Fabę, maturescens vuarum more colorem immutat. apud Lotophagos editur dulcis, suauis, innocuus, & ventri salubris: suauior verò qui absque nucleo, ex quo & vinum exprimitur.

Natura autem hæc Lotos, eodem auctore, perpetua est. exemplo sunt Loti, de quibus Plinius lib. xvi. cap. xliiii. Romæ, inquit, Lotos in Lucinæ area, anno qui fuit sine magistratibus CCCCLXIX. vrbis æde condita, incertum ipsa quanto vetustior. Esse quidem vetustiorem non est dubium, cùm ab eo luco Lucina nominetur. hæc nunc circiter annum CCCCL. habet. Antiquior illa est, sed incerta eius ætas, quæ capillata dicitur: quoniam Vestalium virginum capillus ad eam defertur. Verùm altera Lotus in Vulcanali, quod Romulus constituit ex victoria de decumis, æquęua vrbi intelligitur, vt auctor est Massurius.

Græcè hæc arbor λωτός: Latinè à Plinio Celtis vocatur: ab Italis *Perlaro*: à Tridentinis *Bagolaro*. Sunt verò & eiusdem nominis herbæ trifoliæ complures, de quibus Pempt. quartæ lib. IIII. latissimè scriptum est.

In Ægypto etiam quædam Lotos, ex palustrium genere. huic, vt Theophrastus ait, caulis natura similis Fabæ (videlicet Ægyptiæ) & fructus eodem modo: nascitur enim fructus in capite modo quo in Faba: flos candidis liliis foliorum angustia proximus. radix huius Loti, κόρσιον dicta, rotunda & Mali Cotonei amplitudine, cortice nigro, quali nux Castanea tegitur. cuius interius candidum elixum aut assum gratum cibis. manditur verò & crudum; sed crudo gratius decoctum. *Lotus Ægyptia.* *Κόρσιον.*

Lotus autem arbor (vt ad hanc redeat dictio) non multæ adstrictoriæ facultatis est particeps, auctore Galeno, sed & tenuium partium ac exiccatoria.

Ramentorum ligni decoctum siue potum siue infusum dysentericis & fluxione vteri laborantibus auxiliatur: citam aluum cohibet, & capillos rufat: & defluentes, addit Galenus, cohibet. Coquuntur autem, eodem auctore, ramenta, interim in aqua, interim in vino, nimirum prout vsus poposcerit.

De Azedarach. CAP. XXV.

ARBOR magna Azedarach est: cuius folia ex pluribus composita, Fraxini, Orni, aut Sorbi referunt, sed tamen minus densè cohærentia, & profundioribus incisuris per circumferentiam serrata; colore saturo virentia: flores quinque angustis foliolis stellæ instar radiati, è medio longiore tenuique eminente calyce: fructus forma Ziziphorum instar, sed luteo colore pallescentes, gustu viroso & amaricante, sapore ingrati, osseo intus nucleo; quem transmisso licio ad precatorias catenulas, aliarum sphærularum loco, nonnulli adhibent.

In Italiæ quorundam monasteriorum septis hanc arborem haberi Matthiolus refert: Lobelius Venetiis & Norbonæ frequentem esse ait. Solet verò & olim in elegantissimis Belgij viridariis seri ac coli.

Nomen autem huic ab Auicenna Azedarach, aut, vt nonnulli legunt, Azedaraeth: & nominant eam, ait, in Rechi arborem Myrobalanorum: & in Tabrasten, & Kien, & Thahich. Recentiores autem non parum errarunt, hanc Sycomorum esse volentes; & non multò minus, qui Loton arborem affirmarunt. *Quorundam error.*

Azedarach.

At flos huius, auctore Auicenna, calidus est ordine tertio, & siccus in fine primi: obstructiones aperit, ac præcipuè cerebri. fructus pectori valde nocet, ventriculo aduersatur, ac molestiam adfert, perniciosus est, & fortassis interficit. Aqua foliorum pedunculos enecat, & capillos longiores reddit.

Fertur & decoctum corticum, Fumoterræ & Myrobalanis additis, conferre aduersus febres ex pituita natas. Succus extremorum foliorum cum melle venenis resistit.

Similia & Rhasis habet: Azedarecht, ait, calida est & sicca: obstructionibus quæ in capite congrua existit: capillos prolongat. Fructus tamen eius valde stomacho nociuus, qui & quandoque perniciosus inuenitur. Matthiolus folia huius & lignum animalia etiam necare tradit: veneno verò ipsius, remediis quibus Nerio occurrendum.

QVARTI LIBRI PEMPTADIS SEXTÆ

FINIS.

STIR-

STIRPIVM HISTORIÆ PEMPTADIS SEXTÆ LIBER QVINTVS, ET VLTIMVS.

DE PERPETVA FRONDE VIRENTIBVS, ET CONIFERIS, ET RESINIFERIS.

PRÆFATIO.

IAM ad operis nostri κορωνίδα ac finem properamus, vltimumq́ non modò sextæ Pemptadis, sed & totius stirpium historiæ librum aggredimur: quo non paucæ comprehenduntur perpetua virentes fronde: inter quas Coniferæ ac Resiniferæ occurrunt. De quibus pro operis nostri instituto deinceps agendum.

Auspicamur autem à Lauro semper frondente ac virente frutice, atque eodem quoque coronario. Operi fine imposito, veluti & certamini feliciter peracto, corona debetur. Non quidem cuiuis absoluto eadem, sed pro eiusdem conditione differentes. Medico operi nulla aptior, quàm ex Lauro conferri potest. Apollini siquidem hæc sacra est, dedicata quoque & adamata. Apollo autem non vaticinationis tantummodo, sed & Medicinæ parens ac inuentor celebratur: atque vniuersarum herbarum ei subiecta potentia fertur. Oportunè idcircò ad operis huius finem Laurus aditum præbet.

De Lauro. CAPVT I.

Laurus.

LAVRVS non rarò mediocris arboris altitudinem assequitur: ramis pluribus luxuriat, cortice virentibus. folia ei oblonga, lata, dura, colore virentia, suaueolentia, sapore nonnihil amaricantia. flores herbacei coloris secundum ramulos ac folia exeunt. baccæ siue fructus rotundis longiores, cortice integuntur nigricante; interior harum nucleus in duas partes finditur, veluti Persici, & Amygdali, aliorumq́; colore è russo subnigricans, odoratus, sapore cum exigua acrimonia nonnihil amaricans. 1.

Huius verò & altera species fruticosa magis existit, à radicibus germina plura emittens, quæ tamen in altitudinem tantam vt prior non assurgit, & corticibus ramulorum rubet: folia verò etiam teneriora ac minus dura habet: cæteris priori non absimilis. 2.

Duas autem has Laurus Dioscorides haud ignorauit. Quandam enim tenuifoliam esse ait: alteram verò πλατυτέραν siue folio latiorem; aut potius τραχυτέραν, id est, duriorem, quod magis conuenit.

Nascitur Laurus in Hispania, Italia, aliisque calidioribus regionibus: Solo apud Belgas salsilagine infecto melius proficit, vt in Zelandiæ insulis. alibi cura eget, & hyeme à frigore arceri debet.

Vere noua germina, atque vnà flosculos profert: baccæ sub Autumnum perficiuntur. Viret arbos perpetuò.

Græcis hæc Δάφνη dicitur: Latinis Laurus: Italis *Lauro:* Germanis Lorbeerbaum: Belgis Laurus boom: Gallis *Laurier:* Hispanis *Laurel, Lorer,* & *Loureiro:* Anglis Laurel/vel Bay tree: Bohemis Bobeck.

Fructus Græcis δαφνίδες: Latinis Lauri baccæ: Germanis Lorbeeren: Belgis Bakeleer: Hispanis *Vayas.*

A δάφνη

A δάφνη Ladonis filia quam Apollo adamauit nomen habere à Poëtis fertur.

At Lauri baccæ & folia, vt Galenus ait, resiccant & excalfaciunt vehementer: plus tamen fructus quàm folia.

Cortex minus acris & calidus est, sed magis amarus: habet verò & adstrictionis nonnihil.

Lauri baccæ cum melle aut passo in eclegmate prosunt, Diosc. ait, aduersus phthisim, orthopnœam, & omnes circa thoracem defluxiones siue rheumatismos: contra scorpionum ictus ex vino bibuntur: vitiligines siue ἀλφοὺς expurgant: expressum verò harum aurium doloribus & auditus grauitati auxiliatur, cum vino vetere & rosaceo oleo instillatum: miscetur verò & istud acopis, & calfacientibus ac discutientibus vnguentis.

Nostra ætas baccis non ad pulmonis aut pectoris morbos vtitur, sed ad ventriculi, iocinoris, lienis, ac vesicæ affectus has exhibet: refrigeratum ventriculum concalfaciunt: concoctionem crudorum humorum promouent: languentem appetentiam excitant: cibi fastidium pellunt: iocinoris ac lienis obstructiones aperiunt: vrinas ciunt: menses mouent, & ad secundarum expulsionem faciunt.

Oleum verò ex his expressum aut decoctione elicitum, scabiem atque similes cutis fœditates citò curat: cæsis atque ab alto delapsis quoque illitum prodest: suggillata tollit & sanguinem concretum, & humores circa dolentem locum digerit ac discutit.

Folia, Diosc. ait, in balneo aut insessu vteri ac vesicæ vitiis conuenire: virentia folia placidè adstringere: trita verò ac imposita vesparum ac apum ictibus mederi: cum polenta autem & pane inflammationem omnem mitigare; mitigare verò & stomachum cum potu assumpta, sed vomitum ciere.

Coquuntur verò Lauri folia à recentioribus non rarò cum nonnullis cibariis, præsertim piscibus: verùm inde nulla nausea accedit, sed cibus istis conditus sapidior, ac ventriculo gratior redditur. Radicis cortex, auctore Galeno, calculos confringit, & iocinori prodest, trium obolorum pondere ex vino odorato potus. quod & Dioscorides habet, qui & addit, fœtus in vtero necare.

De Tino, siue Lauro syluestri. CAP. II.

Tinus, Laurus syluestris.

TINVS Lauro minor ac humilior est: ramulis oblongis, articulatis, in alas diuisis: foliis latis, læuibus, relucentibus, Lauri æmulis, odore destitutis, non alternatim dispositis, sed è singulis articulis situ oppositis: flosculis in vmbellis paruulis ad ramulorum cacumina albidis, foris subinde nonnihil purpurascentibus: baccis veluti Myrti, sed longioribus, ac cærulei elegantissimi coloris.

Peregrina hæc stirps Belgio est: in paucissimorum hortis olim conspicua. Italię ac Hispaniæ agri, tum & aliarum regionum huius feraces existunt. pro quarum differente situ ac natura mutationem quoque nonnullam accipit.

Viret Tinus perpetuò, & frequenter vno eodemque tempore cum flore & maturis baccis conspici potest.

Tino huic nomen est, dicitur & Laurus syluestris, siue δάφνη ἀγρία: à Catone Laurus syluatica: Italis *Lauro saluatico*: ab Hispanis *Vua de perro*: ab aliis *Follado*: à nonnullis *Durillo*.

Occurrit huius apud Plinium mentio lib. XV. cap. XXX. his verbis: Tinus, hanc syluestrem Laurum aliqui intelligunt, nonnulli sui generis arborem. Differt colore: est enim ei cærulea bacca.

De viribus verò huius nihil vel Plinius, vel veterum alius quidquam habet.

De

De Rhododendro. CAP. III.

Rhododendrum.

ARBORESCENS ſtirps Rhododendrum eſt, Lauri effigie ſpectabilis: folia eius oblonga, maiora latioraq́; quàm Amygdali, craſſa item duraq́;: flores elegantiſſimi, rubentes Roſarum ſpeciem exhibent; quibus pereuntibus ſiliquæ ſuccedunt digitalis longitudinis, teretes, in quibus ſemen lanoſis floccis albidis implicitum, qui & vento ſicuti pappi abripiuntur. radix longa, polita, & lignoſa.

Naſcitur, inquit Dioſcorides, in παραδείσοις, id eſt, amœnis viridariis, maritimis, & ſecus flumina. In Italiæ quibuſdam huiuſcemodi locis reperitur.

Iunio menſe flores prodeunt: ſiliquæ ſeriùs perficiuntur.

Apud Græcos Νήριον: à Nicandro Νηρὶς: Latinis ſimiliter Nerion: Item & ῥοδόδενδρον, Rhododendron, & ῥοδοδάφνη, Rhododaphne, id eſt, Roſea arbor, & Roſea Laurus: à nonnullis verò, vt inter ſpurias voces, ἀπόγγος, ἀιμοσταείς: In Officinis Oleander: Italis *Oleandro:* Hiſpanis *Adelfa*, *Eloendro*, ac *Alendro*: Gallis *Roſagine*.

Nerion autem ſiue Rhododendron foris impoſitum digerendi vim, vt Galenus ait, obtinet. at ſi intra corpus aſſumatur, pernicioſus ac venenoſus, non tantùm hominibus, ſed pleriſque etiam pecudibus.

Vim habent, Dioſcorides ſcribit, flores & folia canibus, aſinis, mulis, & plurimis aliis quadrupedibus animantibus exitialem ac lethalem: hominibus verò ex vino pota, ſunt contra ſerpentium morſus præſidia; ac magis addita Ruta. Imbecillæ animantes, vt oues & capræ, ſi aquam bibant in qua folia maduerint, moriuntur.

De Iunipero. CAP. IIII.

INTER Iuniperos vna minor: altera maior peregrina. Eſt verò harum quædam florem edens, non tamen fructificans: alia fructum gignens florem haud adferens.

Minor Iuniperus lignoſus eſt frutex, frequentibus alis ramoſus: cortice membranaceo ſponte diſrumpente: materia ligni fulua, & cùm accenditur odorata. foliola habet anguſta, acumine pungentia; ſpinas idcirco magis quàm folia referentia, non tamen admodum duras. baccæ eius, quæ fructum fert, initio virides, per maturitatem nigræ, legitimæ Fabæ, (in Græco perperam καρύου pro κυάμου legitur) ac Ochri, id eſt, Eruiliæ magnitudine. radices hinc inde ſparguntur, quædam tamen altè deſcendunt. *Dioſcoridis locus emendatus.*

Iuniperus maior ad Cupreſſi altitudinem ſubinde excreſcit: folio maiore ac duriore: fructu quoque grandiore, ad Auellanæ nucis quantitatem accedente, & ferè inſtar Gallæ, Bellonio auctore. Lachrymam hæc fundit liquidam æſtiuis menſibus, quæ caloris officio in gummi coit.

Minor Iuniperus paſſim in vtraque Germania, Gallia, & alibi gignitur in incultis, deſertis, apricis, montoſis: rarò ad plana deſcendit, & frequenter humilis, ſeſſilibus in terra ramulis latè ſeſe diffundens; quandoque tamen exiguæ arboris inſtar ſe attollit, præſertim cultu accedente, aut in calidis regionibus.

In Tauro monte Bellonius maiorem gigni refert: Aloiſius Anguillara iuxta littora maris Liguſtici & Adriatici, & in Illyrico Iuniperum magnas baccas ferentem: alij in Galliæ quoq́; Prouincia reperiri ſcribunt. Aſperis maritimiſque locis plerumque naſcitur, vt inter notha Dioſcorides.

Vtraque Iuniperus perpetua fronde viret, nec frigora horret: fructum tardè perficit, nec ante bimatum, ſingulis tamen annis nouos promit, quo fit vt nunquam abſque fructu ſit, & recen-

Iuniperus.

recentes veteres occupent. Autumno autem demum ad maturitatem perueniunt.

Iuniperus Gręcis ἄρκευθος: Officinæ Latinam vocem retinent: Arabibus *Arconas* & *Archencas:* Italis *Ginepro:* Germanis Wechholter: Hispanis *Enebro, Ginebre, & Zimbro:* Gallis & Belgis *Geneure*: Anglis Juniper tree: Bohemis Jalowec.

Appellatur verò & minor ἄρκευθις, μυησίθεος, & ἀκαταλὶς, vocibus quidē inter nothas relatis.

Maior verò & similibus vocabulis Κυπάρισσος ἀγρία, ἢ ἀκατέρα, necnon & μυησίθεος.

Bacca Iuniperi Græcis ἀρκευθὶς dicitur, quanquam & ipsa Iuniperus ἀρκευθὶς quandoque appelletur: Germanis Krametbeer: Weckholterbeer: Belgis Geneurebesien: Hispanis *Neurinas:* Bohemis Zeno Jalowcowe.

Lachryma Iuniperi, recepta Officinis voce, Vernix nuncupatur: Serapioni Sādarax & Sandaracha dicitur. Græcis verò alia Sandaracha Auripigmenti species, quæ in iisdem metallis quibus auripigmentum gignitur, longè à Vernice hæc differt. Plinius lib. XI. cap. VII. & alterius quoque Sandarachæ meminit, quæ Erithace & Cerinthus vocatur: hæc est apum, dum operantur, cibus.

Calida autem & sicca est Iuniperus: vtrimq;, vt Galenus ait, tertij ordinis. Baccę verò & calidæ sunt, sed nō perinde resiccātes. Vernix primo ordine excalfacit ac resiccat, vt Arabes referūt.

Iuniperi fructus iecur renesque, Galeno auctore, expurgat; crassos glutinososque humores extenuat: salubribus medicamentis & antidotis admiscetur. affatim sumptus stomachum mordicat, caputque calefacit: alui excrementa nec retinet, nec propellit: vrinam cit. Potum hunc, Dioscorides ad vitia thoracis, tusses, inflationes, tormina, & venena prodesse: conuulsis, ruptis, & vuluæ strangulationibus conferre refert.

Aduersus autem veterem tussim, & difficilem illam, qua subinde pueri excruciantur, & per quam crudi, lenti, viscosi, sanguine vnà quandoque permixto eiiciuntur, decoctum horum plurimum valere certissimum est.

Nonnulli in Bohemia aquam, in qua fructus isti macerati, alterius potus loco assumunt, qui admodum salubriter viuunt. Vtiliter autem hæc aduersus febres pestilentes & venena bibitur. resipit autem haud ingratum. Superfunditur non semel tantùm aqua, sed priore ferè exhaustâ, iterum vasculum noua adimpletur.

Foliorum ac ligni accensorum suffitu serpentes fugantur: & si quæ est maligna aëris qualitas, hoc emendatur. Succum foliorum ex vino illini & bibi, aduersus viperarum morsus prodest.

Corticis cremati cinis cum aqua illitus, lepras eximit.

Ramenta ligni assumpta perniciosa esse, vulgaria Dioscoridis exemplaria habent: sed emendatiora nequaquam: nec quisquam veterum hoc asserit.

Vernix defluentes è capite pituitosos humores suffitu reprimit. assumpta potaque ventriculo ac intestinis crudos pituitososque inhærentes humores concoquit: lumbricos & ventris tineas necat: mensium profluuia & hæmorrhoïdes sistit. commendatur & ad sanguinis sputationem, sinuosa vlcera inspersa resiccat ac carne replet: cum oleo rosato permixta manuum & pedum rimas sanat.

Fit ex hac cum oleo ex semine Lini temperata, liquida Vernix, cuius vsus ad tabulas depictas illustrandas, tum etiam ad ferri nitorem, & à rubigine defensionem, vtilis.

De Oxycedro, siue Cedro minore. CAP. V.

IVNIPERO similis Oxycedrus, quæ & minor Cedrus dicitur, ad differentiam videlicet magnæ, proceræ, & coniferæ arboris Cedrelates, de qua posterius. Huius verò & duo genera,

Oxycedrus Phœnicea. Oxycedrus Lycia.

nera, Theophrasto ac Plinio auctoribus: Lycia videlicet & Phœnicea.

Phœnicia Cedrus, quæ & Oxycedrus, caudice ramisq; tortuosis ac nodosis, in alas complures diffusis, Iunipero persimilis apparet. ligni materies rubet, & vti Cupressi redolet: folia angusta & acuminata, Iuniperinis duriora, acutiora, magisque pungentia, ac circa cauliculos rariora: fructus Auellanæ subinde nucis magnitudine, aut, vt Theophrastus, Myrti baccarum, per maturitatem fuluus aut rubescens, odoratus, gustatuque adeò suauis, vt & rustici subinde addito pane hoc vescantur. 1.

Exudat quoque ex huius caudice, in calidis regionibus, gummi durum & perspicuum, Masticha simile, quod tamen non vti hæc in mandendo lentum coalescit, sed friabile in tenuissimas facilè resoluitur partes.

Altera humilis Cedrus Lycia, prioris altitudinem haud assequitur: caudice verò similiter tortuoso, brachij crassitudine, alis multis ramoso: cortice scabro, exterius fuluo, interius rubente. folia frequentiora, initio Iuniperi æmula, sed tamen paulò breuiora; tertio verò aut quarto anno crassiora, & tereti figura, ad Cupressi vel alterius Sabinæ accedunt, retusa videlicet & minimè pungentia; quæ digitis trita odorem spirant pergratum. Ita vna eademque stirps inferius acuta & pungentia, superius verò crassa & retusa promit folia: vt à doctiss. Clusio diligentissimè obseruatum. fructus autem huius rotundus baccarum Iuniperi instar, colore per maturitatem flauus, ad ruborem inclinans: gustu subamarus, cæterùm odoratus. 2.

Vtraq; humilis Cedrus Germaniæ non modò inferiori, sed & superiori peregrina. Amant tamen, vt Theophrastus ait, saxosis & frigidis nasci.

Phœnicia Oxycedrus in Italiæ, Hispaniæ, ac Asiæ quibusdam locis, & alicubi procerior & maior exit. Quæ etenim in Gargano Apuliæ monte multò alibi enatis altior, procerior, ac amplior est, baccasq; profert maiores, nucem Ponticam magnitudine æquantes ac dulciores: vt diligentissimus scriptor Bellonius refert. C. Clusius Oxycedrum & Iuniperum tantæ magnitudinis in nonnullis Hispaniæ locis se obseruasse tradit, vt ad hominis crassitudinem caudex earum accesserit. 1.

Lycia in Galliæ Prouincia haud procul Massilia reperitur, & in magna Græciæ parte in Illyrico ac Epiro gignitur. 2.

Perpetuò vtraq; virens est, & hybernis quoque mensibus fructu ambæ grauidæ, vtpotè semper prægnantes, vetere nouum excipiente. Vere noua germina, rudimentaque fructuum promuntur: Autumno maturitatem altero anno, veluti Iuniperi baccæ, assequuntur.

Minores ac humiles Cedri appellantur, ad differentiam Coniferæ proceræ Cedrelates.

1. Prior Ὀξύκεδρος ac κέδρος φοινικὴ, Oxycedrus, siue acuta Cedrus, & Cedrus Punica: à Plinio verò Phœnicia cognominatur, à Phœnicei coloris fructu. Hanc Hispani *Enebro* quoq;, Clusio teste, appellant, eodem videlicet quo Iuniperum nomine; in quo & veteres nonnullos imitari videntur, qui Iuniperum & Cedrum nominibus minimè diuiserunt, sed ambos, vt Theophrastus ait, Cedros vocarunt; Cedrũ tamen cum additione Ὀξύκεδρον nuncupãtes.

2. Altera retuso folio λύκια κέδρος Theophrasto: Plinio similiter Lycia Cedrus dicitur: in Galliæ Prouincia *Morueinc*: hanc nonnulli Sabinam appellant, ac pro Sabina, qua carent, vtuntur, veluti Pharmacopœi Epidauri, & in pluribus Græciæ ciuitatibus, tum & in Illyrico ac Epiro: Bellonio teste. Sunt verò qui & θύαν siue Thyam esse existiment, sed Thya, auctore Theophrasto, non modò caudice, foliis, & ramis, sed & fructu Cupresso similis est: huius verò fructus cum Cupressi galbulis non conuenit.

Cedris. Cedri fructus κεδρὶς Theophrasto appellatur. Est tamen, & ipso teste, Cedris (Gazæ Credula) ex genere θαμνωδῶν siue fruticantium, paruum quoddam, quod nunquam arborescit.

Gummi autem siue Lachryma, quæ ab Oxycedro profluit, Vernix quoque dicitur, ac eius loco diuenditur.

Cæterùm Cedrus minor, auctore Galeno, calidæ ac siccæ temperaturæ, & tertij quodammodo secundum vtrumque ordinis. Materies verò eius veluti Iuniperi odorata, & ad suffimenta vnà cum foliis vtilis.

Cedrides, id est, baccæ siue fructus humilis Cedri, moderatiores vires, eodem teste, habent, sic vt & comedi queant: Si liberalius tamen quis iis vtatur, capiti dolorem inferunt, & ardorem ac morsum in ventriculo sentiet. Est autem inter Cedrides discrimen, nam Phœniciæ Cedrides minus calent ac resiccant, vtpotè dulciores, gustatuque suauiores, ad edendum idcirco vtiliores; alimenti verò corpori & nonnihil cõferunt. Lyciæ verò fructus acres, calidiores & ficciores etiam quàm Iuniperi, à quibus acrimonia potissimùm differunt: alimenti omnino nihil adferunt; ac etiam si quis parcissimè ipsis vtatur; stomachum mordicant: & capiti dolorem inferunt.

Sabina.

De Sabina. CAP. VI.

SABINA duûm est generum. vna folio Tamarici similis: altera Cupressum refert.

1. Prior humilis est ac breuis arbuscula, in latitudinem frequenter sese diffundens ac explicans, immortali coma virens: foliis Myricæ [Græcum exemplar perperam κυπαρίσσῳ] sed durioribus, & aliquantulum spinosis, graui odore, acuto feruidoq; gustu: fructus, rotundæ sunt baccæ, nigricantes, Iuniperinis similes.

Dioscoridis locus emendatus.

2. Altera Sabina arbor est procera, vt Bellonius ait, Amygdali altitudinem petens, & ad Cupressi satiuæ similitudinem multùm accedens: caudice sinuoso, crasso, & tantæ quandoque amplitudinis, vt hominis vlna comprehendi nequeat. ligni materies vt Iuniperi & Oxycedri interius rubet. cortex haud valdè crassus, rufus. folia elegantissimo virore nitẽt, Cupressinis similia, frequentiora tamen, sapore amara, aroma olent, & resinaceum quiddam præ se ferunt. rami latiores multis adnatis appendicibus alarum instar expãsi, veluti Piceæ & Taxi, in quibus baccæ frequentes, admodum rotundę Cedridibus similes, quæ initiò virent; maturitatem verò consequutæ ex cyaneo siue cæruleo nigricant.

E radice

Sabina altera.

Sabinæ alterius altera icon.

E radice huius reſina quandoque fluit, quæ concreta Vernici ſimilis, & in mandendo quoque friabilis eſt.

In montibus ac ſyluis, aliiſque perinde incultis vtraque gignitur, veluti in Creta, Myſia, & alibi. P. Bellonius vtramque in Tauri, Amani, & Olympi montium excelſis à ſe repertam memoriæ prodidit.

Prior in vtriuſque Germaniæ, & Galliæ hortis frequenter culta reperitur: Seritur hæc ſemine & ſurculo. Defigendi ſurculi mediocriter humido ac vmbroſo loco, donec radices egerint: frutices ab his enati in latus declinant, rami naturam retinentes. Quæ verò ex ſemine ſata eſt Sabina rectius aſſurgit: temporis progreſſu hæc ſemina profert: illa vt plurimum ſterilis permanet.

Viret perpetuò vtraque: fœtibus ſuis grauida altera frequenter hyeme reperitur. ſemper ſiquidem fructus arbori huic inſidet; prius enim quàm veteres perficiuntur, noui ſuperueniunt.

Græcis Βράθυς aut Βράθυ, vel, vt nonnulli legunt, Βράθυξ dicitur: Latinis Sabina: Βάρυθρον verò & βάρον vocibus ſpuriis. Prior vulgò in officinis Pharmacopœorum cognita Sauinę nomine: à nonnullis Sauimera: Itali & Hiſpani Latinam appellationem ſeruant: Germanis **Sibenbaum**: Belgis **Sauelboom**: Gallis *Sauenier*: Bohemis **Klaſterka**. 1.

Alteram Cupreſſum Creticam quidam, inquit Plinius, dixerunt. Idem lib. XII. cap. XVII. 2.
Brutæ arboris meminit. hanc alteram Sabinam eſſe ſunt qui opinentur, & tranſpoſitis voca- *Bruta.*
libus pro Βράθυ, Bruta legi. Deſcribitur ſiquidem à Plinio lib. XII. cap. XVII. Cupreſſo ſimilis his quidem verbis: Petunt in Elimæos arborem Brutam, Cupreſſo fuſæ ſimilem, exalbidis ramis, iucundi odoris accenſam, & cum miraculo hiſtoriis Claudij Cæſaris prædicatam. Folia eius inſpergere potionibus Parthos traditur. Odorem eſſe proximum Cedro, fumumq; eius contra alia ligna remedio. Naſcitur vltra Paſitigrin in finibus oppidi Sittacæ, monte Zagro: Hæc ille.

Elimæi autem in Aſſyriorum regione poſt Sagrum montem ſupra Babylonios Straboni deſcribuntur; haud procul à Sinu Perſico Ptolomæo. Difficile idcircò fuerit Brutam eſſe Sabinam alteram affirmare, cùm tanta loci diſtantia haud dubiò differentiam adferre queat;

& non nisi paucis ac breuiter descripta sit. Plus similitudinis cum Sabina Thya habere videtur à Theophrasto descripta: sed tamen cùm Thya fructu Cupressum referat, non Cedrides, satis quoque manifestum Sabinam alteram non esse Thyam. Non esse quoque hanc Vitæ, à recentioribus appellatam, arborem, ex subsequentibus euidens fiet, ac indubitatum relinquetur.

Sabina autem tertij ordinis cùm excalfacientium, tum deficcantium, & ex numero eorum, quæ vel maximè tenuium sunt partium, vt Galenus ait.

Sabina cum vino decocta, aut epota, sanguinem per vrinas ducit; menses suppressos etiam potenter prouocat: secundas post partum relictas eiicit: fœtum mortuum expellit: nocet & viuo. Eadem subtus apposita vel suffita posse existimatur.

Plinius cum melle & vino sumptam regio morbo mederi scriptum reliquit. Rarum sunt vitium verrucæ in pene extuberantes, has tollit Sabinæ ex aqua decoctum, si eo foueantur, insperso deinde puluere.

De Cupresso. CAP. VII.

Cupressus.

Cupressi ramus cum fructu.

PROCERA arbor Cupressus est; caudice longo surrecto; fastigio acuminato: ramis compluribus in orbem cingitur, qui non in amplitudinem diffunduntur, sed secundum caudicem assurgunt, cacumen tamen non attingentes, coni similitudinem effingunt. ligni materies dura, solida, compacta, odorata, & sublutea, ferè veluti Sandalorum luteorum, sed paulò dilutiore colore, nec cariem nec vetustatem sentit, nec fissuram spontè capit. Folia oblonga, teretia, veluti Tamaricis, sed carnosiora. Fructus ad ramulos dependent Larignis conis ferè assimiles, sed tamen crassiores & compactiores; qui per maturitatem spontè in rimas fatiscunt, semenque deinde delabitur, ac vento impellente excutitur, paruum, planum, prætenue, obsoleti coloris, quod formicis gratum, ciboque ab ipsis expetitum.

Huius genera duo nonnulli statuunt: feminam & marem. feminam quidem sterilem: marem verò fœcundam. Theophrastus ex femina marem prouenire, nonnullos affirmare refert. Fundit autem Cupressus liquidam quandam resinam, Larignæ consistentia similem, sed sapore acerrimam.

Loca feruida, inquit Theophrastus, Cupressum habent, vt Creta, Lycia, Rhodus: in Cyrenensi agro etiam prouenit: In Cretæ autem montibus Idæis, Leucisque, id est, albis vocatis, super summa quorum nix nunquam deest, etiam reperiri affirmatur. Bellonius negat in iugis horum montium inueniri, sed circa radices in ruderibus & superciliis montium. Aduena quondam Italiæ, nunc verò Galliæ ac Germaniæ inferiori. Nullo pacto nec fimum nec aquam concupiscit: emori dicitur si nouella copiosè adaquetur. Cæteris in locis semine exit, in Creta verò etiam ἀπὸ τοῦ στελεχοῦς, id est, ex ramulis.

Semper viret ipsa arbos: fructus ter vno anno colligi possunt: Ianuario, Maio, ac Septembri mensibus; idcirco & Trifera appellatur.

Κυπάρισσος, vel κυπάριττος Græcis: Latinis Cupressus: Officinis Cypressus: Italis *Cipresso*: Gallis ac Hispanis *Cipres*: Germanis Cypressenbaum: Belgis Cypresse boom.

Fructus σφαίρια τῆς κυπαρίσσου: Latinis Pilulæ Cupressi, Nuces Cupressi ac Galbuli dicuntur: Officinæ Nuces Cypressi appellant. Diti olim hæc sacra habita fuit, & feralis dicta; ex quo creditur vmbra eius infausta.

Cupressi autem folia, germina, & recentes galbuli, resiccandi vim habent & vnà adstringendi, absque insigni tamen acrimonia aut caliditate: tanta autem & caliditas eis adest, quantum satis sit deducendæ in altum adstrictioni & acerbitati, vt Galenus auctor. Magna vlcera in duris corporibus conglutinant: in alto latentes in flaccidis affectibus humiditates innoxiè tutoque depascuntur atque absumunt. Ad enterocœlas hoc modo prosunt; partes siquidem præ humiditate laxas resiccant, deinde ipsis robur addunt. Quidam etiam ad carbunculos & herpetas polentæ permiscentes his vtuntur.

Pilulæ tusæ ex vino, auctore Dioscoride, in dysenteria, alui fluore, & si reiiciatur, commodissimè bibuntur. Eosdem, decoctum harum & foliorum præbet effectus.

Folia suffitu culices abigere feruntur: atque idem posse pilulas. Ligni ramenta vestimentis interposita à tineis ea tuentur. Resina tineas, vermiculos, & teredines quoque necat.

De Thya, siue Cupresso syluestri ex Theophrasto & aliis.

CAPVT VIII.

THYA, auctore Theophrasto, procera ac perpetuò virens est arbor, Cupresso adeò forma similis, vt & ramis, caudice, foliis, & fructu ipsam referat, ac potius syluestris quædam Cupressus. materies ligni solida, odorata veluti Cedri, quę non corrumpitur. radice huius nihil crispius, preciosa opera idcirco ex hac conficiuntur.

Præcipua autem hæc est iuxta Ammonis delubrum, & in reliqua Cyrenaicę regionis parte enascitur montium cacuminibus locisque algentibus. Cupressum verò quandam syluestrem in Creta quoque reperiri Bellonius refert, quæ non ad aliarum Cupressorum altitudinem excrescit, nec metæ modo fastigiata attollitur, sed humiliore statu contenta patulam comam in latitudinem diffundat. caudice verò & crasso eam esse affirmat. Sítne hæc Thya, de qua Theophrastus & Plinius, expendendum reliquimus. *Cupressus syluestris.*

Serotina autem Thya est, & tardissimè germinat.

Græcis θύα siue θεῖον & θύον: Differt ab his θύεια non stirpis nomen, sed mortarij, in quo res aridæ teruntur. Nota (inquit Plinius lib. XIII. cap. XVI.) Homero Thya: Hanc igitur inter odores vri tradit in deliciis Circes, quam Deam volebat intelligi, magno errore eorum, qui odoramenta (videlicet omnia) in eo vocabulo accipiunt, cùm præsertim eodem versu Cedrum & Thyam (Laricem perperam exemplaria) vnà tradat: in quo manifestum de arboribus tantùm loquutum. *θύεια.* *Pliniј locus restitutus.*

Extat versus Odysseas quinto, vbi Mercurium inducit Iouis mandato Calypsus antrum petiisse, & Thyæ Cedriq; combustarum arborum odorem longè præsensisse: ait enim

——τηλόσε δ' ὀδμὴ
κέδρου τ' εὐκεάτοιο θύου τ' ἀνὰ νῆσον ὀδώδει.
—— Ex longinquo odorem
Cedri & incensæ Thyæ iuxta insulam olebant.

Theophrastus magnum huic arbori honorem tribuit, memoratas ex ea referens templorum veterum contignationes, quandamque immortalitatem materiæ in tectis, contra vitia omnia incorruptæ.

De arbore Vitæ dicta. CAP. IX.

QVÆ arboris Vitæ nomen accepit, in altitudinem excrescere posse fertur: caudice assurgit lignoso, duro, & nodoso, cortice è rubro nigricante conuestito. ramuli ab hoc

Arbor Vitæ.

vtrimque complures alterni ſparguntur, à quibus rurſus alij frequentes alarum inſtar expanſi, qui recti eſſent, ſi non ad foliorum exortus reflecterentur, & adeò applanati apparerēt, veluti ſi prælo compreſſi forent. Folia autem Cupreſſi quodammodò referunt, ſed tamen planiora, & ſupra inuicem ſeſſilia, veluti compactili nucamento cohęrent. Floſculi in extremis ramulis, exigui, ac ſufflaui exoriuntur; ſubſequente cono perquàm exiguo, nuclei ſtrobili nucis pineæ magnitudine, è tenellis ſquamulis compacto, quo dehiſcente paleacea quædam ſemina excidunt exigua.

Odoratus totus frutex eſt, & cæteris huius generis odoratior: folia guſtata amaricant, quorum odor contritorum ita digitis adhæret, vt difficulter ablui queat. Spirant autem hunc odorem non modò virentes ramuli ac folia, ſed & reciſa ac reſiccata diutinè eundem retinent.

Ex peregrino orbe, Galliæ primùm aduena eſt facta, tempore Franciſci primi Regis Franciæ, & in hortos Regiæ Fontanæblæi, ex Canadas Septentrionalis Americæ prouincia illata; vnde ad complura Galliæ, & non pauca Belgij peruenit loca. ramulo in terram depacto ſeritur: radices facilè loco haud inſolato concipit.

Hyemis ac frigoris patiens eſt, amiſſo tamen hybernis menſibus eleganti virore, folia ramulique ſubnigricant, quæ Vere veluti rediuiua iterum virorem ac priſtinum nitorem recipiunt; vt non temerè Arbor Vitæ dicta videatur.

Nominant ſiquidem hanc recentiores Arborem vitæ, neque aliud exploratum habemus eius vocabulum. Thyam Theophraſti aut Plinij Brutam eſſe aſſerere non fuerit facile. Noui orbis, noua ſtirps habenda eſt.

Calida autem ac ſicca temperamento & folia & ramulos eſſe, non modò amaricans ſapor, ſed & odor abundè vehemens docent.

De Taxo. CAP. X.

TAXVS longa ac procera arbor eſt, caudice mediocris craſſitudinis recto, & circa verticem ramoſo, reliqua parte enode, qui exterius cortice contegitur ex albido ſordente, ſcabro, ac rimoſo; & interiore materia lignea nigricat. rami in latus effunduntur, in complures virgulas ac alas diſtributi; quæ foliis vtroq; latere frequentibus multiſque densè circumſeptæ ſunt, inſtar ramulorum Piceæ; quæ Roſmarini coronarij haud diſſimilia ſunt, ſed læuiora, & in virore nigriora, non odorata. Floſculi ab inferiore virgularum parte ſecundum folia, tum & circa cacumina frequentiores dependent, ex luteo herbacei. baccæ ſuccedentes rotundæ ac rubentes ſunt, concauo quodam exiguo ſuperius apparente, veluti in nigris Vacciniis, quibus & forma & magnitudine proximè reſpondent.

Prouenit in pluribus regionibus Taxus: apud Græcos in Macedonia & Arcadia: In Italiæ quibuſdam conuallibus: in Narbonenſi Gallia: in Arduenna Belgij ſylua; tum & pleriſque aliis, vbi ſata eſt, locis. gaudet autem vmbroſis.

Martio aut Aprili floſculi exeunt, nouis germinibus mox ſuccedentibus: Autumno maturæ baccæ ex arbore decidunt.

Arbor hæc Græcè à Dioſcoride σμίλαξ nominatur, à Theophraſto μίλος: ſed à Nicandro in Alexipharmacis σμίλος: Galenus verò etiam κάχλον vocat: Latinis Taxus eſt: Germanis Eybenbaum: Belgis Ibenboom: Italis *Taſſo*: Hiſpanis *Texo*, & *Taxo*: Gallis *If*: Bohemis Tis.

Error non nullarum officinarum In Officinis indoctis, ſi quæ adhuc reſtant, Tamariſcus; quæ olim huius corticem, pro Tamaricis cortice, medicamentis non abſque graui errore admiſcuerunt.

Venenoſæ, inquit Galenus, facultatis arbor eſt. Dioſcorides tam præſentis Narbonæ

Taxum

Taxus.

Taxum eſſe veneni ſcribit, vt etiam ſub vmbra eius requieſcentes aut dormientes offendantur, & quandoque moriantur. In Belgio minus perniciosa eſt, & vmbra periculo caret. Theophraſtus λόφουρα animalia, Iumenta vertit Gaza, mori ait ſi folia comederint: ſed μηρυκάζοντα, id eſt, ruminantia non offendi: fructuſque verò & aliquibus hominibus mandi, ſuaueſque eſſe ac innoxios. Nicander in Alexipharmacis Taxum inter venenatas ſtirpes quoque retulit, aſcripto ſimul remedio: & quidem his verbis: Interprete Ioanne Gorræo:

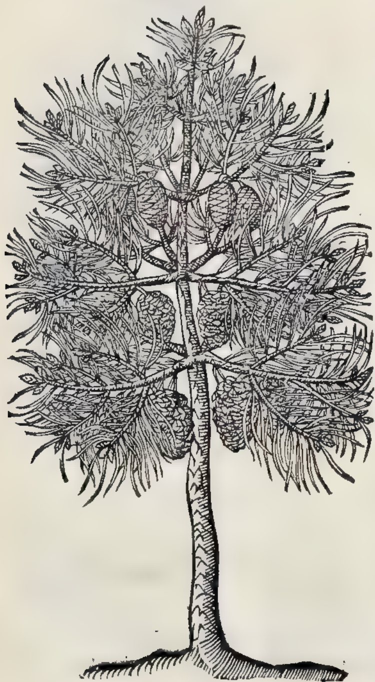
Parce venenata Taxo, quæ ſurgit in Oeta
Abietibus ſimilis, lethóq; abſumit acerbo,
Ni præter morem pleno cratere meraca
Fundere vina pares, cùm primùm ſentiet æger
Arctari obſtructas fauces, animæq; canalem.

De Pinu. CAP. XI.

PInus duplex eſt Theophraſto auctore: vna ἥμερος, cultiua ſiue manſueta: altera ἀγρία, ſylueſtris. Macedones verò & tertiam, ait, addere, ἄκαρπον ſiue ſterilem, nobis incognitam.

Manſueta Pinus procero & craſſo caudice in altum tollitur: inferiore quidem parte nudo, ſed ſuperiore admodum ramoſo. Folia ſetæ equinæ ferè modo tenuia, oblonga, dura, cacumine pungentia ac aculeata, extremas ramulorum partes, comarum inſtar, plurima ambiunt; quorum bina ab vno ferè exeunt tuberculo. coni magni ſunt ex multis ſolidis, duris, lignoſis compacti ſquamis, ſub quibus ſtrobili lignoſi putaminis, inſtar paruarum nucum, lacunatis includuntur toris; horum nucleus albidus, dulcis, oblongus, tenui membrana, facilè attritu digitorum decidente, velatus, cuius vſus eſt.

Pinus.

In multis Italiæ locis, & præſertim in agro Rauennate, & circa Maſſiliam in Narbonenſi Gallia, in Hiſpania, tum & alibi, veluti in Orientis prouinciis ſponte ſua naſcitur: colitur verò in hortis ac viridariis.

Latinis Pinus & Pinus ſatiua, vrbana, aut potius manſueta dicitur: Macedonibus ac reliquis Græcis πεύκη ἥμερος: ſed Arcadibus πίτυς: nam quam Macedones πεύκην ἥμερον; Arcadiæ incolę πίτυν vocant, vt Theophraſtus ait: Atque ſic ἥμερος Pinus in Arcadia ac circa ἠλείαν nomen permutat. Ex hac autem nominis permutatione accidit vt fructus Pini in conis reperti, à Dioſcoride, Galeno, & Paulo, aliiſque πιτυΐδες nominentur, quaſi πίτυος fructus, quos Dioſcorides fructus eſſe ait πιτύων καὶ πεύκης, qui tamen non alterius quàm ἡμέρου πεύκης ſunt, ab Arcadibus πίτυς appellatæ. Eſt verò & alia πίτυς, Picea Latinis, à Pinu multùm differens: ſed Pitys Arcadiæ nihil à Pinu differt. πίτυς.

Fructus autem harum κῶνοι Græcis dicuntur, & Latinis ſimiliter Coni. eſt tamen κῶνος commune nomen omnium fructuum huius

generis arborum: Nominantur verò & Latinè Nuces Pineæ: à Mnesitheo Græcè ὀςραχίδες: à Diocle verò Carystio πιτυίνα κάρυα, quæ tamen fructus esse arboris à Theophrasto πεύκης appellatæ Athenæus testatur: Videtur & idē fructus totus, ςρόβιλος & κόκκαλος à Galeno vocari, Cōmentario quarto lib. Hipp. De victus ratione in morbis acutis: Libro tamē secūdo De alimentorū facultatibus non κῶνον, sed nuces in eo contentas ςροβίλους nominat: & similiter lib. VII. De simplicium medicamentorum facultatibus: Coni, inquit, fructus, quem Coccalum & Strobilum vocant: hos autem πιτυίδες etiam nominari paulò antè dictum est. Germani Conum Zyrbel: Brabanti Pijnappel nuncupant.

At fructus istius interior nucleus, vim habet concoctoriam & moderatè excalfacientem, in medio quasi frigidi ac calidi consistentem: exasperata lenit: tussi veteri & pectoris diuturnis vitiis auxiliatur, per se, aut cum melle, alióve eclegmate sumptus: phthisicis ac tabescentibus vtilis est: vires reparat: corpus alit ac reficit: crassi ac boni est succi, multumque nutrit, non tamen omninò facilè concoquitur; idcirco bellariis tritus admiscetur, aut sacharo incoquitur.

Prodest verò & idem nephriticis, ac aduersus vesicæ rosiones, vrinæque ardores; acrimoniam enim mitigat, dolores sedat, vrinam clementer prouocat: auget item & lac & semen genitale; Venerem idcirco etiam excitat.

Totus conus cum Marrubio recenti decoctus, inquit Galenus, si posteà addito modico mellis iterum coquatur, donec ipsum decoctum mellis accipiat crassitudinem, medicamentum est ad thoracis pulmonisque excreationes conueniens.

Simile & Dioscorides habet: integri, ait, ac recenter ab arboribus decerpti, confracti, & in passo decocti, veteri tussi & tabitudini conferunt, si quotidie ex eo liquore terni cyathi bibantur.

De Pinu syluestri, siue Pinastro.

CAP. XII.

Pinus syluester, siue Pinaster.

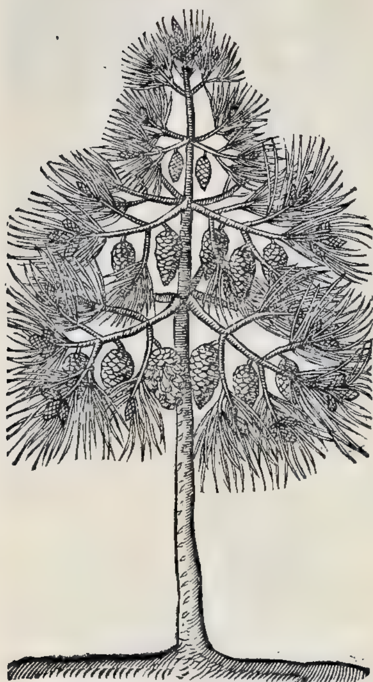
Pinus syluestris altera.

SYLVESTRIVM Pinorum complura sunt genera, quæ ad duo si referantur: vna erit syluestris montana Pinus: altera παράλια, siue Marina Pinus.

Inte

Pinus maritima maior.

Pini maritimæ maioris ramulus.

Inter montanas autem prima, vrbanæ siue ἡμέρῳ similis est, sed frequenter humilior, ac minus alta, craſſitudine verò haud cedens. cortex eius glaber est: folia qualia Pini vrbanæ, dura, gracilia, acuminata, sed breuiora, inter quæ ſubinde fructus futuri rudimentum latet. coni verò multò minores, breues ac parui; reſinoſi ac odorati; qui quamprimum inaruerint, dehiſcunt, & ex arbore decidunt. 1.

In ſyluis Bohemiæ, Sileſiæ, Morauiæ, Luſatiæ, Poloniæ, aliiſque Germaniæ, ac etiam Boruſſiæ, largè prouenit, ac in omnibus Septentrionalibus regionibus: frigidos tractus amat, & montoſa: grandines, niues, & gelu non reformidat: In Pyrenæis montibus, ac Italicis Alpibus, tum & Gallia Celtica etiam reperitur.

Altera ſpecies altitudine & proceritate minor eſt, alioqui arbor elegans ac ſpecioſa. folia veluti alterius Pini frequentia, tenuia, & acuminata. Conus Piceo craſſitudine ferè æqualis, ſed breuior; reſinoſus quoque & admodum fragilis. nuces vrbanis minores ac ferè triangulares. ligni materies elegans eſt & odorata, idonea ad tabulas aliaque opera ex ea conficienda. 2.

In Tridentino agro, vt Matthiolus ſcribit, ac in Rhetinorum montibus, in Comitatu Tyrolenſi, ac prope Oenipontem prouenit.

Tertiam verò præter hanc & Montanam idem refert; hæc autem caudice nullo aſſurgit, ſed plurimis ramis effunditur humi ſerpentibus, duodecim aut quindecim cubitos longis, flexibilibus ac obſequioſis, & ad circulos vaſarios perquam idoneis. coni huius quales prioris montani, ſed odoratiores, & plus reſinæ proferentes. 3.

Marina Pinus duorum hominum ſtaturam ſubinde non excedit: folio Pini breuiore: fructu Coni forma oblongo & turbinato, multam reſinam proferente. huius duæ ſunt ſpecies, fructus magnitudine tantummodo differentes. 4.

Gignitur in maritimis Italiæ, ac etiam Hiſpaniæ, tum & in aliis prouinciis, haud procul à mari locis.

Minorem verò & quandam huius generis Carolus Cluſius exhibet, hominis ſtaturam vix attingentem: foliis minutis, & veluti Laricis, ſed perpetuis; Cono paruulo, ac nucleis puſillis. 5.

Fluit

Pinus maritima minor.

Fluit autem ex his omnibus resina alba & odorata. conuertuntur verò & in Tedam, & ex his nigra Pix vi ignis excoquitur. Transeunt verò & in Tedam quandoque Picea & Larix, sed rarò admodum: Pini enim syluestris proprius ac peculiaris morbus Teda est. *Teda* In Tedam autem arbor conuersa dicitur, cùm non modò cor eius, sed & reliqua eius substantia in pinguetudinem mutata est.

Appellantur autem omnes hæ Græcis πεύκαι ἄγριαι; & Latinè syluestres Pini: à Plinio verò Pinastri. Pinaster, inquit lib. XVI. cap. X. nihil aliud est quàm Pinus syluestris minore altitudine, & à medio ramosa, sicut Pinus in vertice. (exemplaria pleraque perperam habent: mira altitudine) *Plinij locus emaculatus* Falluntur autem non parum, qui Pinum Græcis πίτυν appellari existimant, præter vrbanam: quæ tamen non ab omnibus, sed ab Arcadibus tantummodò (vt antè scriptum) πίτυς nominatur. Syluestris Pinus πεύκη omnibus est: Atque huius idcirco Teda, non Picea, sed Pinea Latinis dicitur: vt satis testatur Ouidius in epistolis Heroidum:

Vt vidi, vt perij, nec notis ignibus arsi,
Ardet vt ad magnos Pinea Teda Deos.

Item Fastorum quarto:

Illic accendit geminas pro lampade Pinus,
Hinc Cereris sacris nūc quoq; Teda datur.

Huc facit quoque quod apud Virgilium legitur Æneid. VII.

Ipsa inter medias, flagrantem feruida Pinum
Sustinet.

Vbi per flagrantem Pinum, Tedam Pineam intelligendam Seruius admonet. Accedit Catullus in Epithalamio Iuliæ & Mallij:

——manu
Pineam quate tedam.

Et Prudentius in Hymno cerei Paschalis:

Seu Pinus piceam fert alimoniam.

Iam & Peucedanos à similitudine πεύκης nomen habens, Latinis à Pinu quoque appellationem Pinastelli inuenit. Quæ sanè omnia satis ostendunt πεύκην, Latinis non Piceam, sed Pinum dici.

1. Prior autem syluestrium harum species Idæa Theophrasti esse posset, si conus qui breuior est, oblongior foret. nam ex syluestribus vnam Idæam nominat, fructu longiore: alteram marinam fructu rotundiore. At nobis contrario hæc se habent modo: Nam syluestris montanę breuior est conus: maritimæ verò longior. Potest verò hæc verius Macedonum mas esse: hi etenim syluestrium vnam marem: alteram feminam statuunt: Et marem quidem contortiorem & opera difficiliorem: feminam verò faciliorem. Contortius autem huius lignum est, minusque operibus expetitum, quàm proximæ: Idcirco & mas esse posse videtur.

Germanis hæc arbor Hartzbaum/ & wilder Hartzbaum: Gallis in Celtica *Eluo, Aleuo:* Hispanis *Pino, Carax.*

2. Altera species Italis, Tridentinis, & Ananiensibus vulgo *Cembro* & *Cirmolo* dicitur. A Macedonum femina syluestri nihil differre apparet; nam tractabilem & ad multa opera materiam habet idoneam.

3. Tertia ab iisdem Mugo nuncupatur. hæc non abs re χαμαιπεύκη dici potest, hoc est, humilis Pinus: alia tamen ac differens à χαμαιπεύκη herba.

4. Quarta παραλία πεύκη Græcis: Latinis Maritima ac marina Pinus nominatur.

Teda autem Latinis dicta, Græcis δάς & δάδιον nominatur: Germanis Kynholtz.

Plinij error. Plinius non absque errore Tedam sui generis arborem esse existimauit, ac sextum Coniferarum genus statuit: sicuti & non rectè pro πεύκη, Laricem Latinè vertit.

Veluti

Veluti autem Dioſcorides inter πεύκην & πίτυν tam exiguum, vt vix vllum, diſcrimen ſtatuit: ac eiuſdem generis vtramque facit: ſic & facultates vtrique communes tradit.

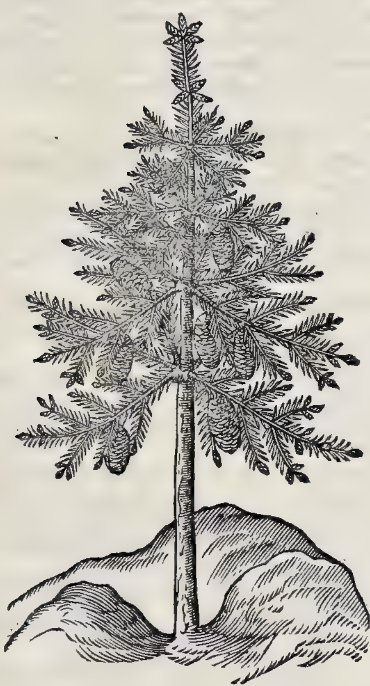
Vtriuſque, inquit, cortex adſtringit: prodeſt aduerſus intertrigines tritus ac impoſitus: ad ſuperficiaria item vlcera & ambuſta cum argenti ſpuma & manna thuris: Cerato verò myrtino exceptus teneriorum vlcera claudit: cum atramento ſutorio tritus ſerpentia cohibet: ſuffitu partus & ſecundas extrahit: potus aluum ſiſtit, & vrinas mouet.

Galenus ferè eadem: ſed Peuces corticem, Pityos moderatiorem eſſe ait. Folia trita inflammationes ſoluunt, & vulnera ab ipſis arcent. Trita & in aceto decocta dentium dolores mitigant, ſi hoc calido decocto colluantur: hepaticis verò & eadem vtilia ſunt, cum aqua vel melicrato pota. Idem verò poteſt & ſtrobilôn cortex, quod folia pota: ſed Galenus in cono, quanquam his ſimilis videatur, minus tamen validam facultatem eſſe affirmat, ſic vt nihil dictorum probè efficere queat; ſed moleſtam quandam habeat mordacitatem.

Teda particulatim ſecta, & in aceto decocta, dolores dentium etiam ſopit; ex decocto dente colluto. Ex hac etiam fit Spatha ad acoporum & peſſorum compoſitiones vtilis. Ex hac verò combuſta fuligo ad atramenti librarij confectionem excipitur, & ad καλλιφλέφαρα, & ad eroſionem angulorum oculi, & ad palpebrarum caluitiem, & lachrymantes & lippientes oculos: Dioſcoride auctore.

De Piceâ. CAP. XIII.

Piceâ.

PROCERA arbor Picea eſt, multis ramis luxurians, non ſolùm quidem circa verticem, ſed multò inferius, ac etiam infra caudicis medium, qui reflexi terram verſus nutantes non rarò dependent. folia anguſta ſunt, non qualia Pini, ſed breuiora latioraque, Abietis ſimiliora, quibus tamen nigriora, latiora, molliora, tenerioraque, quæ etiam non orbiculariter, vt Abietis, teneriores virgulas conueſtiunt, ſed è duobus tantummodò ſibi oppoſitis lateribus, frequentia admodum denſeque exeunt, veluti Taxo, cuius folia ſatis æmulantur. Conus huius oblongus eſt, & Abiegno ferè ſimilis. cortex arboris nigricat, lentus ac flexibilis eſt, non vt Abietis fragilis; ſub quo proximè ligno, reſina colligitur, quæ quandoque effluens Larignæ ſimilis apparet.

In ſyluis Bohemiæ ac Germaniæ iuxta Pinaſtros & Abietes ſæpè hæc reperitur. naſcitur & in aliis regionibus.

Coniferam autem hanc arborem Græci πίτυν nominant: Latini Piceam, nô autem Pinum: Nam Pinum Græcorum πεύκην eſſe ſuperiore capite oſtenſum. πίτυν autem Latinis Piceam dici teſtatur Scribonius Largus compoſitione CCI. Reſinæ, inquit, Pituinæ, id eſt, ex Picea arbore. Accedit Plinius lib. XVI. cap. X. vbi verba Theophraſti de Peuce & Pityi transferens, Pityn Piceam interpretatur, tametſi pro Peuce Laricem ſcripſerit, vt iam antè indicatum eſt.

Verba autem Theophraſti ſic habent: πεύκην μὲν γὰρ ἐπικαυθεισῶν τῶν ῥιζῶν οὐκ ἀναβλαστάνειν. τὴν πίτυν δὲ, φασί τινες ἀναβλαστάνειν, ὥσπερ καὶ εἰς λέσβον ἐμπρησθέντος τοῦ πυῤῥαίων ὄρους τοῦ πιτυώδους: Plinij verò hoc modo: Larix vſtis radicibus non repullulat: Picea repullulat: vt in Lesbo accidit incenſo nemore Pyrrhæo.

Iam & πιτυοκάμπαι vix in alia vlla arbore, quàm in ſola Picea reperiuntur, teſte Bellonio: ſic vt non temerè Pityocampæ ac Picearum Erucæ vocentur, tametſi plerique interpretes, Pinorum erucas nominent. Atque idcirco etiam πίτυς à Theophraſto φθειροποιός cognominatur, quòd videlicet vermes ac pediculi in ea gignantur. πιτυοκάμπαι.

Quandoquidem autem πίτυος nomen commune ad Pinum vrbanam & Piceam eſt, vt anteà

antea oſtenſum, recentiorum nonnulli hac de cauſa Piceam πίτυν ἀγρίαν à Theophraſto nuncupari exiſtimant. Theophraſtus ſiquidem hiſtoriæ lib. III. Montibus, inquit, iuxta Macedoniam propriæ ἐλάτη, πεύκη, πίτυς ἀγρία, &c. paulò verò inferius, Inter ſylueſtria ἀείφυλλα ſiue ſemper folioſa, πεύκη, πίτυς ἀγρία. Sed lib. primo inter πίτυν & ἀγρίαν medias alias numerat, ita πίτυν ab ἀγρίᾳ ſeparans: Interpres etiam ἀγρίαν Aquifoliam interpretatus eſt. Appellatur autem Picea hæc à Germanis Schwartz Tannebaum / & Rot Tannebaum: quandoq; verò & Forenholtz / quod tamen & aliis nomen quadrat.

De facultatibus verò vel corticis vel fruticis huius arboris, ſuperiore capite ſcriptum eſt. Nam veteres Peuces & Pityos facultates, veluti conſimiles, ſimul deſcripſerunt. Reſtat de Reſinis, de quibus mox ſequente capite agendum.

De Reſinis. CAP. XIIII.

1. EX Pinorum, præſertim ſylueſtrium generibus, liquida, ſubalbida, & odorata Reſina profluit, & non rarò quidem ſpontè; ſed ex ramis aut caudice vulneratis copioſior, arbore
2. in Tedam conuerſa. Exit verò & arida quædam è corticis rimis, vel circa abſciſſos ramulos,
3. & quidem Piceæ vel Abietis. Iam & circa conos ſiue ſtrobilos & concreta quædam reperitur Reſina.

Reſina autem omnis Græcè ῥητίνη dicitur: Germanis Hartz: Belgis Herſt: Italis *Ragia:* Hiſpanis *Reſina*.

1. Liquida Reſina Græcis ῥητίνη ὑγρὰ nominatur, & à nonnullis αὐτόῤῥυτος, id eſt, ſpontè fluēs: à Lacedæmoniis πρωτόῤῥυτος, ſiue Primiflua: In Cilicia verò Καπναίλεον: vt Galenus III. De medicamentis ſecundum genera ſcribit: In Officinis Reſina Pini. Contingit autem quandoque dum negligentius hæc collecta fuerit, vt quædam lignoſa aut lapidoſa ei admixta ſint: huiuſcemodi autem Galenus συγκομιστὴν quaſi confuſaneam vocat, quæ liquefacta ac à ſordibus repurgata, dura redditur ac friabilis.

Simile accidit & Reſinæ aliæ liquidæ, quæ vbi colliquefacta fuerit & cocta, refrigerata dura ac friabilis eſt, & tundi, teri, cribrarique poteſt. Talis autem Græcè φρυκτὴ, Latinis Fricta dicitur, & non rarò Colophonia ſiue κολοφωνία. Galenus ſiquidem in lib. De medic. ſecundum genera III. frictam ab aliis Colophoniam appellari affirmat: Reſinarum, inquit, omnium ſicciſſima, quam nonnulli frictam, alij Colophoniam nominant. Colophonia autem vocatur, quòd olim à Colophone, vt Dioſcorides, petebatur. hæc præ cæteris fulua, ſi teratur alba fit: Plinius lib. XIIII. cap. XX.

Colophonia.

2. Altera arida ῥητίνη ξηρὰ nuncupatur, præſertim ex Picea arbore, pinguedinis expers, & celeriter areſcens, quæ, vt Galenus VI. De medic. ſecundum genera, propriè φύσημα πιτύϊνον: In Aſia quæ fit è Picea admodum candida Spagas vocatur, Plinio auctore.

3. Tertia ῥητίνης στροβιλίνης nomen accepit: eadem verò & φύσημα στροβίλινον dicitur: Officinis hæc incognita eſt. Proſtat tamen in his venalis quædam arida quidem reſina, ſed ex Pityina, ſtrobilina, abietinaque confuſis permixta, quam *Garipot* nominant: Thuris loco hæc non rarò ſuffitur; à quo tamen multùm differens eſt.

Reſina autem omnis deſiccat & excalfacit, ſed non æqualiter omnes: eſt ſiquidem inter eas differentia. Quæ acriores, excalfaciunt magis, vt ſtrobilina, omnium reſinarum calidiſſima; quia & acrior. Pityinum phyſema minus acre, minus excalfacit: In huius & ſtrobilinæ medio, Abietina eſt. Liquida Pinea humidior eſt: ad Laricis qualitatem & facultatē accedit.

Vtiles ſunt reſinæ, Dioſcoride auctore, vſtæ ſiue frictæ ad malagmata & acopa: præter enim emollientem quam retinent facultatem, etiam tenuitate partium ſuarum ac ſiccitate digerunt. tumores idcirco & emolliunt ac diſcutiunt: eadem quoque facultate acopis permiſti laſſitudinibus medentur.

Liquidæ reſinæ vnguentis ad recentia vulnera ſolidanda commendatis, commodiſſimè admiſcentur, nam & ad ſuppurationem, tum & facilem vnitionem faciunt.

Excipitur verò & Fuligo, λίγνυς Græcis dicta, ex reſinis perinde ac ex thure, quæ ad καλλιβλέφαρα, hoc eſt, palpebras ornantia conducit, & angulorum oculi eroſiones, & collachrymationes: citra morſum ſiquidem reſiccat.

Conficitur ex hac, inquit Dioſcorides, atramentum ſcriptorium. verùm hac ætate non quo ſcribitur, ſed quod à Typographis in excudendis libris vſurpatur, ex hac fuligine, aliis nonnullis permiſtis, paratur.

De Pice. CAP. XV.

EX pinguiſſimis Pini lignis in Tedam conuerſis, vi ignis Pix elicitur. Locum oportet eſſe lapidibus, aut duriore aliqua materia ſtratum, medioque paulò elatiorem, quem ſcrobes, ambiant,

ambiant,in quos humor defluat,à quibus deinde & alij canales diducuntur, per quos delatus excipiatur: exceptus in vasa ac dolia reconditur. Loco parato, Tedæ fissa ligna erecta congeruntur,deinde ramis Abietum & Picearum plurimis circumpositis,luto ac terra multa circumquaque conteguntur, ac diligenter ne vlla rima pateat cauetur; solo in vertice foramine relicto, per quod, & ignis emitti queat, & hoc immisso flammæ ac fumo exitus pateat. Accenso igne Pix defluit,primùm quidem liquidior, postea verò spissior.

Liquor hic Græcis πίσσα: Latinis verò Pix dicitur: & humidior quidem ac primò defluẽs à Plinio lib. XVI. cap. XI. Cedria: Pix, inquit, liquida in Europa è Teda coquitur, naualibus *Cedria.* muniendis,multosque alios ad vsus. Lignum eius concisum, furnis vndique igni extra circumdato, feruet: primus sudor aquæ modo fluit canali: hoc in Syria Cedrium vocatur, cuius tanta vis est,vt in Ægypto corpora hominum defunctorum eo perfusa seruentur. Sequens liquor, crassior iam,Picem fundit. Sed Dioscorides Cedriam ex Cedro magna arbore colligi scribit,& ex Teda Pinea liquorem vi ignis extractum πίσσαν ὑγρὰν nominat: Latinis hæc est Pix liquida: Italis *Pece liquida*: Germanis Weich bach: Belgis Teer: Gallis *Poix foudire*: Hispanis *Pez liquida*: in Officinis quibusdam Kitran.

Ex hac verò cum coquitur,durior efficitur Pix: hæc Græcis ξηρὰ πίσσα: Latinis Arida aut *Arida Pix.* sicca Pix: nonnullis παλιμπίσσα, quasi iterata Pix, quia secundò decocta est: huius autem quædam viscosa facta Βοσκὰς nominatur: In Officinis Pix naualis: Germanis Bach: Belgis Steenpeck: Italis *Pece secca*: Gallis *Poix seche*: Hispanis *Pez seca*.

Pix autem excalfacit quoque ac reficcat: & humida siue liquida calidior est: durior verò plus deficcare potest,auctore Galeno. Conducit autem liquida ad tõsillarum & vuæ inflammationes,ac ad anginas foris illita: ad purulentas aures cum rosaceo: ad serpentum morsus cum sale trita & imposita: cum æquali portione ceræ scabros vngues aufert: phymata discutit,& vteri,ac ani duritias: addita hordei farina, & cum pueri vrina decocta, χοιράδας siue strumas dissoluit: cum sulphure verò ac Piceæ cortice vel furfuribus, serpentia vlcera illita cohibet: cum thuris manna & cerato permixta profundas sedis ac pedum rimas consolidat.

Dura siue sicca Pix, Malactice est, duritiés emollit: pus promouet: phymata ac phygethla discutit: vlcera caua replet: vulnerariis medicamentis commodè permiscetur.

Intra corpus quid liquida Pix assumpta præstare queat, Dioscorides & Galenus scriptum quoq; reliquerunt: Verùm hæc asscribere curæ nobis non fuit: nemo siquidem hoc sæculo hanc sibi exhiberi facilè admissurus est.

Colligitur quoque ex Pice Fuligo, quæ, quod ex resinis, eadem potest.

De Abiete. CAP. XVI.

EXCELSA & admodum procera Abies similiter est, Pinum altitudine superat: caudex 1. eius rectus, inferius enodis, crescendo in altitudinem progreditur, naturali contractura peræquata ad cacumen vsque; circa quod ramos promit,ex eadem caudicis parte simul quaternos,ex aduerso ita sitos, vt decussim imitentur; è quatuor caudicis lateribus erumpentes, tali ad fastigium vsque ordine obseruato: ab his verò ramis & alij exeunt, sed bini tantummodò laterales,sibi mutuò oppositi, qui subinde deorsum nutant, reliquis sursum magis reclinatis. Folia ramulos ac eorum propagines nullo ordine digesta circumdant,oblonga,teretia,& leuiter mucronata,angustiora albidioraq; multò quàm Piceæ,diluto videlicet & quasi albido colore virentia. coni oblongi sunt,& longiores quàm vllius Coniferæ,mollibus compacti squamis,ab extremis virgulis deorsum dependentes, qui nec facilè decidunt, sed diutissimè in arbore hærent: coccali in his exigui, nucleo ossis Cerasi non maiores, adnata vna parte membrana, alis apum aut grandiorum muscarum ferè persimili. materies ligni albida est,& ex multiplici tunica contexta,veluti Cepæ bulbus.

Huius verò & alteram speciem Bellonius in lib. De arboribus coniferis ostendit, conis 2. non dependentibus,sed sursum erectis,quam legitimam esse Abietem, & marem dici posse, existimat. Theophrastus siquidem lib. III. duas Abietes facit: vnam masculam: alteram feminam. Maris folia acutiora, magisque pungentia, pinnata, & in angustius tendentia esse ait, ligni verò materiam duriorem,& forma decoram esse arborem: Feminæ verò materiam candidiorem molliorem que,& ad opera faciliorem.

Abies in montibus altis nascitur: In Germaniæ ac Bohemiæ syluis satis frequens, in quibus vnà cum Pinastris viret: gignitur verò & in Italiæ, Galliæ, & aliarum regionum montanis: descendit verò quandoque & ad plana.

Ex Abietis autem cortice liquida quædam colligitur resina,Lariceæ consistentia assimilis, sed magis transparens; amaricans & sapore Citrij mali corticem proximè referens, quæ in tuberculis nonnullis corticis, non quidem vetustiorum, sed nouellarum Abietum contine-

Abies. Abies altera.

tur; ex quibus non nisi vulneratis eximitur, spontè etenim non profluit.

Fert & aridam resinam Abies, quæ circa corticis rimas, vel abscissos ramos veterum arborum reperitur, vel etiam sub ipsis corticibus.

Abies autem Græcis ἐλάτη dicitur: apud Græcos nostri temporis vox integra ac incorrupta restat: Germanis weiß Thannen/ & weiß Thannenbaum: Belgis witte Denneboom: Italis *Abete*: Hispanis *Abeto*.

Gallis prior, cuius nempe coni oblongiores dependent, *Suiffe*: altera verò conis sursum arrectis, *du Sap* aut *Sapin*: vt quidem Bellonius ait. qui & hanc marem, vt diximus, facit, & legittimam Abietem: illam verò feminam, & Latinis Sapinum dici affirmat.

Sapinus. Sed Sapinus non arboris species est, sed caudicis Abiegni inferior ac enodis pars, vt non modò Plinius lib. XVI. cap. XXXIX: sed & Vitruuius lib. II. cap. XI. testatur, qui & superiorem partem nodosam ac duriorem Fusternam nominant. *Fusterna.*

Liquidam resinā, quæ ex nouellarū Abietū cortice eximitur, Græcè δάκρυον τῆς ἐλάτης vocant: Latinè Lachrymā Abietis, & Lachrymam abiegnā: Officinæ Germaniç perperàm Terebinthinam Venetam: Italis Lagrimo est. Existimant nonnulli à Dioscoride ἐλαιώδη ῥητίνην, siue oleosam resinam appellari: verùm oleosa resina, à Pinea liquida differens haud est.

Arida Abietum resina, ῥητίνη ἐλατίνη & Abiegna resina rectè nuncupatur, odorata est, thurisque loco non raró vnà cum aliis suffitur.

Cæterùm Abietis cortex, Peuces cortici facultatem assimilem obtinet; moderatiorem videlicet quàm Pityos.

Resinæ verò facultas qualis Pityinæ, mitior nempe quàm strobilina; acrior autem & calidior quàm Terebinthinæ.

Lachryma verò Abietis vti Terebinthina ac Laricea amarior est, ita quoque his calidior ac siccior: abstergit, aperit; vulnera recentia conglutinat: sordidiora emundat: capitis vulneribus præcipuè conducit. Dimidiæ vnciæ pondere assumpta, aluum clementer mouet, & in intestinis contenta expurgat: tum & calculos & harenulas in viis vrinariis hærentes expellit: mediocriter verò & vrinam cit. Aduersus autem sordidorum ex pene humorum profluuium, Gonorrhæa Venerea quæ dicitur, huius vsus confert, si aliquot diebus continuis matutino

matutino tempore sumatur: præstat verò elotam esse cum stillatitio liquore Plantaginis, Lactucæ, aut alio consimili refrigerante, qui acrimoniam & calorem eius remittat.

De Cedro magna. CAP. XVII.

Cedri magnæ ramulus cum conis.

CEDRI duæ sunt: vna maior, Conifera: altera humilis, baccas ferens Iuniperinis similes: & de hac quidem cap. huius libri v. actum est: nunc maior describenda.

Est autem maior Cedrus magna admodum & procera arbor, non modò cæteras resiniferas ac coniferas excedens, sed & reliquas arbores omnes vasta amplitudine superans. caudex eius frequenter admodum crassus est, vt quatuor hominum vlnæ eum complecti, auctore Theophrasto, nequeant: cortex inferioris partis, quæ à terra ad primos porrigitur ramos, asperior est: reliquus verò læuis ac glaber inter ramos conspicuus. rami ab imo ferè, & haud altè à terra, ad fastigium vsque exeunt, paulatim altiusque scandendo minores breuioresque facti; arbore Pyramidis formam referente. orbiculariter autem hi caudicem ambiunt, taliq; alterno ordine dispositi sunt, vt per hos ad cacumen vsque, veluti per scalas, conscendi queat. Folia capillata veluti Pini, sed breuiora ac minimè aculeata. coni multò breuiores sunt, & crassiores quàm Abietis, mollibus, nō duris squamis compacti, qui non deorsum pendent, sed sursum arrecti, in ramis consistunt, quibus & adeò pertinaciter hęrent, vt citra rami particulam auelli nequeant, vt Bellonius scribit. ligni materies durissima, nec cariem nec vetustatem sentit: cor odoratum ac subrubens. Dei Opt. Max. templum ex Cedrino ligno idcirco Salomon Iudæorum Rex Hierosolymis extrui voluit: & Gentiles Deorum suorum simulachra ex hoc finxerunt.

Fluit autem & ex Cedro resina abiegnæ similis, odorata, lentæ admodū substantiæ; commansa siquidem dentibus adeò firmiter adhæret, vt ægrè auelli queat; quæ initio liquidior & albida, vi ardoreque Solis durescit & arida fit: vi verò ignis, & ex hac Pix excoquitur, cui Cedriæ nomen; & quidem propriè. *Cedria.*

In niuosis montibus Cedri nascuntur, veluti in Syriæ Libano, in quo adhuc nonnullas extare Bellonius refert, Salomonis, vt creditur, manu satas: iam & in Tauro ac Amano montibus reperiuntur. frigidis & saxosis gaudent. Cedrum, inquit Theophrastus, Syria gignit, eaq; ad triremes vtuntur, qui Syriam ac Phœnicen incolunt; quia Pino carent.

Perpetua coma, vt cæteræ coniferæ, viret. humido ac Austrino cæli statu Cedri materies, atque ex hac statuæ aliaque opera sudare & humorem emittere videntur: veluti & omnes quibus oleosus est succus: auctor Theophrastus.

Proceram autem ac vastæ magnitudinis arborem hanc Græci κέδρον: Latini similiter Cedrum: Plinius lib. XXIIII. cap. v. Cedrelaten nominat, quasi Cedrum abietem aut Cedrinam abietem; tum ad differentiam minoris Cedri, tum quòd Abietem valde referat.

Resina proprium nomen non accepit, Cedrina autem cognominari potest.

Pix autem ex hac extracta, κέδρια propriè dicitur: Plinius tamen & priorem Tedæ liquorem Cedrium in Syria vocari scribit: vt iam antè diximus. Optima est, inquit Dioscorides, pinguis, pellucida, odore grauis, quæ guttatim effusa coit, non dissipata permanet.

At Cedria temperatura calida est & sicca, cum partium tam exquisita tenuitate, vt vtriusq; qualitatis ordinem quartum attingere videatur. Mollem itaque carnem citò ac promptè

citra dolorem putrefacit, veluti septica dicta medicamenta, ex quorum medicamentorum genere ipsa quoque est, sed infimo loco, vtpotè debilissima: atque idcircò mortuorum corpora non corrumpit, sed resiccat, & à corruptione tuetur, humiditates eorum depascens.

At in viuentibus calor ipse qui in corporibus est, Cedriæ vires adaugens, causa efficitur, vt teneræ carnes ab ea deurantur: Galeno teste.

Condiebantur autem olim mortuorum corpora magna ex parte Cedria apud Ægyptios; tametsi & alij conditurae fuerint modi, quos Herodotus latius refert.

Mumia. Conditum verò corpus Officinæ Mumiam nominant, sed perperam: Mumia siquidem Arabum, nihil aliud est quàm à Græcis Pissasphalton dictum, vt ex Auicennę cap. 474. & Serapionis 293. satis manifestum.

Error Interpretis Serapionis. Erroris occasionem præbuit Serapionis interpres, qui ex sua, non autem ex Serapionis sententia Mumiam interpretatur, mixturam ex aloë & myrrha, & quod eis admiscetur ex humiditate corporis humani. Sed ad Cedriam redeamus.

Hæc ad ocularia quoque medicamenta commendatur: oculorum aciem intendit illita: albugines & cicatrices detergit: aurium vermes necat cum aceto infusa: & sonitus sibilosq; cum hyssopi decocto: dentium cauitatibus imposita eos frangit & dolorem sedat; idem facit cum aceto colluta: contra anginas & tonsillarum inflammationes illita prodest: lentes pediculosque enecat: Cerastæ morsibus cum sale imposita auxiliatur: contra venena leporis marini in passo sumpta conuenit: prodest & elephantiacis inuncta: vermes & tineas subtus iniecta enecat, & partus extrahit. vt quidem Dioscorides.

De Larice. CAP. XVIII.

Larix.

LARIX non exiguæ quoque proceritatis arbor est: caudice rectè assurgente, cuius cortex inferiore parte, quæ ramis subest, crassus, asper, in frequentes rimas dehiscit, præcisus interius rubere conspicitur; reliqua parte læuis, glaber, nonnihil foris inalbicans. ramos Larix multos promit, in alios minores diuisos, qui lenti ac obsequiosi sunt: folia verò circa ramulos multa, ab vno tuberculo numerosa, simul cohærentia, breuiora, tenuiora, molliora que quàm Pini,

Laricis ramulus.

Pini, haud aculeata sed retusa. flosculi seu potius conorum rudimenta è tenerrimis ramulis erumpunt rotunda, eleganti tandem purpura rubentia. Coni parui Cupressinis magnitudine ferè similes, sed tamen longiores, gracilibus foliosis squamulis compacti; sub quibus latent fructus exigui, adnata tenui membranula, apum aut vesparum alis persimili. ligni materies durissima, colore præsertim quæ media ac interior est rubescens, ad diuturna opera perquàm vtilis.

Flammis autem nō accendi Laricis lignum, aut ab igne non comburi, vt Vitruuius de Castro Larigno à Cæsare oppugnato refert, veritatem non habet: Nam & in fornacibus ardet, & in carbones vertitur, ferrariis Officinis vtilissimos: vt Matthiolus scribit.

Colligitur verò ex Larice & resina liquida, candicanti melli, veluti Attico aut Hispanico, colore & consistentia persimilis, quæ tamē non sponte effluit, sed ex arboris trunco manat, crasso oblongoque terebro ad cor vsque perforato. *Resina Laricea.*

Galenus hanc duplicem quodammodo esse tradit, lib. De medic. secundum genera IIII. Vnam similem Terebinthinæ: alteram hac acriorem, calidiorem, magis liquidam, odoratu grauiorem, gustu amariorem calidioremq;. Sed posterior non Larigna, sed Lachryma fuisse videtur Abietis, quam Galenus, quia consistentia quodammodo similis, pro Laricea habuisse potuit. Adnascitur & Larici fungus, non qualis aliis arboribus, sed albidus, medicinæque vtilis, qui Agarici nomen adeptus. de hoc autem vbi de Fungis agitur latius scriptum est. *Agaricus.*

Nascitur autem Larix non quidem in Græcia aut Macedonia, sed præcipuè in Italiæ Alpibus, haud longè à Tridento: iuxta Benacum ac Padum fluuios; tum & alia eorundem montium loca: reperitur & in Morauia, quæ olim Marcomannorum prouincia locis montosis: Fuchsius in Silesia quoque gigni refert: alij verò & in Lusatia, circa Poloniæ fines.

Inter coniferas sola Larix absque foliis hyeme reperitur: Vere noua ex iisdem, vnde priora deciderunt, tuberculis erumpunt. Coni legendi sunt ante hyemem cùm folia defluere incipiunt: postea etenim sese pandentibus ac dissoluentibus squamulis, semina effluunt. Resina æstiuis mensibus colligitur.

Larix Grecè similiter λάριξ dicitur: Italis ac Hispanis *Larice:* Germanis **Lerchenbaum:** Belgis **Lorkenboom:** Gallis *Melese.*

Liquida Resina à Galeno quoque λάριξ nominatur: Latinis Resina Larigna, vel Resina Laricea: Italis *Larga:* in Officinis Terebinthina appellatur, atque eius loco diuenditur, & medicamentis admiscetur. Nec nouum id est, nam & sua ætate Galenus Rhopopolas Laricem Terebinthinæ loco vendidisse refert: Et potest hoc citra errorem fieri: ipse siquidem Galenus vno loco pro Terebinthina Lariceam, aliò loco pro Laricea Terebinthinam substituit: in lib. De medic. secundum genera.

At facultate Laricea reliquis omnibus resinis humidior est, ac vnà acrimoniæ ac morsus expers, Terebinthinæ assimilis: medicamentis quæ vlcera & recentia vulnera probè curatura sunt, vtiliter admiscetur. Omnes, inquit Galenus, resinæ huiuscemodi humiditatis gratia simul & viscositatis, quam coniunctam habent, sicca medicamenta veluti colligant: quia verò non euidentem obtinent acrimoniam, vlcera nequaquam irritant. Quapropter nonnulli meritò talibus medicamentorum compositionibus vel Terebinthinam vel Lariceam admiscuerunt: Hæc Galenus. Potest verò & Laricea omnia quæ Terebinthina, cui facultate, vt diximus, assimilis est. quod & ipse Galenus affirmat.

De Terebintho. CAP. XIX.

Terebinthus. Terebinthi ramus cum corniculo.

EX ſyluestribus perpetuò virentibus Terebinthus quoque, Theophraſto teſte, eſt: hæc quandoque fruticis inſtar, frequenter verò arboris modo attollitur. ramos ſpargit non paucos, oblongos: folia quoque oblongiora, ex pluribus ad vnam coſtam, ſiue, vt Theophraſtus vocat μίσχον, cohærentia; veluti Fraxini, ſed craſſiora pinguioraque; ſingularia quorum Laurinis ſimilia. flores racematim cohærent muſcoſi, vti Oleæ, purpuraſcentes: fructus per maturitatem ex cæruleo viret, baccarum Iuniperi magnitudine, durus, attactu pinguis ac reſinoſus, manusq; inficiens. ligni materies dura, & qualis Lentiſco.

Fert præterea, Theophraſtus ait, oblonga quædam veluti κεράτια, ſiue cornicula, interius vacua, colore nonnihil rubentia, in quibus exigui vermiculi culicibus ſimiles, & quandoque humor quidam reperitur.

Ex huius autem trunco ac lignoſis ramis, reſina profluit liquida, quæ Terebinthina dicitur.

In Iudæa, Syria, Cypro, Aphrica, & Cycladibus inſulis, vt Dioſcorides ait, prouenit. Teſtatur Bellonius in Syria ac Cilicia copioſam inueniri, atque illinc venalem Damaſcum adferri: Cluſius in Narbonenſi Gallia, ac in plurimis Luſitaniæ, Hiſpaniæque locis ſponte gigni ait, ſed maxima ex parte fruticoſam, & reſinam haud proferentem.

Theophraſtus circa Idam & circa Macedoniam breuem, fruticoſam, contortamque naſci refert: apud Damaſcum verò Syriæ magnam, copioſam, decoramque. Idem Terebinthum quandam maſculam: alteram feminam facit. Maſculam quidem ſterilem: feminam autem fructiferam. Huius verò vnam fructu protinus rubente, magnitudine Lentis, qui concoqui nequit: alteram fructu initio viridi, poſtea ruffeſcente, poſtremò nigro, cum Vite matureſcente, Fabæ magnitudine, reſinoſo.

Terebinthus Indica. Tradit verò & Indicam quandam eſſe Terebinthum: arborem videlicet ramis ac foliis Terebintho ſimilem, ſed fructu differentem, quem Amygdalis ſimilem habet. videtur autem hæç eadem cum arbore Piſtacia ferente: vt anteà ſcriptum.

Vere autem Terebinthi floſculi vnà cum nouis germinibus erumpunt: Septembri ac Octobri

Octobri vindemiæ tempore baccæ maturitatem assequuntur. Cornicula circa idem tempus nascuntur.

Hæc arbor Græcis τέρμινθος: quandoque verò etiam τερέβινθος dicitur: Latinis Terebinthus: Italis *Terebintho*: Hispanis *Cornicabra*: Gallis *Terebinte*: Arabibus *Botin*, & cum articulo *Albotin*.

Græcis Resina τερμινθίνη cognominatur: Latinis Terebinthina: Germanis **Termenthijn:** Arabes gluten *Albotin* nominant, quibus fructus Granum viride est.

Cæterùm Terebinthi cortex, folia, & fructus adstrictionis quippiam obtinent: secundo verò ordine excalfaciunt: resiccant quidem virentia modicè; arida verò ordine secundo. fructus verò etiam amplius, propinquus tertio ordine resiccantibus, & calidior quoque. Esui hic aptus est, vt Dioscorides ait, sed ventriculo aduersatur: vrinam prouocat: lienosis prodest: contra phalangiorum morsus ex vino bibitur.

Resina verò Terebinthina omnes alias, Diosc. sententia, antecedit: Sed Galeno auctore primas omnium Lentiscina meruit: post hanc verò Terebinthina.

Manifestam quoque hæc, non tamen similiter ac Lentiscina, adstrictionem possidet, cæterùm adiunctam habet amaritudinem quandam, per quam magis quàm Lentiscina digerit. ob eandem qualitatem inest & abstersio tanta quidem, vt & psoras sanet: lib. VIII. De simp. medic. facultatibus: In lib. verò De medic. secundum genera, Terebinthinam Laricę assimilem facit, quam reliquis omnibus humidiorem, & acrimoniæ ac morsus expertem esse affirmat: vt superiore capite latius scriptum.

De Lentisco. CAP. XX.

Lentiscus.

LENTISCVS frequenter instar fruticis nullo grandiore caudice, sed compluribus stolonibus Coryli modo luxuriat: sæpius verò & ad mediocris arboris altitudinem assurgit & magnitudinem assequitur: lenti ac flexibiles rami eius sunt: cortex subruffus, similiter obsequiosus ac frangi contumax: folia ab vno pediculo octona ferè cohærẽt, Glycyrrhizæ foliis assimilia, sed duriora, colore saturato virentia, ambitu quandoque nonnihil rubẽtia, veluti & nonnullis discurrentibus venulis: odore nonnihil graueolentia. Flores muscosi racematim longis pediculis adhærent. baccæ succedunt Erui magnitudine, initiò virentes, inde purpureæ, postremò nigræ, pingues ac oleaginosæ, nucleo intus duro, nigro, cuius medulla candida est: ex quibus & oleum fit: Dioscoride teste.

Folliculos Lentiscus quoque profert, corniculi modo intortos, in quibus initiò liquor, deinde hoc veterascente animalcula exigua culicibus similia, veluti in Terebinthi corniculis, ac complicatis Vlmi foliis.

Effluit quoque ex Lentisco resina, sed arida, Mastiche dicta.

Lentiscus in pluribus regionibus prouenit: veluti in Syria, Creta, Italia, Narbonensi Gallia, plerisque Hispaniæ prouinciis, &c. Sed in Chio maris Ægæi insula præcipua: in qua vel sola diligenter, & Mastiches quidem causa colitur, quæ ex cultis Lentiscis illic ab indigenis vulnerato caule singulis annis diligenti adhibita cura colligitur: ac inde in omnes orbis partes mittitur.

Lentisci flosculi Vere: baccæ sub Autumnum perficiuntur. Mastiche verò circa Vindemiæ tempus colligenda.

Dicitur Græcis σχῖνος: Latinis Lentiscus: Italis *Lentisco*: Gallis *Lentisque*: Hispanis *Mata*, & *Arcoyra*.

Resina, ῥητίνη σχινίνη, & μαστίχη: Latinis Lentiscina Resina & similiter Mastiche nominatur:

tur: In Officinis Mastix: Italis *Mastice*: Germanis, Belgis, & Gallis *Mastic*: Hispanis *Almastiga, Mastech, & Almeciga.*

Oleum ex baccis expressum Hispanos *Azeyte de Mata* nominare Clusius scribit.

Lentiscus autem, vt Galenus ait, ex aquea essentia leuiter calida, & non pauca terrena frigida compositus est. desiccat ordine secundo completo: in caliditatis ac frigiditatis quodammodò medius. omnibus suis partibus similiter adstringit, extremis turionibus, germinibus, foliis, fructu, ramorum ac radicum corticibus, tum & succo ex foliis expresso. Bibitur aliquod horum per se, vel cum aliis eiusmodi medicamentis, ad dysenterias, alui fluores, sanguinis sputationes, & ex vtero eruptiones; eiusdem ac etiam sedis procidentiam: Idem siquidem possunt quod Acacia & Hypocistis.

Decoctum verò horum fotu caua vlcera carne implet: fracta ossa consolidat: fluxiones muliebres sistit: nomas reprimit: vrinas prouocat: mobilesque dentes collutione firmat ac stabilit. Ex ramulis aut ligno dentiscalpia quoque in eundem vsum conficiuntur.

Oleum ex baccis adstringendi vim similiter retinet.

Mastiche. Similem quoq; facultatem Mastiche obtinet, omnium resinarum optima, & primas partes meritò occupans: nam præter quòd modicè adstringat, inest illi quoque mordacitatis expers desiccatio: Galeno auctore.

Vtilis autem in primis debili ventriculo Mastiche est: dolores eius sedat, vel in exigua quantitate, trium videlicet granorum, assumpta, vel foris cum oleo illita, sed præcipuè alutæ inducta & emplastri modo admota, quo modo nauseam cibique fastidium tollit, dolores sopit, retinendi potentiam intendit, & concoctionem promouet.

Auxiliatur verò & sanguinem expuentibus in eclegmate, & veteri tussi: additur ad dentifricia, quæ mobiles dentes confirmant, & sordidiores emundant: faciei illinitionibus quæ cutis nitorem concilіant permiscetur.

Commanducata verò Mastiche oris halitum emendat: pituitam è capite clementer citraque molestiam detrahit: dolores dentium mitigat, dentesq; ipsos firmiores reddit, ac gingiuas contrahit: replicare verò & in oculis pilos, Dioscorides addit.

LIBRI QVINTI PEMPTADIS SEXTÆ ET STIRPIVM HISTORIÆ FINIS.

DE EMENDATIONE AC CORRECTIONE
PAVCIS LOCIS ADHIBENDA.

CONTINGIT quandoque vt animo nonnullis distracto, ſubinde aliter manus ſcribat, aliter verò ingenium meditetur. Id quod tametſi haud decens eſt, tamen euenire poſſe quis negauerit? Siquidem vt in prouerbio eſt, quandoque bonus dormitat Homerus. Iam & falli poſſunt typorum etiam diligentiſsimi collectores: fugiunt etiam quædam non rarò ipſos correctores tametſi induſtrios. Vbi autem huiuſcemodi aliquid contigerit, proximum eſt vt correctio ac emendatio adhibeatur. Itaque quæcunque animaduerſione digna in his Pemptadibus obſeruata, hæc ex ſubſcripto elencho corrigenda.

Prior numerus folium: alter lineam oſtendit: Sed vbi tres aſſcripti, alter caput: tertius capitis lineam notat.

fo.8.cap.6.lin.25.			& aliis vehementibus
22.		49.	Abrotoni ſemen decoctum, aut crudum tritum cum aqua & potum.
26.	5.	7.	& ſapore ipſum quoque
44.	25.	6.	alias
45.	27.	10.	diuiſis: dilutè purpureis
46.	27.	2.	pinillo.
54.	34.	28.	& nonnihil maceris, qui
68.	16.	9.	ſimilem Matthiolus refert
71.	20.	3.	plura
72.	20.	14.	& hoc quidem
86.	16.		calidum & ſiccum
111.	26.	36.	cum carnibus coctum
118.	4.		foliorum ſuccum aliquot continuis diebus epotum, morbum ait Dioſcor. ſanare regium.
ibidem	33.	35.	propinatus idem poteſt. Siſtit verò & radix.
128.	12.		Nam quæ
ibidem	13.		Hæc autem
ibidem	14.		tranſlata
208.	11.	3.	tamen, qui primi
238.	19.		vbi laſciuis
251.	9.	9.	flores habet pauciores
276.	8.	5.	lignoſa. Tenui
283.	54.		Quartum
286.	18.	22.	floſculis cauliculos ambientibus, in ſpicæ
320.	1.		ἐντεριώνη
328.	12.		reſperſis
359.	6.	5.	ex alis foliorum
393.	8.	22.	Americæ
415.	16.		Iamque præ
421.	6.		eam ſeuit
437.	11.	9.	videlicet: diſſectis, fiſſis
452.	25.	11.	Germaniæ
461.	2.	19.	Empiricis
469.	14.		Muſcus paluſtris
487.	10.	24.	diuerſis vtens
569.	24.	34.	ad ramicem efficax
587.	12.		comparata
599.	53.		Italia tantum
600.	35.		Quod non modo hoc
640.	26.	4.	impoſitæ vniunt
736.	9.	3.	videbatur
742.	1.		Et hunc
771.	24.	24.	Anonymos
783.	5.	21.	gaudent
ibidem	26.		χρυσόμηλον
746.	20.	43.	Agrifolium
820.	10.	11.	de Haliphlœo ſcribitur
850.	47.		operi difficiliorem
851.	15.		καλλιβλέφαρα

Leontopodium Matthioli.

Agglutinanda est hæc Pempt. primæ, lib.3.cap.16.fol.68. extincta Pilosellæ minoris alterius Icone, & linea 9. eiusdem capitis deleto Lobelij nomine, eiúsque loco Matthioli restituto.

Hyssopus vtrimque florifera.

Addenda Pempt.2.lib 4.cap.20.estq; alterius ac rarioris Hyssopi imago.

Chamelæagnus.

Loco alterius florentis Chamelæagni icone, reponenda est hæc Pempt.6. lib.2.cap.20.

INDEX NOMINVM GRÆCORVM,

OMNIVM STIRPIVM IN HIS LIBRIS DESCRIPTORVM. CVIVS PRIOR NVMERVS Pemp. alter Librum: & tertius ac (ſi adſint) ſequentes, cap. notant.

δορκίδιον

ΤΕΛΟΣ.

LATINARVM VOCVM ET APPELLATIONVM STIRPIVM INDEX. NVMERVS PRIOR

Pempt. ſecundus Librum: Cap. verò tertius ac ſequentes, oſtendunt.

Aſperu-

Cepæa

Hali-

Nicotiana

Scammo-

FINIS.

ARABICARVM, BARBARARVM,

ET OFFICINIS RECEPTARVM APPELLATIONVM elenchus. Pempt. numerus prior: Librum subsequens: Cap. tertius & subsequentes denotant.

Turbith

FINIS.

RERVM ET SENTENTIARVM INDEX.

GAL-

FINIS.

Svmma privilegii Cæsarei.

Sacræ Cæsareę Maiestatis priuilegio cautum est, ne quis Typographus aut Librarius, *Remberti Dodonæi Stirpium historiæ Pemptades*, in sacro Romano Imperio, aut aliis quibuscunque suæ maiestatis regnis ac ditionibus, imprimat, alibíve impressas inferat aut distrahat, intra decem annorum terminum, præter eum cui à Dodonæo commissæ fuerint, hoc est, Christophorum Plantinum Architypographum: sub pœna in Diplomate Cæsareo expressa, Dato Pragæ, Anno M. D. LXXX. Augusti die XI.

Subsig.

Rudolphus.

Ad mandatum Sacræ Cæs. Maiestatis proprium.

S. Vieheuser.

A Erstenberger.

Svmma privilegii regis galliarvm.

Henrici *Christianiss. Regis Galliarum priuilegio cautum est, nequis typographus aut bibliopola in tota Gallia ac in ceteris ipsi subiectis ditionibus imprimat aut distrahat librum vllum integrum, vel partem eius, quem Christophorus Plantinus Antuerpiæ primus excuderit, vel suis sumptibus excudi iusserit, ne ipse suis laboribus, & impensis quas in re litteraria iuuanda innumeras quotidiè sustinet, frustretur (modò ij libri nec Catholicæ Apostolicæ Romanæq́; Religioni, neque Statui nostro aduersentur:) idq́; ad sexennium, à tempore ipso quo prima editio in publicum prodierit, numerandum: Sub pœna confiscationis librorum; vt latiùs patet in Diplomate, Dato Fontanablæi* V. *die Augusti, Anni* M. D. LXXXII.

Præmonenturq́; hoc priuilegio typographi ac librarij, vt cùm tenor harum Regiarum Litterarum ijsdem libris præfixus, aut eorum calci annexus fuerit, legitimam sibi factam esse significationem certò statuant, nequis ignorantiæ causam prætendat.

Subsignat.

De Neufuille.

